

Digitized by the Internet Archive
in 2025

BIBLIOTHECA PATRUM

ECCLESIAE CATHOLICÆ

QUI

ANTE ORIENTIS ET OCCIDENTIS SCHISMA

FLORUERUNT.

DELECTU PRESBYTERORUM QUORUNDAM OXONIENSIIUM.

SI JAM SATIS JACTATUS VIDERIS, FINEMQUE HUIUSMODI LABORIBUS VIS IMPO-
NERE, SEQUERE VIAM CATHOLICÆ DISCIPLINÆ, QUÆ AB IP SO CHRISTO PER
APOSTOLOS AD NOS USQUE MANAVIT, ET AB HINC AD POSTEROS MANATURA
EST. *S. Aug. de Util. Credendi*, c. 8.

OXONII,

J. H. PARKER;

F. ET J. RIVINGTON, LONDINI.

MDCCCXXXIX.

SANCTI PATRIS NOSTRI

JOANNIS CHRYSOSTOMI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

HOMILIAE IN MATTHAEVM

TEXTVM AD FIDEM CODICVM MSS. ET VERSIONVM EMENDAUIT
PRAECIPVAM LECTIONIS VARIETATEM ADSCRIPSIT
ADNOTATIONIBVS VBI OPVS ERAT ET NOVIS
INDICIBVS INSTRVXIT

FRIDERICVS FIELD A.A.M.

COLLEGII SS. TRINITATIS A REGE HEN. VIII FVNDATI
VNVS E SODALITIO

Property of
CLgA

TOMVS I

HOMILIAE I—XLIV

Please return to

Graduate Theological

Union Library

CANTABRIGIAE

IN OFFICINA ACADEMICA

SVMTIBVS EDITORIS

VENDVNT CANTABRIGIAE J. ET J. J. DEIGHTON
LONDINI J. G. ET F. RIVINGTON OXONII J. H. PARKER
LIPSIAE J. A. G. WEIGEL

MDCCCXXXIX

34585

TABVLA HOMILIARVM.

		PAG.
Hom. I.	PROOEMIUM.	1
II.	Cap. I. v. 1	15
III.	Cap. I. v. 1—16	27
IV.	Cap. I. v. 17—21	38
V.	Cap. I. v. 22—25	60
VI.	Cap. II. v. 1—3	71
VII.	Cap. II. v. 4—10	86
VIII.	Cap. II. v. 11—15	100
IX.	Cap. II. v. 16—23	110
X.	Cap. III. v. 1—6	123
XI.	Cap. III. v. 7—12	136
XII.	Cap. III. v. 13—17	152
XIII.	Cap. IV. v. 1—11	162
XIV.	Cap. IV. v. 12—25	177
XV.	Cap. V. v. 1—16	186
XVI.	Cap. V. v. 17—26	212
XVII.	Cap. V. v. 27—37	238
XVIII.	Cap. V. v. 38—48	255
XIX.	Cap. VI. v. 1—15	269
XX.	Cap. VI. v. 16—23	290
XXI.	Cap. VI. v. 24—27	303
XXII.	Cap. VI. v. 28—34	311
XXIII.	Cap. VII. v. 1—20	325
XXIV.	Cap. VII. v. 21—27	346
XXV.	Cap. VII. v. 28—Cap. VIII. v. 4	357
XXVI.	Cap. VIII. v. 5—13	366
XXVII.	Cap. VIII. v. 14—22	384
XXVIII.	Cap. VIII. v. 23—34	395
XXIX.	Cap. IX. v. 1—8	408
XXX.	Cap. IX. v. 9—17	415
XXXI.	Cap. IX. v. 18—26	429

		PAG.
Hom. XXXII.	Cap. IX. v. 27—Cap. X. v. 15	440
XXXIII.	Cap. X. v. 16—22	458
XXXIV.	Cap. X. v. 23—33	475
XXXV.	Cap. X. v. 34—42	487
XXXVI.	Cap. XI. v. 1—6	500
XXXVII.	Cap. XI. v. 7—24	511
XXXVIII.	Cap. XI. v. 25—30	526
XXXIX.	Cap. XII. v. 1—8	536
XL.	Cap. XII. v. 9—24	544
XLI.	Cap. XII. v. 25—32	555
XLII.	Cap. XII. v. 33—37	565
XLIII.	Cap. XII. v. 38—45	574
XLIV.	Cap. XII. v. 46—Cap. XIII. v. 9	587

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΤΘΑΙΟΝ
ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΝ.

ΟΜΙΛΙΑ Α:

- (1) ἘΔΕΙ μὲν ἡμᾶς μηδὲ δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων ¹βοηθείας, ἀλλ' οὕτω βίον παρέχεσθαι καθαρὸν, ὥς τοῦ πνεύματος τὴν χάριν ἀντὶ βιβλίων ^αγίνεσθαι ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, καὶ καθάπερ ταῦτα διὰ μέλανος, οὕτω τὰς καρδίας ^βτὰς ἡμετέρας διὰ πνεύματος ἐγγεγράφθαι. Ἐπειδὴ δὲ ταύτην διεκρουσάμεθα τὴν χάριν, φέρε καὶ τὸν δεύτερον ἀσπασώμεθα πλοῦν. Ἐπεὶ ὅτι τὸ πρότερον ἄμεινον ἦν, καὶ δι' ὧν εἶπε, καὶ δι' ὧν ἐποίησεν, ἐδήλωσεν ὁ θεός. Καὶ γὰρ τῷ Νῶε, καὶ τῷ Ἀβραάμ, καὶ τοῖς ^βἐγγόνοις τοῖς ²ἐκείνου, καὶ τῷ Ἰωβ, καὶ τῷ Μωϋσεῖ ^γδὲ οὐ διὰ γραμμάτων διελέγετο, ἀλλ' αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, καθαρὰν εὕρισκων αὐτῶν τὴν διάνοιαν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς αὐτὸν τῆς κακίας ἐνέπεσε τὸν πυθμένα ἅπας τῶν Ἑβραίων ὁ δῆμος, ^δτότε λοιπὸν γράμματα καὶ πλάκες, καὶ ἡ διὰ τούτων ὑπόμνησις. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ ἀγίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ καινῇ συμβὰν ἴδοι τις ἂν. Οὐδὲ γὰρ τοῖς ἀποστόλοις ἔδωκέ τι γραπτὸν ὁ θεός, ἀλλ' ἀντὶ γραμμάτων τὴν τοῦ

CODICES A. C. D. E. ^α Sic Euth. γενέσθαι E. ^β ἐκγό-
νοις C. ^γ δὲ om. D. E. Euth. ^δ τότε λοιπὸν] Sic Euth.
ἀναγκαίως λοιπὸν E. An. Arm.

πνεύματος ἐπηγγείλατο δώσειν χάριν· ¹“ἐκεῖνος γὰρ ὑμᾶς ἀναμνήσει, φησί, πάντα.” Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο πολὺ ἄμεινον ἦν, ἄκουσον διὰ τοῦ προφήτου τί φησι· ²“διαθή-
 B σομαι ὑμῖν διαθήκην καινὴν, δίδους νόμους μου εἰς διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας γράψω αὐτοὺς, καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ θεοῦ.” Καὶ ὁ Παῦλος δὲ ταύτην ἐνδεικνύμενος τὴν ὑπεροχὴν, ἔλεγεν εἰληφέναι νόμον, ³“οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ’ ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναίς.” Ἐπειδὴ δὲ ^e τοῦ χρόνου προϊόντος ἐξώκειλαν, οἱ μὲν δογμάτων ἕνεκεν, οἱ δὲ βίου καὶ τρόπων, ἐδέησε πάλιν τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων ὑπομνήσεως. Ἐννόησον οὖν ἡλίκον ἐστὶ κακὸν, τοὺς οὕτως ὀφείλοντας ζῆν καθαρῶς, ὥς μηδὲ δεῖσθαι γραμμάτων, ἀλλ’ ἀντὶ βιβλίων
 C παρέχειν τὰς καρδίας τῷ πνεύματι, ἐπειδὴ τὴν τιμὴν ἀπωλέσαμεν ἐκείνην, καὶ κατέστημεν εἰς τὴν τούτων χρείαν, μηδὲ τῷ δευτέρῳ πάλιν κεχρῆσθαι φαρμάκῳ εἰς δέον. Εἰ γὰρ ἔγκλημα τὸ γραμμάτων δεηθῆναι, καὶ μὴ τὴν τοῦ πνεύματος ^f ἐπισπᾶσθαι χάριν, σκόπησον ἡλίκη κατηγορία, τὸ μηδὲ μετὰ τὴν βοήθειαν ταύτην ἐθέλειν κερδαίνειν, ἀλλ’ ὥς εἰκὴ καὶ μάτην κείμενα τὰ γράμματα περιορᾶν, καὶ μείζονα ^g ἐπισπᾶσθαι τὴν κόλασιν. Ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, προσέχωμεν μετὰ ἀκριβείας τοῖς γεγραμμένοις, καὶ μάθωμεν
 3 πῶς μὲν ὁ παλαιὸς ἐδόθη νόμος, πῶς δὲ ἡ καινὴ διαθήκη. (2) Πῶς οὖν ὁ νόμος ἐκεῖνος ἐδόθη τότε, καὶ πότε καὶ ποῦ; Μετὰ τὸν τῶν Αἰγυπτίων ὄλεθρον, ἐπὶ τῆς ἐρήμου, ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, ^h καπνοῦ καὶ πυρὸς ἀνιόντος ἀπὸ τοῦ ὄρους, σάλπιγγος ἡχοῦσης, βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ⁱ γινομένων, τοῦ Μωϋσέως εἰς αὐτὸν εἰσιόντος τὸν γνόφον. Ἐν τῇ καινῇ δὲ οὐχ οὕτως· οὔτε ἐν ἐρήμῳ, οὔτε ἐν ὄρει, οὔτε μετὰ καπνοῦ καὶ σκότους καὶ γνόφου καὶ θυέλλης· ἀλλ’ ἀρχομένης ἡμέρας, ἐν οἰκίᾳ, πάντων συγκαθημένων, μετὰ πολλῆς τῆς ἡμερότητος πάντα ἐγίνετο. Τοῖς μὲν γὰρ ἀλογωτέροις καὶ δυσηνίοις σωματικῆς ἔδει φαντασίας, οἷον ἐρημίας, ὄρους,
 B καπνοῦ, σάλπιγγος ἡχῆς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων· τοῖς δὲ ὑψηλοτέροις καὶ καταπειθέσι καὶ τὴν τῶν σωμάτων

¹ Joan. xiv. 26.² Jer. xxxi. 31, 33.³ 2 Cor. iii. 3.

^e τοῦ χρόνου] τοῦ om. Euth. πολλοῦ χρόνου C. D. ^f ἐπισπᾶσθαι] ἐφέλκεσθαι E. ^g ἐπισπᾶσθαι pr. D. ^h καὶ τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ πυρὸς C. D. ⁱ γενομένων Edd.

ἐννοίαν ὑπεραναβεβηκόσιν, οὐδενὸς ἦν τούτων χρεία. Εἰ δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἡχος ἐγένετο, οὐ διὰ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ διὰ τοὺς παρόντας Ἰουδαίους, δι' οὓς καὶ αἱ τοῦ πυρὸς ὤφθησαν γλώσσαι. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ τοῦτο ἔλεγον, ὅτι ⁴“γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσὶ,” πολλῶ μᾶλλον, εἰ μὴδὲν τούτων εἶδον, ταῦτα ἂν εἶπον. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς παλαιᾶς, Μωϋσέως ἀναβάντος, οὕτως ὁ θεὸς κατέβη· ἐνταῦθα δὲ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας εἰς τὸν οὐρανὸν, μᾶλλον δὲ εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν ἀνενεχθείσης, οὕτω τὸ πνεῦμα κάτεισιν. Εἰ δὲ τὸ πνεῦμα ἔλαττον, οὐκ ἂν μείζονα ἦν τὰ ^k γινόμενα καὶ θαυμαστότερα. Καὶ γὰρ αἱ πλάκες αὗται πολλῶ ¹ βελτίους, C καὶ τὰ κατορθώματα λαμπρότερα. Οὐ γὰρ ἐξ ὅρους κατή-εσαν στηλάς φέροντες λιθίνας ἐπὶ τῶν χειρῶν οἱ ἀπόστολοι, καθάπερ Μωϋσῆς· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ἐν τῇ διανοίᾳ περι-φέρουντες, καὶ θησαυρόν τινα καὶ πηγὴν δογμάτων καὶ χαρισμάτων καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἀναβλύζοντες, οὕτω πανταχοῦ περιήεσαν, βιβλία καὶ νόμοι γινόμενοι διὰ τῆς χάριτος ἐμφυχοι. Οὕτω τοὺς τρισχιλίους, οὕτω τοὺς πεντα- ⁴ κισχιλίους, οὕτω τοὺς τῆς οἰκουμένης ἐπεσπάσαντο δῆμους, τοῦ θεοῦ διὰ τῆς ἐκείνων γλώττης τοῖς προσιοῦσιν ἅπασι διαλεγομένου. Ἀφ' οὗ καὶ ὁ Ματθαῖος τοῦ πνεύματος ἐμπλησθεὶς ἔγραψεν ἄπερ ἔγραψε· Ματθαῖος ὁ τελώνης· οὐ γὰρ αἰσχύνομαι καλῶν αὐτὸν ἀπὸ τῆς τέχνης, οὔτε τοῦτον, οὔτε τοὺς ἄλλους. Τοῦτο γὰρ μάλιστα δείκνυσι καὶ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν, καὶ τὴν ἐκείνων ἀρετὴν.

Εὐαγγέλιον δὲ αὐτοῦ τὴν πραγματείαν εἰκότως ἐκάλεσε. Καὶ γὰρ κολάσεως ἀναίρεσιν, καὶ ἁμαρτημάτων λύσιν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἁγιασμὸν, καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ υἰοθεσίαν, καὶ κληρονομίαν τῶν οὐρανῶν, καὶ συγγένειαν πρὸς τὸν υἱὸν B τοῦ θεοῦ, πᾶσιν ἦλθεν ἀπαγγέλλων· τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς ἀγνώμοσι, τοῖς ἐν σκότῳ καθημένοις. Τί ποτ' οὖν τῶν εὐαγγελίων τούτων ἴσον γένοιτ' ἄν; θεὸς ἐπὶ γῆς, ἄνθρωπος ἐν οὐρανῷ· καὶ πάντα ἀναμιξ ἐγένετο, ἄγγελοι συνεχόρευον ἀνθρώποις, ἄνθρωποι τοῖς ἀγγέλοις ἐκοινωνοῦν, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς ἄνω δυνάμεσι· καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν χρόνιον λυθέντα πόλεμον, καὶ καταλλαγὰς θεοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν γεγεννη-

⁴ Act. ii. 13.

^k γινόμενα A. C.

¹ βελτίους] + ἐκείνων D.

μένας φύσιν, διάβολον αἰσχυρόμενον, δαίμονας δραπετεύοντας,
 θάνατον ^mλελυμένον, παράδεισον ἀνοιγόμενον, κατάραν ἡφανισ-
 C μένην, ἁμαρτίαν ἐκποδὼν γεγεννημένην, πλάνην ἀπεληλαμένην,
 ἀλήθειαν ἐπανελθούσαν, τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον πανταχοῦ
 κατασπειρόμενον καὶ κομῶντα, τὴν τῶν ἄνω πολιτείαν ἐπὶ
 τῆς γῆς πεφυτευμένην, μετὰ ἀδείας τὰς δυνάμεις ἐκείνας
 ὁμιλούσας ἡμῖν, καὶ τῇ γῇ συνεχῶς ἀγγέλους ἐπιχωριάζον-
 τας, καὶ πολλὴν ὑπὲρ τῶν μελλόντων τὴν ἐλπίδα οὖσαν.
 Διὰ τοῦτο εὐαγγέλιον τὴν ἱστορίαν ἐκάλεσεν, ὡς τὰ γε ἄλλα
 πάντα ῥήματα μόνον ἐστὶ πραγμάτων ἔρημα, οἷον χρημάτων
 5 περιουσία, δυναστείας μέγεθος, καὶ ἀρχαὶ καὶ δόξαι καὶ τιμαί,
 καὶ τὰ ἄλλα ὅσα παρὰ ἀνθρώποις ἀγαθὰ εἶναι νομίζεται·
 τὰ δὲ παρὰ τῶν ἀλείων ἀπαγγελθέντα γνησίως τε καὶ κυρίως
 εὐαγγέλια ἂν καλοῦντο· οὐκ ἐπειδὴ βέβαια καὶ ἀκίνητα μόνον
 ἐστὶν ἀγαθὰ, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τὴν ἡμετέραν, ἀλλ' ὅτι
 καὶ μετ' εὐκολίας ἀπάσης ἡμῖν ἐδόθη. Οὐδὲ γὰρ πονήσαντες
 καὶ ἰδρώσαντες, οὐ καμόντες καὶ ταλαιπωρηθέντες, ἀλλ' ἀγα-
 πηθέντες παρὰ τοῦ θεοῦ μόνον, ἐλάβομεν ἅπερ ἐλάβομεν.

Καὶ τί δήποτε τοσούτων ὄντων τῶν μαθητῶν, δύο γρά-
 φουσιν ἐκ τῶν ἀποστόλων μόνοι, καὶ δύο ἐκ τῶν τούτοις
 ἀκολουθῶν; ὁ μὲν γὰρ Παύλον, ὁ δὲ Πέτρον μαθητὴς ὦν,
 B μετὰ Ἰωάννου καὶ Ματθαίου τὰ εὐαγγέλια ἔγραψαν. "Οτι
 οὐδὲν πρὸς φιλοτιμίαν ἐποιοῦν, ἀλλὰ πάντα πρὸς χρείαν. Τί (3)
 οὖν; οὐκ ἔρκει εἰς εὐαγγελιστὴς πάντα εἰπεῖν; "Ἡρκει μὲν
 ἀλλὰ καὶ τέσσαρες ὥσιν οἱ γράφοντες, μήτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς
 καιροὺς, μήτε ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, μήτε συνελθόντες καὶ
 διαλεχθέντες ἀλλήλοις, εἶτα ὥσπερ ἀφ' ἐνὸς στόματος πάντα
ⁿφθέγγωνται, μεγίστη τῆς ἀληθείας ἀπόδειξις τοῦτο γίνεται.
 Καὶ μὴν τούναντίον συνέβη, φησί· πολλαχοῦ γὰρ διαφωνοῦν-
 τες ἐλέγχονται. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μέγιστον δεῖγμα τῆς
 ἀληθείας ἐστίν. Εἰ γὰρ πάντα συνεφώνησαν μετὰ ἀκριβείας,
 C καὶ μέχρι καιροῦ, καὶ μέχρι τόπον, καὶ μέχρι ῥημάτων αὐτῶν,
 οὐδεὶς ἂν ἐπίστευσε τῶν ἐχθρῶν, ὅτι μὴ συνελθόντες ἀπὸ
 συνθήκης τινὸς ἀνθρωπίνης ἔγραψαν ἅπερ ἔγραψαν· οὐ γὰρ
 εἶναι τῆς ἀπλότητος τὴν τοσαύτην συμφωνίαν. Νυνὶ δὲ καὶ
 ἡ δοκοῦσα ἐν μικροῖς εἶναι διαφωνία πάσης ἀπαλλάττει αὐτοὺς

^m λελυμένον] Sic An. Arm. δεδεμένον A. E.   ⁿ Sic Steph. Sav.
 codices φθέγγονται.

ὑποψίας, καὶ λαμπρῶς ὑπὲρ τοῦ τρόπου τῶν γραψάντων ἀπολογεῖται. Εἰ δέ τι περὶ καιρῶν ἢ τόπων διαφόρως ἀπήγγειλαν, τοῦτο οὐδὲν βλάβει τῶν εἰρημένων τὴν ἀληθειαν. Καὶ ταῦτα ^ο δὲ, ὡς ἂν ὁ θεὸς παρέχη, πειρασόμεθα ⁶ προϊόντες ἀποδείξαι· ἐκείνο μετὰ τῶν εἰρημένων ἀξιούντες ὑμᾶς παρατηρεῖν, ὅτι ἐν τοῖς ^ρ κεφαλαίοις καὶ συνέχουσιν ἡμῶν τὴν ζῶην καὶ τὸ κήρυγμα συγκροτοῦσιν, οὐδαμοῦ τις αὐτῶν οὐδὲ μικρὸν διαφωνήσας εὐρίσκεται. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν; Οἶον, ὅτι ὁ θεὸς ἄνθρωπος ἐγένετο, ὅτι θαύματα ἐποίησεν, ὅτι ἐσταυρώθη, ὅτι ἐτάφη, ὅτι ἀνέστη, ὅτι ἀνῆλθεν, ὅτι μέλλει κρίνειν, ὅτι ἔδωκε σωτηριῶδεις ἐντολάς, ὅτι οὐκ ἐναντίον τῇ παλαιᾷ νόμον εἰσήνεγκεν, ὅτι υἱὸς, ὅτι μονογενὴς, ὅτι γνήσιος, ὅτι τῆς αὐτῆς οὐσίας τῷ πατρὶ, καὶ ὅσα τοιαῦτα· περὶ γὰρ ταῦτα πολλὴν εὐρήσομεν οὐσαν αὐτοῖς συμφωνίαν. Εἰ δὲ ἐν τοῖς θαύμασι μὴ πάντες πάντα εἶπον, ἀλλ' ὁ μὲν ταῦτα, ὁ δὲ ἐκείνα, τοῦτό σε μὴ θορυβεῖτω· εἴτε γὰρ εἰς ^Β πάντα εἶπε, περισσὸς ἦν ὁ τῶν λοιπῶν ἀριθμὸς· εἴτε πάντες ἐξηλλαγμένα καὶ καινὰ πρὸς ἀλλήλους ἔγραψαν, οὐκ ἂν ἐφάνη τῆς συμφωνίας ἢ ἀπόδειξις. Διὰ τοῦτο καὶ κοινῇ πολλὰ διελέχθησαν, καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἰδίον τι λαβὼν εἶπεν, ἵνα ^α μήτε περισσὸς εἶναι δοξῇ καὶ προσεῖρῃσθαι ἀπλῶς, καὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων ἀκριβῆ παρασχηται τὴν βᾶσανον ἡμῖν.

Ὁ μὲν οὖν Λουκᾶς καὶ τὴν αἰτίαν φησὶ, δι' ἣν ἐπὶ τὸ ^С γράφειν ἔρχεται· ⁵ “ἵνα ἔχῃς γὰρ, φησὶ, περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.” τουτέστιν, ἵνα συνεχῶς ὑπομινησκόμενος τὴν ἀσφάλειαν ἔχῃς, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ μένης. Ὁ δὲ Ἰωάννης, αὐτὸς μὲν ἐσίγησε τὴν αἰτίαν· ὡς ^γ γὰρ λόγος φησὶν ἄνωθεν καὶ ἐκ πατέρων εἰς ἡμᾶς καταβάς, οὐδὲ αὐτὸς ἀπλῶς ἐπὶ τὸ γράφειν ἦλθεν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς τρισὶν ἢ σπουδῇ γέγονε τῷ τῆς οἰκονομίας ἐνδιατριῦσαι λόγῳ, καὶ τὰ τῆς θεότητος ἐκινδύνευεν ἀποσιωπᾶσθαι δόγματα, τοῦ ^γ Χριστοῦ κινήσαντος αὐτὸν λοιπὸν, οὕτως ἦλθεν ἐπὶ τὴν εὐαγγελικὴν συγγραφὴν. Καὶ τοῦτο δῆλον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας, καὶ τῶν τοῦ εὐαγγελίου προοιμίων. Οὐδὲ γὰρ

⁵ Luc. i. 4.

^ο δὲ om. A. ^ρ κεφαλαίοις] καιρίοις A. Euth. ^α μή τι Edd.
^γ γὰρ λόγος φησὶν] δὲ λόγος ἔχει E.

ὁμοίως τοῖς λοιποῖς κάτωθεν ἄρχεται, ἀλλ' ἄνωθεν, πρὸς ὅπερ ἠπείγετο, καὶ διὰ τοῦτο τὸ πᾶν βιβλίον συνέθηκεν. Οὐκ ἐν τοῖς προοιμίοις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ παντὸς τοῦ εὐαγγελίου τῶν ἄλλων ἐστὶν ὑψηλότερος. Λέγεται δὲ καὶ Ματθαῖος, τῶν ἐξ Ἰουδαίων πιστευσάντων προσελθόντων αὐτῷ καὶ παρακαλεσάντων, ἅπερ εἶπε διὰ ῥημάτων, ταῦτα ἀφεῖναι διὰ γραμμάτων αὐτοῖς, καὶ τῇ τῶν Ἑβραίων φωνῇ
 B συνθεῖναι τὸ εὐαγγέλιον· καὶ Μάρκος δὲ ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν μαθητῶν παρακαλεσάντων, ⁵ αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι. Διὰ δὲ τοῦτο ὁ μὲν Ματθαῖος, ἅτε Ἑβραίοις γράφων, οὐδὲν πλέον ἐζήτησε δεῖξαι, ἢ ὅτι ἀπὸ Ἀβραὰμ καὶ Δαυὶδ ἦν· ὁ δὲ Λουκᾶς, ἅτε κοινῇ πᾶσι διαλεγόμενος, καὶ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀνάγει, μέχρι τοῦ Ἀδάμ προΐων. Καὶ ὁ μὲν ἀπὸ τῆς γενέσεως ἄρχεται· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀνέπαυε τὸν Ἰουδαῖον, ὥς τὸ μαθεῖν αὐτόν, ὅτι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Δαυὶδ ἕγγονος ἦν ὁ Χριστός· ὁ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐτέρων πλειόνων μέννηται πραγμάτων, καὶ τότε ἐπὶ τὴν γενεαλογίαν πρόεισι.
 C Τὴν δὲ συμφωνίαν αὐτῶν καὶ ἀπὸ τῆς οἰκουμένης παραστήσομεν τῆς δεξαμένης τὰ εἰρημένα, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν. Καὶ γὰρ πολλαὶ μετ' ἐκείνους αἰρέσεις ἐτέχθησαν, ἐναντία δοξάζουσαι τοῖς εἰρημένοις· καὶ αἱ μὲν πάντα κατεδέξαντο τὰ λεχθέντα, αἱ δὲ μέρη τῶν εἰρημένων ἀποκόψασαι τῶν λοιπῶν, οὕτω παρ' ἑαυταῖς ἔχουσιν. Εἰ δὲ μάχη τις ἦν ἐν τοῖς εἰρημένοις, οὐτ' ἂν αἱ τάναντία λέγου-
 (4) σαι ἅπαντα ἂν ἐδέξαντο, ἀλλὰ μέρος τὸ δοκοῦν αὐταῖς
 8 συνάδειν· οὐτ' ἂν αἱ μέρος ἀπολαβοῦσαι ἱ διηλέγχθησαν ἀπὸ τοῦ μέρους, ὥς μηδὲ τὰ κόμματα αὐτὰ λανθάνειν, ἀλλὰ βοᾷν τὴν πρὸς τὸ ὅλον σῶμα συγγένειαν. Καὶ καθάπερ ἂν ἀπὸ πλευρᾶς λάβῃς τι μέρος, καὶ ἐν τῷ μέρει τὰ πάντα εὐρήσεις, ἀφ' ὧν τὸ ὅλον ζῶον συνέστηκε, καὶ νῆυρα, καὶ φλέβας, καὶ ὅστα, καὶ ἀρτηρίας, καὶ αἷμα, καὶ ὀλοκλήρου, ὥς ἂν εἴποι τις, τοῦ φυράματος δεῖγμα· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν γραφῶν ἐστὶν ἰδεῖν ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων μέρει τὴν τοῦ παντὸς συγγένειαν διαφανομένην. Εἰ δὲ διεφώνουν, οὐτ' ἂν τοῦτο
 ὕ ἐδείχθη, καὶ αὐτὸ πάλαι ἂν διελύθη τὸ δόγμα· ⁶ “πᾶσα

⁶ Luc. xi. 17.⁵ αὐτὸ] αὐτόν, αὐτὸ E.
ἐδέχθη An. Edd.[†] Vid. adnot.[†] Sic Arm. et codd.

γὰρ βασιλεία, φησὶν, ἐφ' ἑαυτῆς μερισθεῖσα οὐ σταθήσεται." Νῦν δὲ καὶ τούτῳ τοῦ πνεύματος ἡ ἰσχὺς λάμπει, πείσασα τοὺς ἀνθρώπους, περὶ τὰ ἀναγκαιότερα καὶ κατεπείγοντα γενομένους, μηδὲν ἀπὸ τῶν μικρῶν τούτων παραβλάπτεσθαι. B

"Ενθα μὲν οὖν ἕκαστος διατρίβων ἔγραψεν, οὐ σφόδρα ἡμῖν ^ω δεῖ ἰσχυρίσασθαι· ὅτι δὲ οὐ κατ' ἀλλήλων ἔστησαν, τοῦτο διὰ πάσης τῆς πραγματείας πειρασόμεθα ἀποδείξαι. Σὺ δὲ ταῦτόν ποιεῖς, διαφωνίαν αἰτιώμενος, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ ῥήματα τὰ αὐτὰ ἐκέλευες εἰπεῖν, καὶ τρόπους λέξεων. Καὶ οὐπω λέγω ὅτι καὶ οἱ μέγα ἐπὶ ῥητορικῇ καὶ φιλοσοφίᾳ κομπάζοντες, πολλοὶ πολλὰ βιβλία γράψαντες περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων, οὐ μόνον ἀπλῶς διεφώνησαν, ἀλλὰ καὶ ἐναντίως ἀλλήλοις εἶπον· (καὶ γὰρ ἕτερόν ἐστι διαφόρως εἰπεῖν, καὶ μαχομένους εἰπεῖν)· [×] οὐδὲν τούτων λέγω· μή μοι C γένοιτο ἐκ τῆς ἐκείνων παρανοίας συνθεῖναι τὴν ἀπολογίαν· οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τοῦ ψεύδους τὴν ἀλήθειαν συστήσασθαι βούλομαι· ἀλλ' ἐκείνο ἡδέως ἂν ἐροίμην, πῶς ἐπιστεύθη ^γ τὰ διαφωνοῦντα; πῶς ἐκράτησε; πῶς ἐναντία λέγοντες ἐθαυμάζοντο, ἐπιστεύοντο, ἀνεκηρύττοντο πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης; 9 Καίτοι πολλοὶ οἱ μάρτυρες ^{*} τῶν λεγομένων ἦσαν, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι. Οὐ γὰρ ἐν γωνίᾳ μιᾷ γράψαντες αὐτὰ κατώρυξαν, ἀλλὰ πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης ἠπλωσαν ὑπὸ ταῖς πάντων ἀκοαῖς· καὶ ἐχθρῶν παρόντων ταῦτα ἀνεγινώσκετο, καθάπερ καὶ νῦν· καὶ οὐδένα οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἐσκανδάλισε. Καὶ μάλα εἰκότως· θεία γὰρ δύνამις ἦν ἡ πάντα ἐπιούσα καὶ κατορθοῦσα παρὰ πᾶσιν. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, πῶς ὁ τελώνης, καὶ ὁ ἀλιεὺς, καὶ ὁ ἀγράμματος τοιαῦτα ἐφιλοσόφει; ἃ γὰρ οὐδὲ ὄναρ οἱ ἔξωθεν φαντασθῆναι ἠδυνήθησάν ποτε, ταῦτα οὗτοι μετὰ πολλῆς B τῆς πληροφορίας καὶ ἀπαγγέλλουσι καὶ πείθουσι· καὶ οὐχὶ ζῶντες μόνον, ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντες· οὐδὲ δύο καὶ εἴκοσιν ἀνθρώπους, οὐδὲ ἑκατὸν καὶ χιλίους καὶ μυρίους, ἀλλὰ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ δήμους, καὶ γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον, καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν ἀοίκητον· καὶ περὶ ^z πραγμάτων σφόδρα τὴν ἡμετέραν ὑπερβαίνόντων

^ω δεῖ ἰσχ.] διῖσχυρίσασθαι C. δυνατὸν διῖσχ. D. [×] οὐδὲν] ἀλλ' οὐδὲν C. D. ^γ τὰ om. A. C. D. ^{*} Incipit codex B. ^z γραμμάτων B.

φύσιν. Τὴν γὰρ γῆν ἀφέντες, πάντα περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς
 διαλέγονται, ἑτέραν ἡμῖν ζωὴν εἰσάγοντες καὶ βίον ἄλλον,
 C καὶ πλοῦτον καὶ πειρίαν, καὶ ἐλευθερίαν καὶ δουλείαν, καὶ ζωὴν
 καὶ θάνατον, καὶ κόσμον καὶ πολιτείαν, πάντα ἐξηλλαγμένα.
 Οὐ καθάπερ Πλάτων, ὁ τὴν καταγέλαστον ἐκείνην πολι-
 τείαν συνθεῖς, καὶ Ζήνων, καὶ εἴ τις ἕτερος πολιτείαν ἔγρα-
 ψεν, ἢ νόμους συνέθηκεν. Καὶ γὰρ αὐτόθεν ἅπαντες ἐδείκ-
 νυντο οὗτοι, ὅτι πνεῦμα πονηρὸν, καὶ δαίμων τις ἄγριος
 πολεμῶν ἡμῶν τῇ φύσει, καὶ σωφροσύνης ἐχθρὸς, καὶ εὐτα-
 10 ξίας πολέμιος, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιῶν, ἐνήχησεν αὐτῶν
 τῇ ψυχῇ. Ὅταν γὰρ κοινὰς πᾶσι τὰς γυναῖκας ποιῶσι,
 καὶ παρθένους γυμνώσαντες ἐπὶ τῆς παλαιστρας ἄγωνισιν ἐπὶ
 θέαν ἀνθρώπων, καὶ λαθραίους κατασκευάζωσι γάμους, πάντα
 ὁμοῦ μιγνύντες καὶ ὁ συνταράττοντες, καὶ τοὺς ὅρους τῆς
 φύσεως ἀνατρέποντες, τί ἕτερόν ἐστιν εἰπεῖν; Ὅτι γὰρ
 δαιμόνων ἐκεῖνα ἅπαντα εὐρήματα καὶ παρὰ φύσιν τὰ λε-
 γόμενα, καὶ αὐτὴ μαρτυρήσειεν ἂν ἡμῖν ἢ φύσις, οὐκ ἀνα-
 σχομένη τῶν εἰρημένων· καὶ ταῦτα οὐ μετὰ διωγμῶν, οὐ μετὰ
 κινδύνων, οὐ μετὰ πολέμων, ἀλλὰ μετὰ ἀδεῖας καὶ ἐλευθερίας
 ἀπάσης γραφόντων, καὶ πολλοῖς πολλαχόθεν καλλωπιζόν-
 B των. Τὰ δὲ τῶν ἀλιέων, ἐλαυνομένων, μαστιζομένων, κινδυν-
 νούντων, καὶ ἰδιῶται καὶ σοφοί, καὶ δούλοι καὶ ἐλεύθεροι,
 καὶ βασιλεῖς καὶ στρατιῶται, καὶ βάρβαροι καὶ Ἕλληνες,
 μετὰ πάσης ἐδέξαντο τῆς εὐνοίας.

Καὶ οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὅτι διὰ τὸ μικρὰ εἶναι ταῦτα
 καὶ χαμαίζηλα, εὐπαράδεκτα γέγονεν ἅπασιν καὶ γὰρ πολλῶ (5)
 ταῦτα ἐκείνων ὑψηλότερα. Παρθενίας μὲν γὰρ ἐκεῖνοι οὐδὲ
 ὄναρ ὁ οὐδὲ ὄνομα ἐφαντάσθησαν, οὐδὲ ἀκτημοσύνης, οὐδὲ νη-
 στείας, οὐδὲ τινος ἄλλου τῶν ὑψηλῶν. Οἱ δὲ παρ' ἡμῖν οὐκ
 C ἐπιθυμίαν ἐξορίζουσι μόνον, οὐδὲ πρᾶξιν κολάζουσιν, ἀλλὰ καὶ
 ὅψιν ἀκόλαστον, καὶ ῥήματα ὑβριστικά, καὶ γέλωτα ἄτακτον,
 καὶ σχῆμα, καὶ βᾶδισμα, καὶ κραυγὴν, καὶ μέχρι τῶν μικροτά-
 των προάγουσι τὴν ἀκρίβειαν, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν τοῦ
 τῆς παρθενίας ἐνέπλησαν φυτοῦ. Καὶ περὶ θεοῦ δὲ ταῦτα
 φιλοσοφεῖν πείθουσι, καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς πραγμάτων, ἃ
 μηδεὶς μηδέποτε ἐκείνων μηδὲ εἰς νοῦν λαβεῖν ἴσχυσε. Πῶς

^a ὁμοῦ] + χρήματα B. ^b συνταράττοντες] συντάττοντες B. E.
 συγχέοντες A. ^c οὐδὲ om. E.

γάρ, οἱ κνωδάλων καὶ θηρίων χαμαὶ ἐρπόντων καὶ ἐτέρων 11
 ἀτιμωτέρων εἰκόνας θεοποιήσαντες; Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐδέχθη
 καὶ ἐπιστεύθη τὰ ὑψηλὰ ταῦτα δόγματα, καὶ καθ' ἐκάστην
 ἀνθεὶ τὴν ἡμέραν, καὶ ἐπιδίδωσι· τὰ δὲ ἐκείνων οἷχεται καὶ
 ἀπόλωλεν, ἀραχνίων εὐκολώτερον ἀφανισθέντα. Καὶ μάλα
 εἰκότως· δαίμονες γὰρ ταῦτα διηγόρευον· ^d διὸ μετὰ τῆς
 ἀσελγείας καὶ πολὺν ἔχει τὸν ζόφον, καὶ ^e πλείω τὸν πόνον.
 Τί γὰρ ἂν γένοιτο καταγελαστότερον τῆς πολιτείας ἐκείνης,
 ἐν ἣ μετὰ τῶν εἰρημένων μυρίους ἀναλώσας στίχους ὁ φιλό-
 σοφος, ὥστε δυνηθῆναι δεῖξαι τί ποτέ ἐστι τὸ δίκαιον, μετὰ
 τῆς μακρηγορίας, καὶ ἀσαφείας πολλῆς τὰ εἰρημένα ἐνέπλη-
 σεν; Ὅπερ εἰ καὶ τι συμφέρον εἶχε, σφόδρα ἄχρηστον B
 ἔμελλεν εἶναι τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ. Εἰ γὰρ ὁ γεωργός,
 καὶ ὁ χαλκοτύπος, καὶ ὁ οἰκοδόμος, καὶ ὁ κυβερνήτης, καὶ
 ἕκαστος ἀπὸ τῆς τῶν χειρῶν τρεφόμενος ἐργασίας, μέλλοι
 τῆς τέχνης μὲν ἀφίστασθαι καὶ τῶν δικαίων πόνων, ἀναλίσ-
 κειν δὲ ἔτη τόσα καὶ τόσα, ὥστε μαθεῖν τί ποτέ ἐστι τὸ
 δίκαιον· καὶ πρὶν ἢ μαθεῖν πολλάκις ^f φθάσει λιμῷ διαφθα-
 ρεῖς, καὶ ἀπελεύσεται διὰ τὸ δίκαιον τοῦτο, μήτε τῶν ἄλλων
 τῶν χρησίμων μηδὲν μαθὼν, καὶ βιαίῳ θανάτῳ καταλύσας
 τὸν βίον. Ἄλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα· ἀλλὰ καὶ τὸ δί-
 καιον, καὶ τὸ πρόπον, καὶ τὸ συμφέρον, καὶ ^g πᾶσαν ἀπλῶς
 τὴν ἀρετὴν ἐν βραχέσι καὶ σαφέσι συλλαβὼν ῥήμασιν, ἐδί- C
 δαξεν ἡμᾶς ὁ Χριστός· ποτέ μὲν λέγων, ὅτι ⁷ “ἐν δυσὶν
 ἐντολαῖς ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται”· τουτέστι, τῇ
 τοῦ θεοῦ ἀγάπῃ, καὶ τῇ τοῦ πλησίον· ποτέ δὲ λέγων,
⁸ “ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς
 ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται”·
 ἅπερ καὶ γηπόνῳ, καὶ οἰκέτῃ, καὶ γυναικὶ χήρᾳ, καὶ παιδὶ
 αὐτῷ, καὶ τῷ σφόδρα ἀνοήτῳ δοκοῦντι εἶναι, πάντα εὐσύν-
 οπτα καὶ ῥάδια καταμαθεῖν. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τῆς ἀλη-
 θείας· καὶ μαρτυρεῖ τῶν πραγμάτων τὸ τέλος. Πάντες 12
 γοῦν ἔμαθον τὰ πρακτέα· καὶ οὐκ ἔμαθον μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἐζήλωσαν· καὶ οὐκ ἐν ταῖς πόλεσι μόνον, οὐδὲ ἐν μέσαις

⁷ Matth. xxii. 40.⁸ Ibid. vii. 12.

^d διὸ] + καὶ Edd. ^e πλείω τὸν πόνον] Sic An. Arm. et codd.
 πλέον τὸ ἀτοπον Steph. Sav. ^f φθάσῃ Edd. ^g πᾶσαν ἀπλῶς τὴν]
 Sic An. et codd. πᾶσαν τὴν ἄλλην Edd.

ταῖς ἀγοραῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀρῶν. Καὶ γὰρ ἐκεῖ πολλὴν ὄψει τὴν φιλοσοφίαν οὖσαν, καὶ χοροὺς ἀγγέλων ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι λάμποντας, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν πολιτείαν ἐνταῦθα φαινομένην. Καὶ γὰρ πολιτείαν ἔγραψαν ἡμῖν οἱ ἀλιεῖς, οὐκ ἀπὸ παίδων κελεύσαντες λαμβάνεσθαι, καθάπερ ἐκεῖνοι, οὐδὲ τόσων καὶ τόσων ἐτῶν νομοθετοῦντες εἶναι ^h τὸν ἐνάρετον· ἀλλ' ἀπλῶς πάσῃ διαλεγόμενοι ἡλικία. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ, παίδων παίγνια· ταῦτα B δέ, πραγμάτων ἀλήθεια. Καὶ τόπον δὲ ἀπέδωκεν τῇ πολιτεία ταύτῃ τὸν οὐρανὸν, καὶ τεχνίτην αὐτῆς τὸν θεὸν εἰσήγαγον, καὶ νομοθέτην τῶν ἐκεῖ ⁱ κειμένων νόμων· ὥσπερ οὖν καὶ ἐχρῆν. Τὰ δὲ ἔπαθλα τῆς πολιτείας, οὐ φύλλα δάφνης, οὐδὲ κότινος, οὐδὲ ἡ ἐν πρυτανείῳ σίτησις, οὐδὲ εἰκόνες χαλκαῖ, τὰ ψυχρὰ ταῦτα καὶ εὐτελῆ· ἀλλὰ ζῶν τέλος οὐκ ἔχονσα, καὶ τὸ θεοῦ γενέσθαι παῖδας, καὶ τὸ μετ' ἀγγέλων χορεύειν, καὶ τῷ θρόνῳ παρεστάναι τῷ βασιλικῷ, καὶ διηνεκῶς εἶναι μετὰ Χριστοῦ. Δημαγωγοὶ δὲ τῆς πολιτείας εἰσὶ ταύτης τελῶναι, καὶ ἀλιεῖς, καὶ σκηνοποιοὶ, οὐκ ἐν χρόνῳ ζήσαντες ὀλίγῳ, ἀλλὰ διὰ παντὸς ζῶντες. Διὰ τοῦτο C καὶ μετὰ τελευτὴν τοὺς πολιτευομένους τὰ μέγιστα ὀνῆσαι δύναιντ' ἄν. Ταύτῃ τῇ πολιτεία πόλεμος οὐ πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς δαίμονας καὶ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις ἐκείνας ἐστί. Διὸ καὶ στρατηγὸς αὐτοῖς οὐκ ἀνθρώπων, οὐδὲ ἀγγέλων οὐδεὶς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ θεός. Καὶ τὰ ὅπλα δὲ τῶν στρατιωτῶν τούτων μιμεῖται τοῦ πολέμου τὴν φύσιν· ^k οὐ γὰρ ἀπὸ δέρματος καὶ σιδήρου κατεσκευασμένα εἰσὶν, 13 ἀλλ' ἐξ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης καὶ πίστεως καὶ φιλοσοφίας ἀπάσης.

Ἐπεὶ οὖν περὶ τῆς πολιτείας ταύτης καὶ τὸ βιβλίον (6) τοῦτο γέγραπται, καὶ ἡμῖν πρόκειται νῦν εἰπεῖν, προσέχωμεν ἀκριβῶς τῷ Ματθαίῳ, περὶ ταύτης ⁱ τρανῶς διαλεγομένη· οὐ γὰρ αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ τὴν πολιτείαν νομοθετήσαντος Χριστοῦ πάντα ἐστί τὰ λεγόμενα. Προσέχωμεν δέ, ἵνα καὶ ἐγγραφῇται δυνηθῶμεν εἰς αὐτὴν, καὶ λάμψαι μετὰ τῶν ἤδη πολιτευσαμένων, καὶ τοὺς ἀμαράντους ἐκείνους ἐκδεχομένων στεφάνους. Καίτοιγε πολλοῖς εὐκόλος ὁ λόγος οὗτος

^h τὸν] τὸ Edd. praeter Mor.
οὐδὲ Edd. ¹ τρανῶς om. A. B.

ⁱ κειμένων om. eadem. ^k οὐ]

εἶναι δοκεῖ, τὰ δὲ τῶν προφητῶν δυσκολίαν ἔχειν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀγνοούντων ἐστὶ τὸ βάθος τῶν ἐναποκειμένων ^μ αὐτῷ νοημάτων. Διὸ παρακαλῶ, μετὰ πολλῆς ἡμῖν ἐπεσθαι B τῆς σπουδῆς, ὥστε εἰς αὐτὸ τὸ πέλαγος τῶν γεγραμμένων εἰσελθεῖν, τοῦ Χριστοῦ προηγουμένου ταύτης ἡμῖν τῆς εἰσόδου. Ὡστε δὲ εὐμαθέστερον γενέσθαι τὸν λόγον, δεόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων γραφῶν πεποιήκαμεν, προλαμβάνειν τὴν περικοπὴν τῆς γραφῆς, ἣν ἂν μέλλωμεν ἐξηγεῖσθαι· ἵνα τῇ γνώσει ἢ ἀνάγνωσις προοδοποιούσα ^η ἢ (ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐννούχου γέγονε) καὶ πολλὴν ^ο παράσχη τὴν εὐκολίαν ἡμῖν. Καὶ γὰρ τὰ ζητούμενα πολλὰ καὶ ἐπάλληλα. Ὅρα γοῦν εὐθέως ἐν προοιμίῳ τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ, πόσα ἂν τις ἐπαπορήσειε. Πρῶτον μὲν, τίνος ἕνεκεν ὁ Ἰωσήφ γενεαλογεῖται, οὐκ ὦν C τοῦ Χριστοῦ πατήρ. Δεύτερον δέ, πόθεν ἔσται δηλὸς ἡμῖν ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ κατάγων τὸ γένος, τῆς Μαρίας, ἀφ' ἧς ἐτέχθη, τῶν προγόνων ἀγνοουμένων· οὐδὲ γὰρ ἐγενεαλογήθη ἢ παρθένος. Τρίτον, τίνος ἕνεκεν ὁ μὲν Ἰωσήφ, ὁ μὴδὲν συντελῶν πρὸς τὴν γέννησιν, γενεαλογεῖται· ἢ δὲ παρθένος, ἢ καὶ μήτηρ γενομένη, οὐ δείκνυται τίνων πατέρων καὶ πάππων καὶ ^ρ προγόνων ἐστί. Μετὰ τούτων ἄξιον κάκεῖνο ζητῆσαι, τί δήποτε διὰ τῶν ἀνδρῶν προάγων τὴν γενεα- 14 λογίαν, ἐμνήσθη καὶ γυναικῶν· καὶ ἐπειδὴ ^α τοῦτο αὐτῷ ἔδοξεν, οὐδὲ πάσας τέθεικε τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ τὰς εὐδοκίμους παραδραμῶν, οἷον τὴν Σάρραν, τὴν Ῥεβέκκαν, καὶ ὅσαι τοιαῦται, τὰς ἐπὶ κακίᾳ βεβοημένας, ταύτας εἰς μέσον ἤγαγε μόνον· οἷον εἴ τις πόρνη καὶ μοιχαλὶς, εἴ τις ἐκ παρανόμων γάμων, εἴ τις ἀλλόφυλος καὶ βάρβαρος ἦν. Καὶ γὰρ τῆς τοῦ Οὐρίου, καὶ τῆς Θάμαρ, ^ι καὶ τῆς Ῥαάβ, καὶ τῆς Ῥούθ ἐμνημόνευσεν· ὧν ἡ μὲν ἀλλογενὴς ἦν, ἡ δὲ πόρνη, ἡ δὲ τῷ κηδεστῇ προσεφθάρη· καὶ οὐδὲ ^ς τοῦτω νόμῳ γάμου, B ἀλλὰ κλέψασα τὴν μίξιν, καὶ πόρνης περιθεμένη προσωπεῖον ἑαυτῇ· καὶ τὴν τοῦ Οὐρίου δὲ οὐδεὶς ἀγνοεῖ διὰ τὴν περιφάνειαν τοῦ τολμήματος. Ἀλλ' ὅμως πάσας τὰς ἄλλας ἀφείδ' ὁ εὐαγγελιστὴς, ταύτας ἐνέθηκε τῇ γενεαλογίᾳ μόνας.

^μ αὐτῷ] Sic E. αὐτῶν A. ceteri αὐτοῖς. ^η ἢ et mox καὶ ante πολλὴν om. An. Sav. καὶ om pr. B. C. ^ο παράσχοι Edd. ^ρ προγόνων] ἐπιπάππων Edd. ^α τοῦτο] + δήπου E. ^ι καὶ τῆς Ῥαάβ desunt in omnibus. ^ς τοῦτο C.

Καίτοι εἰ μνησθῆναι γυναικῶν ἔδει, πασῶν ἐχρῆν· εἰ δὲ μὴ πασῶν, ἀλλ' ἐνίων, τῶν ἐν ἀρετῇ, οὐ τῶν ἐν ἀμαρτήμασι βεβοημένων. Εἶδετε πόσης ἡμῖν δεῖ προσοχῆς ἐν τοῖς προοίμοις εὐθέως; καίτοιγε δοκεῖ σαφέστερον εἶναι τῶν ἄλλων τὸ προοίμιον, τάχα δὲ πολλοῖς καὶ περισσόν, διὰ τὸ ὀνομά-
 C των ἀριθμὸν εἶναι μόνον. Μετὰ τοῦτο κάκεινο ἄξιον ζητῆ-
 σαι, τίνος ἕνεκεν τρεῖς παρέδραμε βασιλεῖς. Εἰ γὰρ ὡς σφόδρα ἀσεβῶν ἀπεισιώπησε τὴν προσηγορίαν, οὐδὲ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων μνησθῆναι ἔδει. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἕτερόν ἐστι ζήτημα. Δεκατέσσαρας γὰρ εἰπὼν γενεάς, ἐν τῇ τρίτῃ μερίδι τὸν ἀριθμὸν οὐ διέσωσε. Καὶ τίνος ἕνεκεν ὁ μὲν Λουκᾶς ἐτέρων ἐμνημόνευσεν ὀνομάτων, καὶ οὐ μόνον οὐ τῶν αὐτῶν ἀπάντων, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλειόνων· ὁ δὲ Ματθαῖος, καὶ ἐλαττόνων, καὶ ἐτέρων, καίτοιγε εἰς τὸν Ἰωσήφ καὶ αὐτὸς τελευτήσας, εἰς ὃν καὶ ὁ Λουκᾶς κατέληξεν.
 15 Ὅρατε ὅσης ἀγρυπνίας ἡμῖν χρεία, οὐκ εἰς τὸ λῦσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μαθεῖν, τίνα χρὴ λῦσαι. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρόν, τὸ τὰ διαπορούμενα δυνηθῆναι εὐρεῖν· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνο ἄπορον, πῶς ἡ Ἐλισάβετ ἀπὸ τῆς Λευϊτικῆς φυλῆς οὔσα, συγγενὴς ἦν τῆς Μαρίας.

Ἄλλ' ἵνα μὴ καταχλώσωμεν ὑμῶν τὴν μνήμην πολλὰ συνείροντες, ἐνταῦθα τέως τὸν λόγον στήσωμεν. Ἀρκεῖ γὰρ ὑμῖν εἰς τὸ διεγερθῆναι καὶ τὸ τὰ ζητούμενα μόνον μαθεῖν. Εἰ δὲ καὶ τῆς λύσεως ἐράτε, καὶ τούτου πρὸ τῶν λόγων τῶν ἡμετέρων ὑμεῖς κύριοι. Ἄν μὲν γὰρ ἴδω διεγερθέντας καὶ ἐπιθυμοῦντας μαθεῖν, πειράσομαι καὶ τὴν λύσιν
 B ἐπαγαγεῖν· ἂν δὲ χασμωμένους καὶ μὴ προσέχοντας, ἀποκρύψομαι καὶ τὰ ζητήματα καὶ τὴν λύσιν, θείῳ νόμῳ πειθόμενος·⁹ “μὴ^x δώτε γὰρ, φησὶ, τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μηδὲ (7) ρίψετε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, ἵνα μὴ καταπατήσωσι τοῖς ποσὶν αὐτῶν.” Τίς δὲ ἐστὶν ὁ καταπατῶν; Ὁ μὴ τίμια ταῦτα ἡγούμενος καὶ σεμνά. Καὶ τίς οὕτως ἄθλιος, φησὶν, ὡς μὴ σεμνά ταῦτα καὶ πάντων ἡγέισθαι τιμιώτερα; Ὁ μὴδὲ τοσαύτην παρέχων αὐτοῖς

⁹ Matth. vii. 6.]

ἩΘΙΚΟΝ. Περὶ τοῦ μετὰ νήψεως καὶ προσεχίας τὴν ἀκρόασιν ποιέσθαι τῆς διηγήσεως Α. τὸ om. Ε. μόνον] μόνα Ε. ἐν-
 ταῦθα Edd. * δότε B. C. D.

σχολήν, ὅσην ταῖς πόρναις γυναιξίν ἐν τοῖς σατανικοῖς θεά-
 τροις. Ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ διημερεύουσιν οἱ πολλοί, καὶ πολλὰ C
 τῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας προδιδόασι διὰ τὴν ἄκαιρον ἀσχολίαν
 ταύτην, καὶ μετὰ ἀκριβείας ὅπερ ἂν ἀκούσωσι κατέχουσι,
 καὶ ταῦτα ἐπὶ λύμῃ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς φυλάττοντες. Ἐν-
 ταῦθα δὲ τοῦ θεοῦ φθεγγομένου, οὐδὲ μικρὸν ἀνέχονται
 παραμεῖναι χρόνον. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲν κοινὸν ἔχομεν πρὸς
 τὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ μέχρι ρημάτων ἡμῖν ἡ πολιτεία. Καίτοιγε
 καὶ γέενναν διὰ τοῦτο ἠπέλιπεν ὁ θεός, οὐχ ἵνα ἐμβάλῃ,
 ἀλλ' ἵνα πείσῃ φυγεῖν τὴν χαλεπὴν ¹ τυραννίδα ² ταύτην. 16
 Ἡμεῖς δὲ τὸναντίον ποιοῦμεν, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 πρὸς τὴν ἐκεῖ φέρουσιν ὁδὸν τρέχομεν· καὶ τοῦ θεοῦ κελεύ-
 οντος μὴ μόνον ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ ποιεῖν τὰ λεγόμενα, οὐδὲ
 ἀκοῦσαι ἀνεχώμεθα. Πότε οὖν πράττομεν, εἰπέ μοι, τὰ κε-
 λευόμενα, καὶ τῶν ἔργων ἀψόμεθα, ὅταν μὴδὲ τοὺς ὑπὲρ
 τούτων λόγους ἀκούειν ἀνεχώμεθα, ἀλλὰ ἀσχάλλωμεν καὶ
 ἀλύωμεν πρὸς τὴν ἐνταῦθα διατριβήν, καίτοι βραχεῖαν οὖσαν
 σφόδρα; Εἴτα ἡμεῖς μὲν περὶ ψυχρῶν διαλεγόμενοι πραγ- B
 μάτων, ἂν τοὺς συγκαθημένους μὴ προσέχοντας ἴδωμεν, ὕβριν
 τὸ πρᾶγμα φάμεν· τὸν θεὸν δὲ οὐχ ἠγούμεθα παροξύνειν,
 ὅταν αὐτοῦ περὶ τοιούτων διαλεγόμενου, καταφρονήσαντες
 τῶν λεγομένων, ἐτέρωσε βλέπωμεν; Ἀλλ' ὁ μὲν γεγηρακὼς
 καὶ πολλὴν ἐπελθὼν γῆν, καὶ σταδίων ἀριθμὸν, καὶ πόλεων
 θέσεις, καὶ σχήματα καὶ λιμένας καὶ ἀγοράς μετὰ ἀκριβείας
 ἡμῖν ἀπαγγέλλει πάσης· αὐτοὶ δὲ οὐδὲ ὅσον ἀπέχομεν τῆς
 ἐν τοῖς οὐρανοῖς πόλεως ἴσμεν· ἢ γὰρ ἂν καὶ ἐσπουδάσαμεν
 ἐπιτεμεῖν τὸ μῆκος, εἰ τὸ διάστημα ἔγνωμεν. Οὐ γὰρ τοσ-
 οῦτον ἡμῶν ἀφέστηκεν ἡ πόλις ἐκείνη, ὅσον οὐρανοῦ πρὸς
 τὴν γῆν τὸ μέσον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλεον, εἰ ἂν ἀμελῶμεν·
 ὥσπερ οὖν εἰ ἂν σπουδάζωμεν, καὶ ἐν ἀκαρεῖ χρόνῳ ἐπὶ τὰς C
 πύλας αὐτῆς ἤξομεν. Οὐ γὰρ μήκει τόπων, ἀλλὰ γνώμῃ
 τρόπων τὰ διαστήματα ταῦτα ὥριστα.

Σὺ δὲ τὰ μὲν τοῦ βίου πράγματα μετὰ ἀκριβείας οἶδας,
 καὶ τὰ νέα καὶ τὰ ἀρχαῖα καὶ ^a τὰ παλαιά, καὶ ἄρχοντας
 ἀριθμεῖν δύνασαι, οἷς ἐστρατεύσω τὸν ἔμπροσθεν χρόνον, καὶ

¹ τυραννίδα] Sic Arm. συνήθειαν A. E. An. ² Post ταύτην
 vulgo legitur δι' ὧν ἀκούμεν, quae verba desunt in B. C. D. An. Arm.
 Mox post ποιοῦμεν addunt ἀκούμεν omnes praeter A. An. ^a τὰ
 om. E.

ἀγωνοθέτην, καὶ ^b ἀθλοφόρους, καὶ στρατηγούς, τὰ μηδέν
 17 σοι διαφέροντα· τίς δὲ ἄρχων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ γέγονεν,
 ἢ πρῶτος, ἢ δεύτερος, ἢ τρίτος, ἢ πόσον ἕκαστος χρόνον, ἢ
 τί κατορθώσας καὶ ἐργασάμενος, οὐδὲ ὄναρ ἐφαντάσθης ποτέ.
 Νόμων δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κειμένων, οὐδὲ ἐτέρων
 λεγόντων ἀκοῦσαι καὶ προσέχειν ὑπομένεις. Πῶς οὖν, εἰπέ
 μοι, προσδοκᾷς ^c τεύξασθαι τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, μηδὲ
 τοῖς λεγομένοις προσέχων; Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον, νῦν
 γοῦν τοῦτο ποιῶμεν. Καὶ γὰρ εἰς πόλιν μέλλομεν εἰσιέναι,
 εἰάν ὁ θεὸς ἐπιτρέπῃ, χρυσῇν, καὶ χρυσοῦ παντὸς τιμιωτέραν.
 Καταμάθωμεν οὖν αὐτῆς τὰ θεμέλια, τὰς πύλας τὰς ἀπὸ
 B σαπφείρου καὶ μαργαριτῶν συγκειμένας· καὶ γὰρ ἔχομεν
 ἄριστον χειραγωγὸν τὸν Ματθαῖον. Διὰ γὰρ τῆς αὐτοῦ
 πύλης εἰσὶμεν νῦν, καὶ δεῖ πολλῆς ἡμῖν τῆς σπουδῆς. Ἄν
 γὰρ ἴδῃ τινὰ μὴ προσέχοντα, ἐκβάλλει τῆς πόλεως. Καὶ
 γὰρ ἐστὶ βασιλικωτάτῃ ἡ πόλις καὶ περιφανής· οὐχ ὥσπερ
 αἱ παρ' ἡμῖν, εἰς ἀγορὰν καὶ βασιλεία διηρημένη· ἀλλὰ πάντα
 βασιλεία τὰ ἐκεῖ. Ἀναπετάσωμεν τοίνυν τὰς πύλας τῆς
 διανοίας, ἀναπετάσωμεν τὴν ἀκοήν, καὶ μετὰ φρίκης πολλῆς
 μέλλοντες ἐπιβαίνειν τῶν προθύρων, προσκυνήσωμεν τὸν ἐν
 αὐτῇ βασιλέα· καὶ γὰρ εὐθέως ἡ πρώτη προσβολὴ κατα-
 πλῆξαι δύναται τὸν θεατὴν. Κεκλεισμένοι ^d μὲν νῦν εἰσιν
 C ἡμῖν αἱ πύλαι· ὅταν δὲ ἴδωμεν αὐτὰς ἀναπετασθείσας (τοῦτο
 γὰρ ἐστὶν ἡ τῶν ζητημάτων λύσις), τότε ὀψόμεθα πολλὴν
 ἔνδον τὴν ἀστραπὴν. Καὶ γὰρ τοῖς τοῦ πνεύματος ὁδηγού-
 μενος ὀφθαλμοῖς, πάντα σοι ἐπαγγέλλεται δεικνύναι ὁ τελώνης
 οὗτος· ποῦ μὲν ὁ βασιλεὺς κάθηται· καὶ ^e τίνες αὐτῷ τῶν
 στρατευμάτων παρεστήκασιν· καὶ ποῦ μὲν ἄγγελοι, ποῦ δὲ
 ἀρχάγγελοι· καὶ τίς τοῖς νέοις πολίταις ἐν τῇ πόλει ταύτῃ
 18 τόπος ἀφώρισται· καὶ ποῖα ἡ ἐκεῖ φέρουσα ὁδός· καὶ τίνα
 ἔλαβον λῆξιν οἱ πρῶτον πολιτευσάμενοι ἐκεῖ, καὶ οἱ μετ' (8)
 ἐκείνους, καὶ οἱ μετὰ τούτους· καὶ ὅσα τῶν δῆμων ἐκείνων
 τὰ τάγματα, καὶ ὅσα τῆς βουλῆς, καὶ πόσαι ἀξιωμάτων
 διαφοραί. Μὴ τοίνυν μετὰ θορύβου καὶ ταραχῆς εἰσίσωμεν,
 ἀλλὰ μετὰ σιγῆς μυστικῆς. Εἰ γὰρ ἐπὶ θεάτρου σιγῆς

^b ἀθλοφόρους] θαλλοφόρους B. C. D.

C. D. ^d μὲν om. A. νῦν om. B. C.

Μοχ στρατευομένων corr. C.

^c τεύξεσθαι E. et corr.

^e τίνα Edd. praeter Mor.

πολλῆς γενομένης, τότε τὰ τοῦ βασιλέως ἀναγινώσκεται
 γράμματα, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς πόλεως ταύτης ἅπαντας
 δεῖ κατεστάλθαι, καὶ [†] ὀρθαῖς ταῖς ψυχαῖς καὶ ταῖς ἀκοαῖς
 ἐστάναι. Οὐ γὰρ ἐπιγείου τινός, ἀλλὰ τοῦ τῶν ἀγγέλων B
 δεσπότη τοῦ γράμματα ἀναγινώσκεσθαι μέλλει. Ἄν οὕτως
 ἑαυτοὺς ῥυθμίσωμεν, καὶ αὐτὴ τοῦ πνεύματος ἡ χάρις ὁδη-
 γήσει μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἡμᾶς, καὶ πρὸς αὐτὸν ἤξομεν
 τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν, καὶ πάντων ἐπιτενξόμεθα τῶν
 ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ
 ἀγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β.

¹ Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ.

[†] ἈΡΑ μέμνησθε τῆς παραγγελίας, ^a ἣν πρῶην ἐποιησάμεθα
 πρὸς ὑμᾶς, παρακαλοῦντες μετὰ σιγῆς ἀπάσης καὶ μυστικῆς
 ἡσυχίας ἀκούειν τῶν λεγομένων ἀπάντων; Καὶ ^b γὰρ μέλ-
 λομεν τῶν ἱερῶν σήμερον ἐπιβαίνειν προθύρων διὸ καὶ τῆς
 παραγγελίας ἀνέμνησα. Εἰ γὰρ Ἰουδαῖοι κεκαυμένῳ ὄρει,
 καὶ πυρὶ, καὶ γνόφῳ, καὶ σκότῳ, καὶ θυέλλῃ προσιέναι μέλ- 19
 λοντες, μᾶλλον δὲ οὐδὲ προσιέναι, ἀλλὰ πόρρωθεν ταῦτα
 καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν, πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐκελεύοντο γυναικὸς
 ἀπέχεσθαι, καὶ τὰ ἱμάτια ἀποπλύναι, καὶ ἐν τρόμῳ ἦσαν
 καὶ φόβῳ, καὶ αὐτοὶ, καὶ μετ' ἐκείνων Μωϋσῆς· πολλῶ μάλ-
 λον ἡμᾶς τοιούτων μέλλοντας ^c ἀκούσεσθαι λόγων, καὶ οὐ
 πόρρω ὅρους ἐστάναι καπνιζομένου, ἀλλ' εἰς αὐτὸν εἰσιέναι
 τὸν οὐρανόν, πλείονα χρῆ ἐπιδείκνυσθαι φιλοσοφίαν, οὐχ
 ἱμάτια ἀποπλύνοντας, ἀλλὰ τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς ἀποσμη-

¹ Cap. I. v. 1.

[†] ὀρθοὺς A. B. D. et pr. C. HOM. II. ^a ἥς A. ^b καὶ γὰρ]
 καὶ γὰρ καὶ B. καὶ νῦν Edd. ^c ἀκούειν Edd.

χοντας, καὶ πάσης βιωτικῆς ἀπαλλαττομένους μίξεως. Οὐ γὰρ
 γνόφον ὄψεσθε, οὐδὲ καπνὸν, οὐδὲ θύελλαν· ἀλλ' αὐτὸν τὸν
 Β βασιλέα καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ἀπορρήτου δόξης
 ἐκείνης, καὶ ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους παρεστῶτας αὐτῷ, καὶ
 τοὺς δήμους τῶν ἁγίων μετὰ τῶν ἀπείρων μυριάδων ἐκείνων.
 Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ πόλις, τὴν ἐκκλησίαν ἔχουσα τῶν
 πρωτοτόκων, τὰ πνεύματα τῶν δικαίων, τὴν πανήγυριν τῶν
 ἀγγέλων, τὸ αἷμα τοῦ ῥαντισμοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα συνήφθη,
 καὶ ^δ ὁ οὐρανὸς ἐδέξατο τὰ ἀπὸ ^ε γῆς, καὶ γῆ τὰ ἀπὸ τοῦ
 οὐρανοῦ, καὶ ἡ πάλαι ποθουμένη καὶ ἀγγέλοις καὶ ἁγίοις
 παραγέγονεν εἰρήνη. Ἐν ταύτῃ τὸ τρόπαιον ἔσται τοῦ
 σταυροῦ τὸ λαμπρὸν καὶ περιφανές, τὰ λάφνυρα τοῦ Χριστοῦ,
 τὰ ἀκροθίνια τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας, τὰ σκῦλα τοῦ
 βασιλέως ἡμῶν· ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων
 εἰσόμεθα μετὰ ἀκριβείας. Κὰν ἀκολουθῆς μετὰ ἡσυχίας τῆς
 C προσηκούσης, δυνήσόμεθά σε περιαγαγεῖν πανταχοῦ, καὶ
 δεῖξαι, ποῦ μὲν ὁ θάνατος ἀνεσκολοπισμένος κεῖται· ποῦ δὲ
 ἡ ἁμαρτία κρεμασμένη· ποῦ δὲ τὰ πολλὰ καὶ παράδοξα ἀπὸ
 τοῦ πολέμου τούτου, ^ε ἀπὸ τῆς μάχης ταύτης ^ς ἀναθήματα.
 Ὅψει καὶ τὸν τύραννον ἐνταῦθα δεδεμένον, καὶ τῶν αἰχμαλώ-
 των τὸ πλῆθος ἐπόμενον, καὶ τὴν ἀκρόπολιν, ἀφ' ἧς ὁ μιαρὸς
 δαίμων ἐκεῖνος ἅπαντα κατέδραμε τὸν ἔμπροσθεν χρόνον·
 ὅψει τοῦ ληστοῦ τὰς καταδύσεις καὶ τὰ σπήλαια, διερῶνγότα
 20 λοιπὸν καὶ ἀναπεπταμένα· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ παρεγένετο ὁ
 βασιλεὺς. Ἀλλὰ μὴ ἀποκάμης, ἀγαπητέ· οὐδὲ γὰρ εἰ
 πόλεμόν τις αἰσθητὸν διηγείτο, καὶ τρόπαια, καὶ νίκας, κόρον
^h ἔλαβες ἂν· ἀλλ' οὐδὲ σιτίον οὐδὲ ποτὸν πρὸ ταύτης ἂν ἔθου
 τῆς ἱστορίας. Εἰ δὲ ἐκείνη ποθητὴ ἡ διήγησις, πολλῶ μᾶλλον
 αὕτη. Ἐννόησον γὰρ ἡλίκον ἔστιν ἀκοῦσαι, πῶς μὲν ἐκ τῶν
 οὐρανῶν καὶ τῶν θρόνων ἀναστὰς τῶν βασιλικῶν, καὶ εἰς
 τὴν γῆν, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄδην ἦλατο ὁ θεός, καὶ ἐπὶ τῆς (9)
 παρατάξεως ἔσται· πῶς ⁱ δὲ ἀντιπαρετάξατο ὁ διάβολος,
 μᾶλλον δὲ οὐ θεῷ γυμνῷ, ἀλλὰ θεῷ ἀνθρωπίνῃ κρυπτομένῃ
 φύσει. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι θανάτῳ θάνατον ὅψει
 λυόμενον, καὶ κατάραν ἀφανίζομένην κατάραι, καὶ δι' ὧν ἴσχυσεν

^δ ὁ om. C. D. ^ε γῆς] τῆς γῆς Edd. ^ς ἀπὸ] καὶ A. E.
^ς ἀναθ.] τὰ ἀναθ. A. C. E. ^h ἐλάμβανες et mox σιτίων οὐδὲ ποτῶν
 Edd. ⁱ δέ] + θεῷ E.

ὁ διάβολος, διὰ τούτων αὐτοῦ καταλυομένην τὴν τυραννίδα. Διαναστῶμεν τοίνυν, καὶ μὴ καθεύδωμεν· ἰδοὺ γὰρ ὁρῶ τὰς πύλας ἡμῖν ἀνοιγομένας· ἀλλ' εἰσῴωμεν μετὰ εὐταξίας ἀπάσης καὶ τρόμου, τῶν προθύρων αὐτῶν εὐθέως ἐπιβαίνοντες.

Τίνα δέ ἐστι ταῦτα τὰ πρόθυρα; “Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ.” Τί λέγεις; περὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ ^κ διαλέξεσθαι ἐπηγγείλω, καὶ τοῦ Δαυὶδ μνημονεύεις, ἀνθρώπου μετὰ μυρίας γενεὰς γενομένου, καὶ αὐτὸν εἶναι φῆς καὶ πατέρα καὶ πρόγονον; Ἐπίσχες, καὶ μὴ πάντα ἀθρόως ζήτηι μαθεῖν, ἀλλ' ἡρέμα C καὶ κατὰ μικρόν. Ἐν γὰρ τοῖς προθύροις ἔστηκας ἔτι παρ' αὐτὰ τὰ προπύλαια· τί τοίνυν σπεύδεις πρὸς τὰ ἄδυτα; Οὐπω τὰ ἔξω καλῶς κατώπτευσας ἅπαντα· οὐδὲ γὰρ ἐκείνην σοι τέως διηγοῦμαι τὴν γέννησιν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὴν μετὰ ταῦτα· ἀνέκφραστος γὰρ καὶ ἀπόρρητος. Καὶ πρὸ ἐμοῦ σοι τοῦτο ὁ προφήτης εἶπεν Ἡσαΐας· ἀνακηρύττων γὰρ αὐτοῦ τὸ πάθος καὶ τὴν πολλὴν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης κηδεμονίαν, καὶ ἐκπληττόμενος τίς ὦν τί γέγονε, καὶ ποῦ κατέβη, 21 ἀνεβόησε μέγα καὶ λαμπρὸν οὕτω λέγων· ² “τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;”

Οὐ τοίνυν περὶ ἐκείνης ἡμῖν ὁ λόγος νῦν, ἀλλὰ περὶ ταύτης τῆς κάτω, τῆς ἐν τῇ γῇ γενομένης, τῆς μετὰ μυρίων μαρτύρων. Καὶ περὶ ταύτης δέ, ὡς ἡμῖν δυνατόν εἰπεῖν δεξαμένοις τὴν τοῦ πνεύματος χάριν, οὕτω διηγησόμεθα. Οὐδὲ γὰρ ταύτην μετὰ σαφηνείας πάσης παραστήσαι ἐνι· ἐπεὶ καὶ αὕτη φρικωδεστάτη. Μὴ τοίνυν μικρὰ νομίσῃς ἀκούειν, ταύτην ἀκούων τὴν γέννησιν· ἀλλ' ἀνάστησόν σου τὴν διάνοιαν, καὶ εὐθέως φρίξον, ἀκούσας ὅτι θεὸς ἐπὶ γῆς B ἦλθεν. Οὕτω γὰρ τοῦτο θαυμαστὸν καὶ παράδοξον ἦν, ὡς καὶ τοὺς ἀγγέλους χορὸν ὑπὲρ τούτων στήσαντας τὴν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἐπὶ τούτοις ἀναφέρειν εὐφημίαν, καὶ τοὺς προφῆτας ἄνωθεν τοῦτο ἐκπλήττεσθαι, ὅτι ³ “ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη.” ¹ Καὶ γὰρ σφόδρα παράδοξον ἀκοῦσαι, ὅτι ^m ὁ θεὸς ὁ ⁿ ἀπόρρητος, καὶ ἀνέκφραστος, καὶ ἀπερινόητος, καὶ τῷ πατρὶ ἴσος, διὰ μὴ-

² Esai. liii. 8.³ Baruch iii. 38.

^κ διαλέξασθαι pr. D. διαλέγεσθαι E. ¹ Καὶ γὰρ] + καὶ B. ^m ὁ om. C. D. bis om. Edd. ⁿ ἀπόρρητος] ἀπρόσιτος E.

τρας ἦλθε παρθενικῆς, καὶ γενέσθαι ἐκ γυναικὸς κατεδέξατο,
 καὶ σχεῖν προγόνους τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Ἀβραάμ. Καὶ τί
 λέγω τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Ἀβραάμ; Τὸ γὰρ δὴ φρικδέσ-
 C τερον, τὰς γυναικας ° ἐκείνας, ὧν ἀρτίως ἐμνήσθημεν. Ταῦτα
 ἀκούων, ἀνάστηθι, καὶ μηδὲν ταπεινὸν ὑποπτεύσης, ἀλλὰ καὶ
 διὰ τοῦτο αὐτὸ μάλιστα θαύμασον, ὅτι υἱὸς ὧν τοῦ ἀνάρ-
 χου θεοῦ, καὶ γνήσιος υἱός, ἠνέσχετο ἀκούσαι καὶ Δαυὶδ
 υἱός, ἵνα σε ποιήσῃ υἱὸν θεοῦ· ἠνέσχετο πατέρα αὐτῷ γε-
 νέσθαι δούλον, ἵνα σοι τῷ δούλῳ πατέρα ποιήσῃ τὸν δεσπό-
 την. Εἶδες ἐκ προοιμίων εὐθέως οἶα τὰ εὐαγγέλια; Εἰ δὲ
 22 ἀμφιβάλλεις περὶ τῶν σῶν, ἀπὸ τῶν ἐκείνου καὶ ταῦτα
 πίστευε. Πολὺ γὰρ δυσκολώτερον, ὅσον εἰς ἀνθρώπινον
 λογισμὸν, θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, ἢ ἄνθρωπον υἱὸν θεοῦ
 χρηματίσαι. Ὅταν οὖν ἀκούσης, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ υἱὸς
 τοῦ Δαυὶδ ἐστὶ καὶ τοῦ Ἀβραάμ, μὴ ἀμφίβαλλε λοιπὸν, ὅτι
 καὶ σὺ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀδάμ, υἱὸς ἔσῃ τοῦ θεοῦ. Οὐδὲ γὰρ
 εἰκὴ καὶ μάτην τοσοῦτον ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν, εἰ μὴ ἐμελλεν
 ἡμᾶς ἀνυψοῦν. Ἐγεννήθη ^p γὰρ κατὰ σάρκα, ἵνα σὺ γεν-
 νηθῇς κατὰ πνεῦμα· ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς, ἵνα σὺ παύσῃ
 γυναικὸς ὧν υἱός. Διὰ τοῦτο διπλῇ γέγονεν ἡ γέννησις,
 καὶ εἰκυῖα ἡμῖν, καὶ ὑπερβαίνουσα τὴν ἡμετέραν. Τὸ μὲν
 B γὰρ ἐκ γυναικὸς γεννηθῆναι ἡμῖν συνέβαινε· τὸ δὲ μὴ ἐξ
 αἵματος, μηδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς ἢ ἀνδρός, ^a ἀλλ' ἐκ
 πνεύματος ἁγίου, τὴν ὑπερβαίνουσαν ἡμᾶς καὶ τὴν μέλλου-
 σαν ^r προανεφώνει γέννησιν, ἣν ἡμῖν ἐμελλεν ἐκ πνεύματος
 χαρίζεσθαι. Καὶ πάντα δὲ τὰ ἄλλα τοιαῦτα ἦν. Καὶ γὰρ
 τὸ λουτρὸν ^s τοιοῦτον· εἶχε γάρ τι τοῦ παλαιοῦ, εἶχέ τι
 καὶ τοῦ καινοῦ. Τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ προφήτου βαπτισθῆ-
 ναι, ^t τὸ παλαιὸν ἐδείκνυ· ^v τὸ δὲ πνεῦμα κατελθεῖν, τὸ νέον
^w ὑπέγραψε. Καὶ καθάπερ τις ἐν μεταχειρίῳ στὰς δύο τι-
 C νῶν ἀλλήλων διεστηκότων, ἀμφοτέρας ἀπλώσας τὰς χεῖρας (10)
 ἐκατέρωθεν λαβὼν συνάψειεν· οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίησε, τὴν
 παλαιὰν τῇ καινῇ συνάπτων, τὴν θείαν φύσιν τῇ ἀνθρωπίνῃ,
 τὰ αὐτοῦ τοῖς ἡμετέροις.

° ἐκείνας] + τὰς πόρνas Edd. ^p γὰρ] μὲν γὰρ E. ^a ἀλλ' ἐκ]
 Sic B. ceteri ἀλλά. ^r προαναφωνεῖ B. An. ^s τοιοῦτον] + ἡν B.
^t τὸ] καὶ τὸ B. ^v τὸ δὲ πν.] τῷ δὲ πν. C. D. τὸ (pr. τῷ) δὲ τὸ
 πν. E. ^w ὑπέγραφε Edd.

Εἶδες τὴν ἀστραπὴν τῆς πόλεως, ὅση σε ἐκ προοιμίων κατήγγασε τῇ λαμπηδόνι; πῶς σοι τὸν βασιλέα εὐθέως ἔδειξεν ἐν τῷ σῶ σχήματι, ὡσανεὶ ἐν στρατοπέδῳ; Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ τὴν οἰκείαν ἀξίαν φαίνεται ἔχων διηνεκῶς ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ τὴν ἀλουργίδα ἀφείς καὶ τὸ διάδημα, στρατιώτου σχῆμα ὑπέδν πολλάκις. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν, ἵνα μὴ ²³ γνώριμος γενόμενος ἐφ' ἑαυτὸν ἐλκύσῃ τοὺς πολεμίους· ἐνταῦθα δὲ τὸναντίον, ἵνα μὴ γνώριμος γενόμενος, φυγεῖν παρασκευάσῃ τῆς πρὸς αὐτὸν συμπλοκῆς τὸν ἐχθρόν, καὶ τοὺς οἰκείους διαταράξῃ πάντας· σῶσαι γὰρ, οὐκ ἐκπλήξαι, ἐσπούδασε. Διὰ τοῦτο καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀπὸ ταύτης ἐκάλεσε τῆς προσηγορίας, Ἰησοῦν προσειπών. Τὸ γὰρ Ἰησοῦς τοῦτο ὄνομα οὐκ ἔστιν Ἑλληνικόν, ἀλλὰ τῇ Ἑβραίων φωνῇ οὕτω λέγεται Ἰησοῦς· ὃ ἔστιν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλωτταν ἐρμηνευόμενον, σωτήρ· σωτήρ δέ, ἀπὸ τοῦ σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Εἶδες πῶς ἀνεπτέρωσε τὸν ἀκροατὴν, τὰ τε ἐν συνηθείᾳ Β φθεγζάμενος, καὶ δι' αὐτῶν τὰ ὑπὲρ ἐλπίδα πᾶσαν ἡμῖν ἐμφήνας; Καὶ γὰρ ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων τούτων πολλὴ ἡ γινῶσις παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ^x ἦν. Ἐπειδὴ γὰρ παράδοξα ἦν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ οἱ τῶν ὀνομάτων προέδραμον τύποι· ὥστε ἄνωθεν πάντα καινοτομίας προαναيرهθῆναι θόρυβον. Καὶ γὰρ ^y Ἰησοῦς ὁ μετὰ Μωϋσέα εἰσαγαγὼν τὸν λαὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας λέγεται. Εἶδες τὸν τύπον; βλέπε ^z τὴν ἀλήθειαν. Ἐκεῖνος εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, οὗτος εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ· ἐκεῖνος μετὰ τὸ τελευτῆσαι Μωϋσέα, οὗτος μετὰ τὸ παύσασθαι τὸν νόμον· ἐκεῖνος ὡς δημαγωγός, οὗτος ὡς βασιλεὺς. Ἄλλ' ἵνα μὴ Ἰησοῦν ἀκούσας διὰ τὴν ὁμωνυμίαν πλανηθῆς, ^c ἐπήγαγεν· “Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυὶδ.” Ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἦν τοῦ Δαυὶδ, ἀλλ' ἐτέρας φυλῆς. Τίνος δὲ ἕνεκεν βίβλον αὐτὴν γενέσεως καλεῖ Ἰησοῦ Χριστοῦ; καίτοιγε οὐ τοῦτο ἔχει μόνον τὴν γέννησιν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν. Ὅτι πάσης τῆς οἰκονομίας τὸ κεφάλαιον τοῦτο, καὶ ἀρχὴ καὶ ρίζα πάντων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν γίνεται. Ὡσπερ οὖν βιβλίον οὐρανοῦ καὶ γῆς καλεῖ Μωϋσῆς, καίτοιγε οὐ περὶ οὐρανοῦ

^x ἦν om. A. C. E.   ^y Ἰησοῦς ante λέγεται collocat A.   ^z τὴν] καὶ τὴν Edd.

24 καὶ γῆς διαλεχθεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐν μέσῳ πάντων· οὕτω καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου τῶν κατορθωμάτων τὸ βιβλίον ἐκάλεσε. Τὸ γὰρ ἐκπλήξεως γέμον καὶ ὑπὲρ ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν ἅπασαν, ἄνθρωπον γενέσθαι θεόν· τούτου δὲ γενομένου, τὰ μετὰ ταῦτα ἅπαντα κατὰ λόγον καὶ ἀκολουθίαν ἔπεται. Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ εἶπεν, υἱοῦ Ἀβραάμ, καὶ τότε, υἱοῦ Δαυίδ; Οὐχ ὥς τινες οἴονται, κάτωθεν ἄνω βουλόμενος ἐλθεῖν· ἐπεὶ ἐποίησεν ἂν, ^a ὅπερ καὶ ὁ Λουκᾶς· νῦν δὲ τούναντίον ποιεῖ. Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦ Δαυίδ ἐμνημόνευσεν; ^b Ἐν τοῖς πάντων στόμασιν ὁ ἄνθρωπος ἦν, ἀπὸ τε τῆς περιφανείας, ἀπὸ τε τοῦ χρόνου· οὐ γὰρ πάλαι ἦν τε-
 B τελευτηκῶς, ὥσπερ ὁ Ἀβραάμ. Εἰ δὲ ἀμφοτέροις ἐπηγγείλατο ὁ θεός, ἀλλ' ὅμως ἐκείνο μὲν, ὡς παλαιόν, ἐσιγάτο· τοῦτο δὲ, ὡς πρόσφατον καὶ νέον, ὑπὸ πάντων περιεφέρετο. Αὐτοὶ γοῦν λέγουσιν· ⁴ “οὐκ ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυίδ καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαυίδ, ἔρχεται ὁ Χριστός;” Καὶ οὐδεὶς αὐτὸν υἱὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ πάντες υἱὸν Δαυίδ ἐκάλουν· καὶ γὰρ καὶ διὰ τὸν χρόνον, ὡς ἔφθην εἰπὼν, καὶ διὰ τὴν βασιλείαν, μᾶλλον ἐν μνήμῃ πᾶσιν οὗτος ἦν. Οὕτω γοῦν καὶ οὖς ἐτίμων βασιλέας μετ' ἐκείνου ἐξ ἐκείνου ἅπαντας ἐκάλουν, καὶ αὐτοὶ καὶ ὁ θεός. Καὶ γὰρ καὶ Ἰεζε-
 C κκιήλ, καὶ ἕτεροι δὲ προφήται, λέγουσιν αὐτοῖς παραγίνεσθαι Δαυίδ καὶ ἀνίστασθαι, οὐ περὶ ἐκείνου λέγοντες τοῦ τετελευτηκότος, ἀλλὰ τῶν ζηλούντων τὴν ἀρετὴν τὴν ἐκείνου. ^c Καὶ τῷ Ἐζεκίᾳ φησιν· ⁵ “ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμέ καὶ διὰ Δαυίδ τὸν παῖδά μου.” Καὶ ⁶ τῷ Σολομῶνι δὲ ^d ἔλεγεν, ὅτι διὰ Δαυίδ οὐ ^e διέρρηξε ζῶντος αὐτοῦ τὴν βασιλείαν. Πολλὴ γὰρ ἡ δόξα τοῦ ἀνδρὸς ἦν καὶ παρὰ
 25 θεῷ καὶ παρὰ ἀνθρώποις. Διὰ τοῦτο εὐθέως ἐκ τοῦ γνωριμωτέρου τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, καὶ τότε ἐπὶ τὸν πατέρα ἀνατρέχει, περιττὸν ἡγούμενος, ὅσον πρὸς Ἰουδαίους, ἀνω- (11)
 τέρω τὸν λόγον ἀγαγεῖν. Οὗτοι γὰρ μάλιστα ἦσαν οἱ θαυμαζόμενοι· ὁ μὲν, ὡς προφήτης καὶ βασιλεὺς· ὁ δὲ, ὡς πατριάρχης καὶ προφήτης.

^a Joan. vii. 42.^b 4 Reg. xix. 34.^c 3 Reg. xi. 11, 12.^d ὅπερ καὶ] Sic B. ceteri om. καί.^e Ἐν] Ὅτι ἐν Ep. An.^f Καὶ] + ὁ θεός δὲ E. δὲ ante φησιν B. ^g ἔλεγεν] λέγεται C. εἴρηται E. ^h διέρρηξε] Sic B. D. Arm. dirumperet An. ceteri διαρρήξω.

Καὶ πόθεν δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ Δαυὶδ ἐστὶ; φησίν. Εἰ γὰρ ἐξ ἀνδρὸς οὐκ ἐγεννήθη, ἀλλ' ἀπὸ γυναικὸς μόνον, ἡ δὲ παρθένος οὐ γενεαλογεῖται, πῶς εἰσόμεθα ὅτι τοῦ Δαυὶδ ἔκγονος ἦν; Δύο γὰρ ἐστὶ τὰ ζητούμενα· τίνος τε ἕνεκεν ἡ μήτηρ οὐ γενεαλογεῖται, καὶ τί δήποτε ὁ Ἰωσήφ, ὁ μηδὲν συντελῶν πρὸς τὴν γέννησιν, μνημονεύεται παρ' αὐτῶν· δοκεῖ γὰρ τὸ μὲν περιττὸν εἶναι, τὸ δὲ ἐνδεές. Ποῖον οὖν πρό- B
τερον ἀναγκαῖον εἰπεῖν; Πῶς ἐκ τοῦ Δαυὶδ ἡ παρθένος. Πῶς οὖν εἰσόμεθα ὅτι ἐκ τοῦ Δαυὶδ; Ἀκουσον τοῦ θεοῦ λέγοντος τῷ Γαβριήλ, ἀπελθεῖν ⁷ “πρὸς ¹ παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου καὶ πατριάς Δαυὶδ.” Τί τοίνυν ⁸ βούλει τούτου σαφέστερον, ὅταν ἀκούσης ὅτι ἐξ οἴκου καὶ πατριάς Δαυὶδ ἦν ἡ παρθένος;

Ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐκεῖθεν ἦν. Καὶ γὰρ νόμος ἦν ὁ κελεύων μὴ ἐξεῖναι γαμεῖν ἄλλοθεν, ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς. Καὶ ὁ πατριάρχης δὲ Ἰακώβ ἀπὸ τῆς Ἰούδα φυλῆς ἀναστήσεσθαι αὐτὸν προῦλεγεν, οὕτω λέγων· ⁸ “οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν C
μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.” Ἡ γὰρ προφητεία αὕτη, ὅτι μὲν ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα γέγονε, δηλοῖ· ὅτι δὲ καὶ τοῦ γένους Δαυὶδ, οὐκέτι. Ἄρα οὖν τῇ φυλῇ Ἰούδα οὐχὶ γένος ἐν ἦν μόνον τὸ τοῦ Δαυὶδ, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἕτερα· καὶ συνέβαινε τῆς μὲν φυλῆς εἶναι τοῦ Ἰούδα, οὐκέτι δὲ καὶ τοῦ γένους Δαυὶδ; Ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτο λέγῃς, ἀνείλέ σου τὴν ὑπόνοιαν ταύτην ὁ εὐαγγελιστής, εἰπὼν, ὅτι ἐξ οἴκου καὶ πατριάς 26
ἦν Δαυὶδ. Εἰ δὲ καὶ ἐτέρωθεν βούλει τοῦτο μαθεῖν, οὐδὲ ἐτέρας ἀπορήσομεν ἀποδείξεως· οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀπὸ φυλῆς οὐκ ἐξῆν ἐτέρας, ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ πατριάς ἐτέρας, τουτέστι, συγγενείας, γαμεῖν. Ὡστε ἂν τε τῇ παρθένῳ τὸ “ἐξ οἴκου καὶ πατριάς Δαυὶδ” ἀρμόσωμεν, ἔστηκε τὸ εἰρημένον· ἂν τε τῷ Ἰωσήφ, δι' ἐκείνου καὶ τοῦτο κατασκευάζεται. Εἰ γὰρ ἐξ οἴκου Δαυὶδ καὶ πατριάς ἦν ^h [ὁ Ἰωσήφ], οὐκ ἂν ἄλλοθεν ἔλαβε τὴν γυναῖκα, ἢ ὅθεν καὶ αὐτὸς ἦν. Τί οὖν, εἰ παρέβη τὸν νόμον; φησί. Διὰ γὰρ τοῦτο προλαβὼν

⁷ Luc. i. 27.⁸ Gen. xlix. 10.

¹ παρθένον] τὴν παρθένον Edd.
... ἀκούσης] βούλει λοιπὸν, ἀκούσας E.

⁸ βούλει] + μαθεῖν A. βούλει
^h ὁ Ἰωσήφ om. B. An. Arm.

ἐμαρτύρησεν, ὅτι δίκαιος ἦν ὁ Ἰωσήφ, ἵνα μὴ τοῦτο λέγῃς,
 B ἀλλὰ μαθὼν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐκεῖνο εἰδὼς, ὅτι οὐκ ἂν
 παρέβη τὸν νόμον. Ὁ γὰρ οὕτω φιλόανθρωπος καὶ πάθους
 ἐκτός, ὡς μηδὲ ὑποψίας ἀναγκαζούσης βουλευθῆναι ἐπιχειρή-
 σαι κολάσαι τὴν παρθένον, πῶς ἂν δι' ἡδονὴν παρέβη τὸν
 νόμον; Ὁ γὰρ ὑπὲρ νόμον φιλοσοφήσας (καὶ γὰρ τὸ ἰάφει-
 ναι καὶ λάθρα ἰάφειναι, ὑπὲρ νόμον φιλοσοφούντος ἦν), πῶς
 ἂν ^κπαρὰ νόμον ἔπραξέ τι, καὶ ταῦτα οὐδεμιᾶς ἀναγκαζού-
 σης αἰτίας; Ἀλλ' ὅτι μὲν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Δαυὶδ ἦν ἡ
 παρθένος, ἐκ τούτων δὴλον· τίνος δὲ ἕνεκεν αὐτὴν οὐκ ἐγε-
 νεαλόγησεν, ἀλλὰ τὸν Ἰωσήφ, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Τίνος οὖν
 C ἕνεκεν; Οὐκ ἦν νόμος παρὰ Ἰουδαίοις γενεαλογεῖσθαι γυναι-
 κας. Ἰν' οὖν καὶ τὸ ἔθος φυλάξῃ καὶ μὴ δόξῃ παραχα-
 ράττειν ἐκ προοιμίων, καὶ τὴν κόρην ἡμῖν γνωρίσῃ, διὰ τοῦτο
 τοὺς προγόνους αὐτῆς σιγήσας, τὸν Ἰωσήφ ἐγενεαλόγησεν.
 Εἴτε γὰρ ἐπὶ τῆς παρθένου τοῦτο ἐποίησεν, ἔδοξεν ἂν και-
 νοτομεῖν· εἴτε τὸν Ἰωσήφ ἐσίγησεν, οὐκ ἂν ἐγνωμεν τῆς
 παρθένου τοὺς προγόνους. Ἰν' οὖν μάθωμεν τὴν Μαρίαν,
 27 τίς ἦν καὶ πόθεν, καὶ τὰ τῶν νόμων ἀκίνητα μείνῃ, τὸν μνη-
 στῆρα αὐτῆς ἐγενεαλόγησε, καὶ ἔδειξεν ὄντα ἐκ τῆς οἰκίας
 Δαυὶδ. Τούτου γὰρ ἀποδειχθέντος, καὶ ἐκεῖνο συναποδέδεικται,
 τὸ καὶ τὴν παρθένον ἐκεῖθεν εἶναι, διὰ τὸ τὸν δίκαιον τοῦ-
 τον, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, μὴ ἀνασχέσθαι ἐτέρωθεν ἀγα-
 γέσθαι γυναῖκα. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον λόγον εἰπεῖν μυστι-
 κώτερον, δι' ὃν ἐσιγήθησαν οἱ τῆς παρθένου πρόγονοι, ὅνπερ
 οὐκ εὐκαιρον νῦν ἐκκαλύψαι διὰ τὸ πολλὰ εἶναι τὰ εἰρη-
 μένα.
¹ Διόπερ ἐνταῦθα στήσαντες τὸν περὶ τῶν ζητημάτων
 λόγον, κατέχωμεν τέως μετὰ ἀκριβείας τὰ ἐκκαλυφθέντα
 B ἡμῖν· οἷον, διατί τοῦ Δαυὶδ ἐμνήσθη πρῶτον· διατί τὸ βιβλίον
 γενέσεως ἐκάλεσε βιβλίον· διατί εἶπεν, Ἰησοῦ Χριστοῦ·
 πῶς ἡ γέννησις κοινὴ καὶ οὐ κοινή· πόθεν ὅτι ἡ Μαρία
^μ τοῦ Δαυὶδ οὐσα ἐδείχθη· καὶ τίνος ἕνεκεν ὁ Ἰωσήφ ἐγενεα-
 λογήθη, σιγηθέντων τῶν ἐκείνης προγόνων. Ἄν μὲν γὰρ (12)
 φυλάττητε ταῦτα, προθυμότερους ἡμᾶς καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα

¹ ἀφῆναι Mor. ἀφίεναι Sav. Ben. ^κ παράνομον D. E. ¹ ΗΘΙ-
 KON. Ὅτι τὰ μεγάλα ἡμῖν ὠφελεῖ ἡ τῶν ἁγίων γραφῶν μελέτη.
^μ τοῦ] ἐκ τοῦ B.

ἐργάσεσθε· ἂν δὲ ἀποπτύσητε καὶ ἐκβάλητε αὐτὰ τῆς ψυχῆς, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ὀκνηρότερον διακείσόμεθα. Οὐδὲ γὰρ γῆς τὰ πρότερα ^η διαφθειράσης σπέρματα ἔλοιτ' ἂν ^ο ἐπιμελεῖσθαι γεωργός. Διὸ παρακαλῶ ταῦτα στρέφειν. Ἀπὸ γὰρ τοῦ τὰ τοιαῦτα μεριμνᾶν μέγα ^π τι τῇ ψυχῇ καὶ σωτήριον ἐγγίνεται ἀγαθόν. Καὶ γὰρ καὶ τῷ θεῷ δυνησόμεθα ἀρέσαι, C ταῦτα φροντίζοντες, καὶ ὕβρεων καὶ αἰσχρολογίας καὶ λοιδοριῶν τὰ στόματα καθαρὰ ἔσται, πνευματικὰ μελετῶντα ῥήματα· καὶ δαίμοσιν ἐσόμεθα φοβεροὶ, καθοπλίζοντες ἡμῶν τὴν γλῶτταν τοιούτοις ῥήμασι· καὶ τοῦ θεοῦ τὴν χάριν ἐπισπασόμεθα μᾶλλον, καὶ διορατικώτερον ἡμῖν ^α ἐργάσεται τὸ ὄμμα. Καὶ γὰρ καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ στόμα, καὶ ἀκοὴν διὰ τοῦτο ἡμῖν ἐνέθηκεν, ἵνα αὐτῷ πάντα δουλεύῃ τὰ μέλη· ἵνα τὰ αὐτοῦ φθεγγώμεθα, ἵνα τὰ αὐτοῦ πράττωμεν, ἵνα 28 ἄδωμεν αὐτῷ ὕμνους ^ι διηνεκεῖς, ἵνα εὐχαριστίας ἀναπέμπωμεν, καὶ διὰ τούτων τὸ συνειδὸς ἑαυτῶν ^ς ἐκκαθαίρωμεν. Ὡς περ γὰρ σῶμα ἀέρος ἀπολαῦον καθαρὸν ὑγιεινότερον ἔσται, οὕτω καὶ ψυχὴ φιλοσοφώτερα τοιαύταις ἐντρεφομένη μελέταις. Οὐχ ὁρᾷς καὶ τοὺς τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς, ὅταν μὲν ἐν καπνῷ διατρίβωσι, διαπαντὸς δακρύνοντας· ὅταν δὲ ἐν ἀέρι λεπτῷ, καὶ λειμῶνι, καὶ πηγαῖς, καὶ παραδείσοις, ὅξυτέροις τε γινομένους καὶ ὑγιεινοτέρους; Τοιοῦτος καὶ ὁ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμός· ἂν μὲν γὰρ ἐν τῷ λειμῶνι τῶν πνευματικῶν βόσκηται λογίων, καθαρὸς ἔσται καὶ διανγῆς καὶ ^τ ὁξυδορκῶν· B ἂν δὲ εἰς τὸν καπνὸν τῶν βιωτικῶν ἀπὴν πραγμάτων, δακρύνεται μυρία καὶ κλαύσεται, καὶ νῦν καὶ τότε. Καὶ γὰρ καπνῷ ἔοικε τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Διὰ τοῦτο καὶ τις ἔλεγεν· ^θ “^ν ἐξέλιπον ὥσει καπνὸς αἱ ἡμέραι μου.” Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν πρὸς τὸ ^ω ὀλιγοχρόνιον καὶ ἀνυπόστατον· ἐγὼ δὲ οὐκ εἰς τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ^χ ταραχῶδες εἵπομι ἂν δεῖν ἐκλαμβάνειν τὰ εἰρημένα. Οὐδὲν γὰρ οὕτω λυπεῖ ψυχῆς ὀφθαλμόν καὶ θολοῖ, ὥς ὁ τῶν βιωτικῶν φροντίδων ὄχλος, καὶ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐσμός· ταῦτα γὰρ τοῦ καπνοῦ

⁹ Psal. ci. 4.

^η διαφθειρούσης B. ^ο ἐπιμελήσασθαι Edd. ^π τι om. A. C. D. E. ^α ἐργάσεται] + μᾶλλον B. ^ι διηνεκῶς E. ^ς ἐκκαθαίρωμεν A. B. ^τ ὁξυδερκῶν C. Vid. Lobeck. ad Phryn. p. 576. ^ν ἐξέλειπον Edd. ^ω ὀλιγοχρόνιον] + ἰδὼν B. ^χ ταραχῶδες] ἀραχνῶδες B.

τούτου τὰ ξύλα. Καὶ καθάπερ τὸ πῦρ, ὅταν ὑγράς καὶ διαβρόχου τινὸς ἐπιλάβηται ὕλης, πολὺν ἀνάπτει τὸν καπνόν·
 C οὕτω καὶ ἡ ἐπιθυμία ἡ σφοδρὰ αὕτη καὶ φλογώδης, ὅταν ὑγράς τινος καὶ διαλελυμένης ἐπιλάβηται ψυχῆς, πολὺν καὶ αὕτη τίκτει τὸν καπνόν. Διὰ τοῦτο χρεῖα τῆς δρόσου τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς αὔρας ἐκείνης, ἵνα τὸ πῦρ σβέσῃ, καὶ τὸν καπνὸν διαχέῃ, καὶ πτηνὸν ποιήσῃ ἡμῖν τὸν λογισμόν. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι τοσοῦτοις βαρυνόμενον κακοῖς πρὸς
 29 τὸν οὐρανὸν ἀναπτῆναι· ἀλλ' ἀγαπητὸν, εὐζώνους ἡμᾶς ὄντας δυνηθῆναι ταύτην τεμεῖν τὴν ὁδόν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτω δυνατὸν, ἂν μὴ τοῦ πνεύματος λάβωμεν τὸ πτερόν. Εἰ τοίνυν καὶ ὁ κούφης διανοίας καὶ πνευματικῆς χάριτος δεῖ, ἵνα ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, ὅταν μηδὲν τούτων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐναντία πάντα ἐφελκώμεθα καὶ βάρος σατανικόν, πῶς δυνησόμεθα ἀναπτῆναι, τοσοῦτῳ βάρει καθελκόμενοι; Καὶ γὰρ εἴ τις ὥσπερ ἐν δικαίοις σταθμοῖς τοὺς ὁ λόγους ἡμῶν στήσαι ἐπιχειρήσειεν, ἐν μυρίοις ταλάντοις βιωτικῶν λόγων μόλις εὐρήσει δηνάρια ἑκατὸν ῥημάτων πνευματικῶν
 B μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὀβολοὺς δέκα. Ἄρ' οὖν οὐκ αἰσχύνῃ καὶ γέλως ἔσχατος, οἰκέτην μὲν ἔχοντας, τὰ πλείονα εἰς τὰ ἀναγκαῖα κεκρῆσθαι αὐτῷ πράγματα, στόμα δὲ κεκτημένους, μηδὲ οἰκέτη ὁμοίως προσφέρεσθαι τῷ μέλει τῷ ἡμετέρῳ, ἀλλ' ἀντιστρόφως εἰς ἄχρηστα καὶ παρέλκοντα πράγματα; Καὶ εἴθε εἰς παρέλκοντα μόνον· νῦν δὲ εἰς ἐναντία καὶ βλαβερὰ, καὶ εἰς οὐδὲν ἡμῖν χρήσιμα. Εἰ γὰρ ἦν ἡμῖν χρήσιμα ἃ ἐφθεγγόμεθα, καὶ τῷ θεῷ πάντως φίλα ἦν τὰ λεγόμενα. Νυνὶ δὲ ἅπερ ἂν ὁ διάβολος ὑποβάλλῃ, πάντα φθεγγόμεθα· νῦν μὲν γελῶντες, νῦν δὲ ἀστεῖα λέγοντες· νῦν μὲν καταρώμενοι καὶ
 C ὑβρίζοντες, νῦν δὲ ὀμνύοντες καὶ ψευδόμενοι καὶ ἐπιπορκοῦντες· καὶ νῦν μὲν ἀποδυσπετοῦντες, νῦν δὲ βαττολογοῦντες, καὶ γραιδιῶν ληροῦντες πλέον, τὰ μηδὲν πρὸς ἡμᾶς πάντα εἰς μέσον φέροντες. Τίς γὰρ ὑμῶν, εἰπέ μοι, τῶν ἐνταῦθα ἐστηκότων, ψαλμὸν ἕνα ἀπαιτηθεὶς εἰπεῖν δύναιτ' ἂν, ἢ ἄλλο τι μέρος τῶν θείων γραφῶν; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὰ πνευματικὰ ἀναπεπτωκότες (13) οὕτω, πρὸς τὰ σατανικὰ πυρός ἐστε σφοδρότεροι. Καὶ

ὁ κούφης] + ἡμῖν E.
 An. Mor. Ben.

ὁ λόγους] Sic Arm. et codd. λογισμούς

γὰρ εἰ βουλευθείη τις ὑμᾶς ῥῥὰς ἐξετάσαι διαβολικὰς, καὶ πορνικὰ καὶ κατακεκλασμένα μέλη, πολλοὺς εὐρήσει μετὰ ἀκριβείας ταῦτα εἰδότας, καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὰ ἀπαγγέλ- 30 λοντας τῆς ἡδονῆς.

Ἄλλὰ τίς ἡ ἀπολογία τῶν ^aἐγκλημάτων; Οὐκ εἰμὶ, φησὶ, τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα ἔχω καὶ παιδία, καὶ οἰκίας ἐπιμελοῦμαι. *Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ πάντα ἐλυμήνατο, ὅτι ἐκείνοις μόνοις νομίζετε προσήκειν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν, πολλῷ πλεόν ἐκείνων ὑμεῖς δεόμενοι. Τοῖς γὰρ ἐν μέσῳ στρεφομένοις, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν τραύματα δεχομένοις, τούτοις μάλιστα δεῖ φορμάκων. Ὡστε τοῦ μὴ ἀναγινώσκειν πολλῷ χεῖρον τὸ καὶ περιττὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίζουσιν ταῦτα γὰρ σατανικῆς μελέτης τὰ ῥήματα. Οὐκ ἀκούετε Παύλου λέγοντος, ὅτι ¹⁰ “πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν ταῦτα πάντα ἐγράφη;” Σὺ δέ, ἂν μὲν εὐαγγέλιον δέξασθαι δέη, χερσὶν ἀνίπτοις οὐκ ἂν ἔλοιο τοῦτο ποιῆσαι· τὰ δὲ ἔνδον B ἐγκείμενα οὐχ ἡγῇ σφόδρα ἀναγκαῖα εἶναι; Διὰ τοῦτο πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονεν. Εἰ γὰρ βούλει μαθεῖν ὅσον τῶν γραφῶν τὸ κέρδος, ἐξέτασον σεαυτὸν, τίς μὲν γίνῃ ψαλμῶν ἀκούων, τίς δὲ σατανικῆς ῥῥῆς· καὶ πῶς διάκεισαι ἐν ἐκκλησίᾳ διατρίβων, καὶ πῶς ἐν θεάτρῳ καθήμενος· καὶ ὅψει πολὺ τὸ μέσον ταύτης κάκεινης τῆς ψυχῆς, καίτοι γε μιᾶς οὔσης. Διὰ τοῦτο Παῦλος ἔλεγε· ¹¹ “φθέρουσιν ἡθὴ χρηστὰ ὁμιλίας κακαί.” Διὰ τοῦτο ^bσυνεχῶν ἡμῖν δεῖ τῶν ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἐπιφθῶν. Καὶ γὰρ τοῦτό ἐστιν ῥ C τῶν ἀλόγων πλεονεκτοῦμεν, ὡς τῶν γε ἄλλων ἕνεκεν καὶ σφόδρα αὐτῶν ἐλαττούμεθα. Τοῦτό ἐστι τροφή ψυχῆς, τοῦτο κόσμος, τοῦτο ἀσφάλεια· ὥσπερ οὖν τὸ μὴ ἀκούειν, λιμὸς καὶ φθορά· ¹² “δώσω γὰρ, φησὶν, αὐτοῖς οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου.” Τί γένοιτ' ἂν οὖν ἀθλιώτερον, ὅταν ὅπερ ὁ θεὸς ἐν τάξει κολάσεως ἀπειλῇ, τοῦτο αὐτομάτως σὺ κατὰ τῆς 31 σταντοῦ κεφαλῆς ἑλκῆς τὸ κακὸν, λιμὸν τινα χαλεπὸν ἐπεισάγων τῇ ψυχῇ, καὶ πάντων αὐτὴν ἀσθενεστέραν ποιῶν; Ἀπὸ γὰρ λόγων καὶ φθειρεσθαι καὶ σώζεσθαι πέφυκε. Καὶ

¹⁰ 1 Cor. x. 11.¹¹ 1 Cor. xv. 33.¹² Amos viii. 11.^a ἐγκλημάτων] + τούτων Edd.
εὐχῶς A. An.

* Incipit codex F.

^b συν-

γὰρ εἰς ὄργην τοῦτο αὐτὴν ἐξάγει, καὶ πρᾶναι τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν· καὶ πρὸς ἐπιθυμίαν ἐξῆψε ῥῆμα αἰσχροῦν, καὶ εἰς σωφροσύνην ἤγαγε λόγος σεμνότητος γέμων. Εἰ δὲ λόγος ἀπλῶς τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχύν, πῶς τῶν γραφῶν καταφρονεῖς; εἰπέ μοι. Εἰ γὰρ παραίνεις τοσαῦτα δύναται, πολλῶ μᾶλλον ὅταν μετὰ πνεύματος ᾧσιν αἱ παραινέ-
 B σεις. Καὶ γὰρ πυρὸς μᾶλλον τὴν πεπωρωμένην μαλάττει ψυχὴν, καὶ πρὸς ἅπαντα ἐπιτηδεῖαν κατασκευάζει τὰ καλὰ, λόγος ἀπὸ τῶν θείων ἐνηχούμενος γραφῶν. Οὕτω καὶ Κορινθίους πεφυσιωμένους λαβὼν ὁ Παῦλος καὶ φλεγμαίνοντας, κατέστειλε καὶ ἐπεικεστέρους ἐποίησε. Καὶ γὰρ ἐφ' οἷς αἰσχύνεσθαι ἔδει καὶ ἐγκαλύπτεσθαι, ἐπὶ τούτοις μέγα ἐφρόνουν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν ἐπιστολὴν ἐδέξαντο, ἄκουσον αὐτῶν τὴν μεταβολήν, ἣν αὐτὸς ὁ διδάσκαλος αὐτοῖς ἐμαρτύρησεν, οὕτω λέγων·¹³ “αὐτὸ γὰρ ^c τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσῃ ἐίργασατο ἐν ὑμῖν σπουδὴν· ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ
 C ἀγανάκτησιν, ^d [ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν,] ἀλλὰ ζήλον, ἀλλὰ ἐκδίκησιν.” Οὕτω καὶ οἰκέτας, καὶ παῖδας, καὶ γυναῖκας, καὶ φίλους ^e ῥυθμίζομεν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς φίλους ποιοῦμεν. Οὕτω καὶ οἱ μεγάλοι ἄνδρες, ^f καὶ τῷ θεῷ φίλοι, βελτίους ἐγένοντο. Καὶ γὰρ ὁ Δαυὶδ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἐπειδὴ λόγων ἀπήλause, τότε εἰς τὴν καλλίστην ἐκείνην ἦλθε μετάνοιαν· καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ οὕτω γεγόνασιν ὅπερ γεγόνασι, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐπεσπάσαντο. Καὶ τί τὸ κέρδος, φησὶν, ὅταν ^g ἀκούῃ τις, καὶ μὴ ^h ποιῇ τὰ λε-
 32 γόμενα; Οὐ μικρὸν μὲν καὶ ἀπὸ τῆς ἀκροάσεως ἔσται τὸ κέρδος. Καὶ γὰρ καταγνώσεται ἑαυτοῦ καὶ στενάξει, καὶ ἥξει ποτὲ καὶ ἐπὶ τὸ ποιεῖν τὰ λεγόμενα. Ὁ δὲ μὴδ' ὅτι ἥμαρτεν εἰδὼς, πότε ἀποστήσεται τοῦ πλημμελεῖν; πότε καταγνώσεται ἑαυτοῦ; Μὴ τοίνυν καταφρονῶμεν τῆς ἀκροάσεως τῶν θείων γραφῶν. Σατανικῆς γὰρ ταῦτα διανοίας, οὐκ ἀφίεισης τὸν θησαυρὸν ἰδεῖν, ἵνα μὴ τὸν πλοῦτον κερδάωμεν. Διὰ τοῦτο οὐδὲν εἶναί φησι τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων

¹³ 2 Cor. vii. 11.

^c τὸ] τοῦτο τὸ Edd. vid. Matthaei. ad loc. ^d Haec verba desunt in codd. et Edd. praeter Ben. ^e ῥυθμίζομεν] Sic B. et pr. D. mox ποιοῦμεν B. F. et pr. C. D. ceteri ῥυθμίζωμεν et ποιῶμεν. ^f καὶ τῷ θ. φ.] Sic B. An. τῷ θ. φ. καὶ A. D. E. τῷ θ. φ. γεγόνασι καὶ C. ^g ἀκούσῃ Edd. ^h ποιῇ] προσίηται B.

νόμων, ἵνα μὴ τὴν πράξιν ἀπὸ τῆς ἀκροάσεως ἴδῃ προσγε-
 (14) νομένην ἡμῖν. Εἰδότες τοίνυν τὴν πονηρὰν ταύτην αὐτοῦ
 τέχνην, πάντοθεν ἑαυτοὺς ⁱ ἀποτειχίζομεν, ἵνα τοῖς ὅπλοις B
 τούτοις φραζάμενοι, αὐτοὶ τε ἀνάλωτοι μένωμεν, καὶ τὴν
 ἐκείνου ^k βάλλωμεν κεφαλὴν· καὶ οὕτω λαμπρὰ τὰ νικητήρια
 ἀναδησάμενοι τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ
 δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ.

¹ Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ.

Ἰδοὺ τρίτη διάλεξις, καὶ τὰ ἐν προοιμίῳ οὐδέπω διε- C
 λυσάμεθα. Οὐκ ἄρα μάτην ἔλεγον, ὅτι πολὺ τὸ βάθος
 ἔχει τῶν νοημάτων τούτων ἢ φύσις. Φέρε δὴ τὰ λειπόμενα
 σήμερον εἴπωμεν. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ ζητούμενον νῦν;
 Τίνος ἕνεκεν ὁ Ἰωσήφ γενεαλογεῖται, οὐδὲν πρὸς τὴν γέν-
 νησιν συντελῶν. Καὶ μίαν μὲν αἰτίαν εἰρήκαμεν ἤδη· ἀναγ-
 καῖον δὲ καὶ τὴν ἐτέραν εἰπεῖν, τὴν μυστικωτέραν καὶ
 ἀπορρήτοτέραν ἐκείνης. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Οὐκ ἐβούλετο
 τοῖς Ἰουδαίοις εἶναι δῆλον ^a παρὰ τὸν τῶν ὠδίνων καιρὸν, 33
 ὅτι ἐκ παρθένου ^b γεγέννηται ὁ Χριστός. Ἀλλὰ μὴ θορυ-
 βεῖσθε πρὸς τὸ παράδοξον τοῦ λεγομένου. ^c Οὐ γὰρ ἐμὸς
 ὁ λόγος, ἀλλὰ πατέρων ἡμετέρων, θαυμαστῶν καὶ ἐπισήμων
 ἀνδρῶν. Εἰ γὰρ πολλὰ συνεσκίασεν ἐξ ἀρχῆς, υἱὸν ἀνθρώ-
 που καλῶν ἑαυτὸν, καὶ οὐδὲ τὴν πρὸς τὸν πατέρα ἰσότητα
 πανταχοῦ σαφῶς ἡμῖν ἐξεκάλυψε, τί θαυμάζεις, εἰ καὶ τοῦτο
 συνεσκίασε τέως, θαυμαστόν τι καὶ μέγα οἰκονομῶν; Καὶ
 ποῖον θαυμαστόν; φησί. Τὸ διασωθῆναι τὴν παρθένον, καὶ

¹ Cap. I. v. I.

ⁱ τειχίζωμεν A. ^k βάλλωμεν A. C. E. mox τὰ om. A. C. E.
 et pr. D. HOM. III. ^a παρὰ τὸν] Sic B. F. An. Arm. ceteri τὸν
 πρό. ^b γεγέννηται Edd. ^c οὐδὲ B.

ὑποψίας ἀπαλλαγῆναι πονηρᾶς. Εἰ γὰρ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς
 B τοῖς Ἰουδαίοις γέγονε κατάδηλον, καὶ κατέλευσαν τὴν παρ-
 θένον κακουργοῦντες τῷ λεγομένῳ, καὶ μοιχείας αὐτὴν
 ἔκριναν ἅν. Εἰ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ὧν πολλάκις καὶ
 ὑποδείγματα εἶχον ἐν τῇ παλαιᾷ, φανερώς ἠναισχύντουν·
 (καὶ γὰρ ἐπειδὴ δαίμονας ἐξέβαλε, δαιμονῶντα ἐκάλουν, καὶ
 ἐπειδὴ ἐν σαββάτῳ ἑθεράπευσεν, ἀντίθεον εἶναι ἐνόμιζον,
 καίτοιγε πολλάκις καὶ πρότερον ἐλύθη τὸ σάββατον)· τί
 οὐκ ἂν εἶπον τούτου λεχθέντος; Καὶ γὰρ εἶχον πάντα
 τὸν πρὸ τούτου συναγωνιζόμενον αὐτοῖς καιρὸν, οὐδέποτε
 τι τοιοῦτον ἐνεγκόντα. Εἰ γὰρ μετὰ τοσαῦτα σημεῖα ἔτι
 αὐτὸν τοῦ Ἰωσήφ ἐκάλουν υἱόν, πῶς ἂν πρὸ τῶν σημείων
 C ἐπίστευσαν, ὅτι ^δ ἐκ παρθένου ἦν; Διὰ δὲ τοῦτο καὶ
 γενεαλογεῖται, καὶ μνηστεύεται τὴν παρθένον. Ὅπου γὰρ
 ὁ Ἰωσήφ, καὶ δίκαιος ὢν καὶ θαυμαστός ἀνὴρ, πολλῶν
 ἐδεήθη ὥστε δέξασθαι τὸ γεγεννημένον, καὶ ἀγγέλου, καὶ
 τῆς δι' ὄνειράτων ὄψεως, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν προφητῶν μαρ-
 τυρίας, πῶς ἂν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ σκαιοὶ ὄντες καὶ διεφθαρ-
 μένοι, καὶ πολεμίως οὕτω πρὸς αὐτὸν ἔχοντες, ταύτην ἂν
 παρεδέξαντο τὴν ὑπόνοιαν; Σφόδρα γὰρ αὐτοὺς ἔμελλε
 θορυβεῖν τὸ ξένον καὶ καινόν, καὶ τὸ μηδέποτε τι τοιοῦτον
 μηδὲ ἀκοῇ παραδέξασθαι ἐπὶ τῶν προγόνων συμβεβηκός.
 Ὁ μὲν γὰρ ἅπαξ πεισθεὶς, ὅτι τοῦ θεοῦ υἱὸς ἐστίν, οὐδὲ
 34 περὶ τούτου λοιπὸν ἀμφισβητεῖν εἶχεν· ὁ δὲ καὶ πλάνον
 καὶ ἀντίθεον αὐτὸν εἶναι νομίζων, πῶς οὐκ ἂν ἀπὸ τούτου
 καὶ ἐσκandalίσθη μερίζωνς, καὶ πρὸς ἐκείνην ὠδηγήθη τὴν
 ὑπόνοιαν; Διὰ τοῦτο οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι παρὰ τὴν ἀρχὴν
 εὐθέως τοῦτο λέγουσιν· ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τῆς ἀναστάσεως
 πολλὰ διαλέγονται καὶ πολλάκις, ἐπειδὴ ταύτης ὑποδείγματα
 ἦν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, εἰ καὶ μὴ τοιαῦτα· ὅτι δὲ
 ἐκ παρθένου γέγονεν, οὐ συνεχῶς λέγουσιν· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴ
 ἢ μήτηρ ἐξενεγκεῖν τοῦτο ἐτόλμησεν. Ὅρα γοῦν καὶ πρὸς
 αὐτὸν τί φησιν ἢ παρθένος· ² “ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου
 B ἐξητοῦμέν σε.” Εἰ γὰρ τοῦτο ὑπωπτεῖθη, οὐδ' ἂν τοῦ
 Δαυὶδ λοιπὸν ἐνομίσθη εἶναι υἱός· τούτου δὲ μὴ νομισθέντος,
 πολλὰ ἂν ἐτέχθη καὶ ἕτερα κακά. Διὰ τοῦτο οὐδὲ οἱ ἄγ-

² Luc. ii. 46.^δ ἐκ] καὶ ἐκ B. D. F.

γέλοι ^ε ταῦτα πᾶσι λέγουσιν, ἀλλὰ τῇ Μαρίας ^ε μόνη καὶ τῷ
(15) Ἰωσήφ· τοῖς δὲ ποιμέσιν εὐαγγελιζόμενοι τὸ γεγεννημένον,
οὐκέτι τοῦτο προσέθηκαν.

Τίνος δὲ ἕνεκεν μνησθεὶς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ^ε εἰπὼν “ἐγέν-
νησε τὸν Ἰσαάκ, καὶ ὁ Ἰσαάκ τὸν Ἰακώβ,” ^h καὶ οὐ μνημο-
νεύσας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτε εἰς τὸν Ἰακώβ ἦλθε, καὶ
τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν τούτου μέμνηται; Τινὲς ^C
μὲν οὖν φασι, διὰ τὸ δύστροπον τοῦ Ἠσαῦ καὶ τῶν ἄλλων
ⁱ τῶν προτέρων· ἐγὼ δὲ οὐκ ἂν τοῦτο φαίην. Εἰ γὰρ τοῦτο
ἦν, πῶς μικρὸν ὕστερον τοιούτων μέμνηται γυναικῶν; Ἀπὸ
γὰρ τῶν ἐναντίων ἐνταῦθα ἡ δόξα αὐτοῦ φαίνεται· οὐκ
ἀπὸ τοῦ μεγάλους ἔχειν προγόνους, ἀλλ’ ἀπὸ τοῦ μικροῦς
καὶ εὐτελεῖς. Τῷ γὰρ ὑψηλῷ δόξα πολλή, τὸ δυνηθῆναι
ταπεινωθῆναι σφοδρῶς. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ ἐμνημόνευσεν;
Ἐπειδὴ κοινὸν οὐδὲν ^k εἶχον πρὸς τὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν γένος
Σαρακηνοὶ καὶ Ἰσμαηλῖται καὶ Ἀραβες, καὶ ὅσοι γεγόνασιν
ἐκ τῶν προγόνων ἐκείνων. Διὰ δὲ τοῦτο ἐκείνους μὲν ἐσί- 35
γησεν, ἐπείγεται δὲ πρὸς τοὺς αὐτοῦ προγόνους, καὶ τοῦ
δήμου τοῦ Ἰουδαϊκοῦ. Διὸ φησιν· “Ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν
Ἰούδαν, καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ.” Ἐνταῦθα γὰρ τὸ τῶν
^v Ἰουδαίων λοιπὸν χαρακτηρίζεται γένος. “Ἰούδας δὲ ἐγέν-
νησε τὸν Φαρές καὶ τὸν Ζαρά ἐκ τῆς Θάμαρ.” Τί ποιεῖς,
¹ ἄνθρωπε, ἱστορίας ἡμᾶς ἀναμνησκῶν παράνομον μίξιν ἐχού-
σης; Καὶ τί τοῦτό φησιν; Εἰ μὲν γὰρ ἀνθρώπου κατελέγομεν
γένος ψιλοῦ, εἰκότως ἂν τις ταῦτα ἐσίγησεν· ^m εἰ δὲ θεοῦ
σαρκωθέντος, οὐ μόνον οὐ σιγᾶν, ἀλλὰ καὶ ἐκπομπεύειν
αὐτὰ χρή, δεικνύντας αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν καὶ τὴν δύναμιν. ^B
Διὰ γὰρ τοῦτο ἦλθεν, οὐχ ἵνα φύγῃ τὰ ὀνειδή τὰ ἡμέτερα,
ἀλλ’ ἵνα αὐτὰ ἀνέλῃ. Ὡσπερ οὖν οὐκ ἐπειδὴ ἀπέθανεν, ἀλλ’
ἐπειδὴ καὶ ἐσταυρώθη, μᾶλλον θαυμάζεται (καίτοι ἐπονεί-
διστον τὸ πρᾶγμα, ἀλλ’ ὅσω ἐπονείδιστον, τοσούτω φιλάν-
θρωπον αὐτὸν δείκνυσιν)· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γεννήσεώς ἐστιν
εἰπεῖν· οὐκ ἐπειδὴ σάρκα ἀνέλαβε, καὶ ἄνθρωπος ἐγένετο,

^ε ταῦτα πᾶσι] Sic A. πᾶσι ταῦτα Sav. ταῦτα B. F. πάντα C.
D. E. ^ε μόνη] μὲν, et mox τῷ Ἰωσήφ διεσάφησαν B. ^ε εἰπὼν]+
ὅτι B. ^h καὶ . . . ἀδελφοῦ] οὐκ ἐμνημόνευσε τῶν ἀδελφῶν A. C. E.
mox ὅτε δὲ εἰς A. C. E. F. ⁱ τῶν προτέρων] τῆς πονηρίας αὐτοῦ
τρόπων A. ^k εἶχον]+ἐκείνοι B. D. F. ¹ ὡ ἄνθρωπε E. ^m εἰ]
ἐπειδὴ A.

θαναμάζειν αὐτὸν δίκαιον μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τοιοῦτους συγγε-
 νεῖς κατηξίωσεν ἔχειν, οὐδαμοῦ τὰ ἡμέτερα ἐπαισχυνόμενος
 C κακά. Καὶ τοῦτο ἐξ αὐτῶν τῆς γεννήσεως ἐκήρυττε τῶν
 προοιμίων, ὅτι οὐδὲν ἐπαισχύνεται τῶν ἡμετέρων, παιδεύων
 καὶ ἡμᾶς διὰ τούτων, μηδέποτε ἐγκαλύπτεσθαι ἐπὶ τῇ τῶν
 προγόνων κακίᾳ, ἀλλ' ἐν μόνον ἐπιζητεῖν, τὴν ἀρετὴν. Ὁ
 γὰρ τοιοῦτος, κὰν ἀλλόφυλον ἔχη πρόγονον, κὰν ⁿ πεπορνευμέ-
 νην, κὰν ὅτιοῦν ἕτερον οὔσαν, οὐδὲν παραβλαβῆναι δυνήσεται.
 Εἰ γὰρ αὐτὸν τὸν πόρνον μεταβληθέντα οὐδὲν ὁ πρότερος
 αἰσχύνει βίος, πολλῶ μᾶλλον τὸν ἐκ πόρνης καὶ μοιχαλίδος
 ἐνάρετον ὄντα οὐδὲν ἢ τῶν προγόνων κακία κατασχῶναι
 36 δυνήσεται. Οὐχ ἡμᾶς δὲ μόνον ταῦτα παιδεύων ἐποίει, ἀλλὰ
 καὶ Ἰουδαίων καταστέλλων τὸ φύσημα. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς
 κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς ἀμελοῦντες ἐκείνοι, τὸν Ἀβραάμ ἄνω καὶ
 κάτω παρέφερον, νομίζοντες ἔχειν ἀπολογίαν τὴν τῶν προ-
 γόνων ἀρετὴν, δείκνυσιν ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων, ὅτι οὐκ ἐπὶ
 τούτοις ἀνχεῖν δεῖ, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς οἰκείοις κατορθώμασι. Μετὰ
 τοῦτο καὶ ἕτερον κατασκευάζει, τὸ δεῖξαι πάντας ὑπευθύνους
 ἀμαρτήμασιν ὄντας, καὶ τοὺς προγόνους αὐτούς. Ὁ γοῦν πα-
 τριάρχης αὐτῶν καὶ ὁμώνυμος οὐ μικρὸν φαίνεται ἡμαρτηκώς·
 καὶ γὰρ ἐφέστηκεν ἡ Θάμαρ κατηγοροῦσα αὐτοῦ τὴν πορ-
 νεῖαν· καὶ ὁ Δαυὶδ δὲ ἀπὸ τῆς πορνευθείσης γυναικὸς τὸν
 B Σολομῶνα ἐκτήσατο. Εἰ δὲ ὑπὸ τῶν μεγάλων ὁ νόμος οὐκ
 ἐπληρώθη, πολλῶ μᾶλλον ὁ ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων· εἰ δὲ οὐκ
 ἐπληρώθη, πάντες ἡμαρτον, καὶ ἀναγκαίᾳ γέγονεν ἡ τοῦ
 Χριστοῦ παρουσία. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν δώδεκα πατριαρχῶν
 ἐμνημόνευσε, κἀντεῦθεν πάλιν τὸ ἐπὶ τῇ τῶν προγόνων
 εὐγενεΐᾳ φύσημα κατασπῶν. Καὶ γὰρ πολλοὶ τούτων ἀπὸ
 δουλίδων ἦσαν τεχθέντες γυναικῶν· ἀλλ' ὅμως ἡ τῶν γονέων
 διαφορὰ διαφορὰν τοῖς τεχθεῖσιν οὐκ ἐποίησε. Πάντες γὰρ
 ὁμοίως ἦσαν καὶ πατριάρχαι καὶ φύλαρχοι. Τοῦτο ^p γὰρ τῆς
 ἐκκλησίας ἐστὶ τὸ προτέρημα· αὕτη τῆς παρ' ἡμῖν εὐγενείας
 C ἡ προεδρία, ἄνωθεν τὸν τύπον λαμβάνουσα. Ὡστε κὰν
 δούλος ᾗς, κὰν ἐλεύθερος, οὐδὲν σοι πλεόν, ^q οὐδὲ ἐλαττον
 ἐντεῦθεν γίνεται, ἀλλ' ἐν ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ἡ γνώμη καὶ
 ὁ τῆς ψυχῆς τρόπος.

ⁿ πεπορνευμένην] + μητέρα A. C. E.   ^o ὑπὸ] οὐδ' ὑπὸ D.   ^p γὰρ]
 δὲ A. C. E.   ^q οὐδὲ] οὐδέν A. E.

(16) Ἔστι δέ τι μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ ἕτερον, δι' ὃ καὶ τῆς ἱστορίας ταύτης ἐμνημόνευσεν· οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς προσ-
 ἔρριπται τῷ Φαρὲς ὁ Ζαρά. Καὶ γὰρ παρέλκον ἦν καὶ
 περισσόν, τοῦ Φαρὲς μεμνημένον, ἀφ' οὗ τὸν Ἰ Χριστὸν
 ἐμελλε γενεαλογεῖν, καὶ τοῦ Ζαρά μνησθῆναι πάλιν. Τίνος
 οὖν ἕνεκεν ἐμνήσθη; Ἡνίκα ἐμελλεν αὐτοὺς τίκειν ἡ 37
 Θάμαρ, τῶν ὠδίνων παραγενομένων, ἐξήνεγκε ὁ πρῶτος ὁ
 Ζαρά τὴν χεῖρα· εἶτα ἡ μαῖα θεασαμένη τοῦτο, ὥστε γνῶ-
 ριμον εἶναι τὸν πρῶτον, κοκκίνῃ τὴν χεῖρα ἔδῃσεν· ὡς δὲ
 ἐδέθη, συνέστειλε τὸ παιδίον τὴν χεῖρα, καὶ συστείλαντος
 ἐκείνου προῆλθεν ὁ Φαρὲς, καὶ τότε ὁ Ζαρά. Ταῦτα ἰδοῦσα
 ἡ μαῖα φησι· 3 “τί διεκόπη διὰ σέ φραγμός;” Εἶδες μυσ-
 τηρίων αἰνίγματα; Οὐ γὰρ ἀπλῶς ταῦτα ἡμῖν ἀναγέγρα-
 πται· οὐδὲ γὰρ ἱστορίας ἄξιον ἦν τὸ μαθεῖν, τί ποτε ἐφθέγ-
 ξατο ἡ μαῖα· οὐδὲ διηγήσεως τὸ γνῶναι, ὅτι τὴν χεῖρα
 προήκατο πρῶτος ὁ δεύτερος ἐξελθών. Τί οὖν ἐστι τὸ B
 αἰνίγμα; Πρῶτον ἀπὸ τῆς προσηγορίας τοῦ παιδίου μανθά-
 νομεν τὸ ζητούμενον· τὸ γὰρ Φαρὲς διαίρεσις ἐστὶ καὶ δια-
 κοπή. Ἐπειτα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ συμβάντος· οὐδὲ γὰρ φυσικῆς
 ἀκολουθίας ἦν, τὴν χεῖρα ἐκβαλόντα συστεῖλαι πάλιν δε-
 θέντα· οὐδὲ γὰρ κινήσεως ἦν λογικῆς ταῦτα, οὐδὲ ἀπὸ
 φυσικῆς γέγονεν ἀκολουθίας. Προεκπεσούσης μὲν γὰρ τῆς
 χειρὸς, ἕτερον προεξελθεῖν, ἴσως φυσικόν· τὸ δὲ συστεῖλαι
 ταύτην, καὶ ἐτέρῳ δοῦναι πάροδον, οὐκέτι κατὰ τὸν τῶν
 τικτομένων νόμον ἦν· ἀλλ' ἡ τοῦ θεοῦ χάρις παρῆν τοῖς
 παιδίοις ταῦτα οἰκονομοῦσα, καὶ εἰκόνα ἡμῖν τινα τῶν μελ-
 λόντων ὑπογράφουσα δι' αὐτῶν. Ἱ Τί οὖν; Φασὶ τινες τῶν C
 ταῦτα ἀκριβῶς ἐξητακότων, ὅτι τῶν δύο λαῶν τύπος ἐστὶ
 ταῦτα τὰ παιδιά. Εἶτα ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦ δευτέρου λαοῦ
 ἡ πολιτεία ὕ προεξέλαμψε τῆς τοῦ προτέρου γεννήσεως, τὴν
 χεῖρα ἐκτεινομένην ἔχον τὸ παιδίον οὐχ ὀλόκληρον ἑαυτὸ
 δείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν συστέλλει πάλιν· καὶ μετὰ τὸ
 ὀλόκληρον ἐξολισθῆσαι τὸν ἀδελφόν, τότε καὶ αὐτὸς ὅλος
 φαίνεται· ὃ καὶ ἐπὶ τῶν λαῶν ἀμφοτέρων γέγονε. Τῆς

³ Gen. xxxviii. 29.

¹ Χριστὸν] κύριον B. Ep.
 γὰρ B. E. + ἐστὶν εἰπεῖν A.
 δια τῆς B.

² πρῶτον Edd. ³ Τί οὖν] Καὶ
 προεξ. τῆς] προεξ δια τῆς E. διεξ.

38 γὰρ πολιτείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἀβραὰμ χρόνοις φανείσης, εἶτα ἐν τῷ μέσῳ συσταλείσης, ἦλθεν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς καὶ ἡ νομικὴ πολιτεία, καὶ τότε ὁλόκληρος ὁ νέος ἐφάνη λαὸς μετὰ τῶν αὐτοῦ νόμων. Διὸ καὶ ἡ μαῖα φησιν “τί διεκόπη διὰ σέ φραγμός;” ὅτι τῆς πολιτείας τὴν ἐλευθερίαν ἐπεισελθὼν ὁ νόμος διέκοψε. Καὶ γὰρ φραγμὸν αἰεὶ τὸν νόμον ἡ γραφὴ καλεῖν εἴωθεν· ὥσπερ καὶ ὁ ⁴προφήτης φησί· “καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς, καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν·” καὶ ⁵“φραγμὸν αὐτῇ περιέθηκα” καὶ ὁ Παῦλος, ⁶“καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ
B φραγμοῦ λύσας.” Ἄλλοι δὲ τὸ “τί διεκόπη διὰ σέ φραγμός;” ἐπὶ τοῦ νέου φασὶν εἰρησθαι λαοῦ· οὗτος γὰρ παραγενόμενος τὸν νόμον κατέλυσεν.

Ὅρας ὡς οὐκ ὀλίγων οὐδὲ μικρῶν ἕνεκεν ἐμνημόνευσεν τῆς κατὰ τὸν Ἰούδαν ἱστορίας ἀπάσης; Διὰ τοῦτο καὶ τῆς Ῥοῦθ καὶ τῆς ^xῬαὰβ μέμνηται, τῆς μὲν ἀλλοφύλου, τῆς δὲ πόρνης, ἵνα μάθῃς ὅτι πάντα ἦλθε τὰ κακὰ λύσων τὰ ἡμέτερα. Ὡς γὰρ ἰατρὸς, οὐχ ὡς δικαστὴς παραγέγονεν. Ὡσπερ οὖν πόρνας ἔλαβον γυναῖκας οὗτοι, οὕτω καὶ ὁ θεὸς τὴν φύσιν τὴν ἐκπορνεύσασαν ἡρμόσατο ἑαυτῷ· ὁ ^yκαὶ προφήται ἄνωθεν προλέγουσιν ἐπὶ τῆς συναγωγῆς γεγενέ-
C ναι. Ἄλλ’ ἐκείνη μὲν ἀγνώμων γεγένηται περὶ τὸν συνοικῆσαντα· ἡ δὲ ἐκκλησία ἅπαξ ἀπαλλαγείσα τῶν πατρῶων κακῶν, ἔμεινεν ἀσπαζομένη τὸν νυμφίον. Ὅρα γοῦν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ῥοῦθ γενόμενα εὐκότα τοῖς ἡμετέροις. Αὕτη γὰρ ἀλλόφυλος τε ἦν, καὶ εἰς ἐσχάτην κατηνέχθη πενίαν· ἀλλ’ ὅμως ἰδὼν αὐτὴν ὁ Βοὸζ, οὔτε τῆς πενίας κατεφρόνησεν, οὔτε τὴν δυσγένειαν ἐβδελύξατο· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν δεξάμενος, καὶ ἀλλόφυλον καὶ ἐν πενίᾳ πολλῇ, τῶν μεγάλων ἀγαθῶν ἔλαβεν αὐτὴν κοινωόν. Ἄλλ’ ὥσπερ αὕτη, εἰ μὴ πρότερον ἀφῆκε πατέρα, καὶ ἠτίμασεν οἰκίαν
39 καὶ γένος καὶ πατρίδα καὶ συγγενεῖς, οὐκ ἂν ἐπέτυχεν τῆς ἀγχιστείας ταύτης· οὕτω καὶ ἡ ἐκκλησία τὰ πατρῶα ἔθη καταλιποῦσα, τότε ἐπέραστος ἐγένετο τῷ νυμφίῳ. Ὅπερ

⁴ Psal. lxxix. 13.⁵ Esai. v. 2.⁶ Eph. ii. 14.

^w Additamenta Δαυὶδ post προφήτης et καὶ ὁ Ἡσαίας post ὁδὸν desunt in D. F. An. Arm.

^x Ῥαὰβ] Sic An. Sav. Ben. codices Θάμαρ. ^y καὶ] καὶ οἱ Edd.

οὖν καὶ ὁ προφήτης αὐτῇ διαλεγόμενός φησιν· ⁷“ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.” Τοῦτο καὶ ἡ Ῥοὺθ (17) ἐποίησε. Διὰ τοῦτο καὶ μήτηρ ἐγένετο βασιλέων, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ ἐκκλησία· καὶ γὰρ ἐκ ταύτης ἐστὶν ὁ Δαυὶδ. Διὰ δὴ τούτων πάντων ἐντρέπων αὐτοὺς, καὶ πείθων μὴ μέγα φρονεῖν, τὴν τε γενεαλογίαν συνέθηκε, καὶ τὰς γυναῖκας ταύτας εἰς μέσον ἤγαγε. Καὶ γὰρ τὸν βασιλέα τὸν μέγαν αὕτη διὰ τῶν μέσων ἐγέννησε· καὶ οὐκ αἰσχύνεται ὁ Δαυὶδ ἐπὶ τούτοις. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστίν οὔτε ἐξ ἀρετῆς, οὔτε ἀπὸ κακίας προγόνων εἶναι σπουδαῖον, ἢ φαῦλον, ἢ ἄσημον, ἢ λαμπρόν· ἀλλ’ εἰ χρή τι καὶ παράδοξον εἰπεῖν, ἐκεῖνος ²ἐκλάμπει μειζόνως, ὁ μὴ τῶν σπουδαίων προγόνων ὢν, γενόμενος δὲ ἀγαθός.

^a Μηδεὶς τοίνυν ἐπὶ τούτοις μέγα φρονεῖτω, ἀλλ’ ἐννοήσας τοῦ δεσπότου τοὺς προγόνους, τὸ φύσημα ἅπαν κενούτω, καὶ ἐπὶ κατορθώμασι μέγα φρονεῖτω· μᾶλλον δὲ μηδὲ ἐπὶ τούτοις. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Φαρισαῖος τοῦ τελώνου γέγονεν ὕστερος. Εἰ γὰρ βούλει δεῖξαι μέγα τὸ κατόρθωμα, μὴ μέγα φρόνει, καὶ τότε μείζον τοῦτο ἀπέφηνας· μὴ νομίσης τι πεποιηκέναι, καὶ τὸ πᾶν εἰργάσω. Εἰ γὰρ C ὕταν ἁμαρτωλοὶ ὦμεν, ἂν νομίσωμεν τοῦτο εἶναι ὅπερ ἐσμὲν, δίκαιοι γινόμεθα, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ τελώνης· πόσω μᾶλλον ὅταν δίκαιοι ὄντες ἁμαρτωλοὺς ἑαυτοὺς εἶναι νομίζωμεν; Εἰ γὰρ ἐξ ἁμαρτωλῶν δικαίους ποιεῖ τὸ ταπεινοφρονεῖν, (καίτοιγε οὐδὲ ταπεινοφροσύνη ^b ἦν ἐκεῖνο, ἀλλ’ εὐγνωμοσύνη)· εἰ οὖν εὐγνωμοσύνη τοσοῦτον δύναται ἐπὶ ἁμαρτωλῶν, ἢ ταπεινοφροσύνη σκόπησον ἐπὶ δικαίων τί οὐκ 40 ἐργάσεται; Μὴ τοίνυν λυμήνη τοὺς πόρους, μηδὲ ^c ὑποτέμη τοὺς ἰδρώτας, μηδὲ εἰκὴ δράμης, μετὰ τοὺς μυρίους διαύλους πάντα κενῶν τὸν πόρον. Καὶ γὰρ σου μᾶλλον οἶδε τὰ κατορθώματα ὁ δεσπότης τὰ σά. Κἂν ποτήριον ^d ψυχροῦ δῶς, οὐδὲ τοῦτο παρορᾷ· κἂν ὀβολὸν καταβάλης, κἂν στενάξης μόνον, μετὰ πολλῆς πάντα δέχεται τῆς εὐνοίας, καὶ

⁷ Psal. xliv. 11, 12.

² λάμπει D. F. Ep. mox μὴ ἐκ τῶν et γινόμενος Edd. ^a ΘΘΙ-
KON. Περὶ ταπεινοφροσύνης. A. ^b ἦν om. Mor. Ben. ^c ὑποτέμη]
Sic D. F. ceteri ὑποτέμης. ^d ψυχροῦν A. C. ψυχρὸν D.

μέμνηται, καὶ μεγάλους αὐτοῖς ὀρίζει μισθούς. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἐξετάζεις τὰ σά, καὶ φέρεις ἡμῖν εἰς μέσον διηνεκῶς; Οὐκ οἶδας ὅτι ἐὰν ἐπαινέσης σαυτὸν, οὐκέτι σε ὁ θεὸς ἐπαινέσεται; B ὥσπερ οὖν ἂν ^εταλανίσης, οὐ παύσεται σε παρὰ πᾶσιν ἀνακηρύττων; Οὐδὲ γὰρ βούλεται σου τοὺς πόνους ἐλαττωθῆναι. Τί λέγω ἐλαττωθῆναι; Πάντα μὲν οὖν ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε καὶ ἀπὸ μικρῶν σε ^εστεφανῶσαι, καὶ περιέισι προφάσεις ζητῶν δι' ὧν δυνήσῃ ἀπαλλαγῆναι τῆς γεέννης. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνδεκάτην ὥραν ἐργάσῃ τῆς ἡμέρας, ὁλόκληρον τὸν μισθὸν δίδωσι· καὶ μηδεμίαν ἔχῃς ἀφορμὴν σωτηρίας, φησί, ^ε“δι' ἐμέ ποιῶ, ὅπως μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῇ” καὶ στενάξῃς μόνον, καὶ δακρύσῃς, ἀρπάζει ταῦτα πάντα ταχέως εἰς ἀφορμὴν τῆς σῆς σωτηρίας αὐτός. Μὴ τοίνυν ἐπαιρώμεθα, ^εἀλλὰ λέγωμεν ἑαυτοὺς ἀχρεῖους, C ἵνα γενώμεθα εὐχρηστοί. Ἄν μὲν ^hγὰρ εἴπῃς σαυτὸν εὐδόκιμον, γέγονας ἀχρηστος, καὶ εὐδόκιμος ἦς· ἂν δὲ ἀχρεῖον ὀνομάσῃς, γέγονας εὐχρηστος, καὶ ἀδόκιμος ἦς.

Διὸ ἀναγκαῖον ἐπιλαθέσθαι κατορθωμάτων. Καὶ πῶς ⁱδυνατὸν, φησὶν, ἅπερ ἐπιστάμεθα, ταῦτα μὴ εἰδέναι; Τί λέγεις; προσκρούων διηνεκῶς τῷ δεσπότῃ, τρυφᾷς καὶ γελαῖς, καὶ οὐδὲ οἶδας ὅτι ἡμαρτες, λήθη παραδούς πάντα· κατορ- 41 θωμάτων δὲ οὐ δύνασαι ἐκβαλεῖν τὴν μνήμην; καίτοι ἰσχυρότερον ὁ φόβος. Ἡμεῖς δὲ τούναντίον ποιούμεν· καθ' ἐκάστην ^kμὲν ἡμέραν προσκρούοντες οὐδὲ εἰς νοῦν βαλλόμεθα· ἂν δὲ μικρὸν ἀργύριον πένητι δώμεν, ἄνω καὶ κάτω τοῦτο στρέφομεν· ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶν ἀνοίας, καὶ μεγίστη τοῦ συλλέγοντος ζημία. Ασφαλὲς γὰρ ταμεῖον κατορθωμάτων λήθη κατορθωμάτων. Καὶ καθάπερ τὰ ἱμάτια καὶ ὁ χρυσὸς, ὅταν μὲν ἐπ' ἀγορᾷ ταῦτα προθῶμεν, πολλοὺς ἐπισπώμεθα τοὺς ἐπιβούλους, ἂν δὲ ἀποθῶμεθα οἴκοι καὶ κατακρύψωμεν, ἐν ἀσφαλείᾳ καταθήσομεν ἅπαντα· οὕτω δὴ καὶ τὰ κατορθώματα, ἂν μὲν συνεχῶς ἐπὶ τῆς μνήμης φέρω- B μεν, παροξύνομεν τὸν δεσπότην, τὸν ἐχθρὸν ὀπλίζομεν, ἐπὶ τὴν κλοπὴν καλοῦμεν· ἂν δὲ μηδεὶς εἰδῇ αὐτά, ἀλλ' ὃν

^ε Ezech. xxxvi. 22.

^ε ταλανίσης] + σαυτὸν Edd. ^f στεφανωθῆναι Edd. ^ε ἀλλὰ]
+ καὶ B. E. ^h γὰρ] + σὺ B. E. ⁱ δυνατὸν] + τοῦτο D. F. ^k μὲν]
+ γὰρ B. E. μὲν om. C. D. F.

εἰδέναι χρὴ μόνον, ἐν ἀσφαλείᾳ κείσεται. Μὴ τοίνυν περιστρεφε συνεχῶς, ἵνα μὴ τις αὐτὰ ἀφέληται· ¹ ὁ καὶ ὁ Φαρισαῖος ἔπαθεν, ἐπὶ τῆς γλώττης αὐτὰ περιφέρων· ὅθεν (18) καὶ ἤρπασεν αὐτὰ ὁ διάβολος· καίτοι γε ^m μετ' εὐχαριστίας αὐτῶν ἐμέμνητο, καὶ τὸ πᾶν ἀνέθηκε τῷ θεῷ. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἤρκεσεν αὐτῷ. Οὐ γὰρ ⁿ εὐχαριστία τὸ ὀνειδίζειν ἐτέροις, τὸ φιλοτιμῆσθαι ἐπὶ πολλῶν, τὸ κατεξανίστασθαι τῶν πεπλημμεληκότων. Εἰ γὰρ εὐχαριστεῖς τῷ θεῷ, ἀρκέσθητι μόνον αὐτῷ, καὶ μὴ ἐξενέγκης εἰς ἀνθρώπους, μηδὲ καταδικάσης τὸν πλησίον· οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο ^o εὐχαριστία. C ^p Βούλει μαθεῖν εὐχαριστίας λόγους; ἄκουσον τῶν τριῶν παίδων λεγόντων· ⁹ “ἡμάρτομεν, ἡνομήσαμεν· δίκαιος εἶ, κύριε, ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησας ἡμῖν, ὅτι ἐν ἀληθινῇ κρίσει πάντα ἐπήγαγες.” Τὸ ^q γὰρ τὰ οἰκέια ἁμαρτήματα ὁμολογεῖν, τοῦτό ἐστιν εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ ὁμολογοῦντα, ὅπερ δείκνυσι μυρίων μὲν ὄντα αὐτὸν ὑπεύθυνον, οὐκ ἀπαιτούμενον δὲ τὴν ἀξίαν δίκην· οὗτος μάλιστα ἐστὶν ὁ εὐχαριστῶν. Φυλαξώ- 42 μεθα τοίνυν τὸ περὶ ἑαυτῶν τι λέγειν· τοῦτο γὰρ καὶ παρὰ ἀνθρώποις μισητοῦς καὶ παρὰ θεῷ βδελυροῦς ἐργάζεται. Διὰ τοῦτο ὅσῳ ἂν μέγαλα κατορθώσωμεν, τοσούτῳ μικρὰ περὶ ἑαυτῶν λέγωμεν· οὕτω γὰρ μεγίστην καρπωσόμεθα δόξαν, καὶ παρὰ ἀνθρώποις καὶ παρὰ θεῷ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ δόξαν μόνον παρὰ θεῷ, ἀλλὰ καὶ μισθὸν καὶ ἀντίδοσιν μεγάλην. Μὴ τοίνυν ἀπαίτει μισθόν, ἵνα λάβῃς μισθόν. Χάριτι ὁμολόγῃ σῶζεσθαι, ἵνα σοι αὐτὸς ὀφειλέτην ἑαυτὸν ὁμολογήσῃ, οὐχὶ τῶν κατορθωμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοιαύτης ἐγγνωμοσύνης. Ὅταν μὲν γὰρ κατορθῶμεν, τῶν κατορθωμάτων ὀφειλέτην ἔχομεν μόνον· ὅταν δὲ ^r μηδὲ ἡγώμεθά τι κατωρθωκέναι, καὶ αὐτοῦ τοῦ οὕτω διακεῖσθαι, καὶ μεζόνως B ἢ ἐκείνων· ὥστε ἀντίρροπον τῶν κατορθωμάτων τοῦτό ἐστιν. Ἄν γὰρ μὴ τοῦτο παρῇ, οὐδὲ ἐκεῖνα φανέται μεγάλα. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς οἰκέτας ἔχοντες, τότε αὐτοὺς μάλιστα ἀποδε-

⁹ Prec. 3 puer. v. 3, 4, 5.

¹ ὁ] Sic D. F. An. Arm. ceteri μηδὲ πάθης ὁ. ^m μετ' εὐχαριστίας] Sic An. Arm. codices μετὰ χαρᾶς. ⁿ εὐχαριστίας F. ^o εὐχαριστίας Edd. εὐχαριστία εἰς θεὸν B. E. ^p Βούλει] Sic B. E. An. Sav. ceteri Εἰ γὰρ βούλει. ^q γὰρ] γοῦν B. E. mox ὁμολογοῦντα om. F. ^r μηδὲ] μὴ Edd.

χόμεθα, ὅταν πάντα μετ' εὐνοίας διακονησάμενοι, μηδὲν ἡγῶνται πεποιηκέναι μέγα. Ὡστε εἰ ⁵ βούλει μεγάλα σου ποιῆσαι τὰ κατορθώματα, μὴ νόμιζε αὐτὰ εἶναι μεγάλα, καὶ τότε ἔσται μέγαλα. Οὕτω καὶ ὁ ἑκατοντάρχης ἔλεγεν·
¹⁰ “οὐκ εἰμι ἱκανὸς, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς” διὰ
 C τοῦτο ἄξιός γεγρονε, καὶ ὑπὲρ πάντας Ἰουδαίους ἐθαυμάζετο. Οὕτω καὶ ὁ Παῦλός φησιν·¹¹ “οὐκ εἰμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος” διὰ τοῦτο καὶ πρῶτος πάντων ἐγένετο. Οὕτω καὶ Ἰωάννης· “οὐκ εἰμι ἱκανὸς λῦσαι αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος” διὰ τοῦτο καὶ φίλος ἦν τοῦ νυμφίου, καὶ τὴν χεῖρα, ἣν ἀναξίαν ἔφησεν εἶναι τῶν ὑποδημάτων, ταύτην ὁ Χριστὸς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν εἵλκυσε τὴν ἑαυτοῦ. Οὕτω καὶ Πέτρος ἔλεγεν·¹² “ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς εἰμι” διὰ τοῦτο θεμέλιος τῆς ἐκκλησίας γέγονεν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ θεῷ φίλον, ὥς τὸ μετὰ τῶν ἐσχάτων ἑαυτὸν
 43 ἀριθμεῖν. Τοῦτο φιλοσοφίας πάσης ἀρχή. Ὁ γὰρ τεταπεινωμένος καὶ συντετριμμένος, οὐ κενοδοξήσει, οὐκ ὀργιέται, οὐ φθονήσει τῷ πλησίον, οὐκ ἄλλο τι δέξεται πάθος. Οὐδὲ γὰρ χεῖρα συντετριμμένην, καὶ μυριάκις φιλονεικήσωμεν, εἰς ὕψος ἀραι δυνησόμεθα. Ἄν τοίνυν καὶ τὴν ψυχὴν οὕτω συντρίψωμεν, καὶ μυρία αὐτὴν ἐπάρῃ φυσῶντα ³ πάθη, οὐδὲ μικρὸν ἀρθῆναι δυνήσεται. Εἰ γὰρ ⁴ περὶ βιωτικῶν τις πενθῶν πραγμάτων, πάντα ἐξορίζει τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς· πολλῷ μᾶλλον ὁ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν τοῦτο ποιῶν ἀπολαύσεται τῆς φιλοσοφίας.

Καὶ τίς οὕτω δυνήσεται συντρίψαι τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν;
 B φησὶν. Ἄκουσον τοῦ Δαυὶδ τοῦ διὰ τοῦτο μάλιστα λάμψαντος, καὶ βλέπε αὐτοῦ τὴν συντριβὴν τῆς ψυχῆς. Μετὰ γὰρ μυρία κατορθώματα, καὶ πατρίδος καὶ οἰκίας καὶ αὐτῆς μέλλων ἐκπίπτειν τῆς ζωῆς, παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς συμφορᾶς, στρατιώτην εὐτελῇ καὶ ἀπερρίμμενον ὁρῶν ἐπεμβαίνοντα αὐτοῦ τῷ καιρῷ καὶ λοιδορούμενον, οὐ μόνον οὐκ ἀντελοιδόρησεν, ἀλλὰ καὶ τῶν στρατηγῶν τινα βουλόμενον αὐτὸν ἀνελεῖν διεκώλυσεν, εἰπών·¹³ “ἄφετε αὐτὸν,

¹⁰ Matth. viii. 8.¹¹ 1 Cor. xv. 9.¹² Luc. v. 8.¹³ 2 Reg. xvi. 11.⁵ βούλει] + καὶ σὺ B. E.

ceteri ἐσχάτων ἁμαρτωλῶν.

ὑπὲρ D. F.

x βλέπε] εἴση B. E.

³ ἐσχάτων] Sic D. E. F. An. Arm.⁴ πάθη] τὰ πάθη Edd.

" περὶ]

ὅτι κύριος ἐνετείλατο αὐτῷ.” Καὶ πάλιν, τῶν ἱερέων ἀξιούντων μετ’ αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν συμπεριφέρειν, οὐκ ἐδέξατο· ἀλλὰ τί φησιν; ¹⁴ “^γ ἐπὶ τοῦ ναοῦ ^z καθίσω, καὶ ἀπαλλάξῃ με τῶν ἐν χερσὶ δεινῶν ὁ θεός, ὃψομαι τὴν εὐπρέ-
 (19) πειαν αὐτῆς· ἂν δὲ εἴπῃ μοι, οὐ τεθέληκά σε, ἰδοὺ ἐγὼ, ποιείτω μοι τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ.” Τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ καὶ ἅπαξ καὶ ^a δις καὶ πολλάκις γεγεννημένον, ποίαν οὐκ ἐνδείκνυται φιλοσοφίας ὑπερβολήν; Καὶ γὰρ καὶ τὸν παλαιὸν ὑπερέβη νόμον, καὶ τῶν ἀποστολικῶν ἐγγὺς ἐγένετο προσταγμάτων. Διὰ τοῦτο πάντα ἔστεργε τὰ παρὰ τοῦ ⁴⁴ δεσπότου, οὐ δικάζων τοῖς γινομένοις, ἀλλ’ ἐν μόνον σπουδάζων, πανταχοῦ πείθεσθαι καὶ ἔπεςθαι τοῖς παρ’ αὐτοῦ κειμένοις νόμοις. Καὶ ὁρῶν μετὰ τοσαῦτα αὐτοῦ κατορθώματα τὸν τύραννον, τὸν πατραλοῖαν, τὸν ἀδελφοκτόνον, τὸν ὑβριστήν, τὸν μαινόμενον, ἀντ’ αὐτοῦ τὴν αὐτοῦ ἔχοντα βασιλείαν, οὐδὲ οὕτως ἐσκανδαλίζετο· ἀλλ’, ἂν τῷ θεῷ ταῦτα δοκῇ, φησὶν, ἐμὲ μὲν ἐλαύνεσθαι καὶ πλανᾶσθαι καὶ φεύγειν, ἐκεῖνον δὲ εἶναι ἐν τιμῇ, στέργω καὶ δέχομαι, καὶ χάριν ἔχω τῶν μυρίων αὐτοῦ κακῶν. Οὐχ ὥς πολλοὶ τῶν ἀναισχύντων καὶ ἰταμῶν, οὐδὲ τὸ πολλοστὸν κατορθοῦντες τῶν ἐκείνῳ ^b κατωρθωμένων, ἂν ἴδωσί τινας ἐν ἐνήμερίαις ὄντας, B ἑαυτοὺς δὲ μικρὰν ὑπομείναντας ἀθυμίαν, μυρίαις τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἀπολλύνουσι βλασφημίαις. Ἄλλ’ οὐχ ὁ Δαυὶδ τοιοῦτος, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπεδείκνυτο ἐπιείκειαν. Διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ θεός· ¹⁵ “εὗρον Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου.” Τοιαύτην καὶ ἡμεῖς κτησώμεθα ψυχὴν, καὶ ὅπερ ἂν πάθωμεν, ^c οἴσομεν ῥαδίως, καὶ πρὸ τῆς βασιλείας ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν πρόσ-
 οδον. ¹⁶ “Μάθετε γάρ, φησὶν, ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπausιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.” Ἰν’ οὖν ἀπολαύσωμεν ἀναπαύσεως, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τὴν πάντων μητέρα τῶν

¹⁴ 2 Reg. xv. 25, 26.¹⁵ Act. xiii. 22.¹⁶ Matth. xi. 29.

^γ ἐπὶ τοῦ . . . ἀπαλλάξῃ] ἀπόστρεψον τὴν κιβωτὸν τοῦ θεοῦ εἰς τὴν πόλιν, καὶ καθισάτω εἰς τὸν τόπον αὐτῆς. Ἐὰν εὗρω χάριν ἐνώπιον κυρίου, καὶ ἀπαλλάξῃ Edd. stet in templo, et si liberaverit An. ^z καθίσομαι

A. . . ^a δις] δις δὲ Edd. ^b κατορθουμένων Edd. . . ^c οἴσωμεν et mox καρπωσώμεθα D.

C^d ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην λέγω, ^e ταῖς ἐαυτῶν φυτεύ-
σωμεν ψυχαῖς. Οὕτω γὰρ καὶ τὸ τοῦ βίου τούτου πέλαγος
χωρὶς κυμάτων δυνησόμεθα διαβῆναι, καὶ εἰς τὸν γαληνὸν
ἐκεῖνον καταπλεῦσαι λιμένα, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Δ.

45 Ἡ Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαυὶδ, γενεαὶ
δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βα-
βυλῶνος, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας
Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες.

Εἰς τρεῖς διείλε μερίδας τὰς γενεὰς ἀπάσας, δεικνὺς
ὅτι οὐδὲ τῶν πολιτειῶν μεταβληθεισῶν ἐγένοντο βελτίους,
ἀλλὰ καὶ ἀριστοκρατούμενοι, καὶ βασιλευόμενοι, καὶ ὀλιγαρ-
B χούμενοι, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἦσαν κακοῖς· καὶ οὔτε δημαγωγῶν,
οὔτε ἱερέων, οὔτε βασιλέων αὐτοὺς διεπόντων, ἔσχον τι
πλέον εἰς ἀρετῆς λόγον. Τίνος δὲ ἕνεκεν ἐν μὲν τῇ μέσῃ
μερίδι τρεῖς παρέδραμε βασιλεῖς, ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ δώδεκα
θεῖς γενεὰς, δεκατέσσαρας αὐτὰς εἶναι ἔφησε; Τὸ μὲν πρό-
τερον ὑμῖν ἀφήμι ζητεῖν· οὐδὲ γὰρ πάντα ἐπιλύειν ὑμῖν
ἀναγκαῖον, ἵνα μὴ ἀναπέσητε· τὸ δὲ δεύτερον ἡμεῖς ἐροῦμεν.
Ἐμοὶ γὰρ ἐνταῦθα δοκεῖ καὶ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας
C ἐν τάξει γενεὰς τιθέναι, καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν, παντα-
χόθεν συνάπτων ἡμῖν αὐτόν. Ἀναμιμνήσκει δὲ τῆς αἰχμα-
λωσίας ἐκείνης καλῶς, δηλῶν ὅτι οὐδὲ ἐκεῖ κατελθόντες,
ἐγένοντο σωφρονέστεροι ὥστε πάντοθεν ἀναγκαίαν φανῆναι
τὴν αὐτοῦ παρουσίαν. Τί οὖν ὁ Μάρκος, φησὶν, οὐ ποιεῖ
τοῦτο, οὐδὲ γενεαλογεῖ τὸν ^a Χριστὸν, ἀλλ' ἐπιτόμως
46 ἅπαντα φθέγγεται; Ἐμοὶ δοκεῖ ὁ μὲν Ματθαῖος πρὸ τῶν

¹ Cap. i. v. 17.

^d ἀγαθῶν] Sic D. An. ceteri ἀρετῶν.
Hom. iv. ^a Χριστὸν] Ἰησοῦν D.

^e ταῖς] ἐν ταῖς D.

ἄλλων ἥρχθαι τοῦ πράγματος· διὸ καὶ τὴν γενεαλογίαν
 τίθησι μετὰ ἀκριβείας, καὶ πρὸς τὰ κατεπείγοντα ἴσταται·
 ὁ δὲ Μάρκος μετ' ἐκείνων· διὸ ἐπὶ σύντομον ἦλθεν ὁδόν,
 ἅτε τοῖς ἤδη λεχθεῖσι καὶ δήλοις γεγεννημένοις ἐπιχειρῶν.
 Πῶς οὖν ὁ Λουκᾶς καὶ γενεαλογεῖ, καὶ διὰ πλειόνων τοῦτο
 ποιεῖ; Ἄτε τοῦ Ματθαίου προοδοποιήσαντος, βούλεταί τι
 τῶν εἰρημένων διδάξαι πλέον ἡμᾶς. Καὶ ἕκαστος δὲ ὁμοίως
 (20) τὸν διδάσκαλον ἐμιμήσατο· ὁ μὲν τὸν Παῦλον, ὑπὲρ τοὺς
 ποταμοὺς ῥέοντα· ὁ δὲ τὸν Πέτρον, βραχυλογίας ἐπιμε-
 λούμενον. Καὶ τί δήποτε ἀρχόμενος ὁ Ματθαῖος οὐκ εἶπεν,
 ὥσπερ ^b ὁ προφήτης· “ὄρασις ἦν εἶδον,” καὶ “ὁ λόγος ὁ B
 γενόμενος πρὸς με;” Ὅτι πρὸς εὐγνώμονας ἔγραφε, καὶ
 σφόδρα αὐτῷ προσέχοντας. Καὶ γὰρ καὶ τὰ γενόμενα
 θαύματα ἐβόα, καὶ οἱ δεχόμενοι σφόδρα ἦσαν πιστοί.
 Ἐπὶ δὲ τῶν προφητῶν οὔτε θαύματα ἦν τοσαῦτα αὐτοὺς
 ἀνακηρύττοντα, καὶ πολὺ τὸ τῶν ψευδοπροφητῶν ^c ἐπεκώ-
 μαζεν ἔθνος, οἷς καὶ μᾶλλον προσεῖχεν ὁ τῶν Ἰουδαίων δῆ-
 μος. Διόπερ ἀναγκαῖος οὗτος τῶν προοιμίων ὁ τρόπος ἦν
 παρ' αὐτοῖς. Εἰ δέ ποτε καὶ ἐγένετο σημεῖα, τῶν βαρβά-
 ρων ἕνεκεν ^d ἐγένετο, ὥστε πολλοὺς γενέσθαι τοὺς προση-
 λύτους, καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, ^e εἴ ποτε C
 αὐτοὺς οἱ πολέμοι λαβόντες, ὡς τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν ἰσ-
 χυρῶν ὄντων, ἐνόμισαν κεκρατηκέναι· καθάπερ ἐν Αἰγύπτῳ,
 ὅθεν καὶ πολὺς ^f ὁ σύμμικτος ^g ἀνέβη· καὶ μετὰ ταῦτα ἐν
 Βαβυλῶνι, τὰ κατὰ τὴν κάμινον καὶ τὰ ὀνείρατα. Ἐγένε-
 το δὲ καὶ ἡνίκα καθ' ἑαυτοὺς ἦσαν, σημεῖα ἐν τῇ ἐρήμῳ,
 καθάπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν· καὶ γὰρ καὶ ἐφ' ἡμῶν, ἡνίκα τῆς
 πλάνης ἐξῆειμεν, πολλὰ θαύματα ἐδείχθη· μετὰ δὲ ταῦτα 47
 ἔστη, πανταχοῦ τῆς εὐσεβείας φυτευθείσης. Εἰ δὲ καὶ
 μετὰ ταῦτα γέγονεν, ὀλίγα καὶ σποράδην· οἶον, ἡνίκα ὁ
 ἥλιος ἔστη τοῦ δρόμου, καὶ πάλιν ἀνεχαίτισεν εἰς τὰ ὀπίσω.
 Ἴδοι δ' ἂν τις ^h τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν γεγεννημένον. Καὶ γὰρ
 καὶ ἐν τῇ γενεᾷ τῇ ἡμετέρᾳ, ἐπὶ τοῦ πάντας ἀσεβείᾳ νικῆ-

^b οἱ προφῆται D. ^c ἐκόμαζεν (sic) D. ἐκόμασεν Edd. ^d ἐγί-
 νετο B. C. E. ^e εἴ ποτε . . . κεκρατηκέναι] ἢ εἴ ποτε αὐτοὺς οἱ

πολέμοι λάβωσι, μὴ νομίσωσιν, ὡς . . . ὄντων, κεκρατηκέναι A. B. C. E.

^f ὁ σύμμικτος] σύμμικτος C. καὶ σύμμικτος A. ^g ἀνέβη] + λαὸς D.

F. Sav. Ben. sed vid. Exod. xii. 38. Jer. i. 37. ^h τοῦτο] + πάλιν

Edd.

σαντος Ἰουλιανοῦ, πολλὰ καὶ παράδοξα συνέβη. Καὶ γὰρ τῶν Ἰουδαίων τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν ἀναστήσαι ἐπιχειροῦντων, πῦρ τῶν θεμελίων ἱἐκπηδῆσαν ἅπαντας διεκώλυσε· καὶ ὅτε ἐπὶ τὰ σκεύη τὰ ἱερὰ τὴν αὐτοῦ ^k παροιμίαν ἐπεδείξατο ὃ τε ταμίης, ὃ τε θεῖος καὶ ὁμώνυμος ἐκείνου, ὁ μὲν σκωληκόβρωτος γενόμενος ἐξέψυξεν, ὁ δὲ ἑλάκισε μέσος· καὶ τὸ τὰς πηγὰς δὲ ἐπιλιπεῖν, θυσίων ἐκεῖ γενομένων, **B**^m καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τὸν λιμὸν εἰς τὰς πόλεις συνεμπεσεῖν, σημεῖον μέγιστον ἦν. Ἔθος γὰρ τοιαῦτα ποιεῖν τῷ θεῷ· ὅταν αὐξηθῇ τὰ κακὰ, καὶ τοὺς μὲν αὐτοῦ κακουμένους ἴδῃ, τοὺς δὲ ἐναντίους σφόδρα τῇ κατ' αὐτῶν τυραννίδι μεθύνοντας, τότε τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυσθαι δυναστείαν· ὃ καὶ ἐν Περσίδι πεποίηκεν ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων.

Ὅτι μὲν οὖν οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχε ποιῶν, εἰς τρεῖς μοίρας τοὺς προγόνους διένειμε τοῦ Χριστοῦ, δῆλον ἐκ τῶν **C** εἰρημένων. Σκόπει δὲ καὶ πόθεν ἄρχεται, καὶ ποῦ τελευτᾷ. Ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ εἰς τὸν Δαυῖδ· ἀπὸ τοῦ Δαυῖδ εἰς τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος· ἀπὸ ταύτης εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ καὶ ἀρχόμενος τοὺς δύο τέθεικεν ἐφέξης, τὸν τε Δαυῖδ καὶ τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἀνακεφαλαιούμενος ἀμφοτέρων ἐμνημόνευσεν ὁμοίως. Καὶ γὰρ, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, πρὸς αὐτοὺς ἦσαν αἱ ἐπαγγελίαι γεγεννημέναι. Τί δήποτε δέ, **48** ὥσπερ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἐμνήσθη, οὐκ ἐμνήσθη καὶ τῆς καθόδου τῆς εἰς Αἴγυπτον; Ὅτι ἐκείνους μὲν οὐκέτι ἐδεδοίκεσαν, τούτους δὲ ἔτρεμον ἔτι· καὶ τὸ μὲν ἀρχαῖον ἦν, τὸ δὲ νεαρὸν καὶ ἄρτι γεγεννημένον· κακεῖ μὲν οὐ δι' ἀμαρτήματα κατηνέχθησαν, ἐνταῦθα δὲ διὰ παρανομίας ἀπηνέχθησαν. Εἰ δέ τις καὶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν τὰς ἐρμηνείας μεταβαλεῖν ἐπιχειρήσειε, πολλὴν εὐρήσει καὶ ἐντεῦθεν τὴν θεωρίαν οὔσαν, καὶ μεγάλα πρὸς τὴν καινὴν συντελοῦσαν διαθήκην· οἷον, ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ, ἀπὸ τοῦ Σολομῶνος, ἀπὸ τοῦ Ζοροβάβελ· οὐ γὰρ ἀπλῶς ταῦτα αὐτοῖς ἐπετίθετο τὰ ὀνόματα. Ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμεν πολὺ **B** μῆκος ποιοῦντες ἐνοχλεῖν, ταῦτα παρέντες ἐπὶ τὰ κατεπεύγοντα ἴωμεν. Εἰπὼν τοίνυν τοὺς προγόνους ἅπαντας, καὶ τελευτήσας εἰς τὸν Ἰωσήφ, οὐκ ἔστι μέχρι τούτου, ἀλλὰ

ⁱ Codices ἀναπηδῆσαν.

C. D. F. ^m καὶ] καὶ τὸ **Edd.**

^k παράνομιαν **A. B. E.**

^l ἐλάκισε

προσέθηκεν, “Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας” δεικνὺς ὅτι δι’ ἐκείνην καὶ τοῦτον ἐγενεαλόγησεν. Εἶτα ἵνα μὴ ἀκούσας “ἄνδρα Μαρίας,” τῷ κοινῷ νομίσης τετέχθαι τῆς φύσεως νόμῳ, σκόπει πῶς αὐτὸ διορθοῦται τῇ ἐπαγωγῇ. Ἦκουσας, φησὶν, ἄνδρα, ἤκουσας μητέρα, ἤκουσας ὄνομα τῷ παιδίῳ τεθέν· οὐκοῦν ἄκουε καὶ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως. ²“Τοῦ

(21) δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν.” Ποίαν μοι γέννησιν λέγεις; εἰπέ μοι· καίτοιγε τοὺς προγόνους εἶπας. C Ἀλλὰ βούλομαι καὶ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως εἰπεῖν. Εἶδες πῶς διανέστησε τὸν ἀκροατὴν; Ὡς γὰρ μέλλων τι καινότερον ἐρεῖν, ἐπαγγέλλεται καὶ τὸν τρόπον λέγειν. Καὶ σκόπει τῶν εἰρημένων ἀκολουθίαν ἀρίστην. Οὐδὲ γὰρ εὐθέως ἐπὶ τὴν γέννησιν ἦλθεν, ἀλλ’ ἀναμιμνήσκει πρῶτον ἡμᾶς, πόστος ἦν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, πόστος ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ, ἡ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, καὶ τὸν ἀκριβῆ διὰ τούτων ἀκροατὴν εἰς ἐξέτασιν ἐμβάλλει τῶν χρόνων, δεικνὺς 49 ὅτι οὗτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ Χριστὸς ὁ διὰ τῶν προφητῶν κηρυχθεῖς. Ὅταν γὰρ ἀριθμῆσῃ τὰς γενεάς, καὶ μάθῃς ἀπὸ τοῦ χρόνου, ὅτι οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν, εὐκόλως δέξῃ καὶ τὸ θαῦμα τὸ περὶ τὴν γέννησιν συμβάν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλε μέγα τι φθέγγεσθαι, ὅτι ἐκ παρθένου ἐτέχθη, πρὶν ἢ μὲν ἀριθμῆσαι τὸν χρόνον, συσκιάζει τὸ εἰρημένον, “ἄνδρα Μαρίας” εἰπὼν, μᾶλλον δὲ καὶ συντέμνει ὁ τὴν διήγησιν ^p αὐτῆς τῆς γεννήσεως· ἀριθμῇ δὲ καὶ τὰ ἔτη λοιπὸν, ἀναμιμνήσκων τὸν ἀκροατὴν, ὅτι οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν, ὃν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, ^q ἐπιλιπόντων λοιπὸν τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀρχόντων, παρέσσεσθαι ἔφησεν· ὃν ὁ προφήτης Δανιὴλ μετὰ τὰς ἐβδομάδας B τὰς πολλὰς ἐκείνας ἤξειν προανεφώνησε. Καὶ ἐθέλησεν τις τὰ ἔτη ταῦτα τὰ ἐν ἐβδομάδων ἀριθμῷ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰρημένα τῷ Δανιὴλ ^r ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τῆς πόλεως ἀριθμῶν καταβῆναι εἰς τὴν αὐτοῦ γέννησιν, ὅψεται ταῦτα ἐκείνοις συμφωνοῦντα.

Πῶς οὖν ἐγεννήθη; εἰπέ· “μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας.” Οὐκ εἶπε, παρθένου, ἀλλ’ ἀπλῶς, μητρὸς, ὥστε εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὸν λόγον. Διὸ πρότερον

² v. 18.

ⁿ ἀπό] ποστὸς ἀπὸ D. F. Sav. καὶ ἀπὸ Mor. Ben. ^o τὴν] εἰς τὴν C. D. F. ^p αὐτῆς] Sic A. ceteri αὐτοῖς. ^q ἐπιλειπόντων F. ^r ἀπό] τὰ ἀπὸ A. B. καὶ τὰ ἀπὸ D. F.

- παρασκευάσας προσδοκᾶν τὸν ἀκροατὴν ἀκούσεσθαι τι τῶν
 συνήθων, καὶ κατασχὼν ^ς τούτῳ, τότε ἐκπλήττει τῇ τοῦ
 C παραδόξῳ πράγματι ἐπαγωγῇ, λέγων, ὅτι “πρὶν ἢ συν-
 ελθεῖν αὐτοὺς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος
 ἁγίου.” Οὐκ εἶπε, πρὶν ἢ ἀχθῆναι αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ
 νυμφίου· καὶ γὰρ ἔνδον ἦν. Ἔθος γὰρ τοῖς παλαιοῖς ὡς
 τὰ πολλὰ ἐν οἰκίᾳ τὰς μεμνηστευμένας ἔχειν, ὅπου γε καὶ
 νῦν τοῦτο γινόμενον ἴδοι τις ἂν· καὶ οἱ γαμβροὶ δὲ τοῦ
 Λῶτ ἔνδον ἦσαν μετ’ αὐτοῦ. Ἐνδον οὖν καὶ αὕτη μετὰ τοῦ
 50 Ἰωσήφ ἦν. Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐ πρὸ τῆς μνηστείας ἐκύησεν;
 Ἰνα, ὅπερ ἔφην ἐξ ἀρχῆς, συσκιασθῇ τὸ γινόμενον τέως,
 καὶ ἵνα πᾶσαν πονηρὰν διαφύγῃ ἡ παρθένος ὑπόνοιαν.
 Ὅταν γὰρ ὁ ζηλοτυπεῖν ὀφείλων μάλιστα πάντων φαίνη-
 ται ἢ μὴ μόνον ἐκπομπεύων αὐτὴν, μηδὲ ἀτιμάζων, ἀλλὰ καὶ
 δεχόμενος καὶ θεραπεύων μετὰ τὴν κύησιν, εὐδην ὅτι εἰ
 μὴ σαφῶς ἦν πεπεικὼς ἑαυτὸν, ὅτι ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος
 ἐνεργείας τὸ γεγεννημένον, οὐκ ἂν κατέσχε, καὶ τᾶλλα
 πάντα ὑπηρετήσε. Κυρίως δὲ σφόδρα καὶ τὸ “εὐρέθη ἐν
 γαστρὶ ἔχουσα” τέθεικεν· ὅπερ ἐπὶ τῶν παραδόξων, καὶ
 παρ’ ἐλπίδα πᾶσαν ἐκβαινόντων, καὶ οὐ προσδοκωμένων
 B λέγεσθαι εἴωθε. Μὴ τοίνυν περαιτέρω χώρει, μηδὲ ζήτη-
 πλέον τι τῶν εἰρημένων, μηδὲ λέγε, καὶ πῶς τὸ πνεῦμα
 εἰργάσατο τοῦτο ἐκ παρθένου; Εἰ γὰρ τῆς φύσεως ἐργα-
 ζομένης ἀδύνατον ἐρμηνεύσαι τῆς διαπλάσεως τὸν τρόπον,
 πῶς τοῦ πνεύματος θαυματουργοῦντος δυνησόμεθα ταῦτα
 εἰπεῖν; Ἰνα γὰρ μὴ ^ω κόπτης τὸν εὐαγγελιστὴν, μηδὲ ἐν-
 οχλῆς συνεχῶς ταῦτα ἐρωτῶν, εἰπὼν τὸν ἐργασάμενον τὸ
 θαῦμα, ἀπηλλάγη. Οὐδὲν γὰρ οἶδα, φησὶ, πλέον, ἀλλ’ ἢ
 ὅτι ἐκ πνεύματος ^χ ἁγίου γέγονε τὸ γεγεννημένον. Αἰσχυ-
 C νέσθωσαν οἱ τὴν ἄνω περιεργαζόμενοι γέννησιν. Εἰ γὰρ
 ταύτην τὴν μυρίους ἔχουσιν μάρτυρας, καὶ πρὸ τοσούτων
 ἀνακηρυχθεῖσαν χρόνων, καὶ φανείσαν, καὶ ψηλαφηθεῖσαν,
 οὐδεὶς ἐρμηνεύσαι δύναται, ποίαν καταλείπουσι μαρίας ὑπερ-
 βολὴν οἱ τὴν ἀπόρρητον ἐκείνην περιεργαζόμενοι καὶ πο-
 λυπραγμονοῦντες; Οὐδὲ γὰρ ὁ Γαβριήλ, οὐδὲ ὁ Ματθαῖος

^ς τούτῳ] Sic A. B. E. F. ut conjecerat Say. vulgo τοῦτο. ἔφην]
 ἔφην εἰπὼν Edd. ἢ μὴ μόνον] μὴ μόνον μὴ Edd. ^ω κόπτης] Vulgo
 σκώπτῃς. Vid. adnot. ^χ ἁγίου om. F.

ἐδυνήθησάν τι πλέον εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ ὅτι ἐκ πνεύματος μόνον· τὸ δέ, πῶς ἐκ πνεύματος, καὶ τίνι τρόπῳ, οὐδεὶς τοῦτων ἠρμήνευσεν· οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἦν. Μηδὲ νομίσῃς τὸ πᾶν 51 μεμαθηκέναι, ἐκ πνεύματος ἀκούων· καὶ γὰρ πολλὰ ἀγνοοῦμεν ἔτι, καὶ τοῦτο ^γμανθάνοντες· οἷον, πῶς ὁ ἄπειρος ἐν μήτρᾳ ^ζἐστί· πῶς ὁ πάντα συνέχων κυοφορεῖται ὑπὸ γυναι-

(22) κός· πῶς τίκτει ἡ παρθένος, καὶ μένει παρθένος· πῶς ἐπλασεν, εἰπέ μοι, τὸ πνεῦμα τὸν ναὸν ἐκείνον· πῶς οὐ πᾶσαν τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς ^αμήτρας ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς, καὶ ἠύξησε, καὶ διετύπωσεν. "Ὅτι μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς σαρκὸς τῆς παρθένου προῆλθεν, ἐδήλωσεν εἰπὼν· "τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθέν·" καὶ ὁ Παῦλος ³ " ^βγενόμενος ἐκ γυναικός·" ἐπιστομίζων τοὺς λέγοντας, ὅτι ὥσπερ διὰ τινος σωλῆνος παρῆλθεν ὁ Χριστός. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, τίς χρεῖα τῆς μήτρας; Εἰ τοῦτο ἦν, οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς ἡμᾶς· ἀλλ' B ἄλλη τίς ἐστὶν ἐκείνη ἡ σὰρξ, οὐ τοῦ φυράματος τοῦ ἡμετέρου. Πῶς οὖν ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί; πῶς δὲ ῥάβδος; πῶς υἱὸς ^εἀνθρώπου; πῶς δὲ ^δμήτηρ ἡ Μαριάμ; πῶς ἐκ σπέρματος Δαυΐδ; πῶς μορφὴν δούλου ἔλαβε; πῶς ὁ λόγος ἐγένετο σὰρξ; πῶς δὲ Ῥωμαίοις φησὶν ὁ Παῦλος· ⁴ "ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεός;" "Ὅτι μὲν οὖν ἐξ ἡμῶν καὶ τοῦ φυράματος τοῦ ἡμετέρου, καὶ τῆς μήτρας τῆς παρθενικῆς, δῆλον ἐκ τούτων καὶ ἐξ ἐτέρων πλειόνων· τὸ δὲ πῶς, οὐκέτι δῆλον. Μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ C ζήτηι, ἀλλὰ δέχου τὸ ἀποκαλυφθὲν, καὶ μὴ περιεργάζου τὸ σιγηθέν.

⁵ "Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὧν, φησὶ, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἡβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν." Εἰπὼν ὅτι ἐκ πνεύματος ἀγίου, καὶ συνουσίας χωρίς, καὶ ἐτέρωθεν κατασκευάζει τὸν λόγον. "Ἰνα γὰρ μή τις λέγῃ, πόθεν τοῦτο δῆλον; τίς εἶδε, τίς ἤκουσε τοιούτον τί ποτε συμβεβηκός; μηδὲ ὑποπτεύσης τὸν μαθητὴν, 52

³ Gal. iv. 4.⁴ Rom. ix. 5.⁵ v. 19.

^γ μαθόντες A. ^ζ ἐστί] γίνεται B. E. ^α μήτρας] Sic codd. Arm. et margo An. μητρὸς An. Edd. ^β γεννώμενος A. E. F. γενόμενον An. Edd. Post γυναικὸς quod vulgo legitur ἐκ γυναικός, φησὶν non agnoscunt codd. An. Arm. ^ε ἀνθρώπου] + πῶς ἄνθος; Mor. Ben. vid. Esai. xi. 1. ^δ μήτηρ ἡ] ἡ μήτηρ C. D. F.

ὡς χαρίζομενον τῷ διδασκάλῳ, ⁶ ταῦτα πλάττοντα, εἰσάγει τὸν Ἰωσήφ, δι' ὧν ἔπαθε, πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων συντελοῦντα πίστιν, μονονουχί λέγων δι' ὧν ἀπαγγέλλει εἰ ἀπιστεῖς ἐμοὶ, καὶ ὑποπτεύεις μου τὴν μαρτυρίαν, πίστευσον τῷ ἀνδρί. “Ἰωσήφ γάρ, φησὶν, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν.” Δίκαιον ἐνταῦθα τὸν ἐνάρετον ἐν ἅπασι λέγει. Ἔστι μὲν γὰρ δικαιοσύνη καὶ τὸ μὴ πλεονεκτεῖν· ἔστι δὲ καὶ ἡ καθόλου ἀρετή· καὶ μάλιστα ἐπὶ τούτου τῇ τῆς δικαιοσύνης προσηγορία κέχρηται ἡ γραφή, ὡς ὅταν λέγῃ· ⁶ “ἄνθρωπος B δίκαιος, ἀληθινός.” καὶ πάλιν, ⁷ “ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφότεροι.” Δίκαιος οὖν ὢν, τουτέστι, χρηστός καὶ ἐπιεικής, “ἡβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν.” Διὰ τοῦτο λέγει τὸ συμβάν πρὸ τῆς γνώσεως, ἵνα μὴ ἀπιστήσῃς τοῖς μετὰ τὴν γνώσιν γεγενημένοις. Καίτοιγε οὐ παραδειγματισμοῦ μόνον ὑπεύθυνος ἦν ἡ τοιαύτη, ἀλλὰ καὶ κολάζεσθαι αὐτήν ὁ νόμος ἐκέλευεν. Ἄλλ' ὁ Ἰωσήφ οὐ μόνον τὸ μεῖζον ἐκείνο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλαττον συνεχώρησε, τὴν αἰσχύνην. Οὐ γὰρ μόνον οὐ κολάσαι, ἀλλ' οὐδὲ παραδειγματίσαι ἐβούλετο. Εἶδες φιλόσοφον ἄνδρα καὶ πάθους ἀπηλλαγμένον τοῦ τυραννικω- C τάτου; Ἰστε γὰρ ἡλίκον ζηλοτυπία. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ταῦτα σαφῶς εἰδὼς ἔλεγε· ⁸ “μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς [†] ἀνδρός· οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.” καὶ, ⁹ “σκληρὸς ὡς ἄδης ζῆλος.” Καὶ ἡμεῖς δὲ πολλοὺς ἴσμεν τὴν ψυχὴν ἐλομένους προέσθαι μᾶλλον, ἢ εἰς ζηλοτυπίας ὑποψίαν ἐμπεσεῖν. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ ὑποψία ἦν, τοῦ τῆς γαστρὸς ὄγκου διελέγχοντος. Ἄλλ' ὅμως οὕτως ἦν πάθους καθαρὸς, ὡς μὴ 53 θελῆσαι μηδὲ ἐν τοῖς μικροτάτοις λυπῆσαι τὴν παρθένον. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν κατέχειν ἔνδον παρανομίας εἶναι ἐδόκει, τὸ δὲ ἐκπομπεύειν καὶ εἰς δικαστήριον ἄγειν, θανάτῳ παραδοῦναι ἠνάγκαζεν· οὐδὲν τούτων ⁸ ποιεῖ, ἀλλ' ὑπὲρ νόμον ἤδη πολιτεύεται. Ἔδει γὰρ τῆς χάριτος παραγενομένης πολλὰ λοιπὸν εἶναι τὰ σημεῖα τῆς ὑψηλῆς πολιτείας. Καθάπερ γὰρ ὁ ἥλιος καὶ μηδέπω τὰς ἀκτῖνας δείξας, πόρρωθεν τῷ φωτὶ καταυγάζει τῆς οἰκουμένης τὸ πλεόν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς μέλλων ἀνίσχειν ἀπὸ τῆς μήτρας ἐκείνης, καὶ πρὶν

⁶ Job. i. 1.⁷ Luc. i. 6.⁸ Prov. vi. 34.⁹ Cant. viii. 6.[†] ταῦτα] καὶ ταῦτα D. F.[†] ἀνδρὸς] + αὐτῆς An. Edd.⁸ ἐποίει

Edd.

ἢ ἐξελθεῖν, τὴν οἰκουμένην κατέλαμψεν ἅπασαν. Διὸ καὶ πρὸ τῶν ὠδίνων προφῆται ἐσκίρτων, καὶ γυναῖκες τὰ μέλ-
λοντα προῦλεγον, καὶ Ἰωάννης οὕτω τῆς νηδύος προελθὼν, B
ἀπὸ τῆς μήτρας αὐτῆς ἐπήδα. Ἐντεῦθεν καὶ οὗτος πολλὴν
^hἐπεδείκνυτο φιλοσοφίαν· οὔτε γὰρ ἐνεκάλεσεν, οὔτε ὠνεί-
δισεν, ἀλλ' ἐκβαλεῖν ἐπεχείρησε μόνον.

Ἐν τούτῳ τοίνυν τῶν πραγμάτων ὄντων, καὶ πάντων
ἐν ἀμηχανίᾳ καθεστῶτων, παραγίνεται ὁ ἄγγελος πάντα
λύων τὰ ἄπορα. Ἀξίον δὲ ἐξετάσαι, διὰ τί μὴ πρὸ τούτου
(23) ⁱεἶπεν ὁ ἄγγελος, πρὸ τοῦ διανοηθῆναι τὸν ἄνδρα τοῦτο,
ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνεθυμήθη, τότε ἀφικνεῖται· ¹⁰“ταῦτα γὰρ αὐτοῦ,
φησὶν, ἐνθυμηθέντος,” ὁ ἄγγελος ἔρχεται· καίτοιγε αὐτὴν
καὶ πρὸ τοῦ συλλαβεῖν εὐαγγελίζεται, ὃ καὶ αὐτὸ πάλιν
έτέραν ἀπορίαν ἔχει. Εἰ γὰρ καὶ ὁ ἄγγελος οὐκ εἶπε, C
τίνος ἕνεκεν ἡ παρθένος ἐσίγησεν, ἀκούσασα παρὰ τοῦ ἀγ-
γέλου; καὶ τὸν μνηστῆρα ὀρώσα θορυβούμενον, οὐκ ἔλυσεν
αὐτοῦ τὴν ἀπορίαν; Τίνος οὖν ἕνεκεν πρὸ τοῦ θορυβηθῆναι
αὐτὸν ὁ ἄγγελος οὐκ εἶπεν; καὶ γὰρ ἀναγκαῖον τὸ πρότε-
ρον λῦσαι πρῶτον. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ εἶπεν; Ἵνα μὴ
ἀπιστήσῃ, καὶ πάθῃ τὸ αὐτὸ τῷ Ζαχαρίᾳ. Ὀρωμένου μὲν
γὰρ τοῦ πράγματος, εὐκόλος ἡ πίστις λοιπὸν· μηδέπω δὲ ⁵⁴
ἀρχὴν λαβόντος, οὐχ ὁμοίως εὐπαράδεκτον ἦν τὸ λεγόμενον.
Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν ἐξ ἀρχῆς ὁ ἄγγελος· καὶ ἡ παρθένος
δὲ τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας ἐσίγησεν. Οὐ γὰρ ἐνόμιζε πισ-
τεύεσθαι παρὰ τῷ μνηστῆρι πρᾶγμα ἀπαγγέλλουσα ξένον·
ἀλλὰ καὶ παροξύνειν μᾶλλον αὐτὸν, ὥς ἀμάρτημα γεγενημέ-
νον συσκιάζουσα. Εἰ γὰρ αὕτῃ ἡ ὑποδέχεσθαι μέλλουσα
τοσαύτην χάριν, ἀνθρώπινόν τι πάσχει, καὶ φησι· ¹¹“πῶς
ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;” πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖ-
νος ἀμφέβαλλεν ἄν· καὶ μάλιστα παρὰ γυναικὸς ἀκούων τῆς
ὑποπτευομένης. Διὰ ταῦτα ἡ παρθένος μὲν οὐδὲν αὐτῷ λέ-
γει, ὃ δὲ ἄγγελος τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἐφίσταται. Τίνος
οὖν ἕνεκεν, φησὶν, οὐχὶ ^kκαὶ ἐπὶ τῆς παρθένου τοῦτο ἐποίη- B
σε, καὶ μετὰ τὴν κύησιν αὐτὴν εὐηγγελίσαστο; Ἵνα μὴ ἐν
ταραχῇ ἢ καὶ θορύβῳ πολλῷ. Καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν, τὸ σαφές

¹⁰ v. 20.¹¹ Luc. i. 34.

^h ἐπεδείκνυτο Edd. ⁱ εἶπεν] Sic D. F. Arm. et, ut videtur, An.
ceteri ἦλθεν. ^k καὶ om. D.

οὐκ εἰδυῖαν, καὶ βουλευσασθαί τι περὶ ἑαυτῆς ἄτοπον, καὶ ἐπὶ βρόχον ἐλθεῖν, καὶ ἐπὶ ξίφος, οὐ φέρουσιν τὴν αἰσχύνην. Καὶ γὰρ θαυμαστὴ ἦν ἡ παρθένος, καὶ δείκνυσιν αὐτῆς τὴν ἀρετὴν ὁ Λουκᾶς, λέγων ὅτι ἐπειδὴ τὸν ἀσπασμὸν ἤκουσεν, οὐκ εὐθέως ἑαυτὴν ἐξέχεεν, οὐδὲ ἐδέξατο τὸ λεχθέν· ἀλλ' ¹² “ἐταράχθη ζητοῦσα ¹ τὸ ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμός.” Ἡ δὲ οὕτως οὖσα διηκριβωμένη, καὶ ἐξέστη τῇ ἀθυμίᾳ τὴν αἰσχύνην λογιζομένη, καὶ οὐ προσδοκῶσα ὅσα αὖ λέγει πείσειν τινὰ τῶν ἀκούοντων, ὅτι οὐ μοιχεία τὸ γεγεννημένον. Ἰν' οὖν ταῦτα μὴ γένηται, ἦλθε πρὸ τῆς συλλήψεως ὁ ἄγγελος. Καὶ γὰρ ἔδει ταραχῆς ἐκτὸς εἶναι τὴν νηδὺν ἐκείνην, ^m ἥ ὁ πάντων δημιουργὸς ἐπέβη· καὶ παν-
55 τὸς ἀπηλλάχθαι θορύβου τὴν ψυχὴν, τὴν καταξιωθεῖσαν τοιούτων γενέσθαι διάκονον μυστηρίων. Διὰ ταῦτα τῇ μὲν παρθένῳ πρὸ τῆς κήσεως, τῷ δὲ Ἰωσήφ ἐν τῷ καιρῷ τῶν ὠδίνων διαλέγεται. Ὁ πολλοὶ τῶν ἀφελεστέρων οὐ συνειδότες, διαφωνίαν ἔφασαν εἶναι· διὰ τὸ τὸν μὲν Λουκᾶν λέγειν, ὅτι τῇ Μαρίας εὐηγγελίζετο, τὸν δὲ Ματθαῖον, ὅτι τῷ Ἰωσήφ, οὐκ εἰδότες ὅτι ἀμφότερα γέγονεν. Ὅπερ ἀναγκαῖον παρὰ πᾶσαν τὴν ἱστορίαν παρατηρεῖν· καὶ γὰρ πολλὰς οὕτω λύσομεν δοκούσας εἶναι διαφωνίας.

Ἔρχεται τοίνυν ὁ ἄγγελος, θορυβουμένου τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ γὰρ καὶ τῶν εἰρημένων ἕνεκεν, καὶ ἵνα φανῇ αὐτοῦ ἡ φιλοσοφία, ἀναβάλλεται τὴν παρουσίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔργον ἔμελλεν ἐκβαίνειν, παραγίνεται λοιπόν. “Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἄγγελος κατ' ὄναρ φαίνεται τῷ Ἰωσήφ.”
^B ⁿ Ὅρᾳς τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐπιείκειαν; Οὐ μόνον ὅτι οὐκ ἐκόλασεν, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἐξεῖπέ τινι, οὐδὲ αὐτῇ τῇ ὑποπτευομένη, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν ἐλογίζετο, καὶ αὐτῇ τῇ παρθένῳ σπουδάζων κρύψαι τὴν αἰτίαν. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἐκβαλεῖν αὐτὴν ἤθελεν, ἀλλ' ἀπολῦσαι· τοσοῦτον ἦν ἡμέρος καὶ ἐπιεικὴς ὁ ἀνὴρ. “Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ὁ ἐνθυμουμένου, κατ' ὄναρ φαίνεται ὁ ἄγγελος.” Καὶ διὰ τί μὴ φανερώς, καθὼς τοῖς ποιμέσι καὶ τῷ Ζαχαρίᾳ καὶ τῇ παρθένῳ; Σφόδρα
^C πιστὸς ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ οὐκ ἐδεῖτο τῆς ὀψεως ταύτης. Ἡ

¹² ibid. v. 29.

¹ τὸ om. B. E. F.   ^m ἥs Edd.   ⁿ ὄρα A. C. E.   ^o ἐνθυμ.]
 βουλευομένου D. F. et 4 codd. ap. Matthaei.

μὲν γὰρ παρθένος, ἅτε πολὺ μέγα εὐαγγελιζομένη, καὶ τοῦ Ζαχαρίου μεῖζον, καὶ πρὸ τοῦ πράγματος, ἔχρηζε καὶ παραδόξον ὄψεως· οἱ ^p δὲ ποιμένες, ἅτε ἀγροικικώτερον ^a διακείμενοι. Οὗτος δὲ μετὰ τὸν τόκον, τῆς ψυχῆς λοιπὸν ὑπὸ τῆς πονηρᾶς ὑποψίας καταληφθείσης, καὶ ἐτοίμου οὔσης πρὸς ^s χρηστὰς μεταθέσθαι ἐλπίδας, εἰ φανείη τις ὁ 56 πρὸς τοῦτο ὁδηγῶν, εὐκόλως δέχεται τὴν ἀποκάλυψιν. Διὸ μετὰ τὴν ὑποψίαν εὐαγγελίζεται, ἵνα αὐτὸ τοῦτο γένηται (24) αὐτῷ τῶν λεγομένων ἀποδείξεις. Τὸ γὰρ μηδενὶ ἐξαιρεῖν, ἄλλ' ἂ κατὰ διάνοιαν ἐνεθυμήθη, ταῦτα ἀκοῦσαι λέγοντος τοῦ ἀγγέλου, ἀναμφισβήτητον αὐτῷ παρείχε σημεῖον τοῦ παρὰ θεοῦ ἔλεγοντα ἀφίχθαι· αὐτοῦ γὰρ μόνου τὰ ἀπόρρητα τῆς καρδίας εἰδέναι ἐστίν. Ὅρα γοῦν πόσα γίνεται καὶ ἡ τοῦ ἀνδρὸς φιλοσοφία διαδείκνυται, καὶ πρὸς τὴν πίστιν αὐτῷ συμβάλλεται τὸ εὐκαίρως λεχθὲν, καὶ ὁ λόγος ἀνύποπτος γίνεται, δεικνὺς ὅτι ἔπαθεν ἄπερ εἰκὸς ἦν παθεῖν ἄνδρα.

Πῶς οὖν αὐτὸν πιστοῦται ὁ ἄγγελος; Ἄκουσον, καὶ B θαύμασον τὴν σοφίαν τῶν εἰρημένων. Ἐλθὼν γὰρ φησιν· “Ἰωσήφ υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναικὰ σου.” Εὐθέως αὐτὸν ἀναμνησκει τοῦ Δαυὶδ, ὅθεν ὁ Χριστὸς ἔμελλεν ἔσεσθαι, καὶ οὐκ ἀφίησιν αὐτὸν διαταραχθῆναι, διὰ τῆς τῶν προγόνων προσηγορίας τῆς ἐπαγγελίας τῆς πρὸς τὸ ὅλον γένος γενομένης ἀναμνήσεως. Ἐπεὶ τίνος ἔνεκεν υἱὸν Δαυὶδ αὐτὸν ἐκάλεσε; “Μὴ φοβηθῆς.” καίτοιγε ἀλλαχοῦ ὁ θεὸς οὐχ οὕτω ποιεῖ, ἀλλὰ βουλευομένου τινὸς περὶ ^w γυναικὸς ὅπερ οὐκ ἔδει, ἐπιπληκτικώτερον καὶ μετὰ ἀπειλῆς τῷ λόγῳ κέχρηται· καίτοιγε τὸ πρᾶγμα C καὶ ἐκεῖ ἀγνοίας ἦν· οὐδὲ γὰρ εἰδὼς ἔλαβε τὴν Σάρραν ἐκείνος· ἀλλ' ὅμως ἐπέπληξεν· ἐνταῦθα δὲ ἡμερώτερον. Πολὺ γὰρ τὸ μέγεθος τῶν οἰκονομουμένων ἦν, καὶ τὸ μέσον ἐκατέρων τῶν ἀνδρῶν· διόπερ οὐδὲ ἐπιπλήξεως ἔδει. Εἰπὼν δέ, “μὴ φοβηθῆς,” δείκνυσιν αὐτὸν δεδοικότα, μὴ προσκρούσῃ

^p δέ] τε A. ^a διακείμενοι] + διὰ τοῦτο φανερωτέρας ἐδέοντο τῆς ὄψεως Mor. Ben. faventibus Verss. ὑπό] Sic A. D. ceteri ἀπό. Mox καταλειφθείσης A. C. καταλυθείσης B. E. ^s χρηστὰς] τὰς χρηστὰς Edd. ἄλλ' ἂ . . . ἀκοῦσαι] Sic F. An. Sav. ceteri ἀλλὰ κατὰ διάνοιαν ἐνθυμηθῆναι ταῦτα, καὶ (καὶ om. D.) ἀκοῦσαι. ἔλεγοντα om. A. An. ^w γυναικὸς] + τοῦ Ἀβραὰμ Edd.

57 τῷ θεῷ ὡς μοιχαλίδα ἔχων· ὡς εἰ μὴ τοῦτο ἦν, οὐδ' ἂν ἐνενόησεν ἐκβαλεῖν. Διὰ πάντων τοίνυν δείκνυσιν, ὅτι παρὰ θεοῦ ὁ ἄγγελος ἦκει, καὶ ἅπερ ἐνενόησε, καὶ ἅπερ ἔπαθε κατὰ διάνοιαν, ἅπαντα εἰς μέσον ἐκφέρων καὶ προτιθεῖς. Εἰπὼν δὲ αὐτῆς τὸ ὄνομα, οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλὰ^x καὶ ἐπήγαγε, “τὴν γυναῖκά σου,” οὐκ ἂν οὕτω καλέσας, εἰ διέφθαρτο. Γυναῖκα δὲ ἐνταῦθα τὴν μνηστὴν λέγει· ὥσπερ οὖν καὶ γαμβροὺς εἴωθεν ἢ γραφὴ λέγειν καὶ πρὸ τοῦ γάμου τοὺς μνηστῆρας. Τί δέ ἐστι, παραλαβεῖν; “Ἐνδον κατέχειν· ἡδὴ γὰρ αὐτῷ τῇ διανοίᾳ ἀπολέλυτο.^y Ταύτην τὴν ἀπολελυμένην, φησὶ, κάτεχε, ἣν σοι παρα-
B δίδωσιν ὁ θεός, οὐχ οἱ γονεῖς· παραδίδωσι δὲ, οὐκ εἰς γάμον, ἀλλ' εἰς τὸ συνοικεῖν, καὶ παραδίδωσι διὰ τῆς φωνῆς τῆς ἐμῆς. Ὡσπερ^z αὐτὴν καὶ ὁ Χριστὸς ὕστερον παρέδωκε τῷ μαθητῇ, οὕτω καὶ νῦν τῷ Ἰωσήφ. Εἶτα καὶ τὴν ὑπόθεσιν αἰνιζάμενος, τὴν μὲν πονηράν ὑποψίαν οὐκ εἶπε, σεμνότερον δὲ καὶ πρεπωδέστερον τῇ τῶν ὁδίνων αἰτία κάκεινην ἀνείλε, δεικνὺς ὅτι δι' ὅπερ ἐδεδοίκει καὶ ἐκβαλεῖν ἠθέλε, δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καὶ λαβεῖν καὶ κατασχεῖν ἔνδον ἂν εἴη δίκαιος, ἐκ περιουσίας λύων τὴν ἀγωνίαν. Οὐ γὰρ μόνον παρανόμου, φησὶν, ἀπήλλακται μίξεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ φύσιν κυεῖ. Μὴ τοίνυν τὸν φόβον ἐκλύσης μόνον, ἀλλὰ
C καὶ εὐφραίνειν μειζόνως· “τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου.” Παράδοξον τὸ εἰρημένον, ὑπερβαῖνον ἀνθρώπινον λογισμόν, καὶ ἀνώτερον τῶν τῆς φύσεως νόμων. Πῶς οὖν πιστεύσει ὁ τούτων ἄπειρος τῶν διηγημάτων ἀνὴρ; ^a Ἀπὸ τῶν παρελθόντων, φησὶν, ^b ἀπὸ τῶν ἀποκαλύψεων. Διὰ γὰρ τοῦτο τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ πάντα ἐξεκάλυψεν, ἅπερ ἔπαθεν, ἅπερ ἔδεισεν, ἅπερ ποιῆσαι ἐβουλεύσατο,
58 ἵνα ἐξ ἐκείνων καὶ τοῦτο πιστώσῃται· μᾶλλον δὲ, οὐκ ἀπὸ τῶν παρελθόντων ^c μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν μελλόντων αὐτὸν ἐπάγεται. ¹³ “Τέξεται δὲ, φησὶν, υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.” Μὴ γὰρ, ἐπειδὴ ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου,

¹³ v. 21.

^x καὶ om. Edd. ^y Ταύτην] Ἄλλα C. D. F. An. Μοχ κάτεχε om. C. D. F. ^z αὐτὴν καὶ] οὖν καὶ αὐτὴν F. Sav. ^a Ἀπὸ τῶν . . . ἀποκαλύψεων] Ἀπὸ τῆς τῶν παρελθόντων, φησὶν, ἀποκαλύψεως F. An. Sav. Ben. ^b ἀπὸ τῶν om. D. ^c μόνον om. A. F.

νομίσης ἀλλότριόν σε τῆς διακονίας εἶναι τῆς κατὰ τὴν οἰκονομίαν. Εἰ γὰρ καὶ εἰς τὴν γέννησιν οὐδὲν συντελεῖς, ἀλλ' ἀνέπαφος ἔμεινεν ἢ παρθένος, ὅμως ὅπερ ἐστὶ πατὴρ ἴδιον, οὐ λυμαινόμενον τὸ τῆς παρθενίας ἀξίωμα, τοῦτό σοι δίδωμι, τὸ ὄνομα ἐπιθεῖναι τῷ τικτομένῳ· σὺ γὰρ αὐτὸν καλέσεις. Εἰ γὰρ καὶ μὴ σὸς ὁ τόκος, ἀλλὰ τὰ πατὴρ ἐπιδείξῃ περὶ αὐτόν. Διὰ τοῦτό σε καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ ὀνόματος θέσεως εὐθέως οἰκειῷ τῷ τικτομένῳ. Εἵτα ἵνα μὴ B πάλιν ἐκ τούτου πατέρα τις αὐτὸν ὑποπτεύσῃ, ἄκουσον τὰ ἐξῆς πῶς μετὰ ἀκριβείας τίθησι. ^a Τέξεται, φησὶν, υἱόν· οὐκ εἶπε, τέξεται σοι, ἄλλ' ἀπλῶς, τέξεται, μετέωρον (25) αὐτὸ θεῖς· οὐ γὰρ αὐτῷ ἔτικτεν, ἀλλὰ τῇ οἰκουμένη πάσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα ἐκ τῶν οὐρανῶν ἦλθε κομίζων ὁ ἄγγελος, καὶ ἐντεῦθεν δεικνὺς θαυμαστὸν ὄντα τὸν τόκον, τῷ τὸν θεὸν εἶναι τὸν τὴν προσηγορίαν ἄνωθεν πέμποντα διὰ τοῦ ἀγγέλου τῷ Ἰωσήφ. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἀπλῶς ἦν, ἀλλὰ μυρίων ἀγαθῶν θησαυρός. Διὸ καὶ ἐρμηνεύει τοῦτο C ὁ ἄγγελος, καὶ χρηστάς ὑποτείνει ἐλπίδας, καὶ ταύτῃ πρὸς πίστιν αὐτὸν ἐπαγόμενος. Πρὸς γὰρ ταῦτα ἐπιρρέπεστερον εἰώθαμεν ἔχειν· διὸ καὶ μᾶλλον αὐτοῖς πιστεύειν φιλοῦμεν. Ἀπὸ πάντων τοίνυν κατασκευάσας τὴν πίστιν, ἀπὸ τῶν παρελθόντων, ἀπὸ τῶν μελλόντων, ἀπὸ τῶν ἐνεστώτων, ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸν τιμῆς, εἰσάγει καὶ τὸν προφήτην εὐκαίρως τούτοις ἅπασι ψηφίζόμενον. Πρὶν ἢ δὲ αὐτὸν εἰσαγαγεῖν, τὰ μέλλοντα τῇ οἰκουμένη δι' αὐτοῦ συμβῆσθαι ἀγαθὰ προαναφωνεῖ. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν; Ἀμαρτιῶν ἀπαλ- 59 λαγὴ καὶ ἀναίρεσις. “Αὐτὸς γὰρ σώσει, φησὶ, τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν.” Καὶ ἐνταῦθα τὸ παράδοξον ἐνδείκνυται. Οὐ γὰρ πολέμων αἰσθητῶν, οὐδὲ βαρβάρων, ἀλλ' ὁ πολλῷ τούτων μεῖζον ἦν, ἀμαρτημάτων ἀπαλλαγὴν εὐαγγελίζεται ὁ μηδενί ποτε ἔμπροσθεν ἐγένετο δυνατόν. Καὶ τίνος ἕνεκεν, φησὶ, “τὸν λαὸν αὐτοῦ” εἶπε, καὶ οὐχὶ καὶ τὰ ἔθνη προσέθηκεν; Ἴνα μὴ πτοήσῃ τὸν ἀκροατὴν τέως. Τῷ γὰρ συνετῶς ἀκροωμένῳ καὶ τὰ ἔθνη ἠνίξατο. Λαὸς γὰρ αὐτοῦ οὐχ οἱ Ἰουδαῖοι μόνον,

^a Τέξεται] + γὰρ C. D. F. * ἀλλ' ἀπλῶς . . . θεῖς] διὸ μετέωρον αὐτὸ τέθεικε C. D. F. Arm. sed posuit illud indefinitum et suspensum An.

ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ προσιόντες καὶ δεχόμενοι τὴν παρ' αὐτοῦ γνώσιν. Σκόπει δὲ πῶς αὐτοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα ἡμῖν παρήνοιξε, λαὸν αὐτοῦ καλῶν τὸν δῆμον τὸν Ἰουδαϊκόν. Τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἄλλο δεικνύντος ἐστίν, ἢ ὅτι θεοῦ παῖς ὁ τικτόμενος, καὶ περὶ τοῦ τῶν ἄνω βασιλέως ὁ λόγος ἐστίν αὐτῷ. Οὐδὲ γὰρ ἀμαρτήματα ἀφιέναι ἐτέρας ἐστὶ δυνάμεις, ἀλλ' ἢ τῆς οὐσίας μόνης ἐκείνης.

^f Ἐπεὶ οὖν τοσαύτης ἀπελαύσαμεν δωρεᾶς, πάντα ποιῶμεν, ὥστε μὴ τὴν εὐεργεσίαν καθυβρίσαι τὴν τοσαύτην. Εἰ γὰρ καὶ πρὸ τῆς τιμῆς ταύτης ἄξια κολάσεως τὰ γινόμενα ἦν, πολλῷ μᾶλλον μετὰ τὴν ἄφατον ταύτην εὐεργεσίαν. Καὶ ταῦτα οὐχ ἀπλῶς λέγω νῦν, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὺς ὁρῶ μετὰ τὸ βάπτισμα ῥαθυμότερον τῶν ἀμνητῶν διατελοῦντας, καὶ οὐδὲν ἔχοντας ἴδιον γνῶρισμα πολιτείας. Διὰ τοι τοῦτο οὐκ ἐν ἀγορᾷ, οὐκ ἐν ἐκκλησίᾳ δυνατὸν εἰδέναι ταχέως, τίς μὲν ὁ πιστὸς, τίς δὲ ὁ μὴ πιστός; πλὴν εἴ τις κατὰ τὸν καιρὸν ἐπισταίῃ τῶν μυστηρίων, καὶ ἴδοι τοὺς μὲν ἐκβαλλομένους, τοὺς δὲ ἔνδον μένοντας. Ἐχρὴν δὲ οὐκ ἀπὸ τοῦ τόπου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τρόπου γνωρίζεσθαι. Τὰ μὲν γὰρ ^g ἔξωθεν ἀξιώματα εἰκότως ἀπὸ τῶν ἔξωθεν περι-
 60 κειμένων τεκμηρίων ἐστὶ κατάδηλα· τὰ δὲ ἡμέτερα ἀπὸ τῆς ψυχῆς εἶναι γνῶριμα χρή. Τὸν γὰρ πιστὸν οὐκ ἀπὸ τῆς δωρεᾶς χρή φαίνεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ζωῆς τῆς καινῆς. Τὸν πιστὸν φωστῆρα δεῖ εἶναι τοῦ κόσμου καὶ ἅλας. Ὅταν δὲ μὴδὲ σαυτῷ φαίνης, μὴδὲ τὴν οἰκίαν σηπεδόνα ἐπισφίγγῃς, πόθεν σε εἰσόμεθα λοιπόν; Ὅτι τῶν ναμάτων ἐπέβης τῶν ἱερῶν; Ἀλλὰ τοῦτό σοι κολάσεως ἐφόδιον γίνεται. Τιμῆς γὰρ μέγεθος τοῖς οὐκ ἀξίως τῆς τιμῆς ζῆν προαιρουμένοις προσθήκη τιμωρίας ἐστὶ. Τὸν γὰρ πιστὸν οὐκ ἀφ' ὧν ἔλαβε παρὰ τοῦ θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν αὐτὸς εἰσήνεγκε, λάμπειν δίκαιον, καὶ παντα-
 B χόθεν εἶναι γνῶριμον, ^h ἀπὸ τοῦ βαδίσματος, ἀπὸ τοῦ βλέμματος, ἀπὸ τοῦ σχήματος, ἀπὸ τῆς φωνῆς. Ταῦτα δὲ εἶπον, οὐχ ἵνα πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλ' ἵνα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὁρῶντων ἑαυτοὺς ρυθμίσωμεν. Νῦν δὲ ὅθεν ἂν ζητήσω σε ἐπιγνώναι, πανταχοῦ σε ἀπὸ τῶν ἐναντίων εὐρίσκω

^f HΘIKON. "Οτι δεῖ τὸν πιστὸν καὶ βίον ἔχειν ὀρθόν. A. ^g ἔξωθεν] τῶν ἔξωθεν Edd. ^h ἀπό] καὶ ἀπό quater C. D.

φαινόμενον. Ἄν τε γὰρ ἀπὸ τοῦ τόπου βουληθῶ σε καταμαθεῖν, ἐν ἵπποδρομίαις καὶ θεάτροις καὶ παρανομίαις ὁρῶ διημερεύοντα, ἐν πονηροῖς συλλόγοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἀνθρώπων συνουσίαις διεφθαρμένων· ἄν τε ἀπὸ τοῦ σχήματος τῆς ὄψεως, ἀνακαγχάζοντα βλέπω διηνεκῶς καὶ διαλελυμένον, καθάπερ σεσηρῦαν ἑταιρίδα καὶ ἀπολελυμένην· ἄν τε ἀπὸ τῶν ἱματίων, τῶν ἐπὶ σκηνῆς οὐδὲν ἄμεινον διακείμενον ὁρῶ· ἄν τε ἀπὸ τῶν ἐπομένων, παρασίτους περιφέρεις καὶ κόλακας· ἄν τε ἀπὸ τῶν ῥημάτων, οὐδὲν ὑγιές, οὐδὲ (26) ἀναγκαῖον, οὐδὲ συνέχον ἡμῶν τὴν ζωὴν ἀκούω φθεγγόμενον· ἄν τε ἀπὸ τῆς τραπέζης, μείζων ἐντεῦθεν ἢ κατηγορία φανεῖται.

Πόθεν οὖν, εἶπέ μοι, δυνήσομαί σε ἐπιγνῶναι τὸν πιστόν, τῶν εἰρημένων ἀπάντων τάναντία ψηφίζομένων; Καὶ τί λέγω τὸν πιστόν; Οὐδὲ γὰρ εἰ ἄνθρωπος εἶ, σαφῶς δύναμαι μαθεῖν. 61 Ὅταν ἰ γὰρ λακτίξης μὲν ὥσπερ ὄνος, σκιρτᾷς δὲ ὥσπερ ταῦρος, χρεμετίζης δὲ ἐπὶ γυναιξίν ὥσπερ ἵππος· καὶ γαστριμαργῆς μὲν ὥσπερ ἄρκτος, παιάνης δὲ τὴν σάρκα ὥσπερ ἡμίονος, μνησικακῆς δὲ ὥσπερ κάμηλος· καὶ ἀρπάζης μὲν ὡς λύκος, ὀργίζῃ δὲ ὡς ὄφις, πλήττῃς δὲ ὡς σκορπίος, ὑπουργοὺς δὲ ἡς ὥσπερ ἀλώπηξ, ἰὸν δὲ πονηρίας διατηρῆς ὥσπερ ἀσπίς καὶ ἔχῃς, πολεμῆς ^k δὲ κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὥσπερ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος· πῶς δυνήσομαί σε μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἀριθμεῖν, οὐχ ὁρῶν ἐν σοὶ τῆς τοιαύτης φύσεως τοὺς χαρακτῆρας; B Κατηχομένου γὰρ καὶ πιστοῦ διαφορὰν ζητῶν, κινδυνεύω μὴδὲ ἀνδρὸς καὶ θηρίου εὐρεῖν διαφορὰν. Τί γάρ σε εἶπω; Θηρίον; Ἀλλὰ τὰ θηρία ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαττωμάτων κατέχεται· σὺ δὲ ὁμοῦ συμφορήσας πάντα, πορρώτέρω τῆς ἐκείνων ἀλογίας ὁδεύεις. Ἀλλὰ δαίμονά ¹ σε προσεῖπω; Ἀλλὰ δαίμων οὔτε γαστρὸς δουλεύει τυραννίδι, οὔτε χρημάτων ἐρά. Ὅταν οὖν καὶ θηρίων καὶ δαιμόνων ἐλαττώματα πλείονα ἔχῃς, πῶς σε ἄνθρωπον καλέσομεν, εἶπέ μοι; εἰ δὲ ἄνθρωπόν σε οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, πῶς σε προσερούμεν πιστόν; Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὕτω διακείμενοι κακῶς, οὐδὲ ἐννοοῦμεν τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὴν ἀμορφίαν, οὐδὲ καταμανθάνομεν αὐτῆς τὸ δυσειδές. Ἀλλ' ἐν κουρείῳ μὲν καθήμενος, καὶ τὴν κόμην C

ⁱ γὰρ] μὲν γὰρ Edd.
om. B. C. E.

^k δέ] καὶ Mor. Ben.

¹ σε προσεῖπω

ἀποκείρων, ^m τὸ κάτοπτρον λαβὼν περισκοπεῖς μετὰ ἀκριβείας τὴν τῶν τριχῶν σύνθεσιν, καὶ τοὺς παρεστῶτας ἐρωτᾷς, καὶ τὸν ἀποκείραντα αὐτὸν, εἰ καλῶς τὰ πρὸς τῷ μετώπῳ συνέθηκε· καὶ γέρων ὦν πολλάκις οὐκ αἰσχύνη νεωτερικαῖς φαντασίαις ἐπιμαϊνόμενος· τῆς δὲ ψυχῆς ἡμῶν οὐκ ἀμόρφου 62 μόνον, ἀλλὰ καὶ θηριομόρφου, καὶ Σκύλλης τινὸς ἢ Χιμαίρας κατὰ τὸν ἔξω μῦθον γεγεννημένης, οὐδὲ μικρὸν αἰσθανόμεθα. Καίτοιγε καὶ ἐνταῦθα κάτοπτρον ἔστι πνευματικόν, ⁿ καὶ πολλῷ βέλτιον ἐκείνου καὶ χρησιμώτερον· οὐδὲ γὰρ δείκνυσιν τὴν ἀμορφίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μετατίθησιν αὐτὴν πρὸς κάλλος ἀμήχανον, ἃν θέλωμεν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν μνήμη, καὶ τῆς μακαρίας ζωῆς αὐτῶν ἱστορία, ἡ τῶν γραφῶν ἀνάγνωσις, οἱ παρὰ τοῦ θεοῦ δοθέντες νόμοι. Κὰν βουληθῆς ἅπαξ μόνον ἰδεῖν εἰς τὰς τῶν ἁγίων ἐκείνων εἰκόνας, καὶ τὸ δυσειδὲς ὅψει τῆς διανοίας τῆς σῆς, καὶ ἰδὼν B οὐδενὸς δεήσῃ λοιπὸν ἐτέρου εἰς τὸ ἀπαλλαγῆναι τῆς αἰσχροτήτος ταύτης. Καὶ γὰρ εἰς τοῦτο χρήσιμον ἡμῖν τὸ κάτοπτρον, καὶ ραδίαν ποιεῖ τὴν μετάθεσιν.

Μηδεὶς τοίνυν ἐν τῇ τῶν ἀλόγων μενέτω μορφῇ. Εἰ γὰρ ὁ δοῦλος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς οὐκ εἰσέρχεται, ὅταν αὐτὸς καὶ θηρίον γένῃ, πῶς δυνήσῃ τῶν προθύρων ἐπιβῆναι ἐκείνων; Καὶ τί λέγω θηρίον; Θηρίου μὲν παντὸς χαλεπώτερος ὁ τοιοῦτός ἐστιν. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ, καίτοι κατὰ φύσιν ὄντα ἄγρια, ἀνθρωπίνης ἀπολαύσαντα τέχνης, 63 πολλάκις ἡμερα γίνεται· σὺ δὲ ὁ τὴν ἐκείνων θηριωδίαν τὴν κατὰ φύσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν ἡμερότητα μεταβαλὼν, ποῖαν ἔξεις ἀπολογίαν, τὴν σεαυτοῦ πραότητα τὴν κατὰ C φύσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν θηριωδίαν ἔξαγαγών; καὶ τὸ μὲν ἄγριον φύσει δεικνὺς ἡμερον, σαυτὸν δὲ τὸν ἡμερον φύσει παρὰ φύσιν ἄγριον ἰστάς; καὶλέοντα μὲν τιθασσεύων καὶ χειροήθη ποιῶν, τὸν δὲ θυμὸν τὸν σὸνλέοντος ἀγριώτερον κατασκευάζων; Καίτοι δύο ἐκεῖ τὰ κωλύματα, καὶ τὸ λογισμοῦ ἐστερηθῆναι τὸ θηρίον, καὶ τὸ πάντων εἶναι θυμωδέστερον· ἀλλ' ὅμως τῇ περιουσίᾳ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δοθείσης σοι σοφίας, καὶ τῆς φύσεως κρατεῖς. Ὁ τοίνυν ἐπὶ ὁ θηρίων καὶ τὴν φύσιν νικῶν, πῶς ἐπὶ σεαυτοῦ μετὰ τῆς

^m τὸ] καὶ τὸ C. D. F.
θηρίων Edd.

ⁿ καὶ om. A. B. E.

^o θηρίων] τῶν

φύσεως καὶ τὸ τῆς προαιρέσεως προδίδως καλόν; Καὶ εἰ
 μὲν ἄλλον ἐκέλευον ἄνθρωπον ποιῆσαι πρᾶον, οὐδὲ οὕτω 63
 μὲν ἀδύνατα ἂν ἔδοξα ἐπιτάττειν· πλὴν ἀλλ' ἐνῆν σοι
 προβαλέσθαι τὸ μὴ κύριον εἶναι τῆς ἑτέρου γνώμης, μηδὲ
 ἐπὶ σοὶ κεῖσθαι τὸ πᾶν. Νυνὶ δὲ τὸ σαυτοῦ θηρίον, καὶ οὐ
 πάντως κύριος εἶ. Τίνα οὖν ἔχεις ¹ ἀπολογίαν, ² ποίαν δὲ
 (27) πρόφασιν εὐπρόσωπον προβαλέσθαι δυνήσῃ, λέοντα μὲν ποιῶν
 ἄνθρωπον, σαυτὸν δὲ περιορῶν ἐξ ἀνθρώπου γινόμενον λέοντα;
 κακείνῳ μὲν τὰ ὑπὲρ φύσιν χαριζόμενος, σαυτῷ δὲ οὐδὲ τὰ
 κατὰ φύσιν τηρῶν; ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀγρίους θήρας εἰς τὴν B
 ἡμετέραν φιλονεικῶν ¹ ἀνάγειν εὐγένειαν, σαυτὸν δὲ ἀπὸ τοῦ
 θρόνου τῆς βασιλείας καταστρέφων, καὶ εἰς τὴν μανίαν ἐξω-
 θῶν τὴν ἐκείνων; Νόμισον γὰρ, εἰ βούλει, καὶ τὸν θυμὸν
 θηρίον εἶναι· καὶ ὅσῃν ³ περὶ λέοντας ἕτεροι, τοσαύτην σὺ
 περὶ σαυτὸν ἐπίδειξαι τὴν σπουδὴν, καὶ ποιήσον ἡμερον
 καὶ πρᾶον εἶναι τὸν τοιοῦτον λογισμὸν. Καὶ γὰρ οὗτος
 χαλεποὺς ὀδόντας ἔχει καὶ ὄνυχας, καὶ μὴ ἡμερώσης αὐτὸν,
 πάντα ἀπολεῖ. Οὐδὲ γὰρ οὕτω λέων καὶ ἔχῃς τὰ σπλάγχνα
 διασπαράξαι δύναται, ὡς θυμὸς, τοῖς σιδηροῖς ὄνυξι διηνεκῶς
 τοῦτο ποιῶν. Οὐ γὰρ δὴ τὸ σῶμα λυμαίνεται μόνον, ἀλλὰ C
 καὶ αὐτὴν τῆς ψυχῆς διαφθείρει τὴν ὑγίειαν, κατεσθίων,
 σπαράττων, διαξαίνων τὴν δύναμιν αὐτῆς ἅπασαν, καὶ ἄχρη-
 στον πρὸς πάντα τιθεῖς. Εἰ γὰρ σκώληκάς τις ἐν τοῖς
 ἐγκάτοις τρέφῃ οὐδὲ ἀναπνεῖν δυνήσεται, ¹ πάντων τῶν
 ἔνδον αὐτῷ δαπανωνένων, πῶς ὅφιν ἡμεῖς τηλικούτον ἔχοντες
 κατατρῶγοντα πάντα τὰ ἔνδον, τὸν θυμὸν λέγω, δυνησόμεθά
 τι γενναῖον τεκείν;

Πῶς οὖν ταύτης ἀπαλλαγησόμεθα τῆς λύμης; Ἄν πίωμεν
 ποτὸν νεκρῶσαι δυνάμενον τοὺς ἔνδον σκώληκας καὶ τοὺς 64
 ὄφεις. Καὶ ποῖον ἂν εἴη τὸ ποτὸν, φησί, τὸ τὴν ἰσχὺν
 ταύτην ἔχον; Τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰ μετὰ παρρη-
 σίας ληφθείη (πᾶσαν γὰρ νόσον σβέσαι δυνήσεται τοῦτο),
 καὶ μετὰ τούτου τῶν θείων γραφῶν ἢ μετὰ ἀκριβείας ἀκρό-
 ασις, καὶ ἐλεημοσύνη τῇ ἀκροάσει προσγινομένη· διὰ γὰρ

¹ ἀπολογίαν] Additamentum τῆς φύσεως μὴ κρατῶν, quod hic
 vulgo legitur, non agnoscunt D. F. An. Arm. ² ποίαν] τίνα Edd.
³ ἐνάγειν B. C. E. ⁴ περὶ] + τοὺς C. D. F. ⁵ πάντως et mox
 αὐτοῦ Edd.

τούτων πάντων δυνήσεται νεκρωθῆναι τὰ λυμαινόμενα τὴν
 ψυχὴν ἡμῶν πάθη. Καὶ τότε ζησόμεθα μόνον· ὡς νῦν γε
 οὐδὲν τῶν τεθνεώτων ἄμεινον διακείμεθα· ἐπεὶ οὐκ ἔστι,
 ζώντων ἐκείνων, καὶ ἡμᾶς ζῆν, ἀλλ' ἀνάγκη ἡμᾶς ἀπολέσθαι.
 ὧ Καὶ μὴ φθάσωμεν αὐτὰ ἀποκτείναντες ὡς ἐνταῦθα, ἐκεῖ πάν-
 τως ὡς ἡμᾶς ἀποκτενεῖ· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ ἐκείνου τοῦ θανά-
 B του τὴν ἐσχάτην ἡμᾶς καὶ ἐνταῦθα ἀπαιτήσῃ δίκην. Καὶ
 γὰρ ἕκαστον τῶν παθῶν τῶν τοιούτων, καὶ ὠμὸν καὶ τυραν-
 νικὸν καὶ ἀκόρεστον, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμᾶς ἐσθίον τὴν
 ἡμέραν οὐδέποτε ἴσταται. ¹⁴ “Ὁδόντες γὰρ λέοντος οἱ
 ὀδόντες αὐτῶν” μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτεροι. Ὁ μὲν
 γὰρ λέων ὁμοῦ τε ἐκορέσθη, καὶ ἀπέστη τοῦ ὧ παραπε-
 σόντος αὐτῷ σώματος· ταῦτα δὲ τὰ πάθη οὔτε ἐμπίπλονται,
 οὔτε ἀφίσταται, ἕως ἂν ἐγγὺς τοῦ διαβόλου στήσῃ τὸν
 αἰώντα ἄνθρωπον. Ὅσαυτὴ γὰρ αὐτῶν ἡ δύναμις, ὡς τὴν
 δουλείαν, ἣν ὁ Παῦλος περὶ τὸν Χριστὸν ἐπεδείκνυτο, καὶ
 C γεέννης καὶ βασιλείας δι' αὐτὸν καταφρονῶν, τὴν αὐτὴν καὶ
 παρὰ τῶν αἰώνων ὡς αὐτῶν ἀπαιτεῖν. Ἄν τε γὰρ σωμάτων
 ἔρωτι, ἂν τε χρημάτων, ἂν τε δόξης περιπέσῃ τις, καὶ
 γεέννης καταγελᾷ λοιπὸν, καὶ βασιλείας καταφρονεῖ, ἵνα
 τὸ θέλημα τούτων ἐργάσῃται. Μὴ τοίνυν ἀπιστῶμεν Παύλῳ
 λέγοντι, ὅτι τὸν Χριστὸν οὕτως ἐφίλησεν. Ὅταν γὰρ
 εὑρεθῶσιν τινες τοῖς πάθεσιν οὕτω δουλεύοντες, πῶς ἀπιστον
 ἐκεῖνο δόξει εἶναι λοιπόν; Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ὁ περὶ τὸν
 Χριστὸν πόθος ἀσθενέστερος, ἐπειδὴ πᾶσα ἡμῖν ἡ δύναμις
 εἰς τοῦτον καταναλοῦται τὸν ἔρωτα, καὶ ἀρπάζομεν, καὶ
 πλεονεκτοῦμεν, καὶ δόξῃ δουλεύομεν κενῇ· ἥς τί γένοιτ' ἂν
 65 εὐτελέστερον; Καὶ γὰρ μυριάκις γένῃ περίβλεπτος, οὐδὲν
 τῶν ἀτίμων ἔση βελτίων, ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καὶ
 ἀτιμότερος. Ὅταν γὰρ οἱ βουλούμενοί σε δοξάζειν καὶ
 λαμπρὸν ἀποδεικνύναι, δι' αὐτὸ τοῦτό σε γελῶσιν, ὅτι τῆς
 παρ' αὐτῶν ἐπιθυμείας δόξης, πῶς οὐκ εἰς τὸ ἐναντίον περι-
 τραπήσεται σοι τὰ τῆς τοιαύτης σπουδῆς; Καὶ γὰρ τῶν

¹⁴ Joel i. 6.

ὧ Καὶ] Sic D. F. ceteri Ἄν γάρ. ὡς ἐνταῦθα] + ἀπελθεῖν A. E.
 + ἀπελθόντα B. + πρὸ τοῦ ἀπελθεῖν C. ὡς ἡμᾶς] + αὐτὰ A. C.
 ὧ παρεμπεσόντος A. ὡς αὐτῶν] Sic A. αὐτοῖς B. αὐτὸν C. E. Mor.
 Ben. αὐτῶν om. D. F. Sav.

κατηγορουμένων τὸ πρᾶγμα ἐστίν. Ὡς περ γὰρ τὸν ἐπιθυμοῦντα μοιχεύειν ἢ πορνεύειν ἂν ἐπαινῇ τις καὶ κολακεύῃ, αὐτῷ τούτῳ μᾶλλον κατήγορος γίνεται ἢ ἐπαινέτης τοῦ τὰ τοιαῦτα ἐπιθυμοῦντος· οὕτω καὶ τὸν δόξης ἐπιθυμοῦντα, ὅταν B ἐπαινῶμεν ἅπαντες, κατήγοροι μᾶλλον ἐσμεν ἢ ἐπαινέται τῶν βουλομένων δοξάζεσθαι.

Τί τοίνυν ^a ἐφέλκεις τὸ πρᾶγμα, ἀφ' οὗ τὸ ἐναντίον σοι συμβαίνειν εἴωθεν; Εἰ γὰρ δοξάζεσθαι βούλει, καταφρόνει δόξης, καὶ πάντων ἔση λαμπρότερος. Τί πάσχεις ὅπερ ἔπαθεν ὁ Ναβουχοδονόσορ; Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος εἰκόνα ἐστήσεν, ἀπὸ τοῦ ξύλου καὶ τῆς ἀναισθήτου μορφῆς προσ-
(28) θήκην νομίζων ἐαυτῷ πορίζειν εὐφημίας, καὶ ὁ ζῶν ἀπὸ τοῦ μὴ ζώντος λαμπρότερος ἤθελε φαίνεσθαι. Εἶδες τῆς μανίας τὴν ὑπερβολήν; Δοκῶν γὰρ ἐαυτὸν τιμᾶν, μᾶλλον ἐξύβρισεν. Ὅταν γὰρ φαίνεται τῷ ἀσύνῳ θαρρῶν μᾶλλον C ἢ ἐαυτῷ καὶ τῇ ἐν αὐτῷ ζώσῃ ψυχῇ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ξύλον ἐπὶ τοσαύτην ἄγῃ προεδρίαν, πῶς οὐκ ἂν εἴη γέλωτος ἄξιος, οὐκ ἀπὸ τρόπων, ἀλλ' ἀπὸ σανίδων καλλωπίζεσθαι σπεύδων; Ὡς περ ἂν εἴ τις διὰ τὸ βάθρον τὸ ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ διὰ τὴν κλίμακα καλὴν οὖσαν ἀξιοῖ μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ ἄνθρωπος εἶναι, ἐναβρύνεσθαι. Τοῦτον καὶ ἐφ' ἡμῶν πολλοὶ μιμοῦνται νῦν. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς εἰκόνης, οὕτως ἀπὸ ἱματίων ἕτεροι, καὶ ἐξ οἰκίας ἄλλοι, καὶ ἐξ ἡμιόνων καὶ ὀχημάτων, 66 καὶ ἀπὸ κίωνων τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις ἀξιούσι θαυμάζεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ ἄνθρωποι εἶναι ἀπώλεσαν, περιέρχονται συλλέγοντες ἐαυτοῖς ἐτέρωθεν τὴν πολλοῦ γέλωτος γέμουσαν δόξαν. Ἄλλ' οὐχ οἱ γενναῖοι καὶ μεγάλοι τοῦ θεοῦ θεράποντες ἐντεῦθεν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἔδει μάλιστα, ἐκ τούτων ἔλαμπον. Καὶ γὰρ ^b αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι καὶ νέοι καὶ ξένοι, καὶ πάντων τῶν οἰκοθεν ὄντες ἔρημοι, τοῦ πάντα περιβεβλημένου ταῦτα σεμνότεροι πολλῷ τότε ἐφάνησαν. Καὶ τῷ μὲν Ναβουχοδονόσορ οὐκ εἰκὼν τοσαύτη, οὐ σατράπαι, οὐ στρατηγοὶ, οὐ στρατόπεδα ἄπειρα, οὐ χρυσοῦ B πληθός, οὐκ ἄλλη φαντασία πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ἤρκεσε, καὶ τὸ δεῖξαι μέγαν· τούτοις δὲ τούτων πάντων γεγυμνωμένοις ἤρκεσεν ἡ φιλοσοφία ^c μόνη, καὶ τοῦ τὸ διάδημα καὶ τὴν

^a ἐφέλκῃ F.
Edd.

^b καὶ γὰρ] καὶ γὰρ καὶ D. F.

^c μόνη] μόνον

πορφυρίδα ἔχοντας καὶ τοιαῦτα περιβεβλημένου, τοὺς οὐδὲν
 τούτων κεκτημένους λαμπρότερους ἀπέφηνε τοσοῦτον, ὅσον
 ὁ ἥλιός ἐστι ^d μαργάρου λαμπρότερος. Καὶ γὰρ ἐν μέσῳ
 τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἤγοντο, νέοι τε ὄντες καὶ αἰχμάλωτοι
 καὶ δούλοι, καὶ φανέντων εὐθέως ὁ βασιλεὺς πῦρ ἀπὸ τῶν
 ὀφθαλμῶν ἠφίει, καὶ στρατηγοὶ καὶ ὑπαρχοὶ καὶ τοπάρχαι
 καὶ ἅπαν τοῦ διαβόλου τὸ θέατρον περιειστήκει, καὶ φωνὴ
 συρίγγων πανταχόθεν καὶ σαλπίγγων καὶ πάσης μουσικῆς
 πρὸς τὸν οὐρανὸν φερομένη περιήχει τὰς ἐκείνων ἀκοὰς, καὶ
 C κάμινος ἀνεκαίετο πρὸς ὕψος ἄπειρον, καὶ αὐτῶν ἡ φλόξ
 ἤπτετο τῶν νεφελῶν, καὶ πάντα φόβου καὶ ἐκπλήξεως ἦν
 ἀνάμεσατα. Ἀλλ' ἐκείνους οὐδὲν τούτων ἐξέπληξεν· ἀλλ'
 ὥσπερ παίδων παιζόντων καταγελάσαντες, τὴν ἀνδρείαν καὶ
 τὴν ἐπιείκειαν ἐπεδείκνυντο, καὶ τῶν σαλπίγγων ἐκείνων λαμ-
 προτέρα ἀφιέντες φωνὴν ἔλεγον· ¹⁵ “γνωστὸν ἔστω σοι,
 67 βασιλεῦ.” Οὐδὲ γὰρ μέχρι ρήματος ὑβρίσαι ἐβούλοντο τὸν
 τύραννον, ἀλλὰ τὴν εὐσέβειαν ἐπιδείξασθαι μόνον. Διόπερ
 οὐδὲ μακροὺς ἀπετείναντο λόγους, ἀλλ' ἐν βραχεὶ πάντα ἐπι-
 δείκνυνται· ¹⁶ “ἔστι γὰρ, φησὶ, θεὸς ἐν οὐρανῷ δυνατὸς ἐξελέσθαι
 ἡμᾶς.” Τί μοι τὸ πλῆθος δεικνύεις; τί μοι τὴν κάμινον; ^e τί τὰ
 ξίφη τὰ ἠκονημένα; τί τοὺς φοβεροὺς δορυφόρους; Πάντων
 τούτων ἀνώτερος ἡμῶν ὁ δεσπότης καὶ δυνατώτερος. Εἰτα
 ἐννοήσαντες ὅτι συμβαίνει τὸν θεὸν βουλευθῆναι καὶ συγ-
 χωρῆσαι αὐτοὺς καυθῆναι, ἵνα μὴ τούτου γενομένου δόξωσι
 ψευδῇ λέγειν, προστιθέασι καὶ τοῦτο, λέγοντες ὅτι “εἰάν
 B μὴ τοῦτο γένηται, γνωστὸν ἔστω σοι, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ
 λατρεύομεν.” Εἰ γὰρ εἶπον, ὅτι δι' ἀμαρτήματα οὐ ρύεται,
 καὶ μὴ ρύσεται, ἠπιστήθησαν ἅν. Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα μὲν
 τοῦτο σιγῶσι· λέγουσι δὲ αὐτὸ ἐπὶ τῆς καμίνου, ἄνω καὶ
 κάτω τὰ ἀμαρτήματα προβαλλόμενοι. Ἐπὶ δὲ τοῦ βασιλέως
 οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ' ὅτι καὶ καίεσθαι μέλλωσι, τὴν εὐσέβειαν
 οὐ προδώσουσιν. Οὐ γὰρ ἐπ' ἀμοιβαῖς καὶ ἀντιδόσεσιν ἔπρατ-
 τον ἄπερ ἔπραττον, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης μόνης· καίτοιγε ^f καὶ
 ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἦσαν, καὶ ἐν δουλείᾳ, καὶ οὐδενὸς ἀπολελαν-
 κότες χρηστοῦ. Καὶ γὰρ καὶ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας καὶ

¹⁵ Dan. iii. 18.¹⁶ Ibid. v. 17.^d μαργάρου] βορβόρου D. F. An. Arm.
^f καὶ om. Edd.^e τί] τί μοι C. D. F.

τῶν ὄντων πάντων ἐξέπεσον. Μὴ γάρ μοι τὰς ἐν ταῖς C βασιλικαῖς ἀνλαῖς εἴπῃς τιμᾶς. Ὅσοιοι γὰρ ὄντες καὶ δίκαιοι, μυριάκις ἂν εἴλοντο προσαιτεῖν οἴκοι, καὶ τῶν ἐν τῷ ναῷ καλῶν ἀπολαύειν. ¹⁷ “Ἐξελεξάμην γάρ, φησί, παραρρίπτεισθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ μου, μᾶλλον ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν” καὶ, “κρείττων ἡμέρα μία ἐν ταῖς ἀνλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας.” Μυριάκις οὖν ἂν εἴλοντο ἀπερρίφθαι οἴκοι, ἢ βασιλεύειν ἐν Βαβυλῶνι. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν καὶ ἐν τῇ καμίνῳ δηλοῦσι, βαρούμενοι τὴν αὐτόθι 68
29) διατριβὴν. Εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ πολλῆς ἀπέλαυον τιμῆς, τὰς τῶν ἄλλων ὀρώντες συμφορὰς σφόδρα ἐδάκνοντο· ὅπερ μάλιστα ἐστὶν ἀγίων ἴδιον, μὴ δόξαν, μὴ τιμὴν, μηδὲν ἄλλο προτιμᾶν τῆς τοῦ πλησίον σωτηρίας. Ὅρα γοῦν πῶς ἐν καμίνῳ ὄντες, ὑπὲρ τοῦ δήμου παντὸς τὴν ἱκετηρίαν ἐποιοῦντο. Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἐν ἀνέσει ὄντες τῶν ἀδελφῶν μνημονεύομεν. Καὶ ἡνίκα δὲ τὰ ἐνύπνια ἐζήτουν, οὐ τὸ ἑαυτῶν ἐσκόπουν, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν· ὅτι γὰρ θανάτου κατεφρόνουν, διὰ πολλῶν μετὰ ταῦτα ἔδειξαν. Πανταχοῦ δὲ ἑαυτοὺς προβάλλονται, τὸν θεὸν δυσωπῆσαι βουλόμενοι. Εἵτα ἐπειδὴ B οὐδὲ ἑαυτοὺς ἀρκεῖν ἡγούντο, ἐπὶ τοὺς πατέρας καταφεύγουσιν· αὐτοὶ δὲ οὐδὲν πλέον ἔφασαν εἰσφέρειν, ἀλλ’ ἢ πνεῦμα συντετριμμένον.

Τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν. Καὶ γὰρ καὶ νῦν ἔστηκεν εἰκὼν χρυσῇ, ἢ τοῦ μαμωνᾶ τυραννίς. Ἀλλὰ μὴ προσέχωμεν τοῖς τυμπάνοις, μηδὲ τοῖς αὐλοῖς, μηδὲ ταῖς κινύραις, μηδὲ τῇ λοιπῇ τοῦ πλούτου φαντασίᾳ· ἀλλὰ καὶ εἰς κάμινον ἐμπεσεῖν δέῃ πενίας, ἐλώμεθα, ὥστε μὴ προσκυνῆσαι ἐκείνῳ, καὶ ἔσται ¹⁸ ὁρόσος ἐν μέσῳ διασυρίζουσα. Μὴ τοίνυν φρίττωμεν, ^ε πενίας ἀκούοντες κάμινον. Καὶ γὰρ καὶ τότε οἱ μὲν ἐμπεσόντες εἰς τὴν κάμινον ἀπεδείχθησαν C λαμπρότεροι, οἱ δὲ προσκυνήσαντες ἀνηρέθησαν. Ἀλλὰ τότε μὲν ὁμοῦ πάντα ἐγένετο· νῦν δὲ τὰ μὲν ἐνταῦθα ἔσται, ^h τὰ δὲ ἐκεῖ, τὰ δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ἡμέρᾳ. Οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ μὴ προσκυνῆσαι τὸν μαμωνᾶν πενίαν ἐλόμενοι, καὶ ἐνταῦθα καὶ τότε ἔσονται λαμπρότεροι· οἱ δὲ πλουτοῦντες ἐνταῦθα ἀδίκως, τότε τὴν ἐσχάτην δώ- 69

¹⁷ Psal. lxxxiii. 11.¹⁸ Prec. 3 puer. v. 26.^ε πενίαν A. C. E.^h τὰ δὲ ἐκεῖ om. F. An. Arm.

σουσι δίκην. Ἀπὸ ταύτης καὶ Λάζαρος τῆς καμίνου ἐξήκει, τῶν παίδων ἐκείνων οὐχ ἦττον λαμπρός· ὁ δὲ ἐν τῇ τάξει τῶν προσκυνησάντων τὴν εἰκόνα πλούσιος ἐν γεέννῃ κατεδικάζετο. Καὶ γὰρ τὰ εἰρημένα τύπος ἐκείνων. Ὡς περ οὖν ἐνταῦθα οἱ μὲν ἐμπεσόντες οὐδὲν ἔπαθον, οἱ δὲ ἔξω καθήμενοι μετὰ πολλῆς ἡρπάγησαν τῆς σφοδρότητος· οὕτω καὶ τότε ἔσται· οἱ μὲν ἅγιοι διὰ τοῦ ποταμοῦ τοῦ πυρὸς βαδίζοντες, οὐδὲν πείσονται ἀηδὲς, ἀλλὰ καὶ φαιδροὶ φανοῦνται· οἱ δὲ τὴν εἰκόνα προσκυνήσαντες, ὄψονται τὸ πῦρ αὐτοῖς B θηρίου χαλεπώτερον παντὸς ἐπιπηδῶν, καὶ καθέλκον ἔνδον. Ὡς τε εἴ τις διαπιστεῖ τῇ γεέννῃ, ταύτην ἰδὼν τὴν κάμινον, ἀπὸ τῶν παρόντων πιστενέτω τοῖς μέλλουσι, καὶ μὴ φοβείσθω πενίας κάμινον, ἀλλ' ἀμαρτίας κάμινον. Τοῦτο μὲν γὰρ φλόξ καὶ ὀδύνη, ἐκείνο δὲ δρόσος καὶ ἄνεσις· κακείνη μὲν τῇ καμίνῳ παρέστηκεν ὁ διάβολος, ταύτῃ δὲ ἄγγελοι τινάσσοντες τὴν φλόγα.

Ταῦτα ἀκούετῶσαν οἱ πλουτοῦντες, οἱ τὴν κάμινον τῆς πενίας ἀνάπτοντες. Ἐκείνους μὲν γὰρ οὐδὲν βλάβουσι, τῆς δρόσου παραγενομένης αὐτοῖς· ἑαυτοὺς δὲ εὐχειρώτους ἐργάζονται τῇ φλογί, ἣν ¹ ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀνῆψαν χειρῶν. Τότε C μὲν οὖν ἄγγελος συγκατέβη τοῖς παισὶν ἐκείνοις· νυνὶ δὲ ἡμεῖς τοῖς ἐν καμίνῳ πενίας οὔσι συγκαταβῶμεν, καὶ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἐργασώμεθα δρόσον, καὶ ἐκτινάξωμεν τὴν φλόγα, ἵνα καὶ τῶν στεφάνων αὐτῶν γενώμεθα κοινωνοί· ἵνα καὶ τὴν φλόγα τῆς γεέννης ἢ τοῦ Χριστοῦ διασκεδάσῃ φωνὴ ἢ λέγουσα· ¹⁹ “πεινῶντά ^k με εἶδετε, καὶ ἐθρέψατε.” Αὕτη γὰρ ἡ φωνὴ τότε ἀντὶ δρόσου παραστήσεται ἡμῖν, διὰ μέσης ⁷⁰ συρίζουσα τῆς φλογός. Κατέλθωμεν τοίνυν μετὰ ἐλεημοσύνης εἰς τὴν τῆς πτωχείας κάμινον· ἴδωμεν ¹ τοὺς φιλοσοφούντας βαδίζοντας ἐν αὐτῇ, καὶ τοὺς ^m ἄνθρακας πατοῦντας· ἴδωμεν τὸ θαῦμα τὸ καινὸν καὶ παράδοξον, ἄνθρωπον ἐν καμίνῳ ψάλλοντα, ἄνθρωπον ἐν πυρὶ εὐχαριστοῦντα, πενία προσδεδεμένον ἐσχάτῃ, καὶ πολλὴν φέροντα τὴν εὐφημίαν

¹⁹ Matth. xxv. 35.

¹ ἀπὸ] Sic Sav. Ben. ὑπὸ F. ceteri ἐπὶ. ^k με] ἐμέ Edd.
¹ τοὺς φιλοσοφούντας om. D. F. ^m ἄνθρακας] ἀνχένas D. ὑψανχένas F. Sav. Intueamur illos, qui securi per hujusmodi gradiuntur ignem, ejusque fidentes verticem calcant. An. Videamus, ut vadunt et cervices calcant. Arm.

τῷ ὁ Χριστῷ. Καὶ γὰρ τοῖς παισὶν ἐκείνοις ἴσοι γίνονται οἱ πενίαν μετ' εὐχαριστίας φέροντες. Καὶ γὰρ πυρὸς φοβερώτερον ἢ πτωχεία, καὶ μᾶλλον ἐμπιπρᾶν εἴωθεν. Ἀλλὰ τοὺς παῖδας οὐκ ἐνέπρησεν ἐκείνους, ἀλλ' ἐπειδὴ χάριτας ὡμολόγησαν τῷ δεσπότῃ, καὶ τὰ δεσμὰ εὐθέως αὐτοῖς διελύετο. Οὕτω καὶ νῦν, ἂν ἐμπεσῶν εἰς πενίαν εὐχαριστήσης, καὶ τὰ δεσμὰ λύεται, καὶ ἡ φλόξ σβέννυται· κἂν μὴ B σβεσθῇ, τὸ πολλῷ θαυμαστότερον, ἀντὶ φλογὸς πηγῇ γίνεταί· ὁ δὲ καὶ τότε συνέβη· καὶ ὁ ἐν καμίνῳ μέσῃ δρόσου 30) καθαρᾶς ἀπέλανον. Τὸ μὲν γὰρ πῦρ οὐκ ἔσβεσε, τὸ δὲ καυθῆναι τοὺς ἐμβληθέντας διεκώλυσε. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν φιλοσοφούντων ἐστὶν ἰδεῖν· καὶ γὰρ ἐν πενίᾳ τῶν πλουτούντων ἀδεέστερον διάκεινται. Μὴ τοίνυν ἔξω τῆς καμίνου καθεζώμεθα, ἀνηλεῶς πρὸς τοὺς πένητας ἔχοντες, ἵνα μὴ πάθωμεν ὅπερ ἔπαθον τότε ἐκείνοι. Ἄν μὲν γὰρ ὁ καταβάς πρὸς αὐτοὺς στήσῃ μετὰ τῶν παιδῶν, οὐκέτι σε οὐδὲν ἐργάσεται· δεινὸν τὸ πῦρ· εἰ δὲ ἄνω καθήμενος περιῖδῃς αὐτοὺς ἐν τῇ φλογὶ τῆς πενίας, κατακαύσει σε ἡ φλόξ. C Κατάβηθι τοίνυν εἰς τὸ πῦρ, ἵνα μὴ κατακαῇς ὑπὸ τοῦ πυρός· μὴ καθίσῃς ἔξω τοῦ πυρός, ἵνα μὴ σε ἀρπάσῃ ἡ φλόξ. Ἄν μὲν γὰρ ἴδῃ σε μετὰ τῶν πενήτων, ἀποστήσεται σου· ἂν δὲ ἄλλοτριούμενον αὐτῶν, ἐπιδραμεῖται· σοι ταχέως, καὶ ἀρπάσεται σε. Μὴ τοίνυν ἀποστήσῃς αὐτῶν ἐμβληθέντων· ἀλλ' ὅταν ὁ διάβολος κελεύῃ τοὺς μὴ προσκυνήσαντας τῷ χρυσῷ βαλεῖν εἰς τὴν κάμινον τῆς πενίας, μὴ τῶν ἐμβαλ- 71 λόντων, ἀλλὰ τῶν ἐμβαλλομένων γίνου, ἵνα γένη τῶν σωζομένων, καὶ μὴ τῶν καιομένων. Καὶ γὰρ μεγίστη δρόσος, τὸ μὴ κατέχεσθαι ἐπιθυμία πλούτου, τὸ πένησιν ὁμιλεῖν. Οὗτοι πάντων εἰσὶν εὐπορώτεροι, οἱ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλούτου καταπατήσαντες. Ἐπεὶ καὶ ἐκείνοι καταφρονήσαντες τότε τοῦ βασιλέως, ἐγένοντο τοῦ βασιλέως λαμπρότε-

ὁ Χριστῷ] θεῷ F. An. Arm. ὁ δὲ . . . διάκεινται] Totus locus sic legitur in D. ὁ καὶ ἐπὶ τῶν φιλοσοφούντων ἐστὶν ἰδεῖν, ὅτι ἐν πενίᾳ τῶν πλουτούντων ἀδεέστερον διάκεινται· ἐπεὶ καὶ τότε ἐν κ. μ. δ. κ. ἀπῆλανον· ὁ δὲ καὶ τότε συνέβη· τὸ μὲν γὰρ πῦρ οὐκ ἔσβεσε, τὸ δὲ κ. τ. ε. διεκώλυσε. Eandem lectionem, omissa tantum clausula ὁ δὲ καὶ τότε συνέβη, sequi videntur An. Arm. Paulo aliter F. scilicet ut margo Sav. ὁ ἐν] ἐν τῇ Edd. ὁ καταβάς] καταβῆς et mox καὶ οὐκέτι D. E. F. An. δεινὸν om. B. E. σου A. C. E.

ροι. Καὶ σὺ τοίνυν ἂν ὑπερίδῃς τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγ-
 Β μάτων, τοῦ κόσμου παντὸς ἔση τιμιώτερος, κατὰ τοὺς ἁγίους
 ἐκείνους, ²⁰ “ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος.” “Ἰν’ οὖν ἄξιος γένη
 τῶν οὐρανίων, καταγέλασον τῶν παρόντων. Οὕτω γὰρ καὶ
 ἐνταῦθα ἔση λαμπρότερος, καὶ τῶν μελλόντων ἀπολαύσεις
 ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιланθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 νων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε.

¹ Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ
 κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· ἰδοὺ ἡ παρθένος
 ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανὴλ.

ΠΟΛΛΩΝ ἀκούω λεγόντων, ὅτι παρόντες μὲν καὶ τῆς ἀκ-
 ροάσεως ἀπολαύοντες, συστελλόμεθα· ἐξελλθόντες δὲ ἕτεροι
 πάλιν ἀνθ’ ἐτέρων γινόμεθα, τὸ πῦρ τῆς προθυμίας σβεννύ-
 ντες. Τί οὖν ἂν γένοιτο, ὅπως τοῦτο μὴ γίνηται; Σκοπή-
 σωμεν ὅθεν γίνεταί. Πόθεν οὖν γίνεταί ἡμῖν ἡ τοσαύτη
 μεταβολή; Ἀπὸ τῆς διατριβῆς τῆς μὴ προσηκούσης, καὶ τῆς
 72 τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων συνουσίας. Οὐ γὰρ ἐχρῆν ἀπὸ τῆς
 συνάξεως ἀναχωροῦντας εἰς τὰ μὴ προσήκοντα τῇ συνάξει
 ἐμβάλλειν ἑαυτοὺς πράγματα· ἀλλ’ εὐθέως οἵκαδε ἐλθόντας
 τὸ βιβλίον μεταχειρίζεσθαι, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παῖδια
 πρὸς τὴν κοινωνίαν τῆς τῶν εἰρημένων καλεῖν συλλογῆς, καὶ
 τότε τῶν βιωτικῶν ἄπτεσθαι πραγμάτων. Εἰ γὰρ ἀπὸ
 βαλανείου οὐκ ἂν ἔλοιο εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλειν, ὥστε μὴ τὴν
 ἐκεῖθεν ἄνεσιν λυμῆνασθαι τοῖς ἐν ἀγορᾷ πράγμασι· πολλῶ
 μᾶλλον ἀπὸ συνάξεως τοῦτο ποιεῖν ἐχρῆν. Νῦν δὲ τοῦναν-

²⁰ Hebr. xi. 38.

¹ Cap. i. v. 22, 23.

* οὐρανίων] Sic An. “omnes codd.” Montef. οὐρανῶν mei.

τίον ποιούμεν· διὰ δὲ τοῦτο καὶ πάντα ἀπόλλυμεν. Οὐπω γὰρ τῆς ὀφελείας τῶν λεχθέντων παγείσης καλῶς, ἢ πολλὴν ῥύμην τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων πάντα ^a παρασύρουσα οἴχεται. B
 "ὼν οὖν μὴ τοῦτο γίνηται, ἀπὸ συνάξεως ἀναχωρῶν, μηδὲν ποιῶν τῆς τῶν εἰρημένων συλλογῆς ἀναγκαιότερον. Καὶ γὰρ ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης ἂν εἴη, πέντε καὶ ἕξ ἡμέρας τοῖς βιωτικοῖς ἀπονέμοντας, τοῖς πνευματικοῖς μηδὲ μίαν ἡμέραν, μᾶλλον δὲ ^b μηδὲ μικρὸν τῆς ἡμέρας μέρος ^c διδόναι. Οὐχ ὁρᾶτε τὰ παιδία τὰ ^d ἡμέτερα, ὅτι τὰ μαθήματα, ἅπερ ἂν δέξωνται, ταῦτα δι' ὅλης μελετῶσι τῆς ἡμέρας; Τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς ἐργασώμεθα· ἐπεὶ πλέον οὐδὲν ἡμῖν ἔσται τῆς ἐνταῦθα ἀφίξεως, εἰς πῖθον τετρημένον ἀντλοῦσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ μηδὲ τοσαύτην παρεχομένοις σπου- C
 δὴν τῇ τῶν εἰρημένων φυλακῇ, ὅσην περὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἐπιδεικνύμεθα. Δηνάρια μὲν γὰρ τις ὀλίγα λαβὼν, καὶ (31) εἰς βαλλάντιον ἀποτίθεται, καὶ σφραγίδα ἐπιτίθουσιν· ἡμεῖς δὲ καὶ χρυσίου καὶ λίθων πολυτελῶν τιμιώτερα δεχόμενοι λόγια, καὶ τοὺς τοῦ πνεύματος ὑποδεχόμενοι θησαυροὺς, οὐκ εἰς τὰ ταμιεῖα τῆς ψυχῆς ἀποτιθέμεθα, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἐῷμεν τῆς ἡμετέρας διανοίας ἐκρεῖν. Τίς οὖν ἡμᾶς 73
 ἐλεήσει λοιπὸν, ἐπιβουλεύοντας ἑαυτοῖς, καὶ εἰς τοσαύτην ἐμβάλλοντας πενίαν; "ὼν οὖν μὴ τοῦτο γίνηται, γράψωμεν ἑαυτοῖς νόμον ἀκίνητον, καὶ ταῖς γυναῖξιν καὶ τοῖς παισὶ τοῖς ἡμετέροις, μίαν τῆς ἐβδομάδος ἡμέραν ταύτην ^e ὅλην ἀνατιθέναι τῇ ἀκροάσει καὶ τῶν ἀκουσθέντων τῇ συλλογῇ. Οὕτω γὰρ καὶ εὐμαθέστεροι πρὸς τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι ἀπαντήσομεν, καὶ ἡμῖν ἐλάττων ὁ πόνος ἔσται, καὶ ὑμῖν τὸ κέρδος πλέον, ὅταν τὰ πρῶν εἰρημένα φέροντες ἐπὶ μνήμης, οὕτω τὰ μετὰ ταῦτα ἀκούητε. Οὐ γὰρ μικρὸν τι καὶ τοῦτο συντελεῖ πρὸς τὴν τῶν λεγομένων σύνεσιν, τὸ τὴν ἀκολουθίαν εἰδέναι μετὰ ἀκριβείας τῶν παρ' ἡμῶν ὑφαινομένων ὑμῖν B
 νοημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἓν πάντα ἐν μιᾷ ^f καταβαλεῖν ἡμέρα, τὰ ἐν πολλαῖς ὑμῖν ἡμέραις κατατιθέμενα τῇ τῆς μνήμης συνεχείᾳ ὥσπερ σειράν τινα ποιήσαντες, οὕτω δὲ

Hom. v. ^a παρασύρουσα A. D.

^b μηδὲ om. A. B. C. E.

^c διδόναι] μὴ διδόναι B. E. ἑαυτοῖς διδόναι D. ἑαυτοῖς μὴ διδόναι C.

^d ἡμέτερα A. An. ^e ὅλην . . . συλλογῇ] τὴν τῆς ἀκροάσεως, ὅλην ἀνατιθέναι τῇ τῶν εἰρημένων συλλογῇ D. An. ^f καταβαλλειν B. C. E.

περιτίθεσθε τῇ ψυχῇ, ὥστε ὁλόκληρον φαίνεσθαι τὸ σῶμα τῶν γραφῶν. Ἀναμνήσαντες τοίνυν τῶν ἑναγchos εἰρημένων ἑαυτοὺς, οὕτω καὶ σήμερον ἐπὶ τὰ προκείμενα ἴωμεν.

Τίνα δέ ἐστι τὰ προκείμενα σήμερον; “Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος.” Ἀξίως τοῦ θαύματος, ὡς αὐτῷ δυνατόν ἦν, ἀνεβόησεν, εἰπὼν “τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν.” Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸ πέλαγος καὶ τὴν ἄβυσσον τῆς φιланθρωπίας C τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ μηδέποτε ἐλπισθὲν εἰς ἔργον ἐλθόν, καὶ φύσεως λυθέντας νόμους, καὶ καταλλαγὰς γινομένας, καὶ τὸν πάντων ἀνώτερον πρὸς τὸν πάντων κατώτερον κατιόντα, καὶ τὰ μεσότοιχα λύμενα, καὶ τὰ κωλύματα ἀναιρούμενα, καὶ πολλῶ πλείονα τούτων ἕτερα γινόμενα, ἐνὶ ῥήματι τὸ θαῦμα παρέστησεν, εἰπὼν “τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου.” Μὴ γὰρ νομίσης, 74 φησὶν, ὅτι νῦν ταῦτα ἔδοξε πάλαι προετυπούτο. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος πανταχοῦ δεῖξαι ἐσπούδασε. Καὶ παραπέμπει τὸν Ἰωσήφ τῷ Ἡσαΐα λοιπὸν, ἵνα κὰν τῶν αὐτοῦ ῥημάτων ἐπιλάβηται ἀφυπνισθεῖς, ἅτε πρόσφατον εἰρημένων, τῶν προφητικῶν, οἷς ^ε συναναστράφη διαπαντός, ἀναμνησθεῖς, καὶ τὰ παρ’ αὐτοῦ λεχθέντα κατάσχη. Καὶ τῇ μὲν γυναικὶ οὐδὲν τούτων εἴρηκεν, ἅτε κόρη οὐσῇ καὶ ἀπείρως τούτων ἐχούσῃ· τῷ δὲ ἀνδρὶ, δικαίῳ τε ὄντι καὶ μελετῶντι προφήτας, ἐντεῦθεν διαλέγεται. Καὶ πρὸ μὲν τούτου “Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου” λέγει· ἐνταῦθα δὲ ὅτε τὸν προφήτην εἴλκυσε· B εἰς τὸ μέσον, τότε αὐτῷ πιστεύει τὸ τῆς παρθενίας ὄνομα· οὐ γὰρ οὕτως ^h ἀτάραχος ἔμενε, παρθένον παρ’ αὐτοῦ ἀκούων, ⁱ εἰ μὴ πρῶτον καὶ παρὰ Ἡσαίου. Καὶ γὰρ οὐδὲν ξένον, ἀλλὰ τὸ σύνηθες καὶ τὸ ἐν πολλῶ χρόνῳ μελετηθὲν ἔμελλεν ἀκούσεσθαι παρὰ τοῦ προφήτου. Διὰ τοῦτο ποιῶν εὐπαράδεκτον τὸ εἰρημένον ὁ ἄγγελος, παράγει εἰς μέσον τὸν Ἡσαϊαν. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταται, ἀλλ’ ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναρτᾷ τὸν λόγον· οὐ γὰρ αὐτοῦ εἶναι φησι τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, “ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ Ἡσαίου,” ἀλλὰ “τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου.” Τὸ μὲν γὰρ ^k στόμα Ἡσαίου, ὁ δὲ χρησμός ἄνωθεν

^ε Sic Ep. et codd. συναναστράφη An. Edd.

^h ἀτάρακτος pr. C.

ⁱ εἰ μὴ om. omnes.

^k στόμα] + ἦν C. D.

ἐφέρετο. Τί οὖν οὗτός φησιν ὁ χρησμός; ² “Ἴδου ἡ παρθένος C
 ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ Ἑμμανουήλ.” Πῶς οὖν οὐκ ἐκλήθη, φησὶ, τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ Ἑμμανουήλ, ἀλλὰ Ἰησοῦς Χριστός; “Ὅτι οὐκ εἶπε, καλέ-
 σεις, ἀλλὰ, καλέσουσιν, οἱ ὅχλοι τουτέστι, καὶ ἡ τῶν πραγ-
 μάτων ἑκβασίς. Ἐνταῦθα γὰρ ¹ τὸ συμβαῖνον ὄνομα τίθησι
 καὶ ἔθος τοῦτο τῇ γραφῇ, τὰ συμβαίνοντα πράγματα ἀντὶ
 ὀνομάτων τιθέναί. Οὐδὲν οὖν ἄλλο δηλοῖ τὸ “καλέσουσιν
 Ἑμμανουήλ,” ἢ ὅτι ὄψονται θεὸν μετὰ ἀνθρώπων· αἰεὶ μὲν γὰρ 75
 γέγονε μετὰ ἀνθρώπων, οὐδέποτε δὲ οὕτω σαφῶς. Εἰ δὲ
 ἀναισχυνοῖεν Ἰουδαῖοι, ἐρησόμεθα αὐτούς· πότε ἐκλήθη ^m τὸ
 παιδίον, ³ “Ταχέως σκύλευσον, ὅξέως προνόμευσον;” Ἀλλ’ οὐκ
 ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν. Πῶς οὖν ὁ προφήτης ἔλεγε· “κάλεσον
 τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ταχέως σκύλευσον;” “Ὅτι γεννηθέντος αὐτοῦ
 προνομὴ ⁿ σκύλων ἐγένετο καὶ διανομή· διὰ τοῦτο τὸ ἐπ’
 αὐτοῦ πρᾶγμα συμβεβηκὸς ὡς ὄνομα αὐτοῦ τίθησι. Καὶ
 (32) ⁴ “ἡ πόλις δέ, φησὶ, κληθήσεται πόλις δικαιοσύνης, μητρό-
 πολις πιστῇ Σιών” καὶ οὐδαμῶς εὐρίσκομεν ὅτι δικαιοσύνη
 ἐκλήθη ἡ πόλις, ἀλλ’ ἔμεινεν Ἱεροσόλυμα καλουμένη· ἀλλ’
 ἐπειδὴ τοῦτο ἐξέβη, πρὸς τὸ βέλτιον αὐτῆς μεταβληθείσης,
 διὰ τοῦτο αὐτὴν οὕτω καλεῖσθαι ἔφη. Ὅταν γάρ τι συμβῇ
 πρᾶγμα, ὃ τῆς προσηγορίας σαφέστερον γνωρίζει τὸν κατορ- B
 θοῦντα αὐτὸ, ἢ καὶ ἀπολαύοντα αὐτοῦ, ὄνομα αὐτῷ φησιν
 εἶναι τοῦ πράγματος τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ ἐντεῦθεν ἐπι-
 στομισθέντες ἕτερον ζητοῖεν, τὸ περὶ τῆς παρθενίας λεχθὲν,
 καὶ προβάλλοιτο ἡμῖν ἑτέρους ἐρμηνευτὰς, λέγοντες, ὅτι
 οὐκ εἶπον παρθένον, ἀλλὰ νεᾶνιν· πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐροῦμεν,
 ὅτι τῶν ἄλλων μᾶλλον ἀπάντων τὸ ἀξιοπίστον οἱ ἐβδομή-
 κοντα ἔχοιεν ἂν δικαίως. Οἱ μὲν ^o γὰρ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ
 παρουσίαν ἡρμήνευσαν, Ἰουδαῖοι μέιναντες, καὶ δικαίως ἂν
 ὑποπτεύοιντο, ἅτε ἀπεχθεία μᾶλλον εἰρηκότες, καὶ τὰς προ- C
 φητείας συσκιάζοντες ἐπίτηδες· οἱ δὲ ἐβδομήκοντα πρὸ
 ἑκατὸν ἢ καὶ πλείονων ἐτῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας
 ἐπὶ τοῦτο ἐλθόντες καὶ τοσοῦτοι ὄντες, πάσης τοιαύτης εἰσὶν
 ὑποψίας ἀπηλλαγμένοι, καὶ διὰ τὸν χρόνον, καὶ διὰ τὸ πλήθος,

² Esai. vii. 14.³ Esai. viii. 3.⁴ Esai. i. 26.

¹ τὸ συμβαῖνον] τῷ συμβαίνοντι D. F. ^m τὸ om. D. F. ⁿ σκύλ.
 ἐγέν. καὶ] καὶ σκύλ. ἐγέν. F. Ep. ^o γὰρ] + ἄλλοι Ep. An.

76 καὶ διὰ τὴν συμφωνίαν μᾶλλον ἂν εἶεν πιστεῦσθαι δίκαιοι. Εἰ δὲ καὶ τὴν ἐκείνων παράγοιεν μαρτυρίαν, καὶ οὕτω τὰ νικητήρια παρ' ἡμῖν. Καὶ γὰρ τὸ τῆς νεανιότητος ὄνομα ἐπὶ τῆς παρθενίας εἶωθεν ἢ γραφὴ τίθεται, οὐκ ἐπὶ γυναικῶν ^pμόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν. ⁵“νεανίσκοι γὰρ, φησί, καὶ παρθένοι, πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων.” Καὶ ^aπερὶ κόρης δὲ ἐπιβουλευομένης διαλεγομένη πάλιν, ⁶“ἐὰν φωνήσῃ ἢ νεᾶνις,” φησί, τουτέστιν ἢ παρθένος. Καὶ τὰ πρὸ τούτου δὲ εἰρημένα τοῦτον τὸν λόγον συνίστησιν. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, “ἰδοὺ ἢ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει” ἀλλὰ πρότερον **B** εἰπὼν, “ἰδοὺ δώσει κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον,” τότε ἐπήγαγεν· “ἰδοὺ ἢ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει.” Καίτοι εἰ μὴ παρθένος ἦν ἢ μέλλουσα κύειν, ἀλλὰ νόμῳ γάμου τοῦτο ^rἐγένετο, ποῖον ἂν εἴη σημεῖον τὸ γινόμενον; Τὸ γὰρ σημεῖον ὑπερβαίνειν δεῖ τὴν τῶν πολλῶν ἀκολουθίαν, καὶ ξένον εἶναι καὶ παρηλλαγμένον· ἐπεὶ πῶς ἂν εἴη σημεῖον;

⁷“Διεγερθεὶς δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου.” Εἶδες ὑπακοὴν, καὶ καταπειθῇ διάνοιαν; εἶδες ψυχὴν διεγυγερμένην, καὶ ἐν ἅπασιν ἀδέκαστον; Οὐτε γὰρ ἠνίκα ^sὑπώπτευσεν ἀηδὲς τι καὶ ἄτοπον, κατασχεῖν ἠνέσχετο τὴν παρθένον, ^tοὔτε ἐπειδὴ ταύτης ἀπηλλάγη τῆς ὑποψίας, ἐκβαλεῖν ὑπέμεινεν· ἀλλὰ **C** καὶ κατέχει, καὶ διακονεῖται τῇ οἰκονομίᾳ πάσῃ. “Καὶ ^vπαρέλαβε Μαρίαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.” Εἶδες πῶς συνεχῶς τοῦτο τίθησι τὸ ὄνομα ὁ εὐαγγελιστής, οὐ βουλόμενος ἐκκαλυφθῆναι τὸ μυστήριον ἐκεῖνο τέως, καὶ τὴν ^wπονηρὰν ἐκείνην ἀναιρῶν ὑποψίαν; Παραλαβὼν δὲ αὐτήν, ⁸“οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτό-
77 τοκον.” Τὸ, ἕως, ἐνταῦθα εἴρηκεν, οὐχ ἵνα ὑποπτεύσῃς ὅτι μετὰ ταῦτα αὐτήν ἐγνώ, ἀλλ' ἵνα μάθῃς ὅτι πρὸ τῶν ὠδίνων πάντως ἀνέπαφος ἦν ἢ παρθένος. Τίνος οὖν ἔνεκεν, φησί, τὸ, ἕως, τέθεικεν; Ὅτι ἔθος τῇ γραφῇ τοῦτο πολ-
λάκις ποιεῖν, καὶ τὴν ῥῆσιν ταύτην μὴ ἐπὶ ^xδιωρισμένων

^p Psal. cxlviii. 12.⁶ Deut. xxii. 27.⁷ v. 24.⁸ v. 25.

^p μόνον] Sic Ep. δὲ μόνον B. E. ^a περὶ] Sic Ep. Euth. ἐπὶ D. ^r ἐγένετο D. ^s ὑπώπτευσεν D. F. Ep. ^t οὔτε] Sic F. Ep. ceteri οὐδέ. ^v παρέλαβε] + γὰρ, φησί Edd. ^w πονηρὰν] + δὲ F. Ep. ^x Sic A. C. ceteri ut Edd. διωρισμένον . . . χρόνον. διωρισμένου χρόνου Euth.

τιθέναι χρόνων. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ φησιν·
⁹“οὐχ ^γ ὑπέστρεψεν ὁ κόραξ ἕως οὗ ἐξηράνθη ἡ γῆ.” καίτοιγε
οὐδὲ μετὰ ταῦτα ὑπέστρεψε. Καὶ περὶ τοῦ θεοῦ δὲ δια-
λεγομένη φησίν· ¹⁰“ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ
εἶ.” οὐχ ὅρους τιθεῖσα ^z ἐνταῦθα· καὶ πάλιν εὐαγγελιζομένη
^a καὶ λέγουσα· ¹¹“Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη
καὶ πλήθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη” οὐ πέρας
δίδωσι τῷ καλῷ τούτῳ στοιχείῳ. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα B
τὸ, ἕως, εἶπε, τὰ πρὸ τῶν ὠδίνων ἀσφαλιζομένη, τὰ δὲ
μετὰ ^b ταῦτα σοὶ καταλιμπάνουσα συλλογίζεσθαι. “Ὁ μὲν
γὰρ ἀναγκαῖον ἦν παρ’ αὐτοῦ σε μαθεῖν, τοῦτο αὐτὸς
εἴρηκεν, ὅτι ἀνέπαφος ἦν ἡ παρθένος ἕως τοῦ τόκου· ὃ δὲ
ἐκ τῶν εἰρημένων ἀκόλουθόν τε ἐφαίνετο, καὶ ὡμολογημένον,
33) τοῦτο σοὶ λοιπὸν ἀφίησι συνιδεῖν· οἶον, ὅτι οὐδὲ μετὰ ταῦτα
τὴν οὕτω γενομένην μητέρα, καὶ καινῶν ὠδίνων καὶ ξένων
καταξιωθεῖσαν λοχευμάτων, οὐκ ἂν δίκαιος ὢν ἐκεῖνος ὑπέ-
μεινε γινῶναι λοιπόν. Εἰ γὰρ ἔγνω αὐτὴν, καὶ ἐν τάξει
γυναικὸς εἶχε, πῶς ὡς ἀπροστάτευτον αὐτὴν καὶ οὐδένα
ἔχουσιν τῷ μαθητῇ παρατίθεται, καὶ κελεύει αὐτῷ εἰς τὰ C
ἴδια αὐτὴν λαβεῖν; Πῶς οὖν, φησίν, ἀδελφοὶ αὐτοῦ χρη-
ματίζουσιν οἱ περὶ Ἰάκωβον; Ὡς περ καὶ αὐτὸς ἐνομίζετο
ἀνὴρ τῆς ^c Μαρίας. Πολλὰ γὰρ ἐγένετο τὰ παραπετά-
σματα, ὥστε συσκιασθῆναι τέως τὸν τοιοῦτον τόκον. Διὸ
καὶ Ἰωάννης οὕτως ^d αὐτοὺς ἐκάλει λέγων· ¹²“οὐδὲ γὰρ οἱ
ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.” Ἀλλ’ ὅμως οἱ μὴ
πιστεύοντες πρότερον, θαυμαστοὶ καὶ περιφανεῖς γεγόνασιν
ὑστερον. Ὅτε γοῦν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνῆλθον οἱ περὶ Παῦλον 78
δογματῶν ἕνεκεν, πρὸς ^e αὐτὸν εὐθέως ^f εἰσῆλθον. Οὕτω γὰρ
ἦν θαυμαστὸς, ὡς καὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐγχειρισθῆναι πρῶτος.
Φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ σκληραγωγία προσέχειν τοσαύτη, ὡς
καὶ τὰ μέλη νεκρωθῆναι ἅπαντα, καὶ ἀπὸ τῆς συνεχοῦς

⁹ Gen. viii. 7.¹⁰ Psal. lxxxix. 2.¹¹ Psal. lxxi. 7.¹² Joan. vii. 5.

^γ Sic Ep. ἐπέστρεψεν D. F. ^z ἐνταῦθα habent D. F. Euth.
An. Arm. ceteri omittunt. ^a καὶ λέγουσα . . . δικαιοσύνη καὶ] Haec
verba, quae desunt in codd. tuentur Ep. An. Arm. Mox post εἰρήνης
addunt ἐν τῷ λέγειν omnes praeter D. ^b ταῦτα] + εἰσέγησε A. B.
C. E. ^c Μαρίας] + ὁ Ἰωσήφ D. ^d αὐτοὺς ἐκάλει (καλεῖ F.) λέγων]
Sic D. F. An. ceteri περὶ αὐτῶν λέγει. ^e αὐτόν] Ἰάκωβον Edd.
^f εἰσῆλθον] ἀνῆλθον D. ἤλθον A. B. ἤλθεν E.

εὐχῆς, καὶ τῆς διηνεκοῦς πρὸς τὸ ἔδαφος ὁμιλίας τὸ μέτωπον οὕτως αὐτῷ κατεσκληκέναι, ὥς μηδὲν ἄμεινον γονάτων καμήλου διακεῖσθαι τῆς ἀντιτυπίας ἕνεκεν ^ε αὐτῆς. Οὗτος καὶ τὸν Παῦλον μετὰ ταῦτα πάλιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀνελθόντα ῥυθμίζει λέγων· ¹³ “θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶ τῶν συνεληλυθότων.” Ὑσαύτη ἦν αὐτοῦ ἡ σύνεσις, καὶ ὁ ζῆλος· μᾶλλον δὲ τοσαύτη ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις. Οἱ **B** γὰρ διασύροντες αὐτὸν ζῶντα, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ^η οὕτως ἐξεπλάγησαν, ὥς καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας· ἅπερ μάλιστα δείκνυσι τῆς ἀναστάσεως τὴν ἰσχύν. Διὰ γάρ τοι τοῦτο τὰ λαμπρότερα ὕστερον ἐτηρείτο, ἵνα ἀναμφισβήτητος αὕτη ἡ ἀπόδειξις γένηται. Εἰ γὰρ καὶ τῶν ἐν τῇ ζωῇ θαυμαζομένων παρ’ ἡμῖν ἀπελθόντων ἐπιλανθανόμεθα, ^ι πῶς οἱ ζῶντα διαχλευάζοντες τοῦτον, ὕστερον θεὸν εἶναι ἐνόμισαν, εἰ τῶν πολλῶν εἰς ἡν; πῶς δ’ ἂν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ σφαγῆναι κατεδέξαντο, εἰ μὴ σαφῇ τῆς ἀναστάσεως ἔλαβον τὴν ἀπόδειξιν;

C ^κ Ταῦτα δὲ οὐχ ἵνα ^ι ἀκούητε λέγομεν μόνον, ἀλλ’ ἵνα καὶ μιῇσθε τὴν ^μ τε ἀνδρείαν, τὴν τε παρρησίαν, τὴν τε δικαιοσύνην ἅπασαν· ἵνα μηδεὶς ἑαυτοῦ ἀπογινώσκη, κἂν πρὸ τούτου ῥάθυμος ᾖ· ἵνα εἰς μηδὲν ἕτερον ἔχη τὰς ἐλπίδας, μετὰ τὸν ἔλεον τοῦ θεοῦ, ἀλλ’ εἰς ἀρετὴν οἰκεῖαν. Εἰ γὰρ **79** οὗτοι τῆς τοιαύτης οὐδὲν ἀπώναντο συγγενείας, καὶ οἴκου καὶ πατριᾶς τῆς αὐτῆς ὄντες τῷ Χριστῷ, ἕως ἀρετὴν ἐπεδείξαντο, τίνος δυνησόμεθα ἀπολαῦσαι συγγνώμης ἡμεῖς, συγγενεῖς καὶ ἀδελφοὺς δικαίους προβαλλόμενοι, ἂν μὴ σφόδρα ὤμεν ἐπιεικεῖς καὶ ἐν ἀρετῇ βεβιωκότες; Καὶ γὰρ ὁ προφήτης αὐτὸ τοῦτο αἰνιττόμενος ἔλεγεν· ¹⁴ “ἀδελφός οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος.” κἂν Μωϋσῆς ἦ, κἂν Σαμουὴλ, κἂν Ἱερεμίας. Ἄκουσον γοῦν τί φησι πρὸς αὐτὸν ὁ θεός· ¹⁵ “μὴ προσεύχου ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου.” Καὶ τί θαυμάζεις εἰ σοῦ οὐκ ἀκούω;

¹⁶ Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς, φησὶν, εἰ παρῆν, καὶ Σαμουὴλ,

¹³ Act. xxi. 20.¹⁴ Psal. xlviii. 8.¹⁵ Jer. xi. 14.¹⁶ Jer. xv. 1.

^ε αὐτῆς] ταύτης **B.** τῆς αὐτῆς **F.** ^η οὕτως] + αὐτὸν **D. F.**
^ι πῶς οἱ ζ. δ.] πῶς ὃν καὶ ζῶντα διεχλευάζον **F.** ^κ **HΘΙΚΟΝ.** “Ὅτι οὐ δεῖ ἐτέρων ἀρετῇ θαρρεῖν, ἀλλ’ ἡμᾶς ὀρθῶς βιοῦν· καὶ κατὰ τοκιζόντων.
A. ^ι ἀκούσῃτε **F.** ^μ τε **om. codd. praeter F.**

οὐκ ἂν αὐτῶν ἐδεξάμην τὴν ὑπὲρ τούτων ἱκετηρίαν. Καὶ B
 Ἰεζεκιὴλ ἡ ὁ παρακαλῶν, ἀκούσεται, ὅτι ¹⁷ “ἐὰν στῇ Νῶε, καὶ
 Ἰώβ, καὶ Δανιὴλ, υἱοὺς αὐτῶν καὶ θυγατέρας οὐ μὴ ἐξέλων-
 ται.” Καὶ Ἀβραάμ ὁ πατριάρχης ἡ ὑπὲρ ⁿ τῶν σφόδρα
 ἀνιάτα νοσούντων καὶ μὴ μεταβαλλομένων δεόμενος, ἀπελεύ-
 σεται ὁ θεὸς αὐτὸν ὁ ἐγκαταλιμπάνων, ὥστε μὴ δέξασθαι
 τὴν ὑπὲρ τούτων φωνήν. Καὶ Σαμουὴλ ἡ πάλιν ὁ τοῦτο
 ποιῶν, ἐρεῖ πρὸς αὐτόν, ¹⁸ “μὴ πένθει περὶ τοῦ Σαοῦλ.” Καὶ
 ὑπὲρ ἀδελφῆς τις παρακαλῇ μὴ προσηκόντως, ἀκούσεται
 πάλιν ὅπερ Μωϋσῆς. ¹⁹ “εἰ ἐμπτύων ἐνέπτυσεν ὁ πατὴρ εἰς
 τὸ πρόσωπον αὐτῆς.” Μὴ δὴ πρὸς ἐτέρους ὦμεν κεχηνότες.
 Ἐχουσι μὲν γὰρ δύναμιν αἱ εὐχαὶ τῶν ἁγίων μεγίστην. C
 ἀλλ’ ὅταν καὶ ἡμεῖς μετανοῶμεν καὶ γινώμεθα βελτίους.
 Ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς τὸν ἀδελφὸν τὸν ἑαυτοῦ καὶ μυριάδας
 ἐξήκοντα τῆς θεηλάτου ^p τότε ὀργῆς ἐξαρπάσας, τὴν ἀδελ-
 φὴν οὐκ ἴσχυσεν ἐξελεῖσθαι· καίτοιγε οὐκ ἴσον τὸ ἁμάρτημα
 ἦν· ἐκείνη μὲν γὰρ τὸν Μωϋσέα ὕβρισεν· ἐνταῦθα δὲ ἀσε-
 34) βεια ἦν τὸ τολμηθέν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὑμῖν ἀφήμι τὸ
 ζήτημα· τὸ δὲ ἔτι τούτου χαλεπώτερον ἐπιλύσαι πειράσο-
 μαι. Τί γὰρ χρὴ λέγειν τὴν ἀδελφήν; Ὁ γὰρ τοσοῦτον
 δήμου προστάς, ἑαυτῷ ἀρκέσαι οὐκ ἴσχυσεν, ἀλλὰ μετὰ 80
 τοὺς μυρίους πόνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας, καὶ τὴν ἐν τεσ-
 σαράκοντα ἔτεσι ^a προσεδρεῖαν, ἐκωλύετο τῆς γῆς ἐπιβῆναι,
 ὑπὲρ ἧς ἐπαγγελίαι τοσαῦται καὶ ὑποσχέσεις. Τί οὖν τὸ
 αἴτιον; Οὐκ ἦν λυσιτελοῦσα ἡ χάρις αὕτη, ἀλλὰ καὶ πολὺ
 τὸ βλάβος ἔχουσα, καὶ πολλοὺς τῶν Ἰουδαίων ὑποσκελίζειν
 ἔμελλεν. Εἰ γὰρ ἐπειδὴ τῆς Αἰγύπτου μόνης ἀπηλλάγη-
 σαν, τὸν θεὸν ἀφέντες, Μωϋσέα ἐζήτουν, καὶ αὐτῷ τὸ πᾶν
 ἐλογίζοντο· εἰ καὶ εἰσαγαγόντα εἶδον εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγ-
 γελίας, ποῦ οὐκ ἂν ἐξώκειλαν ἀσεβείας; Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ
 ὁ τάφος αὐτοῦ κατάδηλος γέγονε. Καὶ Σαμουὴλ δὲ τὸν
 μὲν Σαοῦλ οὐκ ἴσχυσεν ἀπαλλάξαι τῆς ἄνωθεν ὀργῆς, τοὺς B
 δὲ Ἰσραηλίτας πολλάκις διέσωσε. Καὶ ὁ Ἰερεμίας Ἰουδαίους
 μὲν οὐκ ἤρκεσεν, ἕτερον δὲ τινα ἐκάλυψεν ἐν τῇ προφητεῖᾳ.
 Καὶ ὁ Δανιὴλ ²⁰ τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξείλετο σφαττομένους,

¹⁷ Ezech. xiv. 14, 16.¹⁸ 1 Reg. xvi. 1.¹⁹ Num. xii. 14.²⁰ Dan. ii. 24.

ⁿ τῶν deest in codd.
 της Edd.

^o καταλιμπάνων D. F.^p τότε] ταύ-^a προσεδρεῖαν An.

τοὺς δὲ Ἰουδαίους οὐκ ἐξείλετο αἰχμαλωτίζομένους. Καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις δὲ ὀψόμεθα οὐκ ἐφ' ἐτέρων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀμφοτέρα ταῦτα γινόμενα· καὶ τὸν αὐτὸν νῦν μὲν ἀρκέσαντα ἑαυτῷ, νῦν δὲ προδομένον. Ὁ γὰρ τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλων, καὶ ἐξείλετο ἑαυτὸν τοῦ κινδύνου δεηθεῖς, καὶ πάλιν οὐκ ἴσχυσεν· ἕτερος δὲ ἀντιστρόφως πρότερον C ἑαυτὸν προδοὺς, ὕστερον τὰ μέγιστα ἑαυτῷ βοηθῆσαι ἴσχυσε. Τίς δὲ οὗτός ἐστιν; Ὁ τὴν πατρῴαν καταφαγὼν οὐσίαν. Ὡστε εἰ μὲν ῥαθυμῶμεν, οὐδὲ δι' ἐτέρων δυνησόμεθα σώζεσθαι· εἰ δὲ νήφωμεν, καὶ δι' ἑαυτῶν τοῦτο ἰσχύσομεν, καὶ δι' ἑαυτῶν μᾶλλον, ἢ δι' ἐτέρων. Καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῖν μᾶλλον δοῦναι βούλεται τὴν χάριν, ἢ ἐτέροις ὑπὲρ ἡμῶν· ἵνα καὶ παρρησίας ἀπολαύωμεν, καὶ βελτίους γινώμεθα, σπουδάζοντες αὐτοὶ λῦσαι τὴν ὀργήν. Οὕτω τὴν Χαναanaίαν 81 ἠλέησεν· οὕτω τὴν πόρνην ἔσωσεν, οὕτω τὸν ληστήν, οὐδενὸς γενομένου μεσίτου καὶ προστάτου.

Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα μὴ ἱκετεύωμεν τοὺς ἁγίους, ἀλλ' ἵνα μὴ ῥαθυμῶμεν, μηδὲ ἀναπίπτοντες αὐτοὶ καθεύδοντες, ἐτέροις τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπιτρέπωμεν μόνους. Καὶ γὰρ εἰπὼν, ²¹ “ποιήσατε ὑμῖν φίλους,” οὐκ ἔστη μέχρι τούτου μόνον, ἀλλὰ προσέθηκεν, “ἐκ τοῦ ἀδίκου μαμωνᾶ” ἵνα πάλιν σὸν τὸ κατόρθωμα γένηται· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἢ ἐλεημοσύνην ἐνταῦθα ἠνίκατο. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι οὐδὲ B ἀκριβολογεῖται πρὸς ἡμᾶς, εἰ μὴ ἀποστῶμεν τῆς ἀδικίας. Ὁ γὰρ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Ἐκτῆσω κακῶς; ἀνάλωσον καλῶς. Συνέλεξας ἀδίκως; σκόρπισον δικαίως. Καίτοιγε ποία τοῦτο ἀρετὴ τὸ ἐκ τῶν τοιούτων διδόναι; Ἀλλ' ὅμως ὁ θεὸς, φιλόανθρωπος ὢν, καὶ μέχρι τούτου ὡς καταβαίνει· καὶ οὕτω ποιῶμεν, πολλὰ ἡμῖν ἐπαγγέλλεται ἀγαθὰ. Ἀλλ' ἡμεῖς εἰς τοσοῦτον ἀναισθησίας ἤκομεν, ὥς μηδὲ ἐκ τοῦ ἀδίκου διδόναι· ἀλλὰ μυρία ἀρπάζοντες, ἂν πολλοστὸν μέρος καταβάλωμεν, τὸ πᾶν νομίζομεν πεπληρωκέναι. Οὐκ ἤκουσας Παύλου λέγοντος, ὅτι ²² “ὁ σπεύρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει;” Τίνος οὖν ἕνεκεν φείδῃ; μὴ γὰρ ἀνάλωμα τὸ C πρᾶγμα ἐστι; μὴ γὰρ δαπάνη; Πρόσοδος ἐστὶ καὶ ἐμπορία.

²¹ Luc. xvi. 9.²² 2 Cor. ix. 6.

^{*} Καὶ γὰρ] Ὁ γὰρ F. ^ς οὐδὲ] οὐκ F. οὐδὲν Edd. [†] ἐκ τῶν] ἀπὸ A. B. E. ^ν συγκαταβαίνει F.

ἡ ὅπου ἐμπορία, ἐκεῖ καὶ πλεονασμός· ὅπου σπόρος, ἐκεῖ καὶ ἀμητός. Σὺ δέ, εἰ μὲν γῆν λιπαράν καὶ βαθεῖαν καὶ πολλὰ δυναμένην δέξασθαι σπέρματα γεωργεῖν ἐμελλες, καὶ τὰ ὄντα αὐτῇ ἐξέβαλες, καὶ παρ' ἐτέρων αὐτῇ ἐδανείσω, ζημίαν τὴν ἐν τοῖς τοιούτοις φειδῶ νομίζων εἶναι· τὸν δὲ οὐρανὸν μέλλων γεωργεῖν, τὸν οὐδεμιᾷ ἀνωμαλίᾳ ἀέρων ὑποκείμενον, ἀλλὰ πάντως ἀποδώσοντα μετὰ πλείονος προσθήκης τὰ καταβαλλόμενα, ὅκνεῖς καὶ ἀναδύῃ, καὶ οὐκ ἐννοεῖς ὅτι ἐστὶ φειδόμενον ἀπολέσαι, καὶ μὴ φειδόμενον κερδᾶναι. Σκόρπισον τοίνυν, ἵνα μὴ ἀπολέσῃς· μὴ κατάσχῃς, ἵνα κατὰσχῃς· ἐκβαλε, ἵνα φυλάξῃς· ἀνάλωσον, ἵνα κερδάνῃς. Καὶ φυλάξαι αὐτὰ δέῃ, μὴ σὺ φύλαττε· πάντως γὰρ αὐτὰ ἀπολεῖς· ἀλλὰ *πίστευσον τῷ θεῷ· οὐδεὶς γὰρ ἐκεῖθεν ἀρπάζει. Μὴ σὺπραγματεύου· οὐδὲ γὰρ οἶσθα κερδαίνειν· ἀλλὰ δάνεισον τῷ πλείῳ τοῦ κεφαλαίου τὸν τόκον παρέχοντι. Δάνεισον ἔνθα μηδεὶς φθόνος, ἔνθα μηδεμίᾳ κατηγορίᾳ, μηδὲ (35) ἐπιβουλῇ, μηδὲ φόβος. Δάνεισον τῷ μηδενὸς δεομένῳ, καὶ χρεῖαν ἔχοντι διὰ σέ· τῷ πάντας τρέφοντι, καὶ πεινῶντι, ἵνα σὺ μὴ λιμώξῃς· τῷ πενομένῳ, ἵνα σὺ πλουτήσῃς. Δάνεισον ὅθεν οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζῶν ἀντὶ θανάτου Β καρπώσασθαι. Οὗτοι μὲν γὰρ βασιλείαν, ἐκεῖνοι δὲ γέενναν προξενοῦσιν οἱ τόκοι· οἱ μὲν γὰρ φιλαργυρίας, οἱ δὲ φιλοσοφίας εἰσὶ καὶ οἱ μὲν ὡμότητος, οἱ δὲ φιλανθρωπίας. Τίνα οὖν ἔχομεν ἀπολογίαν, ὅταν καὶ πλείονα ἐξὸν λαβεῖν, καὶ μετὰ ἀσφαλείας, καὶ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι, καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ πολλῇ, καὶ σκωμμάτων χωρὶς καὶ φόβων καὶ κινδύνων, ἀφέντες ταῦτα κερδᾶναι, διώκωμεν ἐκεῖνα τὰ αἰσχροὶ καὶ εὐτελῆ καὶ σφαλερὰ καὶ διαπίπτοντα, καὶ πολλὴν προξενούντα τὴν κάμινον ἡμῖν; Οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα τόκων αἰσχρότερον, οὐδὲν ὡμότερον. Τὰς γὰρ ἀλλοτριὰς ὁ τοιοῦτοςπραγματεύεται συμφορὰς, καὶ πρόσοδον τὴν C ἐτέρου δυσημερίαν ποιεῖται, καὶ μισθὸν ἀπαιτεῖ φιλανθρω-

* ὅπου ἐμπορία] ὅπου σπόρος C. Arm. Mor. Ben. ὅπου γὰρ σπόρος ἐστὶν D. ὅπου δὲ πρόσοδος ἐστὶν F. Mox καὶ ante πλεονασμός om. D. F. Duo membra, quae in Edd. inverso ordine leguntur, in unum contrahit An. ubi enim semen est, ibi etiam multiplicatio fructuum. * πίστευσον] ἐπίτρεψον D. ἄφες F. Mox ἀρπάσει A. B. E. ὧ τῷ πλείῳ τοῦ κεφαλαίου] Sic An. et codd. praeter D. Vulgo τὸ πλεῖον τοῦ κεφαλαίου τῷ.

πίας, ^z καθάπερ δεδοικώς μὴ ^a ἐλεήμων φανῇ, καὶ προσχή-
 ματι φιλανθρωπίας βαθύτερον ὀρύσσει ^b τὸ βάραθρον, ἐν
 τῷ βοηθεῖν ἐπιτρίβων τὴν πενίαν, καὶ ἐν τῷ χεῖρα ὀρέγειν
 ὠθῶν, καὶ δεχόμενος μὲν ὡς εἰς λιμένα, ναυαγίῳ δὲ περιβάλ-
 83 λων, ὡς ἐν σκοπέλῳ καὶ ὑφάλῳ καὶ σπιλάδι τοῦτον. Ἀλλὰ
 τί κελεύεις; φησί· τὸ συλλεχθὲν ἀργύριον καὶ ἐμοὶ χρήσι-
 μον, ἐτέρῳ διδόναι εἰς ἐργασίαν, καὶ μηδένα μισθὸν ἀπαιτεῖν;
 Ἄπαγε· οὐ φημί τοῦτο ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα βούλομαί
 σε μισθὸν λαβεῖν, οὐ μὴν εὐτελεῇ καὶ μικρὸν, ἀλλὰ πολλῶ
 μείζονα· ἀντὶ γὰρ χρυσίου, τὸν οὐρανὸν βούλομαί σε τόκον
 λαβεῖν. Τί τοίνυν εἰς πτωχείαν σεαυτὸν κατακλείεις, περὶ
 τὴν γῆν συρόμενος, καὶ μικρὰ ἀντὶ μεγάλων ἀπαιτῶν;
 Τοῦτο γὰρ οὐκ εἰδότος ἐστὶ πλουτεῖν. Ὅταν γὰρ ὁ μὲν
 θεὸς ἀντὶ χρημάτων ὀλίγων ἐπαγγέλληται σοι τὰ ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς ἀγαθὰ, σὺ δὲ λέγῃς, μὴ οὐρανόν μοι δῶς, ἀλλ'
 ἀντὶ τοῦ οὐρανοῦ χρυσίον τὸ ἀπολλύμενον· τοῦτο βουλομέ-
 B νον μένειν ἐστὶν ἐν πενίᾳ. Ὡς ὁ γε ἐπιθυμῶν πλούτου καὶ
 εὐπορίας, τὰ μένοντα πρὸ τῶν ἀπολλυμένων, τὰ ἀνάλωτα
 πρὸ τῶν δαπανωμένων, τὰ πολλὰ πρὸ τῶν ὀλίγων, τὰ
 ἀκήρατα πρὸ τῶν φθειρομένων αἰρήσεται· οὕτω γὰρ κάκεῖνα
 ἔψεται. Ὁ μὲν γὰρ τὴν γῆν πρὸ τοῦ οὐρανοῦ ζητῶν, καὶ
 ταύτης ἐκπεσεῖται πάντως· ὁ δὲ ἐκείνον ταύτης προτιθεῖς,
 ἀμφοτέρων ἀπολαύσεται μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς. Ὅπερ
 C ἵνα καὶ ἐφ' ἡμῶν γένηται, καταφρονήσαντες τῶν ἐνταῦθα
 πάντων, ἐλόμεθα τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ. Οὕτω γὰρ καὶ
 τούτων κάκείνων τευξόμεθα, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^z καθάπερ] καὶ καθάπερ D.   ^a ἐλεήμων] Sic Arm. et codd. ἀν-
 ελεήμων An. et Edd.   ^b τὸ βάραθρον] τὸν βόθρον D.   ^c Ὡς]
 Οὕτως D. F.

ΟΜΙΛΙΑ 5'.

¹Τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις 84
Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρε-
γένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα, λέγοντες· ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς
βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα
ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ.

ΠΟΛΛΗΣ ἡμῖν δεῖ τῆς ἀγρυπνίας, πολλῶν τῶν εὐχῶν, ὥστε
δυνηθῆναι ἐπεξελθεῖν τῷ παρόντι χωρίῳ, καὶ μαθεῖν, τίνες
οἱ μάγοι οὗτοι, καὶ πόθεν ἦλθον, καὶ πῶς, καὶ τίνος αὐτοὺς B
πέισαντος, καὶ τίς ὁ ἀστήρ. Μᾶλλον δὲ, εἰ βούλεσθε, πρό-
τερον ἅ φασιν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ, ταῦτα εἰς μέσον
ἀγάγωμεν. Καὶ γὰρ τοσοῦτον κατ' αὐτῶν ἐπνευσεν ὁ διά-
βολος, ὥστε καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐπιχειρεῖν ὀπλίζειν κατὰ
τῶν τῆς ἀληθείας λόγων. Τί οὖν φασιν; Ἰδοὺ, φησί, καὶ
τοῦ Χριστοῦ γεννηθέντος ἀστήρ ἐφάνη, ὅπερ ἐστὶ σημεῖον
τοῦ τὴν ἀστρολογίαν εἶναι βεβαίαν. Πῶς οὖν εἰ κατ' ἐκείνον
ἐτέχθη τὸν νόμον, ἀστρολογίαν ἔλυσεν, καὶ εἰμαρμένην ἀνείλε,
καὶ δαίμονας ἐπεστόμισε, καὶ πλάνην ἐξέβαλε, καὶ πᾶσαν
(36) τοιαύτην μαγανείαν ἀνέτρεψε; Τί δὲ καὶ οἱ μάγοι παρὰ C
τοῦ ἀστέρος αὐτοῦ μανθάνουσιν; Ὅτι βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων
ἦν; Καὶ μὴν οὐ ταύτης ἦν τῆς βασιλείας βασιλεὺς, καθὼς
καὶ τῷ Πιλάτῳ ἔλεγεν· ²“ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐκ
τοῦ κόσμου τούτου.” Οὐδὲν γοῦν ἐπεδείξατο τοιοῦτον· οὐδὲ
γὰρ δορυφόρους, οὔτε ὑπασπιστάς, οὔτε ἵππους, οὔτε ἡμιόνων
ζεῦγος, οὔτε ἄλλο τι τοιοῦτον ἔσχε περὶ ἑαυτόν· ἀλλὰ τὸν
εὐτελῆ τοῦτον βίον καὶ πτωχὸν μετήει, δώδεκα εὐτελεῖς
ἀνθρώπους μεθ' ἑαυτοῦ περιφέρων. Εἰ δὲ καὶ βασιλέα ἤδεσαν
ὄντα, τίνος ἕνεκεν παραγίνονται; Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο ἀστρο- 85
νομίας ἔργον ἐστίν, ἀπὸ τῶν ἀστρῶν εἶδέναι τοὺς τικτομένους,
ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὥρας τῶν τικτομένων προαναφωνεῖν τὰ μέλ-
λοντα ἔσεσθαι, ὥς φασιν. Οὗτοι δὲ οὔτε ὠδινούσῃ τῇ μητρὶ
παρῆσαν, οὔτε τὸν καιρὸν ἔγνωσαν, καθ' ὃν ἐτέχθη, οὔτε
ἐντεῦθεν λαβόντες τὴν ἀρχὴν, συνέθηκαν ἀπὸ τῆς τῶν ἀστρῶν

¹ Cap. II. v. 1, 2.² Joan. xviii. 36.

κινήσεως τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι· ἀλλ' ἀντιστρόφως, ἀστέρα
 πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνον θεασάμενοι φανέντα ἐπὶ τῆς αὐτῶν
 χώρας, ἔρχονται ὀφόμενοι τὸν τεχθέντα· ὅπερ καὶ ^α αὐτὸ
 τοῦ προτέρου σφόδρα ἀπορώτερον ἢ εἶη. Τίς γὰρ αὐτοὺς
 ἔπεισε λόγος, ποίων ἀγαθῶν ἐλπίς, τὸν ἐκ τοσούτου δια-
 Β στημάτος προσκυνῆσαι βασιλέα; Εἰ μὲν γὰρ αὐτῶν ἔμελλε
 βασιλεύειν, μάλιστα μὲν οὐδὲ οὕτω λόγον εἶχε τὸ γινό-
 μενον. Καὶ γὰρ εἰ μὲν ἐν βασιλικαῖς αὐλαῖς ἐτίκτετο, καὶ
 πατρὸς αὐτῷ βασιλέως παρόντος, εἰκότως ἂν τις ἔφη τού-
 τους, βουλομένους τὸν πατέρα θεραπεύσαι, προσκυνῆσαι τὸ
 τεχθὲν παιδίον, καὶ ταύτῃ πολλὴν ἑαυτοῖς ὑπόθεσιν προ-
 αποθέσθαι εὐνοίας. Νυνὶ δὲ ^β οὐδὲ αὐτῶν προσδοκῶντες
 ἔσεσθαι βασιλέα, ἀλλὰ ἔθνους ἀλλοκότου καὶ πολὺ τῆς
 αὐτῶν ἀφεστηκότος χώρας, οὔτε ἄνδρα ὀρώντες ἤδη γενό-
 μενον, τίνος ἕνεκεν τοσαύτην στέλλονται ἀποδημίαν, καὶ
 C δῶρα προσφέρουσι, καὶ ταῦτα μέλλοντες μετὰ κινδύνων ἅπαντα
 πράττειν; Καὶ γὰρ καὶ Ἡρώδης ἀκούσας διεταράχθη, καὶ
 ὁ δῆμος ἅπας ἐθορυβεῖτο, ταῦτα ἀκούσαντες παρ' αὐτῶν.
 Ἄλλ' οὐ προήδεσαν οὗτοι ταῦτα. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι λόγον.
 Εἰ γὰρ καὶ σφόδρα ἦσαν ἀνόητοι, τοῦτο οὐκ ἂν ἠγνόησαν,
 ὅτι εἰς πόλιν βασιλευομένην ἐλθόντες, καὶ τοιαῦτα κηρύξαντες,
 καὶ βασιλέα ἕτερον παρὰ τὸν τότε ^γ ὄντα δείξαντες, οὐχὶ
 86 μυρίους καθ' ἑαυτῶν ἂν ἐπεσπάσαντο θανάτους. Τί δὲ ὅλως
 καὶ προσεκύνουν ἐν σπαργάνοις ὄντα; Εἰ μὲν γὰρ ἀνὴρ ἦν,
 εἶχεν ἂν τις εἰπεῖν, ὅτι προσδοκῶντες τὴν παρ' αὐτοῦ βοή-
 θειαν εἰς προὔπτον ἑαυτοὺς ἑρρίψαν κίνδυνον· ὅπερ καὶ αὐτὸ
 τῆς ἐσχάτης ἀλογίας ἦν, τὸν Πέρσην, ^δ τὸν βάρβαρον, καὶ
 οὐδὲν κοινὸν ἔχοντα πρὸς τὸ Ἰουδαίων ἔθνος, βούλεσθαι μὲν
 τῆς ^ε οἰκίας ἀφίστασθαι, καὶ πατρίδα καὶ συγγενεῖς καὶ
^ς οἰκίους ἀφιέναι, ἐτέρα δὲ ἑαυτοὺς ὑποβάλλειν βασιλείᾳ.
 Εἰ δὲ τοῦτο ἀνόητον, τὸ μετὰ τοῦτο ἀνοητότερον πολλῷ
 πλέον. Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ μακρὰν οὕτως ἀποδημίαν ἐλ-
 θόντας, καὶ προσκυνήσαντας, καὶ ταραξάντας πάντας, ἀπελ-
 B θεῖν εὐθέως. Τί δὲ ὅλως καὶ βασιλείας σύμβολον εἶδον,
 καλύβην καὶ φάτνην, καὶ παιδίον ἐν σπαργάνοις, καὶ μητέρα

HOM. VI. ^α αὐτό] + τοῦτο Edd. et codd. praeter F. ^β οὐδὲ] μὴ Edd. ^γ ὄντα] Sic A. B. κρατοῦντα F. vulgo οἰκοῦντα. ^δ τὸν] καὶ F. An. ^ε οἰκείας B. C. ^ς οἰκείους] Sic F. Sav. ceteri οἶκους.

πτωχήν ^ειδόντες; ^ηΤίτι δὲ καὶ τὰ δῶρα προσέφερον, καὶ
 τίνος ἔνεκεν; Ἄρα νόμος ἦν καὶ ἔθος, τοὺς πανταχοῦ τικ-
 τομένους βασιλέας οὕτω θεραπεύειν; καὶ πᾶσαν περιήρσαν
 αἰὲ τὴν οἰκουμένην, οὓς ἤδεσαν ἑσομένους βασιλέας ἀπὸ μι-
 κρῶν καὶ εὐτελῶν, πρὶν ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν ἀνα-
 βῆναι, προσκυνοῦντες; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τις τοῦτο εἰπεῖν.
 Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ προσεκύνουν; Εἰ μὲν τῶν παρόντων
 ἔνεκεν, καὶ τί προσεδόκων παρὰ παιδίου καὶ μητρὸς εὐτελοῦς C
 λήψεσθαι; εἰ δὲ τῶν μελλόντων ἔνεκεν, καὶ πόθεν ἤδεσαν
 ὅτι ἀπομνημονεύσει τῶν τότε ^ιγινομένων ὁ παῖς ἐν σπαρ-
 γάνοις προσκυνηθεῖς; Εἰ δὲ ἡ μήτηρ ἔμελλεν ἀναμνησκεῖν
 αὐτὸν, οὐδὲ οὕτω τιμῆς, ἀλλὰ κολάσεως ἦσαν ἄξιοι, εἰς
 πρᾶπττον ἐμβάλλοντες αὐτὸν κίνδυνον. Ἐντεῦθεν γοῦν ὁ
 Ἡρώδης ταραχθεὶς, καὶ ἐζήτει, καὶ περιειργάζετο, καὶ ἀνε-
 λειν ἐπεχείρει. Καὶ πανταχοῦ δὲ ὁ τὸν μέλλοντα βασιλεύειν 87
 κατάδηλον ποιῶν, ἐκ πρώτης ἡλικίας ιδιώτην ὄντα, οὐδὲν
 ἕτερον ἢ σφαγῇ παραδίδωσι, καὶ μυρίους ἀνάπτει πολέμους
 αὐτῷ.

Εἶδες ^κὅσα τὰ ἄτοπα φαίνεται, εἰ κατὰ ἀνθρωπίνην
 ἀκολουθίαν καὶ κοινὴν συνήθειαν ταῦτα ἐξετάσαιμεν; Οὐδὲ
 γὰρ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ πλείονα τούτων ἐνὴν εἰπεῖν,
 37) ζήτησιν ἔχοντα ^ιπλείω τῶν εἰρημένων. Ἄλλ' ἵνα μὴ συνάπ-
 τοντες ἀπορίας ἀπορίαις ἱλιγγιᾶν ὑμᾶς ποιῶμεν, φέρε δὴ
 λοιπὸν ^μἐπὶ τὴν λύσιν τῶν ζητουμένων ἔλθωμεν, ἀρχὴν τῆς
 λύσεως ἀπὸ τοῦ ἀστέρος αὐτοῦ ποιούμενοι. Ἄν γὰρ μάθωμεν
 τίς ὁ ἀστήρ, καὶ ποταπὸς, καὶ εἰ τῶν πολλῶν εἰς, ἢ ξένος
 παρὰ τοὺς ἄλλους, καὶ εἰ φύσει ἀστήρ, ἢ ὄψι μόνον ἀστήρ, B
 εὐκόλως καὶ τὰ ἄλλα πάντα εἰσόμεθα. Πόθεν οὖν ταῦτα
 ἔσται δῆλα; Ἀπὸ τῶν γεγραμμένων αὐτῶν. Ὅτι γὰρ οὐ
 τῶν πολλῶν εἰς ὁ ἀστήρ οὗτος ἦν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀστήρ,
 ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, ἀλλὰ δυνάμεις τις ἀόρατος εἰς ταύτην μετα-
 σχηματισθεῖσα τὴν ὄψιν, πρῶτον ἀπὸ τῆς πορείας αὐτῆς
 δῆλον. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστίν ἀστήρ ^ητις ταύτην βαδί-
 ζων τὴν ὁδόν· ἀλλὰ καὶ ἥλιον εἴπησ, καὶ σελήνην, καὶ τοὺς

^ε ιδόντες om. F. An.^η Τίτι] Τί iidem.^ι γινομένων F.^κ ὅσα] πόσα Edd.^ι πλείω] μείζω F.^μ ἐπὶ] καὶ ἐπὶ Edd.^η τις ταύτην] εἰς ταύτην D. E. τις τις ταύτην B. τοιαύτην βαδίζων
 ὁδὸν (om. τις) F.

ἄλλους ἅπαντας ἀστέρας, ἐξ ἀνατολῶν ἐπὶ δύσιν ὀρώμεν
 χωροῦντας· οὗτος δὲ ἀπὸ ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν ἐφέρετο·
 οὕτω γὰρ ἡ Παλαιστίνη πρὸς τὴν Περσίδα κεῖται. Δεύτε-
 ρον, καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦτό ἐστιν ἰδεῖν. Οὐ γὰρ ἐν
 νυκτὶ φαίνεται, ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, ἡλίου λάμποντος· ὅπερ
 οὐκ ἔστι δυνάμεως ἀστέρος, ἀλλ' οὐδὲ σελήνης· ἡ γὰρ το-
 σοῦτον πάντων ὑπερέχουσα, τῆς ἀκτίνος φανείσης τῆς ἡλια-
 κῆς, κρύπτεται εὐθέως καὶ ἀφανίζεται. Οὗτος δὲ τῇ τῆς
 οἰκείας λαμπρότητος ὑπερβολῇ καὶ τὰς ἀκτῖνας ἐνίκησε τὰς
 ἡλιακὰς, φανότερος ἐκείνων φανείς, καὶ ἐν τοσούτῳ φωτὶ
 88 μεῖζον λάμψας. Τρίτον, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι καὶ πάλιν κρύ-
 πτεσθαι. Τὴν μὲν γὰρ ἕως Παλαιστίνης ὁδὸν ἐφαίνετο
 χειραγωγῶν· ἐπειδὴ δὲ ἐπέβησαν τῶν Ἱεροσολύμων, ἔκρυψεν
 ἑαυτόν· εἴτα πάλιν ὅτε τὸν Ἡρώδην ἀφέντες, ^ρ διδάξαντες
 αὐτόν ὑπὲρ ὧν ἦλθον, ἔμελλον ἀπιέναι, δείκνυσιν ἑαυτόν·
 ὅπερ οὐκ ἔστιν ἄστρου κινήσεως, ἀλλὰ δυνάμεώς τινος λογι-
 κωτάτης. Οὐδὲ γὰρ ἰδίαν τινα πορείαν εἶχεν, ἀλλ' ὅτε μὲν
 ἔδει βαδίσαι αὐτούς, ἐβάδιζεν· ὅτε δὲ στήναι, ἵστατο, πρὸς
 τὸ δέον πάντα οἰκονομῶν· καθάπερ ὁ στῦλος τῆς νεφέλης,
^α καὶ καθίζων καὶ ἐγείρων τὸ στρατόπεδον τῶν Ἰουδαίων,
 Β ἢ νικά ἐχρῆν. Τέταρτον, ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς δείξεως τοῦτο
 ἂν τις καταμάθοι σαφῶς. Οὐ γὰρ ἄνω μένων τὸν τόπον
 ἐδείκνυ· οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἦν αὐτοῖς οὕτω μαθεῖν· ἀλλὰ
 κάτω καταβὰς τοῦτο ἐποίει. Ἴστε γὰρ, ὅτι τόπον οὕτω
 μικρόν, ^ι καὶ ὅσον εἰκὸς καλύβην κατασχεῖν, μᾶλλον δὲ ὅσον
 εἰκὸς σῶμα παιδίου μικροῦ ^ς κατέχειν, οὐχ οἷόν τε ἀστέρα
 γνωρίζειν. Ἐπειδὴ γὰρ ἄπειρον τὸ ὕψος, οὐκ ἔρκει οὕτω
 στενὸν τόπον χαρακτηρίσαι καὶ γνωρίσαι τοῖς βουλομένοις
 ἰδεῖν. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς σελήνης ἴδοι τις ἂν· ἡ τοσοῦτον
 ὑπερφερὴς οὖσα τῶν ἄστρων, πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκου-
 μένην οἰκοῦσι, καὶ εἰς τοσοῦτον πλάτος γῆς ^ι ἐκκεχυμένοις,
 C ἅπασιν ἐγγὺς εἶναι δοκεῖ. Πῶς οὖν ὁ ἀστήρ, εἰπέ μοι,
 τόπον οὕτω στενὸν φάτνης καὶ καλύβης ἐδείκνυ, εἰ μὴ τὸ
 ὕψηλόν ἐκείνο ἀφείς κάτω κατέβη, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἔστη τῆς
 κεφαλῆς τοῦ παιδίου; Ὅπερ οὖν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς αἰνιτ-

^ο ὅτε] ἐπειδὴ E. F.   ^ρ καὶ διδάξαντες D. E.   ^α καὶ om. A. B.
 E.   ^ι καὶ om. F.   ^ς κατασχεῖν F.   ^ι ἐκκεχυμένης D. E. ἐκκε-
 χυμένη F. An. ἅπασιν om. B.

τόμενος ἔλεγεν· ³“ἰδοὺ ὁ ἀστήρ προῆγεν αὐτοὺς, ἕως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον.”

Ὅρᾱς δι' ὅσων δείκνυται οὐ τῶν πολλῶν εἰς ᾧν οὗτος ὁ ἀστήρ, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἔξω ^v γενέσεως δεικνύς 89 ἑαυτόν; Καὶ τίνος ἕνεκεν ἐφάνη; Ὡστε καθικέσθαι τῆς Ἰουδαίων ἀναισθησίας, καὶ πᾶσαν αὐτοῖς ἀποκλείσαι ἀπολογίας ἀφορμὴν ἀγνωμονοῦσιν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ παραγενόμενος, τὴν μὲν παλαιὰν ἀναπαύειν ἔμελλε πολιτείαν, τὴν δὲ οἰκουμένην εἰς τὴν αὐτοῦ προσκύνησιν καλεῖν, καὶ ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάττῃ προσκυνεῖσθαι πάσῃ, ἐκ προοιμίων εὐθέως τοῖς ἔθνεσιν ἀνοίγει τὴν θύραν, διὰ τῶν ἀλλοτρίων τοὺς οἰκείους παιδεῦσαι θέλων. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν προφητῶν συνεχῶς ἀκούοντες λεγόντων περὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας, οὐ σφόδρα προσεῖχον, B ἐποίησε καὶ βαρβάρους ἐλθεῖν ἀπὸ γῆς μακρᾶς, τὸν παρ' αὐτοῖς βασιλέα ἐπιζητοῦντας· καὶ παρὰ Περσικῆς πρώτης φωνῆς μαθάνουσιν, ἃ παρὰ τῶν προφητῶν μαθεῖν οὐκ ἠνέσχοντο· ἵνα ἂν μὲν εὐγνωμονῶσι, μεγίστην ἔχωσι τοῦ πείθεσθαι πρόφασιν· ἐὰν δὲ φιλονεικῶσι, πάσης ὥσιν ἀπεστερημένοι λοιπὸν ἀπολογίας. Τί γὰρ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν, μὴ δεξάμενοι τὸν Χριστὸν μετὰ τοὺς τοσοῦτους προφήτας, ὅταν ἴδωσι μάγους ἀπὸ ὅψεως ἐνὸς ἄστρου τοῦτον δεξαμένους, καὶ (38) προσκυνήσαντας τὸν φανέντα; Ὅπερ οὖν ἐπὶ τῶν Νινευϊτῶν ἐποίησε, πέμψας τὸν Ἰωνᾶν, καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος καὶ τῆς Χαναanaίας, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν μάγων. Διὰ τοῦτο C καὶ ἔλεγεν ⁴“ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται, καὶ κατακρινούσι” καὶ, “βασιλίсса νότου ἀναστήσεται, καὶ κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην” ὅτι ἐκεῖνοι μὲν τοῖς ἐλάττοσιν ἐπίστευσαν, οὗτοι δὲ οὐδὲ τοῖς μείζοσι. Καὶ τίνος ἕνεκεν διὰ τοιαύτης αὐτοὺς εἵλκυσεν ὅψεως; φησὶν. Ἀλλὰ πῶς ἐχρῆν; Προφήτας πέμψαι; Ἀλλ' οὐκ ἂν οἱ μάγοι προφητῶν ἠνέσχοντο. Ἀλλὰ φωνὴν ἄνωθεν ἀφεῖναι; Ἀλλ' οὐκ ἂν προσέσχον. Ἀλλ' ἄγγελον ἀποστεῖλαι; Ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἂν παρέδραμον. Διὰ δὴ τοῦτο πάντα ἐκεῖνα ἀφείς ὁ θεὸς, διὰ τῶν συνήθων αὐτοὺς καλεῖ, σφόδρα συγκαταβαίνων, καὶ 90 δείκνυσιν ἄστρον μέγα καὶ ἐξηλλαγμένον, ὥστε καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ κάλλει τῆς ὅψεως αὐτοὺς ἐκπληῆξαι, καὶ τῷ τρόπῳ τῆς πορείας. Ταῦτα καὶ ὁ Παῦλος μιμούμενος ἀπὸ

³ v. 9.⁴ Matth. xii. 41, 42.^v Vid. adnot. ἀπολογίας ἀφορμὴν] ἀπολογία F.

βωμοῦ τοῖς Ἑλλησι διαλέγεται, καὶ ποιητῶν ^ω παράγει μαρτυρίας εἰς μέσον· καὶ μετὰ περιτομῆς τοῖς Ἰουδαίοις δημηγορεῖ, καὶ ἀπὸ θυσιῶν πρὸς τοὺς ἐν νόμῳ ζῶντας τὴν ἀρχὴν ποιεῖται τῆς διδασκαλίας. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκάστῳ τὰ συνήθη φίλα, καὶ ὁ θεὸς καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ πεμφθέντες ἄνθρωποι πρὸς τὴν τῆς οἰκουμένης σωτηρίαν οὕτω τὰ πράγματα μεταχειρίζουσι. Μὴ τοίνυν ἀνάξιον εἶναι νομίσης αὐτοῦ, τὸ δι' ἄστέρος αὐτοὺς καλέσαι· ἐπεὶ οὕτω καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ πάντα διαβαλεῖς, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τοὺς καθαρμούς, καὶ τὰς νεομηνίας, καὶ τὴν κιβωτὸν, καὶ τὸν ναὸν δὲ αὐτόν. Καὶ γὰρ ἐξ Ἑλληνικῆς ταῦτα παχύτητος ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ἄλλ' ὅμως ὁ θεὸς διὰ τὴν τῶν πλανηθέντων σωτηρίαν ἠνέσχετο διὰ τούτων θεραπευθῆναι, δι' ὧν οἱ ἔξωθεν δαίμονας ἐθεράπουν, μικρὸν παραλλάξας αὐτά· ἵνα αὐτοὺς κατὰ μικρὸν τῆς συνηθείας ἀποσπάσας ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν ^α ἀγάγῃ φιλοσοφίαν. Ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μάγων ἐποίησε, δι' ὧν οἱ ἄστρον καλέσαι αὐτοὺς ἀνασχόμενος, ἵνα λοιπὸν ὑψηλοτέρους ἐργάC σται. Ἐπεὶ οὖν ἤγαγε καὶ ἐχειραγώγησε, καὶ πρὸς τὴν φάτνην ἔστησεν, οὐκέτι δι' ἄστρον, ἀλλὰ δι' ἀγγέλου λοιπὸν αὐτοῖς διαλέγεται· οὕτω κατὰ μικρὸν βελτίους ἐγέγοντο. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Ἀσκαλωνιτῶν καὶ Γαζαίων ἐποίησε. Καὶ γὰρ αἱ πέντε πόλεις ἐκεῖναι, ἐπειδὴ τῆς κιβωτοῦ παραγενομένης ἐπλήγησαν καιρίαν πληγὴν, καὶ ἀπαλλαγὴν οὐδεμίαν εὔρισκον τῶν ἐπικειμένων κακῶν, τοὺς μάντεϊς καλέσαντες, καὶ ἐκκλησίαν συναγαγόντες, ἐζήτουν λύσιν εὑρεῖν τῆς θεηλάτου πληγῆς ἐκείνης. Εἶτα τῶν μάν91 τεων εἰπόντων, ⁵ ὅτι δαμάλεις ἀδαμάστους καὶ πρωτοτοκούσας ὑποζεύξαι τῇ κιβωτῷ χρή, καὶ μηδενὸς χειραγωγούντος ἀφεῖναι βαδίζειν· οὕτω γὰρ ἔσται κατάδηλον, εἴτε θεήλατος ἦν ἡ πληγὴ, εἴτε ἐκ περιφορᾶς τινος ἡ νόσος· (ἂν μὲν γὰρ, φησὶ, τὸν ζυγὸν ὑπὸ τῆς ἀπειρίας συντρίψωσι, ἡ πρὸς τὰς δαμάλεις μυκωμένας ἐπιστραφῶσι, συντυχία τὸ γεγεννημένον ἐστίν· ἂν δὲ ὀρθὰ βαδίσωσι, καὶ οὔτε πρὸς τὸν μυκηθμὸν τῶν παιδίων πάσχουσαί τι, οὔτε ὑπὸ τῆς ἀγνοίας τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν, πλανηθῶσιν, εὐδὴλον ὅτι ἡ τοῦ

⁵ 1 Reg. vi. 7, sqq.

^ω παράγει] ἄγει Mor. Ben. paulo post ἐδημηγόρει A. B. C. D.
^α ἀναγάγῃ D. E. Infra Ἐπειδὴ γούν F. ^γ ἦν om. A. B. F. πάσχουσαι] πάσχωσι E. πάθωσι F.

θεοῦ χεὶρ ἐστὶν ἡ ἀψαμένη τῶν πόλεων τούτων·) ἐπεὶ οὖν ταῦτα τῶν μάντεων εἰπόντων, ἐπείσθησαν οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες ἐκείνας, καὶ ἐποίησαν ὡς ἐκελεύσθησαν· καὶ ὁ θεὸς τῇ τῶν μάντεων ἡκολούθησε γνώμῃ, συγκαταβαίνων πάλιν, B καὶ οὐκ ἐνόμισεν ἀνάξιον εἶναι αὐτοῦ τῶν μάντεων τὴν πρόρρησιν εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν, καὶ ποιῆσαι πιστοὺς εἶναι δοκεῖν, ἐν οἷς τότε εἰρήκασι. Καὶ γὰρ μεῖζον τὸ κατορθούμενον ἦν, τῷ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐναντίους μαρτυρῆσαι τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ ψῆφον τοὺς αὐτῶν διδασκάλους ἐξενεγκεῖν. Καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ τοιαῦτα ἴδοι τις ἂν οἰκονομοῦντα τὸν θεόν. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἐγγαστριμύθου τούτῳ προσέεικε τῆς οἰκονομίας τῷ τρόπῳ, ὃ καὶ ὑμεῖς λοιπὸν ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἐπιλῦσαι δυνήσεσθε.

Τοῦ μὲν οὖν ἀστέρος ἕνεκεν παρὰ μὲν ἡμῶν ταῦτα εἴρηται, παρὰ δὲ ὑμῶν καὶ πλείονα λεχθῆναι δύναιτ' ἂν· C
⁶ “δίδου γὰρ, φησί, σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται”
 δεῖ δὲ λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ἀναγνωσθέντων ἐλθεῖν. Τίς δὲ ἡ ἀρχή; “Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα.” Μάγοι μὲν ἀστέρος κατάρχοντος ἡκολούθησαν· οὗτοι δὲ οὐδὲ προφητῶν ἐνη-
 (39) χούντων ἐπίστευσαν. Τίνος ^a δὲ ἕνεκεν ἡμῖν καὶ τὸν χρόνον λέγει, καὶ τὸν τόπον, “ἐν Βηθλεὲμ” εἰπὼν, καὶ “ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως;” τίνος δὲ ^b χάριν καὶ τὸ 92 ἀξίωμα προστίθῃσι; Τὸ ἀξίωμα μὲν, ἐπειδὴ καὶ ἕτερος ἦν Ἡρώδης, ὁ τὸν Ἰωάννην ἀνελών· ἄλλ' ἐκεῖνος τετράρχης ἦν, οὗτος δὲ βασιλεὺς. Τὸν τόπον δὲ καὶ τὸν χρόνον τίθῃσι, προφητείας ἡμᾶς ἀναμνησκων παλαιάς· ὧν τὴν μὲν ὁ Μιχαίας προεφήτευσεν λέγων, ⁷ “καὶ σὺ Βηθλεὲμ γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἰ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα” τὴν δὲ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, ἀκριβῶς ἡμῖν χαρακτηρίζων τὸν χρόνον, ^c καὶ μέγα τὸ παράσημον τῆς αὐτοῦ παρουσίας τιθεῖς· ⁸ “οὐκ ἐκλείψει γὰρ, φησὶν, ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ^d ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς B

⁶ Prov. ix. 9.⁷ Mich. v. 2.⁸ Gen. xlix. 10.

^a τῷ] τὸ A. B. D. E.   ^b δὲ] οὖν A. B. C.   ^c χάριν] ἕνεκεν D. E. F.   ^d καὶ μέγα τὸ παράσημον] τὸ μέγα καὶ παραδόξον A. B. C.   mox τιθεὶς F. et corr. D.   vulgo τίθησιν.   ^e ἕως ἂν... ἐθνῶν desunt in codd.

προσδοκία ἐθνῶν.” Ἄξιον δὲ κακεῖνο ζητῆσαι, πόθεν εἰς
 τοιαύτην ἦλθον ἔννοιαν, καὶ τίς αὐτοὺς εἰς τοῦτο διήγειρεν.
 Οὐ γὰρ δὴ τοῦ ἀστέρος ἐμοὶ δοκεῖ τὸ ἔργον εἶναι μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τοῦ θεοῦ τοῦ τὴν ψυχὴν αὐτῶν κινήσαντος· ὅπερ
 καὶ ἐπὶ Κύρου πεποίηκε, παρασκευάζων αὐτὸν ἀφεῖναι τοὺς
 Ἰουδαίους. Οὐχ οὕτω μέντοι τοῦτο εἰργάσατο, ὥστε τὸ
 αὐτεξούσιον λυμῆνασθαι· ἐπεὶ καὶ Παῦλον καλέσας ἄνωθεν
 διὰ φωνῆς, καὶ τὴν αὐτοῦ χάριν καὶ τὴν ἐκείνου ὑπακοὴν δή-
 λην ἐποίησε. Καὶ τίνος ἕνεκεν μὴ πᾶσι τοῖς μάγοις τοῦτο,
 φησὶν, ἀπεκάλυψεν; Ὅτι οὐδὲ πάντες πιστεύειν ἔμελλον,
 C ἀλλ’ οὗτοι τῶν ἄλλων ἦσαν ἐπιτηδεϊότεροι· ἐπεὶ καὶ μυρία
 ἔθνη ἀπώλοντο, καὶ Νινευίταις ὁ προφήτης ἐπέμπετο μό-
 νοις· καὶ δύο ἦσαν λησταὶ ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ ὁ εἰς διεσώθη
 μόνος. Ὅρα γοῦν τούτων τὴν ἀρετὴν, οὐκ ἀφ’ ὧν ἦλθον,
 ἀλλὰ καὶ ἀφ’ ὧν παρρῆσιάζονται. Καὶ γὰρ ἵνα μὴ δόξωσιν
 ὑποβολιμαῖοί τινες εἶναι, λέγουσι τὸν ὁδηγήσαντα, καὶ τῆς
 ὁδοῦ τὸ μῆκος, καὶ τὴν παρρῆσίαν ἑλθόντες ἐνδείκνυνται·
 “ἦλθομεν γὰρ, φησί, προσκυνῆσαι αὐτῷ” καὶ οὔτε τοῦ δή-
 93 μου τὸν θυμὸν, οὔτε τοῦ βασιλέως τὴν τυραννίδα ἐδεδοίκεσαν.
 Ὅθεν ἔμοιγε δοκοῦσιν οὗτοι καὶ οἵκοι διδάσκαλοι γενέσθαι
 τῶν ἐγχωρίων. Οἱ γὰρ ἐνταῦθα μὴ παραιτησάμενοι τοῦτο
 εἰπεῖν, πολλῷ μᾶλλον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρρησιάσαντο, ἅτε
 καὶ τὸν χρησμὸν τὸν παρὰ τοῦ ἀγγέλου λαβόντες, καὶ τὴν
 παρὰ τοῦ προφήτου μαρτυρίαν. ⁹ “Ἀκούσας δὲ Ἡρώδης,
 φησὶν, ἐταράχθη, καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ’ αὐτοῦ.” Ὁ
 μὲν Ἡρώδης εἰκότως, ἅτε βασιλεὺς ὢν, καὶ δεδοικὼς ὑπὲρ τε
 ἑαυτοῦ καὶ τῶν παιδῶν· τὰ δὲ Ἱεροσόλυμα τίνος ἕνεκεν;
 Καίτοιγε σωτῆρα, καὶ εὐεργέτην, καὶ ἐλευθερωτὴν ἄνωθεν
 αὐτὸν οἱ προφῆται προῦλεγον. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐταράχθη-
 B σαν; Ἀπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης, ἀφ’ ἧς καὶ ἔμπροσθεν ¹ τὸν
 θεὸν εὐεργετοῦντα ἀπεστρέφοντο, καὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐμέμ-
 νητο κρεῶν, τοσαύτης ἀπολαύοντες ἐλευθερίας. Σὺ δέ μοι
 σκόπει τῶν προφητῶν τὴν ἀκρίβειαν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ
 τοῦτο προανεφώνησεν ὁ προφήτης ἄνωθεν λέγων· “θελή-
 σουσιν, εἰ ἐγενήθησαν πυρίκαυστοι· ὅτι παιδίον ἐγεννήθη

⁹ v. 3.¹ ἐλθόντες om. D. E. An. Sav.¹ τὸν] καὶ τὸν D. E. F.

ἡμῖν, ^ε υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν.” Ἀλλ’ ὅμως ταραχθέντες, οὐ ζητοῦσι τὸ συμβάν ἰδεῖν, οὐδὲ τοῖς μάγοις ἀκολουθοῦσι καὶ περιεργάζονται ¹⁰ οὕτως ὁμοῦ καὶ φιλόνοικοι καὶ ῥάθυμοι μάλιστα πάντων ἦσαν. Δέον γὰρ αὐτοὺς καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι, ὅτι παρ’ αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς ἐτέχθη, καὶ τὴν Περσῶν εἵλκυσεν χώραν, καὶ μέλλουσιν ἔχειν ἅπαντας ὑποχειρίους, ἅτε C τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ βέλτιον προελθόντων, καὶ ^h ἀπὸ προοιμίου λαμπρᾶς οὕτω τῆς ἀρχῆς γενομένης, ⁱ οἱ δὲ οὐδὲ ταύτῃ γίνονται ἀμείνους. Καίτοι ἄρτι τῆς αἰχμαλωσίας ἦσαν τῆς ἐκείθεν ἀπαλλαγέντες· καὶ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ^k ἐννοεῖν, εἰ καὶ μηδὲν τῶν ἀπορρήτων καὶ ὑψηλῶν ᾗδεσαν, ¹ ἀλλ’ ἀπὸ τῶν παρόντων ^m ἐψηφίσαντο μόνον, ὅτι εἰ τεχθέντα οὕτω ⁹⁴ τρέμουσιν ἡμῶν τὸν βασιλέα, πολλῶ μᾶλλον αὐξηθέντα φοβηθήσονται, καὶ ὑπακούσουσι, καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἔσται λαμπρότερα τὰ ἡμέτερα.

ⁿ Ἀλλ’ οὐδὲν τούτων αὐτοὺς διανίστησι· τοσαύτη ἦν αὐτῶν ἡ νωθεία, μετὰ ^o ταύτης δὲ καὶ ἡ βασκανία· ἅπερ ἀμφότερα δεῖ μετὰ ἀκριβείας ἐξορίζειν τῆς ἡμετέρας διανοίας, καὶ πυρὸς εἶναι σφοδρότερον τὸν μέλλοντα ἐπὶ τῆς τοιαύτης παρατάξεως ἴστασθαι. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε·
(40) ¹¹ “ πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ^p ἤθελον εἰ ἤδη ἀνήφθῃ.” Καὶ τὸ πνεῦμα διὰ τοῦτο ἐν πυρὶ φαίνεται. Ἀλλ’ ἡμεῖς τέφρας ψυχρότεροι γεγόναμεν, καὶ τῶν τεθνηκότων νεκρότεροι· καὶ ταῦτα Παῦλον ὀρώντες ὑπὲρ τὸν B οὐρανὸν ἱπτάμενον, καὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ φλογὸς ἀπάσης σφοδρότερον ἅπαντα νικῶντα καὶ ὑπερβαίνοντα, τὰ κάτω, τὰ ἄνω, τὰ παρόντα, τὰ μέλλοντα, τὰ ὄντα, τὰ οὐκ ὄντα. Εἰ δὲ μείζον σου ἐκεῖνο τὸ ὑπόδειγμα, μάλιστα μὲν οὖν καὶ οὗτος νωθείας ὁ λόγος· τί γάρ σου πλέον εἶχεν ὁ Παῦλος, ὅτι ἀδύνατον τὸν πρὸς ἐκεῖνόν σοι φῆς

¹⁰ Esai. ix. 5, 6.¹¹ Luc. xii. 49.

^ε υἱὸς καὶ] καὶ υἱὸς Edd. ^h ἐκ προοιμίου C. ἐκ (τῶν B.) προοιμίων A. B. ⁱ οἱ δὲ quae vulgo desunt, addidi e cod. E. vid. adnot. ^k ἐννοεῖν] ἐννοοῦντας A. B. C. ¹ ἀλλ’ om. A. B. ^m ἐψηφίσαντο] γοῦν ψηφίσασθαι A. B. C. ⁿ ΗΘΙΚΟΝ. “Ὅτι τὸ κατὰ θεὸν πένθος καὶ χαρὰν ποιεῖ μεγάλην καὶ ὠφέλειαν· καὶ ὅτι μέγα κακὸν ὁ γέλως· καὶ ὅτι δεῖ φεύγειν τὰ θέατρα. A. ^o ταύτης] αὐτῆς F. ^p ἤθελον] Vulgo τί ἤθελον, sed τί deest in meis praeter F. etiam in Mosqq. vid. Matthaei. ad Luc. xii. 49.

εἶναι ζῆλον; πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ φιλονεικῶμεν, τὸν Παῦλον ἀφέντες, τοὺς πρώτους πιστεύσαντας ἐννοήσωμεν, οἱ καὶ χρήματα, καὶ κτήματα, καὶ φροντίδα καὶ ^ασχολὴν ἅπασαν βιωτικὴν ἐξέβαλον, καὶ ὅλους ἑαυτοὺς ἀνέθηκαν τῷ θεῷ, καθ' ἐκάστην νύκτα καὶ ἡμέραν τῇ τοῦ λόγου διδασκαλίᾳ προσεδρεύοντες. Τοιοῦτον γὰρ τὸ πῦρ τὸ πνευματικόν οὐδεμίαν ἐπιθυμίαν ἀφήσιν ἔχει τῶν ἐνταῦθα, ἀλλ' εἰς ἕτερον ἡμᾶς μεθίστησιν ἔρωτα. Διὰ τοῦτο ὁ τοιούτων ἐρῶν πραγμάτων, καὶ τὰ ὄντα προέσθαι δέη, καὶ τρυφῆς, καὶ δόξης καταγελάσαι, καὶ αὐτὴν ἐκδοῦναι τὴν ψυχὴν, μετὰ πάσης ἐνκολίας ταῦτα πάντα ποιεῖ. Ἡ γὰρ τοῦ πυρὸς
95 ἐκείνου θερμότης εἰς τὴν ψυχὴν εἰσιούσα, πᾶσαν ἐκβάλλει νωθεῖαν, καὶ πτεροῦ ποιεῖ κουφότερον τὸν ἀλόντα· καὶ πάντων τῶν ὀρωμένων ^ιὑπερορῶν λοιπὸν, ὁ τοιοῦτος ἐν κατανύξει μένει διηνεκεῖ, πηγὰς συνεχεῖς ἀφιεῖς δακρύων, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν καρπούμενος τὴν ἡδονήν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως συγκολλᾷ καὶ ἐνοῖ τῷ θεῷ, ὥς τὰ τοιαῦτα δάκρυα. Ὁ τοιοῦτος καὶ ἐν μέσαις πόλεσιν ἢ κατοικῶν, ὥς ἐν ἐρημίᾳ διατρίβει καὶ ὄρεσι καὶ ^ςνάπαις, οὐδένα τῶν παρόντων ὀρῶν, οὐδὲ κόρον τῶν τοιούτων λαμβάνων θρήνων, ἂν τε ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἂν τε ὑπὲρ τῶν ἑτέροις πεπλημμελημένων δακρύῃ. Διὰ τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων τούτους ἐμακάριζεν ὁ
B ^{θεός}, ¹² “μακάριοι οἱ πενθοῦντες,” λέγων. Καὶ πῶς ὁ Παῦλός φησι ¹³ “χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε;” Τὴν ἐκ τῶν δακρύων τούτων λέγων ἡδονήν. Ὡσπερ γὰρ ἡ διὰ κόσμον χαρὰ λύπην ἔχει συγκεκληρωμένην, οὕτω τὰ κατὰ θεὸν δάκρυα χαρὰν βλαστάνει διηνεκῇ καὶ ἀμάραντον. Οὕτω καὶ ἡ πόρνη παρθένων ἐγένετο σεμνοτέρα, τούτῳ κατασχεθεῖσα τῷ πυρί. Ἐπειδὴ γὰρ διεθερμάνθη τῇ μετανοίᾳ, ἐξεβακχεύθη λοιπὸν τῷ περὶ τὸν Χριστὸν πόθῳ, τὰς τρίχας λύουσα, καὶ τοὺς ^νἀγίους βρέχουσα πόδας τοῖς δάκρυσιν, καὶ ταῖς ἰδίαις αὐτοὺς ἀπομάσσουσα κόμαις, καὶ τὸ μύρον κενοῦσα. Καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα ἔξωθεν ἐγίνετο· τὰ δὲ ἐν

¹² Matth. v. 5.¹³ Phil. iv. 4.

^α σχολὴν] διατριβὴν D. E. F. ^ι ὑπερορῶν] Sic E. An. ὑπερορῶντα F. Vulgo ὑπερορᾶν, et post h. v. plene interpungitur.
^ς νάπαις] Sic An. et codd. σπηλαίοις Edd. ^ι θεός] Χριστός An. Ben. ^ν ἀγίους] + αὐτοῦ A. B. C.

τῇ διανοίᾳ τελούμενα πολλῶ τούτων θερμότερα ἦν, ^w ἂ C
 μόνος αὐτὸς ἔβλεπεν ὁ θεός. Διὰ δὲ τοῦτο ^x ἕκαστος
 ἀκούων, συγχαίρει τε αὐτῇ, καὶ εὐφραίνεται τοῖς ἐκείνης
 κατορθώμασι, καὶ πάντων ἀπαλλάττει τῶν ἐγκλημάτων
 αὐτήν. Εἰ δὲ ἡμεῖς οἱ πονηροὶ ταύτην φέρομεν τὴν ψῆφον,
 ἐννόησον τίνος ἀπέλαυσε παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, καὶ
 πόσα, καὶ πρὸ τῶν τοῦ θεοῦ δωρεῶν, ἀπὸ τῆς μετανοίας ⁹⁶
 ἐκαρπώσατο ^y ἀγαθὰ. Καθάπερ γὰρ ὑετοῦ καταρράγ έντος
 σφοδροῦ αἰθρία γίνεται καθαρά, οὕτω καὶ δακρύων καταφε-
 ρομένων γαλήνη γίνεται καὶ εὐδία, καὶ τὸ ἐκ τῶν ἀμαρτημά-
 των ἀφανίζεται σκότος. Καὶ ὥσπερ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύμα-
 τος, οὕτως ἀπὸ δακρύων καὶ ἐξομολογήσεως καθαιρόμεθα
 πάλιν, ἂν μὴ πρὸς ἐπίδειξιν τοῦτο ποιῶμεν καὶ πρὸς φιλο-
 τιμίαν. Τὴν γὰρ οὕτω δακρύνουσαν τῆς καλλωπιζομένης ^z καὶ
 ὑπογραφαῖς καὶ ἐπιτρίμμασι μᾶλλον κατηγορεῖσθαι φαίην
 ἂν εἶναι δίκαιον. Ἐγὼ γὰρ ἐκεῖνα ζητῶ τὰ δάκρυα τὰ μὴ
 πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πρὸς κατάνυξιν γινόμενα· τὰ λάθρα καὶ
 ἐν τοῖς ταμείοις, καὶ μηδενὸς ὀρώντος, ἀλλ' ἡρέμα καὶ B
 ἀψοφητὶ στάζοντα· τὰ ἀπὸ βάθους διανοίας, τὰ ἐν τῷ θλί-
 βεσθαι καὶ ὀδυνᾶσθαι, τὰ διὰ τὸν θεὸν μόνον γινόμενα, οἷα
 τὰ τῆς Ἄννης ἦν· ¹⁴ “τὰ γὰρ χεῖλη αὐτῆς, φησὶν, ἐκινεῖτο,
 καὶ ἡ φωνὴ αὐτῆς οὐκ ἠκούετο” ἀλλὰ τὰ δάκρυα μόνον
 σάλπιγγος λαμπροτέραν ἠφίει φωνήν. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ
 τὴν μήτραν ἀνέφωξεν ὁ θεός, καὶ τὴν σκληρὰν πέτραν ἀπα-
 λὴν ἄρουραν εἰργάσατο.

^a Ἄν οὕτω καὶ αὐτὸς δακρύῃς, μιμητὴς τοῦ δεσπότου σου
 γέγονας. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐδάκρυσε, καὶ ἐπὶ Λαζάρου
 καὶ ἐπὶ τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰούδα διεταράχθη. Καὶ
 1) τοῦτο μὲν πολλάκις ἐστὶν ἰδεῖν αὐτὸν ποιῶντα, γελῶντα δὲ C
 οὐδαμοῦ· ἀλλ' οὐδὲ μειδιῶντα ἡρέμα· οὐκοῦν τῶν εὐαγγελι-
 στῶν ^a οὐδεὶς εἶρηκε. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος, ὅτι μὲν ἐδά-
 κρυσε, καὶ τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν τοῦτο ἐποίει, καὶ αὐτὸς
 περὶ ἑαυτοῦ, καὶ ἕτεροι περὶ αὐτοῦ τοῦτο λέγουσιν· ὅτι δὲ
 ἐγέλασεν, οὐδαμοῦ οὔτε αὐτὸς εἶρηκεν, ^b οὔτε ἄλλος οὐδὲ εἰς

¹⁴ 1 Reg. i. 13.

^w ἂ] ἂ καὶ iidem. ^x ἕκαστος] + ἡμῶν iidem. ^y ἀγαθὰ] τὰ
 ἀγαθὰ D. ^z καὶ] ἐν Sav. Ben. ^a οὐδεὶς] τοῦτο οὐδεὶς D. E. οὐδεὶς
 τοῦτο F. ^b οὔτε] Edd. οὐδὲ et mox περὶ αὐτοῦ (hoc F.) vid. adnot.

τῶν ἀγίων, οὔτε περὶ ἑαυτοῦ, οὔτε περὶ ἐτέρου τινὸς τοιού-
 97 του· ^ε ἀλλὰ περὶ Σάρρας μόνης τοῦτο εἴρηται, ἡνίκα ἐπετιμή-
 θη· καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ Νῶε, ὅτε αὐτ' ἐλευθέρου δούλος
 γέγονε. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ τὸν γέλωτα ἐκκόπτων, ἀλλὰ
 τὴν διάχυσιν ἀναιρῶν. Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, θρύπτῃ
 καὶ διαρρέεις, τοσαύταις εὐθύναις ἔνοχος ὢν ἔτι, καὶ φοβερῶ
 μέλλων ^δ παραστήσεσθαι δικαστηρίῳ, καὶ πάντων παρέχειν
 λόγον μετὰ ἀκριβείας τῶν ἐνταῦθα γεγεννημένων; Καὶ γὰρ
 ὢν ἐκόντες καὶ ^ε ὢν ἄκοντες ἡμάρτομεν, δώσομεν λόγον·
 15 “ὃς γὰρ ἂν ἀρνήσηται με, φησὶν, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,
 καὶ γὰρ ἀρνήσομαι αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ^ε μου” καί-
 Β τοιγε ἀκούσιος ἢ τοιαύτη ἄρνησις, ἀλλ' ὅμως οὐ διαφεύγει
 τὴν κόλασιν, ἀλλὰ καὶ ταύτης διδόμεν εὐθύναι· καὶ ὢν
 ἴσμεν, καὶ ^ε ὢν οὐκ ἴσμεν· 16 “οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοιδα, φη-
 σὶν, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι” καὶ ὢν κατὰ ἄγνοιαν,
 καὶ ^h ὢν κατὰ γνῶσιν· 17 “μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, φησὶν, ὅτι
 ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν” ἀλλ' ὅμως οὐκ
 ἀρκεῖ τοῦτο εἰς ἀπολογίαν αὐτοῖς. Καὶ Κορινθίοις δὲ ἐπι-
 στέλλων ἔλεγε· 18 “φοβοῦμαι μήπως ὡς ὁ ὄφεις ἐξηπάτησεν
 Εὐάν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα
 ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν.” Τοσούτων
 τοίνυν μέλλων διδόναι εὐθύναις, κάθη γελῶν, καὶ ἀστεῖα λέ-
 C γων, καὶ τρυφῇ προσέχων; Ἄν γὰρ μὴ ταῦτα ποιήσω,
 φησὶν, ἀλλὰ πενθήσω, τί τὸ ὄφελος; Μέγιστον μὲν οὖν,
 καὶ τοσοῦτον ὅσον οὐδὲ τῷ λόγῳ παραστήσαι δυνατόν.
 Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν δικαστηρίων, ὅσα ἂν δακρύσης,
 οὐκ ἐκφεύξῃ τὴν κόλασιν μετὰ τὴν ἀπόφασιν· ἐνταῦθα δὲ,
 ἂν στυγνᾶσῃς μόνον, ἔλυσας τὴν ψῆφον, καὶ συγγνώμης
 98 ἀπέλυσας. Διὰ τοῦτο πολλὰ περὶ πένθους ἡμῖν ὁ Χριστὸς
 διαλέγεται, καὶ μακαρίζει τοὺς πενθοῦντας, καὶ ταλανίζει
 τοὺς γελῶντας. Οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ θέατρον τοῦτο γέλωτος,
 οὐδὲ διὰ τοῦτο συνήλθομεν, ἵνα ἀνακαγχάζωμεν, ἀλλ' ἵνα
ⁱ στεναίξωμεν, καὶ βασιλείαν ἐκ τοῦ στεναγμοῦ τούτου κλη-
 ρονομήσωμεν. Σὺ δὲ βασιλεῖ μὲν παρεστῶς, οὐδὲ ἀπλῶς

15 Matth. x. 33.

16 1 Cor. iv. 4.

17 Rom. x. 2.

18 2 Cor. xi. 3.

^ε ἀλλὰ] ἀλλ' ἢ F.^δ παρίστασθαι F.^ε ὢν om. A. B. C.^f μου] + τοῦ ἐν οὐρανοῖς Edd.^ε ὢν om. A.^h ὢν om. A. B. C. D.ⁱ στεναίξωμεν B. C.

μειδιᾶσαι ἀνέχῃ· τὸν δὲ τῶν ἀγγέλων δεσπότην ἔχων ἔνοικον οὐχ ἔστηκας ^k μετὰ τρόμου καὶ σωφροσύνης τῆς προσηκούσης, ἀλλὰ γελᾷς, αὐτοῦ πολλάκις ὀργιζομένου; καὶ οὐκ ἐννοεῖς ὅτι τῶν ἁμαρτημάτων ταύτῃ μειζόνως παροξύνεις αὐτόν; Οὐ γὰρ οὕτω τοὺς ἁμαρτάνοντας, ὡς τοὺς μετὰ τὴν ἁμαρτίαν μὴ συστελλομένους ἀποστρέφεσθαι εἴωθεν ὁ θεός. B Ἀλλ' ὅμως οὕτως εἰσὶν ἀναισθήτως τινὲς διακείμενοι, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα τὰ ῥήματα λέγειν· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο δακρῦσαι ποτε, ἀλλὰ δῶῃ μοι γελᾶν καὶ παίζειν ὁ θεὸς πάντα τὸν χρόνον. Καὶ τί ταύτης τῆς διανοίας παιδικώτερον γένοιτ' ἄν; οὐ γὰρ ὁ θεὸς δίδωσι παίζειν, ἀλλ' ὁ διάβολος. Ἄκουσον γοῦν, οἱ παίζοντες τί ἔπαθον ¹⁹ “ἐκάθισε, φησὶν, ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν.” Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἐν Σοδόμοις, τοιοῦτοι οἱ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ. Καὶ γὰρ καὶ περὶ ἐκείνων φησὶν, ὅτι ²⁰ “ἐν ὑπερηφανίᾳ, καὶ ἐν εὐθηνίαις, καὶ ἐν πλησμονῇ ἄρτων ἐσπατάλων.” Καὶ οἱ C κατὰ τὸν Νῶε ὄντες τὴν κιβωτὸν ¹ ἐπὶ τοσούτοις ὀρῶντες κατασκευαζομένην ἔτεσιν, ἀναλγήτως εὐφραίνοντο, μηδὲν τῶν μελλόντων προορώμενοι. Διὰ τοῦτο καὶ πάντας αὐτοὺς ἐπελθὼν παρέσυρεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ τὸ κοινὸν τῆς οἰκουμένης ναυάγιον τότε εἰργάσατο.

Μὴ τοίνυν αἶτει παρὰ τοῦ θεοῦ ταῦτα, ἃ παρὰ τοῦ διαβόλου λαμβάνεις. Τοῦ γὰρ θεοῦ, δοῦναι καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην, νήφουσιν, σωφρονοῦσαν καὶ κατεσταλμένην, μετανοοῦσαν καὶ κατανενυγμένην. Ταῦτα ἐκείνου τὰ δῶρα, ἐπειδὴ καὶ τούτων ἡμῖν χρεῖα μάλιστα. 99 Καὶ γὰρ ἀγὼν ἐφέστηκε χαλεπὸς, καὶ ²¹ πρὸς τὰς ἀοράτους ἡμῖν δυνάμεις ἢ πάλῃ, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἢ μάχῃ, πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας ὁ πόλεμος· καὶ ἀγαπητὸν σπουδάζοντας ἡμᾶς καὶ νήφοντας καὶ διεγρηγο- 42) μένους, δυνηθῆναι τὴν ἀγρίαν ^m ἐκείνην φάλαγγα ἐνεγκεῖν. Ἄν δὲ γελῶμεν καὶ παίζωμεν, καὶ διαπαντὸς ῥαθυμῶμεν, καὶ πρὸ τῆς συμβολῆς ὑπὸ τῆς οἰκείας καταπεσούμεθα ῥαθυμίας. Οὐ τοίνυν ἡμέτερον τὸ γελᾶν διηνεκῶς καὶ θρύπτεσθαι καὶ

¹⁹ Exod. xxxii. 6.²⁰ Ezech. xvi. 49.²¹ Eph. vi. 12.

^k μετὰ τρόμου καὶ] τρέμων καὶ μετὰ Edd. τρόμου] φόβου F.
¹ ἐπὶ τοσούτοις . . . ἔτεσιν] ἐπὶ τοσούτον . . . χρόνον Edd. ^m ἐκείνων Edd.

τρυφᾶν, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, τῶν πορνευομένων γυναικῶν,
 B τῶν εἰς τοῦτο ^η ἐξυρηνμένων ἀνδρῶν, τῶν παρασίτων, τῶν
 κολάκων· οὐ τῶν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν κεκλημένων, οὐ τῶν εἰς τὴν
 ἄνω πόλιν ἐγγεγραμμένων, οὐ τῶν ὅπλα βασταζόντων πνευ-
 ματικά, ἀλλὰ τῶν τῷ διαβόλῳ τελουμένων. Ἐκεῖνος γάρ
 ἐστίν, ἐκεῖνος ὁ καὶ τέχνην τὸ πρᾶγμα ποιήσας, ἵνα τοὺς
 στρατιώτας ^ο ἐκλύσῃ τοῦ Χριστοῦ, καὶ μαλακώτερα αὐτῶν
 ποιήσῃ τῆς προθυμίας τὰ νεῦρα. Διὰ τοῦτο καὶ θέατρα
 ὑποδόμησεν ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ τοὺς γελωτοποιοὺς ἐκείνους
 ἀσκήσας, διὰ τῆς ἐκείνων λύμης κατὰ τῆς πόλεως ἀπάσης τὸν
 τοιοῦτον ^ρ ἐνσκήπτει λοιμόν· ἃ φεύγειν ὁ Παῦλος ἐκέλευσε,
 C τὴν μωρολογίαν καὶ τὴν ^α εὐτραπελίαν, ταῦτα διώκειν
 ἀναπείθων. Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον τούτων ἢ τοῦ γέλωτός
 ἐστὶν ὑπόθεσις. Ὅταν μὲν γὰρ βλάσφημόν τι εἴπωσιν ἢ
 αἰσχρὸν οἱ μῖμοι τῶν γελοίων ἐκείνων, τότε πολλοὶ τῶν
 ἀνοητοτέρων γελῶσι καὶ τέρπονται, ὑπὲρ ὧν αὐτοὺς λιθά-
 ζειν ἐχρῆν, ὑπὲρ τούτων κροτοῦντες, καὶ τὴν κάμινον τοῦ
 πυρὸς διὰ τῆς ἡδονῆς ταύτης κατὰ τῆς ἐαυτῶν ἑλκοντες κεφα-
 λῆς. Οἱ γὰρ ἐπαινοῦντες τοὺς ^ι ταῦτα λέγοντας, οὗτοι μά-
 λιστά εἰσιν οἱ λέγειν ἀναπείθοντες· διὸ καὶ τῆς κολάσεως
 τῆς ἐπὶ τούτοις κειμένης δικαιότερον ἂν ^ε εἶεν ὑπεύθυνοι. Εἰ
 100 γὰρ μηδεὶς ἦν ὁ τὰ τοιαῦτα θεώμενος, οὐδ' ἂν ὁ ἀγωνιζόμενος
 ἦν· ὅταν δὲ ἴδωσιν ὑμᾶς καὶ ἐργαστήρια καὶ τέχνας καὶ τὴν
 ἐκ τούτων πρόσοδον, καὶ πάντα ἀπλῶς ὑπὲρ τῆς ἐκεῖ δια-
 τριβῆς ἀφέντας, μείζονα δέχονται τὴν προθυμίαν, καὶ πλείονα
 περὶ ταῦτα ποιοῦνται σπουδὴν. Καὶ ταῦτά οὐκ ἐκείνους
 ἀπαλλάττων ἐγκλημάτων λέγω, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς μάθητε, ὅτι
 τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ρίζαν τῆς τοιαύτης παρανομίας ὑμεῖς
 μάλιστά ἐστε οἱ παρέχοντες, οἱ τὴν ἡμέραν ἅπασαν εἰς
 ταῦτα ^ι καταναλίσκοντες, καὶ τὰ σεμνὰ τοῦ γάμου πράγματα
 ἐκπομπεύοντες, καὶ τὸ μυστήριον τὸ μέγα παραδειγματί-
 ζοντες. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐκεῖνος ὁ ταῦτα ὑποκρινόμενός
 B ἐστίν ὁ πλημμελῶν, ὡς πρὸ ἐκείνου σὺν, ὁ ταῦτα κελεύων
 ποιεῖν· μᾶλλον δὲ οὐ κελεύων μόνον, ἀλλὰ καὶ σπουδάζων,

^η ἐξυρηνμένων] Sic E. F. vulgo ἐξευρηνμένων. Vid. adnot. ^ο ἐκ-
 λύση] Sic A. C. et corr. D. ἐκλύση (sic) B. debilitet Arm. vulgo
 ἐκλύση. ^ρ ἐνσκήπτει] ἐγείρει E. F. An. ^α εὐτραπελίαν] + φημί
 Edd. ^ι ταῦτα] τὰ τοιαῦτα Edd. ^ε εἶεν] + αὐτοὶ A. B. ^ι ἀνα-
 λίσκοντες Edd.

καὶ εὐφραινόμενος, καὶ γελῶν, καὶ ἐπαινῶν τὰ γινόμενα, καὶ παντὶ τρόπῳ συγκροτῶν τὰ τοιαῦτα ἐργαστήρια τῶν δαιμόνων.

Ποίοις οὖν ὀφθαλμοῖς, εἶπέ μοι, λοιπὸν τὴν γυναῖκα ἐπὶ τῆς οἰκίας ὄψει, ἰδὼν αὐτὴν ὑβριζομένην ἐκεῖ; πῶς δὲ οὐκ ἐρυθριᾷς ἀναμνησκόμενος τῆς συνοίκου, ἥνικα ἂν τὴν φύσιν αὐτὴν παραδειγματιζομένην ἴδῃς; Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἶπῃς, ὅτι ὑπόκρισις ἐστὶ τὰ γινόμενα· ἡ γὰρ ὑπόκρισις αὕτη πολλοὺς εἰργάσατο μοιχοὺς, καὶ πολλὰς ἀνέτρεψεν οἰκίας. Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα στένω, ὅτι οὐδὲ δοκεῖ πονηρὸν εἶναι τὸ C γινόμενον, ἀλλὰ καὶ κρότοι καὶ κραυγὴ καὶ γέλως πολλὺς, μοιχείας τολμωμένης τοσαύτης. Τί λέγεις; ὑπόκρισις τὰ γινόμενα; Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μυρίων ἂν εἶεν ἐκεῖνοι θανάτων ἄξιοι, ὅτι ἂ φεύγειν οἱ νόμοι κελεύουσιν ἅπαντες, ταῦτα μιμῆσθαι ἐσπουδάκασιν ἐκεῖνοι. Εἰ γὰρ αὐτὸ κακόν, καὶ ἡ μίμησις τούτου κακόν. Καὶ οὕτω λέγω, πόσους ἐργάζονται μοιχοὺς οἱ τὰ τοιαῦτα τῆς μοιχείας ὑποκρινόμενοι δράματα, πῶς ἰταμοὺς καὶ ἀναισχύντους κατασκευάζουσι τοὺς 101 τῶν τοιούτων θεωροῦς· οὐδὲν γὰρ πορνικώτερον ^ω καὶ ἰταμώτερον ὀφθαλμοῦ τοιαῦτα βλέπειν ἀνεχομένου. Σὺ δὲ ἐν ἀγορᾷ μὲν οὐκ ἂν ἔλοιο γυναῖκα γυμνουμένην ἰδεῖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὕβριν τὸ πρᾶγμα καλεῖς· ἐπὶ δὲ τὸ θέατρον ἀναβαίνεις, ἵνα τὸ κοινὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἐνυβρίσης γένος, καὶ τοὺς σαντοῦ αἰσχύνῃς ὀφθαλμούς; Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἶπῃς, ὅτι πόρνη ἐστὶν ἡ γυμνουμένη, ἀλλ' ὅτι ἡ αὕτη φύσις καὶ ^σ σῶμα τὸ αὐτὸ καὶ τῆς πόρνῃς καὶ τῆς ἐλευθέρας. Εἰ γὰρ οὐδὲν ἄτοπον τοῦτο, τίνος ἕνεκεν ἐπ' ἀγορᾶς ἂν ἴδῃς τοῦτο γινόμενον, καὶ B αὐτὸς ἀποπηδᾷς, καὶ τὴν ἀσχημονοῦσαν ἐλαύνεις; ἢ ὅταν μὲν διηρημένοι ὦμεν, τότε ἄτοπον τὸ τοιοῦτον· ὅταν δὲ συνηγμένοι καὶ πάντες ὁμοῦ καθήμενοι, οὐκέτι ὁμοίως αἰσχρόν;

(43) Ἀλλὰ γέλως ταῦτα καὶ ὄνειδος, καὶ ἐσχάτης παραπληξίας ῥήματα· καὶ βέλτιον πηλῶ καὶ βορβόρῳ τὴν ὄψιν ἀναχρῶσαι πᾶσαν, ἢ τοιαύτην θεωρῆσαι παρανομίαν. Οὔτε γὰρ οὕτως ὀφθαλμῷ βλάβη βόρβορος, ὥς ἀκόλαστος ὄψις, καὶ γεγυμνωμένης γυναικὸς θεωρία. Ἄκουσον γοῦν τί τὴν γύμνωσιν ἐποίησεν ἐξ ἀρχῆς, καὶ φοβήθητι τῆς τοιαύτης ἀσχημο-

^γ γινόμενα Edd.

^ω καὶ] οὐδὲ E. F.

^σ σῶμα] τὸ σῶμα D. E.

σύνης τὴν ὑπόθεσιν. Τί οὖν ἐποίησε τὴν γύμνωσιν; Ἡ παρακοή, καὶ ἡ τοῦ διαβόλου συμβουλή. Οὕτως ἄνωθεν καὶ C ἐξ ἀρχῆς ἐκείνου τοῦτο γέγονε τὸ ἐπιτήδευμα. Ἀλλ' ἐκείνοι μὲν καὶ ἡσχύνοντο γυμνοὶ ὄντες· ὑμεῖς δὲ καὶ ἐγκαλλωπίζεσθε, κατὰ τὸ ἀποστολικὸν ἐκείνο, ²² “ἐν τῇ αἰσχύνῃ τὴν δόξαν ἔχοντες.” Πῶς οὖν ὄψεται σε λοιπὸν ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐπανελθόντα ὕπαρνομίας; πῶς δέξεται; πῶς προσερεῖ, οὕτως ἀτίμως τὸ κοινὸν τῆς γυναικείας παραδειγματίσαντα φύσεως, καὶ αἰχμάλωτον ὑπὸ τῆς τοιαύτης ὀψεως καὶ δοῦλον γεγεννημένον τῆς πορνευθείσης γυναικός; Εἰ δὲ 102 ἀλγεῖτε ταῦτα ἀκούοντες, χάριν ὑμῖν ἔχω πολλήν. ²³ “τίς γάρ ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;” Μὴ δὴ παύσησθέ ποτε στένοντες ἐπὶ τούτοις καὶ δακνόμενοι· καὶ γὰρ προοίμιον ὑμῖν ἔσται τῆς ἐπὶ τὰ κρεῖττω μεταβολῆς ἢ ἐκ τῶν τοιούτων ὁδύνη. Διὰ τοῦτο κάγω σφοδρότερον τὸν λόγον ἐποίησάμην, ἵνα βαθυτέραν δὸς τὴν τομὴν, ἀπαλλάξω τῆς σηπεδόνης τῶν μεθυσκόντων ὑμᾶς· ἵνα πρὸς καθαρὰν ἐπαναγάγω ψυχῆς ὑγείαν· ἥς γένοιτο πάντας B ἡμᾶς ἀπολαύοντας διὰ πάντων, καὶ τῶν κειμένων ἐπάθλων τοῖς κατορθώμασι τούτοις ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ.

¹ Καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν, ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας.

C Εἶδεν ἅπαντα εἰς ἔλεγχον γινόμενα Ἰουδαϊκόν; Ἐως μὲν γὰρ αὐτὸν οὐκ ἐθεώρουν, οὐδὲ ὑπὸ τῆς βασκανίας ἠλίσκοντο, μετὰ ἀληθείας τὰς μαρτυρίας διηγόρευον· ἐπειδὴ δὲ εἶδον τὴν

²² Phil. iii. 19.

²³ 2 Cor. ii. 2.

¹ Cap. II. v. 4, 5.

^y παρανομίας] Sic B. F. Arm. ceteri παροινίας. ^z τὸ κρεῖττον Edd.

ἀπὸ τῶν θαυμάτων ^αἐγγινομένην δόξαν, ὑπὸ τοῦ φθόνου κατασχεθέντες λοιπὸν προῦδωκαν τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια διὰ πάντων ἤρετο, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μειζόνως συνεκροτεῖτο. Ὅρα γοῦν καὶ ἐνταῦθα πῶς θαυμαστὰ καὶ παράδοξα οἰκονομεῖται πράγματα. Ὅμοῦ τε γὰρ καὶ μανθάνουσί τι πλεον παρ' ἀλλήλων, καὶ διδάσκουσιν ἀλλήλους, οἳ τε βάρβαροι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι παρὰ 103 τῶν μάγων ἤκουον, ὅτι καὶ ἀστήρ αὐτὸν ἐπὶ τῆς Περσῶν ἐκήρυξε χώρας· οἱ δὲ μάγοι παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐμάνθανον, ὅτι τοῦτον, ὃν ὁ ἀστήρ ^βἐκήρυξε, καὶ προφητῆται πρὸ πολλῶν ἄνωθεν διηγόρευον χρόνων· καὶ τῆς ἐρωτήσεως ἡ ὑπόθεσις διδασκαλίας σαφεστεράς τε καὶ ἀκριβεστεράς ^γἐκατέροις ἀποδείξις γέγονε· καὶ οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ τὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ ἄκουτες ἀναγκάζονται ἀναγινώσκειν γράμματα, καὶ τὴν προφητείαν ἐρμηνεύειν, εἰ καὶ μὴ πᾶσαν. Εἰπόντες γὰρ τὴν Βηθλεὲμ, καὶ ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐξελεύσεται ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ, λοιπὸν οὐκέτι προσέθηκαν τὸ ἐξῆς, B κολακεύοντες τὸν βασιλέα. Τί δὲ τοῦτο ἦν; Ὅτι ²“αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος.” Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, εἰ ἐκεῖθεν ἔμελλε ^δπαραγίνεσθαι, ἐν Ναζαρέτ μετὰ τὸν τόκον διῆγε, καὶ συνεσκίαζε τὴν προφητείαν; Καὶ μὴν οὐ συνεσκίασεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐξεκάλυψε. Τὸ γὰρ, ἐκεῖ τῆς μητρὸς οἰκούσης διαπαντός, ἐνταῦθα γεννηθῆναι, δείκνυσιν ἐξ οἰκονομίας τὸ πρᾶγμα γινόμενον. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ εὐθὺς τεχθεὶς ^εἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐποίησεν ἡμέρας τεσσαράκοντα, τοῖς βουλομένοις περιεργάζεσθαι διδούς μετὰ (44) ἀκριβείας ἐξετάζειν ἅπαντα. Καὶ γὰρ πολλὰ ἦν τὰ κινουντα C πρὸς τὴν τοιαύτην ζήτησιν, εἰ γε προσέχειν ἐβούλοντο. Καὶ γὰρ ἐλθόντων τῶν μάγων, ἀνεπτερώθη πᾶσα ἡ πόλις, καὶ μετὰ τῆς πόλεως ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ προφήτης εἰς μέσον παρήγετο, καὶ δικαστήριον μέγιστον συνεκροτεῖτο, καὶ ἕτερα δὲ πλείονα γέγονεν αὐτόθι, ἅπερ ὁ Λουκᾶς μετὰ ἀκριβείας διηγεῖται ἅπαντα· οἶον τὰ κατὰ τὴν Ἄνναν, καὶ τὸν Συμεῶν, καὶ τὸν Ζαχαρίαν, καὶ τοὺς ἀγγέλους, καὶ τοὺς ποιμένας,

² Mich. v. 2.HOM. VII. ^α ἐπιγινομένην D. F. Sav.^β ἀνεκήρυξε Edd.^γ ἐκατέροις om. F. An.^δ παραγενέσθαι F.^ε ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν]

ἦλθεν F. cui favent An. Ep. ἐξῆλθεν] ἦλθεν pr. D.

ἅπερ ἅπαντα τοῖς προσέχουσιν ἱκανὰ ἦν παρασχεῖν ἀφορμὰς
 104 τὸ γεγεννημένον εὐρεῖν. Εἰ γὰρ ἀπὸ Περσίδος ἐλθόντες οἱ
 μάγοι οὐκ ἠγνόησαν τὸν τόπον, πολλῶ μᾶλλον οἱ ἐκεῖ δια-
 τρίβοντες ταῦτα μαθεῖν ἠδύναντο. Ἐδειξε μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς
 ἑαυτὸν διὰ πολλῶν θαυμάτων· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἠθέλησαν ἰδεῖν,
 κρύψας τὸν μεταξὺ χρόνον ἑαυτὸν, πάλιν ἐξ ἐτέρας ἀπεκά-
 λυψε λαμπροτέρας ἀρχῆς. Οὐδὲ γὰρ οἱ μάγοι λοιπὸν, οὐδὲ
 ὁ ἀστήρ, ἀλλ' ὁ πατὴρ ἄνωθεν ἑκέρηυττεν ἐπὶ τῶν Ἰορδα-
 νείων ρεῖθρων· καὶ τὸ πνεῦμα ^ε δὲ ἐπεφοίτα, τὴν φωνὴν
 ἐκείνην ἔλκον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ βαπτιζομένου· καὶ Ἰωάν-
 νης μετὰ παρρησίας ἀπάσης πανταχοῦ τῆς Ἰουδαίας ἐβόα,
 B τὴν οἰκουμένην, τὴν ἀοίκητον τῆς τοιαύτης διδασκαλίας πλη-
 ρῶν· καὶ ἡ τῶν θαυμάτων δὲ μαρτυρία, καὶ γῆ, καὶ θάλαττα,
 καὶ ἡ κτίσις ἅπαντα λαμπρὰν ὑπὲρ αὐτοῦ ἠφίει φωνήν. Παρὰ
 δὲ τὸν καιρὸν τῶν ὠδίνων τοσαῦτα ἐγένετο, ὅσα εἰκὸς ἡρέ-
 μα δεῖξαι τὸν παραγεγονότα. Ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν ^η οἱ
 Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ ἴσμεν πότε ἐτέχθη, οὐδὲ ἐν ποίῳ χωρίῳ,
 τά τε κατὰ τοὺς μάγους πάντα ὠκονομήθη, καὶ τὰ ἄλλα
 ἅπερ εἰρήκαμεν· ὥστε οὐδεμίαν αἰτίαν ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν, μὴ
 ζητήσαντες τὸ γεγεννημένον.

Σκόπει δὲ καὶ τῆς προφητείας τὴν ἀκρίβειαν. Οὐ γὰρ
 C εἶπεν, ὅτι ἐν Βηθλεὲμ μενεῖ, ἀλλ', ἐξελεύσεται. Ὡστε καὶ
 τοῦτο προφητείας ἦν, τὸ γεννηθῆναι ἐκεῖ μόνον. Τινὲς δὲ
 αὐτῶν ἄναισχυνοῦντές φασι, περὶ τοῦ Ζοροβάβελ ταῦτα
 εἰρησθαι· καὶ πῶς ἂν ἔχοιεν λόγον; Οὐ γὰρ δὴ “αἱ ἔξοδοι
 αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος.” Πῶς δὲ τὸ ἐν ἀρχῇ
 λεχθὲν, ὅτι “ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται,” ἀρμόσειεν ἂν ἐκείνῳ; Οὐ
 γὰρ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἐτέχθη· ὅθεν καὶ
 105 Ζοροβάβελ ἐκλήθη, διὰ τὸ ἐκεῖ σπαρῆναι. Καὶ ὅσοι τὴν
 Σύρων ἴσασι γλῶτταν, ἴσασι τὸ λεγόμενον. Μετὰ δὲ τῶν
 εἰρημένων, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα χρόνος ἅπας ἱκανὸς συστήσῃ
 τὴν μαρτυρίαν. Τί γὰρ φησιν; “Οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἰ ἐν
 τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα.” καὶ τὴν αἰτίαν προστίθῃσι τῆς περι-
 φανείας, λέγων, “ὅτι ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται.” Οὐδεὶς δὲ ἑτε-
 ρος λαμπρὸν καὶ περιφανὲς ἐκείνῳ τὸ χωρίον ἐποίησεν, ἀλλ'
 ἡ μόνος αὐτός. Μετὰ γοῦν τὸν τόκον ἐκείνον, ἀπὸ τῶν

^ε ἀνεκέρηυττεν D. E.   ^ε δὲ om. F.   ^η οἱ Ἰουδαῖοι om. F. Ep.
 An. Arm.   ^ι ἀναισθητοῦντες F. Ep.

περάτων τῆς οἰκουμένης ἔρχονται ὀψόμενοι τὴν φάτιν καὶ τῆς καλύβης τὸν τόπον· ὅπερ ἄνωθεν ὁ προφήτης προανεφώνησε, λέγων· “οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα.” τουτέστιν, ἐν τοῖς φυλάρχοις. Τοῦτο δὲ εἰπὼν καὶ B τὴν Ἱερουσαλὴμ περιέλαβεν. Ἄλλ’ οὐδὲ οὕτω προσεῖχον, καίτοι τῆς ὠφελείας εἰς αὐτοὺς διαβαινούσης. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο οὐδαμοῦ περὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ διαλέγονται οἱ προφῆται ἐν ἀρχῇ τοσοῦτον, ὅσον περὶ τῆς εὐεργεσίας τῆς παρ’ αὐτοῦ γενομένης εἰς αὐτούς. Καὶ γὰρ ἡνίκα ἔτικτεν ἡ παρθένος, “καλέσεις, φησὶ, τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν” καὶ ἐπάγει λέγων· “αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν.” Καὶ οἱ μάγοι δὲ οὐκ ἔλεγον, ποῦ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀλλ’ “ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.” Καὶ ἐνταῦθα πάλιν οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· ἀλλ’ “ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν C μου τὸν Ἰσραὴλ.” Ἐδεῖ γὰρ καὶ συγκαταβατικώτερον διαλέγεσθαι ἐν προοιμίοις, ἵνα μὴ σκανδαλίζωνται, καὶ τὰ περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν κηρύττειν, ἵνα τούτῳ μᾶλλον ἐνάγωνται. Ὅσαι γοῦν πρῶται ^k φέρονται μαρτυρίαι, καὶ ὧν εὐθέως παρὰ τὴν γέννησιν καιρὸς ἦν, οὐδὲν μέγα, οὐδὲ ὑψηλὸν περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, οὐδὲ οἷον αἱ μετὰ τὴν τῶν σημείων ἐπίδειξιν· ¹ ἐκεῖναι γὰρ τρανότερον περὶ τῆς αὐτοῦ ἀξίας διαλέγονται. Ὅτε γοῦν μετὰ ^m πολλὰ θαύματα παιδία ὕμνους 5) εἰς αὐτὸν ᾄδον, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης· ³ “ἐκ στόματος 106 νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον.” καὶ πάλιν, “ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου” ὅπερ δημιουργὸν αὐτὸν δείκνυσιν τοῦ παντὸς ὄντα. Καὶ ἡ μετὰ τὴν ἀνάληψιν δὲ παραχθεῖσα μαρτυρία τὸ πρὸς τὸν πατέρα ὁμότιμον δηλοῖ· ⁴ “εἶπε γὰρ, φησὶν, ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου.” Καὶ ὁ Ἡσαΐας δὲ φησιν, ὅτι ⁵ “ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ’ αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι.” Πῶς δὲ φησι τὴν Βηθλεὲμ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα οὐκ εἶναι ἐλαχίστην; οὐδὲ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ περίβλεπτος ⁿ γέγονεν ἡ κώμη. Ἀλλὰ τέως B πρὸς Ἰουδαίους ὁ λόγος· διὸ καὶ ἐπήγαγε, “ποιμανεῖ τὸν

³ Psal. viii. 3, 4.⁴ Psal. cix. 1. Act. ii. 34.⁵ Esai. xi. 10.

^k προφέρονται D. ¹ ἐκεῖναι] αὐται A. B. ^m πολλὰ] τὰ πολλὰ A. ⁿ γέγονεν] ἐγένετο A. B.

λαόν μου τὸν Ἰσραήλ.” καίτοιγε τὴν οἰκουμένην ἐποίμανεν· ἀλλ’, ὅπερ ἔφην, οὐ βούλεται σκανδαλίσαι τέως τὸν περὶ τῶν ἐθνῶν ὁ ἐκκαλύπτων λόγον. Καὶ πῶς οὐκ ἐποίησε, φησὶ, τὸν λαόν τὸν Ἰουδαϊκόν; Μάλιστα μὲν καὶ αὐτὸ γέγονε· τὸν γὰρ Ἰσραήλ ἐνταῦθα εἰπὼν, τοὺς αὐτῷ πεπιστευκότας ἐξ Ἰουδαίων ἡνίξατο. Καὶ τοῦτο ἐρμηνεύων ὁ Παῦλος ἔλεγεν· ⁶ “οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ,” ἀλλ’ ὅσοι διὰ πίστεως καὶ ἐπαγγελίας ἐγεννήθησαν. Εἰ δὲ μὴ πάντας ἐποίησε, τοῦτο αὐτῶν ἔγκλημα καὶ κατηγορία.

C Δέον γὰρ αὐτοὺς προσκυνῆσαι μετὰ τῶν μάγων, καὶ δοξάσαι τὸν θεόν, ὅτι ἐπέστη καιρὸς τοιοῦτος, πάντα λύνων αὐτῶν τὰ ἁμαρτήματα (καὶ γὰρ οὐδὲν περὶ δικαστηρίων ἤκουσαν, οὐδὲ εὐθυνῶν, ἀλλὰ περὶ ἡμέρου καὶ πρᾶου ποιμένου), ^p οἱ δὲ τὸνναντίον ποιοῦσι, καὶ ταραττόνται, καὶ ^q θορυβοῦσι, καὶ μυρίας μετὰ ταῦτα κατασκευάζουσιν ἐπιβουλὰς.

⁷ “Τότε Ἡρώδης καλέσας λάθρα τοὺς μάγους, ἠκρίβωσε παρ’ αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος.” ἐπιχειρῶν ἀνελεῖν τὸ τεχθὲν, ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας ἦν, οὐχὶ μανίας μόνον. Καὶ γὰρ τὰ εἰρημένα καὶ τὰ γεγεννημένα ἱκανὰ ἦν ἀποστήσαι
107 αὐτὸν πάσης τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως. Οὐδὲ γὰρ κατὰ ἄνθρωπον ἦν τὰ συμβάντα. Τὸ γὰρ ἀστέρα καλέσαι τοὺς μάγους ἄνωθεν, καὶ τὸ βαρβάρους ἄνδρας τοσαύτην ἀποδημίαν στείλασθαι, ὥστε προσκυνῆσαι τὸν ἐν σπαργάνοις καὶ φάτνῃ κείμενον, καὶ τὸ προφήτας δὲ ἄνωθεν ταῦτα ^r πάντα προαναφωνεῖν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἦν· ἀλλ’ ὅμως οὐδὲν αὐτὸν τούτων κατεῖχε. Τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία· ἑαυτῇ περιπίπτει, καὶ ἀνηνύτοις αἰεὶ πράγμασι
B ἐπιχειρεῖ. Σκόπει δὲ τὴν ἀνοίαν. Εἰ μὲν ἐπίστευε τῇ προφητείᾳ, καὶ ἀκίνητον αὐτὴν εἶναι ἐνόμιζεν, εὐδὴλον ὅτι ^s ἀδυνάτοις ἐπεχειρεῖ πράγμασιν· εἰ δὲ ἠπίσται πάλιν, καὶ οὐ προσεδόκα ἐκβῆσεσθαι τὰ λεγόμενα, δεδοικέναι καὶ φοβεῖσθαι οὐκ ἐχρήν, οὐδὲ διὰ τοῦτο ἐπιβουλεύειν· ὥστε ἐκατέρωθεν

⁶ Rom. ix. 6.⁷ v. 7.

ὁ ἐκκαλύπτων] Sic codd. praeter F. “MSS. plurimi ἐκκαλύπτων, male.” Montef. Immo optime; ut jam olim viderat Boissius. καλύπτων F. Mor. Ben. ἐγκαλύπτων Sav. ^p Sic A. οἱ δὲ vulgo abest. vid. adnot. ad p. 93 C. τὸνναντίον δὲ F. ^q θορυβοῦνται A. B. ^r πάντα om. D. et per errorem Ben. ^s ἀνηνύτοις Edd. ἐπιχειρεῖ C. D.

περιττός ὁ δόλος ἦν. Καὶ τοῦτο δὲ ἀνοίας ἐσχάτης, τὸ νομίσαι τοὺς μάγους αὐτὸν προτιμήσειν τοῦ τεχθέντος, ὑπὲρ οὗ τοσαύτην ἦλθον ἀποδημίαν. Εἰ γὰρ πρὶν ἰδεῖν οὕτως ἦσαν ἐκκεκαυμένοι τῷ πόθῳ, μετὰ τὸ θεάσασθαι καὶ πιστωθῆναι παρὰ τῆς προφητείας, πῶς ἤλπιζεν αὐτοὺς πείσαι προδοῦναι τὸ παιδίον αὐτῷ; Ἀλλ' ὅμως καὶ τοσούτων ὄντων τῶν ἀπα- C γόντων αὐτὸν, ἐπεχείρει, καὶ καλέσας λάθρα τοὺς μάγους, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν. Καὶ γὰρ ἐνόμιζεν Ἰουδαίους κηδεσθαι τοῦ παιδίου· καὶ οὐκ ἂν ἔπροσεδόκησεν εἰς τοῦτο μανίας ἐξολισθαίνειν αὐτοὺς, ὥς τὸν προστάτην καὶ σωτῆρα, καὶ ἐπ' ἐλευθερίᾳ τοῦ ἔθνους παραγενόμενον βούλεσθαι ἐκδιδόναι τοῖς ἐχθροῖς. Διὰ τοῦτο ^w καὶ λάθρα καλεῖ, καὶ ζητεῖ τὸν χρόνον, οὐ τοῦ παιδίου, ἀλλὰ τοῦ ἀστέρος, ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας τιθεὶς τὸ θήραμα. Καὶ γὰρ πρὸ πολλοῦ χρόνου 108 δοκεῖ μοι ὁ ἀστήρ φανῆναι. Ἐπειδὴ γὰρ πολὺν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἐμελλον ἀναλίσκειν οἱ μάγοι χρόνον, ἵνα εὐθέως ἐπιστῶσι τῷ τεχθέντι (ἔδει γὰρ ἐν αὐτοῖς προσκυνηθῆναι τοῖς σπαργάνοις αὐτὸν, ὥστε τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον φανῆναι τοῦ πράγματος), πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου δείκνυσιν ἑαυτὸν ὁ ἀστήρ. Εἰ γὰρ ἡνίκα ἐτέχθη ἐν Παλαιστίνῃ, τότε αὐτοῖς ὥφθη ἐν τῇ ἀνατολῇ, πολὺν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν διατρίβοντες χρόνον, οὐκ ἂν ἐν σπαργάνοις εἶδον αὐτὸν παραγενόμενοι. Εἰ δὲ ἀπὸ διετοῦς ἀναιρεῖ καὶ κατωτέρω, μὴ ^x θαυμάσωμεν· ὁ γὰρ θυμὸς καὶ τὸ δέος ὑπὲρ B

46) πλείονος ἀσφαλείας καὶ πλείονα προσετίθει χρόνον, ὥστε μηδένα διαφυγεῖν. Καλέσας οὖν αὐτοὺς, φησί· ⁸ “πορευθέντες ἀκριβῶς ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου· ἐπὰν δὲ εὕρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως καὶ γὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ.” Εἶδες τὴν ἀνοίαν; Εἰ μὲν γὰρ ἐξ ἀληθείας ταῦτα λέγεις, τίνος ἕνεκεν λάθρα ἐρωτᾷς; εἰ δὲ ^y ἐπιβουλευσαι βουλόμενος, πῶς οὐ συνειδές, ^z ὥς ἐκ τοῦ λάθρα ἐρωτᾶσθαι δυνήσονται συνιδεῖν οἱ μάγοι τὸν δόλον; Ἀλλ', ὅπερ ἔφην, ψυχὴ ὑπὸ πονηρίας ἀλουσα, πάντων ἀνοητοτέρα γίνεται. Καὶ οὐκ

⁸ v. 8.

^t προσεδόκησεν post αὐτοὺς collocant A. B. C. ^v ὥς] + διὰ τοῦτον D. E. F. + διὰ τοῦτο Edd. neutrum agnoscunt A. B. C. An. Arm. ^w καὶ om. F. An. ^x θαυμάσης B. An. ^y ἐπιβουλευσαι] Sic F. An. Arm. ceteri cum Euth. ἀνελεῖν. ^z ὥς] ὅτι F.

εἶπεν, ἀπελθόντες μάθετε περὶ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ “ περὶ τοῦ
C παιδίου” οὐδὲ γὰρ τὸ ὄνομα τῆς ἀρχῆς καλέσαι ἡνέσχετο.

Ἄλλ’ οἱ μάγοι τούτων οὐδὲν συνιδόντες ^a ὑπὸ πολλῆς
εὐλαβείας (^b οὐ γὰρ ἂν προσεδόκησαν, ὅτι εἰς τοσοῦτον πονη-
ρίας ^c ἐξῆλθεν ἂν ἐκεῖνος, καὶ οὕτω θαυμαστῇ οἰκονομίᾳ ἐπι-
βουλεύσαι ἐπεχείρησεν), ἀπέρχονται τούτων οὐδὲν ὑφορώ-
μενοι, ἀλλ’ ἐκ τῶν καθ’ ἑαυτοὺς καὶ τὰ τῶν ἄλλων στο-
χαζόμενοι ἅπαντα. ⁹ “ Καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστήρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ
ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτούς.” Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐκρύβη, ἵνα
ἀπολέσαντες τὸν χειραγωγοῦντα, εἰς ἀνάγκην ἐμπέσωσιν
ἐρωτῆσαι τοὺς Ἰουδαίους, καὶ πᾶσι κατὰδηλον τὸ πρᾶγμα
109 γένηται. Ἐπειδὴ ^d γὰρ ἠρώτησαν καὶ διδασκάλους ἔσχον
τοὺς ^e ἐχθροὺς, φαίνεται πάλιν αὐτοῖς. Καὶ σκόπει ἀκολου-
θίαν ἀρίστην ^f γινομένην. Ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ ἀστέρος δέχεται
αὐτοὺς ὁ τῶν Ἰουδαίων δῆμος καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν προ-
φήτην εἰσάγουσι διδάσκοντα τὸ φαινόμενον. Ἀπὸ δὲ τοῦ
προφήτου πάλιν ἄγγελος αὐτοὺς παραλαβὼν πάντα ἐδίδαξε·
τέως δὲ ἀπὸ Ἱεροσολύμων εἰς Βηθλεὲμ διὰ τοῦ ἀστέρος βα-
δίζουσιν· ὁ γὰρ ἀστήρ πάλιν κἀκείθεν ^g συνώδενσεν· ἵνα μάθῃς
κἀντεῦθεν, ὅτι οὐ τῶν πολλῶν εἰς ἦν οὗτος· οὐδὲ γὰρ ἔχει
ταύτην τὴν φύσιν ἀστήρ οὐδὲ εἰς. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐβάδιζεν,
B ἀλλὰ προῆγεν αὐτοὺς ἑλκων καὶ χειραγωγῶν ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ.
Καὶ τί τοῦ ἀστέρος τούτου ἔδει, φησί, λοιπὸν τοῦ χωρίου
γνωρισθέντος; Ἰνα καὶ τὸ παιδίον ὁφθῇ. Οὐδὲ γὰρ ἦν τι
τὸ δηλοῦν αὐτό· ἐπειδὴ ^h οὐδὲ ἡ οἰκία περιφανὴς ἦν, οὔτε ἡ
μήτηρ λαμπρὰ καὶ ἐπίσημος. Ἔδει τοίνυν τοῦ ἀστέρος τοῦ
ⁱ ἐπιστήσαντος αὐτοὺς τῷ τόπῳ. Διὸ καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων
ἐξελθοῦσι φαίνεται, καὶ οὐ πρότερον ἴσταται, ἕως τὴν φάτιν
κατέλαβε. Καὶ θαῦμα ^k συνήπτετο θαύματι· καὶ γὰρ ἀμφό-
τερα παράδοξα ἦν, καὶ τὸ τοὺς μάγους προσκυνεῖν, καὶ τὸ

⁹ v. 9.

^a ὑπὸ] ἀπὸ A. ^b οὐ γὰρ ἂν] οὐ γὰρ C. οὐδὲ γὰρ A. B. ^c ἐξ-
ῆλθεν ἂν] ἐξέλθοι ἂν A. B. C. ἐξῆλθεν (om. ἂν) D. Μοχ ἐπιχειρήσειεν
A. B. C. ^d γὰρ] γοῦν F. δὲ A. B. ^e ἐχθροὺς] Sic E. F. An.
Arm. ceteri cum Ep. Ἰουδαίους. ^f γεγενημένην E. γενομένην Edd.
γινομένην om. F. (cf. p. 48 C.) ^g συνώδενεν Edd. ^h οὐδὲ... οὔτε]
μηδὲ... μήτε C. E. μὴ... μήτε D. μήτε... μήτε F. ⁱ ἐπι-
στήσαντος Edd. et pr. A. ^k συνήπτετο] συνῆπτε τῷ C. συνῆπται
τῷ D.

τὸν ἀστέρα ¹ προάγειν, καὶ ἱκανὰ καὶ τοὺς σφόδρα λιθίνους ἐπισπάσασθαι. Εἰ μὲν γὰρ εἶπον οἱ μάγοι, ὅτι προφητῶν ἤκουσαν ταῦτα λεγόντων, ἢ ὅτι ἄγγελοι ^m κατ' ἰδίαν αὐτοῖς C διελέχθησαν, καὶ ἠπιστήθησαν· νῦν δὲ τῆς ὀψews τοῦ ἀστέρος ἄνωθεν φαινομένης, καὶ οἱ σφόδρα ἀναισχυντοῦντες ἐπεστομίζοντο. Εἵτα ἐπειδὴ ἐπέστη τῷ παιδίῳ, ἔστη πάλιν ὁ ἀστήρ· ὅπερ καὶ αὐτὸ μείζονος δυνάμεως ἢ κατὰ ἀστέρα ἦν, τὸ νῦν μὲν κρύπτεσθαι, νῦν δὲ φαίνεσθαι, καὶ φανέντα ἴστασθαι. Ἐντεῦθεν κακεῖνοι προσθήκην πίστεως ἐλάβανον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐχάρησαν, ὅτι τὸ ζητούμενον εὗρον, ὅτι ἄγγελοι ἀληθείας γεγόνασιν, ὅτι οὐκ εἰκὴ τοσαύτην ἦλθον ὁδόν· οὕτω πολὺν τινα πόθον περὶ τὸν Χριστὸν εἶχον. Καὶ γὰρ ἐλθὼν κατ' αὐτῆς ἔστη τῆς κεφαλῆς, δεικνὺς ὅτι θεῖόν ἐστι τὸ γέννημα· καὶ σταθεῖς, ἐπὶ τὴν προσκύνησιν ἄγει, οὐχ ἀπλῶς βαρβάρους, ἀλλὰ τοὺς σοφωτέρους παρ' ἐκείνους. Ὅρᾳς ὅτι εἰκότως ἀστήρ ἐφάνη; ⁿ Καὶ γὰρ μετὰ τὴν προφητείαν, καὶ μετὰ τὴν τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων ἐξηγήσιν, ἔτι τούτῳ προσεῖχον. Αἰσχυνέσθω Μαρκίων, αἰσχυνέσθω Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς, μὴ βουλευθέντες ἰδεῖν ἄπερ οἱ μάγοι εἶδον, οἱ τῆς ἐκκλησίας πρόγονοι· οὐδὲ γὰρ αἰσχύνομαι B οὕτως αὐτοὺς καλῶν. Αἰσχυνέσθω Μαρκίων, ὁρῶν θεὸν ἐν σαρκὶ προσκυνούμενον. Αἰσχυνέσθω Παῦλος, ὁρῶν οὐχ ὡς ἄνθρωπον προσκυνούμενον ἀπλῶς. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἐν σαρκί, τὰ σπάργανα δείκνυσι καὶ ἡ φάτιν· ὅτι δὲ οὐχ ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον προσεκύνουν, δηλοῦσιν ἐν ἀώρῳ τῆς ἡλικίας τοιαῦτα (47) δῶρα προσάγοντες, ἃ θεῷ προσάγειν εἰκὸς ἦν. Αἰσχυνέσθωσαν μετ' αὐτῶν καὶ Ἰουδαῖοι, βαρβάρους καὶ μάγους ὁρῶντες αὐτοὺς φθάνοντας, καὶ οὐδὲ μετ' ἐκείνους ἐλθεῖν ἀνεχόμενοι. Καὶ γὰρ τύπος ἦν τῶν μελλόντων τὰ τότε γινόμενα· καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων ἐδηλοῦτο, ὅτι φθάσει C τὸν δῆμον ὁ τὸν ἐκείνων τὰ ἔθνη. Καὶ πῶς, φησὶν, οὐκ ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἔλεγε, “πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη;” Ὅτι τοῦ μέλλοντος, ὅπερ ἔφην, γίνεσθαι τύπος ἦν τὸ συμβαῖνον, καὶ προαναφώνησίς τις. Τὸ μὲν γὰρ ἀκόλουθον ἦν, Ἰουδαίους προσελθεῖν πρώτους· ἐπειδὴ

¹ προσάγειν Edd. ^m κατ' ἰδίαν] κατὰ διάνοιαν A. B. ⁿ Καὶ γὰρ] + καὶ Edd. ^o τὸν ἐκείνων] τῶν ἐκείνων D. E. τὸν ἐκείνον Edd. φθάσει τὸν Ἰουδαϊκὸν δῆμον F.

δὲ ἐκόντες προῦδωκαν τὴν οἰκίαν εὐεργεσίαν, ἀντιστρόφως
 111 τὰ πράγματα γέγονεν. Ἐπεὶ οὐδὲ ἐνταῦθα πρὸ τῶν Ἰου-
 δαίων ἔδει τοὺς μάγους ἐλθεῖν· οὐδὲ τοὺς ἐκ τοσούτου διαστή-
 ματος προλαβεῖν τοὺς παρ' αὐτὴν τὴν πόλιν καθημένους·
 οὐδὲ τοὺς οὐδὲν ἀκηκοότας φθάσαι τοὺς προφητείας συντρα-
 φέντας τοσαύταις. Ἐπειδὴ δὲ μεθ' ὑπερβολῆς τὰ οἰκεῖα
 ἠγνόησαν καλὰ, οἱ ἀπὸ Περσίδος τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις προ-
 λαμβάνουσιν ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλός φησιν.¹⁰ “ὕμιν ἀναγκαῖον
^p ἦν πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον ^a τοῦ κυρίου· ἐπειδὴ δὲ
 ἀναξίους ἑαυτοὺς ἐκρίνατε, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη.”
 Εἰ γὰρ καὶ μὴ πρὸ τούτου ἐπείθοντο, παρὰ γοῦν τῶν μάγων
 ἀκούσαντας ἔδει δραμεῖν· ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν· διὰ τοῦτο,
 B καθευδόντων ἐκείνων, οὗτοι προτρέχουσιν.

ἼΑκολουθήσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς τοῖς μάγοις, καὶ τῆς
 βαρβάρου συνηθείας ἀπαλλαγώμεν, καὶ πολὺν τὸ διάστημα
 ποιήσωμεν, ἵνα ἴδωμεν τὸν Χριστόν· ἐπεὶ κἀκεῖνοι εἰ μὴ
 μακρὰν τῆς αὐτῶν ἐγένοντο χώρας, οὐκ ἂν αὐτὸν εἶδον.
 Ἀποστῶμεν τῶν γηίνων πραγμάτων. Καὶ γὰρ οἱ μάγοι,
 ἕως μὲν ἦσαν ἐν τῇ Περσίδι, τὸν ἀστέρα ἰώρων· ἐπειδὴ δὲ
 ἀπέστησαν τῆς Περσίδος, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐθεά-
 σαντο· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸν ἀστέρα ἂν εἶδον, εἰ μὴ προθύμως
 ἐκεῖθεν ἀνέστησαν. Ἀναστῶμεν οὖν καὶ ἡμεῖς· καὶ πάντες
 ταραττωνται, ἡμεῖς ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ παιδίου τρέχωμεν·
 C καὶ βασιλεῖς, καὶ δῆμοι, καὶ τύραννοι τὴν ὁδὸν ταύτην ἐκ-
 κόπτωσι, μὴ καταλύωμεν τὸν πόθον. Οὕτω γὰρ πάντα τὰ
 ἐπικείμενα διακρουσόμεθα δεινά. Ἐπεὶ καὶ οὗτοι, εἰ μὴ τὸ
 παιδίον εἶδον, οὐκ ἂν τὸν κίνδυνον ἐξέφυγον τὸν παρὰ τοῦ
 βασιλέως. ^s Πρὶν ἢ τὸ παιδίον ἰδεῖν, φόβοι καὶ κίνδυνοι καὶ
 ταραχαὶ πάντοθεν ἐπέκειντο· μετὰ δὲ τὴν προσκύνησιν, γα-
 λήνη καὶ ἀσφάλεια· καὶ οὐκέτι ἀστήρ, ἀλλ' ἄγγελος αὐτοὺς
 112 δέχεται, ἱερέας ἀπὸ τῆς προσκυνήσεως γενομένους· καὶ γὰρ
 καὶ δῶρα προσέφερον. Ἀφείς τοίνυν καὶ σὺ τὸν Ἰουδαϊκὸν
 λαόν, τὴν ταραττομένην πόλιν, τὸν φονῶντα τύραννον, τὴν

¹⁰ Act. xiii. 46.

^p ἦν om. F. ἦν ἀναγκαῖον Edd. ^a τοῦ κυρίου om. A. B. τοῦ
 θεοῦ F. An. Arm. ^r ΘΘΙΚΟΝ. “Ὅτι βλάπτονται οἱ τῶν μυστηρίων
 ἀναξίως μεταλαμβάνοντες· καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ τοῦ φεύγειν τὰ
 * σκάνδαλα. A. [* θέατρα B.] ^s πρὶν ἢ] πρὶν οὖν A. B. πρὶν ἢ
 γὰρ F.

βιωτικὴν φαντασίαν, σπεῦσον ἐπὶ τὴν Βηθλεὲμ, ὅπου ὁ οἶκος τοῦ ἄρτου τοῦ πνευματικοῦ. Καὶ γὰρ ποιμὴν ἦς, καὶ ἐν-
 ταῦθα ἔλθης, ὅφρ' ἐν τῷ παιδίῳ ἐν καταλύματι. Καὶ βασιλεὺς
 ἦς, καὶ μὴ παραγένῃ, οὐδέν σοι τῆς πορφυρίδος ὄφελος· καὶ
 μάγος ἦς, οὐδέν σε κωλύσει τοῦτο, μόνον ἂν ἐπὶ τῷ τιμῆσαι
 ἔλθης καὶ προσκυνῆσαι, καὶ μὴ καταπατῆσαι τὸν υἱὸν τοῦ
 θεοῦ· ἂν μετὰ τρόμου καὶ χαρᾶς τοῦτο ποιῇς· ἔστι γὰρ
 ταῦτα ὁμοῦ συνελθεῖν ἀμφοτέρω. Ἀλλ' ὅρα μὴ κατὰ τὸν
 Ἡρώδην γένῃ, καὶ εἴπῃς, “ὅπως ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτόν,”
 καὶ ἐλθὼν ἀνελεῖν βουληθῇς. Τούτῳ γὰρ εἰκόσιν οἱ τῶν Β
 μυστηρίων ἀναξίως μετέχοντες. ¹¹ “Ἐνοχος γὰρ ὁ τοιοῦτος
 ἔσται, φησί, τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου.” Καὶ
 γὰρ ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸν τύραννον ἀλγούντα τῇ βασιλείᾳ
 τοῦ Χριστοῦ, τὸν ἐκείνου τοῦ Ἡρώδου παρανομώτερον, μα-
 μωνᾶν. Οὗτος γὰρ βούλεται κρατεῖν, καὶ πέμπει τοὺς οἰ-
 κείους τοὺς ἑαυτοῦ, προσκυνήσοντας μὲν σχήματι, σφάττοντας
 δὲ ἐν τῷ προσκυνεῖν. Φοβηθῶμεν τοίνυν μή ποτε σχῆμα μὲν
 ἱκετῶν καὶ προσκυνητῶν ἔχωμεν, ἐν δὲ τῷ ἔργῳ τὰ ἐναντία
 ἐπιδεικνύμεθα. Καὶ πάντα ἀπὸ τῶν χειρῶν ρίψωμεν, προσ-
 κυνεῖν μέλλοντες. Καὶ χρυσὸν ἔχωμεν, αὐτῷ προσενέγκω- C
 μεν, καὶ μὴ κατορύξωμεν. Εἰ γὰρ οἱ βάρβαροι τότε ἐκείνοι
 εἰς τιμὴν προσήνεγκαν, τίς ἔση μὴδὲ τῷ χρεῖαν ἔχοντι διδούς;
 εἰ ἐκείνοι τοσαύτην ἤλθον ὁδόν, ἵνα τεχθέντα ἴδωσι, ποίαν
 ἔξεις ἀπολογίαὶν σὺ, ^v μὴδὲ στενωπὸν ἕνα ἀπιών, ἵνα ἀρρώ-
 στοῦντα ἐπισκέψῃ καὶ δεδεμένον; Καίτοι γε κάμνοντας καὶ
 (48) δεδεμένους, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐλεοῦμεν· σὺ δὲ οὐδὲ τὸν ἐνερ- 113
 γέτην τὸν σὸν καὶ δεσπότην. Ἐκείνοι μὲν χρυσίον προσή-
 νεγκαν· σὺ δὲ ἄρτον μόλις δίδως. Ἐκείνοι εἶδον τὸν ἀστέρα,
 καὶ ἐχάρησαν· σὺ δὲ αὐτὸν ὁρῶν τὸν Χριστὸν ξένον ὄντα
 καὶ γυμνὸν οὐκ ἐπικάμπτη. Τίς γὰρ ὑμῶν διὰ τὸν Χριστὸν
 τοσαύτην ἀποδημίαν ἀπέδημσε τῶν μυρία εὐεργετηθέντων,
 ὅσων ἐκείνοι οἱ βάρβαροι, μᾶλλον δὲ οἱ φιλοσόφων φιλο-
 σοφώτεροι; Καὶ τί λέγω τοσαύτην ὁδόν; Πολλοὶ γὰρ τῶν
 γυναικῶν οὕτως ἡμῖν μαλακίζονται, ὥς μὴδὲ ἀμφοδὸν ἐν ὑπερ-
 βῆναι, καὶ ἰδεῖν αὐτὸν ἐπὶ ^w τῆς φάτνης τῆς πνευματικῆς,

¹¹ 1 Cor. xi. 27.

^t ἐπιδεικνύμεθα A. B. C. ἐπιδεικνύμενοι F. ^v μὴδὲ] Sic B. ceteri
 μήτε. ^w τῆς φάτνης τῆς πν.] Sic An. Arm. τῆς πν. τραπέζης C.

εἰ μὴ ἡμιόνων ἐπιλάβοιντο. Ἐτεροι δὲ ἐπειδὴ βαδίζειν ^x ἔχον-
 B σιν, οἱ μὲν βιωτικῶν πραγμάτων ὄχλον, οἱ δὲ θέατρα τῆς
 ἐνταῦθα ἀφίξεως προτιθέασι. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι πρὶν
 ἰδεῖν αὐτὸν τοσαύτην ἤνυσαν ὁδὸν δι' αὐτόν· σὺ δὲ οὐδὲ μετὰ
 τὸ ἰδεῖν ἐκείνους ζηλοῖς, ἀλλὰ ἀφείς αὐτόν μετὰ τὸ ἰδεῖν,
 τρέχεις ἵνα τὸν μῖμον ἴδῃς (τῶν γὰρ αὐτῶν ἄπτομαι πάλιν
 ὦν καὶ πρώην)· καὶ κείμενον ^y τὸν Χριστὸν ὁρῶν ἐπὶ φάτνης,
 καταλιμπάνεις, ἵνα γυναῖκας ἐπὶ σκηνῆς ἴδῃς. Πόσων οὐκ
 ἄξια ταῦτα σκηπτῶν;

Εἰπέ γάρ μοι, εἴ τίς σε εἰς βασιλεία εἰσαγαγεῖν ^z ἐπηγ-
 γέλλετο, καὶ δεῖξειν τὸν βασιλέα καθήμενον, ἄρα ἂν εἴλου
 τὸ θέατρον ἀντὶ τούτων ἰδεῖν; καίτοιγε οὐδὲν ^a οὐδὲ ἐκείθεν
 C κερδᾶναι ἦν. Ἐνταῦθα δὲ πηγὴ πυρὸς ^b πνευματικὴ ἀπὸ
 ταύτης ἀναβλύζει τῆς τραπέζης· καὶ σὺ ταύτην ἀφείς, ^c κατα-
 τρέχεις εἰς τὸ θέατρον, ἰδεῖν νηχομένας γυναῖκας καὶ φύσιν
 παραδειγματιζομένην, καταλιπὼν τὸν Χριστὸν παρὰ τὴν
 πηγὴν καθήμενον; Καὶ γὰρ καὶ νῦν παρὰ τὴν πηγὴν κάθη-
 114 ται, οὐ Σαμαρείτιδι διαλεγόμενος, ἀλλ' ὀλοκλήρῃ πόλει· τάχα
 δὲ καὶ νῦν Σαμαρείτιδι μόνῃ. Οὐδεὶς γὰρ αὐτῷ παρέστιν
 οὐδὲ νῦν· ἀλλ' οἱ μὲν τοῖς σώμασι ^d μόνους, οἱ δὲ οὐδὲ αὐτοῖς.
 Ἄλλ' ὅμως αὐτὸς οὐκ ἀναχωρεῖ, ἀλλὰ ^e μένει, καὶ παρ' ἡμῶν
 αἰτεῖ πιεῖν, οὐχ ὕδωρ, ἀλλ' ἀγιωσύνην· τὰ γὰρ ἅγια τοῖς
 ἁγίοις δίδωσιν. Οὐδὲ γὰρ ὕδωρ ἀπὸ ταύτης ἡμῖν παρέχει
 τῆς πηγῆς, ἀλλ' αἷμα ζῶν· καὶ μὴν θανάτου ἐστὶ σύμβολον,
 ἀλλὰ ζωῆς γέγονεν αἷτιον. Σὺ δὲ ἀφείς τὴν πηγὴν τοῦ
 αἵματος, τὸ ποτήριον τὸ φρικῶδες, εἰς ^f πηγὴν ἀπέρχῃ δια-
 βολικὴν, ὥστε νηχομένην πόρνην ἰδεῖν, καὶ ναυάγιον ὑπομεῖναι
 ψυχῆς. Τὸ γὰρ ὕδωρ ἐκεῖνο πέλαγος ἀσελγείας ἐστίν, οὐ
 B σώματα ποιοῦν ὑποβρύχια, ἀλλὰ ψυχῶν ναυάγια ἐργαζό-
 μενον. Ἄλλ' ἡ μὲν νήχεται γυμνουμένη τὸ σῶμα, σὺ δὲ
 ὁρῶν καταποντίζῃ πρὸς τὸν τῆς ἀσελγείας βυθόν. Τοιαύτη
 γὰρ ἡ τοῦ διαβόλου σαγήνη· οὐκ εἰς αὐτὸ κατιόντας τὸ ὕδωρ,
 ἀλλ' ἄνωθεν καθημένους τῶν ἐκεῖ καλινδουμένων μᾶλλον ὑπο-
 βρυχίους ποιεῖ, καὶ χαλεπώτερον ἀποπνίγει τοῦ Φαραῶ, τοῦ

^x ἔχουσιν] οὐκ ἔχουσιν F. ^y τὸν Χριστὸν om. F. ^z ἐπὶ τῆς
 φάτνης Edd. ^a ἐπὶ γέλλετο A. ^b οὐδὲ] οὐτε D. E. ^c ἐκείθεν] ἐκεῖ
 Edd. ^d πνευματικῶν A. B. C. ^e πνευματικῆς E. ^f ἀποτρέχεις A.
 B. C. ^d μόνον Edd. ^e μένει] ἀναμένει F. ^f τὴν πηγὴν . . . τὴν
 διαβ. Edd.

μετὰ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀρμάτων καταποντισθέντος τότε. Καὶ εἶγε ἦν ψυχὰς ἰδεῖν, πολλὰς ἂν ὑμῖν ἔδειξα ἐπιπλεούσας τοῖς ὕδασι τούτοις, ὥσπερ τῶν Αἰγυπτίων τότε τὰ σώματα. Ἀλλὰ τὸ χαλεπώτερον ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι καὶ τέρψιν τὴν τοιαύτην πανωλεθρίαν καλοῦσι, καὶ τὸ πέλαγος τῆς ἀπωλείας ἡδονῆς εὐριπον ὀνομάζουσι. Καίτοιγε ἐνκολώτερον ἂν τις τὸ Αἰγαῖον ^ε καὶ Τυρρηνικὸν παραδράμοι πέλαγος μετὰ ἀσφαλείας, ἢ τὴν θεωρίαν ταύτην. Πρῶτον μὲν γὰρ δι' ὅλης νυκτὸς προλαμβάνει τῇ προσδοκίᾳ τὰς ψυχὰς ὁ διάβολος· εἶτα δείξας τὸ προσδοκηθὲν, ἔδωκεν εὐθέως καὶ αἰχμαλώτους ἐποίησε. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ μὴ ἐμίγησεν τῇ πόρνῃ, καθαρὸς εἶναι νομίσης τῆς ἀμαρτίας· τῇ γὰρ προθυμίᾳ τὸ πᾶν ἀπήρτισας. Εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ ἐπιθυμίας κατέχη, μείζονα τὴν ¹¹⁵ φλόγα ἀνῆψας· εἰ δὲ οὐδὲν πάσχεις πρὸς τὰ ὀρώμενα, μείζονος κατηγορίας εἰ ἄξιος, ἐτέροις σκάνδαλον γινόμενος ^h τῇ τῶν θεαμάτων τούτων προτροπῇ, καὶ τὴν σεαυτοῦ κατασχύνων ὅψιν, καὶ μετὰ τῆς ὀψέως τὴν ψυχὴν.

Ἀλλὰ γὰρ ἵνα μὴ μόνον ἐπιτιμῶμεν, φέρε καὶ τρόπον ἐπινοήσωμεν διορθώσεως. Τίς οὖν ὁ τρόπος ἔσται; Ταῖς γυναιξὶν ὑμᾶς παραδοῦναι βούλομαι ταῖς ὑμετέραις, ἵνα ⁱ αὐταὶ ὑμᾶς παιδεύσωσιν. Ἐδεῖ γὰρ, κατὰ τὸν τοῦ Παύλου ^k νόμον, ὑμᾶς εἶναι τοὺς διδασκάλους· ἐπειδὴ δὲ ἡ τάξις ἀντεστράφη διὰ τῆς ἀμαρτίας, καὶ ἄνω μὲν τὸ σῶμα, κάτω δὲ ἡ κεφαλὴ γέγονε, καὶ ταύτην ἐλώμεθα τὴν ὁδόν. Εἰ δὲ αἰσχύνῃ δι- ^B δάσκαλον ἔχων γυναῖκα, ¹ φύγε τὴν ἀμαρτίαν, καὶ δυνήσῃ ταχέως ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβῆναι τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ σοι δοθέντα. Ὡς ἕως ἂν πλημμελῆς, οὐχὶ πρὸς ^m γυναῖκα μόνον, (49) ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλογά σε εὐτελέστερα πέμπει ἢ γραφή· καὶ οὐκ αἰσχύνεται τὸν ⁿ λόγῳ τετιμημένον τῷ μύρμηκι πέμπουσα μαθητήν. Οὐ γὰρ τῆς γραφῆς τοῦτο κατηγορία, ἀλλὰ τῶν οὕτω τὴν ἑαυτῶν εὐγένειαν ^o προδιδόντων. Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιήσομεν· καὶ νῦν μὲν σε τῇ γυναικὶ παραδώσομεν· ἂν δὲ ταύτης καταφρονήσης, καὶ εἰς τὸ τῶν ἀλόγων

^ε καὶ] καὶ τὸ F. S^{av}. ^h τῇ] Vulgo καὶ τῇ, et sic An. sed καὶ om. B. et corr. C. Alia lectio est καὶ τῶν θ. τ. προτροπῇ F. quocum facere videtur Arm. ⁱ αὐταὶ et mox ἔδει μὲν κατὰ Edd. ^k νόμον] λόγον F. ¹ φεύγε hic et paulo infra Edd. ^m γυναῖκας D. E. τὴν γυναῖκα F. mox εὐτελέστατα Edd. ⁿ λόγῳ] Sic B. F. vulgo τῷ λόγῳ. ^o προδόντων F. An.

διδασκαλεῖον ἀποστελοῦμεν, καὶ δείξομεν πόσοι μὲν ὄρνιθες,
 C πόσοι δὲ ἰχθύες, πόσα δὲ τετράποδα καὶ ἔρπετά σου σεμ-
 νότερα καὶ σωφρονέστερα φαίνεται. Εἰ δὲ αἰσχύνῃ τὴν
 σύγκρισιν καὶ ἐρυθρίᾳς, ἀνάβηθι πρὸς τὴν οἰκίαν εὐγένειαν,
 καὶ τὸ τῆς γεέννης πέλαγος καὶ τὸν τοῦ πυρὸς ὁ ποταμὸν
 φύγε, τὴν ἐν τῷ θεάτρῳ κολυμβήθραν. Αὕτη γὰρ ἡ κο-
 λυμβήθρα ἐκεῖνο τὸ πέλαγος προσενεῖ, καὶ τὴν ἄβυσσον
 ἐκείνην ἀνάπτει τῆς φλογός. Εἰ γὰρ ὁ ἐμβλέπων ὁ γυ-
 ναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἥδη ἐμοίχευεν· ὁ καὶ γυμνῇ
 116 ἀναγκαζόμενος ἰδεῖν, πῶς οὐ μυριάκις αἰχμάλωτος γίνεται;
 Οὐχ οὕτως ὁ ἐπὶ τοῦ Νῶε κατακλυσμὸς τὸ τῶν ἀνθρώπων
 ἀπώλεσε γένος, ὡς αὐταὶ αἱ νηχόμεναι ἅπαντας ἐκεῖ μετὰ
 πολλῆς ἀποπνίγουσι τῆς αἰσχύνῃς. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ ὑετός,
 εἰ καὶ θάνατον εἰργάσατο σώματος, ἀλλὰ τὴν τῆς ψυχῆς
 κακίαν ἀνέκοψεν· οὗτος δὲ τὸνναντίον ποιεῖ, τῶν σωμάτων με-
 νόντων, τὴν ψυχὴν ἀπόλλυσιν. Ὑμεῖς δὲ ὅταν μὲν προε-
 δρίας ἢ λόγος, ἀξιοῦτε τῆς οἰκουμένης προκαθῆσθαι πάσης,
 ἐπειδὴ πρώτη ἡ πόλις ἡμῶν τὸ τῶν Χριστιανῶν ἀνεδήσατο
 ὄνομα· ἐν δὲ τῷ τῆς σωφροσύνης ἀγῶνι, καὶ τῶν ἀγροικο-
 B τέρων πόλεων ἐλαττον φέροντες οὐκ αἰσχύνεσθε;

Ναί, φησί· ¹ καὶ τί κελεύεις ποιεῖν; τὰ ὅρη καταλαμ-
 βάνειν καὶ μοναχοὺς γίνεσθαι; Διὰ γὰρ τοῦτο στένω, ὅτι
 μόνοις ἐκείνοις ἡγεῖσθε ἀρμόζειν κοσμιότητα καὶ σωφροσύ-
 νην· καίτοιγε ὁ Χριστὸς κοινούς τοὺς νόμους ἔθηκε. Καὶ
 γὰρ ὅταν λέγῃ, ¹² “ἐάν τις ἐμβλέψῃ γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυ-
 μῆσαι,” οὐ τῷ μονάζοντι λέγει, ἀλλὰ καὶ τῷ γυναῖκα ἔχοντι·
 καὶ γὰρ τὸ ὅρος ἐκεῖνο τότε πάντων τῶν τοιούτων πεπλη-
 ρωμένον ἦν. Ἐνόησον τοίνυν ἐκεῖνο τὸ θέατρον, καὶ μίσησον
 τοῦτο τὸ διαβολικόν, καὶ μὴ καταγνώσῃ τοῦ λόγου βαρύντητα.
 Οὐδὲ γὰρ κωλύω γαμεῖν, οὐδὲ ἐμποδίζω τέρπεσθαι· ἀλλὰ μετὰ
 C σωφροσύνης τοῦτο βούλομαι γίνεσθαι, οὐ μετὰ αἰσχύνῃς καὶ
 κατηγορίας καὶ μυρίων ἐγκλημάτων. Οὐ νομοθετῶ τὰ ὅρη
 καταλαμβάνειν καὶ τὰς ἐρημίας, ἀλλὰ χρηστὸν εἶναι καὶ ἐπιεικῆ
 καὶ σῶφρονα, μέσῃν οἰκοῦντα τὴν πόλιν. Καὶ γὰρ πάντα
 ἡμῖν τὰ τῶν νόμων κοινὰ πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἐστί, πλήν

¹² Matth. v. 28.

^p πόταμον] + λαβῶν κατὰ νοῦν A. B. C. vid. adnot. ⁹ γυναῖκα
 B. εἰς γυναῖκα E. ^r καὶ τί] + οὖν Edd.

τοῦ γάμου· μᾶλλον δὲ καὶ ἐν τούτῳ κελεύει ὁ Παῦλος ἔν
 ἅπασιν ἐξιousthai αὐτοῖς, λέγων· ¹³ “παράγει γὰρ τὸ σχῆμα
 τοῦ κόσμου τούτου, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχον-
 τες ὦσιν.” Ὡστε, ἔφησιν, οὐ κελεύω τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ¹¹⁷
 καταλαμβάνειν· ἐβουλόμην μὲν γὰρ, διὰ τὸ τὰς πόλεις μι-
 μείσθαι τὰ ἐν Σοδόμοις γινόμενα· πλὴν οὐκ ἀναγκάζω τοῦτο.
 Μένε οἰκίαν ἔχων καὶ παιδία καὶ γυναῖκα· ἀλλὰ μὴ ὑβρίζε
 τὴν γυναῖκα, μηδὲ παραδειγματίζει τὰ παιδία, μηδὲ εἰσαγε
 εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἀπὸ τῶν θεάτρων λύμην. Οὐκ ἀκούεις
 Παύλου λέγοντος· ¹⁴ “ὁ ἀνὴρ οὐκ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώμα-
 τος, ἀλλ’ ἡ γυνή.” καὶ κοινοὺς ἀμφοτέροις τιθέντος νόμους ;
 Σὺ δὲ, ἂν μὲν εἰς ἐκκλησίαν συνεχῶς ὕ ἐμβάλλη ἡ γυνή, βαρὺς
 κατηγορος γίνῃ· αὐτὸς δὲ εἰς θέατρα διημερεύων, οὐχ ἡγῇ
 κατηγορίας ἄξιος εἶναι· ἀλλὰ περὶ μὲν τὴν τῆς γυναικὸς B
 σωφροσύνην οὕτως εἰ ἀκριβὴς, ὡς καὶ περιττὸς εἶναι καὶ
 ἄμετρος, καὶ μηδὲ τὰς ἀναγκαίας ἐξόδους συγχωρεῖν· σαυτῷ
 δὲ νομίζεις πάντα ἐξεῖναι. Ἀλλ’ οὐκ ἐπιτρέπει σοι Παῦλος,
 ὁ καὶ τῇ γυναικὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν διδούς· καὶ γὰρ, ¹⁵ “τῇ
 γυναικὶ, φησιν, ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην ὡ τιμὴν ἀποδιδότω.”
 Ποία οὖν αὕτη ἡ τιμὴ, ὅταν ἐν τοῖς καιρίοις αὐτὴν ὑβρίζῃς,
 καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ταῖς πόρναις παρέχῃς; (τὸ γὰρ σὸν
 ἐκείνης σῶμά ἐστιν) ὅταν θορύβους καὶ πολέμους εἰσάγῃς
 εἰς τὴν οἰκίαν; ὅταν τοιαῦτα ποιῇς ἐν ἀγορᾷ, ἃ διηγούμενος
 ἐν οἰκίᾳ κατασχύνεις μὲν τὴν ἀκούουσαν γυναῖκα, αἰσχύνεις
 δὲ τὴν παροῦσαν θυγατέρα, καὶ πρό γε ἐκείνων σαυτόν; C
 Ἀνάγκη γὰρ ὡ ἡ σιγᾶν, ἡ τοιαῦτα ἀσχημονεῖν, ἐφ’ οἷς καὶ
 (50) τοὺς ὡ οἰκέτας μαστίζεσθαι δίκαιον. Τίνα οὖν ἔξεις ἀπολογία,ν,
 εἰπέ μοι, ἃ μηδὲ εἰπεῖν καλὸν, ταῦτα βλέπων μετὰ πολλῆς
 τῆς σπουδῆς ; ἃ μηδὲ διηγῆσασθαι ἀνεκτόν, ὡ ταῦτα πάντων
 προτιθεῖς ; Τέως μὲν οὖν, ὥστε μὴ γενέσθαι φορτικώτερος,
 ἐνταῦθα καταλύσω τὸν λόγον. Ἐάν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπι-
 μείνητε, ὅξύτερον τὸ σιδηρίον ποιήσας, βαθυτέραν δώσω τὴν

¹³ 1 Cor. vii. 29, 31.¹⁴ 1 Cor. vii. 4.¹⁵ Ibid. v. 3.

ἡ ἐν ἅπασιν om. E. ὡς ἐν ἅπασιν A. B. ἡ φησὶν om. A. B. Sav.
 Mox οὐ καταναγκάζω Edd. ὡ ἐμβάλη Edd. ὡ τιμὴν] εὐνοίαν
 omnes. Vid. adnot. ὡ ἡ σιγᾶν] Sic D. E. Arm. ἡ om. ceteri.
 ὡ οἰκέτας] + φθεγγομένους D. E. F. Sav. faventibus Verss. ὡ Sin-
 gularem lectionem jactat B. ταῦτα ὑπ’ ὅψιν πάντων προτιθεῖς. Vul-
 gatam tuentur Interpp.

τομήν· καὶ οὐ παύσομαι, ἕως ἂν διασκεδέσας τοῦ διαβόλου
 118 τὸ θέατρον, καθαρὸν ποιήσω τῆς ἐκκλησίας τὸν σύλλογον.
 Οὕτω γὰρ καὶ τῆς παρούσης αἰσχύνῃς ἀπαλλαγησόμεθα,
 καὶ τὴν μέλλουσαν καρπωσόμεθα ζωὴν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 πία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κρά-
 τος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η.

¹ Καὶ ² εἰσελθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, εἶδον τὸ παιδίον μετὰ
 Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ.

ΠΩΣ οὖν φησιν ὁ Λουκάς, ὅτι ἐπὶ τῆς φάτνης κείμενον
 ἦν; "Οτι τεκοῦσα μὲν εὐθέως αὐτὸ κατέκλινεν ἐκεῖ· (ἅτε γὰρ
 πολλῶν συνιόντων διὰ τὴν ἀπογραφὴν, οὐκ ἦν οἰκίαν εὐρεῖν·
 ὅπερ οὖν καὶ ὁ Λουκάς ἐπισημαίνεται λέγων, ὅτι διὰ τὸ μὴ
 Β εἶναι τόπον, ἀνέκλινεν αὐτόν·) μετὰ δὲ ταῦτα ³ ἀνείλετο,
 καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων εἶχεν. Ὁμοῦ τε γὰρ ἐπέβη τῆς Βηθ-
 λεέμ, καὶ τὰς ὥδιναις ἔλυσεν· ἵνα μάθῃς κἀντεῦθεν τὴν οἰκο-
 νομίαν ἅπασαν, καὶ ὅτι οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχε ταῦτα
 ἐγένετο, ἀλλὰ κατὰ πρόνοιάν τινα θείαν καὶ προφητείας
 ἀκολουθίαν ⁴ ταῦτα πάντα ἐπληροῦτο. Ἀλλὰ τί τὸ πείσαν
 αὐτοὺς προσκυνῆσαι; Οὔτε γὰρ ἡ παρθένος ἐπίσημος ἦν, οὔτε
 C ἡ οἰκία περιφανὴς, οὔτε ἄλλο τι τῶν ὀρωμένων ικανὸν ἐκ-
 πληῆξαι καὶ ἐπισπᾶσθαι. Οἱ δὲ οὐ μόνον προσκυνοῦσιν,
 ἀλλὰ καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, δῶρα προσάγουσι,
 καὶ δῶρα, οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ὡς θεῷ. Ὁ γὰρ λιβανωτὸς
 119 καὶ ἡ σμύρνα τούτου σύμβολον ἦν. Τί οὖν τὸ πείσαν αὐτούς;
 Τὸ παρασκευάσαν οἴκοθεν ἀναστῆναι καὶ τοσαύτην ἐλθεῖν
 ὁδόν· τοῦτο δὲ ἦν ὃ τε ἀστήρ, καὶ ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ γενομένη

¹ Cap. II. v. 11.

Hom. VIII. ² εἰσελθόντες εἰς] ἐλθόντες ἐπὶ A. C. ἐλθόντες εἰς B.
 Integrum comma praefigunt Mor. Ben. invitis codd. et Arm.
³ ἀνείλατο E. F. καὶ ἀνείλετο Edd. ⁴ ταῦτα om. A. B. An.

τῇ διανοίᾳ αὐτῶν ἔλλαμψις, κατὰ μικρὸν αὐτοὺς πρὸς τὴν τελειοτέραν ὁδηγοῦσα γινώσιν. Οὐδὲ γὰρ ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τῶν φαινομένων εὐτελῶν ὄντων ἀπάντων, τοσαύτην ἐπεδείξαντο τιμὴν. Διὰ τοῦτο οὐδὲν τῶν αἰσθητῶν μέγα ἐκεῖ, ἀλλὰ φάτις, καὶ καλύβη, καὶ μήτηρ πτωχή· ἵνα γυμνῇ τῶν μάγων ἴδης τὴν φιλοσοφίαν, καὶ μάθῃς ὅτι οὐχ ὡς ἀνθρώπων ψιλῶ, ἀλλ' ὡς θεῶ προσήεσαν καὶ εὐεργέτη. Διόπερ οὐδενὶ B τῶν ὀρωμένων ἔξωθεν ἐσκανδαλίζοντο, ἀλλὰ καὶ προσεκύνουν καὶ δῶρα προσῆγον, τῆς μὲν Ἰουδαϊκῆς ἀπὴλλαγμένα παχύτητος· οὐδὲ γὰρ πρόβατα καὶ μόσχους ἔθυσαν· τῆς δὲ ἐκκλησιαστικῆς ἐγγὺς ὄντα φιλοσοφίας· ἐπίγνωσιν γὰρ καὶ ὑπακοὴν καὶ ἀγάπην αὐτῷ προσῆγον. ²“Χρηματισθέντες δὲ κατ' ὄναρ, μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.” Θεὰ κἀντεῦθεν τὴν πίστιν αὐτῶν, πῶς οὐκ ἐσκανδαλίσθησαν, ἀλλ' εἰσὶν εὐήνιοι καὶ εὐγνώμονες, καὶ οὐ θορυβοῦνται, οὐδὲ διαλογίζονται πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες· καὶ μὴν εἰ μέγα τὸ παιδίον ἐστὶ τοῦτο, καὶ ἔχει τινὰ ἰσχύν, τίς χρεῖα φυγῆς καὶ λαθραίας ἀναχωρήσεως; καὶ τί δήποτε φανερώς ἐλθόντας ἡμᾶς καὶ μετὰ παρρησίας, καὶ πρὸς δῆμον τοσοῦτον καὶ πρὸς βασιλέως μανίαν στάντας, ὡς δραπέτας καὶ φυγάδας ἐκπέμπει ὁ ἄγγελος τῆς πόλεως; Ἀλλ' οὐδὲν τούτων οὔτε εἶπον, οὔτε ἐνενόησαν. Τοῦτο γὰρ μάλιστα πίστεως, τὸ μὴ ζητεῖν εὐθύνας τῶν ^dπροσταταγμένων, ἀλλὰ πείθεσθαι τοῖς ἐπιταττομένοις μόνον. ³“Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ ἄγγελος φαίνεται τῷ Ἰωσήφ κατ' ὄναρ, λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον (51) καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον.” Ἄξιον 120 ἐνταῦθα διαπορῆσαι καὶ ὑπὲρ τῶν μάγων, καὶ ὑπὲρ τοῦ παιδίου. Εἰ γὰρ καὶ ἐκεῖνοι μὴ ἐθορυβήθησαν, ἀλλὰ μετὰ πίστεως πάντα ἐδέξαντο, ἡμᾶς ἄξιον ζητῆσαι, διατί μὴ παρόντες σώζονται ἐκεῖνοι καὶ τὸ παιδίον, ἀλλ' οἱ μὲν εἰς Περσίδα, τὸ δὲ εἰς Αἴγυπτον φυγαδεύεται μετὰ τῆς μητρός; Ἀλλὰ τί; ἔδει αὐτὸν ἐμπεσεῖν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἡρώδου, καὶ ἐμπεσόντα μὴ κατακόπτεσθαι; Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐνομίσθη σάρκα ἀνελιφέναι· οὐκ ἂν ἐπιστεύθη τῆς οἰκονομίας τὸ μέγεθος. Εἰ γὰρ τούτων ^eγινομένων, καὶ πολλῶν ἀνθρωπίνως B

² v. 12.³ v. 13.^d προσταγμάτων A. B. προσταττομένων F. ^e γενομένων Edd.

οικονομουμένων, ἐτόλμησαν τινὲς εἰπεῖν ὅτι μῦθος ἢ τῆς
 σαρκὸς ἀνάληψις, ποῦ οὐκ ἂν ἐξέπεσον ἀσεβείας, εἰ πάντα
 θεοπρεπῶς καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἔπραττε; Τοὺς δὲ
 μάγους ἐκπέμπει ταχέως, ὁμοῦ μὲν διδασκάλους ἀποστέλλων
 τῇ Περσῶν χώρα, ὁμοῦ δὲ ἐκκόπτων τοῦ τυράννου τὴν μα-
 νίαν, ἵνα μάθῃ ὅτι ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖ πράγμασι, καὶ τὸν
 θυμὸν σβέσῃ, καὶ τῆς ματαιοπονίας ἑαυτὸν ἀπαγάγῃ ταύτης.
 Οὐ γὰρ δὴ τὸ μετὰ ^επαρρησίας περιγίνεσθαι τῶν ἐχθρῶν
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετ' εὐκολίας αὐτοὺς ἀπατᾶν, τῆς αὐτοῦ
 C δυνάμεως ἄξιον. Οὕτω γοῦν καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἐπὶ τῶν
 Ἰουδαίων ἠπάτησε, καὶ δυνάμενος φανερώς τὸν ἐκείνων πλου-
 τον εἰς τὰς τῶν Ἑβραίων μεταστῆσαι χεῖρας, λάθρα καὶ
 μετὰ ἀπάτης τοῦτο κελεύει ποιεῖν ὅπερ οὐκ ἔλαττον τῶν
 ἄλλων σημείων φοβερὸν αὐτὸν παρὰ τοῖς ἐναντίοις ἐποίησεν.
 Οἱ γοῦν Ἀσκαλωνῖται καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, ἡνίκα τὴν κιβω-
 τὸν ἔλαβον, καὶ πληγέντες λοιπὸν παρήνουν τοῖς οἰκείοις μὴ
 πολεμεῖν, μηδὲ ἐξ ἐναντίας ἴσταςθαι, μετὰ τῶν ἄλλων θαν-
 μάτων καὶ τοῦτο εἰς μέσον ἤγον λέγοντες· ⁴ “ἵνατί βαρύνετε
 121 τὰς καρδίας ὑμῶν, καθὼς ἐβάρυνεν Αἴγυπτος καὶ Φαραώ; οὐχ
 ὅτε ἐνέπαιξεν αὐτοῖς, τότε ἐξαπέστειλε τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ
^h ἀπῆλθον;” Ταῦτα δὲ ἔλεγον, τῶν ἄλλων σημείων τῶν φα-
 νερώς ⁱγενομένων οὐκ ἔλαττον καὶ τοῦτο νομίζοντες εἶναι,
 εἰς τὴν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τῆς μεγαλωσύνης ἀπόδειξιν.
 Ὁ δὴ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν, ἱκανὸν ἐκπλήξαι τὸν ^kτύραννον.
 Ἐνόησον γὰρ οἷα πάσχειν εἰκὸς ἦν τὸν Ἡρώδη, καὶ πῶς
 ἀποπνίγεσθαι, ἀπατηθέντα παρὰ τῶν μάγων καὶ οὕτω κατα-
 γελασθέντα. Τί γάρ, εἰ μὴ γέγονε βελτίων; Οὐ τοῦ ταῦτα
 οἰκονομήσαντος ἔγκλημα, ἀλλὰ τῆς ἐκείνουμανίας ἢ ὑπερ-
 βολῇ, μηδὲ τοῖς δυναμένοις αὐτὸν παραμυθήσασθαι καὶ ἀπο-
 B στῆσαι τῆς πονηρίας εἰκοντος, ἀλλ' ἐπεξιόντος περαιτέρω,
 ἵνα καὶ χαλεπωτέραν δέξηται δίκην τῆς ¹τοιαύτης ἀνοίας.

Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, εἰς Αἴγυπτον τὸ παιδίον πέμ-
 πεται; Μάλιστα μὲν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν αἰτίαν εἴρηκεν·
 “ἵνα πληρωθῇ γὰρ, φησὶν, ὅτι ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν

⁴ 1 Reg. vi. 6.

ⁱ ἑαυτὸν] Sic An. A. F. et pr. B. vulgo αὐτόν. ^ε παρρησίας]
 Sic An. περιουσίας A. B. Arm. mox περιγενέσθαι D. F. ^h ἀπῆλθε
 A. B. C. ⁱ γενομένων Edd. ^k τύραννον] + ἐκείνου F. Sav. ¹ τοσ-
 αύτης Edd.

υἰόν μου.” ἅμα δὲ καὶ χρηστῶν προοίμια λοιπὸν ἐλπίδων τῇ οἰκουμένῃ προανεφωνεῖτο. Ἐπειδὴ γὰρ Βαβυλὼν καὶ Αἴ-
 γυπτος μάλιστα τῆς γῆς ἀπάσης τῇ φλογὶ τῆς ἀσεβείας
 ἦσαν ἐκκεκαυμένοι, ἐκ προοιμίων δεικνύς ὅτι ἀμφοτέρας διορ-
 θώσεται καὶ βελτίους ποιήσει, καὶ πείθων διὰ τούτων καὶ περὶ
 τῆς ὅλης οἰκουμένης τὰ χρηστὰ προσδοκᾶν, τῇ μὲν τοὺς μάγους
 ἀπέστειλε, ^μτῇ δὲ αὐτὸς ἐπέβη μετὰ τῆς μητρὸς. Πρὸς C
 δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερον ἐντεῦθεν παιδευόμεθα, οὐ μικρὸν
 εἰς φιλοσοφίαν ἡμῖν συντεῖνον. Ποῖον δὲ τοῦτο; Τὸ ἐκ
 προοιμίων πειρασμοὺς προσδοκᾶν καὶ ἐπιβουλὰς. Ὅρα γοῦν
^αἀπὸ τῶν σπαργάνων εὐθέως τοῦτο γινόμενον. Καὶ γὰρ
 τεχθέντος αὐτοῦ, καὶ τύραννος μαίνεται, καὶ φυγὴ καὶ μετὰ-
 στασις γίνεται πρὸς τὴν ὑπερορίαν, καὶ οὐδὲν ἀδίκησας ἢ
 μήτηρ εἰς τὴν τῶν βαρβάρων φυγαδεύεται χώραν· ἵνα σὺ
 ταῦτα ἀκούων, ὅταν καταξιωθῇς διακονήσασθαί τιμι πνευ- 122
 ματικῷ πράγματι, ^οεἴτα ἴδῃς σαντὸν πᾶσχοντα ^ρτὰ ἀνήκεστα
 καὶ μυρίους ὑπομένοντα κινδύνους, μὴ διαταραχθῇς, μηδὲ
 εἴπῃς· τί ποτε τοῦτό ἐστι; καὶ μὴν στεφανοῦσθαί με ἔδει
 καὶ ἀνακηρύττεσθαι, καὶ λαμπρὸν εἶναι καὶ περιφανῆ, πρόσ-
 ταγμα πληροῦντα δεσποτικόν· ἀλλ’ ἔχων τοῦτο τὸ ὑπό-
 δεγμα, φέρῃς πάντα γενναίως, εἰδὼς ὅτι μάλιστα αὕτη τῶν
 πνευματικῶν ἡ ἀκολουθία ἐστὶ, τὸ πανταχοῦ πειρασμοὺς
 συγκεκληρωμένους ἔχειν. Ὅρα γοῦν οὐκ ἐπὶ τῆς μητρὸς ^ακαὶ
 τοῦ παιδίου τοῦτο γινόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν βαρ-
 (52) βάρων ἐκείνων. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι λάθρα ἀναχωροῦσιν ἐν τάξει B
 φυγάδων· καὶ αὕτη πάλιν, οὐδέποτε τὴν οἰκίαν ὑπερβάσα,
 μακρὰν οὕτω τالαιπωρίας ὁδὸν ὑπομένειν κελεύεται, διὰ τὸν
 θαυμαστὸν τοῦτον τόκον καὶ τὰς πνευματικὰς ὠδῖνας. Καὶ
 θέα τὸ παράδοξον πάλιν. Παλαιστίνῃ μὲν ἐπιβουλεύει,
 Αἴγυπτος δὲ ὑποδέχεται καὶ διασώζει τὸν ἐπιβουλευόμενον.
 Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἐπὶ τῶν παίδων τοῦ πατριάρχου τύποι
 συνέβαινον, ἀλλὰ καὶ ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ δεσπότη. Πολλὰ γοῦν
 διὰ τῶν ὑπ’ αὐτοῦ γινομένων τότε προανεκηρύττετο τῶν
 ὕστερον συμβαίνειν μελλόντων· ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς ὄνου
 καὶ ἐπὶ τοῦ πώλου γέγονε.

^μ τῇ δὲ] τῆς δὲ B. Euth. cf. p. 54 C.

^α ἀπο] καὶ ἀπὸ Edd.

^ο Sic A. B. C. Ep. vulgo εἴτα ἀν ἴδῃς.

^ρ τὰ om. A. C.

^α καὶ

τοῦ] Sic F. Arm. vulgo καὶ deest.

Φανείς τοίνυν ὁ ἄγγελος, οὐχὶ τῇ Μαρίᾳ, ἀλλὰ τῷ
 C Ἰωσήφ διαλέγεται· καὶ τί φησιν; “Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ
 παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ.” Ἐνταῦθα οὐκέτι λέγει “τὴν
 γυναῖκά σου,” ἀλλὰ “τὴν μητέρα αὐτοῦ.” Ἐπειδὴ γὰρ
 ὁ τόκος ἐξέβη, καὶ ἡ ὑποψία ἐλύθη, καὶ ὁ ἀνὴρ ἐπιστῶθη,
 μετὰ παρρήσιας λοιπὸν διαλέγεται ὁ ἄγγελος, οὔτε παιδίον,
 οὔτε γυναῖκα αὐτοῦ καλῶν· ἀλλὰ “τὸ παιδίον καὶ τὴν μη-
 τέρα αὐτοῦ· καὶ φεύγε εἰς Αἴγυπτον” καὶ τὴν αἰτίαν λέγει
 τῆς φυγῆς· “μέλλει γὰρ ὁ Ἡρώδης, φησὶ, ζητεῖν τὴν ψυχὴν
 τοῦ παιδίου.” Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἰωσήφ οὐκ ἐσκανδαλίσθη,
 οὔδ’ εἶπεν· αἰνιγμα τὸ πρᾶγμα ἐστίν·¹ οὐ πρῶν ἔλεγες,
 123 ὅτι σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ; καὶ νῦν οὔδ’ ἐαυτὸν σώζει, ἀλλὰ
 φυγῆς ἡμῖν χρεῖα, καὶ ἀποδημίας, καὶ μακρᾶς² μεταστάσεως·
 ἐναντία τῇ ὑποσχέσει τὰ γινόμενα. Ἀλλ’ οὐδὲν τούτων
 λέγει· πιστὸς γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ· οὔδ’ περιεργάζεται τῆς ἐπανό-
 δου τὸν χρόνον, καὶ ταῦτα τοῦ ἀγγέλου ἀδιορίστως αὐτὸν
 τεθεικότος· “ἕως γὰρ ἂν εἴπω σοι, ἴσθι ἐκεῖ.” Ἀλλ’ ὅμως
 οὔδ’ πρὸς τοῦτο ἐνάρκησεν, ἀλλ’ ὑπακούει καὶ πείθεται, πάν-
 τας μετὰ χαρᾶς τοὺς πειρασμοὺς ὑπομένων. Καὶ γὰρ ὁ φι-
 λάνθρωπος θεὸς τοῖς ἐπιπόνοις τούτοις καὶ ἡδέα ἀνέμιξεν·
 ὅπερ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀγίων ποιεῖ, οὔτε τοὺς κινδύνους,
 B οὔτε τὰς ἀνέσεις συνεχεῖς τιθεῖς, ἀλλὰ καὶ διὰ τούτων καὶ
 δι’ ἐκείνων ὑφαίνων τὸν τῶν δικαίων βίον. Ὁ δὲ καὶ ἐνταῦθα
 πεποίηκε· σκόπει γάρ. Εἶδε κύουσιν τὴν παρθένον· εἰς τα-
 ραχὴν αὐτὸν ἐνέβαλε τοῦτο, καὶ τὸν ἔσχατον θόρυβον· ἐπὶ
 μοιχείᾳ γὰρ τὴν κόρην ὑπώπτειν· ἀλλ’ εὐθέως ἐπέστη ὁ
 ἄγγελος, τὴν τε ὑποψίαν λύων, καὶ τὸν φόβον ἀναιρῶν
 τοῦτον· καὶ τὸ παιδίον τεχθὲν ὀρῶν, χαρὰν ἔκαρπώσατο με-
 γίστην. Πάλιν τὴν χαρὰν ταύτην κίνδυνος οὐ μικρὸς δια-
 δέχεται, τῆς πόλεως ταραττομένης, καὶ τοῦ βασιλέως μαινο-
 μένου, καὶ τὸν τεχθέντα ἐπιζητοῦντος. Ἀλλὰ τὸν θόρυβον
 τοῦτον ἑτέρα πάλιν διεδέξατο χαρὰ· ὁ ἀστήρ, καὶ ἡ τῶν
 C μάγων προσκύνησις. Πάλιν μετὰ τὴν ἡδονὴν ταύτην φόβος
 καὶ κίνδυνος· “ζητεῖ γὰρ, φησὶν, Ἡρώδης τὴν ψυχὴν τοῦ
 παιδίου”³ καὶ δεῖ φυγεῖν καὶ μεθίστασθαι ἀνθρωπίνως· θαν-

¹ οὐ] Sic A. Ep. Arm. vulgo σύ. Mox ἔλεγεν A. ² μετανα-
 στάσεως Sav. Ben. ³ καὶ δεῖ φυγεῖν καὶ μεθίστασθαι] Sic D. E. An.
 Arm. δεῖ om. C. καὶ φεύγει καὶ μετανίσταται F. καὶ πάλιν ὁ ἄγγελος
 μὴνέει φυγεῖν καὶ μεθίστασθαι A. B. fere ut Edd.

ματουργεῖν γὰρ τέως οὐκ ἔδει. Εἰ γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας θαύματα ἐπεδείξατο, οὐδ' ἂν ἐνομίσθη ἄνθρωπος εἶναι. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς ναὸς πλάττεται, ἀλλὰ καὶ κύησις γίνεται, καὶ ἐννεαμηνιαῖος χρόνος, καὶ ὠδίνες, καὶ τόκος, καὶ 124 γαλακτοτροφία, καὶ διὰ παντὸς ἡσυχία τοῦ χρόνου, καὶ ἀναμένει τὴν ἀνδράσι πρέπουσαν ἡλικίαν· ἵνα διὰ πάντων εὐπαράδεκτον γένηται τῆς οἰκονομίας τὸ μυστήριον. Τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ ταῦτα τὰ σημεῖα ἐγένετο, φησὶν, ἐξ ἀρχῆς; Διὰ τὴν μητέρα, διὰ τὸν Ἰωσήφ, διὰ τὸν Συμεὼν μέλλοντα ἀπιέναι λοιπὸν, διὰ τοὺς ποιμένας, διὰ τοὺς μάγους, διὰ τοὺς Ἰουδαίους. Εἰ γὰρ ἐβούλοντο προσέχειν μετὰ ἀκριβείας τοῖς γινομένοις, οὐ μικρὰ καὶ ἐντεῦθεν ἂν πρὸς τὰ μέλλοντα ἐκαρπώσαντο. Εἰ δὲ μὴ λέγουσιν οἱ προφηῆται τὰ περὶ τῶν μάγων, μὴ θορυβηθῆς· οὔτε γὰρ πάντα προεῖπον, οὔτε πάντα ἐσιώπησαν. Ὡσπερ γὰρ τὸ μὴδὲν ἀκούσαντας ἰδεῖν ὧ παραγινόμενα τὰ πράγματα, πολλὴν ἐποίει τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν Β θόρυβον· οὕτω καὶ τὸ πάντα μαθεῖν καθεύδειν παρεσκεύαζε τὸν ἀκροατὴν, καὶ τοῖς εὐαγγελισταῖς οὐδὲν ἡφίει πλέον.

Εἰ δὲ περὶ τῆς προφητείας ἀμφιβάλλοιεν Ἰουδαῖοι λέγοντες, τὸ “ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου” ἐπ’ αὐτῶν εἰρῆσθαι· εἵπομεν ἂν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι καὶ οὗτος προφητείας νόμος, τὸ πολλὰ πολλάκις λέγεσθαι μὲν ἐπ’ ἄλλων, πληροῦσθαι δὲ ἐφ’ ἐτέρων, οἷον τὸ ἐπὶ τοῦ Συμεὼν καὶ Λευὶ (53) εἰρημένον ἐστὶ· ⁵“διαμεριῶ γὰρ αὐτοὺς, φησὶν, ἐν Ἰακώβ, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν Ἰσραὴλ.” καίτοιγε οὐκ ἐπ’ αὐτῶν τοῦτο γέγονεν, ἀλλ’ ἐπὶ τῶν ἐγγόνων· καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ Χαναὰν δὲ παρὰ τοῦ Νῶε λεχθέν, εἰς τοὺς Γαβαωνίτας τοὺς ^ωἐγγόνους τοῦ Χαναὰν ἐξέβη. Καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ οὕτως ἴδοι τις ἂν συμβάν· αἱ γὰρ εὐλογίαι ἐκεῖναι αἱ λέγουσαι, ⁶“γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ προσκυνησάτωσάν σε ^χ οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου,” οὐκ ἐπ’ αὐτοῦ τέλος ἔσχον, (πῶς γὰρ, τοῦ δεδοικότος καὶ τρέμοντος, καὶ μυριάκις αὐτὸν προσκυνούντος;) ἀλλ’ ἐπὶ τῶν ἐγγόνων τῶν αὐτοῦ. Ὁ δὲ καὶ ἐνταῦθα εἶποι τις ἂν. Τίς γὰρ ^γἀληθέστερος υἱὸς θεοῦ λεχθεῖν; ὁ μόσχον προσκυνῶν, καὶ τῷ Βεελφεγὰρ τελούμε- 125

⁵ Gen. xlix. 7.⁶ Gen. xxvii. 29.^ω παράγενομένα Edd. ^γ ἐγγον...] ἐκγον... ter C. Ep. Euth.^χ οἱ om. C. E. Euth. ^γ ἀληθέστερον et mox λεχθεῖν ἂν Ep.

νος, καὶ τοὺς υἱοὺς θύων τοῖς δαιμονίοις; ἢ ὁ φύσει υἱός, καὶ
 τὸν γεγεννηκότα τιμῶν; Ὡστε εἰ μὴ παρεγένετο οὗτος, οὐκ
 ἂν ἡ προφητεία τέλος ἔλαβε τὸ προσῆκον. Ὅρα γοῦν πῶς
 αὐτὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς αἰνιττεται λέγων, “ἵνα πληρωθῇ,”
 δεικνὺς ὅτι οὐκ ἂν ἐπληρώθη, εἰ μὴ παραγέγονεν. Οὐχ ὥς
 ἔτυχε δὲ καὶ τὴν παρθένον λαμπρὰν τοῦτο ποιεῖ καὶ περι-
 φανῇ. Ὅπερ γὰρ εἶχεν ὁ δῆμος ἅπας ἐν ἐγκωμίου τάξει,
 τοῦτο καὶ αὐτὴ λοιπὸν ἔχειν ἠδύνατο. Ἐπειδὴ γὰρ μέγα
 ἐφρόνουν ἐπὶ τῷ ἀνελθεῖν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἐκόμπαζον· (ὅπερ
 B οὖν καὶ ὁ προφήτης αἰνιττόμενος ἔλεγεν· ⁷ “οὐχὶ τοὺς ἀλλοφύ-
 λους ἀνήγαγον ἐκ Καππαδοκίας, καὶ τοὺς Ἀσσυρίους ἐκ
 βόθρου;”) ποιεῖ καὶ τῆς παρθένου τὸ προτέρημα ² τοῦτο.
 Μᾶλλον δὲ καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ πατριάρχης ³ καταβάντες ἐκεῖ
 καὶ ἀναβάντες ἐκεῖθεν, τὸν τῆς ἀνόδου ταύτης τύπον ἐπλή-
 ρουν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι θάνατον φεύγοντες τὸν ἀπὸ τοῦ
 λιμοῦ, κατήεσαν· καὶ οὗτος θάνατον τὸν ἐξ ἐπιβουλῆς. Ἄλλ’
 ἐκεῖνοι μὲν κατελθόντες, ⁴ τοῦ λιμοῦ τότε ἀπηλλάγησαν·
 οὗτος δὲ καταβάς, τὴν χώραν πᾶσαν διὰ τῆς ἐπιβάσεως
 ἡγίασε. Σκόπει γοῦν πῶς μεταξὺ τῶν ταπεινῶν καὶ τὰ τῆς
 θεότητος ἐκκαλύπτεται. Καὶ γὰρ ὁ ἄγγελος εἰπὼν, “φεῦγε
 C εἰς Αἴγυπτον,” οὐκ ἐπηγγείλατο αὐτοῖς συνοδοιπορεῖν, οὔτε
 κατιοῦσιν, οὔτε ἀνιοῦσιν, αἰνιττόμενος ὅτι μέγαν ἔχουσι
 συνοδοιπόρον, τὸ τεχθὲν παιδίον· ὃς καὶ τὰ πράγματα
 πάντα μετέβαλεν ὁμοῦ φανείς, καὶ τοὺς ἐχθροὺς παρεσκεύασε
 πολλὰ πρὸς τὴν οἰκονομίαν διακονήσασθαι ταύτην. Καὶ γὰρ
 μάγοι καὶ βάρβαροι τὴν πατρίαν δεισιδαιμονίαν ἀφέντες,
 ἔρχονται προσκυνήσοντας· καὶ ὁ Αὔγουστος ὑπηρετεῖται τῷ
 126 ἐν Βηθλεὲμ τόκῳ, διὰ τοῦ προστάγματος τῆς ἀπογραφῆς·
 ἡ Αἴγυπτος διασώζει δεξαμένη φεύγοντα καὶ ἐπιβουλευόμε-
 νον, καὶ λαμβάνει τινὰ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως ἀφορμὴν·
 ἵν’ ὅταν μέλλῃ κηρυττόμενον αὐτὸν ἀκούειν παρὰ τῶν ἀποσ-
 τόλων, καὶ ἐπὶ ^d τούτῳ καλλωπίζεται, ἅτε αὐτὸν δεξαμένη
 πρώτη. Καὶ μὴν τῆς Παλαιστίνης ἦν τὸ προτέρημα τοῦτο
 μόνος· ἀλλ’ αὕτη θερμότερα ἐκείνης γέγονε.

⁷ Amos ix. 7.

² τοῦτο] εἶναι τοῦτο D. τοῦτο εἶναι Edd. ^a Sic E. F. An.
 Sav. καταβάντες ἐκεῖ καὶ om. A. B. C. ἐκεῖ om. D. ^b κατελθόν-
 τες] Sic Ep. Arm. ἐλθόντες C. D. ἐλθόντος E. Non habet An.
^c τοῦ] Sic B. E. Ep. vulgo ἐκ τοῦ. ^d τούτων Edd.

^c Καὶ νῦν ἐλθὼν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Αἰγύπτου, παραδείσου παντὸς βελτίω τὴν ἔρημον ταύτην ὅψει γεγενημένην, καὶ χοροὺς ἀγγέλων μυρίους ἐν ^f ἀνθρωπίνους σχήμασι, καὶ δῆμους μαρτύρων, καὶ συλλόγους παρθένων· καὶ πᾶσαν μὲν B τοῦ διαβόλου τὴν τυραννίδα καταλελυμένην, τὴν δὲ τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν ^s διαλάμπουσιν. Καὶ τὴν ποιητῶν καὶ ^h σοφῶν καὶ μάγων μητέρα, καὶ τὴν πᾶν εἶδος μαγγανείας εὐρούσαν καὶ τοῖς ἄλλοις διαδοῦσαν, ταύτην ὅψει νῦν ἐπὶ τοῖς ἀλιεῦσι καλλωπιζομένην, καὶ ἐκείνων μὲν καταφρονοῦσαν ἀπάντων, τὸν δὲ τελώνην καὶ σκηνοποιὸν πανταχοῦ περιφέρουσαν, καὶ τὸν σταυρὸν προβαλλομένην. Καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ταῖς πόλεσι μόνον τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐρήμοις μᾶλλον ἢ ἐν ταῖς πόλεσι. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἰδεῖν πανταχοῦ τῆς χώρας ἐκείνης τοῦ Χριστοῦ τὸ στρατόπεδον, καὶ τὴν C βασιλικὴν ἀγέλην, καὶ τὴν τῶν ἄνω δυνάμεων πολιτείαν· καὶ ταῦτα οὐκ ⁱ ἐπ' ἀνδράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν γυναικεῖα φύσει κρατοῦντα εὔροι τις ἄν. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖναι οὐχ ἥττον ἀνδρῶν φιλοσοφοῦσιν, οὐκ ἀσπίδα λαμβάνουσιν καὶ ἀναβαίνουσιν ἵππον, καθάπερ οἱ σεμνοὶ τῶν Ἑλλήνων κελεύουσι νομοθεταὶ καὶ φιλόσοφοι, ἀλλ' ἐτέραν πολὺ χαλεπωτέραν ^k ἀναδεχόμεναι μάχην. Κοινὸς γὰρ αὐταῖς καὶ ἀνδράσιν ὁ πόλεμος πρὸς τὸν διάβολον καὶ τὰς ^l ἐξουσίας· καὶ οὐδαμῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπαλὸν ἐμπόδιον γίνεται ταῖς τοιαύταις συμ-
(54)βολαῖς· οὐ γὰρ σωμάτων φύσει, ἀλλὰ ψυχῆς προαιρέσει ταῦτα κρίνεται τὰ παλαίσματα. Διὰ τοῦτο καὶ γυναῖκες 127 ἀνδρῶν μᾶλλον ἡγωνίσαντο πολλάκις, καὶ ^m φαιδρότερα τρόπαια ἔστησαν. Οὐχ οὕτως ἐστὶ λαμπρὸς ὁ οὐρανὸς τῷ ποικίλῳ τῶν ἄστρον χορῷ, ὡς ἡ ἔρημος Αἰγύπτου, τὰς σκηνὰς πανταχόθεν ἡμῖν δεικνύουσα τῶν μοναχῶν.

Εἴ τις τὴν παλαιὰν Αἴγυπτον ἐκείνην, τὴν θεομάχον καὶ μαινομένην, τὴν τῶν αἰλούρων δούλην, τὴν κρόμμνα δεδοικυῖαν καὶ τρέμουσαν ⁿ οἶδεν, οὗτος εἴσεται καλῶς τοῦ Χριστοῦ τὴν ἰσχύν. Μᾶλλον δὲ οὐ χρεία ἡμῖν παλαιῶν διηγημάτων· ἔτι

^c HΘIKON. Περὶ βίου μοναχῶν. A. ^f ἀνθρωπίνῳ σχήματι Edd. ^s λάμπουσιν Edd. ^h σοφῶν] φιλοσόφων E. ⁱ ἐπ' ἀνδράσι] ἐπ' ἀνδρῶν D. ἐπ' ἀνθρώποις pr. C. ἐν ἀνθρώποις Edd. ^k ἀναδεχόμεναι] Sic A. B. ceteri δεχόμεναι. ^l ἐξουσίας] + τοῦ σκότους A. B. C. *huius mundi* An. *aerias* Arm. ^m φαιδρότερα] λαμπρὰ F. ⁿ οἶδεν] εἶδεν (et post ἐκείνην collocant) A. B.

γὰρ καὶ νῦν τῆς ἀνοήτου ἐκείνης λείψανα μένει πρὸς ἀπόδειξιν
 B τῆς προτέρας μαρίας. Ἄλλ' ὅμως οὗτοι οἱ τὸ παλαιὸν πάντες
 πρὸς τοσαύτην ἀπορραγέντες μαρίαν, περὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν
 ὑπὲρ οὐρανὸν φιλοσοφοῦσι πραγμάτων, καὶ καταγελῶσι τῶν
 πατρῶν ἐθῶν, καὶ τοὺς προγόνους ταλανίζουσι, καὶ τῶν
 φιλοσόφων οὐδένα ποιοῦνται λόγον. Ἐμαθον γὰρ διὰ τῶν
 πραγμάτων αὐτῶν, ὅτι τὰ μὲν ἐκείνων γραϊδίων μεθύνοντων
 ἐστὶν εὐρέματα, ἡ δὲ ὄντως ^P φιλοσοφία καὶ τῶν οὐρανῶν
 ἀξία αὕτη ἐστὶν ἡ διὰ τῶν ἀλιέων αὐτοῖς καταγγεληῖσα.
 Διὰ δὴ τοῦτο μετὰ τῆς τοσαύτης ἀκριβείας τῶν δογμάτων,
 καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου πολλὴν ἐνδείκνυνται σπουδὴν. Τὰ γὰρ
 ὄντα ἀποδυσάμενοι πάντα, καὶ τῷ κόσμῳ σταυρωθέντες παντί,
 C ^a καὶ περαιτέρω πάλιν ἐλαύνουσι, ¹ τῇ τοῦ σώματος ἐργασίᾳ
 πρὸς τὴν τῶν δεομένων ἀποχρῶμενοι τροφήν. Οὐδὲ γὰρ
 ἐπειδὴ νηστεύουσι καὶ ἀγρυπνοῦσιν, ἀργεῖν μεθ' ἡμέραν ἀξιού-
 σιν· ἀλλὰ τὰς μὲν νύκτας τοῖς ἱεροῖς ὕμνοις καὶ ταῖς παννυ-
 χίσι, τὰς δὲ ἡμέρας εἰς εὐχάς τε ὁμοῦ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν
 χειρῶν ἐργασίαν καταναλίσκουσι, τὸν ἀποστολικὸν μιμού-
 μενοι ζῆλον. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος, τῆς οἰκουμένης πρὸς αὐτὸν
 βλεπούσης, ἵνα τοὺς δεομένους διατρέφῃ, καὶ ἐργαστήριον
 128 κατέλαβε, καὶ τέχνην μετεχειρίσε, καὶ οὐδὲ τὰς νύκτας ἐκά-
 θευδε τοῦτο ποιῶν· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς, φησὶ, τοὺς ἔρημον
 κατειληφότας, καὶ οὐδὲν κοινὸν πρὸς τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι
 θορύβους ἔχοντας, τῇ τῆς ἡσυχίας σχολῇ εἰς ἐργασίαν πνευ-
 ματικὴν καταχρήσασθαι δίκαιον. Αἰσχυνόμεθα τοίνυν ἅπαν-
 τες, καὶ οἱ πλουτοῦντες καὶ οἱ πενόμενοι, ὅταν ἐκεῖνοι μὲν
 μηδὲν ὅλως ἔχοντες, ἀλλ' ἡ σῶμα μόνον καὶ χεῖρας, βιάζωνται
 καὶ φιλονεικῶσι πρόσδοτον τοῖς δεομένοις ἐντεῦθεν εὐρεῖν· ἡμεῖς
 δὲ, μυρίων ἐνδόν ἀποκειμένων, μηδὲ τῶν περιττῶν εἰς ταῦτα
 ἀπτῶμεθα. Ποίαν οὖν ἔξομεν ἀπολογίαν, εἰπέ μοι· τίνα δὲ
 συγγνώμην; Καίτοιγε ἐννόησον, πῶς τὸ παλαιὸν ἦσαν οὗτοι
 B καὶ φιλοχρήματοι, καὶ γαστρίμαργοι, μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν.
 Ἐκεῖ γὰρ ἦσαν οἱ λέβητες τῶν κρεῶν, ὧν οἱ Ἰουδαῖοι μέ-
 μνηνται· ἐκεῖ ἡ πολλὴ τῆς γαστροῦ τυραννίς. Ἄλλ' ὅμως
 ἐπειδὴ ἐβουλήθησαν, μετεβάλοντο, καὶ τὸ πῦρ τοῦ Χριστοῦ
 δεξάμενοι, πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀθρόον μεθωρμίσαντο· καὶ θερ-

^o τῶν ἐν οὐρανῷ F. An.
 om. A. B.

^P φιλοσοφία] σοφία Edd.

¹ τῇ . . . ἐργασίᾳ] Sic B. F. vulgo τὴν . . . ἐργασίαν. ^a καὶ

μότεροι τῶν ἄλλων ὄντες, καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ πρὸς ἡδονὴν
 σωμάτων προπετέστεροι, τὰς ἀσωμάτων δυνάμεις τῇ ἐπιεικείᾳ
 καὶ τῇ λοιπῇ τῆς φιλοσοφίας ἀπαθείᾳ μιμούνται. Καὶ εἴ
 τις ἐν τῇ χώρᾳ γέγονεν, οἶδεν ἂν λέγω. Εἰ δέ τις ^ς οὐδέποτε
 ἐπέβη τῶν σκηνῶν ἐκείνων, ἐννοεῖτω τὸν μέχρι νῦν ἐν τοῖς
 ἀπάντων στόμασιν ὄντα, ὃν μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἡ Αἴγυπ- C
 τος ἤνεγκε, τὸν μακάριον καὶ μέγαν Ἀντώνιον, καὶ λογιζέσθω
 ὅτι καὶ οὗτος ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ γέγονεν, ἐν ᾗ καὶ Φαραὼ
 ἀλλ' ὅμως οὐδὲν παρεβλάβη, ἀλλὰ καὶ θείας ὄψεως κατη-
 ξιώθη, καὶ τοιοῦτον ἐπεδείξατο βίον, οἷον οἱ τοῦ Χριστοῦ
 νόμοι ζητοῦσι. Καὶ τοῦτο εἴσεται τις μετὰ ἀκριβείας, ἐντυ-
 χῶν τῷ βιβλίῳ τῷ τὴν ἱστορίαν ἔχοντι τῆς ἐκείνου ζωῆς,
 ἐν ᾧ καὶ πολλὴν ὄψεται τὴν προφητείαν. Καὶ γὰρ περὶ
 τῶν τὰ Ἀρείου νοσοῦντων προανεφώνησέ τε καὶ εἶπε τὴν ἐξ
 ἐκείνων μέλλουσαν γίνεσθαι βλάβην, τοῦ θεοῦ δεῖξαντος αὐτῷ 129
 τότε, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ μέλλοντα ὑπογράψαντος
 ἅπαντα· ὃ δὴ μάλιστα μετὰ τῶν ἄλλων τῆς ἀληθείας ἐστὶν
 ἀπόδειξις, τὸ μηδένα τῶν ἔξωθεν αἰρέσεων ἄνδρα τοιοῦτον
 ἔχειν. Ἀλλ' ἵνα μὴ παρ' ἡμῶν ταῦτα ^ν ἀκούσητε, τοῖς γράμ-
 μασι ἐγκύψαντες τοῖς τοῦ βιβλίου, πάντα μαθήσεσθε μετὰ
 ἀκριβείας, καὶ πολλὴν παιδευθήσεσθε τὴν φιλοσοφίαν ἐκείθεν.
 (55) Τοῦτο δὲ παρακαλῶ, οὐχ ἵνα ἐπέλθωμεν τὰ γεγραμμένα μόνον,
 ἀλλ' ἵνα καὶ ζηλώσωμεν, καὶ μήτε χώραν, μήτε ἀνατροφὴν,
 μήτε προγόνων πονηρίαν προβαλλώμεθα. Ἄν γὰρ θέλωμεν
 ἑαυτοῖς προσέχειν, οὐδὲν τούτων ἡμῖν ἔσται κώλυμα. Ἐπεὶ B
 καὶ Ἀβραὰμ ἀσεβῇ πατέρα ἔσχεν, ἀλλ' οὐ διεδέξατο τὴν
 παρνομίαν· καὶ ὁ Ἐζεχίας τὸν Ἀχαζ, ἀλλ' ὅμως οὗτος φίλος
 τῷ θεῷ ἐγένετο· καὶ ὁ Ἰωσήφ δὲ ἐν μέσῃ τότε Αἰγύπτῳ
 τοὺς τῆς σωφροσύνης ἀνεδήσατο στεφάνους· καὶ οἱ παῖδες
 δὲ οἱ τρεῖς ἐν Βαβυλῶνι μέσῃ, καὶ ἐν οἰκίᾳ μέσῃ, Συβαριτικῆς
^ν παρακειμένης τραπέζης, τὴν ἄκραν ἐπεδείξαντο φιλοσοφίαν·
 καὶ Μωϋσῆς δὲ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ οἰκουμένῃ·
 καὶ οὐδὲν οὐδενὶ τούτων ἐγένετο κώλυμα πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς
 δρόμον. Ταῦτ' οὖν καὶ ἡμεῖς πάντα ἐννοοῦντες, τὰς μὲν περι-
 τὰς ταύτας σκήψεις καὶ προφάσεις ἐκ μέσου ποιησώμεθα, τῶν
 δὲ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἰδρώτων ἀνψώμεθα. Οὕτω γὰρ καὶ τὸν

^ς οὐδέπω A. B. C.
 κειμένης A. B. C.

^ν τὸ] τῷ Edd.

^ν ἀκούητε A. B.

^ν ἐπι-

Ἡ θεὸν ἐπὶ μείζονα ἐπισπασόμεθα εὐνοίαν, καὶ πείσομεν ^x συνεφάσθαι τῶν ἀγώνων ἡμῖν, καὶ τῶν αἰώνιων ἀπολαύσομεν ^y ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ.

130 ¹Τότε ἰδὼν Ἡρώδης ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν.

ΚΑΙ μὴν οὐκ ἐχρῆν θυμωθῆναι, ἀλλὰ φοβηθῆναι καὶ συσταλῆναι, καὶ ἰδεῖν ὅτι ἀννηνύτοις ἐπιχειρεῖ πράγμασιν. Ἄλλ' οὐ καταστέλλεται. Ὅταν γὰρ ἀγνώμων ἢ ψυχὴ καὶ ἀνίατος, οὐδενὶ εἵκει τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένων φαρμάκων. Ὅρα γοῦν καὶ τοῦτον τοῖς προτέροις ἐπαγωνιζόμενον, καὶ φόνῳ ^a φόνους συνάπτοντα, καὶ κατὰ κρημνοῦ πανταχοῦ φερόμενον. Ὡς περ γὰρ ὑπὸ τινος δαίμονος τῆς ὀργῆς ταύτης καὶ τῆς βασκανίας ἐκβακχευθεῖς, οὐδενὸς ποιεῖται λόγον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς φύσεως αὐτῆς μαίνεται, καὶ τὴν ὀργὴν τὴν κατὰ τῶν ἐμπαιζάντων μάγων, κατὰ τῶν οὐδὲν ἡδικοκώτων παίδων ἀφίησι, συγγενὲς δρᾶμα τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ^b γενομένων τότε ἐν Παλαιστίνῃ τολμῶν. ² “Ἀποστείλας γὰρ, φησὶν, ἀνείλε ^c πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὀρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετούς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων.” Ἐνταῦθά μοι μετὰ ἀκριβείας προσέχετε. Καὶ γὰρ πολλοὶ πολλὰ φλυαροῦσιν ὑπὲρ τῶν παίδων τούτων, ἀδικίαν ἐγκαλοῦντες τοῖς γεγενημένοις· καὶ οἱ μὲν ἐπιεικέστερον ὑπὲρ αὐτῶν διαποροῦσιν, οἱ δὲ θρασύτερον καὶ μανικώτερον. Ἰν' οὖν τοὺς μὲν τῆς μανίας, τοὺς δὲ τῆς

¹ Cap. II. v. 16.

² v. 16.

^x συνεφάπτεσθαι Edd. ^y ἀγαθῶν] στεφάνων Edd. HOM. IX. ^a φόνους] φόνον Edd. ^b γενομένων] πεπραγμένων A. B. τελουμένων C.

ἀπορίας ἀπαλλάξωμεν, ἀνάσχεσθε μικρὸν διαλεγομένων ἡμῶν
^c περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Εἰ γὰρ ^d δὴ τοῦτο ἐγκαλοῦσιν,
ὅτι περιώφθη τὰ παῖδια ἀναιρούμενα, ^e ἐγκαλέσουσι καὶ τῇ
τῶν στρατιωτῶν σφαγῇ τῶν τὸν Πέτρον φυλαττόντων.
“Ὡς περ γὰρ ἐνταῦθα τοῦ παιδίου φυγόντος, ἕτερα παῖδια ^D
ἀντὶ τοῦ ζητουμένου κατασφάττεται· οὕτω δὴ ^f καὶ τότε τὸν
Πέτρον τοῦ δεσμωτηρίου καὶ τῶν ἀλύσεων ἀπαλλάξαντος τοῦ
ἀγγέλου, ὁμώνυμός τις τοῦ τυράννου τούτου καὶ ὁμότροπος
^g ζητήσας καὶ οὐχ εὐρών, τοὺς τηροῦντας αὐτὸν στρατιώτας
ἀπέκτεινεν ἀντ’ ἐκείνου. Καὶ τί τοῦτο; φησί· τοῦτο γὰρ
οὐ λύσις, ἀλλὰ προσθήκη τοῦ ζητουμένου. Οἶδα καὶ γὰρ, καὶ
διὰ τοῦτο εἰς μέσον πάντα φέρω τὰ τοιαῦτα, ἵνα πᾶσι μίαν
ἐπαγάγω τὴν λύσιν. Τίς οὖν ἐστὶ τούτων ἡ λύσις; καὶ
τίνα ἂν ^h ἔχοιμεν λόγον εὐπρόσωπον εἰπεῖν; “Ὅτι οὐχ ὁ ^E
Χριστὸς τῆς σφαγῆς αὐτοῖς αἴτιος γέγονεν, ἀλλ’ ἡ ὁμότης
τοῦ βασιλέως· ὥς περ οὖν οὐδὲ ἐκείνοις ὁ Πέτρος, ἀλλ’ ἡ
ἄνοια τοῦ Ἡρώδου. Εἰ μὲν γὰρ τοῖχον διορυγέστα εἶδεν,
ἢ θύρας ἀνατραπείσας, εἶχεν ἴσως ῥαθυμίαν ἐγκαλέσαι τοῖς
φυλάττονσι τὸν ἀπόστολον στρατιώταις· νυνὶ δὲ πάντων ¹³¹
ἐπὶ σχήματος μενόντων, καὶ τῶν θυρῶν ἀποκεκλεισμένων, καὶ
(56) τῶν ἀλύσεων ταῖς χερσὶ τῶν φυλαττόντων συμβεβλημένων
(καὶ γὰρ ἦσαν αὐτῷ συνδεδεμένοι), ἡδύνατο συλλογίσασθαι
ἐκ τούτων, εἶγε ὀρθῶς ἐδίκαιζε τοῖς ⁱ γινομένοις, ὅτι οὐκ ἀν-
θρωπίνης δυνάμεως ἦν, οὐδὲ κακουργίας τὸ γινόμενον, ἀλλὰ
θείας τινὸς καὶ παραδοξοποιου δυνάμεως, καὶ προσκυνῆσαι τὸν
ποιήσαντα ταῦτα, ἀλλ’ οὐ πολεμῆσαι τοῖς φυλάττονσιν.
Οὕτω γὰρ ὁ θεὸς ἐποίησεν ἅπερ ἐποίησεν ἅπαντα, ὥς μὴ ^B
μόνον τοὺς φύλακας μὴ προδοῦναι, ἀλλὰ καὶ τὸν βασιλέα δι’
αὐτῶν χειραγωγῆσαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ ἀγνώμων
ἐκεῖνος ἐφάνη, ^k τί πρὸς τὸν σοφὸν τῶν ψυχῶν ἱατρὸν καὶ
πάντα ἐπ’ εὐεργεσίᾳ πραγματευόμενον ^l ἢ τοῦ κάμνοντος
ἀταξία; Ὁ δὴ καὶ ἐνταῦθ’ ἐστὶν εἰπεῖν. Τίνος γὰρ ἕνεκεν
ἐθυμώθη, ὧ Ἡρώδῃ, παρὰ τῶν μάγων ἐμπαιχθεῖς; οὐκ ἔγνωσ
ὅτι θεῖος ὁ τόκος ἦν; οὐ σὺ τοὺς ἀρχιερεῖς ἐκάλεσας; οὐ

^c περὶ] ὑπὲρ A. B. ^d δὴ] διὰ F. ^e ἐγκαλέσωσι E. F. Ge.
^f καὶ τότε] τότε καὶ Edd. τότε om. E. F. ^g [ζητήσας] + αὐτὸν C.
E. ^h ἔχοιεν A. C. D. F. ⁱ γεγενημένοις F. γενομένοις Edd.
^k τί om. F. Ge. ^l ἢ τ. κ. ἀταξία] Sic E. Arm. quae Boissii con-
jectura erat. Vulgo τῆς τ. κ. ἀταξίας.

σὺ τοὺς γραμματέας συνήγαγες; οὐχὶ κληθέντες ἐκεῖνοι καὶ τὸν προφήτην μεθ' ἐαυτῶν εἰς τὸ σὸν ^μεἰσήγαγον δικαστήριον ταῦτα ἄνωθεν προαναφωνοῦντα; οὐκ εἶδες τὰ παλαιὰ **C** τοῖς νέοις συμφωνοῦντα; οὐκ ἤκουσας ὅτι καὶ ἀστήρ τούτοις διηκονήσατο; οὐκ ἠδέσθης τῶν βαρβάρων τὴν σπουδὴν; οὐκ ἐθαύμασας αὐτῶν τὴν παρρησίαν; οὐκ ἔφριξας τοῦ προφήτου τὴν ἀλήθειαν; οὐκ ἐνενόησας ἀπὸ τῶν προτέρων καὶ τὰ ἔσχατα; Τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐλογίσω κατὰ σεαυτὸν ἐκ τούτων ἀπάντων, ὅτι οὐ τῆς ἀπάτης τῶν μάγων ἦν τὸ γινόμενον, ἀλλὰ θείας δυνάμεως πάντα πρὸς τὸ δέον οἰκονομούσης; Εἰ δὲ καὶ ἡπατήθης παρὰ τῶν μάγων, τί πρὸς τὰ παιδία τὰ οὐδὲν ἡδικοκῶτα;

- D** Ναι, φησὶν· ἀλλὰ τὸν μὲν Ἡρώδην καλῶς ἀπεστέρησας τῆς ἀπολογίας, καὶ μαιφόνον ἔδειξας· οὐδέπω δὲ τὸν περὶ τῆς ἀδικίας τῶν γεγενημένων ἔλυσας λόγον. Εἰ γὰρ καὶ ἐκεῖνος ἀδίκως ἔπραττε, τίνος ἕνεκεν ὁ θεὸς συνεχώρησε; Τί οὖν ἂν ^νεἴπομεν πρὸς τοῦτο; Ὅπερ αἰεὶ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ πανταχοῦ λέγων οὐ παύομαι· ὁ καὶ ὑμᾶς βούλομαι μετὰ ἀκριβείας διατηρεῖν· κανὼν γάρ τις ἐστὶ πρὸς ἅπασαν ἡμῖν τοιαύτην ἀρμόττων ἀπορίαν. Τίς ^οοὖν ἐστὶν ὁ κανὼν, καὶ τίς ὁ λόγος; Ὅτι οἱ μὲν ἀδικοῦντες πολλοὶ, ὁ **E** δὲ ἀδικούμενος οὐδὲ εἷς. Καὶ ἵνα μὴ ἐπὶ πλείον ὑμᾶς τὸ αἰνίγμα ταραττή, καὶ τὴν λύσιν ^ρεπάγω ταχέως. Ὅπερ γὰρ ἂν πάθωμεν ἀδίκως παρ' ὁτουοῦν, ἢ εἰς ἀμαρτημάτων διάλυσιν ὁ θεὸς ἡμῖν λογίζεται τὴν ἀδικίαν ἐκείνην, ἢ εἰς μισθῶν ^σἀντίδοσιν. Καὶ ἵνα σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον, ἐπὶ ὑποδείγματος τὸν λόγον ἀγάγωμεν. Θῶμεν γὰρ εἶναι τινα οἰκέτην πολλὰ ὀφείλοντα τῷ δεσπότῃ χρήματα· εἶτα παρὰ ἀδίκων ἀνδρῶν ἐπηρεασθῆναι τὸν οἰκέτην τοῦτον, καὶ ἀφαιρεθῆναι τινα τῶν αὐτοῦ. Ἄν τοίνυν ὁ δεσπότης ^τὁ κωλύσαι **132** δυνάμενος τὸν ἄρπαγα καὶ πλεονέκτην, ἐκεῖνα μὲν μὴ ἀποκαταστήσῃ τὰ χρήματα, εἰς δὲ τὰ ὀφειλόμενα αὐτῷ παρὰ τοῦ δούλου λογίσσῃται τὰ ἀφαιρεθέντα, ἄρα μὴ ἡδίκηται ὁ οἰκέτης; Οὐδαμῶς. Τί δὲ, ἂν καὶ πλείονα ἀποδῷ; ἄρα οὐχὶ καὶ μειζρόνως ἐκέρδανε; Παντί που δήλον. Τοῦτο τοίνυν καὶ

^μ εἰσήγαγον] ἤγαγον C. ^ν εἴπομι Edd. ἂν om. F. ^ο οὖν] + οὗτος Edd. ^ρ ἐπάγαγω B. C. ^σ ἀνταπόδοσιν (hic et p. 132 D.) Edd. ^τ ὁ om. A. B.

ἐφ' ὧν ἡμεῖς πάσχομεν, λογισώμεθα. Ὅτι γὰρ ὕπὲρ ὧν ἂν
 πάθωμεν κακῶς, ἢ ἁμαρτήματα διαλυόμεθα, ἢ λαμπροτέρους
 λαμβάνομεν στεφάνους, ἂν μὴ ἁμαρτήματα τοσαῦτα ἔχωμεν,
 ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος ἑπὶ τὸν πεπορνευκότα
³ “παράδοτε τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς,
 ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ.” Καὶ τί τοῦτο; φησί. Περὶ γὰρ τῶν
 ἀδικουμένων παρ' ἐτέρων ὁ λόγος ἦν, οὐ περὶ τῶν παρὰ τῶν B
 διδασκάλων διορθουμένων. Μάλιστα μὲν οὐδὲν τὸ μέσον· τὸ
 γὰρ ζητούμενον ἦν, εἰ τὸ παθεῖν κακῶς οὐκ ἔστιν ἐπήρεια τῷ
 παθόντι. Ἄλλ' ἵνα καὶ πρὸς τὸ ἐγγύτερον τοῦ ζητουμένου
 ἀγάγω τὸν λόγον, ἀναμνήσθητι τοῦ Δαυὶδ, ὃς τὸν Σεμεὶ
 τότε ὀρώων ἐπικείμενον καὶ ἐναλλόμενον αὐτοῦ τῇ συμφορᾷ,
 καὶ μυρίοις αὐτὸν ὀνειδέσει πλύνοντα, βουλομένων ἀνελεῖν τῶν
 στρατηγῶν, ⁴ διεκώλυε λέγων· ⁴ “ἄφετε αὐτὸν ^ω καταράσθαι,
 ὅπως ἴδῃ κύριος τὴν ταπεινώσιν μου, καὶ ἀνταποδῶ μοι ἀγαθὰ
 ἀντὶ τῆς κατάρας ταύτης ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ.” Καὶ ἐν τοῖς
 ψαλμοῖς δὲ ⁵ ἄδων ἔλεγεν· ⁵ “ἴδε τοὺς ἐχθροὺς μου ὅτι ἐπλη-
 θύνθησαν, καὶ μῖσος ἄδικον ἐμίσησάν με, καὶ ἄφες πάσας τὰς
 ἁμαρτίας μου.” Καὶ ὁ Λάζαρος δὲ διὰ τοῦτο ἀπέλαυσεν C
 ἀνέσεως, ἐπειδὴ μυρία κατὰ τὸν βίον τοῦτον ἔπαθε κακά.
 (57) Οὐκ ἄρα ἡδίκηνται οἱ ἀδικηθέντες, εἰάν γενναίως ἐνέγκωσιν
 ἅπερ πάσχουσιν ἅπαντα, ἀλλὰ καὶ μειζρόνως ^γ κερδαίνουσιν,
 ἂν τε παρὰ τοῦ θεοῦ πλήττωνται, ἂν τε παρὰ τοῦ διαβόλου
 μαστίζωνται. Καὶ ποίαν εἶχον ἁμαρτίαν τὰ παιδιά, φησὶν,
 ἵνα ταύτην διαλύσωνται; περὶ ² μὲν γὰρ τῶν ἐν ἡλικίᾳ γε-
 νομένων καὶ πολλὰ πεπλημμεληκότων εἰκότως ἂν τις ταῦτα
 εἴποι· οἱ δὲ ἄωρον οὕτως ὑπομείναντες τελευτήν, ποῖα ἁμαρ- D
 τήματα, δι' ὧν κακῶς ἔπαθον, ἀπέθεντο; Οὐκ ἤκουσάς μου
 λέγοντος, ὅτι κὰν ἁμαρτήματα μὴ ἦ, μισθῶν ἀντίδοσις ἐκεῖ
 γίνεται τοῖς πάσχουσιν ἐνταῦθα κακῶς; Τί τοίνυν ἐβλάβη
 τὰ παιδιά ἀναιρεθέντα ἐπὶ ὑποθέσει τοιαύτῃ, καὶ πρὸς τὸν
 ἀκύμαντον ταχέως ἀπενεχθέντα λιμένα; Ὅτι πολλὰ καὶ με-
 γάλα πολλάκις ἔμελλον, φησί, ζήσαντες κατορθοῦν. Ἀλλὰ
³ διὰ τοῦτο οὐ μικρὸν αὐτοῖς προαποτίθεται τὸν μισθόν, τὸ

³ 1 Cor. v. 5.⁴ 2 Reg. xvi. 11, 12.⁵ Psal. xxiv. 19, 18.

* ὑπὲρ ὧν] ἅπερ F.   ^ε περὶ τοῦ πεπορνευκότος B. F.   ^γ διεκώ-
 λυσε F.   ^ω καταράσασθαι E. cf. p. 192 D.   ⁵ ἄδων om. A. B. C.
^γ κερδανούσιν Edd.   ² μὲν om. Ep. et codd. praeter E.   ³ διὰ] καὶ B.

ἐπὶ ὑποθέσει τοιαύτη καταλῦσαι τὸν βίον. Ἄλλως δὲ οὐδ' ἂν εἶασεν, εἰ μεγάλοι τινὲς ἔμελλον ἔσσεσθαι οἱ παῖδες, προ-
 E αναρπασθῆναι. Εἰ γὰρ τοὺς ἐν πονηρίᾳ μέλλοντας ζῆν διη-
 νεκῶς, μετὰ μακροθυμίας φέρει τοσαύτης, πολλῶ μᾶλλον
 τούτους οὐκ ἂν εἶασεν οὕτως ἀπενεχθῆναι, εἰ προῆδει μέγала
 τινὰ ἀνύσσοντας.

Καὶ οὗτοι μὲν οἱ παρ' ἡμῶν λόγοι· οὐ μὴν ἅπαντες οὗτοι,
 ἀλλ' εἰσὶ καὶ τούτων ἀπορρήτοτεροι ἕτεροι, οὓς μετὰ ἀκρι-
 133 βείας οἶδεν ὁ ταῦτα οἰκονομῶν αὐτός. Παραχωρήσαντες
 τοίνυν αὐτῷ τῆς ἀκριβεστέρας ἐν τούτῳ καταλήψεως, τῶν
 ἐξῆς ἡμεῖς ἐχώμεθα, καὶ ἐν ταῖς ἐτέρων συμφοραῖς παιδευώ-
 μεθα πάντα φέρειν γενναίως. Καὶ γὰρ οὐ μικρὰ τότε κατέ-
 λαβε τὴν Βηθλεὲμ τραγωδία, τῶν παίδων ἀρπαζομένων ἀπὸ
 τῆς θηλῆς τῶν μητέρων, καὶ ἐπὶ τὴν ἄδικον ταύτην ἀγομένων
 σφαγῇν. Εἰ δὲ ἔτι μικροψυχεῖς, καὶ ἐλάττων εἰ τῆς ἐπὶ
 ὧν τούτοις φιλοσοφίας, μάθε τοῦ ταῦτα τολμήσαντος τὸ τέλος,
 καὶ μικρὸν ἀνάπνευσον. Ταχίστη γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ τούτων
 B κατέλαβε δίκη, καὶ τοῦ μιάσματος τούτου τὴν προσήκουσαν
 ἐδίδου τιμωρίαν, θανάτῳ χαλεπῷ καὶ τοῦ νῦν τολμηθέντος
 ὁ ἐλεεινότερῳ καταλύων τὸν βίον, καὶ ἕτερα μυρία πάσχων
 κακὰ, ἅπερ εἴσεσθε τὴν ὁ Ἰωσήπου περὶ τούτων ἱστορίαν
 ἐπελθόντες· ἦν, ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον καὶ τὴν
 συνέχειαν διακόπτωμεν, οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι ἐνομίσσαμεν τοῖς
 παροῦσιν ἐνθεῖναι. ὅτε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερεμίου
 τοῦ προφήτου λέγοντος· φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ ἠκούσθη, Ῥαχὴλ
 κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι
 οὐκ εἰσίν." Ἐπειδὴ γὰρ φρίκης ἐνέπλησε τὸν ἀκροατὴν ὁ ταῦτα
 διηγησάμενος, τὴν σφαγὴν τὴν βιαιάν, τὴν ἄδικον, τὴν ὁμο-
 τάτην, τὴν παράνομον, παραμυθεῖται πάλιν αὐτὸν, λέγων,
 C ὅτι οὐκ ἀδυνατοῦντος τοῦ θεοῦ κωλύσαι ταῦτα ἔγινετο, οὐδὲ
 ἀγνοοῦντος, ἀλλὰ καὶ προειδότος καὶ προανακηρύττοντος διὰ
 τοῦ προφήτου. Μὴ τοίνυν θορυβηθῆς, μηδὲ καταπέσης, εἰς
 τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ πρόνοιαν ἀφορῶν, ἦν καὶ δι' ὧν ἐνεργεῖ,
 καὶ δι' ὧν συγχωρεῖ, μάλιστα ἐστὶν ἰδεῖν· ὅπερ οὖν καὶ ἄλλα-

⁶ Joseph. Antiq. xvii. 6, 5.

⁷ v. 17, 18.

^b τοιούτοις Edd. ^c Sic B. Ep. ceteri ἐλεεινότερον. ^d ἠκού-
 σθη] + θρηνησθε καὶ ὀδυρμὸς πολὺς D. F. 1 Mosq. ^e ταῦτα] ταύτην Ge.
 Edd. διηγουμένης F. ^f ἐγένετο Edd.

χοῦ τοῖς μαθηταῖς διαλεγόμενος ἡνίξατο. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ δικάσθηρια, καὶ τὰς ἀπαγωγὰς, καὶ τοὺς τῆς οἰκουμένης πολέμους, καὶ τὴν ἄσπονδον μάχην αὐτοῖς προανεκήρυττεν, ἀνέχων αὐτῶν τὴν ψυχὴν καὶ παραμυθούμενός φησιν· ⁸“οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς.” Ταῦτα ^D δὲ ἔλεγε, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ἀγνοοῦντος αὐτοῦ γίνεται, ἀλλ’ εἰδότος μὲν ἅπαντα, οὐ μὴν πάντα ἐνεργοῦντος. Μὴ τοίνυν, φησὶ, ταραττεσθε, μηδὲ θορυβεῖσθε. Ὁ γὰρ εἰδὼς ἅ πάσχετε, καὶ κωλύσαι δυνάμενος, εὐδὴλον ὅτι προνοῶν ὑμῶν καὶ κηδόμενος οὐ κωλύει· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν πειρασμῶν τῶν ἡμετέρων ἐννοεῖν δεῖ· καὶ ἱκανὴν ἐντεῦθεν ληψόμεθα τὴν παράκλησιν. Καὶ τί, ⁹φησὶ, κοινὸν τῇ Ῥαχὴλ πρὸς τὴν Βηθλεέμ; ἴσως εἴποι τις ἄν· “Ῥαχὴλ γάρ, φησὶ, κλαίονσα τὰ τέκνα αὐτῆς” τί δὲ τῇ Ῥαμᾷ πρὸς τὴν Ῥαχὴλ; Ἡ Ῥαχὴλ μήτηρ ἦν τοῦ Βενια- ^E μίν, ^h καὶ τελευτήσασαν αὐτὴν εἰς τὸν ἵπποδρομον ἔθαψαν τὸν πλησίον ὄντα τοῦ χωρίου τούτου. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ τάφος ⁽⁵⁸⁾ πλησίον, καὶ ὁ κλῆρος ⁱ τοῦ παιδίου ταύτης ἦν τοῦ Βενιαμίν· (ἡ γὰρ Ῥαμᾷ τῆς Βενιαμίτιδος ἦν φυλῆς)· ἀπὸ τε τοῦ φυλάρχου, ἀπὸ τε τοῦ τόπου τῆς ταφῆς εἰκότως αὐτῆς τὰ παιδία τὰ σφαγιασθέντα καλεῖ. Εἶτα δεικνὺς ὅτι ἀνίατον ἦν τὸ συμβᾶν ἕλκος καὶ ὤμον, φησὶν· “οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ¹³⁴ ὅτι οὐκ εἰσί.” Πάλιν ἀντεῦθεν παιδευόμεθα τοῦτο, ὅπερ ἔμ-προσθεν ἔλεγον, τὸ μηδέποτε θορυβεῖσθαι, ὅταν τῇ τοῦ θεοῦ ὑποσχέσει τὰ γινόμενα ἐναντία ᾗ. Ἴδου γοῦν παραγενομένου αὐτοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ λαοῦ, μᾶλλον δὲ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης, οἷα γέγονε τὰ προοίμια. ^k Ἐν φυγῇ μὲν ἡ μήτηρ, συμφοραῖς δὲ ἀνηκέστοις ἡ πατὴρ περιπίπτει, καὶ τολμᾶται φόνος πάντων φόνων ^l ὁ πικρότατος, καὶ θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς πολὺς καὶ οἰμωγαὶ πανταχοῦ. Ἀλλὰ μὴ ταραχθῆς· εἴωθε γὰρ αἰεὶ διὰ τῶν ἐναντίων τὰς οἰκονομίας τὰς ἑαυτοῦ πληροῦν, ^B μεγίστην ἐντεῦθεν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως παρεχόμενος ἡμῖν ἀπόδειξιν. Οὕτω καὶ τοὺς μαθητὰς ἐνῆγε τοὺς ἑαυτοῦ, καὶ

⁸ Matth. x. 29.

⁹ φησὶ om. Sav. Verba ἴσως εἴποι τις ἄν non videntur legisse Ep. Nicet. Ge. Arm. ^h καὶ τελευτήσασαν δὲ αὐτὴν D. et pr. C.

καὶ om. A. B. et corr. C. δὲ om. E. F. Ep. ⁱ Sic F. vulgo τοῦ παιδίου τούτου ταύτης. ^k Ἐν φυγῇ] Φεύγει A. B. μέν] μὲν γὰρ Edd.

^l ὁ πικρότατος] πικρότερος F.

κατορθοῦν ^m πάντα παρεσκεύαζε, διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία οἰκονομῶν, ἵνα μείζον τὸ θαῦμα γένηται. Μαστιζόμενοι γοῦν κάκεινοι, καὶ ἐλαννόμενοι, καὶ μυρία πάσχοντες δεινὰ, οὕτω τῶν μαστιζόντων καὶ ἐλαννόντων περιεγέγοντο.

⁹ “Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ’ ὄναρ φαίνεται τῷ Ἰωσήφ, λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραήλ.” Οὐκέτι φησὶ, φεύγε, ἀλλὰ, πορεύου. Εἶδες **C** πάλιν μετὰ τὸν πειρασμὸν ἄνεσιν; εἶτα μετὰ τὴν ἄνεσιν κίνδυνον πάλιν; Τῆς μὲν γὰρ ὑπερορίας ἀφείθη, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανῆλθε χώραν, καὶ τὸν φονέα τῶν παιδῶν σφαγιασθέντα εἶδεν· ἐπιβὰς δὲ τῆς οἰκείας, πάλιν λείψανα τῶν προτέρων εὐρίσκει κινδύνων, τὸν υἱὸν τοῦ τυράννου ζῶντα καὶ βασιλεύοντα. Καὶ πῶς Ἀρχέλαος ἐβασίλευσε τῆς Ἰουδαίας, Ποντίου Πιλάτου ἡγεμονεύοντος; Πρόσφατος ἦν ἡ τελευτὴ γεγεννημένη, καὶ οὐδέπω εἰς πολλὰ ἦν διαιρεθεῖσα **D** ἡ βασιλεία· ἀλλ’ ὥς ἄρτι καταλύσαντος ⁿ ἐκείνου, τέως ὁ υἱὸς τὴν ἀρχὴν κατεῖχεν ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ^o καὶ γὰρ καὶ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τοῦτο ὄνομα ἦν· διὸ προσέθηκεν ὁ εὐαγγελιστὴς, “ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.” Ἀλλ’ εἰ τὴν Ἰουδαίαν ἐδεδοίκει, φησὶ, καταλαβεῖν διὰ τὸν Ἀρχέλαον, ἔδει καὶ τὴν Γαλιλαίαν διὰ τὸν Ἡρώδην φοβηθῆναι. Ἀλλ’ εἰ τὸ χωρίον ἤμειψε, τὸ πρᾶγμα συνεσκιάζετο λοιπὸν· ἡ γὰρ ὁρμὴ πᾶσα κατὰ τῆς Βηθλεὲμ ἦν καὶ τῶν ὀρίων αὐτῆς. Τῆς τοίνυν σφαγῆς γενομένης, ᾤετο λοιπὸν ὁ παῖς Ἀρχέλαος τέλος ἐσχηκέναι τὸ πᾶν, καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς καὶ τὸν ζητούμενον ^p ἀνηρῆσθαι. Ἄλλως δὲ καὶ τὸν πατέρα οὕτω καταλύσαντα τὸν βίον ἰδὼν, εὐλαβέ- **E** στερος πρὸς τὸ περαιτέρω προελθεῖν ἐγένετο, καὶ ἐπαγωνίσασθαι τῇ παρανομίᾳ. Ἐρχεται τοίνυν ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν Ναζαρέτ, ὁμοῦ τε τὸν κίνδυνον φεύγων, ὁμοῦ τε ἐμφιλοχωρῶν τῇ πατρίδι. Ἴνα μᾶλλον θαρρή, καὶ χρηματισμὸν δέχεται παρὰ τοῦ ἀγγέλου περὶ τούτου. Καὶ μὴν ὁ Λουκᾶς οὐ φησι κατὰ χρηματισμὸν αὐτὸν ἐληλυθέναι ἐκεῖ, ἀλλ’

⁹ v. 19, 20.

^m πάντα om. D. F. Ge.   ⁿ Post ἐκείνου vulgo addunt τὸν βίον, quod cum C. D. E. F. deleui.   ^o καὶ γὰρ] ἐπεὶ δὲ B. διὸ] διὰ τοῦτο B. Sav.   ^p ἀναιρεῖσθαι C. D. E. F. ἀναιρεθῆναι Sav.   Ἰνφρα Ἴνα δὲ μᾶλλον Sav.

ὅτι τὸν ⁹καθαρμὸν πληρώσαντες πάντα, ὑπέστρεψαν εἰς Ναζαρέτ. Τί οὖν ἐστὶν εἰπεῖν; Ὅτι τὸν χρόνον τὸν πρὸ ¹³⁵ τῆς καθόδου τῆς εἰς Αἴγυπτον ἱστορῶν ὁ Λουκᾶς ταῦτα λέγει. Οὐδὲ γὰρ ἂν πρὸ τοῦ καθαρμοῦ κατήγαγεν αὐτοὺς ἐκεῖσε, ὥστε μηδὲν γενέσθαι παράνομον, ἀλλ' ἔμεινε καθαρθῆναι καὶ ἐλθεῖν εἰς Ναζαρέτ, καὶ τότε καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον. Εἶτα μετὰ τὸ ἀνελθεῖν κελεύει αὐτοῖς εἰς τὴν Ναζαρέτ ἐλθεῖν. Πρὸ δὲ τούτου οὐκ ἦσαν χρηματισθέντες ἐκεῖσε ἐλθεῖν, ἀλλ' ἐμφιλοχωροῦντες τῇ πατρίδι ⁵ αὐτομάτως τοῦτο ἐποιοῦν. Ἐπειδὴ γὰρ δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ διὰ τὴν ἀπογραφὴν ἀνέβησαν, καὶ οὐδὲ στήναί που εἶχον, πληρώσαντες δι' ὅπερ ἀνῆλθον, κατέβησαν εἰς Ναζαρέτ. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ ἄγγελος αὐτοὺς λοιπὸν ἀναπαύων ἀποδίδωσι τῇ B ^ν οἰκίᾳ· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μετὰ προφητείας· “ἵνα πληρωθῇ γὰρ, φησὶ, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.” Καὶ ποῖος προφήτης τοῦτο εἶπε; Μὴ περιεργάζου, μηδὲ πολυπραγμόνει. Πολλὰ γὰρ τῶν προφητικῶν ἠφάνισται βιβλίων· καὶ ταῦτα ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Παραλειπομένων ἴδοι τις ἂν. Ῥάθυμοι γὰρ ^ω ὄντες, καὶ εἰς ἀσέβειαν συνεχῶς ἐμπίπτοντες, τὰ μὲν ἠφίεσαν ἀπόλλυσθαι, τὰ δὲ αὐτοὶ κατέκαιον καὶ κατέκοπτον. Καὶ τὸ μὲν Ἰερεμίας διηγεῖται, τὸ δὲ ὁ τὴν τετάρτην συντιθεὶς τῶν Βασιλειῶν, λέγων μετὰ πολλὸν χρόνον μόλις τὸ Δευτερονόμιον εὐρῆσθαι κατορωρυγμένον που καὶ ἠφανισμένον. Εἰ δὲ οὐκ ὄντος βαρβάρου οὕτω τὰ βιβλία προῦδωκαν, πολλῶ μᾶλλον τῶν βαρβάρων ἐπελθόντων. Ἐπεὶ ὅτι γε προεῖπον οἱ προφῆται, καὶ οἱ ἀπόστολοι πολλαχοῦ ^x Ναζωραῖον καλοῦσι. Τοῦτο οὖν συνεσκίαζε τὴν προφητείαν, φησὶ, τὴν περὶ τῆς Βηθλεέμ; Οὐδαμῶς· ἀλλ' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα ἐκίνει, καὶ πρὸς τὴν ἔρευναν διήγειρε τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων. Οὕτω γοῦν καὶ ὁ Ναθαναὴλ πρὸς τὴν ζήτησιν ἔρχεται τὴν περὶ αὐτοῦ λέγων ¹⁰ “ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;” Καὶ γὰρ ἦν εὐτελὲς τὸ

¹⁰ Joan. i. 47.

⁹ καθαρισμὸν Edd. ^r ἔμενε D. E. ^s αὐτόματοι A. B. C. Ep. ⁱ οὐδὲ] οὕτε codices. στήναί που] ποῦ στήναι Edd. ^v οἰκία A. B. ^w ὄντες] + οἱ Ἰουδαῖοι Ep. Mor. Ben. Eadem verba post ἐμπίπτοντες habet B. ^x Ναζωραῖον] + αὐτόν Edd.

χωρίον· μάλλον δὲ οὐ τὸ χωρίον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ
 D μέρος τῆς Γαλιλαίας. Διὰ τοῦτο ἔλεγον οἱ Φαρισαῖοι·
 11 “^γ ἐρώτησον, καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ
 ἐγγήγερται.” Ἀλλ’ ὁμως αὐτὸς οὐδὲ ἐκείθεν ^z ἐπαισχύνεται
 καλεῖσθαι, δεικνὺς ὅτι οὐδενὸς δεῖται τῶν ἀνθρωπίνων· καὶ
 τοὺς μαθητὰς δὲ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ἐκλέγεται· πανταχοῦ τὰς
 σκήψεις περικόπτων τῶν ῥαθυμεῖν βουλομένων, καὶ δεικνὺς
 ὅτι οὐδενὸς ἡμῖν τῶν ἔξωθεν δεῖ, εἰ ἂν ἀρετὴν ^a ἀσκήσωμεν.
 Διὰ τοῦτο οὐδὲ οἰκίαν ἐκλέγεται· 12 “ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
 που, φησὶν, οὐκ ἔχει τοῦ τῆν κεφαλὴν κλίνῃ” καὶ Ἡρώδου
 E ἐπιβουλεύοντος φεύγει, καὶ ἐν φάτνῃ ^b τεχθεὶς ἀνακλίνεται,
 καὶ ἐν καταλύματι μένει, καὶ μητέρα εὐτελῇ λαμβάνει· δι-
 δάσκων ἡμᾶς μηδὲν ^c τῶν τοιούτων αἰσχροὺς εἶναι νομίζειν,
 136 καὶ τὸν ἀνθρώπινον καταπατῶν ἐκ προοιμιῶν τύφον, καὶ
 μόνῃς ^d εἶναι τῆς ἀρετῆς κελεύων.

Τί γὰρ ἐπὶ πατρίδι μέγα φρονεῖς, ὅταν πάσης τῆς
 οἰκουμένης ξένον εἶναι σε κελεύω; φησὶν· ὅταν ^e ἐξῇ σοι γε-
 νέσθαι τοιούτον, ὡς τὸν κόσμον ἅπαντα μὴ εἶναι σου ἄξιον;
 Οὕτω γὰρ ταῦτα εὐκαταφρόνητα, ὡς μηδὲ παρὰ τοῖς φιλο-
 σοφοῦσι τῶν Ἑλλήνων ἀξιουῖσθαι λόγου τινός, ἀλλὰ τὰ
 ἐκτὸς καλεῖσθαι, καὶ τὴν ἐσχάτην χώραν κατέχειν. Καίτοιγε
 ὁ Παῦλος καταδέχεται, φησὶν, οὕτω λέγων· 13 “κατὰ δὲ τὴν
 ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας.” Ἀλλ’ εἰπέ, πότε,
 B καὶ περὶ τίνων, καὶ πρὸς τίνας διαλεγόμενος. Πρὸς γὰρ
 τοὺς ἐξ ἔθνων μέγα ^f φυσῶντας ἐπὶ τῇ πίστει, καὶ τῶν
 Ἰουδαίων κατεξανισταμένους, καὶ ταύτῃ μερίζοντες αὐτοὺς ἀπορ-
 ῥηγνύντας· καταστέλλων μὲν ἐκείνων τὸ φύσημα, τούτους
 δὲ ἐφελκόμενος, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν διεγείρων ζῆλον. Ἐπεὶ
 8 ὅταν περὶ τῶν γενναίων ἐκείνων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν λέγη,
 ἄκουσον πῶς φησιν· 14 “Οἱ δὲ ταῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσιν
 ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσι. Καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον, ἀφ’

11 Joan. vii. 52.

12 Matth. viii. 20.

13 Rom. xi. 28.

14 Hebr. xi. 14-16.

^γ ἐρώτησον] ἐρευνήσον A. F. sed vid. *Matthaei*. ad loc. ^z αἰ-
 σχύνεται A. B. C. ^a ἀσκήσωμεν A. B. ^b τεχθεὶς omnes mei; et
 sic Sav. Mor. Ge. τεθείς “multi MSS.” ap. *Montef.* qui in textum
 recepit. ^c τῶν τοιούτων] τοιούτον D. E. F. τούτων Ge. Edd.
^d εἶναι] γίνεσθαι A. B. ^e ἐξῇ] ἐξόν A. B. C. ἐξῇν F. ^f φυσῶν-
 τας] φρονούντας F. ⁸ ὅταν om. A. B. mox λέγη deest in omnibus.

ἣς ἐξῆλθον, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι· νῦν δὲ ἑτέρας κρείττονος ὀρέγονται.” Καὶ πάλιν ¹⁵ “κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ κοιμισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι.” Καὶ Ἰωάννης δὲ τοῖς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένοις ἔλεγε· “μὴ δόξητε λέγειν, ὅτι πατέρα C ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ.” Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν ¹⁶ “οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραὴλ, οὐδὲ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, ταῦτα τέκνα τοῦ θεοῦ.” Τί γὰρ οἱ τοῦ Σαμουὴλ ἀπώναντο παῖδες, εἰπέ μοι, τῆς εὐγενείας τοῦ πατρὸς, μὴ γενόμενοι τῆς ἀρετῆς τοῦ πατρὸς κληρονόμοι; τί δὲ οἱ τοῦ Μωϋσέως ^h ἐκέρδαναν, μὴ ζηλώσαντες αὐτοῦ τὴν ἀκρίβειαν; Οὐκοῦν οὐδὲ διεδέξαντο τὴν ἀρχήν· ἀλλ’ ⁱ αὐτοὶ μὲν αὐτὸν ἐπεγράφοντο πατέρα, ἡ δὲ δημαγωγία πρὸς ἕτερον μετέβαινε, τὸν κατ’ ἀρετὴν αὐτοῦ γενόμενον υἱόν. Τί δὲ ὁ Τιμόθεος ἐβλάβη, πατρὸς Ἑλληνος ὦν; τί δ’ αὖ πάλιν ὁ τοῦ Νῶε υἱὸς ἐκέρδανεν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς ἀρετῆς, δοῦλος ἀντ’ ἐλευθέρου γενόμενος; Εἶδες πῶς οὐκ ἀρκεῖ πατρὸς εὐγένεια τοῖς ^k γεννωμένοις εἰς προστασίαν; Ἡ γὰρ κακία τῆς προαιρέσεως τοὺς τῆς φύσεως ἐνίκησε νόμους, καὶ οὐ μόνον αὐτὸν τῆς εὐγενείας τῆς πρὸς τὸν γεγεννηκότα, ἀλλὰ καὶ τῆς (60) ἐλευθερίας ἐξέβαλε. ¹ Τί δὲ καὶ Ἡσαῦ, οὐχὶ υἱὸς ἦν τοῦ Ἰσαάκ, καὶ τὸν γεννήσαντα εἶχε προῖσταμενον αὐτοῦ; Καὶ γὰρ καὶ ὁ πατὴρ ἐσπούδαζε καὶ ἐπεθύμει μετασχεῖν αὐτὸν τῶν εὐλογιῶν, καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τούτου τὰ κελευσθέντα πάντα ἐποίει. Ἀλλ’ ὅμως ἐπειδὴ σκαιὸς ἦν, οὐδὲν αὐτὸν τούτων ὤνησεν· ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει ^m πρῶτος ὦν, καὶ τὸν πατέρα μεθ’ ἑαυτοῦ πάντα ὑπὲρ τούτου πράττοντα ἔχων, ἐπειδὴ τὸν θεὸν οὐκ εἶχε μεθ’ ἑαυτοῦ, πάντων ἐξέπεσε. Καὶ τί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; Υἱοὶ τοῦ θεοῦ γεγόνασιν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οὐδὲν ἀπὸ τῆς εὐγενείας ταύτης ἐκέρδαναν. Εἰ δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ τις γενόμενος, ἂν μὴ τῆς εὐγενείας ταύτης ἀρετὴν ¹³⁷ ἐπιδείξεται ⁿ ἀξίαν, καὶ κολάζεται μειζόνως, τί μοι προγόνων καὶ πάππων εὐγένειαν προφέρεις εἰς μέσον; Οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ παλαιᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καινῇ τοῦτο κεκρατηκὸς

¹⁵ Ibid. v. 13.¹⁶ Rom. ix. 6, 8.

^h Sic A. B. vulgo ἐκέρδανον. ⁱ αὐτοὶ] οὗτοι F. ^k γενομένοις A. B. E. ¹ Τί δε, οὐχὶ καὶ Ἡσαῦ E. ^m πρῶτος] πρότερος Edd. ⁿ ἀξίαν] + λόγου Edd. et codd. praeter F.

εὔροι τις ἄν¹⁷ “ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτὸν, φησὶν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἔξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι.” Ἀλλ’ ὅμως τῶν τέκνων τούτων πολλοὺς ἔφησε μηδὲν ὠφελεῖσθαι παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ Παῦλος¹⁸ “εἰ γὰρ περιτέμνησθε, φησὶ, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει.” Εἰ δὲ Χριστὸς οὐδὲν ὠφελεῖ τοὺς μὴ βουλομένους ἑαυτοῖς προσέχειν, πῶς ἄνθρωπος προστήσεται;

° Μὴ τοίνυν μήτε ἐπ’ εὐγενείᾳ, μήτε ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονῶμεν, ἀλλὰ καὶ καταφρονῶμεν τῶν οὕτω διακειμένων.
 B μὴτε ἐπὶ πενίᾳ καταπίπτωμεν· ἀλλ’ ἐκείνους ζητῶμεν τὸν πλούτον, τὸν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς· ἐκείνην φεύγωμεν τὴν πενίαν, τὴν ἐν κακίᾳ καθιστῶσαν ἡμᾶς, δι’ ἣν καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος πένης ἦν· διόπερ οὐδὲ σταγόνος ἐγένετο κύριος, καὶ ταῦτα πολλὴν θείας ἱκετηρίαν. Καίτοι τίς ἂν οὕτω γένοιτο πένης παρ’ ἡμῖν, ^p [ὥς καὶ ὕδατος πρὸς ἀπόλαυσιν ἀπορεῖν]; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Καὶ γὰρ καὶ οἱ ἐσχάτῳ λιμῷ τηκόμενοι, σταγόνος ἀπολαῦσαι δύνανται· καὶ ^q οὐδὲ σταγόνος μόνης, ἀλλὰ καὶ πολλῷ ^r πλείονος παραμυθίας. Ἀλλ’ οὐχ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ μέχρι τούτου πένης ἦν· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐδὲ παραμυθῆσασθαι ποθεν τὴν πενίαν
 C ἠδύνατο. Τί τοίνυν περὶ τὰ χρήματα κεχήναμεν, ὅταν εἰς τὸν οὐρανὸν ἡμᾶς μὴ ^s εἰσάγῃ; Εἰπέ γάρ μοι· εἰ βασιλεὺς τις τῶν ἐπὶ γῆς εἶπεν, ὅτι τὸν πλουτοῦντα ἀμήχανον ἐν βασιλείοις λάμψαι, ἢ τιμῆς ἀπολαῦσαι τινος, ἂρα οὐκ ἂν ἅπαντες ἀτιμάσαντες ^t ἐρρίψατε τὰ χρήματα; Εἶτα, ἂν μὲν τῆς ἐν τοῖς κάτω βασιλείοις τιμῆς ἡμᾶς ἐκβάλλῃ, εὐκαταφρόνητα ἔσται· τοῦ δὲ τῶν οὐρανῶν βασιλέως καθ’ ἐκάστην ἡμέραν βοῶντος καὶ λέγοντος, ὅτι ^v δύσκολον μετ’ αὐτῶν ἐπιβῆναι τῶν προθύρων ἐκείνων τῶν ἱερῶν, οὐ προησόμεθα πάντα, καὶ ἀποστησόμεθα τῶν ὄντων, ἵνα μετὰ παρρησίας
 D εἰς τὴν βασιλείαν εἰσέλθωμεν; Καὶ ποίας ἄξιοι συγγνώμης ^w ἔσμεν, τὰ ἀποτεριχίζοντα τὴν ἐκείσε ^x ὁδὸν μετὰ πολλῆς περιβαλλόμενοι σπουδῆς, καὶ οὐ μόνον ἐν κιβωτίοις, ἀλλὰ καὶ ἐν γῇ κατακρύπτουτες, παρὸν τῇ τῶν οὐρανῶν ^y αὐτὰ

¹⁷ Joan. i. 12.¹⁸ Gal. v. 2.

° Incipit τὸ ἡθικόν. Arm. ^p Verba uncis inclusa non habent C. D. E. F. Ge. Arm. ^q οὐδὲ . . . μόνης] οὐ . . . μόνον A. B. ^r πλείονος] + ἄλλης A. B. ^s εἰσαγάγῃ C. E. ^t ἐρρίψαμεν F. ^v δύσκολως (hoc Mor.) . . . ἐπιβῆναι ἐνι F. ^w ἔσμεν] ἐσόμεθα A. B. ^x ὁδὸν] εἴσοδον Edd. ^y αὐτὰ om. Edd.

παραδοῦναι φυλακῇ; Ὡς νῦν γε τὸ αὐτὸ ποιεῖς, οἷον ἂν εἴ
 τις γεωργὸς σῖτον λαβὼν ὥστε σπείραι ² λιπαρὰν ἄρουραν,
 ἀφείς τὴν ἄρουραν, εἰς λάκκον τὸν σῖτον πάντα κατορύξῃ,
 ἵνα μήτε αὐτὸς ἀπολαύσῃ, καὶ ὁ σῖτος διαφθαρεῖς ἀπόλη-
 ται. Ἀλλὰ τίς ὁ ³ πολὺς λόγος αὐτῶν, ὅταν ταῦτα ἐγκα-
 λῶμεν ἡμεῖς; Οὐ μικράν τινα παραμυθίαν, φησί, φέρει τὸ
 εἰδέναι, ὅτι μετὰ ἀσφαλείας ἡμῖν ἀπόκειται ἔνδον ἅπαντα. E
 Τὸ μὴ εἰδέναι μὲν οὖν, ὅτι ἀπόκειται, παραμυθία. Εἰ γὰρ
 καὶ μὴ λιμὸν δέδοικας, ἀλλ' ἕτερα χαλεπώτερα διὰ τὴν ἀπο-
 θήκην ταύτην δεδοικέναι ἀνάγκη, θανάτους, πολέμους, ἐπι-
 βουλὰς. Εἰ δὲ λιμός ποτε κυταλάβοι, πάλιν ὁ δῆμος ὑπὸ 138
 τῆς γαστρὸς καταναγκαζόμενος, τὴν δεξιὰν ὀπλίζει κατὰ τῆς
^b σῆς οἰκίας. Μᾶλλον δὲ ὅταν ταῦτα ποιῇς, σὺ καὶ τὸν λι-
 μὸν ^c εἰσάγεις εἰς τὰς πόλεις, καὶ τοῦ λιμοῦ χαλεπώτερον
 τουτὶ τὸ βάραθρον τῇ σῇ κατασκευάζεις οἰκίᾳ. Λιμοῦ μὲν
 γὰρ ἀνάγκη οὐκ οἶδά τινας τετελευτηκότας ταχέως· καὶ γὰρ
 ἐστὶ πολλὰ πολλαχόθεν ἐπινοῆσαι πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ τού-
 του παραμυθίαν· διὰ δὲ χρήματα καὶ πλοῦτον καὶ τὰς τοιαύτας
 πραγματείας, πολλοὺς ἀνηρημένους δείκνυμι, τοὺς μὲν λάθρα,
 τοὺς δὲ δημοσίᾳ. Καὶ πολλῶν μὲν τοιούτων παραδειγμάτων
 γέμονσιν αἱ ὁδοί, πολλῶν δὲ τὰ δικαστήρια καὶ αἱ ἀγοραί.
 Καὶ τί λέγω τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὰς ἀγοράς; B
 (61) Καὶ γὰρ τὴν θάλατταν αὐτὴν ὄψει τῶν αἱμάτων ἐμπεπλη-
 σμένην. Οὐ γὰρ δὴ γῆς ^d ἐκράτησεν ἡ τυραννὶς αὕτη, ἀλλὰ
 καὶ εἰς τὸ πέλαγος μετὰ πολλῆς εἰσεκώμασε τῆς παροινίας.
 Καὶ ὁ μὲν πλεῖ διὰ χρυσὸν, ὁ δὲ σφάττεται δι' αὐτὸ τοῦτο
 πάλιν· καὶ ἡ αὕτη τυραννὶς τὸν μὲν ἔμπορον ἐποίησε, τὸν
 δὲ ἀνδροφόνον. ^e Τί τοίνυν ἀπιστότερον γένοιτ' ἂν τοῦ μα-
 μωνᾶ, ὅταν δι' αὐτὸν ἀποδημῇ καὶ κινδυνεύῃ καὶ σφάττηται;
 Ἀλλὰ ¹⁹ “τίς ἐλεήσει, φησὶν, ἐπαοιδὸν ὀφειδόμενον;” Ἐδεῖ
 γὰρ εἰδότας τὴν ὥμην τυραννίδα, φεύγειν τὴν δουλείαν, καὶ
 καταλῦσαι τὸν χαλεπὸν ἔρωτα. Καὶ πῶς, φησί, τοῦτο δυ-
 νατόν; Ἄν ἕτερον ^f εἰσαγάγῃς ἔρωτα, τὸν τῶν οὐρανῶν. Ὁ
 γὰρ ἐπιθυμῶν βασιλείας, καταγελάσεται πλεονεξίας· ὁ γενό- C

¹⁹ Eccli. xii. 13.

² λιπαρὰν] εἰς λιπαρὰν A. B. ^a πολὺς] ψυχρὸς F. ^b σῆς
 om. Edd. ^c εἰσάγεις] εἰσφέρεις Edd. ^d ἐκράτησε] + μόνον Edd.
^e ΗΘΙΚΟΝ. Κατὰ φιλαργύρων. A. ^f εἰσαγάγῃς A. F.

μενος τοῦ Χριστοῦ δούλος, οὐκ ^g ἔστι δούλος τοῦ μαμωνᾶ, ἀλλὰ καὶ δεσπότης· τὸν μὲν γὰρ φεύγοντα διώκειν εἴωθε, τὸν δὲ διώκοντα φεύγειν. ^h Οὐχ οὕτω τὸν διώκοντα τιμᾶ, ὡς τὸν καταφρονούντα αὐτοῦ· οὐδενὸς οὕτω καταγελαῖ, ὡς τῶν ἐπιθυμούντων αὐτοῦ· οὐ καταγελαῖ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρίοις αὐτοὺς περιβάλλει δεσμοῖς. Λύσωμεν οὖν ὁψέποτε τὰς χαλεπὰς ταύτας σειράς. Τί καταδουλοῖς τὴν λογικὴν ψυχὴν τῇ ἀλόγῳ ὕλῃ, τῇ μητρὶ τῶν μυρίων κακῶν; D Ἀλλ' ὦ τοῦ γέλωτος· ἡμεῖς μὲν γὰρ αὐτῷ πολεμοῦμεν λόγους, αὐτὸς δὲ ἡμῖν πολεμεῖ διὰ τῶν ἔργων, καὶ ἄγει πανταχοῦ καὶ περιφέρει, καθάπερ ἀργυρωνήτους καὶ μαστιγίας ἀτιμάζων· οὐ τί γένοιτ' ἂν αἰσχρότερόν τε καὶ ἀτιμότερον; Εἰ γὰρ ὑλῶν ἀναισθητῶν οὐ ⁱ περιγινόμεθα, πῶς τῶν ἀσωμάτων περιεσόμεθα δυνάμεων; εἰ ^k γῆς εὐτελοῦς οὐ καταφρονοῦμεν, καὶ λίθων ἀπερρίμμένων, πῶς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ὑποτάξομεν; πῶς σωφροσύνην ἀσκήσομεν; Εἰ γὰρ ἀργυρος καταλάμπων ἡμᾶς ἐκπλήττει, πότε κάλλος ὁψεως δυνησόμεθα παραδραμεῖν; Καὶ γὰρ οὕτω τινὲς ἐκδεδομένοι πρὸς ταύτην εἰς τὴν τυραννίδα, ὡς καὶ πρὸς αὐτὴν πάσχειν τι τοῦ χρυσοῦ τὴν ὄψιν, καὶ χαριεντιζόμενοι λέγειν, E ὅτι καὶ ὀφθαλμοὺς ὠφελεῖ νόμισμα χρυσοῦν φαινόμενον. Ἀλλὰ μὴ παῖζε τοιαῦτα, ἄνθρωπε· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀδικοῖ ὀφθαλμοὺς, ^l καὶ τοὺς τοῦ σώματος καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς, ὡς ἡ τούτων ἐπιθυμία. Οὗτος γοῦν ὁ χαλεπὸς ἔρως τῶν παρθένων ἐκείνων τὰς λαμπάδας ἔσβεσε, καὶ τοῦ νυμφῶνος ἐξέ- 139 βαλεν. Αὕτη ἡ ὄψις, ἡ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὠφελοῦσα, καθὼς ^m ἔφης, τὸν ἄθλιον Ἰούδα οὐκ ἀφῆκεν ἀκοῦσαι τῆς δεσποτικῆς φωνῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς βρόχον ἤγαγε, καὶ μέσον ⁿ λακίσαι ἐποίησε, καὶ μετ' ἐκεῖνα πάντα εἰς γέενναν παρέπεμψε. Τί τοίνυν ταύτης παρανομώτερον γένοιτ' ἂν; τί δὲ φρικωδέστερον; οὐ τῆς ὕλης τῶν χρημάτων λέγω, ἀλλὰ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν τῆς ἀκαίρου καὶ μανικῆς. Καὶ γὰρ αἱμάτων ἀνθρωπίνων σταῖζει, καὶ ^o φόνον βλέπει, καὶ θηρίου

^g ἔσται E. Ge. p. p. καὶ om. A. B. ^h Interpp. legisse videntur Οὐδένα οὕτω τιμᾶ, ὡς . . . ⁱ περιγινόμεθα A. F. ^k γῆς εὐτελοῦς] Sic omnes codd. Ge. Arm. τῆς εὐτελοῦς [ὕλης] Sav. Mor. et, sublati uncis, Ben. ^l καὶ om. A. B. F. ^m ἔφης] σὺ φῆς B. φησὶ A. φασὶ C. ⁿ λακῆσαι B. D. F. ἐποίησε] πεποίηκε Edd. ^o φόμιον A. B. D.

παντός ἐστὶ χαλεπωτέρα, ^p κατασπαράττουσα τοὺς ἐμπε-
 σόντας, καὶ ὁ πολλῷ χειρόν ἐστιν, οὐδὲ τῶν σπαραγμῶν
 ἀφίησιν αἰσθάνεσθαι τούτων. Δέον γὰρ ^q οὕτω τοὺς τὰ
 τοιαῦτα πάσχοντας, καὶ πρὸς τοὺς παριόντας χεῖρα ἐκτείνειν,
 καὶ εἰς συμμαχίαν καλεῖν, οἱ δὲ καὶ χάριν ἔχουσι τούτων ^B
 τῶν ^r ἐλκηθμῶν· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον; Ταῦτ' οὖν
 ἅπαντα ἐννοοῦντες, φύγωμεν τὴν ἀνίατον νόσον, θεραπεύσω-
 μεν αὐτῆς τὰ δῆγματα, καὶ μακρὰν ἀποστῶμεν τῆς τοιανύ-
 της λύμης· ἵνα καὶ ἐνταῦθα ἀσφαλῆ καὶ ἀτάραχον ζήσωμεν
 βίον, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ^s θησαυρῶν· [ὧν γέ-
 νοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν], χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ
 ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ I.

¹ Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, ^C
 κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας, καὶ λέγων· με-
 τανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

(62) ΠΟΙΑΙΣ ἡμέραις ἐκείναις; Οὐδὲ γὰρ τότε, ἡνίκα παῖς ἦν,
 καὶ εἰς Ναζαρέτ ἦλθεν, ἀλλὰ μετὰ τριάκοντα ἔτη παρα-
 γίνεται ὁ Ἰωάννης, καθὼς καὶ ὁ Λουκᾶς μαρτυρεῖ. Πῶς οὖν ^D
 φησιν, “ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις;” Ἔθος αἰεὶ τῇ γραφῇ
 τούτῳ κεχρηῆσθαι τῷ τρόπῳ· οὐχ ὅταν τὰ ἐν τῷ ἐξῆς χρόνῳ
 συμβαίνοντα λέγῃ μόνον, ἀλλ' ὅταν καὶ τὰ πολλοῖς ὕστερον
 ἔτεσι ἐκβησόμενα. Οὕτω γοῦν καὶ ἡνίκα ἐπὶ τοῦ ὅρους
 τῶν ἐλαιῶν αὐτῷ καθημένῳ προσῆλθον οἱ μαθηταί, καὶ περὶ

¹ Cap. III. v. I.

^p κατασπαράττουσα] Sic E. σπαράττουσα A. B. ceteri καὶ σπα-
 ράττουσα. Mox καὶ ante ὁ om. C. F. ^q οὕτω] ὑπὸ A. τοὺς τὰ
 om. C. D. E. F. ^r ἐλκυσμῶν E. et corr. B. σπαραγμῶν gloss. in
 mar. D. θησαυρῶν] ἀγαθῶν B. F. ὧν . . . ἐπιτυχεῖν om. F. Ge.
 Arm.

τῆς παρουσίας αὐτοῦ μαθεῖν ἐζήτουν, καὶ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἀλώσεως· καίτοιγε ἴστε ὅσον τὸ μέσον ἐκατέρων τῶν καιρῶν. Εἰπὼν γὰρ τὴν ^aκατασκαφὴν τῆς μητροπόλεως, καὶ τὸν περὶ τούτων ἀπαρτίσας λόγον, καὶ μέλλων εἰς τὸν **Ε** περὶ τῆς συντελείας ἐκβαίνειν, ἐπήγαγε, “τότε ^bκαὶ ταῦτα ἔσται.” οὐ συνάγων τοὺς χρόνους τῷ, τότε, εἰπεῖν, ἀλλ’ ἐκείνον μόνον δηλῶν τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ ταῦτα συμβήσεσθαι ἔμελλεν. “Ὅπερ καὶ νῦν ποιεῖ λέγων· “ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις.” Οὐ γὰρ τὰς ἐξῆς δηλῶν τοῦτο τέθεικεν, ἀλλ’ ἐκείνας, ἐν αἷς ταῦτα συμβαίνειν ἔμελλεν, ἃ διηγῆσασθαι **140** παρεσκευάζετο. Καὶ τίνος ἔνεκεν μετὰ τριάκοντα ἔτη, φησὶν, ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς; Λύειν τὸν νόμον ἔμελλε μετὰ τὸ βάπτισμα τοῦτο ^cλοιπὸν· διὰ τοῦτο μέχρι ταύτης τῆς ἡλικίας τῆς πάντα δεχομένης τὰ ἁμαρτήματα, μένει αὐτὸν πληρῶν ἅπαντα, ἵνα μηδεὶς λέγῃ, ὅτι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτὸν πληρῶσαι ἔλυσεν. Οὐδὲ γὰρ αἰεὶ πάντα ἡμῖν ἐπιτίθεται τὰ πάθη· ἀλλ’ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ πολὺ τὸ ἀνόητον καὶ μικρόψυχον, ἐν δὲ τῇ μετ’ ἐκείνην σφοδρότερα ἢ ἡδονή, καὶ μετὰ ταύτην πάλιν ἢ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία. Διὰ τοῦτο πᾶσαν τὴν ἡλικίαν ἀναμείνας, καὶ διὰ πάσης πληρώσας αὐτὸν, οὕτως ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται, ὕστερον αὐτὸ ἐπιτιθεὶς τῇ τῶν ἄλλων ἐντολῶν ἐκπληρώσει. “Ὅτι γὰρ **Β** τοῦτο ἔσχατον ἦν αὐτῷ κατόρθωμα τῶν νομίμων, ἄκουσον τί φησιν· ²“οὕτω ^aγὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστι πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· πάντα ἡνύσαμεν τὰ νομικά, οὐδὲ μίαν παρέβημεν ἐντολήν. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο ^cπεριλείπεται μόνον, δεῖ καὶ τοῦτο προσθεῖναι, καὶ οὕτω πᾶσαν πληρώσομεν τὴν δικαιοσύνην. Δικαιοσύνην γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἐκπλήρωσιν καλεῖ τῶν ἐντολῶν ἀπασῶν. Ἄλλ’ ὅτι μὲν ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἦλθε, δηλὸν ἐκ τούτου. Τίνος δὲ ἔνεκεν τὸ βάπτισμα αὐτῷ ἐπενοήθη τοῦτο; “Ὅτι μὲν γὰρ οὐκ οἴκοθεν ὁ Ζαχαρίου παῖς, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ κινήσαντος αὐτὸν, ἐπὶ τοῦτο ἦλθε, καὶ ὁ Λουκᾶς αὐτὸ δηλοῖ λέγων, ³“ῥῆμα κυρίου ἐγένετο ^fἐπ’ αὐτόν,” τουτ-

² Matth. iii. 15.³ Luc. iii. 2.

Hom. x. ^a καταστροφὴν F. Ep. ^b καὶ ταῦτα] τὰ καὶ τὰ Ep. et, ni fallor, Arm. ^c λοιπὸν om. A. Ep. Ge. ^d γὰρ om. A. B. Ep. ^e παραλείπεται F. ^f ἐπ’] πρὸς Edd.

έστι, πρόσταγμα. Καὶ αὐτὸς δέ φησιν· ⁴“ὁ ἀποστείλας με C
βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ’ ὃν ἂν ἴδῃς τὸ
πνεῦμα καταβαῖνον ὥσεί περιστερὰν, καὶ μένον ἐπ’ αὐτόν,
οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.” Τίνος οὖν
ένεκεν ἐπέμφθη βαπτίζειν; Πάλιν καὶ τοῦτο ὁ βαπτιστὴς
δῆλον ἡμῖν ποιεῖ, λέγων, ὅτι ⁵“ἐγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν· ἀλλ’
ἵνα ⁶φανῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐν ὕδατι βαπτίζων.”
Καὶ εἰ αὕτη ἦν μόνη ἡ αἰτία, πῶς φησιν ὁ Λουκᾶς, ὅτι ⁶“ἦλθεν
εἰς τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα μετα-
νοίας εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν;” Καίτοιγε οὐκ εἶχεν ἄφεςιν, D
ἀλλὰ τοῦτο τὸ δῶρον τοῦ μετὰ ταῦτα δοθέντος βαπτίσματος
ἦν· ἐν τούτῳ γὰρ συνετάφημεν, καὶ ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος
τότε συνεσταυρώθη, καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ οὐδαμοῦ φαίνεται
ἄφεςις οὐδα· πανταχοῦ γὰρ τῷ αἵματι αὐτοῦ τοῦτο λογί-
ζεται. Καὶ ὁ Παῦλος δέ φησιν· ⁷“ἀλλ’ ἀπελούσασθε, ἀλλ’
ἡγιασθήτε,” οὐ διὰ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου, ἀλλ’ “ἐν
τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ πνεύ-
ματι τοῦ θεοῦ ἡμῶν.” Καὶ ἀλλαχοῦ δέ φησιν, ⁸“Ἰωάννης
μὲν ἐκήρυξε βάπτισμα μετανοίας.” καὶ οὐ λέγει, ἀφέσεως·
“ἵνα πιστεύσωσιν εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ’ αὐτόν.” Οὕτω E
γὰρ τῆς θυσίας προσενηνεγμένης, οὐδὲ τοῦ πνεύματος κατα-
βάντος, οὐδὲ τῆς ἁμαρτίας λυθείσης, οὐδὲ τῆς ἐχθρας ἀνηρη-
μένης, οὐδὲ τῆς κατάρας ἀφανισθείσης, πῶς ἐμελλεν ἄφεςις
γίνεσθαι;

Τί οὖν ἐστι τὸ “εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν;” Ἀγνώμονες ἦσαν 141
οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τῶν οἰκείων οὐδέποτε ἡσθάνοντο ἁμαρτημάτων,
(63) ἀλλὰ τοῖς ἐσχάτοις ὄντες ὑπεύθυνοι κακοῖς, ἐδικαίουν ἑαυτοὺς
πανταχοῦ· ὅπερ αὐτοὺς μάλιστα ἀπώλεσε, καὶ τῆς πίστεως
ἀπήγαγε. Τοῦτο ^h γοῦν καὶ ὁ Παῦλος ἐγκαλῶν αὐτοῖς
ἔλεγεν, ὅτι ⁹“ἀγνοοῦντες τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν
ⁱ ἰδίαν ζητοῦντες στήσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπετά-
γησαν.” Καὶ πάλιν ¹⁰“Τί οὖν ἐροῦμεν;” Ὅτι ἔθνη, τὰ μὴ
διώκοντα δικαιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην· Ἰσραὴλ δὲ διώ-
κων νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασε.

⁴ Joan. i. 33.⁵ Ibid. v. 31.⁶ Luc. iii. 3.⁷ 1 Cor. vi. 11.⁸ Act. xix. 4.⁹ Rom. x. 3.¹⁰ Rom. ix. 30-32.^ε φανῇ] φανερωθῇ B. F.^h γοῦν] οὖν A. B. F.ⁱ ἰδίαν]

+ δικαιοσύνην B. F.

Β Διατί; "Οτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων." Ἐπεὶ οὖν
 τοῦτο ἦν τὸ αἷτιον τῶν κακῶν, παραγίνεται ὁ Ἰωάννης, οὐδὲν
 ἕτερον ποιῶν, ἢ εἰς ἔννοιαν αὐτοὺς ἄγων τῶν οἰκείων ἀμαρ-
 τημάτων. Τοῦτο γοῦν καὶ τὸ σχῆμα αὐτοῦ ἐδήλου, μετανοίας
 καὶ ἐξομολογήσεως ὄν. Τοῦτο καὶ τὸ κήρυγμα ἐδέκνυ· οὐδὲν
 γὰρ ἄλλο ἔλεγεν, ^κ ἀλλ' ὅτι "ποιήσατε καρποὺς ἀξίους τῆς
 μετανοίας." Ἐπεὶ οὖν τὸ μὴ καταγινώσκειν τῶν οἰκείων
 ἀμαρτημάτων, ὡς καὶ Παῦλος ἐδήλωσεν, ἀποσκιρτᾷ αὐτοὺς
^ι ἐποίει τοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ εἰς ἔννοιαν ἔρχεσθαι, εἰς ἐπιθυμίαν
^μ καθίστη τοῦ τὸν λυτρωτὴν ἐπιζητεῖν καὶ τῆς ἀφέσεως ἐπι-
 θυμεῖν· τοῦτο ἦλθε κατασκευάζων Ἰωάννης, καὶ πείθων αὐτοὺς
Γ μετανοεῖν· οὐχ ἵνα κολασθῶσιν, ἀλλ' ἵνα τῇ μετανοίᾳ γενό-
 μενοι ταπεινότεροι, καὶ καταγνόντες ἑαυτῶν, εἰς τὸ λαβεῖν
 τὴν ἄφεσιν δράμωσιν. Ὅρα γοῦν πῶς αὐτὸ τέθεικεν ἀκριβῶς.
 Εἰπὼν γὰρ, ὅτι ἦλθε κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας ἐν τῇ
 ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας, ἐπήγαγεν, "εἰς ἄφεσιν" ὥσανεῖ ἔλεγε·
 διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἐπειθεν ὁμολογεῖν καὶ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς
 ἀμαρτήμασιν, οὐχ ἵνα κολασθῶσιν, ἀλλ' ἵνα εὐκολώτερον τὴν
 μετὰ ταῦτα ἄφεσιν δέξωνται. Εἰ μὴ γὰρ κατέγνωσαν ἑαυ-
 τῶν, οὐκ ἂν οὐδὲ τὴν χάριν ἤτησαν· μὴ ζητοῦντες δέ, ^ν οὐκ
Δ ἂν τῆς ἀφέσεως ἔτυχον. Ὡστε ^ο τούτῳ ἐκείνο ^ρ προωδοποίει
 τὸ βάπτισμα· διὸ καὶ ἔλεγεν, ^{ιι} "ἵνα πιστεύσωσιν εἰς τὸν
 ἐρχόμενον μετ' αὐτόν," μετὰ τῆς εἰρημένης καὶ ταύτην ἑτέραν
 αἰτίαν τιθεὶς τοῦ βαπτίσματος. Οὐδὲ γὰρ ἴσον ἦν περιεῖναι
 τὰς οἰκίας, καὶ περιιάγειν τὸν Χριστὸν τῆς χειρὸς λαβόμενον,
 καὶ λέγειν, εἰς τοῦτον πιστεύσατε· καὶ πάντων παραγίνο-
 μένων καὶ ὀρώντων τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἐνεχθῆναι φωνὴν, καὶ
 τὰ ἄλλα ἐπιτελεσθῆναι ἅπαντα. Διὰ τοῦτο ἔρχεται ἐπὶ
Ε τὸ βάπτισμα. Καὶ γὰρ καὶ ἡ τοῦ βαπτίζοντος ὑπόληψις,
 καὶ ἡ τοῦ πράγματος ὑπόθεσις, πᾶσαν τὴν πόλιν εἴλκε, καὶ
 πρὸς τὸν Ἰορδάνην ἐκάλει, καὶ θέατρον ἐγένετο μέγα. Διὰ
 τοῦτο αὐτοὺς καὶ ^α παραγενομένους καταστέλλει, καὶ πείθει
 μηδὲν μέγα περὶ ἑαυτῶν φαντάζεσθαι, δεικνὺς τῶν ἐσχάτων
 ὄντας ὑπευθύνους κακῶν, εἰ μὴ μετανοήσαιεν, καὶ τοὺς προ-

¹¹ Act. xix. 4.

^κ ἀλλ' om. A. ἀλλ' ἢ B. ^ι ἐποίησε Edd. ^μ καθίστησιν C.
 D. F. ^ν οὐκ ἂν] + οὐδὲ C. E. Ep. ^ο τοῦτο ἐκείνῳ C. D. τοῦτο
 ἐκείνο E. et pr. C. ^ρ προωδοποίει A. D. ^α παραγινόμενους Edd.

γόνους ἀφέντες, καὶ τὸ ἐπ' ἐκείνοις ἀγάλλεσθαι, [†]δέξαιτο τὸν παραγινόμενον. Καὶ γὰρ συνεσκίαστο τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν τέως, καὶ ἔδοκει τεθνάναι παρὰ πολλοῖς διὰ τὴν εἰς 142 Βηθλεὲμ γεγεννημένην σφαγὴν. Εἰ γὰρ καὶ δώδεκα ἐτῶν γενόμενος ἐξέφηνεν ἑαυτὸν, ἀλλὰ ταχέως καὶ συνεσκίασε πάλιν· διὰ δὴ τοῦτο λαμπρῶν ἔδει τῶν προοιμίων καὶ ὑψηλοτέρας ἀρχῆς. Διὸ καὶ πρῶτον τότε ἂ [§]μηδέποτε ἤκουσαν Ἰουδαῖοι, μήτε παρὰ προφητῶν, μήτε παρ' ἄλλων τινῶν, ἀνακηρύττει λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς ἐκεῖ βασιλείας μεμνημένος, ^ιοὐδὲν περὶ τῆς γῆς λέγων λοιπόν. Βασιλείαν δὲ ἐνταῦθα τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ^ντὴν προτέραν καὶ τὴν ἐσχάτην ^ωφησί. Καὶ τί τοῦτο πρὸς Ἰουδαίους; φησὶν· οὐδὲ γὰρ ἴσασι τί λέγεις. Διὰ γὰρ τοῦτο οὕτω λέγω, φησὶν, ἵνα ὑπὸ τῆς ἀσαφείας τῶν λεγομένων διεγειρόμενοι, ἔλθωσιν εἰς τὸ ζητῆσαι τὸν κηρυττόμενον. Οὕτω Β γοῦν αὐτοὺς ἐπῆρε ταῖς ^χχρησταῖς ἐλπίσι παραγενομένους, ὡς καὶ τελώνας καὶ στρατιώτας πολλοὺς ἐρωτᾶν, τί δεῖ πράττειν, καὶ πῶς τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομεῖν· ὅπερ ἦν σημεῖον τοῦ τῶν βιωτικῶν ^υλοιπὸν ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, καὶ πρὸς ἕτερα μείζονα ὁρᾶν, καὶ τὰ μέλλοντα ὀνειροπολεῖν. Καὶ γὰρ ἅπαντα αὐτοὺς καὶ τὰ ὀρώμενα καὶ τὰ λεγόμενα εἰς ὑψηλὸν ἤγε φρόνημα.

Ἐννόησον γοῦν ἡλίκον ἦν ἰδεῖν ἄνθρωπον μετὰ τριάκοντα ἔτη καταβαίνοντα ἀπὸ τῆς ἐρήμου, ἀρχιερέως υἱὸν γενόμενον, μηδὲν δεηθέντα τῶν ἀνθρωπίνων ^ζπώποτε, καὶ πάντοθεν ὄντα C αἰδέσιμον, καὶ τὸν Ἡσαΐαν ἔχοντα μεθ' ἑαυτοῦ. Παρῆν γὰρ καὶ οὗτος αὐτὸν ἀνακηρύττων καὶ λέγων· οὗτός ἐστιν ὃν παρέσσεσθαι ἔφην βοῶντα, καὶ κατὰ τὴν ἐρημον λαμπρᾷ τῇ (64) φωνῇ κηρύττοντα ^αἅπαντα. Τοσαύτη γὰρ σπουδὴ τοῖς προφήταις περὶ τούτων ἐγένετο τῶν πραγμάτων, ὡς μὴ τὸν δεσπότην τὸν ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν μέλλοντα αὐτῷ διακονεῖσθαι ἐκ πολλοῦ προανακηρύττειν τοῦ χρόνου· καὶ μὴ μόνον αὐτὸν λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ διατρίβειν ἔμελλε, καὶ τὸν τοῦ κηρύγματος τρόπον, ὃν ^βδιδάξαι παρα- D

[†] Sic A. B. vulgo δέξωνται. [§] μηδέπω A. B. C. ^ι οὐδὲν] καὶ οὐδὲν B. F. ^ν τὴν] τὴν τε Edd. λέγει τὴν B. ^ω φησί om. A. B. ^χ χρησταῖς om. A. B. cf. p. 173 C. ^υ λοιπὸν om. A. B. F. ^ζ πώποτε] ποτὲ Ep. Mor. ^α ἅπαντα om. A. B. Ge. ^β διδάξαι] διδάξει (om. εἴχε) A. B.

γενόμενος εἶχε, καὶ τὸ ἄπ' αὐτοῦ συμβαῖνον κατόρθωμα.
 "Ορα γοῦν πῶς ἐπ' αὐτῶν ἔρχονται τῶν νοημάτων, εἰ καὶ
 μὴ ἐπ' αὐτῶν τῶν ῥημάτων, ὅ τε προφήτης καὶ ὁ βαπτιστής.
 Ὁ μὲν γὰρ προφήτης φησὶν, ὅτι παρέσται λέγων· ¹² "ἐτοι-
 μάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ."
 Αὐτὸς δὲ παραγενόμενος ἔλεγε· "ποιήσατε καρποὺς ἀξίους
 τῆς μετανοίας·" ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ "ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν
 κυρίου." Ὁρᾷς ὅτι καὶ δι' ὧν ὁ προφήτης εἶπε, καὶ δι' ὧν
 Ε αὐτὸς ἐκήρυττεν, ἐν τούτῳ δηλοῦται μόνον, ὅτι προοδοποιῶν
 παρεγένετο καὶ προετοιμάζων, οὐ τὴν δωρεὰν χαριζόμενος,
 ὅπερ ἦν ἡ ἄφεσις, ἀλλὰ προπαρασκευάζων τὰς ψυχὰς τῶν
 μελλόντων δέχεσθαι τὸν τῶν ὅλων θεόν; Ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ
 πλέον τί φησιν· οὐ γὰρ τὸ προοίμιον εἰπὼν ἀπηλλάγη, ἀλλὰ
 καὶ πᾶσαν τίθησι τὴν προφητείαν. ¹³ "Πᾶσα γὰρ φάραγξ,
 φησὶ, πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθή-
 143 σεται· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς
 ὁδοὺς λείας· καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ."
 Εἶδες πῶς προλαβὼν ὁ προφήτης πάντα εἶπε, καὶ τὴν τοῦ
 δήμου συνδρομὴν, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ βέλτιον
 μεταβολὴν, καὶ τὴν τοῦ κηρύγματος εὐκολίαν, καὶ τὴν αἰτίαν
 τῶν ^d γινομένων ἀπάντων, εἰ καὶ τροπικώτερον ταῦτα τέθεικε;
 Καὶ γὰρ ἦν προφητεία τὸ λεγόμενον. "Ὅταν γὰρ εἴπῃ,
 "πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς
 ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσονται αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας"
 καὶ τοὺς ταπεινοὺς ὑψομένους δείκνυσι, καὶ τοὺς ἀπονενοη-
 Β μένους ταπεινουμένους, καὶ τὴν τοῦ νόμου δυσκολίαν εἰς εὐ-
 κολίαν πίστεως μεταβαλλομένην. Οὐκέτι γὰρ ἰδρῶτες καὶ
 πόνοι, φησὶν, ἀλλὰ χάρις καὶ συγχώρησις ἁμαρτημάτων, πολ-
 λὴν ^e παρέχουσα τῆς σωτηρίας τὴν εὐκολίαν. Εἵτα τὸ τού-
 των αἴτιον τίθησι λέγων, ὅτι "ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ
 σωτήριον τοῦ θεοῦ." οὐκέτι Ἰουδαῖοι καὶ προσήλυτοι μόνον,
 ἀλλὰ καὶ πᾶσα γῆ καὶ θάλαττα, καὶ ὅλη τῶν ἀνθρώπων ἡ
 φύσις. Διὰ γὰρ τῶν σκολιῶν πάντα τὸν διεφθαρμένον βίον
 ἡνίκατο, τελώνας, καὶ ^f πόρνas, καὶ ληστὰς, καὶ μάγους,
 οἵτινες ὄντες διεστραμμένοι πρότερον, τὴν ὀρθὴν ὕστερον

¹² Esai. xl. 3.¹³ Luc. iii. 5, 6.^c ἀπ'] ἐπ' C.^d γενομένων D. E. F.^e παρέχουσαι A. D. F.^f Sic Ge. et codd. πόρνους Edd.

ἐβάδισαν ὁδόν· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι ¹⁴ “τελῶναι C καὶ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐπίστευσαν.” Καὶ δι’ ἐτέρων δὲ ἐδήλωσε ῥημάτων ὁ προφήτης πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο, οὕτω λέγων· ¹⁵ “τότε λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται.” Ὡσπερ γὰρ ἐνταῦθα διὰ τῶν βουνῶν καὶ φαράγγων τὸ ἀνώμαλον ἦθος εἰς μίαν φιλοσοφίας ἰσότητα κιρνᾶσθαι ἔφησεν· οὕτω καὶ ἐκεῖ τοῖς τῶν ἀλόγων ἡθεσι τοὺς διαφόρους τῶν ἀνθρώπων ἐμφαίνων τρόπους, πάλιν εἰς μίαν αὐτοὺς εὐσεβείας συμφωνίαν συνάπτεσθαι ἔλεγε· καὶ ἐκεῖ πάλιν τὴν αἰτίαν τιθεῖς. Αὕτη δὲ ἐστίν· ¹⁶ “ἔσται γὰρ, φησὶν, ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ^ε ἐπ’ αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν.” ὅπερ οὖν καὶ ἐνταῦθα ἔλεγεν, ὅτι “ὄψεται D πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.” ^h πανταχοῦ δηλῶν ὅτι πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης χυθήσεται τῶν εὐαγγελίων τούτων ἡ δύναμις καὶ ἡ γνῶσις, ἀπὸ θηριώδους τρόπου καὶ ⁱ σκληρότητος γνώμης εἰς ἡμερότητα πολλὴν καὶ ἀπαλότητα μεταβάλλουσα τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος.

¹⁷ “^k Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ.” Εἶδες πῶς τὰ μὲν οἱ προφῆται προεῖπον, τὰ δὲ τοῖς εὐαγγελισταῖς κατέλιπον; Διόπερ καὶ ὁ Ματθαῖος καὶ τὰς προφητείας τίθησι, καὶ τὰ παρ’ αὐτοῦ προστίθῃσιν· οὐδὲ τοῦτο πάρεργον ἡγούμενος εἶναι, τὸ περὶ τῆς στολῆς εἰπεῖν τοῦ E δικαίου. Καὶ γὰρ ἦν θαυμαστὸν καὶ παράδοξον ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι τοσαύτην καρτερίαν ἰδεῖν· ὃ δὴ καὶ τοὺς Ἰουδαίους μᾶλλον ἐφείλκετο, τὸν μέγαν Ἡλίαν ἐν αὐτῷ (65) βλέποντας, καὶ πρὸς τὴν τοῦ μακαρίου μνήμην ἐκείνου παραπεμπομένους ἐκ τῶν ὀρωμένων τότε· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς πλείονα ἐκπληξιν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ἐν πόλεσι καὶ ἐν οἰκίαις ἐτρέφετο, οὗτος δὲ δι’ ὅλου τὴν ἔρημον ᾤκησεν ἐκ 144 σπαργάνων αὐτῶν. Ἐδεῖ γὰρ τὸν πρόδρομον τοῦ μέλλοντος τὰ παλαιὰ λύνειν ἅπαντα· οἶον, τὸν πόνον, τὴν κατάραν, τὴν λύπην, τὸν ἰδρώτα· ἔχειν τινὰ καὶ αὐτὸν σύμβολα τῆς τοιαύτης δωρεᾶς, καὶ ἀνωτέρω γενέσθαι λοιπὸν τῆς κατα-

¹⁴ Matth. xxi. 31.¹⁵ Esai. xi. 6.¹⁶ Ibid. v. 10.¹⁷ v. 4.

^ε ἐπ’] καὶ ἐπ’ C. D. E. ^h πανταχοῦ δηλῶν ὅτι] πάντας ἀνθρώπους δηλῶν, καὶ ὅτι A. B. sed vulgatum tumentur Interpp. ⁱ σκληρότητος] σκληρᾶς A. B. σκληροτατης F. ^k Αὐτὸς] Οὗτος Edd.

δικῆς ἐκείνης. Οὐτε γοῦν γῆν ἤροσεν, οὔτε αὐλακα ἔτεμεν,
¹ οὐχ ἰδρώτι τοῦ προσώπου τὸν ἄρτον ἔφαγεν, ἀλλ' ἦν ἐσχε-
 διασμένη αὐτῷ ἡ τράπεζα, καὶ εὐκολωτέρα τῆς τραπέζης ἢ
 περιβολῇ, καὶ ἀπραγμονεστέρα τῆς περιβολῆς ἢ οἴκησις.

B Οὐτε γὰρ στέγης, ^m οὔτε κλίνης, ⁿ οὐ τραπέζης, οὔτε ἄλλου
 τινὸς τούτων ἐδεήθη, ἀλλ' ἀγγελικόν τινα βίον ἐν τῇ σαρκὶ
 ταύτῃ ἐπεδείκνυτο. Διὰ τοῦτο καὶ τρίχινον ἱμάτιον αὐτῷ
 ἦν, ἵνα διὰ τοῦ σχήματος παιδεύσῃ τῶν ἀνθρωπίνων ἀφί-
 στασθαι, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὴν γῆν, ἀλλ' ἐπὶ
 τὴν προτέραν ἐπανατρέχειν εὐγένειαν, ἐν ἣ ἦν πρὶν ἢ δε-
 ηθῆναι ἱματίων καὶ περιβολῆς ὁ Ἀδάμ. Οὕτω καὶ βασι-
 λείας καὶ μετανοίας εἶχε σύμβολα τὸ σχῆμα ἐκείνο. Καὶ
 μή μοι λέγε· πόθεν αὐτῷ τρίχινον ἱμάτιον καὶ ζώνη, τὴν
 ἔρημον οἰκοῦντι; Εἰ γὰρ τοῦτο μέλλοις διαπορεῖν, καὶ ἕτερα

C πλεῖονα ζητήσεις· πῶς ἐν τοῖς χειμῶσι, πῶς ἐν τοῖς καύ-
 μασι διέτριβεν ἐπὶ τῆς ἐρημίας, καὶ ταῦτα ἐν ἀπαλῷ σώ-
 ματι καὶ ἁώρῳ ἡλικία; πῶς ἤρκεσεν ἡ τῆς παιδικῆς σαρκὸς
 φύσις ἀνωμαλία ἀέρων τοσαύτῃ, καὶ τραπέζῃ οὕτως ἐξηλ-
 λαγμένη, καὶ τῇ ἄλλῃ τῇ ἀπὸ τῆς ἐρημίας ταλαιπωρία;
 Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τῶν Ἑλλήνων φιλόσοφοι, ^o οἱ εἰκὴ καὶ μάτην
 τὴν κυνικὴν ^p ἀναισχυντίαν ἐζήλωσαν; (τί γὰρ ὄφελος τοῦ
 κατακλείεσθαι ἐν πίθῳ, καὶ τοιαῦτα ἀσελγαίνειν ὕστερον;)
 οἱ καὶ δακτυλίους, καὶ φιάλας, καὶ θεράποντας, καὶ θερα-
 παινίδας, καὶ πολλὴν ἄλλην ^q περιεβάλλοντο φαντασίαν, εἰς

D ἑκατέραν ἀμετρίαν ἐκπίπτοντες; Ἄλλ' οὐχ οὗτος τοιοῦτος·
 ἀλλ' ὥσπερ τὸν οὐρανὸν τὴν ἔρημον ὥκησε, πᾶσαν ἀκριβῆ
 φιλοσοφίαν ἐπιδεικνύμενος· κάκειθεν ὡς ἄγγελός τις ἐξ οὐ-
 ρανῶν ^r εἰς τὰς πόλεις κατέβαινεν, ἀθλητῆς εὐσεβείας ὢν, καὶ
 τῆς οἰκουμένης στεφανίτης, καὶ φιλόσοφος τῆς τῶν οὐρανῶν
 ἀξίας φιλοσοφίας. Καὶ ταῦτα ἦν, οὐπω τῆς ἀμαρτίας λυ-
 θείσης, οὐπω τοῦ νόμου παυσαμένου, οὐπω τοῦ θανάτου
 δεθέντος, οὐπω τῶν χαλκῶν πυλῶν κατακλασθειςῶν, ἀλλ'
 ἔτι τῆς παλαιᾶς κρατούσης πολιτείας. Τοιοῦτόν ἐστι γεν-
 ναία ψυχὴ καὶ διεγυγερμένη· καὶ γὰρ πανταχοῦ προπηδᾷ,
 καὶ τὰ κείμενα ὑπερβαίνει σκάμματα· καθάπερ καὶ ὁ Πάν-

¹ οὐχ] οὐκ ἐν Edd.   ^m οὔτε] οὐ A. B.   ⁿ οὐ] οὔτε D. E. F.
^o οἱ] ὢν C. D. F.   οἱ et mox ζήλωσαντες Edd.   ^p ἀναισχυντίαν]
 φιλοσοφίαν A. F. Ge. in mar.   ^q περιεβάλλοντο C.   ^r εἰς] ἐπὶ Edd.

λος ἐπὶ τῆς καινῆς ἐποίει πολιτείας. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν, Ε
 φησὶ, καὶ ζῶνῃ μετὰ τοῦ ἱματίου ἐχρήσατο; Ἔθος τοῦτο
 τοῖς παλαιοῖς ἦν, πρὶν εἰς τὸ μαλακὸν τοῦτο καὶ διαρρέον
 ἐξελθεῖν σχῆμα. Οὕτω γοῦν καὶ ὁ ¹⁸ Πέτρος φαίνεται
 ἐζωσμένος, καὶ ὁ Παῦλος ¹⁹ “ τὸν γὰρ ἄνδρα, φησὶν, οὐ
 ἐστὶν ἡ ζῶνῃ αὕτη.” Καὶ ὁ Ἡλίας δὲ οὕτως ἦν ἐσταλμένος,
 καὶ τῶν ἀγίων ἕκαστος, διὰ τὸ εἶναι ἐν ἔργῳ διηνεκῶς, ἥτοι
 ὁδοιπορίαις, ἥτοι περὶ ἑτερόν τι τῶν ἀναγκαίων πονουμέ- 145
 νους καὶ σπουδάζοντας· οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 διὰ ^v τὸ καλλωπισμὸν ἅπαντα καταπατεῖν, καὶ σκληραγω-
 γίαν ἅπασαν μελετᾶν· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ μέγιστον ἀρετῆς
 ἐγκώμιον εἶναί φησιν ὁ Χριστὸς, οὕτω λέγων· ²⁰ “ τί ἐξήλ-
 θετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον;
 ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασι-
 λέων εἰσίν.” Εἰ δὲ ἐκεῖνος ὁ καθαρὸς οὕτω καὶ τοῦ οὐρανοῦ
 λαμπρότερος ὢν, καὶ ὑπὲρ προφήτας πάντας, καὶ οὐ μείζων
 οὐδεὶς ἐγένετο, καὶ παρρησίαν ἔχων τοσαύτην, οὕτως ἑαυ-
 τὸν ἐσκληραγώγει, τὴν μὲν διαρρέουσαν τρυφὴν ἀτιμάζων
 μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, ἐπὶ δὲ τὸν σκληρὸν τοῦτον Β
 ἑαυτὸν ἄγων βίον, τίνα ἔχομεν ^w ἀπολογία· οἱ μετὰ τοσαύ-
 την εὐεργεσίαν καὶ τὰ μυρία φορτία τῶν ἀμαρτημάτων μηδὲ
 τὸ πολλοστὸν μέρος τῆς ἐξομολογήσεως ἐπιδεικνύμενοι τῆς
 ἐκείνου, ἀλλὰ μεθύοντες καὶ γαστριζόμενοι καὶ μύρων ὄζοντες,
 καὶ τῶν ἐν τῇ σκηνῇ πορνευομένων γυναικῶν οὐδὲν ἄμεινον
 διακείμενοι, καὶ πανταχόθεν ἑαυτοὺς καταμαλακίζοντες, καὶ
 εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ ποιοῦντες.

(66) ²¹ “ Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία, καὶ Ἱε-
 ροσόλυμα, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἐβαπ-
 τίζοντο ὑπ’ αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν.” C
 Ὅρας πόσον ἰσχυρὴν ἡ παρουσία τοῦ προφήτου; πῶς πάντα
 τὸν ἄνθρωπον ἀνεπτέρωσε; πῶς αὐτοὺς εἰς ἐννοιαν ἤγαγε τῶν
 οἰκείων ἀμαρτημάτων; Καὶ γὰρ ἦν θαύματος ἄξιον, ἰδεῖν ἐν
 ἀνθρωπίνῳ σχήματι τοιαῦτα ἐπιδεικνύμενον αὐτὸν, καὶ το-
 σαύτῃ κεχρημένον τῇ παρρησίᾳ, καὶ πάντων ὡς παίδων κατ-
 εξανιστάμενον, καὶ πολλὴν ἀπὸ τοῦ προσώπου τὴν χάριν

¹⁸ Joan. xxi. 7.¹⁹ Act. xxi. 11.²⁰ Matth. xi. 8.²¹ v. 5, 6.^s ἥτοι] ἡ καὶ Α. Β. περὶ om. Edd.ⁱ ἀναγκαίων] τοιούτων Α. Β.^v τὸ] τὸ τὸν D.^w ἀπολογία] + ἡμεῖς B. Ep.

ἔχοντα ἀπολάμπουσιν. Συνετέλει δὲ εἰς ἑκπληξιν καὶ τὸ διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου προφήτην φανῆναι· καὶ γὰρ ^x ἐπέλιπεν αὐτοὺς τὸ χάρισμα, καὶ διὰ μακροῦ πρὸς αὐτοὺς ἐπα- νῆλθε τοῦ χρόνου. Καὶ ὁ τοῦ κηρύγματος δὲ τρόπος ξένος
D καὶ παρηλλαγμαένος. Οὐδὲν γὰρ τῶν συνήθων ἤκουον, οἶον, πολέμους καὶ μάχας καὶ νίκας τὰς κάτω, καὶ λιμούς καὶ λοι- μούς, ^y καὶ Βαβυλωνίους καὶ Πέρσας, καὶ πόλεως ἄλωσιν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ συνήθη· ἀλλ' οὐρανοὺς καὶ τὴν ἐκεῖ βασι- λείαν, καὶ τὴν ἐν τῇ γέεννῃ κόλασιν. Διὰ τοι ^z τοῦτο καὶ τῶν κατὰ τὴν ἔρημον ἀποστατῶν σφαγέντων ἀπάντων οὐ πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου, τῶν μετὰ Ἰουδᾶ καὶ Θεωδᾶ, οὐκ ἐγένοντο ^a ὀκνηρότεροι πρὸς τὴν ἔξοδον τὴν ἐκείσε. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αὐτοὺς ἐκάλει· οἶον, ἐπὶ τυραννίδι καὶ ἀποστασίᾳ καὶ νεωτεροποιᾷ· ἀλλ' ὥστε πρὸς τὴν ἄνω χει-
E ραγωγῆσαι βασιλείαν. Διόπερ οὐδὲ κατεῖχεν ἐν τῇ ἐρήμῳ μεθ' ἑαυτοῦ περιφέρων, ἀλλὰ βαπτίζων, καὶ τοὺς περὶ φιλο- σοφίας παιδεύων λόγους, ἀπέλυε· διὰ πάντων αὐτοὺς διδάσ- κων, τῶν μὲν ἐν τῇ γῇ πάντων ὑπερορᾶν, πρὸς δὲ τὰ μέλλοντα αἵρεσθαι, καὶ καθ' ἐκάστην ἐπείγεσθαι τὴν ἡμέραν.

^b Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν, καὶ τὰς τρυφὰς καὶ
146 τὴν μέθην ἀφέντες, ἐπὶ τὸν ^c κατεσταλμένον μεταθώμεθα βίον. Καὶ γὰρ ἑξομολογήσεως ὁ καιρὸς καὶ τοῖς ἀμνητοῖς καὶ τοῖς βαπτισθεῖσι· τοῖς μὲν, ἵνα μετανοήσαντες τῶν ἱερῶν τύχῳσι μυστηρίων, τοῖς δέ, ἵνα ἀπονιψάμενοι ^d τὴν μετὰ τὸ βάπ- τισμα κηλῖδα, καθαρῶ συνειδότι τῇ τραπέζῃ προσέλθωσιν. Ἀποστῶμεν τοίνυν τοῦ ὑγροῦ τούτου καὶ διαλελυμένου βίου. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὁμοῦ καὶ ἑξομολογεῖσθαι καὶ τρυφᾶν. Καὶ ταῦτα διδασκέτω ὑμᾶς Ἰωάννης, ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος, ἀπὸ τῆς τροφῆς, ἀπὸ τῆς οἰκίας. Τί οὖν; οὕτω κελεύεις ἡμᾶς κατεστάλθαι; φησὶν. Οὐ κελεύω, ἀλλὰ συμβουλεύω
B καὶ παραινῶ. Εἰ δὲ μὴ δυνατόν ὑμῖν τοῦτο, κἂν ἐν ταῖς πόλεσιν ὄντες ἐπιδειξώμεθα τὴν μετάνοιαν· καὶ γὰρ ἐπὶ θύ- ραις τὸ δικαστήριον. Εἰ δὲ καὶ μακροτέρω ἦν, οὐδὲ οὕτω

^x ἐνέλιπεν Edd. ^y καὶ] τὰ κατὰ A. B. τὰς κατὰ C. ^z τοῦτο] ταῦτα Edd. ^a ὀκνηρότεροι] + οὗτοι E. ^b ΗΘΙΚΟΝ. "Οτι μετά- νοιά ἐστι τὸ τὰ ἐναντία πρᾶξαι, ὧν τις ἤμαρτε· καὶ περὶ τῆς ἐν ταῖς εὐχαῖς ὑπομονῆς. A. ^c συνεσταλμένον Edd. Mox ὁ ante καιρὸς om. A. B. C. ^d τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα κηλῖδα] Sic A. B. C. Arm. vulgo ἐν τῇ βαπτίσματι τὰς κηλίδας.

θαρρῆειν ἔδει· τὸ γὰρ ἐκάστου πέρας τῆς ζωῆς, τῆς συντελείας ἐπέχει δύναμιν τῷ καλουμένῳ. Ὅτι δὲ καὶ ἐπὶ θύραις, ἀκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· ²² “ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικε.” καὶ πάλιν· ²³ “ἤξει γὰρ ὁ ἐρχόμενος, καὶ οὐ χρονιεῖ.” Καὶ γὰρ τὰ σημεῖα λοιπὸν ἀπήρτισται τὰ καλοῦντα τὴν ἡμέραν ἐκείνην. ²⁴ “Κηρυχθήσεται γὰρ, φησὶ, τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· καὶ τότε ἤξει τὸ τέλος.” Προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τῷ λεγομένῳ. Οὐκ εἶπεν, ὅταν πισ- C τευθῇ παρὰ πάντων ἀνθρώπων· ἀλλ’, ὅταν κηρυχθῇ παρὰ πᾶσι. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, “εἰς μαρτύριον ^e τοῖς ἔθνεσι,” δεικνὺς, ὅτι οὐκ ἀναμένει πάντας πιστεῦσαι, καὶ τότε παραγενέσθαι. Τὸ γὰρ, εἰς μαρτύριον, τοῦτό ἐστιν, εἰς κατηγορίαν, εἰς ἔλεγχον, εἰς κατάκρισιν τῶν μὴ πιστευσάντων. Ἀλλ’ ἡμεῖς ταῦτα ἀκούοντες καὶ ὁρῶντες, καθεύδομεν καὶ ὀνειράτα βλέπομεν, καθάπερ ἐν βαθυτάτῃ ^f νυκτὶ κεκαρωμένοι. Οὐδὲν γὰρ ὀνειράτων ἄμεινον τὰ παρόντα πράγματα, καὶ χρηστὰ ἢ, καὶ λυπηρά. Διὸ δὴ παρακαλῶ λοιπὸν D ἀφνυπισθῆναι, καὶ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἀπιδεῖν. Οὐδεὶς γὰρ καθεύδων ἥλιον ἰδεῖν δύναται, οὐδὲ εὐφρᾶναι τὰς ὀψεις τῷ κάλλει τῆς ἀκτίνος· ἀλλ’ ἅπερ ἂν ἴδῃ, πάντα ὡς ἐν ὀνείρῳ βλέπει. Διὰ τοῦτο πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ πολλῶν τῶν δακρύων, καὶ ὅτι ἀναλγῆτως διακείμεθα πλημμελοῦντες, καὶ ὅτι μεγάλα τὰ ἀμαρτήματα καὶ συγγνώμης μείζονα. Καὶ ὅτι οὐ ψεύδομαι, μάρτυρες οἱ (67) πλείους τῶν ἀκουόντων. Ἀλλ’ ὅμως εἰ καὶ συγγνώμης μείζονα, μετανοήσωμεν, καὶ στεφάνων ἀπολαυσόμεθα. Μετανοίαν δὲ λέγω, οὐ τὸ τῶν προτέρων ἀποστῆναι κακῶν μόνον, E ἀλλὰ καὶ τὸ ^g μείζονα ἐπιδείξασθαι καλά. “Ποιήσατε γὰρ, φησὶ, καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας.” Πῶς δὲ ποιήσωμεν; Ἄν τὰ ἐναντία πράττωμεν· οἷόν τι λέγω· ἤρπασας τὰ ἀλλότρια; Δὸς καὶ τὰ σὰ λοιπόν. Πολὺν ἐπόρνευσας χρόνον; 147 Ἀπόσχου καὶ τῆς γυναικὸς τῆς σῆς ὠρισμένας ἡμέρας· ἐγκράτειαν ἄσκησον. Ὑβρισας καὶ ^h ἐτύπτησας παριόντας; Εὐλόγει

²² Rom. xiii. 12.²³ Hebr. x. 37.²⁴ Matth. xxiv. 14.

^e τοῖς] πᾶσι τοῖς F. Ge. ^f νυκτὶ] + μέθῃ C. + τῇ μέθῃ A. B.
 invitis Interpp. ^g μείζονα] ἄμεινον Mor. Ben. ^h ἐτύπτησας]
 ἔπληξας iidem.

λοιπὸν τοὺς ὑβρίζοντας, καὶ εὐεργέτει τοὺς πλήττοντας. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ εἰς ὑγίαν ἡμῖν τὸ βέλος ἐξελεῖν μόνον, ^ι ἀλλὰ καὶ τῷ τραύματι φάρμακα ἐπιθεῖναι. Ἐτρύφηςας καὶ ἐμεθύσθης τὸν ἐμπροσθεν χρόνον; Νήστευε καὶ ^κ ὑδροποσίᾳ πρόσεχε, ἵνα τὴν ἐκεῖθεν ἐγγενομένην λύμην ἀνέλῃς. Εἶδες ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς κάλλος ἀλλότριον; Μηδὲ ὅλως ἴδης γυναῖκα λοιπὸν, ἵν' ^ι ἐπὶ πλείονι καταστῇς ἀσφαλείᾳ. ²⁵ ^{εἰ'} Ἐκκλινον γὰρ, φησὶν, ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν." καὶ πάλιν, ²⁶ "παῦσον **B** τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον." Ἄλλ' εἰπέ μοι καὶ τὸ ἀγαθόν. ²⁵ "Ζήτησον εἰρήνην, καὶ διώξον αὐτήν." οὐ τὴν πρὸς ἀνθρώπους λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸν θεόν. Καὶ καλῶς εἶπε, διώξον· ἀπελήλათαι γὰρ καὶ ἐκβέβληται, καὶ τὴν γῆν ἀφείσα εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπεδήμησεν. Ἀλλὰ ^μ δυνησόμεθα αὐτὴν πάλιν ἐπαναγαγεῖν, εἰάν θέλωμεν, ἀπόνοιαν καὶ ἀλαζονείαν καὶ πάντα τὰ κωλύματα αὐτῆς ἐκβαλόντες, τὸν σῶφρονα τοῦτον καὶ λιτὸν διώκειν βίον. Οὐδὲν γὰρ ὀργῆς χαλεπώτερον καὶ θρασυτήτος. ^ν Αὕτη καὶ τετυφωμένους καὶ δουλοπρεπεῖς ἐργάζεται, δι' ἐκείνου μὲν καταγελάστους, διὰ τούτου δὲ μισητοὺς ποιούσα, καὶ ἐναντίας εἰσάγουσα κακίας, ἀπόνοιάν **C** τε ὁμοῦ καὶ κολακείαν. Ἄλλ' εἰάν τὴν πλεονεξίαν τοῦ πάθους περικόψωμεν, καὶ ταπεινοὶ μετὰ ἀκριβείας, καὶ ὑψηλοὶ μετὰ ἀσφαλείας ἐσόμεθα. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς σώμασι τοῖς ἡμετέροις ἀπὸ πλεονεξίας αἱ δυσκрасίαι γίνονται· καὶ ὅτε τοὺς οἰκείους ὅρους ἀφέντα τὰ στοιχεῖα εἰς ἀμετρίαν ἐξέλθῃ, τότε αἱ μυρίαὶ νόσοι καὶ οἱ χαλεποὶ τίκτονται θάνατοι· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνει ἴδοι τις ἂν.

Περικόψωμεν τοίνυν τὴν ἀμετρίαν, καὶ τὸ σωτήριον τῆς συμμετρίας ^ο πίνοντες φάρμακον, μένωμεν ἐπὶ τῆς εὐκрасίας **D** τῆς προσηκούσης, καὶ ταῖς εὐχαῖς μετὰ ἀκριβείας προσέχωμεν. Κὰν μὴ λάβωμεν, παραμένωμεν, ἵνα λάβωμεν· κὰν λάβωμεν, ἐπειδὴ ^π ἐλάβομεν. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς βούλεται ἀναβάλλεσθαι τὴν δόσιν, ἀλλὰ τῇ μελλήσει τὴν προσεδρεῖαν ^α ἡμῖν σοφί-

²⁵ Psal. xxxiii. 15.²⁶ Ibid. v. 14.

^ι ἀλλὰ] + δεῖ A. B. ^κ ὑδροποσίᾳ πρόσεχε, ἵνα] ὑδροπότει. Πρόσεχε ἵνα Edd. ^μ δυνησόμεθα D. E. F. ^ι ἐπὶ] ἐν B. ^ν Αὕτη] + γὰρ C. D. E. F. ^ο πίνοντες Edd. ^π ἐλάβομεν] + μὴ ἀποστῶμεν Edd. vid. adnot. ^α ἡμῶν Edd.

ζεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπερτίθεται τὴν αἵτησιν, καὶ πειρασμὸν συγχωρεῖ πολλάκις ἐπελθεῖν, ἵνα συνεχῶς πρὸς αὐτὸν καταφεύγωμεν, καὶ ἰ καταφυγόντες μένωμεν. Οὕτω καὶ πατέρες φιλόστοργοι ποιοῦσι, καὶ μητέρες φιλόπαιδες· ^s ἐπειδὰν ἴδωσι τὰ παιδιά τὴν πρὸς αὐτοὺς συνουσίαν ἀφέντα καὶ μετὰ τῶν ὁμηλικῶν παίζοντα, πολλὰ τοὺς οἰκέτας ὑποκρίνασθαι παρα- E σκευάζουσι φοβερὰ, ὥστε ὑπὸ τοῦ δέους καταναγκασθῆναι πρὸς τὸν μητρικὸν κόλπον καταφυγεῖν. Οὕτω καὶ ὁ θεὸς ἀνατείνεται πολλάκις ἀπειλὴν, οὐχ ἵνα ἐπαγάγη, ἀλλ' ἵνα πρὸς αὐτὸν ἐφελκύσῃται. Ὅταν γοῦν ἐπανέλθωμεν πρὸς αὐτὸν, λύει τὸν φόβον εὐθέως· ὡς εἶγε ὅμοιοι ἡμεῖς ἐν πειρασμοῖς καὶ ἐν ἀνέσει, οὐδ' ἂν ἐδέσσε πειρασμῶν. Καὶ τί 148 λέγω περὶ ἡμῶν; Καὶ γὰρ τοῖς ἀγίοις ἐκείνοις πολὺς ἐντεῦθεν ὁ σωφρονισμὸς ἦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης λέγει· ²⁷ “ἀγαθόν μοι ὅτι ἐταπείνωσάς με.” Καὶ αὐτὸς δὲ τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγεν· ²⁸ “ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε.” Καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο αὐτὸ αἰνίττεται, ὅταν λέγῃ· ²⁹ “ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίσῃ.” Διὸ καὶ δεηθεὶς ἀπαλλαγῆναι τοῦ πειρασμοῦ, οὐκ ἐπέτυχε, διὰ τὸ πολλὴν ἐξ αὐτοῦ τὴν ὠφέλειαν ἔγγίνεσθαι. Ἐὰν δὲ καὶ τοῦ Δαυὶδ τὸν βίον ἐπέλθωμεν ἅπαντα, εὐρήσομεν αὐτὸν ἐν τοῖς κινδύνοις λαμπρότερον ὄντα, καὶ αὐτὸν, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς κατ' ἐκείνον. Καὶ γὰρ ὁ Ἰωβ τότε μει- B ζόνως ἔλαμψε, καὶ ὁ Ἰωσήφ ^w δὲ οὕτως ἐπὶ πλεόν εὐδοκίμησε, καὶ ὁ Ἰακώβ δὲ, καὶ ὁ τούτου πατήρ, καὶ ὁ ἐκείνου, καὶ πάντες ὅσοι ^x πώποτε λαμπροτέρους ἀνεδήσαντο στε- (68) φάνους, ἀπὸ θλίψεων καὶ πειρασμῶν καὶ ἐστεφανώθησαν, καὶ ἀνεκηρύχθησαν. Ἄπερ πάντα συνειδότες, κατὰ τὸν ^y σοφὸν λόγον, ³⁰ “μὴ σπεύσωμεν ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς,” ἀλλ' ἐν μόνον ἑαυτοὺς παιδεύσωμεν, τὸ φέρειν πάντα γενναίως, καὶ μηδὲν πολυπραγμονεῖν, μηδὲ περιεργάζεσθαι τῶν γινομένων. Τὸ μὲν γὰρ εἰδέναι, πότε δεῖ λυθῆναι τὰς θλίψεις,

²⁷ Psal. cxviii. 71.²⁸ Joan. xvi. 33.²⁹ 2 Cor. xii. 7.³⁰ Eccli. ii. 2.

* καταφεύγοντες B. et pr. D. ^s ἐπειδὰν] + γὰρ A. B. ^t ὑποκρίνεσθαι A. B. ^y ἐπιγίνεσθαι D. ^w δὲ om. Edd. ^x πώποτε] + διέλαμψαν καὶ A. B. + ἔλαμψαν καὶ Edd. Post πώποτε distinguere videntur Interpp. ^y σοφὸν] τοῦ σοφοῦ A. B. D. Paulo post σπευδῶμεν Edd.

τοῦ συγχωροῦντος αὐτὰς προσελθεῖν θεοῦ· τὸ δὲ ἐπενεχθείσας
 C μετὰ πάσης φέρειν εὐχαριστίας, τῆς ἡμῶν εὐγνωμοσύνης
 λοιπὸν ἔργον ἐστίν· ὅπερ εἰς γένηται, πάντα ἔψεται τὰ
 ἀγαθὰ. Ἰν' οὖν ταῦτα ἔπηται, καὶ δοκιμώτεροι μὲν ἐνταῦθα,
 λαμπρότεροι δὲ ἐκεῖσε γενώμεθα, πᾶν ὃ εἰς ἐπενεχθῇ δεχώ-
 μεθα, χάριν εἰδότες ὑπὲρ πάντων τῷ εἰδότει μᾶλλον ἡμῶν τὸ
 συμφέρον, καὶ τῶν γεγεννηκότων σφοδρότερον ἡμᾶς φιλοῦντι·
 καὶ τούτους ἀμφοτέρους τοὺς λογισμοὺς καθ' ἕκαστον τῶν
 δεινῶν ἑαυτοῖς ἐπάδοντες, καταστέλλωμεν τὴν ἀθυμίαν, καὶ
 δοξάζωμεν ἐν πᾶσι τὸν πάντα ὑπὲρ ἡμῶν ποιοῦντα καὶ πραγ-
 D ματενόμενον θεόν. Οὕτω γὰρ καὶ τὰς ἐπιβουλάς διακρου-
 σόμεθα ῥαδίως, καὶ τῶν ἀκηράτων ἐπιτενξόμεθα ὡς στεφάνων,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα, κράτος, τιμὴ, σὺν ἀγίῳ πνεύματι,
 νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ.

149 ¹ Ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν ² Σαδδουκαίων καὶ Φαρισαίων ἐρχο-
 μένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· γεννή-
 ματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελ-
 λούσης ὀργῆς;

ΠΩΣ οὖν φησιν ὁ Χριστὸς, ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν Ἰωάννη;
 Ὅτι οὐκ ἦν τοῦτο πιστεῦσαι, τὸ τὸν κηρυττόμενον ὑπ' αὐτοῦ
 B μὴ δέξασθαι. Ἐπεὶ καὶ τοῖς προφήταις ἔδοξαν ^b προσέχειν
 καὶ τῷ νομοθέτῃ· ἀλλ' ὅμως ἔφησεν αὐτοὺς μὴ προσεσχη-
 κέναι, ἐπειδὴ τὸν παρ' ἐκείνων προφητευόμενον οὐκ ἐδέξαντο.
² “Εἰ γὰρ ἐπιστεύσατε, φησὶ, Μωϋσῇ, ἐπιστεύσατε ἂν ἐμοί.”
 Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ ἐρωτώμενοι παρὰ τοῦ Χριστοῦ, ³ “τὸ
 βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἐστίν;” ἔλεγον, ὅτι “εἰς εἰπώμεν,

¹ Cap. III. v. 7.

² Joan. v. 46.

³ Matth. xxi. 25, 26.

^a στεφάνων] + ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν Edd. HOM. XI.
^b Φαρ. καὶ Σαδ. A. C. ^b προσέχειν om. C. προσεσχηκέναι Edd.

ἀπὸ γῆς, φοβούμεθα τὸν ὄχλον· εἰάν εἴπωμεν, ἀπὸ οὐρανοῦ, ἔρει ἡμῖν, πῶς οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;” Ὡστε ἐξ ἀπάντων τούτων δῆλον, ὅτι παρεγένοντο μὲν καὶ ἐβαπτίσθησαν οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ τῆς πίστεως τοῦ κηρύγματος. Καὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης δείκνυσιν αὐτῶν τὴν πονηρίαν, ἐξ ὧν πρὸς τὸν C βαπτιστὴν ἔπεμπον λέγοντες· “εἰ σὺ εἶ Ἡλίας; εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός;” διὸ καὶ ἐπήγαγεν· “οἱ δὲ ἀπεσταλμένοι, ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων.” Τί οὖν; οὐχὶ καὶ οἱ ὄχλοι τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐνόμιζον; ^c φησίν. Ἄλλ’ οἱ μὲν ὄχλοι ἀπὸ γνώμης ἀπλάστου τοῦτο ὑπώπτεον· οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ἐπιλαβέσθαι βουλόμενοι. Ἐπειδὴ γὰρ ὡμολόγητο ἀπὸ τῆς κώμης τοῦ Δαυὶδ ἔρχεσθαι τὸν Χριστόν, οὗτος δὲ ἀπὸ τῆς Λευϊτικῆς φυλῆς ἦν, ^d ἐνεδρα ἐτίθεσαν ἐκ τῆς ἐρωτήσεως, ἵνα εἴ τι τοιοῦτον εἴποι, ταχέως ἐπιθῶνται. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς ἐδήλωσε· μηδὲν γὰρ ὧν προσεδόκησαν ὁμολογήσαντος, καὶ οὕτως ἐπιλαμβάνονται λέγοντες· “τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστός;” D Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ἑτέρα μὲν οἱ Φαρισαῖοι, ἑτέρα δὲ ὁ δῆμος παρεγένοντο γνώμῃ, ἄκουσον πῶς ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ τοῦτο ἐδήλωσε· περὶ μὲν τοῦ δήμου λέγων, ὅτι ^e παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ’ αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· περὶ δὲ τῶν Φαρισαίων οὐκέτι ὁμοίως, ἀλλ’ ὅτι “ἰδὼν πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους, ἔλεγε· γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;” Βαβαὶ τῆς μεγαλονοίας. Πῶς διαλέγεται πρὸς ἀνθρώπους αἱμάτων αἰεὶ διψῶντας προφητικῶν, καὶ ὄφεων E οὐδὲν ἄμεινον διακειμένους· πῶς καὶ αὐτοὺς, καὶ τοὺς γεγεννηκότας μετὰ πολλῆς διαβάλλει τῆς παρρήσιας. Ναί, φησίν· ἀλλ’ ἡ μὲν παρρήσία πολλή· τὸ δὲ ζητούμενον, εἰ λόγον ἔχει τινὰ ἡ παρρήσία αὕτη. Οὐδὲ γὰρ ἁμαρτάνοντας εἶδεν, ἀλλὰ (69) μεταβαλλομένους· διόπερ οὐδὲ ἐγκαλέσαι ἐχρῆν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινέσαι καὶ ἀποδέξασθαι, ὅτι πόλιν ἀφέντες καὶ οἰκίας, ἔδραμον ἀκουσόμενοι τοῦ κηρύγματος. Τί οὖν ἂν εἴποιμεν; 150 Ὅτι οὐ τοῖς παροῦσιν, οὐδὲ τοῖς γινομένοις προσεῖχεν, ἀλλὰ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας αὐτῶν ἠπίστατο, τοῦ θεοῦ ^f τοῦτο ἐκκαλύψαντος. Ἐπεὶ οὖν μέγα ἐφρόνουν ἐπὶ τοῖς προγόνους,

^c φησίν] ναί, φησίν Mor. Ben. ναί, ἐνόμιζον A. B. Sav. ^d ἐνέ-
δραν F. ^e παρεγίνοντο A. B. C. F. ^f τοῦτο om. A. τοῦτο ἐκκ.
τοῦ θεοῦ C. ταῦτα ἐκκ. αὐτῷ τοῦ θ. B.

καὶ τοῦτο αἴτιον αὐτοῖς τῆς ἀπωλείας ^g ἐγίνετο, καὶ εἰς ῥαθυμίαν ἐνέβαλλε, τὴν ῥίζαν τῆς ἀπονοίας περικόπτει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ⁴ Ἡσαΐας ἄρχοντας Σοδόμων καλεῖ, καὶ λαὸν Γομόρρας· καὶ ἕτερος προφήτης φησὶν· ⁵ “οὐχ ὡς υἱοὶ Αἰθιόπων ὑμεῖς ἐστε;” καὶ πάντες αὐτοὺς ταύτης ἀπάγουσι τῆς ὑπολήψεως, τὸ φύσημα αὐτῶν κενοῦντες, τὸ μυρίων αὐτοῖς αἴτιον
 B γενόμενον κακῶν. Ἀλλ’ οἱ μὲν προφῆται, φησὶν, εἰκότως· ἁμαρτάνοντας γὰρ ἑώρων· ἐνταῦθα δὲ τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί πειθομένους ^h ὁρῶν αὐτῷ, τοῦτο ποιεῖ; Ἵνα ἀπαλωτέρους ἐργάσῃται. Εἰ δέ τις μετὰ ἀκριβείας ⁱ προσέχοι τοῖς λεγομένοις, καὶ ἐγκωμίῃ τὴν ἐπιτίμησιν ἐκέρασε. Θαυμάζων γὰρ αὐτοὺς, ὅτι ὁψέ γοῦν ποτε τὰ ἀδύνατα αὐτοῖς σχεδὸν εἶναι δοκοῦντα ἠδυνήθησαν, ταῦτα ἔλεγεν. Ἐφελκομένου τοίνυν αὐτοὺς μᾶλλον ἐστὶν ἢ ἐπιτίμησις, καὶ παρασκευάζοντος ἀνανῆσαι. Ὅταν γὰρ φαίνεται ἐκπληττόμενος, καὶ τὴν ἔμπροσθεν δείκνυσιν αὐτῶν πονηρίαν πολλὴν οὖσαν, καὶ τὴν μεταβολὴν θαυμαστὴν καὶ παράδοξον. Τί γὰρ γέγονε,
 C φησὶν, ὅτι παῖδες ὄντες ἐκείνων, καὶ οὕτω τραφέντες κακῶς, ^k μετενόησαν; πόθεν ἢ τοσαύτη ^l γέγονε μεταβολή; τίς τὸ τραχὺ τῆς γνώμης ^m αὐτῶν κατεμάλαξε; τίς διώρθωσε τὸ ἀνιάτον; Καὶ ὅρα πῶς αὐτοὺς εὐθέως ἀπὸ τῶν προοιμίων ἐξέπληξε, τοὺς περὶ τῆς γεέννης προκαταβαλλόμενος λόγους. Οὐ γὰρ εἶπε τὰ εἰωθότα· τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν τοὺς πολέμους, τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους, τὰς αἰχμαλωσίας, τοὺς λιμούς, τοὺς λοιμούς; ἀλλ’ ἄλλην τινὰ κόλασιν προανεκρούετο μηδέποτε αὐτοῖς φανεράν γεγεννημένην, οὕτω λέγων· “τίς
 D ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;” Καλῶς δὲ αὐτοὺς καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν ἐκάλεσε. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο τὸ θηρίον ⁿ διαφθεῖρον τὴν ὠδίνουσαν, καὶ διατρῶγον τὴν γαστέρα αὐτῆς, οὕτω λέγεται προῖέναι εἰς φῶς· ὅπερ καὶ

⁴ Esai. i. 10.⁵ Amos ix. 7.

^g ἐγίνετο F. et mox ἐνέβαλε B. F. ^h ὁρῶν αὐτῷ, τοῦτο] αὐτῷ ὁρῶν, τοῦτο E. ὁρῶν, τοῦτο ἀπὸ Edd. ⁱ προσέχει B. C.
^k “Post μετενόησαν Morel. habet [uncis inclusa] ἀλλὰ πρὸς ὑμᾶς, quae ab omnibus aliis exemplaribus et a Savil. absunt, et huc temere invecta videntur.” Montef. Idem additamentum exstat in C. D. E. F. et tale quid agnoscunt Interpp. et eam (poenitentiam) nobis non suis parentibus offerentes. Ge. Sed nobis unde etc. Arm. ^l γέγονε om. A. B. ^m αὐτῶν] ὑμῶν D. ⁿ διαφθεῖρει A.

οὗτοι ἐποίουν, πατραλοῖαι καὶ μητραλοῖαι γινόμενοι, καὶ τοὺς διδασκάλους ταῖς ἐαυτῶν διαφθείροντες χερσίν.

Ἄλλ' οὐχ ἴσταται μέχρι τῆς ἐπιτιμήσεως, ἀλλὰ καὶ συμβουλὴν εἰσάγει· ⁶ “ποιήσατε ^ο γάρ, φησὶ, καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας.” Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ φυγεῖν τὴν ^p πονηρίαν, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν δεῖ πολλὴν ἐπιδείξασθαι. ^q Μὴ γάρ μοι τὰ ἐναντία καὶ συνήθη, ὅτε πρὸς ὀλίγον συστελλόμενοι **E** χρόνον, πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπανῆτε πάλιν πονηρίαν. Οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς παραγεγόναμεν, ὡς καὶ οἱ ἔμπροσθεν προφητῆται. Ἐξηλλαγμένα γὰρ τὰ παρόντα, καὶ ὑψηλότερα, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς παραγίνεται λοιπὸν ὁ κριτῆς, αὐτὸς ὁ τῆς ¹⁵¹ βασιλείας δεσπότης, πρὸς μείζονα ἄγων φιλοσοφίαν, εἰς τὸν οὐρανὸν καλῶν, καὶ πρὸς τὰς ἐκεῖ διατριβὰς ἀνέλκων. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν περὶ τῆς γεέννης ἀνακαλύπτω λόγον· καὶ γὰρ καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ λυπηρὰ, ἀθάνατα. Μὴ τοίνυν τοῖς αὐτοῖς ^s ἐμμένετε, μηδὲ τὰς εἰωθυίας προβάλλεσθε προφάσεις, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαὰκ, τὸν Ἰακώβ, τῶν προγόνων τὴν εὐγένειαν. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ κωλύων αὐτοὺς λέγειν ἐξ ἐκείνων εἶναι τῶν ἀγίων, ἀλλὰ κωλύων μὴ τούτῳ θαρρεῖν, τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς ἀμελοῦντας, καὶ τὰ κατὰ διάνοιαν εἰς μέσον ἐκφέρων, καὶ τὰ μέλλοντα προφητεύων. **B** Καὶ γὰρ μετὰ ταῦτα φαίνονται λέγοντες· ⁷ “ἡμεῖς πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ, καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε.” Ἐπεὶ οὖν τοῦτο ἦν, ὃ μάλιστα αὐτοὺς εἰς ἀπόνοιαν ἤρε καὶ ἀπόλεσε, πρῶτον αὐτὸ καταστέλλει. Ὅρα δὲ πῶς μετὰ τῆς εἰς τὸν πατριάρχην τιμῆς τὴν ὑπὲρ τούτων ποιεῖται διόρθωσιν. Εἰπὼν γάρ, “μὴ δόξητε λέγειν, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ,” οὐκ εἶπεν, οὐδὲν γὰρ ὑμᾶς ὁ πατριάρχης ὠφελῆσαι δυνήσεται· ἀλλ' ἡμερώτερόν πως καὶ προσηνέστερον αὐτὸ τοῦτο ἠνίζατο εἰπὼν· “δύναται γὰρ ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.” Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι περὶ τῶν ἐθνῶν ταῦτα λέγει, **C** (70) λίθους αὐτοὺς μεταφορικῶς καλῶν· ἐγὼ δὲ καὶ ἐτέραν ἐν-

⁶ v. 8.⁷ Joan. viii. 33.

ο γάρ om. F. ^p πονηρίαν] ἀμαρτίαν A. B. ^q Μὴ γάρ μοι] Οὐ A. B. ἐναντία] + τε A. B. C. ^r ὅτε] Sic D. E. F. ὅτι C. καὶ γὰρ A. B. πρὸς... πονηρίαν] ἐπὶ τὴν αὐτὴν πονηρίαν ἐνάγεσθε (ἐνάγεσθαι A. B.) πάλιν A. B. C. ἐπανῆτε] ἐπάνητε D. E. ἐπάνειτε F. πάλιν om. D. ^s ἐμμένετε] ἐπιμένητε F. + κακοῖς Edd.

νοϊαν τὸ εἰρημένον φημι ἔχειν. Ποίαν δὲ ταύτην; Μὴ νομίζετε, φησὶν, ὅτι ἐὰν ὑμεῖς ἀπόλησθε, ἀπαιδα ποιήσετε τὸν πατριάρχην. Οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι. Τῷ γὰρ θεῷ δυνατόν καὶ ἀπὸ λίθων ἀνθρώπους αὐτῷ δοῦναι, καὶ εἰς τὴν συγγένειαν ἐκείνην ἀγαγεῖν, ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς οὕτως ἐγένετο. ^νΤῷ γὰρ ἐκ λίθων ἀνθρώπους γενέσθαι ὅμοιον ἦν τὸ ἀπὸ τῆς μητрас ἐκείνης τῆς σκληρᾶς προελθεῖν παιδίον. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ προφήτης αἰνιττόμενος ἔλεγεν· ⁸“ἐμβλέψατε εἰς τὴν στερεὰν πέτραν, ἐξ ἧς ἐλατομήθητε, καὶ ^D εἰς τὸν ^ωβόθυνον τοῦ λάκκου, ἐξ οὗ ὠρύχθητε· ἐμβλέψατε εἰς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ὑμῶν, καὶ εἰς ^χΣάρραν τὴν ὠδινούσαν ὑμᾶς. Ταύτης τοίνυν τῆς προφητείας αὐτοὺς ^γἀναμνησκει, δεικνὺς ὅτι εἰ ἐξ ἀρχῆς οὕτω ²θαυμαστὸν αὐτὸν ἐποίησε πατέρα, ὡσανεὶ καὶ ἐκ λίθων αὐτὸν ἐποίησε, δυνατόν καὶ νῦν τοῦτο γενέσθαι. Καὶ ὅρα πῶς καὶ φοβεῖ καὶ ἐκκόπτει. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἡγειρεν ἤδη, ἵνα μὴ ἀπογνῶσιν ἑαυτῶν· ἀλλ’ ὅτι δύναται ἐγείρει. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι δύναται ἀνθρώπους ποιῆσαι ἀπὸ λίθων, ἀλλ’ ὁ πολλῷ μείζον ἦν, καὶ συγγενεῖς καὶ παῖδας τοῦ Ἀβραάμ.

^E Εἶδες πῶς τέως ἀπέστησεν αὐτοὺς τῆς περὶ τὰ σωματικὰ φαντασίας, καὶ τῆς εἰς τοὺς προγόνους καταφυγῆς, ἵνα ἐν τῇ οἰκείᾳ μετανοίᾳ καὶ σωφροσύνῃ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἔχωσιν; εἶδες πῶς τὴν τῆς σαρκὸς ^αἐκβαλὼν συγγένειαν, τὴν ἀπὸ τῆς πίστεως εἰσάγει; Σκόπει τοίνυν πῶς καὶ διὰ τῶν ἐξῆς αὖξει τούτων τὸν φόβον, καὶ ἐπιτείνει τὴν ἀγωνίαν. ¹⁵² Εἰπὼν γὰρ, ὅτι “δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείρει τέκνα τῷ Ἀβραάμ,” ἐπήγαγε· ⁹“ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται” διὰ πάντων τὸν λόγον φοβερόν ποιῶν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς πολλὴν ἀπὸ τοῦ βίου τὴν παρρησίαν εἶχε, κἀκεῖνοι σφοδρᾶς ἐδέοντο τῆς ἐπιπλήξεως, πολὺν ἤδη χερσωθέντες χρόνον. Τί γὰρ λέγω, φησὶν, ὅτι ^bἐκπίπτειν

⁸ Esai. li. 1, 2.⁹ v. 10.

^c ποιήσητε D. F. Ep. ^v τῷ...τὸ] Sic E. favente Ep. τὸ bis A. vulgo τὸ...τῷ. Mox τῆς σκληρᾶς om. E. F. ^ω βόθυνον] Sic E. ceteri βυθόν. ^x Σάρραν] τὴν Σάρραν Edd. ^γ Sic A. B. ceteri ἀναμνησκων καὶ δεικνὺς ὅτι καὶ (καὶ om. F.) ἐξ ἀρχῆς. Structurae laboranti succurrunt Ge. Sav. addendo φησὶ ante δυνατόν, quod tamen in nullo codice inveni. ² θαυμαστῶς Ge. Edd. ^a ἐκβάλων E. Ge. ^h ἐκπίπτειν] ἀποπίπτειν D. F. favente Euth.

μέλλετε τῆς πρὸς τὸν πατριάρχην συγγενείας, καὶ ἑτέροισι ὁρᾷ τοὺς ἀπὸ λίθων εἰς τὴν ὑμετέραν εἰσαγομένους προεδρίαν; Οὐδὲ γὰρ μέχρι τούτου τὰ τῆς τιμωρίας ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προβήσεται τὰ τῆς κολάσεως. “Ἦδη γὰρ, φησὶν, ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται.” Οὐδὲν φοβερῶ- B
τερον ταύτης τοῦ λόγου τῆς τροπῆς. Οὐκέτι γὰρ δρέπανον πετόμενον, οὐδὲ φραγμοῦ καθαίρεσις, οὐδὲ τὸ καταπατεῖσθαι τὸν ἀμπελῶνα· ἀλλ’ ἀξίνη σφόδρα ἀκμάζουσα, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ ἐπὶ θύραις αὐτῇ. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς προφήταις συνεχῶς ἀπιστοῦντες ἔλεγον· “ποῦ ἐστὶν ἡ ἡμέρα κυρίου;” καὶ, ¹⁰ “ἐλθέτω ἡ βουλή τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ, ἵνα γνῶμεν” διὰ τὸ μετὰ πολλὰ πολλάκις ἔτη ἐκβαίνειν τὰ λε-
γόμενα· καὶ ταύτης αὐτοὺς ἀπάγων τῆς παραμυθίας, ἐγγὺς αὐτῶν ἴστησι τὰ δεινά. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσε τῷ εἰπεῖν, ἤδη, καὶ τῷ τῇ ῥίζῃ αὐτὴν προσαγαγεῖν. Οὐδὲν γὰρ τὸ μέσον C
λοιπὸν, φησὶν, ἑπὶ αὐτῇ ἐπικείται τῇ ῥίζῃ. Καὶ οὐκ εἶπε, τοῖς κλάδοις, οὐδὲ, τοῖς καρποῖς, ἀλλὰ, τῇ ῥίζῃ· δεικνὺς αὐ-
τοὺς, εἰ ῥαθυμήσαιεν, ἀνίατα πεισομένους δεινά, καὶ οὐδὲ ἐλπίδα ἔχοντας θεραπείας. Οὐδὲ γὰρ δούλος ἐστὶν ὁ παραγενόμενος, ὡς οἱ πρότερον· ἀλλ’ αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων δεσπότης, σφοδρὰν ἐπάγων τὴν τιμωρίαν καὶ δυνατωτάτην. Ἀλλ’ ὅμως καὶ φο-
βήσας ^a πάλιν, οὐκ ἀφήσιν αὐτοὺς εἰς ἀπόγνωσιν ἐμπεσεῖν· ἀλλ’ ὥσπερ ἄνωτέρω οὐκ εἶπεν, ὅτι ἡγειρεν, ἀλλ’ ὅτι δύναται ἐγείραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ, φοβῶν τε ὁμοῦ καὶ παραμυθού- D
μενος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐκ εἶπεν, ὅτι ἡψατο τῆς ῥίζης, ἀλλ’ ὅτι ἐπικείται καὶ ὁμιλεῖ τῇ ῥίζῃ· καὶ οὐδεμίαν ἀναβολὴν ἐνδείκνυται. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐγγὺς αὐτὴν ἀγαγὼν, ὑμᾶς κυρίους ποιεῖ τῆς τομῆς. Ἄν μὲν γὰρ μεταβάλησθε, καὶ γένησθε βελτίους, ἀπελεύσεται μηδὲν ἐργασαμένη ἡ ἀξίνη αὐτῇ· ἂν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμείνητε, πρόρριζον ἀνασπάσει τὸ δένδρον. Διὰ τοι τοῦτο οὔτε ἀφέστηκε τῆς ῥίζης, οὔτε ἐπικειμένη τέμνει, τὸ μὲν ἵνα μὴ ἀναπέσῃτε, τὸ δὲ ἵνα μάθητε, ὅτι δυνατόν καὶ ^e ἐν βραχεὶ χρόνῳ μεταβαλλομένους σωθῆναι. Διὸ καὶ πάντοθεν αὔξει τὸν φόβον, διεγείρων αὐτοὺς καὶ E

¹⁰ Esai. v. 19.

^c ἀλλ’ αὐτῇ] Sic F. αὐτῇ γὰρ A. B. ἀλλ’ αὐτῇ γὰρ C. D. E.
ἀλλ’ αὐτῇ γὰρ Edd. ^d πάλιν] + αὐτοὺς Edd. ^e ἐν] ἐν τῷ
C. D. F.

ὧθων πρὸς μετάνοιαν. [†] Καὶ γὰρ τὸ τῶν προγόνων ἐκπεσεῖν, καὶ τὸ ἐτέρους ἀντεισαχθῆναι, καὶ τὸ ἐπὶ θύραις εἶναι τὰ (71) δεινὰ, καὶ τὸ ἀνήκεστα πείσεσθαι, ἅπερ ἀμφοτέρω δια τῆς ρίζης καὶ τῆς ἀξίνης ἐδήλωσεν, ἱκανὰ ἦν καὶ τοὺς σφόδρα ἀναπεπτωκότας διαναστῆσαι, καὶ ἐναγωνίους ἐργάσασθαι. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν ¹¹ “ὅτι λόγον συν-
 153 ¹τετμημένον ποιήσει κύριος ἐπὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην.” Ἀλλὰ μὴ φοβηθῆς· μᾶλλον δὲ φοβήθητι μὲν, μὴ ἀπογνῶς δέ. “Ἐτι γὰρ ἔχεις ἐλπίδα μεταβολῆς· οὐ γὰρ αὐτοτελὴς ἡ ἀπόφασις, οὐδὲ ἐπὶ τὸ τέμνειν ἡ ἀξίνη ἦλθεν” (ἐπεὶ τί ἐκώλυεν αὐτὴν τεμεῖν ὁμιλοῦσαν τῇ ρίζῃ;) ἀλλ’ ἐπὶ τό σε τῷ φόβῳ τούτῳ ποιῆσαι βελτίονα, καὶ παρασκευάσαι καρπὸν ἐνεγκεῖν. Διὰ τοῦτο ἐπήγαγε· “πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.” Ὅταν δὲ εἶπη, πᾶν, ^B ἐκβάλλει πάλιν τὴν ἀπὸ τῆς εὐγενείας προεδρίαν. Κἂν γὰρ αὐτοῦ τοῦ Ἀβραάμ ἕκγονος ἦς, φησὶν, κἂν μυρίου ἔχῃς ἀριθμεῖν πατριάρχας, διπλὴν ὑποστήσῃ τὴν κόλασιν, ἄκαρπος μένων. Ἀπὸ τούτων τῶν ρημάτων καὶ τελώνας ἐφόβησε, καὶ ^εστρατιωτικὴν διάνοιαν κατέσεισεν, οὔτε εἰς ἀπόγνωσιν ^hἐμβαλὼν, καὶ ῥαθυμίας ἀπαλλάττων ἀπάσης. Μετὰ γὰρ τοῦ φόβου καὶ πολλὴν παράκλησιν ἔχει τὸ εἰρημένον. Τῷ γὰρ εἰπεῖν, “μὴ ⁱποιοῦν καρπὸν καλόν,” ἔδειξεν ὅτι ^kτὸ ποιοῦν καρπὸν πάσης ¹ἀπήλλακται τιμωρίας.

Καὶ πῶς δυνησόμεθα, φησὶ, ποιῆσαι καρπὸν, τῆς τομῆς ^Cἐπικειμένης, καὶ τοῦ χρόνου οὕτως στενοῦ ὄντος, καὶ τῆς προθεσμίας συντετμημένης; Δυνήσῃ, φησὶν· οὐ γὰρ τοιοῦτος οὗτος ὁ καρπός, οἷος ὁ τῶν δένδρων, χρόνον ἀναμένων πολὺν, καὶ ὥρων ἀνάγκαις δουλεύων, καὶ πολλῆς ἐτέρας δεόμενοςπραγματείας· ἀλλ’ ἀρκεῖ θελῆσαι, καὶ τὸ δένδρον εὐθέως ἐβλάστησεν. Οὐ γὰρ ἡ φύσις τῆς ρίζης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη τοῦ γεωργοῦ πρὸς τὴν τοιαύτην τὰ μέγιστα συντελεῖ καρποφορίαν. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο, ἵνα μὴ ταῦτα λέγωσιν, ὅτι θορυβεῖς ἡμᾶς, καὶ κατεπείγεις, καὶ ^mἄγχεις, ἀξίνην τε ἐπιτιθεῖς καὶ τομὴν ἀπειλῶν, καὶ προσόδους ἐν

¹¹ Rom. ix. 28.

[†] Καὶ γὰρ] + καὶ Edd.

ⁱ ποιοῦν] ποιεῖν A. C. E.

¹ ἀπαλλάττει C. D. E. F.

^ε στρατιωτῶν E.

^h ἐμβάλλων F.

^k τὸ ποιοῦν] τῷ ποιοῦντι F. τὸ om. E.

^m ἄγχεις] ἐλέγχεις F.

καιρῷ τιμωρίας αἰτῶν, ἐπήγαγε, δεικνὺς τὴν εὐκολίαν τῆς D
 καρποφορίας· ¹² “ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι· ὁ δὲ ὀπίσω
 μου ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὸν
 ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος λῦσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύ-
 ματι ἁγίῳ καὶ πυρί·” διὰ τούτων δεικνὺς, ὅτι γνῶμης ^αμόνον
 δεῖται καὶ πίστεως, οὐ πόνων καὶ ἰδρώτων· καὶ ὥσπερ εὐκο-
 λον βαπτισθῆναι, οὕτως εὐκολον μεταβληθῆναι καὶ γενέσθαι
 ἀμείνους. Κατασείσας τοίνυν αὐτῶν τὴν διάνοιαν τῷ φόβῳ
 τῆς κρίσεως καὶ τῇ προσδοκίᾳ ^οτῆς κολάσεως, καὶ τῷ ὀνό-
 ματι τῆς ἁξίνης, καὶ τῇ ἀποβολῇ τῶν προγόνων, καὶ τῇ
 εἰσαγωγῇ τῶν ἐτέρων τέκνων, καὶ ^πτῇ διπλῇ τιμωρίᾳ τῆς E
 ἐκτομῆς καὶ τοῦ ἐμπρησμοῦ, καὶ πάντοθεν αὐτῶν καταμα-
 λάζας τὸ σκληρὸν, καὶ καταστήσας εἰς ἐπιθυμίαν τῆς ἀπαλ-
 λαγῆς τῶν τοσούτων κακῶν, τότε εἰσάγει τὸν περὶ τοῦ
 Χριστοῦ λόγον· καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς
 ὑπεροχῆς. Εἵτα τὸ μέσον αὐτοῦ καὶ ἐκείνου τιθεῖς, ἵνα μὴ
 δόξῃ χαριζόμενος τοῦτο λέγειν, ἀπὸ τῆς συγκρίσεως τῶν
 παρ’ ἑκατέρου διδομένων τοῦτο κατασκευάζει. Οὐ γὰρ εὐ-
 θέως εἶπεν, “οὐκ εἰμὶ ἄξιος αὐτοῦ λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ
 ὑποδήματος,” ἀλλὰ πρότερον τὸ εὐτελὲς τοῦ βαπτίσματος ¹⁵⁴
 τοῦ ἑαυτοῦ θεῖς, καὶ δείξας ὡς οὐδὲν πλέον ἔχει τοῦ πρὸς
 μετάνοιαν αὐτοὺς ἀγαγεῖν (οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ὕδατι ἀφέσεως,
 ἀλλὰ μετανοίας), τίθησι καὶ τὸ αὐτοῦ, τὸ τῆς ἀφάτου δω-
 ρεᾶς γέμον. “Ἴνα γὰρ μὴ ἀκούσας, φησὶν, ὅτι μετ’ ἐμέ
 ἔρχεται, καταφρονήσῃς αὐτοῦ ὡς ^αὑστέρον παραγενομένου,
 μάθε αὐτοῦ τῆς δωρεᾶς τὴν δύναμιν, καὶ εἴσῃ σαφῶς, ὅτι
 οὐδὲν ἄξιον εἶρηκα, οὐδὲ μέγα, εἰπὼν, “οὐκ εἰμὶ ἄξιος λῦσαι
 τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.” “Ὡστε ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι ἰσ-
 χυρότερός μου ἐστὶ, μὴ νομίσῃς κατὰ σύγκρισίν με τοῦτο
 εἰρηκέναι. Οὐδὲ γὰρ εἰς δούλους ἄξιός εἰμι τάττεσθαι ἐκεῖ· B
 νου, οὐδὲ εἰς δούλους ἐσχάτους, οὐδὲ τὸ εὐτελὲς τῆς διακονίας
 ἀναδέξασθαι μέρος. Διὰ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς εἶπε, τὰ ὑποδή-
 ματα, ἀλλ’, οὐδὲ τὸν ἱμάντα· ὅπερ ἐσχάτον πάντων ἐδόκει
 εἶναι. Εἵτα, ἵνα μὴ νομίσῃς ^γταπεινοφροσύνης εἶναι τὰ εἰρη-

¹² v. 11. coll. Luc. iii. 16.

^α μόνης Edd. ^ο τῆς κολάσεως om. A. B. C. D. F. sed verterunt
 Interpp. ^π τῇ om. C. E. mox τῇ τε ἐκτομῇ καὶ τῷ ἐμπρησμῷ E.
^α ὑστέρον F. ^γ ταπεινοφροσύνης] + μόνης A. B.

μένα, ἐπάγει καὶ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν· “ἐκεῖ-
 νος ⁸ γὰρ ὑμᾶς, φησί, βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.” (72)
 Εἶδες πόση τοῦ βαπτιστοῦ ἡ σοφία; Ὅταν γὰρ αὐτὸς
 κηρύττῃ, τὰ φοβερά πάντα λέγει, καὶ ἀγωνίαν ἐμβάλλοντα·
 ὅταν δὲ πρὸς ἐκείνον πέμπῃ, τὰ χρηστὰ καὶ ἀνακτήσασθαι
 C ἱκανά. Οὐ γὰρ τὴν ἀξίνην, οὐδὲ τὸ δένδρον τὸ ἐκκοπτό-
 μενον καὶ καίομενον καὶ εἰς πῦρ βαλλόμενον, οὔτε τὴν μέλ-
 λουσαν ὀργὴν εἰς μέσον ἄγει, ἀλλ’ ἀμαρτημάτων ἄφεςιν, καὶ
 τιμωρίας ἀναίρεσιν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἁγιασμόν, καὶ ἀπο-
 λύτρωσιν, καὶ υἰοθεσίαν, καὶ ἀδελφότητα, καὶ κληρονομίας
 κοινωνίαν, καὶ πνεύματος ἁγίου δαφιλή χορηγίαν. Ταῦτα
 γὰρ πάντα ἡνίξαστο εἰπὼν· “βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι
 ἁγίῳ” καὶ αὐτῇ τῇ μεταφορᾷ τῆς λέξεως τὸ δαφιλὲς τῆς
 χάριτος ἐμφαίνων· (οὐ γὰρ εἶπε, δώσει ὑμῖν πνεῦμα ἅγιον,
 ἀλλὰ “βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ”) [†] καὶ τῇ ἐπέξη-
 D γήσει τοῦ πυρὸς πάλιν τὸ σφοδρὸν καὶ ἀκάθεκτον τῆς χά-
 ριτος ἐνδεικνύμενος. Ἐννόησον γοῦν τίνας εἰκὸς ἦν γενέσθαι
 τοὺς ἀκούοντας, λογιζομένους ὅτι κατὰ τοὺς προφήτας ἀθρόον
 ἔσονται, ^ν καὶ κατὰ τοὺς μεγάλους ἐκείνους. Διὰ γὰρ τοι
 τοῦτο καὶ πυρὸς ἐμνημόνευσεν, ἵνα εἰς ἔννοιαν αὐτοὺς τῆς
 μνήμης ἐκείνων ἀγάγῃ. Καὶ γὰρ ὅσαι σχεδὸν αὐτοῖς ὄψεις
 ἐφάνησαν, αἱ πλείους διὰ πυρὸς ἐφάνησαν· οὕτω τῷ Μωϋσῇ
 διελέχθη ἐν τῇ βάτῳ ὁ θεός· οὕτω τῷ δήμῳ παντὶ ἐν τῷ
 ὄρει Σινᾶ· οὕτω τῷ Ἰεζεκιήλ ἐπὶ τῶν Χερουβίμ. Σκόπει δὲ
 πῶς καὶ διεγείρει τὸν ἀκροατὴν, πρότερον ^ω μὲν θεὸς ὁ μετὰ
 E πάντα ἐμέλλε γίνεσθαι. Ἔδει γὰρ σφαγῆναι τὸν ἄμνον,
 καὶ τὴν ἀμαρτίαν ἀφανισθῆναι, καὶ καταλυθῆναι τὴν ἔχθραν,
 καὶ τὴν ταφὴν γενέσθαι καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τότε τὸ
 πνεῦμα παραγενέσθαι. Ἀλλὰ τούτων οὐδὲν λέγει τέως· ἀλλὰ
 πρῶτον τὸ τελευταῖον, καὶ δι’ ὃ πάντα ἐκεῖνα ἐγίνετο, καὶ
 ὁ μάλιστα ἱκανὸν ἦν αὐτοῦ τὴν ἀξίαν κηρύξαι· ἵν’ ὅταν ἀκούσῃ
 155 ὁ ἀκροατὴς, ὅτι πνεῦμα λήψεται τοσοῦτον, [×] ζητῇ πρὸς
 ἑαυτὸν, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ τοῦτο ἔσται, τῆς ἀμαρτίας οὕτω
 κρατούσης· ἵνα λαβὼν αὐτὸν μεμεριμνημένον, καὶ ἐμπαρά-
 σκευον πρὸς τὴν ἀκρόασιν, οὕτω τὸν περὶ τοῦ πάθους εἰσα-

⁸ γὰρ om. A. B. φησί om. D. E. F. [†] καὶ om. A. B. ^ν καὶ
 κατὰ om. A. B. Ge. ^ω μὲν om. A. B. F. p. p. γενέσθαι Edd.

[×] [ζητῇ] ζητεῖ D. E. F. μὴ ζητῇ A. B. ζητήσῃ Sav. Ben.

γάγῃ λόγον, μηδενὸς λοιπὸν σκανδαλιζομένου τῇ προσδοκίᾳ τῆς τοιαύτης δωρεᾶς. Διὸ πάλιν ἐβόα λέγων· ¹³ “Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ, ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.” Οὐκ εἶπεν, ὁ ἀφείς, ἀλλ’ ὁ μείζωνος ἦν κηδεμονίας, ὁ αἵρων. Οὐ γὰρ ἔστιν ἴσον ἀφείναι ἀπλῶς, καὶ ^γ αὐτὸν ἀναλαβεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ἐξ ἀκινδύνου ἐγίνετο, τὸ δὲ μετὰ θανάτου. Καὶ πάλιν ἔλεγεν, ὅτι υἱὸς τοῦ θεοῦ ἔστιν. Ἀλλ’ οὐδὲ τοῦτο τρανῆν B τοῖς ἀκούουσι τὴν ἀξίαν ἐδήλου· (οὐδὲ γὰρ ἤδεσαν οὐδέπω γνήσιον αὐτὸν ἐννοεῖν υἱόν) ἀπὸ δὲ τῆς τοσαύτης τοῦ πνεύματος δόσεως κάκεινο ^z συνίστατο. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ πατὴρ πέμπων τὸν Ἰωάννην, τοῦτο αὐτῷ δείγμα πρῶτον τῆς τοῦ ^a παραγενομένου δέδωκεν ἀξίας, εἰπών· ¹⁴ “ἐφ’ ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.” Διὸ καὶ αὐτός φησιν· “ἐγὼ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ” ὡς ἀπὸ τούτου κάκεινον λοιπὸν σαφῶς συνισταμένον.

Εἵτα, ἐπειδὴ τὰ χρηστὰ εἶπε, καὶ ἀνῆκε τὸν ἀκροατὴν καὶ ἐχάλασε, πάλιν ἐπισφίγγει, ὥστε μὴ γενέσθαι ῥαθυμον. Τοιοῦτον γὰρ τὸ γένος τὸ Ἰουδαϊκόν ὑπὸ τῶν χρηστῶν C ἐχαυνοῦντο ῥαδίως καὶ χεῖρους ἐγίνοντο. Διόπερ πάλιν ἐπάγει τὰ φοβερά, λέγων· ¹⁵ “οὐ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.” Ἀνωτέρω μὲν γὰρ τὴν κόλασιν εἶπεν· ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸν κριτὴν δείκνυσι, καὶ τὴν τιμωρίαν ἀθάνατον εἰσάγει· “κατακαύσει γὰρ, φησί, τὸ ἄχυρον πυρὶ ἀσβέστω.” Ὅρᾳς αὐτὸν τὸν τῶν πραγμάτων κύριον, καὶ αὐτὸν ὄντα ^b τὸν γεωργόν, καὶ τὸν πατέρα ἀλλαχοῦ ^c ταῦτό λέγει· ¹⁶ “ὁ πατὴρ μου γὰρ, φησὶν, ὁ γεωργός ἐστιν.” ^d Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ἀξίνη, ἵνα μὴ νομίσης πόνου δεῖσθαι τὸ πρᾶγμα, καὶ δυσδιάκριτον εἶναι, ἐξ ἐτέρου ^e παραδείγματος καὶ τὴν εὐκολίαν εἰσάγει, δεικνὺς πάντα αὐτοῦ τὸν κόσμον ὄντα· οὐ γὰρ ἂν τοὺς μὴ D ἑαυτοῦ ἐκόλασε. Νῦν μὲν οὖν πάντα ἀναμέμικται· καὶ γὰρ

¹³ Joan. i. 29.¹⁴ Ibid. v. 33, 34.¹⁵ v. 12.¹⁶ Joan. xv. 1.

^γ αὐτὸν] τὸν αὐτὸν Edd. Paulo post ἐξ ἀκινδύνων C. ἔξω κινδύνου E. ^z συνίσταται Edd. ^a παραγενομένου Edd. ^b τὸν om. A. B. C. ^c ταῦτό] τοῦτο A. E. καὶ τὸν πατέρα . . . λέγει] ὡς καὶ τὸν πατέρα· ἀλλαχοῦ γὰρ τοῦτο λέγει F. *pariter ac patrem; de quo alibi Ge.* ^d Ἐπειδὴ γὰρ] Εἵτα ἐπειδὴ A. B. p. p. ἀξίνη A. B. D. F. ^e παράγματος omnes mei cum Mor. et Interpp. παραδείγματος Sav quem secutus est Montefalconius, nulla tamen codicum mentione facta.

φαίνηται διαλάμπων ὁ σῆτος, ἀλλ' ὅμως μετὰ τῶν ἀχύρων
 κεῖται, ὡς ἐν ἄλυνι, οὐχ ὡς ἐν ἀποθήκῃ· τότε δὲ πολλή
 ἔσται ἡ διάκρισις. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τῇ γεέννῃ διαπιστοῦν-
 τες; Καὶ γὰρ δύο τέθεικε, καὶ ὅτι βαπτίσει πνεύματι ἁγίῳ,
 καὶ ὅτι κατακαύσει τοὺς ἄπειθουντας. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνο πισ- (73)
 τὸν, καὶ τοῦτο πάντως. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐφεξῆς τὰς δύο
 Ε προρρήσεις τέθεικεν, ἵνα ἀπὸ τῆς ἡδὴ γενομένης καὶ τὴν
 μηδέπω συμβάσαν πιστώσῃται. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς
 156 πολλαχοῦ τοῦτο ποιεῖ, πολλάκις μὲν ἐπὶ τῶν αὐτῶν πραγ-
 μάτων, πολλάκις δὲ ἐπὶ τῶν ἐναντίων, δύο τιθεὶς προφη-
 τείας, καὶ τὴν μὲν ἐνταῦθα παρεχόμενος, τὴν δὲ ἐν τῷ μέλ-
 λοντι ὑπισχνούμενος, ἵνα ἀπὸ τῆς ἡδὴ γενομένης καὶ τῇ
 μηδέπω γενομένη πιστεύσωσιν οἱ φιλονεικότεροι. Καὶ γὰρ
 τοῖς δι' αὐτὸν ἀποδυομένοις τὰ ὄντα πάντα ἑκατονταπλα-
 σίονα ὑπέσχετο δώσειν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ζωὴν αἰώνιον
 ἐν τῷ μέλλοντι, ἀπὸ τῶν ἡδὴ δοθέντων καὶ τὰ μέλλοντα
 ἀξιόπιστα καθιστάς. Ὁ δὲ καὶ Ἰωάννης ἐνταῦθα πεποίηκε
 δύο θεῖς, ὅτι καὶ βαπτίσει πνεύματι ἁγίῳ, καὶ κατακαύσει
 Β πυρὶ ἀσβέστω. Εἰ τοίνυν μὴ ἐβάπτισε ἰ πνεύματι τοὺς ἀποσ-
 τόλους καὶ πάντας καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοὺς βουλομένους,
 ἔχοις ἂν καὶ περὶ ἐκείνων ἀμφιβάλλειν· εἰ δὲ τὸ μείζον καὶ
 δυσκολώτερον εἶναι δοκοῦν, καὶ πάντα ὑπερβαῖνον λόγον, καὶ
 γέγονε καὶ καθ' ἑκάστην γίνεται, πῶς τὸ εὐκόλον καὶ κατὰ
 λόγον γινόμενον οὐ φῆς εἶναι ἀληθές; Ἐπειδὴ ἁ γὰρ εἶπεν,
 ὅτι βαπτίσει πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ, καὶ μεγάλα ἔντεῦθεν
 ὑπέσχετο ἀγαθὰ, ἵνα μὴ ἀναπέσῃς τῶν προτέρων ἀπάντων
 ἀφεθεῖς, ἐπήγαγε τὸ πτύον, καὶ τὴν διὰ τούτου κρίσιν ἐμ-
 φαινομένην. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, φησὶν, ἀρκεῖν τὸ βάπ-
 τισμα, εἰ φαῦλοι μετὰ ταῦτα γένοισθε· δεῖ γὰρ ἡμῖν καὶ
 C ἀρετῆς καὶ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας. Διὰ τοῦτο εἰς μὲν τὴν
 χάριν καὶ τὸ λουτρὸν ἀπὸ τῆς ἀξίτης αὐτοὺς ὠθεῖ· μετὰ
 δὲ τὴν χάριν ἀπὸ τοῦ πτύου καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ ἀσβέστου
 φοβεῖ· καὶ τῶν μὲν πρὸ τοῦ βαπτίσματος οὐδεμίαν ποιεῖται
 διάκρισιν, ἀλλ' ἀπλῶς, “πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν
 ἐκκόπτεται,” φησὶ, τοὺς ἀπίστους ἅπαντας κολάζων μετὰ

¹ ἀπιστοῦντας Edd.

κατακαύσει iidem.

hic et paulo infra Edd.

² ὅτι καὶ] καὶ ὅτι A. B. et p. p. καὶ ὅτε

³ ἁγίῳ om. C. D. F.

⁴ γὰρ] δὲ A. B.

⁵ πνεύματι] ἐν πνεύματι

⁶ ἐνταῦθα A. B. C.

δὲ τὸ βάπτισμα διαίρεσίν τινα ἐργάζεται, ἐπεὶ πολλοὶ τῶν πιστευσάντων ἀνάξιον ἔμελλον τῆς πίστεως ἐπιδείκνυσθαι βίον. ^m Μηδεὶς τοίνυν γινέσθω ἄχυρον, μηδεὶς εὐρίπιστος ἔστω, μηδὲ ταῖς πονηραῖς ἐπιθυμίαις προκείσθω, πανταχοῦ ῥαδίως ὑπ' αὐτῶν ἀναρρίπιζόμενος. Ἄν μὲν γὰρ μείνης σῖτος, ^D καὶ πειρασμὸς ἐπενεχθῇ, οὐδὲν πείσῃ δεινόν· καὶ γὰρ κατὰ τὴν ἄλῳ τῆς ἀμάξης οἱ τροχοὶ οἱ πριστηροειδεῖς τὸν σῖτον οὐ διατέμνουσιν· ἂν δὲ εἰς ἄχυρον ⁿ μεταπέσῃς ἀσθένειαν, καὶ ἐνταῦθα ἀνήκεστα πείσῃ κοπτόμενος ὑπὸ πάντων, καὶ ἐκεῖ τὴν ἀθάνατον ὑποστήσῃ κόλασιν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι πάντες καὶ πρὸ τῆς ἐκεῖ καμίνου τροφῇ τοῖς ἀλόγοις γίνονται ἐνταῦθα πάθουσιν, ὥσπερ τὸ ἄχυρον τοῖς ἀλόγοις ζώοις· καὶ ἐκεῖ πάλιν ὕλη καὶ τροφὴ τῷ πυρί. Τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν ἐξ ^E εὐθείας, ὅτι αὐτὸς δικάσει τοῖς γινομένοις, οὐχ οὕτως ἐποίει εὐπαράδεκτον τὸν λόγον· τὸ δὲ ἀναμίξει τὴν παραβολὴν, καὶ διὰ ταύτης κατασκευάσαι τὸ πᾶν, μᾶλλον ἔπειθε καὶ μετὰ πλείονος παραμυθίας ἐφέιλκετο τὸν ἀκροατὴν. Διὸ καὶ τὰ πλείονα οὕτως αὐτοῖς ^o αὐτὸς διαλέγεται, ἄλωνα, καὶ ἀμητὸν, καὶ ἀμπελῶνα, καὶ ληνὸν, καὶ ἄρουραν, καὶ σαγήνην, καὶ ¹⁵⁷ αλείαν, καὶ πάντα τὰ συνήθη καὶ ἐν οἷς ἐστρέφοντο, τοῖς λόγοις μιγνὺς τοῖς αὐτοῦ. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ βαπτιστὴς ἐνταῦθα πεποίηκε, καὶ ἀπόδειξιν μεγίστην παρέσχετο τῶν εἰρημένων, τὴν τοῦ πνεύματος δόσιν. Ὁ γὰρ τοσαῦτα δυνάμενος, ὥς καὶ ἁμαρτήματα ἀφεῖναι, καὶ πνεῦμα δοῦναι, καὶ ταῦτα πολλῶ μᾶλλον δυνήσεται, φησὶν. Εἶδες πῶς ἤδη τὸ μυστήριον ἀκολούθως ^p προκατεβάλλετο τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς κρίσεως; Καὶ τίνος ἕνεκεν, φησὶν, οὐκ εἶπε τὰ εὐθέως ἐσόμενα παρ' αὐτοῦ σημεῖα καὶ τέρατα; Ὅτι τοῦτο μείζον ἀπάντων ἦν, καὶ διὰ ^q τοῦτο πάντα ἐκεῖνα ἐγένετο. Τὸ γὰρ κεφάλαιον θεῖς, πάντα περιέλαβε· θανάτου λύσιν, ἁμαρ- ^B τημάτων ἀναίρεσιν, κατάρas ἀφανισμόν, τῶν χρονίων πολέμων ἀπαλλαγὴν, τὴν εἰς τὸν παράδεισον εἴσοδον, ^r τὴν εἰς οὐρανούς ἄνοδον, τὴν μετὰ ἀγγέλων πολιτείαν, τὴν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν κοινωνίαν· καὶ γὰρ οὗτος ἀρράβων ἐκείνων ἐστίν. Εἰπὼν τοίνυν τοῦτο, εἶπε καὶ τὴν τῶν σωμάτων

^m ΗΘΙΚΟΝ. Περὶ κρίσεως. Α. ⁿ καταπέσῃς Α. ^o αὐτὸς om. Α. Ε. αὐτὸς] ὁ Χριστὸς Β. dominus quoque ipse Ge. ^p προκατεβάλετο Α. Β. ^q τούτου Α. Β. ^r τὴν εἰς οὐρανούς ἄνοδον om. Α. Β. F. ob homoeoteleuton.

ἀνάστασιν, καὶ τὴν τῶν ἐνταῦθα σημείων ἐπίδειξιν, καὶ τὴν τῆς βασιλείας κοινωνίαν, καὶ τὰ ἀγαθὰ, ¹⁷ “ὃ ὀφθαλμοὺς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.” Πάντα γὰρ ταῦτα δι’ ἐκείνου τοῦ χαρίσματος ἡμῖν παρέσχετο. Περιττὸν τοίνυν ἦν περὶ τῶν σημείων (74)

C εἰπεῖν τῶν εὐθέως ἐκβησομένων, καὶ τῇ ὄψει κρινομένων· ἀλλ’ ὑπὲρ ἐκείνων ἔδει διαλεχθῆναι, ὧν ἀμφέβαλλον· οἷον, ὅτι υἱὸς θεοῦ ἐστίν, ὅτι ὑπερέχων τοῦ Ἰωάννου ἀσυγκρίτως, ὅτι αἶρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὅτι δίκην ἀπαιτήσεται τῶν πεπραγμένων, ὅτι οὐ μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα, ἀλλ’ ἐκεῖ τὴν ἀξίαν ἕκαστος ὑποστήσεται τιμωρίαν. Ταῦτα γὰρ ὄψει παραστήσαι τέως οὐκ ἦν.

^s Ταῦτ’ οὖν εἰδότες, πολλῇ τῇ σπουδῇ χρώμεθα, ἕως ἂν ὦμεν ἐν τῇ ἁλυνίᾳ· καὶ γὰρ ἔξεστιν ἐνταῦθα οὔσι καὶ ἐξ ἀχύρου ^v μεταβαλέσθαι εἰς σίτον, ὥσπερ οὖν καὶ ἀπὸ σίτου D πολλοὶ γεγόνασιν ἄχυρον. Μὴ τοίνυν ἀναπέσωμεν, μηδὲ ἀνέμῳ παντὶ περιφερώμεθα, μηδὲ τῶν ἀδελφῶν ἀποσχιζώμεθα τῶν ἡμετέρων, καὶ μικροὶ δοκῶσιν εἶναι, καὶ εὐτελεῖς· ἐπεὶ καὶ ὁ σίτος τοῦ ἀχύρου κατὰ μὲν τὸ μέτρον ἐλάττων, κατὰ δὲ τὴν φύσιν βελτίων. Μὴ δὴ τὰς ἔξωθεν φαντασίας ἴδης· τῷ πυρὶ γὰρ εἰσι παρεσκευασμένα· ἀλλὰ τὴν κατὰ θεὸν ταπεινότητα, τὴν στεργίαν ταύτην καὶ ἀδιάλυτον, καὶ τμηθῆναι μὴ δυναμένην, μηδὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς καιομένην. Διὰ γὰρ τούτους καὶ τῷ ἀχύρῳ μακροθυμεῖ, ἵνα ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτοὺς E ὁμιλίας βελτίους γένωνται. Διὰ τοῦτο οὐπω κρίσις, ἵνα κοινῇ πάντες στεφανωθῶμεν, ἵνα ἀπὸ πονηρίας πολλοὶ ^w μεταβληθῶσιν εἰς ἀρετὴν. Φρίζωμεν τοίνυν, τῆς παραβολῆς ταύτης ἀκούοντες. Καὶ γὰρ ἄσβεστόν ἐστιν ἐκεῖνο τὸ πῦρ. Καὶ πῶς, φησὶν, ἄσβεστον; Οὐχ ὁρᾷς τουτονὶ τὸν ἥλιον καιόμενον αἰεὶ, καὶ μηδέποτε σβεννύμενον; οὐκ εἶδες τὴν βάτον 158 καιομένην, καὶ μὴ κατακαιομένην; Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸς βούλει διαφυγεῖν τὴν φλόγα, τὴν ^x ἐλεημοσύνην ^y προαπόθου, καὶ

¹⁷ 1 Cor. ii. 9.

^s Incipit τὸ ἡθικόν. Arm. Sav.

^t ἐνταῦθα] καὶ ἐνταῦθα Edd.

^v Sic B. F. vulgo μεταβάλλεσθαι.

^w μεταβληθῶμεν A. B. C. εἰς

ἀρετὴν om. C.

^x ἐλεημοσύνην] Sic “quidam” apud Ben. concipientibus Interpp.

ἀνελεημοσύνην omnes mei cum Edd.

^y προ-

απόθου] Sic Edd. ἀπόθου mei praeter A. qui ἀπώθου habet. Post

h. v. sic continuat F. καὶ οὐ λήψει πείραν τοῦ π. ε.

οὕτως οὐδὲ πείραν λήψῃ τοῦ πυρὸς ἐκείνου. Ἄν μὲν γὰρ ἐνταῦθα πιστεύσης τοῖς λεγομένοις, οὐδὲ ὄψῃ τὴν κάμινον ταύτην, ἀπελθὼν ἐκεῖσε· εἰ δὲ ἀπιστήσης αὐτῇ νῦν, ἐκεῖ διὰ τῆς πείρας εἴσῃ καλῶς, ὅτε ^z οὐδὲ διαφυγεῖν δυνατὸν. Καὶ γὰρ ἀπαραίτητος ἡ κόλασις τοῖς οὐκ ὀρθὸν ἐπιδεδειγμένοις βίον. Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τὸ πιστεῦσαι μόνον, ἐπεὶ καὶ δαίμονες φρίττουσι τὸν θεόν, ἀλλὰ καὶ οὕτω τιμωρηθήσονται. Διὸ πολλῆς ἡμῖν τῆς κατὰ τὸν βίον ἐπιμελείας δεῖ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ὑμᾶς συνεχῶς συνάγομεν, οὐχ ἵνα εἰσέλθῃτε μόνον, ἀλλ' ἵνα τι καὶ καρπώσῃσθε ^a τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς· B ἂν δὲ παραγίνησθε μὲν αἰεὶ, μηδὲν δὲ ἐντεῦθεν καρπούμενοι ^b ἀναχωρήτε, οὐδὲν τῆς ἐνταῦθα εἰσόδου καὶ προσεδρεύας ἔσται τι πλεόν. Εἰ γὰρ παιδία πρὸς διδασκάλους πέμποντες, ἂν ἴδωμεν ἐκεῖθεν μηδὲν καρπούμενα, σφοδροὶ κατήγοροι τῶν διδασκάλων γινόμεθα, καὶ πρὸς ἐτέρους αὐτὰ ^c μεθίσταμεν πολλάκις· τίνα ἔχομεν ἀπολογίαν, μηδὲ ὅσῃ ἐν τοῖς γηϊνοῖς τούτοις, τοσαύτην τῇ ἀρετῇ παρέχοντες τὴν σπουδὴν, ἀλλὰ κενὰς αἰεὶ τὰς δέλτους οἵκαδε φέροντες; Καίτοι καὶ πλείους καὶ μεῖζους ἐνταῦθα οἱ διδάσκαλοι. Καὶ γὰρ προφήτας, καὶ ἀποστόλους, καὶ πατριάρχας, καὶ δικαίους ἅπαντας καθ' ἐκάστην ^d ὑμῖν ἐφιστῶμεν ἐκκλησίαν διδασκάλους. Καὶ οὐδὲ οὕτω C γίνεταί τι πλεόν· ἀλλὰ ἂν δύο ψαλμοὺς ἢ τρεῖς ὑπηχήσαντες, καὶ τὰς συνήθεις εὐχὰς ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε ποιούμενοι διαλυθῇτε, νομίζετε ἀρκεῖν τοῦτο εἰς σωτηρίαν ὑμῖν. Οὐκ ἠκούσατε τοῦ προφήτου λέγοντος, μᾶλλον δὲ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου, ὅτι ¹⁸ “ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ;” “Ἰν' οὖν τοῦτο μὴ γένηται καὶ ἐφ' ἡμῶν, ἐξάλειψον τὰ γράμματα, μᾶλλον δὲ τὰ χαράγματα, ἅπερ ὁ διάβολος ἐνετύπωσέ σου τῇ ψυχῇ, καὶ φέρε μοι καρδίαν βιωτικῶν ἀπηλλαγμένην θορύβῳ, ἵνα μετὰ ἀδείας D ἂ βούλομαι ἐγγράψω. Ὡς νῦν γε οὐδὲν ἕτερόν ἐστι γινώσκειν, ἢ τὰ ἐκείνου γράμματα, ἀρπαγὰς, πλεονεξίας, φθόνον, βασκανίαν. Διὰ δὲ τοῦτο, ὅταν τὰς δέλτους ^e λάβω τὰς ὑμετέρας, οὐδὲ ἀναγνῶναι δύναμαι. Οὐ γὰρ εὕρισκω τὰ

¹⁸ Esai. xxix. 13.

^z οὕτε Edd.   ^a τῆς] ἀπὸ τῆς Edd.   ^b ἀναχωρεῖτε D. F. et pr. C. οὐδὲν] οὐδὲ B. C. E.   ^c μεθιστῶμεν B. F.   ^d ὑμῖν om. D.
^e λάβω] φέρω A.

γράμματα, ἅπερ ἡμεῖς κατὰ κυριακὴν ἐγγράφοντες ὑμῖν ἀφίεμεν· ἀλλ' ἑτέρα ἀνθ' ἑτέρων, ἄσημα καὶ διεστραμμένα.

Εἴτα, ὅταν ἐξαλείψαντες αὐτὰ, γράψωμεν τὰ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ἀπελθόντες ὑμεῖς, καὶ ταῖς διαβολικαῖς ἐνεργείαις δόντες (75) τὰς καρδίας ὑμῶν, παρέχετε ἐκείνῳ πάλιν τὰ ἑαυτοῦ ἀντεγγράφειν ὑμῖν. Τί οὖν ἔσται τούτων τὸ πέρας, κὰν ἐγὼ μὴ λέξω, τὸ ἐκάστου συνειδὸς οἶδεν. Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐ παύσομαι τὸ ἑμαντοῦ ποιῶν, καὶ τὰ ὀρθὰ γράμματα ἐγγράφων. Εἰ δὲ ὑμεῖς λυμαίνεσθε ἡμῶν τὴν σπουδὴν, ἡμῖν μὲν ὁ μισθὸς ἀκίνητος, ὑμῖν δὲ οὐ μικρὸς ὁ κίνδυνος.

159 Ἄλλ' οὐδὲν βούλομαι φορτικὸν εἰπεῖν· ἀλλὰ δέομαι πάλιν καὶ παρακαλῶ, κὰν τῶν παίδων τῶν μικρῶν ἱμμήσασθε τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πρῶτον μὲν τὸν τύπον μαθάνουσι τῶν στοιχείων· ἔπειτα διεστραμμένα αὐτὰ ^ε διαγινώσκειν μελετῶσι· καὶ τότε ^δ καὶ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως ὁδῷ βαδίζουσι τῇ ἐξ ἐκείνων. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν· διελόμενοι τὴν ἀρετὴν, μαθάνωμεν πρότερον τὸ μὴ ὀμνύναι, μηδὲ ἐπιорκεῖν, μηδὲ κακηγορεῖν· εἴτα, ἐπ' ἄλλον στίχον ἐλθόντες, τὸ μὴ βασκαίνειν, μηδὲ σωματῶν ἐρᾶν, μὴ γαστρί-
B ζεσθαι, μὴ μεθύσκεσθαι, μὴ ὤμοι, μὴ νωθεῖς· ἵνα ἀπὸ τούτων πάλιν εἰς τὰ πνευματικὰ μεταβάντες, μελετῶμεν ἐγκράτειαν καὶ ^κ γαστρὸς ὑπεροψίαν, σωφροσύνην, δικαιοσύνην, τὸ δόξης εἶναι κρείττους, ^ι καὶ ἐπιεικεῖς, καὶ τῇ διανοίᾳ συντετριμμένους, καὶ συνάπτωμεν ταῦτα ἀλλήλοις, καὶ ἐγγράφωμεν ἡμῶν τῇ ψυχῇ. Καὶ ταῦτα ἐπὶ τῆς οἰκίας, ἐπὶ τῶν φίλων, ἐπὶ τῆς γυναῖκος, ἐπὶ τῶν παίδων γυμνάζωμεν ἅπαντα. Καὶ τέως ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχώμεθα τῶν εὐκολωτέρων· οἶον, ἀπὸ τοῦ μὴ ὀμνύναι· καὶ τοῦτο συνεχῶς μελετῶμεν τὸ στοιχεῖον ἐπὶ τῆς οἰκίας. Καὶ γὰρ πολλοὶ οἱ ἐμποδίζοντες οἴκοι τῇ μελέτῃ
C ταύτῃ· καὶ γὰρ οἰκέτης παροξύνει, καὶ γυνὴ λυποῦσα εἰς ὀργὴν ἐμβάλλει, καὶ παιδίον ἀμαθαῖνον καὶ ἀτακτοῦν εἰς ἀπειλήν καὶ ὄρκον ἐξάγει. Ἄν τοίνυν ἐπὶ τῆς οἰκίας συνεχῶς ὑπὸ τούτων παρακνιζόμενος κατορθώσης τὸ μὴ παρασύρεσθαι εἰς ὄρκους, εὐκόλως καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς δυνήσῃ μείναι ἀνά-

^ε ἱμμήσασθαι A. B. E. ^ε διαγινώσκειν] γινώσκειν A. ἀναγινώσκειν B. E. ^δ Sic Edd. Codices multum variant. Vid. adnot.

^ι ἄλλον στίχον] Sic omnes codd. Arm. Mor. ἄλλο στοιχεῖον Sav. Ben. quasi ad alia clementa Ge. ἐλθόντες] ἐλθωμεν D. ἐπελθόντες C.

^κ γαστρὸς] τρυφῆς A. B. ^ι καὶ] τὸ A. B. D.

λωτος. ^m Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μὴ ὑβρίζειν κατορθώσεις, μήτε τὴν γυναῖκα ὑβρίζων, μήτε τὸν οἰκέτην, μήτε τῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἑτερόν τινα. Καὶ γὰρ γυνὴ πολλάκις ἐπαινοῦσα τὸν δεῖνα, καὶ ταλανίζουσα ἑαυτήν, ἐξάπτει εἰς τὸ κακῶς ἐκείνον εἰπεῖν. Ἀλλὰ σὺ μὴ ἀναγκασθῇς κακηγορῆσαι τὸν ἐπαινού- D μενον, ἀλλὰ φέρε πάντα γενναίως· καὶ τοὺς οἰκέτας ἑτέρους ἐπαινοῦντας δεσπότας ἴδῃς, μὴ παραχθῇς, ἀλλὰ στήθι ⁿ γενναίως. Ἀγὼν ἔστω καὶ παλαίστρα ἀρετῆς ἢ οἰκία, ἵνα ἐκεῖ καλῶς γυμνασάμενος, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστήμης τοῖς ἐν ἀγορᾷ ^o προσβάλλῃς. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς κενοδοξίας ποιεῖ. Ἄν γὰρ μελετήσῃς μὴ κενοδοξεῖν ἐπὶ τῆς ^p γυναικὸς καὶ τῶν οἰκετῶν, ἐπ' οὐδενὸς λοιπὸν ἑτέρου ραδίως ἀλώσῃ τούτῳ τῷ πάθει. Πανταχοῦ μὲν γὰρ τὸ νόσημα τοῦτο χαλεπὸν καὶ τυραννικόν, μάλιστα δὲ ὅταν γυνὴ παρῇ. Ἄν τοίνυν ἐκεῖ καταλύσωμεν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν, ραδίως αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς E ἄλλοις περιεσόμεθα. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ παθῶν ^a τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιῶμεν, ἐπὶ τῆς οἰκίας γυμναζόμενοι κατ' αὐτῶν, καὶ καθ' ἑκάστην ἀλειφόμενοι τὴν ἡμέραν. Καὶ ἵνα εὐκολωτέρα ἡμῖν ἢ γυμνασία γένηται, καὶ ἐπιτίμιον καθ' ἑαυτῶν ἐκφέρωμεν, ὅταν τι τῶν προκειμένων παραβῶμεν. Ἔστω δὲ καὶ τὸ ἐπιτίμιον πάλιν μὴ ζημίαν, ἀλλὰ μισθὸν ἔχον, καὶ κέρδος 160 προξενοῦν μέγιστον· τοῦτο δὲ ἔστιν, ἂν νηστείαις ἐπιτεταμέναις ἑαυτοὺς καταδικάζωμεν, καὶ χαμευνίαις, καὶ ἑτέρα τοιαύτῃ σκληραγωγία. Οὕτω γὰρ πάντοθεν ἡμῖν πολλὰ ἤξει τὰ κέρδη, καὶ ἐνταῦθα τὸν ἡδὺν τῆς ἀρετῆς βιωσόμεθα βίον, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, καὶ τοῦ θεοῦ διηνεκῶς ἐσόμεθα φίλοι. Ἀλλ' ὅπως ^r ἂν μὴ τὰ αὐτὰ γένηται πάλιν, καὶ θαυμάσαντες ἐνταῦθα τὰ εἰρημένα, ἀπελθόντες, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὴν δέλτον τῆς διανοίας ὑμῶν ρίψαντες, παράσχητε τῷ διαβόλῳ ταῦτα ἐξαλείφαι, ἀναχωρήσας οἵκαδε ἕκαστος, καλεῖτω τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ἀπαγγελλέτω ταῦτα, καὶ λαμβανέτω βοηθόν, καὶ ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας B

^m Verba ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μὴ ὑβρίζειν κατορθώσεις, et mox τῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας in nullo codice invenire potui; quin et Interpretes prae-termiserunt. Editores nihil notant, nisi quod Morellus, Commelini, credo, auctoritatem secutus, uncis ea secludit.

ⁿ γενναῖος Edd. ^o προσβάλλῃς B. F. ^p γυναικὸς] + καὶ τῶν τέκνων Edd. contra codicum et Verss. fidem. ^a τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο E. τοῦτο αὐτὸ A.

^r ἂν om. E.

εἰς τὴν καλὴν ταύτην εἰσίτω παλαίστραν, ἐλαίῳ τῇ τοῦ πνεύματος χρώμενος χορηγία. Καὶ ἅπαξ, καὶ δις, καὶ πολ-
 λάκις καταπέσης γυμναζόμενος, μὴ ἀπογνῶς, ἀλλὰ στήθι
 πάλιν καὶ πάλαισον· καὶ μὴ πρότερον ἀποστής, ἕως ἂν λαμ-
 πρὸν ἀναδήσῃ κατὰ τοῦ διαβόλου τὸν στέφανον, καὶ ἐν ἀσύλῳ
 θησαυρῷ λοιπὸν τῆς ἀρετῆς ἀποθῇ τὴν κτῆσιν. Ἄν γὰρ ἐν (76)
 συνηθείᾳ τῆς καλῆς ταύτης σαντὸν καταστήσῃς φιλοσοφίας,
 οὐδὲ ῥαθυμῶν λοιπὸν δυνήσῃ παραβῆναί τι τῶν ἐπιτεταγ-
 μένων, τῆς συνηθείας τὴν τῆς φύσεως μιμουμένην στερρότητα.
 C Ὡσπερ γὰρ τὸ καθευδεῖν εὐκόλον, καὶ ἐσθίειν, καὶ πίνειν,
 καὶ ἀναπνεῖν, οὕτως ἔσται καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἡμῖν ῥάδια,
 καὶ τὴν εἰλικρινῇ καρπωσόμεθα ἡδονὴν, ἐν ἀκυμάντῳ λιμένι
 καθήμενοι, καὶ γαλήνης διηνεκοῦς ἀπολαμβάνοντες, καὶ μετὰ
 πολλοῦ τοῦ φόρτου τὸ πλοῖον εἰς ἐκείνην ὁρμίζοντες τὴν
 πόλιν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ τῶν ἀκηράτων ἐπιτενξόμεθα
 στεφάνων· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ
 φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ
 τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ IB.

D¹ Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς τὸν
 Ἰορδάνην.

ΜΕΤΑ τῶν δούλων ὁ δεσπότης, μετὰ τῶν ὑπευθύνων ὁ
 κριτὴς ἔρχεται βαπτισθόσμενος. Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῇς· ἐν
 γὰρ τοῖς ταπεινοῖς τούτοις μάλιστα διαλάμπει αὐτοῦ τὸ
 ὑψηλόν. Ὁ γὰρ κυφορηθῆναι τοσούτου χρόνον ἐν μήτρᾳ
 E καταδεξάμενος παρθενικῇ, καὶ προελθεῖν ἐκεῖθεν μετὰ τῆς
 ἡμετέρας φύσεως, καὶ ῥαπισθῆναι, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τὰ
 ἄλλα παθεῖν ἅπερ ἔπαθε, τί θαυμάζεις εἰ καὶ ^a βαπτίσασθαι

¹ Cap. III. v. 13.

^a ἐπιτενξόμεθα] Sic A. B. Ge. ἐπιτυχόντες C. E. ἐπιτυγχάνον-
 τες F. ἐκείνων ἐπιτυχωμεν D. HOM. XII. ^a βαπτισθῆναι F.

κατεδέξατο, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐλθεῖν πρὸς τὸν δούλον; Τὸ γὰρ ἐκπλήττον ἐκείνο ἦν, τὸ θεὸν ὄντα βουλευθῆναι γενέσθαι ἄνθρωπον· τὰ δὲ ἄλλα λοιπὸν κατὰ λόγον ἔπεται ἅπαντα. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης προλαβὼν ἔλεγεν ἐκείνα ἅπερ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄξιος λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, οἷον ὅτι κριτὴς ἐστι, καὶ 161^b τὰ κατ' ἀξίαν ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ, καὶ πνεῦμα παρέξει δαψιλές ἅπασιν· ἵνα ὅταν ἴδῃς^c αὐτὸν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἐρχόμενον, μὴδὲν ταπεινὸν ὑποπτεύσῃς. Διὰ τοῦτο καὶ παρόντα αὐτὸν διακωλύει λέγων· ²“ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με;” Ἐπειδὴ γὰρ τὸ βάπτισμα μετανοίας ἦν, καὶ εἰς κατηγορίαν τῶν πεπλημμελημένων ἐνήγεν· ἵνα μὴ τις νομίσῃ, ὅτι καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς τοιαύτης γνώμης ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ἔρχεται, προδιορθοῦνται αὐτὸ, τῷ τε ἀμνὸν καλέσαι, καὶ λυτρωτὴν τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἁμαρτίας ἀπάσης. Ὁ γὰρ τὰ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους B ἁμαρτήματα δυνάμενος ἀνελεῖν, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς ἀναμάρτητος ἦν. Διὰ δὲ τοῦτο οὐκ εἶπεν· ἴδε ὁ ἀναμάρτητος· ἀλλ' ὁ πολλῷ πλέον ἦν, ³“ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.” ἵνα ^dμετὰ τούτου κἀκεῖνο μετὰ πάσης δέξῃ πληροφορίας, καὶ δεξάμενος^e ἴδῃς, ὅτι ἑτέρα τινα οἰκονομῶν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται. Διὸ καὶ ἐλθόντι αὐτῷ ἔλεγεν· “ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με;” Καὶ οὐκ εἶπε, καὶ σὺ βαπτίζῃ ὑπ' ἐμοῦ; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἔδεισεν εἰπεῖν· ἀλλὰ τί; “καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με;” Τί οὖν ὁ Χριστός; Ὅπερ ἐπὶ τοῦ Πέτρου πεποίηκεν ὕστερον, τοῦτο καὶ τότε ἐποίησε. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος διεκώλυεν αὐτὸν νύφαι τοὺς πόδας· ἀλλ' C ἐπειδὴ ἤκουσεν· ⁴“ὁ ποιῶ, νῦν σὺ οὐκ οἶδας, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα” καὶ ὅτι “οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ” ταχέως ἀπέστη τοῦ τόνου, καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον μετέστη. Καὶ οὗτος ὁμοίως πάλιν, ἀκούσας· ⁵“ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρόπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην” εὐθέως^f ὑπήκουσεν. Οὐ γὰρ ἀμέτρως ἦσαν φιλόνεικοι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπην ἐπεδείκνυντο καὶ τὴν ὑπακοήν, καὶ πάντα πείθεσθαι ἐμελέτων τῷ δεσπότῃ.

77) Σκόπει δὲ πῶς ἐντεῦθεν αὐτὸν ἐνάγει, ἀφ' ὧν μάλιστα ὑπώ-

² v. 14.³ Joan. i. 29.⁴ Joan. xiii. 7, 8.⁵ v. 15.^b τὰ om. A. E.^c αὐτὸν om. A.

ipsum Ge.

^e εἰδῆς A. B.^d μετὰ] ἀπὸ F. post^f ὑπήκουεν Edd.

πτενε τὸ γινόμενον· οὐδὲ γὰρ εἶπεν, οὕτω δίκαιόν ἐστιν·
 D ἀλλ' "οὕτω πρέπον ἐστίν." Ἐπειδὴ γὰρ ἀνάξιον αὐτοῦ
 μάλιστα ^ε εἶναι ἐνόμιζε τοῦτο, τὸ παρὰ τοῦ δούλου βαπτί-
 σθῆναι, τοῦτο μάλιστα τέθεικε τὸ πρὸς ἐκείνῳ ἀντιδιαστελ-
 λόμενον, ὡσανεὶ ἔλεγεν· οὐχ ὡς ἀπρεπὲς τοῦτο φεύγεις καὶ
 διακωλύεις; ^η δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἄφες, ὅτι καὶ μάλιστα
 πρέπον ἐστίν. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ἄφες· ἀλλὰ τὸ, ἄρτι,
 προσέθηκεν. Οὐ γὰρ διηνεκῶς ταῦτα ἔσται, φησὶν, ἀλλ'
 ὅψι με ἐν τούτοις οἷς ἐπιθυμεῖς· ἄρτι μέντοι ὑπόμεινον
 τοῦτο. Εἶτα ^ι καὶ δείκνυσι πῶς τοῦτο πρέπον. Πῶς οὖν
 πρέπον ἐστίν; "Ὅτι τὸν νόμον πληροῦμεν ἅπαντα· ὅπερ οὖν
 E δηλῶν ἔλεγε, "πᾶσαν δικαιοσύνην." Δικαιοσύνη γὰρ ἐστίν
 ἡ τῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσις. Ἐπεὶ οὖν πάσας τὰς ^κ ἄλλας
 ἐντολὰς ἠνύσαμεν, φησὶ, τοῦτο δὲ ὑπολείπεται μόνον, δεῖ
 προστεθῆναι καὶ τοῦτο. Καὶ γὰρ ἦλθον λῦσαι τὴν ἀρὰν
 τὴν ἐπὶ τῇ παραβάσει τοῦ νόμου κειμένην. Δεῖ τοίνυν πρό-
 τερον ^λ ἐμὲ αὐτὸν πάντα πληρώσαντα, καὶ ἐξελόμενον ὑμᾶς
 τῆς καταδίκης, οὕτως αὐτὸν ἀναπαῦσαι. Πρέπον οὖν ἐστίν
 162 ἐμοὶ πληρῶσαι τὸν νόμον ἅπαντα· ἐπειδὴ καὶ πρέπον ἐστὶ
 λῦσαι τὴν καθ' ὑμῶν ^μ ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένην κατάραν.
 Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ σάρκα ἀνέλαβον καὶ παρεγενόμην.
^ν "Τότε ἀφήσιν αὐτόν. Καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς εὐθὺς
 ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδὼν ἀνεώχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί,
 καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν,
 καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν." Ἐπειδὴ γὰρ ^π πολλοὶ μείζονα
 αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην εἶναι ἐνόμιζον, διὰ τὸ τὸν μὲν ἐν ἐρήμῳ
 πάντα τραφῆναι τὸν χρόνον, καὶ υἱὸν ἀρχιερέως εἶναι, καὶ
 στολὴν περικεῖσθαι τοιαύτην, καὶ πάντας ἐπὶ τὸ βάπτισμα
 καλεῖν, καὶ ἀπὸ στείρας τετέχθαι· τὸν δὲ Ἰησοῦν καὶ ἀπὸ
 B εὐτελοῦς κόρης εἶναι· (ὁ γὰρ τῆς παρθενίας τόκος οὐδέπω
 πᾶσι κατάδηλος ἦν)· καὶ διὰ τὸ ἐν οἰκίᾳ τραφῆναι, καὶ μετὰ
 πάντων ἀναστρέφεσθαι, καὶ τὴν κοινὴν ταύτην ἐσθῆτα περι-

6 v. 16.

^ε εἶναι om. A. E. ἐνόμιζετο A. B. ^η διὰ τοῦτο . . . αὐτὸ F.
 διὰ τοῦτο . . . τοῦτο Edd. ^ι καὶ om. A. B. p. p. πρέπον] + ἐστὶ
 Edd. ^κ ἄλλας om. C. ἐντολὰς om. F. mox ὑπολείπεται F.
^λ ἐμὲ] με F. ^μ ἐν] ἐπὶ Edd. ^π πολλοὶ] Sic A. B. C. Ep. vulgo
 πολλῶ. αὐτοῦ om. E.

κεῖσθαι, ἐλάττονα ° αὐτοῦ εἶναι ὑπώπτενον, οὐδέν οὐδέπω τῶν ἀπορρήτων εἰδότες ἐκείνων· (συνέβη δὲ καὶ βαπτισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου· ὅπερ ταύτην μᾶλλον ἐβεβαίου τὴν ὑπόνοιαν, εἰ καὶ μηδὲν τῶν προτέρων ἦν· ἐνενόουν γὰρ ὅτι οὗτος μὲν τῶν πολλῶν ^ρ εἰς· οὐδὲ γὰρ εἰ μὴ τῶν πολλῶν εἰς ἦν, οὐκ ἂν μετὰ τῶν πολλῶν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἦλθεν· ἐκείνος δὲ μείζων αὐτοῦ καὶ πολλῷ θαυμαστότερος)· ἵν' οὖν μὴ αὕτη κρατήσῃ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἡ δόξα, καὶ οἱ οὐρανοὶ C ἀνοίγονται, βαπτισθέντος αὐτοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα κάτεισι, καὶ φωνὴ μετὰ τοῦ πνεύματος κηρύττουσα ^α τοῦ μονογενοῦς τὴν ἀξίαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ φωνὴ ἡ λέγουσα, “οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός,” παρὰ τοῖς πολλοῖς μᾶλλον ἀρμόττειν ἐδόκει τῷ Ἰωάννῃ· οὐ γὰρ προσέθηκεν, οὗτος ὁ βαπτίζόμενος, ἀλλ' ἀπλῶς, οὗτος· καὶ τῶν ἀκροατῶν ἕκαστος περὶ τοῦ βαπτίζοντος μᾶλλον, ἢ τοῦ βαπτιζομένου εἰρῆσθαι αὐτὴν ὑπενόει, διὰ τε αὐτὸ τοῦ βαπτιστοῦ τὸ ἀξίωμα, διὰ τε τὰ εἰρημένα ἅπαντα· ἦλθε τὸ πνεῦμα ἐν εἵδει περιστερᾶς τὴν φωνὴν ἔλκον ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, καὶ πᾶσι δῆλον ποιοῦν, D ὅτι τὸ, οὗτος, οὐ περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτίζοντος, ἀλλὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ βαπτιζομένου εἴρηται. Καὶ πῶς, φησὶν, οὐκ ἐπίστευσαν τούτων γινομένων; “Ὅτι καὶ ἐπὶ Μωϋσέως πολλὰ γέγονε θαύματα, εἰ καὶ μὴ τοιαῦτα· καὶ μετὰ πάντα ἐκεῖνα, καὶ τὰς φωνάς, καὶ τὰς σάλπιγγας, καὶ τὰς ἀστραπάς, καὶ μύσχον ^τ ἐχάλκευσαν, καὶ τῷ Βεελφεγῶρ ἐτελέσθησαν. Καὶ αὐτοὶ δὲ ^ς οὗτοι οἱ τότε παρόντες, καὶ τὸν Λάζαρον ἀναστάντα ἰδόντες, τοσοῦτον ἀπέσχον πιστεῦσαι τῷ ταῦτα ἐργασαμένῳ, ὅτι καὶ αὐτὸν ἀνελεῖν ἐπεχείρησαν πολλάκις. Εἰ τοίνυν πρὸ E ὀφθαλμῶν ὁρῶντες νεκρῶν ἀνάστασιν, οὕτως ἦσαν πονηροί, τί θαυμάζεις, εἰ φωνὴν οὐκ ἐδέξαντο φερομένην ἄνωθεν; “Ὅταν γὰρ ἀγνώμων ^η ψυχὴ καὶ διεστραμμένη, καὶ τῷ τῆς βασκανίας κατεχομένη νοσήματι, οὐδενὶ εἴκει τούτων· ὥσπερ οὖν ὅταν εὐγνώμων ^η, μετὰ πίστεως ἅπαντα δέχεται, καὶ τούτων οὐ σφόδρα δεῖται. Μὴ τοίνυν τοῦτο εἶπης, ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν· ἀλλ' ἐκεῖνο ζήτηι, εἰ μὴ πάντα γέγονεν, ἀφ' ὧν αὐτοὺς πιστεῦσαι ἐχρῆν. Καὶ γὰρ διὰ τοῦ προφήτου ὑπὲρ τῶν

° αὐτοῦ] αὐτὸν Edd.   ^ρ εἰς] + ἦν Edd.   ^α τοῦ] τούτου τοῦ Edd.
^τ ἐχάλκεον D. E.   ^ς οὗτοι om. A.   δὲ οὗτοι om. F.   οἱ om. E.
^η ἦ om. E.   ἦ ἢ ψυχὴ Edd.

καθ' ἑαυτὸν ἀπάντων ὃ τοῦτον συντίθησι τὸν τρόπον τῆς ἀπολογίας ὁ θεός. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπόλλυσθαι ἔμελλον Ἰου- (78) δαῖοι, καὶ ἐσχάτῃ παραδίδοσθαι κολάσει, ἵνα μὴ τις ἀπὸ τῆς ἐκείνων πονηρίας τὴν αὐτοῦ ὡ διαβάλλῃ πρόνοιαν, φησὶν, ὅτι ὅτι τί με ἔδει ποιῆσαι τῷ ἀμπελῶνι τούτῳ, καὶ οὐκ ἐποίησα; Τούτο δὴ καὶ ἐνταῦθα σκόπει· ὅτι τί ἔδει γενέσθαι, καὶ οὐκ ἐγένετο; Καὶ εἴποτε δὲ λόγοι ὅ γίνοντο περὶ τῆς τοῦ θεοῦ B προνοίας, τούτῳ κέχρησο τῷ τρόπῳ τῆς ἀπολογίας πρὸς τοὺς ἀπὸ ὅ τῆς τῶν πολλῶν κακίας διαβάλλειν αὐτὴν ἐπιχειροῦντας. Ὅρα γοῦν οἷα παράδοξα γίνεται, καὶ τῶν μελόντων προοίμια· οὐκέτι γὰρ παράδεισος, ἀλλ' οὐρανὸς ἀνοίγεται. Ἄλλ' ὁ μὲν πρὸς Ἰουδαίους λόγος εἰς ἕτερον ἡμῖν ὑπερκείσθω καιρὸν· νυνὶ δὲ, τοῦ θεοῦ συνεργοῦντος ἡμῖν, ἐπὶ τὰ προκείμενα τὸν λόγον ἀγάγωμεν.

“Καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εὐθὺς ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἀνέφχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί.” ὅτι Τίνος ἕνεκεν ἀνέφχθησαν οἱ οὐρανοί; ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ σοῦ βαπτιζομένου τοῦτο γίνεται, πρὸς τὴν ἄνω πατρίδα τοῦ θεοῦ σε καλοῦντος, καὶ πείθοντος μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὴν γῆν. Εἰ δὲ μὴ ὁρᾷς, C μὴ ἀπιστήσης. Καὶ γὰρ ἐν προοιμίῳ αἰεὶ τῶν παραδόξων καὶ πνευματικῶν πραγμάτων αἰσθηταὶ φαίνονται ὅψεις καὶ σημεῖα τοιαῦτα, διὰ τοὺς ἀνοητότερον διακειμένους καὶ χρῆζοντας ὁψευς αἰσθητῆς, καὶ μηδεμίαν ἔννοιαν ἀσωμάτου φύσεως λαβεῖν δυναμένους, πρὸς δὲ τὰ ὁρατὰ μόνον ἐπτοημένους· ἵνα καὶ μετὰ ταῦτα μὴ γένηται ταῦτα, τὰ ἐξ αὐτῶν δηλωθέντα ἅπαξ καὶ ἐν ἀρχῇ ὅ παραδέξῃ τῇ πίστει. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἡχος ἐγένετο πνοῆς βιαίας, καὶ ὅψεις γλωσσῶν πυρίνων ἐφάνησαν· ἀλλ' οὐ διὰ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ διὰ τοὺς παρόντας τότε Ἰουδαίους. Ἄλλ' ὅμως εἰ καὶ μὴ αἰσθητὰ γίνεται σημεῖα, τὰ ἐξ αὐτῶν δηλωθέντα ἅπαξ D καταδεχόμεθα. Ἐπεὶ καὶ ἡ περιστέρα διὰ τοῦτο τότε ἐφάνη, ἵν' ὥσπερ ἀντὶ δακτύλου τινὸς δείξῃ τοῖς παροῦσι καὶ τῷ Ἰωάννῃ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. Οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἵνα

⁷ Esai. v. 4.

^ν τούτων Edd.   ^ω διαβάλλῃ A. B. C.   ^τ τί] ὅτι τί F.
^γ ἐγγίνοντο D.   γίνονται F.   γένοντο Edd.   ² τῆς τῶν πολλῶν]
πολλῆς A. B. C.   τῆς πολλῆς Sav.   ³ Τίνος] + δὲ A. B. C.   + οὖν
Edd.   ^β Sic D. E. F. Ge.   ceteri παραδέξωνται.

καὶ σὺ μάθης, ὅτι καὶ ἐπὶ σέ βαπτίζομενον τὸ πνεῦμα ἔρχεται. Λοιπὸν δὲ ἡμῖν αἰσθητῆς οὐ χρεία ὄψεως, τῆς πίστεως ἀντὶ πάντων ἀρκούσης· ⁸ “τὰ γὰρ σημεῖα οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ^c ἀπίστοις.” Διατί δὲ ἐν εἶδει περιστερᾶς; Ἡμερον τὸ Ε ζῶν καὶ καθαρὸν. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ πνεῦμα πραότητός ἐστι πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἐν τούτῳ φαίνεται. Ἄλλως δὲ καὶ παλαιᾶς ἡμᾶς ἀναμνησκεί ιστορίας. Καὶ γὰρ ναυαγίου ποτὲ κοινὸν τὴν οἰκουμένην καταλαβόντος ἀπασαν, καὶ τοῦ γένους ἡμῶν κινδυνεύοντος ἀφανισθῆναι, τοῦτο ἐφάνη τὸ ζῶν, καὶ τὴν 164 λύσιν τοῦ χειμῶνος ἔδειξε, καὶ κλάδον φέρον ἐλαίας, τὴν κοινὴν τῆς οἰκουμένης γαλήνην εὐηγγελίστατο· ἅπερ πάντα τύπος τῶν μελλόντων ἦν. Καὶ γὰρ τότε πολλῶ χεῖρον τὰ τῶν ἀνθρώπων διέκειτο, καὶ πολλῶ μείζονος ἄξιοι τιμωρίας ἦσαν. Ἰν’ οὖν μὴ ἀπογνῶς, ἀναμνησκεί σε τῆς ιστορίας ἐκείνης. Καὶ γὰρ τότε τῶν πραγμάτων ἀπογνωσθέντων, γέγονε λύσις τις καὶ διόρθωσις· ἀλλὰ τότε διὰ τιμωρίας, νῦν δὲ διὰ χάριτος ^d καὶ δωρεᾶς ἀφάτου. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ περιστέρα φαίνεται, οὐ κλάδον ἐλαίας φέρουσα, ἀλλὰ τὸν πάντων τῶν κακῶν ἐλευθερωτὴν ἡμῖν δεικνύουσα, καὶ χρηστὰς B ὑποτεινούσα τὰς ἐλπίδας. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ κιβωτοῦ ἀνθρωπον ἐξάγει ἓνα, ἀλλὰ τὴν οἰκουμένην ἀπασαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάγει φανείσα, καὶ ἀντὶ ^e θαλλοῦ ἐλαίας τὴν υἰοθεσίαν τῷ κοινῷ τῆς οἰκουμένης κομίζει γένει. Ἐννοήσας τοίνυν τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς, ^f μὴδὲ ἐλάττονα αὐτοῦ τὴν ἀξίαν νομίσης εἶναι, διὰ τὸ ἐν τοιαύτῃ φανῆναι ὄψει. Καὶ γὰρ ἀκούω τινῶν λεγόντων, ὅτι ὅσον ἀνθρώπου καὶ περιστερᾶς τὸ μέσον, τοσοῦτον τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἐν τῇ ἡμετέρα φύσει, τὸ δὲ ἐν ὄψει περιστερᾶς ἐφάνη. Τί οὖν πρὸς ταῦτά ἐστιν εἰπεῖν; Ὅτι ὁ μὲν υἱὸς τοῦ θεοῦ φύσιν C ἀνθρώπου ἀνέλαβε· τὸ δὲ πνεῦμα οὐ φύσιν ἀνέλαβε περιστερᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐν φύσει περιστερᾶς, ἀλλ’ ἐν εἶδει περιστερᾶς· οὐκοῦν οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἐν τούτῳ ὥφθη τῷ σχήματι, ἀλλὰ τότε μόνον. Εἰ δὲ διὰ τοῦτο ἐλάττονα αὐτοῦ τὴν ἀξίαν φῆς εἶναι, εὔρεθῃ-

⁸ 1 Cor. xiv. 22.

^c ἀπιστοῦσι Edd. ^d καὶ δωρεᾶς ἀφάτου] Sic E. Ge. ceteri ἀφάτου καὶ δωρεᾶς. ^e θαλλοῦ] θαλοῦ A. B. C. κλάδου Edd. ^f μὴδὲ] μὴ δὲ A. C. μὴ B.

σεται καὶ τὰ Χερουβὶμ κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀμείνω πολλῶ,
καὶ τοσοῦτον ὅσον περιστερᾶς αἰτός· καὶ γὰρ εἰς ταύτην
κάκεινα ἐσχηματίσθη τὴν ὄψιν· καὶ οἱ ἄγγελοι δὲ ἀμείνους
πάλιν· καὶ γὰρ ἐν σχήματι ἀνθρώπων πολλάκις ἐφάνησαν.

D Ἄλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. Καὶ γὰρ ἑτέρον οἰκονομίας (79)

ἀλήθεια, καὶ ὅψεως προσκαίρου συγκατάβασις. Μὴ τοίνυν
ἀχάριστος γίνου περὶ τὸν εὐεργέτην, μηδὲ τοῖς ἐναντίοις
ἀμείβου τὸν τὴν πηγὴν σοι τῆς μακαριότητος δωρησάμενον.

Οπου γὰρ υἱοθεσίας ἀξίωμα, ἐκεῖ καὶ ἡ τῶν κακῶν ἀναίρεσις,
καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων δόσις. Διὰ δὲ τοῦτο τὸ μὲν
Ἰουδαϊκὸν πᾶνεται βάπτισμα, τὸ δὲ ἡμέτερον ἀρχὴν λαμ-
βάνει. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τοῦ πάσχα γέγονε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ
βαπτίσματος συμβαίνει. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ ἀμφότερα μετ-

E ελθὼν, τὸ μὲν ^g ἔπαυσε, τῷ δὲ ἀρχὴν δέδωκε· καὶ ^h ἐνταῦθα
πληρώσας τὸ Ἰουδαϊκὸν βάπτισμα, ὁμοῦ καὶ τοῦ τῆς ἐκκλη-
σίας τὰς θύρας ἀνοίγνυσιν, ὥσπερ ἐν μιᾷ τραπέζῃ τότε,
οὕτως ἐν ἐνὶ ποταμῷ νῦν, καὶ τὴν σκιὰν ὑπογράψας, καὶ
τὴν ἀλήθειαν ⁱ προσθεῖς. Πνεύματος γὰρ χάριν τοῦτο ἔχει
τὸ βάπτισμα μόνον· τὸ δὲ Ἰωάννου ταύτης ἔρημον τῆς δωρεᾶς
ἦν. Διὰ δὲ τοῦτο ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ^k τῶν βαπτιζομένων

165 οὐδὲν τοιοῦτον συνέβη, ἐπὶ δὲ αὐτοῦ μόνου τοῦ μέλλοντος
τοῦτο παραδιδόναι· ἵνα μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ τοῦτο μάθης,
ὅτι οὐχ ἡ καθαρότης τοῦ ^l βαπτίζοντος, ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ
βαπτιζομένου τοῦτο ἐποίησε. Τότε γοῦν καὶ οἱ οὐρανοὶ
ἀνεψύχθησαν, καὶ τὸ πνεῦμα ^m ἐπήλθεν. Ἀπὸ γὰρ τῆς πα-
λαιᾶς λοιπὸν ἐπὶ τὴν καινὴν ἐξάγει πολιτείαν ἡμᾶς, τὰς τε
πύλας ἡμῖν ἀνοίγνυς τὰς ἄνω, καὶ πνεῦμα πέμπων ἐκείθεν,
καλοῦν εἰς τὴν ἐκεῖ πατρίδα· καὶ οὐχ ἀπλῶς καλοῦν, ἀλλὰ
καὶ μετὰ ἀξιώματος τοῦ μεγίστου. Οὐ γὰρ ἀγγέλους καὶ
ἀρχαγγέλους ἐποίησεν, ἀλλὰ υἱοὺς θεοῦ κατασκευάσας καὶ
B ἀγαπητοὺς, οὕτως ἔλκει πρὸς ἐκείνην τὴν λῆξιν ἡμᾶς.

ⁿ Ταῦτ' οὖν ἐννοήσας ἅπαντα, καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ κα-
λοῦντος, καὶ τῆς πολιτείας τῆς ἐκεῖ, καὶ τῆς τιμῆς τῆς
δοθείσης ἄξιον ἐπίδειξαι βίον· τῷ κόσμῳ σταυρωθεὶς, καὶ

^g ἀνέπαυσε D. E. F. ^h ἐνταῦθα] + πάλιν B. C. p. p. βάπτισμα
om. F. ⁱ προσθεῖς F. ^k τῶν om. A. B. C. ^l βαπτίζοντος]
βαπτίσματος D. et pr. E. ^m κατήλθεν B. ⁿ ΘΘΙΚΟΝ. "Οτι
ὁ Χριστιανός, μὴ ἐπίδεικνύμενος ἀρίστην πολιτείαν, πλέον τιμωρεῖται. A.

σταυρώσας αὐτὸν σεαυτῷ, τὴν τῶν οὐρανῶν πολιτεύου πολιτείαν μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης· μηδὲ ἐπειδὴ τὸ σῶμά σου μὴ μετέστη πρὸς τὸν οὐρανὸν, νομίσης ἔχειν τι κοινὸν πρὸς τὴν γῆν· τὴν γὰρ κεφαλὴν ἄνω καθημένην ἔχεις. Καὶ διὰ τοῦτο δὲ πρότερον ἐνταῦθα παραγενόμενος ὁ δεσπότης, καὶ τοὺς ἀγγέλους ἀγαγὼν, τότε σε ἀναλαβὼν ἀπῆλθεν ἐκεῖ, ἵνα καὶ πρὸ τῆς ἀνόδου τῆς ἐκεῖσε μάθης, ὅτι δυνατόν σοι τὴν γῆν C ὡς τὸν οὐρανὸν οἰκεῖν. Μένωμεν τοίνυν τὴν εὐγένειαν τηροῦντες, ἣν ἐδεξάμεθα ἐξ ἀρχῆς, καὶ τὰ ἐκεῖ βασιλεία καθ' ἐκάστην ἐπιζητῶμεν τὴν ἡμέραν, καὶ πάντα τὰ ἐνταῦθα σκιὰν καὶ ὄναρ εἶναι νομίζωμεν. Οὐδὲ γὰρ εἰ βασιλεὺς τις τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πτωχὸν ὄντα ὅσε καὶ προσαιτοῦντα λαβὼν, υἱὸν ἐξαίφνης ἐποίησατο, τὴν καλύβην καὶ τὴν εὐτέλειαν τῆς καλύβης τῆς σῆς ἐνενόησας ἄν· καίτοιγε οὐ πολὺ τὸ μέσον ἐκεῖ. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἐνταῦθα λογίζου τι τῶν προτέρων· καὶ γὰρ ἐπὶ πολλῷ μείζουσιν ἐκλήθης. ^pΟ τε γὰρ καλῶν ὁ τῶν ἀγγέλων δεσπότης ἐστὶ· τὰ τε διδόμενα ἀγαθὰ καὶ λόγον καὶ διάνοιαν ὑπερβαίνει πᾶσαν. Οὐ γὰρ ἀπὸ γῆς εἰς γῆν σε μεθίστησι, καθάπερ ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ἀπὸ D γῆς εἰς οὐρανὸν, καὶ ἀπὸ φύσεως θνητῆς εἰς ἀθάνατον ^a καὶ δόξαν ἄρρητον, τότε δυναμένην μόνον φανῆναι καλῶς, ὅταν αὐτῆς ἀπολαύσωμεν. Τοιούτων τοίνυν μέλλων μετέχειν ἀγαθῶν, χρημάτων μοι μέμνησαι, καὶ τῆς ἐνταῦθα φαντασίας ἀντέχει; καὶ οὐ νομίζεις ἅπαντα τὰ ὀρώμενα τῶν τοῦ προσαιτούντος ῥακίων εὐτελέστερα εἶναι; Καὶ πῶς ἄξιος φανήσῃ ταύτης τῆς τιμῆς; ποῖαν δὲ ἕξεις ἀπολογίαν εἰπεῖν, μᾶλλον δὲ ποῖαν οὐ δώσεις δίκην, μετὰ τοσαύτην δωρεὰν ἐπὶ τὸν πρότερον ἔμετον τρέχων; Οὐκέτι γὰρ ὡς ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς υἱὸς θεοῦ ἁμαρτῶν κολάζῃ, καὶ γίνεται σοι E τὸ τῆς τιμῆς μέγεθος ἐφόδιον τιμωρίας μείζονος. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς οὐχ ὁμοίως δούλους ἁμαρτάνοντας, καὶ υἱοὺς τὸ αὐτὸ πλημμελοῦντας κολάζομεν· καὶ μάλιστα ὅταν μεγάλη παρ' ἡμῶν ^r εὐεργετημένοι τύχωσιν. Εἰ γὰρ ὁ παράδεισον

ο σε om. F. Mor. post ἐποίησατο collocant Sav. Ben. ^pΟ τε γὰρ . . . τὰ τε] "Οταν δὲ καὶ ὁ . . . καὶ τὰ A. B. C. "Οταν γὰρ ὁ . . . τὰ δὲ D. F. ἐστὶ] ἢ et mox ὑπερβαίνει B. Vid. adnot. ^a καὶ δόξαν] δόξαν καὶ Edd. ^r εὐεργετημένοι A. B. C. εὐεργετούμενοι et τυγχάνουσιν Edd.

166 λαχών, διὰ μίαν παρακοήν τοσαῦτα μετὰ τὴν τιμὴν ὑπέστη
 δεινά· οἱ τὸν οὐρανὸν ἀπολαβόντες ἡμεῖς, καὶ τῷ μονογενεῖ
 γενόμενοι συγκληρονόμοι, τίνα ἔχομεν συγγνώμην, τῷ ὅφει
 μετὰ τὴν περιστερὰν προστρέχοντες; Οὐκέτι γάρ, ⁹“γῆ
 εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ,” καὶ “ἐργᾶ τὴν γῆν,” καὶ τὰ (80)
 πρότερα ἀκουσόμεθα ἐκεῖνα, ἀλλὰ τὰ πολλῶ τούτων χαλε-
 πώτερα, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὰ δεσμὰ τὰ ἅλута, τὸν
 σκώληκα τὸν ἰοβόλον, τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων· καὶ μάλα
 εἰκότως. Ὁ γὰρ μὴδὲ εὐεργεσία τοσαύτη γενόμενος βελ-
 τίων, δικαίως ἂν τὴν ἐσχάτην καὶ χαλεπωτέραν ^δ ὤψῃ δίκην.
 Ἦνοιξέ ποτε καὶ ἔκλεισε τὸν οὐρανὸν Ἡλίας, ἀλλ’ ὥστε
 B ὑέτὸν ^ε κατενεγκεῖν καὶ ἀναστεῖλαι· σοὶ δὲ οὐχ οὕτως ἀνοί-
 γεται ὁ οὐρανὸς, ἀλλ’ ὥστε ἀναβῆναί σε ἐκεῖ· καὶ τὸ δὴ
 μεῖζον, οὐχ ὥστε ἀναβῆναι, ἀλλ’ ὥστε καὶ ἑτέρους ἀναγα-
 γεῖν, ^ν εἰ βουληθείης· τοσαύτην σοὶ παρρησίαν καὶ ἐξουσίαν
 ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ἔδωκεν ἅπασιν. Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖ ἡμῶν ἡ οἰκία,
 ἐκεῖ πάντα ἀποθάμεθα, καὶ μὴδὲν ἐνταῦθα ^ω καταλίπωμεν, ἵνα
 μὴ αὐτὰ ἀπολέσωμεν. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ κλεῖν ἐπιθής,
 καὶ θύρας καὶ μοχλοὺς, καὶ μυρίους ἐπιστήσης οἰκέτας, καὶ
 πάντων περιγένη τῶν κακούργων, ^κ καὶ τοὺς τῶν βασκάνων
 διαφύγῃς ὀφθαλμοὺς, καὶ τοὺς σήτας, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χρό-
 C νου γινομένην ἀπώλειαν, ὅπερ ἀδύνατον, τὸν γοῦν θάνατον
 οὐ διαφεύξῃ ποτέ, ἀλλ’ ^γ ἀφαιρεθήσῃ ἅπαντα ἐκεῖνα ἐν μιᾷ
 καιροῦ ῥοπῇ· καὶ οὐκ ἀφαιρεθήσῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς
 τῶν ἐχθρῶν πολλάκις παραπέμψεις χεῖρας. Ἄν δὲ εἰς ἐκεί-
 νην παραπέμψῃς τὴν οἰκίαν, πάντων ἀνώτερος ἔσῃ. Οὔτε
 γὰρ κλεῖν, οὔτε θύρας καὶ μοχλοὺς ἐπιθεῖναι δεῖ· τοιαύτη
 τῆς πόλεως ἐκείνης ἡ δύναμις· οὕτως ἄσυλον τὸ χωρίον ἐστί,
 καὶ φθορὰ καὶ πονηρία πάσῃ ἄβατον τοῦτο ^z ὑφέστηκε.

Πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας, ἔνθα μὲν ἀπόλλυται καὶ
 διαφθείρεται τὰ ἀποτιθέμενα, σωρεύειν ἅπαντα, ἔνθα δὲ
 ἀνέπαφα μένει, καὶ πλείω γίνεται, ἐνταῦθα μὴδὲ τὸ πολ-
 D λωστὸν ἀποτίθεσθαι μέρος, καὶ ταῦτα τὸν ἅπαντα μέλλον-

⁹ Gen. iii. 19. iv. 12.

^{*} ὤψῃ] Sic E. ceteri δώσει. ^ε καταγαγεῖν A. B. C. ^ν εἰ]
 ἐὰν Edd. ^ω καταλείπωμεν E. ^κ καὶ] καὶ D. E. F. ^γ ἀφαι-
 ρεθήσεται (bis) iidem. ^z ὑφέστηκε] καθέστηκε D. πέφυκε F. vid.
 adnot.

τας ἐκεῖ ^aβιώσεται χρόνον; Διὰ τοῦτο καὶ Ἕλληνες ἀπιστοῦσι τοῖς παρ' ἡμῶν λεγομένοις· ἀφ' ὧν γὰρ πρᾶττομεν, οὐκ ἀφ' ὧν λέγομεν, τὴν παρ' ἡμῶν ἀπόδειξιν λαμβάνειν ἐθέλουσι· καὶ ἐπειδὴν ἴδωσιν οἰκίας οἰκοδομουμένους λαμπράς, καὶ παραδείσους κατασκευάζοντας καὶ λουτρά, καὶ ἀγροὺς ὠνουμένους, οὐκ ^bἐθέλουσι πιστεῦσαι, ὅτι πρὸς ἑτέραν ^cπαρασκευαζόμεθα πόλεως ἀποδημίαν. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, φησὶν, ἅπαντα τὰ ἐνταῦθα ἂν ἐξαργυρίσαντες, ἐκεῖ προαπέ-
 θεντο· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα γινομένων στοχάζονται. Καὶ γὰρ ὁρῶμεν τοὺς σφόδρα εὐπόρους ἐν ἐκείναις μάλιστα ταῖς πόλεσιν οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ τὰ ἄλλα πάντα κεκτημένους, ἐν αἷς διατρίβειν μέλλουσιν. Ἄλλ' ἡμεῖς τὸναντίον ποιούμεν· ^dκαὶ τὴν μὲν γῆν, ἣν μικρὸν ὕστερον ἀφίεναι μέλλομεν, μετὰ πολλῆς κτώμεθα τῆς σπουδῆς, οὐχὶ χρήματα ¹⁶⁷μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ αἶμα αὐτὸ προϊέμενοι ὑπὲρ ^eπλήθρων καὶ οἰκημάτων ὀλίγων· ὑπὲρ δὲ τοῦ τὸν οὐρανὸν πρίασθαι οὐδὲ τὰ περιττὰ τῆς χρείας ἀνεχόμεθα δοῦναι, καὶ ταῦτα ὀλίγης αὐτὸν μέλλοντες ὠνεῖσθαι τιμῆς, καὶ διαπαντὸς ἔχειν, εἵγε αὐτὸν ὠνησαίμεθα. Διὰ τοι τοῦτο τὴν ἐσχάτην δώσομεν δίκην, γυμνοὶ καὶ πένητες ἀπιόντες ἐκεῖ· μᾶλλον δὲ οὐχ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας πτωχείας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν ἄλλους τοιούτους ποιούμεν, τὰς ἀνηκέστους ὑποστησόμεθα συμφοράς. Ὅταν γὰρ ἴδωσιν Ἕλληνες περὶ ταῦτα σπουδάζοντας τοὺς ^Bτοσοῦτων ἀπολαύσαντας μυστηρίων, πολλῶ μᾶλλον αὐτοὶ τῶν παρόντων ἀνθέξονται. ^fὍθεν πολὺ καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἡμετέραν κεφαλὴν σωρεύομεν πῦρ. Ὅταν γὰρ οἱ διδάσκων αὐτοὺς ὀφείλοντες ὑπερορᾶν τῶν φαινομένων ἀπάντων, αὐτοὶ μάλιστα πάντων αὐτοὺς εἰς τὴν τούτων ἐμβάλλωμεν ἐπιθυμίαν, πότε δυνησόμεθα σωθῆναι, τῆς ἑτέρων ἀπωλείας τὰς εὐθύνas ὑπέχοντες; ^gΟὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι ἀντὶ ἁλῶν καὶ λαμπάδων ἀφῆκεν ἡμᾶς εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἵνα καὶ τοὺς διαρρέοντας ὑπὸ τρυφῆς ἐπισφίγγωμεν, καὶ τοὺς τῇ μερίμνῃ τῶν χρημάτων ἐσκοτωμένους

^a βιώσασθαι Edd. ^b ἐθελήσουσι A. C. πιστεύνειν Edd. ^c Sic B. E. vulgo παρεσκευασάμεθα. ^d καὶ τὴν μὲν] τὴν μὲν γὰρ A. B. C. ^e πλήθρων] + γῆς A. B. μοχ πρίασθαι Edd. ^f Ὅθεν πολὺ] Sic E. καὶ πολὺ D. F. πολὺ A. B. C. σωρεύομεν] Sic E. Arm. ceteri cum Ge. σωρεύοντες. ^g Οὐκ οἶδας ὅτι ἀντὶ α. κ. λ. ἀφῆκεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς εἶναι A. B. C.

C φωτίζωμεν; Ὄταν οὖν καὶ εἰς σκότος αὐτοὺς ἐμβάλλωμεν
 πλείον, καὶ χαννοτέρους ποιῶμεν, τίς ἔσται σωτηρίας ἡμῖν
 ἐλπίς; Οὐκ ἔστιν οὐδεμία· ^h ἀλλ' οἰμώζοντες, καὶ τοὺς ὁδόν-
 τας βρύχοντες, καὶ δεδεμένοι πόδας καὶ χεῖρας εἰς τὸ τῆς
 γέεννης ἀπελευσόμεθα πῦρ, μετὰ τὸ κατεργασθῆναι καλῶς
 ταῖς τοῦ πλούτου φροντίσι. Ταῦτ' οὖν ἐννοήσαντες ἅπαντα,
 τὰ δεσμὰ λύσωμεν τῆς τοιαύτης ἀπάτης, ἵνα μηδὲ εἰς ἐκεῖνα
 ἐμπέσωμεν τὰ τῷ πυρὶ παραδιδόντα ἡμᾶς τῷ ἄσβέστῳ. Ὁ (81
 μὲν γὰρ χρήμασι δουλεύων, καὶ ταῖς ἐνταῦθα ἀλύσεσι καὶ
 ταῖς ἐκεῖ διηνεκῶς ἔσται ὑπεύθυνος· ὁ δὲ ταύτης ἀπηλλαγ-
 D μένος τῆς ἐπιθυμίας, ἐκατέρας τεύξεται τῆς ἐλευθερίας· ἥς
 ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐπιτύχωμεν, τὸν χαλεπὸν τῆς φιλοχρηματίας
 συντρίψαντες ζυγὸν, πτερώσωμεν ἑαυτοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ.

1 Τότε ἀνήχθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος,
 πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

E ΤΟΤΕ· πότε; Μετὰ τὴν τοῦ πνεύματος κάθοδον, μετὰ
 τὴν φωνὴν τὴν ἄνωθεν ἐνεχθεῖσαν καὶ λέγουσαν· “οὗτός
 ἔστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠνδόκησα.” Καὶ τὸ δὴ
 θαυμαστὸν, ὅτι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου· τοῦτο γὰρ
 αὐτὸν ^a ἀνάγειν ἐνταῦθά φησιν. Ἐπειδὴ γὰρ πάντα πρὸς
 διδασκαλίαν ἡμῶν ἔπραττε τε καὶ ὑπέμενεν, ἀνέχεται καὶ
 τῆς ἐκεῖσε ἀναγωγῆς, καὶ τῆς πρὸς τὸν διάβολον πάλης· ἵνα
 168 ἕκαστος τῶν βαπτιζομένων, εἰ μετὰ τὸ βάπτισμα μείζονας
 ὑπομείνῃε πειρασμοὺς, μὴ ταράττηται, ὡς παρὰ προσδοκίαν

¹ Cap. iv. v. 1.

^h ἀλλ' ἀνάγκη οἰμώζοντας, καὶ τ. ὁ. βρύχοντας, καὶ δεδεμένους π. κ. χ. εἰς τὸ τῆς γ. ἀποπέμπεσθαι πῦρ A. B. C. Pro vulgatis stant Verss.
 Ном. XIII. ^a ἐνάγειν A.

τοῦ πράγματος γινομένου, ἀλλὰ μένη γενναίως πάντα φέρων, ὡς κατὰ ἀκολουθίαν τούτου συμβαίνοντος. Καὶ γάρ διὰ τοῦτο ἔλαβες ὅπλα, οὐχ ἵνα ἀργῇς, ἀλλ' ἵνα πολεμῇς. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπιόντας κωλύει τοὺς πειρασμοὺς ὁ θεός· πρῶτον μὲν ἵνα μάθῃς ὅτι πολλῶ γέγονας ἰσχυρότερος· ἔπειτα ἵνα μένης μετριάζων, ^bμηδὲ τῷ μεγέθει τῶν δωρεῶν ἐπαρθῇς, τῶν πειρασμῶν συστέλλειν σε δυναμένων· πρὸς τούτοις, ἵνα ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, ^cὁ τέως ἀμφιβάλλων περὶ τῆς σῆς B ἀποστάσεως, ἀπὸ τῆς βασιάνου τῶν πειρασμῶν πληροφορηθῇ, ὅτι τέλεον αὐτὸν ἐγκαταλιπὼν ἀπέστη· ^dτέταρτον, ἵνα ἰσχυρότερος καὶ σιδήρου παντὸς εὐτονώτερος ταύτῃ κατασκευασθῇς· πέμπτον, ἵνα ἀπόδειξιν λάβῃς σαφῇ τῶν πιστευθέντων σοι θησαυρῶν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπῆλθεν ὁ διάβολος, εἰ μὴ σε ἐν μείζονι γενόμενον εἶδε τιμῇ. Ἐντεῦθεν γοῦν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπανέστη τῷ Ἀδὰμ, ἐπειδὴ πολλῇς αὐτὸν εἶδεν ἀπολαύσαντα τῆς ἀξίας. Διὰ τοῦτο παρετάξατο πρὸς τὸν Ἰῶβ, ἐπειδὴ στεφανούμενον αὐτὸν καὶ ἀνακηρυττόμενον ἐθεάσατο παρὰ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ. Καὶ πῶς οὖν φησιν, ²“εὐχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν;” Διὰ τοῦτο οὐκ ἀνιόντα C αὐτὸν ἀπλῶς δείκνυσί σοι τὸν Ἰησοῦν, ^eἀλλὰ ἀναγόμενον κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, αἰνιττόμενος διὰ τούτων, ὅτι οὐκ αὐτοὺς ἐπιπηδᾷ χρή, ἀλλ' ἐλκομένους ἐστάναι γενναίως. Καὶ ὅρα ποῦ λαβὼν αὐτὸν τὸ πνεῦμα ἀνήγαγεν· οὐκ εἰς πόλιν ^fκαὶ ἀγορὰν, ἀλλ' εἰς ἔρημον. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν διάβολον ἐπισπάσασθαι ἐβούλετο, οὐ διὰ τῆς πείνης μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ τόπου δίδωσιν αὐτῷ λαβὴν. Τότε γὰρ μάλιστα ἐπιτίθεται ὁ διάβολος, ὅταν ἴδῃ μεμονωμένους καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντας. Οὕτω καὶ τῇ γυναικὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν ^gἐπέθετο, μόνην αὐτὴν ἀπολαβὼν, καὶ τοῦ ἀνδρὸς χωρὶς οὔσαν εὐρών. Ὅταν ^hμὲν γὰρ μεθ' ἐτέρων ὄντας ἴδῃ καὶ συγκεκροτημένους, D οὐχ ὁμοίως θαρρεί, οὐδὲ ἔπεισι. Διὸ χρή μάλιστα καὶ διὰ τοῦτο μετ' ἀλλήλων ἀγελάζεσθαι συνεχῶς, ὥστε μὴ εὐχαιρώτους εἶναι τῷ διαβόλῳ. Εὐρὼν τοίνυν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐρήμῳ ἀβάτῳ (ὅτι γὰρ τοιαύτη ἡ ἔρημος ἦν, ὁ Μάρκος

² Matth. xxvi. 41.

^b μηδὲ] καὶ μηδὲ D. E. F.   ^c ὁ τέως] ἄτε ὡς F. Mor.   ^d τὸ τέταρτον Edd.   ^e ἀλλὰ] + καὶ F.   ^f καὶ] καὶ εἰς et p. p. εἰς τὴν ἔρημον Edd.   ^g ἐπετίθετο F.   ^h μὲν om. F.

ἐδήλωσεν εἰπὼν, ὅτι ³ “μετὰ τῶν θηρίων ἦν,”) ὅρα μεθ’ ὅσης προσέρχεται κακουργίας καὶ πονηρίας, καὶ ποῖον παρατηρεῖ καιρόν. Οὐδὲ γὰρ νηστεύοντι, ἀλλὰ πεινῶντι προσέρχεται ἵνα σὺ μάθῃς, ἡλίκον ἢ νηστεία καλόν, καὶ πῶς ὅπλον ἐστὶ κατὰ τοῦ διαβόλου μέγιστον, καὶ ὅτι μετὰ τὸ λουτρὸν οὐ τρυφῇ καὶ μέθῃ καὶ τραπέζῃ πληθούσῃ, ἀλλὰ νηστεία προσ-
 E ἔχειν δεῖ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐνήστευσεν, ¹ οὐκ αὐτὸς ταύτης δεόμενος, ἀλλ’ ἡμᾶς παιδεύων. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ (82) ἁμαρτήματα τὰ πρὸ τοῦ λουτροῦ τὸ γαστρί δουλεύειν εἰσῆγαγεν· ὥσπερ ἂν εἴ τις νοσοῦντα ὑγιῇ ποιήσας, κελεύει μὴ
 169 ποιεῖν ἐκεῖνα, ἐξ ὧν ἡ νόσος γέγονεν· οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα ^k καὶ αὐτὸς μετὰ τὸ λουτρὸν νηστείαν εἰσῆγαγε. Καὶ γὰρ καὶ τὸν Ἀδὰμ ἡ ἀκρασία τῆς γαστροῦ ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου, καὶ τὸν κατακλυσμὸν τὸν ἐπὶ τοῦ Νῶε αὕτη πεποίηκε, καὶ τοὺς Σοδόμων κεραυνοὺς αὕτη κατήγαγεν. Εἰ γὰρ καὶ πορνείας ἐγκλημα ἦν, ἀλλ’ ὅμως ἐκατέρας τῆς κολάσεως ἡ ρίζα ἐντεῦθεν ἐφύη· ὅπερ καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ αἰνιττόμενος ἔλεγε·
⁴ “πλὴν τοῦτο τὸ ἀνόμημα Σοδόμων, ὅτι ἐν ὑπερηφανίᾳ καὶ ¹ ἐν πλησμονῇ ἄρτων, καὶ ἐν εὐθηνίαις ἐσπατάλων.” Οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι τὰ μέγιστα εἰργάσαντο κακὰ, ἀπὸ τῆς μέθης καὶ τῆς τρυφῆς ἐπὶ τὴν ἀνομίαν ἐξοκείλαντες. Διὰ δὲ τοῦτο
 B καὶ αὐτὸς νηστεύει τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἡμῖν τὰ φάρμακα τῆς σωτηρίας δεικνύς, καὶ οὐ προέρχεται περαιτέρω, ὥστε μὴ πάλιν τῇ ὑπερβολῇ τοῦ θαύματος ἀπιστηθῆναι τῆς οἰκονομίας τὴν ἀλήθειαν. Νῦν μὲν γὰρ ^m οὐκ ἂν τοῦτο ἐγένετο, ἐπειδὴ καὶ Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας προλαβόντες εἰς τοσοῦτον ἴσχυσαν ἐξελεῖν μῆκος, τῇ τοῦ θεοῦ ⁿ κραταιούμενοι δυνάμει. Εἰ δὲ περαιτέρω προέβη, πολλοῖς ἂν καὶ ἐντεῦθεν ἄπιστος ἔδοξεν εἶναι ἢ τῆς σαρκὸς ἀνάληψις. Νηστεύσας τοίνυν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας τοσαύτας, “ὑστερον ἐπει-
 C πλακεῖς δείξῃ πῶς δεῖ ^o περιγίνεσθαι καὶ νικᾶν. Οὕτω δὲ καὶ ἀθληταὶ ποιοῦσι· τοὺς γὰρ μαθητὰς τοὺς ἑαυτῶν διδάσκοντες

³ Marc. i. 13.⁴ Ezech. xvi. 49.ⁱ οὐκ] οὐχ ὡς Ep.^k καὶ om. A. B.¹ ἐν om. C. E. F. ἐν

ante εὐθηνίαις om. E. F.

^m οὐκ ἂν] οὐδὲν A.ⁿ Sic E. “κραται-

ούμενοι MSS. multi.” Montef. Vulgo κρατούμενοι.

^o περιγενέσθαι

(bis) C. E. F. et pr. D.

περιγίνεσθαι καὶ νικᾶν, ἐκόντες ἐν ταῖς παλαιστροαῖς συμπλέκονται ἐτέροις, ἐν τοῖς τῶν ἀντιπάλων σώμασι παρέχοντες τούτοις θεωρεῖν καὶ παιδεύεσθαι τῆς νίκης τὸν τρόπον. Ὁ δὲ καὶ τότε ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ ἐβούλετο αὐτὸν ἐπισπάσασθαι εἰς τοῦτο, καὶ τὸ πεινῆν αὐτῷ κατάδηλον ἐποίησε, καὶ προσελθόντα ἐδέξατο, καὶ δεξάμενος, ἅπαξ καὶ δις καὶ τρις αὐτὸν ^pκατέρραξε μετ' εὐκολίας τῆς αὐτῷ προσηκούσης. Ἄλλ' ἵνα μὴ παρατρέχοντες τὰς νίκας ταύτας, λυμαινώμεθα ^D ὑμῶν τὴν ὠφέλειαν, ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρξάμενοι προσβολῆς ἐκάστην μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσωμεν.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐπέινασε, φησὶ, ⁵ “προσελθὼν ὁ πειράζων εἶπεν αὐτῷ· εἰ υἱὸς εἰ τοῦ θεοῦ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.” Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσε φωνῆς ἄνωθεν φερομένης καὶ λεγούσης· “οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός.” ἤκουσε δὲ καὶ Ἰωάννου τοσαῦτα περὶ αὐτοῦ μαρτυροῦντος, εἶτα εἶδε πεινῶντα· ἐν ἀμυχανία λοιπὸν ἦν, καὶ οὔτε ὅτι ἄνθρωπος ἦν ψιλὸς πιστεῦσαι ἡδύνατο, διὰ τὰ περὶ αὐτοῦ λεχθέντα· οὐδ' αὖ πάλιν παραδέξασθαι, ὅτι υἱὸς ἦν τοῦ θεοῦ, διὰ τὸ βλέπειν ^E αὐτὸν πεινῶντα. Ὅθεν ἐν ἀμυχανία γενόμενος, ἀμφιβόλους ἀφίησι φωνάς. Καὶ ὥσπερ τῷ Ἀδὰμ προσελθὼν παρὰ τὴν ἀρχὴν, πλάττει τὰ μὴ ὄντα, ἵνα μάθῃ τὰ ὄντα· οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα, οὐκ εἰδὼς σαφῶς τὸ ἀπόρρητον τῆς οἰκονομίας μυστήριον, καὶ τίς ποτέ ἐστιν ὁ παρὼν, ἕτερα ἐπιχειρεῖ πλέκειν δίκτυα, δι' ὧν ᾗετο εἰσεσθαι τὸ κεκρυμμένον καὶ ἀσαφές. Καὶ τί φησιν; “Εἰ υἱὸς εἰ τοῦ θεοῦ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ¹⁷⁰ ἄρτοι γένωνται.” Οὐκ εἶπεν, ἐπειδὴ πεινᾷς· ἀλλ' “εἰ υἱὸς εἰ τοῦ θεοῦ” νομίζων ὑποκλέπτειν αὐτὸν τοῖς ἐγκωμίοις. Διὸ καὶ τὴν πείναν ἐσίγησεν, ἵνα μὴ δόξῃ ^a προφέρειν αὐτῷ τοῦτο καὶ ὀνειδίζειν. Οὐ γὰρ εἰδὼς τῶν οἰκονομουμένων τὸ ἰεγεθος, αἰσχροὺς αὐτῷ τοῦτο ἐνόμιζεν εἶναι. Διὸ κολακεύων αὐτὸν ὑπούλως, τῆς ἀξίας μέμνηται μόνῃς. Τί οὖν ὁ Χριστός; Τὸν τυφὸν αὐτοῦ καθαιρῶν, καὶ δεικνὺς οὐκ αἰσχύνης ἄξιον ὃν τὸ συμβᾶν, οὐδὲ ἀνάξιον τῆς αὐτοῦ σοφίας, ὅπερ κολακεύων αὐτὸν ἐκεῖνος ἀπεσίγησε, τοῦτο εἰς μέσον αὐτὸς προφέρει καὶ τίθησι, λέγων· ⁶ “οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται

^p v. 3.^a v. 4.^p κατέρραξε pr. D.
φέρειν.^a προφέρειν] Sic A. B. E. vulgo προσ-

Β ἄνθρωπος.” [Ἦ’ ὅθεν ἄρχεται ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν γαστέρα ἀνάγκης.] Σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου τὴν κακουργίαν, καὶ πόθεν ἄρχεται τῶν παλαισμάτων, καὶ πῶς τῆς οἰκείας οὐκ ἐπιλανθάνεται τέχνης. Ἀφ’ ὧν γὰρ καὶ τὸν πρῶτον ἐξέβαλεν ἄνθρωπον, καὶ ὁ ἑτέροις μυρίοις περιέβαλε κακοῖς, ἀπὸ τούτων καὶ ἐνταῦθα πλέκει τὸν δόλον, (83) τῆς κατὰ τὴν γαστέρα ἀκρασίας λέγω. Πολλῶν γοῦν καὶ νῦν ἔστιν ἀκοῦσαι ἀνοήτων, λεγόντων τὰ μυρία διὰ τὴν κοιλίαν κακά. Ἦ’ ὁ δὲ Χριστὸς δεικνύς, ὅτι τὸν ἐνάρετον οὐδὲ ἂν αὕτη ἡ τυραννὶς καταναγκάζει τι τῶν μὴ προσηκόντων ποιεῖν, καὶ πεινᾶ, καὶ οὐχ ὑπακούει τῷ ἐπιτάγματι, παιδεύων ἡμᾶς ἐν μηδεὶ πείθεσθαι τῷ διαβόλῳ. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐντεῦθεν καὶ τῷ θεῷ προσέκρουσε, καὶ νόμον παρέβη, ἐκ περιουσίας σε διδάσκει, καὶ μὴ παράβασις ἢ τὸ παρ’ αὐτοῦ κελευόμενον, μηδὲ οὕτω πείθεσθαι. Καὶ τί λέγω παράβασις; Κἂν γάρ τι χρήσιμον λέγωσιν οἱ δαίμονες, φησί, μηδὲ οὕτω ὡς προσέχε αὐτοῖς. Οὕτω γοῦν καὶ τοὺς δαίμονας ἐπεστόμισε ἐκείνους, κηρύττοντας αὐτὸν υἱὸν θεοῦ. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ πάλιν αὐτὸ τοῦτο βοῶσιν ἐπετίμησε· καίτοι τὸ λεγόμενον χρήσιμον ἦν· ἀλλ’ ἐκ περιουσίας ἀτιμάζων αὐτοὺς, καὶ ἀποτειχίζων τὴν καθ’ ἡμῶν ἐπιβουλήν, καὶ σωτήρια δόγματα κηρύττοντας ἤλανε, ἐμφράττων αὐτῶν τὰ στόματα, καὶ σιγᾶν κελεύων. * Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐνταῦθα τοῖς λεγομένοις ὡς ἐπένευσεν· ὅλλὰ τί φησιν; “Οὐκ ἐπ’ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν ὅτι δύναται ὁ θεὸς καὶ ῥήματι θρέψαι τὸν πεινῶντα· ἀπὸ τῆς παλαιᾶς φέρων αὐτῷ μαρτυρίαν γραφῆς, καὶ παιδεύων, καὶ λιμώττωμεν, καὶ ὁτιοῦν πάσχωμεν, μηδέποτε ἀφίστασθαι τοῦ δεσπότου. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι καὶ μὴν ἐπιδείξασθαι ἐχρῆν ἐροίμην ἂν αὐτόν, τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; Οὐδὲ γὰρ ἵνα Ε πιστεύσῃ, ταῦτα ἔλεγεν ἐκεῖνος, ἀλλ’ ἵνα, ὡς ᾤετο, εἰς ἀπιστίαν ἐλέγχῃ. Ἐπεὶ καὶ τοὺς πρῶτους οὕτως ἠπάτησε καὶ

* Ὁθεν ἐκεῖνος ἄρχεται ἀπὸ Ε. Καὶ πόθεν ἄρχεται; Ἀπὸ F. Ita nihil erubuit a necessitate ventris incipere. Ge. Clausulam sane quam molestam praetermisit Arm. ὁ ἑτέροις μυρίοις F. ceteri ἑτέροις μυρίοις. Certe ἑτέροις invenerunt Interpp. Ὁ δὲ] Ἄλλ’ ὁ Edd. ὡς αὕτη] Sic A. B. vulgo αὕτη. ὡς προσέχειν F. * Καὶ om. A. B. ὡς ἐπινεύει A. B. C. ὅλλὰ τί φησιν;] Sic Ge. Arm. ἀλλ’ ἡρέμα καὶ ἐλέγχει λέγων A. B. C.

ἤλεγξεν, οὐ σφόδρα πιστεύοντας τῷ θεῷ. Ἐναντία γὰρ ὡν εἶπεν ὁ θεὸς, ἐκεῖνος ὑποσχόμενος, καὶ κεναῖς αὐτοὺς φυσήσας ἐλπίσι, καὶ εἰς ἀπιστίαν ἐμβαλὼν, οὕτω καὶ ὧν εἶχον ἀγαθῶν ἐξέβαλεν. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς δείκνυσιν ἑαυτὸν, μήτε τούτῳ 171 τότε, μήτε ὕστερον τοῖς τὰ αὐτοῦ φρονοῦσιν Ἰουδαίοις σημεῖα αἰτοῦσιν ^a ἐπινεύσας, πανταχοῦ παιδεύων ἡμᾶς, καὶ δυνώμεθά τι ποιεῖν, μηδὲν πράττειν εἰκῇ καὶ μάτην, μηδὲ ἀνάγκης ἐπικειμένης πείθεσθαι τῷ διαβόλῳ.

Τί οὖν ὁ μιαρὸς οὗτος; Ἡττηθεὶς ^b καὶ πείσαι μὴ δυνηθεὶς τὸ κελευόμενον ποιῆσαι, καὶ ταῦτα πείνης ἐπικειμένης τοσαύτης, ἐφ' ἕτερον πρόεισι λέγων ⁷ “Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω· γέγραπται γάρ· ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σου, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἁρουσί σε.” Τί δήποτε καθ' ἐκάστην πείραν τοῦτο προστίθουσιν, “εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ;” Ὅπερ ἐπὶ τῶν ^c προτέρων ἐποίησε, B τοῦτο καὶ νῦν ποιεῖ. Ὡσπερ γὰρ τότε διέβαλε τὸν θεόν, λέγων ὅτι ⁸ “ἢ ἂν ἡμέρα φάγητε, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί” διὰ τούτων δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι ἠπάτηνται καὶ παρελογίσθησαν, καὶ οὐδὲν εἰσιν εὐηργετημένοι· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ τοῦτο αἰνίττεται λέγων, ὅτι εἰκῇ σε ἐκάλεσεν υἱόν, καὶ ἠπάτησε τῇ δωρεᾷ· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, παράσχον ἡμῖν ἀπόδειξιν τοῦ τῆς δυνάμεως εἶναι ἐκείνης. Εἶτα, ἐπειδὴ ἀπὸ γραφῶν αὐτῷ διελέχθη, καὶ αὐτὸς τοῦ προφήτου παράγει μαρτυρίαν. Πῶς οὖν ὁ Χριστὸς; Οὐκ ἡγανάκτησεν, οὐ παρωξύνθη, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικειᾶς πάλιν ἀπὸ τῶν γραφῶν αὐτῷ διαλέγεται λέγων ⁹ “οὐκ C ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου” παιδεύων ἡμᾶς, ὅτι τοῦ διαβόλου οὐ διὰ σημείων, ἀλλὰ δι' ἀνεξικακίας καὶ μακροθυμίας περιγίνεσθαι χρὴ, καὶ μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν καὶ φιλοτιμίαν ἀπλῶς. Σκόπει δὲ αὐτοῦ τὸ ἀνόητον καὶ ἀπὸ τῆς μαρτυρίας αὐτῆς, ἧς παρήγαγεν. Αἱ μὲν γὰρ παρὰ τοῦ κυρίου παρενεχθεῖσαι μαρτυρίαι σφόδρα ἀρμοδίως ^d ἀμφότεραι εἴρηνται· αἱ δὲ παρ' ἐκείνου ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, καὶ οὐδὲ

⁷ v. 6.⁸ Gen. iii. 5.⁹ v. 7.

^a ἐπινεύοντα Edd. ^b καὶ πείσαι] πείσαι γὰρ Mor. Ben. Haec prave distinguuntur in Edd. ^c προτέρων] προπατόρων B. ex corr. rec. in majoribus nostris Ge. ^d ἀμφότεραι om. A. B. C. Ge. habet Arm.

τοῖς προκειμένοις τὸ προσῆκον ἀντεπήγετο. Οὐ γὰρ δὴ τὸ
 D γεγράφθαι, “ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σου,”
 παραινεῖ ρίπτειν ἑαυτὸν καὶ κρημνίζειν· ἄλλως δὲ οὐδὲ περὶ
 τοῦ κυρίου τοῦτο εἰρημένον ἐστίν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τέως
 οὐκ ἤλεγξε, καίτοιγε καὶ ὑβριστικῶς αὐτοῦ χρησαμένου τῷ
 λόγῳ, καὶ σφόδρα ἐναντίως. Οὐδεὶς γὰρ παρὰ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 ταῦτα αἰτεῖ, ἀλλὰ διαβόλου καὶ δαιμόνων τὸ βάλλειν ἑαυ-
 τὸν κάτω τοῦ θεοῦ δὲ καὶ τοὺς κειμένους ἀνιστάν. Εἰ γὰρ
 δύναμιν ἐπιδείξασθαι ἔδει, οὐχ ἑαυτὸν ρίπτουντα εἰκῇ καὶ (84)
 κρημνίζοντα, ἀλλ’ ἐτέρους σώζοντα. Τὸ δὲ ἑαυτοὺς ρίπτειν
 εἰς φάραγγας καὶ κρημνοὺς, τῆς ἐκείνου φάλαγγός ἐστιν.
 E Οὕτω γοῦν ὁ παρ’ αὐτοῖς πλάνος ποιεῖ πανταχοῦ. Ἀλλ’
 ὁ Χριστὸς, καὶ τούτων εἰρημένων, οὐδέπω ἑαυτὸν ἐκκαλύπτει,
 ἀλλ’ ὡς ἄνθρωπος τέως αὐτῷ διαλέγεται. Τὸ γὰρ εἰπεῖν,
 “οὐκ ἐπ’ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος,” καὶ τὸ “οὐκ ἐκ-
 πειράσεις κύριον τὸν θεόν σου,” οὐ σφόδρα ἑαυτὸν ἐκκαλύ-
 πτοντος ἦν, ἀλλ’ ἓνα τῶν πολλῶν δεικνύντος. Μὴ θαυμάσης
 δὲ, εἰ τῷ Χριστῷ διαλεγόμενος περιτρέπεται πολλάκις. Κα-
 172 θάπερ γὰρ οἱ πυκτεύοντες, ὅταν καιρίας δέξωνται πληγὰς,
 αἵματι περιρρέομενοι πολλῷ καὶ σκοτούμενοι περιφέρονται·
 οὕτω δὴ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῆς προτέρας καὶ δευτέρας πληγῆς
 σκοτωθεὶς, ἀπλῶς τὰ ἐπίοντα φθέγγεται· καὶ πρόεισιν ἐπὶ
 ἑ τὴν τρίτην προσβολήν. ¹⁰ “Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν εἰς ὄρος
 ὑψηλόν, δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας, καὶ φησι· πάντα
 σοι ταῦτα δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. Τότε λέγει
 αὐτῷ· ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ· ^h κύριον
 τὸν θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.”
 Ἐπειδὴ γὰρ λοιπὸν εἰς τὸν πατέρα ἡμάρτανε, τὰ ἐκείνου
 πάντα αὐτοῦ λέγων εἶναι, καὶ θεὸν ἐσπούδαζεν ἑαυτὸν ἀπο-
 B φῆναι, ὡς δημιουργὸν τοῦ παντός, τότε ἐπετίμησε· καὶ οὐδὲ
 τότε μετὰ σφοδρότητος, ἀλλ’ ἀπλῶς· ⁱ “ὕπαγε, Σατανᾶ”
 ὅπερ καὶ πρόσταγμα μᾶλλον ἦν, ἢ ἐπιτίμησις. Ὁμοῦ τε
 γὰρ εἶπεν αὐτῷ, ὕπαγε, καὶ δραπετεῦσαι αὐτὸν ἐποίησεν·
^k οὔτε γὰρ ἐτέρους πειρασμοὺς προσήγαγε.

¹⁰ v. 8, 9, 10.

ἑ ἑαυτοὺς A. B. ὁ] καὶ ὁ E. παρ’ αὐτοῖς om. A. B. C. Ex
 Verss. nihil definiri potest. ἑ τὴν om. A. B. C. ^h κυρίῳ τῷ θεῷ
 A. B. 4 Mosqq. ⁱ ὕπαγε] + ὀπίσω μου A. B. ^k οὔτε] οὐδὲ B.
 F. Mox προσῆγε A. C. D.

Καὶ πῶς ὁ Λουκᾶς φησιν, ὅτι ¹¹ πάντα συνετέλεσε πειρασμόν; Ἐμοὶ δοκεῖ τὰ κεφάλαια τῶν πειρασμῶν εἰπὼν, πάντα εἰρηκέναι, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἐν τούτοις περιειλημμένων. Τὰ γὰρ μυρία συνέχοντα κακὰ, ταῦτά ἐστι τὸ γαστρὶ δουλεύειν, τὸ πρὸς κενοδοξίαν τι ποιεῖν, τὸ μανία χρημάτων ὑπεύθυνον εἶναι. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ μαρὸς οὗτος συνιδὼν, τὸ C πάντων ἰσχυρότερον ὕστερον τέθεικε, τὴν τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαν· ἄνωθεν μὲν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὠδίνων ἐλθεῖν ἐπὶ τοῦτο, ἔσχατον δὲ τοῦτο τηρῶν, ὡς τῶν ἄλλων δυνατώτερον ὄν. Καὶ γὰρ οὗτος αὐτοῦ τῆς πάλης ὁ νόμος, τὰ ¹δοκούντα μᾶλλον ὑποσκελίζειν, ταῦτα ^mἔσχατα προσάγειν. Ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ ἐποίησε. Διὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι εὐτελεστέρων καὶ ἀσθενεστέρων ἀρξάμενος, ἐπὶ τὸ ἰσχυρότερον πρόεισι. Πῶς οὖν τούτου ⁿπεριγενέσθαι δεῖ; Οὕτως ὡς ὁ Χριστὸς ἐπαίδευσεν, ἐπὶ τὸν θεὸν καταφεύγοντας, καὶ μήτε ἐν λιμῷ ταπεινοῦσθαι, πιστεύοντας τῷ δυναμένῳ καὶ διὰ λόγου τρέφειν, μήτε ἐν οἷς ἂν λαμβά- D νωμεν ἀγαθοῖς πειράζειν τὸν δεδωκότα, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῇ ἄνωθεν δόξῃ, τῆς ἀνθρωπίνης οὐδένα ποιουμένους λόγον, καὶ πανταχοῦ τῆς χρείας τὸ περιττὸν ἀτιμάζειν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὑποπίπτειν τῷ διαβόλῳ ποιεῖ, ὡς τὸ τοῦ πλείονος ἐφίεσθαι, καὶ πλεονεξίας ἐρᾶν. Καὶ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν νῦν ^oγινομένων ἐστὶν ἰδεῖν. Καὶ γὰρ καὶ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες· ταῦτά σοι πάντα δώσομεν, εἰάν πεσὼν προσκυνήσῃς· ἀνθρωποι μὲν ὄντες τὴν φύσιν, ὄργανα δὲ ἐκείνου ^pγενόμενοι. Ἐπεὶ καὶ τότε οὐ δι' ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἐτέρων αὐτῷ E προσήει. Ὅπερ καὶ ὁ Λουκᾶς δηλῶν ἔλεγεν, ὅτι “ἕως καιροῦ ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ” δηλῶν ὅτι μετὰ ταῦτα διὰ τῶν οἰκείων ὀργάνων αὐτῷ προσήει. ¹² “Καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσ- ἦλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ.” Ἡνίκα γὰρ τὰ τῆς προσβολῆς ἐγίνετο, οὐκ εἴασεν αὐτοὺς φαίνεσθαι, ὥστε μὴ ταύτη σοβῆσαι τὴν ἄγραν· ἐπειδὴ δὲ αὐτὸν ἐν ἅπασιν ἤλεγξε, καὶ δραπετεῦσαι ^qπαρεσκεύασε, τότε φαίνονται ἐκείνοι· ἵνα καὶ 173

¹¹ Luc. iv. 13.¹² v. 11.

¹ δοκούντα] δυνάμενα A. B.
 ἔσχατα D. ἔσχατον προσάγει F.
 μένων Edd. ^p γινόμενοι B. F.
 om. A. Euth.

^m ἔσχατα προσάγειν] προσάγει
ⁿ περιγίνεσθαι A. B. ^o γενο-
^q παρεσκεύαζε Edd. p. p. καὶ συ

σὺ μάθης, ὅτι καὶ σέ μετὰ τὰς κατ' ἑκείνον νίκας ἄγγελοι δέξονται, κροτοῦντες καὶ δορυφοροῦντες ἐν ἅπασιν. Οὕτω γοῦν καὶ τὸν Λάζαρον μετὰ τὴν κάμινον τῆς πτωχείας καὶ τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς στενοχωρίας ἀπάσης, ἄγγελοι λαβόντες ἀπῆλθον. Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, πολλὰ ὁ Χριστὸς ἐπιδείκνυται νῦν, ὧν καὶ ἡμεῖς ἀπολαύειν μέλλομεν.

^s Ἐπεὶ οὖν ταῦτα πάντα διὰ σέ γέγονε, ζήλωσον καὶ μίμησαι τὴν νίκην. Καὶν προσέλθῃ σοὶ τις τῶν τοῦ δαίμονος (85) ἐκείνου θεραπευτῶν, καὶ τὰ ἐκείνου φρονούντων, ὀνειδίζων καὶ λέγων· εἰ θαυμαστὸς εἰ καὶ μέγας, μετὰσστησον τὸ ὄρος· μὴ ταραχθῆς, μηδὲ θορυβηθῆς· ἄλλὰ μετὰ ἐπιεικειᾶς ἀποκριναι, καὶ εἰπὲ ὅπερ τοῦ δεσπότη σου ἤκουσας λέγοντος·
 B “οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.” Καὶν ἐκείνος δόξαν καὶ δυναστείαν προβαλλόμενος, καὶ χρημάτων πλῆθος ἁπειρον, ^w κελεύῃ προσκυνεῖν, στήθι πάλιν γενναίως. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δεσπότη πάντων ἡμῶν τοῦτο πεποίηκεν ὁ διάβολος μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐφ' ἐκάστου τῶν ἐκείνου δούλων ταύτας προσάγει τὰς μηχανάς· οὐκ ἐν ὄρεσι μόνον ^x καὶ ἐν ἐρημίαις, οὐδὲ δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν πόλεσι, καὶ ἐν ἀγοραῖς, καὶ ἐν δικαστηρίοις, καὶ διὰ τῶν συγγενῶν ἡμῖν ἀνθρώπων. Τί οὖν δεῖ ποιεῖν; Ἀπιστεῖν αὐτῷ καθόλου, καὶ τὰς ἀκοὰς ἀποφράττειν, καὶ κολακεύοντα C μισεῖν, καὶ ὅταν μεῖζονα ἐπαγγέλληται, τότε μεῖζόνως ἀποστρέφεσθαι. Ἐπεὶ καὶ τὴν Εὐαν, ὅτε μάλιστα ἐπῆρε ^y ταῖς ἐλπίσι, τότε κατέβαλε, καὶ τὰ μέγιστα εἰργάσατο κακά. Καὶ γὰρ ἐχθρὸς ἐστὶν ἄσπονδος, καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον ^z ἀνεδέξατο πρὸς ἡμᾶς. Καὶ οὐχ οὕτως ἡμεῖς σπουδάζομεν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ὡς ἐκείνος ὑπὲρ τῆς ἀπωλείας τῆς ἡμετέρας. Ἀποστραφῶμεν τοίνυν αὐτὸν, μὴ ῥήμασι μό-

^r ἐκείνον] ἐκείνων A. E. ἐκείνου B. Ep. Ge. vid. adnot. ^s HΘI-KON. “Ὅτι οὐ δεῖ προσώποις ἀποβλέπειν ἐν ταῖς συμβουλαῖς, ἀλλὰ τοὺς λόγους τῶν πρὸς ἡμᾶς λαλούντων δοκιμάζειν· καὶ περὶ ἀναστάσεως, καὶ βασιλείας, καὶ κολάσεως. A. ^t ἀλλὰ]+καὶ D. E. ^v ὅπερ] ὁ F. ὡσπερ Edd. ^w κελεύει B. D. F. κελεύσῃ E. ^x καὶ] οὐδὲ F. ἀλλὰ καὶ C. Deinde verbis οὐδὲ (καὶ οὐδὲ C.) δι' ἑαυτοῦ hanc sedem assignant C. F. Mor. Ge. Arm. In ceteris codd. locus sic legitur: οὐκ ἐν ὄρεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐρημίαις, καὶ ἐν πόλεσι, καὶ ἐν ἀγοραῖς, καὶ ἐν δικαστηρίοις, καὶ οὐδὲ δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν σ. ἡ. ἀ. Paulo aliter Sav. Ben. οὐκ ἐν ὄρεσι μόνον καὶ ἐν ἐρημίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν πόλεσι κ. τ. ε. ^y ταῖς] ἐν ταῖς A. B. ^z ἐδέξατο F.

νον, ^a ἀλλὰ καὶ ἔργοις· μὴ διανοίᾳ, ἀλλὰ καὶ πράξεσι· καὶ μηδὲν ποιῶμεν τῶν ἐκείνῳ δοκούντων· οὕτω γὰρ πάντα ποιήσομεν τὰ τῷ θεῷ δοκούντα. Καὶ γὰρ καὶ ἐπαγγέλλεται πολλά, οὐχ ἵνα δῶ, ἀλλ' ἵνα λάβῃ. Ἐπαγγέλλεται ἐξ D ἀρπαγῆς, ἵνα ἀφέλῃται βασιλείαν καὶ δικαιοσύνην· καὶ τίθησιν ὥσπερ τινὰς παγίδας καὶ θήρατρα θησαυροὺς ἐν τῇ γῇ, ἵνα καὶ τούτων καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀποστερήσῃ θησαυρῶν· καὶ βούλεται ἐνταῦθα πλουτεῖν, ἵνα μὴ πλουτήσωμεν ἐκεῖ. Κὰν μὴ δυνηθῇ διὰ πλούτου τῆς ἐκεῖ λήξεως ^b ἡμᾶς ἐκβαλεῖν, ἐτέραν ἔρχεται τὴν διὰ τῆς πενίας ὁδόν· ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ πεποίηκεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν, ὅτι οὐδὲν αὐτὸν ὁ πλοῦτος ἠδίκησε, διὰ τῆς πενίας πλέκει τὰ δίκτυα, ἐκεῖθεν αὐτοῦ περιέσεσθαι προσδοκῶν· οὐ τί γένοιτ' αὖ ἀνοητότερον; Ὁ γὰρ πλοῦτον δυνηθεὶς ἐνεγκεῖν σωφρόνως, πολλῷ μᾶλλον πενίαν οἴσει γενναίως· καὶ ὁ παρόντων οὐκ ἐπιθυμῶν E χρημάτων, οὐδὲ ἀπόντα ζητήσῃ· ὥσπερ οὖν οὐδὲ ὁ μακάριος τότε ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πενίας λαμπρότερος ἐγίνετο πάλιν. Τὰ μὲν γὰρ χρήματα ἴσχυσεν ἀφελέσθαι ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος· τὴν δὲ ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν θεὸν οὐ ¹⁷⁴ μόνον ἀφελεῖν οὐκ ἠδυνήθη, ἀλλὰ καὶ ^d δυνατωτέραν ἐποίησε, καὶ πάντων αὐτὸν γυμνώσας, πλείοσιν ἐποίησε κομᾶν ἀγαθοῖς· διὸ καὶ ἐν ἀμνηχανία ἦν. Ὅσῳ γὰρ πλείους ^e ἐπήγαγε πληγὰς, τοσούτῳ τότε δυνατώτερον ἑώρα γινόμενον. Διὸ δὴ πάντα ἐπελθὼν καὶ διακωδωνίσας, ἐπειδὴ πλέον οὐδὲν ἤνυσεν, ἐπὶ τὸ παλαιὸν ὄπλον ἔδραμε, τὴν γυναῖκα, καὶ προσωπεῖον ὑποδύεται κηδεμονίας, καὶ τὰς συμφορὰς ἐκτραγῶδεῖ τὰς ἐκείνου σφόδρα ἐλεεινῶς, καὶ προσποιεῖται ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκείνου κακῶν τὴν ὀλεθρίαν ἐκείνην ^f εἰσάγειν συμβουλήν. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἐκράτησε· καὶ γὰρ συν- B εἶδεν αὐτοῦ τὸ δέλεαρ ὁ θαυμαστός ἐκεῖνος ἀνὴρ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως τὴν ἐξ ἐκείνου φθεγγομένην γυναῖκα ἐπεστόμισε. Ὁ δὴ καὶ ἡμᾶς χρή ποιεῖν· κὰν ἀδελφόν, κὰν φίλον γνήσιον, κὰν γυναῖκα, κὰν ὄντιναοῦν τῶν ἀναγκαιοτάτων ἡμῖν ὑποδὺς, φθέγγηται τι τῶν οὐ προσηκόντων, μὴ ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ ταῦτα λέγοντος δέχεσθαι τὴν συμ-

^a ἀλλὰ καὶ ἔργοις· μὴ] καὶ (omissis ceteris) A. B. ^b ἡμᾶς om.
A. ^c ἀπόντων F. [ζητήσῃ] ζητήσειεν Edd. ^d δυνατωτάτην E.
σφοδρότεραν A. B. C. ^e ἐπήγε A. B. C. ^f εἰσάγων iidem.

βουλὴν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συμβουλῆς τῆς ὀλεθρίας τὸν ταῦτα λέγοντα ἀποστρέφειν. Καὶ γὰρ καὶ νῦν πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖ, καὶ συμπαθείας προβάλλεται προσωπεῖον· καὶ δοκεῖ C μὲν εἶναι εὖνους, τὰ δὲ ὀλέθρια καὶ δηλητηρίων χαλεπώτερα ἐνίησι ῥήματα. Τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ βλάβῃ κολακεύειν, ἐκείνου τὸ δὲ ἐπὶ τῷ συμφέροντι παιδεύειν, θεοῦ.

Μὴ δὲ παραλογιζώμεθα, μηδὲ ἐκ παντὸς τρόπου τὸν ἄνετον ἐπιζητῶμεν βίον. ¹³“Ὁν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει,” φησὶν. “Ὡστε ὅταν εὐημερίας ἀπολαύωμεν ἐν πονηρίᾳ ζῶντες, τότε μάλιστα ἀλγῶμεν. Αἰεὶ μὲν γὰρ ἁμαρτάνοντας δεδοικέναι χρή· μάλιστα δὲ, ὅταν μηδὲν πάσχωμεν δεινόν. Ὅταν μὲν γὰρ κατὰ μέρος ἀπαιτῇ τὰς τιμωρίας ὁ θεός, (86) κούφην ἡμῖν ^ε ποιεῖ τὴν ὑπὲρ τούτων ἔκτισιν· ὅταν δὲ ἐφ' ἐκάστου τῶν πλημμελουμένων μακροθυμῇ, εἰς μεγάλην ἡμᾶς D τοῖς τοιούτοις ἐπιμένοντας ταμιεύεται δίκην. Εἰ γὰρ τοῖς ^h κατορθοῦσιν ἀναγκαῖον ἢ θλίψις, πολλῶ μᾶλλον τοῖς ἁμαρτάνουσιν. Ὅρα γοῦν πόσης μακροθυμίας ἀπολαύσας ὁ Φαραὼ, ἐσχάτην ὑπὲρ ⁱ πάντων ὕστερον ἔδωκε δίκην· πόσα ὁ Ναβουχοδονόσορ πλημμελήσας, πρὸς τῷ τέλει τὸ πᾶν ἐξέτισε· καὶ ὁ πλούσιος, ἐπεὶ μηδὲν ἔπαθεν ἐνταῦθα δεινόν, δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα γέγονεν ἄθλιος, ὅτι τρυφήσας ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἀπῆλθεν ἐκεῖ πάντων τούτων δώσων δίκην, ἔνθα οὐδὲ παραμυθίαν ἦν εὐρεῖν τοῦ κακοῦ. Ἀλλ' ὅμως εἰσὶ τινες οὕτω ψυχροὶ καὶ ἀνόητοι, ὡς τὰ ἐνταῦθα ἐπιζητεῖν E αἰεὶ μόνον, καὶ τὰ καταγέλαστα ἐκεῖνα λέγειν ῥήματα· ἀπολαύσω τῶν παρόντων τέως πάντων, καὶ τότε σκέψομαι περὶ τῶν ἀδήλων· χαρίσομαι τῇ γαστρὶ, δουλεύσω ταῖς ἡδοναῖς, παραχρήσομαι ^k τῷ παρόντι βίῳ· δίδου μοι τὴν σήμερον, καὶ λάμβανε τὴν αὔριον. Ὡς ὑπερβολὴ ἀνοίας. Καὶ τί τράγων ^l καὶ χοίρων οἱ ταῦτα λέγοντες διαφέρουσιν; Εἰ γὰρ 175 τοὺς ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον χρεμετίζοντας οὐκ ἀφήσιν ὁ προφήτης ἀνθρώπους νομίζεσθαι, τίς ἡμῖν ἐγκαλέσει τούτους τράγους καὶ χοίρους καὶ ὄνων ἀνοητοτέρους ^m εἶναι

¹³ Heb. xii. 6.

^ε ποιεῖται Edd. ^h κατορθωκόσιν Edd. ⁱ πάντων] τούτων D. F. ὕστερον om. A. ^k τῷ] καὶ τῷ Edd. ^l καὶ] ἢ A. B. F. ^m εἶναι νομίζουσιν] ὀνομάζουσιν A. B. C. εἶναι νομίζοντας D. F. p. p. φανότερα E.

νομίζουσιν, οἱ τὰ τῶν ὀρωμένων φανερώτερα ταῦτα ἄδηλα εἶναι νομίζουσιν; Εἰ γὰρ μηδενὶ τῶν ἄλλων πιστεύεις, παρ-
 ράστηθι δαίμοσι μαστιζομένοις, τοῖς ἐπὶ ^η τῇ βλάβῃ τῇ
 ἡμετέρᾳ ἅπαντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν μεμελετηκόσιν. Οὐ
 γὰρ δὴ πρὸς τοῦτο ἀντερεῖς, ὅτι ^ο οὐ πάντα ὥστε αὐξῆσαι
 τὴν ῥαθυμίαν ἡμῶν πράττουσι, καὶ τὸν τῆς γέεννης ἐκλύσαι
 φόβον, καὶ ἀπιστηθῆναι τὰ ἐκεῖ δικαστήρια. Ἀλλ' ὅμως οἱ
 ταῦτα ^ρ βουλόμενοι, βοῶντες καὶ ὀλούζοντες πολλάκις τὰς
 ἐκεῖ βασάνους ἀνακηρύττουσι. Πόθεν οὖν ταῦτα λέγουσι, **B**
 καὶ ἐναντία ὧν βούλονται φθέγγονται; Οὐδαμόθεν ἄλλοθεν,
 ἀλλ' ἐκ τοῦ πλείονα ὑπομένειν ἀνάγκην. Οὐ γὰρ ἂν ἡβου-
 λήθησαν ἐκόντες ὁμολογεῖν, οὐδ' ὅτι ὑπὸ νεκρῶν ἀνθρώπων
 βασανίζονται, οὐδ' ὅτι ὅλως πάσχουσί τι δεινόν. Πρὸς τί
 οὖν μοι ταῦτα εἴρηται; Ὅτι δαίμονες ὁμολογοῦσι γέενναν,
 οἱ βουλόμενοι ἀπιστεῖσθαι γέενναν· σὺ δέ, ὁ τοσαύτης ἀπο-
 λαύων τιμῆς, καὶ ἀπορρήτων κοινωνήσας μυστηρίων, οὐδὲ
 ἐκείνους μιμῇ, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀγνωμονέστερος γέγονας.
 Καὶ τίς ἦλθεν ἐκ τῶν ἐν ἄδου, φησὶ, καὶ ταῦτα ἀπήγ-
 γειλεν; Ἀπὸ γὰρ τῶν οὐρανῶν τίς παρεγένετο, καὶ εἶπεν
 ὅτι θεός ἐστιν ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας; Ὅτι δὲ ψυχὴν
 ἔχομεν, πόθεν δῆλον; Εἰ γὰρ δὴ τοῖς ὀρωμένοις μέλλεις **C**
 πιστεύειν, καὶ περὶ θεοῦ, καὶ περὶ ἀγγέλων, καὶ περὶ νοῦ
 καὶ περὶ ψυχῆς ^α ἀμφιβαλεῖς, καὶ οὕτω σοι πάντα οἰχῆσεται
 τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα. Καίτοιγε εἰ τοῖς φανεροῖς πι-
 στεύειν βούλει, τοῖς ἀοράτοις μᾶλλον ἢ τοῖς ὀρωμένοις πι-
 στεύειν δεῖ. ^ι Εἰ καὶ παράδοξον τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ὅμως
 ἀληθές, καὶ παρὰ τοῖς νοῦν ἔχουσι σφόδρα ὡμολογημένον.
 Οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμοὶ πολλὰ σφάλλονται, οὐκ ἐν τοῖς ἀορά-
 τοις ^ς μόνον (ἐκεῖνα γὰρ οὐδὲ ἴσασιν), ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς
 οἷς δοκοῦσιν ὁρᾶν, καὶ διαστήματος, καὶ αέρος, καὶ διανοίας **D**
 ἀλλαχοῦ τετραμμένης, καὶ θυμοῦ, καὶ φροντίδος, καὶ μυρίων
^ι ἐτέρων ἐμποδιζόντων αὐτῶν τὴν ἀκρίβειαν· ὁ δὲ τῆς ψυ-
 χῆς λογισμὸς, ἂν τὸ φῶς δέξεται τῶν θείων γραφῶν, ἀκρι-
 βέστερον καὶ ἀνεξαπάτητον τῶν ὄντων ἔσται κριτήριον.

^η τῇ om. F. καὶ ante λέγειν om. A. B. ^ο οὐ om. F. ^ρ βου-
 λευόμενοι B. ^α Sic A. B. Ge. ἀμφιβάλλεις (sic) F. vulgo ἀμφι-
 βάλλεις. Mox καὶ ante οὕτω om. A. B. ^ι E[ι] E[ι] γὰρ B. εἰ om. F.
^ς μόνοις Edd. ^ι ἐτέρων om. A. B.

Μὴ δὴ μάτην ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν, μηδὲ πρὸς τῇ ῥαθυμίᾳ τοῦ βίου, τῇ διὰ τῶν τοιούτων τικτομένη δογματῶν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν δογμάτων χαλεπώτερον ἑαυτοῖς ἔπισωρεύωμεν πῦρ. Εἰ γὰρ μὴ ἔστι κρίσις, μηδὲ εὐθύνας δώσομεν τῶν πεπραγμένων, οὐδὲ τιμὰς τῶν πεπονημένων ληψόμεθα. Ἐννόησον ^ω οἱ τείνει τὰ τῆς βλασφημίας ὑμῶν, ὅταν λέγητε τὸν
 Ε δίκαιον θεὸν καὶ φιλάνθρωπον καὶ ἡμερον τοσούτους πόνους καὶ ἰδρώτας ὑπερορᾶν. Καὶ πῶς ἂν ἔχοι ταῦτα λόγον; Εἰ γὰρ μηδαμόθεν ἄλλοθεν, ἀπὸ γοῦν τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν τὴν σὴν ταῦτα συλλογίζου, καὶ τότε ὄψει τὸ ἄτοπον. Κὰν γὰρ
 176 μυριάκις ἧς αὐτὸς ὤμος καὶ ἀπάνθρωπος καὶ θηρίων αὐτῶν ^α ἀγριώτερος, οὐκ ἂν ἔλοιο τὸν οἰκέτην τὸν εὖνον γενόμενον τελευτῶν ἀφείναι ἄτιμον, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίᾳ ^γ ἀμείβῃ, καὶ χρημάτων δωρεᾷ· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς λοιπὸν ἀπιὼν οὐδὲν δύνασαι εἰς αὐτὸν ἐργάσασθαι ἀγαθόν, τοῖς μέλλουσί σου ^ζ κληρονο- (87)
 μεῖν τῆς οὐσίας ἐπισκῆπτεις ὑπὲρ αὐτοῦ, δεόμενος, παρακαλῶν, πάντα ποιῶν, ὥστε μὴ μείναι αὐτὸν ἀγέραςτον. Εἴτα σὺ μὲν, ὁ πονηρὸς, οὕτω χρηστὸς καὶ φιλάνθρωπος γίνῃ πρὸς τὸν οἰκέτην· ἡ δὲ ἄπειρος ἀγαθότης, ὁ θεὸς, ἡ ἄφατος φι-
 Β λανθρωπία, ἡ τοσαύτη χρηστότης, τοὺς οἰκέτας τοὺς ἑαυτοῦ τοὺς περὶ Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, τοὺς καθ' ἐκάστην ἡμέραν δι' αὐτὸν λιμώξαντας, δεσμευθέντας, μαστιχθέντας, καταποντισθέντας, ^α θηρίοις παραδοθέντας, ἀποθνήσκοντας, τοσαῦτα παθόντας ἂ μηδὲ ἀριθμῆσαι ἔνι, ἀστεφανώτους περιόψεται; Καὶ ὁ μὲν ἀγνωνοθέτης τὸν Ὀλυμπιονίκην ἀνακηρύττει καὶ στεφανοῖ, καὶ ὁ δεσπότης τὸν οἰκέτην, καὶ ὁ βασιλεὺς τὸν στρατιώτην, καὶ ἕκαστος ἀπλῶς τὸν θεραπεύσαντα αὐτὸν, οἷς δύναται ^β ἀμείβεται καλοῖς· ὁ δὲ θεὸς μόνος, μετὰ τοὺς τοσούτους ἰδρώτας καὶ πόνους, οὐ
 C μικρὸν, οὐ μέγα αὐτοῖς ἀγαθὸν ἀποδίδωσιν, ἀλλ' οἱ δίκαιοι καὶ εὐσεβεῖς ἐκεῖνοι, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐπελθόντες, ἐν τοῖς αὐτοῖς κείσονται τοῖς μοιχοῖς, καὶ πατραλοῖαις, καὶ ἀνδροφόνους, καὶ ^ε τυμβωρύχοις; Καὶ ποῦ ταῦτα ἂν ἔχοι λόγον;

^ω ἐπισωρεύωμεν A. C.^ω οἱ] ποῦ F. οἱ τείνει] οἷα A. B. C.^α ἀγριώτερος] ἀλογώτερος D. E. F. Ge. ^γ Sic E. ἀμείβει A. B. C.ἀμείβεις D. F. ^ζ κληρονομεῖν] κληρονόμοις A. C. τῆς οὐσίας] τὴνοὐσίαν D. F. ^α Verba θηρίοις παραδοθέντας post λιμώξαντας collocant A. B.^β ἀμείβει D. F. ^ε τυμβωρύχοις] Sic codd. Ge. Arm.

τοιχωρύχοις et mox ἔχοιεν Edd.

Εἰ γὰρ μηδὲν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔστιν ἀποδημίαν, ἀλλὰ μέχρι τῶν παρόντων τὰ ἡμέτερα, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐκεῖνοι τούτοις· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν τοῖς αὐτοῖς. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τοῖς αὐτοῖς, κατὰ τὸν σὸν λόγον, ἀλλ' ἐνταῦθα ἐν ἀνέσει μὲν οὗτοι, ἐν κολάσει δὲ ἐκεῖνοι τὸν πάντα γεγόνασιν χρόνον. Καὶ ποῖος τοῦτο τύραννος, τίς ὁμὸς ἄνθρωπος καὶ ἀπηνῆς οὕτω περὶ τῶν αὐτοῦ ποτε ἐβουλευσατο θεραπόντων D καὶ ὑπηκόων;

Εἶδες τῆς ἀτοπίας τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ποῦ τελευτᾷ ὁ λόγος οὗτος; Οὐκοῦν εἰ καὶ μηδαμόθεν ἄλλοθεν βούλει, ἀπὸ τούτων τῶν λογισμῶν παιδευθεῖς, ἀπαλλάγηθι τῆς πονηρᾶς ταύτης ὑπονοίας, καὶ φεῦγε κακίαν, καὶ τῶν ὑπὲρ ^d ἀρετῆς ἀντέχον πόνων· καὶ τότε εἴσῃ σαφῶς, ὅτι οὐ μέχρι τοῦ παρόντος βίου τὰ ἡμέτερα ἔστηκε. Κἂν τις ἔρηταί σε, τίς ἐλθὼν ^e ἐκεῖθεν ἀπήγγειλε τὰ ἐκεῖ; εἶπε πρὸς αὐτόν· ἀνθρώπων μὲν οὐδὲ εἰς· ἡ γὰρ ἂν ^f καὶ ἠπιστήθη πολλάκις, ἅτε κομπάζων καὶ ἐπαίρων τὸ πρᾶγμα· ὁ δὲ τῶν ἀγγέλων δεσπότης πάντα μετὰ ἀκριβείας ἐκεῖνα ἀπήγγειλε. Τί τοι- E νυν ἡμῖν δεῖ ἀνθρώπου, τοῦ μέλλοντος ἡμᾶς εὐθύνας ἀπαιτεῖν καθ' ἐκάστην ἡμέραν βοῶντος, ὅτι καὶ γέενναν ἠτοίμασε, καὶ βασιλείαν παρεσκεύασε, καὶ τούτων ἡμῖν ἀποδείξεις παρασχομένου σαφεῖς; Εἰ γὰρ μὴ ἔμελλε κρίνειν, οὐδ' ἂν ἐνταῦθα δίκην ἀπήτησε. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦτο πῶς ἂν ἔχοι λόγον, τὸ τῶν πονηρῶν τοὺς μὲν κολάζεσθαι, τοὺς δὲ μὴ κολάζεσθαι; 177 Εἰ γὰρ μὴ προσωπολήπτης ἔστιν ὁ θεός, ὥσπερ οὖν οὐδέ ἔστι, τί δήποτε τὸν μὲν ἀπήτησε δίκην, τὸν δὲ ἀφήκεν ἀτιμώρητον ἀπελθεῖν; Τοῦτο γὰρ τοῦ προτέρου πάλιν ἔστιν ἀπορώτερον. Ἄλλ' εἰ βούλεσθε μετ' εὐγνωμοσύνης ἀκούειν τῶν λεγομένων, καὶ ταύτην διαλύσομεν τὴν ἀπορίαν. Τίς οὖν ἔστιν ἡ λύσις; ^g Οὔτε πάντας ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ δίκην, ἵνα μὴ ἀπογνῶς τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἀπελπίσης τὴν κρίσιν, ὥς πάντων ἐνταῦθα διδόντων λόγον· οὔτε πάντας ἀφήσιν ἀτιμωρητὴ ἀπελθεῖν, ἵνα μὴ πάλιν ἀπρονόητα εἶναι τὰ πάντα νομίσης· ἀλλὰ καὶ κολάζει καὶ οὐ κολάζει· ^h δι' ὧν μὲν κολάζει, ⁱ δεικνὺς ὅτι καὶ ἐκεῖ τοὺς ^k οὐ κολασθέντας ἐνταῦθα ἀπαιτῆσει

^d ἀρετῆς] τῆς ἀρετῆς Edd.^e ἐκεῖθεν deest in codd.^f καὶ

om. A. B. C.

^g Οὐδὲ (bis) D. E. F.^h δι' ὧν] καὶ δι' ὧν A. B.

C. F.

ⁱ Sic E. Ge. Sav. ceteri δείκνυσιν.^k οὐ om. A. B. C.

Β λόγον· δι' ὧν δὲ οὐ κολλάζει, ¹ παρασκευάζων σε πιστεύειν, ὅτι
 ἐστὶ τι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν κριτήριον φοβερόν. Εἰ
 δὲ καθόλου τῶν προτέρων ἡμέλει, οὐδ' ἂν ἐκόλασέ τινας
 ἐνταῦθα, οὐδ' ἂν εὐηργέτησε. Νῦν δὲ ὁρᾷς αὐτὸν διὰ σέ καὶ
 οὐρανὸν τείνοντα, καὶ ἥλιον ἀνάπτοντα, καὶ γῆν θεμελιοῦντα,
 καὶ θάλατταν χέοντα, καὶ ἀέρα ἀπλοῦντα, καὶ ^μσελήνην τάτ-
 τοντα δρόμους, καὶ ταῖς ὥραις τοῦ ἔτους ἀκινήτους τιθέντα
 νόμους, καὶ τὰ ἄλλα δὲ ἅπαντα τῷ νεύματι τῷ ἐκείνου τὸν
 ἑαυτῶν μετὰ ἀκριβείας ἀνύοντα δρόμον. Καὶ γὰρ ἡ φύσις
 ἡ ἡμετέρα, καὶ ἡ τῶν ἀλόγων, τῶν ἐρπόντων, τῶν βαδιζόν-
 C των, τῶν πετομένων, τῶν νηχομένων, τῶν ἐν λίμναις, τῶν ἐν
 πηγαῖς, τῶν ἐν ποταμοῖς, τῶν ἐν ὄρεσι, τῶν ἐν νάπαις, τῶν ἐν
 οἰκίαις, τῶν ἐν ἀέρι, τῶν ἐν πεδίοις, καὶ φυτὰ, καὶ σπέρματα,
 καὶ δένδρα, τὰ τε ἄγρια, τὰ τε ἡμέρα, τὰ τε ἔγκαρπα ^ν καὶ
 ἄκαρπα, καὶ πάντα ἀπλῶς ὑπὸ τῆς ἀκαμάτου κινούμενα χειρὸς
 ἐκείνης, τὴν ἡμετέραν οἰκονομεῖ ζῶν, οὐ πρὸς χρεῖαν μόνον,
 ἀλλὰ καὶ πρὸς φιλοτιμίαν τὴν διακονίαν ἡμῖν ἐξ αὐτῶν παρεχό- (88)
 μενα. Τοσαύτην τοίνυν ὁρῶν εὐταξίαν, (καίτοιγε οὐδὲ τὸ
 πολλοστὸν εἵπομεν μέρος,) τολμᾷς εἰπεῖν, ὅτι ὁ τοσαῦτα
 καὶ τηλικαῦτα ἐργασάμενος διὰ σέ, ἐν τοῖς καιρίοις σε παρ-
 ὄψεται, καὶ μετὰ τῶν ὄνων καὶ τῶν χοίρων ^ο ἀφήσει τελευτή-
 D σαντα κεῖσθαι, καὶ δώρω σε τιμήσας τοσούτω, τῷ τῆς εὐσε-
 βείας, ᾧ καὶ τῶν ἀγγέλων ἐποίησεν ἴσον, περιόψεται σε
 μετὰ τοὺς μυρίους πόνους καὶ ἰδρώτας; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι
 ταῦτα λόγον; Ταῦτα γὰρ, καὶ ἡμεῖς σιγήσωμεν, οἱ λίθοι
 κεκράζονται· οὕτω σαφῆ καὶ δῆλα, καὶ τῆς ἀκτίνος αὐτῆς
 ἐστὶ ^ρ φανότερα. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογισάμενοι, καὶ πεί-
 σαντες τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, ὅτι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν
 καὶ βήματι παραστησόμεθα φοβερῷ, καὶ λόγον δώσομεν τῶν
 πεπραγμένων ἀπάντων, καὶ εὐθύνας ὑφέξομεν, καὶ δίκην
 Ε ἀπολαυσόμεθα καὶ ἀγαθῶν ἀπορρήτων, ἂν μικρὸν ἑαυτοῖς
 προσέχειν βουλευθῶμεν, τοὺς τε ἀντιλέγοντας ^α ἐπὶ τούτοις
 ἐπιστομίζωμεν, καὶ αὐτοὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν ἐλώμεθα, ἵνα

¹ παρασκευάζει iidem.^μ σελήνης Edd. et pr. D.^ν καὶ

ἄκαρπα desunt in meis, et in Edd. ante Ben. Agnoscunt Interpp.

^ο ἀφήσι D. E. ἄφησι F.^ρ ἀνώτερα D. φανερώτερα F. λαμπρό-

τερα A. B. C.

^α ἐπὶ τούτοις om. A.

μετὰ παρρήσιας τῆς προσηκούσης εἰς ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον ἀπελθόντες, ἐπιτύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν, 178 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ.

Ἰ' Ακούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

ΤΙΝΟΣ ἕνεκεν ^α ἀναχωρεῖ; Πάλιν παιδεύων ἡμᾶς, μὴ ὁμοσε χωρεῖν τοῖς πειρασμοῖς, ἀλλ' εἴκειν καὶ παραχωρεῖν. Οὐ γὰρ Β ἔγκλημα τὸ μὴ ρίπτειν ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον, ἀλλὰ τὸ ἐμπεσόντα μὴ στήναι γενναίως. Τοῦτο τοίνυν διδάσκων, καὶ τὸν φθόνον τὸν Ἰουδαϊκὸν παραμυθούμενος, ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Καπερναοῦμ, ὁμοῦ μὲν πληρῶν ^β τὴν προφητείαν, ὁμοῦ δὲ καὶ τοὺς διδασκάλους τῆς οἰκουμένης ἀλιεῦσαι σπεύδων, ἐπειδήπερ ἐκεῖ διέτριβον τῇ τέχνῃ χρώμενοι. Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς πανταχοῦ μέλλων ἐπὶ τὰ ἔθνη ἀπιέναι, παρὰ Ἰουδαίων λαμβάνει τὰς αἰτίας. Καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἐπιβουλευσάντες τῷ προδρόμῳ, καὶ εἰς δεσμοτήριον ἐμβαλόντες, ὥθοῦσιν αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν τῶν ἐθνῶν. Ὅτι γὰρ οὔτε ἀπὸ μέρους C λέγει τὸ ἔθνος τὸ Ἰουδαϊκόν, οὔτε πάσας αἰνίττεται τὰς φυλάς, σκόπει πῶς διορίζει τὸ χωρίον ἐκεῖνο ὁ προφήτης, οὕτω λέγων· ² ^α γῇ Νεφθαλεῖμ, ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν· ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει, φῶς εἶδε μέγα· σκότος ἐνταῦθα οὐ τὸ αἰσθητὸν καλῶν, ἀλλὰ τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀσέβειαν. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· “τοῖς καθημένοις ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.” Ἰνα γὰρ μάθῃς ὅτι οὔτε φῶς, οὔτε σκότος αἰσθητὸν φησι, περὶ μὲν τοῦ φωτὸς διαλεγόμενος, οὐχ ἀπλῶς φῶς ἐκάλεσεν,

¹ Cap. IV. v. 12.² v. 15, 16.

HOM. XIV. ^α ἀνεχώρησε B. ^β τὴν] καὶ A. B. C. τὴν om. Ep. p. p. ἐπειδὴ Edd. ^γ γῇ Ζαβουλὼν καὶ γῇ Νεφθ. B. Arm.

Δ ἀλλὰ φῶς μέγα, ^d ὃ ἀλλαχοῦ ἀληθινόν ^e φησιν· τὸ δὲ σκότος ἐξηγούμενος, σκιὰν θανάτου ὠνόμασεν. Εἶτα δεικνὺς ὅτι οὐκ αὐτοὶ ζητήσαντες εἶρον, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτοῖς ἄνωθεν ἐπεφάνη, φησί, “φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς,” τουτέστιν, αὐτὸ τὸ φῶς ἀνέτειλε καὶ ἔλαμψεν· οὐκ αὐτοὶ πρότεροι τῷ φωτὶ προσέδραμον. Καὶ γὰρ ἐν ἐσχάτοις τὰ ἀνθρώπινα ἦν πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας. Οὐδὲ γὰρ ἐβάδιζον ἐν σκότει, ἀλλ' ἐκάθηντο ἐν σκότει· ὅπερ σημεῖον ἦν τοῦ μηδὲ ἐλπίζειν αὐ-
Ε τοὺς ἀπαλλάττεσθαι· ὥσπερ γὰρ οὐδὲ εἰδότες, ποῦ δεῖ προβῆναι, οὕτω καταληφθέντες ὑπὸ τοῦ σκοτούς ἐκάθηντο, μὴ δυνάμενοι μηδὲ στήναι λοιπόν.

³ “Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν· μετανοεῖτε· ^f ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.” Ἀπὸ τότε· πότε; Ἐξ οὗ ἐνεβλήθη Ἰωάννης. Καὶ διατί μὴ ἐξ ἀρχῆς ^g αὐτοῖς ἐκήρυξε; τί δὲ ὅλως Ἰωάννου ἔδει, τῆς τῶν ἔργων (89)
179 μαρτυρίας αὐτὸν κηρυττούσης; “Ἰνα κἀντεῦθεν αὐτοῦ τὴν ἀξίαν μάθῃς· ὅτι καθάπερ ὁ πατὴρ, οὕτω καὶ αὐτὸς προφήτας ἔχει· ὅπερ καὶ ὁ Ζαχαρίας ἔλεγε· ⁴ “καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ” καὶ ἵνα μηδεμίαν τοῖς ἀναισχύντοις αἰτίαν ^h καταλίπῃ Ἰουδαίοις· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς τέθεικε λέγων· ⁵ “Ἦλθεν Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων, καὶ λέγουσι· δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν. Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.” Ἄλλως δὲ καὶ ἀναγκαῖον ἦν παρ' Β ἐτέρου πρότερον λεχθῆναι τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ μὴ παρ' αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας μαρτυρίας τε καὶ ἀποδείξεις ἔλεγον· ⁶ “σὺ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής·” εἰ μηδὲν εἰρηκότος Ἰωάννου παρελθὼν εἰς μέσους πρῶτος αὐτὸς ἐμαρτύρησε, τί οὐκ ἂν ἐφθέγγαντο; Διὰ τοῦτο οὔτε ἐκήρυξε πρὸ ἐκείνου, οὔτε ἐθανματούργησεν, ἕως ἐνέπεσεν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐκεῖνος, ἵνα μὴ ταύτη τὸ πλήθος σχίζηται. Διὰ τοῦτο οὐδὲ σημεῖον οὐδὲν ἐποίησεν Ἰωάννης, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν τὸ πλήθος τῷ Ἰησοῦ

³ v. 17.⁴ Luc. i. 76.⁵ Matth. xi, 18, 19.⁶ Joan. viii. 13.

^d ὃ] ὅπερ Edd. ^e φησιν] λέγει A. B. C. μοx ἐπεξηγούμενος E.
^f ἡγγικε γάρ] ὅτι ἡγγικεν Edd. ^g αὐτοῖς] αὐτὸς Ep. ^h καταλί-
πηται D. F. καταλείπηται E.

παραδῶ, τῶν θαυμάτων πρὸς ἐκείνον ἐλκόντων αὐτούς. Εἰ γὰρ καὶ τοσούτων οἰκονομηθέντων, καὶ πρὸ τοῦ δεσμωτηρίου, C καὶ μετὰ τὸ δεσμωτήριον, ζηλοτύπως πρὸς αὐτὸν εἶχον οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου· καὶ οἱ πολλοὶ δὲ οὐχὶ αὐτὸν, ἀλλὰ τὸν Ἰωάννην ὑπώπτεον εἶναι τὸν Ἰησοῦν· εἰ μὴδὲν τούτων ἐγένετο, τί οὐκ ἂν συνέβη; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ματθαῖος ἐπισημαίνεται, ὅτι ἀπὸ τότε ἤρξατο κηρύσσειν· καὶ ἀρξάμενος τὸ κήρυγμα, ὃ ἐκείνος ἐκήρυττε, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐδίδασκε, καὶ οὐδὲν οὐδέπω περὶ ἑαυτοῦ^k τὸ κήρυγμα ὃ ἐκήρυττε λέγει. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τέως ἀγαπητὸν ἦν παραδεχθῆναι, ἐπεὶ μὴδέπω τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον. Διὰ τοῦτο D καὶ ἀρχόμενος ὁ οὐδὲν φορτικὸν τίθησι καὶ ἐπαχθές, οἷον^m ἐκεῖνος, ἄξινην, καὶ δένδρον κοπτόμενον, καὶ πτύον καὶ ἄλωνος καὶ πυρὸς ἀσβέστου μνημονεύων· ἀλλὰ χρηστὰ προοιμιάζεται, ⁿ τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν βασιλείαν τὴν ἐκεῖ τοῖς ἀκούουσιν εὐαγγελιζόμενος.

⁷ “Καὶ περιπατῶν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν ἐπικαλούμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς· καὶ λέγει αὐτοῖς· δεῦτε E ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. Οἱ δὲ ἀφέντες τὰ δίκτυα, ἠκολούθησαν αὐτῷ.” Καίτοι Ἰωάννης φησὶν ἐτέρως αὐτοὺς κεκληῖσθαι. Ὅθεν δῆλον, ὅτι δευτέρα αὕτη ἡ κλήσις ἦν· καὶ πολλαχόθεν τοῦτο ἂν τις συνίδοι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ φησιν, ὅτι οὐπω βληθέντος Ἰωάννου εἰς τὴν φυλακὴν προσῆλθον· ἐνταῦθα δὲ, μετὰ τὸ ἐμπεσεῖν αὐτόν. Κάκει μὲν ὁ Ἀνδρέας^o καλεῖ τὸν Πέτρον· ἐνταῦθα δὲ ἀμφοτέρους ὁ Ἰησοῦς. Καὶ Ἰωάννης μὲν φησιν, ὅτι ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν 180 Σίμωνα ἐρχόμενον, λέγει· ⁸ “σὺ εἰ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ· σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος.” Ὁ δὲ Ματθαῖος φησιν, ὅτι ἤδη τοῦτο κεκλημένος ἦν τὸ ὄνομα· “ἰδὼν γὰρ, φησί, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον.” Καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου

⁷ v. 18, 19, 20.⁸ Joan. i. 43.

ⁱ Χριστὸν] Sic B. Ep. Ge. Arm. vulgo Ἰησοῦν. ^k τὸ] ἀλλὰ τὸ Mor. Ben. τὸ κήρυγμα ὃ ἐκήρυττε λέγει] κηρύττων λέγει A. B. Sav. ὃ [ὁ?] κηρύττων λέγει C. ^l οὐδὲν] οὐδὲ Edd. τίθησι] Sic F. Arm. vulgo τί φησι. ^m ἐκεῖνος om. A. B. C. p. p. πτύον C. F. ⁿ τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν] τοῖς ἀνθρώποις τὴν A. B. C. οὐρανοὺς] ἀνθρώπους pr. D. Vulgatum tuentur Ep. Ge. Arm. ^o ἐκάλεῖ Edd.

δὲ, ὅθεν ἐκλήθησαν, καὶ πολλαχόθεν ἄλλοθεν ἂν τις τοῦτο
 συνίδοι, καὶ ἐκ τοῦ ῥαδίως ὑπακοῦσαι, καὶ ἐκ τοῦ πάντα
 ἀφεῖναι. Ἦδη γὰρ ἦσαν προπεπαιδευμένοι καλῶς. ^p Ἐκεῖ
 μὲν γὰρ εἰς τὴν οἰκίαν φαίνεται ὁ Ἀνδρέας ἐρχόμενος, καὶ
 πολλὰ ἀκούων· ἐνταῦθα δὲ ψιλὸν ῥῆμα ἀκούσαντες, εὐθέως
 B ἠκολούθησαν. Καὶ γὰρ εἰκὸς ἀκολουθήσαντας ἐξ ἀρχῆς ἀφεῖ-
 ναι πάλιν, τὸν τε Ἰωάννην ἰδόντας εἰς δεσμωτήριον ^a ἐμπε-
 σόντα καὶ αὐτὸν ἀναχωροῦντα, καὶ ἐπὶ τὴν οἰκίαν πάλιν
 τέχνην ἐπανελθεῖν. Οὕτω γοῦν αὐτοὺς ^r καὶ εὕρισκει ἀλιεύ-
 οντας. Αὐτοὺς δὲ οὔτε βουλομένους ἀναχωρῆσαι τὴν ἀρχὴν
 ἐκώλυσε, οὔτε ἀναχωρήσαντας εἰς τέλος ἀφήκεν· ἀλλ' ἐνόησε
 ὅτε ἀπεπήδησαν, ἔρχεται πάλιν αὐτοὺς ἀνακτησόμενος· ὅπερ
 μέγιστος τρόπος ἀλείας ἐστί. Σκόπει δὲ αὐτῶν καὶ τὴν
 πίστιν καὶ τὴν ὑπακοήν. Καὶ γὰρ ἐν μέσοις τοῖς ἔργοις
 ὄντες (ἴστε δὲ πῶς λίχνον ἢ ἀλεία), ἀκούσαντες αὐτοῦ κε-
 λεύοντος, οὐκ ^s ἀνεβάλλοντο, οὐχ ὑπερέθεντο, οὐκ εἶπον· ὑπο- (90)
 C στρέψαντες οἴκαδε διαλεχθῶμεν τοῖς προσήκουσιν· ἀλλὰ
 πάντα ἀφέντες εἶποντο, καθάπερ καὶ Ἐλισσαῖος ἐπὶ Ἡλίου
 ἐποίησε. Τοιαύτην γὰρ ὁ Χριστὸς ὑπακοήν ζητεῖ παρ' ἡμῶν,
 ὥστε ^t μηδὲ ἀκαριαῖον ἀναβάλλεσθαι χρόνον, καὶ σφοδρά τι
 τῶν ἀναγκαιοτάτων ἡμᾶς κατεπείγη. Διὸ καὶ ἕτερόν τινα
 προσελθόντα καὶ ἀξιοῦντα θάψαι τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, οὐδὲ
 τοῦτο ποιῆσαι ἀφήκε, δεικνὺς ὅτι πάντων τὴν ἀκολουθήσιν
 τὴν ἑαυτοῦ προτιμᾶν δεῖ. Εἰ δὲ λέγοις, ὅτι μεγίστη ἢ
 ὑπόσχεσις· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς θαυμάζω, ὅτι
 μηδὲν μηδέπω σημεῖον ἰδόντες, μεγέθει τοσούτῳ ἐπαγγελίας
 ἐπίστευσαν, καὶ πάντα δεύτερα ἔθεντο τῆς ἀκολουθήσεως
 D ἐκείνης. Καὶ γὰρ δι' ὧν ἠλιεύθησαν λόγων, ἐπίστευσαν ὅτι
 καὶ ἐτέρους διὰ τούτων ἀλιεύειν δυνησονται. Τούτοις μὲν
 οὖν τοῦτο ὑπέσχετο· τοῖς δὲ περὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην
 οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν. Ἡ γὰρ τῶν ^v προφθασάντων ὑπακοή
 προωδοποίησε λοιπὸν τούτοις. Ἄλλως δὲ καὶ πολλὰ ἦσαν

^p Ἐκεῖ μὲν γὰρ] γὰρ om. F. Καὶ ἐκεῖ μὲν A. B. Ge. Καὶ ἐκεῖ μὲν
 γὰρ C. ^a ἐμπεσόντα om. A. B. C. D. καὶ αὐτὸν ἀναχωροῦντα] Sic
 codd. Ge. Mor. favente Euth. καὶ αὐτοὺς ἀναχωρῆσαι Sav. Ben. Mox
 καὶ ante ἐπὶ deest in codd. et Mor. Post ἠκολούθησαν sic legitur in F.
 εἶτα τὸν Ἰωάννην εἰς τὸ δεσ. βληθέντα ἰδόντες καὶ αὐτὸν ἀναχωροῦντα, ἐπὶ
 τὴν ο. π. τ. ἀπήλθον. ^r καὶ om. Edd. ^s ἀνεβάλλοντο C. Ep.
^t μήτε D. E. F. Mox ἀναγκαίων A. Ep. ^v φθασάντων Edd.

πρότερον ἀκηκοότες περὶ αὐτοῦ. Θέα δὲ πῶς καὶ τὴν πενίαν αὐτῶν ἡμῖν μετὰ ἀκριβείας αἰνίττεται. Εὗρε γὰρ αὐτοὺς ράπτοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν. Τοσαύτη ἦν τῆς πτωχείας ἢ ὑπερβολή, ὥς τὰ πεπονηκότα διορθοῦν, μὴ δυναμένους ^ω ὠνήσασθαι ἕτερα. Οὐ μικρὰ δὲ τέως καὶ αὕτη ἐνδείξεις ἀρετῆς, Ε τὸ πενίαν φέρειν εὐκόλως, τὸ ἀπὸ δικαίων τρέφεσθαι πόνων, τὸ συνδεδέσθαι ἀλλήλοις τῇ τῆς ἀγάπης δυνάμει, τὸ τὸν πατέρα ἔχειν μεθ' ἑαυτῶν καὶ θεραπεύειν.

Ἐπειδὴ τοίνυν αὐτοὺς ἠλίευσε, τότε ἄρχεται παρόντων θαυματουργεῖν, δι' ὧν ^x ποιεῖ τὰ ὑπὸ Ἰωάννου περὶ αὐτοῦ εἰρημένα βεβαιῶν. Συνεχῶς δὲ ταῖς συναγωγαῖς ἐπεχω- 181 ριάζε, καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς παιδεύων, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεός τις καὶ πλάνος, ἀλλὰ συμφωνῶν τῷ πατρὶ παραγέγονεν. Ἐπιχωριάζων δὲ, οὐκ ἐκήρυττε μόνον, ἀλλὰ καὶ σημεῖα ἐπεδείκνυτο. Καὶ γὰρ πανταχοῦ εἴ ποῦ τι ξένον γίνεται καὶ παράδοξον, καὶ πολιτείας τινὸς εἰσαγωγὴ, σημεῖα ποιεῖν εἴωθεν ὁ θεὸς, ἐνέχυρα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως παρέχων τοῖς τοὺς νόμους δέχεσθαι μέλλουσιν. Οὕτω γοῦν ὅτε τὸν ἄνθρωπον ποιεῖν ἔμελλε, τὸν κόσμον ἔκτισεν ἅπαντα, καὶ τότε αὐτῷ τὸν νόμον ἐκείνον ἔδωκε τὸν ἐν τῷ παραδείσῳ. Καὶ ὅτε τῷ Νῶε νομοθετεῖν ἔμελλε, πάλιν μεγάλα ἐπεδείξατο θαύματα, δι' ὧν ἅπασαν ^y ἀνεστοιχείου τὴν κτίσιν, καὶ τὸ Β φοβερόν ἐκείνο πέλαγος ἐπ' ἐνιαυτὸν ὀλόκληρον ἐποίει κρατεῖν, καὶ δι' ὧν ἐν τοσαύτῃ ζάλῃ τὸν δίκαιον ἐκείνον διέσωσε. Καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ δὲ πολλὰ σημεῖα παρέσχετο οἶον, τὴν νίκην τὴν ἐν τῷ πολέμῳ, τὴν πληγὴν τὴν κατὰ τοῦ Φαραὼ, τὴν ἐκ τῶν κινδύνων ἀπαλλαγὴν. Καὶ Ἰουδαίοις νομοθετεῖν μέλλων, τὰ ^z θαυμαστὰ ἐκεῖνα καὶ μεγάλα τεράστια ἐπεδείξατο, καὶ τότε τὸν νόμον ἔδωκεν. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα μέλλων ὑψηλὴν τινα εἰσάγειν πολιτείαν, καὶ ἃ μηδέποτε ἤκουσαν λέγειν αὐτοῖς, τῇ τῶν θαυμάτων ἐπιδείξει βεβαιοῖ τὰ λεγόμενα. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ κηρυττομένη βασιλεία οὐκ ἐφαίνετο, ἀπὸ τῶν φαινομένων τὴν ^c ἁθλὸν ποιεῖ φανεράν. Καὶ σκόπει τὸ ἀπέριτον τοῦ εὐαγγελιστοῦ, πῶς οὐ καθ' ἕκαστον ἡμῖν διηγείται τῶν

^ω ὠνεῖσθαι F. Ep.   ^x ἐποίει Ep. Edd.   ^y ἀπεστοιχείου codd. praeter E.   ^z Sic Ep. et codd. θαύματα Edd. Paulo ante Καὶ Ἰουδαίοις δὲ F. Ep.

θεραπευομένων, ἀλλὰ βραχέσι ῥήμασι νιφάδας παρατρέχει σημείων. ⁹ “Προσήμεγκαν γὰρ αὐτῷ, φησὶ, πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις, καὶ βασάνοις συνεχομένους, ^a καὶ δαιμονιζομένους, καὶ σεληνιαζομένους, καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.” Ἀλλὰ τὸ ζητούμενον ἐκεῖνό ἐστι, τί δῆποτε παρ’ οὐδενὸς αὐτῶν πίστιν ^b ἐπέζητησεν; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ὁ μετὰ ταῦτα φαίνεται λέγων. ¹⁰ “πιστεύετε D ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;” ὅτι οὐδέπω τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀπόδειξιν ἦν δεδωκώς. Ἄλλως δὲ καὶ ^c αὐτὸ τὸ προσιέναι καὶ προσάγειν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπεδείκνυτο πίστιν. Καὶ γὰρ πόρρωθεν αὐτοὺς ἔφερον, οὐκ ἂν ἐνεγκόντες, εἰ μὴ μεγάλα ἦσαν περὶ αὐτοῦ πεπεικότες ἑαυτούς.

^d Ἀκολουθήσωμεν τοῖνυν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς· καὶ γὰρ νοσήματα πολλὰ ἔχομεν ^e ψυχῶν, καὶ ταῦτα προηγουμένως βούλεται θεραπεύειν. Διὰ γὰρ τοῦτο κάκεῖνα διορθοῦνται, ἵνα ταῦτα ἐξορίσῃ τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας. Προσέλθωμεν E τοῖνυν αὐτῷ, καὶ μηδὲν βιωτικὸν αἰτῶμεν, ἀλλ’ ἀμαρτημάτων ἄφεσιν· καὶ γὰρ δίδωσι καὶ νῦν, ἐὰν σπουδάζωμεν. Τότε μὲν γὰρ εἰς τὴν Συρίαν ἐξήλθεν αὐτοῦ ἡ ἀκοή· νῦν δὲ εἰς τὴν οἰκουμένην ὅλην. Κάκεῖνοι μὲν ἀκούσαντες, ὅτι δαιμονῶντας ἐθεράπευσε, συνέτρεχον· σὺ δὲ πολλῷ πλείονα πείραν αὐτοῦ λαβὼν τῆς δυνάμεως καὶ μεῖζονα, οὐ διανίστασαι καὶ τρέχεις; ἀλλ’ ἐκεῖνοι μὲν καὶ πατρίδα ἀφῆκαν, καὶ φίλους, 182 καὶ συγγενεῖς· σὺ δὲ οὐδὲ οἰκίαν ἀφεῖναι ἀνέχῃ ὑπὲρ τοῦ προσελθεῖν, καὶ πολλῷ μεῖζόνων τυχεῖν; Μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀπαιτοῦμεν παρὰ σοῦ· ἀλλὰ συνήθειαν ἄφες πονηρὰν μόνον, καὶ μένων οἶκοι μετὰ τῶν σεαυτοῦ δυνήσῃ σωθῆναι ῥαδίως. Νῦν δὲ ἂν μὲν σωματικὸν ἔχωμεν πάθος, πάντα ποιούμεν καὶ πραγματευόμεθα, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ λυποῦντος ἡμᾶς· τῆς δὲ ψυχῆς ἡμῶν κακῶς διακειμένης, μέλλομεν καὶ ἀναδύομεθα. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐκείνων ἀπαλασ-σόμεθα· ἐπειδὴ τὰ μὲν ἀναγκαῖα ἡμῖν πάρεργα γίνεσθαι, τὰ

v. 24.

¹⁰ Matth. ix. 28.^a καὶ δαιμονιζομένους om. F. 3 Mosqq. καὶ σεληνιαζομένους om. E.^b ἐπέζητησεν Mor. Ben.^c αὐτῷ τῷ A. B. et pr. D. ἐπεδείκνυτο] Sic D. E. F. Ep. Euth. Ge. ἐπεδείξαντο A. B. C. ἐπεδείκνυντο Edd.^d ΗΘΙΚΟΝ. “Ὅτι δεῖ πάντοτε ἔχειν τῶν ἀμαρτημάτων τὴν μνήμην, καὶ ἐνσωπεῖν περὶ αὐτῶν τὸν θεόν· καὶ περὶ κρίσεως, A. ^e ψυχῶν] ψυχικά F. Ep.

δὲ πάρεργα ἀναγκαῖα· καὶ τὴν πηγὴν τῶν κακῶν ἀφέντες, B
 τοὺς ρύακας ἐκκαθαίρειν ἐθέλομεν. Ὅτι γὰρ τῶν ἐν τῷ
 σώματι κακῶν ἡ πονηρία τῆς ψυχῆς αἰτία, καὶ ὁ παραλε-
 λυμένος τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη, καὶ ὁ διὰ τοῦ στέγους
 χαλασθεὶς, καὶ πρὸ τούτων δὲ ὁ Κάϊν ἐδήλωσε· καὶ πολλα-
 χόθεν δὲ ἐτέρωθεν τοῦτο ἂν τις ^εκατίδοι. Ἀνέλωμεν τοίνυν
 τῶν κακῶν τὴν πηγὴν, καὶ πάντα στήσεται τῶν νοσημάτων
 τὰ ρεύματα. Οὐ γὰρ τὸ παραλεύσθαι μόνον νόσημα, ἀλλὰ
 καὶ τὸ ἀμαρτάνειν· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἢ ἐκεῖνο, ὅσῳ καὶ
 ψυχὴ σώματος ἀμείνων. Προσέλθωμεν τοίνυν αὐτῷ καὶ νῦν,
^ε παρακαλέσωμεν ἵνα σφίγξῃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν παραλελυμένην,
 καὶ τὰ βιωτικά ἀφέντες πάντα ^η τῶν πνευματικῶν μόνον C
 ποιώμεθα λόγον. Εἰ δὲ καὶ τούτων ἀντέχῃ, μετ' ἐκεῖνα
 αὐτῶν φρόντιζε. ^ι Μηδ' ὅτι οὐκ ἀλγεῖς ἀμαρτάνων κατα-
 φρόνει, ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα στέναξον,
 ἐπειδὴ οὐκ αἰσθάνῃ τῆς ὀδύνης τῶν πλημμελημάτων. Οὐ
 γὰρ παρὰ τὸ μὴ δάκνειν τὴν ἀμαρτίαν τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ
 παρὰ τὸ ἀναίσθητον εἶναι τὴν πλημμελοῦσαν ψυχὴν. Ἐν-
 νόησον γοῦν τοὺς αἰσθανομένους τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων,
 πῶς τῶν τεμνομένων καὶ καιομένων πικρότερον ὀλολύζουσι,
 πόσα πράττουσι, πόσα πάσχουσι, πόσα πενθοῦσι καὶ ὀδυ-
 ρονται, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ πονηροῦ συνειδότες· ὅπερ
 οὐκ ἂν ἐποίησαν, εἰ μὴ σφόδρα ἤλγουν κατὰ ψυχὴν. Τὸ D
 μὲν οὖν ἄμεινον, τὸ μηδὲ ὅλως ἀμαρτάνειν· τὸ δὲ μετ' ἐκεῖνο,
 τὸ ἀμαρτάνοντας αἰσθάνεσθαι καὶ διορθοῦσθαι. Εἰ δὲ μὴ
 τοῦτο ἔχοιμεν, πῶς δεησόμεθα τοῦ θεοῦ, καὶ ἄφεσιν αἰτησό-
 μεθα ἀμαρτημάτων, οἱ τούτων μηδένα ποιούμενοι λόγον;
 Ὅταν γὰρ σὺ αὐτὸς ὁ πεπλημμεληκὼς μηδὲ αὐτὸ τοῦτο,
 ὅτι ἡμαρτες, εἰδέναι ἐθέλῃς, ὑπὲρ ποίων παρακαλέσεις τὸν
 θεὸν πλημμελημάτων; ὑπὲρ ὧν οὐκ οἶδας; καὶ πῶς εἴσῃ τῆς
 εὐεργεσίας τὸ μέγεθος; Εἰπέ τοίνυν σοῦ τὰ πλημμελήματα
 κατ' εἶδος, ἵνα μάθῃς τίνων λαμβάνεις συγχώρησιν, ἵν' οὕτως
 εὐγνώμων γένῃ περὶ τὸν εὐεργέτην. Σὺ δὲ ἄνθρωπον μὲν E
 παροξύνων, καὶ φίλους καὶ γείτονας καὶ θυρωροὺς παρακα-
 λεῖς, καὶ χρήματα δαπανᾷς, καὶ πολλὰς ἀναλίσκεις ἡμέρας
 προσιῶν καὶ δεόμενος, καὶν ἅπαξ, καὶν δις, καὶν μυριάκις σε

^ε κατίδοι] ἴδοι Edd.^ε καὶ παρακαλέσωμεν D. E. Ge.^η τῶν]^ι ὑπὲρ τῶν D. E. F.^ι Μηδ'] Μη Α. Β.

διακρούσῃται ὁ παροξυνθεὶς, οὐκ ἀναπίπτεις, ἀλλ' ἐναγώνιος
 μᾶλλον γενόμενος, πλείονα τὴν ἱκετηρίαν ^κ τίθης· τοῦ δὲ τῶν
 183 ὅλων θεοῦ παροξυνομένου, χασμώμεθα, καὶ ἀναπίπτομεν, καὶ
 τρυφῶμεν, καὶ μεθύομεν, καὶ τὰ κατὰ συνήθειαν πάντα πράτ-
 τομεν. Καὶ πότε αὐτὸν δυνησόμεθα ἵλεων ποιῆσαι; πῶς δὲ
 οὐκ αὐτῷ τούτῳ μειζόνως παροξυνοῦμεν; Τοῦ γὰρ ἁμαρτά-
 νειν τὸ μὴδὲ ἀλγεῖν ἁμαρτάνοντας μᾶλλον ἀγανακτεῖν αὐ-
 τὸν ποιεῖ καὶ ὀργίζεσθαι. Διόπερ εἰς αὐτὴν λοιπὸν ἄξιον
 καταδύναι τὴν γῆν, καὶ μὴδὲ τὸν ἥλιον ὄραν τοῦτον, μὴδὲ
 ἀναπνεῖν ὅλως, ὅτι οὕτως εὐκατάλλακτον δεσπότην ἔχοντες,
 παροξυνομέν τε αὐτὸν, καὶ παροξύνοντες οὐδὲ μετανοοῦμεν·
 B καίτοιγε αὐτός, οὐδὲ ὅταν ὀργίζεται, μισῶν καὶ ἀποστρε-
 φόμενος ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἵνα ¹ καὶ οὕτως ἡμᾶς ἐπισπά-
 σῃται πρὸς ἑαυτόν. Εἰ γὰρ ὑβριζόμενος διηνεκῶς εὐηργέτει,
 μᾶλλον ἂν κατεφρόνησας. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, ἀπο-
 στρέφεται πρὸς ὀλίγον, ἵνα διαπαντός σε ἔχῃ μεθ' ἑαυτοῦ.

Θαρρήσωμεν τοίνυν αὐτοῦ τῇ φιλανθρωπία, καὶ μετά-
 νοιαν ἐπιδειξώμεθα μεμεριμνημένην, πρὶν ἢ τὴν ἡμέραν ἐπι- (92)
 στῆναι τὴν οὐκ ἐώσαν ἡμᾶς κερδᾶναι ἐκ τούτου. Νῦν μὲν
 γὰρ ἐφ' ἡμῖν τὸ πᾶν κείται· τότε δὲ ὁ δικάζων μόνος τῆς
 ψήφου γίνεται κύριος. ¹¹ “Προφθάσωμεν τοίνυν τὸ πρόσω-
 πον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει,” κλαύσωμεν, θρηνήσωμεν. Ἄν
 C γὰρ δυνηθῶμεν παρακαλέσαι τὸν δικαστὴν πρὸ τῆς κυρίας
 ἀφεῖναι ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα, οὐδὲ εἰσόδου χρεῖα λοιπόν·
 ὥσπερ οὖν ἐὰν μὴ τοῦτο γένηται, δημοσίᾳ τῆς οἰκουμένης
 παρούσης ^μ ἡμῶν ἀκούσεται, καὶ οὐδεμία ἡμῖν ἔσται λοιπὸν
 συγγνώμης ἐλπίς. Οὐδεὶς γὰρ τῶν ἐνταῦθα μὴ ^ν διαλυσα-
 μένων τὰ ἁμαρτήματα, ἀπελθὼν ἐκεῖ δυνησεται τὰς ἐπὶ
 τούτοις εὐθύνας διαφυγεῖν· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἀπὸ τῶν δεσμο-
 τηρίων τούτων μετὰ τῶν ἀλύσεων προσάγονται εἰς τὸ δι-
 καστήριον, οὕτως ^ο αἱ ψυχαὶ πᾶσαι, ὅταν ἐντεῦθεν ἀπέλθωσι,
 τὰς ποικίλας περικείμενοι σειρὰς τῶν ἁμαρτημάτων, ἐπὶ τὸ
 βῆμα ἄγονται τὸ φοβερόν. Καὶ γὰρ δεσμοτηρίου οὐδὲν
 D ἄμεινον ὁ παρὼν βίος διάκειται· ἀλλ' ὥσπερ εἰς τὸ οἶκμα

¹¹ Psal. xciv. 2.

^κ τιθεῖς B. D. τιθεῖς A. F. ¹ καὶ] καὶ A. B. C. ^μ ἡμῶν ἀκού-
 σεται] Sic C. D. F. Ge. ἡμῶν om. E. Arm. ἕκαστος ἡμῶν εἰσαχθήσεται
 A. B. ut Edd. ^ν Sic F. vulgo διαλυσάμενος. ^ο αἱ] καὶ αἱ E.

εἰσελθόντες ἐκεῖνο, πάντας ὀρώμεν ἀλύσεις περικειμένους, οὕτω καὶ νῦν, ἂν τῆς φαντασίας τῆς ἔξωθεν ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες, εἰς τὸν ἐκάστου βίον εἰσέλθωμεν, εἰς τὴν ἐκάστου ψυχὴν, ὁψόμεθα σιδήρου χαλεπώτερα δεσμὰ περικειμένην· καὶ μάλιστα ἂν εἰς τὰς τῶν πλουτούντων εἰσέλθῃς ψυχάς· ὅσω γὰρ ἂν πλείονα ὥσι περιβεβλημένοι, τοσούτῳ μᾶλλον εἰσι δεδεμένοι. Ὡσπερ οὖν τὸν δεσμώτην ἐπειδὴν ἴδῃς καὶ ἐπὶ τοῦ ὡώτου, καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν, πολλάκις δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν σεσιδηρωμένον, διὰ τοῦτο μάλιστα ταλανίζεις· οὕτω καὶ τὸν πλούσιον, ὅταν θεάσῃ μυρία περιβεβλημένον πράγματα, μὴ διὰ ταῦτα πλούσιον, ἀλλὰ δι' αὐτὰ μὲν οὖν E ταῦτα ἄθλιον εἶναι νόμιζε· μετὰ γὰρ τῶν δεσμῶν τούτων καὶ δεσμοφύλακα ἔχει χαλεπὸν, τὸν πονηρὸν ἔρωτα τῶν χρημάτων· ὃς οὐκ ἀφήσιν ὑπερβῆναι τοῦτο τὸ δεσμοκτήριον, ἀλλὰ μυρίας αὐτῷ κατασκευάζει πέδας καὶ φύλακας καὶ θύρας καὶ μοχλοὺς, καὶ εἰς τὴν ἐνδοτέραν αὐτὸν ἐμβαλὼν φυλακὴν, πείθει καὶ ἡδεσθαι τοῖς δεσμοῖς τούτοις, ἵνα μηδὲ ἐλπίδα 184 τινὰ ἀπαλλαγῆς εὖρη τῶν ἐπικειμένων κακῶν. Καὶ ἀποκαλύψῃς τῷ λογισμῷ τὴν ψυχὴν ἐκείνου, οὐ δεδεμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνχμῶσαν καὶ ῥυπῶσαν καὶ φθειρῶν γέμουσαν ὄψει. Οὐδὲν γὰρ ἐκείνων ἀμείνους αἱ τῆς τρυφῆς ἡδοναί, ἀλλὰ καὶ βδελυρώτεραι, καὶ μᾶλλον τὸ σῶμα ὧ αὐτῶν λυμαίνονται μετὰ καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τούτῳ κακείνῃ μυρίας ἑπιφέρουσι νοσημάτων πληγὰς. Διὰ δὲ ταῦτα πάντα τὸν λυτρωτὴν τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων παρακαλέσωμεν, ἵνα καὶ τὰ δεσμὰ διαρρήξῃ, καὶ τὸν χαλεπὸν ἡμῶν τούτον ἀποστήσῃ φύλακα, καὶ τοῦ φορτίου τῶν σιδηρῶν ἐκείνων ἀλύσειν ἀπαλλάξας, πτεροῦ κουφότερον ἡμῖν ποιήσῃ τὸ B φρόνημα. Παρακαλοῦντες δὲ αὐτὸν, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν, σπουδὴν καὶ γνώμην καὶ προθυμίαν ἀγαθὴν. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ ἐν βραχεῖ καιρῷ τῶν κατεχόντων ἡμᾶς ἀπαλλαγῆναι κακῶν, καὶ μαθεῖν ἐν οἷς ἡμεν τὸ πρότερον, καὶ τῆς προσηκούσης ἀντιλαβέσθαι ἐλευθερίας· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^p νώτου] τραχήλου E. Ge. Sav.
 φέρουσι] ἐπεισάγουσι D. E. F.

^a αὐτῶν] αὐτὸ F.

^r ἐπι-

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ.

C Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς, λέγων.

“ΟΡΑ τὸ ἀφιλότιμον καὶ ἀκόμπαστον. Οὐ γὰρ περιῆγεν D αὐτοὺς μεθ’ ἑαυτοῦ, ἀλλ’ ὅτε μὲν θεραπεῦσαι ἔδει, αὐτὸς περιῆει πανταχοῦ, καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπισκοπούμενος· ὅτε δὲ πολὺς ὄχλος γέγονεν, ἐν ἐνὶ καθέξειται χωρίῳ· καὶ οὐκ ἐν πόλει καὶ ἀγορᾷ μέσῃ, ἀλλ’ ἐν ὄρει καὶ ἐρημίᾳ, παιδεύων ἡμᾶς μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν, καὶ τῶν ἐν μέσῳ θορύβῳ ἀπαλλάττεσθαι, καὶ μάλιστα ὅταν φιλοσοφεῖν δέῃ, καὶ περὶ ἀναγκαίων διαλέγεσθαι πραγμάτων. Ἀναβάντος δὲ αὐτοῦ (93) καὶ καθίσαντος, προσῆλθον οἱ μαθηταί. Εἶδες αὐτῶν τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀρετῆς, καὶ πῶς ἀθρόον βελτίους ἐγένοντο; Οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ τῶν θαυμάτων ἦσαν θεαταί· οὗτοι δὲ E καὶ ἀκοῦσαί τι λοιπὸν ἐπεθύμουν μέγα καὶ ὑψηλόν· ὅπερ οὖν ^a αὐτὸν καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐνέβαλε, καὶ τῶν λόγων ἄρξασθαι τούτων ἐποίησεν. Οὐδὲ γὰρ σώματα ἐθεράπευε μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς διώρθου, καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς τούτων ἐπιμελείας ἐπὶ τὴν ἐκείνων μετέβαινε ^b θεραπείαν, ποικίλλων τε ὁμοῦ τὴν ὠφέλειαν, καὶ ἀναμιγνὺς τῇ τῶν λόγων διδασκαλίᾳ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν, καὶ τὰ ἀναίσχυντα τῶν αἰρετικῶν ἐμφράττων στόματα, δι’ ὧν ἑκατέρας οὐσίας ἐκ- 185 δετο, δεικνὺς ὅτι ὁλοκλήρου τοῦ ζώου αὐτός ἐστι δημιουργός. Διὸ καὶ πολλῆς ἑκατέρᾳ τῇ φύσει μετεδίδου προνοίας, νῦν μὲν ἐκείνην, νῦν δὲ ταύτην διορθούμενος. Ὁ δὲ καὶ τότε ^c ἐποίηει. “Ἀνοίξας γὰρ, φησί, τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτούς.” Καὶ τίνος ἕνεκεν πρόσκειται τὸ “ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ;” Ἴνα μάθῃς ὅτι καὶ σιγῶν ἐπαίδευεν, οὐχὶ φθεγγόμενος μόνον, ἀλλὰ νῦν μὲν τὸ στόμα ἀνοίγων, νῦν δὲ τὴν

¹ Cap. v. v. 1, 2.

Hom. xv. ^a αὐτὸν καὶ] καὶ αὐτὸν A. F. ^b θεραπείαν] Sic F. ceteri ἐπιμελείαν. ^c ποιεῖ A. B. p. p. ἐδίδαξεν Edd.

ἀπὸ τῶν ἔργων ἀφιεῖς φωνήν. Ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ὅτι ἐδίδασκεν αὐτοὺς, μὴ τοῖς μαθηταῖς ^a αὐτὸν διαλέγεσθαι νόμιζε μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνων ἅπασιν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ πλήθος δημῶδες ἦν, ἔτι δὲ καὶ τῶν χαμαὶ ^e συρομένων, τῶν μαθητῶν B τὸν χορὸν ὑποστησάμενος, πρὸς ἐκείνους ποιεῖται τοὺς λόγους, ἐν τῇ πρὸς αὐτοὺς διαλέξει καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν τοῖς σφόδρα ἀποδέουσι τῶν λεγομένων ἀνεπαχθῇ γίνεσθαι παρασκευάζων τῆς φιλοσοφίας τὴν διδασκαλίαν. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Λουκᾶς αἰνιττόμενος ἔλεγεν, ² ὅτι τὸν λόγον ἀπέστρεψε πρὸς αὐτοὺς· καὶ ὁ Ματθαῖος δὲ αὐτὸ τοῦτο δηλῶν ἔγραφεν, ὅτι “προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐδίδασκεν.” Οὕτω γὰρ καὶ οἱ λοιποὶ προσέχειν ἔμελλον προθυμότερον, ἢ εἰ πρὸς ἅπαντας ^f ἀπετείνετο.

Πόθεν οὖν ἄρχεται, καὶ ποῖα θεμέλια τίθησι τῆς καινῆς πολιτείας ἡμῖν; Ἀκούσωμεν μετὰ ἀκριβείας τῶν λεγομένων· C εἴρηται μὲν γὰρ πρὸς ἐκείνους, ἐγράφη δὲ καὶ διὰ τοὺς μετὰ ταῦτα ἅπαντας. Διὰ δὲ τοῦτο ^g προσεῖχε μὲν τοῖς μαθηταῖς δημηγορῶν· οὐκ εἰς ἐκείνους δὲ περιῖστησι τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἀδιορίστως προσάγει τοὺς μακαρισμοὺς ἅπαντας. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, μακάριοί ἐστε ὑμεῖς, ἐὰν πτωχοὶ γέννησθε, ἀλλὰ “μακάριοι οἱ πτωχοί.” Καίτοι καὶ εἰ ^h ἐκείνους εἰρήκει, κοινὰ τὰ τῆς συμβουλῆς ἔμελλε γίνεσθαι. Καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ· ³ “ἰδοὺ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος·” οὐ πρὸς ἐκείνους διαλέγεται μόνους, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνων πρὸς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν· καὶ ὅταν αὐτοὺς μα- D καρίξῃ διωκομένους καὶ ἐλαννομένους καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντας, οὐκ ἐκείνοις μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς τὰ αὐτὰ κατορθοῦσι πλέκει τὸν στέφανον. Πλὴν ἀλλ' ἵνα καὶ σαφέστερον τοῦτο γένηται, καὶ μάθῃς ὅτι πρὸς σὲ ἔχει κοινωνίαν πολλήν τὰ λεγόμενα, καὶ πρὸς τὴν φύσιν δὲ ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην, εἴ τις βούλοιτο προσέχειν, ἀκουσον πῶς τῶν ⁱ θαυμασίων τούτων ἄρχεται λόγων. ⁴ “Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.” Τί ἐστίν, “οἱ

² Luc. vi. 20.³ Matth. xxviii. 20.⁴ v. 3.

^a αὐτὸν] αὐτοῦ A. B. C. αὐτὸν om. F. ^e συρομένων] ἐρχομένων D. E. F. ^f ἀπετείνετο] + αὐτὸν D. + αὐτῶν C. + πρὸς αὐτὸν F. ^g προσέχει Edd. ^h ἐκείνους] ἐκείνοις Sav. εἰς ἐκείνους Mor. Ben. ⁱ θαυμαστῶν Edd.

πτωχοὶ τῷ πνεύματι;” Οἱ ταπεινοὶ καὶ συντετριμμένοι τὴν
 διάνοιαν. Πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν καὶ τὴν προαί-
 E ρεσιν εἴρηκεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσι πολλοὶ ταπεινοί, οὐχ ἐκόν-
 τες, ἀλλ’ ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνάγκης βιαζόμενοι, ἀφεί-
 ἐκείνους (οὐδὲ γὰρ ^k ἂν εἴη τοῦτο ἐγκώμιον), τοὺς ἀπὸ προ-
 αιρέσεως ἑαυτοὺς ταπεινοῦντας καὶ καταστέλλοντας μακαρίζει
 πρώτους. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπεν, οἱ ταπεινοί, ἀλλ’, οἱ
 πτωχοί; Ὅτι τοῦτο ἐκείνου πλέον. Τοὺς γὰρ κατεπτη-
 186 χότας ἐνταῦθά φησι, καὶ τρέμοντας τοῦ θεοῦ τὰ ^l ἐπιτάγ-
 ματα, οὓς καὶ διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου σφόδρα ἀποδεχόμενος
 ὁ θεὸς, ἔλεγεν· ⁵ “ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ’ ἢ ἐπὶ τὸν
 πρᾶον καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;” Καὶ
 γὰρ πολλοὶ τῆς ταπεινοφροσύνης οἱ τρόποι· καὶ ὁ μὲν ἐστὶ
 ταπεινὸς συμμέτρως, ὁ δὲ μεθ’ ὑπερβολῆς ἀπάσης. Ταύτην
 καὶ ὁ μακάριος προφήτης ἐπαινεῖ τὴν ταπεινοφροσύνην, ^m οὐ
 τὴν ἀπλῶς κατεσταλμένην ἡμῖν διάνοιαν ὑπογράφων, ἀλλὰ
 τὴν σφόδρα συντεθραυσμένην, δι’ ἧν φησι· ⁶ “θυσία τῷ θεῷ (94)
 πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τετα-
 B πεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουθενώσει.” Καὶ οἱ παῖδες δὲ οἱ τρεῖς
 ταύτην ἀντὶ θυσίας μεγάλης προσάγουσι τῷ θεῷ, λέγοντες·
 “ἀλλ’ ἐν ψυχῇ συντετριμμένη καὶ πνεύματι ταπεινώσεως
 προσδεχθήμεν.” Ταύτην καὶ ὁ Χριστὸς μακαρίζει νῦν.
 Ἐπειδὴ γὰρ τὰ μέγιστα τῶν κακῶν καὶ τὴν οἰκουμένην
ⁿ λυμηνάμενα ἅπασαν ἐξ ἀπονοίας εἰσῆλθεν· (ὁ τε γὰρ διάβολος
 οὐκ ἂν πρὸ τούτου τοιοῦτος, οὕτω διάβολος γέγονεν· ὅπερ
 οὖν καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· ⁸ “ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα
 ὁ ἐμπέση τοῦ διαβόλου.” ὁ τε πρῶτος ἄνθρωπος ταύταις
 παρὰ τοῦ διαβόλου φυσηθεὶς ταῖς ἐλπίσιν ἐξετραχηλίσθη καὶ
 θνητὸς ἐγένετο· προσδοκῆσας γὰρ ἕσεσθαι θεὸς, καὶ ^p ὅπερ
 C εἶχεν ἀπώλεσεν· ὅπερ οὖν καὶ ὁ θεὸς ὀνειδίζων αὐτῷ, καὶ
 τὴν ἄνοιαν αὐτοῦ κωμῳδῶν, ἔλεγεν· ⁹ “ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς
 εἰς ἐξ ἡμῶν” καὶ ἕκαστος δὲ τῶν μετὰ ταῦτα ἐντεῦθεν εἰς
 ἀσέβειαν ἐξώκειλεν, ἰσοθεΐαν φαντασθεῖς·) ἐπεὶ οὖν αὕτη

⁵ Esai. lxvi. 2.⁶ Psal. l. 19.⁷ Prec. 3 puer. v. 15.⁸ 1 Tim. iii. 6.⁹ Gen. iii. 22.^k ἂν εἴη] ἦν F.^l ἐντάλματα A. B.^m οὐ] οὐ γὰρ et p. p.

πογράφει A. B.

ⁿ λυμηνόμενα A. F.^o ἐμπέση] + καὶ παγίδαA. B. C. ^p ὅπερ] ὁ A. B.

τῶν κακῶν ἡ ἀκρόπολις ἦν, καὶ ἡ ῥίζα καὶ ἡ πηγὴ τῆς πονηρίας ἀπάσης, τῷ νοσήματι τὸ κατάλληλον κατασκευάζων φάρμακον, ὥσπερ θεμέλιον ἰσχυρόν τινα καὶ ἀσφαλὴ τοῦτον πρῶτον κατεβάλετο τὸν νόμον. Ταύτης γὰρ ὑποκειμένης, μετὰ ἀσφαλείας ἅπαντα τὰ ἄλλα ἐπιτίθησιν ὁ οἰκοδομῶν ταύτης δὲ ἀνηρημένης, καὶν μέχρι τῶν οὐρανῶν ¹ φθάσῃ πολитеυόμενος, ἅπαντα ὑποσύρεται ῥαδίως, καὶ εἰς χαλεπὸν καταστρέφει τέλος. Καὶν νηστείαν, καὶν εὐχὴν, καὶν ἐλεημοσύνην, καὶν σωφροσύνην, καὶν ἄλλ' ὅτιον ² συναγάγῃς ἀγαθόν, ταπεινοφροσύνης χωρὶς, διαρρεῖ καὶ ἀπόλλυται ἅπαντα. Ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ Φαρισαίου γέγονε. Καὶ γὰρ μετὰ τὸ φθάσαι εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν, πάντα ἀπολέσας κατέβη, ἐπειδὴ τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν οὐκ εἶχεν. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀπονοία πηγὴ κακίας ἀπάσης ἐστίν, οὕτως ἡ ταπεινοφροσύνη φιλοσοφίας ἀπάσης ἀρχή. Διὸ καὶ ἐντεῦθεν ἀρχεται, πρόρριζον ἀνασπῶν τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τῆς τῶν ἀκουόντων ψυχῆς. Καὶ τί τοῦτο πρὸς τοὺς μαθητὰς, φησὶ, τοὺς πάντοθεν ὄντας ταπεινοὺς; Οὐδὲ γὰρ εἶχον ἀφορμὴν ἀπονοίας τινά, ἀλιεῖς καὶ πένητες ³ ὄντες, καὶ ἄσημοι καὶ ἰδιῶται. Εἰ καὶ μὴ πρὸς τοὺς μαθητὰς ⁴ ταῦτα, ἀλλὰ πρὸς γε τοὺς παρόντας τότε, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα μέλλοντας αὐτοὺς ὑποδέχεσθαι, ἵνα μὴ διὰ ταῦτα αὐτῶν καταφρονῶσι· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τότε, ἀλλ' ὕστερον ἔμελλον δεῖσθαι τῆς ὠφελείας ⁵ ταύτης, μετὰ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα, καὶ τὴν τῆς οἰ- 187 κουμένης τιμὴν, καὶ τὴν πρὸς θεὸν παρρῆσίαν. Οὔτε γὰρ πλοῦτος, οὔτε δυναστεία, οὐκ αὐτὴ ἡ βασιλεία οὕτως ἐπαῖραν ἦν ἱκανή, ὥς τὰ ἐκείνοις ὑπάρξαντα ἅπαντα. Ἄλλως δὲ καὶ πρὸ τῶν σημείων εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ τότε ἐπαρθῆναι, τὸ πλῆθος ὀρίωντας καὶ τὸ θέατρον ἐκεῖνο τὸ περιεστηκὸς τὸν διδάσκαλον, καὶ παθεῖν τι ἀνθρώπινον. Διόπερ αὐτῶν εὐθέως καταστέλλει τὸ φρόνημα. Καὶ οὐκ εἰσάγει ἐν τάξει ⁶ παραινέσεων τὰ λεγόμενα καὶ ἐπιταγμάτων, ἀλλ' ἐν τάξει μακαρισμοῦ, ἀνεπαχθέστερον τὸν λόγον ποιῶν, καὶ πᾶσιν ἀνοίγων τὸ τῆς διδασκαλίας στάδιον. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὁ δεῖνα καὶ ὁ Β δεῖνα, ἀλλ' οἱ ταῦτα ποιοῦντες μακάριοι πάντες. Ὡστε καὶ

¹ φθάσης B. Ge. φθάσῃ τις Ep. ² συναγάγῃς Edd. ³ ταῦτα om. A. B. ταῦτα] αὐτοῦ F. ⁴ ταύτης] ἐκείνης A. B. ⁵ παραινέσεως F. Ep.

δούλος ἡς, καὶ πτωχός, ^ω καὶ πένης, καὶ ξένος, καὶ ιδιώτης, οὐδέν ἐστι τὸ κωλύον σε ἔσεσθαι μακάριον, ἂν τὴν ἀρετὴν ταύτην ζηλώσης.

Ἀρξάμενος τοίνυν ἐντεῦθεν, ὅθεν μάλιστα ἐχρῆν, πρόεισιν ἐφ' ἐτέραν ἐντολήν, ^χ ἀπεναντίας δοκοῦσαν εἶναι τῇ τῆς οἰκουμένης ψήφῳ. Ἀπάντων γὰρ τοὺς χαίροντας ζηλωτοὺς εἶναι νομιζόντων, τοὺς δὲ ἐν ἀθυμία καὶ πενία καὶ πένθει ἀθλίους, αὐτοὺς τούτους ἀντ' ἐκείνων μακαρίζει, λέγων οὕτω ¹⁰ “μακάριοι οἱ πενθοῦντες.” Καίτοιγε ἅπαντες αὐτοὺς ταλανίζουσι. ^γ Διὰ γὰρ τοῦτο προλαβὼν τὰ σημεῖα εἰργάσατο, ἵνα τοιαῦτα νομοθετῶν ἀξιόπιστος ᾗ. Καὶ ἐνταῦθα δὲ πάλιν οὐχ ἀπλῶς τοὺς πενθοῦντας τέθεικεν, ἀλλὰ τοὺς ὑπὲρ ἁμαρτημάτων τοῦτο ποιούντας· ὡς τό γε ἕτερον καὶ σφόδρα ἐστὶ κεκωλυμένον, τὸ ἐπὶ τινι τῶν βιωτικῶν θρηνεῖν. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἐδήλου λέγων· ¹¹ “ὅτι ἡ μὲν τοῦ κόσμου λύπη θάνα- (95) τον κατεργάζεται· ἡ δὲ κατὰ ² θεὸν μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται.” Τούτους τοίνυν καὶ αὐτοὺς ^δ ἐνταῦθα μακαρίζει τοὺς οὕτω λυπουμενούς· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς τοὺς λυπουμενούς τέθεικεν, ἀλλὰ τοὺς μετ' ἐπιτάσεως. Διόπερ οὐδὲ εἶπεν, οἱ λυπούμενοι, ἀλλὰ, οἱ πενθοῦντες. ^α Καὶ γὰρ αὕτη πάλιν ἡ ἐντολὴ πάσης ἐστὶ φιλοσοφίας διδάσκαλος. Εἰ γὰρ οἱ παῖδας, ^β ἢ γυναῖκα, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν προσηκόντων ἀπελθόντα ^ε πενθοῦντες, οὐ χρημάτων, οὐ σωμάτων ἐρῶσι κατ' ἐκείνον τῆς οἰκίας τὸν καιρὸν, οὐ δόξης ἐφίενται, οὐχ ὕβρεσι παροξύνονται, οὐχ ὑπὸ βασκανίας ἀλίσκονται, οὐχ ὑπὸ ἄλλου πολιορκοῦνται τινος πάθους, ^δ τοῦ πένθους ^ε γινόμενοι μόνου· πολλῷ μᾶλλον οἱ τὰ ἁμαρτήματα πενθοῦντες τὰ ἑαυτῶν, ὡς πενθεῖν ἄξιον, μείζονα ταύτης ἐπιδείξονται φιλοσοφίαν. Εἴτα, τί τὸ ἔπαθλον ^ε αὐτοῖς; “Ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται,” φησὶν. Ποῦ ^ε παρακληθήσονται; εἰπέ μοι. Καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ ἐπίταγμα σφόδρα ἦν φορτικὸν καὶ ἐπαχθές, ὃ μάλιστα αὐτὸ κοῦφον

¹⁰ v. 4.¹¹ 2 Cor. vii. 10.

^ω καὶ] καὶ A. B. ^χ Sic Ep. ἀπεναντίαν D. E. F. ὑπεναντίαν A. B. C. ^γ Διὰ γάρ] Ἀλλὰ διὰ A. B. Διὰ γάρ τοι Edd. ² θεόν] + λυπη Ep. ^α Καὶ γάρ] + καὶ Edd. ^β ἢ] καὶ C. D. γυναῖκας F. Ep. Euth. ^ε πενθοῦντες] θρηνοῦντες Ep. ^δ τοῦ] ἀλλὰ τοῦ Mor. Ben. p. p. μόνου C. D. E. ^ε αὐτοῖς om. F. ^ε παρακληθήσονται] + οὗτοι Edd.

ἐποίει, τοῦτο ὑπέσχετο δώσειν. "Ὡστε εἰ θέλεις παρακα- 188
 λείσθαι, πένθει. Καὶ μὴ νομίσης αἰνιγμα εἶναι τὸ εἰρημένον.
 "Ὅταν γὰρ ὁ θεὸς παρακαλῇ, καὶ μυρία νιφάδες ἐπέλθωσι
 λυπηρῶν, πάντων ἀνώτερος ἔσῃ. Καὶ γὰρ πολλῶ μείζους
 αἰὲ τῶν πόνων δίδωσι τὰς ἀμοιβὰς ὁ θεός· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα
 πεποίηκε, μακαρίους ἀποφαίνων τοὺς πενθοῦντας, οὐ κατὰ τὴν
 τοῦ πράγματος ἀξίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ ^ε φιλανθρωπίαν.
 Οἱ γὰρ πενθοῦντες, πλημμελήματα πενθοῦσι· τοῖς δὲ τοιού-
 τοις ἀρκεῖ ^h τὸ συγγνώμης ἀπολαῦσαι καὶ ἀπολογίας τυχεῖν.
 Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς σφόδρα ἐστὶ φιλάνθρωπος, ⁱ οὐδὲ ἐν τῇ B
 τῶν κολάσεων ἀναιρέσει, οὐδὲ ἐν τῇ τῶν ἀμαρτημάτων ἀπαλ-
 λαγῇ τὴν ἀντίδοσιν ἴστησιν, ἀλλὰ καὶ μακαρίους ποιεῖ, καὶ
 πολλῆς μεταδίδωσι παρακλήσεως. Πενθεῖν δὲ ἡμᾶς οὐχ ὑπὲρ
 τῶν οἰκείων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλοτρίων κελεύει
 πλημμελημάτων· οἶαι τῶν ἀγίων ἦσαν αἱ ψυχαί· οἷα ἦν ἡ
 τοῦ Μωϋσέως· οἷα ἡ τοῦ Παύλου· ^k ἡ τοῦ Δαυΐδ· καὶ γὰρ
 καὶ οὗτοι πάντες ἄλλότρια πολλάκις ἐπένθησαν κακά.

¹² "Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν
 γῆν." Ποίαν γῆν; εἶπέ μοι. Τινὲς νοητὴν φασιν. Ἀλλ'
 οὐκ ἔστι τοῦτο· οὐδαμοῦ γὰρ εὐρίσκομεν ἐν τῇ γραφῇ γῆν
 νοητὴν. ¹ Ἀλλὰ τί ποτέ ἐστι τὸ εἰρημένον; Αἰσθητὸν C
 τίθησιν ἔπαθλον, ^m ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος. Εἰπὼν γάρ, ¹³ "τίμα
 τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου," ἐπήγαγεν, "οὕτω
 γὰρ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς." Καὶ αὐτὸς τῷ ληστῇ
 πάλιν· ¹⁴ "σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ." Οὕτε
 γὰρ ἀπὸ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν προτρέπει μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων, διὰ τοὺς παχυτέρους τῶν ἀκρω-
 μένων καὶ πρὸ τῶν μελλόντων ἐκεῖνα ζητοῦντας. Διὰ τοῦτο
 γοῦν καὶ προῖὼν ἔλεγεν· "ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου."

¹² v. 5.¹³ Ephes. vi. 2, 3.¹⁴ Luc. xxiii. 43.

^ε φιλανθρωπίαν] + ὅπερ οὐ τῆς τοῦ πράγματος ἀξίας, ἀλλὰ τῆς
 αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἐστίν. C. D. E. F. Ge. Ineptam διττογραφίαν cum
 Ep. et Arm. sustuli. Paulo tolerabilior est lectio codicum A. B. qui
 post πενθοῦντας sic continuant: οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν, ἀλλ' ὑπὲρ
 φύσιν τὸ πρᾶγμα δεικνύς· ὅπερ οὐκ αὐτῆς τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος, ἀλλὰ
 τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἐστίν. ^h τὸ] καὶ τὸ Edd. ⁱ οὐδὲ] οὐκ
 A. B. ^k ἡ] οἷα ἡ D. F. ¹ Ἀλλὰ τί ποτε] Τί ποτε οὖν A. B.

^m ὥσπερ δὴ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ A. B. Alteram lectionem tuentur In-
 terpp.

Εἶτα τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας τὸ ἔπαθλον τίθησι, καὶ φησὶ·
 “μὴ ποτέ σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτὴς
 D τῷ ὑπηρέτῃ.” Ὁρᾶς πόθεν ἐφόβησεν; Ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν,
 ἀπὸ τῶν παρὰ πόδας συμβαινόντων. Καὶ πάλιν· “ὅς ἐάν
 εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ.”
 Καὶ ὁ Παῦλος δὲ ¹⁵ αἰσθητὰ τιθεὶς ἔπαθλα πολὺς ἔστι, καὶ
 ἀπὸ τῶν παρόντων προτρέπων· οἷον ὡς ὅταν περὶ παρθενίας
 διαλέγεται· οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν οὐρανῶν εἰπὼν ἐκεῖ, τέως
 ὁ ἀπὸ τῶν παρόντων ἐνάγει, λέγων· ¹⁵ “διὰ τὴν ἐνεστῶσαν
 ἀνάγκην” καὶ, “ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι” καὶ, “θέλω δὲ
 ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι.” Οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστὸς τοῖς πνευ-
 ματικοῖς τὰ αἰσθητὰ ἀνέμιξεν. Ἐπειδὴ γὰρ νομίζεται ὁ
 E πρᾶος ἅπαντα ἀπολλύναι τὰ ἑαυτοῦ, τὸ ἐναντίον ὑπισχνεῖ-
 ται λέγων, ὅτι οὗτος μὲν οὖν ἔστιν ὁ μετὰ ἀσφαλείας τὰ
 ὄντα κεκτημένος, ὁ μὴ θρασὺς, μηδὲ ἀλαζών· ὁ δὲ τοιοῦτος
 καὶ τῶν πατρῶων ἐκστήσεται πολλάκις, καὶ αὐτῆς τῆς
 ψυχῆς. Ἄλλως δὲ καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ παλαιᾷ ^P συνεχῶς ὁ
 189 προφήτης, ¹⁶ “οἱ γὰρ πραεῖς κληρονομήσουσι γῆν,” ἔλεγεν,
 ἀπὸ τῶν συντρόφων αὐτοῖς ῥημάτων ἐνυφαίνει τὸν λόγον,
 ὥστε μὴ πανταχοῦ ξενοφωνεῖσθαι. Ταῦτα δὲ λέγει, οὐ μέχρι (96)
 τῶν παρόντων ἰστάς τὰς ἀμοιβάς, ἀλλὰ μετὰ τούτων κάκεινα
 παρέχων. Ἄν τε γὰρ πνευματικὸν εἴπῃ τι, οὐκ ἀφαιρεῖται
 τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ· ἂν τε τῶν ἐν τῷ βίῳ τι πάλιν
 ὑπόσχηται, οὐ μέχρι τούτου τὴν ὑπόσχεσιν ἴστησι. ¹⁷ “Ζη-
 τεῖτε γὰρ, φησὶ, τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα
 προστεθήσεται ὑμῖν” καὶ πάλιν· ¹⁸ “ὅστις ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ
 B ⁹ ἀδελφούς, ἑκατονταπλασίονα λήψεται ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ,
 καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζῶν αἰώνιον κληρονομήσει.”

¹⁹ “Μακάριοι οἱ πενιῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην.”
 Ποίαν δικαιοσύνην; Ἡ τὴν καθόλου φησὶν ἀρετὴν, ἢ τὴν

¹⁵ 1 Cor. vii. 26, 28, 32.

¹⁶ Psal. xxxvi. 11.

¹⁷ Matth. vi. 33.

¹⁸ Matth. xix. 29.

¹⁹ v. 6.

“αἰσθητὰ . . . προτρέπων] πολλάκις αἰσθητὰ τίθησιν ἔπαθλα, καὶ
 ἀπὸ τῶν παρόντων προτρέπεται F. Ceteri ¹ καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων
 προτρέπων ² πολὺς ἔστι, ³ καὶ αἰσθητὰ τιθεὶς ἔπαθλα. ¹ καὶ] αἰεὶ καὶ E.
 εἰ καὶ D. ² πολλοῖς A. πολὺς ἔστι om. C. ³ καὶ om. A. B. C. Vul-
 gatum habent Interpp. ⁴ ἀπὸ] ἀλλ’ ἀπὸ D. E. ^P συνεχῶς ἔλεγεν
 ὅτι οἱ πραεῖς A. B. et mox ἔλεγεν om. iidem. οἱ δὲ πραεῖς C. F. Ge.
⁹ ἀδελφούς] + ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἔνεκεν
 τοῦ ὀνόματος μου Edd.

μερικὴν ταύτην τὴν ἀπεναντίας τῇ πλεονεξίᾳ κειμένην. Ἐπειδὴ γὰρ μέλλει περὶ ἐλεημοσύνης ἐπιτάττειν, [†] δεικνύς πῶς ἐλεεῖν χρή, οἶον ὅτι οὐκ ἐξ ἀρπαγῆς, οὐδὲ ἐκ πλεονεξίας, μακαρίζει τοὺς δικαιοσύνης [‡] ἀντιποιοιμένους. Καὶ ὅρα μεθ' ὅσης αὐτὸ τίθησιν ὑπερβολῆς. Οὐ γὰρ εἶπε, μακάριοι οἱ δικαιοσύνης ἀντεχόμενοι· ἀλλὰ, “μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην” ἵνα μὴ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ ἐπιθυμίας ἀπάσης αὐτὴν μετίωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο μά- C λιστα ἴδιον τῆς πλεονεξίας ἐστὶ, καὶ οὐχ οὕτως ἐρῶμεν σιτιῶν καὶ ποτῶν, ὡς [†] τοῦ πλείονα κτᾶσθαι καὶ περιβάλλεσθαι, τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην περὶ τὸ μὴ πλεονεκτεῖν μεταθεῖναι ἐκέλευσεν. Εἵτα πάλιν αἰσθητὸν τὸ ἔπαθλον ὀρίζει λέγων· “ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.” Διὰ γὰρ τὸ νομίζεσθαι τὴν πλεονεξίαν εὐπόρους ποιεῖν τοὺς πολλοὺς, λέγει ὅτι τούναν- τίον μὲν οὖν [‡] ἐστίν· ἡ γὰρ δικαιοσύνη τοῦτο ἐργάζεται. Μὴ τοίνυν δίκαια πράττων φοβοῦ πενίαν, μηδὲ τρέμε λιμόν. Οἱ γὰρ ἀρπάζοντες, οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ πάντων ἐκπί- πτοντες· [‡] ὡς ὁ γοῦν δικαιοσύνης ἐρῶν, [×] τὰ πάντων αὐτὸς D ἔχει μετὰ ἀσφαλείας. Εἰ δὲ οἱ τῶν ἀλλοτρίων μὴ ἐφίεμε- νοι τοσαύτης ἀπολαύουσιν εὐπορίας, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὰ [‡] ἑαυτῶν προῖέμενοι. ²⁰ “Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες.” Ἐνταῦθα οὐ τοὺς διὰ χρημάτων ἐλεοῦντας μόνον ἐμοὶ δοκεῖ λέγειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς διὰ [‡] πραγμάτων. Ποικίλος γὰρ ὁ τῆς ἐλε- ημοσύνης τρόπος, καὶ πλατεῖα αὕτη ἡ ἐντολή. Τί οὖν [‡] αὐ- τῆς τὸ ἔπαθλον; “Ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.” Καὶ δοκεῖ μὲν ἀντίδοσις εἶναί τις ἴση· ἐστὶ δὲ πολὺ [‡] μείζον τοῦ κα- E τορθώματος. Αὐτοὶ μὲν γὰρ ἐλεοῦσιν ὡς ἄνθρωποι, ἐλεοῦνται δὲ παρὰ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ. Οὐκ ἐστὶ δὲ [‡] ἴσος ἀνθρώ- πινος ἔλεος καὶ θεῖος, ἀλλ' ὅσον πονηρίας καὶ ἀγαθότητος τὸ μέσον, τοσοῦτον οὗτος ἐκείνου διέστηκε. ²¹ “Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται.” Ἰδοὺ πάλιν πνευματικὸν τὸ ἔπαθλον. Καθαροὺς δὲ ἐνταῦθά φη-

²⁰ v. 7.²¹ v. 8.

[†] δείκνυσσι C. D. F. πῶς] ὅπως E. [‡] ἀντεχομένους F. p. p. τῆς ὑπερβολῆς Edd. [‡] τοῦ] Sic B. ceteri τό. [‡] ἐστίν om. A. B. [‡] ὡς om. A. F. γοῦν] γε B. [×] τὰς πάντων C. τὰ πάντα E. Ge. Arm. [‡] Sic F. vulgo αὐτῶν. [‡] πραγμάτων] ῥημάτων A. B. Sic Ep. sed pr. χρημάτων. [‡] αὐτοῖς A. [‡] μείζων A. B. Ep. [‡] ἴσον C. D.

σιν, ἤτοι τοὺς καθολικὴν ἀρετὴν κεκτημένους, καὶ μὴδὲν
 190 ἑαυτοῖς συνειδότας πονηρὸν, ἢ τοὺς ἐν σωφροσύνῃ διάγοντας·
 οὐδενὸς γὰρ ἡμῖν οὕτω δεῖ πρὸς τὸ τὸν θεὸν ἰδεῖν, ὥς τῆς
 ἀρετῆς ταύτης. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· ²² “εἰρήνην διώ-
 κετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἀγιασμόν, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται
 τὸν κύριον.” Ὅψιν δὲ ἐνταῦθ’ αὖ φησιν, ἣν ἀνθρώπῳ δυνατὸν
 ἰδεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἐλεοῦσι μὲν, καὶ οὐχ ἀρπάζουσιν,
 οὐδὲ πλεονεκτοῦσι, πορνεύουσι δὲ καὶ ἀσελγαίνουσι, δεικνύς
 ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὸ πρότερον, καὶ τοῦτο προσέθηκεν. Ὅπερ
 δὴ καὶ ὁ Παῦλος Μακεδόσιν ἐμαρτύρησε, Κορινθίοις ἐπιστέλ-
 λων, ὅτι οὐ μόνον ^d ἐν ἐλεημοσύνῃ ἐπλούτουν, ἀλλὰ καὶ ἐν
 B τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ· εἰπὼν γὰρ περὶ τῆς φιλοτιμίας αὐτῶν τῆς
 ἐν τοῖς χρήμασι, φησὶν, ὅτι καὶ ²³ “ἑαυτοὺς ἔδωκαν τῷ κυρίῳ
 καὶ ἡμῖν.”

²⁴ “Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί.” Ἐνταῦθα οὐ τὸ ^e μὴ στα-
 σιάζειν ^f αὐτοὺς μόνον καὶ ἀπεχθάνεσθαι πρὸς ἀλλήλους ἀναιρεῖ,
 ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πλεόν ἐπιζητεῖ, ἵνα καὶ ἑτέρους στα-
 σιάζοντας συνάγωμεν· ^g καὶ πάλιν πνευματικὸν ἐπάγει τὸ
 ἔπαθλον. Ποῖον δὴ τοῦτο; “Ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθῇ-
 σονται.” Καὶ γὰρ τοῦ μονογενοῦς ἔργον ἐγένετο τοῦτο, (97)
^h συναγαγεῖν τὰ διεστῶτα, καὶ καταλλάξαι τὰ ἐκπεπολεμη-
 μένα. Εἶτα ἵνα μὴ νομίσης, ὅτι πανταχοῦ ἡ εἰρήνη καλὸν,
 ἐπήγαγε· ²⁵ “μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης.”
 C τουτέστι, τῆς ἀρετῆς ἕνεκεν, ⁱ τῆς ὑπὲρ ἑτέρων προστασίας,
 τῆς εὐσεβείας. Δικαιοσύνην γὰρ ^k εἴωθεν ἀεὶ τὴν ἅπασαν
 λέγειν τῆς ψυχῆς φιλοσοφίαν. ²⁶ “Μακάριοί ἐστε, ὅταν
 ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι, καὶ εἰπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα
 καθ’ ὑμῶν ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ. Χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε.”
 Οἶον, κἂν γόητας, κἂν πλάνους, κἂν λυμεῶνας, κἂν ὀτιοῦν
 ἕτερον καλέσωσι, μακάριοί ἐστε, φησί. Τί τούτων καινότερον
 γένοιτ’ ἂν τῶν ἐπιταγμάτων, ὅταν τὰ τοῖς ἄλλοις φευκτὰ,
 ταῦτα ποθεῖν εἶναι λέγῃ· τὸ πτωχεύειν λέγω, καὶ πενθεῖν,
 καὶ διώκεσθαι, καὶ κακῶς ἀκούειν. Ἀλλ’ ὅμως καὶ εἶπε, καὶ

²² Hebr. xii. 14.²³ 2 Cor. viii. 5.²⁴ v. 9.²⁵ v. 10.²⁶ v. 11, 12.

^d ἐν addidi ex B. alterum ἐν om. F. ^e μὴ om. E. ^f αὐ-
 τοὺς] Sic E. favente Euth. illos Ge. ἑαυτοὺς C. D. F. ἑαυτοῖς A.
 B. ^g καὶ πάλιν] διὸ καὶ ἐνταῦθα πάλιν F. ^h τὸ συναγαγεῖν F. Ep.
ⁱ τῆς] καὶ τῆς F. Ep. p. p. τῆς εὐσεβείας om. F. ^k εἴωθαμεν A. Ge.

ἔπεισεν, οὐχὶ δύο καὶ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. Καὶ ἀκούοντες τὰ D φορτικὰ καὶ ἐπαχθῇ καὶ ἀπεναντίας τῇ τῶν πολλῶν συνηθείᾳ, ἐξεπλήττοντο οἱ ὄχλοι. Τοσαύτη ἡ τοῦ λέγοντος δύναμις ἦν. Πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ νομίσης, ὅτι τὸ κακῶς ἀκούειν ἀπλῶς μακαρίους ποιεῖ, δύο τέθεικε διορισμοὺς, ὅταν καὶ δι' αὐτὸν, καὶ ψευδῇ ἢ τὰ λεγόμενα. Ἐπεὶ ἐὰν μὴ ταῦτα προσῇ, οὐ μόνον οὐ μακάριος, ἀλλὰ καὶ ἄθλιος ὁ κακῶς ἀκούων. Εἶτα ὅρα τὸ ἔπαθλον πάλιν· “ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.” Σὺ δὲ εἰ καὶ μὴ καθ' ἕκαστον τῶν μακαρισμῶν βασιλείαν ἀκούεις δωρουμένην, μὴ ἀθύμει. Εἰ E γὰρ καὶ διαφόρως ὀνομάζει τὰς ἀμοιβάς, ἀλλὰ πάντας εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει. Καὶ γὰρ ὅταν εἴπῃ, παρακληθήσονται οἱ πενθοῦντες, καὶ ἐλεηθήσονται οἱ ἐλεοῦντες, καὶ τὸν θεὸν ὄψονται οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, καὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται οἱ εἰρηνοποιοί, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν βασιλείαν διὰ τούτων ἀπάν- 191 των αἰνίττεται· οἱ γὰρ τούτων ἀπολαύοντες ἐκείνης ἐπιτεύξονται πάντως. Μὴ τοίνυν τῶν τῷ πνεύματι πτωχῶν μόνων νόμιζε εἶναι τὸ ἔπαθλον, ἀλλὰ καὶ τῶν πεινῶντων τὴν δικαιοσύνην, καὶ τῶν πράων, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀπαξ-πλῶς. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐπὶ πάντων τὸν μακαρισμὸν ἔθηκεν, ἵνα μηδὲν αἰσθητὸν ἀναμένης. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἴῃ μακάριος ὁ ἐν τούτοις στεφανόμενος, ἂν τῷ παρόντι συγκαταλύεται βίῃ, καὶ σκιᾷ ταχύτερον παρατρέχει.

Εἰπὼν δέ, “ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς,” ἐπήγαγε καὶ ἑτέραν παράκλησιν, λέγων· “οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.” Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνο ἔμελλε, τὸ B τῆς βασιλείας, καὶ ἐν ἐλπίσιν ἦν, ἐντεῦθεν αὐτοῖς παρέχεται τὴν παραμυθίαν, ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν πρὸ αὐτῶν πεπονθότων κακῶς. Μὴ γὰρ νομίσητε, φησὶν, ὅτι ἐναντία τινὰ λέγοντες καὶ νομοθετοῦντες ταῦτα πάσχετε· ἢ ὅτι πονηρῶν δογμάτων ὄντες διδάσκαλοι, μέλλετε ἐλαύνεσθαι παρ' αὐτῶν. Οὐ γὰρ τῆς πονηρίας τῶν ἰεργονμένων, ἀλλὰ τῆς κακίας τῶν ἀκούοντων αἱ ἐπιβουλαὶ καὶ οἱ κίνδυνοι. Ὅθεν οὐδὲ ὑμᾶς τοὺς κακῶς πάσχοντας διαβάλλουσιν, ἀλλὰ τοὺς κακῶς ποιῶντας ἐκείνους. Καὶ μαρτυρεῖ τούτοις ἅπας ὁ ἔμπροσθεν χρόνος. Οὐδὲ γὰρ τοῖς προφήταις παρανο-

¹ λεγόντων B. *doctorem* Ge. sed in mar. *dogmatum*.

- C μίαν καὶ ἀντίθεον φρόνημα ἐγκαλοῦντες, τοὺς μὲν ἐλίθαζον, τοὺς δὲ ἤλαννον, τοὺς δὲ μυρίοις ^m ἑτέροις περιέβαλλον κακοῖς. Μὴ δὴ τοῦτο θορυβεῖτω ὑμᾶς· ἀπὸ γὰρ τῆς ⁿ αὐτῆς γνώμης καὶ τὰ νῦν ἅπαντα πράττουσιν. Εἶδες πῶς τὰ φρονήματα αὐτῶν ἀνέστησεν, ἐγγὺς τῶν περὶ Μωϋσέα καὶ Ἡλίαν στήσας αὐτούς; Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος Θεσσαλονικεῦσι γράφων, φησὶν· ²⁷ “ὕμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ, τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ· καὶ γὰρ καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ ἐπάθετε ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθάπερ καὶ ἐκεῖνοι ὑπὸ
- D τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωζάντων, καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων.” Ὁ δὲ καὶ ἐνταῦθα κατεσκεύασεν ὁ Χριστός. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων μακαρισμῶν ἔλεγε, “μακάριοι οἱ πτωχοί,” καὶ “οἱ ἐλεήμονες” ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἀδιορίστως αὐτὸ τέθεικεν, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς τρέπει τὸν λόγον, λέγων· “μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ^p ῥῆμα” δεικνὺς ὅτι αὐτῶν τοῦτο μάλιστα ἐξαίρετόν ἐστι, καὶ ὑπὲρ (98) τοὺς ἄλλους ἅπαντας τῶν διδασκάλων ἴδιον τοῦτο. Ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ αὐτοῦ ἀξίωμα ἐνταῦθα αἰνίττεται, καὶ τὴν πρὸς τὸν
- E γεγεννηκότα ὁμοτιμίαν. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνοι διὰ τὸν πατέρα, φησὶν, οὕτω καὶ ὑμεῖς δι’ ἐμέ ταῦτα πείσεσθε. Ὅταν δὲ εἴπῃ, “τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν,” δείκνυσιν καὶ αὐτοὺς προφήτας ἤδη γεγεννημένους. Εἶτα δηλῶν ὅτι τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ὠφελεῖ καὶ ποιεῖ λαμπροὺς, οὐκ εἶπεν, ὅτι κακῶς μὲν ἐροῦσι καὶ διώξουσιν, ἐγὼ δὲ κωλύσω τοῦτο· οὐ
- 192 γὰρ ἐν τῷ μὴ ἀκούειν κακῶς, ἀλλ’ ἐν τῷ κακῶς ἀκούοντας φέρειν γενναίως, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτοὺς ἐλέγχειν, τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῖς βούλεται εἶναι· πολλῇ γὰρ τοῦτο ἐκείνου μεῖζον· ὥσπερ τοῦ μὴ πληττεσθαι τὸ πληττόμενον μηδὲν πᾶσχειν δεινὸν πολλῇ μεῖζον ἐστίν.
- Ἐνταῦθα μὲν οὖν φησὶν· “ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς” ὁ δὲ Λουκάς καὶ ἐπιτεταμένως καὶ μετὰ πλείονος αὐτὸν ^q παραμυθίας τοῦτο εἰρηκέναι φησὶν. Οὐ γὰρ δὴ

²⁷ 1 Thess. ii. 14, 15.

^m ἑτέροις om. A. B. Ge.   ⁿ αὐτῆς] τοιαύτης A.   ^p οἱ om. A. B.
^r ῥῆμα] + καθ’ ὑμῶν Edd.   ^q παραμυθίας] παρῥησίας A. B.

μόνον τοὺς κακῶς ἀκούοντας διὰ τὸν θεὸν ἱμακαρίζει, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρὰ πάντων καλῶς ἀκούοντας ταλανίζει.²⁸ “οὐαὶ γὰρ ὑμῖν, φησὶν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι.” Καίτοι καὶ τοὺς ἀποστόλους καλῶς ἔλεγον· ἀλλ’ οὐ πάντες. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσιν οἱ ἄνθρωποι· ἀλλ’ “ὅταν πάντες.” Οὐδὲ γὰρ δυνατόν τοὺς ἐν ἀρετῇ ζῶντας παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς. Καὶ πάλιν φησὶν.²⁹ “ὅταν ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρόν, χαίrete καὶ σκιρτήσατε.” Οὐδὲ γὰρ τῶν κινδύνων μόνον, ὧν ὑπέμενον, ἀλλὰ καὶ τῆς κακηγορίας πολλὴν ὀρίζει τὴν ἀντίδοσιν. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὅταν ἐλάσσωσιν ὑμᾶς καὶ ἀποκτείνωσιν· ἀλλ’ “ὅταν ὀνειδίσωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρόν. Μάλιστα γὰρ τῶν πραγμάτων αὐτῶν χαλεπώτερον δάκνουσιν αἱ κακηγορίαι. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς κινδύνοις πολλὰ τὰ κουφίζοντα τὸν πόνον ἐστίν· οἷον, τὸ παρὰ πάντων ἀλείφεσθαι, τὸ πολλοὺς ἔχειν τοὺς κροτοῦντας καὶ στεφανοῦντας C καὶ ἀνακηρύττοντας· ἐνταῦθα δὲ ἐν τῇ κακηγορίᾳ καὶ αὕτη ἀνήρηται ἢ παραμυθία. Οὐ γὰρ δοκεῖ τι μέγα εἶναι τὸ κατόρθωμα, καὶ μᾶλλον τῶν κινδύνων δάκνει τὸν ἀγωνιζόμενον. Πολλοὶ γοῦν καὶ ἐπὶ βρόχον ἦλθον, πονηράν οὐ φέροντες δόξαν. Καὶ τί θαυμάζεις ἐπὶ τῶν ἄλλων; Τὸν γὰρ προδότην ἐκείνον, τὸν ἀναίσχυντον καὶ μιαρὸν καὶ πρὸς πάντα ἀπερυνθριάσαντα ἀπλῶς, τοῦτο μάλιστα ἐπὶ βρόχον ὀρμῆσαι παρεσκεύασε. Καὶ ὁ Ἰωβ δὲ, ὁ ἀδάμας, καὶ πέτρας στερρότερος, ἡνίκα μὲν τὰ χρήματα ἀφήρητο καὶ τὰ ἀνήκεστα ἔπασχε δεινὰ, καὶ ἅπαις ἐξαίφνης ἐγένετο, καὶ πηγὴν σκωλήκων τὸ σῶμα ἀναβλύζον ἑώρα, καὶ τὴν ὁ γυναικα ἐπι- D κειμένην, διεκρούσατο μετ’ εὐκολίας ἅπαντα· ἐπειδὴ δὲ εἶδε τοὺς φίλους ὀνειδίζοντας καὶ ἐπεμβαίνοντας, καὶ πονηράν δόξαν περὶ αὐτοῦ ἔχοντας, καὶ λέγοντας ὑπὲρ ἀμαρτημάτων ταῦτα πᾶσχειν, καὶ κακίας δίδόναι δίκην, τότε ἐθορυβήθη, τότε ἐταράχθη ὁ γενναῖος καὶ μέγας ἀνὴρ. Καὶ ὁ Δαυὶδ δὲ ἅπαντα ἀφείς ἀπερ ἔπαθεν, ἀντὶ τῆς κακηγορίας ἱμόνης

²⁸ Luc. vi. 26.²⁹ Ibid. v. 22, 23.

ἱμακαρίζει] μακαρίζειν αὐτόν φησιν F. Ge. sed p. p. ταλανίζει F.
 ὁ γυναικα] + εἶχε A. B. Non habent Ep. Ge. Arm. ἱμόνης]
 Sic A. B. Arm. Sav. ceteri ἐκείνης. Commutantur eadem vv.
 p. 335 D.

ἀμοιβὴν ἐζήτει παρὰ τοῦ θεοῦ· “ἄφες γὰρ αὐτὸν ὁ κατα-
 ρᾶσθαι, φησὶν, ὅτι κύριος ἐνετείλατο αὐτῷ, ὅπως ἴδῃ κύριος
 Ε τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ ἀνταποδῶ^ω μοι ἀντὶ τῆς κατάρας
[×] τῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ.” Καὶ ὁ Παῦλος δὲ οὐχὶ τοὺς
 κινδυνεύοντας μόνον, οὐδὲ τοὺς ἀφαιρουμένους τὰ ὄντα, ἀλλὰ
 καὶ τούτους ἀνακηρύττει οὕτω λέγων· ³⁰ “ἀναμιμνήσκεσθε τὰς
 193 πρῶτον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἀθλήσιν ὑπε-
 ὠρεῖσθε παθημάτων· τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι
^γ θεατριζόμενοι.” Διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὸν μισθὸν πολὺν τέθει-
 κεν ὁ Χριστός. Εἴτα ἵνα μή τις λέγῃ ἐνταῦθα οὐκ ἀμύ-
 νεις, οὐδὲ ἀπορράπτεις αὐτῶν τὰ στόματα, κακεῖ μισθὸν
 δίδως; τέθεικε τοὺς προφήτας, δεικνὺς ὅτι οὐδὲ ἐκεῖ ἤμυνεν
 ὁ θεός. Εἰ δὲ ὅπου παρὰ πόδας ἦσαν αἱ ἀντιδόσεις, ἀπὸ
 τῶν μελλόντων αὐτοὺς ἤλειψε· πολλῷ μᾶλλον νῦν, ὅτε
 τρανοτέρα αὕτη γέγονεν ἢ ἐλπίς, καὶ μείζων ἢ φιλοσοφία.
 Θέα δὲ καὶ μετὰ πόσας ἐντολὰς αὐτὸ τέθεικεν. Οὐδὲ γὰρ
 Β ἀπλῶς αὐτὸ πεποίηκεν, ἀλλὰ δηλῶν ὅτι οὐκ ἐνὶ τὸν μὴ
 πᾶσιν ἐκείνοις ² κατεσκευασμένον καὶ συγκεκροτημένον πρὸς
 τούτους ἐκβῆναι τοὺς ἀγῶνας. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς προ- (99)
 τέρας αἰετῇ ἐπιούσῃ προοδοποιῶν ἐντολῇ, σειρὰν ἡμῖν ^α τινα
 χρυσὴν ὕφηνεν. Ὁ τε γὰρ ταπεινός, καὶ τὰ οἰκεία πάν-
 τως πενήθει ἀμαρτήματα· ὁ πενήθων, καὶ πρᾶος ἔσται καὶ
^β δίκαιος καὶ ἐλεήμων· ὁ ἐλεήμων καὶ δίκαιος καὶ κατανευγ-
 μένος, πάντως καὶ καθαρὸς ^γ τῇ καρδίᾳ· ὁ δὲ τοιοῦτος, καὶ εἰρη-
 νοποιός. Ὁ δὲ ταῦτα πάντα κατωρθωκώς, καὶ πρὸς κινδύ-
 νους ἔσται παρατεταγμένος, καὶ οὐ ταραχθήσεται ἀκούων
 C κακῶς, καὶ ^δ μυρία πάσχων δεινά.

Παραινέσας τοίνυν ἃ προσῆκε, πάλιν ἀναπαύει τοῖς
 ἐγκωμίοις αὐτούς. Ἐπειδὴ γὰρ ὑψηλὰ τὰ ἐπιτάγματα ἦν,

³⁰ Hebr. x. 32, 33.

^ν καταράσασθαι Edd. φησὶν] + τὸν Δαυὶδ Mor. Ben. et sic omnes mei. Non habent Ep. Ge. Arm. Sav. ^ω μοι] + ἀγαθὰ Edd. Habet F. sed alia sede, nempe ante ἐν. [×] τῆς] ταύτης F. Ge. Cf. p. 132 B. ^γ θεατριζόμενοι] + τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφόμενων γεννηθέντες. A. B. Non verterunt Interpp. ² συνεσκευασμένον A. B. ^α τινα χρυσὴν] Sic Ep. Ge. et codd. ἐκ χρυσοῦ Edd. ^β δίκαιος] Sic D. E. F. Ep. Ge. Arm. ceteri ἐπιεικής. Quae sequuntur sic vulgo interpungunt: ὁ ἐλεήμων, καὶ δίκαιος καὶ κατανευγμένος πάντως κ. τ. ε. Rectius Interpp. ^γ τὴν καρδίαν Edd. ^δ μυρία] τὰ μυρία Edd.

καὶ πολλῶ μείζονα τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ, ἵνα μὴ θορυβῶνται καὶ ταραττωνται, καὶ λέγωσι· πῶς δυνησόμεθα ταῦτα κατορθοῦν; ἄκουσον τί φησιν.³¹ “ὕμεις ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς” δεικνύς ὅτι ἀναγκαίως ταῦτα ἐπιτάττει. Οὐ γὰρ ὑπὲρ τῆς καθ’ ἑαυτοὺς ζωῆς, ἀλλ’ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, φησὶν, ἀπάσης ὁ λόγος ἔσται ὑμῖν. Οὐδὲ γὰρ εἰς δύο πόλεις, ^ε καὶ δέκα, καὶ εἴκοσιν, οὐδὲ εἰς ἓν ἔθνος ὑμᾶς ἀποστέλλω, καθάπερ τοὺς προφήτας, ἀλλ’ εἰς γῆν καὶ θάλατταν καὶ τὴν οἰκουμένην D ἅπασαν, καὶ ταύτην κακῶς διακειμένην. Τῷ γὰρ εἰπεῖν, “ὕμεις ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς,” ἔδειξε μωρανθεῖσαν ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ κατασαπείσαν ὑπὸ τῶν ἁμαρτημάτων. Διὰ τοι τοῦτο ταύτας παρ’ αὐτῶν ἐπιζητεῖ τὰς ἀρετάς, αἱ μάλιστα πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐπιμέλειάν εἰσιν ἀναγκαῖαι καὶ χρήσιμοι. Ὁ τε γὰρ πρᾶος καὶ ἐπεικὴς καὶ ἐλεήμων καὶ δίκαιος, οὐκ εἰς αὐτὸν συγκλείει τὰ κατορθώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ^ε ἐτέρων ὠφέλειαν τὰς καλὰς ταύτας ὑπερχειῖσθαι παρασκευάζει πηγὰς. Ὁ δ’ αὖ καθαρὸς τὴν καρδίαν καὶ εἰρηνοποιὸς, καὶ ἐλαινόμενος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, E πάλιν πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον τὸν βίον καθίσταται. Μὴ τοίνυν νομίσητε, φησὶν, ἐπὶ τοὺς τυχόντας ἀγῶνας ἔλκεσθαι, μηδὲ ὑπὲρ μικρῶν τινων εἶναι τὸν λόγον ὑμῖν· “ὕμεις ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς.” Τί οὖν; τὰ σεσηπότα αὐτοὶ διώρθωσαν; Οὐδαμῶς. ^ε Οὐτε γὰρ δυνατόν τὰ διεφθορότα ἤδη ἐπιπάσσοντας ἅλας ὠφελεῖν. Οὐ δὲ τοῦτο ἐποιοῦν· ἀλλὰ ἀνανεωθέντα πρότερον καὶ παραδοθέντα αὐτοῖς, καὶ τῆς δυσωδίας ἀπαλλαγέντα ἐκείνης, τότε ἥλιζον, κατέχοντες καὶ διατη- 194 ροῦντες ἐν τῇ νεαρότητι ταύτῃ, ἣν παρὰ τοῦ δεσπότου παρέλαβον. Τὸ μὲν γὰρ ἀπαλλαγῆναι τῆς σηπεδόνης τῶν ἁμαρτημάτων, τοῦ Χριστοῦ κατόρθωμα γέγονε· τὸ δ’ αὖ πάλιν μηκέτι ἐπ’ ἐκείνην ἐπανελθεῖν, τῆς τούτων σπουδῆς καὶ ταλαιπωρίας ἔργον ἦν. Ὁρᾷς πῶς κατὰ μικρὸν δείκνυσι καὶ τῶν προφητῶν ὄντας βελτίους; Οὐ γὰρ τῆς Παλαιστίνης διδασκάλους εἶναί φησιν, ἀλλὰ τῆς γῆς ἀπάσης· καὶ οὐχ ἀπλῶς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ φοβερούς. Τὸ γὰρ δὴ θανμαστόν τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐ κολακεύοντες, οὐδὲ θεραπεύοντες,

³¹ v. 13.

^ε καὶ] οὐδὲ Edd.   ^ε ἐτέρων] τῶν ἐτέρων Edd.   ^ε Οὐδὲ B. F.
p. p. ἐφθορότα A. C. Ep.

ἀλλ' ἐπιστύφοντες ὥσπερ τὸ ἅλας, οὕτω ποθεινοὶ πᾶσι γε-
 γόνασι. Μὴ τοίνυν θαυμάσητε, φησὶν, εἰ τοὺς ἄλλους ἀφεί-
 B ὑμῖν διαλέγομαι, καὶ πρὸς τοσούτους ἔλκω κινδύνους. Ἐννοή-
 σατε γὰρ ὅσαις πόλεσι καὶ δήμοις καὶ ἔθνεσι μέλλω πέμπειν
 ὑμᾶς ἐπιστάτας. Διὰ τοῦτο οὐχ ὑμᾶς εἶναι βούλομαι φρονί-
 μους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους τοιούτους ποιεῖν. Τοὺς δὲ
 τοιούτους πολὺν δεῖ συνετοὺς εἶναι, ἐν οἷς ἡ τῶν ἄλλων κινδύ-
 νεύεται σωτηρία, καὶ τοσαύτην αὐτοῖς τὴν περιουσίαν εἶναι
 τῆς ἀρετῆς, ὡς καὶ ἄλλοις μεταδιδόναί τῆς ὠφελείας. Εἰ
 γὰρ τοιοῦτοι μὴ ^h γένοισθε, οὐδὲ ὑμῖν αὐτοῖς ἀρκέσετε. Μὴ
 τοίνυν δυσχεράνητε, ὡς ἐπαχθῶν ὄντων τῶν λεγομένων. Τοῖς
 C μὲν γὰρ ἄλλοις μωρανθεῖσι δυνατὸν ἐπανελθεῖν δι' ⁱ ὑμῶν·
 ὑμεῖς δὲ, εἰ τοῦτο πάθοιτε, μεθ' ἐαντῶν καὶ ἑτέρους προσ-
 απολεῖτε. Ὡστε ὅσω μεγάλα ἐγχειρίζεσθε ^k πράγματα, το-
 σούτῳ καὶ μείζονος δεῖσθε σπουδῆς. Διὸ φησιν· “ἂν δὲ τὸ
 ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ
 μὴ βληθῆναι ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.”
 Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι μυριάκις πίπτοντες, δύνανται τυχεῖν συγ-
 γνῶμης· ὁ δὲ διδάσκαλος, εἰς τοῦτο πάθῃ, πάσης ἀπεστέ-
 ρηται ἀπολογίας, καὶ τὴν ἐσχάτην δώσει τιμωρίαν. Ἰνα
 γὰρ μὴ ^l ἀκούοντες, “ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι, καὶ
 D εἰπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν,” δειλιάσωσιν εἰς μέσον (100)
 προελθεῖν, λέγει, ὅτι ἂν μὴ πρὸς ταῦτα ἦτε παρατε-
 ταγμένοι, εἰκῇ ἐξελέγητε. Οὐ γὰρ τὸ κακῶς ἀκούειν χρή
 δεδοικέναι, ἀλλὰ τὸ συννποκρινομένους φαίνεσθαι· τότε γὰρ
 μωρανθήσεσθε καὶ καταπατηθήσεσθε. Ἐὰν δὲ μένητε ^m αὐ-
 τοὺς ἐπιστύφοντες, εἴτα κακῶς ἀκούητε, χαίρετε. Τοῦτο
 γὰρ ἀλὸς ἔργον ἐστὶ, τὸ δάκνειν καὶ λυπεῖν τοὺς χαίνους.
 Ὡστε ἀναγκαίως ἡ κακηγορία ἐπεταί, οὐδὲν ὑμᾶς βλάπτου-
 E σα, ἀλλὰ καὶ μαρτυροῦσα ὑμῶν τῇ στερότητι. Ἄν δὲ
 φοβηθέντες αὐτὴν προδῶτε τὴν προσήκουσαν ⁿ ὑμῖν σφοδρό-
 τητα, πολλῶ χαλεπώτερα πείσεσθε, καὶ κακῶς ἀκούοντες καὶ
 καταφρονοῦμενοι παρὰ πάντων. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ, ^o κατα-
 πατεῖσθαι.

^h Sic A. B. vulgo γένησθε. ⁱ ὑμᾶς Mor. Ben. ^k πράγμα-
 τα] Sic E. F. et corr. D. cum Interpp. προστάγματα A. B. et pr. D.
 προσταγμα C. ^l ἀκούσαντες Edd. ^m ἐαυτοὺς F. ⁿ Sic D. Ep.
 ceteri ὑμῶν. ^o καταπατηθήσεσθε D.

Εἶτα ἐφ' ἑτερον ὑψηλότερον ἄγει παράδειγμα· ³² “ὕμεις ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου.” Πάλιν τοῦ κόσμου, οὐκ ἔθνους ἑνός, οὐδὲ εἴκοσι πόλεων, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης· καὶ 195 φῶς νοητὸν, καὶ τῆς ἀκτίνος ταύτης πολὺ βέλτιον, ὥσπερ οὖν καὶ ἄλας πνευματικόν. Καὶ πρότερον ἄλας, καὶ τότε φῶς· ἵνα μάθῃς ἡλικὸν τῶν κατεστυμμένων ῥημάτων τὸ κέρδος, καὶ τῆς σεμνῆς διδασκαλίας τὸ ὄφελος. Καὶ γὰρ σφίγγει, καὶ οὐκ ἀφίησι διαρρέῦσαι, καὶ διαβλέψαι ποιεῖ πρὸς ἀρετὴν χειραγωγούσα. ³³ “Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· οὐδὲ καίουσιν λύχνον καὶ τιθέασιν ὑπὸ τὸν μόδιον.” Πάλιν αὐτοὺς διὰ τούτων εἰς ἀκρίβειαν ἄγει βίου, παιδεύων ἑναγωνίους εἶναι, ὡς ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς κειμένους, καὶ ἐν μέσῳ τῷ τῆς οἰκουμένης ἀγωνιζομένους θεάτρῳ. **B** γὰρ δὴ τοῦτο ^p ἴδητε, φησὶν, ὅτι ἐνταῦθα καθήμεθα νῦν, καὶ ἐν μικρῷ γωνίας ἐσμὲν μέρει· οὕτω γὰρ κατάδηλοι ἔσεσθε πᾶσιν, ὡσανεὶ πόλις ὑπὲρ κορυφῆς ὄρους κειμένη, ὡσανεὶ λύχνος ἐν οἰκίᾳ ^a ὑπὲρ τῆς λυχνίας φαίνων. Ποῦ ^r νῦν οἱ τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ διαπιστοῦντες; Ἀκούετωσαν ταῦτα, καὶ τῆς προφητείας τὴν δύναμιν ἐκπλαγέντες, προσκυνεῖτωσαν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν. Ἐννόησον γὰρ ἡλίκᾳ ὑπέσχετο τοῖς οὐδὲ ἐν τῇ χώρᾳ γνωρίμοις οὖσι τῇ αὐτῶν· ὅτι γῇ καὶ θάλαττα αὐτοὺς εἴσεται, καὶ πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἤξουσι τῇ φήμῃ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τῇ ^s φήμῃ, ἀλλὰ καὶ τῇ τῆς εὐεργεσίας ἐνεργείᾳ. Οὐδὲ γὰρ ἡ φήμη φέρουσα πανταχοῦ **C** δῆλους αὐτοὺς ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξις. Καθάπερ γὰρ ὑπόπτεροι γενομένοι, τῆς ἀκτίνος σφοδρότερον τὴν γῆν ἐπέδραμον ἅπασαν, σπείροντες τῆς εὐσεβείας τὸ φῶς. Ἐνταῦθα δέ μοι αὐτοὺς καὶ πρὸς παρρησίαν ἀλείφειν δοκεῖ· τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν, “οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη,” τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐστὶν ἐμφαίνοντος· ὥσπερ γὰρ ἐκείνην κρυβῆναι ἀμήχανον, οὕτω τὸ κήρυγμα ^t ἀδύνατον σιγηθῆναι καὶ λαθεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε διωγμὸς καὶ κακηγορίας καὶ ἐπιβουλὰς καὶ πολέμους, ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι ταῦτα αὐτοὺς ἐπιστομίσαι δυνήσεται,

³² v. 14.³³ v. 14, 15.

^p εἰδῆτε Edd. εἰδῆται D. ^a ὑπὲρ] ἐπὶ Ep.
 B. F. ^s φήμῃ] + μόνον F. p. p. καὶ om. A. Gc.
 ἀδύνατον C. ἀδύνατον om. A. F.

^r νῦν] + εἰσιν
^t σιγηθῆναι.

θαρρύνων αὐτοὺς φησιν, ὅτι οὐ μόνον οὐ λήσεται, ἀλλὰ καὶ
 D καταλάμψει τὴν οἰκουμένην ἅπασαν· καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν
 τοῦτο ἔσονται λαμπροὶ καὶ ἐπίσημοι. Τούτῳ μὲν οὖν τὴν
 ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνδείκνυνται· τῷ δὲ ἐξῆς τὴν παρρήσιαν ἀπαιτεῖ
 τὴν παρ' αὐτῶν, οὕτω λέγων· ³⁴ “οὐδὲ καίουσιν λύχνον καὶ
 τιθέασιν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει
 πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμ-
 προσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα,
 καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.” Ἐγὼ
 E ὑμετέρας γενέσθω σπουδῆς· οὐ δι' ὑμᾶς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ
 καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας τῆς αὐγῆς ἀπολαύειν ταύτης, καὶ
 πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγεῖσθαι. Οὐ γὰρ δὴ δυνήσονται
 αἱ κακηγορίαι συστιάσαι ὑμῶν τὴν λαμπηδόνα, ἐὰν ὑμεῖς ἤτε
 μετὰ ἀκριβείας βιοῦντες, καὶ οὕτως ὡς μέλλοντες ἅπασαν
 ἐπιστρέφειν τὴν οἰκουμένην. Ἀξίον τοίνυν τῆς χάριτος ἐπι-
 196 δείξασθε βίον, ἥν ὥσπερ ἐκείνη πανταχοῦ κηρύττεται, οὕτω
 καὶ αὕτη ἐκείνη συντρέχη. Εἴτα καὶ ἕτερον κέρδος τίθησι
 μετὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, ἱκανὸν αὐτοὺς ἐναγωνίους (101)
 ποιῆσαι, καὶ εἰς πᾶσαν ἀγαγεῖν σπουδὴν. Οὐ γὰρ δὴ τὴν
 οἰκουμένην διορθώσετε, φησί, μόνον, ὀρθῶς βιοῦντες, ἀλλὰ
 καὶ τὸν θεὸν δοξάζεσθαι παρασκευάσετε· ὥσπερ οὖν τὰ
 ἐναντία ποιοῦντες, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπολείτε, καὶ τοῦ θεοῦ
 τὸ ὄνομα βλασφημεῖσθαι ποιήσετε. Καὶ πῶς, φησὶν, ὁ θεὸς
 B δοξασθήσεται δι' ἡμῶν, εἴγε μέλλοιεν ἡμᾶς κακηγορεῖν οἱ
 ἄνθρωποι; Ἀλλ' οὐ πάντες· ^v κακεῖνοι δὲ αὐτοὶ οἱ ἐν βασκανίᾳ
 τοῦτο ποιοῦντες, κατὰ τὸ συνειδὸς ὑμᾶς θαυμάσονται καὶ ἀπο-
 δέχονται· ὥσπερ οὖν οἱ φανερώς κολακεύοντες τοὺς ἐν πονηρίᾳ
 ζῶντας κατὰ νοῦν διαβάλλουσι. Τί οὖν; πρὸς ἐπίδειξιν ἡμᾶς
 κελεύεις ζῆν καὶ πρὸς φιλοτιμίαν; Ἀπαγε, οὐ τοῦτό φημι.
 Οὐδὲ γὰρ εἶπον, σπουδάξτε ὑμεῖς εἰς μέσον φέρειν τὰ
 κατορθώματα ὑμῶν· οὐδὲ εἶπον, δείξατε αὐτά· ἀλλὰ, “λαμψά-
 τω τὸ φῶς ὑμῶν.” τουτέστι, πολλὴ ἔστω ἡ ἀρετὴ, ^w καὶ
 δαψιλὲς τὸ πῦρ, καὶ τὸ φῶς ἄφατον. Ὅταν γὰρ το-

³⁴ v. 15, 16.

^v Vulgo legitur κακεῖνοι δὲ αὐτοὶ ἀπὸ βασκανίας· καὶ οἱ ἐν βασκα-
 νίᾳ . . . Verba ἀπὸ βασκανίας καὶ om. C. D. E. F. Ge. Post βασκα-
 νίας sic procedunt A. B. ἀλλ' ὁμως καὶ οἱ βασκανία . . . ^w καὶ om.
 A. B. δαψιλὲς] + ἔστω D. E.

σαύτη ἢ ἡ ἀρετὴ, ἀδύνατον αὐτὴν λαθεῖν, καὶ μυριάκις ὁ C μετιὼν αὐτὴν συσκιάσῃ. ^x Ἀληπτον αὐτοῖς παρὰσχεσθε βιον, καὶ μηδεμίαν ἐχέτωσαν ἀληθῇ κατηγορίας ἀφορμήν. ^y καὶ, καὶ μυρίοι οἱ κατηγοροῦντες ὧσιν, οὐδεὶς ὑμῖν ἐπισκιάσαι δυνήσεται. Καὶ καλῶς εἶπε, τὸ φῶς. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπίσημον ἄνθρωπον ποιεῖ, καὶ μυριάκις λανθάνειν βούληται, ὡς ἀρετῆς ἐπίδειξις. Ὡς περ γὰρ αὐτὴν τὴν ἀκτῖνα περιβεβλημένος, οὕτως αὐτῆς ^z φαιδρότερος λάμπει, οὐκ εἰς γῆν τὰς μαρμαρυγὰς ἀφιεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὑπερβαίνων τὸν οὐρανόν. Ἐντεῦθεν καὶ παραμυθεῖται αὐτοὺς μειζόνως. Εἰ γὰρ ^a καὶ ἀλγεῖτε, φησὶ, βλασφημούμενοι, ἀλλ' ἐξετε πολλοὺς τοὺς δι' ὑμᾶς θαυμάζοντας τὸν θεόν. Ἐκατέρωθεν δὲ ὁ μισθὸς ὑμῖν συλλέγεται, καὶ δοξαζομένου τοῦ θεοῦ δι' ὑμᾶς, καὶ βλασφημουμένων ὑμῶν διὰ τὸν θεόν. Ἰνα γὰρ μὴ ἐπιτηδεύωμεν κακῶς ἀκούειν, μαθόντες ὅτι μισθὸν ἔχει τὸ πρᾶγμα, οὔτε ^b ἐκεῖνο ἀπλῶς τέθεικε, ἀλλὰ μετὰ δύο διορισμῶν οἶον, ὅταν ψευδῇ λέγεται, καὶ ὅταν διὰ τὸν θεόν καὶ δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἐκεῖνο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καλῶς ἀκούειν πολὺ φέρει τὸ κέρδος, τῆς δόξης εἰς τὸν θεὸν διαβαινούσης. ^c καὶ χρηστὰς αὐτοῖς ὑποτείνει τὰς ἐλπίδας. Οὐ γὰρ τοσοῦτον, φησὶν, ἰσχύει ἡ κακηγορία τῶν πονηρῶν, ὡς καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισκοτεῖν εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ φῶς. Ὅταν ^d γὰρ μωρανθῇτε, τότε ὑμᾶς E καταπατήσουσι μόνον, οὐχ ὅταν τὰ ὀρθὰ πράττοντες ^e διαβάλησθε. Τότε γὰρ καὶ πολλοὶ ἔσονται οἱ θαυμάζοντες, οὐχ ὑμᾶς μόνον, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς καὶ τὸν πατέρα τὸν ὑμέτερον. Καὶ οὐκ εἶπε, τὸν θεόν, ἀλλὰ, τὸν πατέρα, τῆς μελλούσης αὐτοῖς διδόσθαι εὐγενείας ἥδη προκαταβάλλων τὰ σπέρματα. Εἰτα 197 δεικνὺς τὸ ὁμότιμον, ἀνωτέρω μὲν ἔλεγε· μὴ λυπεῖσθε ὅταν κακῶς ἀκούητε· ἀρκεῖ γὰρ ὑμῖν τὸ δι' ἐμέ ταῦτα ἀκούειν· ἐνταῦθα δὲ τὸν πατέρα τίθησι, πανταχοῦ τὸ ἴσον δηλῶν.

^f Εἰδότες τοίνυν τὸ ἀπὸ τῆς σπουδῆς ταύτης κέρδος, καὶ τῆς ῥαθυμίας τὸν κίνδυνον (τῆς γὰρ ἡμετέρας ἀπωλείας πολλῶ

^x Ἀληπτον] + τοίνυν A. B. αὐτοῖς] Sic B. Arm. hominibus Ge. vulgo ἑαυτοῖς. ^y καὶ καὶ] καὶ om. C. E. F. καὶ γὰρ καὶ B. ^z φαιδρότερον C. D. ^a καὶ om. C. D. E. F. Μοχ τοὺς καὶ δι' ὑμᾶς D. E. F. ^b ἐκεῖνο ἀπλῶς] ἐκεῖ ἀπλῶς C. E. ἀπλῶς ἐκεῖ A. B. τοῦτο ἀπλῶς F. ^c καὶ] κἀντεῦθεν F. ^d γὰρ] οὖν A. B. p. p. ἀλλ' οὐχ ὅταν iidem. ^e διαβάλλησθε C. et corr. rec. D. ^f ΗΘΙΚΟΝ. Ὅτι ἐὰν ζῶμεν ἐν ἀρετῇ, καὶ παρὰ τῶν μισούντων ἡμᾶς θαυμάζομεθα· καὶ περὶ ἀρίστης διαγωγῆς. Α.

χειρον τὸ τὸν δεσπότην τὸν ἡμέτερον βλασφημεῖσθαι δι' ἡμᾶς), ³⁵ “ἀπρόσκοποι γινώμεθα καὶ Ἰουδαίους καὶ Ἑλλήσι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ.” τὸν τε βίον ἡλίον λαμπρότερον παρεχόμενοι, κἂν τις βούληται κακηγορεῖν, μὴ ^ε τῷ κακῶς ἀκούειν ἀλγοῦντες, ἀλλὰ τῷ δικαίως ἀκούειν κακῶς. Ἄν μὲν
 B γὰρ ἐν πονηρίᾳ ζῶμεν, κἂν μηδεὶς ὁ κακηγορῶν ἡ, πάντων ἐσμὲν ἀθλιώτεροι· ἂν δὲ ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα, κἂν ἡ οἰκουμένη λέγῃ κακῶς, τότε πάντων ἐσόμεθα ζηλωτότεροι, καὶ πάντας ἐπισπασόμεθα τοὺς σῶζεσθαι προαιρουμένους· οὐδὲ γὰρ τῇ κακηγορίᾳ τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ τοῦ βίου προσέξουσιν. Καὶ γὰρ σάλπιγγος ἀπάσης λαμπροτέρα ἢ διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξις, καὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ ^η φανότερος βίος καθαρὸς, κἂν μυρίοι οἱ διαβάλλοντες ὦσιν. Ἄν ^ι γὰρ τὰ προειρημένα ἅπαντα ἔχωμεν, καὶ πρᾶοι καὶ ταπεινοὶ καὶ ἐλεήμονες ὦμεν, καὶ καθαροὶ καὶ εἰρηνοποιοὶ, καὶ κακῶς ἀκούοντες
 C μὴ ἀνθυβρίζωμεν, ἀλλὰ καὶ χαίρωμεν, τῶν σημείων οὐκ ἔλαττον ἐπισπασόμεθα τοὺς θεωροῦντας ἡμᾶς, καὶ ἡδέως ἅπαντες πρὸς ἡμᾶς ^κ ἔξουσιν, κἂν θηρίον, κἂν δαίμων τις ἡ, κἂν ὀτιοῦν. Εἰ δὲ εἶεν τινες ^ι καὶ οἱ κακηγοροῦντες, μηδὲν ἐντεῦθεν θορυβηθῆς, μηδ' ὅτι σε δημοσίᾳ ὑβρίζουσιν ἴδῃς, ἀλλ' ἐξέτασον (102) αὐτῶν τὸ συνειδὸς, καὶ ὄψει κροτοῦντάς σε καὶ θαυμάζοντας, καὶ μυρίους ἀριθμοῦντας ἐπαίνους. Ὅρα γοῦν πῶς ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐπαινεῖ τοὺς παῖδας τοὺς ἐν τῇ καμίνῳ· καίτοι γε ἐχθρὸς ἦν καὶ πολέμιος· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδε γενναίως ἐστῶτας,
 D ἀνακηρύττει καὶ στεφανοῖ, δι' ἕτερον μὲν οὐδὲν, ὅτι δὲ αὐτοῦ παρήκουσαν, καὶ τοῦ νόμου ἤκουσαν τοῦ θεοῦ. Ὁ γὰρ διάβολος, ὅταν ἴδῃ ἑαυτὸν μηδὲν ἀνύοντα, ἀφίσταται λοιπὸν, δεδοικὼς μὴ πλείονων ἡμῖν στεφάνων αἴτιος γένηται· ^μ ἐκείνου δὲ ἀποστάντος, κἂν μιὰς ἡ τις καὶ διεφθαρμένος, γνώσεται τὴν ἀρετὴν, τῆς ἀχλὺς ἐκείνης ἀναιρεθείσης. Ἄν δὲ καὶ ἄνθρωποι παραλογίσωνται, παρὰ τοῦ θεοῦ ἔξεις τὸν ἐπαινον
 E καὶ τὸ θαῦμα μεῖζον. Μὴ τοίνυν ἄλγει, μηδὲ κατάπιπτε· ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι ³⁶ τοῖς μὲν ὁσμῇ θανάτου ἦσαν, τοῖς

³⁵ 1 Cor. x. 32.³⁶ 2 Cor. ii. 16.

^ε τῷ] τὸ (bis) B. F. et pr. D. ἀλγοῦντες] ἀλγῶμεν A. B. ^η φανότερος F. φανερώτερος E. καθαρώτερος καὶ φανότερος A. B. C. ^ι γὰρ] οὖν B. C. γὰρ om. A. ^κ ἔξουσιν D. E. F. Ge. ^ι καὶ om. Sav. Ben. ^μ ἐκείνου δὲ] καὶ ἐκείνου A. B. F.

δὲ ὁσμὴ ζωῆς. Ἄν γὰρ σὺ μηδεμίαν παράσχεις λαβὴν, πάντων ἀπήλλαξαι τῶν ἐγκλημάτων· μᾶλλον δὲ καὶ μακαριώτερος γέγονας. Λάμπε τοίνυν κατὰ τὸν βίον, καὶ τῶν κακηγορούντων μηδένα ποιοῦ λόγον. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, ἀρετῆς ^η ἐπιμελούμενον μὴ πολλοὺς ἔχειν ἐχθρούς. Ἀλλ' οὐδὲν ^ο τοῦτο πρὸς τὸν ἐνάρετον· διὰ γὰρ τῶν τοιούτων λαμπρότερος ἔσται μειζόνως. Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, ἐν μόνον σκο- 198
πῶμεν, μετὰ ἀκριβείας τὸν ἑαυτῶν οἰκονομεῖν βίον· οὕτω ^η γὰρ καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖ χειραγωγήσομεν ζωὴν τοὺς ἐν σκότῳ καθημένους. Τοιαύτη γὰρ τοῦ φωτὸς τούτου ἡ δύναμις, ὡς μὴ ἐνταῦθα μόνον λάμπειν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐφοδηγεῖν τοὺς ἐπομένους. Ὅταν γὰρ ἴδωσι πάντων τῶν παρόντων καταφρονούντας, καὶ πρὸς τὸ μέλλον παρασκευαζομένους, πρὸ λόγου παντὸς τοῖς ἔργοις ἡμῶν πεισθήσονται. Τίς γὰρ οὕτως ἀνόητος, ὡς ὁρῶν τὸν χθὲς καὶ πρώην τρυφῶντα καὶ πλουτοῦντα, πάντα ἀποδύόμενον, καὶ πτερούμενον, καὶ πρὸς λιμὸν καὶ πεινίαν, καὶ πρὸς σκληραγωγίαν ἅπασαν, καὶ πρὸς B
κινδύνους, καὶ πρὸς αἷμα, καὶ πρὸς σφαγὴν, καὶ πρὸς πάντα τὰ δοκοῦντα εἶναι δεινὰ παρατεταγμένον, μὴ σαφῇ λαβεῖν τῶν μελλόντων ἐντεῦθεν ἀπόδειξιν; Ἄν δὲ τοῖς παρούσιν ἑαυτοὺς ἐμπλέκωμεν, καὶ ἐνδοτέρω ὠθῶμεν, πῶς δυνήσονται πεισθῆναι, ὅτι πρὸς ἀποδημίαν ἐπειγόμεθα ἑτέραν; Τίς δὲ ἡμῖν ἔσται ἀπολογία λοιπὸν, ὅταν ὅσον ἴσχυσεν ἡ ἀνθρωπίνη δόξα παρὰ τοῖς Ἑλλήνων φιλοσόφοις, μὴ ^α ἰσχύη παρ' ἡμῖν ὁ τοῦ θεοῦ φόβος; Καὶ γὰρ ἐκείνων τινὲς καὶ χρήματα ἀπεδύσαντο, καὶ θανάτου κατεφρόνησαν, ἵνα ἀνθρώποις ἐπιδείξωνται· διὸ καὶ κεναὶ γεγόνασιν αὐτῶν αἱ ἐλπίδες. Τίς οὖν ἡμᾶς ἐξαιρήσεται λόγος, ὅταν τοσούτων προκειμένων, C
καὶ ^η τοσαύτης φιλοσοφίας ἡμῖν ἀνοιχθείσης, μὴδὲ τὰ αὐτὰ δυνηθῶμεν ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἑτέρους ^ς προσαπολλύμεν; Οὐδὲ γὰρ οὕτω βλάπτει Ἑλλήν παρὰ νόμα πράσσειν, ὡς Χριστιανὸς ταῦτα ποιῶν· καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκείνων μὲν γὰρ διεφθαρμένη ἡ δόξα· ἡ δὲ ἡμετέρα διὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν καὶ παρὰ τοῖς ἀσεβέσι σεμνὴ καὶ περιφανής. Διὸ ὅταν

^η ἐπιμελούμενον A. C. F. ^ο τοῦτο] Sic A. B. C. Ge. ceteri
τούτων. ^η γὰρ καὶ] Sic B. καὶ γὰρ A. καὶ om. ceteri. ^α ἰσχύει
F. ἰσχύσει D. ^η τοσαύτης] + τῆς Edd. ^ς προσαπολλύμεν B.
προσαπολλύομεν A.

μάλιστα ἡμῖν ὀνειδίσαι βούλονται, καὶ τὴν ἑκατηγορίαν αὐξή-
 σαι, τοῦτο ἐπιλέγουσιν, οἷον, ὁ Χριστιανὸς οὐκ ἂν εἰπόντες,
 D εἰ μὴ μεγάλην περὶ τοῦ δόγματος ἔσχον ὑπόνοιαν. Οὐκ
 ἤκουσας πόσα ὁ Χριστὸς ἐπέταξε καὶ ἡλίκας; Πότε οὖν
 δυνήσῃ μίαν ἐκείνων ἀνύσαι τῶν ἐντολῶν, ὅταν πάντα ἀφεί-
 περιέρχῃ τόκους συλλέγων, δανείσματα ράπτων, πραγματείας
 συντιθεῖς, ἀγέλας ἀνδραπόδων ὠνούμενος, ἀργυρῶ σκευὴ κατα-
 σκευάζων, ἀγροὺς καὶ οἰκίας καὶ ἐπιπλα ἀγοράζων μυρία;
 Καὶ εἶθε τοῦτο μόνον. Ὅταν δὲ ταῖς ἀκαίροις ταύταις σπου-
 E δαῖς καὶ ἀδικίαν προστιθῇς, γῆν ἀποτεμνόμενος, οἰκίας ἀπο-
 σπῶν, πενίαν ἐπιτρίβων, λιμὸν αὖξων, πότε δυνήσῃ τῶν
 προθύρων ἐπιβῆναι τούτων; Ἄλλ' ἐστὶν ὅτε καὶ πένητας
 ἐλεεῖς. Οἶδα καὶ γὰρ ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πολλὴ πάλιν ἡ λύμη.
 Ἡ γὰρ μετὰ τύφου, ἢ μετὰ κενοδοξίας τοῦτο ποιεῖς, ἵνα
 199 μὴδὲ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς κερδάνῃς· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἑαυτῷ ἀθλιώτερον,
 ὅταν καὶ ἐν τῷ λιμένι ναυαγῇς; Ἰν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται,
 ποιήσας τι καλόν, μὴ ζῇτε παρ' ἐμοῦ τὴν χάριν, ἵνα τὸν
 θεὸν ἔχῃς ὀφειλέτην. ³⁷ "Δανείζετε γὰρ, φησί, παρ' ὧν
 μὴ προσδοκᾶτε λήψεσθαι." Ἐχεις χρεώστην· τί ἐκείνον
 ἀφείς, ἐμὲ ἀπαιτεῖς, ἄνθρωπον πένητα καὶ ταλαίπωρον; Μὴ (103)
 γὰρ ἀγανακτεῖ ὁ χρεώστης ἀπαιτούμενος; μὴ γὰρ πένης
 ἐστί; μὴ γὰρ οὐ βούλεται καταθεῖναι; Οὐχ ὁρᾷς αὐτοῦ
 τοὺς ἀφάτους θησαυροὺς; οὐχ ὁρᾷς τὴν ἀνεκδιήγητον φιλο-
 B τιμίαν; Αὐτὸν τοίνυν κάτασχε καὶ ἀπαίτησον· "οὕτω γὰρ
 ἀπαιτούμενος χαίρει. ³⁸ Ὅτι ἂν ἕτερον ἀπαιτούμενον ἴδῃ ἀνθ'
 ὧν αὐτὸς ὀφείλει, ὡς ὑβρισθεὶς οὕτω διακείσεται· καὶ οὐκέτι
 σοι ὑποδίδωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλεῖ δικαίως. Ποίαν γὰρ μου
 ἀγνωμοσύνην κατέγνωσ; φησί· ποίαν μοι πενίαν σύνοιδας,
 ὅτι παραδραμὼν ἐμὲ ἐφ' ἐτέρους ἔρχῃ; Ἄλλω ἐδάνεισας, καὶ
 ἄλλον ἀπαιτεῖς; Εἰ γὰρ καὶ ἄνθρωπος ὑπεδέξατο, ἀλλ' ὁ
 θεὸς ἐκέλευσε καταβαλεῖν· καὶ αὐτὸς καὶ πρωτότυπος ὀφει-
 λέτης καὶ ἐγγυητὴς εἶναι βούλεται, μυρίας σοι παρέχων
 ἀφορμὰς τοῦ πάντοθεν αὐτὸν ἀπαιτεῖν. Μὴ δὲ οὖν τοσαύτην
 C εὐκολίαν καὶ εὐπορίαν ἀφείς, παρ' ἐμοῦ ζῇτε λαβεῖν τοῦ

³⁷ Luc. vi, 35.

ἑκατηγορίαν D. ὁ ante Χριστιανὸς om. A. B. ἑαυτῷ ἀθλιώτερον]
 ἐλεεινότερον A. B. Ὅτι οὕτως οὗτος A. B. Ὅτι ἂν ἂν δὲ A.
 B. ἂν γὰρ Edd. ὑποδώσει . . . ἐγκαλέσει A. B. ἄνθρωπον
 A. B. ὑπεδέξατο ὑπεδέξω B. ὑπεδέξατο C.

μηδὲν ἔχοντος. Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἐμοὶ ἐπιδείκνυσαι ἐλεῶν
πένητα; Μὴ γὰρ ἐγὼ σοι εἶπον, δός; μὴ γὰρ παρ' ἐμοῦ
ἤκουσας, ἵνα καὶ παρ' ἐμοῦ ἀπαιτήσης; Αὐτὸς εἶπεν· ³⁸ “ὁ
ἐλεῶν πένητα δανεῖζει θεῷ.” Θεῷ ἐδάνεισας· αὐτῷ ^a περίθες.
Ἀλλ' οὐκ ἀποδίδωσι τὸ πᾶν νῦν. Καὶ τοῦτο ὑπὲρ σοῦ ποιεῖ.
Τοιοῦτος γὰρ ^b ἐστὶν ὀφειλέτης· οὐχ ὡς πολλοὶ τὸ δανει-
σθὲν σπουδάζουσιν ἀποδοῦναι μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ τὸ δοθὲν
ἐν ἀσφαλείᾳ καταθεῖναι, πάντα πραγματεύεται καὶ ποιεῖ.
Διὰ ^c τοι τοῦτο τὰ μὲν ἐνταῦθα καταβάλλει, τὰ δὲ ἐκεῖ D
ταμιεύεται.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες πολὺν ποιῶμεν τὸν ἔλεον, καὶ πολλὴν
τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ διὰ ^d χρημάτων, καὶ διὰ
πραγμάτων. Κὰν ἴδωμέν τινα κακῶς πᾶσχοντα καὶ τυπ-
τόμενον ἐν ἀγορᾷ, κὰν ἀργύριον δυνατὸν καταβαλεῖν, ^e ποιῶ-
μεν· κὰν λόγοις δυνατὸν διαλυῖσαι, μὴ ὀκνῶμεν. Ἔστι γὰρ
καὶ λόγου μισθός, μᾶλλον δὲ καὶ ^f στεναγμῶν· καὶ τοῦτο
ὁ μακάριος Ἰωβ ἔλεγεν· ³⁹ “ἐγὼ δὲ ἔκλυσα ἐπὶ παντὶ ἀδυ-
νάτῳ, ἐστέναξα δὲ ἰδὼν ἄνδρα ἐν ἀνάγκαις.” Εἰ δὲ δακρύων
καὶ στεναγμῶν ἐστι μισθός, ὅταν καὶ λόγοι καὶ σπουδὴ, καὶ
πολλὰ ἕτερα προσῇ, ἐννόησον ἡλικίᾳ ἢ ἀντίδοσις γίνεται. Καὶ E
γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐχθροὶ ἦμεν τῷ θεῷ· καὶ ὁ μονογενὴς ἡμᾶς
κατήλλαξε, μέσον ἑαυτὸν ἐμβαλὼν, καὶ πληγὰς ὑπὲρ ἡμῶν
^g δεξάμενος, καὶ θάνατον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείνας. Σπουδάσω-
μεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἐμπίπτοντας μυρίων ἀπαλλάττειν
κακῶν, ἀλλὰ μὴ, ὡς νῦν ^h ποιῶμεν, ἐπειδὰν ἴδωμέν τινας
συγκρουομένους καὶ συρρήγνυμένους ἀλλήλοις, ⁱ ἐστήκαμεν
εὐφραϊνόμενοι ταῖς ἐτέρων ἀσχημοσύναις, καὶ θέατρον περι- 200
ῖστωντες διαβολικόν· οὐ τί γένοιτο· ἂν ὠμότερον; Ὅρᾳς
κακῶς ἀκούοντας, διαρρήγνυμένους, κατατέμνοντας τὴν ἐσθῆτα,
συγκοπτομένους τὸ πρόσωπον, καὶ ὑπομένεις ἡσυχῇ παρε-

³⁸ Prov. xix. 17.

³⁹ Job. xxx. 25.

^a περίθες] ἀπαιτεῖ Edd. “Alii ἐπίθες.” Montef. ^b ἐστὶν om.
E. F. ὁ ὀφειλέτης C. E. F. ^c τοι om. D. F. p. p. καταβάλλεται
A. B. ^d χρημάτων] ρημάτων A. B. C. cf. p. 189 D. ^e ποιῶ-
μεν] ποιήσωμεν τοῦτο F. μὴ ναρκῶμεν A. B. ^f στεναγμοῦ A. F.
^g δεξάμενος . . . ὑπομείνας] καὶ θάνατον δεξάμενος A. C. καὶ θ. κατα-
δεξάμενος B. δεξάμενος καὶ θάνατον D. ^h ποιῶμεν] ποιῶμεν C. F.
et corr. D. ποιῶμεν] + καὶ περιβάλλειν A. B. Non agnoscunt Verss.
ⁱ ἐστήκαμεν] ἱστάμενοι καὶ A. B. p. p. περιϋστάντες iidem.

- στάναι; Μὴ γὰρ ἄρκτος ἐστὶν ὁ μαχόμενος; μὴ γὰρ θηρίον; μὴ γὰρ ὄφις; Ἄνθρωπός ἐστιν ὁ πανταχοῦ σοι κοινωνῶν, ἀδελφός ἐστι, μέλος ἐστί. Μὴ θεώρει, ἀλλὰ διάλυε· μὴ τέρπου, ἀλλὰ διόρθου· μὴ ἐτέρους παρακίνει ἐπὶ τὴν ἀσχημοσύνην, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνειλεγμένους ἀποσώζει καὶ διάλυε.
- Β** Ἄναισχύντων γὰρ καὶ οἰκοτρίβων τὸ χαίρειν ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς, καὶ καθαρμάτων καὶ ^κ ὄνων ἀλόγων. Ὅρᾳς ἄνθρωπον ἀσχημονοῦντα, καὶ οὐχ ἡγῇ αὐτὸς ἀσχημονεῖν; οὐδὲ εἰσέρχῃ μέσος, καὶ διασκεδάζεις τοῦ διαβόλου τὴν φάλαγγα, καὶ τὰ ἀνθρώπινα διαλύεις κακά; Ἵνα καὶ αὐτὸς πληγὰς λάβω, φησί· καὶ σὺ τοῦτο κελεύεις; Μάλιστα μὲν οὐδὲ τοῦτο πείσῃ· ἂν δὲ καὶ τοῦτο πάθῃς, μαρτύριόν σοι τὸ πρᾶγμά ἐστι· διὰ γὰρ τὸν θεὸν ἔπαθες. Εἰ δὲ πληγὰς ὀκνεῖς λαβεῖν, ἐνόησον ὅτι ὁ δεσπότης σου σταυρὸν οὐκ ὤκνησεν ὑπομεῖναι διὰ σέ. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ μεθύουσι καὶ
- Γ** ἐσκότῳνται, τοῦ θυμοῦ τυραννοῦντος καὶ στρατηγούντος αὐτοῖς, δέονται δὲ τινος ὑγιαίνοντος τοῦ βοηθήσοντος αὐτοῖς, ὁ τε ἀδικῶν, ὁ τε ἀδικούμενος· ὁ μὲν, ἵνα ἀπαλλαγῇ πάσῃ κακῶς, ὁ δὲ, ἵνα παύσῃται ποιῶν κακῶς. ¹ Πάρελθε τοίνυν καὶ χεῖρα ὄρεξον, ὁ νήφων τῷ μεθύνοντι. Ἔστι γὰρ καὶ ὀργῆς μέθη, καὶ τῆς ἐκ τοῦ οἴνου χαλεπωτέρα. Οὐχ ὅρᾳς τοὺς ναύτας, οἱ ὅταν ναυαγίῳ τιμὰς περιπεσόντας ἴδωσι, ^μ τὰ ἱστία πετάσαντες μετὰ πολλῆς ἀπέρχονται σπουδῆς, ὥστε τοὺς ὁμοτέχνους ἐξαρπάσαι τοῦ κλύδωνος; Εἰ δὲ τέχνης κοινωνοὶ τοσαύτην ἐπιδείκνυνται προστασίαν, πόσω μᾶλλον τοὺς τῆς φύσεως κοινωνοὺς ταῦτα ^ν πάντα ποιεῖν δίκαιον. Καὶ
- Δ** γὰρ καὶ ἐνταῦθα ναυαγίον ἐστὶν ἐκείνου χαλεπώτερον. ^η **Η** (104) γὰρ ἐβλασφήμησεν ἐπηρεασθεὶς, καὶ πάντα ἐκένωσεν· ἢ ἐπιώρκησεν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ τυραννούμενος, καὶ πάλιν εἰς γέενναν ἐνέπεσεν· ἢ πληγὴν δίδωσι καὶ φόνον ἐργάζεται, καὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν ὑπομένει ναυαγίον. Ἀπελθε τοίνυν, καὶ στῆσον τὸ κακὸν, καὶ καταποντιζομένους ἀνάσπασον, εἰς αὐτὸ τῆς ζάλης τὸ πέλαγος καταβάς· καὶ διαλύσας τοῦ διαβόλου τὸ θέατρον, καὶ κατ' ἰδίαν λαβὼν ἕκαστον, παραΐνεσον ^ο καταστεῖλαι τὴν φλόγα, καὶ τὰ κύ-

^κ ὄνων] ἀνθρώπων Mor. Ben. Ge. ¹ Πρόσελθε C. ^μ τὰ] πῶς
 τὰ A. B. C. p. p. τῆς σπουδῆς E. F. ^ν πάντα om. A. B. ^ο κατὰ-
 στελλε et κοίμησον F. κατὰστελται et κοίμισαι Edd.

ματα κοιμίσαι. Εἰ δὲ μείζων ἢ πυρὰ, καὶ χαλεπωτέρα γίνεται ἢ κάμινος, μὴ φοβηθῆς· πολλοὺς γὰρ ἔχεις τοὺς συνεφαπτομένους καὶ χεῖρα ὀρέγοντας, ἂν ἀρχὴν παράσχῃς Ε μόνον, καὶ πρό γε πάντων τὸν τῆς εἰρήνης θεόν. Κὰν πρῶτος διατινάξῃς τὴν φλόγα, πολλοὶ καὶ ἕτεροι ἀκολουθήσουσι, καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνων κατορθουμένων αὐτὸς λήψῃ τὸν μισθόν. Ἄκουσον τί παρήνεσεν ὁ ^p Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς χαμαὶ ἔρπουσιν· ⁴⁰ “ἂν τὸ ὑποζύγιον ἴδῃς τοῦ ἐχθροῦ σου, φησί, καταπίπτων, μὴ παραδράμῃς, ἀλλ' ἀνάστησον.” ²⁰¹ Καίτοι ^a τοῦ κείμενον ὑποζύγιον ἀναστήσαι πολὺ κουφότερον τὸ μαχομένους ἀνθρώπους διαλύσαι καὶ διαλλάξαι. ^r Εἰ δὲ ἐχθρῶν ὄνον, πολλῶ μᾶλλον φίλων ψυχὰς ^s συνδιανιστάναι χρῆ· καὶ μάλιστα ὅταν χαλεπώτερον ἢ τὸ πτώμα· οὐ γὰρ εἰς βόρβορον αὐταὶ πίπτουσιν, ἀλλ' εἰς τὸ τῆς γεέννης πῦρ, τὸ φορτίον οὐ φέρουσαι τοῦ θυμοῦ. Σὺ δὲ ὁρῶν τὸν ἀδελφὸν ὑπὸ τὸν γόμον κείμενον, καὶ τὸν διάβολον ἐφεστῶτα καὶ τὴν πυρὰν ἀνάπτοντα, παρατρέχεις ὡμῶς καὶ ἄνηλεῶς· ὅπερ οὐδὲ ἐπ' ἀλόγῳ ποιῆσαι ἀκίνδυνον. Καὶ ὁ μὲν Σα-Β μαρείτης τραυματίαν ἰδὼν ἀγνώτα καὶ οὐδὲν αὐτῷ προσήκοντα, καὶ ἐπέστη, καὶ ἐπὶ ὑποζύγιον ἀνεβίβασε, καὶ εἰς τὸ πανδοχεῖον κατήγαγε, καὶ ἰατρὸν ἐμισθώσατο, καὶ τὸ μὲν ἔδωκεν ἀργύριον, τὸ δὲ ὑπέσχετο. Σὺ δὲ οὐ λησταῖς περιπεσόντα βλέπων, ἀλλὰ δαιμόνων φάλαγγι καὶ θυμοῦ πολιορκία, οὐκ ἐν ἐρημίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀγορᾷ μέσῃ, οὐ χρήματα ἀναλίσκειν μέλλων, οὐδὲ ὑποζύγιον μισθοῦσθαι, οὐδὲ μακρὰν ^v προπέμπειν ὁδὸν, ἀλλὰ ῥήματα φθέγγεσθαι μόνον, ὁκνεῖς καὶ ἀναδύῃ, καὶ παρατρέχεις ὡμῶς καὶ ἄνηλεῶς; Καὶ πῶς προσδοκᾷς τὸν θεὸν καλῶν ἱλεῶν ποτε ἔξειν; Εἵπω δὲ καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀσχημονοῦντας δημοσίᾳ, πρὸς τὸν ἐπηρεά- C ζοντα καὶ ἀδικοῦντα. Πληγὰς ^w ἐντείνεις, εἶπέ μοι, καὶ λακ-

⁴⁰ Exod. xxiii. 5.

^p Χριστὸς] Sic codd. et Arm. θεός Ge. ^a τοῦ... τὸ] τὸ... τὸ D. τὸ... τοῦ Arm. et mar. Ge. ^r Εἰ δὲ ἐχθρῶν ὄνον] Εἰ δὲ ὑποζύγιον ἐχθροῦ καλὸν (+ τὸ A.) διανιστᾶν πεπτωκός A. B. Εἰ γὰρ ἐχθροῦ μὴ παραδραμεῖν ὄνον C. ^s συνδιανιστᾶν F. συνδιαναστήσαι Edd. συνδιανιστάναι κειμένας χρῆ A. B. Deinde ἔνθα καὶ τὸ πτώμα μάλιστα χαλεπώτερον· οὐ γὰρ κ. τ. ε. A. B. τὸ ante πτώμα om. E. ^v ἀνιλεῶς (bis) Edd. p. p. ἐπὶ ἀλόγων F. ἐπ' ἀλόγων Edd. ^w ἐπιτείνεις A. B. C.

τίξεις, καὶ δάκνεις; Ὑς ἄγριος ἐγένον, καὶ ὄνος ἄγριος; Καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριάς, ἐκθηριούμενος, καὶ τὴν οἰκίαν
^x εὐγένειαν προδιδούς; Εἰ γὰρ πένης εἶ, ἀλλ' ἐλεύθερος· εἰ
γὰρ χειροτέχνης εἶ, ἀλλὰ Χριστιανός. Δι' αὐτὸ μὲν οὖν
τοῦτο ὅτι πένης εἶ, ἀναγκαῖον ἡσυχάζειν. Τῶν γὰρ πλου-
τούντων ἐστὶ τὸ μάχεσθαι, οὐ τῶν πενήτων· τῶν πλουτούν-
των, τῶν πολλὰς ἐχόντων ἀνάγκας πολέμων. Σὺ δὲ τὴν
ἡδονὴν οὐκ ἔχων τοῦ πλούτου, τὰ κακὰ τοῦ πλούτου πε-
D ριέρχῃ συνάγων σεαυτῷ, ἔχθρας καὶ φιλονεικίας καὶ μάχας·
καὶ ἀποπνίγεις τὸν ἀδελφόν, καὶ ἄγχει, καὶ καταβάλλεις
δημοσίᾳ ἀπάντων ὁρώντων· καὶ οὐχ ἡγῇ μᾶλλον αὐτὸς ἀσχη-
μονεῖν, τῶν ἀλόγων μιμούμενος τὰς ὀρμάς, μᾶλλον δὲ καὶ
ἐκείνων χειρὼν γινόμενος; Πάντα γὰρ ἐκείνοις κοινὰ, καὶ συν-
αγελάζονται ἀλλήλοις, καὶ συμβαδίζουσιν· ἡμῖν δὲ οὐδὲν
κοινόν, ἀλλὰ πάντα ἄνω καὶ κάτω, μάχαι, ^y φιλονεικίαι, λοι-
δορίαί, καὶ ἀπέχθειαι, καὶ ὕβρεις. Καὶ οὔτε τὸν οὐρανὸν
αἰδούμεθα, εἰς ὃν ἐκλήθημεν κοινῇ ἅπαντες, ^z οὐδὲ τὴν γῆν
E ἣν κοινῇ πᾶσιν ἀνῆκεν, οὐκ αὐτὴν τὴν φύσιν· ἀλλὰ πάντα
ὁ θυμὸς καὶ ὁ τῶν χρημάτων ἔρως παρασύρας οἷχεται. Οὐκ
εἶδες ἐκείνον τὸν τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλοντα, εἶτα μετὰ
τὴν ἐκείνων ἄφεσιν ἀποπνίγοντα τὸν ἑαυτοῦ σύνδουλον ὑπὲρ
202 ἑκατὸν δηναρίων, ὅσα ὑπέστη κακὰ, καὶ πῶς ἀθανάτῳ παρε-
δόθη κολάσει; Οὐ δέδοικας τὸ ὑπόδειγμα; οὐ φοβῇ μὴ καὶ
αὐτὸς τὰ αὐτὰ πάθῃ; Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν τῷ
δεσπότῃ πολλὰ καὶ μεγάλα ὀφλήματα· ἀλλ' ὅμως ἀνέχεται
καὶ μακροθυμεῖ, καὶ ^a οὔτε ἐπίκειται, καθάπερ ἡμεῖς τοῖς
συνδούλοις, οὔτε ἄγχει καὶ ἀποπνίγει· καίτοιγε εἰ καὶ τὸ
πολλοστὸν μέρος αὐτῶν ἡμᾶς ἐβουλήθη ἀπαιτῆσαι, πάλαι ἂν
ἀπολώλειμεν. Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, ἀγαπητοὶ, ταπεινωθώ-
μεν, καὶ χάριν ἔχωμεν τοῖς ὀφείλουσιν ἡμῖν· γίνονται γὰρ
ἡμῖν, ἂν φιλοσοφῶμεν, ^b ἀφορμὴ συγχωρήσεως μεγίστης, (10)
καὶ ὀλίγα δίδόντες, πολλὰ ληψόμεθα. Τί τοίνυν ἀπαιτεῖς
B μετὰ βίας, δέον, εἰ καὶ ἐκεῖνος ἐβούλετο δοῦναι, αὐτὸν συγ-
χωρῆσαι, ἵνα παρὰ τοῦ θεοῦ τὸ πᾶν λάβῃς; Νυνὶ δὲ πάντα
ποιεῖς καὶ βιάζῃ καὶ φιλονεικεῖς, ὥστε σοι μηδὲν ἀφεθῆναι

^x συγγένειαν A. B. D.

χθεια (hoc D.) καὶ ὕβρις A. B.

^a οὐδὲ D. C. E.

^b ἀφορμαὶ D.

^y καὶ φιλονεικίαι Edd. p. p. καὶ ἀπέ-

^z οὔτε B. κοινὴν] κοινῇ A. C. D.

τῶν σῶν· καὶ δοκεῖς μὲν ἐπηρεάζειν τῷ πλησίον, κατὰ δὲ
 σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς, αὖξων τὴν ἐν τῇ γεέννῃ κόλασιν·
 εἰ δὲ μικρὸν ἐνταῦθα φιλοσοφήσεις, ἡμέρους σαυτῷ τὰς εὐ-
 θύνas ^cποιεῖς. Καὶ γὰρ ὁ θεὸς διὰ τοῦτο ἡμᾶς βούλεται
 ἄρχεσθαι ^dτῆς τοιαύτης φιλοτιμίας, ἵνα ἀφορμὴν λάβῃ τοῦ
 πλείονα ἡμῖν ἀντιδοῦναι. Ὅσους τοίνυν ὀφειλέτας ἔχεις καὶ
 χρημάτων καὶ ἀμαρτημάτων, πάντας ἀφείς ἐλευθέρους, τὸν
 θεὸν ἀπαίτει τῆς τοιαύτης μεγαλοψυχίας τὴν ἀμοιβήν.
 Ἔως μὲν γὰρ ἂν ἐκεῖνοί σοι ^eᾧσιν ὀφείλοντες, οὐχ ἔξεις τὸν C
 θεὸν ὀφειλέτην· ἐὰν δὲ ἐκείνους ἀφῇς, δυνήσῃ τὸν θεὸν κα-
 τασχεῖν, καὶ ἀπαιτῆσαι μετὰ πολλῆς τῆς φιλοτιμίας τῆς
 τοσαύτης φιλοσοφίας τὴν ἀμοιβήν. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος παρ-
 ελθὼν καὶ ἰδὼν σε τὸν ὑπεύθυνον κατέχοντα, καὶ κελεύσας
 ἐκείνον μὲν ἀφείναι, πρὸς δὲ αὐτὸν ἔχειν τὸν ὑπὲρ ἐκείνου
 λόγον, οὐκ ἂν ἔλοιτο ἀγνωμονῆσαι μετὰ τὴν ἄφεσιν, ἅτε
 ἐφ' ἐαυτὸν τὸ πᾶν ^fμεταθείς· πῶς ὁ θεὸς οὐ πολλαπλα-
 σίονα καὶ μυριοπλασίονα ἀποδώσει, ὅταν διὰ τὸ αὐτοῦ πρόσ- D
 ταγμα τοὺς ὑπευθύνους ἡμῖν ὄντας, μὴ μικρὸν, μὴ μέγα
 ἐγκαλέσαντες, ἀφῶμεν ἀπελθεῖν ἀνευθύνους γενομένους; Μὴ
 δὴ τὴν πρόσκαιρον ἐννοῶμεν ἡδονὴν τὴν ἐγγινομένην ἡμῖν
 ἐκ τοῦ τοὺς ὑπευθύνους ἀπαιτεῖν, ἀλλὰ τὴν ζημίαν, ὅσην εἰς
 τὸ μέλλον ἐντεῦθεν ὑπομενοῦμεν, ἐν τοῖς ^gἀθανάτοις ἐαν-
 τοὺς καταβλάπτοντες. Πάντων οὖν ἀνώτεροι γενόμενοι,
 χαρισώμεθα καὶ χρήματα καὶ πλημμελήματα τοῖς ὑπεύθυ-
 νοῖς ἡμῖν, ἵνα ἡμέρους αὐτοῖς ἡμῖν τὰς εὐθύνas κατασκευά-
 σωμεν· καὶ ὕπερ οὐκ ἰσχύσαμεν διὰ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἀνύσαι,
 τούτου διὰ τοῦ μὴ μνησικακεῖν τοῖς πλησίον ἐπιτυχόντες,
 τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία E
 τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος,
 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^c ποιήσεις A. B.   ^d τῆς om. A. B. C. F.   ^e ᾧσιν] μένωσιν pr.
 D. paulo ante ἂν om. B. E. F.   ^f μετατιθείς A. B. F.   ^g ἀθανά-
 τοις]+ἀγαθοῖς Edd.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣ.

203¹ Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προ-
φῆτας.

ΤΙΣ γὰρ τοῦτο ὑπόπτεισεν, ἢ τίς ἐνεκάλεσεν, ἵνα πρὸς
τοῦτο ποιήσῃται τὴν ἀπάντησιν; Οὐδὲ γὰρ ἐκ τῶν εἰρημέ-
νων τοιαύτη τις ὑποψία ἐτίκτετο· τὸ γὰρ κελεύειν πράους
εἶναι, καὶ ἐπιεικεῖς, καὶ ἐλεήμονας, καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ
ὑπὲρ δικαιοσύνης ἀγωνίζεσθαι, οὐδὲν τοιοῦτον ἐνεδείκνυτο, ἀλλὰ
καὶ τούναντίον ἅπαν. Τί δὴ ποτε οὖν τοῦτο εἶρηκεν; Οὐχ
B ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῇ· ἀλλ' ἐπειδὴ μέζονα τῶν παλαιῶν ἔμελλε
νομοθετεῖν ^a παραγγελμάτων, λέγων· “ἡκούσατε, ὅτι ἐρρέθη
τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μηδὲ ὀργίζε-
σθε” καὶ θείας τινὸς καὶ ^b οὐρανόιου πολιτείας τέμνειν ὁδόν·
ἵνα μὴ τὸ ξένον ταραῖξῃ τῶν ἀκούοντων τὰς ψυχὰς, καὶ ^c δια-
στασιάζειν παρασκευάσῃ πρὸς τὰ λεγόμενα, ταύτῃ κέχρηται
τῇ προδιορθώσει. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἐπλήρουν τὸν νόμον, ἀλλ'
ὅμως πολλῇ κατέιχοντο πρὸς αὐτὸν συνειδήσει, καὶ τοῖς πράγ-
μασιν αὐτὸν καθ' ἐκάστην παραλύνοντες τὴν ἡμέραν, τὰ
γράμματα ἤθελον μένειν ἀκίνητα, καὶ ^d μηδὲνα προσθεῖναι
C πλεόν αὐτοῖς· μᾶλλον δὲ προστιθέντων μὲν ἡνείχοντο τῶν
ἀρχόντων, οὐκ ἐπὶ τὸ κρεῖττον δὲ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ χεῖρον.
Καὶ γὰρ τὴν εἰς τοὺς γονέας τιμὴν οὕτω παρέλκον ταῖς
ἑαυτῶν προσθήκαις· καὶ ἕτερα δὲ πλείονα τῶν ἐγκειμένων
ἐξέλκον τοῖς ἀκαίροις τούτοις πλεονασμοῖς. Ἐπεὶ οὖν ὁ
Χριστὸς οὔτε ἐξ ἱερατικῆς φυλῆς ἐτύγχανεν ὢν, καὶ ἅπερ
ἔμελλεν εἰσηγεῖσθαι, προσθήκη τις ἦν, οὐ μὴν ἐλαττοῦσα,
ἀλλ' ἐπιτείνουσα τὴν ἀρετὴν· προειδὼς ἀμφότερα ταῦτα
μέλλοντα αὐτοὺς ταραττεῖν, πρὶν ἢ τοὺς θαυμαστοὺς ἐκεί-

¹ Cap. v. v. 17.

Hom. xvi. ^a “Savil. et Morel. παραγγελμάτων. MSS. παραγ-
γέλματα, melius (?)” Montef. Illud habent omnes mei cum Euth.
et Ge. ^b ἐπουρανόιου Edd. ^c διστάζειν corr. C. ^d μηδέν F.
προσθεῖναι] προστιθέναι A. B. πλεόν] τι πλεόν D. F.

νους ἐγγράψαι νόμους, ἐκβάλλει τὸ μέλλον αὐτῶν ὑφορ-
 (106) μείν τῇ διανοίᾳ. Τί δὲ ἦν τὸ ὑφορμῶν καὶ ἀντικρούον; D
 Ἐνόμιζον αὐτὸν ταῦτα λέγοντα ἐπ' ἀναιρέσει τῶν παλαιῶν
 νομίμων ^eποιεῖν. Ταύτην τοίνυν ἰᾶται τὴν ὑπόνοιαν. Καὶ
 οὐκ ἐνταῦθα τοῦτο ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθι πάλιν.
 Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἀντίθεον ἐντεῦθεν αὐτὸν ἐνόμιζον εἶναι,
 ἀπὸ τοῦ τὸ σάββατον μὴ τηρεῖν, θεραπεύων αὐτῶν τὴν
 τοιαύτην ὑποψίαν, κάκει πάλιν τίθησιν ἀπολογίας, τὰς μὲν
 ἐαυτῷ πρεπούσας, ὥσπερ ὅταν λέγῃ, ²“ὁ πατήρ μου ἐρ-
 γάζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι” τὰς δὲ πολὺ τὸ συγκαταβατι-
 κὸν ἐχούσας, οἷον ὡς ὅταν εἰς μέσον ^fπαραγάγῃ πρόβατον
 ἀπολλύμενον ἐν σαββάτῳ, καὶ δεικνύῃ διὰ τὴν ἐκείνου σωτη-
 ρίαν τὸν νόμον κινούμενον, καὶ περιτομῆς μνημονεύῃ τὸ αὐτὸ E
 τοῦτο ποιούσης πάλιν. Διὸ δὴ καὶ ταπεινότερα φθέγγεται
 πολλάκις ῥήματα, ἵνα τὸ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος ἀνέλῃ. Διὰ
 τοῦτο ὁ μυρίου νεκροὺς ἐγείρας λόγῳ ^gμόνῳ, ἡνίκα τὸν Λά-
 ζαρον ἐκάλει, καὶ εὐχὴν προσέθηκεν· εἶτα, ἵνα μὴ τοῦτο
 ἐλάττονα αὐτὸν δείξῃ τοῦ γεγεννηκότος, διορθούμενος τὴν 204
 ὑπόνοιαν, ἐπήγαγεν, ὅτι ³“ταῦτα εἶπον διὰ τὸν ὄχλον τὸν
 περιστῶτα, ἵνα πιστεῦσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.” Καὶ
 οὔτε πάντα ὡς αὐθεντῶν ἐργάζεται, ἵνα τὴν ἐκείνων ἀσθέ-
 νειαν διορθώσῃται· οὔτε πάντα εὐχόμενος ποιεῖ, ἵνα μὴ τοῖς
 μετὰ ταῦτα καταλίπη πονηρᾶς ὑποψίας ὑπόθεσιν, ὡς ἀσθε-
 νῶν καὶ ἀδυνάτως ἔχων· ἀλλὰ μίγνυσι ταῦτα ἐκείνοις, κάκεινα
 τούτοις. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς ποιεῖ, ἀλλὰ μετὰ τῆς αὐτῷ
 προσηκούσης συνέσεως. Τὰ γὰρ μείζονα ἐξουσιαστικῶς ποιῶν,
 ἐν τοῖς ἐλάττοσιν εἰς τὸν οὐρανὸν ^hἀναβλέπει. Ἀμαρτή-
 ματα μὲν γὰρ λύων, καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀποκαλύπτων, καὶ
 παράδεισον ἀνοιγνὺς, καὶ δαίμονας ἀπελάνων, καὶ λεπρῶν B
 καθαρίζων, καὶ θάνατον χαλινῶν, καὶ νεκροὺς ἐγείρων μυρί-
 ους, ἐξ ἐπιτάγματος πάντα ἐποίει. Ἡνίκα δὲ, ὁ πολλῶν τού-
 των ἐλάττον ἦν, ἄρτους ἐξ ὀλίγων πολλοὺς παρεσκεύαζε πηγά-
 ζειν, τότε εἰς οὐρανὸν ἀνέβλεπε, δεικνὺς ὅτι οὐ δι' ἀσθένειαν
 τοῦτο ἐργάζεται. Ὁ γὰρ τὰ μείζονα δυνηθεὶς μετ' ⁱἐξου-

² Joan. v. 17.³ Joan. xi. 42.

^e ποιεῖν] τοῦτο ποιεῖν B. ταῦτα ποιεῖν F. Mox ἐντεῦθεν om. A.
^f παραγάγῃ A. C. ἄγῃ E. F. ^g μόνον A. C. ^h ἀποβλέπει C. D.
 E. F. paulo infra ἀπέβλεπε F. ⁱ ἐξουσίας] + ἀπάσης D. E. F.

σίας ποιῆσαι, πῶς ἂν ἐν τοῖς ἐλάττοσιν εὐχῆς ἐδεήθη;
 Ἄλλ', ὅπερ ^k ἔφην, ἵνα ἐκείνων ἐπιστομίῃ τὴν ἀναισχυ-
 τίαν, τοῦτο ποιεῖ. Τὸ αὐτὸ τοῖνον καὶ ἐν τοῖς ῥήμασιν,
 ὅταν ἀκούσῃς αὐτοῦ ταπεινὰ φθεγγομένου, λογίζου. Καὶ
 γὰρ πολλαὶ καὶ τῶν ῥημάτων καὶ τῶν πραγμάτων τῶν
 C τοιούτων εἰσὶν αἰτίαι· οἷον, τὸ μὴ νομίζεσθαι ἀλλότριον
 εἶναι τοῦ θεοῦ, τὸ πάντας παιδεύειν αὐτὸν καὶ θεραπεύειν,
 τὸ ταπεινοφροσύνην διδάσκειν, τὸ σάρκα περικεῖσθαι, τὸ μὴ
 δύνασθαι Ἰουδαίους πάντα ἀθρώως ἀκούειν, τὸ διδάσκειν ¹ μη-
 δὲν μέγα περὶ ἑαυτῶν φθέγγεσθαι. Διὰ τοῦτο πολλὰ
 ταπεινὰ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ πολλάκις εἰπὼν, τὰ μεγάλα
 ἑτέροις ἀφήσι λέγειν. Αὐτὸς μὲν γὰρ Ἰουδαίοις διαλεγό-
 μενος ἔλεγε, ⁴ “πρὸ τοῦ Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι” ὁ
 D μαθητὴς δὲ αὐτοῦ οὐχ οὕτως, ἀλλ', ⁵ “ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,
 καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.” Πάλιν,
 ὅτι οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλατταν αὐτὸς ἐποίησε, καὶ τὰ
 ὁρώμενα καὶ τὰ ἀόρατα πάντα, αὐτὸς μὲν οὐδαμοῦ σαφῶς
 εἴρηκεν· ὁ δὲ μαθητὴς μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας, οὐδὲν
 ὑποστειλάμενος, καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ πολλάκις τοῦτό φησι,
⁶ “πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,” γράφων· καὶ “χωρὶς αὐτοῦ
 ἐγένετο οὐδὲ ἓν” καὶ “ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι'
 αὐτοῦ ἐγένετο.” Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἕτεροι μείζονα περὶ
 αὐτοῦ εἰρήκασιν, ὧν αὐτὸς εἴρηκεν, ὅπου γε πολλὰ διὰ τῶν
 E πραγμάτων ἐπιδεικνύμενος, διὰ τῶν ῥημάτων σαφῶς οὐκ
 ἔλεγεν; Ὅτι γὰρ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸς ἐποίησεν, ἔδειξε
 σαφῶς καὶ διὰ τοῦ τυφλοῦ· ἡνίκα δὲ περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ
 πλάσεως ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐγὼ ἐποίησα·
 ἀλλ', ⁷ “ὁ ποιήσας, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς.” Πά-
 λιν, ὅτι τὸν κόσμον ἐδημιούργησε καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, διὰ τῶν
 ἰχθύων, διὰ τοῦ οἴνου, διὰ τῶν ἄρτων, διὰ τῆς γαλήνης
 205 τῆς ἐν τῇ θαλάσῃ, διὰ τῆς ἀκτίνος ^m ἣν ἀπέστρεψεν ἐν
 τῷ σταυρῷ, διὰ πλειόνων ἑτέρων ἀπέδειξε· ῥήμασι δὲ οὐδα-
 μοῦ τοῦτο σαφῶς εἶπεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ συνεχῶς τοῦτο
 φθέγγονται, καὶ Ἰωάννης, καὶ Παῦλος, καὶ Πέτρος. Εἰ
 γὰρ ἐκεῖνοι, οἱ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀκούοντες αὐτοῦ δια-

⁴ Joan. viii. 58.⁵ Joan. i. 1.⁶ Ibid. v. 3, 10.⁷ Matth. xix. 4.^k ἔφην] ἔφθην εἰπὼν D.¹ μηδὲν] μη Λ. B. p. p. περὶ ἑαυτοῦ C.^m ἦς C. ἥς ἀπήστραψεν A. B. vid. adnot. p. p. καὶ διὰ πλ. B. D. F.

λεγομένων, καὶ θαυματουργοῦντα βλέποντες, ^η καὶ οἷς κατ' ἰδίαν πολλὰ ἐπέλυσε, καὶ τοσαύτην ἔδωκε δύναμιν, ὡς καὶ (107) νεκροὺς ἐγείρειν, καὶ οὕτως ἀπηρτισμένους εἰργάσατο, ὡς πάντα ἀφεῖναι δι' αὐτὸν, μετὰ τὴν τοσαύτην ἀρετὴν καὶ φιλοσοφίαν οὐκ ἴσχυον ^ο τὰ πάντα βαστάσαι πρὸ τῆς τοῦ πνεύματος χορηγίας· πῶς δῆμος Ἰουδαϊκὸς, καὶ συνέσεως B ἄμιρος, καὶ τῆς τοσαύτης ἀρετῆς ἀπολιμπανόμενος, καὶ ἐκ τοῦ παρατυγχάνοντος παραγινόμενος τοῖς γινομένοις ἢ τοῖς λεγομένοις ποτὲ, μὴ ἀλλότριον αὐτὸν εἶναι τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ ἐπέισθη, εἰ μὴ τοσαύτη συγκαταβάσει διὰ πάντων ἐχρήσατο; Διὰ γάρ τοι τοῦτο, καὶ ὅτε τὸ σάββατον ἔλυεν, οὐ προηγουμένως τὴν τοιαύτην εἰσήγε νομοθεσίαν, ἀλλὰ ποικίλας καὶ ^ρπολλὰς συντίθησιν ἀπολογίας. Εἰ δὲ μίαν ἐντολὴν μέλλων ^ιἀναπαύειν, τοσαύτη κέχρηται λόγων οἰκονομία, ἵνα μὴ πλήξῃ τοὺς ἀκούοντας· πολλῶ μᾶλλον προσθεῖς ὁλοκλήρῳ τῷ νόμῳ ὁλόκληρον ἑτέραν νομοθεσίαν, πολλῆς ἐδεῖτο τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς θεραπείας, ὥστε μὴ C θορυβῆσαι τοὺς ἀκροωμένους τότε. Διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ περὶ τῆς θεότητος τῆς αὐτοῦ πανταχοῦ φαίνεται σαφῶς ^ιπαιδεύων. Εἰ γὰρ ἢ τοῦ νόμου προσθήκη τοσοῦτον αὐτοὺς ἐθορύβει, πολλῶ μᾶλλον τὸ θεὸν ἑαυτὸν ἀποφαίνειν. Διὰ τοῦτο πολλὰ καταδεέστερα τῆς οἰκείας φθέγγεται ἀξίας· καὶ ἐνταῦθα, μέλλων ἐκβαίνειν εἰς τὴν τοῦ νόμου προσθήκην, πολλῇ τῇ προδιορθώσει κέχρηται. Οὐδὲ γὰρ ἀπαξ εἶπεν, ὅτι οὐ λύω τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ δεύτερον αὐτὸ ^ςπάλιν ἀνέλαβε, καὶ ἕτερον προσέθηκε μεῖζον. Εἰπὼν γάρ, “μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον ^ικαταλῦσαι,” ἐπήγαγεν, “οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, D ἀλλὰ πληρῶσαι.” Τοῦτο δὲ οὐκ Ἰουδαίων ἐμφράττει τὴν ἀναισχυντίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν αἰρετικῶν ἀπορράπτει τὰ στόματα, τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου λεγόντων εἶναι τὴν παλαιάν. Εἰ γὰρ καταλῦσαι τὴν ἐκείνου τυραννίδα παρεγένετο ὁ Χριστός, πῶς ταύτην οὐ μόνον ^νοὐ καταλύει, ἀλλὰ καὶ πληροῖ; Οὐ γὰρ μόνον εἶρηκεν, ὅτι οὐ καταλύω· καίτοι ἤρκει τοῦτο·

^η καὶ οἷς] οἷς καὶ A. καὶ om. B. ἐπέλυε A. B. ^ο τὰ om. C. D. E. F. ^ρ πολλὰς] + πρότερον A. B. Non verterunt Interpp. ^ι ἀναπαύειν] ἀπολύειν Edd. ^ι παιδεύων] λέγων A. B. ^ς ἀνέλαβε· πάλιν καὶ Edd. ^ι καταλῦσαι] + τὸν νόμον Edd. p. p. ἐπήγαγεν, ὅτι οὐκ D. ^ν οὐ om. A.

ἀλλ' ὅτι καὶ πληρῶ· ὅπερ οὐ μόνον οὐκ ἐναντιούμενον ἦν, ἀλλὰ καὶ συγκροτοῦντος αὐτήν.

Καὶ πῶς οὐ κατέλυσε; φησί· πῶς δὲ καὶ ἐπλήρωσεν, ἢ τὸν νόμον, ἢ τοὺς προφήτας; Τοὺς προφήτας μὲν, δι' ὧν τὰ περὶ αὐτοῦ λεχθέντα ἅπαντα τοῖς ἔργοις ἐβεβαίωσε·
 E διὸ καὶ καθ' ἕκαστον ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν· “ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου” καὶ ἡνίκα ἐτέχθη, καὶ ἡνίκα τὰ παιδία τὸν θαυμαστὸν ὕμνον ^W ἦδεν εἰς αὐτὸν, καὶ ἡνίκα ἐπὶ τῆς ὄνου ἐκάθισε, καὶ ἐφ' ἐτέρων δὲ πλειόνων τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπλήρωσεν· ἅπερ πάντα ἔμελλον ἀπλήρωτα εἶναι, εἰ
 206 μὴ παρεγένετο. Τὸν δὲ νόμον οὐχ ἐνὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ ἐπλήρωσε τρόπῳ. Ἐνὶ μὲν, τῷ μηδὲν παραβῆναι τῶν νομίμων. Ὅτι γὰρ πάντα αὐτὸν ἐπλήρωσεν, ἄκουσον τί φησι τῷ Ἰωάννῃ· “οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην.” Καὶ Ἰουδαίοις δὲ ἔλεγε·
⁸ “τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;” Καὶ τοῖς μαθηταῖς δὲ πάλιν· ⁹ “ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ ^X εὐρίσκει οὐδέν.” Καὶ ὁ προφήτης δὲ ἄνωθεν ἔλεγεν,
¹⁰ “ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν.” Ἐνὶ μὲν οὖν αὐτὸν ἐπλήρωσε τούτῳ τῷ τρόπῳ· ἐτέρῳ δὲ, τῷ καὶ δι' ἡμῶν τοῦτο
 B ποιῆσαι. Τὸ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐ μόνον αὐτὸς ἐπλήρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἐχαρίσατο τοῦτο. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· ¹¹ “ὅτι τέλος νόμον. Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι.” Καὶ τὴν ἁμαρτίαν δὲ αὐτὸν ἔλεγε ¹² “κρίναι ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσι.” Καὶ πάλιν· ¹³ “νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ νόμον ἰστώμεν.” Ἐπειδὴ γὰρ ὁ νόμος τοῦτο ἐσπούδαζε, δίκαιον ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον, ἡτόνει δὲ, ἐλθὼν αὐτός, καὶ τρόπον εἰσαγαγὼν δικαιοσύνης τὸν διὰ τῆς πίστεως, ἔστησε τοῦ νόμου τὸ βούλημα· καὶ ὅπερ οὐκ ἴσχυσε διὰ γραμμάτων ἐκεῖνος, τοῦτο αὐτός διὰ τῆς πίστεως ἤνυσε.
 C Διὰ τοῦτό φησιν· “οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον.” Εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, καὶ ἕτερον τρίτον τρόπον εὐρήσει, καθ' ὃν τοῦτο γέγονε. Ποῖον δὴ τοῦτον; Τὸν τῆς μελλούσης

⁸ Joan. viii. 46.⁹ Joan. xiv. 30.¹⁰ Esai. liii. 9.¹¹ Rom. x. 4.¹² Rom. viii. 3, 4.¹³ Rom. iii. 31.^W ἦδεν F. Ep.^X εὐρίσκει] εὐρήσει B. οὐκ ἔχει Edd.

νομοθεσίας, ἥνπερ ἔμελλε παραδίδόναι. Οὐ γὰρ ἀναίρεσις τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐπίτασις καὶ πλήρωσις ἦν τὰ λεγόμενα. Τοῦ γὰρ μὴ φονεύειν οὐκ ἀναίρεσις τὸ μὴ ὀργίζεσθαι, ἀλλὰ πλήρωσις καὶ ^γ πλείων ἀσφάλεια· καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων.

108) Διὸ δὴ καὶ τὰ σπέρματα τούτων ² προκαταβαλλόμενος ἀνυπόπτως τότε, ὅτε σαφέστερον ἔμελλεν ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν παλαιῶν καὶ νέων νομίμων ἐπὶ ἐναντιώσει ὑποπτεῦσθαι, τῇ προδιορθώσει κέχρηται. Αἰνιγματωδῶς μὲν γὰρ αὐτὰ D καὶ ἤδη κατεβάλετο διὰ τῶν εἰρημένων. Τὸ γὰρ “μακάριοι οἱ ³ πτωχοὶ” ταυτόν ἐστι τῷ μὴ ὀργίζεσθαι· καὶ τὸ “μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ,” τῷ μὴ ἐμβλέψαι εἰς γυναῖκα πρὸς ἐπιθυμίαν· καὶ τὸ μὴ θησανρίζειν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, τῷ “μακάριοι οἱ ἐλεήμονες” συνάδει· καὶ τὸ πενθεῖν δέ, καὶ τὸ διώκεσθαι, καὶ ὀνειδίζεσθαι, ἴσον ἐστὶ τῷ διὰ τῆς στενῆς πύλης εἰσιέναι· καὶ τὸ πεινᾶν καὶ διψᾶν τὴν δικαιοσύνην, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἡ ἐκεῖνο, ὃ μετὰ ταῦτά φησιν, E ὅτι “ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς.” Καὶ τὸν εἰρηνοποιὸν μακαρίσας, πάλιν τὸ αὐτὸ σχεδὸν εἴρηκεν, ὅτε ἐκέλευσεν ^β ἀφείναι τὸ δῶρον, καὶ ἐπὶ τὴν καταλλαγὴν σπεύδειν τοῦ λελυπημένου, καὶ τὸ εὐνοεῖν τῷ ἀντιδίκῳ. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὰ ἔπαθλα τῶν κατορθούντων τέθεικεν· ἐνταῦθα δὲ τῶν μὴ ποιούντων τὰς τιμωρίας. 207 Διόπερ ἐκεῖ μὲν ἔλεγεν, ὅτι οἱ πραεῖς κληρονομήσουσι γῆν· ἐνταῦθα δέ, ὃ μωρὸν καλῶν τὸν ἀδελφὸν ^γ αὐτοῦ, ἔνοχος ἔσται τῇ γεέννῃ τοῦ πυρός. Καὶ ἐκεῖ μὲν, ὅτι τὸν θεὸν ὄψονται οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· ἐνταῦθα δέ, ὅτι μοιχὸς ἐστὶν ἀπηρτισμένος ὁ ἀκολάστως ἰδὼν· καὶ τοὺς εἰρηνοποιούς υἱοὺς θεοῦ καλέσας ἐκεῖ, ἐνταῦθα ^δ ἐτέρωθεν φοβεῖ λέγων “μὴ ποτέ σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ.” Οὕτω καὶ τοὺς πενθοῦντας καὶ τοὺς διωκομένους μακαρίζων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα τὸ αὐτὸ τοῦτο κατασκευάζων, ἀπώλειαν ἀπειλεῖ τοῖς μὴ ταύτην ἐρχομένοις τὴν ὁδόν· οἱ γὰρ διὰ τῆς πλατείας βαδίζοντες, φησὶν, ἐκεῖ καταστρέ- B

^γ πλειόνων F. Ep. p. p. καὶ ἐπὶ τῶν Edd. ² προκαταβαλλόμενος et mox κατεβάλλετο codd. praeter B. ³ πτωχοὶ] + τῷ πνεύματι Edd. ^β ἀφείναι A. B. ^γ αὐτοῦ om. A. B. Ge. ^δ ἐτέρωθεν] ἐτέρωθι C. D. E. δὲ ἐτέρως F. δὲ ἐτέρωθεν Edd. Ge. ἐτέρωθεν om. A. B.

φουσι. Καὶ τὸ ¹⁴ “οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ,” ἴσον εἶναί μοι δοκεῖ τῷ “μακάριοι οἱ ἐλεήμονες,” καὶ “οἱ πεινῶντες τὴν δικαιοσύνην.” Ἀλλ’, ὅπερ ^e ἔφην, ἐπειδὴ μέλλει τρανότερον αὐτὰ λέγειν, καὶ οὐ τρανότερον μόνον, ἀλλὰ καὶ πλείονα τῶν εἰρημένων προστιθέναι πάλιν (οὐκ ἐτι γὰρ ἐλεήμονα ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ χιτωνίσκου ἐξίστασθαι κελεύει· οὐδὲ πρᾶον ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐτέραν σιαγὸνα στρέφειν τῷ βουλομένῳ ῥαπίζειν), τὴν δοκοῦσαν ἀντίθεσιν εἶναι πρότερον ἀναιρεῖ. Διὰ δὲ τοῦτο, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, οὐδὲ ἅπαξ τοῦτο εἶρηκεν, ἀλλὰ καὶ δεύτερον. Εἰπὼν γάρ, “μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι,” ἐπήγαγεν· “οὐκ ἦλθον C καταλῦσαι, ^g ἀλλὰ πληρῶσαι.” ¹⁵ Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ^h ἐὰν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν ἀμήχανον ἀτέλεστον μείναι, ἀλλὰ καὶ τὸ βραχύτατον αὐτοῦ πληρωθῆναι δεῖ. Ὅπερ αὐτὸς ἐποίησε, μετὰ ἀκριβείας αὐτὸν ἀπάσης ἀπαρτίσας. Ἐνταῦθα δὲ ἡμῖν αἰνίττεται, ὅτι καὶ ὁ κόσμος ἅπας μετασχηματίζεται. Καὶ οὐχ ἀπλῶς αὐτὸ τέθεικεν, ἀλλ’ ἵνα ἐπάρῃ τὸν ἀκροατὴν, καὶ δείξῃ δικαίως ἐτέραν ⁱ εἰσαγαγὼν πολιτείαν· εἶγε μέλλοι καὶ D τὰ τῆς κτίσεως ἅπαντα μετασχηματίζεσθαι, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος πρὸς ἐτέραν καλεῖσθαι πατρίδα, καὶ βίου παρασκευὴν ^k ὑψηλοτέραν.

¹⁶ “Ὁς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.” Ἐπειδὴ γὰρ ἀπήλλαξεν ἐαυτὸν τῆς πονηρᾶς ¹ ὑποψίας, καὶ τοὺς βουλομένους ἀντιλέγειν ἐπεστόμισε, τότε λοιπὸν καὶ φοβεῖ, καὶ ἀπειλὴν τιθῇσι μεγίστην ὑπὲρ τῆς μελλούσης νομοθεσίας. Ὅτι γὰρ οὐχ ὑπὲρ τῶν παλαιῶν νόμων τοῦτο εἶρηκεν, ἀλλ’ ὑπὲρ ὧν E αὐτὸς ἔμελλε νομοθετεῖν, ἄκουσον τῶν ἐξῆς. “Λέγω γὰρ ὑμῖν, φησὶν· ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεον τῶν

¹⁴ Matth. vi. 24.¹⁵ v. 18.¹⁶ v. 19.

^e ἔφην] ἔφθην εἰπὼν Edd. ^f καταλῦσαι] + τὸν νόμον E. F. ἐπήγαγεν om. E. ^g ἀλλὰ πληρῶσαι om. D. Arm. πληρῶσαι] + πάλιν φησὶν E. ^h ἐὰν] Sic Mosqq. ἕως ἂν B. E. p. p. ἀπὸ τοῦ νόμου B. 2 Mosqq. ⁱ εἰσάγων F. favente Ep. ^k ὑψηλοτέρου Edd. ¹ ὑπονοίας D. E. paulo ante γὰρ om. A. B.

γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασι-
 109) λεϊάν τῶν οὐρανῶν.” Εἰ δὲ περὶ τῶν παλαιῶν ἡπείλει νόμων,
 πῶς ἔλεγεν, “ἐὰν μὴ περισσεύσῃ;” Τοὺς γὰρ τὰ αὐτὰ ποι-
 οῦντας, ἅπερ ἐποιοῦν ἐκεῖνοι, οὐκ ἦν περισσεῦσαι κατὰ τὸν 208
 τῆς δικαιοσύνης λόγον. Ἀλλὰ ποῖον ἦν τὸ περισσόν; Τὸ
 μὴ ὀργισθῆναι, ^m τὸ μὴδὲ ἐμβλέψαι εἰς γυναῖκα ἀκολάστως.
 Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐλαχίστας αὐτὰς ἐκάλεσε, καίτοι οὕτω με-
 γάλας καὶ ὑψηλὰς οὔσας; Ἐπειδὴ αὐτὸς τὴν νομοθεσίαν
 εἰσάγειν ἔμελλεν. Ὡς περ γὰρ ἑαυτὸν ἐταπείνωσε, καὶ μέτρια
 πολλαχοῦ περὶ ἑαυτοῦ φθέγγεται· οὕτω καὶ περὶ ⁿ τῆς
 ἑαυτοῦ νομοθεσίας, παιδεύων ἡμᾶς ^o καὶ τούτῳ πανταχοῦ με-
 τριάζειν. Ἄλλως ^p δὲ καὶ ἐπειδὴ καινοτομίας ἐδόκει τις ὑποψία
 εἶναι, ὑπεσταλμένως τέως κέχρηται τῷ λόγῳ. Ὅταν δὲ
 ἀκούσῃς ἐλάχιστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μὴδὲν ἄλλο B
 ὑπόπτευε ἢ γέενναν καὶ κόλασιν. Βασιλείαν γὰρ οἶδεν οὐχὶ
 τὴν ἀπόλαυσιν μόνον λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀνα-
 στάσεως, καὶ τὴν παρουσίαν ἐκείνην τὴν φοβερὰν. Ἐπεὶ
 πῶς ἂν ἔχοι λόγον, τὸν μὲν εἰπόντα τὸν ἀδελφὸν μωρὸν,
 καὶ μίαν παραβάντα ἐντολήν, εἰς τὴν γέενναν ἐμπεσεῖν· τὸν
 δὲ ὅλας λύνοντα, καὶ ἑτέρους εἰς τοῦτο ἐνάγοντα, ἐν τῇ
 βασιλείᾳ εἶναι; Οὐ τοίνυν τοῦτό φησιν, ἀλλ’ ὅτι ἐν ἐκείνῳ
 τῷ καιρῷ ἐλάχιστος ^q ἔσται, ἀπερρίμμενος, ἔσχατος· ὁ δὲ
 ἔσχατος πάντως εἰς τὴν γέενναν ἐμπεσεῖται τότε. Καὶ γὰρ
 θεὸς ὢν προήδει τὴν τῶν πολλῶν ῥαθυμίαν, καὶ ὅτι μέλλουσὶ
 τινες ὑπερβολῆς νομίζειν εἶναι τὰ εἰρημένα μόνης, καὶ συλ- C
 λογίζεσθαι τοὺς νόμους, καὶ λέγειν· ἐὰν οὖν τις μωρὸν κα-
 λέσῃ, κολάζεται; ^r ἐὰν οὖν ἴδῃ τις ἀπλῶς, μοιχὸς γίνεται;
 Διὸ δὴ ταύτην προαναίρων τὴν ὀλιγωρίαν, ἀπειλὴν τέθεικε
 μεγίστην ἑκατέροις, καὶ τοῖς παραβαίνουσι, καὶ τοῖς ἑτέροις
 εἰς τοῦτο ἐνάγουσιν. ^s Εἰδότες τοίνυν τὴν ἀπειλὴν, μήτε
 αὐτοὶ παραβαίνωμεν, μήτε τοὺς βουλομένους ταῦτα φυλάτ-
 τειν ἐκλύωμεν. “Ὅς ὁ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, φησὶ, μέγας
 κληθήσεται.” Οὐ γὰρ ἑαυτοῖς δεῖ χρησίμους εἶναι μόνον,

^m τὸ om. C. F. μὴδὲ] μὴ A. B. Ep. ⁿ τῆς ἑαυτοῦ] Sic Ep.
 cum Edd. codices αὐτῆς τῆς. ^o καὶ τούτῳ] καὶ ἐντεῦθεν A. B.
^p δὲ] τε C. D. E. καὶ om. B. ^q ἔσται] Sic E. Ge. Arm. ceteri
 κληθήσεται. ἔσται] + τουτέστιν A. B. invitis Interpp. ^r ἂν τις
 ἀπλῶς ἴδῃ E. ^s Εἰδότες] Sic A. B. E. Ep. Verss. ceteri ἰδόντες.

D ἄλλὰ καὶ ἑτέροις. ¹ Καὶ γὰρ οὐκ ἴσος ὁ μισθὸς τῷ ἑαυτὸν
^v κατορθοῦντι, καὶ τῷ μεθ' ἑαυτοῦ ^w καὶ ἕτερον προστιθέντι.
 "Ὡς περ γὰρ τὸ διδάσκειν ἄνευ τούτου ποιεῖν κρίνει τὸν διδά-
 σκοντα· (¹⁷ "ὁ γὰρ διδάσκων, φησὶν, ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδά-
 σκεις;") οὕτω τὸ ποιεῖν μὲν, ἑτέροις δὲ μὴ ὑφηγεῖσθαι, ἐλατ-
 τοῖ τὸν μισθόν. Δεῖ τοίνυν ἐν ἑκατέροις ἄκρον εἶναι, καὶ
^x πρότερον ἑαυτὸν κατορθώσαντα, οὕτω καὶ ἐπὶ τὴν τῶν ἄλλων
^x ἐκβῆναι ἐπιμέλειαν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτὸς τὴν ποίησιν
 πρὸ τῆς διδασκαλίας ἔθηκε, δεικνὺς ὅτι οὕτω μάλιστα τις
 διδάξαι δυνήσεται, ἑτέρως δὲ οὐδαμῶς. Ἀκούσεται γὰρ,
 E ¹⁸ "ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν." Ὁ γὰρ ἑαυτὸν διδάξαι μὴ
 δυνηθεὶς, καὶ ἑτέρους ἐπιχειρῶν διορθοῦν, πολλοὺς ἔξει τοὺς
 κωμωδοῦντας αὐτόν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ διδάξαι ὁ τοιοῦτος δυνή-
 σεται, τῶν πραγμάτων ἀντιφθεγγομένων αὐτῷ. Ἄν δὲ ἑκα-
 209 τέρωθεν ἀπηρτισμένος ἦ, μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ
 τῶν οὐρανῶν.

¹⁹ "Λέγω γὰρ ὑμῖν, ἐὰν μὴ περισσέυσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν
 πλεόν τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν." Ἐνταῦθα δικαιοσύνην τὴν
 πᾶσαν ἀρετὴν λέγει, ὥς περ καὶ περὶ τοῦ Ἰωβ διαλεγόμενος
 ἔλεγε· ²⁰ "καὶ ἦν ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος." Κατὰ τοῦτο
 καὶ ὁ Παῦλος τὸ σημαινόμενον δίκαιον ἐκείνον ἐκάλεσεν, ᾧ
 μὴδὲ νόμον κεῖσθαι ἔλεγε· ²¹ "δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται,"
 φησί. Καὶ πολλαχοῦ δὲ ἀλλαχοῦ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐπὶ τῆς
 ἀρετῆς τῆς καθόλου κείμενον εὔροι τις ἂν. Σὺ δέ μοι σκόπει
 τῆς χάριτος τὴν ἐπίδοσιν, ὅπου τοὺς μαθητὰς τοὺς νεήλυδας
 B τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ διδασκάλων κρείττους εἶναι βούλεται.
 Γραμματέων γὰρ ἐνταῦθα καὶ Φαρισαίων οὐχ ἀπλῶς ^y εἶπε
 τῶν παρανόμων, ἀλλὰ τῶν κατορθούντων· οὐ γὰρ ^z ἂν, εἰ μὴ
 κατώρθουν, ^a ἔφησεν ἔχειν δικαιοσύνην, οὐδὲ ἂν τὴν οὐκ οὔσαν
 παρέβαλε τῇ οὔσῃ. "Ορα δὲ καὶ ἐνταῦθα πῶς συνίστησι
 τὴν παλαιὰν, σύγκρισιν ποιούμενος ταύτης πρὸς ἐκείνην· ὅπερ

¹⁷ Rom. ii. 21.¹⁸ Luc. iv. 23.¹⁹ γ. 20.²⁰ Job. i. 1.²¹ 1 Tim. i. 9.

^t Καὶ γὰρ οὐκ] Οὐδὲ γὰρ Edd. οὐκ om. C. D. ^v διορθοῦντι et
 mox διορθώσαντα A. B. ^w καὶ om. D. E. ^x ἐκβαίνειν Ep. ut
 Edd. ^y εἶπε] λέγει B. Ep. ^z ἂν addidi ex B. Ep. ^a ἔφησεν]
 + αὐτοὺς B.

δείκνυσιν ὁμόφυλον αὐτὴν οὖσαν καὶ συγγενῇ· τὸ γὰρ πλεον καὶ ἔλαττον τοῦ αὐτοῦ γένους ἐστίν. Οὐ τοίνυν διαβάλλει τὴν παλαιάν, ἀλλ' ἐπιταθῆναι αὐτὴν βούλεται. Εἰ δὲ ἦν ^b πονηρά, οὐκ ἂν τὸ πλεον ἐζήτησεν, οὐδ' ἂν αὐτὴν διώρθωσεν, ἀλλ' ἐξέβαλεν ἂν. Καὶ πῶς, ^c φησὶν, εἰ τοιαύτη ἐστίν, εἰς τὴν βασιλείαν οὐκ εἰσάγει; ^d Νῦν οὐκ εἰσάγει τοὺς μετὰ C τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν πολιτευομένους, ἅτε δὴ πλείονος ἀπολελαυκότας δυνάμεως, καὶ μείζονα ὀφείλοντας ἀγωνίζεσθαι· (110) ἐπεὶ τοὺς γε αὐτῆς τροφίμους εἰσάγει ἅπαντας. Καὶ γὰρ ²² “πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσιν, φησὶ, καὶ ἀνακλιθήσονται εἰς ^e κόλπους Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ.” Καὶ ὁ Λάζαρος δὲ τῶν μεγάλων ἀπολαύων ἐπάθλων, ἐν τοῖς ἐκείνου κόλποις φαίνεται ἐνδιαιτώμενος. Καὶ πάντες ὅσοι μεθ' ὑπερβολῆς ἔλαμψαν ἐν τῇ παλαιᾷ, διὰ ταύτης ἔλαμψαν ἅπαντες. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ, εἰ πονηρά τις ἦν καὶ ἀλλοτρία, D οὐκ ἂν αὐτὴν ἐπλήρωσεν ἐλθὼν ἅπασαν. Εἰ γὰρ ^f ὑπὲρ τοῦ τοὺς Ἰουδαίους ἐπισπάσασθαι τοῦτο ἐποίει μόνον, καὶ οὐχ ὥστε δεῖξαι συγγενῇ ταύτῃ οὖσαν τῇ καινῇ καὶ συμβαίνουσαν, τίνος ἔνεκεν οὐχὶ καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπλήρου νόμιμά τε καὶ ἔθῃ, ^g ἵνα Ἑλληνας ἐπισπάσῃται; “Ὡστε πανταχόθεν δῆλον, ὅτι οὐ διὰ τὸ πονηρὰν εἶναι οὐκ εἰσάγει, ἀλλὰ διὰ τὸ μειζόνων ἐντολῶν εἶναι καιρόν. Εἰ δὲ ἀτελεστέρα ἐστὶ τῆς καινῆς, οὐδὲ τοῦτο δείκνυσιν αὐτὴν πονηράν· ἐπεὶ κατὰ τοῦτο καὶ ἡ καινὴ τὸ αὐτὸ τοῦτο πείσεται. Καὶ γὰρ E ἡ ταύτης γνῶσις πρὸς τὴν μέλλουσαν συγκρινομένη, μερικὴ τίς ἐστὶ καὶ ἀτελής; καὶ καταργεῖται ἐκείνης ἐλθούσης· ²³ “ὅταν γὰρ ἔλθῃ, φησὶ, τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.” ὅπερ ἔπαθεν ἡ παλαιὰ ^h παρὰ τῆς καινῆς. Ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο αὐτὴν διαβαλοῦμεν, καίτοι καὶ αὕτη ὑπεξίσταται, ὅταν τῆς βασιλείας ἐπιτύχωμεν· “τότε γὰρ τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται,” φησὶν· ἀλλ' ὅμως μεγάλην αὐτὴν 210 εἶναί φαμεν. Ἐπεὶ οὖν καὶ μείζονα τὰ ἔπαθλα, καὶ πλείων ἢ παρὰ τοῦ πνεύματος δύναμις, εἰκότως καὶ μείζονα ἀπαιτεῖ

²² Matth. viii. 11.²³ 1 Cor. xiii. 10.

^b πονηροῦ E. F. et pr. D. faventibus Verss. ^c εἰ τοιαύτη, φησὶν, ἐστὶν A. F. ἡ τοιαύτη, φησὶν (om. ἐστὶν) D. ^d Sic A. B. Arm. Vulgo νῦν praecedentibus adhaeret. ^e κόλπους] τοὺς κόλπους B. ^f ὑπὲρ τοῦ] ἐπὶ τὸ A. ^g ἵνα] ἵνα καὶ Sav. Ben. ^h παρὰ] διὰ Edd.

τὰ ^ι χαρίσματα. ^κ Οὐκέτι γὰρ γῇ ρέουσα γάλα καὶ μέλι, οὐδὲ γῆρας λιπαρὸν, οὐδὲ πολυπαιδία, οὐδὲ σίτος καὶ οἶνος, καὶ ποίμνια καὶ βουκόλια· ἀλλ' οὐρανός, καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἀγαθὰ, καὶ υἱοθεσία, καὶ ἀδελφότης ἢ πρὸς τὸν μονογενῆ, καὶ κοινωνία κληρονομίας, καὶ τὸ συνδοξασθῆναι καὶ συμβασιλεύσαι, καὶ τὰ μυρία ἔπαθλα ἐκείνα. Ὅτι δὲ καὶ πλείονος βοηθείας ἀπελαύ-
B σαμεν, ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· ²⁴ “Οὐδὲν ἄρα κατὰ-
 κριμα νῦν τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, μὴ κατὰ σάρκα περιπα-
 τοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. Ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος
 τῆς ζωῆς ἡλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ
 τοῦ θανάτου.”

Ἀπειλήσας τοίνυν τοῖς παραβαίνουσι, καὶ μεγάλα ἔπαθλα
 θεῖς τοῖς κατορθοῦσι, καὶ δείξας ὅτι δικαίως πλέον ἡμᾶς ἀπαιτεῖ
 τῶν προτέρων μέτρων, ἄρχεται τῆς νομοθεσίας λοιπὸν, οὐχ
 ἀπλῶς, ἀλλὰ κατὰ σύγκρισιν τῶν παλαιῶν νομίμων· δύο
 ταῦτα δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι τε οὐ μαχόμενος τοῖς προτέροις,
 ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμφωνῶν ταῦτα νομοθετεῖ, καὶ ὅτι εἰκότως
C καὶ σφόδρα εὐκαίρως τὰ δεύτερα ἐκείνοις προστίθῃσιν. Ὅπερ
 ἵνα καὶ σαφέστερον γένηται, αὐτῶν ἐπακούσωμεν τῶν τοῦ
 νομοθέτου ρημάτων. Τί οὖν αὐτός φησιν; ²⁵ “Ἠκούσατε ὅτι
 ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐ φονεύσεις.” Καίτοι ὁ καὶ ἐκείνα
 δούς, αὐτός ἐστιν· ἀλλὰ τέως ἀπροσώπως αὐτὰ τίθῃσιν. Εἴτε
 γὰρ εἶπεν, ὅτι ἡκούσατε ὅτι εἶπον τοῖς ἀρχαίοις, δυσπαρά-
 δεκτος ὁ λόγος ἐγίνετο, καὶ πᾶσιν ἂν προσέστη τοῖς ἀκού-
 ουσιν· εἴτε αὖ πάλιν εἰπὼν, ὅτι ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς
 ἀρχαίοις παρὰ τοῦ πατρός μου, ἐπήγαγεν, ἐγὼ δὲ λέγω,
 μείζων ἂν ἔδοξεν εἶναι ὁ ἀνθαδιασμός. Διὸ δὴ ἀπλῶς αὐτὸ
 τέθεικεν, ἐν μόνον ἀπ' αὐτοῦ κατασκευάζων, τὸ δεῖξαι ὅτι εἰς
D καιρὸν ἦλθε τὸν προσήκοντα ταῦτα λέγων. ²⁶ Τῷ γὰρ εἰπεῖν,
 “ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,” ἐνέφηνε πολὺν τὸν χρόνον, ἐξ
 οὗ τὴν ἐντολὴν ταύτην ἔλαβον. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα
 ἐντρέψῃ τὸν ἀκροατὴν τὸν ἀναδύομενον πρὸς τὰ ὑψηλότερα
 ἐκβῆναι τῶν ἐπιταγμάτων· ὥσανεὶ διδάσκαλος παιδίῳ ῥάθυ-
 μοῦντι λέγοι· οὐκ οἶσθα πόσον ἀνῆλθας χρόνον συλλαβὰς

²⁴ Rom. viii. 1, 2.

²⁵ v. 21.

^ι χαρίσματα] Sic Arm. σκάμματα B. παλαίσματα Mor. Ge.
^κ οὐκέτι] οὐκ ἔστι A. C. E. Mox οὐ γῆρας et p. p. οὐ σίτος F. ὁ
 καὶ] καὶ ὁ A. C. F. ²⁶ Τῷ] Τὸ E.

μελετῶν; Τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς αἰνιττόμενος τῷ τῶν ἀρχαίων
 ὀνόματι, ἐκκαλεῖται λοιπὸν αὐτοὺς πρὸς τὰ μείζονα τῶν δι-
 δαγμάτων, ὥσανεὶ ἔλεγεν· ἀρκοῦντα ἔχετε ^η χρόνον ταῦτα
 μελετῶντες, καὶ δεῖ λοιπὸν πρὸς τὰ ὑψηλότερα τούτων ἐπεί-
 γεσθαι. ^ο Εὐ δὲ καὶ τὸ μὴ συγχεῖν τὴν τάξιν τῶν ἐντολῶν, Ε
 ἀλλ' ἀπὸ τῆς προτέρας ἄρξασθαι ^ρ πρώτης, ἀφ' ἧς καὶ ὁ
 νόμος ἤρξατο· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δεκνύντος ἐστὶ τὴν συμ-
 φωνίαν. ²⁶ “Εγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ ὀργιζόμενος τῷ
 ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἔνοχος ἐσται τῇ κρίσει.” Εἶδες ἐξουσίαν
 (111) ἀπηρτισμένην; εἶδες ^α σχῆμα νομοθέτη πρέπον; Τίς γὰρ
 προφητῶν οὕτω ποτὲ ἐφθέγγατο; τίς δικαίων; τίς πατρι-
 αρχῶν; Οὐδεὶς· ἀλλὰ, “τάδε λέγει κύριος.” Ἀλλ' οὐχ ὁ ²¹¹
 υἱὸς οὕτως. Ἐκεῖνοι γὰρ τὰ τοῦ δεσπότου ^ι διήγγελλον,
 οὗτος δὲ τὰ τοῦ πατρὸς. Ὅταν δὲ εἴπω τὰ τοῦ πατρὸς,
 τὰ αὐτοῦ λέγω· ²⁷ “τὰ γὰρ ἐμὰ, φησὶ, σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ,
 ἐμὰ.” Καὶ οἱ μὲν τοῖς ^ς ὁμοδούλοις, ὁ δὲ τοῖς αὐτοῦ δούλοις
 ἐνομοθέτει. Ἐρωτήσωμεν ^ι τοίνυν τοὺς τὸν νόμον ἐκβάλλον-
 τας· τὸ μὴ ὀργίζεσθαι τοῦ μὴ φονεύειν ἐναντίον, ἢ μᾶλλον
 ἐκείνου τελείωσις τοῦτο καὶ κατασκευή; Εὐδὴλον ὅτι τοῦτο
 ἐκείνου πλήρωσις, καὶ μείζον ^ν τούτου ἔνεκεν. Ὁ γὰρ πρὸς
 ὀργὴν οὐκ ἐκφερόμενος, πολλῷ μᾶλλον φόνου ἀφέζεται· καὶ
 ὁ θυμὸν χαλινῶν, πολλῷ μᾶλλον τὰς χεῖρας καθέξει παρ' Β
 ἑαυτῷ. Ρίζα γὰρ τοῦ φόνου θυμός. Ὁ τοίνυν τὴν ρίζαν
 ἐκκόπτων, πολλῷ μᾶλλον ἀναιρήσει τοὺς κλάδους· μᾶλλον
 δὲ οὐδὲ φῦναι τὴν ἀρχὴν ἐάσει. Οὐκοῦν οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει
 τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐπὶ πλείονι ταῦτα ἐνομοθέτει φυλακῇ. Τί
 γὰρ βουλόμενος ὁ νόμος ταῦτα ἐπέταξεν; Οὐχ ἵνα μηδεὶς
 φονεύῃ τὸν πλησίον; Οὐκοῦν τοῦ μαχομένου τῷ νόμῳ τὸ
 κελεύειν φονεύειν ἦν· ^ω τὸ γὰρ φονεύειν τοῦ μὴ φονεύειν ἐναν-
 τίον· εἰ δὲ μηδὲ ὀργίζεσθαι ἐπιτρέπει, ὅπερ ὁ νόμος ἐβού-
 λετο, τοῦτο μᾶλλον ἴστησιν. Οὐ γὰρ ὁμοίως ἀφέζεται φόνου
 ὁ μελετῶν μὴ φονεύειν τῷ καὶ τὴν ὀργὴν ἀνηρηκότι· πορῶ-

²⁶ v. 22.²⁷ Joan. xvii. 10.

^η χρόνον] τὸν χρόνον Edd. ^ο Εὐ] Κρεῖττον C. E. F. Σὺ D.
^ρ πρώτον C. F. πρώτης om. D. ^α σχῆμα] Sic Edd. dignitatem Ge.
formam Arm. codices κήρυγμα. ^ι διήγγελλον A. B. F. ^ς ὁμοδού-
λοις] + ἔλεγον Edd. ^ι τοίνυν] + ἔτι D. F. ^ν τούτου ἔνεκεν] τοῦτο
ἐκείνου E. F. ^ω τὸ ... τοῦ] τὸ ... τῷ B. τῷ ... τὸ A. E. et pr. D.

τέρω γὰρ οὗτος ἔστηκε τοῦ τολμήματος. Ἰνα δὲ καὶ ἐτέρως
C αὐτοὺς ἔλωμεν, εἰς μέσον ἃ λέγουσιν ἀγάγωμεν ἅπαντα.

Τίνα οὖν ἐστὶν ἃ φασί; * Λέγουσιν, ὅτι ὁ τὸν κόσμον
ποιήσας θεὸς, ὁ τὸν ἥλιον ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγα-
θοὺς, ὁ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, πονηρὸς τίς ἐστίν.
Οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι δῆθεν αὐτῶν τοῦτο μὲν παραιτοῦνται,
δίκαιον δὲ αὐτὸν εἶναι λέγοντες ἀποστεροῦσι τοῦ εἶναι ἀγαθόν·
ἐτερον δὲ τινα, τὸν οὐκ ὄντα, οὔτε ποιήσαντά τι τῶν ὄντων,
πατέρα διδόασιν τῷ Χριστῷ. Καὶ τὸν μὲν οὐκ ὕ ἀγαθὸν ἐν
D θὸν τῶν ἁλλοτρίων ἐφίεσθαι, καὶ ὧν οὐκ ἐγένετο δημιουργός,
τούτων ἐξαίφνης βούλεσθαι γενέσθαι σωτήρα. Εἶδες τοῦ
διαβόλου τὰ τέκνα, πῶς ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ ἁ πατρὸς φθέγγ-
γονται, ἁλλοτριῶντες τοῦ θεοῦ τὴν δημιουργίαν, τοῦ Ἰωάννου
βοῶντος, ὅτι ²⁸ “εἰς τὰ ἴδια ἦλθε,” καὶ “ὁ κόσμος δι’ αὐτοῦ
ἐγένετο;” Εἶτα τὸν νόμον ἐξετάζοντες τὸν ἐν τῇ παλαιᾷ,
τὸν κελεύοντα ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ
ὀδόντος ἐκβάλλειν, ἐπεμβαίνουσιν εὐθέως λέγοντες· καὶ πῶς
E ἂν δύναίτο ἀγαθὸς εἶναι ὁ ἁ ταῦτα λέγων; Τί οὖν πρὸς ταῦτά
φάμεν; Ὅτι μέγιστον εἶδος φιλάνθρωπίας ἐστίν. Οὐ γὰρ
ἵνα τοὺς ἀλλήλων ἐκκόπτωμεν ὀφθαλμοὺς, τὸν νόμον ἔθηκε
τοῦτον· ἀλλ’ ἵνα φόβῳ τοῦ μὴ παθεῖν ὑφ’ ἐτέρων, ἀπεχόμε-
θα τοῦ δρᾶσαι τι τοιοῦτον ὁ ἐτέρους. Ὡς περ οὖν τοῖς Νινευ-
ῖταις ἠπέλιψε καταστροφὴν, οὐχ ἵνα αὐτοὺς ἀνέλῃ (εἰ γὰρ
212 τοῦτο ἐβούλετο, σιγᾷν ἐχρῆν), ἀλλ’ ἵνα τῷ φόβῳ βελτίους
ποιήσας, παύσῃ τὴν ὀργὴν· οὕτω καὶ τοῖς προχείρως ἐπιπη-
δῶσι τοῖς ἐτέρων ὀφθαλμοῖς τιμωρίαν ἔθηκεν, ἵνα καὶ ἀπὸ
προαιρέσεως ἀγαθῆς μὴ βούλωνται ἀπέχεσθαι τῆς ὁμότητος,
ἀπὸ τοῦ φόβου κωλυθῶσι λυμαίνεσθαι ταῖς τῶν πλησίον ὕψε-
σιν. Εἰ δὲ ἐκεῖνο ὁ ὁμότητος, καὶ τὸ κατέχεσθαι τὸν ἀνδρο-
φόνον, καὶ τὸ κωλύεσθαι τὸν μοιχόν. Ἀλλ’ ἀνοήτων ταῦτα
τὰ ῥήματα, καὶ τὴν ἐσχάτην μαινομένων μανίαν. Ἐγὼ γὰρ
ἃ τοσοῦτου δέω ταῦτα ὁμότητος εἶναι λέγειν, ὥς τάναντία

²⁸ Joan. i. 10, 11.

* Λέγουσι om. C. E. F. ὕ ἀγαθόν] + ἀλλὰ δίκαιον C. D. F.
Non habent Verss. ἁ πατρός] + αὐτῶν Edd. ἃ τὰ τοιαῦτα B.
ἁ ἐτέροις et paulo ante τέθεικε A. ὁ ὁμότης D. ἃ τοσοῦτον ἀπο-
δέω F.

τούτοις φάναι εἶναι παράνομα κατὰ ἀνθρώπινον λογισμόν. B
 Σὺ μὲν γὰρ λέγεις, ὅτι ἐπειδὴ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ
 ἐκβάλλειν ἐκέλευσε, διὰ τοῦτο ὡμός· ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι εἰ
 μὴ τοῦτο ἐκέλευσε, τότε ἂν ἔδοξε παρὰ τοῖς πολλοῖς τοῦτο
 εἶναι ^ε ὃ φῆς σύ. Θῶμεν γὰρ τῷ λόγῳ λελύσθαι τὸν νόμον
 ἅπαντα, καὶ μηδὲνα τὴν ἐκ τούτου δεδοικέναι τιμωρίαν, ἀλλ'
 ἐξεῖναι τοῖς πονηροῖς ἅπασι μετὰ ἀδείας ἀπάσης ^ε αὐτῶν
 κεχρηῆσθαι τῷ τρόπῳ, καὶ τοῖς μοιχοῖς, καὶ τοῖς ἀνδροφόνους,
 καὶ τοῖς κλέπταις, καὶ τοῖς ἐπιόρκοις, καὶ τοῖς πατραλοῖαις·
 ἄρα οὐκ ἂν πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονε, καὶ μυρίων μισ-
 σμάτων καὶ φόνων πόλεις, καὶ ἀγοραί, καὶ οἰκίαι, καὶ γῆ, καὶ
 112) θάλαττα, καὶ πᾶσα ἐνεπλήσθη ἡ οἰκουμένη; Παντί που δήλον. C
 Εἰ γὰρ νόμων ὄντων καὶ φόβου καὶ ἀπειλῆς, μόλις αἱ πονηραὶ
 ἐπέχονται γινῶμαι· εἰ καὶ αὕτη ἀνήρητο ἡ ἀσφάλεια, τί τὸ
 κωλύον τὴν κακίαν ^ε αἰρεῖσθαι; πόση δὲ οὐκ ἂν εἰσεκώμασεν
 εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον ἡ λύμη; Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ὡμότητος
 μόνον, τὸ συγχωρεῖν τοῖς κακοῖς ἃ βούλονται πράττειν·
 ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαττον τούτου, τὸ τὸν ἡδικηκότα μὲν
 οὐδὲν, κακῶς δὲ πάσχοντα εἰκὴ καὶ μάτην, περιορᾶν ἀπρο-
 νόητον. Εἰπέ γάρ μοι, εἴ τις ^h ἀνθρώπους μοχθηροὺς παν-
 ταχόθεν συναγαγὼν, καὶ ξίφεσιν ὀπλίσας, ἐκέλευσε κατὰ D
 τὴν πόλιν περιῖεναι πᾶσαν, καὶ τοὺς ἀπαντῶντας κατα-
 σφάττειν ἅπαντας, ἄρα ⁱ ἂν ἦν τι τούτου θηριωδέστερον; Τί
 δὲ, εἴ τις ἕτερος τοὺς μὲν ὑπ' ἐκείνου καθοπλισθέντας ἔδωκε
 καὶ καθεῖρξε μετὰ σφοδρότητος πάσης, τοὺς δὲ ἀποσφάτ-
 τεσθαι μέλλοντας τῶν ἀνόμων ἐκείνων ἐξήρπασε χειρῶν, ἄρα
 ἂν ἦν τι τούτου φιλανθρωπότερον; Ταῦτα τοῖνυν καὶ ἐπὶ
 τὸν νόμον μετάθεσ ταῦτα ὑποδείγματα. Ὁ μὲν γὰρ κελεύων
 ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ ἐξορύττειν, ὥσπερ τινὰ δεσμὸν
 ἰσχυρόν τὸν φόβον ταῖς τῶν πονηρῶν ἐνέβαλε ψυχαῖς, κακείνῳ
 προσέοικε τῷ τοὺς ξιφήρεις ἐκείνους ^k καθειργύνντι· ὁ δὲ μηδε-
 μίαν τιμωρίαν αὐτοῖς τιθεῖς, μονονουχὶ ὀπλίζει τῇ ἀδείᾳ, E
 κακείνον μιμεῖται τὸν ἐγχειρίσαντα αὐτοῖς τὰ ξίφη, καὶ κατὰ

^ε ὃ σὺ φῆς B. C. ὃ φῆς. Συνθῶμεν E. ^ε τοῖς αὐτῶν κεχρηῆσθαι
 τρόποις F. ^ε αἰρεῖσθαι] Sic B. C. D. αἰρεῖσθαι E. αἰνεῖσθαι F.
 Post h. v. addunt ἦν B. E. τί τὸ κωλύον ἦν τὴν κακίαν ἀνααιρεῖσθαι A.
^h ἀνθρώπους] + τοὺς πανταχοῦ B. ⁱ ἂν om. A. C. τι om. E. θη-
 ριωδέστερον] χαλεπώτερον A. ^k καθειργύνντι B.

τῆς πόλεως ἀφέντα πάσης. Ὁρᾷς πῶς οὐ¹ μόνον ὠμότητος, ἀλλὰ καὶ πολλῆς φιλανθρωπίας ἐστὶ τὰ ἐπιτάγματα; Εἰ δὲ βαρὺν διὰ ταῦτα καλεῖς τὸν νομοθέτην, καὶ φορτικόν, ποῖον
 213 ἐπιπονώτερον, εἰπέ μοι, καὶ^m βαρύτερον, τὸ μὴ φονεῦν, ἢ τὸⁿ μηδὲ ὀργίζεσθαι; τίς σφοδρότερος, ὁ τοῦ φόνου δίκας ἀπαιτῶν, ἢ^o ὁ καὶ τῆς ὀργῆς; ὁ τὸν μοιχὸν μετὰ τὴν πράξιν ὑποβάλλων τῇ τιμωρίᾳ, ἢ ὁ καὶ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῆς κελεύων δίκας δίδοναι, καὶ δίκας ἀθανάτους; Ὁράτε, ὅτι εἰς τούναντίον αὐτοῖς ὁ λόγος περιετράπη; καὶ ὁ μὲν τῆς παλαιᾶς θεός, ὃν φασιν ὠμὸν εἶναι, εὐρεθήσεται ἡμερος καὶ πρᾶος· ὁ δὲ τῆς καινῆς, ὃν ἀγαθὸν ὁμολογοῦσι, φορτικὸς καὶ βαρὺς κατὰ τὴν ἐκείνων ἄνοιαν. Ἡμεῖς γὰρ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν φάμεν ἐκατέρων τῶν διαθηκῶν νομοθέτην, πρὸς τὸ δέον πάντα οἰκονο-
 B μῆσαντα, καὶ τῇ τῶν καιρῶν διαφορᾷ τὴν διαφορὰν ἐκατέρας τῆς νομοθεσίας ἀρμόσαντα. Οὐκοῦν οὔτε ἐκεῖνα ὠμὰ τὰ ἐπιτάγματα, οὔτε ταῦτα ἐπαχθῇ καὶ φορτικά, ἀλλὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κηδεμονίας ἅπαντα. Ὅτι γὰρ καὶ τὴν παλαιὰν αὐτὸς^p ἔδωκεν, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης·^q μᾶλλον δὲ πῖ (χρῆ λέγειν) ἐκεῖνος καὶ οὗτος·²⁹ “διαθήσομαι ὑμῖν^r διαθήκην, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν.” Εἰ δὲ οὐ δέχεται ταῦτα ὁ τὰ Μανιχαίων νοσῶν, ἀκουέτω τοῦ Παύλου λέγοντος τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν.³⁰ “Ἀβραὰμ γὰρ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς
 C ἐλευθέρης· αὗται δὲ εἰσι δύο διαθήκαι.” Ὡς περ οὖν ἐκεῖ διάφοροι μὲν αἱ γυναῖκες, εἰς δὲ ὁ ἀνὴρ· οὕτω καὶ ἐνταῦθα δύο μὲν αἱ διαθήκαι, εἰς δὲ ὁ νομοθέτης. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἡμερότητος ἦν,^s ἐκεῖ μὲν φησὶν, “ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ.” ἐνταῦθα δὲ, “ἐάν τις σε ράπιση εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.” Ὡς περ γὰρ ἐκεῖ τῷ φόβῳ τοῦ πάθους σωφρονίζει τὸν ἀδικοῦντα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Καὶ πῶς, φησὶν, ὁ κελεύων αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην παρέχειν; Καὶ τί τοῦτο; Οὐ γὰρ τὸν φόβον

²⁹ Jer. xxxi. 31, 32.³⁰ Galat. iv. 22, 24.

¹ μόνον] + οὐκ Edd. et sic corr. B. ^m βαρύτερον] φορτικόν F. Arm. ⁿ μηδὲ] μὴ A. C. F. ^o ὁ καὶ] καὶ ὁ D. E. ^p δέδωκεν Edd. ^q μᾶλλον δὲ . . . οὗτος· τί γὰρ χρῆ λέγειν ἐκεῖνος καὶ αὐτὸς A. Clausulam non habent C. F. vid. adnot. ^r διαθήκην] + καινὴν C. F. ^s ἐκεῖ] Sic A. B. vulgo κάκεῖ. Μοχ εἰς τὴν σιαγ. τὴν δεξ. A.

ἐκλύων τοῦτο ἐπέταξεν, ἀλλὰ αὐτῷ κελεύων παρέχειν τοῦ παντὸς ἐμφορεῖσθαι· οὐδὲ εἶπεν, ὅτι ἀτιμώρητος ἐκεῖνος μένει, D ἀλλὰ, σὺ μὴ κολάσης· ὁμοῦ καὶ τὸν πληττόντα μειζόνως φοβῶν ἐπιμένοντα, καὶ τὸν πληττόμενον παραμυθούμενος.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς ἂν τις εἴποι ἐν παρόδῳ, περὶ πασῶν τῶν ἐντολῶν ἡμῖν εἴρηται. Ἀναγκαῖον δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐλθεῖν, καὶ τῆς ἀκολουθίας ἔχουσιν τῶν ἐμπροσθεν εἰρημένων. “Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκὴ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει,” φησὶν. Οὐ γὰρ πάντα τὸ πρᾶγμα ἀνεῖλε· πρῶτον μὲν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον ὄντα παθῶν ἀπηλλάχθαι· ἀλλὰ κρατεῖν μὲν δυνατὸν, ἐκτὸς δὲ αὐτῶν παντελῶς εἶναι ἀμήχανον· E

ἔπειτα, ὅτι καὶ χρήσιμον ὅτι τὸ πάθος, ἂν μετὰ τοῦ προσήκοντος ^w εἰδῶμεν αὐτῷ κεκρῆσθαι καιροῦ. Σκόπει γοῦν ἡλικία εἰργάσατο ἀγαθὰ ἢ τοῦ Παύλου ὀργή, ἢ κατὰ Κορινθίων τότε ^x γενομένη. Καὶ γὰρ καὶ ἐκείνους αὕτη μεγάλης 113) λύμης ἀπήλλαξε· καὶ τὸ Γαλατῶν δὲ ἔθνος ταύτῃ πάλιν ἐκπεπτωκὸς ἀνεκτέσαστο, καὶ ἑτέρους ^y δὲ πλείους τούτων. Τίς οὖν ὁ προσήκων τῆς ὀργῆς καιρός; “Ὅταν μὴ ἑαυτοῖς 214 ἀμύνωμεν, ἀλλ’ ἑτέρους σκιρτῶντας ^z ἀνέχωμεν, καὶ ῥαθυμούντας ἐπιστρέφωμεν. Τίς δὲ ὁ μὴ προσήκων; “Ὅταν ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες τοῦτο ποιῶμεν. “Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ^a κωλύων ἔλεγε· ³¹ “μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ.” “Ὅταν περὶ χρημάτων μαχώμεθα. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀνεῖλεν εἰπών· ³² “διατί οὐ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διατί οὐ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε;” “Ὡς περ γὰρ αὕτη περιττὴ, οὕτως ^b ἐκείνη ἀναγκαία καὶ λυσιτελής. Ἀλλ’ οἱ πολλοὶ τούναντίον ποιοῦσιν, ἐκθηριούμενοι μὲν, ἡνίκα ἂν ἀδι- B κῶνται, ἐκλύόμενοι δὲ καὶ μαλακίζόμενοι, ἡνίκα ἂν ἕτερον ἐπηρεαζόμενον ^c βλέπωσιν· ἅπερ ἀμφοτέρω ἀπεναντίας ἔστι τοῖς νόμοις τοῖς εὐαγγελικοῖς. Οὐ τοίνυν τὸ ὀργίζεσθαι παράνομον, ἀλλὰ τὸ ἀκαίρως τοῦτο ποιεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προ-

³¹ Rom. xii. 19.

³² 1 Cor. vi. 7.

^t ἔπειτα] + δὲ B. ^v τουτὶ] Sic F. (τὸ πάθος τοῦτο Ep.) ταυτὶ D. ταύτῃ E. ταύτης A. B. C. ^w εἰδῶμεν] Sic A. B. (sed et ei pro ἂν B.) ceteri cum Ep. οἶδαμεν. p. p. χρησθαι C. D. ^x γινομένη A. C. ^y δὲ om. A. E. F. ^z ἀνέχωμεν] ἄγχωμεν C. ἐπέχωμεν A. ^a κωλύων] κωμῶντων C. D. F. ^b κακείνη A. C. ^c ἴσωςιν A. B.

φήτης ἔλεγεν· ³³ “ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε.” “Ὁς δ’
 ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ.”
 Συνέδριον ἐνταῦθα τὸ δικαστήριον τῶν ^d Ἑβραίων φησί· τέ-
 θεικε δὲ αὐτὸ νῦν, ἵνα μὴ πανταχοῦ δόξῃ ξενίζειν καὶ και-
 νοτομεῖν. Τὸ δὲ ῥακά τοῦτο οὐ μεγάλης ἐστὶν ὕβρεως ῥῆμα,
^e ἀλλὰ μᾶλλον καταφρονήσεως καὶ ὀλιγωρίας τινὸς τοῦ λέ-
 γοντος. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς ἢ οἰκέταις, ἢ τισι τῶν κατα-
 δεεστέρων ἐπιτάττοντες λέγομεν· ἀπελθε σὺ, ^f εἰπέ τῷ δέινι
 σὺ· οὕτω καὶ οἱ τῇ Σύρων κεχρημένοι γλώττῃ ῥακά λέγουσιν,
 ἀντὶ τοῦ, σὺ, τοῦτο τιθέντες. ^g Ἀλλ’ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς
 καὶ τὰ μικρότατα ἀνασπᾷ, καθηκόντως ἡμᾶς κεχρησθαι ἀλλή-
 λους κελεύων, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς, καὶ ἵνα διὰ
 τούτων καὶ τὰ μείζονα ἀναιρῇται. “Ὁς δ’ ἂν εἴπῃ, μωρὲ,
 ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.” Πολλοῖς τοῦτο
 βαρὺ καὶ φορτικὸν ἔδοξεν εἶναι τὸ ἐπίταγμα, εἶγε ῥήματος
 ψιλοῦ τοσαύτην μέλλομεν δίδοναι ^h δίκην· καὶ τινες αὐτὸ καὶ
 D ὑπερβολικῶς μᾶλλον εἰρησθαί φασιν. Ἀλλὰ δέδοικα μὴ λόγοις
 ἑαυτοὺς ἐνταῦθα ἀπατήσαντες, τοῖς ἔργοις ἐκεῖ τὴν ἐσχάτην
ⁱ ὑπομείνωμεν τιμωρίαν. Διατί γὰρ, εἰπέ μοι, φορτικὸν εἶναι
 δοκεῖ τὸ ἐπίταγμα; Οὐκ οἶσθα, ὅτι αἱ πλείους τῶν τιμωριῶν
 καὶ τῶν ^k ἁμαρτημάτων ἀπὸ ῥημάτων ἔχουσι τὴν ἀρχήν;
 Καὶ γὰρ βλασφημίαι διὰ ῥημάτων, καὶ ἀρνῆσεις διὰ ῥημάτων,
 καὶ λοιδορίαι, καὶ ὕβρεις, καὶ ἐπιορκίαι, καὶ τὸ ψευδομαρτυρεῖν
^l [καὶ ἀναιρεῖν]. Μὴ τοίνυν ὅτι ῥῆμά ἐστι ψιλὸν ἴδῃς· ἀλλ’
 εἰ μὴ πολὺν ἔχει τὸν κίνδυνον, τοῦτο ^m ἐξέταζε. ⁿ Ἡ ἀγνοεῖς,
 E ὅτι ἐν τῷ τῆς ἔχθρας καιρῷ, τῆς ὀργῆς ἐκκαιομένης, καὶ τῆς
 ψυχῆς ἐμπιπραμένης, καὶ τὸ μικρότατον μέγα φαίνεται, καὶ
 τὸ μὴ λίαν ὑβριστικὸν φορτικὸν εἶναι δοκεῖ; Καὶ πολλάκις τὰ
 μικρὰ ταῦτα καὶ φόνον ἔτεκε, καὶ πόλεις ὀλοκλήρους ⁿ ἀνέ-
 τρεψεν. Ὡσπερ γὰρ, φιλίας οὔσης, καὶ τὰ ἐπαχθῇ κοῦφα·
 οὕτως, ἔχθρας ὑποκειμένης, καὶ τὰ μικρὰ ἀφόρητα φαίνεται·
 καὶ ἀπλῶς λεχθῇ, μετὰ πονηρᾶς ὑπονοίας εἰρησθαι νομίζεται.

³³ Psal. iv. 5.

^d Ἑβραίων] Ἰουδαίων B. F. Ep. ^e ἀλλὰ] + καὶ A. B. D. E.
^f εἰπέ] ἢ εἰπέ A. et corr. C. ^g Ἀλλ’ ὁ] Sic D. Ep. ceteri Ὁ δέ.
^h δίκην] Sic B. F. Ep. ceteri τιμωρίαν. ⁱ ὑπομένωμεν Edd. ^k ἁμαρ-
 τῶν D. Ep. ^l Verba inclusa desunt in codd. praeter E. etiam in
 Ep. sed legisse videntur Interpp. ^m ἐξέτασον F. ⁿ ἀνέστρεψεν
 Edd

Καὶ καθάπερ ἐπὶ πυρὸς, ἂν μὲν μικρὸς σπινθήρ ᾗ, καὶ μυρία 215
 παρακέηται ξύλα, οὐ ῥαδίως αὐτῶν ἐπιλαμβάνεται· ἂν δὲ
 σφοδρὰ καὶ ὑψηλὴ γένηται ἡ φλόξ, οὐ ξύλων μόνον, ἀλλὰ
 καὶ λίθων καὶ πάσης εὐκόλως τῆς ἐμπεσοῦσης ὕλης ἀντέχεται,
 καὶ δι' ὧν εἴωθε σβέννυσθαι, διὰ τούτων ὁ ἀνάπτεται μειζόνως·
 (τινὲς γάρ φασιν, ὅτι τὸ τηνικαῦτα οὐχὶ ξύλα μόνον καὶ
 στυππεῖον καὶ τὰ ἄλλα τὰ ^pκαυστικά, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ ἐξακον-
 τίζομενον μᾶλλον αὐτῆς ἀναρρίπτει τὴν δύναμιν)· οὕτω δὲ
 καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς· ὅπερ ἂν φθέγγηται τις, τροφὴ γέγονεν
 εὐθέως τῇ πονηρᾷ ταύτῃ πυρᾷ. Ἄπερ ἅπαντα προαναστέλλων
 ὁ Χριστὸς, τὸν μὲν ὀργιζόμενον εἰκὴ κατεδίκασε τῇ κρίσει B
 (διὰ τοῦτο ^aκαὶ εἶρηκεν, “ὁ ὀργιζόμενος ἔνοχος ἔσται τῇ
 κρίσει”), τὸν δὲ λέγοντα ῥακά, τῷ συνεδρίῳ. Ἄλλ' οὐπω
 ταῦτα μεγάλα· ἐνταῦθα γὰρ αἱ τιμωρίαι. Διὰ τοῦτο τῷ
 μωρὸν ὀνομάζοντι τὸ τῆς γεέννης προσέθηκε πῦρ, νῦν πρῶτον
 γεέννης ὄνομα εἰπών. Πρώτερον ^rγὰρ περὶ βασιλείας πολλὰ
 διαλεχθεῖς, τότε ταύτης ἐμνήσθη· δεικνὺς ὅτι ἐκείνη μὲν τῆς
 αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ γνώμης ἐστίν, αὕτη δὲ τῆς ἡμετέρας
 ῥαθυμίας.

(114) Καὶ ὅρα πῶς κατὰ μικρὸν πρόεισιν ἐν ταῖς τιμωρίαις,
 μονονουχὶ ἀπολογούμενός σοι, καὶ δεικνὺς ὅτι αὐτὸς μὲν οὐδὲν
 βούλεται τοιοῦτον ἀπειλεῖν, ἡμεῖς δὲ αὐτὸν εἰς τὰς τοιαύτας
 ἔλκομεν ἀποφάσεις. Σκόπει γάρ. Εἶπον, φησί, μὴ ὀργισθῆς C
 μάτην, ἐπεὶ ἔνοχος ^sεἰ τῇ κρίσει. Κατεφρόνησας τοῦ προ-
 τέρου. “Ορα τί ἔτεκεν ἡ ὀργή· εἰς ὕβριν σε εὐθέως ἐξήγαγε·
 ῥακά γὰρ ἐκάλεσας τὸν ἀδελφόν. Πάλιν ἔθηκα ἐτέραν τιμω-
 ρίαν, τὸ συνέδριον. Ἄν καὶ ταύτην παριδὼν ἐπὶ τὸ χαλεπώ-
 τερον προέλθῃς, οὐκέτι σε τοῖς ^tσυμμέτροις τούτοις τιμω-
 ροῦμαι, ἀλλὰ τῇ τῆς γεέννης ἀθανάτῳ κολάσει, ἵνα μὴ λοιπὸν
 καὶ πρὸς φόνον ἀποπηδήσῃς. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν
 ὕβρεως ἀφορητότερον, καὶ ὃ μάλιστα δύναται δάκνειν ἀνθρώ-
 πον ψυχὴν. Ὅταν δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ῥῆμα τῆς ὕβρεως πλη-
 κτικώτερον ᾗ, διπλῇ γίνεται ἡ πυρά. Μὴ τοίνυν τὸ τυχόν D
 νομίσῃς εἶναι τὸ καλέσαι μωρόν. Ὅταν ^vγὰρ ᾧ τῶν ἀλόγων

ὁ ἀπτεται A. C. D. ἐξάπτεται E. ^pκαυστικά] ὑπαναπτικά A.
^a καὶ om. Edd. Verba διὰ τοῦτο . . . κρίσει praetermittunt A. C.
^r γὰρ et mox τότε ταύτης ἐμνήσθη om. A. Ep. ^s εἰ] ἔση Edd.
 προτέρου] + ὕβρις A. ^t συντρόφοις F. ^v γὰρ om. B. F. et pr.
 D. Mox πάσης γὰρ αὐτὸν B.

διεσθήκαμεν, καὶ ᾧ μάλιστα ἐσμεν ἄνθρωποι, τῷ νῷ καὶ τῇ
 συνέσει, τοῦτο ἀφέλη τὸν ἀδελφόν, πάσης αὐτὸν ἀπεστέ-
 ρησας τῆς εὐγενείας. Μὴ δὲ τοῖς ῥήμασιν ἀπλῶς προσέ-
 χωμεν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν γενόμενοι καὶ τοῦ
 πάθους, λογισώμεθα ὅσῃ ἐργάζεται τὸ ῥῆμα τοῦτο πληγὴν,
 καὶ εἰς ὅσον πρόεισι κακόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ³⁴ Παῦλος οὐ τοὺς
 Ε μοιχοὺς μόνον καὶ τοὺς μαλακοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιδοροὺς
 τῆς βασιλείας ἐξέβαλε· καὶ μάλα εἰκότως. Ὁ γὰρ ὑβριστὴς
 τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν λυμáινεται, καὶ μυρίοις τὸν πλησίον
 περιβάλλει δεινοῖς, καὶ διηνεκεῖς ἀπεχθείας ἐργάζεται, καὶ τὰ
 τοῦ Χριστοῦ διασπᾶ μέλη, καὶ τὴν τῷ θεῷ ποθεινὴν εἰρήνην
 καθ' ἐκάστην ἀπελαύνει τὴν ἡμέραν, πολλὴν τῷ διαβόλῳ διὰ
 τῶν ὑβρεων διδούς τὴν εὐρυχωρίαν, καὶ ἰσχυρότερον ἐκείνον
 ποιῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὰ νεῦρα τῆς ἐκείνου δυνά-
 216 μως ἐκκόπτων, τοῦτον τὸν νόμον εἰσήγαγε. Καὶ γὰρ πολὺς
 αὐτῷ τῆς ἀγάπης ὁ λόγος. Ἡ γὰρ τῶν ἀγαθῶν μήτηρ
 ἀπάντων, καὶ τὸ τῶν μαθητῶν γνῶρισμα, καὶ ἡ πάντα συνέ-
 χουσα τὰ καθ' ἡμᾶς, αὕτη μάλιστα πάντων ἐστίν. Εἰκότως
 οὖν τὰς ρίζας τῆς λυμαινομένης αὐτὴν ἀπεχθείας καὶ τὰς
 πηγὰς μετὰ πολλῆς ἀναιρεῖ τῆς σφοδρότητος. Μὴ τοίνυν
 ὑπερβολῆς τινος εἶναι νόμιζε τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἐννοήσας τὰ
 ἐξ αὐτῶν κατορθούμενα, θαύμασον τῶν νόμων τούτων τὴν
 ἡμερότητα. Οὐδὲν γὰρ τῷ θεῷ περισπούδαστον, ὡς τὸ
 Β ἠνῶσθαι καὶ συνδεδέσθαι ἡμᾶς ἀλλήλοις. Διὰ τοῦτο καὶ
 δι' ἐαυτοῦ καὶ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐν τῇ καινῇ
 καὶ τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ, πολὺν ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς ταύτης ποιεί-
 ται τὸν λόγον, καὶ σφοδρὸς ἐστὶν ἐκδικος καὶ τιμωρὸς τῶν
 τοῦ πράγματος καταφρονούντων. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτω τὴν
 πονηρίαν εἰσάγει πᾶσαν καὶ ρίζοι, ὡς ἡ τῆς ἀγάπης ἀναίρεσις.
 Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν ³⁵ “ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, ψυγῇ-
 σεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.” Οὕτως ὁ Κάιν ἀδελφοκτόνος
 ἐγένετο, οὕτως ὁ Ἡσαῦ, οὕτως οἱ τοῦ Ἰωσήφ ἀδελφοί· οὕτω
 τὰ μυρία εἰσεκώμασε κακὰ, ταύτης διασπωμένης. Διὰ δὲ
 τοῦτο καὶ αὐτὸς τὰ λυμαινόμενα ταύτην μετὰ πολλῆς ^x πάν-
 τοθεν ἀναιρεῖ τῆς ἀκριβείας.

³⁴ 1 Cor. vi. 9, 10.³⁵ Matth. xxiv. 12.
^u γὰρ] + οὕτω A. D. Non habet Ep.   ^x πάντοθεν] ἄνωθεν A.

Καὶ οὐδὲ μέχρι τῶν εἰρημένων ἴσταται μόνον, ἀλλὰ καὶ C
 ἕτερα ^γ τῶν εἰρημένων ἐπάγει πλείονα, δι' ὧν δείκνυσιν ὅσον
 αὐτῆς ποιεῖται λόγον. Ἀπειλήσας γὰρ διὰ τοῦ συνεδρίου
 καὶ τῆς κρίσεως καὶ τῆς γεέννης, ἐπήγαγε πάλιν ἕτερα
 συνῶδὰ τοῖς προτέροις, οὕτω λέγων. ³⁶ “ἐὰν προσφέρῃς τὸ
 δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κακεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός
 σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ
 θυσιαστηρίου, καὶ ² ἀπελθὼν πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ
 σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου.” Ὡς τῆς
 ἀγαθότητος, ὡς τῆς φιланθρωπίας ² τῆς ὑπερβαλλούσης.
 Τῆς εἰς αὐτὸν καταφρονεῖ τιμῆς ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν πλη- D
 σίον ἀγάπης· δεικνὺς ὅτι οὐδὲ τὰ πρότερα, ἅπερ ἠπέλι-
 σεν, ἐξ ἀπεχθείας τινός, οὐδὲ ἐπιθυμία κολάσεως ἠπέλιπεν,
³ ἀλλ' ἐκ φιλοστοργίας πολλῆς. Τί γὰρ ἂν γένοιτο τούτων
 ἡμερώτερον τῶν ῥημάτων; ^ε Ἐγκοπτέσθω, φησὶν, ἢ ἐμὴ
 λατρεία, ἵνα ἡ σὴ ἀγάπη ^δ μένῃ· ἐπεὶ καὶ τοῦτο θυσία, ἡ
 πρὸς τὸν ἀδελφὸν καταλλαγή. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐκ εἶπε,
 μετὰ τὸ προσενεγκεῖν, ἢ πρὶν ἢ προσενεγκεῖν· ἀλλ' αὐτοῦ
 (115) τοῦ δώρου κειμένου, καὶ τῆς θυσίας ἀρχὴν ἐχούσης, πέμπει
 διαλλαγησόμενον τῷ ἀδελφῷ· καὶ οὔτε συνελόντα τὰ προ-
 κείμενα, οὔτε πρὶν ἢ προθεῖναι, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ κειμένης E
 κελεύει τρέχειν ἐκεῖσε. ^ε Τίνος ἕνεκεν ^ε οὕτω κελεύει τοῦτο
 ποιεῖν, καὶ διατί; Δύο ταῦτα, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, διὰ τούτων
 αἰνιττόμενος καὶ κατασκευάζων· ἐν μὲν, ὅπερ ἔφην, δεῖξαι
 θέλων, ὅτι πολλοῦ τιμᾶται τὴν ἀγάπην, καὶ ταύτην μεγίστην
 ἡγεῖται εἶναι ^ε τὴν θυσίαν, καὶ ταύτης ἄνευ οὐδὲ ἐκείνην προσ-
 δέχεται· ἕτερον δὲ, ἀνάγκην ἐπιτιθεὶς ἀπαραίτητον τῆς καταλ-
 λαγῆς. Ὁ γὰρ κελευσθεὶς μὴ πρότερον προσενεγκεῖν, ἕως
 ἂν καταλλαγῇ, ^h καὶ μὴ διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, 217
 διὰ γοῦν τὸ μὴ κεῖσθαι ^ι ἀτέλεστον, ἐπειχθήσεται δραμεῖν
 πρὸς τὸν λελυπημένον, καὶ καταλύσαι τὴν ἔχθραν. Διὰ

³⁶ γ. 23, 24.

^γ τῶν εἰρημένων] τούτων A. ² ἀπελθε B. D. E. F. 1 Mosq.
² τῆς] + πάντα λόγον A. Sic Edd. sed non agnoscunt Intt. ὡς τῆς
 ὑπερβαλλούσης φιλανθρωπίας E. ³ ἀλλ' ἐκ] Sic D. ἀλλ' ἀπὸ Ep.
 vulgo deest ἐκ. ^ε Ἐγκοπτέσθω A. C. D. Pro altero stant Ep. Euth.
 cum Verss. ^δ μένῃ Edd. ^ε Τίνος] + οὖν B. + δὲ C. + γὰρ F.
^ε οὕτω . . . ποιεῖν] τοῦτο κελεύει ποιεῖν A. ^ε τὴν om. B. F. ^h καὶ
 εἰ καὶ B. ^ι ἀτέλεστον] + τὴν θυσίαν F. Ep. + αὐτοῦ τὸ δῶρον C.

τοῦτο καὶ ἐμφαντικώτατα ἅπαντα εἶρηκε, φοβῶν αὐτὸν καὶ διεγείρων. Εἰπὼν γάρ, “ἄφες τὸ δῶρόν σου,” οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλ’ ἐπήγαγεν, “ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου,” καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου πάλιν εἰς φρίκην αὐτὸν ^k ἐμβάλλων, “καὶ ἄπελθε.” Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ἄπελθε, ἀλλὰ προσέθηκε, “πρῶτον, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου” διὰ πάντων τούτων δηλῶν, ὅτι οὐ δέχεται τοὺς ἀπεχθῶς πρὸς ἀλλήλους ἔχοντας αὕτη ἡ τράπεζα. Ἀκουέτωσαν οἱ μεμνημένοι, **B** ὅσοι μετὰ ἔχθρας προσέρχονται· ἀκουέτωσαν καὶ οἱ ἀμύητοι· καὶ γὰρ καὶ πρὸς τούτους ἔχει τι κοινὸν ὁ λόγος. Προσάγουσι γὰρ καὶ αὐτοὶ δῶρον καὶ θυσίαν, εὐχὴν λέγω καὶ ἐλεημοσύνην. “Ὅτι γὰρ καὶ τοῦτο θυσία, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης· ³⁷ “θυσία αἰνέσεως δοξάσει με” καὶ πάλιν· ³⁸ “θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως” καὶ, ³⁹ “ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή.” Ὡστε καὶ εὐχὴν μετὰ τοιαύτης γνώμης προσάγης, βέλτιον ἀφεῖναι τὴν εὐχὴν, καὶ ἐπὶ ¹ τὴν καταλλαγὴν ἐλθεῖν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ τότε τὴν εὐχὴν προσφέρειν. Διὰ γὰρ τοῦτο πάντα ἐγένετο· διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐπραγματεύσατο, ἵνα ἡμᾶς συναγάγῃ. Ἐνταῦθα μὲν οὖν τὸν ἡδίκηκότα πέμπει πρὸς τὸν **C** ἡδικημένον· ἐν δὲ τῇ εὐχῇ τὸν ἡδικημένον ἄγει πρὸς τὸν ἡδίκηκότα, καὶ καταλλάσσει. Ἐκεῖ μὲν γὰρ φησιν· ἄφετε τοῖς ἀνθρώποις τὰ ὀφειλήματα αὐτῶν· ἐνταῦθα δέ· εἰς ἔχῃ τι κατὰ σοῦ, ἄπελθε πρὸς αὐτόν. Μᾶλλον δὲ κἀνταῦθά μοι δοκεῖ τὸν ἡδικημένον ἀποστέλλειν· διόπερ οὐδὲ εἶπεν, καταλλάξον σεαυτὸν τῷ ἀδελφῷ σου, ἀλλὰ, καταλλάγηθι· καὶ δοκεῖ μὲν ὑπὲρ τοῦ λελυπηκότος εἶναι τὸ λεγόμενον, τὸ δὲ πᾶν ὑπὲρ τοῦ λελυπημένου ἐστίν. Ἄν γὰρ ἐκεῖνον καταλλαγῆς, φησί, διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον ἀγάπης καὶ ἐμὲ ἕξεις ἵλεων, καὶ μετὰ πολλῆς δυνήσεως τῆς παρρησίας τὴν θυσίαν προσαγαγεῖν. **D** Εἰ δὲ ^m φλεγμαίνεις ἔτι, ἐννόησον ὅτι καὶ γὰρ ἡδέως τὰ ἐμὰ καταφρονεῖσθαι κελεύω, ἵνα ὑμεῖς φίλοι γένησθε· καὶ ταῦτά σοι γενέσθω παραμυθία τῆς ὀργῆς. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅταν τὰ μεγάλα ἡδικημένος ᾦς, τότε καταλλάγηθι· ἀλλὰ, κἀν τὸ τυχὸν ἔχῃ τι κατὰ σοῦ. Καὶ οὐ προσέθηκεν, εἴτε δικαίως, εἴτε

³⁷ Psal. xlix. 23.³⁸ Ibid. v. 14.³⁹ Psal. cxl. 2.

^k ἐμβάλων F. ἐμβάλων (sic) A. ¹ τὴν om. A. C. F. ^m φλεγμαίνης D. F. φλεγμαίνους A. C.

ἀδικῶς· ἀλλ' ἀπλῶς, “ἐὰν ἔχη τι κατὰ σοῦ.” Καὶ γὰρ δικαίως, οὐδὲ οὕτως ἐπιτείνειν δεῖ τὴν ἔχθραν· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς δικαίως ἡμῖν ὠργίζετο, ἀλλ' ὅμως ἐαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέδωκεν εἰς σφαγὴν, ⁴⁰ μὴ ^η λογισάμενος ἐκεῖνα τὰ παραπτώματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐτέρῳ τρόπῳ ^ο πρὸς τὰς καταλλαγὰς ἐπείγων ἡμᾶς, ἔλεγεν· ⁴¹ “ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδύετω Ε ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν.” “Ὡς περ γὰρ ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς θυσίας ὁ Χριστὸς, οὕτως ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκεῖ συνωθεῖ πρὸς τὸ αὐτὸ τοῦτο ὁ Παῦλος. Καὶ γὰρ δέδοικε τὴν νύκτα, μὴ ποτε μόνον ἀπολαβοῦσα τὸν πεπληγότα, μεῖζον τὸ ἔλκος ²¹⁸ ἐργάσῃται. Ἐν ἡμέρᾳ μὲν γὰρ πολλοὶ οἱ περισπῶντες καὶ ἀνθέλκοντες· ἐν νυκτὶ δὲ, ἐπειδὴ μόνος γένηται, καὶ καθ' ἐαυτὸν ἀναλογίζηται, ὀγκοῦται τὰ κύματα, καὶ μεῖζον ἡ ζάλη γίνεται. Διὰ τοῦτο οὖν προκαταλαμβάνων ὁ Παῦλος, καταλλαγέντα βούλεται παραδοῦναι τῇ νυκτὶ, ἵνα μηδεμίαν ἀπὸ τῆς ^ρ ἐρημίας ἀφορμὴν ἔχη λοιπὸν ὁ διάβολος εἰς τὸ τὴν κάμινον ἀνάψαι τῆς ὀργῆς, καὶ ποιῆσαι σφοδροτέραν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐκ ἀφίησιν οὐδὲ μικρὸν ὑπερτίθεσθαι, ἵνα μὴ τῆς θυσίας πληρωθείσης, ῥαθυμότερος ὁ τοιοῦτος γένηται, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἀναβαλλόμενος. Οἶδε γὰρ τὸ πάθος πολ- ^B λῆς δεόμενον τῆς ταχυτήτος· καὶ καθάπερ σοφὸς ἰατρὸς οὐ ¹⁶⁾ μόνον τὰ προφυλακτικὰ τῶν νοσημάτων ^α τίθησιν, ἀλλὰ καὶ τὰ διορθωτικά, οὕτω καὶ αὐτὸς ποιεῖ. Τὸ μὲν γὰρ κωλύειν καλεῖν μωρὸν, προφυλακτικόν ἐστι τῆς ἔχθρας· τὸ δὲ κελεύειν καταλλαγῆναι, τῶν μετὰ τὴν ἔχθραν ^ι γινομένων νοσημάτων ἀναιρετικόν. Καὶ ὅρα πῶς ἐκάτερον μετὰ σφοδρότητος κεῖται. Ἐκεῖ μὲν γὰρ γέενναν ἠπειλήσεν, ἐνταῦθα δὲ τὸ δῶρον οὐ δέχεται πρὸ τῆς καταλλαγῆς, πολλὴν ἐνδεικνύμενος τὴν ὀργὴν, καὶ διὰ πάντων τούτων καὶ τὴν ρίζαν καὶ τὸν καρπὸν ἀναιρῶν. Καὶ πρῶτον μὲν φησι, μὴ ὀργίζου· μετὰ δὲ ταῦτα, μὴ λοιδόρει. Καὶ γὰρ ἀμφοτέρωτα ταῦτα δι' ^C ἀλλήλων αὖξεται· ἀπὸ τῆς ἔχθρας ἡ λοιδορία, ἀπὸ τῆς λοιδορίας ἡ ἔχθρα. Διὰ δὴ τοῦτο νῦν μὲν τὴν ρίζαν, νῦν δὲ

⁴⁰ 2 Cor. v. 19.⁴¹ Eph. iv. 26.

^η λογισάμενος] + ἡμῖν Edd. ^ο πρὸς] ἐπὶ D. τὰς om. B. ^ρ ἐρημίας] Sic codd. et Ge. *vacuitate* Arm. ἡρεμίας Edd. ^α τίθησιν om. A. Idem post διορθωτικά addit δείκνυσιν. Verba οὕτω καὶ αὐτὸς ποιεῖ desunt in F. ^ι γενομένων A. B. E.

τὸν καρπὸν ἰᾶται· κωλύων μὲν καὶ φῦναι τὴν ἀρχὴν τὸ κακόν, ἂν δ' ἄρα βλαστήσῃ καὶ καρπὸν ἐνέγκῃ τὸν πονηρότατον, πάντοθεν ⁵ αὐτὸν κατακαίων μειζόνως.

Διά τοι τοῦτο καὶ κρίσιν εἰπὼν, καὶ συνέδριον, καὶ γέενναν, καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ θυσίας διαλεχθεῖς, καὶ ἕτερα προστίθῃσι πάλιν οὕτω λέγων· ⁴² “ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἰ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ.” Ἰνα γὰρ μὴ λέγῃς· τί οὖν, ἂν ἀδικῶμαι; τί οὖν, ἂν ἀρπάζωμαι, καὶ εἰς **D** δικαστήριον ἔλκωμαι; καὶ ταύτην ἀνείλε τὴν ἀφορμὴν καὶ τὴν πρόφασιν· κελεύει γὰρ μηδὲ οὕτως ἐχθραίνειν. Εἴτα, ἐπειδὴ τοῦτο μέγα ἦν τὸ ἐπίταγμα, ἀπὸ τῶν παρόντων ποιεῖται τὴν συμβουλὴν, ἃ ⁵ τοὺς παχυτέρους μᾶλλον τῶν μελλόντων κατέχειν εἴωθε. Τί γὰρ λέγεις; φησὶν· ὅτι δυνατώτερός ἐστι, καὶ ἀδικεῖ; Οὐκοῦν μᾶλλον σε ἀδικήσει, εἰ μὴ καταλύσης, ἀλλὰ ^ω ἀναγκασθῇς εἰς ^κ δικαστήριον ἐλθεῖν. Τότε μὲν γὰρ χρημάτων ἀποστάς, τὸ σῶμα ἔξεις ἐλεύθερον· ὑπὸ δὲ τῇ ψήφῳ γενόμενος τοῦ δικαστοῦ, καὶ δεσμευθήσῃ, καὶ **E** τὴν ἐσχάτην δώσεις δίκην. Ἄν δὲ φύγῃς τὴν ἐκεῖ μάχην, δύο καρπώσῃ καλὰ· καὶ τὸ μηδὲν παθεῖν ἀηδὲς, καὶ τὸ σὸν γενέσθαι τὸ κατόρθωμα λοιπὸν, καὶ μηκέτι τῆς ἐκείνου βίας. Εἰ δὲ οὐ βούλει πεισθῆναι τοῖς λεγομένοις, οὐκ ἐκείνου ^γ ἀδικεῖς τοσοῦτον, ὅσον σαντόν. Ὅρα δὲ καὶ ἐνταῦθα πῶς αὐτὸν **219** ἐπείγει· εἰπὼν γάρ, “ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου,” ἐπήγαγε, ταχύ· καὶ οὐκ ἠρκέσθη τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ταύτης τῆς ταχυτήτος ἐτέραν ἐζήτησεν ἐπίτασιν, εἰπὼν· “ἕως ὅτου εἰ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ.” διὰ τούτων ὠθὼν αὐτὸν καὶ κατεπείγων μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τὸν βίου ἀνατρέπει τὸν ἡμέτερον, ὥς τὸ μέλλειν καὶ ἀναβάλλεσθαι ἐν τῇ τῶν ² ἀγαθῶν ἐργασίᾳ. Πολλάκις γοῦν τοῦτο καὶ ἐκπεσεῖν ἡμᾶς τοῦ παντός ἐποίησεν. Ὡσπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλός φησιν· πρὶν ἢ τὸν ἥλιον δῦναι, λύσον τὴν ἐχθραν· καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν αὐτός· πρὶν ἢ τὴν προσφορὰν ^α ἀπαρτισθῆναι, **B** καταλλάγηθι· οὕτω καὶ ἐνταῦθά φησι, “ταχύ, ἕως ὅτου εἰ

⁴² v. 25.

² αὐτὸ A. ³ ἕτερον B. πάλιν om. A. ^γ τοὺς] καὶ τοὺς A. F.
^ω ἀναγκάσης E. ἀναγκασθεῖς pr. D. ἀναγκασθήσῃ idem ex corr. rec.
^κ δικαστήριον] Sic codd. et Verss. δεσμωτήριον Edd. ^γ ἀδικήσεις
Edd. ² ἀγαθῶν] καλῶν F. ^α ἀπαρτίσαι D.

ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ." πρὶν ἐπὶ τὰς θύρας ἐλθεῖν τοῦ δικαστηρίου, πρὶν ἢ τῷ βήματι παραστῆναι, καὶ γενέσθαι λοιπὸν ὕπὸ τῇ τοῦ δικάζοντος ἐξουσίᾳ. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς εἰσόδου, σὺ κύριος εἰ τοῦ παντός· ἐὰν δὲ ἐπιβῇς ἐκείνων τῶν προθύρων, οὐδὲ σφόδρα σπουδάζων δυνήσῃ τὰ καθ' ἑαυτὸν ὡς βούλει διαθεῖναι, ὑπὸ τὴν ἐτέρου γεγόμενος ἀνάγκην. Τί δέ ἐστιν, εὐνοεῖν; Ἡ τοῦτό φησιν, ὅτι καταδέχου μᾶλλον ἀδικεῖσθαι ἢ οὕτω δίκασον τῇ δίκῃ, ὥσανεὶ τὴν ἐκείνου τάξιν ἔχων· ἵνα μὴ τῇ φιλαυτίᾳ τὸ δίκαιον διαφθείρῃς, ἀλλ' ὥς περὶ οἰκείου τοῦ ἀλλοτρίου βουλευόμενος πράγματος, ἵνα ταύτην ἐξενέγκῃς τὴν ψῆφον. Εἰ δὲ μέγα τοῦτο, μὴ θαυμάσῃς. Διὰ γὰρ τοῦτο πάντας ἐκείνους ἔθηκε τοὺς μακαρισμοὺς, ἵνα προλεάντας καὶ προπαρασκευάσας τοῦ ἀκροατοῦ τὴν ψυχὴν, ἐπιτηδειοτέραν ἐργάσῃται πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς νομοθεσίας ταύτης ἀπάσης. Τινὲς μὲν οὖν τὸν διάβολον αὐτὸν αἰνίττεσθαι φασὶ τῇ τοῦ ἀντιδίκου προσηγορίᾳ, καὶ κελεύειν μηδὲν ἔχειν τῶν ἐκείνου· τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ εὐνοεῖν αὐτῷ· ὡς οὐκ ἐνὸν διαλύσασθαι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν, τῆς ἀπαραιτήτου λοιπὸν ἡμᾶς ἐκδεχομένης κολάσεως. Ἐμοὶ δὲ περὶ τῶν ἐνταῦθα δοκεῖ λέγειν δικαστῶν, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ δικαστήριον ὁδοῦ, καὶ τοῦ δεσμωτηρίου τούτου. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων ἐνέτρεψε καὶ τῶν μελλόντων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῃ φοβεῖ. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἐργάζεται, ἀπὸ τε τῶν μελλόντων, ἀπὸ τε τῶν παρόντων ἐνάγων τὸν ἀκροατήν. Οἶον ὡς ὅταν ἀπάγων κακίας, τὸν ἄρχοντα ὀπλιζόμενον δεικνύῃ τῷ πονηρευομένῳ, οὕτω λέγων· ⁴³ "ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ· οὐ γὰρ εἰκὴ τὴν μάχαιραν φορεῖ θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστι." Καὶ πάλιν ὑποτάσσεσθαι κελεύων αὐτῷ, οὐ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον τίθησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπειλὴν τὴν ἐκείνου καὶ τὴν κηδεμονίαν· ⁴⁴ "ἀνάγκη γὰρ ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν." Τοὺς γὰρ ἀλογωτέρους, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ταῦτα Ἐ μᾶλλον εἶωθε διορθοῦν, τὰ φαινόμενα καὶ παρὰ πόδας. Διὸ

⁴³ Rom. xiii. 4.⁴⁴ Ibid. v. 5.

^b ὑπὸ τῇ] ἐπὶ τῇ A. ὑπὸ τὴν τ. δ. ἐξουσίαν B. D. F. ^c ὡς περὶ] ὡς ὑπὲρ A. C. ὥσπερ F. et pr. D. ^d ἵνα om. B. F. ἵνα τὴν αὐτὴν ἐξ. μᾶλλον ψῆφον A. ^e ἀποδημίαν Ep. Sav. in mar. ^f διάκονος] ἐκδικος B. E. F. ^g αὐτῷ] αὐτόν A. B. D. E.

καὶ ὁ Χριστὸς οὐ γεέννης μόνον ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ καὶ δικαστηρίου, καὶ ^h ἀπαγωγῆς, καὶ δεσμοτηρίου, καὶ τῆς ἐκεῖ τα-
 220 λαιπωρίας ἀπάσης, διὰ πάντων τούτων τὰς ρίζας ἀναιρῶν
 τοῦ φόνον. Ὁ γὰρ μήτε λοιδορούμενος, μήτε δικαζόμενος,
 μήτε ⁱ ἔχθραν ἐκτείνων, πῶς φονεύσει ποτέ; Ὡστε κἀντεῦθεν
 δῆλον, ὅτι ἐν τῷ τοῦ πλησίον συμφέροντι τὸ ἡμέτερον κεί-
 ται συμφέρον. Ὁ γὰρ τῷ ἀντιδίκῳ εὐνοῶν, πολλῶ ^k μείζον
 ἑαυτὸν ὠφελήσει, δικαστηρίων καὶ δεσμοτηρίων καὶ τῆς ἐκεῖ
 ταλαιπωρίας ἑαυτὸν ἀπαλλάττων.

- ⁱ Πειθώμεθα τοίνυν τοῖς λεγομένοις, καὶ μὴ ἀντιτείνωμεν,
 μηδὲ ἀντιφιλονεικῶμεν· μάλιστα μὲν γὰρ καὶ πρὸ τῶν ἐπά-
 θλων ἐν ἑαυτοῖς ἔχει τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ὠφέλειαν τὰ ἐπι-
 τάγματα ταῦτα. Εἰ δὲ τοῖς πολλοῖς ἐπαχθῇ εἶναι δοκεῖ, καὶ
 B πολὺν παρέχειν τὸν πόνον, ἐννόησον ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν
 ταῦτα ποιεῖς, καὶ τὸ λυπηρὸν ἔσται ἡδύ. Ἐὰν γὰρ τὸν
 λογισμὸν τούτου ἔχωμεν διαπαντός, οὐδενὸς πειρασόμεθα
 φορτικῷ, ἀλλὰ πολλὴν πάντοθεν καρπωσόμεθα τὴν ἡδονήν.
 Ὁ γὰρ πόνος οὐκέτι πόνος φανεῖται, ἀλλ' ὅσπερ ἂν ἐπι-
 τείνηται, τοσούτῳ γλυκύτερος καὶ ἡδίων γίνεται. Ὅταν τοίνυν
 ἐπιμένη ἢ συνήθειά σε τῶν κακῶν γοητεύουσα, καὶ ἢ τῶν
 χρημάτων ἐπιθυμία, ἀντιστράτευσον αὐτῇ τὸν λογισμὸν
 ἐκείνου τὸν λέγοντα, ὅτι πολὺν ληψόμεθα τὸν μισθόν, τῆς
 C προσκαιροῦ καταφρονήσαντες ἡδονῆς· καὶ εἶπε· πρὸς τὴν
 ψυχὴν· ^m πάνν ἄθυμεις, ὅτι σε ἡδονῆς ἀποστερῶ; ἀλλ' εὐ-
 φραίνου, ὅτι σοι τὸν οὐρανὸν προξενῶ. Οὐ δὲ ἄνθρωπον
 ποιεῖς, ἀλλὰ διὰ τὸν θεόν. Ἀνάσχου τοίνυν μικρὸν, καὶ ὄψει
 τὸ κέρδος ἡλικόν. Καρτέρησον κατὰ τὸν παρόντα βίον, καὶ
 λήψῃ παρρήσιαν ἄφατον. Ἄν γὰρ τοιαῦτα αὐτῇ διαλεγώ-
 μεθα, καὶ μὴ μόνον τὸ φορτικὸν ἐννοῶμεν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ
 καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς λογιζόμεθα στέφανον, ταχέως αὐτὴν κακίας
 ἀποστήσομεν ἀπάσης. Εἰ γὰρ ὁ διάβολος, δεικνὺς τὸ μὲν ἡδύ
 D πρόσκαιρον, τὸ δὲ ὀδυνηρὸν διηνεκές, ὅμως ἰσχύει καὶ περι-
 γίνεται ὅταν ἀντιστρόφως παρ' ἡμῖν ταῦτα ⁿ γένηται, τὸ μὲν
 ἐπίπονον, πρόσκαιρον, τὸ δὲ ἡδύ καὶ χρήσιμον, ἀθάνατον, τίς

^h ἀπαγωγῆς "omnes pene MSS." Montef. ἀπαγωγῆς omnes mei.
ⁱ ἔχθραν] τὴν ἔχθραν E. ^k μείζονα Edd. ^l ΗΘΙΚΟΝ. "Οτι
 καὶ τὰ νομιζόμενα δυσχερῆ δυνατὸν εὐκόλως κατορθῶσαι, εἰς λογίζόμεθα
 ὅτι διὰ τὸν θεὸν αὐτὰ πράττομεν. A. ^m πάνν om. B. D. E. ⁿ γέ-
 νηται] φαίνεται D.

ἡμῖν ° ἔσται λόγος μὴ μετιοῦσιν ἀρετὴν μετὰ τοσαύτην παρα-
 μυθίαν; Ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν ἀντὶ πάντων ἢ τῶν πόνων ὑπόθεσις,
 καὶ τὸ πεπεισθαι σαφῶς ὅτι διὰ τὸν θεὸν ὑπομένομεν ταῦτα
 πάντα. Εἰ γὰρ τὸν βασιλέα ἔχων τις ὀφειλέτην, ἀρκοῦσαν
 εἰς πάντα νομίζει τὸν βίον ἀσφάλειαν ἔχειν· ἐννόησον ἡλίκος
 ὦ ἔσται ὁ τὸν φιλάνθρωπον καὶ αἰεὶ ζῶντα θεὸν καὶ μικρῶν E
 καὶ μεγάλων κατορθωμάτων χρεώστην ἑαυτῷ καταστήσας.
 Μὴ τοίνυν προβάλλου μοι πόνους καὶ ἰδρώτας· οὐδὲ γὰρ τῇ
 τῶν μελλόντων ἐλπίδι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ τρόπῳ κούφη
 τὴν ἀρετὴν ἐποίησεν ὁ θεός, συνεφαπτόμενος ἡμῖν πανταχοῦ
 καὶ συναντιλαμβανόμενος. Κὰν βουλευθῆς μόνον ὀλίγην εἰς-
 ενεγκεῖν προθυμίαν, τὰ ἄλλα πάντα ἔπεται. Διὰ γὰρ τοῦτο
 βούλεται καὶ σὲ μικρὰ πονεῖν, ἵνα καὶ σὴ ἡ νίκη γένηται. 221
 Καὶ καθάπερ βασιλεὺς βούλεται μὲν τὸν ἑαυτοῦ παῖδα παρ-
 εῖναι ἐπὶ τῆς παρατάξεως, καὶ τοξεύειν, καὶ φαίνεσθαι, ὥστε
 αὐτῷ λογισθῆναι τὸ τρόπαιον, τὸ δὲ πᾶν αὐτὸς ἀνύει· οὕτω
 καὶ ὁ θεὸς ἐν τῷ πολέμῳ τῷ κατὰ τοῦ διαβόλου ποιεῖ. Ἐν
 γὰρ ἀπαιτεῖ παρὰ σοῦ μόνον, ὥστε ἔχθραν πρὸς ἐκείνον
 ἐπιδείξασθαι γνησίαν· κὰν ταῦτα αὐτῷ παρασχύῃς, αὐτὸς
 πάντα ἀνύει τὸν πόλεμον. Κὰν ὁ ὀργὴ φλέγῃ, κὰν χρημά-
 των ἐπιθυμία, κὰν ὅτιοῦν ἕτερον πάθος τυραννικόν, παραγί-
 νεται ταχέως, ἂν ἴδῃ σε μόνον πρὸς αὐτὸν ἀποδιδόμενον καὶ B
 ὁ παρεσκευασμένον, καὶ ῥάδια πάντα ποιεῖ, καὶ ἀνώτερον ἴστησι
 τῆς φλογός, καθάπερ τοὺς παῖδας τότε ἐκείνους ἐπὶ τῆς Βα-
 βυλωνίας καμίνου· καὶ γὰρ ἐκείνοι πλέον οὐδὲν τῆς γνώμης
 (118) εἰσῆνεγκαν. Ἰν' οὖν καὶ ἡμεῖς πᾶσαν κάμινον ἡδονῆς ἀτάκτου
 καταλύσαντες ἐνταῦθα, τὴν ἐκεῖ διαφύγωμεν γέενναν, ταῦτα
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ βουλευόμεθα καὶ μεριμνῶμεν καὶ
 πράττωμεν, τῇ τε περὶ τὰ ἀγαθὰ προθέσει καὶ ταῖς πυκναῖς
 εὐχαῖς τοῦ θεοῦ τὴν εὐνοίαν ἐπισπώμενοι. Οὕτω γὰρ καὶ τὰ
 δοκοῦντα ἀφόρητα εἶναι νῦν, ῥᾶστα ἔσται καὶ κούφα καὶ
 ἐπέραστα. Ἔως μὲν γὰρ ὅτε ἂν ἐν τοῖς πάθεσιν ὦμεν, τραχεῖαν
 καὶ δύσκολον καὶ ἀνάντη τὴν ἀρετὴν εἶναι νομίζομεν, τὴν δὲ C
 κακίαν ποθεινὴν καὶ ἡδίστην ἂν δὲ μικρὸν ἀποστῶμεν τού-

° ἔστι F. ὦ ἔστιν Edd. ὁ ὀργῇ B. F. et pr. D. φλεγ-
 μαίνῃ et p. p. παραγίνηται Edd. Vid. adnot. ὁ παρασκευαζόμενον
 B. παρασκευασμένον (sic) F. Verba καὶ παρεσκευασμένον desunt in
 A. C. ὁ ἂν om. A. B et pr. D. καὶ] τε καὶ D.

των, τότε κακείνη φανεῖται βδελυρὰ καὶ δυσειδής, καὶ αὕτη
 ῥαδία καὶ εὐκόλος καὶ ποθεινὴ. Καὶ ταῦτα ἐκ τῶν κατωρ-
 θωκότων ἐστὶ σαφῶς μαθεῖν. Ἄκουσον γοῦν πῶς ὁ Παῦλος
 ἐκεῖνα μὲν καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν αἰσχύνεται λέγων
⁴⁵ “ τίνα γὰρ καρπὸν εἶχετε τότε, ἐφ’ οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; ”
 ταύτην δὲ καὶ μετὰ τὸν πόνον κούφην εἶναί φησι, ὃ ⁴⁶ ἐπί-
 πονον τῆς θλίψεως παραντίκα καὶ ἐλαφρὸν καλῶν, καὶ χαίρων
 ἐν τοῖς παθήμασι, καὶ ἀγαλλόμενος ἐν ταῖς θλίψεσι, καὶ μέγα
 D φρουῶν ἐπὶ τοῖς στίγμασι τοῖς διὰ Χριστόν. “ Ἴν’ οὖν καὶ
 ἡμεῖς ἐν ταύτῃ καταστῶμεν τῇ ἔξει, τοῖς εἰρημένοις καθ’
 ἐκάστην ἡμέραν ἑαυτοὺς ^w ῥυθμίζοντες, καὶ ⁴⁷ τῶν ὀπισθεν
 ἐπιλανθανόμενοι, πρὸς δὲ τὰ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι, διώ-
 κωμεν ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως· οὐ γένοιτο πάντας
 ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ.

222 ¹ Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ
 δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἐμβλέπων ^a γυναικὶ πρὸς τὸ
 ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἥδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ
 αὐτοῦ.

ἈΠΑΡΤΙΣΑΣ ^b τοίνυν τὴν προτέραν ἐντολὴν, καὶ εἰς ἄκρον
 φιλοσοφίας αὐτήν ἐκτείνας, ὁδῶ καὶ τάξει προβαίνων λοιπὸν
 B πρόεισιν ἐπὶ τὴν δευτέραν, κἀνταῦθα τῷ νόμῳ πειθόμενος.
 Καὶ μὴν οὐ δευτέρα αὕτη, ^c φησὶν, ἀλλὰ τρίτη. Οὐ γὰρ
 προτέρα ἐστίν, οὐ φονεύσεις· ἀλλὰ, ² “ κύριος ὁ θεός σου

⁴⁵ Rom. vi. 21. ⁴⁶ 2 Cor. iv. 17. Col. i. 24. Rom. v. 3. Gal. vi. 17.
⁴⁷ Phil. iii. 14. ¹ Cap. v. v. 27, 28. ² Deut. vi. 4.

^v Sic A. ceteri τὸ παραντίκα τῆς θλίψεως καὶ τὸ ἐπίπνον ἐλα-
 φρὸν καλῶν. ^w ῥυθμίζωμεν B. p. p. καὶ τῶν μὲν ὀπισθεν Edd.
 HOM. XVII. ^a γυναῖκα A. D. F. 2 Mosq. ^b τοίνυν om. E. p. p.
 καὶ εἰς ἄκραν φιλοσοφίαν A. C. F. ^c φασὶν E.

κύριος εἰς ἐστὶ.” Διὸ καὶ ζητῆσαι ἄξιον, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐκείθεν ἤρξατο. Τίνος οὖν ἕνεκεν; Ὅτι ^d ἀρχόμενον ἐκείθεν, ἔδει καὶ αὐτὴν αὐξῆσαι, καὶ ἑαυτὸν συνεισαγαγεῖν. Οὕτω δὲ καιρὸς ἦν περὶ ἑαυτοῦ διδάσκειν τι τοιοῦτον. Ἄλλως δὲ καὶ τὸν ἠθικὸν τέως ἐγύμναζε λόγον, ἐντεῦθεν βουλόμενος πρῶτον, καὶ ἐκ τῶν θαυμάτων, πείσαι τοὺς ἀκούοντας, ὅτι υἱὸς ἦν τοῦ θεοῦ. Τὸ μὲν οὖν εὐθέως, πρὶν ἢ τι φθέγγασθαι καὶ ποιῆσαι, λέγειν· ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς σου, καὶ πλην ἐμοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος· ἐγὼ δὲ ^C λέγω ὑμῖν, καὶ ἐμὲ προσκυνεῖν, ὡς ἐκείνον· ἐποίει πάντας ὡς μαινομένῳ προσέχειν αὐτῷ. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ τοσαῦτα σημεῖα, οὐδέπω φανερώς αὐτοῦ τοῦτο λέγοντος, δαιμονῶντα ἐκάλουν, εἰ πρὸ τούτων ἀπάντων ἐπεχείρησέ τι τοιοῦτον εἰπεῖν, τί οὐκ ἂν εἶπον; τί οὐκ ἂν ἐνενόησαν; Τῷ δὲ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι τὴν περὶ τούτων τηρῆσαι διδασκαλίαν, εὐπαράδεκτον ἐποίει τοῖς πολλοῖς ^e γενέσθαι τὸ δόγμα. Διόπερ νῦν μὲν αὐτὸ παρέδραμεν, ἀπὸ ^f δὲ τῶν σημείων αὐτὸ πανταχοῦ κατασκευάσας, καὶ τῆς ^D ἀρίστης διδασκαλίας, ὕστερον αὐτὸ καὶ διὰ ῥημάτων ἐξεκάλυψε. Νῦν μέντοι τῇ τῶν σημείων ἐπιδείξει, καὶ αὐτῷ τῆς διδασκαλίας τῷ τρόπῳ, κατὰ μικρὸν καὶ ἡρέμα αὐτὸ ^g παρανοίγνυσι. Τὸ γὰρ μετ’ ἐξουσίας τὰ τοιαῦτα νομοθετεῖν καὶ διορθοῦν, τὸν προσέχοντα ^h καὶ νοῦν ἔχοντα ⁱ ἀνῆγε κατὰ μικρὸν εἰς τὸν τοῦ δόγματος λόγον. ³ “Ἐξεπλήττοντο γὰρ αὐτὸν, φησὶν, ὅτι οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν ἐδίδασκεν.” Ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ τῶν γενικωτάτων ἐν ἡμῖν παθῶν, θυμοῦ λέγω καὶ ἐπιθυμίας (ταῦτα γὰρ ἐστὶ μάλιστα τὰ τυραν- ^E ⁽¹¹⁹⁾ νοῦντα ἐν ἡμῖν, καὶ τῶν ἄλλων ὄντα φυσικώτερα), μετὰ πολλῆς τῆς αὐθεντίας, καὶ ^k ὅσης νομοθέτη προσήκον ἦν, διώρθωσέ τε αὐτά, καὶ μετὰ πάσης ^l ἐκόσμησε τῆς ἀκριβείας. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι ὁ μοιχὸς κολάζεται μόνον, ἀλλ’ ὅπερ ἐποίησεν

³ Matth. vii. 28, 29.

^d ἀρχόμενος A. B. μοχ συναγαγεῖν B. F. ^e γίνεσθαι Edd.
^f δὲ om. A. B. D. μοχ ὕστερον δὲ αὐτὸ iidem. ^g παραδείκνυσι Edd.
^h καὶ νοῦν ἔχοντα om. A. B. C. ⁱ ἀνῆγε . . . λόγον] Sic C. E. ἀνῆγε καὶ κατὰ τὸν τοῦ δ. λ. D. [Sic Edd. nisi quod ἀνῆγαγε legunt.] ἐνῆγε καὶ εἰς τὸν τ. δ. λ. B. F. εἰς τὸν τοῦ δ. αὐτὸν λόγον ἐνῆγε A. qui paulo ante κατὰ μικρὸν τὸν προσέχοντα habet. ^k ὅση A. C. E. F. ^l ἐκόλασε A. C. E.

223 ἐπὶ τοῦ φονεύοντος, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ, καὶ τὴν ἀκό-
 λαστον ὄψιν ^μκολάζων, ἵνα μάθῃς τὸ πλεόν τῶν γραμματέων
 ποῦ τίθεται. Διόπερ φησὶν· “ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς
 τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχενσεν ^ναὐτήν” τουτέστιν, ὁ ποιού-
 μενος ἔργον τὰ λαμπρὰ σώματα περιεργάζεσθαι, καὶ τὰς
 εὐμόρφους ὄψεις θηρᾶν, καὶ ἐστιᾶν τῇ θεᾷ τὴν ψυχὴν, καὶ
 προσηλοῦν τὰ ὄμματα τοῖς καλοῖς προσώποις. Οὐ γὰρ τὸ
 σῶμα ἦλθεν ἀπαλλάξαι τῶν πονηρῶν πράξεων μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τὴν ψυχὴν πρὸ ἐκείνου. Ἐπειδὴ γὰρ ^οἐν τῇ καρδίᾳ τὴν
 τοῦ πνεύματος δεχόμεθα χάριν, αὐτὴν ἐκκαθαίρει πρώτην. Καὶ
 B πῶς δυνατόν ἐπιθυμίας, φησὶν, ἀπηλλάχθαι; Μάλιστα μὲν,
 εἰ βουλευθήμεν, δυνατόν καὶ ^ρταύτην νεκρωθῆναι, καὶ ἀνενέρ-
 γητον μένειν. Ἄλλως δὲ ἐνταῦθα οὐχ ἀπλῶς τὴν ἐπιθυμίαν
 ἀναιρεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς ὄψεως ^qἐγγνωμένην ἐπιθυμίαν.
 Ὁ γὰρ σπουδάζων ὁρᾶν τὰς εὐμόρφους ὄψεις, αὐτὸς μάλιστα
 τὴν κάμινον ἀνάπτει τοῦ πάθους, καὶ τὴν ψυχὴν αἰχμάλωτον
 ποιεῖ, καὶ ταχέως καὶ ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἔρχεται. Διὰ δὲ τοῦτο
 οὐκ εἶπεν, ὅς ἂν ἐπιθυμήσῃ πρὸς τὸ μοιχεῦσαι· ἀλλ’ “ὅς
 ἂν ἴδῃ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι.” Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ὀργῆς διο-
 ρισμόν τινα τέθεικεν, ^τεἰπὼν τὸ εἰκὴ καὶ μάτην· ἐνταῦθα
 C δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καθάπαξ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνείλε. Καί-
 τοιγε ἀμφοτέρα ἔμφυτα, καὶ χρησίμως ἡμῖν ἀμφοτέρα
 ἔγκειται, καὶ ὀργή, καὶ ἐπιθυμία· ἡ μὲν, ἵνα τοὺς πονηροὺς
 κολάζωμεν, καὶ τοὺς ἀκοσμοῦντας διορθώμεν· ἡ δὲ, ἵνα παι-
 δοποιῶμεν, καὶ τὸ γένος ἡμῖν ^ςσυγκροτῇται ταῖς τοιαύταις
 διαδοχαῖς.

Τίτος οὖν ἕνεκεν οὐκ ἔθηκε διορισμὸν καὶ ἐνταῦθα;
 Μέγιστον μὲν οὖν, εἰὰν προσέχῃς, ὄψει ^ικαὶ ἐνταῦθα διο-
 ρισμόν ἐγκείμενον. Οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, ὅς ἂν ἐπιθυμήσῃ·
 D ἐπεὶ ἔστι καὶ ἐν ὅρεσι καθήμενον ἐπιθυμεῖν· ἀλλ’ “ὅς ἂν
 ἐμβλέψῃ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι” τουτέστιν, ὁ ἑαυτῷ τὴν
 ἐπιθυμίαν συλλέγων, ὁ μηδενὸς ἀναγκάζοντος τὸ θηρίον
 ἐπεισάγων ἡρεμοῦντι τῷ λογισμῷ. Τοῦτο γὰρ οὐκέτι τῆς
 φύσεως γίνεται, ἀλλὰ τῆς ῥαθυμίας. Τοῦτο καὶ ἡ παλαιὰ

^μ κολάζει A. ^ν αὐτήν om. F. αὐτήν] + ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ A. C.
^ο ἐν om. D. ^ρ ταύτην] αὐτήν Edd. αὐτῇ pr. D. ^q ἐπιγνωμένην
 Edd. ^τ εἰπὼν] ἐπαγαγὼν καὶ εἰπὼν A. mox καὶ μάτην om. A.
^{*} Sic B. F. et pr. D. vulgo συγκροτῇται. ^ι καὶ ἐνταῦθα om. B. F.

διορθοῦται ἄνωθεν λέγουσα· ⁴ “μὴ καταμάνθανε κάλλος ἀλ-
 λότριον.” Εἵτα, ἵνα μὴ τις λέγῃ· τί οὖν, ⁵ ἐὰν καταμάθω,
 καὶ μὴ ἀλῶ; κολάζει τὴν ὄψιν, ἵνα μὴ τῇ ἀδείᾳ ταύτη
 θαρρῶν, καταπέσης ποτέ εἰς τὸ ἀμαρτάνειν. Τί οὖν, ἐὰν
 ἴδω, φησὶ, καὶ ἐπιθυμήσω ⁶ μὲν, μηδὲν δὲ πράξω πονηρόν; E
 Καὶ οὕτω μετὰ τῶν μοιχῶν ἔστηκας. Ἀπεφώνητο γὰρ ὁ
 νομοθέτης, καὶ οὐδὲν δεῖ περιεργάζεσθαι πλέον. Ἀπαξ μὲν
 γὰρ καὶ δις καὶ τρίς ⁷ οὕτως ἰδὼν, ἴσως δυνήσῃ κρατεῖν·
 ἂν δὲ συνεχῶς τοῦτο ποιῇς, καὶ ἀνάπτῃς τὴν κάμινον,
 ἀλώσῃ πάντως· οὐ γὰρ ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης ἔστηκας φύ-
 σεως. Ὡσπερ οὖν ἡμεῖς, ἐὰν ἴδωμεν παιδίον μάχαιραν
 κατέχον, καὶ μὴ πληγὲν ἴδωμεν, μαστιγοῦμεν καὶ ἀπαγο- 224
 ρεύομεν ⁸ αὐτῷ μηδέποτε αὐτὴν κατασχεῖν· οὕτω καὶ ὁ θεὸς
 τὴν ἀκόλαστον ὄψιν καὶ πρὸ τῆς πράξεως ἀναιρεῖ, μὴ
 ποτε καὶ εἰς πράξιν ἐμπέσῃ. Ὁ γὰρ τὴν φλόγα ἀνάψας
 ἅπαξ, καὶ ἀπούσης τῆς ὀφθείσης γυναικὸς, πλάττει παρ’
 ἑαυτῷ διηνεκῶς εἰδῶλα πραγμάτων αἰσχυρῶν, καὶ ἀπ’ αὐτῶν
 πολλάκις καὶ ἐπὶ τὸ ἔργον πρόεισι. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν
 διὰ τῆς καρδίας συμπλοκὴν ὁ Χριστὸς ἀναιρεῖ. Τί τοίνυν
 εἶποιν ἂν οἱ τὰς ⁹ συνοίκους ἔχοντες παρθέτους; Ἀπὸ γὰρ
 τῆς τοῦ νόμου θέσεως μυρίων ἂν εἶεν μοιχεῶν ὑπεύθυνοι,
 καθ’ ἐκάστην ἡμέραν μετὰ ἐπιθυμίας ὀρῶντες αὐτάς. Διὰ B
 τοῦτο καὶ ὁ μακάριος ¹⁰ Ἰωβ τοῦτον ἐξ ἀρχῆς ἐτίθει τὸν νόμον,
 ἀποτεριχίζων ἑαυτῷ πανταχοῦ τὴν τοιαύτην θεωρίαν. Καὶ
 γὰρ μείζων ὁ ἀγὼν μετὰ τὸ ἰδεῖν, καὶ μὴ ἀπολαῦσαι τῆς
 ἐρωμένης· καὶ οὐ τοσαύτην ἀπὸ τῆς ὄψεως καρπούμεθα τὴν
 ἡδονήν, ὅσην ἀπὸ τοῦ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνῆξι ταύτην ὑπο-
 μένομεν τὴν λύμην, ἰσχυρὸν ποιοῦντες τὸν ἀνταγωνιστὴν, καὶ
 πλείονα διδόντες τὴν εὐρυχωρίαν τῷ διαβόλῳ, καὶ οὐκέτι
 ἰσχύοντες αὐτὸν ἀποκρούσασθαι, ὅταν εἰς τὰ ἐνδότατα εἰσ-
 αγάγωμεν, καὶ ἀναπετάσωμεν αὐτῷ τὴν διάνοιαν. Διὰ τοῦτο
 20) φησι, μὴ μοιχεύσης τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ οὐ μοιχεύσεις τῇ C
 διανοίᾳ. Ἔστι γὰρ καὶ ἄλλως ἰδεῖν, ὡς οἱ σῶφρονες βλέ-
 πουσι. Διὰ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς τὴν ὄψιν ἀνείλεν, ἀλλὰ τὴν

⁴ Eccli. ix. 8.⁵ Job. xxxi. 1.

⁶ ἐὰν] + καὶ Edd. ⁷ μὲν om. D. E. πράξω] Sic D. F. Ep.
 διαπράξω E. διαπράξομαι A. C. διαπράξωμαι B. ⁸ οὕτως om. A.
 B. C. F. Habet Ep. ⁹ αὐτὸ A. D. ¹⁰ συνοικίους Edd.

μετὰ ἐπιθυμίας ὄψιν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἐβούλετο, εἶπεν ἄν, ὁ ^α βλέπων γυναῖκα ἀπλῶς· νῦν δὲ οὐχ οὕτως εἶπεν, ἀλλ', ὁ βλέπων πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ὁ βλέπων ὥστε τέρψαι τὴν ὄψιν. Οὐδὲ γὰρ εἰς τοῦτό σοι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐποίησεν ὁ θεός, ἵνα διὰ τούτων μοιχείαν εἰσαγάγῃς, ἀλλ' ἵνα αὐτοῦ τὰ κτίσματα βλέπων, θαυμάζῃς τὸν δημιουργόν. Ὡσπερ οὖν **Δ** ἐστὶν εἰκὴ ὀργίζεσθαι, οὕτως ἐστὶν εἰκὴ ὀρᾶν, ὅταν πρὸς ἐπιθυμίαν τοῦτο ποιῇς. Εἰ γὰρ βούλει ὀρᾶν καὶ τέρπεσθαι, ὅρα τὴν σαυτοῦ γυναῖκα, καὶ ταύτης ἔρα διηνεκῶς· οὐδεὶς κωλῆει νόμος. Εἰ δὲ τὰ ἀλλότρια μέλλεις περιεργάζεσθαι κάλλη, κάκεινὴν ἀδικεῖς ἀλλαχοῦ μετεωρίζων τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ταύτην ἣν εἶδες, ἀπτόμενος αὐτῆς παρανόμως. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἤψω τῇ χειρὶ, ἀλλ' ἐψηλάφησας τοῖς ὀφθαλμοῖς· διὰ τοῦτο καὶ τοῦτο μοιχεία νενόμισται, καὶ πρὸ τῆς κολάσεως **Ε** ἐκείνης κόλασιν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπάγει. Καὶ γὰρ θορύβου καὶ ταραχῆς πάντα τὰ ἔνδον πληροῦται, καὶ πολλὴ μὲν ἡ ζάλη, χαλεπωτάτη δὲ ἡ ὀδύνη, καὶ τῶν αἰχμαλώτων καὶ δεδεμένων οὐδὲν ἄμεινον ὁ ταῦτα παθὼν διακείσεται. Καὶ ἡ μὲν τὸ βέλος ἀφεῖσα πολλάκις ἀπέπτῃ· ἡ δὲ πληγὴ καὶ οὕτω μένει. Μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκείνη τὸ βέλος ἀφήκεν, ἀλλὰ **225** σὺ καιρίαν ἔδωκας ἑαυτῷ τὴν πληγὴν, ἀκολάστως ἰδὼν. Καὶ ταῦτα λέγω, τὰς σωφρονούσας ἀπαλλάττων τῆς κατηγορίας. Ὡς εἶγε τις καλλωπίζοιτο, καὶ ^βκαλοίη πρὸς ἑαυτὴν τοὺς τῶν ^γἀπαντῶντων ὀφθαλμοὺς, καὶ μὴ πλήξῃ τὸν ἐντυγχάνοντα, δίκην δίδωσι τὴν ἐσχάτην. Τὸ γὰρ φάρμακον ἐκέρασε, καὶ τὸ κώνειον κατεσκεύασεν, εἰ καὶ μὴ τὴν κύλικα προσήγαγε· μᾶλλον δὲ καὶ τὴν κύλικα προσήγαγεν, εἰ καὶ μηδεὶς ὁ πίνων εὐρέθη. Τί οὖν οὐχὶ καὶ πρὸς αὐτὰς διαλέγεται; φησὶν. Ὅτι κοινούς τοὺς νόμους πανταχοῦ τίθησι, καὶ πρὸς τοὺς ἄνδρας ἀποτείνεσθαι ^δδοκῇ μόνους· τῇ γὰρ κεφαλῇ διαλεγόμενος, ^εκοινὴν καὶ πρὸς τὸ σῶμα ἅπαν ποιεῖται τὴν παραινέσιν. **Β** Γυναῖκα γὰρ καὶ ἄνδρα ἐν οἷδε ζῶον, καὶ οὐδαμοῦ διαιρεῖ τὸ γένος. Εἰ δὲ καὶ ἰδίως ἀκούσαι βούλει τῆς κατ' αὐτῶν ἐπιπλήξεως, ἀκουσον τοῦ ^εἩσαίου ^ζλέγοντος πολλὰ πρὸς αὐτάς

⁶ Esai. iii. 16.

^α ἐμβλέπων A. C. ^β καλοῖ Edd. ^γ ἀπαντῶντων] Sic A. C. Ep. ἀπάντων E. Ge. ἀνθρώπων B. D. F. ^δ δοκεῖ B. D. F. ^ε κοινῇ Edd. ^ζ λέγοντος om. Sav. Ben. πολλὰ] καὶ πολλὰ B. F. ἀποτεινομένου] καὶ ἀποτ. D.

ἀποτεινομένου, καὶ κωμωδοῦντος αὐτῶν τὸ σχῆμα, τὸ βλέμμα, τὴν βάδισιν, τοὺς συρομένους χιτῶνας, τοὺς παίζοντας πόδας, τοὺς διακλωμένους τραχήλους. Ἀκουσον μετ' ^ε ἐκείνου καὶ τοῦ μακαρίου ⁷ Παύλου πολλοὺς αὐταῖς τιθέντος νόμους, καὶ ὑπὲρ ἱματίων, καὶ ὑπὲρ χρυσίων, καὶ ὑπὲρ τριχῶν πλοκῆς, καὶ C ὑπὲρ σπατάλης, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων σφοδρῶς ἐπιτιμῶντος τῷ γένει τούτῳ. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ διὰ τῶν ἐξῆς αἰνιγματωδῶς αὐτὸ τοῦτο ἐνέφηεν· ὅταν γὰρ λέγη, ἔξελε καὶ ἔκκοψον τὸν σκανδαλίζοντα, τὴν πρὸς ἐκείνας ὀργὴν ἐνδοικνύμενός φησι. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν· ⁸ “ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζῃ σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ.” Ἰνα γὰρ μὴ λέγῃς· τί οὖν, ἐὰν συγγενὴς ᾖ; τί οὖν, ἐὰν ἄλλως μοι προσήκη; διὰ τοῦτο ταῦτα προσέταξεν, οὐ περὶ μελῶν διαλεγόμενος, ἄπαγε· οὐδαμοῦ γὰρ τῆς σαρκὸς τὰ ἐγκλήματα εἶναί φησιν, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γνώμης τῆς πονηρᾶς ἢ κατηγορία. Οὐ γὰρ ὁ ^h ὀφθαλμός D ἐστὶν ὁ ὀρώων, ἀλλ' ὁ νοῦς καὶ ὁ λογισμός. Πολλάκις γοῦν ἀλλαχοῦ τετραμμένων ἡμῶν ὁ ὀφθαλμός τοὺς παρόντας οὐ βλέπει· ὥστε οὐκ ἐστὶν αὐτοῦ τῆς ἐνεργείας τὸ πᾶν. Εἰ γὰρ περὶ μελῶν ἔλεγεν, οὐκ ἂν περὶ ἐνὸς εἶπεν ὀφθαλμοῦ, οὐδ' ἂν τοῦ δεξιοῦ μόνου, ἀλλὰ περὶ ἀμφοτέρων. Ὁ γὰρ ὑπὸ τοῦ δεξιοῦ σκανδαλιζόμενος, εὐδηλον ὅτι καὶ ὑπὸ τοῦ ἀριστεροῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο πείσεται. Τίνος οὖν ἕνεκεν τὸν ⁱ δεξιὸν ἔθηκε, καὶ τὴν χεῖρα προσέθηκεν; Ἰνα μάθῃς ὅτι οὐ περὶ μελῶν ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῶν οἰκείως πρὸς ἡμᾶς ἐχόντων. Ἄν γὰρ τινα οὕτω φιλῇς, φησὶν, ὡς ἐν ^k χώρᾳ E δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ, ἢ οὕτω χρήσιμον εἶναι νομίσης, ὡς ἐν τάξει ἔχειν χειρὸς, καὶ ¹ βλάβπτῃ σου τὴν ψυχὴν, καὶ τούτους ἀπότεμε. Καὶ ὅρα τὴν ἔμφασιν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἀπόστηθι· ἀλλὰ τὸν πολὺν χωρισμὸν ἐμφαίνων, “ἔξελε, φησί, καὶ 1) βάλε ἀπὸ σοῦ.” Εἵτα ἐπειδὴ ἀποτόμως ἐκέλευσε, δείκνυσσι 226 καὶ τὸ κέρδος ἐκατέρωθεν, ἀπὸ τε τῶν ἀγαθῶν, ἀπὸ τε τῶν κακῶν, ἐπιμένων τῇ μεταφορᾷ· “συμφέρεи γάρ σοι, φησὶν,

⁷ 1 Tim. ii. 9.⁸ v. 29.

^ε ἐκείνον A. F.   ^h ὀφθαλμός] + σου A. C. E.   ⁱ δεξιὸν] + ὀφθαλμόν A. ἔθηκε] τέθεικε B. Ep. εἶπε A.   ^k χώρᾳ] + τιθέναι A. C. δεξιοῦ] + ἔχειν B.   ¹ βλάβπτῃ] Sic B. C. vulgo βλάπτει. τούτους] τοῦτον A. C.

ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.” “Ὅταν γὰρ μήτε ^μ ἑαυτὸν διασώζη, καὶ σὲ προσπολλύῃ, ποία φιλανθρωπία ἀμφοτέρους καταποντίζεσθαι, ἐξὸν χωρισθέντων κὰν ἓνα σωθῆναι; Τί οὖν ὁ Παῦλος εἶλετο, φησὶν, ^ν ἀνάθεμα γενέσθαι; Οὐχ ὥστε μηδὲν κερδάναι, ἀλλ’ ὥστε ἐτέρους σωθῆναι. Ἐνταῦθα δὲ ἀμφοτέρων ἡ βλάβη γίνεται· διόπερ οὐκ εἶπεν, ἔξελε, μόνον· ἀλλὰ καὶ, βάλε **B** ἀπὸ σοῦ, ^ν ὥστε μηκέτι λαμβάνειν, εἰάν τοιοῦτος μένῃ. Οὕτω γὰρ κἀκεῖνον μερίζονος ἀπαλλάξεις ἐγκλήματος, καὶ σαυτὸν ἀπωλείας ἐλευθερώσεις. Ἵνα δὲ καὶ σαφέστερον ἴδῃς τοῦ νόμου τὸ κέρδος, εἰ δοκεῖ, καὶ ἐπὶ σώματος καθ’ ὑπόθεσιν ἐξετάσωμεν τὸ εἰρημένον. Εἰ γὰρ αἵρεσις προῦκειτο, καὶ ἀνάγκη ἦν ἢ τὸν ὀφθαλμὸν ἔχοντα ἐμβληθῆναι εἰς ὄρυγμα καὶ ἀπολέσθαι, ἢ ἐξελόντα τὸ λοιπὸν σῶσαι σῶμα, ἄρα οὐκ ἂν τὸ δεύτερον ἐδέξω; Παντί που δηλὸν ἔστιν. Οὐ γὰρ μισοῦντος ἦν τοῦτο τὸν ὀφθαλμὸν, ἀλλὰ τὸ λοιπὸν φιλοῦντος σῶμα. Τοῦτο δὴ καὶ ἐπ’ ἀνδρῶν λογίζου καὶ γυναικῶν. Εἰ **C** γὰρ ὁ βλάπτων σε τῇ φιλίᾳ ἀνίαςτος ὁ μένοι, καὶ σὲ λύμης ἀπαλλάξει πάσης ἐκκοπτόμενος ^ρ οὕτω, καὶ αὐτὸς τῶν μειζόνων ἀπαλλαγῆσεται ἐγκλημάτων, οὐκέτι μετὰ τῶν αὐτοῦ κακῶν, καὶ τῆς σῆς ἀπωλείας τὸν λόγον ὑπέχων. ^α Εἶδες ὅσης ἡμερότητος ὁ νόμος γέμει καὶ κηδεμονίας; καὶ ἡ δοκοῦσα παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀποτομία εἶναι, πόσῃ ἐνδείκνυται φιλανθρωπίαν; Ἀκουέτωσαν τούτων οἱ πρὸς τὰ θεάτρα σπεύδοντες, καὶ μοιχοὺς ἑαυτοὺς καθ’ ἐκάστην ποιοῦντες τὴν ἡμέραν. Εἰ γὰρ τὸν οἰκειωθέντα ἐπὶ βλάβῃ ἐκκόπτειν ὁ νόμος κελεύει, **D** τίνα ἂν ἔχοιεν ἀπολογία οἱ τοὺς οὐδέπω γενομένους γνωρίμους διὰ τῆς ἐκεῖ διατριβῆς καθ’ ἐκάστην ἐπισπώμενοι τὴν ἡμέραν, καὶ μυρίας κατασκευάζοντες ἑαυτοῖς ἀπωλείας ἀφορμὰς; Οὐ γὰρ μόνον ἀκολάστως ἰδεῖν οὐ συγχωρεῖ λοιπὸν· ἀλλ’ ἐπειδὴ τὴν ἐκ τοῦ πράγματος ἔδειξε βλάβην, καὶ ἐπιτείνει τὸν νόμον προῖόν, ἐκκόπτειν κελεύων καὶ ἀποτέμνειν καὶ πόρρῳ που βάλλειν. Καὶ ταῦτα ὁ μυρίους περὶ ἀγάπης κινήσας λόγους νομοθετεῖ, ἵνα ἐκατέρωθεν αὐτοῦ

⁹ Rom. ix. 3.

^μ ἑαυτήν **B. F. p. p.** προσπόλλυσι **A. B. D.** ^ν ὥστε] ὡς **A. C. E.** ^ο μένει **A. C.** ^ρ οὕτω] οὗτος **A. C. et corr. B.** οὕτω **om. F.** ^α Εἶδες] Ἴδε **Edd.** ὅσης] πόσης **E.**

μάθῃς τὴν πρόνοιαν, καὶ πῶς πανταχόθεν τὸ σοὶ συμφέρον ζητεῖ.

¹⁰ “Ἐρρέθη δέ· ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ὃς ἂν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, Ἐμοιχᾷται.” Οὐ πρότερον ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν πρόεισιν, ἕως τὰ πρότερα ἐκκαθάρῃ καλῶς. Ἰδοὺ γὰρ καὶ ἕτερον δείκνυσιν ἡμῖν μοιχείας εἶδος. Τί δὲ τοῦτό ἐστι; Νόμος ἦν κείμενος παλαιός, τὸν μισοῦντα τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ ἐξ οἰασδὴποτε αἰτίας, μὴ κωλύεσθαι ἐκβάλλειν, καὶ ἑτέραν ἀντ’ ἐκείνης εἰσάγειν. Οὐ μὴν τοῦτο ἀπλῶς ποιεῖν ὁ νόμος ²²⁷ ἐκέλευσεν, ἀλλὰ δόντα βιβλίον ἀποστασίου τῇ γυναικί, ὥστε μὴ εἶναι κυρίαν πάλιν ἐπ’ αὐτὸν ἐπανελθεῖν, ἵνα καὶ τὸ σχῆμα μένῃ τοῦ γάμου. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐπέταξεν, ἀλλ’ ἐξῆν ἐκβάλλειν τε αὐτὴν καὶ ἑτέραν λαμβάνειν, εἴτα τὴν προτέραν ἑπανάγειν, πολλὴ ἢ σύγχυσις ἐμελλεν εἶναι, συνεχῶς τὰς ἀλλήλων λαμβανόντων ἀπάντων, καὶ μοιχεία τὸ πρᾶγμα λοιπὸν ἦν σαφές. Διόπερ οὐ μικρὰν ἐπενόησε παραμυθίαν, τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου. Ἐγένετο δὲ ταῦτα δι’ ἑτέραν πολλῶ μεῖζονα κακίαν. Εἰ γὰρ ἠνάγκασε καὶ μισουμένην κατέχειν ἔνδον, ἔσφαζεν ἂν ὁ μισῶν τοιοῦτον γὰρ τῶν Ἰουδαίων τὸ ἔθνος. Οἱ γὰρ παίδων μὴ φειδόμενοι, Β καὶ προφῆτας ἀναιροῦντες, καὶ ὡς ὕδωρ αἷμα ἐκχέοντες, πολλῶ μᾶλλον γυναικῶν οὐκ ἂν ἐφείσαντο. Διὰ τοῦτο τὸ ἔλαττον συνεχώρησε, τὸ μεῖζον ἐκκόπτων. Ἐπεὶ ὅτι οὐ ^v προηγούμενος οὗτος ὁ νόμος ἦν, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· ¹¹ “Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ταῦτα ἔγραψεν,” ἵνα μὴ ἔνδον σφάττητε, ἀλλ’ ἐξω ἐκβάλλητε. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς τὴν ὀργὴν (122) πᾶσαν ἀνείλεν, οὐχὶ τὸν φόνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπλῶς θυμοῦσθαι κωλύσας, μετ’ εὐκολίας καὶ τοῦτον εἰσάγει τὸν νόμον. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν προτέρων αἰὶ ῥημάτων ἀναμνησκει, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ ἐναντία ἐκείνοις, ἀλλὰ συμβαίνοντα C λέγει· ἐπιτείνων αὐτὰ, οὐκ ἀνατρέπων· καὶ διορθούμενος, οὐ λύνων. Ὅρα δὲ αὐτὸν πανταχοῦ τῷ ἀνδρὶ διαλεγόμενον.

¹⁰ v. 31, 32.¹¹ Matth. xix. 8.^r ἡμῖν] + πάλιν E.^s ἑπαναγαγεῖν Ep. Edd.^t τοῦ] τὸ F.^v προηγούμενος A. B. C. E.

“Ὁ γὰρ ἀπολύων, φησὶ, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ὁ γαμῶν ἀπολελυμένην, μοιχᾶται.” Ὁ μὲν γὰρ, καὶν ἑτέραν μὴ λάβῃ, τούτῳ αὐτῷ κατέστησεν ἑαυτὸν ὡς ἐγκλήματος ὑπεύθυνον, μοιχαλίδά ποιήσας ἐκείνην· ὁ δὲ, τῷ τὴν ἀλλοτρίαν λαβεῖν, μοιχὸς γέγονε πάλιν. Μὴ γὰρ μοι τοῦτο εἴπῃς, ὅτι ἐξέβαλεν ἐκεῖνος· καὶ γὰρ ἐκβληθεῖσα μένει τοῦ ἐκβάλλοντος οὔσα γυνή. Εἵτα, ἵνα μὴ τὸ ὅλον ἐπὶ τὸν ἐκβάλλοντα ρίψας, αὐθαδεστέραν ἐργάσῃται τὴν γυναῖκα, καὶ τὰς τοῦ δεχομένου μετὰ ταῦτα ἀπέκλεισεν αὐτῇ θύρας, τῷ μὲν εἰπεῖν, “ὅς ἂν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται,” τὴν γυναῖκα καὶ ἄκουσαν σωφρονίζων, καὶ τὴν ὡς πρὸς πάντας ἀποτειχίζων εἰσοδὸν αὐτῇ, καὶ οὐκ ἐπιτρέπων ἀφορμὰς παρέχειν μικροψυχίας. Ἡ γὰρ μαθοῦσα ὅτι πᾶσα ἀνάγκη, ἢ τὸν ἐξ ἀρχῆς κληρωθέντα ἔχειν, ἢ τῆς οἰκίας ἐκπεσοῦσαν ἐκείνης, μηδεμίαν ἑτέραν ἔχειν καταφυγὴν, καὶ ἄκουσα ἠναγκάζετο ὡς στέργειν τὸν σύνοικον. Εἰ δὲ μηδὲν αὐτῇ περὶ τούτων διαλέγεται, μὴ θαυμάσῃ· ἀσθενέστερον ἢ γὰρ ἡ γυνή. Διὰ τοῦτο αὐτὴν ἀφεῖς, ἐν τῇ κατὰ τῶν ἀνδρῶν ἀπειλῇ τὴν αὐτῆς διορθοῦται ραθυμίαν. Ὡς περ ἂν εἴ τις παῖδα ἄσωτον ἔχων, ἐκείνον ἀφεῖς, τοῖς ποιοῦσιν αὐτὸν τοιοῦτον ἐπιπλήττοι, κἀκείνοις ἀπαγορεύοι μὴ συγγίνεσθαι, μηδὲ πλησιάζειν αὐτῷ. Εἰ δὲ φορτικὸν τοῦτο, ἀναμνήσθητί μοι τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων, ἐφ’ οἷς ἐμακάρισε τοὺς ἀκούοντας, καὶ ὅψι πολλὸν δυνατὸν καὶ εὐκόλον ὄν. Ὁ γὰρ πρᾶος, καὶ εἰρηνοποιὸς, καὶ πτωχὸς τῷ πνεύματι, καὶ ἐλεήμων, πῶς ἐκβαλεῖ τὴν γυναῖκα; ὁ ἑτέρους καταλλάττων, πῶς αὐτὸς διαστασιάσει πρὸς τὴν ἑαυτοῦ; Οὐ ταύτῃ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ τρόπῳ κούφον ἐποίησε τὸν νόμον. Καὶ γὰρ καὶ τούτῳ καταλιμπάνει τρόπον ἓνα ἀφέσεως, εἰπὼν, “παρεκτὸς λόγου πορνείας.” ἐπεὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ περιίστατο. Εἰ γὰρ ἐκέλευσε καὶ πολλοῖς συγγινομένην κατέχειν ἕνδον, πάλιν εἰς μοιχείαν τὸ πρᾶγμα κατέστρεφεν. Ὅρας πῶς συμβαίνοντα ταῦτα τοῖς ἔμπροσθεν; Ὁ γὰρ μὴ βλέπων ἑτέραν γυναῖκα ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς, οὐ πορνεύσει· μὴ πορνεύων

ὡς ἐγκλήματι E. τῷ ἐγκλήματι B. * ἐκβαλόντος B. D. F. et p. p. ἐκβαλόντα B. ὡς πρὸς πάντας] Sic Ep. et Verss. πρὸς ἕτερον ἄνδρα A. C. πρὸς ἕτερον ἄνδρα πᾶσαν E. ὡς στέγειν A. B. C. E. ἔχειν F. ὁ] καὶ ὁ Edd. τὴν ἑαυτοῦ] ἑαυτὸν B. F. et corr. D. ἑαυτοῦ pr. D. κατέστρεψεν D. E. F. συμβαίνουνσι A. F.

δὲ, οὐ παρέξει ^ε τῷ ἀνδρὶ ἀφορμὴν ἐκβαλεῖν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα. Διὰ δὴ τοῦτο ^ε λοιπὸν μετὰ ἀδείας ἐπισφίγγει, καὶ τὸν φόβον ἐπιτειχίζει, μέγαν ἐπισείων τῷ ἀνδρὶ τὸν κίνδυνον, εἴγε ἐκβάλοι τῆς γὰρ μοιχείας τῆς ἐκείνης ὑπεύθυνον ^ε ἑαυτὸν ποιεῖ. "Ἰνα γὰρ μὴ ἀκούσας, ἔξελε τὸν ὀφθαλμὸν, νομίσης καὶ περὶ γυναικὸς ταῦτα λέγεσθαι, εὐκαίρως ἐπήγαγε τὴν ἐπιδιόρθωσιν ταύτην, ἐνὶ τρόπῳ μόνῳ συγχωρῶν ἐκβάλλειν αὐτήν, ἐτέρῳ δὲ οὐδενί.

¹² " Πάλιν ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐκ ἐπιπορήσεις· ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὁμόσαι ὅλως." Τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως ἦλθεν C ἐπὶ τὴν κλοπὴν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ψευδομαρτυρίαν, ὑπερβὰς ἐκείνην τὴν ἐντολήν; "Ὅτι ὁ μὲν κλέπτων, ἔστιν ὅτε καὶ ^h ὁμνύει· ὁ δὲ μὴτε ὁμνύναι, μὴτε ψεύδεσθαι εἰδώς, πολλῷ μᾶλλον οὐχ αἰρήσεται κλέπτειν. "Ὡστε διὰ ταύτης κάκεινεν ἀνέτρεψε τὴν ἁμαρτίαν· τὸ γὰρ ψεῦδος ἀπὸ τοῦ κλέπτειν. Τί δὲ ἔστιν, "ἀποδώσεις τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου;" Τουτέστιν, ἀληθεύσεις ὁμνύς. "Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὁμόσαι ὅλως." Εἶτα περαιτέρω αὐτοὺς ἀπάγων τοῦ κατὰ θεοῦ ὁμνύναι, φησὶ, "μὴτε κατὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· μὴτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μὴτε κατὰ Ἱερουσαλὴμ, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως." D ἀπὸ τῶν ¹³ προφητικῶν ἔτι φθεγγόμενος, καὶ δεικνὺς ἑαυτὸν οὐκ ἐναντιούμενον τοῖς παλαιοῖς· καὶ γὰρ ἔθος εἶχον κατὰ τούτων ὁμνύναι· καὶ δείκνυσι πρὸς τῷ τέλει τοῦ ¹⁴ εὐαγγελίου τοῦτο τὸ ἔθος. Σὺ δέ μοι θέα πόθεν ἐπαίρει τὰ στοιχεῖα· 123) οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας φύσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ πρὸς αὐτὰ σχέσεως τῆς κατὰ συγκατάβασιν εἰρημένης. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὴ ἡ τῆς εἰδωλολατρείας τυραννὶς ἦν, ἵνα μὴ δόξῃ τὰ στοιχεῖα δι' ἑαυτὰ εἶναι τίμια, ταύτην τέθεικε τὴν αἰτίαν E ἣν εἰρήκαμεν, ⁱ ἢ πάλιν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν διέβαιναν. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἐπειδὴ καλὸς καὶ μέγας ὁ οὐρανός· οὐδὲ, ἐπειδὴ χρησίμη ἡ γῇ· ἀλλ', ἐπειδὴ τοῦ θεοῦ ὁ μὲν ἐστὶ θρόνος, ἡ δὲ ὑποπόδιον, πανταχόθεν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν δεσπότην

¹² v. 33, 34.¹³ Esai. lxvi. 1.¹⁴ Matth. xxiii. 16, sqq.

^ε τῷ ἀνδρὶ om. E. In ceteris ἀφορμὴν deest. ^ε λοιπὸν post ἀδείας collocat D. omittunt Mor. Ben. ^ε αὐτὸν F. ^ε ipsum Ge. ^h ὁμνύεται B. F. ⁱ ἢ F. Mor. καὶ Sav. Ben.

συνωθῶν. ¹⁵ “Μήτε κατὰ τῆς κεφαλῆς σου, φησὶν, ὅτι οὐ
 229 δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ποιῆσαι, ἢ μέλαιναν.” Πάλιν
 ἐνταῦθα οὐ θαυμάζων τὸν ἄνθρωπον, ^k ἀπήγαγε τοῦ κατὰ
 τῆς κεφαλῆς ὀμνύναι· καὶ γὰρ ἂν καὶ αὐτὸς προσεκυνήθη·
 ἀλλὰ τὴν δόξαν ἐπὶ τὸν θεὸν ἀνάγων, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐδὲ
 σαντοῦ εἰ κύριος, οὐκοῦν οὐδὲ τῶν κατὰ τῆς κεφαλῆς ὄρκων.
 Εἰ γὰρ τὸ παιδίον οὐκ ἂν τις δοίη τὸ ἑαυτοῦ ἐτέρῳ, πολλῶ
 μᾶλλον ὁ θεὸς τὸ ἔργον τὸ ἑαυτοῦ οὐ προήσεται σοι. Εἰ
 γὰρ καὶ σὴ ἡ κεφαλὴ, ἀλλ’ ἐτέρου τὸ κτῆμα· καὶ τοσοῦτον
 ἀφέστηκας τοῦ κύριος εἶναι, ὅτι οὐδὲ τὸ πάντων ἔσχατον
 ἐργάσασθαι ἐν αὐτῇ δυνήσῃ. Οὐ γὰρ εἶπεν, οὐ δύνασαι ἐξε-
 νεγκεῖν τρίχα· ἀλλ’, οὐδὲ ἀλλάξαι αὐτῆς τὴν ποιότητα.
 B Τί οὖν, ἂν ἀπαιτῇ τις ὄρκον, φησί, καὶ ἀνάγκην ἐπάγει; Ὁ
 τοῦ θεοῦ φόβος τῆς ἀνάγκης ἔστω δυνατώτερος. Ἐπεὶ εἰ
 μέλλοις τοιαύτας προβάλλεσθαι προφάσεις, οὐδὲν φυλάξεις
 τῶν ἐπιταχθέντων. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐρεῖς·
 τί οὖν, ἐὰν μάχιμος ἦ καὶ δαπανηρὰ; Καὶ ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ
 τοῦ δεξιοῦ· τί οὖν, ἐὰν ^l φιλῶ αὐτόν, καὶ διακαίωμαι; Καὶ
 ἐπὶ τῆς ὄψεως τῆς ἀκολάστου· ^m τί οὖν, ἐὰν μὴ δύνωμαι
 μὴ ὁρᾶν; Καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὀργῆς· τί οὖν,
 ἐὰν προπετὴς ᾖ, καὶ μὴ δύνωμαι γλώττης κρατεῖν; καὶ πάντα
 ἀπλῶς οὕτω καταπατήσεις τὰ εἰρημένα. Καίτοιγε ἐπὶ τῶν
 νόμων τῶν ἀνθρωπίνων οὐδαμοῦ τοῦτο τολμᾷς ⁿ προβαλέσθαι,
 C οὐδὲ εἰπεῖν· τί οὖν, ἐὰν τὸ καὶ τό; ἀλλὰ καὶ ἐκὼν καὶ ἄκων
 καταδέχηται τὰ γεγραμμένα. Ἄλλως δέ, οὐδὲ ἀνάγκην ὑποστήσῃ
 ποτέ. Ὁ γὰρ τῶν ἔμπροσθεν μακαρισμῶν ἀκούσας, καὶ τοι-
 οῦτον ἑαυτὸν παρασκεύασας, οἷον ἐπέταξεν ὁ Χριστὸς, οὐδεμίαν
 παρ’ οὐδενὸς ὑποστήσεται τοιαύτην ἀνάγκην, αἰδέσιμος ὢν
 παρὰ πᾶσι καὶ σεμνός.

¹⁶ “Ἐστω δὲ ὁ ὑμῖν τὸ ναί, ναί, καὶ τὸ οὐ, οὐ· τὸ δὲ
 περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστι.” Τί οὖν ἐστι τὸ

15 v. 36.

16 v. 37.

^k ἀπήγαγε τοῦ κατὰ] Sic C. D. E. per caput jurare vetavit Ge.
 ἐπήγαγε τοῦ κατὰ A. Vulgo legitur ἐπήγαγε τὸ μηδὲ (μὴ B. F.) κατὰ,
 favente Arm. ^l φιλῶ] Sic E. Ep. Ge. Arm. vulgo ἀφελῶ. ἐὰν
 ἀφελῶ αὐτόν, δεδικαίωμαι A. C. ^m Edebatur τί οὖν, δύναμαι μὴ ὁρᾶν;
 Loci integritas iisdem subsidiis debetur. ⁿ προβάλλεσθαι A. Ep.
 ὁ ὑμῖν] ὑμῶν B. D. F. 2 Mossq. ὁ λόγος ὑμῶν Edd.

περισσὸν τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ; Ὁ ὅρκος, οὐ τὸ ἐπιорκεῖν. Ἐκεῖνο γὰρ καὶ ὠμολογημένον ἐστὶ, καὶ οὐδεὶς δεῖται μαθεῖν, ὅτι ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστὶ, καὶ οὐ περιττὸν, ἀλλ' ἐναντίον· τὸ D δὲ περιττὸν, τὸ πλέον καὶ ἐκ περιουσίας προσκείμενον, ὅπερ ἐστὶν ὁ ὅρκος. Τί οὖν, φησὶν, ἐκ τοῦ πονηροῦ ᾤν; καὶ εἰ ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν, πῶς νόμος ἦν; Τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ περὶ τῆς γυναικὸς ἐρεῖς· πῶς μοιχεία νῦν νενόμισται τὸ πρότερον ἐπιτετραμμένον; Τί οὖν πρὸς ταῦτά ἐστιν εἰπεῖν; Ὅτι τῆς ἀσθενείας τῶν δεχομένων τοὺς νόμους ἦν τὰ λεγόμενα τότε· ἐπεὶ καὶ τὸ κνίσση θεραπεύεσθαι σφόδρα ἀνάξιον θεοῦ, ὥσπερ καὶ τὸ ψελλίζειν ἀνάξιον φιλοσόφου. Μοιχεία τοίνυν ἐνομίσθη νῦν τὸ τοιοῦτον, καὶ ἐκ τοῦ πονηροῦ τὸ E ὁμνῦναι, ὅτε ἐπέδωκε τὰ τῆς ἀρετῆς. Εἰ δὲ διαβόλου ταῦτα ἐξ ἀρχῆς ἦσαν νόμοι, οὐκ ἂν ἡ τοσοῦτον κατώρθωσαν. Καὶ γὰρ εἰ μὴ ἐκεῖνα πρῶτον προέδραμεν, οὐκ ἂν οὕτως εὐκόλως ἐδέχθη τὰ νῦν. Μὴ τοίνυν αὐτῶν ἀπαίτει τὴν ἀρετὴν ἡ νῦν, ὅτε παρῆλθεν αὐτῶν ἡ χρεία· ἀλλὰ τότε, ὅτε ὁ καιρὸς αὐτὰ 230 ἐκάλει· μᾶλλον δὲ, εἰ βούλει, καὶ νῦν. Καὶ γὰρ καὶ νῦν ἡ ἀρετὴ αὐτῶν δείκνυται, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα, δι' ὃ παρ' ἡμῶν διαβάλλεται. Τὸ γὰρ τοιαῦτα αὐτὰ φαίνεσθαι νῦν, ἐγκώμιον αὐτῶν μέγιστόν ἐστιν. Εἰ γὰρ μὴ καλῶς ἡμᾶς ἔθρεψε, καὶ πρὸς τὴν τῶν μειζόνων ὑποδοχὴν ἐπιτηδεύουσ ἐποίησεν, οὐκ ἂν ἐφάνη τοιαῦτα. Ὡσπερ οὖν ὁ μαστὸς, ὅταν τὸ αὐτοῦ πληρώσῃ πᾶν, καὶ πρὸς τὴν τελειοτέραν τράπεζαν τὸ παιδίον παραπέμπῃ, λοιπὸν ἄχρηστος φαίνεται, καὶ οἱ πρότερον ἀναγκαῖον αὐτὸν εἶναι νομίζοντες τῷ παιδίῳ γονεῖς, μυρίοις αὐτὸν διαβάλλουσι σκώμμασι· πολλοὶ δὲ οὐδὲ ῥήμασιν αὐτὸν μόνον διαβάλλουσιν, ἀλλὰ καὶ πικροῖς ἑπιχρίουσι φαρ- B μάκοις, ἵν' ὅταν μὴ ἰσχύσῃ τὰ ῥήματα τὴν ἄκαιρον περὶ αὐτὸν διάθεσιν ἀνελεῖν τοῦ παιδίου, τὰ πράγματα σβέσῃ τὸν πόθον· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ αὐτὰ ἔφησεν εἶναι, οὐχ ἵνα δείξῃ τοῦ διαβόλου τὴν παλαιὰν οὔσαν, ἀλλ' ἵνα μετὰ 24) πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ἀπαγάγῃ τῆς παλαιᾶς εὐτελείας.

ᾤν] ἐστὶ B. F. p. p. ἦν om. iidem. ἡ τοσοῦτοι A. C. κατ-
 ὤρθωσε D. Μοχ εὐκόλως om. B. F. ἡ νῦν addidit ex A. C. p. p. ὅτε
 post τότε excidit in D. Mor. Ben. Sic E. hoc ipso quoque quo
 maxime accusatur a nobis. Ge. Vulgo legitur καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα
 παρ' αὐτῶν διαβάλλεται, nec aliter Arm. nisi quod ἡμῶν pro αὐτῶν
 habet. ἑπιχρίουσι B. F.

Καὶ πρὸς μὲν αὐτοὺς ταῦτα λέγει· ἐπὶ δὲ τῶν ἀναισθήτων Ἰουδαίων, καὶ ἐπιμενόντων τοῖς αὐτοῖς, καθάπερ πικρία τινὶ τῷ τῆς αἰχμαλωσίας φόβῳ τὴν πόλιν περιχρίσας, ἄβατον ἐποίησεν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἴσχυσεν αὐτοὺς κατέχειν, C ἀλλὰ πάλιν αὐτὴν ἐπεθύμουν ἰδεῖν, ὥσπερ παιδίον ἐπὶ τὴν θηλὴν κατατρέχοντες, τέλεον αὐτὴν ἀπέκρυψε, καθελὼν τε αὐτὴν, καὶ τοὺς πλείονας πόρρῳ ταύτης ἀπαγαγών· καθάπερ ἐπὶ τῶν βοῶν πολλοὶ τὰς δαμάλεις ἀποκλείοντες, τῷ χρόνῳ πείθουσιν ἀποστήναι τῆς παλαιᾶς τοῦ γάλακτος συνηθείας. Εἰ δὲ τοῦ διαβόλου ἦν ἡ παλαιὰ, οὐκ ἂν τῆς εἰδωλολατρείας ἀπήγαγεν, ἀλλὰ τούναντίον ἐνήγην ἂν εἰς αὐτὴν καὶ ἑνέβαλλε· τοῦτο γὰρ ὁ διάβολος ἤθελε. Νῦν δὲ τούναντίον ὁρῶμεν ὑπὸ τῆς παλαιᾶς γινόμενον. Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὁ ὄρκος, τὸ παλαιὸν διὰ τοῦτο ἐνομοθετήθη, ἵνα D μὴ κατὰ τῶν εἰδώλων ὁμνύωσι. ¹⁷“Ὁμείσθε γὰρ, φησί, τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν.” Οὐ τοίνυν μικρὰ κατώρθωσεν ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγάλα. Τὸ γὰρ ἐπὶ τὴν στερεὰν αὐτοὺς τροφήν ἐλθεῖν, τῆς ἐκείνου σπουδῆς γέγονεν ἔργον. Τί οὖν; οὐχὶ τοῦ πονηροῦ, φησὶν, ἐστὶ τὸ ὁμνῆναι; Καὶ σφόδρα μὲν οὖν τοῦ πονηροῦ· ἀλλὰ νῦν, μετὰ τὴν τοσαύτην φιλοσοφίαν· τότε δὲ οὐ. Καὶ πῶς ἂν τὸ αὐτὸ γένοιτο, φησί, νῦν μὲν καλόν, νῦν δὲ οὐ καλόν; Ἐγὼ δὲ τούναντίον λέγω· πῶς δὲ οὐκ ἂν γένοιτο καλόν καὶ οὐ καλόν, τῶν πραγμάτων ^ω ἀπάντων αὐτὰ βοώντων, τῶν τεχνῶν, τῶν καρπῶν, τῶν E ἄλλων ἀπάντων; Ὅρα γοῦν ἐπὶ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας αὐτὸ πρῶτον συμβαίνειν. Τὸ γὰρ βαστάζεσθαι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ καλόν, μετὰ δὲ ταῦτα ὀλέθριον· τὸ μεμασημένην τροφήν ἐσθίειν, ἐν μὲν προοιμίῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν καλόν, μετὰ δὲ ταῦτα βδελυγμίας γέμει· τὸ γαλακτοτροφεῖσθαι καὶ πρὸς τὴν θηλὴν φεύγειν, ἐν ἀρχῇ μὲν χρήσιμον καὶ σωτή- 231 ριον, μετὰ δὲ ταῦτα ὀλέθριον καὶ βλαβερόν. Ὅρᾳς πῶς τὰ αὐτὰ πράγματα ὑπὸ τῶν καιρῶν καλὰ, καὶ οὐ τοιαῦτα φαίνεται πάλιν; Καὶ γὰρ τὸ ἱμάτιον φορεῖν παιδικὸν μεираκιῳ μὲν ὄντι καλόν, ἀνδρὶ δὲ γενομένῳ πάλιν αἰσχρόν. Βούλει ^χ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων μαθεῖν, πῶς τῷ παιδί τὰ τοῦ ἀνδρός

¹⁷ Jer. iv. 2.

^ω ἐνέβαλε A. B. D. E. p. p. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ δ. B. E. F. ^ω ἀπάντων om. A. C. D. ^χ καὶ] δὲ καὶ Edd.

ἀνάρμοστα πάλιν; Δὸς τῷ παιδὶ ἱμάτιον ἀνδρικόν, καὶ πολὺς ἔσται ὁ γέλως, καὶ μείζων ὁ κίνδυνος, ἐν τῷ βαδίζειν οὕτω περιτρεπομένου πολλάκις. Δὸς αὐτῷ μεταχειρίζειν πράγματα πολιτικά, καὶ ἐμπορεύεσθαι, καὶ σπείρειν, καὶ ἀμᾶσθαι, καὶ πάλιν πολὺς ἔσται ὁ γέλως. Καὶ τί λέγω ταῦτα; Ὁ B γὰρ φόνος ὁ παρὰ πᾶσιν ὡμολογημένος εὔρεμα εἶναι τοῦ πονηροῦ, οὗτος ἐπιλαβόμενος καιροῦ τοῦ προσήκοντος, τὸν ἐργασάμενον αὐτὸν Φινεὲς ἱερωσύνῃ τιμηθῆναι ἐποίησεν. Ὅτι γὰρ ὁ φόνος ἔργον ἐκείνου, ἄκουσον τί φησιν.¹⁸ “Ὑμεῖς τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ’ ἀρχῆς.” Ἀλλ’ ἐγένετο ἀνθρωποκτόνος ὁ Φινεὲς,¹⁹ “καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην,”^γ φησὶν. Ὁ δὲ Ἀβραάμ οὐκ ἀνθρωποκτόνος μόνον, ἀλλὰ καὶ παιδοκτόνος (ὁ^z πολλῷ χειρόν ἦν) γενόμενος, μειζόνως εὐδοκίμησε πάλιν. Καὶ ὁ Πέτρος δὲ διπλοῦν εἰργάσατο φόνον, ἀλλ’ ὅμως πνευματικὸν C τὸ γενόμενον ἦν.^α Μὴ τοίνυν ἀπλῶς τὰ πράγματα ἐξετάζωμεν, ἀλλὰ καὶ καιρὸν, καὶ αἰτίαν, καὶ γνώμην, καὶ προσώπων διαφορὰν, καὶ ὅσα ἂν αὐτοῖς ἕτερα^β συμβαίῃ πάντα μετὰ ἀκριβείας ζητῶμεν· οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἑτέρως ἐφικέσθαι τῆς ἀληθείας· καὶ σπουδάζωμεν, εἰ βουλοίμεθα βασιλείας ἐπιτυχεῖν, πλεον τι τῶν παλαιῶν ἐπιδείξασθαι ἐπιταγμάτων, ὡς οὐκ^ε ἐνὸν ἄλλως ἐπιλαβέσθαι τῶν οὐρανίων. Ἄν γὰρ εἰς τὸ αὐτὸ μέτρον τῶν παλαιῶν φθάσωμεν, ἔξω τῶν προθύρων στησόμεθα τούτων.²⁰ “Ἄν γὰρ μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ δύνασθε εἰς- D ελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.” Ἀλλ’ ὅμως, καὶ τοσαύτης ἀπειλῆς κειμένης, εἰσὶ τινες, οἳ οὐ μόνον^δ οὐχ ὑπερβαίνουν τὴν δικαιοσύνην ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ ὑστεροῦσιν αὐτῆς. Οὐ γὰρ μόνον ὅρκους οὐ φεύγουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπιорκοῦσιν· οὐ μόνον ἀκόλαστον ὄψιν οὐκ ἐκκλίνουσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πονηρὰν ἐμπίπτουσι πράξιν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀναλγήτως τὰ κεκωλυμένα τολμῶσιν· ἐν μόνον ἀναμένοντες, τῆς 25) κολάσεως τὴν ἡμέραν, καὶ^ε πότε τὴν ἐσχάτην τῶν πεπλημ-

¹⁸ Joan. viii. 41, 44.¹⁹ Psal. cv. 31.²⁰ Matth. v. 20.^γ φησὶν] ὁ φόνος A. φησὶν om. B. ^z πολλῷ] καὶ πολλῷ Edd.^α Incipit τὸ ἠθικόν. A. Sav. ^β συμβαίνοι B. C. D. E. συμβαίνειν (om. ἂν) F. ^ε ἐνὸν] δυνατὸν D. ἐνι Edd. p. p. τῶν οὐρανῶν D. E.^δ οὐχ om. A. D. F. et pr. E. ^ε πότε] τότε F. et corr. B.

μελημένων δώσουσι δίκην· ὁ τῶν ἐν πονηρίᾳ καταλυσάντων
 Ε τὸν βίον ἐστὶ μόνον. Ἐκείνους γὰρ ἀπογινώσκειν χρή, καὶ
 μηδὲν ἕτερον ἢ τὴν κόλασιν λοιπὸν ἀναμένειν. Οἱ γὰρ ἐν-
 ταῦθα ὄντες ἔτι, καὶ ἑ^ς ἀναμαχήσασθαι δυνήσονται, καὶ νικῆσαι,
 καὶ στεφανωθῆναι ῥαδίως.

⁸ Μὴ τοίνυν ἀναπέσης, ἄνθρωπε, μηδὲ τὴν καλὴν κατα-
 λύσης προθυμίαν· οὐδὲ γὰρ φορτικὰ τὰ ἐπιταττόμενα. Ποῖος
 πόνος, εἰπέ μοι, ὅρκον φεύγειν; μὴ γὰρ δαπάνη χρημάτων
 ἐστὶ; μὴ γὰρ ἰδρὼς καὶ τλαιπωρία; Ἀρκεῖ θελῆσαι μόνον,
 καὶ τὸ πᾶν γέγονεν. Εἰ δὲ τὴν συνήθειάν ^h μοι προβάλλη,
 232 δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα εὐκόλον εἶναί φημι τὸ κατόρ-
 θωμα. Ἄν γὰρ εἰς ἑτέραν σαυτὸν καταστήσης συνήθειαν,
 τὸ πᾶν κατώρθωσας. Ἐννόησον γοῦν ὅτι παρ' Ἑλλήσι πολ-
 λοὶ, οἱ μὲν τραυλίζοντες, μελέτη πολλῇ χωλεύουσιν αὐτοῖς
 τὴν γλῶσσαν διώρθωσαν· οἱ δὲ τοὺς ὤμους ἀτάκτως ¹ ἀνα-
 φερομένους καὶ κινουμένους συνεχῶς, ξίφος ἐπιτιθέντες ἀπέ-
 στησαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ γραφῶν οὐ πείθεσθε, ἀπὸ τῶν
 ἔξωθεν ἀναγκάζομαι ἐντρέπειν. Τοῦτο καὶ ὁ θεὸς πρὸς Ἰου-
 δαίους ἐποίει λέγων· ²¹ “πορεύθητε εἰς νήσους Χετιεῖμ, καὶ
 εἰς Κηδὰρ ἀποστείλατε, καὶ γινώτε εἰ ἀλλάσσονται ἔθνη θεοῦς
 Β αὐτῶν· καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί.” Καὶ πρὸς τὰ ἄλογα δὲ
 πέμπει πολλάκις, οὕτω λέγων· ²² “ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὃ
 ὀκνηρὲ, καὶ ζήλωσον τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ πορεύθητι πρὸς
 τὴν μέλισσαν.” Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐγὼ ^k νῦν ὑμῖν ἐρῶ· ἐν-
 νοήσατε τοὺς Ἑλλήνων φιλοσόφους, καὶ τότε εἴσεσθε πόσης
¹ ἐσμὲν ἄξιοι κολάσεως οἱ τῶν νόμων τῶν θείων παρακούοντες·
 ὅταν ἐκεῖνοι μὲν ὑπὲρ εὐσχημοσύνης ἀνθρωπίνης μυρία ὥσι
^m πεπονηκότες, ὑμεῖς δὲ μηδὲ ὑπὲρ τῶν οὐρανίων τὴν αὐτὴν
 παρέχησθε σπουδὴν. Εἰ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα λέγοις, ὅτι
 δεινὸν ἢ συνήθεια κλέψαι καὶ τοὺς σφόδρα σπουδάζοντας,
 C ὁμολογῶ μὲν τοῦτο κάγώ· πλὴν κάκεῖνο μετὰ τούτου φημί,
 ὅτι ὥσπερ δεινὸν ἀπατῆσαι, οὕτω καὶ εὐκόλον διορθωθῆναι.

²¹ Jer. ii. 10, 11.

²² Prov. vi. 6, 8.

ἑ ἀναμαχήσασθαι] Sic E. favente Arm. ceteri μάχεσθαι. μαχή-
 σασθαι Edd.

⁸ Incipit τὸ ἡθικόν. B. Arm. Περὶ τοῦ μὴ ὀμνῆναι.
^h μοι] νόμον B. D. ut legem Ge.

¹ φερομένους B. F. p. p. ἐπι-
 θέντες E. F.

^k νῦν om. B. F. ¹ ἐσμὲν] εἰσὶν Edd. Μοχ οἱ τῶν
 θείων παρακούσαντες νόμων E. οἱ τὸν νόμον τὸν θεῖον παραβαίνοντες

B. F. ^m πεπονηκότες B. D. F. p. p. ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν D.

Ἄν γὰρ ἐπιστήσης ἐπὶ τῆς οἰκίας πολλοὺς σαυτῷ φύλακας, οἷον τὸν οἰκέτην, τὴν γυναῖκα, τὸν φίλον, ῥαδίως ὑπὸ πάντων συνωθούμενός τε καὶ συνελαυνόμενος, ἀποστήσῃ τῆς πονηρᾶς συνηθείας. Κὰν δέκα ἡμέρας μόνον αὐτὸ κατορθώσῃς, οὐκέτι δεήσει λοιπὸν ἑτέρον χρόνον, ἀλλὰ κείσεται σοι μετὰ ἀσφαλείας τὸ πᾶν, τῇ τῆς καλλίστης συνηθείας στερρότητι πάλιν ριζωθέν. Ὅταν οὖν ἄρξῃ τοῦτο διορθοῦν, κὰν ἅπαξ, κὰν δεύτερον παραβῇς τὸν νόμον, κὰν τρίτον, κὰν εἰκοστὸν, μὴ ἀπογνῶς· ἀλλὰ πάλιν ἀνάστηθι, καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς αὐτῆς σπουδῆς, καὶ περιέσῃ πάντως. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἐστὶ κακὸν ^η ἐπιπορκία. Εἰ δὲ τὸ ὀμνῦναι τοῦ πονηροῦ, τὸ ἐπιπορκεῖν **Δ** πόσῃ οἴσῃ τὴν τιμωρίαν; Ἐπηνέσατε τὰ εἰρημένα; Ἀλλὰ μοι κρότων οὐ δεῖ, οὐδὲ θορύβων, οὐδὲ ἡχῆς. Ἐν βούλωμαι μόνον, μεθ' ἡσυχίας καὶ ἐπιστήμης ἀκούοντας, ποιεῖν τὰ λεγόμενα. Τοῦτό μοι κρότος, τοῦτο ἐγκώμιον. Ἄν δὲ ἐπαινῇς μὲν τὰ εἰρημένα, μὴ ποιῇς δὲ ὑπὲρ ἐπαινεῖς, μείζων μὲν ἢ κόλασις, πλείων δὲ ἢ κατηγορία, καὶ ἡμῖν αἰσχύνῃ καὶ γέλως. Οὐδὲ γὰρ θεάτρον ἐστὶ τὰ παρόντα, οὐ τραγῳδοὺς κάθησθε θεώμενοι νῦν, ἵνα κροτῇτε μόνον. Διδασκαλεῖόν ἐστὶ τὰ ἐνταῦθα πνευματικόν. Διὸ καὶ τὸ σπουδαζόμενον ἐν ἐστίν, **Ε** ὥστε κατορθῶσαι τὰ εἰρημένα, καὶ διὰ τῶν ἔργων ^ο ἐπιδείξαι τὴν ὑπακοήν. Τότε γὰρ τὸ πᾶν ἐσόμεθα ἀπειληφότες· ὥς νῦν γε καὶ ἀπηγορεύσαμεν λοιπόν. Καὶ γὰρ ^ρ καὶ τοῖς ἰδία συντυγχάνουσιν οὐ διέλιπον ταῦτα παραινῶν, καὶ ὑμῖν κοινῇ διαλεγόμενος, καὶ οὐδὲν ^α ὅλως ὀρῶ γεγενημένον πλέον, ἀλλ' **233** ἔτι τῶν προτέρων ὑμᾶς ἐχομένους στοιχείων· ὑπὲρ ἱκανὸν τῷ διδάσκοντι πολὺν ἐνθεῖναι τὸν ὅκνον. Ὅρα γοῦν καὶ Παῦλον διὰ τοῦτο δυσανασχετοῦντα, ὅτι πολὺν ^ι χρόνον τοῖς προτέροις ἐνδιέτριβον μαθήμασιν οἱ ἀκροαταί. ²³ “Καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι, φησὶ, διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκεσθαι ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ.” Διὸ καὶ ἡμεῖς θρηνοῦμεν καὶ ὀδυρόμεθα. Κὰν ἐπιμένοντας ἴδω, ἀπαγορεύσω λοιπὸν ὑμῖν τῶν ἱερῶν τούτων ἐπιβῆναι προθύρων, καὶ τῶν ἀθανάτων **Β**

²³ Hebr. v. 12.

^η ἢ ἐπιπορκία Edd. p. p. δὲ om. A. Mox Ἄλλ' ἐμοὶ Edd. ^ο ἐπιδείξασθαι B. F. ^ρ καὶ om. B. F. ^α ὅλως] ὅμως A. C. E. ^ι χρόνον om. B. D. F.

μετασχεῖν μυστηρίων, ὥσπερ τοῖς πορνεύουσι καὶ μοιχεύουσι καὶ ἐπὶ φόνοις ἐγκαλουμένοις. Καὶ γὰρ βέλτιον μετὰ δύο καὶ τριῶν τοὺς τοῦ θεοῦ φυλαττόντων νόμους τὰς συνήθεις ἀναφέρειν εὐχὰς, ἢ πλῆθος ἐπισύρεσθαι παρανομούντων καὶ (12) τοὺς ἄλλους διαφθειρόντων. Μὴ μοί τις πλούσιος, μὴ μοί τις δυνάστης ἐνταῦθα φυσάτω, καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνασπάτω. Πάντα μοι ταῦτα μῦθος καὶ σκιά καὶ ὄναρ. Οὐδεὶς γὰρ τῶν νῦν πλουτούντων ἐκεῖ μου προστήσεται, ὅταν ἐγκαλῶμαι καὶ κατηγορῶμαι ὥς μὴ μετὰ τῆς προσηκούσης σφοδρότητος τοὺς τοῦ θεοῦ διεκδικήσας νόμους. Τοῦτο γὰρ, τοῦτο καὶ C τὸν θαυμαστὸν ἐκείνον ³πρεσβύτην ἀπώλεσε, καίτοι βίον παρεχόμενον ἄληπτον· ἀλλ' ὅμως, ἐπεὶ τοὺς τοῦ θεοῦ νόμους πατουμένους ὑπερεῖδεν, ἐκολάζετο μετὰ τῶν παίδων, καὶ τὴν χαλεπὴν ἐδίδου τιμωρίαν. Εἰ δὲ ἔνθα τοσαύτη τῆς φύσεως ἦν ἡ τυραννὶς, ὃ μὴ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀνδρείας τοῖς ἑαυτοῦ παισὶ χρησάμενος οὕτω χαλεπὴν ἔδωκε δίκην, τίνα ἔξομεν συγγνώμην ἡμεῖς, καὶ τῆς τυραννίδος ἐκείνης ἀπηλλαγμένοι, καὶ κολακεία τὸ πᾶν διαφθείροντες; Ἰν' οὖν μὴ καὶ ἡμᾶς καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς προσαπολέσητε, πείσθητε, D παρακαλῶ, καὶ μυρίους ἐξεταστάς καὶ λογιστάς ἑαυτοῖς καταστήσαντες, ἀπαλλάγητε τῆς τῶν ὄρκων συνηθείας, ἵνα ὁδῶ προβαίνοντες ἐντεῦθεν, καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν μετ' εὐκολίας κατορθώσητε πάσης, καὶ τῶν μελλόντων ἀπολαύσητε ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

* πρεσβύτην] + τὸν Ἡλὶ λέγω E. περὶ τοῦ Ἡλεῖ C. in mar.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ.

¹ Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη· ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ²³⁴ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγὼνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. Καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. B

ὍΡΑΣ ὅτι οὐ περὶ ὀφθαλμοῦ τὰ πρότερα ἔλεγεν, ἡνίκα ἐνομοθέτει ὀφθαλμὸν ἐκκόπτειν ^a τὸν σκανδαλίζοντα, ἀλλὰ περὶ τοῦ διὰ φιλίας βλάπτοντος ἡμᾶς, καὶ εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας ἐμβάλλοντος βάραθρον; Ὁ γὰρ τοσαύτην ἐνταῦθα ποιούμενος τὴν ὑπερβολὴν, καὶ μηδὲ ἐτέρου ἐξορύττοντος τὸν ὀφθαλμὸν ἐπιτρέπων ἐκκόψαι τὸν ἐκείνου, πῶς ἂν τὸν ἑαυτοῦ ἐκκόπτειν ἐνομοθέτησεν; Εἰ δέ τις τοῦ παλαιοῦ κατηγορεῖ νόμου, διὰ τὸ κελεύειν οὕτως ^b ἀμύνεσθαι, σφόδρα μοι C δοκεῖ σοφίας νομοθέτη πρεπούσης ἀπειρος εἶναι, καὶ καιρῶν δύναμιν ἀγνοεῖν, καὶ συγκαταβάσεως κέρδος. Ἄν γὰρ ^c ἐννοήσῃ, τίνες ἦσαν οἱ ταῦτα ἀκούοντες, καὶ πῶς διακείμενοι, καὶ πότε τὴν νομοθεσίαν ἐδέξαντο ταύτην, σφόδρα ἀποδέξεται τοῦ νομοθέτου τὴν σοφίαν, καὶ ὄψεται ὅτι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὁ ἐκεῖνα καὶ ταῦτα νομοθετήσας ἐστὶ, καὶ σφόδρα χρησίμως ἐκάτερα καὶ μετὰ τοῦ προσήκοντος γράψας καιροῦ. Καὶ γὰρ εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν τὰ ὑψηλὰ ταῦτα καὶ ὑπέρογκα εἰσήγαγε παραγγέλματα, οὐτ' ἂν ταῦτα ἐδέξαντο, οὔτε ἐκεῖνα· νυνὶ δὲ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι ἐκάτερα διαθεῖς, τὴν D οἰκουμένην δι' ἀμφοτέρων ^d κατώρθωσεν ἅπασαν. Ἄλλως δὲ καὶ τοῦτο ἐκέλευσεν, οὐχ ἵνα τοὺς ἀλλήλων ἐκκόπτωμεν ὀφθαλμοὺς, ἀλλ' ἵνα παρ' ἑαυτοῖς τὰς χεῖρας κατέχωμεν. Ἡ γὰρ ἀπειλὴ τοῦ παθεῖν τὴν ἐπὶ τὸ δρᾶσαι ὁρμὴν ^e διεκώλυσε.

¹ Cap. v. v. 38, 39, 40.

ΗΟΜ. XVIII. ^a τὸν om. B. F. ^b ἀμύνασθαι A. D. et saepius.
^c ἐννοήσης . . . ἀποδέξῃ . . . ὄψει Edd. ^d διώρθωσεν B. ^e διεκώλυε D. ἐκώλυσε F.

Καὶ οὕτω δὴ πολλὴν ἡρέμα ὑποσπεύρει τὴν φιλοσοφίαν, ὅπου γε παθόντα τοῖς ἴσοις ἀμύνεσθαι κελεύει· καίτοι γε μείζονος κολάσεως ἄξιος ἦν ὁ τῆς παρανομίας ταύτης κατάρξας, καὶ τοῦτο ὁ τοῦ δικαίου λόγος ἁπαιτεῖ. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ φιланθρωπίαν ἐβούλετο κεράσαι τῷ δικαίῳ, τὸν μείζονα
 Ε πλημμελήσαντα ἐλάττονι τῆς ἀξίας καταδικάζει τιμωρίᾳ, παιδεύων ^ε καὶ ἐν τῷ πάσχειν πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἐπιείκειαν. Εἰπὼν τοίνυν τὸν παλαιὸν νόμον, καὶ ἀναγνούς αὐτὸν ἅπαντα, δείκνυσι πάλιν οὐ τὸν ἀδελφὸν ὄντα τὸν ταῦτα (12) ἐργασάμενον, ἀλλὰ τὸν πονηρόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν· “ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ.” Οὐκ εἶπε, μὴ ἀντιστῆναι τῷ ἀδελφῷ, ἀλλὰ, τῷ πονηρῷ· δεικνὺς ὅτι ἐκείνου κινούντος ταῦτα τολμᾶται, καὶ ταύτῃ τὸ πολὺ τῆς ὀργῆς τῆς πρὸς τὸν πεποιηκότα χαλῶν καὶ ὑποτεμνόμενος,
 235 τῷ τὴν αἰτίαν ἐφ' ἑτέρον μεταθεῖναι. Τί οὖν; οὐ χρὴ ἡμᾶς ἀνθίστασθαι τῷ πονηρῷ; φησί. Δεῖ μὲν, οὐ τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ· ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἐπέταξε, τῷ παρέχειν ἑαυτὸν πάσχειν κακῶς· οὕτω γὰρ αὐτοῦ περιέσῃ. Οὐδὲ γὰρ πυρὶ σβέννυται πῦρ, ἀλλ' ὕδατι πῦρ. Ἰνα δὲ μάθῃς ὅτι καὶ ἐν τῷ παλαιῷ νόμῳ ὁ παθὼν κρατεῖ μᾶλλον, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ στεφανούμενος, ἐξέτασον αὐτὸ τὸ γινόμενον, καὶ ὅψῃ πολλὴν αὐτοῦ τὴν προεδρίαν οὔσαν. Ὁ μὲν γὰρ ἄρξας χειρῶν ἀδίκων, ἀμφοτέρους ^η αὐτὸς ἔσται ἀνηρηκῶς τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τὸν τοῦ πλησίον, καὶ τὸν αὐτοῦ. Διὸ καὶ μισεῖται παρὰ πάντων
 Β δικαίως, καὶ μυρίαις βάλλεται κατηγορίαις. Ὁ δὲ ἡδικημένος, καὶ μετὰ τὸ τοῖς ἴσοις ἀμύνεσθαι, οὐδὲν ἔσται δεινὸν πεποιηκώς. Διὸ καὶ πολλοὺς ἔχει τοὺς συναλγούντας, ἅτε καθαρὸς ὢν, καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι, ταύτης τῆς πλημμελείας. Καὶ τὰ μὲν τῆς συμφορᾶς ἴσα ἀμφοτέροις· τὰ δὲ τῆς δόξης οὐκ ἴσα, ^ι οὔτε παρὰ θεῷ, οὔτε παρὰ ἀνθρώποις. Διόπερ λοιπὸν ^κ οὐδὲ τὰ τῆς συμφορᾶς ἴσα. Ἀρχόμενος μὲν οὖν ἔλεγεν· “ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐίκῃ, καὶ ὁ μωρὸν καλῶν, ἔνοχος ἔσται τῇ γέέννῃ τοῦ πυρός·” ἐνταῦθα δὲ καὶ πλείονα ἁπαιτεῖ φιλοσοφίαν, οὐ μόνον κελεύων ἡσυχάζειν τὸν πάσχοντα κακῶς, ἀλλὰ καὶ ἀντιφιλοτιμεῖσθαι μείζονως, τὴν

^ε ἀπῆτει B. F. ^ε καὶ] ὡς καὶ B. F. ἐπιδείκνυσθαι] + χρὴ iidem.
^η αὐτός] τε αὐτός D. E. F. ^ι οὐδὲ Edd. οὐδὲ bis Say. ^κ οὔτε
 A. C. E.

ἐτέραν παρέχοντα σιαγόνα. Τοῦτο δὲ λέγει, οὐ περὶ τῆς τοιαύτης πληγῆς νομοθετῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἀνεξικακίαν παιδεύων ἡμᾶς. Ὡσπερ γὰρ ὅταν λέγῃ, ὅτι “ὁ καλῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μωρὸν, ἔνοχος ἔσται τῇ ἰγέεννῃ,” οὐ περὶ τοῦ ῥήματος τούτου λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ λοιδορίας ἀπάσης· οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα, οὐχ ἵνα ῥαπιζόμενοι φέρωμεν γενναίως, νομοθετεῖ, ἀλλ’ ἵνα καὶ πᾶν ὁτιοῦν πάσχοντες μὴ θορυβώμεθα. Διὰ τοῦτο κάκει τὴν ἐσχάτην ὕβριν ὁ ἐπελέξατο, καὶ ἐνταῦθα τὴν μάλιστα δοκούσαν εἶναι πληγὴν ἐπονείδιστον, τὴν ὁ ἐπὶ σιαγόνος, καὶ πολλὴν ἔχουσαν τὴν ὕβριν τέθεικε. Κελεύει δὲ τοῦτο, ὑπὲρ τε τοῦ πλήττοντος, ὑπὲρ τε τοῦ πληττομένου τὸν λόγον ποιούμενος. Ὁ τε γὰρ ὕβρισμένος, οὐδὲν ἡγήσεται πάσχειν δεινόν, οὕτω παρεσκευασμένος φιλοσοφεῖν· (οὐδὲ γὰρ τῆς ὕβρεως αἴσθησιν λήψεται, ἅτε ἀγωνιζόμενος μᾶλλον νῆ τυπτόμενος) ὁ τε ἐπηρεάζων κατασυχνθεὶς οὐκέτι δευτέραν ἐπάξει πληγὴν, καὶ θηρίου παντὸς χαλεπώτερος ἢ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ προτέρα σφόδρα ἑαυτοῦ καταγνώσεται. Οὐδὲν γὰρ οὕτω κατέχει τοὺς ἀδικοῦντας, ὥς τὸ φέρειν τοὺς ἀδικουμένους ἐπιεικῶς τὰ γινόμενα· οὐ κατέχει δὲ μόνον τῆς προσωτέρω ῥύμης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς φθάσασιν μετανοῆσαι παρασκευάζει, καὶ θαυμάζοντας τὴν ἐπιείκειαν ἁναχωρεῖν, καὶ οἰκειότερους καθίστησι, καὶ δούλους, οὐχὶ φίλους μόνον, ἀντὶ ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ποιεῖ· ὥσπερ οὖν τὸ ἀμύνεσθαι, τὰ ἐναντία ἅπαντα ἀμφοτέρους τε γὰρ κατασχύνει καὶ χεῖρους κατασκευάζει, καὶ τὴν ὀργὴν εἰς μείζονα ἀνάγει φλόγα· καὶ πολλάκις καὶ εἰς θάνατον καταστρέφει περαιτέρω τὸ δεινὸν προβαῖνον. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον ῥαπιζόμενον ἐκέλευσε μὴ ὀργίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐμπιπλᾶν αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπέταξεν, ἵνα μὴδὲ τὸ πρότερον δόξης ἄκων ὑπομεμενηκέναι. Οὕτω γὰρ καὶ ἀναίσχυντον ὄντα καὶ αἰρία δυνήσῃ πληῆσαι πληγὴν μᾶλλον, ἢ εἰ τῇ χειρὶ ἐπληξας, καὶ ἀναισχυντότερον ὄντα ἐπιεικέστερον ποιήσεις.

¹ γεέννη] + τοῦ πυρὸς Edd.   ² ῥαπιζόμενοι] + μόνον Edd.   ³ ἐξελέξατο F. ὑπελέξατο A.   ⁴ ἐπὶ] + τῆς B. F.   ⁵ ἀναχωρεῖν] πείθει ἀναχωρεῖν A. οὕτως ἀναχωρεῖν F.   ⁶ ἅπαντα om. A. B. C. D. F.   ⁷ ἀνάγει] ἀνάπτει A. καὶ πολλάκις] πολλάκις δὲ A.   ⁸ αἰρία (hoc D.) . . . πληγὴν B. F.   ⁹ ἀνθαδέστερον B.

“Τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν,
 B ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.” Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ πληγῶν μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ^ν χρημάτων βούλεται τὴν τοιαύτην ἀνεξικακίαν
 παρέχεσθαι. Διὸ πάλιν τὴν αὐτὴν τίθησιν ὑπερβολήν.
 Ὡς περ γὰρ ἐκεῖ κελεύει νικᾶν ἐν τῷ πάσχειν, οὕτω καὶ
 ἐνταῦθα τῷ ἀφαιρεῖσθαι πλείονα ὧν ^ω ὁ πλεονεκτῶν προσ-
 ἐδόκησε. Πλὴν ^χ οὐχ ἀπλῶς αὐτὸ τέθεικεν, ἀλλὰ μετὰ προσ-
 θήκης. Οὐ γὰρ εἶπε, δὸς τῷ αἰτοῦντι τὸ ἱμάτιον, ἀλλὰ
 “τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι” τουτέστιν, ἐὰν εἰς δικαστήριον
 ἔλκη καὶ πράγματά σοι παρέχη. Καὶ ὥς περ εἰπὼν μὴ (12)
 καλεῖν μωρὸν, μηδὲ ὀργίζεσθαι εἰκῇ, προῖων πλέον ἀπήτη-
 σεν, ἡνίκα ἐκέλευσε καὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα παρέχειν· οὕτω
 C καὶ ἐνταῦθα, εἰπὼν εὐνοεῖν τῷ ἀντιδικῷ, πάλιν ἐπιτείνει τὸ
 ἐπίταγμα. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἂ βούλεται λαβεῖν κελεύει
 δοῦναι, ἀλλὰ καὶ πλείονα ἐπιδείξασθαι φιλοτιμίαν. Τί οὖν;
 γυμνὸς μέλλω περιϋέναι; φησίν. Οὐκ ἂν ἦμεν γυμνοὶ, εἰ
 τούτοις ἐπειθόμεθα μετὰ ἀκριβείας· ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλεί-
 ονα πάντων ἂν ἦμεν περιβεβλημένοι. Πρῶτον μὲν γὰρ
 οὐδεὶς ἂν οὕτω ^γ διακειμένοις ἐπέθετο· δεύτερον δέ, εἰ καὶ
 ἔτυχέ τις οὕτως ἄγριος καὶ ἀνήμερος, ὥς καὶ μέχρι τοσού-
 του προελθεῖν, ἀλλὰ πολλῷ πλείους ἂν ἐφάνησαν οἱ τὸν
 οὕτω φιλοσοφούντα οὐχ ἱματίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ σαρκὶ
 τῇ ἐαυτῶν, εἶγε οἷόν τε ἦν, περιβάλλοντες. Εἰ δέ καὶ
 D ἐχρῆν γυμνὸν περιϋέναι διὰ τοιαύτην φιλοσοφίαν, οὐδὲ οὕτως
 αἰσχρὸν ἦν. Ἐπεὶ καὶ ² ὁ Ἀδὰμ γυμνὸς ἦν ἐν τῷ παραδείσῳ,
 καὶ οὐκ ἡσχύνετο· καὶ ³ ὁ Ἡσαΐας γυμνὸς καὶ ἀνυπόδετος,
 καὶ πάντων Ἰουδαίων λαμπρότερος ἦν· καὶ ὁ Ἰωσήφ δέ, ὅτε
 ἀπεδύσατο, τότε μάλιστα ἔλαμψεν. Οὐ γὰρ τὸ οὕτω γυ-
 μνουσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ οὕτως ἐνδύεσθαι, καθάπερ νῦν ἡμεῖς
 ἱματίοις πολυτελέσι, τοῦτο καὶ αἰσχρὸν καὶ καταγέλαστον.
 Διὰ τοι τοῦτο ἐκείνους μὲν ὁ θεὸς ἐπήνεσε, τούτοις δέ
 ἐγκαλεῖ, καὶ διὰ προφητῶν καὶ δι’ ἀποστόλων. Μὴ τοίνυν
 E ἀδύνατα εἶναι νομίζωμεν τὰ ἐπίταγματα. Καὶ γὰρ μετὰ τοῦ
 συμφέροντος σφόδρα ἐστὶν εὐκόλα, ἐὰν νήφωμεν· καὶ τοσοῦ-

² Gen. ii. 25.³ Esai. xx. 3.

^ν χρημάτων] + ζημίας B. D. F.   ^ω ὁ τὸ πλεονεκτεῖν θέλων B. F.
^χ οὐχ] + οὕτως B. F.   οὐχ οὕτως αὐτὸ ἀπλῶς F.   ^γ διακειμένος Mor.
Ben. ἐπέθετο] Sic B. F. Ep. ceteri ἐπίθοιτο.

τον ἔχει τὸ κέρδος, ὡς μὴ μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους τοὺς ἐπηρεάζοντας τὰ μέγιστα ὠφελεῖν. Καὶ τοῦτο μάλιστα αὐτῶν ἐστὶ τὸ ἐξαίρετον, ὅτι ² πείθοντες ἡμᾶς πάσχειν κακῶς, διὰ τῶν αὐτῶν καὶ τοὺς ποιῶντας διδάσκουσι φιλοσοφεῖν. Ὅταν γὰρ ἐκεῖνος μὲν ἡγήται μέγα τὸ τὰ ²³⁷ ἐτέρων λαμβάνειν, σὺ δὲ αὐτῷ δείξης, ὅτι σοι κούφον καὶ ἂ μὴ αἰτεῖ δοῦναι, καὶ ἀντίρροπον φιλοτιμίαν εἰσαγάγῃς τῆς ἐκείνου πτωχείας, καὶ φιλοσοφίαν τῆς ἐκείνου πλεονεξίας, ἐννόητον ὅσης ἀπολαύσεται διδασκαλίας, οὐ διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν παιδευόμενος καταφρονεῖν μὲν κακίας, ἐφίεσθαι δὲ ἀρετῆς. Οὐδὲ γὰρ ἑαυτοῖς χρησίμους ἡμᾶς ³ εἶναι βούλεται ὁ θεὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλησίον ἅπασιν. Ἄν μὲν οὖν ὁρῶς, καὶ μὴ δικάσῃ, τὸ σαυτοῦ συμφέρον ἐζήτησας ⁴ μόνον· ἂν δὲ προσδῶς καὶ ἕτερον, κἀκεῖνον βελτίω ⁵ ποιήσας ἐξέπεμψας. Τοιοῦτόν ἐστὶ τὸ ἄλλας, ὅπερ αὐτοὺς εἶναι βούλεται καὶ γὰρ ⁶ ἑαυτὸ συγκροτεῖ, καὶ τὰ ἄλλα διακρατεῖ σώματα, οἷς ἂν ὁμιλήσῃ· ⁷ τοιοῦτόν ἐστὶ τὸ φῶς· καὶ γὰρ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις φαίνει. Ἐπεὶ οὖν ἐν τάξει σε τούτων κατέστησε, ⁸ ὠφέλησον καὶ τὸν ἐν σκότῳ καθημένον, καὶ δίδαξον αὐτόν, ὅτι οὐδὲ τὸ ⁹ πρότερον βία ἔλαβε· πείσον ὅτι οὐκ ἐπηρέασεν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς αἰδεσιμώτερος ἔσῃ καὶ σεμνότερος, εἰ δὲ δείξης ὅτι ἐχαρίσω, καὶ οὐχ ἡρπάγῃς.

Ποίησον τοίνυν αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν διὰ τῆς σῆς ἐπιεικειάς φιλοτιμίαν σὴν. Εἰ δὲ μέγα τοῦτο εἶναι νομίζεις, ἀνάμεινον, καὶ ὅψι σαφῶς, ὅτι οὐδέπω πρὸς τὸ τέλειον ¹⁰ ἀπήντηκας. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἴσταται σοι ὁ τοὺς περὶ ἀνεξικακίας τιθεὶς νόμος, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω πρόεισιν, οὕτω λέγων· ¹¹ “εἰάν τις σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἐν, ὕπαγε μετ’ αὐτοῦ δύο.” Εἶδες ὑπερβολὴν φιλοσοφίας; Μετὰ γοῦν τὸ ¹² δοῦναι τὸν χιτῶνα καὶ τὸ ἱμάτιον, οὐδὲ εἰ γυμνῷ τῷ σώ-

⁴ v. 41.

² πείθοντα B. E.   ³ εἶναι] + μόνον C. D. Post βούλεται habent B. F.   ⁴ μόνον om. B. F.   p. p. προδῶς A. et pr. D.   ⁵ ἑαυτῷ] Sic B. Sav. ceteri ἐαυτῷ.   ⁶ Sic A. E. Arm. et margo Ge. ceteri τοιοῦτός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός.   p. p. καὶ γὰρ καὶ ἑαυτῷ B. F.   ⁷ ὠφέλησον] φώτισον Ge. Mor. Ben.   ⁸ πρῶτον B. F.   ⁹ δοῦναι] + τὴν. σιαγόνα καὶ B. D. F.   οὐδὲ εἰ . . . χρῆσθαι] εἰ καὶ . . . κεχρῆσθαι B. F.

ματι χρῆσθαι βούλοιτο ὁ ἐχθρὸς πρὸς ^h ταλαιπωρίας καὶ
πόνους, οὐδὲ οὕτως αὐτὸν δεῖ κωλύειν, φησί. Πάντα γὰρ
βούλεται κεκτῆσθαι ἡμᾶς κοινὰ, καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ
χρήματα, καὶ τοῖς ⁱ δεομένοις καὶ τοῖς ὑβρίζουσι· τὸ μὲν γὰρ
ἀνδρείας, τὸ δὲ φιλανθρωπίας ἐστί. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν·
D “ἐάν τις σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ’ αὐτοῦ δύο”
ἀνωτέρω σε ἀνάγων πάλιν, καὶ τὴν αὐτὴν φιλοτιμίαν ἐπι-
δείκνυσθαι κελεύων. Εἰ γὰρ ἄπερ ἀρχόμενος ἔλεγεν, ἐλάτ-
τονα ὄντα τούτων πολλῶ, τοσούτους ἔχει μακαρισμοὺς,
ἐννόησον οἷα λῆξις τοὺς ταῦτα κατορθοῦντας ἀναμένει, καὶ
τίνες ^k καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων γίνονται, ἐν ἀνθρωπίνῳ σώ-
ματι καὶ παθητῷ ἀπάθειαν ἅπασαν κατορθοῦντες. “Ὅταν
γὰρ ^l μήτε ὕβρεσι καὶ πληγαῖς, μήτε χρημάτων ἀφαιρέσει
E δάκνωνται, μήτε ἄλλῳ μηδενὶ εἰκῶσι τοιούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπι-
δαψιλεύωνται τῷ πάθει μᾶλλον, σκόπησον οἷα αὐτοῖς κατα- (12)
σκευάζεται ἡ ψυχὴ. Διὰ δὲ τοῦτο ὅπερ ἐπὶ τῶν πλη-
γῶν, ὅπερ ἐπὶ τῶν χρημάτων, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἐκέλευσε
ποιεῖν. Τί γὰρ λέγω, φησὶν, ὕβριν καὶ χρήματα; Καὶ
αὐτῷ τῷ σώματί σου βούληται εἰς πόνον χρήσασθαι καὶ
238 κάματον, καὶ τοῦτο ἀδίκως, πάλιν νίκησον καὶ ὑπέρβηθι τὴν
ἀδικον ἐπιθυμίαν ἐκείνου. Τὸ γὰρ ἀγγαρεύσαι τοῦτό ἐστι,
τὸ ἀδίκως ἐλκύσαι, καὶ ἄνευ λόγου τινὸς, καὶ ἐπηρεάζοντα.
Ἀλλ’ ὅμως καὶ πρὸς τοῦτο ἔσο παρατεταγμένος, ὥστε πλεον
παθεῖν, ἢ ἐκείνος βούλεται ποιῆσαι. ⁵ “Τῷ αἰτοῦντί σε
δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς.”
Ταῦτα ἐκείνων ἐλάττονα· ἀλλὰ μὴ θαυμάσης· τοῦτο γὰρ
εἴωθεν αἰεὶ ποιεῖν, ἀναμιγνὺς τοῖς μεγάλοις τὰ μικρά. Εἰ
δὲ ταῦτα μικρὰ πρὸς ἐκεῖνα, ἀκούετῳσαν οἱ τὰ ἐτέρων λαμ-
βάνοντες, οἱ πόρναις τὰ ^m ἑαυτῶν διανέμοντες, καὶ διπλῆν
B ἑαυτοῖς ἀνάπτοντες πυρὰν, καὶ διὰ τῆς προσόδου τῆς ἀδίκου,
καὶ διὰ τῆς δαπάνης τῆς ὀλεθρίας. Δάνεισμα δὲ ἐνταῦθα οὐ
τὸ μετὰ τῶν τόκων λέγει συμβόλαιον, ἀλλὰ τὴν χρῆσιν
ἀπλῶς. Ἀλλαχοῦ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπιτείνει, λέγων ἐκείνοις
διδόναι, παρ’ ὧν οὐ προσδοκῶμεν ἀπολαμβάνειν.

⁵ v. 42.

^h ταλαιπωρίας] τιμωρίας A. C. D. E. ⁱ δεομένοις] + παρέχειν
A. C. Non legit Ge. ^k καὶ quod vulgo deest, e cod. E. ad-
sumsi. ^l μήτε] Sic B. E. F. vulgo μηδέ. μήτε ὕβρεσι μήτε
πληγαῖς F. ^m αὐτῶν A. B. D. E.

“Ἐκούσατε ὅτι ἐρρέθη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζόντων ὑμᾶς· εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς· ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.” C
 Ὅρα τὴν κορωνίδα τῶν ἀγαθῶν πῶς ἐπέθηκεν ἐσχάτην. Διὰ γὰρ τοῦτο παιδεύει, μὴ μόνον ῥαπιζόμενον φέρειν, ἀλλὰ καὶ παρέχειν τὴν δεξιὰν σιαγόνα, μηδὲ μόνον τῷ χιτῶνι τὸ ἱμάτιον προστιθέναι, ἀλλὰ καὶ δύο συνοδεύειν μίλια τῷ ἐν ἀγγαρεύοντι, ἵνα τὸ πολλῶ πλεόν τούτων μετ’ εὐκολίας δέξῃ πάσης. Καὶ τί τούτων πλεόν ἐστί; φησί. Τὸ τὸν ποιοῦντα ταῦτα μηδὲ ἐχθρόν ἔχειν· μᾶλλον δὲ καὶ τούτου ἕτερόν τι πλεόν. Οὐ γὰρ εἶπε, μὴ μισήσῃς, ἀλλὰ, ἀγάπησον· οὐκ εἶπε, μὴ ἀδικήσῃς, ἀλλὰ, καλῶς ποιήσον. Εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, καὶ τούτων αὐτῶν ἑτέραν ὕψεται προσθήκην πολλῶ D μείζονα τούτων. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἐκέλευσεν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ καὶ εὐχεσθαι. Εἶδες ὅσους ἀνέβη βαθμοὺς, καὶ πῶς εἰς αὐτὴν ἡμᾶς τὴν κορυφὴν ἔστησε τῆς ἀρετῆς; Σκόπει δὲ ἄνωθεν ἀριθμῶν. Πρῶτός ἐστι βαθμὸς, μὴ ἄρχειν ἀδικίας· δεύτερος, μετὰ τὸ ἄρξασθαι, τοῖς ἴσοις ἁμύνεσθαι· τρίτος, μὴ δρᾶσαι τὸν ἐπηρεάζοντα ταῦτα ἃ ἔπαθεν, ἀλλ’ ἡσυχάσαι· τέταρτος, τὸ καὶ παρασχεῖν ἑαυτὸν εἰς τὸ παθεῖν κακῶς· πέμπτος, τὸ καὶ πλεόν παρασχεῖν ἢ ἐκεῖνος βούλεται ὁ ποιήσας· ἕκτος, E τὸ μὴ μισῆσαι τὸν ταῦτα ἐργασάμενον· ἑβδομος, τὸ καὶ ἀγαπῆσαι· ὄγδοος, τὸ καὶ εὐεργετῆσαι· ἑνατος, τὸ καὶ τὸν θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ παρακαλεῖν. Εἶδες ὕψος φιλοσοφίας; Διὰ τοι τοῦτο καὶ λαμπρὸν τὸ ἔπαθλον ἔχει. Ἐπειδὴ γὰρ μέγα ἦν τὸ ἐπίταγμα, καὶ νεανικῆς δεόμενον ψυχῆς καὶ πολλῆς τῆς

E

G v. 43-45.

ἡ ὑμᾶς] + καὶ διωκόντων E. ὅμοιοι] υἱοὶ B. C. D. F. 1 Mosq.

ῥαπιζόμενος A. C. D. p. p. ἀλλὰ deest in codd. praeter E. etiam in Ge. sed tuetur Arm. ἄλλα] + καὶ C. ἄρξαι E. Totus

locus sic vulgo legitur: μετὰ τὸ ἄρξασθαι, τὸν ἀδικούντα τοῖς ἴσοις μὴ ἁμύνεσθαι. Verba τὸν ἀδικούντα desunt in omnibus. Negantem particulam cur cum uno cod. E. deleverim, in adnot. dicturus sum.

ἁμύνεσθαι B. C. E. Mox ἄπερ ἔπαθεν A. B. F. ἐργαζόμενον B. D. F.

- 239 σπουδῆς, καὶ μισθὸν αὐτῷ τίθησι τοιοῦτον, οἷον οὐδενὶ τῶν προτέρων. Οὐ γὰρ γῆς ἐνταῦθα μέμνηται, καθάπερ ἐπὶ τῶν πρᾶων· οὔτε παρακλήσεως καὶ ἐλέου, καθάπερ ἐπὶ τῶν πενθούντων καὶ ἐλεημόνων· οὔτε βασιλείας οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ πάντων τούτων ἦν φρικωδέστερον, τὸ γενέσθαι ὁμοίους τῷ θεῷ, ὡς ἀνθρώπους γενέσθαι εἰκός. “Ὅπως ὦ γὰρ γένησθε, φησὶν, ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς.” Σὺ δέ μοι παρατήρει, πῶς οὐδὲ ἐνταῦθα, οὐδὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν πατέρα ἑαυτοῦ καλεῖ· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν θεὸν καὶ βασιλέα μέγαν, ὅτε περὶ τῶν ὄρκων διελέγετο· ἐνταῦθα δὲ πατέρα αὐτῶν.
- B** Ποιεῖ δὲ τοῦτο, τῷ προσήκοντι καιρῷ τοὺς περὶ τούτων τηρῶν λόγους. Εἶτα καὶ ὡς προσάγων τὴν ὁμοιότητα, φησὶν, “ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.” Καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς οὐ μόνον οὐ μισεῖ, φησὶν, ἀλλὰ καὶ εὐεργετεῖ τοὺς ὑβρίζοντας. Καίτοιγε οὐδαμῷ ὅ τὸ γινόμενον ἴσον, οὐ μόνον διὰ τὴν τῆς εὐεργεσίας ὑπερβολὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῆς ἀξίας ὑπεροχὴν. (130) Σὺ μὲν γὰρ παρὰ τοῦ ὁμοδούλου καταφρονῇ, ἐκεῖνος δὲ παρὰ τοῦ δούλου καὶ μυρία εὐεργετηθέντος· καὶ σὺ μὲν ῥήματα χαρίζῃ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ πράγματα πολὺ μεγάλα καὶ θαυμαστά, τὸν ἥλιον ἀνάπτων, καὶ τοὺς ἐτησίους
- C** ὄμβρους διδούς. Ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω δίδωμι ἴσον εἶναι, ὡς ἄνθρωπον ἐγχωρεῖ εἶναι. Μὴ τοίνυν μίσει τὸν ποιῶντα κακῶς, τοιούτων ὄντα σοι πρόξενον ἀγαθῶν, καὶ εἰς τοσαύτην ἄγοντά σε τιμὴν· μὴ καταρῶ τῷ ἐπηρεάζοντι· ἐπεὶ τὸν μὲν πόνον ὑπέστης, τοῦ δὲ καρποῦ ἀπεστερήθης· καὶ τὴν μὲν ζημίαν οἴσεις, τὸν δὲ μισθὸν ἀπολεῖς· ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶν ἀνοίας, τὸ χαλεπώτερον ὑπομείναντας. τὸ ἔλαττον τούτου μὴ φέρειν. Καὶ πῶς ἐνὶ τοῦτο γενέσθαι; φησί. Θεὸν ἰδὼν ἄνθρωπον γινόμενον, καὶ τοσοῦτον καταβάλλοντα, καὶ τοσαῦτα
- D** παθόντα διὰ σέ, ἐρωτᾷς ἔτι καὶ ἀμφιβάλλεις, πῶς δυνατόν τοις ὁμοδόλοις ἀφείναι τὰς ἀδικίας; Οὐκ ἀκούεις αὐτοῦ ἐν τῷ σταυρῷ λέγοντος· ⁷ “ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν;”

⁷ Luc. xxiii. 34.

^ν γὰρ γένησθε] γένησθε γὰρ A. γὰρ om. Edd. p. p. ἐν τοῖς οὐρανοῖς B. F. ^ω προσάγων] Sic E. et “unus” apud Ben. proferens Ge. ceteri cum Mor. προῖων. Εἶτα ἐπεξηγούμενος τὴν ὁμοιότητα Sav. quem secutus est Montef. ^α αὐτὸς] καὶ αὐτὸς C. F. ^ν τοῦ] τοῦτο A. C.

Οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος, ⁸ ὅτι ὁ ἀναβάς ἄνω καὶ καθή-
 μενος ἐν δεξιᾷ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν; Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ
 μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν, τοῖς ἀνηρηκόσιν
 Ἰουδαίοις ^z ἔπεμπε τοὺς ἀποστόλους τὰ μυρία οἴσοντας ἀγα-
 θὰ, καὶ ταῦτα μυρία μέλλοντας παρ' αὐτῶν πᾶσχειν δεινὰ;
 Ἀλλὰ σὺ μεγάλα ἠδίκησαι; Καὶ τί τοιοῦτον πέπονθας, οἶον
 ὁ σὸς δεσπότης, δεσμούμενος, μαστιζόμενος, ραπιζόμενος, E
 παρὰ οἰκετῶν ἐμπτυόμενος, θάνατον ὑπομένων, καὶ θάνατον
^a τὸν θανάτων ἀπάντων αἰσχιστον, μετὰ ^b μυρίας εὐεργεσίας;
 Εἰ δὲ καὶ μεγάλα ἠδίκησαι, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα εὐεργέ-
 τησον, ἵνα καὶ σαυτῷ λαμπρότερον ποιήσης τὸν στέφανον,
 καὶ τὸν ἀδελφὸν τῆς ἐσχάτης ἀπαλλάξης ἁρρώστιας. Ἐπεὶ
 καὶ ^c οἱ ἱατροὶ, ὅταν λακτίζονται καὶ ὑβρίζονται παρὰ τῶν 240
 μαινομένων, τότε μάλιστα αὐτοὺς ἐλεοῦσι, καὶ παρασκευά-
 ζονται πρὸς τὴν ἐκείνων διόρθωσιν, εἰδότες ὅτι τῆς ὑπερ-
 βολῆς τοῦ νοσήματος ἡ ὑβρις ἐστί. Καὶ σὺ τοίνυν τάν-
 την περὶ τῶν ἐπιβουλευόντων ἔχε τὴν γνώμην, καὶ οὕτω
 κέχρησο τοῖς ἀδικούσιν· ἐκεῖνοι γὰρ εἰσι μάλιστα οἱ νοσοῦν-
 τες καὶ τὴν βίαν ὑπομένοντες ^d ἅπασαν. Ἀπάλλαξον τοίνυν
 αὐτὸν τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐπηρείας, καὶ δὸς ἀφεῖναι τὴν
 ὀργὴν, καὶ δαίμονος ἐλευθέρωσον χαλεποῦ, τοῦ θυμοῦ. Καὶ
 γὰρ ^e δαιμονῶντας ἐὰν ἴδωμεν, δακρύομεν, οὐχὶ καὶ ^f αὐτοὶ
 σπουδάζομεν δαιμονᾶν. Τοῦτο καὶ νῦν ποιῶμεν ἐπὶ τῶν ὀργι-
 ζομένων· καὶ γὰρ ἐκείνοις εἰκάσιν οἱ θυμούμενοι· μᾶλλον δὲ B
 κάκεινων εἰσὶν ἀθλιώτεροι, μετὰ αἰσθήσεως μαινόμενοι. Διὸ
 καὶ ἀσύγνωστος αὐτῶν ἡ παραπληξία. Μὴ τοίνυν ἐπέμ-
 βαινε κειμένῳ, ἀλλὰ καὶ ἐλέει. Καὶ γὰρ ^g ἂν ὑπὸ χολῆς
 ἐνοχλούμενον καὶ σκοτοδινῶντα καὶ ἐμέσαι ἐπειγόμενον τὸν
 πονηρὸν τοῦτον χυμὸν ἴδωμεν, χεῖρα ὀρέγομεν, καὶ διαβασ-
 τάζομεν σπαραττόμενον, καὶ τὸ ἱμάτιον μολύνωμεν, οὐκ
^h ἐπιστρεφόμεθα, ἀλλ' ἐν μόνον ζητοῦμεν, ὅπως ἐκείνον ἀπαλ-
 λάξωμεν τῆς χαλεπῆς ταύτης στενοχωρίας. Τοῦτο τοίνυν

⁸ Rom. viii. 34.

^z ἔπεμψε B. F.   ^a τὸν] τῶν B. D.   ^b μυρίας] τὰς μυρίας
 C. E.   p. p. ante μεγάλα om. B. F.   ^c οἱ om. A. C.   ^d ἅπασαν
 om. B. D. F.   Tuentur Interpp.   ^e δαιμονῶντα B. F.   ^f αὐτοῖ]
 + δὲ Edd.   οὐχ ἵνα καὶ αὐτοὶ C.   ^g ἂν] + τινα B.   Habet, sed post
 ἐνοχλούμενον, E.   post χολῆς Edd.   ^h ἐπιστρεφόμεθα] Sic omnes
 mei.   ἀποστρεφόμεθα Edd. Verss.

καὶ ἐπὶ τούτων ποιῶμεν, καὶ διαβαστάζωμεν ἐμῶντας καὶ
 σπαρattoμένους· ¹μηδὲ πρότερον ἀφῶμεν, ἕως ἂν ἅπασαν
 C ἀπόθῃται τὴν πικρίαν. Καὶ τότε σοι χάριν εἴσεται μεγί-
 στην· ἐπειδὴν παύσῃται, τότε γνώσεται σαφῶς, ὅσης αὐτὸν
 ἀπήλλαξας ταραχῆς. Καὶ τί λέγω τὴν παρ' ἐκείνου χάριν;
 Ὁ γὰρ θεὸς σε εὐθέως στεφανώσῃ, καὶ μυρίοις ἀμείψεται
 καλοῖς, ὅτι σοῦ τὸν ἀδελφὸν νοσήματος ἡλευθέρωσας χαλε-
 ποῦ· καὶ ἐκεῖνος δὲ ὡς δεσπότην τιμήσῃ, διαπαντὸς αἰδούμενός
 σου τὴν ἐπιείκειαν. Οὐχ ὁρᾷς τὰς τικτούσας γυναῖκας, πῶς
 δάκνουσι τὰς παρεστώσας, καὶ οὐκ ἀλγοῦσιν ἐκεῖναι; μάλ-
 λον δὲ ἀλγοῦσι μὲν, φέρουσι δὲ γενναίως, καὶ συναλγοῦσι
 D ταῖς ὀδυνωμέναις καὶ διακοπτομέναις ὑπὸ τῆς ὠδίνος. Ταύ-
 τας καὶ σὺ ζήλωσον, καὶ μὴ ^kγίνου μαλακώτερος γυναικῶν.
 Ἐπειδὴν γὰρ τέκωσιν αἱ γυναῖκες αὗται (γυναικῶν γὰρ εἰσι
 μικροψυχότεροι), τότε σε τὸν ἄνδρα εἰσονται. Εἰ δὲ βαρέα
 τὰ ἐπιτάγματα, ἐννόησον ὅτι διὰ τοῦτο παρεγένετο ὁ
 Χριστὸς, ἵνα ταῦτα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ καταφυτεύσῃ διανοίᾳ,
 ἵνα καὶ ἐχθροῖς καὶ φίλοις χρησίμους κατασκευάσῃ. Διὰ
 τοῦτο καὶ ἐκατέρων τούτων ἐπιμελεῖσθαι κελεύει· τῶν ¹μὲν
 ἀδελφῶν, ἡνίκα ἂν λέγῃ, “ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου”
 τῶν δὲ ἐχθρῶν, ἐπειδὴν νομοθετῇ φιλεῖν τε καὶ εὐχεσθαι
 E ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ ὑποδείγματος τοῦ κατὰ τὸν (13)
 θεὸν ἐνάγει μόνον εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου.
⁹ “Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσῃτε, φησί, τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα
 241 μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ ^mαὐτὸ ποιοῦσι;”
 Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησιν· ¹⁰ “οὐπω μέχρῃς αἵματος ἀντι-
 κατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι.” Ἄν μὲν οὖν
 ταῦτα ποιῇς, μετὰ τοῦ θεοῦ ἑστήκας· ἂν δὲ ⁿἐγκαταλιμ-
 πάνῃς αὐτά, μετὰ τῶν τελωνῶν. Εἶδες πῶς οὐ τοσοῦτον
 τῶν ἐντολῶν τὸ ^oμέσον, ὅσον τῶν προσώπων τὸ διάφορον;
 Μὴ τοίνυν τοῦτο λογιζώμεθα, ὅτι δυσχερὲς τὸ ἐπίταγμα,
 ἀλλὰ καὶ τὸ ἔπαθλον ἐννοήσωμεν, καὶ λογισώμεθα ^pτίνος
 ὅμοιοι γινόμεθα κατορθώσαντες, καὶ τίνος ἴσοι διαμαρτάνον-

⁹ v. 46.¹⁰ Hebr. xii. 4.

¹ μηδὲ] Sic E. Ge. ceteri μὴ δὴ. ^k γίνου] γένῃ E. γίνου σὺ D.
¹ μὲν] + γὰρ A. C. D. ^m αὐτὸ] + τοῦτο Edd. ⁿ καταλιμπάνῃς
 A. D. ^o μέσον] μέγεθος C. F. Ge. Illud, ni fallor, Arm. ^p τίνι
 lis B.

τες. Τῷ μὲν οὖν ἀδελφῷ κελεύει καταλλάττεσθαι, καὶ μὴ πρότερον ἀφίστασθαι, ἕως ἂν τὴν ἔχθραν ἀνέλωμεν· ὅταν δὲ περὶ πάντων διαλέγηται, οὐκέτι ταύτη ἡμᾶς ὑποβάλλει τῇ ἀνάγκῃ, ἀλλὰ τὰ παρ' ἡμῶν ἀπαιτεῖ μόνον, εὐκόλον καὶ B ταύτη ποιῶν τὸν νόμον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι “ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν” ἵνα μὴ διὰ ταῦτα αὐτὰ ἀηδῶς πρὸς αὐτοὺς ἔχωσι, κελεύει μὴ μόνον φέρειν ταῦτα ποιούντας, ἀλλὰ καὶ ἀγαπᾶν.

Ὅρᾳς πῶς προῤῥίζον τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν περὶ τὰ σώματα, τὴν περὶ τὰ χρήματα, τὴν περὶ τὴν δόξαν, τὴν περὶ τὸν παρόντα βίον ἀναιρεῖ; Τοῦτο γὰρ ἐποίησε μὲν ἔξ ἀρχῆς, ^α πολλῷ δὲ πλέον νῦν. Ὁ τε γὰρ πτωχὸς καὶ ὁ πρᾶος καὶ ὁ πενθῶν κενοὶ τὴν ὀργήν· ὁ τε δίκαιος καὶ ἐλεήμων κενοὶ τὴν τῶν χρημάτων ἐπιθυμίαν· ὁ καθαρὸς C τὴν καρδίαν ἀπήλλακται ἐπιθυμίας πονηρᾶς· ὁ δεδιωγμένος καὶ φέρων τὰς ὕβρεις καὶ κακῶς ἀκούων, πᾶσαν ἀσκεῖ λοιπὸν τῶν παρόντων πραγμάτων ὑπεροψίαν, καὶ τύφου καὶ κenoδοξίας ἐστὶ καθαρὸς. Λύσας τοίνυν τῶν δεσμῶν τούτων τὸν ἀκροατὴν, καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἀλείψας, πάλιν ἐτέρως ἀνασπᾷ ταῦτα τὰ πάθη, καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἀκριβείας. Ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ τῆς ὀργῆς, καὶ πάντοθεν ἐκκόψας τοῦ πάθους τούτου τὰ νεῦρα, καὶ εἰπὼν, ὁ ὀργιζόμενος τῷ ^ι ἀδελφῷ, καὶ ὁ μωρὸν καλῶν, καὶ ὁ ῥακά, κολαζέσθω· καὶ ὁ προσφέρων τὸ δῶρον μὴ πρότερον προσίτω τῇ τραπέζῃ, ἕως ἂν κατα- D λύσῃ τὴν ἔχθραν· καὶ ὁ ἀντίδικον ἔχων, πρὶν ἢ τὸ δικαστήριον ἰδεῖν, φίλον ποιείτω τὸν ἐχθρόν· ἐπὶ τὴν ἐπιθυμίαν μεταβαίνει πάλιν, ^ς καὶ φησιν· ὁ ἐμβλέπων ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς, ὡς μοιχὸς τιμωρεῖσθω· ὁ σκανδαλιζόμενος ὑπὸ γυναικὸς ἀκολάστου, ἢ ὑπὸ ἀνδρὸς, ^ι ἢ ἄλλου τινὸς τῶν αὐτῷ προσηκόντων, ἅπαντας ἐκκοπτέτω τούτους· ὁ νόμῳ γάμου κατέχων γυναῖκα, μηδέποτε αὐτὴν ἐκβαλλέτω καὶ πρὸς ἐτέραν βλεπέτω. Διὰ γὰρ τούτων τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας τὰς ρίζας ἀνειλεν. Εἶτα ἐντεῦθεν τῶν χρημάτων τὸν ἔρωτα E ἀναστέλλει, κελεύων μήτε ὀμνύναι, μήτε ψεύδεσθαι, μήτε αὐτοῦ ἀντέχεσθαι τοῦ χιτωνίσκου, ὃν ἂν τις ἐνδεδυσμένος τύχη· ἀλλὰ καὶ τὸ ἱμάτιον προίεσθαι τῷ βουλομένῳ, καὶ τὴν τοῦ

^α πολλῷ δὲ νῦν πλέον A. πολλῷ πλέον δὲ νῦν D. ^ι ἀδελφῷ] + αὐτοῦ Edd. ^ς καὶ τί φησιν; E. ^ι ἢ] + ὑπὸ A.

σώματος χρήσιν, ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας τὸν περὶ τὰ χρήματα ἀναιρῶν πόθον. ^v Τότε μετὰ ταῦτα πάντα καὶ τὸν 242 ποικίλον τῶν ἐπιταγμάτων τούτων στέφανον, ἐπάγει λέγων· “εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς.” ἐπ’ αὐτὴν ἄνω τὴν ἀκροτάτην τῆς φιλοσοφίας ἀνάγων ^w κορυφήν. “Ὡσπερ γὰρ τοῦ πρῶου εἶναι μεῖζον τὸ ραπίζεσθαι, καὶ τοῦ ἐλεήμονα εἶναι τὸ καὶ τὸ ἱμάτιον προῖεσθαι μετὰ τοῦ χιτωνίσκου, καὶ τοῦ δίκαιον εἶναι τὸ καὶ ἀδικούμενον φέρειν, καὶ τοῦ εἰρηνοποιὸν εἶναι τὸ καὶ ραπίζόμενον καὶ ἀγγαρευόμενον ἔπεσθαι· οὕτω καὶ τοῦ διώκεσθαι τὸ διωκόμενον εὐλογεῖν. Ὅρᾳς πῶς κατὰ μικρὸν εἰς ^x αὐτὰς ἀνάγει τοῦ οὐρανοῦ τὰς ἀψίδας; Τίνος οὖν ἂν εἴημεν ἄξιοι, οἱ πρὸς τὸν θεὸν κελευόμενοι τὸν ζῆλον ἔχειν, καὶ τάχα μὴδὲ τῶν τελωνῶν γινόμενοι ἴσοι; Εἰ B γὰρ τὸ φιλεῖν τοὺς φιλοῦντας, τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν καὶ ἐθνικῶν· ὅταν μὴδὲ τοῦτο ποιῶμεν (οὐ γὰρ ποιούμεν αὐτὸ βασκαίνοντες εὐδοκιμοῦσι τοῖς ἀδελφοῖς), ποίαν οὐχ ὑποστησόμεθα δίκην, ὑπερβαίνειν τοὺς γραμματεῖς κελευόμενοι, καὶ τῶν ἐθνικῶν ἐστῶτες κατώτεροι; Πῶς οὖν ὀψόμεθα βασιλείαν, εἰπέ μοι; πῶς ἐπιβησόμεθα τῶν ἱερῶν προθύρων ἐκείνων, ^y οὐδὲ τῶν τελωνῶν ἀμείνους γινόμενοι; Τοῦτο γὰρ ἠνίξαστο εἰπὼν· “οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;” ^d Ὁ καὶ μά- (1) λιστα θαυμάσαι αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας ἐστίν, ὅτι πανταχοῦ τὰ ἔπαθλα τῶν ^z ἀγώνων τιθεῖς μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας· οἶον ^a καὶ τὸ τὸν θεὸν ὁρᾶν, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ^b κληρονομεῖν, καὶ τὸ υἱοῦς θεοῦ γενέσθαι, καὶ τὸ ὁμοίους θεοῦ, C καὶ τὸ ἐλεεῖσθαι, καὶ τὸ παρακαλεῖσθαι, ^c καὶ τὸν μισθὸν τὸν πολύν· εἰ ^d πον καὶ λυπηρῶν μνησθῆναι ἔδει, ὑφειμένως τοῦτο ποιεῖ· τὸ μὲν γὰρ τῆς γεέννης ὄνομα ἅπαξ ἐν τοσούτοις τέθεικε λόγοις· ^e καὶ ἐτέροις δέ τιςιν ὑπεσταλμένως, καὶ ἐν-τρεπτικώτερον μᾶλλον ἢ ἀπειλητικώτερον κεχρημένος τῷ

^v Τότε] Καὶ τότε A. Mox post στέφανον distinctionem feci cum Ge. Aliter ceperunt Edd. ^w τὴν κορυφήν C. D. et pr. E. ^x αὐ-
τάς] + ἡμᾶς C. ^y οὐδὲ] οὐδὲν A. B. et pr. D. τῶν deest in codd.
praeter E. ^z ἀγώνων] ἀγαθῶν B. D. F. et sic legis videntur Interpp.
^a καὶ τὸ τὸν] τὸ καὶ τὸν E. τὸ om. C. D. οἶον τὸ θεὸν B.
^b κληρονομεῖν om. A. D. E. sed tuetur Arm. accipere Ge. καὶ βασ-
λαβεῖν οὐρανῶν B. ^c καὶ τὸν μ. τὸν π.] Sic Mor. et codd. et mer-
cedem recipere copiosam Ge. Arm. καὶ τὸ ἐν οὐρανοῖς ἔχειν πολὺν τὸν
μισθόν Sav. Ben. ^d πον] + δὲ Edd. ^e Sic Edd. Codicum varie-
tatem ex adnot. petas.

λόγῳ, διορθοῦται τὸν ἀκροατὴν λέγων· “οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι;” καὶ, “ἐὰν τὸ ἅλας μωρανθῇ” καὶ, “ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.” Ἔστι δὲ ὅπου καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἀντὶ κολάσεως τίθησι, τὸ φορτικὸν τῆς κολάσεως τῷ ἀκροατῇ διδόνς συνιδεῖν, ὡς ὅταν λέγῃ· D
 “ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ” καὶ, “ὁ ἀπολύων ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι.” καὶ, “τὸ περισσὸν ^ετούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστι.” Τοῖς γὰρ νοῦν ἔχουσιν ἀντὶ τοῦ τῆς κολάσεως ὀνόματος ἀρκεῖ καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας μέγεθος εἰς σωφρονισμόν. Διὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τοὺς τελῶνας εἰς μέσον ἄγει, τῇ ποιότητι τοῦ προσώπου τὸν μαθητὴν ἐντρέπων. Ὁ καὶ ὁ Παῦλος ἐποίει ^ελέγων· ¹¹ “μὴ λυπεῖσθε ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα.” καὶ, “καθάπερ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν.” Καὶ δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ὑπερογκὸν ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ μικρῷ πλεόν τοῦ εἰωθότος, φησὶν· E
 “οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;” Ἀλλ’ ὅμως οὐχ ἴστησιν ἐνταῦθα τὸν λόγον, ἀλλ’ εἰς τὰ ἔπαθλα αὐτὸν καταλύει καὶ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας, λέγων· ¹² “γίνεσθε οὖν τέλειοι, ^hὡς ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος.” Καὶ πολὺ τὸ τῶν οὐρανῶν ὄνομα διασπείρει πανταχοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τὰ φρονήματα αὐτῶν διεγείρων. Τέως γὰρ ἀσθενέστερον καὶ παχύτερόν πως ἦσαν διακείμενοι.

243

¹ Ἄπαντα οὖν ἐννοοῦντες τὰ εἰρημένα, πολλὴν καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐπιδειξώμεθα τὴν ἀγάπην· καὶ τὸ καταγέλαστον ἐκείνο ἔθος ἐκβάλλωμεν, ὅπερ πολλοὶ τῶν ἀλογωτέρων ὑπομένουσιν, ἀναμένοντες τοὺς ἀπαντῶντας πρώτους προσειπεῖν, ὃ μὲν ἔχει πολὺν μακαρισμόν μὴ ζηλοῦντες, ὃ δὲ ἐστὶ καταγέλαστον, τοῦτο διώκοντες. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ προσερεῖς αὐτὸν πρότερος; Ἐπειδὴ τοῦτο ἀναμένει, φησὶν. Οὐκοῦν δι’ αὐτὸ τοῦτο μάλιστα ἐπιπηδᾷ ἔδει, ἵνα σὺ λάβῃς τὸν στέφανον. Οὐ, φησὶν· ἐπειδὴ τοῦτο ἐσπούδακε. Καὶ τί B
 ταύτης τῆς ^kἀλογίας χεῖρον γένοιτ’ ἂν; Ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο ἐσπούδακε, φησὶ, μισθοῦ μοι γενέσθαι πρόξενος, οὐ βούλομαι

¹¹ 1 Thess. iv. 13, 5.¹² v. 48.

^f τούτου C. D. ^g Verba λέγων· μὴ λυπεῖσθε desunt in A. B. D. F. ^h ὡς] ὡς καὶ A. 3 Mosq. ⁱ ΗΘΙΚΟΝ. Περὶ τοῦ μὴ ἀναμένειν προσαγορεύεσθαι, ἀλλὰ πρώτους ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν· καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης. A. ^k ἀλογίας] Sic Ge. Arm. ἀπολογίας A. B. C.

ἐπιλαβέσθαι τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἄν μὲν οὖν ἐκεῖνός σε προσείπη πρότερος, οὐδέν σοι γίνεται πλέον καὶ προσειπόντι· εἰ δὲ σύ πρότερος ἐπιπηδήσῃς τῇ προσήρσει, ἐπραγματεύσω τὸν τῷφον ἐκείνου, καὶ δαψιλῇ τινα ἐκ τῆς ἀπονοίας αὐτοῦ τὸν καρπὸν ἐτρύγησας. Πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας, τοσαῦτα μέλλοντας καρποῦσθαι ἀπὸ ψιλῶν ῥημάτων, προδιδόναι τὸ κέρδος, καὶ καταγινώσκοντας αὐτοῦ, τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν; Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο αὐτὸν αἰτιά, ὅτι πρότερος
C ἀναμένει τὴν παρ' ἐτέρου πρόσρησιν, τίνος ἕνεκεν ζήλοῖς ὅπερ ἐγκαλεῖς, καὶ ὅπερ ἔφησιν εἶναι πονηρὸν, τοῦτο ὡς ἀγαθὸν μιμῆσθαι ἐσπούδακας; Ὅρας πῶς οὐδὲν ἀνθρώπου κακία συζῶντος ἀνοητότερον; Διὸ παρακαλῶ, φύγωμεν τὸ πονηρὸν τοῦτο ἔθος καὶ καταγέλαστον. Καὶ γὰρ μυρίας ἀνέτρεψε φιλίας τὸ νόσημα τοῦτο, καὶ πολλὰς ἔχθρας εἰργάσατο. Διὰ δὴ τοῦτο φθάνωμεν αὐτοὺς ἡμεῖς. Οἱ γὰρ ῥαπίζεσθαι καὶ ἀγγαρεύεσθαι καὶ γυμνοῦσθαι παρ' ἐχθρῶν κελευόμενοι, καὶ φέρειν, ποίας ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι, ἐν προσήρσει ψιλῇ τοσαύτην ἐπιδεικνύμενοι φιλονεικίαν; Καταφρονούμεθα γὰρ, φησὶ, καὶ διαπτυόμεθα, ὅταν αὐτῷ χαρισώμεθα τοῦτο. Καὶ
D ἵνα μὴ ¹ καταφρονήσῃ ἄνθρωπος, προσκρούεις θεῷ; καὶ ἵνα μὴ καταφρονήσῃ σου ὁ μαινόμενος ὁμόδουλος, καταφρονεῖς τοῦ δεσπότου, τοῦ τοσαυτὰ σε εὐεργετηκότος; Εἰ γὰρ ἄτοπον τὸ καταφρονεῖν σου τὸν ὁμότιμον, πολλῷ μᾶλλον τό σε καταφρονεῖν τοῦ σε πεποιηκότος θεοῦ. Μετὰ δὲ τούτου κακῆντο σκόπει, ὅτι ὅταν σου καταφρονήσῃ, τότε σοι μείζωνος μισθοῦ γίνεται πρόξενος. Διὰ γὰρ τὸν θεὸν ταῦτα ὑπομέ- (1)
νεις, ἐπειδὴ τῶν αὐτοῦ νόμων ἤκουσας. Τοῦτο δὲ ποίας οὐκ ἂν εἴη τιμῆς ἀντάξιον; πόσων διαδημάτων; Ἐμοὶ γένοιτο καὶ ὑβρίζεσθαι, καὶ καταφρονεῖσθαι διὰ τὸν θεόν, ἢ τιμᾶσθαι
E παρὰ βασιλέων ἀπάντων· οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν τῆς δόξης ταύτης ἴσον. Ταύτην τοίνυν διώκωμεν οὕτως, ὡς αὐτὸς ἐκέλευσε, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων μηδένα ^m ποιούμενοι λόγον, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ φιλοσοφίαν ἐπιδεικνύμενοι διὰ πάντων, οὕτω τὸν ἐαν-
244 τῶν βίον οἰκονομῶμεν. Καὶ γὰρ τῶν ⁿ οὐρανῶν καὶ τῶν ἐκεῖσε στεφάνων ἐντεῦθεν ἤδη καρπωσόμεθα τὰ ἀγαθὰ, ὡς ἀγγελοι μετὰ ἀνθρώπων βαδίζοντες, ὡς αἱ τῶν ἀγγέλων δυνάμεις

¹ καταφρονήσῃ] + σου A. C. ⁱ ποιούμεθα C. ποιούμεθα F.
ⁿ οὐρανῶν] Sic B. E. Ge. vulgo οὐρανίων

ἐν τῇ γῇ περιπολοῦντες, καὶ πάσης μὲν °ἐπιθυμίας, πάσης δὲ ἐκτὸς μένοντες ταραχῆς· καὶ μετὰ τούτων δὲ πάντων καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀποληψόμεθα ἀγαθὰ· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ ^ρἀνάρχῳ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ.

¹ Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν Β ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς.

Το τυραννικώτερον πάντων λοιπὸν ἐξορίζει πάθος, τὴν λύσσαν καὶ τὴν maniam τὴν περὶ τὴν κενὴν δόξαν ἐγγινομένην τοῖς κατορθούσιν. Ἐξ ἀρχῆς μὲν γὰρ οὐδὲν περὶ αὐτοῦ διελέχθη· καὶ γὰρ ἦν περιττὸν, πρὶν ἢ πείσαι ποιεῖν τι τῶν δεόντων, περὶ τοῦ πῶς δεῖ ποιεῖν αὐτὰ καὶ μετιέναι διδάσκειν. Ἐπειδὴ δὲ ἐνήγεν εἰς φιλοσοφίαν, τότε λοιπὸν καὶ τὴν παρυνφισταμένην αὐτῇ καθαίρει λύμην. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς τίκτεται τοῦτο τὸ νόσημα, ἀλλ' ὅταν πολλά κατορθώσωμεν τῶν ἐπιταπτομένων. Ἔδει τοίνυν πρότερον φυτεῦσαι τὴν ἀρετὴν, καὶ τότε τὸ ἐπηρεάζον αὐτῆς τὸν καρπὸν ἀνελεῖν πάθος. Καὶ ὅρα πόθεν ἄρχεται· ἀπὸ νηστείας, καὶ εὐχῆς, καὶ ἐλεημοσύνης. Τούτοις γὰρ μάλιστα ἐμφιλοχωρεῖν εἴωθε τοῖς κατορθώμασιν. Ὁ γοῦν Φαρισαῖος ἐντεῦθεν ἐφυσᾶτο λέγων· ²“ νηστεύω δις τῆς ἐβδομάδος, ἀποδεκατῶ μου τὰ ὑπάρχοντα” καὶ ἐν αὐτῇ δὲ ^αἐκενοδόξει τῇ εὐχῇ, πρὸς D ἐπίδειξιν αὐτὴν ποιούμενος. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδεὶς ἄλλος πα-

¹ Cap. vi. v. 1.² Luc. xviii. 11, 12.

° ἐπιθυμίας] ἀθυμίας Sav. in mar. concinentibus Interpp. ^ρ ἀν-
 ἀρχῳ om. A. B. F. Verba σὺν τῷ ἀν. πατρὶ desunt in C. HOM. XIX.
^α κενοδοξῶν B. κενοδοξοῦντος F. et pr. D.

ρῆν, τῷ τελώνῃ ^b ἐνεδείκνυτο λέγων· “οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι, οὐδέ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.” Καὶ σκόπει πῶς ἤρξατο, ὡς περὶ θηρίου τινὸς ^c δυσφωράτου διαλεγόμενος, καὶ δεινοῦ κλέψαι τὸν μὴ σφόδρα ἐγρηγορότα. “Προσέχετε γάρ, φησί, τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν.” Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος λέγει Φιλιππησίοις· ³ “βλέπετε τοὺς κύνας.” Καὶ γὰρ λάθρα ἐπείσέρχεται τὸ θηρίον, καὶ πάντα ἐκφυσᾷ ἀψοφητὶ, καὶ **E** ἀνεπαισθήτως ἐκφέρει τὰ ^d ἔνδον ἅπαντα. Ἐπεὶ οὖν πολὺν περὶ τῆς ἐλεημοσύνης ἐποίησατο λόγον, καὶ τὸν θεὸν εἰς μέσον ἤγαγε τὸν ἀνατέλλοντα τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ πανταχόθεν προέτρεψεν εἰς τοῦτο, καὶ κομᾶν ἐπείσει τῇ δαψιλείᾳ τῆς χορηγίας, ἀναιρεῖ λοιπὸν καὶ τὰ ἐνοχλοῦντα τῇ καλῇ ταύτῃ ἐλαίᾳ πάντα. Διὸ φησι· “προσ-
 245 ἔχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.” Ἐκείνη γὰρ ἡ ἔμπροσθεν εἰρημένη, τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἐλεημοσύνη. Καὶ εἰπὼν, “μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,” ἐπήγαγε, “πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς.” Καὶ δοκεῖ μὲν ^e δεύτερον εἰρῆσθαι τὸ αὐτό· ἂν δέ τις ἀκριβῶς προσέχη, οὐκ ἔστι τὸ αὐτό, ἀλλ’ ἕτερον τοῦτο, καὶ ἕτερον ἐκείνο, καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ἀσφάλειαν, καὶ ἄφατον τὴν κηδεμονίαν καὶ τὴν φειδώ. Ἔστι γὰρ καὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ποιοῦντα, ^f μὴ πρὸς τὸ θεαθῆναι ποιεῖν· καὶ μὴ ποιοῦντα ἔμπροσθεν πάλιν, πρὸς τὸ θεαθῆναι ποιεῖν. Διό-
 περ οὐχ ἀπλῶς τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τὴν γνῶμην ^g καὶ κο-
B λάζει καὶ στεφανοῖ. Εἰ γὰρ μὴ αὕτη ἡ ἀκρίβεια προσκει-
 μένη ᾗν, πολλοὺς ἂν τοῦτο ὀκνηροτέρους ἐποίησε περὶ τὴν τῆς ἐλεημοσύνης δόσιν, διὰ τὸ μὴ πανταχοῦ πάντως δυνατόν (134
 εἶναι ^h λανθανόντως ποιεῖν. Διὰ τοῦτο ἀπολύων σε τῆς ἀνάγκης ταύτης, οὐ τῷ τέλει τοῦ πράγματος, ἀλλὰ τῇ προ-
 αιρέσει τοῦ ποιοῦντος, καὶ τὴν ζημίαν καὶ τὸν μισθὸν ὀρίζει. Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς· τί γὰρ ἐγὼ πάθω, ἂν ἕτερος ἴδῃ; οὐ τοῦτο ζητῶ, φησὶν, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν τὴν σὴν, καὶ τὸν

³ Philip. iii. 2.

^b ἐπεδείκνυτο Euth. τὸν τελώνην ἐδείκνυε A. Mox οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων C. F. ^c Sic E. vulgo δυσφωράτου. vid. adnot.
^d ἔνδον] ὄντα A. ^e δεύτερον] πρότερον B. C. ^f πρὸς τὸ μὴ θ. ποιεῖν C. D. F. Ep. πρὸς τὸ θ. μὴ ποιεῖν A. μὴ om. E. ^g καὶ quod vulgo deest, suppeditat E. ^h λανθάνοντας A.

τρόπον τοῦ γινομένου. Τὴν γὰρ ψυχὴν διαπλάσαι βούλεται, καὶ παντὸς ἀπαλλάξαι νοσήματος. Ἀπαγορεύσας τοίνυν τὸ πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν, καὶ τὴν ἐκ τούτου ζημίαν διδάξας, C τὸ μάτην καὶ εἰκὴ τοῦτο ποιεῖν, πάλιν αὐτῶν ἐγείρει τὰ φρονήματα, τοῦ πατρὸς ἀναμνήσας καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα μὴ τῇ ζημίᾳ μόνῃ καθάφηται, ἀλλὰ καὶ τῇ μνήμῃ τοῦ γεγεννηκότος ἐντρέψῃ. “Οὐκ ἔχετε γὰρ ἴμισθον, φησί, παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν οὐρανοῖς.” Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω πρόεισι, καὶ δι’ ἐτέρων πολλὴν τὴν ἀποτροπὴν ἐργαζόμενος. Ὡς περ γὰρ ἀνωτέρω τελώνας καὶ ἐθνικοὺς τέθεικε, τῇ ποιότητι τοῦ προσώπου κατασχύνων τοὺς μιμουμένους· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τοὺς ὑποκριτάς. ⁴ “Ὅταν οὖν ποιῇς, φησὶν, ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, D ὥς περ οἱ ὑποκριταί.” Οὐχ ὅτι σάλπιγγας εἶχον ^k ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἐπιδείξαι βούλεται μανίαν τῇ λέξει τῆς μεταφορᾶς ταύτης, κωμῳδῶν ¹ ταύτη καὶ ἐκπομπεύων αὐτούς. Καὶ καλῶς ὑποκριτάς εἶπε. Τὸ μὲν γὰρ προσωπεῖον, ἐλεημοσύνης ἦν· ἡ δὲ διάνοια, ὡμότητος καὶ ἀπανθρωπίας. Οὐ γὰρ διὰ τὸ ^m τοὺς πλησίον ἐλεεῖν ποιοῦσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ δόξης ἀπολαύειν αὐτούς· ὅπερ ἐσχάτης ἦν ὡμότητος, ἐτέρου λιμῷ διαφθειρομένου φιλοτιμίαν ζητεῖν, καὶ μὴ λύειν τὴν συμφοράν. Οὐκ ἄρα τὸ δοῦναι ⁿ ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ τὸ ὡς χρή δοῦναι ἐστὶ τὸ ζητούμενον, καὶ διὰ τοῦτο δοῦναι.

Κωμωδῆσας τοίνυν ^o ἐκείνους ἱκανῶς, καὶ καθαυάμενος αὐ- E τῶν, ὡς καὶ αἰσχυρῆναι τὸν ἀκροατὴν, διορθοῦνται πάλιν τὴν τὰ τοιαῦτα νοσοῦσαν γνώμην· καὶ εἰπὼν πῶς δεῖ μὴ ποιεῖν, δείκνυσιν πάλιν πῶς δεῖ ποιεῖν. Πῶς οὖν δεῖ ποιεῖν; ⁵ “Μὴ γνῶτω, φησὶν, ἡ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου.” Πάλιν ἐνταῦθα οὐ χεῖρας αἰνίττεται, ἀλλ’ ὑπερβολικῶς αὐτὸ 246 τέθεικεν. Εἰ γὰρ οἶόν τέ ἐστι, φησί, ^p σεαυτὸν ἀγνοῆσαι,

⁴ v. 2.⁵ v. 3.

ⁱ τὸν μισθὸν B. F. E. οὐκ ἔχετε τὸν μισθὸν γὰρ, φησί D. Nihil notat Matthaeius. p. p. ἐν τοῖς οὐρανοῖς B. C. 4 Mosqq. ^k ἐκεῖνοι] + τοῦτο λέγει Edd. adversantibus codd. et Verss. ¹ ταύτη om. Sav. Ben. ^m τοὺς] τὸν C. ⁿ ἐλεημοσύνην] + διδάσκει B. Verba ἐστὶ τὸ ζητούμενον desunt in A. B. τὸ ζητούμενον om. C. ^o ἐκείνους] αὐτοὺς Edd. ἱκανῶς om. A. B. F. Arm. ^p σεαυτὸν] καὶ σεαυτὸν Edd. καὶ deest etiam in Ep.

περισπούδαστον ἔστω σοι τοῦτο, κὰν αὐτὰς δυνατόν ἢ τὰς διακονουμένας χεῖρας λαθεῖν. Οὐχ ὥς τινές φασιν, ὅτι τοὺς σκαιοὺς δεῖ κρύπτειν ἀνθρώπους· πάντας γὰρ ἐνταῦθα λαυθάνειν ἐκέλευσεν. Εἴτα καὶ ὁ μισθὸς ἐννόησον ὅσος. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε τὴν ἐκείθεν κόλασιν, δείκνυσι καὶ τὴν ἐντεῦθεν τιμὴν, ἐκατέρωθεν αὐτοὺς ὠθῶν, καὶ εἰς ὑψηλὰ ἄγων διδάγματα. Καὶ γὰρ πείθει εἰδέναι, ὅτι πανταχοῦ πάρεστιν ὁ θεός· καὶ ὅτι οὐ μέχρι τοῦ παρόντος βίου ἔστηκε τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ καὶ ^αφοβερώτερον ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐκδέξεται δι-
 B καστήριον, καὶ αἱ τῶν πεπραγμένων εὐθῦναι ἀπάντων, καὶ τιμαὶ καὶ κολάσεις· καὶ ὅτι οὐδὲν, οὐ μικρὸν, οὐ μέγα τις ποιῶν λήσεται, κὰν δόξη τοὺς ἀνθρώπους λαυθάνειν. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἠνίκατο εἰπών· ^β“ὁ πατήρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.” μέγα καὶ σεμνὸν αὐτῷ καθίζων θέατρον, καὶ ὅπερ ἐπιθυμῇ, τοῦτο μετὰ πολλῆς αὐτῷ διδούς τῆς περιουσίας. Τί γὰρ βούλει; φησὶν· οὐχὶ θεατὰς ἔχειν τῶν γινομένων τινάς; Ἴδου τοίνυν ἔχεις, οὐχὶ ἀγγέλους· οὐδὲ ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ τὸν τῶν ὅλων θεόν. Εἰ δὲ καὶ ἀνθρώπους ἐπιθυμῇς ἔχειν θεωροὺς, οὐδὲ ταύτης σε ἀποστερεῖ τῆς ἐπιθυμίας καιρῷ τῷ προσήκοντι, ἀλλὰ καὶ
 C μετὰ πλείονός σοι αὐτὸ παρέχει τῆς ὑπερβολῆς. Νῦν μὲν γὰρ ἂν ἐπιδείξῃ, δέκα καὶ εἴκοσιν, ἢ καὶ ἑκατὸν ἀνθρώποις ἐπιδείξασθαι δυνήσῃ μόνοις· ἂν δὲ σπουδάξῃς νῦν ^γλαθεῖν, τότε σε αὐτὸς ὁ θεὸς ἀνακηρύξει, τῆς οἰκουμένης παρουσίας ἀπάσης. Ὡστε μάλιστα εἰ βούλει ἀνθρώπους ἰδεῖν σου τὰ κατορθώματα, κρύψον αὐτὰ νῦν, ἵνα μετὰ πλείονος τιμῆς τότε αὐτὰ πάντες θεάσωνται, τοῦ θεοῦ φανερά ποιούντος καὶ ἐπαίροντος καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνακηρύττοντος. Νῦν μὲν γὰρ σου καὶ καταγνώσονται οἱ ὀρῶντες, ὡς κενοδόξον· στε- (135)
 D φανούμενον δὲ ἰδόντες, οὐ μόνον οὐ καταγνώσονται, ἀλλὰ καὶ θαυμάσονται ἅπαντες. Ὅταν οὖν καὶ μισθὸν ^δἢ λαβεῖν, καὶ θαῦμα καρπώσασθαι μεῖζον, ὀλίγον ἀναμείναντα χρόνον, ἐννόησον ἡλικίης ἀνοίας ἐστὶν ἀμφοτέρων ἐκπεσεῖν τούτων, καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ τὸν μισθὸν ^εαἰτοῦντα, καὶ τοῦ θεοῦ ὀρῶντος, τοὺς ἀνθρώπους καλεῖν πρὸς τὴν ἐπίδειξιν τῶν γινομέ-

⁶ v. 4.

^α φοβερὸν E. Ep.   ^β οὐδὲ] καὶ D.   ^γ λαυθάνειν Edd.   ^δ ἢ] δέη F.   ^ε αἰτοῦντα] Sic A. D. Ge. ceteri αἰτοῦντας.

νων. Εἰ γὰρ ἐπιδείκνυσθαι δεῖ, τῷ πατρὶ πρὸ πάντων ἐπιδείκνυσθαι χρή· καὶ μάλιστα ὅταν καὶ τοῦ στεφανῶσαι καὶ τοῦ ζημιῶσαι κύριος ὁ πατὴρ ᾗ. Καίτοι εἰ καὶ ζημία E μὴ ᾗν, οὐκ ἔδει τὸ θέατρον τοῦτο * ἀφίεντα, ἀνταλλάξασθαι τὸ τῶν ἀνθρώπων, τὸν δόξης ἐπιθυμοῦντα. Τίς γὰρ οὕτως ἄθλιος, ὡς τοῦ βασιλέως σπεύδοντας ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων ἐλθεῖν, ἐκείνον μὲν ἀφίεναι, ἀπὸ δὲ τῶν πτωχῶν x καὶ προσαιτῶν καθίζειν αὐτοῦ τὸ θέατρον; Διὰ δὴ τοῦτο οὐχὶ μόνον οὐκ ἐπιδείκνυσθαι κελεύει, ἀλλὰ καὶ σπουδάζειν λαθάνειν. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἴσον, μὴ σπου- 247 δάσαι φανῆναι, καὶ σπουδάσαι λαθεῖν.

7 “Καὶ ὅταν προσεύχησθε, φησὶν, οὐκ ἔσεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταί· ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες y προσεύχεσθαι. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου, πρόσευξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ.” Πάλιν καὶ τούτους ὑποκριτὰς καλεῖ, καὶ μάλα εἰκότως· ὅτι z θεῷ προσποιούμενοι προσεύχεσθαι, ἀνθρώπους περισκοποῦσιν, οὐχ ἵκε- B τῶν περικείμενοι σχῆμα, ἀλλ’ ἀνθρώπων καταγελάστων. Ὁ γὰρ μέλλων ἵκετεῦναι, ἅπαντας ἀφείς, πρὸς ἐκείνον μόνον ὁρᾷ τὸν κύριον ὄντα δοῦναι τὴν αἴτησιν. Ἄν δὲ τοῦτον ἀφείς, περιέρχῃ πλανώμενος καὶ πανταχοῦ περιφέρων τοὺς ὀφθαλμούς, κεναῖς ἀπελεύσῃ χερσί. Τοῦτο γὰρ αὐτὸς ἐβουλήθη. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐ λήφονται μισθὸν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλ’ ὅτι ἀπέχουσι· τουτέστιν, ὅτι λήφονται μὲν, παρ’ ὧν δὲ ἐπιθυμοῦσιν αὐτοί. Οὐ γὰρ ὁ θεὸς τοῦτο βούλεται, ἀλλ’ αὐτὸς μὲν τὴν παρ’ a εαυτοῦ παρέχειν ἤθελεν ἀμοιβήν· ἐκείνοι δὲ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ζητοῦντες, οὐκέτ’ ἂν εἰεν δίκαιοι λαβεῖν παρ’ ἐκείνου, δι’ ὃν οὐδὲν πεποιήκασιν. Σὺ δέ μοι C σκόπει τοῦ θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, b ὅτι καὶ ὑπὲρ ὧν c αἰτεῖται παρ’ ἡμῶν ἀγαθῶν, ἐπαγγέλλεται μισθὸν παρέξειν. Διαβαλὼν τοίνυν τοὺς οὐ προσηκόντως τῷ πράγματι χρωμένους,

7 v. 5, 6.

* ἀφίεντα] Sic A. B. et corr. C. vulgo ἀφίεντας. x καὶ τῶν προσαιτῶν C y προσεύχεσθαι] + ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις C. E. et (omisso ἂν) 1 Mosq. z θεῷ] τῷ θεῷ B. E. F. a αὐτοῦ C. D. b ὅτι] ὅταν B. C. E. F. ὅταν et p. p. ἐπαγγέλλεται Edd. c αἰτῆται B. C. E.

καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως, καὶ δείξας σφόδρα καταγελάστους ὄντας, εἰσάγει τὸν ἄριστον τῆς προσευχῆς τρόπον, καὶ πάλιν τὸν μισθὸν δίδωσιν, εἰπών· “εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου.” Τί οὖν; ἐν ἐκκλησίᾳ, φησὶν, οὐ δεῖ προσεύχεσθαι; Καὶ σφόδρα μὲν, ἀλλὰ μετὰ γνώμης τοιαύτης.

D Πανταχοῦ γὰρ ὁ θεὸς τὸν σκοπὸν ζητεῖ τῶν γινομένων. Ἐπεὶ καὶ εἰς τὸ ταμιεῖον εἰσέλθης, καὶ ἀποκλείσας, πρὸς ἐπίδειξιν αὐτὸ ἐργάσῃ, οὐδέν σοι τῶν θυρῶν ὄφελος. “Οἷον γοῦν καὶ ἐνταῦθα πῶς ἀκριβῆ τὸν διορισμὸν τέθεικεν, εἰπών, “ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις.” Ὡστε καὶ τὰς θύρας ἀποκλείσῃς, τοῦτο πρὸ τῆς τῶν θυρῶν ἀποκλείσεως κατορθῶσαί σε βούλεται, καὶ τὰς τῆς διανοίας ἀποκλείειν θύρας. Κενοδοξίας γὰρ πανταχοῦ μὲν ἀπηλλάχθαι καλόν, μάλιστα δὲ ἐν εὐχῇ. Εἰ γὰρ καὶ τούτου χωρὶς πλανώμεθα καὶ περιφερόμεθα, ἂν καὶ ταύτην εἰσερχώμεθα τὴν νόσον ἔχοντες, πότε ἀκουσόμεθα τῶν παρ’ ἡμῶν λεγομένων; εἰ δὲ ἡμεῖς οἱ δεόμενοι καὶ παρα-

E καλοῦντες οὐκ ἀκούομεν, πῶς τὸν θεὸν ἀξιούμεν ἀκούειν; Ἀλλ’ ὅμως εἰσὶ τινες, οἱ μετὰ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παραγγέλματα οὕτως ἀσχημονοῦντες ^d ἐν εὐχῇ, ὥς καὶ τοῦ σώματος κρυπτομένου, διὰ τῆς φωνῆς πᾶσιν ἑαυτοὺς καταδήλους ποιεῖν, συρφετωδῶς βοῶντες, καὶ τῷ σχήματι καὶ τῇ φωνῇ καταγελάστους ποιοῦντες ἑαυτούς. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐν ἀγορᾷ, ἂν μὲν τοιαῦτα προσέλθῃ τις ποιῶν καὶ μετὰ βοῆς ἱκετεύων, ²⁴⁸ ^e σοβήσῃ τὸν ἱκετευόμενον· ἂν δὲ ἡσυχῇ καὶ μετὰ τοῦ προσήκοντος σχήματος, τότε ἐπισπᾶται μᾶλλον τὸν δυνάμενον δοῦναι τὴν χάριν; Μὴ τοίνυν τῷ σχήματι τοῦ σώματος, (13) μὴδὲ τῇ κραυγῇ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ τῆς γνώμης τὰς εὐχὰς ποιῶμεθα· ^f μὴδὲ μετὰ ψόφου καὶ ἡχῆς, ^g καὶ πρὸς ἐπίδειξιν, ὥς καὶ τοὺς πλησίον ἐκκρούειν, ἀλλὰ μετὰ ἐπεικειάς πάσης, καὶ τῆς κατὰ διάνοιαν συντριβῆς, καὶ δακρύων τῶν ἐνδοθεν. Ἀλλ’ ἀλγείς τὴν ψυχὴν, καὶ οὐκ ἂν δύναιο μὴ βοᾶν; Καὶ μὴν τοῦ σφόδρα ἀλγούντός ἐστι τὸ οὕτως εὐχεσθαι καὶ παρακαλεῖν, ὥσπερ εἶπον. Ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς ἤλγει, καὶ οὕτως ἤνχετο, καὶ ἤκούετο· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε B πρὸς αὐτὸν ὁ θεός· ^h “τί βοᾷς πρὸς με;” Καὶ ἡ Ἄννα δὲ

^g Exod. xiv. 15.

^d ἐν τῇ εὐχῇ Edd.
E. μὴ C. ceteri μήτε.

^e σοβήσῃ] ἀποσοβεῖ A. C.
^g καὶ om. B. F.

^f μὴδὲ] Sic

πάλιν, τῆς φωνῆς αὐτῆς οὐκ ἀκουομένης, πάντα ἤνυσεν ὅσα ἠθέλησεν, ἐπειδὴ ἡ καρδία αὐτῆς ἐβόα. Ὁ δὲ Ἄβελ οὐχὶ σιγῶν, ἀλλὰ καὶ τελευτῶν ἤρχετο, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ σάλπιγγος λαμπροτέραν ἠφίει φωνήν. Στέναξον τοίνυν καὶ σὺ οὕτως ὡς ὁ ἅγιος ἐκεῖνος· οὐ κωλύω. Διάρρηξον, ὡς ὁ ⁹ προφήτης ἐκέλευσε, τὴν καρδίαν σου, καὶ μὴ τὰ ἱμάτια. Ἐκ βαθέων κάλεσον τὸν θεόν· ¹⁰ “ἐκ βαθέων γάρ, φησὶν, ἐέκραξά σοι, κύριε.” Κάτωθεν ἀπὸ τῆς ^h καρδίας ἔλκυσον φωνήν, μυστήριον ποιήσόν σου τὴν εὐχήν. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις θόρυβος ἐκποδῶν ἅπας, καὶ πολλή C πανταχόθεν ἡ σιγή; Καὶ σὺ τοίνυν ὡς εἰς βασιλεία εἰσιῶν, οὐ τὰ ἐν τῇ γῇ, ἀλλὰ τὰ πολλῶ φρικωδέστερα τούτων, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, πολλὴν ἐπιδείκνυστο τὴν εὐσχημοσύνην. ¹ Καὶ γὰρ ἀγγέλων εἰ συγχορευτῆς, καὶ ἀρχαγγέλων κοινωνός, καὶ ^k μετὰ τῶν Σεραφίμ ἄδεις. Πάντες δὲ οὗτοι οἱ δῆμοι πολλὴν ἐπιδείκνυνται τὴν εὐταξίαν, μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης τὸ μυστικὸν ἐκεῖνο μέλος καὶ τοὺς ἱεροὺς ὕμνους ἄδοντες τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων θεῷ. Τούτοις τοίνυν ἐγκατάμιζον σαυτὸν εὐχόμενος, καὶ τὸν μυστικὸν αὐτῶν ζήλωσον κόσμον. Οὐδὲ γὰρ ἀνθρώποις εὐχῇ, ἀλλὰ θεῷ τῷ πανταχοῦ παρόντι, τῷ D καὶ πρὸ τῆς φωνῆς ἀκούοντι, τῷ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἐπισταμένῳ. Ἄν οὕτως εὐχῇ, πολὺν ἀπολήψῃ τὸν μισθόν. “Ὁ πατὴρ γάρ σου, φησὶν, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.” Οὐκ εἶπε, χαριεῖται ¹ σοι, ἀλλ’, ἀποδώσει σοι. Καὶ γὰρ χρεώστην ἑαυτὸν σοι κατέστησε, καὶ μεγάλη σε καὶ ἐντεῦθεν ἐτίμησε τιμῇ. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτός ἐστιν ἀόρατος, καὶ τὴν εὐχήν σου τοιαύτην εἶναι βούλεται.

Εἰτα λέγει καὶ τὰ ῥήματα αὐτὰ τῆς εὐχῆς. ¹¹ “Προσευχόμενοι γάρ, φησὶ, μὴ ^m βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοὶ E ποιοῦσιν.” Ὅτε μὲν γὰρ περὶ τῆς ἐλεημοσύνης διελέγετο, τὴν ἀπὸ τῆς κενοδοξίας λύμην ἀπέστησε μόνον, καὶ οὐδὲν πλέον προσέθηκεν, οὐδὲ εἶπε πόθεν ἐλεημοσύνην δεῖ ποιεῖν· οἷον ἀπὸ δικαίων ⁿ πόνων, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀρπαγῆς, ^o μηδὲ πλεον-

⁹ Joel. ii. 13.¹⁰ Psal. cxxix. 1.¹¹ v. 7.

^h καρδίας] + σου C. ⁱ Καὶ γὰρ καὶ Edd. ^k μετὰ] τὰ A. B. D. F. Vulgatum tuentur Interpp. ¹ σοι om. A. B. E. F. Habet Ep. ^m βαττολογεῖτε B; D. βαττολογήτε F. ⁿ Hinc corrige Euthym. Tom. i. p. 215, ubi legitur ἀπὸ δικαίων πόρων. ^o μηδὲ] καὶ F. μηδὲ ἀπὸ Edd.

εξίας· καὶ γὰρ σφόδρα ἦν ὡμολογημένον παρὰ πᾶσι. Καὶ ἀνωτέρω δὲ τοῦτο προδικάθαρεν, ὅτε τοὺς πεινῶντας τὴν δικαιοσύνην ἐμακάρισεν. Ἐπὶ δὲ τῆς εὐχῆς καὶ ἕτερόν τι
 249 προστίθῃσι πλεόν, τὸ μὴ βαττολογεῖν. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖ τοὺς ὑποκριτὰς, οὕτως ἐνταῦθα τοὺς ἐθνικοὺς κωμῶδεῖ, πανταχοῦ τῇ τῶν προσώπων εὐτελείᾳ μάλιστα ἐντρέπων τὸν ἀκροώμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τοῦτο μάλιστα δάκνει καὶ καθάπτεται, τὸ δοκεῖν ὁ ἀπερρίμμενος ἀνθρώποις ἐξομοιοῦσθαι, ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἀποτρέπει, βαττολογίαν ἐνταῦθα τὴν φλυαρίαν λέγων· οἷον ὅταν τὰ μὴ προσήκοντα αἰτῶμεν παρὰ τοῦ θεοῦ, δυναστείας καὶ δόξας, καὶ τὸ ἐχθρῶν ὁ περιγενέσθαι, καὶ χρημάτων περιουσίας, καὶ ἀπλῶς τὰ μηδὲν
 B ἡμῖν διαφέροντα. “Οἶδε γὰρ, φησὶν, ὧν χρεῖαν ἔχετε.”
 Ἦ Μετὰ τούτων δοκεῖ μοι κελεύειν ἐνταῦθα μηδὲ μακρὰς ποιεῖσθαι τὰς εὐχάς· μακρὰς δὲ οὐχὶ τῷ χρόνῳ, ἀλλὰ τῷ πλήθει καὶ μήκει τῶν λεγομένων. Παραμένειν μὲν γὰρ χρή τὰ αὐτὰ αἰτοῦντας·¹² “τῇ γὰρ εὐχῇ, φησὶ, προσκαρτεροῦντες.” Καὶ αὐτὸς δὲ διὰ τοῦ παραδείγματος ἐκείνου τοῦ κατὰ τὴν χήραν, ἢ τὸν ἀνελεῖ καὶ ὡμὸν ἐπέκαμψεν ἄρχοντα τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐντεύξεως, καὶ τοῦ κατὰ τὸν φίλον, τὸν ἁωρὶ τῶν νυκτῶν παραγενόμενον, καὶ τὸν καθεύδοντα ἀπὸ τῆς κλίνης ἀναστήσαντα, οὐ διὰ τὴν φιλίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν προσεδρείαν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ συνεχῶς ἐντυγχάνειν αὐτῷ ἅπαντας ἐνομοθέ-
 C τῃσιν, οὐ μὴν μυρίων στίχων εὐχὴν συντιθέντας αὐτῷ προσ-⁽¹³⁾ ἵεναι καὶ ἀπαγγέλλειν ἀπλῶς κελεύει. Τοῦτο γὰρ ἡνίξατο εἰπὼν·¹⁴ “δοκοῦσιν ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν ἑῖσακουσθήσονται.”¹⁵ “Οἶδε γὰρ, φησὶν, ὧν χρεῖαν ἔχετε.” Καὶ εἰ οἶδε, φησὶν, ὧν χρεῖαν ἔχομεν, τίνος ἔνεκεν εὐχεσθαι δεῖ; Οὐχ ἵνα διδάξῃς, ἀλλ’ ἵνα ἐπικάμψῃς· ἵνα οἰκειωθῇς τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐντεύξεως, ἵνα ταπεινωθῇς, ἵνα ἀναμνησθῇς τῶν ἁμαρτημάτων τῶν σῶν.

¹² Rom. xii. 12.¹³ v. 8.¹⁴ Sic F. ἀπειρημένοις A. B. C. ἀπηρημένοις D. E. vid. adnot.¹⁵ περιγίνεσθαι B. C. Ἦ Μετὰ] + δὲ D. ὁ δοκοῦσιν] + γὰρ Edd.¹⁶ Post εἰσακουσθήσονται sic vulgo legitur: μὴ οὖν ὁμοιωθῇτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτήσαι αὐτόν. Καὶ εἰ οἶδε κ. τ. ε. Sic unus codex C. ceteri cum Mosqq. ut dedi. Nec aliter Interpp.

¹⁴ “Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς,” φησί· ΠΑΤΕΡ ἩΜΩΝ
 Ὁ ἘΝ ΤΟΙΣ ΟΥΡΑΝΟΙΣ. Ὅρα πῶς εὐθέως ἀνέστησε D
 τὸν ἀκροατὴν, καὶ πάσης ἀνέμνησε τῆς εὐεργεσίας ἐν προ-
 ομιίοις. Ὁ γὰρ πατέρα εἰπὼν ὃν θεὸν, καὶ ἁμαρτημάτων
 ἄφεσιν, καὶ κολάσεως ἀναίρεσιν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἁγιασ-
 μόν, καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ υἰοθεσίαν, καὶ κληρονομίαν, καὶ
 ἀδελφότητα τὴν πρὸς τὸν μονογενῆ, καὶ πνεύματος χορη-
 γίαν, διὰ τῆς μιᾶς ταύτης ὁμολόγησε προσηγορίας. Οὐδὲ
 γὰρ δυνατόν καλέσαι πατέρα ὡς τὸν θεόν, μὴ πάντων ἐκείνων
 ἐπιτυχόντα τῶν ἀγαθῶν. Διπλῇ τοίνυν αὐτῶν διεγείρει τὸ
 φρόνημα, καὶ τῷ ἄξιώματι τοῦ καλουμένου, καὶ τῷ μεγέθει
 τῶν εὐεργετημάτων ὧν ἀπέλαυσαν. Τὸ δὲ, ἐν τοῖς οὐρα-
 νοῖς, ὅταν εἴπῃ, οὐκ ἐκεῖ τὸν θεὸν συγκλείων τοῦτό φησιν, E
 ἀλλὰ τῆς γῆς ἀπάγων τὸν εὐχόμενον, καὶ τοῖς ὑψηλοῖς
 προσηλῶν χωρίοις, καὶ ταῖς ἄνω διατριβαῖς. Παιδεύει δὲ
 καὶ κοινὴν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ποιεῖσθαι τὴν εὐχήν. Οὐ
 γὰρ λέγει, ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἀλλ’, ὁ πα- 250
 τὴρ ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ σώματος τὰς δεήσεις ἀναφέρων,
 καὶ οὐδαμοῦ σκοπῶν τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ τοῦ
 πλησίον. Ἀπὸ δὲ τούτου καὶ ἔχθραν ἀναιρεῖ, καὶ ἀπόνοιαν
 καταστέλλει, καὶ βασκανίαν ἐκβάλλει, καὶ τὴν μητέρα τῶν
 ἀγαθῶν ἀπάντων ἀγάπην εἰσάγει, καὶ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν
 ἀνθρωπίνων ἐξορίζει πραγμάτων, καὶ πολλὴν δείκνυσι τῷ
 βασιλεῖ πρὸς τὸν πτωχὸν τὴν ὁμοτιμίαν, εἵγε ἐν τοῖς με-
 γίστοις καὶ ἀναγκαιοτάτοις κοινωνοῦμεν ἅπαντες. Τί γὰρ
 βλάβος ἐκ τῆς κάτω συγγενείας, ὅταν κατὰ τὴν ἄνω ἅπαν-
 τες ὦμεν συνημμένοι, καὶ μηδεὶς ἐτέρου πλέον ἔχῃ μηδέν,
 μήτε ὁ πλούσιος τοῦ πένητος, μήτε ὁ δεσπότης τοῦ δούλου, B
 μήτε ὁ ἄρχων τοῦ ἀρχομένου, μήτε ὁ βασιλεὺς τοῦ στρα-
 τιώτου, μήτε ὁ φιλόσοφος τοῦ βαρβάρου, μήτε ὁ σοφὸς
 τοῦ ἰδιώτου; Πᾶσι γὰρ μίαν ἐχαρίσατο εὐγένειαν, πάντων
 ὁμοίως κληθῆναι καταξιώσας πατὴρ. Ἀναμνήσας τοίνυν τῆς
 εὐγενείας ταύτης, καὶ τῆς ἁνωθεν δωρεᾶς, καὶ τῆς πρὸς τοὺς
 ἀδελφούς ὁμοτιμίας, καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς γῆς ἀπο-
 στήσας, καὶ τοῖς x οὐρανοῖς προσηλώσας, ἴδωμεν τί κελεύει

¹⁴ γ. 9.

^v τὸν θεόν om. B. D. F.

^w τὸν θεόν om. omnes praeter E.

^x οὐρανοῖς Mor. Ben.

λοιπὸν αἰτεῖν. Μάλιστα μὲν γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ λέξις ἱκανὴ
 πάσης ἀρετῆς διδασκαλίαν ἐνθεῖναι. Ὁ γὰρ πατέρα καλέσας
 τὸν θεὸν, καὶ πατέρα κοινὸν, δίκαιος ἂν εἴη τοιαύτην ἐπι-
 C δεικνύσθαι πολιτείαν, ὡς μὴ τῆς ^γ εὐγενείας ταύτης ἀνάξιος
 φανῆναι, καὶ ἴσῃ τῇ δωρεᾷ παρέχεσθαι τὴν σπουδὴν. Πλὴν
 ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖται τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν προστίθῃσιν,
 οὕτω λέγων· ἈΓΙΑΣΘΗΤΩ ΤΟ ὄΝΟΜΑ ΣΟΥ. Ἀξία τοῦ
 τὸν θεὸν ^z πατέρα καλοῦντος ἡ εὐχή, τὸ μηδὲν αἰτεῖν πρὸ
 τῆς τοῦ πατρὸς δόξης, ἀλλὰ πάντα δεύτερα ἡγεῖσθαι τῆς
^a εἰς ἐκεῖνον εὐφημίας. Τὸ γὰρ, ἁγιασθήτω, τοῦτο ἔστι, δοξα-
 σθήτω. Τὴν μὲν γὰρ οἰκείαν ἔχει δόξαν πεπληρωμένην, καὶ
 ὡσαύτως αἰεὶ μένουσαν· ἀξιοῦν δὲ κελεύει τὸν εὐχόμενον, καὶ
 D διὰ τῆς ἡμετέρας αὐτὸν ^b δοξάζεσθαι ζωῆς. Ὅπερ καὶ ἔμ-
 προσθεν ἔλεγε· ¹⁵ “λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν
 ἀνθρώπων, ὥπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι
 τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.” Καὶ γὰρ τὰ Σε-
 ραφίμ δοξάζοντα οὕτως ἔλεγον· ¹⁶ “ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος.”
 Ὡστε τὸ, ἁγιασθήτω, τοῦτο ἔστι, δοξασθήτω. Καταξίω-
 σον γὰρ, φησὶν, οὕτως ἡμᾶς βιοῦν καθαρῶς, ὡς δι' ἡμῶν
 ἅπαντάς σε δοξάζειν. Ὅπερ πάλιν ἀπηρτισμένης ἐστὶ φι-
 λοσοφίας, τὸ οὕτω βίον ἄληπτον παρέχεσθαι ^c πᾶσιν, ὡς
 ἕκαστον τῶν ὁρώντων τῷ δεσπότῃ τὴν ὑπὲρ τούτων ἀνα-
 φέρειν εὐφημίαν. ἘΛΘΕΤΩ Ἡ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΣΟΥ. Καὶ τοῦ- (138)
 E το πάλιν παιδὸς εὐγνώμονος τὸ ῥῆμα, τὸ μὴ προσηλωσθαι
 τοῖς ὁρωμένοις, μηδὲ μέγα τι τὰ παρόντα ἡγεῖσθαι, ἀλλ'
 ἐπείγεσθαι πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τῶν μελλόντων ἐφίεσθαι·
 ὅπερ ἀπὸ συνειδότος ἀγαθοῦ γίνεται, καὶ ψυχῆς ἀπηλλαγ-
 μένης τῶν ἐν τῇ γῇ πραγμάτων. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Παῦ-
 251 λος καθ' ἑκάστην ἐπεθύμει τὴν ἡμέραν· διὰ τοῦτο καὶ ἔλε-
 γεν, ὅτι ¹⁷ “καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες
 στενάζομεν, νιοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ
 σώματος ἡμῶν.” Ὁ γὰρ τούτον ἔχων τὸν ἔρωτα, οὔτε ὑπὸ

¹⁵ Matth. v. 16.¹⁶ Esai. vi. 3.¹⁷ Rom. viii. 23.

^γ συγγενείας C. Ep. ^z πατέρα καλοῦντος] Sic Ge. Arm. i. e. πρᾶ
 καλοῦντος, unde factum est παρακαλοῦντος, quod miro consensu co-
 dices tenent. Correxīt Montef. ^a εἰς ἐκεῖνον] ἐκεῖνον D. F. εἰς
 om. E. ^b δοξάζεσθαι] + βούλεται A. ^c πᾶσιν] Sic codd. et Ge.
 ἐν πᾶσιν Edd.

τῶν χρηστῶν τοῦ βίου τούτου φυσηθῆναι δύναται, οὔτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν ταπεινωθῆναι· ἀλλ' ὡς ἐν αὐτοῖς διατρίβων τοῖς οὐρανοῖς, ἐκατέρας ἀπήλλακται τῆς ἀνωμαλίας. ΓΕΝΗΘΗΤΩ ΤΟ ΘΕΛΗΜΑ ΣΟΥ ὩΣ ἘΝ ΟΥΡΑΝΩΙ ΚΑΙ ἘΠΙ ΤΗΣ ΓΗΣ. Εἶδες ἀκολουθίαν ἀρίστην; Ἐπιθυμεῖν μὲν γὰρ ἐκέλευσε τῶν μελλόντων, καὶ πρὸς ἐκείνην ἐπείγεσθαι τὴν ἀποδημίαν· ἕως δ' ἂν τοῦτο μὴ γίνηται, καὶ ἐνταῦθα διατρίβοντας τέως σπουδάζειν τὴν αὐτὴν τοῖς ἄνω πολιτείαν ἐπι- B δείκνυσθαι. Ἐπιθυμεῖν μὲν γὰρ δεῖ τῶν οὐρανῶν, φησί, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πλὴν καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ τὴν γῆν οὐρανὸν ἐκέλευσε ποιῆσαι, καὶ ἐν αὐτῇ διατρίβοντας ὡς ἐκεῖ πολιτενομένους, οὕτω πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν, ὡς καὶ ὑπὲρ τούτων παρακαλεῖν τὸν δεσπότην. Οὐδὲν γὰρ τὸ κωλύον φθάσαι τὴν τῶν ἄνω δυνάμεων ἀκρίβειαν διὰ τὸ τὴν γῆν οἰκεῖν· ἀλλ' ἐν καὶ ἐνταῦθα διατρίβοντα, ὡς ἄνω γενόμενον ἤδη πάντα ποιεῖν. Ὁ λέγει τοίνυν, ^d τοῦτό ἐστιν ὥσπερ ἐκεῖ πάντα ἀκωλύτως γίνεται, καὶ οὐ τὰ μὲν ὑπακούουσιν οἱ ἄγγελοι, τὰ δὲ παρακούουσιν, ἀλλὰ πάντα εἰκουσι καὶ πείθονται· ¹⁸ (“δυνατοὶ γὰρ, φησὶν, ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λό- C γον αὐτοῦ”) οὕτω καὶ ἡμᾶς καταξίωσον τοὺς ἀνθρώπους μὴ ἐξ ἡμισείας τὸ θέλημά σου ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα καθάπερ θέλεις πληροῦν. Εἶδες πῶς καὶ μετριάζειν ἐδίδαξε, δηλώσας ὅτι οὐ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς ἡ ἀρετὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἁνωθεν χάριτος; Καὶ πάλιν τὴν ὑπὲρ τῆς ^e οἰκουμένης πρόνοιαν ἕκαστον ἡμῶν τῶν προσευχομένων ἀναδέχεσθαι ἐπέταξεν. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου ἐν ἐμοί, ἢ ἐν ἡμῖν· ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γῆς, ὥστε λυθῆναι τὴν πλάνην, καὶ φυτευθῆναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐκβληθῆναι κακίαν ἅπασαν, καὶ ἐπανελθεῖν ἀρετὴν, καὶ μηδὲν ταύτῃ διαφέρειν λοιπὸν τὸν οὐ- D ρανὸν τῆς γῆς. Εἰ γὰρ τοῦτο γένοιτο, φησὶν, οὐδὲν διοίσει τὰ κάτω τῶν ἄνω, εἰ καὶ τῇ φύσει διέστηκεν, ἀγγέλους ἐτέρους τῆς γῆς ἡμῖν ἐπιδεικνυμένης. ΤΟΝ ἈΡΤΟΝ ἩΜΩΝ ΤΟΝ ἘΠΙΟΥΣΙΟΝ ΔΟΣ ἩΜΙΝ ΣΗΜΕΡΟΝ. Τί ἐστι, “τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον;” Τὸν ἐφήμερον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν οὕτω· “γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς”

¹⁸ Psal. cii. 20.

^d τοῦτο] τοιοῦτον A. C.   ^e οἰκουμένης] οἰκείας A. C. D. οἰκείας σωτήρίας B.

ἀνθρώποις δὲ διελέγετο σάρκα περικειμένοις, καὶ ἀνάγκη φύσεως ὑποκειμένοις, καὶ οὐ δυναμένοις τὴν αὐτὴν ἔχειν ἀπάθειαν τοῖς ἀγγέλοις· τὰ μὲν ἐπιτάγματα ὁμοίως κελεύει γίνεσθαι καὶ παρ' ἡμῶν, καθάπερ αὐτὰ κακεῖνοι πληροῦσι·
 E συγκαταβαίνει δὲ καὶ τῇ τῆς φύσεως ἀσθενείᾳ λοιπόν. Ἀκρίβειαν μὲν ^f γὰρ, φησί, πολιτείας ἀπαιτῶ τοσαύτην, οὐ μὴν ἀπάθειαν· οὐδὲ γὰρ ἐπιτρέπει τῆς φύσεως ἡ τυραννίς·
 δέεται γὰρ τροφῆς τῆς ἀναγκαίας. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς
 252 καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς πολὺ τὸ πνευματικόν. ^g Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ χρημάτων, οὐδὲ ὑπὲρ τρυφῆς, οὐδὲ ὑπὲρ πολυτελείας ἱματίων, οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλου οὐδενός τῶν τοιούτων, ἀλλ' ὑπὲρ ἄρτου ^h μόνον ἐκέλευσε τὴν εὐχὴν ποιεῖσθαι, καὶ ὑπὲρ ἄρτου τοῦ ἐφήμερον, ὥστε μὴ ὑπὲρ τῆς αὔριον μεριμνᾶν. Διὰ τοῦτο προσέθηκε, “τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον,” τουτέστι, τὸν ἐφήμερον. Καὶ οὐδὲ τοῦτω ἠρκέσθη τῷ ῥήματι, ἀλλὰ καὶ ἕτερον μετὰ τοῦτο προσέθηκεν, εἰπὼν, “δὸς ἡμῖν σήμερον” ὥστε μὴ περαιτέρω συντρίβειν ἑαυτοὺς τῇ φροντίδι τῆς ἐπιούσης ἡμέρας. Ἦς γὰρ οὐκ οἶδας εἰ τὸ διάστημα ὅφει, τίνος ἕνεκεν ὑπομένεις τὴν μέριμναν; Τοῦτο καὶ προῖόν διὰ
 B πλειόνων ἐπέταξε, λέγων· “μὴ μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον.”
ⁱ Καὶ βούλεται πάντοθεν ἡμᾶς εὐζώνους εἶναι καὶ ἐπτερωμένους, τοσοῦτον εἰκοντας τῇ φύσει, ὅσον ἡ τῆς χρείας ἀνάγκη (139) παρ' ἡμῶν ἀπαιτεῖ. Εἶτα ἐπειδὴ συμβαίνει καὶ ^k μετὰ τὸ λουτρόν τῆς παλιγγενεσίας ἀμαρτάνειν, πολλὴν καὶ ἐνταῦθα τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ ἐπιδεικνύμενος, κελεύει περὶ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως προσίεναι τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ, καὶ λέγειν οὕτως· ἈΦΕΣ ἩΜΙΝ ΤΑ ὉΦΕΙΛΗΜΑΤΑ ἩΜΩΝ, ὩΣ ΚΑΙ ἩΜΕΙΣ ἈΦΙΕΜΕΝ ΤΟΙΣ ὉΦΕΙΛΕΤΑΙΣ ἩΜΩΝ. Εἶδες φιλανθρωπίας ὑπερβολήν; Μετὰ τοσούτων κακῶν ἀναί-
 C ρεσιν, καὶ δωρεᾶς μέγεθος ἄφατον, πάλιν ἀμαρτάνοντας ἀξιοῖ συγγνώμης. “Οτι γὰρ πιστοῖς αὕτη ἡ προσευχὴ προσήκει, καὶ οἱ νόμοι τῆς ἐκκλησίας διδάσκουσι, καὶ τὸ προοίμιον τῆς ^m εὐχῆς. Ὁ γὰρ ἀμύητος οὐκ ἂν δύναίτο πατέρα καλεῖν τὸν θεόν. Εἰ τοίνυν πιστοῖς προσήκει ἡ εὐχή, εὐχονται δὲ οὗτοι

^f γὰρ, φησί om. A. p. p. ἀπαιτῶν A. D. ^g Οὐδὲ] Οὐ C. Ep.
^h μόνον B. F. ⁱ Καὶ] Καὶ γὰρ Edd. ^k μετὰ λουτρόν παλιγγ. B.
^l ἁμαρτημάτων] + τούτων C. D. invitis Interpp. ^m εὐχῆς] προσ-
 ενχῆς A. ἀρχῆς D. F.

ἁμαρτήματα ἑαυτοῖς ἀφεθῆναι δεόμενοι, δῆλον ὅτι οὐδὲ μετὰ τὸ λουτρὸν ἀνήρηται τῆς μετανοίας τὸ κέρδος. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐβούλετο δεῖξαι, οὐδ' ἂν τοῦτο ἐνομοθέτησεν εὐχεσθαι. Ὁ δὲ καὶ ἁμαρτημάτων ἀναμνήσκων, καὶ κελεύων αἰτεῖν ἄφεσιν, καὶ διδάσκων ὅπως ἂν ἐπιτύχωμεν τῆς ἀφέσεως, καὶ εὐκολον ταύτῃ ποιῶν τὴν ὁδὸν, εὐδην δὲ ὅτι εἰδὼς καὶ δεικνὺς D ὅτι καὶ μετὰ τὸ λουτρόν ἐστιν ἀπονίστασθαι τὰ πεπλημμελημένα, τοῦτον τῆς ἱκετηρίας τὸν νόμον εἰσήνεγκε· τῷ μὲν ὑπομνήσαι τῶν ἁμαρτημάτων, μετριάξιν πείθων· τῷ δὲ ἐτέροις ἀφεῖναι κελεῦσαι, μνησικακίας ἀπάσης ἀπαλλάττων ἡμᾶς· τῷ δὲ ἀντὶ τούτων καὶ ἡμῖν ἐπαγγέλλεσθαι συγχωρεῖν, χρηστὰς ὑποτείνων ἐλπίδας, καὶ περὶ τῆς ἀφάτου τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας φιλοσοφεῖν ἡμᾶς παιδεύων. Ὁ δὲ μάλιστα χρὴ παρατηρῆσαι, τοῦτό ἐστιν· ὅτι καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων ὀλοκλήρου μνημονεύσας τῆς ἀρετῆς, καὶ ταύτῃ ° καὶ E τὸ μὴ μνησικακεῖν περιλαβὼν (καὶ γὰρ τὸ ἀγιασθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπηρτισμένης ἐστὶ πολιτείας ἀκρίβεια· καὶ τὸ γεννηθῆναι τὸ θέλημα αὐτοῦ τὸ αὐτὸ ὦ τοῦτο πάλιν δηλοῖ· καὶ τὸ πατέρα δύνασθαι καλεῖν τὸν θεὸν ἀμώμον πολιτείας ἐπίδειξις ἐστίν· ἐν οἷς ἅπασι συνείληπτο καὶ τὸ δεῖν ἀφεῖναι 253 τοῖς πεπλημμεληκόσι τὴν ὀργήν) ἀλλ' ὅμως οὐκ ἠρέεσθη τούτοις, ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος ὅσῃν ὑπὲρ τοῦ πράγματος ποιεῖται τὴν ὁ σπουδὴν, καὶ ἰδικῶς αὐτὸ τίθησι, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν οὐδεμίας ἄλλης ἐντολῆς μέμνηται ἢ ταύτης, οὕτως λέγων· “ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει ὑμῖν καὶ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος.” Ὡστε παρ' ἡμῶν ἡ ἀρχή, καὶ κύριοι τῆς κρίσεως τῆς περὶ ἡμῶν ἡμεῖς. Ἰνα γὰρ μηδὲ τῶν ἀναισθήτων μηδεὶς ἐγκαλεῖν ἔχη δικαζόμενος μὴ μικρὸν, μὴ μέγα, σὲ τὸν ὑπεύθυνον κύριον ποιεῖ τῆς ψήφου· καὶ ὡς ἂν αὐτὸς ἐδίκασας ὦ σαυτῷ, φησὶν, οὕτως σοι B δικάζω καὶ γὰρ. Καὶ ἀφῆς τῷ συνδούλῳ, καὶ παρ' ἐμοῦ τῆς

ἑαυτοῖς] αὐτοῖς B. D. E. F. αὐτῶν A. Μοχ δεόμενοι om. C. D. E. F. sed tuetur Arm. ° Vulgo legitur καὶ τὸ μνησικακεῖν. Particulam negativam, quae salva sententia abesse non potest, e codd. A. C. F. recepi. Legerunt etiam Interpp. καὶ ante ταύτη om. A. Idem περιέλαβε pro περιλαβὼν praebebat. ὦ τοῦτο om. D. πάλιν om. C. δηλοῖ om. A. B. Infra ἐστίν om. A. ἐστίν ἐπίδειξις (hoc ordine) B. ὁ σπουδὴν] + οὐκ ἠρέεσθη μόνον τούτοις, ἀλλὰ B. F. ὦ σαυτῷ] Sic C. et pr. D. cum Ep. et Verss. ceteri αὐτῷ.

αὐτῆς τεύξει χάριτος· καίτοιγε οὐκ ἴσον τοῦτο ἐκείνῳ. Σὺ μὲν γὰρ δεόμενος ἁφίης, ὁ δὲ θεὸς μηδενὸς χρεῖαν ἔχων· σὺ τῷ ὁμοδούλῳ, ὁ δὲ θεὸς τῷ δούλῳ· σὺ ὑπεύθυνος ὢν μυρίοις κακοῖς, ὁ δὲ θεὸς ἀναμάρτητος ὢν. Ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω τὴν αὐτοῦ φιланθρωπίαν ἐπιδείκνυται. Ἡδύνατο μὲν γὰρ καὶ χωρὶς τούτου πάντα σοι ἀφιέναι τὰ πεπλημμελημένα, ἀλλὰ βούλεται σε καὶ ἐντεῦθεν εὐεργετεῖσθαι, μυρίας σοι πανταχόθεν ἡ παρέχων ἡμερότητας καὶ φιλανθρωπίας ἀφορμὰς, καὶ τὸ ἐν σοὶ θηριῶδες ἐκβάλλων, καὶ τὸν θυμὸν σβεννύς, C καὶ πανταχόθεν σε συγκολλῶν τῷ μέλει τῷ σῶ. Τί γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν; ὅτι ἀδίκως ἔπαθές τι κακὸν παρὰ τοῦ πλησίον; Ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ ἁμαρτήματα· ὡς εἰ δικαίως, οὐδὲ ἁμάρτημα τὸ πρᾶγμά ἐστιν. Ἀλλὰ καὶ σὺ τοιούτων προσέρχῃ ληψόμενος ἄφεσιν, καὶ πολλῷ μειζόνων. Καὶ πρὸ τῆς ἀφέσεως δὲ οὐ μικρὰς ἀπέλαυσας δωρεᾶς, διδασκόμενος ἀνθρωπίνην ἔχειν ψυχὴν, καὶ πᾶσαν παιδευόμενος ἡμερότητα. Καὶ μετὰ τούτων καὶ μισθός σοι μέγας κείσεται ἐκεῖ, τὸ μηδενὸς ἀπαιτηθῆναι λόγον τῶν πεπλημμελημένων. Ποίας οὖν οὐκ ἂν εἶημεν κολάσεως ἄξιοι, ὅταν τὴν ἐξουσίαν λα- D βόντες, προδῶμεν ἡμῶν τὴν σωτηρίαν; πῶς δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις πράγμασιν ἀξιόσομεν ἀκούεσθαι, αὐτοὶ μὴ θέλοντες, ἐν οἷς ἐσμεν κύριοι, φεῖδεσθαι ἐαυτῶν; ΚΑΙ ΜΗ ΕΙΣΕΝΕΓΚΗΙΣ ἡΜΑΣ ΕΙΣ ΠΕΙΡΑΣΜΟΝ, ἈΛΛΑ ΡΥΣΑΙ ἡΜΑΣ ἈΠΟ ΤΟΥ ΠΟΝΗΡΟΥ. ὍΤΙ ΣΟΥ ἔστιν ἡ βασιλεία, καὶ (14) ἡ δυνάμις, καὶ ἡ δοξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἐνταῦθα ἡμᾶς τὴν ἡμετέραν παιδεύει σαφῶς εὐτέλειαν, καὶ καταστέλλει τὸ φύσημα, διδάσκων ὡς παραιτεῖσθαι τοὺς ἀγῶνας, ἀλλὰ μὴ ἐπιπηδᾶν. Οὕτω γὰρ καὶ ἡμῖν ἡ νίκη λαμπροτέρα ἐστὶ, καὶ ἡ ἥττα τῷ διαβόλῳ καταγε- E λαστοτέρα. Ἐλκυσθέντας μὲν γὰρ δεῖ γενναίως ἐστάναι· μὴ καλουμένους δὲ, ἡσυχάζειν, καὶ τὸν καιρὸν ἀναμένειν τῶν ἀγώνων, ἵνα καὶ τὸ ἀκενόδοξον καὶ τὸ γενναῖον ἐπιδειξώμεθα. Πονηρόν δὲ ἐνταῦθα τὸν διάβολον καλεῖ, κελεύων ἡμᾶς ἄσπον-

ἁφίης C. Ep. ἀφῆς F. ἀφήσεις B. ἔνδεικνυται et p. p. ἀφεί-
 ναι Edd. ἡ παρέχων] ἐπινοῶν F. ὡς παραιτεῖσθαι] οὐ παραιτεῖσθαι
 C. μήτε παραιτεῖσθαι τ. ἀ. μήτε μὴν ἐπ. F. οὐ παρ. μὲν τ. ἀ. μὴ ἐπ.
 δὲ Ep. non quidem nos recusare certamina, nec tamen . . . Ge. sed in
 mar. nos deprecari certamina, non autem . . . Reliqui codices cum
 Arm. negatione carent. Cf. Euthym. Tom. i. p. 229.

δον πρὸς αὐτὸν ἔχειν πόλεμον, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ φύσει 254
 τοιοῦτός ἐστιν. Οὐ γὰρ τῶν ἐκ φύσεως, ἀλλὰ τῶν ἐκ προ-
 αιρέσεως ^x ἐπιγινομένων ἐστὶν ἡ πονηρία. Κατ' ἐξοχὴν δὲ
 οὕτως ἐκεῖνος καλεῖται, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας, καὶ
 ἐπειδὴ μηδὲν παρ' ἡμῶν ἀδικηθεὶς ἀσπονδον πρὸς ἡμᾶς ἔχει
 τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο οὐδὲ εἶπε, ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν
 πονηρῶν, ἀλλ', ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· παιδεύων ἡμᾶς ^y μηδαμῶ
 πρὸς τοὺς πλησίον ἀηδῶς ἔχειν, ἐν οἷς ἂν πάθωμεν παρ' αὐτῶν
 κακῶς, ἀλλ' ἀπὸ τούτων πρὸς ἐκεῖνον μεταθεῖναι τὴν ἔχθραν,
 ὡς πάντων αὐτὸν αἴτιον τῶν κακῶν ὄντα. Ἐναγωνίους τοίνυν
 ποιήσας τῇ μνήμῃ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τὴν ῥαθυμίαν ἡμῶν ἅπασαν B
 ἐκκόψας, πάλιν θαρρύνει καὶ ἀνίστησι τὰ φρονήματα, τοῦ
 βασιλέως ἀναμνήσας, ὑφ' ᾧ ταττόμεθα, καὶ δείξας πάντων
 αὐτὸν ὄντα δυνατώτερον. “Σοῦ γάρ ἐστι, φησὶν, ἡ βα-
 σιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα.” Οὐκοῦν εἰ αὐτοῦ ἐστὶν
 ἡ βασιλεία, οὐδένα δεδοικέναι χρή, ἅτε οὐδενὸς ὄντος τοῦ
 ἀνθισταμένου, καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν ἀρχὴν διανεμομένου. “Ὅταν
 γὰρ εἶπῃ, “σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία,” δέικνυσι καὶ ἐκεῖνον τὸν
 πολεμοῦντα ἡμῖν ὑποτεταγμένον, καὶ ἐναντιοῦσθαι δοκῇ, τοῦ
 θεοῦ συγχωροῦντος τέως. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς τῶν δούλων
 ἐστὶν, εἰ καὶ τῶν ἡτιμωμένων καὶ προσκεκρουκότων· καὶ οὐκ
 ἂν τολμήσειεν οὐδενὶ τῶν ὁμοδούλων ἐπιθέσθαι, μὴ πρότερον C
 ἄνωθεν τὴν ἐξουσίαν λαβών. Καὶ τί λέγω τῶν ὁμοδούλων;
 Οὐδὲ χοίρων κατατολμήσαι ὑπέμεινεν, ἕως ^z ὅτε αὐτὸς ἐπέ-
 τρεψεν· οὔτε ποιμνίων, οὔτε βουκολίων, ἕως ὅτε τὴν ἐξου-
 σίαν ἄνωθεν ἔλαβε. ^a “Καὶ ἡ δύναμις,” φησί. Οὐκοῦν καὶ
 μυριάκις ἀσθενὴς ἦς, δίκαιος ἂν εἴης θαρρύνει τοιοῦτον ἔχων
 τὸν βασιλεύοντα, πάντα ἐνκόλως καὶ διὰ σοῦ κατορθοῦν
 δυνάμενον. “Καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.” Οὐδὲ
 γὰρ ἀπαλλάττει σε τῶν ἐπιόντων δεινῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἐνδοξον δύναται ποιεῖν καὶ λαμπρόν. “Ὡς περ γὰρ ἡ δύναμις
 αὐτοῦ πολλή, οὕτω καὶ ἡ δόξα ἀφάτος, καὶ ^b τὰ πάντα ἀπέ- D
 ραντα, καὶ τέλος αὐτῶν οὐδέν. Εἶδες πῶς πανταχόθεν ἤλειψε
 τὸν ἀθλητὴν, καὶ θαρρύνει παρεσκεύασεν; Εἶτα, ^c ὅπερ ἔφθην

^x ἐπιγινομένων Edd.

^y Sic C. D. Ep. Ge. ceteri μηδαμῶς.

^z ὅτε] ὅτου bis B.

^a Sic E. F. Legebatur ἕως ὅτε τὴν ἐξου-
 σίαν ἄνωθεν ἔλαβε καὶ τὴν δύναμιν. Οὐκοῦν καὶ κ. τ. ε. sine suspicione
 fraudis. Verba controversa praetereunt Interpp.

^c ὅπερ] ὥς περ Edd.

^b τὰ] ταῦτα C.

εἰπὼν, δεῖξαι βουλόμενος ὅτι πάντων μάλιστα μνησικακίαν ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ, καὶ μάλιστα πάντων τὴν ἐναντίαν ^d τῇ κακίᾳ ταύτῃ ἀποδέχεται ἀρετὴν, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν πάλιν αὐτοῦ τοῦ κατορθώματος ὑπέμνησε, καὶ ἀπὸ τῆς κειμένης κολάσεως, καὶ ἀπὸ τῆς ὀρισμένης τιμῆς τὸν ἀκροατὴν ἐνάγων εἰς τὴν τῆς ἐντολῆς ταύτης ὑπακοήν. “Εὰν γὰρ **E** ἀφήτε, φησὶ, τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ἀφήσει ὑμῖν· ἐὰν δὲ μὴ ἀφήτε, οὐδὲ αὐτὸς ὑμῖν ἀφήσει.” Διὰ τοῦτο τῶν οὐρανῶν πάλιν καὶ τοῦ πατρὸς ἐμνημόνευσεν, ὥστε καὶ τούτῳ τὸν ἀκροατὴν ἐντρέψαι, εἴγε τοιούτου πατρὸς ὦν, ἐκθηριουῖσθαι μέλλοι, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν κληθεῖς, γῆνιόν τι καὶ βιωτικὸν ἔχοι φρόνημα. Οὐ γὰρ δὴ χάριτι δεῖ ^e γενέσθαι παῖδας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις. Οὐδὲν **255** δὲ οὕτως ὁμοιοῖ τῷ θεῷ, ὥς τὸ τοῖς πονηροῖς καὶ τοῖς ἀδικοῦσιν εἶναι συγγνωμονικόν· ὥσπερ οὖν καὶ ἔφη διδάξας, ἡνίκα ^f ἔλεγε τὸ τὸν ἥλιον ἀνατέλλειν ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ καθ’ ἕκαστον τῶν ῥημάτων κοινὰς κελεύει ποιεῖν τὰς εὐχὰς, “πάτερ ἡμῶν” λέγων, καὶ “γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς,” καὶ “δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον,” καὶ “ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,” καὶ “μὴ εἰσηνέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,” καὶ “ῥῦσαι ἡμᾶς” πανταχοῦ τῷ πληθυντικῷ ῥήματι τούτῳ κελεύων κεχρηῆσθαι, ἵνα μηδὲ ἵχνος ὀργῆς πρὸς τὸν πλησίον ἔχωμεν. (14)

B ^g Πόσης οὖν ἂν εἶεν κολάσεως ἄξιοι οἱ μετὰ ταῦτα πάντα μὴ μόνον ^h αὐτοὶ μὴ ἀφιέντες, ἀλλὰ καὶ τὸν θεὸν ἐπὶ τὴν ἄμυναν τῶν ἐχθρῶν παρακαλοῦντες, καὶ ὥσπερ ἐκ διαμέτρου τινὸς τὸν νόμον τοῦτον παραβαίνοντες, καὶ ταῦτα αὐτοῦ πάντα ποιούντος καὶ πραγματευομένου, ὥστε μὴ διαστασιάζειν ἡμᾶς πρὸς ἀλλήλους; Ἐπειδὴ γὰρ ρίζα πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν ἡ ἀγάπη, τὰ λυμαινόμενα αὐτὴν ⁱ ἀναιρῶν πάντοθεν ἡμᾶς πρὸς ἀλλήλους συνάγει συγκολλῶν. Οὐ γὰρ ἐστὶν, οὐκ ἐστὶν οὐδεὶς, καὶ ^k πατὴρ, καὶ μήτηρ, καὶ φίλος,

^d τῇ κακίᾳ om. A. B. E. Agnoscunt Interpp.

^e γίνεσθαι C.

^f ἔλεγε τὸ] ἐλέγετο Edd. ἔλεγεν ἀνατέλλειν τὸν ἥλιον E. ἔλεγε (sic e rasura: prius ἐλέγετο) τὸν ἥλιον ἀνατέλλει F.

^g ΗΘΙΚΟΝ. Περὶ τοῦ μὴ καταρᾶσθαι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοῦ μετὰ φόβου καὶ σεμνότητος καὶ συγῆς ἐν ἐκκλησίᾳ διάγειν. A.

^h αὐτοὶ om. A. B. E. F. ἀφέντες Edd.

ⁱ ἀναιρεῖ C. D. πάντοθεν ἀναιρῶν transp. F. Mox συνάγει om. C.

^k πατὴρ] + ἡ Edd.

καὶ ὅστισιν, ὃς οὕτως ἡμᾶς ἠγάπησεν, ὡς ὁ ποιήσας ἡμᾶς
 θεός. Καὶ τοῦτο μάλιστα καὶ ἐξ ὧν εὐεργετεῖ καθ' ἐκάστην
 ἡμέραν, καὶ ἐξ ὧν ἐπιτάττει δῆλον. Εἰ δὲ τὰς λύπας μοι
 λέγεις, καὶ τὰς ὀδύνας, καὶ τὰ τοῦ βίου κακὰ, ἐννόησον ὅσα C
 αὐτῷ προσκρούεις καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καὶ οὐκέτι ¹ θαυμάση,
 καὶ πλείονα τούτων ἐπέλθῃ κακὰ· ἀλλ' ἂν ἀγαθοῦ τινος
 ἀπολαύσης, τότε καὶ θαυμάση καὶ ἐκπλαγήσῃ. Νῦν δὲ εἰς
 μὲν τὰς συμφορὰς ὀρώμεν τὰς ἐπιούσας, τὰ δὲ ^m προσκρού-
 σματα, ἃ καθ' ἐκάστην προσκρούομεν τὴν ἡμέραν, οὐκ ἐν-
 νοοῦμεν· διὰ τοῦτο ἀλύομεν. Ὡς εἶγε μιᾶς ἡμέρας ⁿ μόνον
 μετὰ ἀκριβείας τὰ ἀμαρτήματα ἡμῶν ἐλογισάμεθα, τότε
 ἂν ἐγνώμεν καλῶς, πόσων ^o ἂν εἴημεν ὑπεύθυνοι κακῶν. Καὶ
 ἵνα τὰ ἄλλα ἀφεῖς τὰ ἰδία πεπλημμελημένα ἐκάστω, τὰ D
 σήμερον εἶπω γινόμενα· καίτοιγε οὐκ οἶδα τί ποτε ἕκαστος
 ἡμῶν ἥμαρτεν· ἀλλ' ὅμως τοσαύτη ἡ περιουσία τῶν πλημ-
 μελημάτων, ὡς μηδὲ τὸν ἀκριβῶς ἅπαντα εἰδότα δύνασθαι
 καὶ ἐκ τούτων ἐλεῖν. Τίς οὖν ^p ἡμῶν οὐκ ἐρράθυμηνεν εὐχό-
 μενος; τίς οὐκ ἀπειροήθη; τίς οὐκ ἐκενοδόξησε; τίς οὐ κακῶς
 εἶπε τὸν ἀδελφόν, ^q οὐδὲ ἐδέξατο πονηρὰν ἐπιθυμίαν; οὐκ
 εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς; οὐκ ἐμνήσθη μετὰ πάθους ἐχ-
 θροῦ, καὶ οἰδαίνειν τὴν καρδίαν ἐποίησεν; Εἰ δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ
 ὄντες, καὶ ἐν καιρῷ βραχεῖ, τοσούτοις ὑπεύθυνοι γεγονάμεν E
 κακοῖς, τίνες ἐσόμεθα ἐξελθόντες ἐντεῦθεν; εἰ ἐν τῷ λιμένι
 τοσαῦτα ^r τὰ κύματα, ὅταν ἐξέλθωμεν εἰς τὸν εὐριπον τῶν
 κακῶν, τὴν ἀγορὰν λέγω, καὶ τὰ πολιτικά πράγματα, καὶ
 τὰς ἐν οἰκίᾳ φροντίδας, ἅρα ἐαντούς γοῦν ἐπιγνώναι δυνη-
 σόμεθα; Ἀλλ' ὅμως τῆς τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀμαρ- 256
 τημάτων ἀπαλλαγῆς ἔδωκεν ἡμῖν σύντομον καὶ ῥαδίαν ὁδὸν
 καὶ παντὸς ἀπηλλαγμένην πόνου ὁ θεός. Ποῖος γὰρ πόνος
 ἀφεῖναι τῷ λευπηκότι; ^s Πόνος μὲν οὖν τὸ μὴ ἀφεῖναι,
 ἀλλὰ κατέχειν τὴν ἔχθραν· ὡς τό γε ἀπαλλαγῆναι ^t τοῦ
 θυμοῦ, καὶ ἄνεσιν πολλὴν ἐμποιεῖ, καὶ σφόδρα εὐκόλον τῷ

¹ θαυμάσεις bis A. B. Post κακὰ sic legitur in A. μάλλον δὲ, ὅταν
 ἐπίωσι τὰ τοιαῦτα κακὰ, τότε θαυμάσεις καὶ ἐκπλαγήσῃ, ἢ ὅταν ἀγαθοῦ
 τινος ἀπολαύσης. Νῦν δὲ κ. τ. ε. ^m προσκρούματα A. B. Vid.
 Wyttenbach. ad Plutarch. Mor. Tom. vi. p. 865. ⁿ μόνον ἀμαρτή-
 ματα μετὰ ἀκρ. ἐλογ. A. ^o ἂν εἴημεν] ἐσμέν A. ^p ὑμῶν A.
^q οὐδὲ] τίς οὐκ F. ^r τὰ om. A. B. F. ^s Πόνος] Τίμος F. Πόνου
 Edd. ^t τοῦ om. C.

βουλομένῳ. Οὐδὲ γὰρ πέλαγος διαβῆναι δεῖ, οὐδὲ ὁδὸν ἀποδημῆσαι μακράν, οὐδὲ ὁρῶν ὑπερβῆναι κορυφάς, οὐδὲ χρήματα δαπανῆσαι, οὐδὲ κατατείνειν τὸ σῶμα, ἀλλ' ἄρκει ^ν θε-
 B λῆσαι μόνον, καὶ πάντα λένυται τὰ ἀμαρτήματα. Ἄν δὲ μὴ μόνον αὐτὸς μὴ ἀφῆς, ἀλλὰ καὶ τῷ θεῷ κατ' αὐτοῦ ἐν-
 τυγχάνης, τίνα λοιπὸν ἔξεις σωτηρίας ἐλπίδα, ὅταν ^ω ἡνίκα ἐξιλεοῦσαι αὐτὸν καὶ δέη, ^κ καὶ τότε αὐτὸν παροξύνῃς, ἰκέτου μὲν σχῆμα περικείμενος, θηρίου δὲ φωνὰς ἀφίεις, καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ ἐξακοντίζων ἐκεῖνα; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος εὐχῆς μεμνημένος, οὐδέν οὕτως ἐξεζήτησεν ὡς τῆς ἐντολῆς ταύτης τὴν φυλακὴν. ¹⁹ “ἐπαίροντας γὰρ ὀσίους χεῖρας, ^γ φησὶ, χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ.” Εἰ γὰρ ὅτε ἐλέους χρεῖαν ἔχεις, οὐδὲ τότε ἀφῆς τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα αὐτῆς μέμνησαι, καὶ ταῦτα εἰδὼς ὅτι κατὰ σεαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς, πότε δυνήσῃ γενέσθαι φιλάνθρωπος,
 C καὶ τὸν πονηρὸν ἀποβλῦσαι τῆς ² πονηρίας ταύτης ἰόν; Εἰ δὲ οὐδέπω τῆς ἀτοπίας ταύτης εἶδες τὸ μέγεθος, ἐπ' ἀνθρώπων ³ αὐτὸ λογίζου γινόμενον, καὶ τότε ὄψει τῆς ὑβρεως τὴν ὑπερβολήν. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ σοι ὄντι προσῆλθέ τις ἀξιῶν ἐλεηθῆναι, εἴτα μεταξὺ κείμενος ἐπὶ τῆς γῆς εἶδεν ἐχθρόν, καὶ ἀφείς σε ἰκετεῦσαι ἐκεῖνον ἔτυπεν, ἄρα οὐκ ἂν μείζονα ἐποιήσω τὴν ὀργήν; Τοῦτο λογίζου καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ συμβαίνειν. Καὶ γὰρ καὶ σὺ τὸν θεὸν ἰκετεύων, μεταξὺ τὴν ἰκετηρίαν ἀφείς, τὸν ἐχθρόν τοῖς ῥήμασι τύπτεις, καὶ τοὺς τοῦ θεοῦ νόμους ὑβρίζεις, τὸν νομοθετήσαντα πᾶ-
 D σαν ὀργὴν ἀφίεναι κατὰ τῶν λελυπηκότων καλῶν, καὶ ἀξιῶν ἐναντία τοῖς ἑαυτοῦ προστάγμασι ποιεῖν. ^b Οὐκ ἄρκει εἰς τιμωρίας σοι λόγον, ὅτι σὺ παραβαίνεις τὸν νόμον τὸν τοῦ (142) θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τοῦτο παρακαλεῖς ποιεῖν; Μὴ γὰρ ἐπελάθετο ὧν ἐπέταξε; μὴ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ταῦτα εἰπών; Θεός ἐστιν, ὁ τὰ πάντα εἰδὼς, καὶ μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης τοὺς ἑαυτοῦ φυλάττεσθαι βουλόμενος νόμους, καὶ

¹⁹ 1 Tim. ii. 8.

^ν τὸ θελῆσαι Edd. ^ω ἡνίκα] καὶ ἡνίκα E. ὅταν ἡνίκα ἐξιλεοῦσθαι αὐτὸν δέη B. ὅταν γὰρ πῶς ἐξιλεοῦσθαι αὐτὸν δέη A. Vid. adnot. ^κ καὶ om. A. παροξύνεις omnes mei. ^γ φησὶ om. B. F. ² πονηρίας] κακίας F. p. p. ἥσθον pro εἶδες idem. ³ αὐτό] + τοῦτο A. ^b Οὐκ] + ἄρα C.

τοσοῦτον ἀπέχων τοῦ ποιῆσαι ἑταῦτα ἄπερ ἀξιοῖς, ὅτι καὶ σὲ τὸν ταῦτα λέγοντα καὶ ὑπὲρ τοῦ λέγειν μόνον ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ, καὶ δίκην ἀπαιτεῖ τὴν ἐσχάτην. Πῶς οὖν ἀξιοῖς παρ' αὐτοῦ τυχεῖν, ὦν αὐτὸς μετὰ πολλῆς ἀπέ- E
 χεσθαί σε κελεύει σπουδῆς; Ἀλλὰ γάρ εἰσὶ τινες, οἳ καὶ εἰς τοσοῦτον ἀλογίας ἤκασιν, ὥς μὴ μόνον τῶν ἐχθρῶν κατεύχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τέκνοις ἐπαρᾶσθαι τοῖς ἐκείνων, καὶ αὐτῶν, εἴγε ἐνῆν, ἀπογεύσασθαι τῶν ^dσαρκῶν· μᾶλλον δὲ 257
 καὶ ἀπογευόμενοι. Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἶπης, ὅτι τοὺς ὁδόν-
 τας οὐκ ἐνέπηξας τῷ σώματι τοῦ λελυπηκότος· πολὺ γὰρ χαλεπώτερον ἐποίησας, τό γε εἰς σὲ ἦκον, ἀξίων ἄνωθεν ὀργὴν ἐπενεχθῆναι κατ' αὐτοῦ, καὶ ἀθανάτῳ παραδοθῆναι κολάσει, καὶ μετὰ τῆς οἰκίας ἀνατραπῆναι ἀπάσης. Ποίων γὰρ ταῦτα οὐ χαλεπώτερα δηγμάτων; ποίων βελῶν οὐ πικρότερα; Οὐ ταῦτά σε ἐπαίδευσεν ὁ Χριστός· οὐχ οὕτω τὸ στόμα αἱμάττειν ἐκέλευσε. Καὶ γὰρ ἡμαγμένων στομάτων ἀπὸ σαρκῶν ἀνθρωπίνων χαλεπώτεραι αἱ τοιαῦται γλῶτται. Πῶς οὖν ἀσπάσῃ τὸν ἀδελφόν; πῶς ἄψῃ τῆς B
 θυσίας; πῶς ἀπογεύσῃ τοῦ αἵματος τοῦ δεσποτικοῦ, τοσοῦτον ἔχων ἐπὶ τῆς διανοίας ἑῖον; Ὅταν γὰρ εἶπης, κατάρ-
 ραξον αὐτὸν, καὶ τὴν οἰκίαν ἀνάτρεψον, καὶ πάντα ἀπόλεσον, καὶ μυρίους αὐτῷ ὀλέθρους κατεύχῃ, οὐδὲν ἀνθρωποκτόνου διενήνοχας, μᾶλλον δὲ ἀνθρωποφάγου θηρίου.

Παυσώμεθα τοίνυν τῆς νόσου ταύτης καὶ τῆς μανίας, καὶ τὴν φιλοφροσύνην, ἣν ἐκέλευσεν, ἐπιδειξώμεθα περὶ τοὺς λε-
 λυπηκότας, ἵνα γενώμεθα ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Παυσώμεθα δὲ, ἂν τῶν οἰκείων ἀναμνησθῶμεν ἁμαρτημάτων· ἂν μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα ἐξετάσωμεν τὰ ^eπεπλημμελημένα, τὰ ἐνδον, τὰ ἔξω, τὰ ἐν ἀγορᾷ, τὰ ἐν C
 ἐκκλησίᾳ. Εἰ γὰρ μηδενὸς ἐτέρου, τῆς γοῦν ἐνταῦθα ὀλι-
 γωρίας τὴν ἐσχάτην ἀξιοῖ ἔσμεν δίκην ὑποσχεῖν. Καὶ γὰρ προφητῶν ψαλλόντων, καὶ ἀποστόλων ὑμνούντων, καὶ θεοῦ διαλεγομένου, ἔξω πλανώμεθα, καὶ βιωτικῶν πραγμάτων ^eἐπεισάγομεν θόρυβον· καὶ οὐδὲ τοσαύτην ἀπονέμομεν τοῖς τοῦ θεοῦ νόμοις τὴν ἡσυχίαν, ὅσῃν τοῖς τοῦ βασιλέως γράμ-

^e ταῦτα om. A. καὶ ante σὲ om. A. F. ^d σαρκῶν] + προαιρεῖ-
 σθαι A. + βουλεσθαι "quidam" apud Montef. ^e ἵον] τον ἵον C.
^f πεπλημμελημένα] + ἡμῖν E. ^g ἐπεισαγόμεθα Edd.

μασιν ἐν τοῖς θεάτροις οἱ θεαταὶ παρέχουσι τὴν σιγὴν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τῶν γραμμάτων τούτων ἀναγινωσκομένων, καὶ ὕπατοι καὶ ὕπαρχοι καὶ βουλὴ καὶ δῆμος ὀρθοὶ πάντες ἐστήκασιν, μεθ' ἡσυχίας ἀκούοντες τῶν λεγομένων· καὶ μεταξὺ τῆς ἡσυχίας τῆς βαθυτάτης ἐκείνης ἀθρόον ἂν τις ¹ πηδῆσας καταβοήσῃ, ἅτε εἰς τὸν βασιλέα ὑβρικῶς, τὴν ἐσχάτην **D** δίδωσι δίκην· ἐνταῦθα δὲ τῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ γραμμάτων ἀναγινωσκομένων, πολὺς πανταχόθεν ὁ θόρυβος γίνεται. Καίτοι καὶ ὁ πέμψας τὰ γράμματα πολὺ τοῦ βασιλέως τούτου μείζων ἐστὶ, καὶ τὸ θέατρον σεμνότερον· οὐ γὰρ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων ἐστὶ· ¹ καὶ τὰ ἐπινίκια ταῦτα, ἃ τὰ γράμματα εὐαγγελίζεται, πολλῶ τῶν ἐν τῇ γῇ φρικωδέστερα. Διόπερ οὐκ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, καὶ οἱ τῶν οὐρανῶν δῆμοι, καὶ οἱ ἐν τῇ γῇ πάντες εὐφημεῖν κελευόμεθα. ²⁰ “Εὐλογεῖτε γὰρ, **E** φησί, τὸν κύριον, πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.” Καὶ γὰρ οὐ μικρὰ τὰ κατορθούμενα, ἀλλὰ πάντα ὑπερβαίνει λόγον καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν ἀνθρωπίνην. Καὶ ταῦτα καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀνακηρύττουσιν οἱ προφηταί, διαφόρως ἕκαστος τὸ λαμπρὸν τοῦτο τρόπαιον ἀναγορεύων. Ὁ μὲν γὰρ, ²¹ “ἀνέβης εἰς ὕψος, ^k φησί, ἡχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν, καὶ ἔλα- **258** βες δόματα ἐν ἀνθρώποις.” καὶ, ²² “κύριος κραταῖος καὶ δυνατὸς ἐν πολέμῳ.” Ὁ δὲ φησι, ²³ “τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖται τὰ σκῦλα.” Καὶ ¹ γὰρ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ὥστε ²⁴ “κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν.” ^m Καὶ κατὰ τοῦ θανάτου τὴν ἐπινίκιον ἀλαλάζων φωνὴν ἔλεγε· ²⁵ “ποῦ σου, θάνατε, τὸ νῆκος; ποῦ σου, ἄδη, τὸ κέντρον;” Ἄλλος δὲ ⁿ αὐτὸ πάλιν τὴν βαθυτάτην εἰρήνην εὐαγγελιζόμενος ἔλεγε· ²⁶ “συντρίψουσιν τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα.” Καὶ ὁ μὲν τὴν Ἱερουσαλήμ

²⁰ Psal. cii. 22. ²¹ Psal. lxvii. 19. ²² Psal. xxiii. 8. ²³ Esai. liii. 12.

²⁴ Esai. lxi. 1. ²⁵ Hos. xiii. 14. ²⁶ Esai. ii. 4. Mich. iv. 3.

^b εἰσπηδήσας A. Paulo ante ἂν inclusit Sav. delevit corr. D. ⁱ καὶ ἐπινίκια ταῦτα τὰ γράμματα A. [et Bodl. 2943] καὶ τὰ (?) ἐπινίκια ταῦτα τὰ γρ. “quidam” apud Ben. quae literis his nuntiatur Ge. ^k φησί om. B. F. Mor. Proximum φησί om. A. ¹ γὰρ] ὅτι A. ^m Καὶ] Ὁ δὲ A. Ge. [cum Bodl. supra dicto] et sic edidit Sav. Receptum tuetur Arm. ⁿ αὐ om. B. F.

καλεῖ λέγων· ²⁷ “χαῖρε σφόδρα, θύγατερ °Σιών, ὅτι ἰδὸν ὁ
 (43) βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι πρᾶος, ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον
 καὶ πῶλον νέον.” Ὁ δὲ καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἀνακηρύτ-
 τει παρουσίαν, οὕτω λέγων· ²⁸ “Ἦξει κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, B
 καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; Σκιρτήσατε ὡς
 μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνείμένα.” Καὶ ἕτερος πάλιν τοιαῦτα
 ἐκπληττόμενος ἔλεγεν· ²⁹ “οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν οὐ λογισθή-
 σεται ἕτερος πρὸς αὐτόν.” Ἀλλ’ ὅμως καὶ τούτων καὶ πολ-
 λῶ ^p πλειόνων λεγομένων, δέον φρίττειν καὶ μηδὲ ἐπὶ γῆς
 νομίζειν εἶναι, ^q ἀλλ’ ὡς ἐν ἀγορᾷ μέσῃ θορυβοῦμεν, τα-
 ράττομεν, τὰ μηδὲν πρὸς ἡμᾶς ὄντα διαλεγόμενοι ἅπαντα
 ἀναλίσκομεν τῆς συνάξεως τὸν καιρόν. Ὅταν οὖν καὶ ἐν
 μικροῖς καὶ ἐν μεγάλοις, καὶ ἐν ἀκροάσει καὶ ἐν πράξει, καὶ
 ἔξω καὶ ἐνδον ^r ἐν ἐκκλησίᾳ οὕτως ὤμεν ῥάθυμοι, καὶ μετὰ
 τούτων ἀπάντων καὶ κατ’ ἐχθρῶν εὐχόμεθα, πόθεν ἔξομεν C
 σωτηρίας ἐλπίδα, τοῖς τοσούτοις ἁμαρτήμασι προσθήκην ἐτέ-
 ραν χαλεπὴν καὶ τούτων ἀντίρροπον, τὴν παράνομον ταύ-
 την προστιθέντες εὐχὴν; ^s Ἐτι οὖν θαυμάζειν δίκαιον, ἂν
 συμβῇ τι τῶν ἀδοκῆτων ἡμῖν καὶ λυπηρῶν, δέον ὅταν μὴ
 συμβῇ θαυμάζειν; Ἐκεῖνο μὲν γὰρ τῆς τῶν πραγμάτων
 ἀκολουθίας· τοῦτο δὲ ὑπὲρ λόγον πάντα καὶ προσδοκίαν.
 Καὶ γὰρ ὑπὲρ λόγον, ἐχθροὺς τοῦ θεοῦ γενομένους καὶ παρ-
 οργίζοντας αὐτόν, ἀπολαύειν ἡλίου ^t καὶ ὑετῶν καὶ τῶν
 ἄλλων ἀπάντων, ἀνθρώπους θηρίων ὠμότητα νικῶντας, καὶ D
 κατ’ ἀλλήλων ἰσταμένους, καὶ τοῖς τῶν πλησίον δῆγμασι
 τὴν γλῶτταν αἱμάττοντας, ^v μετὰ τὴν τράπεζαν τὴν πνευ-
 ματικὴν, καὶ τὰς τοσαύτας εὐεργεσίας, καὶ τὰ μυρία παρ-
 αγγέλματα. Ταῦτ’ οὖν ἐννοοῦντες, ἐμέσωμεν τὸν ἰὸν,
 καταλύσωμεν τὰς ἐχθρας, καὶ τὰς ἡμῖν πρεπούσας εὐχὰς
 ποιώμεθα· ^w ἀντὶ δαίμόνων θηριωδίας ἀγγέλων λάβωμεν ἡμε-

²⁷ Zach. ix. 9.²⁸ Mal. iii. 1, 2. iv. 2.²⁹ Baruch. iii. 35.

° Σιών] + κήρυσε, θυγάτηρ Ἱερουσαλὴμ E. Ge. Arm. p. p. σοι
 om. B. F. ^p πλειόνων ἐτέρων λεγ. A. πλειόνων ὄντων τῶν
 λεγ. E. ἀλλ’ ὅμως καὶ πολλῶ ἐτέρων λεγ. F. ^q ἀλλ’ om. A. E. F.
 et corr. B. Vid. adnot. ad p. 93 C. ^r ἐν] καὶ ἐν B. Ge. ^s Ἐτι
 οὖν] Sic E. Ge. et “quidam” apud Ben. Εἰτ’ οὖν C. ceteri εἰ
 οὖν. ^t καὶ om. A. B. C. ^v μετὰ] καὶ μετὰ B. F. ^w ἀντὶ]
 καὶ ἀντὶ Edd.

ρότητα· καὶ ὅσα ἂν ὦμεν ἡδικημένοι, ^x τὰ ἡμέτερα αὐτῶν ἐννοήσαντες, καὶ τὸν ὑπὲρ ταύτης τῆς ἐντολῆς κείμενον ἡμῖν μισθόν, μαλάξωμεν τὴν ὀργήν, καταστείλωμεν τὰ κύματα, Εἴνα καὶ τὸν παρόντα βίον ἀταράχως διέλθωμεν, καὶ ἀπελθόντες ἐκεῖ τοιούτου τύχωμεν τοῦ δεσπότου, οἱοὶ περὶ τοὺς συνδούλους γεγόναμεν. Εἰ δὲ βαρὺ τοῦτο καὶ ^y φοβερόν, ποιήσωμεν αὐτὸ κοῦφον καὶ ποθεινόν, καὶ τὰς τῆς παρρησίας τῆς πρὸς αὐτὸν λαμπρὰς ἀνοίξωμεν θύρας· καὶ ὅπερ 259 οὐκ ἰσχύσαμεν ἀνύσαι διὰ τοῦ τῶν ἀμαρτημάτων ἀπέχεσθαι, τοῦτο ἀνύσωμεν διὰ τοῦ γεγενῆσθαι τοῖς ἡμαρτηκόσιν εἰς ἡμᾶς ἡμεροί· (οὐδὲ γὰρ βαρὺ τοῦτο, οὐδὲ ἐπαχθές·) καὶ τοὺς ἐχθροὺς εὐεργετοῦντες τοὺς ἡμετέρους, πολὺν ἑαυτοῖς προαποθώμεθα ἔλεον. Οὕτω γὰρ καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἅπαντες ἡμᾶς ἀγαπήσουσι, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὁ θεὸς καὶ φιλήσει, καὶ στεφανώσει, καὶ τῶν μελλόντων ἡμᾶς ἀγαθῶν ἀξιώσει πάντων ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιланθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Κ.

Β ¹ Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, σκυθρωποί. Ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα ^a αὐτῶν, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες.

ΚΑΛΟΝ ἐνταῦθα στενάξαι μέγα καὶ ^b ἀνοιμῶξαι πικρόν. Οὐ γὰρ μόνον τοὺς ὑποκριτὰς μιμούμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους

¹ Cap. vi. v. 16.

^x τὰ ἡμέτερα (om. αὐτῶν) Β. τὰ ἡμῶν αὐτῶν Ε. τὰ ἡμέτερα πάντα F. Denique τὰ αὐτῶν ἡμέτερα Α. idque ex uno cod. recepit Montef. non tam hoc nomine culpandus, quam quod vertit: *quae ipsorum sunt nostra esse cogitantes*: ac si scriptum esset, τὰ αὐτῶν ἡμέτερα ἡγησάμενοι, καὶ τὸν . . . μισθὸν ἐννοήσαντες. Ac revera sic totidem verbis legitur in Α. ^y φοβερόν] φορτικόν Α. Β. F. ποθεινόν] ἐλαφρόν Α. Vulgatum tuentur Interpp. ποιήσωμεν] + ἡμεῖς Α. Sav. Hom. xx. ^a ἐαυτῶν Edd. contra meos et Mosqq. omnes. ^b οἰμῶξαι Edd.

παρεληλύθαμεν. Οἶδα γάρ, οἶδα πολλοὺς, οὐχὶ νηστεύοντας καὶ ἐπιδεικνυμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ μὴ νηστεύοντας καὶ τὰ C τῶν νηστευόντων προσωπεῖα περικειμένους, καὶ ἀπολογία χείρονα τῆς ἁμαρτίας προβαλλομένους. Ἰνα γὰρ μὴ σκανδαλίσω, φησὶ, τοὺς πολλοὺς, τοῦτο ποιῶ. Τί λέγεις; Νόμος ἐστὶ θεῖος ὃ ταῦτα κελεύων, καὶ σκανδάλου μέμνησαι; καὶ φυλάττων μὲν αὐτόν, σκανδαλίζειν νομίζεις, παραβαίνων δέ, ἀπαλλάττειν σκανδάλου; καὶ τί ταύτης τῆς ἁλογίας χείρον 144) γένοιτ' ἄν; Οὐ παύσῃ καὶ τῶν ὑποκριτῶν χείρων γινόμενος, καὶ διπλὴν τὴν ὑπόκρισιν ἐργαζόμενος; καὶ ὁ πολλὴν τῆς κακίας ταύτης τὴν ὑπερβολὴν ἐννοῶν, οὐκ αἰσχυνθήσῃ τῆς λέξεως ταύτης τὴν ἔμφασιν; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι ὑποκρίνονται ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ καθάψασθαι μεζώνως βουλούμενός D φησιν, “ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν,” τουτέστι, διαφθείρουσιν, ἀπολλύουσιν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀφανισμὸς προσώπου, τὸ πρὸς κενοδοξίαν ὥχρον φαίνεσθαι, τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῶν ἐπιτρίμμασι καὶ ὑπογραφαῖς ἁδιαφθειρουσῶν τὰ πρόσωπα γυναικῶν, ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀκολάστων νέων; Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἑαυτοὺς βλάπτουσι μόνον· αὐταὶ δὲ καὶ ἑαυτὰς καὶ τοὺς ὀρώντας. Διὸ χρὴ καὶ ταύτην κακείνην φεύγειν τὴν λύμην ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος. Οὐδὲ γὰρ μόνον μὴ ἐπιδεικνυσθαι, ἀλλὰ καὶ σπουδάζειν λανθάνειν ἐκέλευσεν· ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐποίησε. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης οὐχ ἀπλῶς αὐτὸ τέθεικεν, ἀλλ' εἰπὼν, “προσέχετε μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν E τῶν ἀνθρώπων,” προσέθηκε, “πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς.” ἐπὶ δὲ τῆς νηστείας καὶ τῆς εὐχῆς οὐδὲν τοιοῦτον διώρισε. Τί δήποτε; Ὅτι ἐλεημοσύνην μὲν ἀδύνατον πάντῃ λαθεῖν· εὐχὴν δὲ καὶ νηστείαν, δυνατόν. Ὡς περ οὖν εἰπὼν, “μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου,” οὐ περὶ χειρῶν ἔλεγεν, ἀλλὰ ὁ περὶ τοῦ δεῖν μετὰ ἀκριβείας ἅπαντας λανθάνειν· καὶ 260 κελεύσας εἰς τὸ ταμιεῖον εἰσιέναι, οὐ πάντως, οὐδὲ προηγουμένως ἐκεῖ μόνον ἐπέταξεν εὔχεσθαι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ πάλιν ἡνίξατο· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀλείφεσθαι κελεύσας, οὐχ ἵνα ἀλειφώμεθα πάντως ἐνομοθέτησεν· ἐπεὶ πάντες εὔρεθυσόμεθα

ἁλογίας] Sic E. Ge. Arm. ceteri ἀπολογίας. Similis confusio p. 243 B. ὁ πολλὴν . . . τὴν ὑπερβολὴν] ὅση . . . ἡ ὑπερβολὴ A. Minus bene haec tum distinxerunt, tum ceperunt, qui Latinas versiones confecerunt. Recte Arm. ἁδιαφθειρόντων B. Mor. ἁ προσ-εὐχῆς Edd. ὁ περὶ om. C. F. δεῖν]+σπουδάζειν A.

τὸν νόμον παραβαίνοντες τοῦτον, καὶ πρό γε πάντων οἱ μάλιστα αὐτὸν φυλάττειν ἐσπουδακότες, οἱ τῶν μοναχῶν δῆμοι, οἱ τὰ ὄρη κατειληφότες. Οὐ τοίνυν τοῦτο ἐπέταξεν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς παλαιοῖς ἔθος ἀλείφεσθαι συνεχῶς ἦν εὐφραίνον-
 B μένοις καὶ χαίρουσι, καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ καὶ ἀπὸ τοῦ Δανιὴλ ἂν τις κατίδοι σαφῶς, εἶπεν ἀλείφεσθαι, οὐχ ἵνα πάντως τοῦτο ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα διὰ πάντων σπουδάζωμεν μετὰ ἀκριβείας ^h πολλῆς κρύπτειν τὸ κτῆμα τοῦτο. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτό ἐστιν, αὐτὸς τοῦτο, ὅπερ διὰ τῶν λόγων ἐπέταξε, διὰ τῶν ἔργων ἐπιδειξάμενος, καὶ νηστεύσας τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ μετὰ τοῦ λαθεῖν νηστεύσας, οὔτε ἡλείψατο, οὔτε ἐνίψατο· ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα μὴ ποιήσας, μάλιστα πάντων χωρὶς κενοδοξίας τὸ πᾶν ἥνυσεν. Ὁ δὲ καὶ ἡμῖν ἐπιτάττει, καὶ τοὺς ὑποκριτὰς εἰς μέσον ἀγαγὼν, καὶ διπλῇ παραγγελίᾳ τοὺς ἀκούοντας ἀποτρέψας. Καὶ ἕτερόν τι διὰ τῆς προσηγορίας ταύτης ἠνίζατο, τῆς τῶν
 C ὑποκριτῶν λέγω. Οὐ γὰρ μόνον τῷ τὸ πρᾶγμα εἶναι καταγέλαστον, οὐδὲ τῷ ζημίαν ἔχειν ἐσχάτην, ἀλλὰ καὶ τῷ πρόσκαιρον δεῖξαι τὴν τοιαύτην ἀπάτην, ἀπάγει τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας. Ὁ γὰρ ὑποκριτὴς μέχρι τότε φαίνεται ⁱ λαμπρὸς, ἕως ἂν τὸ θέατρον κάθηται· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε παρὰ πᾶσιν. Ἰσασι γὰρ οἱ πλείους τῶν θεωμένων, τίς ὦν τίνα ὑποκρίνεται. Πλὴν ἀλλὰ τοῦ θεάτρου λυθέντος, σαφέστερον ἅπασιν ἐκκαλύπτεται. Τοῦτο τοίνυν καὶ τοὺς κενοδόξους ὑπομένειν ἀνάγκη πᾶσα. Καὶ ἐνταῦθα μὲν γὰρ τοῖς πλείοσιν εἰσι κατάδηλοι, ὅτι οὐκ εἰσὶ τοῦτο ὅπερ φαίνονται,
 D ἀλλὰ προσωπεῖον περικεῖνται μόνον· πολλῷ δὲ πλεόν μετὰ ταῦτα ἀλώσονται, ὅτε πάντα ² γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα φαίνεται. Καὶ ἐτέρωθεν δὲ πάλιν αὐτοὺς ἀπάγει τῶν ὑποκριτῶν, τῷ δεῖξαι κοῦφον τὸ ἐπίταγμα ὄν. Οὐ γὰρ τὴν νηστείαν ἐπιτείνει, οὐδὲ μείζονα ἐπιδείξασθαι κελεύει, ἀλλὰ μὴ τὸν ἐξ αὐτῆς ἀπολέσαι ^k στέφανον. Ὡστε ὁ μὲν δοκεῖ φορτικὸν εἶναι, κοινὸν ἡμῖν καὶ τοῖς ὑποκριταῖς· νηστεύουσι γὰρ κακεῖνοι· ὁ δὲ ἐστὶ ¹ κουφότατον, τὸ καμόντας μὴ ἀπο-

² Hebr. iv. 13.

^h πολλῆς om. Mor. Ben. ⁱ λαμπρότερος Mor. Ben. ^k στέφανον] + ἀσφαλίζεται A. ¹ κουφότατον] + καὶ ἴδιον μόνοις A. F. Non agnoscunt Interpp. καμόντας] κάμνοντας B. C. D.

λέσαι τὸν μισθὸν, τοῦτό ἐστιν ὃ κελεύω, φησί· τοῖς μὲν
 πόνοις οὐδὲν προστιθεῖς, τοὺς δὲ μισθοὺς ἡμῖν ^m συνάγων μετὰ
 ἀσφαλείας ἀπάσης, καὶ οὐκ ἀφιεῖς ἀστεφανώτους ἀπελθεῖν, E
 καθάπερ ἐκείνους. Καὶ οὐδὲ τοὺς ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι
 παλαίοντας μιμεῖσθαι ἐθέλουσιν, οἷ, τοσοῦτου καθημένου
 δήμου καὶ ἀρχόντων τοσοῦτων, ἐνὶ βούλονται ἀρέσαι τῷ
 βραβεύοντι τὴν νίκην αὐτοῖς, καίτοι πολλῷ ὄντι καταδε- 261
 (145) εστέρῳ· σὺ δὲ διπλὴν ἔχων τὴν ἀφορμὴν τοῦ τὴν νίκην
 ἐπιδείκνυσθαι ἐκείνῳ, ⁿ τῷ καὶ αὐτὸν εἶναι τὸν βραβεύοντα,
 καὶ τῷ πάντων ἀσυγκρίτως ὑπερέχειν τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ
 καθημένων, ἐτέροις ἐπιδείκνυσθαι τοῖς οὐ μόνον οὐδὲν ὠφε-
 λοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα σε παραβλάπτουσι. Πλὴν
 οὐδὲ τοῦτο κωλύω, φησίν. ° Εἰ δὲ καὶ ἀνθρώποις ἐπιδείξασθαι
 βούλει, ἀνάμεινον, καὶ ἐγὼ σοι καὶ τοῦτο μετὰ πλείονος
 παρέξομαι τῆς περιουσίας, καὶ πολλοῦ τοῦ κέρδους. Νῦν μὲν
 γάρ σε ἀπορρήγνυσι τῆς πρὸς με δόξης τοῦτο, ὥσπερ οὖν
 συγκολλᾷ τὸ τούτων ὑπερορᾶν· τότε δὲ πάντων ἀπολαύσῃ
 μετὰ ἀδείας ἀπάσης, οὐ μικρὸν καὶ πρὸ ἐκείνων καὶ ἐνταῦθα B
^p καρπωσόμενος, τὸ πᾶσαν καταπατῆσαι τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν,
 καὶ τῆς χαλεπῆς τῶν ἀνθρώπων ἐλευθερωθῆναι δουλείας, καὶ
 γνήσιον γενέσθαι τῆς ἀρετῆς ἐργάτην. Ὡς νῦν γε οὕτω
 διακείμενος, ^q ἂν ἐν ἐρημίᾳ γένη, πάσης ἐρημος ἔσῃ τῆς ἀρετῆς,
 οὐκ ἔχων τοὺς θεωροῦντας. °Ο καὶ αὐτὴν ὑβρίζοντός ἐστι
 τὴν ἀρετὴν, εἶγε μὴ δι' αὐτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸν σχοινοστρόφον,
 καὶ τὸν χαλκοτύπον, καὶ τὸν πολὺν τῶν ἀγοραίων δῆμον
 μέλλοις αὐτὴν μετιέναι, ἵνα καὶ οἱ κακοὶ, καὶ οἱ πόρρω ταύτης
 ὄντες σε θαυμάσωσι· καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς καλεῖς ἐπὶ τὴν
 ἐπιδείξιν αὐτῆς καὶ τὴν θεωρίαν· ὥσπερ ἂν εἴ τις σωφρονεῖν
 ἔλοιτο, μὴ διὰ τὸ τῆς σωφροσύνης καλόν, ἀλλ' ἵνα ἐπιδείξηται C
 τοῖς ἡταιρηκόσι. Καὶ σὺ τοίνυν οὐκ ἂν εἴλου τὴν ἀρετὴν,
 εἰ μὴ διὰ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀρετῆς· δέον αὐτὴν καὶ ἐντεῦθεν
 θαυμάσαι, ὅτι καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐπαινέτας ἔχει· θαυμάσαι
 δὲ, ὡς χρὴ, μὴ δι' ἐτέρους, ἀλλὰ δι' αὐτήν. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς,
 ὅταν μὴ δι' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ δι' ἐτέρους φιλῶμεθα, ὕβριν τὸ
 πρᾶγμα νομίζομεν. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς λογίζου·

^m συνάγων] ταμιεύων A. Infra Καὶ γὰρ οὐδὲ B. ⁿ τὸ bis A.
 alterum τῷ om. B. F. ° Εἰ δὲ] Ἄλλ' εἰ A. ^p καρπωσάμενος A.
 C. B. ^q ἂν] καὶ B. F. ἔσῃ] γέγονας A.

καὶ ὁ μήτε δι' ἐτέρους αὐτὴν δίδωκε, μήτε δι' ἀνθρώπους ὑπάκουε τῷ θεῷ, ἀλλὰ διὰ τὸν θεὸν ἀνθρώποις· ὡς ἂν τὸ ἐναντίον
 D ὁ ποιῇς, καὶ μετιέναι δοκῇς ἀρετὴν, ὁμοίως τῷ μὴ μετιόντι παρώξυνας. Ὡςπερ γὰρ ἐκεῖνος τῷ μὴ ποιῆσαι παρήκουσεν, οὕτω καὶ σὺ τῷ παρανόμως ποιῆσαι.

³ “Μὴ ὁ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς.” Ἐπειδὴ ὁ γὰρ τὸ τῆς κενοδοξίας ἐξέβαλε νόσημα, εὐκαίρως λοιπὸν καὶ τὸν περὶ ἀκτημοσύνης εἰσάγει λόγον. Οὐδὲν γὰρ οὕτω χρημάτων ἐρᾶν παρασκευάζει, ὡς ὁ τῆς ὁδοῦ ἔρως. Διὰ τοῦτο καὶ τὰς τῶν ἀνδραπόδων ἀγέλας, καὶ τὸν ἐσμὸν τῶν εὐνοούχων, καὶ τοὺς χρυσοφοροῦντας ἱπ-
 E πους, καὶ τὰς ἀργυρᾶς τραπέζας, καὶ τὰ ἄλλα τὰ καταγε-
 λαστότερα ἐπινοοῦσιν ἀνθρώποι· οὐχ ἵνα χρεῖαν πληρῶσωσιν, οὐδ' ἵνα ἡδονῇς ἀπολαύσωσιν, ἀλλ' ἵνα τοῖς πολλοῖς ἐπιδείξωνται. Ἀνωτέρω μὲν οὖν, ὅτι ἐλεεῖν δεῖ μόνον ἔλεγεν· ἐνταῦθα δὲ καὶ πόσον ἐλεεῖν χρή δεικνύσιν, εἰπὼν, “μὴ θη-
 262 σαυρίζετε.” Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐνῆν ἐξ ἀρχῆς ἀθροῖον τὸν

περὶ τῆς ὑπεροφίας τῶν χρημάτων εἰσαγαγεῖν λόγον διὰ τὴν τυραννίδα τοῦ πάθους, κατὰ μικρὸν αὐτὸν διατεμὼν καὶ ἐλευθερώσας, ἐνίσχιν ἐν τῇ τῶν ἀκροατῶν διανοίᾳ, ὥστε εὐπαράδεκτον γενέσθαι. Διὰ δὲ τοῦτο πρῶτον μὲν ἔλεγε, “μακάριοι οἱ ἐλεήμονες” μετὰ δὲ τοῦτο, “ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου· καὶ μετ' ἐκεῖνο πάλιν, “ἐάν τις σοι ὁ θέλῃ κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, δὸς αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.” ἐνταῦθα δὲ τὸ πολλῷ μείζον πάντων ἐκείνων. Ἐκεῖ μὲν γὰρ εἶπεν, ὅτι ἂν δίκην ἐπικειμένην ἴδῃς, τοῦτο ποίησον· τοῦ γὰρ μάχεσθαι ἔχοντα βέλτιον τὸ μὴ ἔχοντα ἀπηλλάχθαι μά-
 B χης. Ἐνταῦθα δὲ οὔτε ἀντίδικον, οὔτε τὸν κρινόμενον θεῖς, οὔτε ἄλλου οὐδενὸς τοιούτου μνημονεύσας, αὐτὴν καθ' ἐαν-
 τὴν διδάσκει τὴν τῶν χρημάτων ὑπεροφίαν, δεικνὺς ὅτι οὐ διὰ τοὺς ἐλεουμένους τοσοῦτον, ὅσον διὰ τὸν διδόντα ταῦτα νομοθετεῖ· ἵνα καὶ μηδεὶς ἢ ὁ ἀδίκων καὶ ἑλκῶν εἰς δικαστήριον, καὶ οὕτω καταφρονῶμεν τῶν ὄντων, παρέχοντες αὐτὰ

³ v. 19.

¹ Sic A. B. vulgo μηδὲ. ² ποιήσης A. ³ θησαυρίζετε Edd. et saepius infra. ⁴ γὰρ om. A. εὐκαίρως] εὐκόλως Ep. facile Ge. ⁵ ὁδοῦ] κενοδοξίας Sav. Ben. contra codicum et Verss. fidem. ⁶ θέλει Edd. ⁷ ἔχοντα om. B. F.

τοῖς δεομένοις. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τὸ ὅλον τέθεικεν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἡρέμα, καίτοιγε τοὺς ἀγῶνας τοὺς περὶ τούτων μετὰ πολλῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ὑπερβολῆς ἐπιδειξάμενος. Ἄλλ' ὅμως οὐ τίθησι τοῦτο, οὐδὲ εἰς μέσον ἄγει· οὐδέπω γὰρ ἐκκαλύψαι καιρὸς ἦν· ἀλλὰ λογισμοὺς ἐξετάζει τέως, C συμβούλου μᾶλλον ἢ νομοθέτου τάξιν ἐν τοῖς περὶ τούτων φυλάττων λόγοις. Εἰπὼν γάρ, “μὴ θησαυρίζετε ἐπὶ τῆς (146) γῆς,” ἐπήγαγεν· “ὅπου σῆς καὶ βρώσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύττουσι καὶ κλέπτουσι.” Τέως δείκνυσι τοῦ ἐνταῦθα θησαυροῦ τὴν βλάβην, καὶ τοῦ ἐκεῖ τὴν ὠφέλειαν, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ ἀπὸ τῶν ^z λυμαινομένων. Καὶ οὐδὲ μέχρι ^a τούτου ἴσταται, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐπάγει λογισμόν. Καὶ πρῶτον, ἀφ' ὧν μάλιστα δεδοίκασιν, ἀπὸ τούτων αὐτοὺς προτρέπει. Τί γὰρ δέδοικας; φησί· μὴ ἀναλωθῇ τὰ χρήματα, εἰάν ἐλεημοσύνην δῶς; Οὐκοῦν δὸς ἐλεημοσύνην, καὶ D τότε οὐκ ἀναλωθήσεται· καὶ τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἀναλωθήσεται, ἀλλ' ὅτι καὶ προσθήκην λήψεται πλείονα· καὶ γὰρ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς προστίθεται. Ἀλλὰ τέως αὐτὸ οὐ λέγει, ἀλλ' ὕστερον αὐτὸ τίθησι. Τέως δὲ ὁ μάλιστα αὐτοὺς προτρέψαι ἡδύνατο, τοῦτο εἰς μέσον ἄγει, τὸ μένειν ἀνάλωτον αὐτοῖς τὸν θησαυρόν, καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοὺς ἐφέλκεται. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι εἰάν δῶς ἐλεημοσύνην, τηρεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον ἠπέλιπεν· ὅτι καὶ εἰάν μὴ δῶς, ἀπόλλυται. Καὶ ὅρα τὴν ἄφατον σύνεσιν. E Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι καὶ ἐτέροις αὐτὰ καταλιμπάνεις· ἐπεὶ καὶ ^b τοῦτο ἡδὺ τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλ' ὅμως ἐτέρωθεν αὐτοὺς φοβεῖ, δεικνὺς ὅτι οὐδὲ τούτου τυγχάνουσι· καὶ γὰρ ἀνθρώποι μὴ ἀδικήσωσιν, εἰσὶν οἱ ἀδικοῦντες πάντως, ὁ σῆς καὶ ἡ βρώσις. Εἰ γὰρ καὶ σφόδρα εὐάλωτος εἶναι δοκεῖ αὕτη ἡ λύμη, ἀλλ' ὅμως ἄμαχός ἐστι καὶ ἀκάθεκτος· καὶ ὅτι οὖν 263 ^c ἐπινοήσης, οὐ δυνήσῃ ταύτην ἐπισχεῖν τὴν βλάβην. Τί οὖν; τὸ χρυσίου σῆς ἀφανίζει; Εἰ καὶ μὴ σῆς, ἀλλὰ κλέπται. Τί οὖν; ἅπαντες ἐσυλήθησαν; Εἰ καὶ μὴ πάντες, ἀλλ' οἱ πλείους. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἕτερον, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν,

^z λυμαινομένων] Sic Arm. et quinque codd. cf. p. 721 C. ἐπερ-
χομένων E. ὑπερεχομένων Edd. de ipsa eminentia praeiorum Ge.
Alia lectio λυομένων a Savilio memoratur.

^a τούτων B. D. F.
^b τοῦτο] + πολλάκις A. nonnunquam Ge. Non habet Arm. ^c ἐπι-
νοῆς Edd.

ἐπάγει λογισμὸν, λέγων· ⁴ “ὅπου ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ.” Καὶ γὰρ μηδὲν τούτων γένηται, φησὶν, οὐ μικρὰν ὑποστήσῃ βλάβην, τοῖς κάτω προσηλωμένους, καὶ δοῦλος αὐτ’ ἐλευθέρου γινόμενος, καὶ τῶν ^δ οὐρανίων ἐκπίπτων, καὶ μηδὲν τῶν ὑψηλῶν ἐννοῆσαι δυνάμενος, ἀλλὰ πάντα χρήματα καὶ τόκους καὶ δανείσματα καὶ **B** κέρδη καὶ καπηλείας ἀνελευθέρους· οὐ τί γένοιτ’ ἂν ἀθλιώτερον; ^ε Καὶ γὰρ ἀνδραπόδου παντὸς ὁ τοιοῦτος διακεῖσεται χεῖρον, τυραννίδα χαλεπωτάτην ἐπισπώμενος, καὶ τὸ πάντων καιριώτατον προδοῦς, τὴν εὐγένειαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ὅσα γὰρ ἂν τις σοι διαλέγεται, τῆς διανοίας προσηλωμένης τοῖς χρήμασιν, οὐδὲν ἀκοῦσαι δυνήσῃ τῶν σοι προσηκόντων· ἀλλ’ ὥσπερ κύων ^ι τάφῳ προσδεδωμένος ἀπάσης ἀλύσεως χαλεπώτερον τῇ τῶν χρημάτων τυραννίδι, κατὰ τῶν προσιόντων ἀπάντων ὑλακτῶν, ἐν ἔργον τοῦτο ἔχεις διηνεκές, τὸ τηρεῖν ἐτέροις τὰ κείμενα· οὐ τί γένοιτ’ ἂν ἀθλιώτερον;

C Ἄλλ’ ὅμως ἐπειδὴ τοῦτο ὑψηλότερον ἦν τῆς τῶν ἀκρωμένων διανοίας· καὶ οὔτε ἡ βλάβη αὐτοῦ τοῖς πολλοῖς εὐσύνοπτος, οὔτε τὸ κέρδος φανερόν, ἀλλὰ φιλοσοφωτέρας ἐδεῖτο γνώμης, ὥστε ἐκάτερα ταῦτα συνιδεῖν· τέθεικε μὲν αὐτὸ μετ’ ἐκεῖνα τὰ δηλα, εἰπών· “ὅπου ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ.” ποιεῖ δὲ ^ς αὐτὸ σαφέστερον πάντιν, ἀπὸ τῶν νοητῶν ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ ἐξύγων τὸν λόγον, καὶ λέγων· “ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός.” ^δ Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· μὴ κατορυῆξαι χρυσίου ἐν τῇ γῇ, μηδὲ ἄλλο τι τῶν τοιούτων μηδέν· τῷ γὰρ σητὶ καὶ **D** τῇ βρώσει καὶ τοῖς κλέπταις αὐτὰ συνάγεις. Ἐὰν δὲ καὶ ταύτας διαφύγῃς τὰς βλάβας, τὸ δουλωθῆναί σου τὴν καρδίαν, καὶ προσηλωθῆναι τοῖς κάτω πάσιν, οὐ διαφεύξῃ· “ὅπου γὰρ ἂν ᾗ ὁ θησαυρὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία σου.” Ὡσπερ οὖν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποτιθέμενος, οὐ τοῦτο ^h καρποῦσαι μόνον, τὸ τυχεῖν τῶν ἐπὶ τούτοις ἐπάθλων, ἀλλ’ ἐντεῦθεν ἡδὴ τὸν

⁴ v. 21.

^δ Sic Edd. et Verss. codices οὐρανῶν. ^ε Καὶ γὰρ καὶ A. παντὸς] τυνός B. vid. adnot. ^ι τάφῳ] Sic Ep. Ge. Arm. τάφρῳ A. D. et pr. C. ^ς αὐτὸ] + τοῦτο Edd. ^h κάρπωσαι C. καρπώσῃ F. p. p. ἄθλων B. E.

μισθὸν λαμβάνεις, ἐκεῖ μεθορμιζόμενος, καὶ τὰ ἐκεῖ φρονῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐκεῖ μερμινῶν· (ὅπου γὰρ ἀπέθου τὸν θησαν-
 ρὸν, εὐδὴλον ὅτι καὶ τὴν διάνοιαν μετατίθης·) οὕτως ἂν ἐπὶ
 τῆς γῆς τοῦτο ποιήσης, τὰναντία πείσῃ. Εἰ δὲ ἀσαφές
 σοι τὸ εἰρημένον, ἄκουσον τῶν ἐξῆς. ⁵ “Ὁ λύχνος τοῦ Ε
 σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. Ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀ-
 πλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται· ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλ-
 47) μός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. ¹ Εἰ
 δὲ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος πόσον.” Ἐπὶ 264
 τὰ αἰσθητότερα ἐξάγει τὸν λόγον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμνημό-
 νευσε τοῦ νοῦ, ὡς καταδουλουμένου καὶ αἰχμαλωτιζομένου,
 τοῦτο δὲ οὐ ^k πολλοῖς εὐσύνοπτον ᾗν, ἐπὶ τὰ ἔξω καὶ πρὸ
 τῶν ὀφθαλμῶν κείμενα τὴν διδασκαλίαν μετατίθῃσιν, ἵνα
 ἀπὸ τούτων καὶ περὶ ἐκείνων νοήσωσιν. Εἰ γὰρ μὴ οἶσθα,
 φησί, τί ποτέ ἐστι βλάβη νοῦ, ἀπὸ τῶν σωματικῶν τοῦτο
 καταμάνθανε· ὅπερ γὰρ ἐστιν ¹ ὁ ὀφθαλμός τῇ σῶματι, τοῦτο
 ὁ νοῦς τῇ ψυχῇ. Ὡςπερ οὖν οὐκ ἂν ἔλοιο χρυσοφορεῖν,
 καὶ σηρικὰ περιβεβληῖσθαι ἱμάτια, καὶ πεπηρῶσθαί σου τοὺς
 ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ τὴν ὑγίαν τὴν τούτων ἀπάσης τῆς τοιαύ- Β
 της περιουσίας ποθεινοτέραν εἶναι νομίζεις· (ἂν γὰρ αὐτὴν
 ἀπολέσης καὶ διαφθείρης, οὐδέν σοι τῆς λοιπῆς ὄφελος ζωῆς·
 ὥςπερ γὰρ ^m τῶν ὀφθαλμῶν τυφλωθέντων, τὸ πολὺ τῆς
 τῶν λοιπῶν μελῶν ἐνεργείας οἷχεται, τοῦ φωτὸς αὐτοῖς σβε-
 σθέντος, οὕτω καὶ τῆς διανοίας διαφθαρείσης, μυρίων ἢ ⁿ ζωῇ
 σου κακῶν ἐμπλησθήσεται·) καθάπερ οὖν ἐν σῶματι τοῦτο
 σκοποῦμεν, ὥστε τὸν ὀφθαλμὸν ἔχειν ὑγιῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ
 ψυχῇ τὸν νοῦν. Ἄν δὲ τοῦτον πηρώσωμεν, τὸν καὶ τοῖς
 ἄλλοις ὀφείλουτα παρέχειν τὸ φῶς, πόθεν ^o διαβλέψωμεν
 λοιπόν; Ὡςπερ γὰρ ὁ τὴν πηγὴν ἀνελών, καὶ τὸν ποτα- C
 μὸν ἐξήρανε, οὕτως ὁ τὸν νοῦν ἀφανίσας, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν
 ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ πρᾶξιν ἐθόλωσε. Διὸ φησιν, “εἰ τὸ φῶς
 τὸ ἐν σοὶ σκότος, τὸ σκότος πόσον.” Ὅταν γὰρ ὁ κυβερ-
 νήτης ὑποβρύχιος γένηται, καὶ ὁ λύχνος σβεσθῇ, καὶ ὁ

⁵ v. 22, 23.

ⁱ Εἰ οὖν τὸ “omnes MSS. et Savil.” Montef. Εἰ δὲ τὸ mei et
 Mosqq. omnes. ^k πολλοῖς] τοῖς πολλοῖς F. ¹ ὁ deest in Edd.

^m τῶν ὀφθ.] τούτων A. τυφλωθέντων] πηρωθέντων F. ⁿ ζωῇ]
 ψυχῇ A. ^o διαβλέψομεν A. B.

ἡγεμῶν αἰχμάλωτος γένηται, ποία λοιπὸν ἔσται τοῖς ὑπηκόοις ἐλπίς; Διὰ δὴ τοῦτο ἀφείς εἰπεῖν νῦν τὰς ἐπιβουλὰς τὰς διὰ τὸν πλοῦτον, τὰς μάχας, τὰς δίκας· (ἠνίξατο μὲν γὰρ αὐτὰς ἀνωτέρω εἰπὼν· “ παραδώσει σε ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτὴς τῷ ὑπηρέτῃ.”) τὰ πάντων χαλεπώτερα τούτων ^p συμβαίνοντα πάντως θεῖς, οὕτως ἀπάγει τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας. Τοῦ γὰρ τὸ δεσμωτήριον οἰκῆσαι πολλῷ χαλεπώτερον τὸ δεδουλῶσθαι τὸν νοῦν τῷ νοσήματι τούτῳ· καὶ ^a τὸ μὲν οὐ πάντως συμβαίνει, τὸ δὲ ἐφεξῆς συγκεκλήρωται τῇ τῶν χρημάτων ἐπιθυμίᾳ. Διόπερ αὐτὸ μετ’ ἐκείνο τίθησιν, ἅτε χαλεπώτερον ὄν, καὶ πάντως συμβαῖνον. Ὁ γὰρ θεὸς, φησὶν, ἔδωκεν ἡμῖν νοῦν, ἵνα τὴν ἄγνοιαν διασκεδάσωμεν, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων κρίσιν ὀρθὴν ἔχωμεν, καὶ πρὸς τὰ λυποῦντα πάντα καὶ ἐπιβλαβῇ τούτῳ ὥσπερ ὅπλιον **E** τιμὴ καὶ φωτὶ χρώμενοι, μένωμεν ἐν ἀσφαλείᾳ. Ἡμεῖς δὲ προδίδομεν τὴν δωρεάν διὰ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόνητα. Τί γὰρ ὄφελος στρατιωτῶν χρυσοφορούντων, ὅταν ὁ στρατηγὸς αἰχμάλωτος ^r ἔλκηται; τί κέρδος νηὸς καλλωπίζομένης, ὅταν ὁ κυβερνήτης ὑποβρύχιος γένηται; τί δὲ σώματος εὖ συγκεκλιμένου πλέον, ὅταν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ὀψευς ὧσιν ἐκκεκομμένοι; Ὡσπερ οὖν τὸν ἱατρὸν τὸν ὀφείλοντα ὑγιαίνειν, ἵνα λύῃ τὰς νόσους, ἂν τις ἐμβαλὼν εἰς νόσον, εἰς ἀργυρᾶν κελεύσῃ κεῖσθαι κλίνην καὶ χρυσοῦν θάλαμον, οὐδὲν ὄφελος **265** ἔσται τοῖς κάμνουσιν· οὕτως ἂν τὸν νοῦν διαφθείρας τὸν δυνάμενον λύειν τὰ πάθη θησαυρῷ παρακαθίσσης, οὐ μόνον οὐδὲν ὠνήσας, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα ^s ἐζημίωσας, καὶ πᾶσαν ἐβλάψας τὴν ψυχὴν.

Εἶδες πῶς δι’ ὧν μάλιστα ἐπιθυμοῦσιν ἄνθρωποι τῆς πονηρίας πανταχοῦ, διὰ τούτων αὐτοὺς μάλιστα ἐκείνης ἀπάγει, καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπανάγει; Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἐπιθυμεῖς χρημάτων; φησὶν· οὐχ ἵνα ἡδονῆς ^t ἀπολαύης καὶ τρυφῆς; Τοῦτο μὲν οὖν μάλιστα οὐκ ἔσται σοι ἐντεῦθεν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν. Εἰ γὰρ ὀφθαλμῶν ἐκκοπέντων οὐδενὸς

^p συμβαίνοντα] καὶ συμβ. B. et pr. D. Copulam habent Interpp.

^a Sic D. F. Ge. τὸ μὲν τούτῳ πάντως A. τῷ μὲν τούτῳ πάντως B. τὸ μὲν τούτου πάντως C. E. Negationem non legit Arm. ^r ἔλκηται] ἄγεται Ep. γένηται Edd. Deinde τί δὲ κέρδος Edd. ^s Verba ἐζημίωσας καὶ absunt a B. E. F. nec legisse videntur Interpp. ^t ἀπολαύσης D. F.

αἰσθανόμεθα τῶν ἡδέων διὰ τὴν συμφορὰν τὴν ἐκεῖθεν, πολλῶ
 μᾶλλον ἐν τῇ τοῦ νοῦ διαστροφῇ καὶ πηρώσει τοῦτο πεισό- B
 μεθα. Τίνος δὲ ἔνεκεν κατορύττεται ἐν τῇ γῇ; ἵνα φυλάτ-
 τηται μετὰ ἀσφαλείας; Ἀλλὰ κἀνταῦθα πάλιν τὸνναντίον,
 φησίν. Ὡςπερ οὖν τὸν νηστεύοντα καὶ ἐλεοῦντα καὶ προσ-
 ευχόμενον πρὸς κενοδοξίαν, ἀφ' ὧν ἐπιθυμεῖ μάλιστα, ἀπὸ
 τούτων αὐτὸν ἐπεσπάσατο εἰς τὸ μὴ κενοδοξεῖν· (τίνος γὰρ
 ἔνεκεν οὕτως εὐχῇ καὶ ἐλεεῖς; φησίν· ὅτι τῆς παρὰ τῶν ἀν-
 θρώπων δόξης ἐρῶν; οὐκοῦν μὴ οὕτως εὐχου, ὡς φησὶ, καὶ τότε
 αὐτῆς τεύξῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν μέλλουσαν·) οὕτω καὶ τὸν
 48) φιλάργυρον, ἀφ' ὧν μάλιστα ἐσπούδακεν, ἀπὸ τούτων εἴλε.
 Τί γὰρ βούλει; φησὶ τὰ χρήματά σου φυλάττεσθαι, καὶ
 ἡδονῆς ἀπολαύειν; Ταῦτά σοι ἀμφοτέρω παρέξομαι μετὰ C
 πολλῆς τῆς περιουσίας, εἰ ἐκεῖ καταθῇ τὸ χρυσίον, ὅπου
 κελεύω. Σαφέστερον μὲν οὖν ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα τὴν τοῦ
 νοῦ βλάβην τὴν ἐντεῦθεν γινομένην ὅτι ἐπέδειξεν, ὅτε τῶν
 ἀκανθῶν ἐμνημόνευσεν· τέως δὲ καὶ ἐνταῦθα οὐχ ὡς ἔτυχεν
 τοῦτο ἠνίκατο, δείξας ἐσκοτωμένον τὸν περὶ ταῦτα μαινό-
 μενον. ὅτι Καὶ καθάπερ οἱ ἐν σκότῳ ὄντες οὐδὲν ὁρῶσι σαφές,
 ἀλλὰ ἂν τε σχοῖνον ἴδωσιν, ὅφιν εἶναι νομίζουσιν, ἂν τε ὄρη
 καὶ φάραγγας, ἀποτεθνήκασιν τῷ δέει· οὕτω καὶ ὅτι αὐτοὶ τὰ
 μὴ φοβερὰ τοῖς ὁρῶσι, ταῦτα δι' ὑποψίας ἔχουσι· καὶ γὰρ
 πενίαν τρέμουσι· μᾶλλον δὲ οὐχὶ πενίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν D
 τυχοῦσαν ζημίαν. Καὶ γὰρ ἂν μικρόν τι παραπολέσωσι,
 τῶν τῆς ἀναγκαίας ἀπορούντων τροφῆς μᾶλλον ἀλγοῦσι καὶ
 διακόπτονται. Πολλοὶ γοῦν τῶν ὅτι πλουτούντων καὶ ἐπὶ βρόχον
 ἦλθον, τὴν τοιαύτην οὐκ ἐνεγκόντες δυσημερίαν. Καὶ τὸ
 ὑβρίζεσθαι δὲ καὶ τὸ ἐπηρεάζεσθαι οὕτως ἀφόρητον αὐτοῖς
 εἶναι δοκεῖ, ὡς καὶ διὰ τοῦτο πάλιν τῆς παρούσης πολλοὺς
 ὅτι ἀπορράγῃναι ζωῆς. Πρὸς γὰρ πάντα μαλακοὺς αὐτοὺς ὁ
 πλοῦτος ἐποίησε, πλὴν τῆς αὐτοῦ διακονίας. Ὅταν γὰρ
 αὐτῷ δουλεύειν κελεύῃ, καὶ φόνων κατατολμῶσι, καὶ μαστί-

ὅτι τῆς] οὐχὶ τῆς A. ὅτι φησὶ] λοιπὸν A. ὅτι σοι B. D. Deinde
 post φυλάττεσθαι, vulgo legitur: [οὐ διὰ τὸ τρυφᾶν καὶ δοξάζεσθαι] καὶ
 ἡδονῆς ἀπολαύειν; Verba inclusa cum neque in codd. exstant, neque
 Interpretes verterunt, suadente etiam contextu, deleui. ὅτι ἔδειξεν
 A. ἀπέδειξεν F. Paulo infra σκοτούμενον B. D. F. ὅτι Καθάπερ
 γὰρ A. καὶ om. C. ὅτι οὗτοι Edd. ὅτι πλουτούντων] + τούτων
 Edd. ὅτι ἀπαλλαγῇναι F.

Ε γων, καὶ ὄνειδῶν, καὶ αἰσχύνῃς ἀπάσης. Ὅπερ τῆς ἐσχάτης ἐστὶν ἀθλιότητος, ἐν μὲν οἷς δεῖ φιλοσοφεῖν, πάντων εἶναι μαλακωτέρους· ἐν δὲ οἷς εὐλαβεστέρους εἶναι ἐχρῆν, ἀναι-
 266 σχυντοτέρους πάλιν καὶ ἱταμωτέρους γίνεσθαι. Καὶ γὰρ τὸ αὐτὸ συμβαίνει τοῦτοις, οἷον ἂν εἴ τις πάθοι τὰ ὄντα πάντα ἀναλώσας εἰς τὰ μὴ δέοντα. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, τοῦ καιροῦ τῆς ἀναγκαίας δαπάνης ἐπιστάντος, οὐδὲν ἔχων ἐπιδοῦναι, τὰ ἀνήκεστα πάσχει δεινὰ, πάντων τῶν αὐτοῦ προαναλωθέντων κακῶς. Καὶ καθάπερ οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰς πονηρὰς τέχνας εἰδότες ἐκείνας, ἐν μὲν ταύταις πολλὰ τῶν παραδόξων καὶ ἐπικινδύνων ὑπομένουσιν, ἐν δὲ ^dἐτέροις χρησίμοις καὶ ἀναγκαίοις πράγμασι πάντων εἰςὶ καταγελαστότεροι· οὕτω καὶ
 Β οὔτοι. Καὶ γὰρ οἱ ἐπὶ σχοίνου τεταμένης βαδίζοντες, τοσαύτην ^eἀνδρείαν ἐπιδεικνύμενοι, ἥνικα ἂν τι τῶν ἀναγκαίων τόλμαν ἀπαιτῇ καὶ ἀνδρείαν, οὐδὲ ἐννοῆσαί τι δύνανται ἢ ἀνέχονται τοιοῦτον. Οὕτω δὴ καὶ οἱ πλουτοῦντες, πάντα ὑπὲρ χρημάτων τολμῶντες, ὑπὲρ τοῦ φιλοσοφεῖν οὐ μικρὸν, οὐ μέγα τι τοιοῦτον ὑπομεῖναι ἀνέχονται. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι καὶ σφαλερὸν καὶ ἀκερδὲς πρᾶγμα μεταχειρίζουσιν· οὕτω καὶ οὔτοι κινδύνους μὲν ὑπομένουσι πολλοὺς καὶ κρημνοὺς, εἰς οὐδὲν δὲ χρήσιμον ἀπαντῶσι τέλος, καὶ διπλοῦν ὑπομένουσι σκότος, ἀπὸ τε τῆς τοῦ νοῦ διαστροφῆς πεπηρωμένοι,
 C ἀπὸ τε τῆς τῶν φροντίδων ἀπάτης πολλὴν τὴν ἀχλὺν ὑπομένοντες. Διόπερ οὐδὲ διαβλέψαι ῥαδίως δύνανται. Ὁ μὲν γὰρ ἐν ^fσκότῳ ὄν, μόνον ἡλίου φανέντος ἀπαλλάττεται τοῦ σκότους· ὁ δὲ τὰς ὕψεις πεπηρωμένος, οὐδὲ ἡλίου φανέντος· ὁ δὴ καὶ οὔτοι πεπόνθασι. Οὐδὲ γὰρ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης λάμψαντος καὶ παραινοῦντος ἀκούουσιν, ἀποκλείσαντος αὐτοῖς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πλούτου. Διὸ καὶ διπλοῦν σκότος ὑπομένουσι· τὸ μὲν ἐξ ^gἑαυτῶν, τὸ δὲ ἐκ τοῦ μὴ προσέχειν τῷ διδασκάλῳ.

^h Προσέχωμεν τοίνυν αὐτῷ μετὰ ἀκριβείας, ἵνα ὁφεί γοῦν ποτε ἀναβλέψωμεν. Καὶ ⁱπῶς ἀναβλέψαι δυνατόν; Ἐὰν μάθῃς πῶς ἐτυφλώθῃς. Πῶς οὖν ἐτυφλώθῃς; Ἀπὸ τῆς
 D πονηρᾶς ἐπιθυμίας. Καθάπερ γὰρ ^kκόρη καθαρᾷ γυμῶς

^d ἐτέροις] τοῖς Α. ^e ἀνδρείαν] + ἐν ἐκείνῃ Α. invitis Interpp.
^f σκότει et p. p. τοῦ ἡλίου Edd. ^g αὐτῶν Β. ^h ΗΘΙΚΟΝ. Κατὰ φιλαργύρων. Α. ⁱ πῶς] + φησὶ Α. Arm. ^k κόρη] + ὀφθαλμοῦ Α.

ἐπιρρέυσας πονηρὸς ὁ τῶν χρημάτων ἔρως, πυκνήν τὴν νεφέ-
 λην ἐποίησεν. Ἀλλὰ καὶ διασκεδασθῆναι καὶ ῥαγῆναι τὴν
 νεφέλην ταύτην ῥάδιον, εἰάν τὴν ἀκτῖνα τῆς τοῦ Χριστοῦ
 δεξώμεθα διδασκαλίας· ἂν ἀκούσωμεν αὐτοῦ παραινούντος καὶ
 λέγοντος· “μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς.”
 Καὶ τί μοι, φησὶ, πλεόν ἀπὸ τῆς ἀκροάσεως, ὅταν ὑπὸ τῆς
 ἐπιθυμίας κατέχωμαι; Μάλιστα μὲν οὖν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν
 ἢ συνεχῆς ἀκροάσις καταλῦσαι ^m δυνήσεται. Ἄν δ' ἄρα ἐπι-
 μένης κατεχόμενος, ἐννόησον ὅτι οὐδὲ ἐπιθυμία τὸ πρᾶγμα Ε
 ἐστὶ. Ποία γὰρ ἐπιθυμία, δουλεύειν χαλεπῶς, καὶ ὑποκει-
 (149) σθαι τυραννίδι, καὶ δεδέσθαι πανταχόθεν, καὶ ἐν σκότῳ δια-
 τρίβειν, καὶ θορύβου γέμειν, καὶ πόνους ὑπομένειν ἀκερδεῖς,
 καὶ ἑτέροις φυλάττειν τὰ χρήματα, πολλάκις δὲ καὶ ἐχθροῖς;
 Ποίας ταῦτα ἐπιθυμίας ἄξια; ποίας δὲ οὐ φυγῆς καὶ δρόμων;
 Ποία ἐπιθυμία, θησαυρὸν ἀποτίθεσθαι μεταξύ κλεπτῶν; Εἰ 267
 γὰρ ὅλως ἐπιθυμῆς χρημάτων, μετάθες ἔνθα δύναται μένειν
 ἀσφαλῆ καὶ ἀνεπηρέαστα. Ὡς ἃ γε νῦν ποιεῖς, οὐ χρημάτων
 ἐπιθυμοῦντός ἐστιν, ἀλλὰ δουλείας, καὶ ἐπηρείας, καὶ ζημίας,
 καὶ ὀδύνης διηνεκοῦς. Σὺ δὲ, ἂν μὲν τις ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς
 γῆς τόπον ἀνεπηρέαστον ⁿ δείξῃ, καὶ εἰς αὐτὴν ἐξαγάγῃ τὴν
 ἔρημον, ὑποσχόμενος ἀσφάλειαν τῇ φυλακῇ τῶν χρημάτων,
 οὐ κατοκνεῖς, οὐδὲ ἀναδύῃ, ἀλλὰ καὶ ἐμπιστεύεις, καὶ ^o ἐκ-
 βάλλεις ἐκεῖ τὰ χρήματα· τοῦ θεοῦ δὲ ἀντὶ ἀνθρώπων
 ὑπισχνουμένου σοι τοῦτο, καὶ οὐχὶ τὴν ἔρημον, ἀλλὰ τὸν
 οὐρανὸν προτιθέντος, τὰ ἐναντία καταδέχῃ. Καίτοιγε καὶ
 μυριάκις ἐν ἀσφαλείᾳ ^p γένηται κάτω, τῆς φροντίδος οὐδέ- Β
 ποτε ἐλεύθερος γενέσθαι δυνήσῃ. Καὶ γὰρ μὴ ἀπολέσης,
 τοῦ φροντίζειν ^q μὴ ἀπολέσης οὐδέποτε ἀπαλλαγῇ. Ἐκεῖ
 δὲ οὐδὲν ὑποστήσῃ τούτων· καὶ τὸ δὴ πλεόν, ὅτι οὐ κατο-
 ρύττεις τὸ χρυσίον μόνον, ἀλλὰ καὶ φυτεύεις. Τὸ γὰρ
 αὐτὸ καὶ θησαυρὸς ἐστὶ καὶ σπόρος· μᾶλλον δὲ ἐκατέρων
 τούτων πλεόν. Ὁ μὲν γὰρ σπόρος οὐ μένει διαπαντός, τοῦτο
 δὲ μένει διηνεκῶς. Πάλιν ὁ θησαυρὸς οὐ βλαστάνει, οὗτος

¹ διαρράγῃναι A. C. D.

^m δυνήσεται et p. p. ἐπιμένης Edd.

ⁿ δείξῃ] σοι δείξῃ Edd. paulo ante Σοὶ δὲ C. ^o ἐμβάλλεις B. F. In-
 fra προστιθέντος A. C. ^p γένηται] κεῖται Edd. γενέσθαι] γενήσεσθαι
 Edd. ^q Sic F. μήποτε ἀπολέσης E. Verba μὴ ἀπολέσης, quae vulgo
 desunt, ex his duobus codd. recepi. Favet quoque B. in quo desunt
 etiam vv. τοῦ φροντίζειν. Scilicet duplex ἀπολέσης scribam fefellit.

δὲ ἀθανάτους σοι φέρει καρπούς. Εἰ δὲ τὸν χρόνον μοι λέγεις, καὶ τὴν ἀναβολὴν τῆς ἀποδόσεως, ἔχω μὲν καὶ ἐγὼ
 C δεῖξαι, καὶ εἰπεῖν ὅσα καὶ ἐνταῦθα ἀπολαμβάνεις· χωρὶς δὲ
 τούτων, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν βιωτικῶν σε ἐλέγξει πειράσομαι
 μάτην [†] ταῦτα προφασίζόμενον. Πολλὰ γὰρ καὶ ἐν τῷ πα-
 ρόντι βίῳ κατασκευάζεις, ὧν οὐ μέλλεις αὐτὸς ἀπολαύειν·
 καὶ ἐγκαλῇ τις, τοὺς παῖδας καὶ τοὺς ἐκείνων παῖδας προ-
 βαλλόμενος, ἱκανὴν δοκεῖς παραμυθίαν τῶν περιττῶν εὐρη-
 κέναι πόνων. Ὅταν γὰρ ἐν ἐσχάτῳ γῆρα γενόμενος οἰκο-
 δομῆς οἰκίας λαμπρᾶς, ὧν πρὸ τοῦ τέλους ἀπελεύσῃ πολλάκις,
 καὶ δένδρα φυτεύῃς, ἃ μετὰ πολλὰ ἔτη τὸν καρπὸν οἴσῃ·
 [^s ὅταν φυτεύῃς ἐν χωρίῳ δένδρα, ὧν μετὰ μυρία ἔτη ὁ
 καρπὸς ἦξει,] καὶ οὐσίας ἀγοράζῃς καὶ κλήρους, ὧν μετὰ
 D πολὺν δέξῃ χρόνον τὴν δεσποτείαν, καὶ ἕτερα πολλὰ τοιαῦτα
 φιλοπονῇς, ὧν οὐ καρπώσῃ τὴν ἀπόλαυσιν· ἄρα διὰ σεαυτὸν
 ἢ διὰ τοὺς μετὰ ταῦτα ποιεῖς; Πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης
 ἀνοίας, ἐνταῦθα μὲν μηδὲν ἀλύειν πρὸς τὴν τοῦ χρόνου μέλ-
 λησιν, καὶ ταῦτα [†] μέλλοντα ἐκ τῆς μελλήσεως ταύτης
 ἀπάσης τῶν πόνων ἐκπίπτειν τῆς ἀμοιβῆς· ἐκεῖ δὲ διὰ τὴν
 ἀναβολὴν ναρκᾶν, καὶ ταῦτα πλέον σοι φερούσης τὸ κέρδος,
 καὶ οὐκ εἰς ἑτέρους παραπεμπούσης τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ σοὶ
 E κομιζούσης τὰς δωρεάς; Χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲ ἡ ἀναβολὴ
 πολλή. Καὶ γὰρ ἐπὶ θύραις τὰ πράγματα, καὶ οὐκ ἴσμεν
 μή ποτε καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ τέλος ἔξει τὰ καθ' ἡμᾶς
 ἅπαντα, καὶ ἡ φοβερὰ ^v παραγένηται ἡμέρα ἐκείνη, τὸ
 φρικῶδες ἡμῖν ἐνδεικνυμένη καὶ ἀδέκαστον δικαστήριον. Καὶ
 268 γὰρ τὰ πλείονα τῶν σημείων ἀπήρτισται, καὶ τὸ εὐαγγέ-
 lion λοιπὸν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης κεκήρυκται, καὶ τὰ
 τῶν πολέμων, καὶ τὰ τῶν σεισμῶν, καὶ τὰ τῶν λιμῶν ἐξέβη,
 καὶ οὐ πολὺ τὸ μέσον. Ἄλλ' οὐχ ὀρᾶς ^v σημεῖα; Καὶ
 τοῦτο αὐτὸ μέγιστον σημεῖον. Οὐδὲ γὰρ οἱ ἐπὶ Νῶε εἶδον
 προοίμια τῆς πανωλεθρίας ἐκείνης, ἀλλὰ μεταξὺ παίζοντες,
 ἐσθιοντες, γαμοῦντες, τὰ συνήθη πράττοντες ἅπαντα, οὕτω

[†] αὐτὰ B. E. F.   ^s ὅταν] ὅταν γὰρ B. D. E. F. Ceterum
 si quis me audacior importunam hanc clausulam etiam invitis codd.
 ex serie orationis amoveat, sciat non sine auctoritate Interpretis
 Arm. id facturum esse.   [†] μέλλοντας Edd.   ^v Verba παραγένη-
 ται ἡμέρα desunt in E. propter homoeotel. δικαστήριον] κριτήριον F.
^v τὰ σημεῖα Edd.

κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς φοβερᾶς δίκης ἐκείνης. Καὶ οἱ ἐν
 Σοδόμοις δὲ ὁμοίως, τρυφῶντες καὶ οὐδὲν ὑφορώμενοι τῶν
 γεγενημένων, ὑπὸ τῶν κερανῶν κατεφλέχθησαν τῶν τότε
 κατενεχθέντων. Ἄπερ οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, ἐπιστρέψω-
 μεν ἑαυτοὺς πρὸς τὴν τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας παρασκευήν. B
 Κὰν γὰρ ἡ κοινὴ τῆς συντελείας ἡμέρα ^xμηδέποτε ἐπιστῇ,
 τὸ ἐκάστου τέλος ἐπὶ θύραις, κὰν γεγηρακῶς τις ἦ, κὰν νέος·
 καὶ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν ἀπελθόντας οὔτε ἔλαιον πρίασθαι
 λοιπὸν, οὔτε δεηθέντας ἐπιτυχεῖν συγγνώμης, κὰν Ἀβραὰμ
 ὁ ^y παρακαλῶν ἦ, κὰν Νῶε, κὰν Ἰωβ, κὰν Δανιήλ. Ἔως οὖν
 καιρὸν ἔχομεν, προαποθώμεθα ἑαυτοῖς πολλὴν τὴν παρρη-
 σίαν, συναγάγωμεν ἔλαιον δαψιλές, μεταθώμεν ἅπαντα εἰς
 τὸν οὐρανόν, ἵνα ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι καὶ ^zᾧ μάλιστα
 (150) αὐτῶν δεόμεθα, πάντων ἀπολαύσωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 πία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ C
 κράτος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ.

^{1a} Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεῖν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα
 μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται,
 καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει.

ὍΡΑΙΣ πῶς κατὰ μικρὸν τῶν ὄντων ἀφίστησι, καὶ διὰ
 πλειόνων τὸν περὶ τῆς ἀκτημοσύνης εἰσάγει λόγον, καὶ τὴν D
 τῆς φιλαργυρίας ^bκαταβάλλει τυραννίδα; Οὐδὲ γὰρ ἠρκέσθη
 τοῖς ἔμπροσθεν, καίτοι πολλοῖς καὶ μεγάλοις οὖσιν· ἀλλὰ
 καὶ ἕτερα προστίθῃσι πλείονα καὶ φοβερώτερα. Τί γὰρ τῶν
 νῦν εἰρημένων φοβερώτερον, εἴγε μέλλοιμεν τῆς τοῦ Χρι-

¹ Cap. vi. v. 24.

^x. μηδέπω Edd. ^y παρακαλούμενος B. D. E. F. Mox ἔχωμεν
 C. D. F. ^z ᾧ] ὅτε A. C. D. F. HOM. XXI. ^a Οὐδεὶς] + οἰκέτης
 F. 1 Mosq. ^b ἐκβάλλει A. καταστέλλει D. Sav. *extinguat* Ge.
 Arm.

στοῦ δουλείας ἐκπίπτειν διὰ τὰ χρήματα; τί δὲ ποθεινότερον, ^ε εἵγε μέλλοιμεν αὐτῶν ὑπεριδόντες ἀκριβῆ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν ἔχειν καὶ τὴν ἀγάπην; Ὅπερ γὰρ αἰεὶ λέγω, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι δι' ἐκατέρων ὠθεῖ τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν ὑπακοὴν τῶν λεγομένων, καὶ διὰ τῶν ὠφελίμων, καὶ διὰ τῶν βλαβερῶν· καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος, καὶ τὴν ἐκ τῆς

Ε ἀπροσεξίας νόσον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς ὑγίαν ἐνδεικνύμενος. Ὅρα γοῦν οἷον πάλιν δείκνυσι τὸ κέρδος τοῦτο, καὶ πῶς κατασκευάζει τὸ συμφέρον ἀπὸ τῆς τῶν ἐναντίων ἀπαλλαγῆς. Οὐ γὰρ τοῦτο μόνον ὑμᾶς βλάπτει, φησὶν, ὁ πλού-

269 **τος**, ὅτι ληστὰς ὀπλίζει καθ' ὑμῶν, οὐδ' ὅτι τὸν νοῦν σκοτοῖ μετ' ἐπιτάσεως ἀπάσης· ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς δουλείας ὑμᾶς ἐκβάλλει τοῦ θεοῦ, αἰχμαλώτους τῶν ἀψύχων χρημάτων ποιῶν, καὶ ἐκατέρωθεν βλάπτων, καὶ τῷ δούλους ποιεῖν ὦν κρατεῖν ἔδει, καὶ τῷ τῆς δουλείας ἐκβάλλειν τοῦ θεοῦ, ᾧ μάλιστα πάντων δουλεύειν ἀναγκαῖον ὑμῖν. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖ διπλῆν ἔδειξε τὴν βλάβην, τῷ καὶ ἐνταῦθα τιθέναι, ὅπου σῆς ἀφανίζει, καὶ ἐκεῖ μὴ τιθέναι, ἔνθα ἀνάλωτος ἡ φυλακή· οὕτω καὶ ἐνταῦθα διπλῆν δείκνυσι τὴν ζημίαν, καὶ δι' ὧν ἀφέλκει τοῦ θεοῦ, καὶ δι' ὧν ὑποτάττει τῷ μαμωνᾷ. Ἄλλ'

Β οὐκ εὐθέως αὐτὸ τίθησιν, ἀλλ' ἀπὸ κοινῶν αὐτὸ πρῶτον κατασκευάζει λογισμῶν, οὕτω λέγων· “οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν” δύο τοὺς τὰ ἐναντία ἐπιτάττοντας λέγων ἐνταῦθα. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο εἶη, οὐδὲ δύο ἂν εἶεν. Καὶ γὰρ ² “τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία” καίτοι εἰς πολλὰ σώματα ἦσαν διηρημένοι, ἀλλ' ὁμως ἡ ὁμόνοια τοὺς πολλοὺς ἐν ἐποίησεν. Εἰτα ἐπιτείνων αὐτὰ, φησὶν· οὐ μόνον οὐ δουλεύσει, ἀλλὰ καὶ μισήσει καὶ ἀποστραφήσεται. “Ἡ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, φησὶ, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ^δ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει.” Καὶ δοκεῖ μὲν δεύτερον εἰρηῇσθαι τὸ αὐτό· ^ε οὐ

Γ μὴν ἀπλῶς οὕτως αὐτὸ συνέθηκεν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ ραδίαν οὖσαν τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν. Ἵνα γὰρ μὴ λέγῃς· ἐδουλώθη ἅπαξ, ἐτυραννήθη ὑπὸ τῶν χρημάτων· δείκνυσιν ὅτι δυνατόν μεταθέσθαι, ^ε καὶ ὥς περ ἐκείθεν ἐπὶ τοῦτο, οὕτω

² Act. iv. 32.

^ε εἵγε] εἰ A. et corr. B. ^δ ἐνὸς] τοῦ ἐνὸς A. ^ε οὐ μὴν] αὐτὸς δὲ οὐχ A. ^ε καὶ om. B. C. D. E. F. Mox ἀδιόριστως Sav. Ben.

καὶ ἐντεῦθεν ἐπ' ἐκεῖνο ἐλθεῖν. Εἰπὼν τοίνυν ἀορίστως, ἵνα
 πείσῃ τὸν ἀκροατὴν ἀδέκαστον κριτὴν γείεσθαι τῶν λεγο-
 μένων, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως τὴν ψῆ-
 φον ἐξενεγκεῖν, ὅτε ἔλαβεν αὐτὸν συμφωνοῦντα, τότε καὶ
 ἑαυτὸν ἀποκαλύπτει. Ἐπήγαγε γοῦν· “οὐ δύνασθε θεῷ
 δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.” Φρίζωμεν ἔννοήσαντες τί παρε-
 σκεύασαμεν τὸν Χριστὸν εἰπεῖν, καὶ μετὰ θεοῦ θεῖναι τὸν
 χρυσόν. Εἰ δὲ τοῦτο φρικτὸν, τὸ διὰ τῶν ἔργων γίνεσθαι, D
 καὶ προτιμᾶσθαι τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ τὴν τοῦ χρυσοῦ τυ-
 ραννίδα, πολλῶ φρικωδέστερον. Τί οὖν; ἐπὶ τῶν παλαιῶν
 οὐκ ἦν τοῦτο δυνατόν; Οὐδαμῶς. Πῶς οὖν ὁ Ἀβραάμ, φησί,
 ἢ πῶς ὁ Ἰωβ εὐδοκίμησε; Μὴ μοι τοὺς πλουτοῦντας εἴπῃς,
 151) ἀλλὰ τοὺς δουλεύοντας. Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰωβ πλούσιος ἦν
 ἀλλ' οὐκ ἐδούλευε τῷ μαμωνᾷ, ἀλλ' εἶχεν αὐτὸν καὶ ἐκράτει,
 καὶ δεσπότης, οὐ δούλος ἦν. Ὡς περ οὖν ἀλλοτρίων οἰκονό-
 μος ὢν χρημάτων, οὕτω πάντα ἐκεῖνα ἐκέκτητο, οὐ μόνον
 τὰ ἐτέρων οὐχ ἄρπάζων, ἀλλὰ καὶ ἰ τὰ ἴδια προϊέμενος τοῖς E
 δεομένοις. Καὶ τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι οὐδὲ παροῦσιν ἔχαιρεν·
 ὁ καὶ ἐδήλουν λέγων· ³ “εἰ καὶ εὐφράνθην πολλοῦ πλούτου
 μοι γενομένου” διὰ τοῦτο οὐδὲ ἤλγησεν ἀπελθόντος. Ἀλλ'
 οὐχὶ νῦν τοιοῦτοι οἱ πλουτοῦντές εἰσιν, ἀλλὰ καὶ παντὸς
 ἀνδραπόδου χεῖρον διακείμενοι, καθάπερ τυράννην τινὶ χαλεπῶ 270
 φόρους ἄγοντες. Ὡς περ γὰρ ἀκρόπολιν τινα αὐτῶν κατα-
 λαβὼν τὴν διάνοιαν ὁ τῶν χρημάτων ἔρως, τὰ πάσης πα-
 ρανομίας γέμοντα ἐπιτάγματα ἐκέθην αὐτοῖς καθ' ἐκάστην
 κ πέμπει τὴν ἡμέραν, καὶ ὁ παρακούων οὐδεὶς. Μὴ τοίνυν
 περιττὰ φιλοσόφει. Καὶ γὰρ ἀπεφάνητο ἅπαξ ὁ θεός, καὶ
 εἶπεν ἀδύνατον εἶναι ταύτην κάκεινην συμβῆναι τὴν δουλείαν.
 Μὴ τοίνυν σὺ λέγε, ὅτι δυνατόν. Ὅταν γὰρ ὁ μὲν ἄρπά-
 ζειν κελεύῃ, ὁ δὲ τὰ ὄντα ἀποδύεσθαι· ὁ μὲν σωφρονεῖν, ὁ
 δὲ πορνεύειν· ὁ μὲν μεθύειν καὶ τρυφᾷν, ὁ δὲ γαστρὸς κα-
 τέχειν· καὶ ὁ μὲν ὑπερορᾷν τῶν ὄντων, ὁ δὲ προσηλωσθαι B
 τοῖς παροῦσιν· ὁ μὲν θαυμάζειν μάρμαρα καὶ τοίχους καὶ
 ὀρόφους, ὁ δὲ ταῦτα ἀτιμάζειν, τιμᾶν δὲ φιλοσοφίαν, πῶς
 δυνατόν ταῦτα συμβῆναι; Κύριον δὲ ἐνταῦθα τὸν μαμωνᾶν

³ Job. xxxi. 25.

* ἐννοοῦντες A.

ἢ Vide adnot.

ἰ τὰ om. Edd.

κ πέμπει]

+ ποιεῖν Edd.

ἐκάλεσεν, οὐ διὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ὑποκλινομένων αὐτῷ τالαιπωρίαν. Οὕτω καὶ τὴν κοιλίαν θεὸν καλεῖ, οὐκ ἀπὸ τοῦ τῆς δεσποίνης ἀξιώματος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν δουλευόντων ἀθλιότητος· ὃ πάσης κολάσεως χειρόν ἐστι, καὶ πρὸ τῆς κολάσεως ἱκανὸν τιμωρήσασθαι τὸν ἀλόντα. Ποίων γὰρ καταδίκων οὐκ ἂν εἶεν ἀθλιώτεροι οἱ τὸν θεὸν C δεσπότην ἔχοντες, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρου βασιλείας ἐκείνης ἐπὶ τὴν χαλεπὴν αὐτομολοῦντες τυραννίδα, καὶ ταῦτα τοσαύτης ἀπὸ τοῦ πράγματος βλάβης καὶ ἐνταῦθα γινομένης; Καὶ γὰρ ζημία ἄφατος ἀπὸ τοῦ πράγματος, καὶ δίκαι, καὶ ἐπήρειαι, καὶ ἀγῶνες, καὶ πόνοι, καὶ ψυχῆς πῆρσις· καὶ τὸ πάντων χαλεπώτερον, ¹ ὅτι τῶν ἀγαθῶν ἐκπίπτει τῶν ἀνωτάτω, ὅπερ ἐστὶν ἢ τοῦ θεοῦ δουλεία.

¹¹ Διδάξας τοίνυν διὰ πάντων τὸ συμφέρον τῆς τῶν χρημάτων ὑπεροψίας, καὶ πρὸς αὐτὴν τῶν χρημάτων τὴν φυλακὴν, καὶ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονήν, καὶ πρὸς τὴν τῆς D φιλοσοφίας κτῆσιν, καὶ πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἀσφάλειαν, κατασκευάζει λοιπὸν ὅτι καὶ δυνατὴ αὕτη ἢ παραίνεσις. Τοῦτο γὰρ μάλιστα νομοθεσίας ἀρίστης, τὸ μὴ τὰ συμφέροντα μόνον ἐπιτάττειν, ἀλλὰ καὶ δυνατὰ αὐτὰ ποιεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπάγει, λέγων· ⁴ “μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε.” Ἰνα γὰρ μὴ λέγωσι· τί οὖν; ἂν πάντα ρίψωμεν, πῶς δυνησόμεθα ζῆσαι; πρὸς ταύτην λοιπὸν ἵσταται τὴν ἀντίθεσιν σφόδρα εὐκαίρως. “Ὡσπερ γὰρ εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν εἶπε, μὴ μεριμνήσητε, ἐδόκει βαρὺς εἶναι ὁ λόγος· οὕτως ἐπειδὴ ἔδειξε τὴν λύμην τὴν ἐγγινομένην ἀπὸ τῆς φιλαργυρίας, εὐπαράδεκτον λοιπὸν ποιεῖ τὴν παραίνεσιν. E Διόπερ οὐδὲ νῦν ἀπλῶς εἶπε, μὴ μεριμνήσητε, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν προσθεῖς, οὕτω τοῦτο ἐπέταξε. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, “οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ,” ἐπήγαγε· “διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνήσητε.” Τοῦτο, ποῖον; Τὸ τῆς ζημίας ἄφατον. Οὐδὲ γὰρ ἐν χρήμασι μόνον ὑμῖν ἢ βλάβη, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καιριωτάτοις ἢ πληγῇ, καὶ τῇ τῆς

⁴ v. 25.

¹ Vulgo legitur ὅτι τῶν ἀγαθῶν ἐκπίπτειν ποιεῖ τῶν ἀνωτάτω ἢ τοῦ μαμωνᾶ δουλεία. Alteram lectionem, quam ad marginem ablegant Editores, tuentur omnes mei, praeter A. et quoad posteriorem partem etiam Interpretes; de priore non satis constat. ^m Δείξας Ep. Edd.

σωτηρίας ὑμῶν ἀνατροπῇ. Τοῦ γὰρ ποιήσαντος ὑμᾶς καὶ κηδομένου καὶ φιλοῦντος ἐκβάλλει θεοῦ. “Διὰ τοῦτο λέγω 271 ὑμῖν, μὴ μεριμνήσητε.” Ἐπειδὴ γὰρ τὴν βλάβην ἔδειξεν ἄφατον, ^η καὶ ἐπιτείνει λοιπὸν τὸ ἐπίταγμα. Οὐδὲ γὰρ τὰ ὄντα κελεύει ρίπτειν μόνον, ἀλλὰ μὴδὲ ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίας μεριμνᾶν τροφῆς, λέγων· “μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε.” Οὐκ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ τροφῆς δεῖται· ἀσώματος ^ο γὰρ· ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινὴν ἐφθέγγετο συνήθειαν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ δεῖται τροφῆς, ^ρ ἀλλὰ ἄλλως οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο μένειν ἐν τῷ σώματι, ἀλλ’ ἡ τρεφομένου αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο εἰπὼν, οὐχ ἀπλῶς αὐτὸ τίθησιν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα λογισμοὺς ἀνακινεῖ· ^α τοὺς μὲν ἐκ τῶν ὑπηργμένων ἡμῖν ἤδη, τοὺς δὲ ἐξ B ἐτέρων παραδειγμάτων. Ἀπὸ μὲν τῶν ὑπηργμένων, οὕτω 52) λέγων· “οὐχὶ ^ι πλεον ἐστὶν ἡ ψυχὴ τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;” Ὁ τοίνυν τὸ μείζον δούς, πῶς τὸ ἔλαττον οὐ δώσει; ὁ τὴν τρεφομένην σάρκα διαπλάσας, πῶς τὴν τροφήν οὐ παρέξει; Διόπερ οὐδὲ ἀπλῶς εἶπε, μὴ μεριμνήσητε τί φάγητε καὶ τί ἐνδύσησθε, ἀλλὰ, τῷ σώματι, καὶ τῇ ψυχῇ· ἐπειδὴ ἀπ’ αὐτῶν ἔμελλε τὰς ἀποδείξεις ποιεῖσθαι, κατὰ σύγκρισιν τὸν λόγον προάγων. Ἀλλὰ τὴν μὲν ψυχὴν ἅπαξ ἔδωκε, καὶ μένει τοιαύτη· τὸ δὲ σῶμα καθ’ ἐκάστην ἐπιδίδωσι τὴν ἡμέραν. Ἄπερ οὖν ἀμφοτέρα ἐνδεικνύμενος, καὶ τῆς μὲν τὸ ἀθάνατον, ^ς τοῦ δὲ τὸ ἐπὶ κηρον, C ἐπήγαγε λέγων· “τίς δύναται ἐξ ὑμῶν προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἓνα;” Καὶ τὴν ψυχὴν σιγήσας, ἅτε οὐ λαμβάνουσιν ἐπίδοσιν, περὶ τοῦ σώματος διελέχθη μόνον· ἀπὸ τούτου κἀκεῖνο δηλῶν, ὅτι οὐχ ἡ τροφή αὐτὸ αὔξει, ἀλλ’ ἡ τοῦ θεοῦ πρόνοια. Ὁ καὶ δι’ ἄλλων δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· ^ε “ὥστε οὔτε ὁ φυτεύων, οὔτε ὁ ποτίζων ἐστὶ τι, ἀλλ’ ὁ αὐξάνων θεός.” Ἀπὸ μὲν οὖν τῶν ὑπηργμένων οὕτω προέτρεψεν· ἀπὸ δὲ ἐτέρων παραδειγμάτων, ^ς “ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ,” λέγων. “Ἰνα γὰρ μὴ λέγῃ τις,

^η 1 Cor. iii. 7.^ο γ. 26.

^η καὶ om. A. ^ο γὰρ] + ἐστι Edd. contra Ep. Theoph. et codd.
^ρ Sic E. ἀλλ’ οὐκ ἂν ἄλλως Ep. ἀλλ’ ὡς οὐκ ἂν C. Vulgo legitur ἄλλως οὐκ ἂν (om. ἀλλὰ). Pro ἄλλως Boisio placuit ἀλλ’ ὁμως. ^α οὐς μὲν... οὐς δὲ A. οὐς μὲν... τοὺς δὲ B. C. D. ^ι πλείον B. ^ς τοῦ] τούτου B. E.

ὅτι ὠφελοῦμεν μεριμνῶντες, καὶ ἀπὸ τοῦ μείζονος καὶ ἀπὸ
D τοῦ ἐλάττονος αὐτοὺς ἀποτρέπει· τοῦ μείζονος μὲν, τῆς
ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· τοῦ ἐλάττονος δὲ, τῶν πετεινῶν.
Εἰ γὰρ τῶν σφόδρα καταδεεστέρων τοσοῦτος λόγος αὐτῷ,
πῶς ὑμῖν οὐ δώσει; φησίν. Καὶ πρὸς μὲν τούτους οὕτως·
ὄχλος γὰρ ἦν τέως δημώδης· τῷ διαβόλῳ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ
πῶς; ⁷“Οὐκ ἐπ’ ἄρτῳ ἴμόνῃ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ’ ἐπὶ
παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῃ διὰ στόματος θεοῦ.” Ἐνταῦθα
δὲ τῶν ὀρνίθων μέμνηται, καὶ σφόδρα ἐντρεπτικῶς· ὅπερ με-
γίστην εἰς παραινέσεως λόγον ἔχει τὴν ἰσχύν. Ἀλλὰ γὰρ
εἰς τοσοῦτον ἀνοίας ἡλθόν τινες τῶν ἀσεβῶν, ὥς καὶ ἐπιλα-
E βέσθαι τοῦ παραδείγματος. Οὐ γὰρ ἔδει, φησί, προαίρεσιν
ἀλείφοντα, ἀπὸ φυσικῶν πλεονεκτημάτων εἰς τοῦτο ἐνάγειν·
ἐκείνοις γὰρ τοῦτο κατὰ φύσιν πρόσσεστι, φησί. Τί οὖν πρὸς
τοῦτο ἂν εἴπομεν; ⁸“Οτι εἰ καὶ κατὰ φύσιν ἐκείνοις πρόσσεστιν,
ἀλλὰ δυνατὸν καὶ ἡμῖν ἐκ προαιρέσεως ⁹γενέσθαι τοῦτο. Οὐδὲ
272 γὰρ ¹⁰εἶπεν, ἐμβλέψατε ὅτι πέταται τὰ πετεινὰ, ὅπερ ἀδύ-
νατον ἦν ἀνθρώπῳ· ἀλλ’ ὅτι τρέφεται χωρὶς μερίμνης, ὅπερ
καὶ ἡμῖν, εἰ ἐθέλωμεν, εὐκόλον κατορθωθῆναι. Καὶ τοῦτο
ἔδειξαν οἱ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸ ἀνύσαντες. Διὸ δὴ ἄξιον
μάλιστα θαυμάσαι τὴν τοῦ νομοθέτου σύνεσιν, ὅτι ἐξ ἀνθρώ-
πων ἔχων τὸ ὑπόδειγμα παρασχεῖν, καὶ δυνάμενος εἰπεῖν
τὸν Ἥλιαν, καὶ τὸν Μωϋσέα, καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ ἐτέρους
τοιούτους μὴ μεριμνήσαντας, ἵνα αὐτῶν ¹¹καθάψῃται, τῶν
ἀλόγων ἐμνημόνευσεν. Εἰ μὲν γὰρ εἶπε τοὺς δικαίους ἐκείνους,
B εἶχον οὗτοι λέγειν, ὅτι οὐδέπω κατ’ ἐκείνους γεγόναμεν.
Νυνὶ δὲ σιγήσας αὐτοὺς, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ παρα-
γαγὼν, πάσαν αὐτῶν ἐξέκοψε πρόφασιν, καὶ ἐνταῦθα πα-
λαιὸν μιμούμενος νόμον. Καὶ γὰρ ¹²καὶ ἡ παλαιὰ διαθήκη
καὶ πρὸς τὴν μέλισσαν πέμπει, καὶ πρὸς τὸν μύρμηκα, καὶ
πρὸς τὴν τρυγόναν, καὶ πρὸς τὴν χελιδόνα. Οὐ μικρὸν δὲ
καὶ τοῦτο τιμῆς δείγμα, ὅταν ἅπερ ἐκεῖνα ἀπὸ φύσεως ¹³ἔχει,
ταῦτα δυνάμεθα ἡμεῖς κατορθοῦν τῇ προαιρέσει. Εἰ τοίνυν
τῶν δι’ ἡμᾶς τοσαύτην ποιεῖται πρόνοιαν, πολλῷ μᾶλλον

⁷ Matth. iv. 4.

⁸ μόνον E. ⁹ προσγενέσθαι Edd. ¹⁰ εἶπεν] + ὅτι C. D. p. p.
πέτεται A. ¹¹ καθάψῃται] + μᾶλλον A. ¹² καὶ om. Edd. ¹³ ἔχει]
Sic B. D. E. vulgo ἐχρη. Μοχ δυνάμεθα B. C. D. E. F.

ἡμῶν· εἰ τῶν δούλων, πολλῷ μᾶλλον τοῦ δεσπότου. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν “ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινά.” καὶ οὐκ εἶπεν, C
 ὅτι οὐ καπηλεύουσιν, οὐδὲ ἐμπορεύονται· ταῦτα γὰρ τῶν σφόδρα ἀπειρημένων ἦν· ^a ἀλλὰ τί; “οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσι.” Τί οὖν; οὐ δεῖ σπείρειν; φησίν. Οὐκ εἶπεν, ὅτι σπείρειν οὐ δεῖ, ἀλλ’ ὅτι μεριμνᾶν οὐ δεῖ· οὐδ’ ὅτι ἐργάζεσθαι οὐ χρή, ἀλλ’ ^b ὅτι μικρόψυχον εἶναι καὶ κατατείνειν ἑαυτὸν ταῖς φροντίσιν οὐ χρή. Ἐπεὶ καὶ τρέφεσθαι ἐκέλευσεν, ἀλλὰ μὴ μεριμνῶντας. Τοῦτον καὶ ὁ Δαυὶδ ἄνωθεν προκαταβάλλεται τὸν λόγον, αἰνιγματωδῶς οὕτω λέγων· ^c “ἀνοίγεις σὺ τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας.” ^d καὶ πάλιν, D
 153) “τῷ δίδόντι τοῖς κτήνεσι τροφήν αὐτῶν, καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν.” ^e Τίνες οὖν οὐκ ἐμερίμνησαν; φησίν. Οὐκ ἤκουσας ^f ὅσους παρήγαγον τῶν δικαίων; Οὐχ ὁρᾷς μετ’ ἐκείνων τὸν Ἰακώβ ἀπὸ τῆς πατρῴας οἰκίας γυμνὸν ἀπάντων ἀναχωροῦντα; οὐκ ἀκούεις αὐτοῦ εὐχομένου καὶ λέγοντος· ^g “ἐὰν δῶῃ μοι κύριος ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι;” ὅπερ οὐχὶ μεριμνῶντος, ἀλλὰ παρὰ τοῦ θεοῦ τὸ πᾶν ζητοῦντος ἦν. Τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι κατώρθωσαν, ἅπαντα ῥίψαντες, καὶ μὴ μεριμνήσαντες· ^h καὶ οἱ πεντακισχίλιοι, καὶ οἱ τρισχίλιοι. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχῃ, E
 τοσούτων ἀκούων ῥημάτων, ἀπολύσαι σαυτὸν τῶν χαλεπῶν τούτων δεσμῶν, τὸ ἀνόνητον τοῦ πράγματος ἐννοήσας, κατάλυσον τὴν φροντίδα. ⁱ “Τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν, φησὶ, μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἓνα;” ^j Εἶδες πῶς ἀπὸ τοῦ φανεροῦ καὶ τὸ ἀφανὲς κατὰδηλον ἐποίησεν; Ὡςπερ γὰρ τῷ σώματι, φησίν, οὐδὲ μικρὸν προσθεῖναι δυνήσῃ μεριμνῶν· οὕτως οὐδὲ τροφήν συναγαγεῖν, εἰ 273
 καὶ οὕτω νομίζεις. Ἀπὸ τούτου δῆλον, ὅτι οὐχὶ ἡ ἡμετέρα σπουδὴ, ἀλλ’ ἡ τοῦ θεοῦ πρόνοια, καὶ ἐν οἷς δοκοῦμεν ἐνεργεῖν, τὸ πᾶν ἀνύει· ὡς ^k ἂν ἐκεῖνος ἡμᾶς ἐγκαταλίπη, οὐ φροντίς, οὐ μέριμνα, οὐ πόνος, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν φανεῖται ποτε, ἀλλὰ πάντα οἰχίησεται.

^a Psal. cxliv. 16.^b Psal. cxlvi. 9.^c Gen. xxviii. 20.^d v. 27.

^e ἀλλὰ τί;] ἀλλ’ ὅτι Edd. ^f ὅτι] + μὴ B. ^g Verba καὶ πάλιν om. codd. praeter E. Leguntur in Verss. ^h Τίς οὖν οὐκ ἐμερίμνησεν; E. faventibus Interpp. ⁱ πόσους Edd. ^j καὶ οἱ τρισχ. καὶ οἱ πεντ. A. F. καὶ οἱ τρισχ. om. B. E. ^k Εἶδες] Ἰδε Edd. ^l ἂν] ἐὰν D. ἂν εἰ Ep. ut vulgo.

ⁱ Μὴ τοίνυν νομίζωμεν ἀδύνατα εἶναι τὰ ἐπιτάγματα· πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ κατορθοῦντες αὐτὰ καὶ νῦν. Εἰ δὲ ἀγνοεῖς, θαυμαστόν οὐδέν· ἐπεὶ καὶ Ἡλίας ἐνόμιζεν εἶναι μόνος, ἀλλ' ἤκουσεν, ὅτι ¹²“κατέλιπον ἑμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας.”

B Ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ νῦν πολλοὶ τὸν ἀποστολικόν εἰσιν ἐπιδεικνύμενοι βίον, καθάπερ καὶ οἱ τρισχίλιοι τότε, καὶ οἱ πεντακισχίλιοι. Εἰ δὲ οὐ πιστεύομεν, οὐ παρὰ τὸ μὴ εἶναι τοὺς κατορθοῦντας, ἀλλὰ παρὰ τὸ πολὺ τοῦ πράγματος ἀπέχειν. Ὡς περ οὖν ὁ μεθύων οὐκ ἂν εὐκόλως πιστεύσειεν, ὅτι ἐστὶν ἄνθρωπός τις οὐδὲ ὕδατος ἀπογενόμενος· καίτοι γε καὶ τοῦτο πολλοὶ κατῴρθωσαν ἐφ' ^k ἡμῶν μοναχοί· καὶ ὁ μυρίαὶς γυναιξὶ μιγνύμενος, ὅτι εὐκόλον παρθενεύειν· οὐδὲ ὁ τὰ ἀλλότρια ἀρπάζων, ὅτι καὶ τὰ αὐτοῦ τις ῥαδίως προήσεται· οὕτως οὐδὲ οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μυρίαὶς φροντίσιν ἑαυτοὺς ¹ κατατήκοντες ^m οὐκ εὐκόλως ἂν τοῦτο παραδέξοντο. Ὅτι μὲν οὖν πολλοὶ οἱ τοῦτο κατωρθωκότες εἰσιν, ἀπ' αὐτῶν δυνατὸν ἡμῖν δεῖξαι τῶν ταῦτα φιλοσοφούντων καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς. Ἀλλ' ὑμῖν τέως ἀρκεῖ τὸ μὴ πλεονεκτεῖν μαθεῖν, καὶ ὅτι καλὸν ἢ ἐλεημοσύνη, ⁿ καὶ τὸ εἶδέναι ὅτι χρὴ τῶν ὄντων μεταδιδόναι. Ταῦτα γὰρ ἂν κατορθώσῃς, ἀγαπητέ, ταχέως καὶ ἐπ' ἐκείνα βαδιεῖς. Τέως τοίνυν τὴν πολυτέλειαν ἀποθώμεθα τὴν περιττὴν, καὶ ἀνασχώμεθα τῆς συμμετρίας, καὶ μάθωμεν ἀπὸ δικαίων πόνων κτᾶσθαι ἅπαντα ἅπερ

D μέλλομεν ἔχειν· ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ὅτε διελέγετο τοῖς περὶ τὴν τελωνίαν ἐσχολακόσι καὶ τοῖς στρατευομένοις, ¹³ ἀρκεῖσθαι τοῖς ὀψωνίοις ^o προσέταπτεν. Ἐβούλετο μὲν γὰρ καὶ ἐφ' ἑτέραν μεῖζονα αὐτοὺς ἀγαγεῖν φιλοσοφίαν· ἐπειδὴ δὲ οὐδέπω πρὸς ταῦτα ἦσαν ἐπιτήδαιοι, τὰ ἐλάττωνα λέγει, ὡς εἰ τὰ ὑψηλότερα τούτων εἶπεν, οὐτ' ἂν ^p ἐκείνοις προσέσχον, καὶ τούτων ἐξέπεσον ἄν. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς καταδεεστέροις ὑμᾶς γυμνάζομεν. Καὶ γὰρ τέως ἴσμεν, ὅτι μεῖζον ὑμῶν τῆς ἀκτημοσύνης τὸ φορτίον, καὶ

E ὅσον ἀφέστηκεν ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς, τοσοῦτον ὑμῶν ἢ φιλο-

¹² 3 Reg. xix. 18. Rom. xi. 4.¹³ Luc. iii. 14.

ⁱ ΗΘΙΚΟΝ. “Ὅτι ἀφιστάμενος τοῦ πλεονεκτεῖν, δύναται ταχέως καὶ ἐλεήμων γενέσθαι. Α. ^k ἡμῖν C. E. F. ¹ κατατείνοντες F. ^m οὐκ om. A. p. p. παραδέξαντο A. ⁿ καὶ om. C. D. E. F. ^o ἐπέταπτεν E. ^p ἐκείνοι C. E.

σοφία ἐκείνη. Οὐκοῦν καὶ τῶν ἐσχάτων ἐπιλαβόμεθα ἐπι-
 ταγμάτων· οὐδὲ γὰρ αὕτη μικρὰ παραμυθία. Καίτοιγε παρ'
 Ἑλλησὶ τινες καὶ τοῦτο κατῴρθωσαν, εἰ καὶ μὴ μετὰ τῆς
 προσηκούσης γνώμης, καὶ τὰ ὄντα ἅπαντα ἀπεδύσαντο. Ἄλλ'
 ὅμως ἡμεῖς ἀρκούμεθα ἐφ' ὑμῶν τῷ τὴν ἐλεημοσύνην δαψιλῇ ²⁷⁴
 παρέχεσθαι παρ' ὑμῶν· ταχέως γὰρ καὶ ἐπ' ἐκείνα ἤξομεν,
 ἂν οὕτω προβαίνωμεν. Εἰ δὲ μηδὲ τοῦτο ¹ ποιοῦμεν, τίνος
 ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι, οἱ τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ ὑπερβῆναι
 κελευόμενοι, καὶ τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων ἐλάττους φαι-
 νόμενοι; Τί ἂν εἴποιμεν, ὅταν ὀφείλοντες εἶναι ἄγγελοι καὶ
 υἱοὶ θεοῦ, μηδὲ τὸ ἄνθρωποι εἶναι διατηρῶμεν; Τὸ γὰρ ἀρ-
 πάξειν καὶ πλεονεκτεῖν οὐ τῆς ἀνθρώπων ἡμερότητος, ἀλλὰ
 τῆς τῶν θηρίων ὠμότητος· μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων χείρους οἱ
 τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιτιθέμενοι. Τοῖς μὲν ¹ γὰρ ἀπὸ φύσεως B
⁵⁴) τοῦτο πρόσσεστιν· ἡμεῖς δὲ οἱ λόγῳ τιμηθέντες, ² καὶ πρὸς
 τὴν παρὰ φύσιν καταπίπτοντες δυσγένειαν, τίνος ἀπολαυ-
 σόμεθα συγγνώμης; Ἐννοήσαντες τοίνυν τὰ μέτρα τῆς προ-
 κειμένης ἡμῖν φιλοσοφίας, καὶ εἰς τὰ μέσα φθάσωμεν, ἵνα
 καὶ τῆς μελλούσης ἀπαλλαγῶμεν κολάσεως, καὶ ὁδῷ προβαί-
 νοντες ἐπ' αὐτὴν ἔλθωμεν τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν· ὧν
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ KB.

¹ Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, C
 οὐδὲ νήθει· λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ
 τῇ δόξῃ αὐτοῦ ² περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων.

ΕΙΠΩΝ περὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, καὶ δείξας ὅτι ^b οὐδὲ
 ὑπὲρ ταύτης χρὴ μεριμνᾶν, ἐπὶ τὸ κουφότερον μεταβαίνει

¹ Cap. vi. v. 28, 29.

^a ποιῶμεν B. C. E. ¹ γὰρ] + θηρίοις Edd. Non habent In-
 terpp. ² καὶ om. A. HOM. XXII. ² περιεβάλλετο A. ^b οὐδὲ]
 Sic F. Ep. Ge. vulgo οὐδέν.

λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἀναγκαῖον ἔνδυμα, ὡς τροφή. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ κέχρηται καὶ ἐνταῦθα τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι
D τῷ τῶν ὀρνίθων, οὐδὲ λέγει τὸν ταῶνα ἡμῖν, καὶ τὸν κύκνον, καὶ τὸ πρόβατον; καὶ γὰρ πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἦν ἐκείθεν λαβεῖν. Ὅτι βούλεται ἐκατέρωθεν δεῖξαι τὴν ὑπερβολὴν, ἀπὸ τε τῆς εὐτελείας τῶν τῆς τοιαύτης μετασχόντων εὐπρεπείας, ἀπὸ τε τῆς φιλοτιμίας τοῦ καλῶπισμου τῆς δοθείσης τοῖς κρίνοις. Διὰ τοῦτο ὅτε αὐτὰ κατεσκεύασεν, οὐδὲ κρίνα αὐτὰ καλεῖ λοιπόν, ἀλλὰ χόρτον ἀγροῦ. Καὶ οὐδὲ τῷ ὀνόματι ἀρκεῖται τούτῳ, ἀλλὰ πάλιν ἑτέραν εὐτέλειαν προστίθουσιν, εἰπὼν, “σήμερον ὄντα.” Καὶ
E οὐκ εἶπεν, αὔριον οὐκ ὄντα, ἀλλὰ τὸ πολλῷ πάλιν καταδεέστερον, “εἰς κλίβανον βαλλόμενον.” Καὶ οὐκ ^d εἶπεν, ἀμφιέννυσιν, ἀλλ’, οὕτως ἀμφιέννυσιν. Ὅρας πανταχοῦ πολλὰς τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς ἐπιτάσεις; Ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα αὐτῶν καθάψηται· διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν· “οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς;” Καὶ γὰρ πολλὴν ἔχει καὶ τοῦτο τὴν ἔμφασιν. Τὸ γὰρ, ὑμᾶς, οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν αἰνιττομένου, ἢ τὸ πολυτίμητον καὶ περισπούδαστον τοῦ γένους· ὥσανεὶ
275 ἔλεγεν, ὑμᾶς, οἷς ψυχὴν ἔδωκεν, οἷς σῶμα διέπλασε, δι’ οὓς τὰ ὀρώμενα πάντα ἐποίησε, δι’ οὓς προφήτας ἔπεμψε, καὶ νόμον ἔδωκε, καὶ τὰ μυρία εἰργάσατο ἀγαθὰ· δι’ οὓς τὸν μονογενῆ παῖδα ^e ἐξέδωκεν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέδειξε σαφῶς, τότε καὶ ἐπιπλήττει λέγων· ὀλιγόπιστοι. ^f Τοιοῦτον γὰρ ὁ συμβουλευν· οὐ παραινεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ καθάπτεται, ἵνα διεγείρῃ πλέον πρὸς τὴν πειθῇ τῶν λεγομένων. Ἀπὸ τούτων ἡμᾶς οὐχὶ μὴ μεριμνᾶν διδάσκει μόνον, ἀλλὰ μηδὲ ἐπτοῇσθαι πρὸς τὴν πολυτέλειαν τῶν ἱματίων. Χλόης γὰρ
B ἡ εὐπρέπεια, καὶ πόας τὸ κάλλος· μᾶλλον δὲ καὶ τιμιώτερος ὁ χόρτος τῆς τοιαύτης στολῆς. Τί τοίνυν μέγα φρονεῖς, ἐν οἷς τὰ νικητήρια παρὰ τῇ βοτάνῃ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας; Καὶ ὅρα πῶς ἀπὸ τῶν προοιμίων κούφον δείκνυσιν τὸ ἐπίταγμα, πάλιν ἀπὸ τῶν ἐναντίων αὐτοῦς, καὶ ἀφ’ ὧν δεδοίκασιν, ἀπὸ τούτων ἀπάγων. Εἰπὼν γὰρ, “κατα-

^c οὐδὲ] οὐ Edd. ἑτέραν] δευτέραν A. ^d εἶπεν] + ἀπλῶς A. in-
vitis Verss. Mox πολλὰς om. A. C. ^e ἐξέδωκε] + καὶ τὰ (τὰ om.
A.) μυρία δι’ αὐτοῦ χάρισματα ἔδωρήσατο A. F. Non verterunt In-
terpp. ^f Τοιοῦτό E. Τοιοῦτος Mor. Ben.

μάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ,” ἐπήγαγεν, “οὐ κοπιῶσιν.”
 “Ὡστε κόπων ἡμᾶς ἀπαλλάξαι βουλόμενος, ταῦτα ἐκέλευσεν.
 Οὐ τοίνυν τὸ μὴ μεριμνᾶν ταῦτα πόνος, ἀλλὰ τὸ μεριμνᾶν.
 Καὶ καθάπερ εἰπὼν, “οὐ σπείρουσιν,” οὐ τὸν σπóρον ἀνέ-
 τρεψεν, ἀλλὰ τὴν φροντίδα· οὕτως εἰπὼν, “οὐ κοπιῶσιν, C
 οὐδὲ νήθουσιν,” οὐ τὸ ἔργον ἀνείλεν, ἀλλὰ τὴν μέριμναν.
 Εἰ δὲ Σολομῶν ἠττήθη τοῦ κάλλους αὐτῶν, καὶ οὐχ ἅπαξ
 οὐδὲ δις, ἀλλὰ δι’ ὅλης τῆς βασιλείας αὐτοῦ (οὐδὲ γὰρ
 ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι νῦν μὲν τοιαῦτα περιεβάλετο, μετὰ
 55) δὲ ταῦτα οὐκέτι, ἀλλὰ οὐδὲ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ οὕτως ἐκαλλω-
 πίσατο· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπὼν, “ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ
 αὐτοῦ”)· καὶ οὐχ ὑπὸ τούτου μὲν ἠττήθη τοῦ ἄνθους, τὸ
 δὲ ἕτερον ἐμιμήσατο, ἀλλὰ πᾶσιν ὁμοῦ παρεχώρησε· (διὸ
 καὶ ἔλεγεν, “ὡς ἐν τούτων” ὅσον γὰρ τῆς ἀληθείας πρὸς
 τὸ ψεῦδος, τοσοῦτον τῶν ἱματίων ἐκείνων καὶ τῶν ἀνθῶν
 τούτων τὸ μέσον)· εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὠμολόγησε τὴν ἡτταν, D
 ὁ πάντων βασιλέων τῶν πώποτε γενομένων λαμπρότερος,
 πότε σὺ περιγενέσθαι δυνήσῃ, μᾶλλον δὲ ἐγγὺς γενέσθαι
 καὶ μικρὸν τῆς τοιαύτης εὐμορφίας; Ἐντεῦθεν ἡμᾶς παιδεύει
 μὴδ’ ὅλως ἐφίεσθαι τοῦ τοιούτου καλλωπισμοῦ. Ὅρα γοῦν
 αὐτοῦ τὸ τέλος· μετὰ τὴν νίκην εἰς κλίβανον βάλλεται.
 Εἰ δὲ περὶ τὰ εὐτελῆ καὶ οὐδενὸς ἄξια λόγου, καὶ τὴν τυ-
 χοῦσαν παρεχόμενα χρεῖαν, τοσαύτην πρόνοιαν ὁ θεὸς ἐπε-
 δείξατο, πῶς σὲ προήσεται τὸ πάντων ἁναγκαϊότατον ζῶον;
 Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτω καλὰ αὐτὰ ἐποίησεν; Ἵνα τὴν αὐτοῦ E
 σοφίαν ἐπιδείξῃται καὶ τὴν περιουσίαν τῆς δυνάμεως, ἵνα παν-
 ταχόθεν αὐτοῦ τὴν δόξαν μάθωμεν. Οὐ γὰρ οἱ οὐρανοὶ
 μόνοι διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ· καὶ
 τοῦτο ὁ Δαυὶδ δηλῶν ἔλεγεν· ² “αἰνεῖτε τὸν κύριον, ξύλα
 καρποφόρα καὶ πᾶσαι κέδροι.” Τὰ μὲν γὰρ διὰ τοῦ καρ-
 ποῦ, τὰ δὲ διὰ τοῦ μεγέθους, τὰ δὲ διὰ τοῦ κάλλους ἀνα-
 πέμπει τῷ ποιήσαντι τὴν εὐφημίαν. Πολλῆς γὰρ καὶ τοῦτο 276
^k περιουσίας σοφίας σημεῖον, ὅταν καὶ εἰς τὰ σφόδρα εὐτελῆ
 (τί γὰρ εὐτελέστερον τοῦ σήμερον ὄντος, καὶ αὔριον οὐκ

² Psal. clxviii. 9.

^s οὔτε codd. praeter E. ^h ἔχει Edd. p. p. περιεβάλλετο A.
 C. F. ⁱ ἀναγκαϊότερον Edd. ^k περιουσίας καὶ σοφίας A. σοφίας
 καὶ περιουσίας Edd. Nostram lectionem tuentur Interpp.

ὄντος;) τοσούτον ἐκχέῃ τὸ κάλλος. Εἰ τοίνυν τῷ χόρτῳ τὸ μὴ ἐν χρεία δέδωκε, (τί γὰρ αὐτοῦ τὸ κάλλος πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς τροφὴν συντελεῖ;) πῶς σοὶ τὸ ἐν χρεία οὐ¹ δώσει; Εἰ τὸ πάντων εὐτελέστερον ἐκαλλώπισεν ἐκ περιουσίας, καὶ ταῦτα οὐ πρὸς χρείαν, ἀλλὰ πρὸς φιλοτιμίαν τοῦτο ποιῶν πολλῷ μᾶλλον σέ^m τὸν ἀπάντων τιμιώτερον ἐν τοῖς κατὰ τὴν χρείαν τιμήσει.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἀπέδειξε πολλὴν τοῦ θεοῦ τὴν πρόνοιαν Β οὔσαν, ⁿ καὶ ἔδει καὶ ἐπιπληῆξαι λοιπὸν, καὶ ἐνταῦθα κέχρηται τῇ φειδῷ, οὐκ ἀπιστίαν, ἀλλ' ὀλιγοπιστίαν αὐτοῖς ἐγκαλῶν. ³ “Εἰ γὰρ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, φησὶν, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι, ὁ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι.” Καίτοιγε ταῦτα πάντα αὐτὸς ἐργάζεται. ⁴ “πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν” ἀλλ' ὅμως οὐδαμοῦ ἑαυτοῦ μέμνηται τέως. Ἡρκει γὰρ εἰς τὸ δεῖξαι τὴν αὐθεντίαν τέως, τὸ λέγειν καθ' ἐκάστην τῶν ἐντολῶν “ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν.” Μὴ τοίνυν θαυμάσης, ὅταν καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα κρύπτῃ C ἑαυτὸν, ἢ ταπεινὸν τι περὶ ἑαυτοῦ φθέγγηται. Ἐν γὰρ ἐσπούδαζε τέως, εὐπαράδεκτον αὐτοῖς γενέσθαι τὸν λόγον, καὶ διὰ πάντων ἀποδείξαι οὐκ ἀντίθεόν τινα ὄντα, ἀλλ' ὁμοιοῦντα καὶ συμβαίνοντα τῷ πατρί. Ὁ δὲ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Τοσούτους γὰρ ἀναλώσας λόγους συνεχῶς αὐτὸν ἐν τῷ μέσῳ τίθησι, τὴν σοφίαν αὐτοῦ θαυμάζων, τὴν πρόνοιαν, τὴν κηδεμονίαν τὴν διὰ πάντων, καὶ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν. Καὶ γὰρ ὅτε περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔλεγε, ^p τὴν πόλιν τοῦ μεγάλου βασιλέως αὐτὴν ἐκάλεσε· καὶ ὅτε τοῦ οὐρανοῦ ἐμνημόνευσε, θρόνον πάλιν ὠνόμασε τοῦ θεοῦ· καὶ D ὅτε περὶ τῆς κατὰ τὸν κόσμον οἰκονομίας διελέγετο, αὐτῷ πάλιν τὸ πᾶν ἀνατίθησι λέγων “ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.” Καὶ ἐν τῇ εὐχῇ δὲ ἐδίδασκε λέγειν, “ὅτι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα.” Καὶ ἐνταῦθα περὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλεγόμενος, καὶ δεικνὺς

³ v. 30.⁴ Joan. i. 3.

¹ δίδωσιν Edd. ^m τὸν] τῶν D. τιμήσει] Sic Ep. et Edd. co-
dices τιμήσειεν. ⁿ καὶ ἔδει] ἔδει δὲ A. ^o οὐ πολλῷ B. E. 1 Mosq.
^p τὴν om. B.

πῶς καὶ ἐν τοῖς μικροῖς ἀριστοτέχνης ἐστὶ, φησὶν ὅτι “τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ ἀμφιέννυσι.” Καὶ οὐδαμοῦ ἑαυτοῦ πατέρα καλεῖ, ἀλλ’ ἐκείνων, ἵνα καὶ τῇ τιμῇ καθάψηται, καὶ ὅταν ⁹ αὐτοῦ λέγῃ πατέρα, μηκέτι ἀγανακτῶσιν. Εἰ δὲ **E** ὑπὲρ ψιλῶν καὶ ἀναγκαίων οὐ δεῖ μεριμνᾶν, τίνος ἂν εἶεν ἄξιοι συγγνώμης οἱ ὑπὲρ τῶν πολυτελῶν μεριμνῶντες; μᾶλλον δὲ τίνος ἂν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι οἱ μηδὲ καθεύδοντες, ἵνα τὰ τῶν ἄλλων λάβωσι;

⁵ “Μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες· τί φάγωμεν, ἢ τί πίνωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα; Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη **56)** [†] τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ.” Εἶδες πῶς πάλιν αὐτοὺς καὶ ἐνέτρεψε μεζόνως, καὶ παρεδῆλωσεν ὅτι οὐδὲν φορτικόν, οὐδὲ ἐπαχθὲς **277** ἐπέταξεν; “Ὡσπερ οὖν ὅτε ἔλεγεν· “ἐὰν ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, οὐδὲν μέγα ποιεῖτε· καὶ γὰρ οἱ ἔθνηκοι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν.” ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἐθνικῶν αὐτοὺς διήγειρε πρὸς τὸ μεῖζον· οὕτω καὶ νῦν ἐκείνους εἰς μέσον ἄγει, καθαπτόμενος καὶ δεικνὺς ὅτι ἀναγκαῖον ἀπαιτεῖ παρ’ ἡμῶν ὀφείλημα. Εἰ γὰρ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων πλέον ἐπιδείξασθαι χρή, τίνος ἂν εἴημεν ἄξιοι οἱ μὴ μόνον ἐκείνους μὴ ὑπερβαίνοντες, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν ἐθνικῶν εὐτελείᾳ μένοντες, καὶ τὴν αὐτῶν μικροψυχίαν ζηλοῦντες; Οὐ μὴν μέχρι τῆς ἐπιπλήξεως ἔσται, ἀλλὰ καθαψάμενος ἐντεῦθεν καὶ διεγείρας αὐτοὺς, καὶ ἐντρέψας μεθ’ ὑπερβολῆς ἀπάσης, **B** καὶ ἐτέρωθεν παρακαλεῖ λέγων· “οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι χρῆζετε τούτων ἀπάντων.” Οὐκ εἶπεν, οἶδεν ὁ θεός, ἀλλ’, οἶδεν ὁ πατὴρ, ὥστε αὐτοὺς εἰς μεῖζονα ἐλπίδα ἀγαγεῖν. Εἰ γὰρ πατὴρ ἐστὶ, καὶ πατὴρ τοιοῦτος, οὐ δυνήσεται περιῦδεῖν τοὺς υἱοὺς ἐν ἐσχάτοις ὄντας κακοῖς· ὅπου γε οὐδὲ ἄνθρωποι πατέρες ὄντες τοῦτο ὑπομένουσι. Καὶ ἕτερον δὲ μετὰ ⁵ τούτου πάλιν ἐπάγει λογισμόν. Ποῖον δὴ τοῦτον; “Ὅτι χρῆζετε [†] αὐτῶν. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. Μὴ γὰρ περιττὰ ἐστὶ ταῦτα, ἵνα καταφρονήσῃ; Καίτοιγε οὐδὲ ἐν τοῖς περισσοῖς κατεφρόνησεν, ἐπὶ τοῦ χόρτου· νυνὶ δὲ καὶ ἀναγκαῖά ἐστιν. Ὡστε ὁ νομίζεις αἴτιον **C** εἶναί σοι τῆς φροντίδος, τοῦτο ἱκανὸν εἶναί φημι τῆς φρον-

⁵ v. 31, 32.

⁹ ἑαυτοῦ Edd. [†] τοῦ κόσμου om. E. Cf. Luc. xii. 30. ⁵ τοῦτο Edd. [†] αὐτῶν] τούτων E. τούτων ἀπάντων Edd.

τίδος σε ταύτης ἀπαγαγεῖν. Εἰ ὃ γὰρ λέγοις, ὅτι διὰ τοῦτό
 με χρή μεριμνᾶν, ἐπειδὴ ἀναγκαῖά ἐστι, τὸναντίον ἐγώ
 φημι, ὅτι δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μὴ μεριμνήσης, ἐπειδὴ
 ἀναγκαῖά ἐστιν. Εἰ γὰρ περιττὰ ἦν, οὐδ' οὕτως ἀπογινώ-
 σκειν, ἀλλὰ θαρρῆν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν χορηγίας ἐχρῆν· ἐπειδὴ
 δὲ ἀναγκαῖά ἐστιν, οὐκέτι ἀμφιβάλλειν δεῖ. Ποῖος γάρ
 ἐστι πατήρ, ὃς ὑπομένει μηδὲ τὰ ἀναγκαῖα παρασχεῖν τοῖς
 D παισίν; Ὡστε καὶ διὰ τοῦτο πάντως παρέξει ὁ θεός. Καὶ
 γὰρ δημιουργὸς τῆς φύσεως αὐτός ἐστι, καὶ τὴν χρεῖαν
 αὐτῆς μετὰ ἀκριβείας αὐτὸς ἐπίσταται. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο
 αὐτὸς ἔχους εἰπεῖν, ὅτι πατήρ μὲν ἐστι, καὶ ἀναγκαῖά ἐστι τὰ
 ζητούμενα, ἀγνοεῖ δὲ ὅτι ἐν χρεῖᾳ αὐτῶν καθεστήκαμεν. Ὁ
 γὰρ τὴν φύσιν αὐτὴν εἰδὼς, καὶ δημιουργὸς αὐτῆς γεγενη-
 μένος, καὶ τοιαύτην αὐτὴν διαπλάσας, εὐδελον ὅτι καὶ τὴν
 χρεῖαν αὐτῆς ἐπίσταται σοῦ μᾶλλον τοῦ ἐν χρεῖᾳ ὡς αὐτῶν
 καθεστῶτος. Καὶ γὰρ αὐτῷ τοῦτο ἔδοξεν, ὥστε ἐν τοιαύτῃ
 χρεῖᾳ εἶναι αὐτὴν. Οὐ τοίνυν ἐναντιώσεται οἷς ἠθέλησε,
 E καταστήσας μὲν ἐν ἀνάγκῃ * τοσαύτης χρεῖας, ἀποστερῶν δὲ
 αὐτὴν πάλιν τῆς χρεῖας καὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτῇ.

Μὴ τοίνυν φροντίζωμεν οὐδὲν γὰρ ἡμῖν περιέσται πλέον,
 ἢ τὸ κατατείνειν ἑαυτούς. Ὅταν γὰρ καὶ μεριμνόντων ὃ ἡμῶν
 καὶ μὴ μεριμνόντων παρέχη, καὶ μᾶλλον μὴ μεριμνόντων,
 τί σοι πλέον ἀπὸ τῆς φροντίδος, ἢ τὸ δίκην σαντόν περιτ-
 278 τὴν ἀπαιτεῖν; Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ δαψιλὲς ἀπιέναι μέλλων ἄρι-
 στόν τις, ὑπὲρ τροφῆς ἀνέζεται μεριμνᾶν· οὐδὲ ὁ ἐπὶ πηγὴν
 βαδίζων, ὑπὲρ τοῦ πίνειν ὃ φροντίζει. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς,
 καὶ πηγῆς ἀπάσης καὶ μυρίων δείπνων παρεσκευασμένων δα-
 ψιλεστέραν ἔχοντες χορηγίαν τοῦ θεοῦ τὴν πρόνοιαν, ὃ πτω-
 χεύωμεν, μηδὲ μικροψυχῶμεν. Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων καὶ
 ἕτερον λογισμόν πάλιν ὑπὲρ τοῦ θαρρῆν περὶ τῶν τοιούτων
 τίθησι λέγων· ὃ “ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ
 ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.” Ἐπειδὴ γὰρ ἀνῆκε τῆς
 φροντίδος τὴν ψυχὴν, τότε καὶ τῶν οὐρανῶν ἐμνημόνευσε.
 B Καὶ γὰρ τὰ παλαιὰ ἀναλύσων παραγέγονε, καὶ πρὸς μεί-

⁶ v. 33.

^v γὰρ] δὲ A.

^w αὐτοῦ Edd.

^x τοσαύτη τῆς χρεῖας A.

^y ἡμῶν om. A. D. E. καὶ μεριμ. ἡμῶν om. B.

^z φροντίζειν F.

^a πτωχεύωμεν] Sic codd. *inopes nos putemus* Ge. μεριμνώμεν Edd.

ζονα καλέσων πατρίδα. Διὰ τοῦτο πάντα ποιεῖ, ὥστε τῶν περιττῶν ἡμᾶς ἀπαλλάττειν, καὶ τῆς πρὸς τὴν γῆν συμπαθείας. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν ἐθνικῶν ἐμνημόνευσεν, εἰπὼν ὅτι τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ ταῦτα, οἷς ὁ πόνος ἅπας κατὰ τὸν παρόντα βίον, οἷς λόγος οὐδεὶς περὶ τῶν μελλόντων, οὐδὲ ἔννοια τῶν οὐρανῶν. Ὑμῖν δὲ οὐχὶ ταῦτά ἐστι τὰ προηγούμενα, ἀλλ' ἕτερα. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα, ἵνα φάγωμεν καὶ πίωμεν καὶ ^b περιβαλώμεθα· ἀλλ' ἵνα ἀρέσωμεν θεῷ, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν. Ὡσπερ οὖν ἐν τῇ σπουδῇ πάρεργα ταῦτα. οὕτω καὶ ἐν τῇ αἰτήσει ¹⁵⁷ πάρεργα ἔστω. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· “ζητεῖτε τὴν βασι- C λείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.” Καὶ οὐκ εἶπε, δοθήσεται, ἀλλὰ, προστεθήσεται, ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐδὲν ^c μέγα τῶν διδομένων τὰ παρόντα ἐστὶ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν μελλόντων. Διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ αἰτεῖν αὐτὰ κελεύει, ἀλλ' αἰτεῖν μὲν ἕτερα, θαρρῆειν δὲ ὡς καὶ τούτων ἐκείνοις προστιθεμένων. Ζήτει τοίνυν τὰ μέλλοντα, καὶ λήψῃ καὶ τὰ παρόντα· μὴ ζήτει τὰ ὀρώμενα, καὶ πάντως αὐτῶν ἐπιτεύξῃ. Καὶ γὰρ ἀνάξιόν σου τὸ περὶ τοιούτων προσιέναι τῷ δεσπότῃ. Ὁ γὰρ τὴν ἅπασαν σπουδὴν καὶ τὴν μέριμναν ὑπὲρ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐκείνων ὀφείλων ποιεῖσθαι, σφόδρα σεαυτὸν καταισχύνεις, εἰς τὴν τῶν ρεόν- D των πραγμάτων ἐπιθυμίαν καταναλίσκων ^d αὐτήν. Πῶς οὖν; ^e φησὶν· οὐκ ἐκέλευσε τὸν ἄρτον αἰτεῖν; Ἀλλὰ, τὸν ἐπιούσιον, προσέθηκε, καὶ τούτῳ πάλιν τὸ, σήμερον· ὅπερ οὖν καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Οὐ γὰρ εἶπε, μὴ μεριμνήσητε· ἀλλὰ, “μὴ μεριμνήσητε ὑπὲρ τῆς αὔριον” ὁμοῦ καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῖν παρέχων, καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν προσηλῶν τοῖς ἀναγκαϊοτέροις. Καὶ γὰρ ^f καὶ ἐκεῖνα αἰτεῖν διὰ τοῦτο ἐκέλευσεν, οὐχ ὡς τοῦ θεοῦ δεομένου τῆς παρ' ἡμῶν ὑπομνήσεως, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι μετὰ τῆς αὐτοῦ βοηθείας κατορθοῦμεν ἅπερ ἂν κατορθώσωμεν, καὶ ἵνα οἰκειωθῶμεν τῇ συνεχεῖ ^E περὶ τούτων αἰτήσει. Εἶδες πῶς καὶ ἐντεῦθεν ἔπεισεν, ὅτι λήψονται τὰ παρόντα πάντως; Ὁ γὰρ τὰ μείζω παρέχων, πολλῶ μᾶλλον τὰ ἐλάττω δώσει. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο, φησὶν, εἶπον

^b περιβαλλώμεθα A. F. Ep. ^c μέγα] Sic E. vulgo μετά. Vid. adnot. ^d αὐτήν] Sic A. αὐτὸν C. ceteriσαντόν. ^e φησὶν οὐκ om. A. οὐκ om. E. Ep. invitis Interpp. ^f καὶ om. A. C.

μὴ μεριμνᾶν, μηδὲ αἰτεῖν, ἵνα ταλαιπωρῇτε καὶ γυμνοὶ περιέρχησθε, ἀλλ' ἵνα καὶ τούτων ἐν ἀφθονίᾳ ᾗτε· ὁ δὲ μάλιστα
 279 λιστα πάντων ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐφέλκυσσασθαι. Ὡς περ
 οὖν ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης ἀποτρέπων αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι
 τοῖς ἀνθρώποις, τούτῳ μάλιστα ἔπειθε, τῷ μετὰ πλείονος
 ὃ αὐτὸ παρέξειν ὑποσχεσθαι τῆς φιλοτιμίας αὐτοῖς· (“ὁ γὰρ
 πατήρ σου, φησὶν, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι
 ἐν τῷ φανερῷ”) οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀφέλκων αὐτοὺς τοῦ μὴ
 ζητεῖν ἢ αὐτὰ, τούτῳ μάλιστα πείθει, τῷ μὴ ζητοῦσι μετὰ
 πλείονος ὑποσχεσθαι παρέχειν τῆς περιουσίας. Διὰ γὰρ
 τοῦτο κελεύω, φησὶ, μὴ ζητεῖν, οὐχ ἵνα μὴ λάβῃς, ἀλλ' ἵνα
 Β λάβῃς δαψιλῶς· ἵνα λάβῃς μετὰ τοῦ σοι προσήκοντος σχή-
 ματος, μετὰ τῆς ἀρμοζούσης σοι λυσιτελείας· ἵνα μὴ με-
 रिμνῶν, μηδὲ σχιζόμενος εἰς τὴν τούτων φροντίδα, ἀνάξιον
 σαντὸν καὶ τούτων καὶ τῶν πνευματικῶν καταστήσῃς· ἵνα
 μὴ ταλαιπωρίαν περιττὴν ὑπομείνης, καὶ τοῦ προκειμένου
 πάλιν ἐκπέσῃς. Ἥ “Μὴ οὖν μεριμνήσητε περὶ τῆς αὔριον·
 ἀρκετὸν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς” τουτέστιν, ἡ ἰταλαι-
 πωρία, ἡ συντριβή· Οὐκ ἀρκεῖ σοι τὸ ἐν ἰδρώτι τοῦ προσ-
 ῥώπου ^κ σου ἐσθίειν τὸν ἄρτον σου; τί καὶ ἑτέραν προστι-
 θεῖς τὴν ἀπὸ τῆς φροντίδος ταλαιπωρίαν, μέλλων λοιπὸν
 καὶ τῶν προτέρων ἀπολύεσθαι κόπων; Κακίαν δὲ ἐνταῦθά
 C φησιν, οὐ τὴν πονηρίαν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν ταλαιπωρίαν
 καὶ τὸν πόνον καὶ τὰς συμφοράς· ὥς περ οὖν καὶ ἀλλαχού
 φησιν· ὃ “εἴ ἐστι κακία ἐν πόλει, ἢ κύριος οὐκ ἐποίησεν;”
 οὐχ ἀρπαγὰς λέγων, οὐδὲ ¹ πλεονεξίας, οὐκ ἄλλο τι τῶν
 τοιούτων οὐδέν, ἀλλὰ τὰς ἄνωθεν φερομένας πληγὰς. Καὶ
 πάλιν, ⁹ “ἐγὼ, φησὶ, ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά.”
^μ Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τὴν κακίαν φησὶν, ἀλλὰ τοὺς λιμοὺς
 καὶ τοὺς λοιμοὺς, τὰ δοκοῦντα εἶναι κακὰ παρὰ τοῖς πολ-
 λοῖς. Ἔθος γὰρ τοῖς πολλοῖς ^ν τὰ ταῦτα λέγειν κακά.
 Οὕτω γοῦν καὶ οἱ τῶν πέντε σατραπειῶν ἐκείνων ἱερεῖς καὶ

7 v. 34.

8 Amos. iii. 6.

9 Esai. xlv. 7.

⁸ αὐτὸ] αὐτὸν A. αὐτῷ F. ^h αὐτὰ, τούτῳ] αὐτῷ τούτῳ A. F.
ⁱ ταλαιπωρία] + αὐτῆς Edd. ^κ σου om. A. D. Ep. alterum σου om.
 A. Ep. Μοχ προστίθης B. C. E. Infra p. 280 B. fluctuant codices
 inter προστίθης, προστιθεῖς et προστιθεῖς. ¹ πλεονεξίας] δυναστείας
 B. ^μ Οὐδὲ] Οὐ A. ^ν τὸ om. B. E. τὸ τοιαῦτα λ. κ. D.

μάντεις, ἡνίκα τὰς βοῦς ὑποζεύξαντες τῇ κιβωτῷ χωρὶς τῶν
 δαμάλεων ἀφήκαν βαδίζειν, ¹⁰ κακίαν τὰς θεηλάτους ἐκάλουν D
 πληγὰς ἐκείνας, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀθυμίαν καὶ ὀδύνην ἐγγι-
 νομένην αὐτοῖς. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ λέγων·
 “ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.” Οὐδὲν γὰρ οὕτως
 ἀλγύνει ψυχὴν, ὥς μέριμνα καὶ φροντίς. Οὕτω καὶ Παῦλος
 εἰς παρθενίαν ἐνάγων συνεβούλευε λέγων· ¹¹ “θέλω δὲ ὑμᾶς
 ἀμερίμνους εἶναι.” Ὅταν δὲ λέγη, ὅτι ἡ αὔριον μεριμνήσει
 ° περὶ ἑαυτῆς, οὐχ ὡς τῆς ἡμέρας μεριμνώσης ταῦτά φησιν,
 ἀλλ’ ἐπειδὴ πρὸς δῆμον ἀτελέστερον ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, βουλό-
 58) μενος ἐμφαντικώτερον ποιῆσαι τὸ λεγόμενον, προσωποποιεῖ-
 ται τὸν καιρὸν, κατὰ τὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν φθεγγό-
 μενος πρὸς αὐτούς. Καὶ ἐνταῦθα μὲν συμβουλεύει, προϊὼν E
 δὲ αὐτὸ καὶ νομοθετεῖ λέγων· ¹² “μὴ κτήσησθε ^p χρυσίον, μῆτε
 ἀργύριον, μῆτε πῆραν εἰς ὁδόν.” Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῶν ἔρ-
 γων ^q αὐτὰ ἐπεδείξατο, τότε λοιπὸν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν
 ρημάτων εἰσάγει νομοθεσίαν εὐτονωτέραν, ° ὅτε καὶ εὐπαρά-
 δεκτος ὁ λόγος ἐγένετο, τοῖς ἔργοις τοῖς ἑαυτοῦ πρότερον
 βεβαιωθεῖς. Ποῦ οὖν ἔδειξε διὰ τῶν ἔργων; Ἄκουσον αὐ- 280
 τοῦ λέγοντος· ¹³ “ὁ ^s δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν
 κεφαλὴν κλίνει.” Καὶ οὐδὲ τούτῳ ἀρκεῖται μόνῳ, ἀλλὰ καὶ
 ἐν τοῖς μαθηταῖς παρέχεται τὴν ὑπὲρ τούτων ἀπόδειξιν,
 καὶ αὐτοὺς οὕτω σχηματίσας, καὶ οὐκ ἀφείς οὐδενὸς δεηθῆναι.
 Σκόπει δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν κηδεμονίαν, πῶς πατὴρ παντὸς
 ὑπερβαίνει φιλοστοργίαν. Τοῦτο γὰρ κελεύω, φησί, δι’
 ἕτερον μὲν οὐδὲν, ἵνα δὲ ὑμᾶς ἀπαλλάξω περιττῶν φροντί-
 δων. Κἂν γὰρ σήμερον μεριμνήσης ὑπὲρ τῆς αὔριον, καὶ
 πάλιν αὔριον μεριμνήσεις. Τί οὖν τὸ περιττόν; Τί κατα-
 ναγκάζεις τὴν ἡμέραν πλεόν τῆς συγκεκληρωμένης αὐτῇ
 ταλαιπωρίας καταδέχεσθαι, καὶ μετὰ τῶν οἰκείων πόνων καὶ B
 τὸ τῆς ἐπιούσης προστιθεῖς αὐτῇ φορτίον, καὶ ταῦτα οὐδὲν
 τὴν ἑτέραν μέλλων ἀπὸ τῆς προσθήκης τῆς ⁱ γινομένης ἐπι-
 κουφίζειν, ἀλλὰ πλεονεξίαν μόνον περιττῶν ἐπιδείκνυσθαι

¹⁰ 1 Reg. vi. 9.¹¹ 1 Cor. vii. 32.¹² Matth. x. 9, 10.¹³ Matth. viii. 20.

° περὶ] τὰ B. 1 Mosq.   ^p χρυσὸν A. F.   μῆτε] μὴ δὲ D.   μὴ B.
 ἡ A.   ^q αὐτὰ] Sic codd. et Ge.   αὐτὸ Edd.   ° ὅτε] Sic codd. et
 Arm.   ὅθεν Ge. Mor. Ben.   ° δὲ om. Edd.   ⁱ ἐπιγινωμένης F. et
 corr. rec. D.   p. p. ἐνδείκνυσθαι A.

πόνων; ἵνα γὰρ μειζόνως αὐτῶν καθάψηται, μονονουχί τὸν καιρὸν αὐτὸν ψυχώσας ὡς ἀδικούμενον εἰσάγει, καὶ καταβοῶντα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς περιττῆς ἐπηρείας. Καὶ γὰρ ἔλαβες τὴν ἡμέραν, ἵνα τὰ αὐτῆς φροντίζῃς. Τίνος οὖν ἔνεκεν καὶ τὰ τῆς ἐτέρας αὐτῇ προστιθεῖς; μὴ γὰρ οὐκ ἀρκοῦν ἔχει ^ν φορτίον τὴν ἐαυτῆς φροντίδα; τί τοίνυν αὐτὴν βαρύνεις μειζόνως; Ὅταν δὲ ὁ νομοθέτης ταῦτα λέγῃ,

C καὶ ὁ μέλλων ἡμῖν δικάζειν, ἐννόησον πῶς ἡμῖν χρηστὰς ὑποτείνει τὰς ἐλπίδας, ὅταν αὐτὸς μαρτυρῇ, ὅτι ταλαίπωρος ὁ βίος ^ω οὗτος καὶ ἐπίμοχθος, ὡς καὶ τὴν τῆς μιᾶς ἡμέρας φροντίδα ἀρκεῖν εἰς τὸ κακοῦν ἡμᾶς καὶ συντρίβειν.

^χ Ἀλλ' ὅμως ^ν τοσούτων εἰρημένων καὶ τηλικούτων, ἡμεῖς ὑπὲρ μὲν τούτων μεριμνῶμεν, ὑπὲρ δὲ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς οὐκέτι, ἀλλ' ἀντεστρέψαμεν τὴν τάξιν, ἐκατέρωθεν μαχόμενοι τοῖς λεγομένοις. Σκόπει γάρ· μὴ ζητεῖτε τὰ παρόντα, φησί, καθόλου· ἡμεῖς δὲ ταῦτα ζητοῦμεν διηνεκῶς. Ζητεῖτε τὰ ἐπουράνια, φησὶν· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ μικρὰν ὥραν ἐκεῖνα ζητοῦ-

D μεν, ἀλλ' ὅσῃν ὑπὲρ τῶν βιωτικῶν ἐπιδεικνύμεθα τὴν μέριμναν, τοσαύτην ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἔχομεν τὴν ὀλιγωρίαν, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλείονα. Ἀλλ' οὐκ αἰ ταῦτα προχωρεῖ, οὐδὲ αἰ ταῦτα ἐνδέχεται. Ἰδοὺ δέκα ἡμέρας καταφρονοῦμεν, ἰδοὺ εἴκοσιν, ἰδοὺ ἑκατὸν· οὐκ ἀνάγκη πάντως ἀπελθεῖν, καὶ ἐμπεσεῖν εἰς τὰς τοῦ δικάζοντος χεῖρας; Ἀλλ' ἔχει παραμυθίαν ἢ ἀναβολή. Καὶ ποία παραμυθία, τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσδοκᾶν κύλασιν καὶ τιμωρίαν; Εἰ γὰρ βούλει παραμυθίαν τινὰ ἀπὸ τῆς ἀναβολῆς ταύτης λαβεῖν, λάβε τὴν ἀπὸ τῆς μετανοίας καρπούμενος διόρθωσιν. Καὶ γὰρ εἰ τὸ

E μέλλειν τὴν τιμωρίαν παραψυχὴν τινὰ εἶναι νομίζεις, πολλῷ μᾶλλον κέρδος τὸ μὴ περιπεσεῖν τῇ τιμωρίᾳ. Καταχρησώμεθα τοίνυν τῇ μελλήσει ταύτῃ πρὸς τὸ παντελῶς ἀπαλλαγῆναι τῶν ἐπικειμένων δεινῶν. ^ζ Οὐδὲ γὰρ φορτικόν, οὐδὲ ἐπαχθές τι τῶν ἐπιταχθέντων ἐστίν· ἀλλ' οὕτως

281 εὐκόλα πάντα καὶ ῥάδια, ὡς προαίρεσιν ^α μόνον εἰσενεγκόντας γνησίαν πάντα δυνηθῆναι ἀνύσαι, καὶ μυρίων ὤμεν ὑπεύθυνοι

^ν τὸ φορτίον A. ^ω οὗτος] οὕτω A. Illud legerunt Interpp.
^κ ΗΘΙΚΟΝ. "Οτι δεῖ ἡμᾶς προαιρεῖσθαι τὸ ἀγαθόν· τὸ γὰρ ὅλον ὁ θεὸς κατορθοῖ· καὶ περὶ τοῦ διηνεκῶς καὶ εὐτόνως αἰτεῖν τὸν θεὸν τὰ πνευματικά. A. ^ν τοιούτων A. ^ζ Οὐδὲν γὰρ A. ^α μόνον A. F.

^b πλημμελημάτων. Καὶ γὰρ ὁ Μανασσῆς μιάσματα ἄπειρα ἦν τετολμηκώς· καὶ γὰρ κατὰ τῶν ἁγίων τὰς χεῖρας ἐξέτεινε, καὶ τὰ βδελύγματα εἰς τὸν ναὸν εἰσήγαγε, καὶ φόνων τὴν πόλιν ἐνέπλησε, καὶ πολλὰ ἕτερα εἰργάσατο συγγνώμης μερίζονα· ἀλλ' ὅμως μετὰ τὴν τοσαύτην καὶ τηλικαύτην παρανομίαν, ἅπαντα ἀπενίψατο ἐκεῖνα. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Μετανοία καὶ γνώμη. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἀμάρτημα, ὅπερ οὐκ εἵκει καὶ παραχωρεῖ τῇ τῆς μετανοίας δυνάμει, μᾶλλον δὲ τῇ τοῦ ^c Χριστοῦ χάριτι. Καὶ γὰρ ἂν ^d μετα- B βαλώμεθα μόνον, αὐτὸν ἔχομεν συνεφαπτόμενον ἡμῖν· καὶ θελήσης γενέσθαι καλός, οὐδεὶς ὁ κωλύων· μᾶλλον δὲ ἔστι μὲν ὁ κωλύων, ὁ διάβολος, οὐ ^e μὴν ἰσχύει, σοῦ τὰ ἄριστα προαιρουμένον, καὶ ταύτῃ τὸν θεὸν ἐπισπωμένον πρὸς συμμαχίαν. Ἄν δὲ σὺ μὴ βουλευθῇς, ἀλλ' ἀποπηδήσῃς, πῶς σου προστήσεται; Οὐδὲ γὰρ ἀνάγκη καὶ βία, ἀλλ' ἐκόντα βού- (159) λεται σώζεσθαι. Εἰ γὰρ αὐτὸς οἰκέτην ἔχων μισοῦντά σε καὶ ἀποστρεφόμενον, καὶ συνεχῶς ἀποπηδῶντα καὶ φεύγοντα, οὐκ ἂν ἔλοιό σε κατέχειν, καὶ ταῦτα δεόμενος αὐτοῦ τῆς διακονίας· πολλῶ μᾶλλον ὁ θεός, ὁ μὴ διὰ τὴν οἰκείαν χρείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν σὴν σωτηρίαν πάντα ποιῶν, οὐκ ἂν ἔλοιτό σε πρὸς C βίαν κατέχειν· ὥσπερ οὖν ἐὰν προαίρεσιν ἐπιδείξῃ μόνον, οὐκ ἂν ἔλοιτό σε ποτε προσέσθαι, οὐδ' ἂν ὀτιοῦν ὁ διάβολος ποιῇ. Ὡστε ἡμεῖς αἴτιοι τῆς ἀπωλείας τῆς ἡμετέρας ἐσμέν. Οὐδὲ γὰρ προσερχόμεθα αὐτῷ, οὐδὲ ἐντυγχάνομεν, οὐδὲ παρακαλοῦμεν, ὡς χρή· ἀλλὰ καὶ προσέλθωμεν, τοῦτο ποιοῦμεν οὐχ ὡς ὀφείλοντες λαβεῖν, οὐδὲ μετὰ τῆς προσηκούσης πίστεως, οὐδὲ ὡς ἀπαιτοῦντες, ἀλλὰ χασμώμενοι καὶ ἀναπεπτωκότες πάντα ποιοῦμεν. Καίτοιγε βούλεται ἀπαιτεῖσθαι παρ' ἡμῶν ὁ θεός, καὶ χάριν ἔχει σοι τούτου πολλήν. Μόνος D γὰρ οὗτος ὁ χρεώστης, ὅταν ἀπαιτῇται, χάριν ἔχει, καὶ ἂ μὴ ἐδανείσαμεν δίδωσι. Καὶ μὲν σφοδρῶς ἴδῃ ἐπικείμενον τὸν ἀπαιτοῦντα, καὶ ἂ μὴ ἔλαβε παρ' ἡμῶν καταβάλλει· ἂν δὲ νωθρῶς, καὶ αὐτὸς διαναβάλλεται, οὐ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι δοῦναι, ἀλλ' ἐπεὶ παρ' ἡμῶν ἡδέως ἔχει ἀπαιτεῖσθαι. Διὰ τοῦτό σοι καὶ ὑπόδειγμα εἶπεν ἐκείνου τοῦ φίλου τοῦ νύκτωρ

^b πλημμελημάτων] + ὦ μακαρία γλῶσσα, πόσους ἀνακτᾶται τὸ ἐν σου ῥῆμα τούτο. C in textu. ^c Χριστοῦ] θεοῦ D. F. Ge. Arm.

^d μεταβαλλόμεθα Edd. ἔχομεν] + πανταχοῦ E. ^e μὴν] + δὲ Edd.

παραγενομένου καὶ ἄρτον αἰτοῦντος, καὶ τοῦ δικαστοῦ τοῦ
τὸν θεὸν μὴ φοβουμένου, μηδὲ ἀνθρώπους ἐντρεπομένου. Καὶ
E οὐκ ἔστι μέχρι τῶν παραδειγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν
αὐτὸ τῶν ἔργων ἔδειξεν, ἥνικα τὴν ^f Φοινίκισσαν ἐκείνην γυν-
ναῖκα τῆς μεγάλης ὠρεᾶς ἐμπλήσας ἐξέπεμψε. Διὰ μὲν
γὰρ ταύτης, ὅτι καὶ τὰ μὴ προσήκοντα τοῖς ἀπαιτοῦσι
σφοδρῶς δίδωσιν, ἔδειξεν. ¹⁴ “Οὐ γὰρ καλόν ἐστι, φησὶ, λα-
βεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ ^g δοῦναι τοῖς κυναρίοις.”
Ἄλλ' ὅμως ἔδωκεν, ἐπειδὴ σφόδρα ^h αὐτὸν ἀπήτησε. Διὰ
282 δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐδήλωσεν, ὅτι τοῖς ῥαθυμοῦσιν οὐδὲ τὰ αὐ-
τῶν δίδωσιν. Οὐκοῦν ἔλαβον ἐκεῖνοι οὐδέν, ⁱ ἀλλὰ τὰ αὐτῶν
ἀπώλεσαν. Καὶ οὗτοι μὲν, ἐπειδὴ μὴ ἤτησαν, οὐδὲ τὰ ἴδια
ἔλαβον· ἐκείνη δέ, ἐπειδὴ σφοδρῶς ἐπετέθη, καὶ τὰ ἀλλότρια
ἴσχυσεν ἐκδικῆσαι, καὶ τὰ τῶν τέκνων ἔλαβε τὸ κυνάριον.
Τοσοῦτον ἡ προσεδρεία ἀγαθόν. Κἂν γὰρ κύων ἦς, προσε-
δρεύων προτιμηθῇ τοῦ τέκνου ^k ῥαθυμοῦντος· ὅσα γὰρ οὐκ
ἀνύει ἡ φιλία, τσαῦτα ἤνυσεν ἡ προσεδρεία. Μὴ τοίνυν
λέγε, ὅτι ἐχθρὸς μού ἐστιν ὁ θεὸς, καὶ οὐκ ^l εἰσακούσεται.
B Εὐθέως σοι ἀποκρίνεται συνεχῶς ἐνοχλοῦντι· εἰ καὶ μὴ διὰ
^m τὸ εἶναι φίλον, ἀλλὰ διὰ τὸ προσεδρεύειν· καὶ οὔτε ἡ
ἐχθρα, οὔτε ἡ ἀκαιρία, οὔτε ἄλλο οὐδὲν γίνεται κώλυμα.
Μὴ εἴπῃς, οὐκ εἰμὶ ἄξιος, καὶ οὐκ εὐχομαι· καὶ γὰρ ἡ Συρο-
φοινίκισσα τοιαύτη ἦν. Μὴ εἴπῃς, ὅτι πολλὰ ἡμαρτον, καὶ
οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν ὀργισμένον· οὐ γὰρ τὴν ἀξίαν
ὁ θεὸς σκοπεῖ, ἀλλὰ τὴν γνώμην. Εἰ γὰρ τὸν ἄρχοντα τὸν
ⁿ τὸν θεὸν μὴ φοβούμενον, ὁ μηδὲ ἀνθρώπους αἰσχυνόμενον
ἔκαμψεν ἡ χήρα· πολλῶ μᾶλλον τὸν ἀγαθὸν ἐπισπάσεται
ἡ συνεχὴς ἐντευξις. Ὡστε κἂν μὴ φίλος ἦς, κἂν μὴ τὰ
C ὀφειλόμενα ἀπαιτῇς, κἂν τὰ πατρῶα ^p κατεδηδοκῶς ἦς, καὶ
πολὺν χρόνον ἐξ ὄψεως γενόμενος, κἂν ἄτιμος, κἂν πάντων
ἔσχατος, κἂν ὀργιζομένῳ, κἂν ἀγανακτοῦντι προσέλθῃς· θέ-
λησον μόνον εὐξασθαι καὶ ἐπανελθεῖν, καὶ πάντα ἀπολήψῃ,

¹⁴ Matth. xv. 26.

^f Φοινίκισσαν B. et pr. E. ^g δοῦναι] Sic codd. et Verss. Cf.
p. 531 C. βαλεῖν Edd. ^h αὐτὸν] αὐτὴ Edd. ⁱ ἀλλὰ] + καὶ E.
^k ῥαθυμοῦντος] μὴ προθυμοῦντος A. ^l εἰσακούσεται μου Edd. ^m τὸ]
+ μὴ B. εἰ καὶ διὰ τὸ μὴ εἶναι A. C. E. F. ⁿ τὸν om. Edd. ^o μηδὲ]
Sic A. B. ceteri οὐδέ. καὶ ἀνθρώπους μὴ αἰσχυ. Edd. ^p κατεδηδο-
κῶς] καταδεδαπανηκῶς C. ἦς] + καὶ καταναλωκῶς Edd.

καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν καταδίκην σβέσεις εὐθέως. Ἀλλ' ἰδοὺ εὐχομαι, φησί, καὶ οὐδὲν γίνεται πλεον. ¹ Οὐ γὰρ εὐχὴ κατ' ἐκείνους· οἷον τὴν Συροφουνίκισσαν λέγω, καὶ τὸν φίλον τὸν ἁπρὶ παραγενόμενον, καὶ τὴν χήραν τὴν συνεχῶς ἐνοχλοῦσαν τὸν δικαστὴν, καὶ τὸν υἱὸν τὸν τὰ πατρῶα καταναλώσαντα. Εἰ γὰρ οὕτως ἡὔχου, ταχέως ἐπετύγχανες. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ὑβρίσθῃ, πατὴρ ἐστὶ καὶ εἰ ¹ ὠργίσται, φιλόπαις ^D ἐστὶ· καὶ ἐν ζητεῖ μόνον, οὐ δίκην λαβεῖν τῶν ὑβρεων, ἀλλ' ἰδεῖν σε ⁵ μεταμελόμενον καὶ παρακαλοῦντα. Ὁφελον καὶ ἡμεῖς οὕτω διεθερμάνθημεν, ὥς ἐκεῖνα τὰ σπλάγχνα πρὸς τὴν ἀγάπην διανίσταται τὴν ἡμετέραν. Ἀλλ' ἀφορμὴν ἐπιζητεῖ μόνον τοῦτο τὸ πῦρ· καὶ μικρὸν αὐτῷ παράσχησιν σπινθῆρα, ὀλόκληρον ἀνάπτεις φλόγα εὐεργεσίας. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ὑβρίζται, ἀγανακτεῖ, ἀλλ' ἐπειδὴ σὺ ὁ ὑβρίζων εἰ, καὶ ταύτῃ γινόμενος πάροινος. Εἰ γὰρ ἡμεῖς πονηροὶ ὄντες, (160) τῶν παίδων ὑβρίζοντων, ὑπὲρ ἐκείνων ἀλγοῦμεν, πολλῷ μᾶλλον ὁ θεὸς, ὁ μὴδὲ ὑβρισθῆναι δυνάμενος, ὑπὲρ σοῦ τοῦ ὑβρι- ^E κότος ἀγανακτεῖ. Εἰ ἡμεῖς οἱ φύσει ἀγαπῶντες, πολλῷ μᾶλλον ὁ ὑπὲρ φύσιν φιλόστοργος. ¹⁵ “Εἰ γὰρ καὶ ¹ ἐπιλάθοιτο, φησί, γυνὴ τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί ^ν σου.” Προσέλθωμεν τοίνυν αὐτῷ καὶ εἰπώμεν· ¹⁶ “ναί, κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης ^ω τῶν κυρίων αὐ- 283 τῶν.” Προσέλθωμεν εὐκαίρως ἀκαίρως· μᾶλλον δὲ οὐδέποτε ἐστὶν ἀκαίρως προσελθεῖν· ἄκαιρον γὰρ τὸ μὴ διηνεκῶς προσίεσθαι. Τὸν γὰρ ἐπιθυμοῦντα διδόναι διαπαντὸς εὐκαιρον αἰτεῖν. Ὡς περ γὰρ τὸ ἀναπνεῖν οὐδέποτε ἄκαιρον, οὕτως οὐδὲ τὸ αἰτεῖν, ἀλλὰ τὸ μὴ αἰτεῖν ἄκαιρον. Καὶ γὰρ καθάπερ τῆς ἀναπνοῆς δεόμεθα ταύτης, οὕτω καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας· καὶ θέλωμεν, ῥαδίως αὐτὸν ἐπισπασόμεθα. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ προφήτης, καὶ δεικνὺς τῆς εὐεργεσίας τὸ αἰεὶ παρεσκευασμένον, ἔλεγεν· ¹⁷ “ὥς ὄρθρον ἑτοίμον εὐρήσομεν αὐτόν.” Ὅσάκις γὰρ ἂν προσέλθωμεν, ἀναμένοντα τὰ παρ'

¹⁵ Esai. xlix. 15.¹⁶ Matth. xv. 27.¹⁷ Hos. vi. 3.¹ Οὐδὲ γὰρ et p. p. παραγινόμενον Edd.¹ ὠργίσθη Edd.⁵ μεταβαλλόμενον Edd.¹ ἐπιλανθάνοιτο Edd. γυνή] + τοῦ ἐλεῆσαι

B. + ἐλεῆσαι E. Deinde ἔγγονα A. B. E.

^ν σου] + λέγει κύριος

Edd. Infra καὶ γὰρ καὶ τὰ κ. E.

^ω τῶν] τῆς Edd.

Β ἡμῶν ὀφόμεθα. Εἰ δὲ οὐδὲν ἀπὸ τῆς πηγαζούσης αὐτοῦ ἀρετῆς ἀρνούμεθα, ἡμέτερον τὸ ἔγκλημα ἅπαν. Τοῦτο γοῦν καὶ Ἰουδαίοις ἐγκαλῶν ἔλεγε· ¹⁸ “τὸ δὲ ἔλεός μου ὡς νεφέλη πρωϊνὴ, καὶ ὡς δρόσος ὀρθρινὴ παραπορευομένη.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐγὼ μὲν τὰ παρ’ ἐμαντοῦ ἅπαντα παρέσχον· ὑμεῖς δὲ, ὥσπερ ἥλιος θερμὸς ἐπιὼν καὶ τὴν νεφέλην καὶ τὴν δρόσον διακρούεται καὶ ἀποκρῦπτει, οὕτω διὰ τῆς πολλῆς πονηρίας τὴν ἄφατον ἀνεστείλατε φιλοτιμίαν. Ὁ καὶ αὐτὸ πάλιν προνοίας ἐστίν. Ὅταν γὰρ ^{*} καὶ ἀναξίους ἴδῃ τοῦ παθεῖν εὖ, ἐπέχει τὰς εὐεργεσίας, ἵνα μὴ ῥαθύμους ἡμᾶς ἐργάσῃται. Ἄν δὲ μεταβαλῶμεθα μικρὸν, καὶ τοσοῦτον ὅσον

Γ γνῶναι ὅτι ἡμάρτομεν, ὑπὲρ τὰς πηγὰς ἀναβλύζει, ὑπὲρ τὸ πέλαγος χεῖται· καὶ ὅσω ἂν πλείονα λάβῃς, τοσούτῃ μᾶλλον χαίρει· καὶ ταύτῃ πρὸς τὸ πλείονα δοῦναι διανίσταται πάλιν. Καὶ γὰρ πλοῦτον οἰκεῖον τὴν ἡμετέραν ἡγεῖται σωτηρίαν, καὶ τὸ δοῦναι δαψιλῶς τοῖς αἰτουσίν· ^γ ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγε· ¹⁹ “πλουτῶν εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν.” Ὅταν γὰρ μὴ αἰτήσωμεν, τότε ὀργίζεται· ὅταν μὴ αἰτήσωμεν, τότε ἀποστρέφεται. Διὰ τοῦτο ἐπτύχευσεν, ἵνα ἡμᾶς πλουσίους ἐργάσῃται· διὰ τοῦτο ^z καὶ

Δ πάντα ὑπέστη ἐκεῖνα, ἵνα ἡμᾶς ἐκκαλέσῃται πρὸς τὸ αἰτεῖν. Μὴ τοίνυν ἀπογνῶμεν· ἀλλ’ ἔχοντες τοσαύτας ἀφορμὰς καὶ χρηστὰς ἐλπίδας, καὶ καθ’ ἐκάστην ἀμαρτάνωμεν τὴν ἡμέραν, προσίωμεν παρακαλοῦντες, δεόμενοι, τὴν ἄφεσιν τῶν πλημμελημάτων αἰτοῦντες. Οὕτω γὰρ καὶ πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν ὀκνηρότεροι λοιπὸν ἐσόμεθα, καὶ τὸν διάβολον ἀποσοβήσομεν, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ἐκκαλεσόμεθα, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ

Ε κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹⁸ Ibid. v. 4.¹⁹ Rom. x. 12. (coll. iii. 22.)^{*} καὶ om. A. E. ^γ ὅπερ] ὥσπερ A. C. p. p. ὁ πλουτῶν B. E.^z καὶ om. A. Infra καθ’ ἐκάστην ἡμ. ἀμ. A. καθ’ ἐκάστην τὴν ἡμ. ἀμ. ediderunt Sav. Ben. contra usum Auctoris.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ.

¹ Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε.

284

Τι οὖν; οὐ χρὴ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐγκαλεῖν; Καὶ γὰρ ὁ Παῦλος τὸ αὐτὸ τοῦτό φησι· μᾶλλον δὲ κάκει ὁ Χριστὸς διὰ Παύλου, λέγων· ²“σὺ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; καὶ σὺ, τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου;” Καὶ, ³“σὺ τίς εἶ, ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην;” Καὶ πάλιν· ⁴“ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος.” Πῶς οὖν ἐτέρωθι Β φησιν· “⁵ἐλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον;” ^aκαὶ, ⁶“τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἐλεγχε;” καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τῷ Πέτρῳ· ⁷“ὑπαγε, ἐλεγξον αὐτὸν μεταξύ σου καὶ αὐτοῦ μόνου· καὶ παρακούσῃ, καὶ ἕτερον σαυτῷ πρόσθε· ἂν δὲ μὴδὲ οὕτως ἐνδῷ, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ^bκαταγγεῖλου;” καὶ τοσοῦτους ἐπέστησε τοὺς ἐπιτιμῶντας, καὶ οὐ μόνον τοὺς ἐπιτιμῶντας, ἀλλὰ καὶ κολάζοντας; Τὸν γὰρ οὐδενὸς τούτων ^cἀκούσαντα, ^dἐκέλευσεν ὡς ἐθνικὸν εἶναι καὶ τελώνην. Πῶς δὲ αὐτοῖς καὶ (161) τὰς κλεῖς ἔδωκεν; Εἰ γὰρ μὴ μέλλουσι κρίνειν, ἀπάντων ἔσονται ἄκυροι, καὶ μάτην τοῦ ^eδεσμεύειν καὶ τοῦ λύειν ἐξουσίαν εἰλήφασιν. Καὶ ἄλλως δέ, εἰ τοῦτο κρατήσκειν, ἅπαντα οἰχήσεται, καὶ τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις. Καὶ γὰρ ὁ δεσπότης τὸν οἰκέτην, καὶ ἡ δέσποινα τὴν θεραπαινίδα, καὶ ὁ πατὴρ τὸν υἱόν, καὶ ὁ φίλος τὸν φίλον ἐὰν μὴ κρίνωσιν, ἐπιδώσει τὰ τῆς κακίας. Καὶ τί λέγω, ὁ φίλος τὸν φίλον; Τοὺς ἐχθροὺς ἐὰν μὴ κρίνωμεν, οὐδέποτε καταλῦσαι δυνησάμεθα τὴν ἔχθραν, ἀλλ’ ἄνω καὶ κάτω πάντα γενήσεται. Τί ποτ’ οὖν ἐστὶ τὸ εἰρήμενον; Προσέχωμεν μετὰ ἀκριβείας, ἵνα μὴ τὰ φάρμακα τῆς

¹ Cap. vii. v. 1.² Rom. xiv. 10.³ Ibid. v. 4.⁴ 1 Cor. iv. 5.⁵ 2 Tim. iv. 2.⁶ 1 Tim. v. 20.⁷ Matth. xviii. 15-17.

ΗΟΜ. XXIII. ^a καὶ] + πάλιν Edd. ^b ἀναγγεῖλον A. C. F. ^c ἀκούσαντα A. ^d ἐκέλευσεν ὡς τὸν ἐθ. E. In ceteris verba ἐκέλευσεν ὡς non leguntur; tantum φησὶν habent post τελώνην A. F. post ἀκούσαντα B. ^e δεσμεῖν A. F. δεσμεῖν τε καὶ A. ἐξουσίαν] τὴν ἐξ. Edd. Sedem hujus v. cum codd. mutavi.

σωτηρίας καὶ τοὺς τῆς εἰρήνης νόμους νομίζῃ τις ἀνατροπῆς
 D εἶναι καὶ συγχύσεως νόμους. Μάλιστα μὲν γὰρ καὶ διὰ τῶν
 ἐξῆς ἐνεδείξατο τοῖς νουν ἔχουσι τοῦ νόμου τούτου τὴν ἀρετὴν,
 εἰπών· “τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ
 ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ οὐ κατα-
 νοεῖς;” Εἰ δὲ πολλοῖς τῶν ῥαθυμοτέρων ἀσαφέστερον ἔτι
 εἶναι δοκεῖ, ἄνωθεν αὐτὸ διαλύσαι πειράσομαι. Ἐνταῦθα γάρ,
 ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, οὐχ ἀπλῶς ἅπαντα τὰ ἁμαρτήματα κελεύει
 μὴ κρίνειν, οὐδὲ ἀπλῶς ἀπαγορεύει τὸ τοιοῦτον ^ε ποιεῖν, ἀλλὰ
 τοῖς μυρίων γέμουσι κακῶν, καὶ ἄλλοις ὑπὲρ τῶν τυχόντων
 ἐπεμβαίνουνσι. Δοκεῖ δέ μοι καὶ Ἰουδαίους ἐνταῦθα αἰνίτ-
 E τεσθαι, ὅτι πικροὶ τῶν πλησίον ὄντες κατήγοροι, μικρῶν
 ἔνεκεν καὶ οὐδαμινῶν, αὐτοὶ τὰ μεγάλα ἀνεπαισθήτως ἡμάρ-
 τανον· ὁ καὶ πρὸς τῷ τέλει ὀνειδίζων αὐτοὺς ἔλεγεν, ὅτι
^ε “δεσμεύετε φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, ὑμεῖς δὲ τῷ
 δακτύλῳ οὐ θέλετε κινῆσαι αὐτά.” καὶ, “ἀποδεκατοῦτε τὸ
 285 ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ ^η κατελίπετε τὰ βαρύτερα τοῦ
 νόμου, τὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πίστιν.” Δοκεῖ
 μὲν οὖν καὶ πρὸς τούτους ἀποτείνεσθαι, προαναστέλλων αὐ-
 τοὺς ἐν οἷς ἔμελλον τῶν μαθητῶν κατηγορεῖν. Εἰ γὰρ καὶ
 μηδὲν ἡμαρτον ἐκείνοι τοιοῦτον, ἀλλ’ ὅμως ἐκείνοις πλημ-
 μελήματα ἐνομίζετο εἶναι· οἶον, τὸ σάββατον μὴ τηρεῖν, τὸ
 χερσὶν ἀνίπτοις ἐσθίειν, τὸ μετὰ τελωνῶν κατακεῖσθαι· ὁ καὶ
 ἀλλαχού φησιν· ^θ “οἱ τὸν κώνωπα διϋλίζοντες, καὶ τὴν κά-
 μηλον καταπίνοντες.” Πλὴν καὶ κοινὸν τὸν περὶ τούτων
 τίθησι νόμον. Καὶ Κορινθίους δὲ ὁ Παῦλος οὐχ ἀπλῶς ἐκέ-
 λευσε μὴ κρίνειν, ἀλλὰ τοὺς ὑπὲρ ἑαυτοὺς μὴ κρίνειν, καὶ
 B δι’ ὑπόθεσιν ^ι μὴ ὠμολογημένην· οὐχ ἀπλῶς τοὺς ἁμαρ-
 τάνοντας μὴ διορθοῦν. Καὶ οὐδὲ ἀδιορίστως ἅπασι τότε
 ἐπέτιμα, ἀλλὰ μαθηταῖς περὶ διδασκάλων τοῦτο ποιοῦσιν
 ἐπέπληττε, καὶ τοῖς μυρίων κακῶν ὑπευθύνους οὖσι, ^κ τοὺς
 ἀνευθύνους διαβάλλουσιν. “Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα
 ἡνίξατο· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἡνίξατο, ἀλλὰ καὶ πολὺν ἐπέστησε

^ε Matth. xxiii. 4, 23.^ε Ibid. v. 24.

^ε ῥαθυμοτέρων] + τὸ εἰρημένον Edd. contra codd. et Verss. ^ε μὴ
 ποιεῖν F. ^η κατελίπατε C. F. κατελείπετε D. ^ι μὴ, quod vulgo
 cleest, ex uno cod. E. recepi. De ceteris in adnot. monebo. μὴ ante
 διορθοῦν om. A. C. D. ^κ τοὺς] καὶ τοὺς F.

τὸν φόβον, καὶ τὴν κόλασιν ἀπαραίτητον. ¹⁰ “Ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, φησὶ, κριθήσεσθε.” Οὐ γὰρ ἐκεῖνον καταδικάζεις, φησὶν, ἀλλὰ σαυτὸν, καὶ φοβερόν σοι ποιεῖς τὸ δικαστήριον, καὶ ἀκριβεῖς τὰς εὐθύνas. Ὡςπερ οὖν ἐν τῇ τῶν ἀμαρτημάτων ἀφέσει παρ’ ἡμῶν αἱ ἀρχαί, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ τῇ κρίσει παρ’ ἡμῶν τὰ μέτρα τῆς καταδίκης τίθεται. Οὐδὲ γὰρ ὀνειδίζειν δεῖ, οὐδὲ ἐπεμβαίνειν, ἀλλὰ νουθετεῖν· C οὐ ¹κατηγορεῖν, ἀλλὰ συμβουλεύειν· οὐδὲ μετὰ ἀπονοίας ἐπιτίθεσθαι, ἀλλὰ μετὰ φιλοστοργίας διορθοῦν. Οὐ γὰρ ἐκεῖνον, ἀλλὰ σαυτὸν ἐσχάτῃ ^m παραδίδως τιμωρία, μὴ φειδόμενος αὐτοῦ, ἥνικα ἂν δεήσῃ ψηφίζεσθαι περὶ τῶν πεπλημμελημένων αὐτῶ.

Ὅρας πῶς αὐται αἱ δύο ἐντολαὶ καὶ κοῦφαι καὶ μεγάλων αἵτιαι ἀγαθῶν τοῖς πειθόμενοις, ὥςπερ οὖν καὶ κακῶν τοῖς μὴ προσέχουσιν; Ὁ τε γὰρ ἀφιεῖς τῷ πλησίον, ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου τῶν ἐγκλημάτων ἀπῆλλαξεν, οὐδὲν καμών· ὃ τε D μετὰ φειδοῦς καὶ συγγνώμης τὰ πεπλημμελημένα ἐτέροις ἐξετάσας, πολὺν ἑαυτῷ τῆς συγγνώμης τὸν ἔρανον ἀπὸ τῆς ψήφου προαπέθετο. Τί οὖν; ἂν πορνεύῃ, φησὶ, μὴ εἴπω ὅτι κακὸν ἢ πορνεία, μηδὲ ⁿ διορθώσωμαι τὸν ἀσελγαίνοντα; Διόρθωσον μὲν, ἀλλὰ μὴ ὡς πολέμιος, μηδὲ ὡς ἐχθρὸς ἀπαιτῶν δίκην, ἀλλ’ ὡς ἰατρὸς φάρμακα κατασκευάζων. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, μὴ παύσης ἀμαρτάνοντα, ἀλλὰ, μὴ κρίνης· τουτέστι, μὴ πικρὸς γίνου δικαστής. Ἄλλως δὲ ^o οὐδὲ περὶ τῶν (162) μεγάλων καὶ ἀπηγορευμένων, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ἀλλὰ περὶ τῶν οὐδὲ δοκούντων εἶναι πλημμελημάτων τοῦτο εἶρηται. E Διὸ καὶ ἔλεγε· ¹¹ “τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου;” ^p Καὶ γὰρ πολλοὶ νῦν τοῦτο ποιοῦσι· κὰν ἴδωσι μοναχὸν περιττὸν ἱμάτιον ἔχοντα, τὸν νόμον αὐτῷ προβάλλονται τὸν δεσποτικόν, αὐτοὶ μυρία ἀρπάζοντες καὶ καθ’ 286 ἐκάστην πλεονεκτοῦντες τὴν ἡμέραν· κὰν ἴδωσι δαψιλεστέρας τροφῆς ἀπολαύοντα, πικροὶ γίνονται κατήγοροι, καθ’ ἡμέραν αὐτοὶ μεθύοντες καὶ κραιπαλῶντες, οὐκ εἰδότες ὅτι μετὰ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων μεῖζον ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν συνά-

¹⁰ v. 2.¹¹ v. 3.

¹ κατηγορεῖν B. D. F. p. p. οὐ μετὰ F. ^m παραδώσεις Edd. ⁿ Sic E. vulgo διορθώσωμαι. ^o οὐδὲ] οὐ A. Ep. Οὐδὲ γὰρ περὶ (om. ἄλλως δέ) F. ^p Καὶ γὰρ καὶ πολλοὶ νῦν C. D. E. Καὶ γὰρ καὶ νῦν πολλοὶ A.

γουσι τὸ πῦρ, καὶ πάσης ἑαυτοὺς ἀποστεροῦσιν ἡ ἀπολογία.
 Ὅτι μὲν γὰρ δεῖ μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζειν τὰ σὰ, σὺ πρῶ-
 τος νόμον ἔθηκες, οὕτω τοῖς τοῦ πλησίον δικάσας. Μὴ
 τοίνυν βαρὺ νόμιζε εἶναι, εἰ καὶ αὐτὸς μέλλεις τοιαύτας ὑπέ-
 χειν εὐθύνας. ¹² “Ὑποκριτὰ, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ
 B τοῦ ὀφθαλμοῦ σου.” Ἐνταῦθα τὴν ὀργὴν ἐνδείξασθαι βού-
 λεται τὴν πολλήν, ἣν ἔχει πρὸς τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας.
 Καὶ γὰρ ὅπου περ αὖ βουληθῇ δεῖξαι τὸ ἁμάρτημα μέγα
 ὄν, καὶ πολλήν τὴν ἐπ’ αὐτῷ κόλασιν καὶ ὀργὴν, ἀπὸ
 ὑβρεως ἄρχεται. Ὡς περ οὖν καὶ πρὸς ἐκείνον τὸν τὰ ἑκα-
 τὸν δηνάρια ἀπαιτοῦντα ἀγανακτῶν ἔλεγε. ¹³ “πονηρὲ δούλε,
 πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφήκ’ σοι.” οὕτω καὶ ἐνταῦθα,
 ὑποκριτὰ. Οὐ γὰρ κηδεμονίας ἡ τοιαύτη ψῆφος, ἀλλὰ μισ-
 ανθρωπίας ἐστὶ καὶ προσωπεῖον μὲν φιλανθρωπίας προ-
 βάλλεται, ἔργον δὲ ἐσχάτης πονηρίας πληροῖ, ὀνειδὴ περιττὰ
 C καὶ ἐγκλήματα προστριβόμενος τοῖς πλησίον, καὶ διδασκάλου
 τάξιν ἀρπάζων, οὐδὲ μαθητῆς ἄξιος ὢν εἶναι. Ἐὰν τούτο
 ὑποκριτὴν αὐτὸν ἐκάλεσεν. Ὁ γὰρ ἐν τοῖς ἐτέρων οὕτως
 ὢν πικρὸς, ὥς καὶ τὰ μικρὰ ἰδεῖν, πῶς ἐν τοῖς σοῖς οὕτω
 γέγονας ῥάθυμος, ὥς καὶ τὰ μεγάλα παραδραμεῖν; “Ἐκ-
 βαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου.” Ὅρᾳς, ὅτι
 οὐ κωλύει τὸ κρίνειν, ἀλλὰ κελεύει ἑκβάλλειν πρῶτον τὴν
 δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ τότε τὰ τῶν ἄλλων διορθοῦν;
 Καὶ γὰρ τὰ ἑαυτοῦ τις μᾶλλον οἶδεν, ἢ τὰ ἐτέρων καὶ τὰ
 μείζονα μᾶλλον ὁρᾷ, ἢ τὰ ἐλάττω καὶ ἑαυτὸν μᾶλλον φιλεῖ,
 D ἢ τὸν πλησίον. Ὡς τε εἰ κηδόμενος ποιεῖς, σαυτοῦ κήδου
 πρότερον, ἐνθα καὶ σαφέστερον καὶ μείζον τὸ ἁμάρτημα.
 Εἰ δὲ σαυτοῦ καταφρονεῖς, εὐδὴλον ὅτι καὶ τὸν ἁδελφὸν
 οὐ κηδόμενος κρίνεις, ἀλλὰ μισῶν καὶ ἐκπομπεῦσαι βουλόμε-
 νος. Εἰ γὰρ καὶ δέοι τοῦτον κρίνεσθαι, παρὰ τοῦ μηδὲν
 τοιοῦτον ἁμαρτάνοντος, οὐ παρὰ σοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ μεγάλα
 καὶ ὑψηλά φιλοσοφίας ἐνέθηκε δόγματα, ἵνα μὴ τις λέγῃ,
 ὅτι τὰ τοιαῦτα φιλοσοφεῖν λόγοις εὐκόλον, δεῖξαι βουλό-
 μενος τὴν παρρησίαν, καὶ τὸ μηδενὶ τῶν εἰρημένων ὑπεύθυνον
 E εἶναι, ἀλλὰ πάντα κατορθωκέναι, ταύτην εἶπε τὴν παραβο-

¹² v. 5.¹³ Matth. xviii. 32.

⁹ τῆς ἀπολογίας Edd.   ¹ καὶ διὰ τοῦτο C. διὸ καὶ E.   ² ἐκ-
 βαλεῖν F.   ³ ἁδελφὸν] + σου Edd.

λήν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἔμελλε κρίνειν μετὰ ταῦτα, ¹⁴ “οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,” λέγων· ἀλλ’ οὐκ ἦν ὑπεύθυνος τοῖς εἰρημένοις· οὔτε γὰρ κάρφος ἐξέβαλεν, οὔτε δοκὸν εἶχεν ἐπὶ τῶν ὀμμάτων, ἀλλὰ πάντων τούτων ὢν καθαρὸς, οὕτω τὰ πάντων διώρθου πλημμελήματα. Οὐδὲ γὰρ δεῖ, φησὶ, κρίνειν ἐτέρους, ὅταν τις τῶν αὐτῶν ὑπεύθυνος ᾖ. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τὸν νόμον τοῦτον αὐτὸς ἔθηκεν, ὅπου γε καὶ ὁ ληστὴς αὐτὸν ἐγίνωσκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ²⁸⁷ τῷ ἐτέρῳ ληστῇ λέγων· ¹⁵ “οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματί ^v ἐσμεν;” τὰ αὐτὰ τῷ Χριστῷ νοήματα λέγων. Σὺ δὲ τὴν μὲν σαυτοῦ δοκὸν οὐ μόνον οὐκ ἐκβάλλεις, ἀλλ’ οὐδὲ ὀράς· τὸ δὲ ἐτέρου κάρφος οὐ μόνον ὀράς, ἀλλὰ καὶ κρίνεις, καὶ ἐκβάλλειν ἐπιχειρεῖς· ὥσπερ εἴ τις ὑδέρῳ συνεχόμενος χαλεπῷ, ἢ ^w καὶ ἐτέρῳ τινὶ νοσήματι ἀνιάτῳ, τούτου μὲν ἀμελοῖη, ἐγκαλοῖη δὲ ^x ἐτέρῳ φυσήματος ἀμελοῦντι μικροῦ. Εἰ δὲ κακὸν τὸ μὴ ὁρᾶν τὰ ἑαυτοῦ ἁμαρτήματα, διπλοῦν καὶ τριπλοῦν κακὸν τὸ καὶ ^y ἐτέροις δικάζειν, αὐτοὺς B ἀναλγῆτως ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν περιφέροντας τὰς δοκοὺς. Καὶ γὰρ δοκοῦ βαρύτερον ἁμαρτία.

“Ὁ τοίνυν ἐκέλευσε διὰ τῶν εἰρημένων, τοῦτό ἐστι, τὸν ὑπεύθυνον ὄντα μυρίοις κακοῖς μὴ πικρὸν εἶναι δικαστὴν τῶν (163) ἐτέροις πλημμελουμένων, καὶ μάλιστα ὅταν μικρὰ ταῦτα ἢ· οὐ τὸ ἐλέγχειν, οὐδὲ τὸ διορθοῦν ἀνατρέπων, ἀλλὰ τὸ τῶν οἰκείων ἀμελεῖν κωλύων, καὶ τὸ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐνάλλεσθαι. Καὶ γὰρ εἰς μεγάλην ἐπιδιδόναι κακίαν ἐποίει τοῦτο, διπλὴν πονηρίαν ^z εἰσάγον. Ὁ γὰρ μελετήσας ἀμελεῖν μὲν τῶν ἑαυτοῦ μεγάλων ὄντων, ἐξετάζειν δὲ τὰ ἐτέρων πικρῶς μικρὰ ὄντα καὶ εὐτελῆ, διπλῇ διεφθείρετο· τῷ τε τῶν οἰκείων καταφρονεῖν, τῷ τε ἔχθρας καὶ ἀπεχθείας πρὸς ἅπαντας ἀνα- C δέχεσθαι, καὶ εἰς ἐσχάτην ὀμότητα καὶ τὸ ἀσυμπαθὲς καθ’ ἐκάστην ἀλείφεσθαι τὴν ἡμέραν. Ταῦτ’ οὖν ἅπαντα ἀνελὼν διὰ τῆς καλῆς ταύτης νομοθεσίας, ἐπήγαγε πάλιν ἕτερον παράγγελμα, λέγων· ¹⁶ “μὴ δῶτε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μηδὲ ρίψητε τοὺς ^a μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων.” Καί-

¹⁴ Matth. xxiii. 14.¹⁵ Luc. xxiii. 40.¹⁶ v. 6.

^v ἐσμέν] εἰ B. ^w καὶ om. E. τινὶ om. A. F. ^x ἐτέρῳ om. A. D. F. ^y ἐτέρους Edd. ἐτέρους καταδικάζειν E. ^z εἰσάγων C. D. F. et pr. B. Correx. Montef. ^a μαργαρίτας] + ὑμῶν B. 2 Mosqq.

- τοιγε προΐων, ^b φησὶν, ἐκέλευσεν. ¹⁷ “ὁ ἠκούσατε εἰς τὸ οὐς, κηρύξατε ἐπὶ τῶν ^c δομάτων.” Ἄλλ’ οὐδὲ τοῦτο ἐναντίον ἐστὶ τῷ προτέρῳ. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ πᾶσιν ἀπλῶς ἐπέταζεν
- D εἰπεῖν, ἀλλ’ οἷς δεῖ εἰπεῖν, μετὰ παρρησίας εἰπεῖν. Κύνas δὲ ἐνταῦθα τοὺς ἐν ἀσεβείᾳ ζῶντας ἀνιάτω, καὶ μεταβολῆς τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον οὐκ ἔχοντας ἐλπίδα ἠνίζατο, καὶ χοίρους τοὺς ἐν ἀκολάστῳ βίῳ διατρίβοντας διαπαντός, οὓς περ ἅπαντας ἀναξίους ἔφησεν εἶναι τῆς τοιαύτης ἀκροάσεως. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγε· ¹⁸ “ψυχικός ^d δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστὶ.” Καὶ πολλαχοῦ δὲ ἐτέρωθι βίου διαφθορὰν αἰτίαν φησὶν εἶναι τοῦ μὴ δέχεσθαι τὰ τελειότερα δόγματα. Διὸ κελεύει μὴ ἀναπετάσαι τὰς θύρας αὐτοῖς· καὶ γὰρ θρασύν-
- E τεροι γίνονται μετὰ τὸ μαθεῖν. Τοῖς μὲν γὰρ εὐγνώμοσι καὶ νοῦν ἔχουσιν ἐκκαλυπτόμενα σεμνὰ φαίνεται· τοῖς δὲ ἀναισθήτοις, ὅταν ἀγνοῇται μᾶλλον. ^e Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ τῆς φύσεως οὐ δύνανται αὐτὰ καταμαθεῖν, ^f [καλυπτέσθωσαν, φησὶν, ἵνα] καὶ ἀπὸ τῆς ἀγνοίας αἰδεσθῶσιν. Οὐδὲ γὰρ ὁ
- 288 χοῖρος οἶδε, τί ποτὲ ἐστὶ μαργαρίτης. Οὐκοῦν ἐπειδὴ οὐκ οἶδε, μηδὲ ὁράτω, ἵνα μὴ καταπατήσῃ ἃ οὐκ οἶδεν. Οὐδὲν γὰρ γίνεται πλεόν, ἢ βλάβη μείζων τοῖς οὕτω διακειμένοις καὶ ἀκούουσι. Καὶ γὰρ τὰ ἅγια ἐμπαροινεῖται παρ’ ἐκείνων, οὐκ εἰδότες τίνα ἐστὶ ταῦτα· καὶ ἐκεῖνοι μᾶλλον ἐπαίρονται καὶ ὀπλίζονται καθ’ ἡμῶν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ “μὴ καταπατήσωσι, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.” Καὶ μὴν οὕτως ἰσχυρὰ ἔδει εἶναι, φησὶν, ὥς καὶ μετὰ τὸ μαθεῖν ἀνάλωτα μένειν, καὶ μὴ παρέχειν ἑτέροις λαβὰς καθ’ ἡμῶν. Ἄλλ’ οὐκ ἐκεῖνα παρέχει, ἀλλὰ τὸ χοίρους εἶναι τούτους· ὥς περ
- B οὖν καὶ ὁ μαργαρίτης καταπατούμενος, οὐκ ἐπειδὴ εὐκαταφρόνητός ἐστι, καταπατεῖται, ἀλλ’ ἐπειδὴ εἰς χοίρους ἐνέπεσε. Καὶ καλῶς εἶπε· “στραφέντες ^g ῥήξωσιν.” Ὑποκρίνονται γὰρ ἐπιείκειαν, ὥστε μαθεῖν· εἴτα ἐπειδὴ μάθωσιν,

¹⁷ Matth. x. 27.¹⁸ 1 Cor. ii. 14.

^b φησὶν om. A. προΐων ἐκέλευσε, λέγων E. ^c δομάτων C. D.
^d δὲ om. A. C. F. ^e Ἐπειδὴ Edd. ^f Verba inclusa in nullo codice inveni, et uterque Interpres neglexit. Ne tamen delerem, movit conjunctivum αἰδεσθῶσιν, pro quo non ausus sum ex uno cod. B. imperativum reponere. Ergo cancellos, temere a Sav. et Ben. sublato, revocavi. ^g ῥήξωσιν] + ὑμᾶς Edd.

ἑτεροὶ ἀνθ' ἑτέρων γενομένοι κωμωδοῦσι, χλευάζουσι, ^h γελῶ-
 σιν ὡς ἀπατηθέντας ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε
 τῷ Τιμοθέῳ ¹⁹ “ὃν καὶ σὺ φυλάσσου· λίαν γὰρ ἀνθέστηκε
 τοῖς ἡμετέροις λόγοις” καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, ²⁰ “τοὺς τοιού-
 τους ⁱ ἀποτρέπου” καὶ, ²¹ “αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν
 καὶ δευτέραν νοθεσίαν παραιτοῦ.” Οὐ τοίνυν παρ' ἐκείνων
 ὀπλίζονται, ἀλλ' αὐτοὶ ἀνόητοι ταύτῃ γίνονται, πλείονος
 ἀπονοίας πληρούμενοι. Διὰ τοῦτο οὐ μικρὸν κέρδος τὸ ἐν C
 ἀγνοία μένειν αὐτούς· ^k οὐδὲ γὰρ οὕτω καταφρονοῦσιν. Ἄν
 δὲ μάθωσι, διπλῇ ἢ ζημίᾳ. Αὐτοὶ τε γὰρ οὐδὲν ἐντεῦθεν
 καρπώσονται, ἀλλὰ καὶ βλαβήσονται μειζόνως, καὶ σοὶ μυρία
 παρέξουσιν πράγματα. Ἀκουέτωσαν οἱ πᾶσιν ἀναιδῶς συμ-
 πλεκόμενοι, καὶ τὰ σεμνὰ εὐκαταφρόνητα ποιοῦντες. Καὶ
 γὰρ τὰ μυστήρια διὰ τοῦτο τὰς θύρας ^l κλείοντες ἐπιτε-
 λούμεν, καὶ τοὺς ἀμυήτους εἵργομεν, οὐκ ἐπεὶ ἀσθένειαν
 κατέγνωμεν τῶν τελουμένων, ἀλλ' ἐπεὶ ἀτελέστερον οἱ
 πολλοὶ πρὸς αὐτὰ ἔτι διάκεινται. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ^m αὐτὸς
 ἐν παραβολαῖς πολλὰ τοῖς Ἰουδαίοις διελέγετο, ἐπεὶ βλέ- D
 ποντες οὐκ ἔβλεπον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐκέλευσεν
 εἰδέναι, πῶς δεῖ ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

²² “Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε”
 (164) κρούετε, καὶ ἀνοιγίησεται ὑμῖν.” Ἐπεὶ γὰρ μεγάλα ἐπέταξε
 καὶ θαυμαστά, καὶ πάντων ἐκέλευσε τῶν παθῶν εἶναι ἀνω-
 τέρους, καὶ πρὸς αὐτὸν ἡγαγε τὸν οὐρανὸν, καὶ σπουδάζειν
 ἐπέταξεν, οὐκ ἀγγέλοις, οὐδὲ ἀρχαγγέλοις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ
ⁿ τῶν ὅλων δεσπότῃ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ὁμοίους γίνεσθαι,
 τοὺς δὲ μαθητὰς οὐκ αὐτοὺς μόνους ταῦτα κατορθοῦν, ἀλλὰ
 καὶ ἑτέρους διορθοῦν ἐκέλευσε, καὶ διακρίνειν τοὺς πονηροὺς
 καὶ τοὺς οὐ τοιούτους, τοὺς κύνας καὶ τοὺς οὐ κύνας, (πολὺ E
 δὲ τὸ ἐπικεκρυμμένον ἐν ἀνθρώποις), ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι
 χαλεπὰ ταῦτα καὶ ἀφόρητα, (καὶ γὰρ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα
 ὁ Πέτρος ἐφθέγγαστό τι τοιοῦτον εἰπών· ²³ “τίς δύναται σωθῆ-
 ναι;” καὶ πάλιν· “εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου,

¹⁹ 2 Tim. iv. 15.²⁰ 2 Tim. iii. 5.²¹ Tit. iii. 10.²² v. 7.²³ Matth. xix. 25, 10.^h καταγελῶσιν F. Ep.ⁱ ἀποστρέφου A.^k οὕτω γὰρ οὐδὲ F.^l κλείσαντες E.^m αὐτὸς] Sic E. F. Ge. Dominus Arm. ceteri

αὐτοῖς. Hi autem cum F. Arm. τοῖς Ἰουδαίοις omittunt.

ⁿ τῶν

ὅλων om. Mor. Ben.

οὐ συμφέρεи γαμῆσαι.” ἵνα οὖν μὴ ταῦτα λέγωσι καὶ νῦν,) 289 μάλιστα μὲν καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἀπέδειξεν εὐκόλα ὄντα, λογισμοὺς τιθεὶς πολλοὺς καὶ συνεχεῖς, τοὺς δυναμένους πείσαι· λοιπὸν δὲ καὶ τὴν κορωνίδα ἐπάγει τῆς εὐκολίας, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπινοῶν παραμυθίαν τοῖς πόνοις, τὴν ἀπὸ τῶν εὐχῶν τῶν ὁ καρτερικῶν συμμαχίαν. Οὐ γὰρ αὐτοὺς σπουδάξιν δεῖ μόνους, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνωθεν καλεῖν βοήθειαν· καὶ πάντως ἥξει καὶ παρέσται, καὶ συνεφέψεται τῶν ἀγώνων ἡμῖν, καὶ πάντα ποιήσει ῥάδια. Διὰ τοῦτο καὶ αἰτεῖν ἐκέλευσε, καὶ τὴν δόσιν ἐνηγγυήσατο. Πλὴν οὐχ ἀπλῶς αἰτεῖν ἐκέλευσεν, ἀλλὰ μετὰ προσεδρείας πολλῆς καὶ ἐντοίας. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, ζητεῖτε. Καὶ γὰρ ὁ ζήτων, πάντα ἐκβαλὼν τῆς διανοίας, πρὸς ἐκεῖνο ^p γίνεται μόνον τὸ ζητούμενον, καὶ οὐδένα τῶν παρόντων ἐννοεῖ. Καὶ ἴσασι τοῦτο ὃ λέγω, ὅσοι ἢ χρυσίον ἢ οἰκέτας ἀπολέσαντες ἐπιζητοῦσιν. Ἀπὸ μὲν οὖν τοῦ ζητεῖν, τοῦτο· ἀπὸ δὲ τοῦ κρούειν, τὸ μετὰ σφοδρότητος προσεῖναι καὶ θερμῆς διανοίας ἐδήλωσε. Μὴ τοίνυν καταπέσης, ἄνθρωπε, μηδὲ ἐλάττονα ἐπιδείξῃ περὶ τὴν ἀρετὴν σπουδὴν τῆς περὶ τὰ χρήματα ἐπιθυμίας. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ πολλάκις ζητήσας οὐχ εὗρες· ἀλλ’ ὅμως καὶ ταῦτα εἰδὼς, ὅτι οὐ πάντως εὐρήσεις, πάντα κινεῖς ἐρεύνης τρόπον· ἐνταῦθα δὲ καὶ ἐπαγγελίαν ἔχων ὅτι λήψῃ πάντως, οὐδὲ τὸ πολλοστόν τῆς σπουδῆς ἐκείνης ἐπιδείκνυσαι μέρος. Εἰ δὲ μὴ εὐθέως λαμβάνεις, μηδὲ οὕτως ἀπογνῶς. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, κρούετε, ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ εὐθέως μὴ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, παραμένειν δεῖ. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς μου τῇ ἀποφάσει, καὶ τῷ ὑποδείγματι πίστευσον. ²¹ “Τίς γὰρ ἐστὶν ἐξ ὑμῶν, ^q φησὶν, ὃν ὁ υἱὸς αὐτοῦ αἰτήσῃ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ;” Ἐπ’ ἀνθρώπων μὲν γὰρ, ἀν συνεχῶς τοῦτο ποιῆς, καὶ ὀχληρὸς καὶ βαρὺς εἶναι δοκεῖς· ἐπὶ δὲ τοῦ θεοῦ, ὅταν μὴ τοῦτο ποιῆς, τότε παροξύνεις μειζρόνως. Ἄν δὲ ^r ἐπιμένῃς αἰτῶν, καὶ μὴ εὐθέως λάβῃς, λήψῃ πάντως. Διὰ γὰρ τοῦτο κέκλεισται ἡ θύρα, ἵνα σε ^D εἰς τὸ κρούειν ἐναγάγῃ· διὰ τοῦτο οὐκ εὐθέως ἐπινεύει, ἵνα

²⁴ v. 9.

^o καρτερικῶν] ἐπιμόνων Edd. ^p γίνεται] τείνεται E. ἐπείγεται F. ^q φησὶ, πατήρ, ὃν εἰς ὁ υἱὸς αὐτοῦ αἰτήσῃ ἄρτον Edd. ^r ἐπιμένῃς C.

αἰτήσης. Μένε τοίνυν ταῦτα ποιῶν, καὶ λήψῃ πάντως.
 "ἵνα γὰρ μὴ λέγῃς· τί οὖν, ἂν αἰτήσω καὶ μὴ λάβω; ἐπε-
 τείχισέ σοι τὴν παραβολὴν, λογισμοὺς πάλιν τιθεῖς, καὶ ἀπὸ
 τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων εἰς τὸ περὶ τούτων θαρρύν
 ἐνάγων· δεικνὺς διὰ τούτων, ὅτι οὐκ αἰτεῖν χρὴ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἂ χρὴ αἰτεῖν. "Τίς γάρ ^s ἐστὶν ἐξ ὑμῶν πατὴρ, ὃν
 ὁ υἱὸς αὐτοῦ αἰτήσῃ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ;"
 "Ὡστε ἂν μὴ λάβῃς, ἐπειδὴ λίθον αἰτεῖς, οὐ λαμβάνεις. Εἰ E
 γὰρ καὶ υἱὸς εἶ, οὐκ ἄρκεῖ τοῦτο εἰς τὸ λαβεῖν· ἀλλὰ καὶ
 αὐτὸ μέν οὖν τοῦτο κωλύει τὸ λαβεῖν, τὸ υἱὸν ὄντα, ἂ μὴ
 συμφέρεи, αἰτεῖν. Καὶ σὺ τοίνυν μηδὲν αἰτήσης κοσμικόν,
 ἀλλὰ πνευματικὰ πάντα, καὶ λήψῃ πάντως. Καὶ γὰρ ὁ
 Σολομῶν, ἐπειδήπερ ἤτησεν ἅπερ αἰτῆσαι ἐχρῆν, ὅρα πῶς
 ταχέως ἔλαβε. Δύο τοίνυν εἶναι χρὴ τῷ εὐχομένῳ, καὶ
 τὸ αἰτεῖν σφοδρῶς, καὶ τὸ ἂ χρὴ αἰτεῖν· ἐπεὶ καὶ ὑμεῖς, 290
 φησὶ, καὶ πατέρες ἦτε, μένετε αἰτῆσαι τοὺς υἱούς· καὶ
 ἀσύμφορόν τι παρ' ὑμῶν αἰτήσωσι, κωλύετε τὴν δόσιν·
 ὥσπερ οὖν εἰς συμφέρον, ἐπιμενετε καὶ παρέχετε. ^t Καὶ
 σὺ ταῦτα ἐννοῶν, μὴ ἀποστής, ἕως ἂν λάβῃς· ἕως ἂν
 εὕρῃς, μὴ ἀναχωρήσῃς· μὴ καταλύσῃς ^v τὴν σπουδὴν, ἕως
 ἂν ἀνοιχθῇ ἡ θύρα. Ἐὰν γὰρ μετὰ ταύτης προσέλθῃς
 τῆς διανοίας, καὶ εἴπῃς, εἰ μὴ λάβω, οὐκ ἀπέρχομαι,
 λήψῃ πάντως, εἰς τοιαῦτα αἰτῆς, οἷα καὶ τῷ αἰτουμένῳ
 (165) δοῦναι πρέπει, καὶ σοὶ τῷ αἰτοῦντι συμφέρεи. Τίνα δέ
 ἐστὶ ταῦτα; Τὸ τὰ πνευματικὰ ζητεῖν ἅπαντα· τὸ ἀφέντα B
 τοῖς πεπλημμεληκόσιν, οὕτω προσιέναι τὴν ἄφεσιν αἰτοῦντα·
 τὸ ²⁵ χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν χεῖρας ἐπαίρειν ὁσίους.
 Ἄν οὕτως ^w αἰτῶμεν, ληψόμεθα. Ὡς νῦν γε γέλως ἐστὶν ἡ
 αἰτήσις ἡμῶν, καὶ μεθυόντων ἀνθρώπων, ἢ νηφόντων. Τί οὖν,
 φησὶν, ὅταν καὶ πνευματικὰ αἰτήσω, καὶ μὴ λάβω; Οὐ μετὰ
 σπουδῆς ^x ἔκρουσας πάντως, ἢ σαυτὸν ἀνάξιον παρεσκεύασας
 τοῦ λαβεῖν, ἢ ταχέως ἀπέστης. Καὶ τίνας ἔνεκεν, φησὶ,
 μὴ εἶπεν ἂ χρὴ αἰτεῖν; Καὶ μὴν εἶπεν ἅπαντα ἐν τοῖς ἔμ-

²⁵ 1 Tim. ii. 8.

^s ἐστὶν om. A. ὃν εἰς . . . ut supra, Edd. ^t Καὶ] Τοίνυν καὶ
 Edd. ^v τὴν σπουδὴν om. B. C. F. et pr. D. Neglexit etiam Ge.
 vertendo, nec omnino abeat: sed diserte legit Arm. ^w Sic E. F.
 Ep. ceteri αἰτῶμεθα. ^x ἔκρουσας] ἤτησας D.

προσθεν, καὶ ἔδειξεν ὑπὲρ τίνων χρὴ προσιέναι. Μὴ τοίνυν
 C λέγε, ὅτι προσῆλθον, καὶ οὐκ ἔλαβον. Οὐδαμοῦ γὰρ ^γπαρὰ
 τὸν θεὸν τὸ μὴ λαβεῖν, τὸν οὕτω φιλοῦντα, ὡς καὶ πατέρας
^ζνικῆσαι, καὶ τοσοῦτον νικῆσαι, ὅσον τὴν πονηρίαν ταύτην
 ἢ ἀγαθότης. ²⁶ “Εἰ γὰρ ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα
 ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, ^απύσω μᾶλλον ὁ πατὴρ
 ὑμῶν ὁ οὐράνιος.” Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ διαβάλλων τὴν ἀν-
 θρωπίνην ^βφύσιν, οὐδὲ κακίζων τὸ γένος· ἀλλὰ πρὸς ἀντι-
 διαστολὴν τῆς ἀγαθότητος τῆς αὐτοῦ, τὴν φιλοστοργίαν
 τὴν πατρικὴν πονηρίαν καλῶν· τοσαύτη αὐτοῦ τῆς φιλαν-
 θρωπίας ἢ ὑπερβολή. Εἶδες λογισμὸν ^εἀπόρρητον, ἱκανὸν καὶ
 D τὸν σφόδρα ἀπεγνωκότα πρὸς χρηστὰς διαναστῆσαι ἐλπίδας;
 Ἐνταῦθα μὲν οὖν ἀπὸ τῶν πατέρων τὴν ἀγαθότητα δεί-
 κνυσιν· ἐν δὲ τοῖς ἔμπροσθεν ἀπὸ τῶν μειζόνων ^δὧν ἔδωκεν,
 ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τοῦ σώματος· καὶ οὐδαμοῦ τὸ κεφάλαιον
 τῶν ἀγαθῶν τίθησιν, οὐδὲ εἰς μέσον παράγει τὴν ἑαυτοῦ
 παρουσίαν· ὁ γὰρ οὕτω τὸν υἱὸν πρὸς σφαγὴν ἐκδιδόναι σπεύ-
 σας, πῶς οὐ πάντα ἡμῖν χαριεῖται; Οὐδέπω γὰρ ἦν ἐκβε-
 βηκός. Ἄλλ’ ὁ μὲν Παῦλος τοῦτο τίθησιν, οὕτω λέγων·
²⁷ “ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν
 αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται;” Αὐτὸς δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρω-
 E πίνων αὐτοῖς ἔτι διαλέγεται. Εἶτα δεικνὺς ὅτι οὔτε εὐχῇ
 δεῖ θαρρεῖν, ἀμελοῦντας τῶν καθ’ ἑαυτούς, οὔτε σπουδάζοντας
 τῇ οἰκείᾳ μόνον πιστεῦειν σπουδῇ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνωθεν
 ἐπιζητεῖν βοήθειαν, καὶ τὰ παρ’ ἑαυτῶν συνεισφέρειν, συνεχῶς
 τοῦτο κάκεῖνο τίθησι. Καὶ γὰρ παραινέσας πολλά, καὶ εὐ-
 χεσθαι ἐδίδαξε, καὶ διδάξας εὐχεσθαι, πάλιν ἐπὶ τὴν παραί-
 291 νεσιν τῶν πρακτέων ἦλθεν· εἶτα ἀπ’ ἐκείνου πάλιν ἐπὶ τὸ
 δεῖν εὐχεσθαι συνεχῶς, εἰπὼν· αἰτεῖτε, καὶ ζητεῖτε, καὶ κρού-
 ετε· καὶ ἐντεῦθεν πάλιν ἐπὶ τὸ δεῖν καὶ αὐτοὺς σπουδαίους
 εἶναι· ²⁸ “πάντα ^εγὰρ, φησὶν, ὅσα εἰς θέλητε ἵνα ποιῶσιν

²⁶ v. 11.²⁷ Rom. viii. 32.²⁸ v. 12.

^γ Sic B. C. E. F. per Deum stat, quominus Ge. Vulgo παρὰ τῷ θεῷ . . . τῷ οὕτω φιλοῦντι. ^ζ Sic E. Ge. Sav. νικῆσαι καὶ τοσοῦτον ὅσον A. νικῆσαι τοσοῦτον ὅσον D. νικῆσαι ὅσον B. C. F. Mor. scilicet ab uno νικῆσαι ad alterum transeundo. Denique sic edidit Montef. πατέρας τοσοῦτον νικῆσαι ὅσον, nescio unde. ^α πολλῶν F. 1 Mosq. ^β φύσιν] + ἀπαγε Edd. ^ε ἀναντίρρητον E. Ge. in mar. ^δ ὧν om. B. C. F. et pr. D. ^ε γὰρ] οὖν 2 Mosqq. Sav. Ben.

ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς.” ἐν βραχεὶ πάντα ἀνακεφαλαιούμενος, καὶ δεικνὺς ὅτι ^ε σύντομος ἡ ἀρετὴ, καὶ ῥαδία, καὶ πᾶσι γνώριμος. Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς εἶπε, πάντα ὅσα ἂν θέλητε· ἀλλὰ, “πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε.” Τὸ γὰρ, οὖν, τοῦτο οὐχ ἀπλῶς προσέθηκεν, ἀλλ’ αἰνιττόμενος· εἰ βούλεσθε, φησὶν, ἀκούεσθαι, μετ’ ἐκείνων ὧν εἶπον καὶ B ταῦτα ποιεῖτε. Ποῖα δὴ ταῦτα; “Ὅσα ἂν βούλησθε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι.” Εἶδες πῶς ἔδειξε καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι μετὰ ^ς τῆς εὐχῆς καὶ πολιτείας ἡμῖν ἀκριβοῦς δεῖ; Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅσα θέλεις γενέσθαι σοι παρὰ τοῦ θεοῦ, ταῦτα ποίει εἰς τὸν πλησίον· ἵνα μὴ λέγῃς, καὶ πῶς δυνατόν; ἐκεῖνος θεός, ἐγὼ δὲ ἄνθρωπος· ἀλλ’, ὅσα ἂν θέλῃς γενέσθαι σοι παρὰ τοῦ ὁμοδούλου, ταῦτα καὶ ^h αὐτὸς περὶ τὸν πλησίον ἐπιδείκνυστο. Τί τούτου κουφότερον; τί δικαιότερον; Εἴτα καὶ τὸ ἐγκώμιον πρὸ τῶν ἐπάθλων μέγιστον. “ⁱ Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος, καὶ οἱ προφῆται.” “Ὅθεν δῆλον, ὅτι κατὰ φύσιν ἡμῖν ἡ ἀρετὴ, καὶ οἴκοθεν τὰ δέοντα ἅπαντες ἴσμεν, καὶ οὐχ οἷόν τε εἰς ἄγνοιαν οὐδέποτε καταφυγεῖν. C

²⁹ “Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοί (166) εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι’ αὐτῆς· ^k καὶ στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.” Καὶ μὴν μετὰ ταῦτα ἔλεγεν· ³⁰ “ὁ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἔλαφρόν ἐστι.” καὶ ἐν τοῖς ἑναγχοῦς δὲ εἰρηνέμοις τὸ αὐτὸ ἠνίξατο· πῶς οὖν ἐνταῦθα στενὴν αὐτὴν εἶναι φησι, καὶ τεθλιμμένην; Μάλιστα μὲν εἰς ἀνὰ προσέχῃς, καὶ ἐνταῦθα δείκνυσιν πολὺν κόφην οὖσαν, καὶ ῥαδίαν, καὶ εὐκόλον. Καὶ πῶς, φησὶν, ¹ ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη, ῥαδία; “Ὅτι ὁδὸς ἐστὶ καὶ πύλη· ὥσπερ οὖν καὶ D ἡ ἑτέρα, καὶ πλατεῖα, ^m καὶ εὐρύχωρος, καὶ αὐτὴ ὁδὸς καὶ πύλη. Τούτων δὲ οὐδὲν μόνιμον, ἀλλὰ πάντα παροδεύεται, καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ τὰ χρηστὰ τοῦ βίου. Καὶ οὐ ταύτη

²⁹ v. 13, 14.³⁰ Matth. xi. 30.

^ε Sic C. Ep. Mor. ceteri σύντομος. ^ς τῆς om. A. B. C. D. p. p. ὅσα θέλῃς E. ὅσα ἂν θέλῃς Ep. ^h αὐτὸς] σὺ D. F. αὐτὸς om. B. C. ⁱ Οὕτως B. F. et pr. D. Adde Ep. et 2 Mosqq. ^k καὶ] τί B. D. F. Alterum tuentur Mosqq. ¹ ἡ] εἰ B. C. E. ἡ om. A. ^m καὶ] καὶ D. F.

μόνον ῥάδια τὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τῷ τέλει πάλιν εὐ-
 κολώτερα γίνεται. Οὐ γὰρ τὸ ^η παροδεύεσθαι τοὺς πόνους
 καὶ τοὺς ἰδρωτάς, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς χρηστὸν τέλος ἀπαντᾶν
 (εἰς ζωὴν γὰρ τελευτᾷ) ἱκανὸν παραμυθῆσασθαι τοὺς ἀγωνι-
 ζομένους. Ὡστε καὶ τὸ πρόσκαιρον τῶν πόνων, καὶ τὸ διη-
 νεκὲς τῶν στεφάνων, καὶ τὰ ταῦτα μὲν εἶναι πρῶτα, ἐκεῖνα
 E δὲ μετὰ ταῦτα, μεγίστη τῶν πόνων γένοιτ' ἂν παραμυθία.
 Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἐλαφρὰν τὴν θλίψιν ἐκάλεσεν, οὐ διὰ
 τὴν φύσιν τῶν γινομένων, ἀλλὰ διὰ τὴν προαίρεσιν τῶν
 ἀγωνιζομένων, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἐλπίδα. ³¹ “Τὸ γὰρ
 ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, ^ο φησὶν, αἰώνιον βάρος δόξης κατερ-
 γάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ
 292 βλεπόμενα.” Εἰ γὰρ τὰ κύματα καὶ τὰ πελάγη τοῖς ναύ-
 ταις, καὶ αἱ σφαγαὶ καὶ τὰ τραύματα τοῖς στρατιώταις, καὶ
 οἱ χειμῶνες καὶ οἱ κρυμοὶ τοῖς γεωργοῖς, καὶ τοῖς πυκτεύουσιν
 αἱ δριμεῖαι πληγαί, κούφα καὶ φορητὰ πάντα διὰ τὴν ἐλπίδα
 τῶν ἐπάθλων τῶν ἐπικήρων καὶ ἀπολλυμένων· πολλῷ μᾶλλον
 ὅταν ὁ οὐρανὸς προκειμένος ᾗ, καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, καὶ
 τὰ ἀθάνατα ἔπαθλα, οὐδενός τις αἰσθήσεται τῶν παρόντων
 δεινῶν. Εἰ δέ τινες αὐτὴν καὶ οὕτως ἐπίπονον εἶναι νομί-
 ζουσι, τῆς αὐτῶν ῥαθυμίας ἢ ὑπόνοια μόνον. Ὅρα γοῦν πῶς
 B καὶ ἐτέρωθεν αὐτὴν εὐκόλον ποιεῖ, κελεύων μὴ συμπλέκεσθαι
 τοῖς κυσὶ, μηδὲ ἐκδιδόναι ἑαυτοὺς τοῖς χοίροις, καὶ φυλάτ-
 τεσθαι ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, καὶ πανταχόθεν αὐτοὺς
 ἐναγωνίους ἐργαζόμενος. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ στενὴν καλέσαι
 μέγιστον εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτὴν εὐκόλον ^ρ συνεβάλετο· νήφειν
 γὰρ αὐτοὺς παρεσκεύαζεν. Ὡσπερ οὖν ὁ Παῦλος, ὅταν
 λέγῃ, ³² “οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα,” οὐχ
 ἵνα καταβάλλῃ, ἀλλ' ἵνα διεγείρῃ τὰ φρονήματα τῶν στρα-
 τιωτῶν, τοῦτο ποιεῖ· οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς ἀφνιπνίζων τοὺς
 ὁδοιπόρους, τραχεῖαν ἐκάλεσε τὴν ὁδόν. Καὶ οὐ ταύτῃ μόνον
 νήφειν παρεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ τῷ προσθεῖναι, ὅτι ^α καὶ πολ-
 C λούς ἔχει τοὺς ὑποσκελιζοντας· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι

³¹ 2 Cor. iv. 17, 18.³² Ephes. vi. 12.

^η παρέρχεσθαι F. p. p. καταντᾶν Ep. Sav. in mar. ^ο φησὶ]
 + καθ' ὑπερβολὴν Edd. + καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν E. Vid. Mat-
 thaei. ad loc. ^ρ συνεβάλετο C. F. et pr. D. p. p. παρεσκεύασε
 B. F. ^α καὶ om. F.

οὐδὲ φανερώς προσβάλλουσιν, ἀλλὰ κρύπτοντες ἑαυτούς· τοιοῦτον γὰρ τῶν ψευδοπροφητῶν τὸ γένος. Ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἴδῃς, φησὶν, ὅτι τραχεῖα καὶ στενὴ, ἀλλὰ ποῦ τελευτᾷ· μὴδ' ὅτι πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ἢ ἐναντία, ἀλλὰ ποῦ καταστρέφει. Ταῦτα δὲ πάντα λέγει, διεγείρων ἡμῶν τὴν προθυμίαν· ὥσπερ οὖν καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν, ὅτι ³³ “βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν.” Ὁ γὰρ ἀγωνιζόμενος, ἐπειδὴν ἴδῃ σαφῶς τὸν ἀγωνοθέτην θαυμάζοντα τὸ ἐπίπονον τῶν ἀγωνισμάτων, προθυμότερος γίνεται. Μὴ τοίνυν ἀλύωμεν, ὅταν πολλὰ ἡμῖν ἐντεῦθεν συμβαίνει λυπηρά. Τεθλιμμένη γὰρ ἡ ὁδός, καὶ στενὴ ἡ πύλη, ἀλλ' οὐχ ἡ πόλις. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἐνταῦθα ἄνεσιν χρὴ προσδοκᾶν, οὐδὲ ἐκεῖ λυπηρόν τι λοιπὸν ἐκδέχεσθαι.

Εἰπὼν δὲ, ὅτι “ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν,” πάλιν ἐνταῦθα καὶ τὴν τῶν πολλῶν ῥαθυμίαν ἐδήλωσε, καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπαίδευσε μὴ ταῖς τῶν πολλῶν εὐημερίαις προσέχειν, ἀλλὰ τοῖς τῶν ὀλίγων πόνοις. Οἱ γὰρ πλείους, φησὶν, οὐ μόνον αὐτήν οὐ βαδίζουσιν, ἀλλ' οὐδὲ αἰροῦνται· ὅπερ ἐσχάτης κατηγορίας ἐστίν. Ἀλλ' οὐ τοῖς πολλοῖς δεῖ προσέχειν, οὐδὲ ἐντεῦθεν θορυβεῖσθαι, ἀλλὰ ζηλοῦν τοὺς ὀλίγους, καὶ πανταχόθεν ἑαυτοὺς συγκροτοῦντας οὕτως αὐτήν βαδίζειν. Καὶ γὰρ πρὸς τῷ στενὴν εἶναι, πολλοὶ καὶ οἱ ὑποσκει- E λίζοντες τὴν ἐκεῖσε φέρουσάν εἰσιν ὁδόν. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· (167) ³⁴ “προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν· ἐλεύσονται γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσθωθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἀρπαγες.” Ἰδοὺ μετὰ τῶν κυνῶν καὶ χοίρων ἕτερον εἶδος ἐνέδρας καὶ ἐπιβουλῆς, πολὺ χαλεπώτερον ἢ ἐκείνου. Οἱ μὲν γὰρ ὡμολογημένοι καὶ φανεροί, οὗτοι δὲ συνεσκιασμένοι. Διὸ καὶ ἐκείνων 293 μὲν ἀπέχεσθαι ἐκέλευσε, τούτους δὲ καὶ διασκέπτεσθαι μετὰ ἀκριβείας, ὡς οὐκ ἐνὸν ἐκ πρώτης αὐτοὺς ἰδεῖν προσβολῆς. Διὸ καὶ ἔλεγε, προσέχετε, πρὸς τὴν διάγνωσιν αὐτῶν ἀκριβεστέρους ποιῶν. Εἵτα, ἵνα μὴ στενήν ἀκούσαντες καὶ τε-

³³ Matth. xi. 12.³⁴ v. 15.

ῥ σαφῶς om. A. Ge.   * ἐνταῦθα καὶ] καὶ ἐνταῦθα Ep. ἐντεῦθεν καὶ F.   † κατηγορίας] Sic codd. et Arm. desidia Ge. ἀνοίας Edd.
 ὕ ἑαυτοὺς om. B. C. D. F.   ὦ τῷ] τὸ C. F. στενήν]+ αὐτήν F.
 * οἱ om. A. C. D. E. ὑποσκ. τὴν ἐκεῖ φ. ὁδόν εἰσιν F. ὑποσκ. εἰσι τὴν ἐκεῖσε φ. εἴσοδον Edd.   ὕ ἐκείνων B.

- θλιμμένην, καὶ ὅτι ἐναντίαν τοῖς πολλοῖς δεῖ βαδίζειν, καὶ χοίρους φυλάττεσθαι καὶ κύνas, καὶ μετὰ τούτων ² ἕτερον πονηρότερον γένος τοῦτο τὸ τῶν λύκων· ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λυπηρῶν καταπέσωσι, ^a μέλλοντες καὶ ἐναντίαν τοῖς
- B** πολλοῖς ἵεναι, καὶ μετὰ τούτων πάλιν καὶ τὴν ὑπὲρ τούτων ἔχειν φροντίδα, ἀνέμνησε τῶν ἐπὶ τῶν πατέρων αὐτῶν γενομένων, ψευδοπροφήτας καλέσας· καὶ γὰρ καὶ τότε τοιαῦτα συνέβαινε. Μὴ τοίνυν θορυβεῖσθε, φησὶν· οὐδὲν γὰρ καινὸν οὐδὲ ξένον συμβήσεται. Τῇ γὰρ ἀληθείᾳ παρυφίστησιν αἰὲ τὴν ἀπάτην ὁ διάβολος. Ψευδοπροφήτας δὲ ἐνταῦθα οὐ τοὺς αἵρετικούς αἰνίττεσθαι μοι δοκεῖ, ἀλλὰ τοὺς βίου μὲν ὄντας διεφθαρμένους, προσωπεῖον δὲ ἀρετῆς περικειμένους, οὓς τῇ τῶν ἐπιθετῶν προσηγορίᾳ καλεῖν εἰώθασιν οἱ πολλοί. Διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων· ³⁵ “ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.” Παρὰ γὰρ αἵρετικοῖς ἐστὶ πολλάκις ^b καὶ βίον
- C** εὐρεῖν· παρὰ δὲ τούτοις, οἷς εἶπον, οὐδαμῶς. Τί οὖν, φησὶν, ἂν καὶ ἐν τούτοις ὑποκρίνωνται; Ἀλλὰ ἀλώσονται ῥαδίως. Τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ὁδοῦ ^c ταύτης φύσις, ἣν ἐκέλευσα βαδίζειν, ἐπίπονος καὶ μοχθηρά· ὁ δὲ ὑποκριτὴς πονεῖν οὐκ ἂν ἔλοιτο, ἀλλ’ ἐπιδείκνυσθαι μόνον· διὸ καὶ ἐλέγχεται ῥαδίως. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι “ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν,” ἐκκαθαίρει πάλιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν οὐχ εὐρισκόντων μὲν, ὑποκρινομένων δὲ, κελεύων μὴ τοὺς τὰ προσωπεῖα περικειμένους μόνον ὁρᾶν, ^d ἀλλὰ τοὺς μετὰ ἀληθείας μετιόντας αὐτήν.
- D** Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐ καταδήλους αὐτοὺς ἐποίησε, φησὶν, ἀλλ’ ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρευναν ^e ἐνέβαλεν; Ἵνα γρηγορῶμεν, καὶ ἐναγώνιοι διαπαντός ὦμεν, μὴ τοὺς φανεροὺς ^f μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς κρυπτομένους ἐχθροὺς φυλαττόμενοι· ^g οὐσπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος αἰνιττόμενος ἔλεγεν, ὅτι ³⁶ “τῇ χρηστολογίᾳ ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων.” Μὴ τοίνυν θορυβώμεθα, ἐπειδὴ πολλοὺς ἴδωμεν τοιούτους καὶ νῦν ὄντας. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο προεῖπεν ἄνωθεν ὁ Χριστός.

³⁵ v. 16.³⁶ Rom. xvi. 18.

² ἕτερον] καὶ ἕτερον Edd. p. p. τοῦτο om. D. τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῶν λ. F. ^a μέλλοντες deest in codd. praeter A. ἐναντίαν] ἐναντία A. καταπέσωσι, καὶ τῷ τὴν ἐναντίαν τοῖς πολλοῖς εἰσιέναι B. F. ^b καὶ om. Mor. Ben. contra codd. et Ep. ^c ταύτης om. E. F. ^d ἀλλὰ] + καὶ F. ^e ἐνεκάλεσεν F. ^f μόνους Edd. ^g οὐσπερ] Sic B. Ge. ὡσπερ C. E. ὅσπερ F. ὅπερ A. D.

Καὶ ὅρα τὴν ἡμερότητα. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, κολάσατε αὐτούς, ἀλλὰ, μὴ βλαβῆτε παρ' αὐτῶν, μὴ ἀφύλακτοι αὐτοῖς περιπέσητε. Εἶτα, ἵνα μὴ λέγῃς, ὅτι ἀδύνατον ἐπι- E γνῶναι τοὺς τοιοῦτους, πάλιν λογισμόν ἀπὸ παραδείγματος ἀνθρωπίνου τίθησιν, οὕτω λέγων· ³⁷ “Μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν ^h σταφυλὰς, ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; Οὕτω πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. Οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐδὲν ἔχουσιν ἡμερον, οὐδὲ γλυκὺ· μέχρι τῆς δορᾶς τὸ πρόβατον· διὸ καὶ ²⁹⁴ εὐκόλος ἢ διάγνωσις. Καὶ ἵνα μηδὲ τὸ τυχὸν ἐνδοιάξῃς, φυσικαῖς ἀνάγκαις παραβάλλει τὰ οὐκ ἐγχωροῦντα ἄλλως γενέσθαι. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· ³⁸ “τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς, θάνατος· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται.” Εἰ δὲ δευτέρον τὸ αὐτὸ τίθησιν, οὐκ ἔστι ταυτολογία. Ἴνα γὰρ μὴ τις εἴπῃ, ὅτι τὸ πονηρὸν δένδρον φέρει μὲν καρποὺς πονηροὺς, φέρει δὲ καὶ ἀγαθοὺς, καὶ δύσκολον ποιεῖ τὴν διάγνωσιν, διπλῆς τῆς φορᾶς οὔσης· οὐκ ἔστι, φησὶ, τοῦτο· πονηροὺς γὰρ φέρει μόνον, καὶ ἀγαθοὺς οὐκ ἂν ποτε ἐνέγκοι· ὥσπερ οὖν καὶ τὸ ἐναντίον. Τί οὖν; οὐκ ἔστιν ἀνὴρ ἀγαθὸς, γινόμενος πο- B νηρὸς; Καὶ τούναντίον πάλιν ἐστὶ, καὶ πολλῶν ὁ βίος (168) τοιούτων γέμει παραδειγμάτων. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι τὸν πονηρὸν ἀμήχανον ⁱ μεταβαλέσθαι, ἢ τὸν ἀγαθὸν οὐκ ἐνὶ μεταπεσεῖν· ^k ἀλλ', ἕως ἂν ἡ πονηρία συζῶν, οὐ δυνήσεται καρπὸν ἀγαθὸν ἐνεργεῖν. ¹ Μεταβαλεῖν μὲν γὰρ εἰς ἀρετὴν δύναται πονηρὸς ὢν· μένων δὲ ἐν πονηρίᾳ, καρπὸν οὐκ οἶσει καλόν. Τί οὖν; ὁ Δαυὶδ ^m οὐκ ἀγαθὸς ὢν πονηρὸν καρπὸν ἤνεγκεν; Οὐχὶ μένων ἀγαθὸς, ἀλλὰ μεταβληθεὶς· ὥς εἶγε ⁿ ἔμενεν ὅπερ ἦν διηνεκῶς, οὐκ ἂν καρπὸν τοιοῦτον ἤνεγκεν. Οὐ γὰρ δὴ μένων ἐν τῇ ^o ἔξει τῆς

³⁷ v. 16-18.³⁸ Rom. viii. 6, 7.

^h σταφυλὴν Edd. ⁱ μεταβάλλεσθαι E. οὐκ ἐν] ἀδύνατον Edd. ^k ἀλλ'] + ὅτι A. ἀλλ' om. B. C. E. et pr. D. ἕως γὰρ ἂν B. ¹ μεταβαλέσθαι F. ^m Negationem om. A. D. post ὢν collocant B. F. post καρπὸν C. ⁿ ἔμενευ Edd. ^o ἔξει] τάξει F.

C ἀρετῆς ἐτόλμησεν ἅπερ ἐτόλμησε. ^p Ταῦτα δὲ καὶ τοὺς
 ἀπλῶς διαβάλλοντας ἐπιστομίζων ἔλεγε, καὶ τῶν κακηγό-
 ρων χαλινῶν τὰ στόματα. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τοὺς ἀγα-
 θοὺς ἀπὸ τῶν πονηρῶν ὑποπτεύουσι, πάσης ἀποστερῶν
 αὐτοὺς ἀπολογίας τοῦτο εἶρηκεν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν,
 ὅτι ἠπάτημαι καὶ παρελογίσθην· καὶ γὰρ ἀκριβῆ σοι πα-
 ρέσχον τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων διάγνωσιν, ^q καὶ προστάξας
 βαδίζειν ἐπὶ τὰς πράξεις, καὶ μὴ πάντα ἀπλῶς συνταράτ-
 τειν. Εἴτα ἐπειδὴ κολάζειν μὲν αὐτοὺς οὐκ ἐκέλευσε, φυ-
 λάττεσθαι δὲ μόνον, ὁμοῦ καὶ τοὺς ἐπηρεαζομένους παρ'
 αὐτῶν παραμυθούμενος, κακείνους φοβῶν καὶ μεταβάλλων,
 D ἐπετείχισεν αὐτοῖς τὴν παρ' αὐτοῦ κόλασιν, εἰπὼν ὅτι ³⁹ “πᾶν
 δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ
 βάλλεται.” Εἴτα ἀνεπαχθέστερον ποιῶν τὸν λόγον, ἐπή-
 γαγεν· ⁴⁰ “ἄρα οὖν ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε
 αὐτούς.” ^r ἵνα μὴ προηγουμένην τὴν ἀπειλὴν δόξῃ εἰσάγειν,
^s ἀλλ' ἐν τάξει παραινέσεως καὶ συμβουλῆς κατασεῖειν αὐτῶν
 τὴν διάνοιαν. Ἐνταῦθά μοι καὶ Ἰουδαίους αἰνίττεσθαι δοκεῖ,
 τοιοῦτους καρποὺς ἐπιδεικνυμένους. Διὸ καὶ τῶν Ἰωάννου
 ῥημάτων ὑπέμνησε, διὰ τῶν αὐτῶν ^v ὀνομάτων τὴν τιμωρίαν
 αὐτοῖς ὑπογράψας. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος ταῦτα ἔλεγεν,
 E ἀξίνης καὶ δένδρου κοπτομένου καὶ πυρὸς ἀσβέστου πρὸς
 αὐτοὺς μεμνημένος. Καὶ δοκεῖ μὲν μία τις εἶναι τιμωρία, τὸ
 κατακαίεσθαι· εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, δύο αὗται κο-
 λάσεις εἰσίν. Ὁ γὰρ καιόμενος καὶ τῆς βασιλείας ἐκπίπτει
 295 πάντως· αὕτη δὲ ἐκείνης χαλεπωτέρα ἢ τιμωρία. Καὶ οἶδα
 μὲν ὅτι πολλοὶ τὴν γέενναν μόνον πεφρίκασιν· ἐγὼ δὲ τὴν
 ἑκπτώσιν τῆς δόξης ἐκείνης πολὺ τῆς γεέννης κόλασιν πικρο-

³⁹ v. 19.⁴⁰ v. 20.

^r Ταῦτα δὲ... ἔλεγε, καὶ] δὲ om. C. D. E. ἔλεγε om. C. D. Ταῦτα
 δὲ λέγει καὶ τοὺς α. δ. ἐπιστομίζων, καὶ B. Ταῦτα δὲ καὶ τοὺς α. δ. ἐπι-
 στομίζει, καὶ F. Κέχρηται δὲ τῷ λόγῳ, ὁμοῦ μὲν καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας
 καὶ τοὺς α. δ. ἐπιστομίζων, καὶ A. Nostram lectionem vertit Ge.
^q καὶ deest in Edd. ^r ἵνα μὴδὲ A. ἵνα δὲ μὴ Edd. ^s ἀλλ'] Sic
 B. C. E. et pr. D. καὶ F. ἀλλ' om. A. et corr. D. p. p. κατασεῖειν
 B. C. et pr. D. vulgo κατασεῖει. ^t ΗΘΙΚΟΝ. Ὅτι χειρόν
 τῆς κολάσεως ἐστὶ τὸ τῆς βασιλείας ἐκπεσεῖν· καὶ ὅτι ὁ ἐνάρετος βίος
 λαμπρὸν ἀποτελεῖ, οὐχ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δυναστεία. A. ^v νοημάτων
 A. B.

τέραν εἶναί φημι. Εἰ δὲ μὴ δυνατόν παραστήσαι τῷ λόγῳ, θαυμαστὸν οὐδέν. Οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν τὴν μακαριότητα, ἵνα καὶ τὴν ἀθλιότητα ^ω τὴν ἀπὸ τῆς στερήσεως αὐτῶν σαφῶς ^x ἴδωμεν· ἐπεὶ Παῦλος ὁ ταῦτα σαφῶς εἰδὼς, οἶδεν ὅτι τὸ ἐκπεσεῖν τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον. Καὶ ^y τοῦτο εἰσόμεθα τότε, ὅταν εἰς αὐτὴν τὴν πείραν ἐμπέσωμεν.

Ἀλλὰ μήποτε τοῦτο πάθοιμεν, ὃ μονογενὲς τοῦ θεοῦ παῖ, μηδὲ λάβοιμέν ποτέ τινα πείραν τῆς ἀνηκέστου ταύτης B κολάσεως. Ὅσον γὰρ ἐστὶ κακὸν ἐκπεσεῖν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, σαφῶς μὲν εἰπεῖν οὐκ ἔνι· πλήν, ὡς ἂν οἰός τε ὦ, βιάσομαι καὶ φιλονεικήσω δι' ὑποδείγματος ὑμῖν αὐτὸ καὶ κατὰ μικρὸν ποιῆσαι φανερόν. Ὑποθώμεθα γὰρ παιδίον εἶναι θαυμαστὸν, καὶ μετὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν βασιλείαν τῆς οἰκουμένης ἔχειν, καὶ οὕτως εἶναι ἐνάρητον πανταχοῦ, ὡς δύνασθαι ^z ἅπαντας ἐν φιλοστοργίᾳ πατρικῆς καταστήσαι διαθέσεως. Τί τοίνυν οὐκ ἂν οἴεσθε τὸν πατέρα τὸν τούτου παθεῖν ἂν ἡδέως, ὥστε μὴ ἐκπεσεῖν αὐτοῦ τῆς ὁμιλίας; τί δὲ ἢ μικρὸν ἢ μέγα κακὸν οὐκ ἂν δέξασθαι, ὥστε ὁρᾶν καὶ C ἀπολαύειν αὐτοῦ; Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς δόξης ἐκείνης λογιζώμεθα. Οὐ γὰρ οὕτω πατρὶ παιδίον, καὶ μυριάκις ἐνάρητον ἢ, ποθεινὸν ἐστὶ καὶ ἐπέραστον, ὡς τῶν ἀγαθῶν ἢ λῆξις ἐκείνων, καὶ ⁴¹ τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι. Ἀφόρητον ^a καὶ ἡ γέεννα, καὶ ἡ κόλασις ἐκείνη. Πλήν καὶ μυρίας τις θῇ γεέννας, οὐδὲν τοιοῦτον ἐρεῖ, οἷον τὸ τῆς μακαρίας δόξης ἐκπεσεῖν ἐκείνης, τὸ μισηθῆναι παρὰ τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀκοῦσαι ὅτι οὐκ οἶδα ὑμᾶς, τὸ ἐγκληθῆναι ὅτι πεινῶντα αὐτὸν ἰδόντες οὐκ ἐθρέψαμεν. Καὶ γὰρ μυρίους βέλτιον ὑπομεῖναι κεραυνούς, ἢ τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο τὸ ἡμε- D ρον ἰδεῖν ἀποστρεφόμενον ἡμᾶς, καὶ τὸν γαληνὸν ὀφθαλμὸν (169) οὐκ ἀνεχόμενον εἰς ἡμᾶς βλέπειν. Εἰ γὰρ αὐτὸς ἐχθρὸν ὄντα με καὶ μισοῦντα αὐτὸν καὶ ἀποστρεφόμενον οὕτως ^b ἐδίωξεν, ὡς μηδὲ ἑαυτοῦ φείσασθαι, ἀλλ' ἐκδύναι ἑαυτὸν εἰς θάνατον·

⁴¹ Phil. i. 23.

^ω τὴν deest in codd. praeter E. p. p. αὐτῶν om. B. F. ^x εἰδῶ-
μεν· ἐπεὶ καὶ Παῦλος Edd. ^y τοῦτο] + καὶ ἡμεῖς Edd. ^z ἅπαντας]
+ αὐτῷ Edd. ^a καὶ] μὲν γὰρ καὶ B. ^b ἐδίωξε] Sic B. E. Ge. Arm.
ἐδεξιώσατο A. C. D. ἡγάπησεν F.

ὅταν μετὰ πάντα ἐκεῖνα μὴδὲ ἄρτου αὐτὸν ἀξιώσω λιμώττοντα, ποίοις λοιπὸν αὐτὸν ὀφθαλμοῖς ὄψομαι; Σκόπει δὲ αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα τὴν ἡμερότητα. Οὐδὲ γὰρ λέγει τὰς εὐεργεσίας, οὐδ' ὅτι τὸν τοσαῦτα ὠφελήσαντα ἐπεριείδες. Οὐδὲ γὰρ λέγει· ἐμὲ τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναί σε

Ε παραγαγόντα, τὸν ψυχὴν ἐμπνεύσαντα, καὶ ἐπιστήσαντά σε πᾶσι τοῖς ἐν τῇ γῇ, τὸν διὰ σέ γῆν καὶ οὐρανὸν καὶ θάλατταν καὶ ἀέρα καὶ πάντα τὰ ὄντα ποιήσαντα, τὸν ἀτιμασθέντα παρὰ σοῦ, καὶ τοῦ διαβόλου ἀτιμότερον εἶναι δόξαντα, καὶ μὴδὲ οὕτως ἀποστάντα, ἀλλὰ μυρία μετὰ ταῦτα ἐπινοήσαντα, τὸν ἐλόμενον γενέσθαι δούλον, τὸν ῥαπισθέντα

296 καὶ ἐμπτυσθέντα, τὸν σφαγέντα, ^α τὸν ἀποθανόντα θάνατον τὸν αἰσχιστον, τὸν καὶ ἄνω ὑπὲρ σοῦ ἐντυγχάνοντα, τὸν πνευμά σοι χαριζόμενον, τὸν βασιλείας σε καταξιούντα, τὸν ^ε τὰ τοιαῦτα ἐπαγγελλλόμενον, τὸν κεφαλὴν σου βουληθέντα εἶναι, καὶ νυμφίον, καὶ ἱμάτιον, καὶ οἶκον, καὶ ῥίζαν, καὶ τροφήν, καὶ πόμα, καὶ ποιμένα, καὶ βασιλέα, καὶ ἀδελφὸν, καὶ κληρονόμον καὶ συγκληρονόμον σε ἐλόμενον, τὸν ἀπὸ σκότους εἰς ἔξουσίαν φωτὸς ἀγαγόντα. Ταῦτα γὰρ καὶ πλείονα τούτων ἔχων εἰπεῖν, οὐδὲν τούτων λέγει· ἀλλὰ τί; Μόνον ^ε αὐτὸ τὸ ἀμάρτημα. Καὶ ^ε ἐνταῦθα δείκνυσι τὴν ἀγάπην, καὶ τὸν πόθον ὃν ἔχει περὶ σέ ἐνδείκνυται. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον ὑμῖν, ἀλλὰ, ⁴² ^ε ^h τὸ

Β ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ.” Καὶ πρότερον λέγει ^α ἡδίκησαν, καὶ οὐδὲ οὕτως ὑπομένει πάντα εἰπεῖν, ἀλλ' ὀλίγα. Καὶ πρὸ τούτων ἐκείνους καλεῖ τοὺς κατωρθωκότας, ἵνα δείξῃ καὶ ἐντεῦθεν δίκαια ἐγκαλῶν. Πόσης οὖν κολάσεως τὰ ῥήματα ταῦτα οὐ χαλεπώτερα; Εἰ γὰρ ^ι ἄνθρωπὸν τις εὐεργέτην λιμώττοντα ἰδὼν, οὐκ ἂν περιύδοι· εἰ δὲ καὶ περιύδοι, ^κ ὀνειδιζόμενος ἐλοιτο μᾶλλον καταδύναι εἰς τὴν γῆν, ἢ ἐπὶ δύο ^ι ἢ τριῶν φίλων ταῦτα ἀκοῦσαι· τί πεισόμεθα ἡμεῖς ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ταῦτα ἀκούοντες, ἅπερ οὐδ' ἂν

⁴² Matth. xxv. 41.

^ε ὑπερείδες Edd. p. p. γὰρ om. D. E. ^α τὸν] καὶ Edd. ^ε τὰ deest in Edd. ^ε αὐτὸ τὸ] τὸ αὐτὸ D. τὸ αὐτοῦ B. C. τὸ αὐτῶν F. ^ε ἐνταῦθα] + δὲ E. Καὶ ἐνταῦθα δὲ μεγίστην ἀγάπην, καὶ F. Mox ἐνδείκνυται, om. C. D. faventibus Interpp. ^h τὸ ἡτοιμασμένον om. A. B. C. D. ^ι ἀνθρώπων A. B. C. E. ^κ ἀλλ' ὀνειδ. ἐλοιτο ἂν μ. F. ^ι ἢ] καὶ E. ἢ καὶ Edd. Mox ἀπάσης om. B. F.

τότε εἶπεν, εἰ μὴ ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀπολογήσασθαι C
 ἔσπενδεν; Ὅτι γὰρ οὐκ ὀνειδίζων αὐτὰ προέφερεν, ἀλλ'
 ἀπολογούμενος, καὶ ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι, ὅτι οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ
 πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε, “πορεύεσθε ἀπ’ ἐμοῦ,” δῆλον ἐκ τῶν
 ἀφάτων εὐεργεσιῶν. Εἰ γὰρ ἐβούλετο ὀνειδίσαι, πάντα ἂν
 ἐκεῖνα εἰς μέσον ἤγαγε· νυνὶ δὲ ἄπερ ἔπαθε λέγει μόνον.

Φοβηθῶμεν τοίνυν, ἀγαπητοὶ, τὸ ταῦτα ἀκοῦσαι τὰ ρή-
 ματα. Οὐκ ἔστι παίγνιον ὁ βίος· μᾶλλον δὲ ὁ μὲν παρῶν
 βίος παίγνιον, τὰ δὲ μέλλοντα οὐ παίγνια. Τάχα δὲ οὐδὲ
 παίγνιον μόνον ὁ βίος, ἀλλὰ καὶ τούτου ^m χεῖρον. Οὐ γὰρ
 εἰς γέλωτα τελευτᾷ, ἀλλὰ καὶ πολλὴν φέρει τὴν βλάβην D
 τοῖς μὴ μετὰ ἀκριβείας τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομεῖν βουλο-
 μένοις. Τί γὰρ παίδων, εἰπέ μοι, διεστήκαμεν τῶν παιζόντων
 καὶ οἰκίας οἰκοδομούντων ἡμεῖς οἱ τὰς λαμπρὰς οἰκίας οἰκο-
 δομούντες; τί δὲ ἀριστοποιουμένων αὐτῶν ἡμεῖς οἱ τρυφῶντες;
 Οὐδὲν, πλην ὅσον μετὰ κολάσεως ταῦτα πράττομεν. Εἰ δὲ
 οὐδέπω συννοῶμεν τὴν εὐτέλειαν τῶν γινομένων, θαυμαστὸν
 οὐδέν· οὐπω γὰρ ἄνδρες γεγόναμεν· ὅταν δὲ γενώμεθα, εἰσό-
 μεθα ὅτι ταῦτα ⁿ πάντα παιδικά. Ἐπεὶ καὶ ἐκείνων γινό-
 μενοι ἄνδρες καταγελῶμεν· παῖδες δὲ ὄντες περισπούδαστα E
 νομίζομεν εἶναι, καὶ ὅστρακα καὶ πηλὸν συνάγοντες, τῶν τοῦς
 μεγάλους ἀνιστώντων περιβόλους οὐκ ἔλαττον φρονοῦμεν.
 Ἄλλ' ὅμως εὐθέως ἀπόλλυνται καὶ καταπίπτει, καὶ οὔτε ἐστῶτά
 ° πον χρήσιμα γένοιτ' ἂν ἡμῖν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ αὐταὶ αἱ
 λαμπραὶ οἰκίαι. Τὸν γὰρ τοῦ οὐρανοῦ πολίτην οὐκ ἂν δύ-
 ναιτο δεξασθαι, οὐδ' ἂν ἀνάσχοιτο ^p μείναι ἐν αὐταῖς ὁ τὴν
 ἄνω πατρίδα ἔχων· ἀλλ' ὥσπερ ἡμεῖς τοῖς ποσὶ ταῦτα καθ- 297
 αιροῦμεν, οὕτω καὶ ἐκεῖνος τῷ φρονήματι καταστρέφει. Καὶ
 καθάπερ ἡμεῖς τῶν παίδων ἐπὶ τῇ καταστροφῇ κλαίωντων
 καταγελῶμεν· οὕτω καὶ οὗτοι, ταῦτα ὀδυρομένων ἡμῶν, οὐ
 γελῶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ κλαίουσιν· ἐπεὶ καὶ συμπαθῇ αὐτῶν
 τὰ σπλάγχνα, καὶ πολλὴ ἐντεῦθεν ἡ βλάβη. Γενώμεθα
 τοίνυν ἄνδρες. Μέχρι τίνος χαμαὶ συρόμεθα, ἐπὶ λίθοις καὶ
 ξύλοις μέγα φρονούντες; μέχρι τίνος παίζομεν; Καὶ εἴθε
 μόνον ἐπαίζομεν· νυνὶ δὲ καὶ τὴν ἑαυτῶν προδίδομεν σωτηρίαν·
 καὶ καθάπερ τὰ παιδία, ὅταν τὴν ἐν τούτοις σχολὴν ^q ἀγάγῃ B

^m χείρων D.ⁿ πάντα om. A. B. D. F.

° πον om. A. B. F.

^p μείνας Mor. Ben.^q ἄγῃ A. et corr. D.

τῶν γραμμάτων ἀμελήσαντα, ἐσχάτας ὑπομένουσι πληγὰς· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τούτοις ἅπασαν τὴν σπουδὴν καταναλίσκοντες, καὶ τὰ πνευματικά ἀπαιτούμενοι μαθήματα [†] τότε διὰ τῶν ἔργων, καὶ οὐκ ἔχοντες παρασχεῖν, τὴν ἐσχάτην δώσομεν τιμωρίαν. Καὶ οὐδεὶς ὁ ἐξαιρούμενος· καὶ πατὴρ ἢ, καὶ ἀδελφός, καὶ ὅστισούν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἰχίσεται πάντα, ἡ δὲ ἐξ αὐτῶν γινομένη βάσανος ἀθάνατος μένει καὶ διηνεκὴς· ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῶν παίδων γίνεται, τὰ μὲν παιδικὰ ἀθύρματα τοῦ πατρὸς διὰ τὴν ῥαθυμίαν αὐτῶν τέλεον C ἀφανίζοντας, αὐτοὺς δὲ εἰς τὸ κλαίειν διηνεκῶς καθιστῶντος. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ταῦτα τοιαῦτα ἐστίν, ὁ μάλιστα πάντων εἶναι δοκεῖ περισπούδαστον, τὸν πλοῦτον εἰς μέσον ἀγάγωμεν, καὶ ἀντιθῶμεν αὐτῷ ψυχῆς ἀρετὴν ἣν ἂν θέλῃς, καὶ τότε αὐτοῦ μάλιστα ὄψει τὴν εὐτέλειαν. Θῶμεν τοίνυν ἀνθρώπους εἶναι δύο· καὶ οὕτω λέγω περὶ πλεονεξίας, ἀλλὰ περὶ δικαίου πλούτου τέως· καὶ τῶν δύο τούτων, ὁ μὲν [†] συναγέτω χρήματα, καὶ πλείτω θάλατταν, καὶ γεωργεῖτω γῆν, καὶ πολ- (170) λούς ἐτέρους ἐμπορίας εὐρίσκέτω τρόπους· καίτοιγε οὐκ οἶδα εἰ ταῦτα ποιῶν δύναται δικαίως κερδαίνειν· πλὴν ἀλλ' ἐστω καὶ ὑποκείσθω δίκαια κέρδη κερδαίνειν αὐτὸν, καὶ ἀγροὺς D [†] ὠνεῖσθαι καὶ ἀνδράποδα καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ μηδεμία προσ- ἐστω τούτοις ἀδικία· ὁ δὲ ἕτερός [†] τις τοσαῦτα κεκτημένος, πωλείτω ἀγροὺς, πωλείτω οἰκίας, καὶ σκευὴ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, καὶ παρεχέτω τοῖς δεομένοις, ἐπαρκείτω τοῖς πενομένοις, θεραπευέτω νοσοῦντας, τοὺς ἐν ἀνάγκῃ λυέτω, τοὺς [†] ἀπὸ δεσμῶν ἐκβαλλέτω, τοὺς ἐν μετάλλοις ἐλευθερούτω, τοὺς [†] ἀπὸ βρόχων καταγέτω, τοὺς αἰχμαλώτους λυέτω τῆς τιμωρίας. Τίνος οὖν βούλεσθε [†] μερίδος εἶναι; Καὶ οὐδέπω τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ τέως τὰ ἐνταῦθα εἰρήκαμεν. Τίνος οὖν εἶναι E φοράς; τοῦ τοὺς ἀγροὺς ὠνουμένου, ἢ τοῦ λιμένα κατασκευάζοντος ἑαυτὸν τῇ των ἀνθρώπων φύσει; τοῦ τὸ πολὺ περιβεβλημένου χρυσίου, ἢ τοῦ μυρίαὶς εὐφημίαις ἐστεφανωμένου; Οὐχ ὁ μὲν ἀγγέλῳ τινὶ προσέοικεν ἐξ οὐρανοῦ καταβάντι

[†] τότε] τὰ τε A. E. τότε διὰ] τὰ τέλεια Mor. διὰ om. C. [†] ἐξαιρούμενος] + ἐσται A. [†] συναγέτω F. [†] ὠνεῖσθω Edd. p. p. προσίτω A. προσήτω B. C. D. F. [†] τις om. A. B. D. ἕτερος δέ τις (om. ὁ) F. [†] ἀπὸ δεσμῶν] ὑπὸ δεσμᾶ A. [†] ἀπὸ βρόχων] ἐπὶ βρόχον A. [†] τῆς μερίδος F.

πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διόρθωσιν, ὁ δὲ οὐδὲ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ παιδίῳ τινὶ μάτην καὶ ἀπλῶς πάντα συνάγοντι; Εἰ 298 δὲ τὸ δικαίως χρηματίζεσθαι οὕτω καταγέλαστον, καὶ ἀνοίας ἐσχάτης· ὅταν μὴδὲ τὸ δικαίως προσῇ, πῶς οὐ πάντων ἀθλιώτερος ὁ τοιοῦτος; Εἰ γὰρ ὁ γέλως τοσοῦτος, ὅταν καὶ γέεννα προσῇ καὶ βασιλείας ἐκπτώσις, πόσων ἂν εἴη θρήνων ἄξιος, καὶ ζῶν καὶ τετελευτηκώς;

Ἄλλὰ καὶ ἕτερον ^a βούλει τῆς ἀρετῆς μεταχειρισώμεθα μέρος; Οὐκοῦν ἀγάγωμεν πάλιν ἕτερον ἄνθρωπον ἐν δυναστείᾳ ὄντα, πᾶσιν ἐπιτάττοντα, ἀξίωμα περιβεβλημένον μέγα, κήρυκα ἔχοντα λαμπρὸν καὶ ζώνην καὶ ῥαβδούχους, καὶ πολὺν τὸν τῆς θεραπείας χορόν. Οὐχὶ δοκεῖ τοῦτο μέγα B εἶναι καὶ μακαριστόν; Φέρε οὖν, καὶ τούτῳ πάλιν ἀντιθῶμεν ἕτερον, τὸν ἀνεξίκακον καὶ πρᾶον καὶ ταπεινὸν καὶ μακρόθυμον· καὶ οὗτος ὑβριζέσθω, τυπτέσθω, καὶ φερέτω εὐκόλως, καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας εὐλογεῖτω. Τίς οὖν ὁ θαυμαστός, εἰπέ μοι; ὁ πεφυσιωμένος καὶ φλεγμαίνων, ἢ ὁ κατασταλμένος; Οὐχὶ ὁ μὲν ἔοικε πάλιν ταῖς ἄνω δυνάμεσι ταῖς πολλὴν ἐχούσαις τὴν ἀπάθειαν, ὁ δὲ ^b φύση σπωμένη, ἢ ὕδερρον ἀνθρώπῳ ἔχοντι, καὶ πολλὴν τὴν φλεγμονήν; καὶ ὁ μὲν ἰατρῷ πνευματικῷ, ὁ δὲ τὰς γνάθους φυσῶντι παιδίῳ C καταγελάστω; Τί γὰρ μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπε; ὅτι ὑψηλὸς ἐπὶ ὀχήματος φέρῃ; ὅτι σε ζεύγος ἡμιόνων ἔλκει; Καὶ τί τοῦτο; Τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ ξύλων καὶ ἐπὶ λίθων γινόμενον ἴδοι τις ἂν. Ἄλλ' ὅτι καλὰ περιβεβλησαι ἱμάτια; Ἄλλ' ὅρα τὸν ἀρετὴν ἀντὶ ἱματίων ἐνδεδυμένον, καὶ ὅψει σαυτὸν μὲν χόρτῳ ἐοικότα σηπομένῳ, ἐκεῖνον δὲ δένδρῳ θαυμαστὸν φέροντι καρπὸν, καὶ πολλὴν τοῖς ὀρώσι παρέχοντι τὴν εὐφροσύνην. Σὺ μὲν γὰρ τροφὴν σκωλήκων περιφέρεις καὶ σπηλαίων, οἷ, ἂν ἐπιθῶνταί σοι, ταχέως σε γυμνὸν ποιήσουσι τοῦ κόσμου τούτου (καὶ γὰρ καὶ ἱμάτια καὶ χρυσὸς καὶ ἄργυρος, τὰ μὲν D σκωλήκων νήματα, τὰ δὲ γῇ καὶ κόνις, καὶ πάλιν γῇ, καὶ πλεον οὐδέν) ὁ δὲ ἀρετὴν περιβεβλημένος τοιαύτην ἔχει στολὴν, ἣν οὐ μόνον σῆτες, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ θάνατος λυμηνασθαι δύναται· καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ ἀπὸ γῆς ἔχουσι

^a εἰ βούλει A. C. D. Ἄλλὰ βούλει καὶ ἕτερον F. p. p. μεταχειρισώμεθα A. B. ^b φύσει A. C. D. E. ἀνθρώπῳ] ἄνω B. ἄνωθεν F.

τὴν ἄρχὴν αὐταὶ τῆς ψυχῆς αἱ ἀρεταὶ, ἀλλὰ πνεύματος εἰσι καρπός· διὸ οὐδὲ σκωλήκων ὑπόκεινται στόμασι. Καὶ γὰρ ἐν οὐρανῷ τὰ ἱμάτια ταῦτα ^δ ὑφαίνεται, ὅπου οὐ σῆς, οὐ σκώληξ, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Τί τοίνυν βέλτιον, Εἰπέ μοι; πλουτεῖν, ἢ πένεσθαι; ἐν δυναστείᾳ εἶναι, ἢ ἐν ἀτιμῳ; ἐν τρυφῇ, ἢ ἐν λιμῷ; Εὐδὴλον, ὅτι ἐν τιμῇ, καὶ τρυφῇ, καὶ πλούτῳ. Οὐκοῦν εἰ τὰ πράγματα βούλει, καὶ μὴ τὰ ὀνόματα, τὴν γῆν ἀφείς καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, μεθορμίζου πρὸς τὸν οὐρανόν· τὰ μὲν γὰρ ἐνταῦθα σκιά, τὰ δὲ ἐκεῖ πράγματα ἀκίνητα καὶ πεπηγότα καὶ πᾶσιν ἀχείρωτα. Ἐλώμεθα τοίνυν αὐτὰ μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης, ἵνα καὶ τοῦ θορύβου τῶν ἐν-
 299 ταῦθα ἀπαλλαγώμεν, καὶ πρὸς τὸν γαληνὸν ἐκείνον κατα-
 πλεύσαντες λιμένα, μετὰ πολλῶν τῶν φορτίων φανώμεν, καὶ ἀφάτου ^ε τοῦ τῆς ἐλεημοσύνης πλούτου· οὐ γένοιτο πάντας ^ι ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιланθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ.

Β Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

ΔΙΑ τί μὴ εἶπεν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τὸ ἐμόν; Ὅτι τέως ἀγαπητὸν ἦν καὶ τοῦτο πρότερον δέξασθαι· καὶ γὰρ ^α πολὺ μέγα ἦν πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνων. Ἀλλως δὲ καὶ τοῦτο δι' ἐκείνου ἠνίξατο. Μετὰ δὲ τούτων κάκεινό ἐστιν εἶπεῖν, ὅτι οὐδὲ ἐστὶν ἕτερον θέλημα ^β τοῦ

¹ Cap. VII. v. 21.

ἄρχην] γέννησιν Α. ἀρετὴν Β. ἰσχὺν D. ^δ ὑφαίνονται, ὅπου οὐδὲ σῆς, οὐδὲ σκώληξ Edd. ^ε τοῦ om. A. C. D. F. ἀφάτου τῆς ἐλ. τοῦ πλ. B. ^ι ἡμᾶς] + πλήρεις ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος παραστάντας, τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας Edd. Non agnoscunt Interpp. Hom. XXIV. ^α πολὺ] + τοῦτο Edd. πρὸς τὴν ἀσθ. ἐκείνων D. πρὸς τὴν ἐκείνων ἀσθ. F. ^β τοῦ υἱοῦ] τὸ υἱοῦ Α. τὸ τοῦ υἱοῦ Edd.

νιού παρὰ τὸ τοῦ πατρός. Ἐνταῦθα δέ μοι τῶν Ἰουδαίων
 μάλιστα καθάπτεσθαι δοκεῖ, ἐν τοῖς δόγμασι τιθεμένων τὸ
 πᾶν, καὶ τοῦ βίου πρόνοιαν οὐδεμίαν ποιουμένων. Διὸ καὶ C
 (171) ὁ Παῦλος αὐτοῖς ἐγκαλεῖ λέγων· ² “ἴδε σὺ Ἰουδαῖος ἐπονο-
 μάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ νόμῳ, καὶ καυχᾶσαι ἐν θεῷ, καὶ
 γινώσκεις τὸ ^ε θέλημα.” ἀλλ’ οὐδέν σοι πλέον ἐντεῦθεν,
 ὅταν ἡ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων ἐπίδειξις μὴ παρῇ. Αὐτὸς
 δὲ ^δ οὐ μέχρι τούτων ἔστη, ἀλλὰ καὶ τὸ πολλῶ πλέον εἶπε.
³ “Πολλοὶ γὰρ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· κύριε, κύριε,
 οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν;” Οὐ γὰρ δὴ μόνον,
 φησὶν, ὁ πίστιν ἔχων, τοῦ βίου ἡμελημένου, τῶν οὐρανῶν
 ἐκβάλλεται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς πίστεως σημεῖα πολλὰ πε-
 ποιηκῶς ἦ, καὶ οὐδὲν ἀγαθὸν ἐργασάμενος, καὶ ^ε οὗτος ὁμοίως
 τῶν ἱερῶν εἵργεται προθύρων ἐκείνων. “Πολλοὶ γὰρ ἐροῦσί D
 μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι
 προεφητεύσαμεν;” Ὁρᾷς πῶς λαυθανόντως ἑαυτὸν συνεισά-
 γει λοιπὸν, ἐπειδὴ τὴν πᾶσαν ἀπήρτισε δημηγορίαν, καὶ
 δείκνυσιν ἑαυτὸν ὄντα κριτὴν; “Οτι μὲν γὰρ κόλασις ἐκδέ-
 ξεται τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔδειξε· τίς δὲ
^ε καὶ ὁ κολάζων, ἐνταῦθα λοιπὸν ἐκκαλύπτει. Καὶ οὐκ εἶπε
 φανερώς, ὅτι ἐγὼ εἰμι· ἀλλὰ “πολλοὶ ἐροῦσί μοι,” τὸ αὐτὸ
 τοῦτο πάλιν κατασκευάζων. Εἰ γὰρ μὴ αὐτὸς ἦν ὁ κριτής,
 πῶς ἂν πρὸς αὐτοὺς εἶπε· ⁴ “καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς·
 ἀποχωρεῖτε ἀπ’ ἐμοῦ, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς.” Οὐχὶ μόνον
 ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως, ἀλλ’ οὐδὲ τότε, ἡνίκα ἐθαυμα- F
 τουργεῖτε, φησί. Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε·
⁵ “μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται, ἀλλ’ ὅτι τὰ
 ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς.” Καὶ πανταχοῦ
 πολλὴν κελεύει τοῦ βίου σπουδὴν ποιεῖσθαι. Οὐ γὰρ ἐστὶν
 ἄνθρωπον ὀρθῶς βιοῦντα, καὶ πάντων ἀπηλλαγμένον τῶν 300
 παθῶν, περιοφθῆναί ποτε· ἀλλὰ καὶ πλανώμενος τύχῃ, τα-
 χέως αὐτὸν ὁ θεὸς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπισπάζεται. Ἄλλ’
 εἰσὶ τινες οἱ φασιν, ὅτι ψευδόμενοι οὗτοι ταῦτα ἔλεγον·
 διόπερ οὐδὲ ἐσώθησαν, φησὶν. Οὐκοῦν τὸ ἐναντίον οὗ βού-
 λεται κατασκευάζει. Καὶ γὰρ βούλεται ἐνταῦθα δεῖξαι, ὅτι

² Rom. ii. 17, 18.³ v. 22.⁴ v. 23.⁵ Luc. x. 20.

^ε θέλημα] + καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα B. F. ^δ οὐ] οὐδὲ Edd.
 οὕτως B. D. F. προθύρων] θυρῶν Edd. ^ε καὶ deest in Edd.

ἡ πίστις οὐδὲν ἰσχύει χωρὶς ^g ἔργων. Εἵτα ἐπιτείνων ^h αὐτά, προσέθηκε καὶ τὰ σημεῖα· δηλῶν ὅτι οὐ μόνον ἡ πίστις, ἀλλ' οὐδὲ ἡ τῶν σημείων ἐπίδειξις ὀνίνησί τι τὸν θαυματουργοῦντα ἀρετῆς χωρὶς. Εἰ δὲ μὴ ἐποίησαν, πῶς ἂν ἐδυνήθη **B** τούτο συστήναι ἐνταῦθα; Ἄλλως δὲ οὐδ' ἂν ἐτόλμησαν, τῆς κρίσεως παρούσης, πρὸς αὐτὸν ταῦτα εἰπεῖν. Καὶ αὐτῇ δὲ ἡ ἀπόκρισις, καὶ τὸ κατ' ἐρώτησιν λέγειν, δείκνυσιν αὐτοὺς πεποιηκότας. Ἐπειδὴ γὰρ ἐναντίον τῇ προσδοκίᾳ τὸ τέλος εἶδον, καὶ ἐνταῦθα μὲν θαυμαστοὶ ἦσαν παρὰ πᾶσι θαυματουργοῦντες, ἐκεῖ δὲ ^k ὁρῶσιν ἑαυτοὺς λοιπὸν κολαζομένους, ὡς ἐκπληττόμενοι καὶ θαυμάζοντες λέγουσι· ^l κύριε, οὐχὶ ἐν τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν; πῶς οὖν ἡμᾶς ἀποστρέφῃ νῦν; τί βούλεται τὸ ξένον καὶ παράδοξον τοῦτο τέλος; Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν θαυμάζουσιν, ὅτι τοιαῦτα θαυμα- **C**ουργήσαντες ἐκολάσθησαν· σὺ δὲ μὴ θαύμαζε. Ἡ γὰρ χάρις πᾶσα τῆς τοῦ δωδωκότος δωρεᾶς· ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲν παρ' ἑαυτῶν εἰσήνεγκαν· διὸ καὶ κολάζεσθαι δίκαιοι, ὅτι περὶ τὸν οὕτω τιμήσαντα, ὡς καὶ ἀναξίους δοῦναι τὴν χάριν, ἀγνώμονες γεγόνασι καὶ ἀναίσθητοι. Τί οὖν, φησὶν, ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ^m τοιαῦτα ἐποιοῦν; Τινὲς μὲν φασιν, ὅτι οὐκ ἐν τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ταῦτα ἐθαυματούργουν, καὶ ἠνόμουν, ἀλλ' ὕστερον ⁿ μετεβάλλοντο, καὶ τὴν ἀνομίαν ἐποιοῦν. Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο ἦ, πάλιν τὸ σπουδαζόμενον οὐχ ἴσταται· Ὁ γὰρ δεῖξαι ἐσπούδακε, τοῦτό ἐστίν· ὅτι οὔτε πίστις, οὔτε θαύ- **D**ματα ἰσχύει, βίου μὴ παρόντος· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· ^o “ἐὰν ἔχω πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι.” Τίνες οὖν εἰσιν οὗτοι; φησί. Πολλοὶ τῶν πιστευσάντων ἔλαβον χαρίσματα, οἷος ἦν ὁ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων, καὶ οὐκ ὦν μετ' αὐτοῦ, οἷος ἦν ὁ Ἰούδας· καὶ γὰρ καὶ οὗτος, πονηρὸς ὢν, ὁ χάρισμα εἶχε. Καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ δὲ τοῦτο εὗροι τις ἂν, εἰς ἀναξίους τὴν χάριν ἐνεργήσαν πολλὰκις, ἵνα ἐτέρους ἐνεργετήσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ

^o 1 Cor. xiii. 2.

^g τῶν ἔργων Edd. ^h αὐτὸ F. ⁱ ταῦτα Edd. συστήναι] στήναι F. ^k ὁρῶντες A. ^l κύριε, κύριε B. οὐχὶ τῷ E. οὐ τῷ A. B. ^m ταῦτα B. F. p. p. Καὶ τινὲς μὲν Edd. ⁿ μετεβάλλοντο A. C. E. Ep. κατεβάλλοντο B. ^o χαρίσματα E. Ep.

οὐ πάντες πρὸς πάντα ἐπιτηδεύως εἶχον, ἀλλ' οἱ μὲν ἦσαν βίου καθαροῦ, πίστιν δὲ οὐ τοσαύτην εἶχον, οἱ δὲ τούναν- E
 τιον· κακέϊνους διὰ τούτων προτρέπει, ὥστε πολλὴν ἐπι-
 δείξασθαι πίστιν, καὶ τούτους διὰ τῆς ἀφάτου ταύτης
 δωρεᾶς ὥστε γενέσθαι βελτίους ἐξεκαλείτο. Διὸ καὶ μετὰ
 πολλῆς τῆς δαψιλείας τὴν χάριν ἐδίδου. “Δυνάμεις γάρ,
 φησί, πολλὰς ἐποιήσαμεν.” Ἀλλ' ὁμολογήσω αὐτοῖς τότε, 301
 ὅτι οὐκ οἶδα ὑμᾶς. Νῦν μὲν γὰρ νομίζουσιν εἶναί μοι φίλοι·
 τότε δὲ εἴσονται, ὅτι οὐχ ὡς φίλοις ἔδωκα. Καὶ τί θαυμά-
 ζεις εἰ ἀνδράσι πεπιστευκόσι μὲν εἰς αὐτὸν, βίον δὲ οὐκ ἔχουσι
 τῇ πίστει συμβαίνοντα, ^pχαρίσματα δέδωκεν, ὅπου γε καὶ
 (172) εἰς τοὺς ἀμφοτέρων τούτων ἐκπεπτωκότας εὐρίσκεται ἐνερ-
 γῶν; Καὶ γὰρ ὁ Βαλαὰμ καὶ πίστει καὶ πολιτείας ἀρί-
 στης ἀλλότριος ἦν· ἀλλ' ὅμως ἐνήργησεν ^aεἰς αὐτὸν ἡ χάρις
 διὰ τὴν ἐτέρων οἰκονομίαν. Καὶ ὁ Φαραὼ τοιοῦτος· ἀλλ'
 ὅμως κακέϊναι τὰ μέλλοντα ἔδειξε. Καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ
 παρανομώτατος, καὶ τούτῳ πάλιν τὰ μετὰ πολλὰς ὕστερον B
 ἐσόμενα γενεᾶς ἀπεκάλυψε. Καὶ τῷ παιδί πάλιν τῷ ἐκείνου
 νικῶντι τὸν πατέρα τῇ παρανομίᾳ, τὰ μέλλοντα ἔδειξε, θαυ-
 μαστὰ καὶ μεγάλα οἰκονομῶν πράγματα. Ἐπεὶ οὖν καὶ τότε
 ἀρχὰς τὸ κήρυγμα εἶχε, καὶ πολλὴν ἔδει γενέσθαι τῆς δυ-
 νάμεως αὐτοῦ τὴν ἐπίδειξιν, πολλοὶ καὶ τῶν ἀναξίων δῶρα
 ἐλάμβανον. Ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τῶν σημείων τούτων οὐδὲν
^rἐκέρδαναν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον κολάζονται. Διὸ καὶ
 τὸ φοβερόν ἐκεῖνο ῥῆμα εἶπεν αὐτοῖς· “οὐδέποτε ἔγνω
 ὑμᾶς.” Πολλοὺς γὰρ καὶ ἐντεῦθεν ἤδη μισεῖ, καὶ πρὸ τῆς
^sκρίσεως ἀποστρέφεται. Φοβηθῶμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ
 πολλὴν ἐπιμέλειαν ποιησώμεθα βίου, μηδὲ νομίζωμεν ἑλατ- C
 τον ἔχειν, ἐπειδὴ σημεία οὐ ποιοῦμεν νῦν. Οὐδὲν γὰρ ἐκ
 τούτου πλέον ἔσται ἡμῖν ^tποτε, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἑλαττον
 ἐκ τοῦ μὴ ποιεῖν, ἐὰν ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα πάσης. Τῶν
 μὲν γὰρ σημείων ^vαὐτοὶ ὀφειλέται ἐσμέν, τοῦ δὲ βίου καὶ
 τῶν πράξεων τὸν θεὸν ἔχομεν ὀφειλέτην.

^p χάρισμα C. τὰ χαρίσματα B. E. F. ^a εἰς αὐτὸν om. B. C. D. F. ^r Sic A. ceteri cum Edd. ἐκέρδανον. ^s κρίσεως] Sic E. Ep. Ge. ceteri κολάσεως. Verba πρὸ τῆς κρίσεως non agnoscit Arm. ^t τότε C. Ge. ^v αὐτοὶ] οὐκ αὐτοὶ Edd. repugnantibus Interpp. Cf. Euthym. Tom. I. p. 289. Clausulae αὐτοὶ ὀφ. ἐσμέν et τὸν θεὸν ἔχ. ὀφ. inverso ordine leguntur in E.

Ἐπειδὴ τοίνυν πάντα ἀπήρτισε, καὶ περὶ ἀρετῆς διελέχθη μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης, καὶ τοὺς ὑποκρινομένους αὐτὴν ἔδειξε διαφόρους ὄντας, τοὺς τε νηστεύοντας πρὸς ἐπίδειξιν καὶ εὐχομένους, τοὺς τε ἐν δορᾷ προβάτων παραγενομένους, τοὺς τε λυμαιομένους αὐτὴν, οὓς καὶ χοίρους καὶ κύνας ἐκάλεσε, δεικνὺς λοιπὸν πόσον μὲν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐνταῦθα τὸ κέρδος,

D πόσον δὲ τῆς κακίας τὸ βλάβος, φησί· ⁷ “πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους ⁸ τούτους, καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ.” ⁹ Ἄ μὲν γὰρ οἱ μὴ ποιοῦντες, καὶ σημεῖα ἐργάζονται, πείσονται, ἀκηκόατε· δεῖ δὲ ὑμᾶς εἰδέναι, καὶ τίνων οἱ πειθόμενοι τοῖς εἰρημένοις ἅπασιν ἀπολαύσονται, οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα. “Πᾶς γάρ, φησὶν, ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους, ¹⁰ καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ.” Εἶδες πῶς ποικίλλει

E τὸν λόγον, ποτὲ μὲν λέγων, “οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε,” καὶ ἑαυτὸν ἐκκαλύπτων· ποτὲ δὲ λέγων, “ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου.” καὶ πάλιν κριτὴν ἑαυτὸν εἰσάγων· “πολλοὶ γὰρ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν; καὶ ἐρῶ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.” Καὶ ἐνταῦθα πάλιν δείκνυσιν ἑαυτὸν τὴν ἐξουσίαν

302 ἔχοντα τοῦ παντός· διὸ καὶ ἔλεγεν· “ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους.” Ἐπειδὴ γὰρ πάντα περὶ τῶν μελλόντων διελέχθη, καὶ βασιλείαν λέγων, καὶ μισθὸν ἄφατον, καὶ παρράκλησιν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, βούλεται καὶ ἐντεῦθεν αὐτοῖς δοῦναι τοὺς καρπούς, καὶ ¹¹ δεῖξαι πόσῃ καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἢ ἰσχὺς τῆς ἀρετῆς. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ¹² ἰσχὺς; Τὸ μετὰ ἀσφαλείας ζῆν, τὸ μηδενὶ τῶν δεινῶν εὐχείρωτον εἶναι, τὸ πάντων ἀνώτερον ἐστάναι τῶν ἐπηρεαζόντων· οὐ τί γένοιτ’ ἂν ἴσον; Τοῦτο γὰρ οὐδὲ αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος ἑαυτῷ κατασκευάσαι δύναιτ’ ἂν, ἀλλ’ ὁ ἀρετὴν μετιών. Αὐτὸς γὰρ μόνος μετὰ πολλῆς κέκτηται τῆς περιουσίας, ἐν τῷ B τῶν παρόντων εὐρίπῳ πραγμάτων πολλῆς ἀπολαύων γαλήνης.

⁷ v. 24.

⁸ τούτους om. E. F. 1 Mosq. ⁹ Ἄ μὲν οἱ ποιοῦντες C. καὶ σ. ἐργάζονται] καὶ σ. ἐργαζόμενοι B. E. F. Vulgo sic legitur hic locus: Οἱ μὲν γὰρ μὴ ποιοῦντες . . . πείσονται ἃ ἀκηκόατε. Nos codices et Ge. sequimur. ¹⁰ καὶ ποιεῖ αὐτούς om. A. B. C. ¹¹ δεῖξαι προσήκοντα τὸν παρόντα βίον, ὅση ἢ ἡ ἰσχὺς τ. α. B. C. et sic fere F. Cf. Sav. mar. ¹² ἰσχὺς] + τῆς ἀρετῆς A. C. D. invitis Interpp.

Τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐκ εὐδίας οὔσης, ἀλλὰ σφοδροῦ τοῦ χειμῶνος, καὶ πολλῆς τῆς ταραχῆς, καὶ ^bσυνεχῶν τῶν πειρασμῶν, αὐτὸς οὐδὲ μικρὸν σαλευθῆναι δύναται. ^s“ Κατέβη γὰρ ἡ βροχὴ, φησὶν, ἦλθον οἱ ποταμοί, ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσε· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.” βροχὴν ἐνταῦθα καὶ ποταμοὺς καὶ ἀνέμους μεταφορικῶς τὰς ἀνθρωπίνους λέγων συμφορὰς καὶ δυσπραγίας, οἷον συκοφαντίας, ἐπιβουλάς, πένθη, θανάτους, οἰκείων ἑαποβολάς, ἀλλοτρίων ἐπηρείας, πάντα ὅσα ἂν εἴποι τις τὰ ἐν τῷ βίῳ κακά. Ἄλλ’ C οὐδενὶ εἵκει, φησὶν, ἡ τοιαύτη ψυχὴ· τὸ δὲ αἷτιον, ὅτι ἐπὶ τῆς πέτρας τεθεμελιώται. Πέτραν δὲ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἑαυτοῦ διδασκαλίας καλεῖ. Καὶ γὰρ πέτρας ἰσχυρότερα τὰ

(173) προστάγματα, ^dὑψηλότερον πάντων ποιοῦντα τῶν ἀνθρωπίνων κυμάτων. Ὁ γὰρ ταῦτα μετὰ ἀκριβείας φυλάττων, οὐκ ἀνθρώπων περιέσται μόνον ἐπηρεάζοντων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν δαιμόνων ἐπιβουλευόντων αὐτῷ. Καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ εἰρημένα, μάρτυς ἡμῖν ὁ Ἰωβ, πάσας δεξάμενος τοῦ διαβόλου τὰς προσβολάς, καὶ μείνας ἀκίνητος· μαρτυρήσειαν δ’ ἂν καὶ D οἱ ἀπόστολοι, τῶν κυμάτων τῆς οἰκουμένης προσρηγνυμένων αὐτοῖς, καὶ δῆμων καὶ τυράννων, καὶ οἰκείων καὶ ἀλλοτρίων, καὶ δαιμόνων καὶ διαβόλου, καὶ πάσης μηχανῆς κινηθείσης, πέτρας στερρότερον στάντες, καὶ ταῦτα πάντα διαλύσαντες.

^eΤί τοίνυν τοῦ βίου τούτου μακαριώτερον γένοιτ’ ἂν; Τοῦτο γὰρ οὐ πλοῦτος, οὐ σώματος ἰσχύς, οὐ δόξα, οὐ δυναστεία, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ὑποσχέσθαι δυνήσεται, ἀλλ’ ἡ τῆς ἀρετῆς κτῆσις μόνη. Οὐ γὰρ ἐστιν, οὐκ ἔστι βίον εὐρεῖν ἕτερον κακῶν ἐλεύθερον ἀπάντων, ἀλλ’ ἡ τοῦτον μόνον. Καὶ μάρτυρες ὑμεῖς, οἱ τὰς ἐν τοῖς βασιλείαις εἰδότες ἐπιβουλάς, E οἱ τοὺς θορύβους καὶ τὰς ταραχὰς τὰς ἐν ταῖς τῶν πλουτούντων οἰκίαις. Ἄλλ’ οὐκ ἐν τοῖς ἀποστόλοις τοιοῦτον οὐδέν. Τί οὖν; οὐδὲν γέγονε τοιοῦτον, οὐδὲ ἔπαθόν τι δεινὸν παρ’ οὐδενὸς ἐκεῖνοι; Τὸ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτο μάλιστα πάντων

^s v. 25.

^b συνεχῶν] πολλῶν Edd. ^c ἀπωλείας Edd. Infra ἐν τῷ παρόντι βίῳ F. ^d ὑψηλότερον] ἀνώτερον D. ἰσχυρότερον A. B. C. • ΗΘΙΚΟΝ. Ὅτι τὸν ἐνάρετον οὐδεὶς βλάψαι δύναται· ὁ δὲ ἐν κακίᾳ ζῶν πάντας τρέμει καὶ δέδοικε. B. Paulo ante, οἱ τῶν κυμάτων F.

303 ἐστίν, ὅτι πολλὰς μὲν ὑπέμειναν ἐπιβουλὰς, καὶ πολλοὶ κα-
 τερράγησαν ἐπ' ^ε αὐτῶν οἱ χειμῶνες, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτῶν
 οὐ περιέτρεψαν, οὐδὲ εἰς ἀθυμίαν ἐνέβαλον· ^ε ἀλλὰ γυμνοῖς
 σώμασι παλαίοντες ἐκράτησαν καὶ περιεγένοντο. Καὶ σὺ
 τοίνυν, ἐὰν θέλῃς ταῦτα ποιεῖν μετὰ ἀκριβείας, πάντων κατα-
 γελάσῃ. Κὰν ^η γὰρ ἥς ὠχυρωμένος τῇ τῶν παραινέσεων
 τούτων φιλοσοφία, οὐδὲν σε λυπῆσαι δυνήσεται. Τί γάρ σε
 βλάψει ὁ βουλόμενος ἐπιβουλεύειν; Χρήματά σου ^ι ἀφαιρή-
 σεται; Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀπειλῆς τῆς ^κ ἐκείνων ἐκελεύσθης
 αὐτῶν καταφρονεῖν, καὶ μετὰ τοσαύτης ἀπέχεσθαι τῆς ὑπερ-
 B βολῆς, ὡς μηδὲ παρὰ τοῦ δεσπότητος τί ποτε τοιοῦτον αἰτεῖν.
 Ἀλλ' εἰς δεσμωτήριον ἐμβάλλει; Ἀλλὰ πρὸ τοῦ δεσμωτηρίου
 οὕτω ζῆν ἐκελεύσθης, ὡς καὶ παντὶ ἐσταυρῶσθαι τῷ κόσμῳ.
 Ἀλλὰ λέγει κακῶς; Ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀπήλλαξέ σε τῆς
 ὁδύνης ὁ Χριστὸς, πολὺν σοι ἀπονῆτὶ τῆς ἀνεξικακίας ^λ ἐπαγ-
 γελλόμενος μισθόν, καὶ οὕτω σε καθαρὸν τῆς ἐντεῦθεν ὀργῆς
 καὶ λύπης ποιήσας, ὡς καὶ κελεύσαι ὑπὲρ ^μ αὐτῶν εὔχεσθαι.
 Ἀλλ' ἐλαύνει καὶ μυρίοις ^ν σε περιβάλλει κακοῖς; Ἀλλὰ λαμ-
 πρότερόν σοι ποιεῖ τὸν στέφανον. Ἀλλ' ἀναιρεῖ καὶ κατα-
 σφάττει; Καὶ διὰ ^ο τοῦτο τὰ μέγιστα σε ὠφελεῖ πάλιν,
 τὰ τῶν μαρτύρων σοι ἔπαθλα κατασκευάζων, καὶ ταχύτερον
 C εἰς τὸν ἀκύμαντον λιμένα παραπέμπων, καὶ μείζονος ἀμοιβῆς
 ὑπόθεσιν σοι παρέχων, καὶ τὴν κοινὴν δίκην πραγματεύεσθαι
 σε παρασκευάζων. Ὁ δὲ καὶ μάλιστα πάντων ἐστὶ θαυ-
 μαστότερον· ὅτι οὐ μόνον οὐδὲν παραβλάπτουσιν ^ρ οἱ ἐπι-
 βουλεύοντες, ἀλλὰ καὶ εὐδοκιμωτέρους ποιοῦσι τοὺς ἐπηρεα-
 ζομένους. Οὐ τί γένοιτ' ἂν ἴσον, τοιοῦτον ἐλέσθαι βίον,
 οἷος μόνος ^α οὗτός ἐστιν; Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε στενὴν καὶ τεθ-
 λιμμένην τὴν ὁδὸν, κἀντεῦθεν παραμυθούμενος τοὺς πόνους,
 δείκνυσι πολλὴν αὐτῆς οὔσαν τὴν ἀσφάλειαν, πολλὴν τὴν

^ε αὐτοὺς et p. p. ἐνέβαλλον Edd. ^ε ἀλλὰ om. B. E. F. et pr. D. favente Ge. ἀλλὰ] + καὶ Edd. ^η γὰρ om. A. F. ^ι ἀφαιρεῖσθαι Edd. ^κ ἐκείνων E. et corr. D. ^λ ἐπαγγελλόμενος B. F. ἐπαγγειλάμενος A. τὸν μισθόν E. ^μ αὐτῶν] Sic A. αὐτοῦ E. ἐχθρῶν Edd. ὡς καὶ κελεύσας εὔχεσθαι (om. ceteris) B. C. ὡς κελεύσας εὔχεσθαι D. ὥστε κελεύσαι εὔχεσθαι F. Verba ὑπὲρ ἐχθροῦ vel ὑπὲρ ἐχθρῶν agnoscunt Interpp. ^ν σε om. B. F. ^ο τουτοῦ F. ^ρ οἱ om. A. B. C. F. ^α οὗτος] Sic edidit Sav. Codices οὗτος τοιοῦτός ἐστιν, praeter E. in quo οὗτος deest. Paulo ante τοῦ τοιοῦτον A.

ἡδονὴν, ὥσπερ οὖν καὶ τῆς ἐναντίας πολλὴν τὴν σαθρότητα καὶ τὴν ζημίαν. Καθάπερ γὰρ τῆς ἀρετῆς κἀντεῦθεν ἔδειξε τὰ ἔπαθλα, οὕτω καὶ τῆς κακίας τὰ ἐπίχειρα. Καὶ γὰρ D ὅπερ αἰεὶ λέγω, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, δι' ἀμφοτέρων πανταχοῦ κατασκευάζει τῶν ἀκροατῶν τὴν σωτηρίαν, διὰ τε τοῦ ζήλου τῆς ἀρετῆς, διὰ τε τοῦ τῆς κακίας μίσους. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλόν τινες εἶναι, τὰ μὲν λεγόμενα θαυμάζοντες, τὴν δὲ διὰ τῶν ἔργων οὐ παρέχοντες ἐπίδειξιν, προκαταλαμβάνων αὐτοὺς φοβεῖ λέγων, ὅτι εἰ καὶ καλὰ τὰ εἰρημένα, οὐκ ἀρκεῖ εἰς ἀσφάλειαν ἢ ἀκρόασις, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς διὰ τῶν ἔργων ὑπακοῆς, καὶ τὸ πᾶν ἐν τούτῳ μάλιστά ἐστι. Καὶ ἐνταῦθα καταλείπει τὸν λόγον, τὸν φόβον αὐτοῖς ἑνακμάζοντα ἀφείσ. E Ὡς περ γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς οὐκ ἀπὸ τῶν μελλόντων προ- ἔτρεψε μόνον, βασιλείαν εἰπὼν, καὶ οὐρανούς, καὶ μισθὸν ἄφατον, καὶ παράκλησιν, καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων, τὸ στερρὸν καὶ ἀκίνητον ἐνδειξάμενος τῆς πέτρας· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κακίας οὐκ ἀπὸ τῶν προσδοκ- μένων φοβεῖ μόνον, οἶον τοῦ κοπτομένου δένδρου, καὶ τοῦ 304 πυρὸς τοῦ ἀσβέστου, καὶ τοῦ μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν, (174) καὶ τοῦ λέγειν, “οὐκ οἶδα ὑμᾶς” ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παρόν- των, τῆς πτώσεως λέγω τῆς κατὰ τὴν οἰκίαν. Διὸ καὶ ἐμφαντικώτερον τὸν λόγον ἐποίησεν, ἐπὶ παραβολῆς ὃ αὐτὸ γυμνάζων. Οὐδὲ γὰρ ἦν εἰπεῖν ἴσον, ὅτι ἀχείρωτος ἔσται ὁ ἐνάρετος, καὶ εὐάλωτος ὁ πονηρὸς, καὶ πέτραν θεῖναι, καὶ οἰκίαν, καὶ ποταμούς, καὶ βροχὴν, καὶ ἄνεμον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ἱ “Καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, φησὶ, καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ ὅ τὴν ψάμμον.” Καλῶς δὲ μωρὸν ἐκάλεσε B ὡς τοῦτον. Τί γὰρ ἂν γένοιτο ἀνοητότερον τοῦ οἰκίαν οἰκο- δομοῦντος ἐπὶ τῆς ψάμμον, καὶ τὸν μὲν πόνον ὑπομένοντος, τοῦ δὲ καρποῦ καὶ τῆς ἀναπαύσεως ἀποστερουμένου, καὶ ἀντὶ τούτου κόλασιν ὑπομένοντος; Ὅτι γὰρ καὶ οἱ κακίαν μετιόν- τες κάμνουσι, παντὶ που δῆλόν ἐστι· καὶ γὰρ x καὶ ὁ ἄρπαξ, καὶ ὁ μοιχὸς, καὶ ὁ συκοφάντης πολλὰ πονοῦσι καὶ ταλαιπω-

Ἱ ἀκμάζοντα A.   * αὐτὸν F.   † Καὶ om. A. Totum comma deest in B. C. D. F. et duobus Mosqq. Posteriorem partem, quae a v. ὅστις incipit, om. A. cum tribus Mosqq.   ὡς τῆς ψάμμον E.

ω τὸν τοιοῦτον A.   x καὶ om. B. C. F.

ροῦνται, ὥστε τὴν αὐτῶν κακίαν εἰς τέλος ἀγαγεῖν· ἀλλ' οὐ μόνον οὐδὲν ἀπὸ τῶν πόνων τούτων καρποῦνται ^γ τὸ κέρδος, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ὑπομένουσι τὴν ζημίαν. Ἐπεὶ καὶ ὁ Παῦλος ^z τοῦτο αἰνιττόμενος ἔλεγεν· ⁹ “ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα αὐ-
C τοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς ^a αὐτοῦ θερίσει φθοράν.” Τούτῳ εἰκόασι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ψάμμου οἰκοδομοῦντες· οἷον οἱ ἐπὶ πορνείᾳ, οἱ ἐπὶ ἀσελγείᾳ, ^b οἱ ἐπὶ μέθῃ, οἱ ἐπὶ θυμῷ, οἱ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι.

Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἀχαάβ, ἀλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ Ἡλίας. Καὶ γὰρ παράλληλα θέντες τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν, ἀκριβέστερον εἰσόμεθα τὸ διάφορον. Ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς πέτρας ὠκοδόμησεν, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ψάμμου· διὸ καὶ βασιλεὺς ὢν ἐδεδόκει καὶ ἔτρεμε τὸν προφήτην, τὸν τὴν μηλωτὴν ἔχοντα μόνον. Τοιοῦτοι οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' οὐχ οἱ ἀπόστολοι· διὸ καὶ
D ὀλίγοι ὄντες καὶ δεδεμένοι, τῆς πέτρας ἐνεδείκνυντο τὸ στεργ-
ρόν· ἐκεῖνοι δὲ καὶ πολλοὶ καὶ ὠπλισμένοι, τῆς ψάμμου τὸ ἀσθενές. Καὶ γὰρ ἔλεγον· ¹⁰ “τί ^c ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις;” Ὁρᾷς ἐν ἀπορίᾳ ὄντας, οὐ τοὺς ὑποχειρίους καὶ δεδεμένους, ἀλλὰ τοὺς κατέχοντας καὶ δεσμεύοντας; οὐ τί γένοιτ' αὐ καινότερον; Σὺ κατέχεις καὶ διαπορεῖς; Καὶ μάλα εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τῆς ψάμμου πάντα ὠκοδόμησαν, διὰ τοῦτο καὶ ἀσθενέστεροι πάντων ἦσαν. Διὰ τοῦτο καὶ
E πάλιν ἔλεγον· ¹¹ “τί ποιεῖτε βουλόμενοι ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου;” ^d Τί φησι; Σὺ μαστίζεις, καὶ
F σὺ φοβῇ; σὺ ἐπηρεάζεις, καὶ σὺ δέδοικας; σὺ κρίνεις, καὶ σὺ τρέμεις; Οὕτως ἀσθενὴς ἢ κακία. Ἀλλ' οὐχ οἱ ἀπόστολοι οὕτως, ^e ἀλλὰ πῶς; ¹² “οὐ δυνάμεθα ἡμεῖς ^f εἶδομεν καὶ ἡκού-
σαμεν μὴ λαλεῖν.” Εἶδες φρόνημα ὑψηλόν; εἶδες πέτραν κυμάτων καταγελῶσαν; εἶδες οἰκίαν ἄσειστον; Καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι οὐ μόνον οὐδὲ ἐγίνοντο αὐτοὶ δειλοὶ δι'
305 ὧν ἐπεβουλευόντο, ἀλλ' ὅτι καὶ πλεῖον ἐλάβανον θάρσος, κακείνους εἰς μεῖζονα ^g ἐνέβαλον ἀγωνίαν. Καὶ γὰρ ὁ τὸν

⁹ Gal. vi. 8.¹⁰ Act. iv. 16.¹¹ Act. v. 28.¹² Act. iv. 20.

^γ τὸ] τι A. τὸ om. F. ^z τοῦτο] τὸ αὐτὸ Edd. ^a αὐτοῦ om. B. F. ^b Verba οἱ ἐπὶ μέθῃ desunt in B. E. F. et praetermiserunt Interpp. ^c ποιήσωμεν B. D. F. ^d τί φησι om. D. in ceteris τί deest: sed tuentur Interpp. Mox δέδιας Edd. ^e Verba ἀλλὰ πῶς desunt in Edd. ^f εἶδομεν] οἶδαμεν A. C. D. ἐωράκομεν F. ^g ἐνέβαλλον B. D. F.

ἀδάμαντα πλήττων, αὐτός ἐστιν ὁ πληττόμενος· καὶ ὁ τὰ κέντρα λακτίζων, αὐτός ἐστιν ὁ κεντούμενος, καὶ τὰ χαλεπὰ δεχόμενος τραύματα· καὶ ὁ τοῖς ἐναρέτοις ἐπιβουλευών, αὐτός ἐστιν ὁ κινδυνεύων. Ἡ γὰρ κακία τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀσθενεστέρα γίνεται, ὅσῳ περ ἂν πρὸς τὴν ἀρετὴν παρατάττηται. Καὶ καθάπερ ὁ πῦρ ἐν ἱματίῳ δεσμῶν, τὴν μὲν φλόγα οὐκ ἔσβεσε, τὸ δὲ ἱμάτιον ἔδαπάνησεν· οὕτως ὁ τοῖς ἐναρέτοις ἐπηρεάζων, καὶ κατέχων, καὶ δεσμεύων, ἐκείνους μὲν λαμπροτέρους εἰργάσατο, ἑαυτὸν δὲ ἠφάνισε. Καὶ γὰρ ^h ὅσα ἂν B δεινὰ πάθῃς ἐπιεικῶς ζῶν, τοσοῦτῳ γέγονας ἰσχυρότερος· ὅσῳ γὰρ ⁱ τιμῶμεν φιλοσοφίαν, τοσοῦτῳ μᾶλλον οὐδενὸς δεησόμεθα· καὶ ὅσῳ ἂν μηδενὸς δεηθῶμεν, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἰσχυροὶ γινόμεθα καὶ πάντων ἀνώτεροι. ^k Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἰωάννης· διὸ ἐκείνους μὲν οὐδεὶς ἐλύπει, αὐτὸς δὲ ἐλύπει τὸν Ἡρώδην· καὶ ὁ μὲν μηδὲν ἔχων, κατεξανέστη τοῦ κρατοῦντος· ὁ δὲ διάδημα καὶ ἀλουργίδα καὶ μυρίαν φαντασίαν περιβεβλημένος, τρέμει καὶ δέδοικε τὸν πάντων γεγυμνωμένον, καὶ οὐδὲ ἀποτετμημένον τὴν κεφαλὴν ἀδεῶς ἰδεῖν ^l ἐδύνατο. Ὅτι γὰρ C ^m καὶ μετὰ τελευτὴν ἀκμάζοντα εἶχε τὸν φόβον, ἄκουσον τί φησιν· ¹³ “οὗτός ἐστιν ὁ Ἰωάννης, ὃν ἀνείλον ἐγώ.” Τὸ δὲ, ἀνείλον, οὐκ ἐπαιρομένου ἦν, ἀλλὰ τὸν φόβον παραμυθουμένου, καὶ πείθοντος τὴν ψυχὴν τὴν ταραττομένην ἀναμνησθῆναι, ὅτι αὐτὸς αὐτὸν ἔσφαξε. Τοσαύτη τῆς ἀρετῆς ἡ (175) ἰσχὺς, ὅτι καὶ μετὰ τελευτὴν τῶν ζώντων ἐστὶ δυνατωτέρα. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡνίκα ἔζη, οἱ τὰ πολλὰ κεκτημένοι χρήματα πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι ἔλεγον· ¹⁴ “τί ⁿ ποιήσομεν;” Τοσαῦτα ἔχετε, καὶ παρὰ τοῦ μηδὲν ἔχοντος βούλεσθε μαθεῖν τῆς ὑμετέρας εὐημερίας τὴν ὁδόν; παρὰ τοῦ πένητος οἱ πλουτοῦντες; παρὰ τοῦ ^o μηδὲ οἰκίαν ἔχοντος οἱ στρατευόμενοι; D Τοιοῦτος καὶ ὁ Ἡλίας ἦν· διὸ καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς παρρήσιας τῷ δῆμῳ διελέγετο. Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγε, “γεννήματα ἔχιδνῶν.” οὗτος δὲ, ¹⁵ “ἕως πότε χωλανεῖτε ἐπ’ ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν;” Καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν, ¹⁶ “^p ἐφόνευσας καὶ ἐκλη-

¹³ Matth. xiv. 2: coll. Luc. ix. 9.¹⁴ Luc. iii. 10.¹⁵ 3 Reg. xviii. 21.¹⁶ 3 Reg. xxi. 19.^h ὅσῳ A. ⁱ τιμῶμεν] ἂν ἐπιτείνωμεν F. et sic edidit Sav. invitis Interpp. ^k Τοιοῦτος] Οὕτως Edd. ^l δύναται B. E. ^m καὶ om. B. C. D. F. μετὰ τὴν τελευτὴν A. F. ⁿ ποιήσομεν B. F.^o μηδὲ] οὐδὲ Edd. ^p Vid. adnot.

ρονόμησας” ὁ δὲ ἔλεγεν, ¹⁷ “οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναικα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου.” Εἶδες τὴν πέτραν; εἶδες τὴν ψάμμον; πῶς εὐκόλως καταπίπτει; πῶς εἵκει ταῖς συμφοραῖς; πῶς περιτρέπεται, καὶ μετὰ βασιλέως, καὶ μετὰ πλήθους ἢ, καὶ μετὰ δυναστείας; Ἀπάντων γὰρ τοὺς μετι-
Eόντας αὐτὴν ἀναισθητοτέρους ποιεῖ. Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς καταπίπτει, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς συμφορᾶς. “Καὶ ^a γὰρ ἦν, φησὶν, ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη.” Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ τῶν τυχόντων ὁ κίνδυνος, ἀλλ’ ὑπὲρ ψυχῆς, ὑπὲρ ἐκπτώσεως οὐρανῶν καὶ τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἰ ἀγαθῶν. Μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ ἐκείνων, πάντων ἀθλιώτερον ὁ ταύτην διώκων βιώσεται βίον,
306 ἀθυμίαις διηνεκέσι, δειλίαις, φροντίσιν, ἀγωνίαις συζῶν ὅπερ οὖν καὶ τις σοφὸς αἰνιττόμενος ἔλεγε· ¹⁸ “φεύγει ἀσεβῆς, οὐδενὸς διώκοντος.” Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τὰς σκίας τρέμουνσι, τοὺς φίλους ὑποπτεύουσιν, τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς οἰκέτας, τοὺς εἰδότας, τοὺς οὐκ εἰδότας αὐτοὺς, καὶ πρὸ τῆς κολάσεως ἐνταῦθα τὴν ἐσχάτην τίνουσι κόλασιν. Καὶ ταῦτα πάντα δηλῶν ὁ Χριστὸς ἔλεγε· “καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς ^b μεγάλη” εἰς τὸ προσηκόν τέλος κατακλείων τὰ καλὰ ταῦτα παραγγέλματα, καὶ τοὺς σφόδρα ἀπίστους ἰ πείθων καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων φεύγειν κακίαν. Εἰ γὰρ καὶ μείζων ὁ περὶ τῶν
Bμελλόντων λόγος, ἀλλὰ τοὺς παχυτέρους οὗτος μᾶλλον ἰ ἱκανὸς κατασχεῖν, καὶ ἀπαγαγεῖν τῆς πονηρίας. Διὸ καὶ εἰς ^w αὐτὸ κατέληξεν, ὥστε ἑναυλον εἶναι τὴν ὠφέλειαν αὐτοῖς. Πάντα τοίνυν ταῦτα ^x συνειδότες, καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα, φύγωμεν κακίαν, ζηλώσωμεν ἀρετὴν, ἵνα μὴ μάτην μηδὲ εἰκὴ κάμνωμεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀπολαύσωμεν ἀσφαλείας, καὶ τῆς ἐκεῖ μετὰσχωμεν δόξης ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹⁷ Marc. vi. 18.¹⁸ Prov. xxviii. 1.

^a γὰρ om. A. μεγάλη] + σφόδρα Edd. contra meos et Mosqq. omnes. ἰ ἀγαθῶν] καλῶν A.C. κακῶν B. ^b μεγάλη] + σφόδρα E. ἰ πείθων om. B.C.E. et pr. D. πείθων καὶ] ἐνάγων Sav. mar. καὶ om. A. B.C.D. Mox κακίαν om. iidem, nec legisse videtur Arm. Locus sic legitur in F. καὶ τοὺς σφόδρα ἀπίστους ἀπὸ τῶν παρόντων πείθων. Εἰ γὰρ κ. τ. ε. ἰ ἱκανός] + ἦν Edd. ^w αὐτὸν Edd. ^x συνειδότες E. p. p. φύγωμεν τὴν κακίαν Edd.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΕ.

¹ Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, C
ἐξεπλήρσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

ΚΑΙ μὴν ἀκόλουθον ἦν ἀλγεῖν αὐτοὺς πρὸς τὸ φορτικὸν
τῶν εἰρημένων, καὶ ναρκᾶν πρὸς τὸ ὕψος τῶν ἐπιτεταγμέ-
νων· νῦν δὲ τοσαύτη ἡ ἰσχὺς τοῦ διδάσκοντος ἦν, ὡς πολ-
λοὺς αὐτῶν καὶ ἐλεῖν, καὶ εἰς θαῦμα μέγιστον ἐμβαλεῖν, καὶ
πείσαι διὰ τὴν ἡδονὴν τῶν εἰρημένων, μὴδὲ παυομένου τοῦ D
λέγειν ἀποστῆναι λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ὅρους
κατέβη, ἀπέστησαν οἱ ἀκροαταί, ἀλλὰ καὶ οὕτω τὸ θέατρον
ἅπαν ἠκολούθησε· τοσοῦτον ἐνέθηκεν αὐτοῖς τῶν εἰρημένων
ἔρωτα. Ἐξεπλήρσοντο δὲ αὐτοῦ μάλιστα τὴν ἐξουσίαν.
Οὐ γὰρ εἰς ἕτερον ἀναφέρων, ὡς ὁ προφήτης ^a καὶ Μωϋσῆς,
ἔλεγεν ἄπερ ἔλεγεν, ἀλλὰ πανταχοῦ ἐαυτὸν ἐνδεικνύμενος
εἶναι τὸν τὸ κύριος ἔχοντα. Καὶ γὰρ νομοθετῶν συνεχῶς
προσετίθει· “ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν” καὶ τῆς ἡμέρας ἀναμιμ-
νήσκων ἐκείνης, ἐαυτὸν ἐδείκνυ τὸν δικάζοντα εἶναι, καὶ διὰ
τῶν κολάσεων, καὶ διὰ τῶν τιμῶν. Καίτοι καὶ ἐντεῦθεν E
(176) θορυβηθῆναι εἰκὸς ἦν. Εἰ γὰρ διὰ τῶν ἔργων ὁρῶντες ἐπι-
δεικνύμενον αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν ἐλίθασον οἱ γραμματεῖς καὶ
ἡ λαὸν· ὅπου ῥήματα ἦν μόνον τοῦτο ἐμφαίνοντα, πῶς οὐκ
εἰκὸς ἦν αὐτοὺς σκανδαλίζεσθαι, καὶ μάλιστα ὅποτε ἐν προ-
οιμίῳ ταῦτα ἐλέγετο, καὶ πρὶν ἢ πείραν αὐτὸν δεδωκέναι 307
τῆς ἐαυτοῦ δυνάμεως; Ἀλλ’ ὅμως οὐδὲν τούτων ἔπασχον·
ὅταν γὰρ ψυχὴ καὶ διάνοια εὐγνώμων ἦ, ῥαδίως πείθεται
τοῖς τῆς ἀληθείας λόγοις. Διὰ δὲ τοῦτο ἐκείνοι μὲν, καὶ
τῶν σημείων ἀνακηρυττόντων αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἐσκανδα-
λίζοντο· οὗτοι δὲ λόγων ψιλῶν ^b ἀκούοντες, ἐπείθοντο καὶ
ἠκολούθουν. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς αἰνιττόμενος

¹ Cap. VII. v. 28.

HOM. XXV. Haec Hom. cum quatuor seqq. desunt in cod. B.
^a καὶ om. D. ὡς οἱ προφῆται καὶ Μωϋσῆς F. sicut M. ac prophetae
Ge. Arm. ^b ἀκούσαντες A. C. D. λόγον ἀκούοντες ψιλὸν Edd.

ἔλεγεν, ὅτι “ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί” οὐχὶ τῶν ἀρχόντων τινές, οὐδὲ τῶν γραμματέων, ἀλλ’ ὅσοι κακίας ἦσαν ἀπηλλαγμένοι, καὶ γνώμην εἶχον ἀδέκαστον. Διὰ παντὸς
 B δὲ τοῦ εὐαγγελίου τούτους ὀρᾷς αὐτῷ προσηλωμένους. Καὶ γὰρ ἡνίκα ἔλεγε, μετὰ σιγῆς ἤκουον, οὐδὲν παρεμβάλλοντες, οὐδὲ διακόπτοντες τὴν ἀκολουθίαν, οὐδὲ ἀποπειρώμενοι καὶ λαβὴν ἐπιθυμοῦντες εὐρεῖν, καθάπερ οἱ Φαρισαῖοι· καὶ μετὰ τὴν δημηγορίαν ἠκολούθουν πάλιν θαυμάζοντες. Σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ δεσπότου τὴν σύνεσιν, πῶς ποικίλλει τὴν ὠφέλειαν τῶν παρόντων, ἀπὸ θαυμάτων εἰς λόγους ἐμβαίνων, καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς τῶν λόγων διδασκαλίας εἰς θαύματα μεταβαίνων. Καὶ γὰρ πρὶν ἢ ἀναβῆναι εἰς τὸ ὄρος, πολ-
 λούς ἐθεράπευσε, προοδοποιῶν τοῖς λεγομένοις· καὶ μετὰ τὸ
 C τὴν μακρὰν ταύτην ἀπαρτίσαι δημηγορίαν, πάλιν ἐπὶ θαύματα ἔρχεται, βεβαιῶν ἐκ τῶν γινομένων τὰ εἰρημένα. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς ἐξουσίαν ἔχων ἐδίδασκεν, ἵνα μὴ νομισθῇ κόμπος εἶναι καὶ αὐθαδισμὸς οὗτος τῆς διδασκαλίας ὁ τρόπος, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις ^d τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, ὡς ἐξουσίαν ἔχων ^e θεραπεύειν, ἵνα μηκέτι θορυβῶνται ὀρῶντες αὐτὸν οὕτω διδάσκοντα, ὅποτε καὶ τὰ θαύματα οὕτως ἐποίει. ² “Καταβάντι γὰρ αὐτῷ ^f ἀπὸ τοῦ ὄρους, προσῆλθε λεπρὸς λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.” Πολλὴ ἡ σύνεσις καὶ ἡ πίστις τοῦ προσελθόντος. Οὐ γὰρ διέκοψε τὴν δι-
 D δασκαλίαν, οὐδὲ ἔτεμε τὸ θέατρον, ἀλλ’ ^g ἀνέμεινε τὸν προσήκοντα καιρὸν, καὶ καταβάντι αὐτῷ προσέρχεται. Καὶ οὐχ ἀπλῶς, ^h ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος, καὶ πρὸ τῶν γονάτων αὐτὸν παρακαλεῖ, ὡς ἕτερός φησιν εὐαγγελιστῆς, καὶ μετὰ γνησίας τῆς πίστεως, καὶ τῆς προσηκούσης περὶ αὐτοῦ δόξης. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἐὰν ἀξιώσης τὸν θεόν· οὐδέ, ἐὰν εὕξῃ· ἀλλ’, “ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.” Οὐδὲ εἶπε· κύριε, καθάρισον· ἀλλ’ αὐτῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέπει, καὶ κύριον ⁱ ποιεῖ τῆς διορθώσεως, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ

² Cap. VIII. v. 1, 2.

^c οὐδὲ] Sic E. F. vulgo οὔτε. ^d τὸ αὐτὸ om. A. C. D. E.
^e θεραπεύει F. καὶ ὡς ἐξ. ἔχων θεραπεύει Edd. ^f Verba ἀπὸ τοῦ ὄρους desunt in C. D. E. F. et 3 Mosqq. ὄρους] + ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ Edd. contra meos et Mosqq. omnes. ^g ἀνέμεινε A. F. ἀναμένει D. ^h ἀλλὰ] + καὶ Edd. p. p. πρὸς τῶν γονάτων pr. E. et sic ed. Sav. ⁱ ποιεῖται Edd.

μαρτυρεῖ ἅπασαν. Τί οὖν, φησὶν, εἰ ἐσφαλμένη ἡ δόξα τοῦ
λεπροῦ ἦν; Καταλῦσαι αὐτὴν ἐχρῆν, καὶ ἐπιτιμῆσαι, καὶ E
διορθῶσαι. Ἄρ' οὖν τοῦτο ἐποίησεν; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ
τοῦναντίον ἅπαν, καὶ συνίστησι καὶ βεβαιοῖ τὸ εἰρημένον.
Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ εἶπε, καθάρθητι· ἀλλὰ, ³“θέλω, καθα-
ρίσθητι.” ἵνα μηκέτι τῆς ὑπονοίας τῆς ἐκείνου, ἀλλὰ τῆς
γνώμης τῆς αὐτοῦ τὸ δόγμα γένηται. Ἄλλ' οὐχ οἱ ἀπόσ-
τολοι οὕτως, ἀλλὰ πῶς; Ἐπειδὴ ὁ δῆμος ἐξεπλήττετο ἅπας,
ἔλεγον· ⁴“τί προσέχετε ἡμῖν, ὡς ἰδία δυνάμει ἢ ἐξουσία 308
πεποικηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;” Ὁ δὲ δεσπότης, καίτοι
πολλὰ μέτρια φθεγζάμενος πολλάκις, καὶ καταδεέστερα τῆς
αὐτοῦ δόξης, ὥστε πῆξαι τὸ ^kδόγμα ἐνταῦθα τῶν ἐκπληττο-
μένων αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἐξουσίᾳ, ¹τί φησι; “θέλω, καθαρῶς ἵσθητι.”
Καίτοι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ποιήσας σημεῖα, οὐδαμοῦ
φαίνεται τοῦτο εἰρηκῶς τὸ ῥῆμα. Ἐνταῦθα μέντοι ὥστε
κυρῶσαι τὴν ὑπόνοιαν καὶ τοῦ δήμου παντός καὶ τοῦ λεπροῦ
τὴν περὶ τῆς ἐξουσίας, διὰ τοῦτο προσέθηκε, θέλω. Καὶ
οὐκ εἶπε μὲν τοῦτο, οὐκ ἐποίησε δέ· ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον
εὐθέως ἠκολούθησεν. Εἰ δὲ μὴ καλῶς ἔλεγεν, ἀλλὰ βλασ- B
φημία ἦν τὸ εἰρημένον, ἔδει διακοπῆναι τὸ ἔργον. Νυνὶ δὲ
καὶ εἶξεν ἡ φύσις ἐπιταττομένη, καὶ μετὰ τοῦ προσήκοντος
τάχους, καὶ μείζονος ἢ ὁ εὐαγγελιστῆς εἶπε. Καὶ γὰρ
(177) τὸ, εὐθέως, πολὺ βραδύτερόν ἐστι τοῦ τάχους τοῦ κατὰ
τὸ ἔργον γεγεννημένου. Οὐχ ἀπλῶς δὲ εἶπε, “θέλω, καθα-
ρίσθητι” ἀλλὰ καὶ “τὴν χεῖρα ἐκτείνας ^mἤψατο” ὃ δὴ
μάλιστα ἄξιον ζητήσεως. Τίνος γὰρ ἔνεκεν θελήματι καθαί-
ρων αὐτόν καὶ λόγῳ, τὴν τῆς χειρὸς προσέθηκεν ἀφήν;
Ἐμοὶ δοκεῖ δι' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἵνα δείξῃ καὶ ἐντεῦθεν,
ὅτι οὐχ ὑπόκειται τῷ νόμῳ, ἀλλ' ἐπὶ κεῖται· καὶ ὅτι τῷ κα-
θαρῶ λοιπὸν οὐδὲν ἀκάθαρτον. Διὰ δὲ τοῦτο Ἐλισσαῖος μὲν
οὐδὲ ⁿἑώρα τὸν Νεεμάν, ἀλλὰ καὶ σκανδαλισθέντα ἰδὼν, C
ἐπειδὴ μὴ ἐξῆλθε ^oκαὶ ἤψατο, τηρῶν τοῦ νόμου τὴν ἀκρί-
βειαν, οἵκοι μένει, καὶ πέμπει πρὸς τὸν Ἰορδάνην αὐτὸν λου-

³ v. 3.⁴ Act. iii. 12.

^k Post δόγμα interpungunt Interpp. Rectius Sav. Singularem lectionem habet F. ἐνταῦθα βεβαιοῖ τὸ παρὰ τοῦ λεπροῦ ῥηθέν· τί γὰρ φησι; ¹ τί om. A. τί γάρ φησι; D. F. ^m ἤψατο] + αὐτοῦ Edd. ⁿ ὅρῳ E. F. ^o καὶ] μηδὲ Edd.

σόμενον. Ὁ δὲ δεσπότης ^p δεικνύς ὅτι οὐχ ὡς δούλος, ἀλλ' ὡς κύριος θεραπεύει, καὶ ἄπτεται. Οὐ γὰρ ἡ χεὶρ ἀπὸ τῆς λέπρας ἐγένετο ἀκάθαρτος, ἀλλὰ τὸ σῶμα τὸ λεπρὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς τῆς ἁγίας καθίστατο καθαρὸν. Οὐ γὰρ δὴ μόνον σώματα παρεγένετο θεραπεύσων, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν ^a εἰς φιλοσοφίαν ἐνάζων. Ὡς περ ^r οὖν χερσὶν ἀνίπτοις ἐσθίειν οὐκέτι λοιπὸν ἐκώλυσε, τὸν ἄριστον ἐκείνον εἰσάγων νόμον, **Δ** τὸν περὶ τῆς τῶν βρωμάτων ἀδιαφορίας· οὕτω δὴ καὶ ἐν ταῦθα λοιπὸν παιδεύων, ὅτι τῆς ψυχῆς ἐπιμελεῖσθαι χρὴ, καὶ τῶν ἔξωθεν ἀπαλλαγέντας καθαρμῶν ἐκείνην ἀποσμήχειν, καὶ τὴν αὐτῆς λέπραν δεδοικέναι ^s μόνην, ὅπερ ἐστὶν ἁμαρτία· (τὸ γὰρ λεπρὸν εἶναι οὐδὲν κώλυμα εἰς ἀρετήν) ^t πρῶτος αὐτὸς ἄπτεται τοῦ λεπροῦ, καὶ οὐδεὶς ἐγκαλεῖ. Οὐδὲ γὰρ ἦν διεφθαρμένον τὸ δικαστήριον, οὐδὲ ὑπὸ φθόνου κατεχόμενοι οἱ ^v θεαταί. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον οὐκ ἐπέσκηψαν, ἀλλὰ καὶ ἐξεπλάγησαν τὸ θαῦμα, καὶ παρεχώρησαν, ἀπὸ **Ε** τε τῶν εἰρημένων, ἀπὸ τε τῶν γινομένων τὴν ^w ἀμήχανον αὐτοῦ δύναμιν προσκυνήσαντες.

Θεραπεύσας τοίνυν αὐτοῦ τὸ σῶμα, κελεύει ⁵ “μηδενὶ εἰπεῖν, ἀλλὰ δεῖξαι ἑαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσενεγκεῖν τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.” Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐκέλευσε ^x μηδενὶ εἰπεῖν, ἵνα μὴ κακουργήσωσι περὶ τὴν διάκρισιν τοῦ καθαρμοῦ, σφόδρα **309** ἀνοήτως τοῦτο ὑποπτεύοντες. Οὐ γὰρ οὕτως ἐκάθηρεν, ὡς καὶ ἀμφισβητήσιμον εἶναι τὸν καθαρμόν· ἀλλὰ μηδενὶ εἰπεῖν κελεύει, διδάσκων τὸ ἀκόμπαστον καὶ ἀφιλότιμον. Καίτοι γε ἤδει, ὅτι οὐ πεισθήσεται ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀνακηρύξει τὸν εὐεργέτην· ἀλλ' ὅμως τὸ αὐτοῦ ποιεῖ. Πῶς οὖν ἀλλαχοῦ κελεύει εἰπεῖν; φησὶν. Οὐχὶ ἑαυτῷ περιπίπτων, οὐδὲ ἐναντιούμενος, ἀλλὰ παιδεύων εὐγνώμονας εἶναι. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ ἀνακηρύττειν ἑαυτὸν ἐκέλευσεν, ἀλλὰ ⁶ δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ· διὰ μὲν τοῦ λεπροῦ τούτου ἀτύφους ἡμᾶς παρασκευάζων καὶ ἀκενοδόξους, διὰ δὲ ἐκείνου, εὐχαρίστους καὶ εὐγνώμονας εἶναι, καὶ

⁵ v. 4.⁶ Luc. xvii. 18.

^p δεικνύς] Sic Ep. Sav. codices δείκνυσι. ^a εἰς] ἐπὶ A. C. D. F.
^r οὖν] + καὶ Edd. p. p. ἐκώλυε F. ^s μόνον Edd. ^t πρῶτος] διά
 τοι τοῦτο πρῶτος A. F. ^v θεαταί] Sic Verss. ἀκροαταί D. F.
^w ἀμαχον F. ^x μηδενὶ] + μηδὲν Edd.

παιδεύων πανταχοῦ τῶν γινομένων τὴν εὐφημίαν ἀναφέρειν τῷ δεσπότῃ. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ οἱ ἄνθρωποι νο- B
σοῦντες μὲν μέμνηνται τοῦ θεοῦ, τῆς δὲ ἀρρώστιας ἀπαλα-
λαγέντες ῥαθυμότεροι γίνονται, κελεύων διηνεκῶς καὶ νοσοῦν-
τας καὶ ὑγιαίνοντας προσέχειν τῷ δεσπότῃ, φησί· “δὸς δόξαν
τῷ θεῷ.” Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ δεῖξαι ἑαυτὸν ἐκέλευσε τῷ
ιερεῖ, καὶ δῶρον προσενεγκεῖν; Πάλιν τὸν νόμον ἐνταῦθα
ἀναπληρῶν. Οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ αὐτὸν παρέλκεν, ^γ οὐδὲ
πανταχοῦ ἐφύλαττεν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν τοῦτο ἐποίει, ποτὲ
δὲ ἐκείνο· ^z τούτῳ μὲν τῇ μελλούσῃ φιλοσοφία προοδοποιῶν,
ἐκείνῳ δὲ τὴν ἀναίσχυτον τῶν Ἰουδαίων τέως κατέχων
γλῶτταν, καὶ συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ. Καὶ τί C
θαυμάζεις, εἴγε ἐν προοιμίῳ αὐτὸς τοῦτο ἐποίησεν, ὅπου
γε καὶ οἱ ἀπόστολοι μετὰ τὸ κελευσθῆναι εἰς τὰ ἔθνη ἀπελ-
θεῖν, καὶ τὰς θύρας ἀνοιγῆναι τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην δι-
δασκαλίας, καὶ τὸν νόμον ^a ἐγκλεισθῆναι, καὶ ἀνανεωθῆναι τὰ
^b προστάγματα, καὶ τὰ παλαιὰ ἀναπαύσασθαι ἅπαντα, φαί-
νονται ποτὲ μὲν τηροῦντες τὸν νόμον, ποτὲ δὲ αὐτὸν πα-
ρατρέχοντες; Καὶ τί τοῦτο, φησί, πρὸς τὴν τοῦ νόμου
συντελεῖ φυλακὴν, ^c τὸ εἰπεῖν, “δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ;”
Οὐ τὸ τυχόν. Καὶ γὰρ νόμος ἦν παλαιός, τὸν λεπρὸν κα-
θαρθέντα μὴ ἑαυτῷ τὴν δοκιμασίαν ἐπιτρέπειν τοῦ καθα- D
ρισμοῦ, ἀλλὰ φαίνεσθαι τῷ ἱερεῖ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς
(178) ἐκείνου παρέχειν τὴν ἀπόδειξιν, καὶ ἀπὸ τῆς ψήφου ταύτης
ἐγκρίνεσθαι τοῖς καθαροῖς. Εἰ γὰρ μὴ εἶπεν ὁ ἱερεὺς, ὅτι
^d κεκάθαρται ὁ λεπρὸς, ἔτι μετὰ τῶν ἀκαθάρτων ἔμενεν ἔξω
τῆς παρεμβολῆς. Διὸ φησι, “δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ
προσένεγκε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε Μωϋσῆς.” Οὐκ εἶπεν,
ὃ προστάσσω ἐγώ· ἀλλὰ τέως παραπέμπει τῷ νόμῳ, παν-
ταχόθεν ἀπορράπτων αὐτῶν τὰ στόματα. Ἴνα γὰρ μὴ
λέγωσιν, ὅτι τῶν ἱερέων τὴν δόξαν ἥρπασε, τὸ μὲν ἔργον
αὐτὸς ἐπλήρωσε, τὴν δὲ δοκιμασίαν ἐκείνοις ἐπέτρεψε, καὶ E
κριτὰς αὐτοὺς ἐκάθισε τῶν οἰκείων θαυμάτων. Τοσοῦτον γὰρ
ἀπέχω μάχεσθαι, φησὶν, ἢ Μωϋσῇ, ἢ τοῖς ἱερεῦσιν, ὅτι καὶ

^γ οὐδὲ] ὡς περ οὐδὲ Edd. οὔτε bis E. ^z τούτῳ . . . ἐκείνῳ] Sic
Ep. Arm. et codd. τοῦτο . . . ἐκείνο Edd. favente Ge. ^a ἐκκλει-
σθῆναι E. F. ^b Sic Edd. et Verss. codices πράγματα. Cf. supra
p. 194 C. Mox ἀναπαύεσθαι F. ^c Verba τὸ εἰπεῖν . . . τῷ ἱερεῖ
desunt in C. D. F. sed legerunt Interpp. ^d κεκαθάρισται Edd.

τοὺς παρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντας εἰς τὸ πείθεσθαι ἐκείνοις ἐνάγω. Τί δέ ἐστιν, "εἰς μαρτύριον αὐτοῖς;" Εἰς ἔλεγχον, εἰς ἀπόδειξιν, εἰς κατηγορίαν, εἰς ἀγνωμονῶσιν. Ἐπειδὴ
 310 γὰρ ἔλεγον, ὡς πλάνον καὶ ἀπατεῶνα διώκομεν, ὡς ἀντί-
 θεον καὶ παράνομον· σύ μοι μαρτυρήσεις, φησὶ, κατ' ἐκείνον
 τὸν καιρὸν, ὅτι οὐ παράνομος ἐγώ. Καὶ γὰρ θεραπεύσας
 σε παραπέμπω τῷ νόμῳ καὶ τῇ τῶν ἱερέων δοκιμασίᾳ· ὅπερ
 τιμῶντος ἦν τὸν νόμον, καὶ θαυμάζοντος τὸν Μωϋσέα, καὶ
 οὐκ ἐναντιούμενου τοῖς παλαιοῖς δόγμασιν. Εἰ δὲ μηδὲν
 ἐμελλον κερδαίνειν, κἀντεῦθεν μάλιστα τὴν πρὸς τὸν νόμον
 αὐτοῦ καταμαθεῖν ἐστὶ τιμὴν, ὅτι καὶ προειδὼς οὐδὲν καρπω-
 σομένους, τὰ αὐτοῦ πάντα ἐπλήρου. Καὶ γὰρ προῆδει τοῦτο
 αὐτὸ, καὶ προεῖπεν. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, εἰς διόρθωσιν αὐτῶν,
 οὐδὲ εἰς διδασκαλίαν· ἀλλ', "εἰς μαρτύριον αὐτοῖς," του-
 B τέστιν, εἰς κατηγορίαν, καὶ εἰς ἔλεγχον, καὶ εἰς μαρτυρίαν,
 ὅτι ^e τὰ παρ' ἐμοῦ πάντα γέγονε· καὶ προειδὼς ἀδιορθώτους
 μένοντας, οὐδὲ οὕτως ^f ἐνέλιπον ἅπερ ποιῆσαι ἐχρὴν· ἐκείνοι
 δὲ τὴν οἰκείαν ἔμενον διατηροῦντες κακίαν. Τοῦτο γοῦν καὶ
 ἀλλαχοῦ ^g φησὶ· "κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν
 ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε
 ἥξει τὸ τέλος." τοῖς ἔθνεσι, τοῖς οὐχ ὑπακούουσιν, τοῖς οὐ
 πειθομένοις. "Ἰνα γὰρ μή τις λέγῃ, καὶ τίνος ἕνεκεν πᾶσι
 κηρύττεις, εἰ μὴ πάντες μέλλουσι πείθεσθαι; ἵνα τὰ ἐμαντοῦ
 πάντα φανῶ πεποικώς, καὶ μηδεὶς ἔχῃ μετὰ ταῦτα ἐγκα-
 λεῖν, ὡς οὐκ ἀκκοῶς. Καταμαρτυρήσει γὰρ αὐτῶν αὐτὴ ἡ
 C κήρυξις, καὶ οὐκ ἂν ἔχοιεν μετὰ ταῦτα εἰπεῖν, ὅτι οὐκ
 ἠκούσαμεν· ⁷ πρὸς γὰρ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ὁ λόγος
^h ἐξέβη τῆς εὐσεβείας.

ⁱ Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες καὶ ἡμεῖς, τὰ παρ' ἐαυτῶν ἅπαντα
 πληρῶμεν εἰς τοὺς πλησίον, καὶ τῷ θεῷ διαπαντὸς εὐχαρι-
 στῶμεν. Καὶ γὰρ ἄτοπον, ἔργῳ τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ καθ'
 ἐκάστην ἀπολαύοντας τὴν ἡμέραν, μηδὲ λόγῳ ^k χάριν ὁμο-

⁷ Psal. xviii. 5.

^e τὰ] σοι A. C. σοι τὰ D. γέγονε] ἐγένετο Edd. ^f ἐνέλειπον
 Edd. ^g φησι deest in Edd. κηρυχθήσεται] + γὰρ, φησὶ F. ^h ἐξ-
 ἦλθε Edd. ⁱ ΗΘΙΚΟΝ. "Ὅτι δεῖ πάντοτε εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ· καὶ
 ὅτι εἰ μὴ τις ἀποστῇ τῶν βιωτικῶν φροντίδων, οὐ δύναται γινῶναι ἐαυτόν.
 A. ^k τὴν χάριν Edd.

λογεῖν, καὶ ταῦτα τῆς ὁμολογίας ¹ πάλιν ἡμῖν τὴν ὠφέλειαν φερούσης. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς δεῖται τῶν ἡμετέρων τινός, ἀλλ' ὁ ἡμεῖς δεόμεθα τῶν ἐκείνου ἀπάντων. Καὶ γὰρ ἡ εὐχαριστία ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν προστίθῃσιν, ἡμᾶς δὲ οἰκειότερους αὐτῷ κατασκευάζει. Εἰ γὰρ ἀνθρώπων εἰς μνήμην λαβόντες εὐεργεσίας, θερμαινόμεθα μειζόνως τῷ φίλτρῳ· πολλῷ μᾶλλον τοῦ δεσπότου μεμνημένοι διηνεκῶς τῶν κατορθωμάτων τῶν εἰς ἡμᾶς, σπουδαιότεροι πρὸς τὰς ἐντολὰς τὰς ἐκείνου ἐσόμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· ⁸ “εὐχάριστοι γίνεσθε.” Φυλακὴ γὰρ εὐεργεσίας ἀρίστη ἢ τῆς εὐεργεσίας μνήμη, ^m καὶ διηνεκῆς εὐχαριστία. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὰ φρικτὰ μυστήρια, καὶ πολλῆς γέμοντα ⁿ τῆς σωτηρίας, τὰ καθ' ἐκάστην τελούμενα σύναξιν, εὐχαριστία καλεῖται, ὅτι πολλῶν ἐστὶν εὐεργετημάτων ἀνάμνησις, καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς τοῦ θεοῦ προ- **E** νοίας ἐνδείκνυται, καὶ διὰ πάντων παρασκευάζει εὐχαριστεῖν. Εἰ γὰρ τὸ γεννηθῆναι ἐκ παρθένου θαῦμα μέγα, καὶ ἐκπληττόμενος ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγε, ⁹ “τοῦτο δὲ ὅλον γέγονε” τὸ καὶ σφαγῆναι ποῦ θήσομεν; εἰπέ μοι. Εἰ γὰρ τὸ γεν- **311** νηθῆναι “τοῦτο ὅλον” καλεῖται, τὸ σταυρωθῆναι, καὶ τὸ αἷμα ^o ἐκχεῖν, καὶ τὸ ἑαυτὸν δοῦναι ἡμῖν εἰς ἐστίασιν καὶ εὐωχίαν πνευματικὴν, τί ἂν κληθεῖ; Εὐχαριστῶμεν τοίνυν αὐτῷ διηνεκῶς, καὶ ῥημάτων καὶ ἔργων τῶν ἡμετέρων προηγείσθω τοῦτο. Εὐχαριστῶμεν δὲ μὴ ὑπὲρ τῶν οἰκείων μόνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων ἀγαθῶν· οὕτω γὰρ καὶ τὴν βασκανίαν ἀνελεῖν δυνησόμεθα, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπισφίγξαι **(179)** καὶ γνησιωτέραν ποιῆσαι. Οὐδὲ γὰρ δυνησὴ βασκῆναι λοιπὸν ἐκείνοις, ὑπὲρ ὧν εὐχαριστεῖς τῷ δεσπότῃ. Διὸ δὲ καὶ ὁ ἱερεὺς ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, ὑπὲρ τῶν προτέρων, ὑπὲρ τῶν νῦν, ὑπὲρ τῶν ^p γεννηθέντων ἔμπροσθεν, ὑπὲρ τῶν μετὰ ταῦτα **B** ἐσομένων εἰς ἡμᾶς εὐχαριστεῖν κελεύει, τῆς ^q θυσίας προκειμένης ἐκείνης. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ τῆς γῆς ἀπαλλάττει, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν μετατίθησι, καὶ ἀγγέλους ἐξ ἀνθρώπων

⁸ Coloss. iii. 15.⁹ Matth. i. 22.¹ πάλιν] πολλήν Edd. contra codd. et Ge. ^m καὶ ἡ διην. F. Sav.ⁿ τῆς om. A. τελούμενα] + λέγω Edd. ^o ἐκχεῖν] + δι' ἡμᾶς Edd.^p γεννηθέντων] Sic D. [et Bodl. 2943] γεννηθέντων (sic) E. quae facta sunt Arm. ceteri γεννηθέντων. Paulo post εἰς ante ἡμᾶς uncis inclusit Sav. nec legisse videtur Ge. Cum codd. facit Arm. ^q θυσίας] + ἥδη A.

ποιεῖ. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνοι χορὸν στησάμενοι, ὑπὲρ τῶν εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν εὐχαριστοῦσι τῷ θεῷ, λέγοντες· ¹⁰ “δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.” Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς τοὺς οὐκ ἐπὶ γῆς, οὐδὲ ἀνθρώπους; Μάλιστα μὲν οὖν πρὸς ἡμᾶς· οὕτω γὰρ ἐπαιδεύθημεν τοὺς συνδούλους φιλεῖν, ὥς καὶ τὰ ἐκείνων ἀγαθὰ ἡμέτερα εἶναι νομίζειν. Διὸ καὶ Παῦλος πανταχοῦ τῶν ἐπιστολῶν ὑπὲρ τῶν
C τῆς οἰκουμένης εὐχαριστεῖ κατορθωμάτων. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὑπὲρ τῶν οἰκείων ⁵ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ὑπὲρ μικρῶν καὶ ὑπὲρ μεγάλων διηνεκῶς εὐχαριστῶμεν. Κἂν γὰρ μικρὸν ἢ τὸ δοθὲν, μέγα γίνεται τῷ παρὰ τοῦ θεοῦ δεδῶσθαι· μᾶλλον δὲ οὐδὲν μικρὸν τῶν παρ’ ἐκείνου, οὐ τῷ παρ’ ἐκείνου μόνον παρέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ φύσει. Καὶ ἵνα τὰ ἄλλα πάντα παρῷ, ἃ τὴν ἄμμον νικᾷ τῷ πλήθει· τί ἴσον τῆς ὑπὲρ ἡμῶν γενομένης οἰκονομίας; Ὁ γὰρ ἦν αὐτῷ τιμώτερον ἀπάντων, ὁ μονογενὴς παῖς, τοῦτον ἔδωκεν ὑπὲρ
D ἡμῶν τῶν ἐχθρῶν· καὶ οὐκ ἔδωκε μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ δοῦναι τράπεζαν ἡμῖν αὐτὸν παρέθηκε, πάντα αὐτὸς τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ποιῶν, καὶ τὸ δοῦναι, καὶ τὸ εὐχαρίστους ὑπὲρ τούτων ποιῆσαι. Ἐπειδὴ γὰρ ὥς τὰ πολλὰ ἀχάριστός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, πανταχοῦ αὐτὸς ἀναδέχεται καὶ κατασκευάζει τὰ ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐποίησεν, ἀπὸ τόπων καὶ χρόνων καὶ ἐορτῶν ἀναμνησκῶν αὐτοὺς τῶν ἐνεργεσιῶν, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα εἰργάσατο, ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς θυσίας εἰς διηνεκὴ τῆς ὑπὲρ τούτων ἐνεργεσίας μνήμην ἡμᾶς ἐμβάλλων. Οὕτως οὐδεὶς ἐσπούδακε δοκίμους γενέσθαι καὶ μεγάλους
E καὶ διὰ πάντων ἐγνώμονας, ὥς ὁ ποιήσας ἡμᾶς θεός. Διὰ τοῦτο καὶ ἄκοντας ἡμᾶς ἐνεργετῇ πολλάκις, καὶ ἀγνοοῦντας τὰ πλείονα. Ὡς δὲ θαυμάζεις τὸ εἰρημένον, οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων τινός, ἀλλ’ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Παύλου δείκνυμί σοι τοῦτο συμβάν. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος ἐκεῖνος πολλὰ κινδυνεύων καὶ θλιβόμενος, πολλάκις παρεκάλει τὸν θεόν, ἵνα
312 στήναι αὐτοῦ τοὺς πειρασμούς· ἀλλ’ ὅμως οὐ τῇ αἰτήσει αὐτοῦ, ἀλλὰ τῇ λυσιτελείᾳ προσεῖχεν ὁ θεός· καὶ τοῦτο δεικνὺς ἔλεγεν· ¹¹ “ἄρκει σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.” Ὡστε πρὶν εἰπεῖν αὐτῷ τὴν αἰτίαν,

¹⁰ Luc. ii. 14.¹¹ 2 Cor. xii. 9.

· ἡμᾶς F. ἡμᾶς] + φησὶ A. Sav.

· καὶ om. A.

· ἀποστήσαι E.

ἄκοντα εἰεργετῇ καὶ οὐκ εἰδότα. Τί οὖν μέγα αἰτεῖ, ἀντὶ τῆς τοσαύτης κηδεμονίας εὐχαρίστους κελεύων εἶναι; Πειθόμεθα τοίνυν, καὶ πανταχοῦ τοῦτο διατηρῶμεν. Καὶ γὰρ τοῖς Ἰουδαίους οὐδὲν οὕτως ἀπώλεσεν, ὡς τὸ ἀχαρίστους εἶναι, καὶ τὰς πολλὰς καὶ ἐπαλλήλους ἐκείνας πληγὰς οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο ἐπήγαγε· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῶν πληγῶν τὴν ψυχὴν αὐτῶν τοῦτο ἀπώλεσε καὶ διέφθειρεν. ¹² “Ἀχαρίστου B γὰρ ἐλπίς ^v ὡς πάχνη χειμέριος,” φησὶν· οὕτω ναρκᾶν καὶ νεκροῦσθαι τὴν ψυχὴν ποιεῖ, ὥσπερ ἐκείνη τὰ σώματα. Τοῦτο δὲ γίνεται ἐξ ἀπονοίας, καὶ τοῦ νομίζειν ἑαυτὸν ἄξιον εἶναι τινος. Ὁ δὲ συντετριμμένος, οὐχ ὑπὲρ ἀγαθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐναντίων δοκούντων εἶναι, ^w εὐχαριστίας εἴσεται τῷ θεῷ, καὶ ὅσα ἂν πάθῃ, οὐδὲν ἡγήσεται ἀνάξιον πεπονθέναι. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, ὅσω ἂν πρὸς ἀρετὴν ἐπιδῶμεν, τοσούτῳ μᾶλλον ἑαυτοὺς συντρίψωμεν· ἐπεὶ καὶ τοῦτο μάλιστα ἀρετὴ. “Ὡσπερ γὰρ ὅσῳ περ ἂν ὀξύτερον ἴδωμεν, τοσούτῳ μᾶλλον μαυθάνομεν ὅσον διεσθήκαμεν τοῦ οὐρανοῦ· οὕτως ὅσω ἂν ἐπιδῶμεν πρὸς ἀρετὴν, τοσούτῳ μᾶλλον παι- C δυνόμεθα εἰδέναι τοῦ θεοῦ τὸ μέσον τὸ πρὸς ἡμᾶς. Οὐ μικρὸν δὲ ^x τοῦτο μέρος φιλοσοφίας, δυνηθῆναι συνιδεῖν τὴν ἀξίαν τὴν ἡμετέραν. Οὗτος γὰρ μάλιστα ἐστὶν ὁ ἑαυτὸν εἰδῶς, ὁ μηδὲν εἶναι ἑαυτὸν νομίζων. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ καὶ ὁ Ἀβραάμ, ὅτε πρὸς τὴν ἄκραν ἀνέβησαν τῆς ἀρετῆς κορυφὴν, τότε μάλιστα τοῦτο κατώρθωσαν· καὶ ¹³ ὁ μὲν γῆν καὶ σποδὸν, ὁ δὲ σκώληκα ἑαυτὸν ἐκάλει· καὶ πάντες δὲ οἱ (180) ἅγιοι ὁμοίως τούτοις ἑαυτοὺς ταλανίζουσιν· ὡς ὁ γε πρὸς ἀλαζονείαν αἰρόμενος, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ μάλιστα πάντων ἑαυτὸν ἀγνοῶν. Διὸ καὶ κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν ἔθος ἡμῖν λέγειν D περὶ τῶν ὑπερηφάνων· οὐκ οἶδεν ἑαυτὸν, ἀγνοεῖ ἑαυτόν. Ὁ δὲ ἑαυτὸν ἀγνοῶν, τίνα γνώσεται; “Ὡσπερ γὰρ ὁ ἑαυτὸν εἰδῶς, ἅπαντα εἴσεται· οὕτως ὁ τοῦτο μὴ εἰδῶς, οὐδὲ τὰ ἄλλα εἴσεται. Τοιοῦτος ἦν ἐκεῖνος ὁ λέγων” ¹⁴ “ἐπάνω τῶν οὐρανῶν θήσω τὸν θρόνον μου.” Ἐπειδὴ γὰρ ἡγνόησεν ἑαυτόν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἡγνόησεν. Ἀλλ’ οὐχ ὁ ^y Παῦλος· ἀλλ’

¹² Sap. xvi. 29.¹³ Gen. xviii. 27. Psal. xxi. 7.¹⁴ Esai. xiv. 13.

^v ὡς χειμερινή πάχνη E.   ^w εὐχαρ. εἴσεται] εὐχαριστήσει A.
^x τοῦτο om. A.   ^y Παῦλος] + οὕτως F. + τοιοῦτος D.

¹⁵ ἔκτρωμα ἑαυτὸν καὶ τῶν ἁγίων ἔσχατον ἐκάλει, καὶ οὐδὲ τῆς προσηγορίας ἄξιον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζε τῶν ἀποστόλων, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κατορθώματα. Τοῦτον τοίνυν
E ζηλώσωμεν καὶ μιμησώμεθα. Μιμησώμεθα δὲ, ἂν τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν τῇ γῇ ἀπαλλαγῶμεν πραγμάτων. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγνοεῖν ἑαυτὸν ποιεῖ, ὥς τὸ τοῖς βιωτικοῖς προσηλωσθαι. ² οὐδὲν οὕτω πάλιν τοῖς βιωτικοῖς προσηλωσθαι πράγμασι παρασκευάζει, ὥς τὸ ἀγνοεῖν ἑαυτόν· ἀλλήλων γὰρ ταῦτα ἐξήρτηται. Ὡς περ γὰρ ὁ τῆς δόξης ἐρῶν τῆς ἐξωθεν, καὶ μεγάλα τὰ παρόντα ἡγούμενος, κἂν μυρία φιλονεικῇ, οὐ
313 συγχωρεῖται ἑαυτὸν κατιδεῖν· οὕτως ὁ τούτων ὑπερορῶν ῥαδίως ἑαυτὸν εἴσεται· ἑαυτὸν δὲ μαθὼν, ὁδῶ καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα πάντα βαδιεῖται μέρη τῆς ἀρετῆς. Ἴν' οὖν τὴν καλὴν ταύτην μάθωμεν ἐπιστήμην, ἀπαλλαγέντες τῶν ἐπικήρων ἀπάντων τῶν πολλὴν ἐν ἡμῖν ³ ποιούντων τὴν φλόγα, καὶ μαθόντες ἑαυτῶν τὴν εὐτέλειαν, πᾶσαν ἐπιδειζώμεθα ταπεινοφροσύνην καὶ φιλοσοφίαν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν
B Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα, κράτος, τιμὴ, σὺν τῷ ἁγίῳ ^b καὶ ἀγαθῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ KS.

¹ Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Καπερναοὺμ, προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος, παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ ^a παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος.

C Ὁ ΜΕΝ λεπρὸς καταβάντι ἀπὸ τοῦ ὄρους προσῆλθεν· ὁ δὲ ἑκατόνταρχος οὗτος εἰσελθόντι εἰς τὴν Καπερναοὺμ. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὔτε οὗτος, οὔτε ἐκεῖνος εἰς τὸ ὄρος ἀνέ-

¹⁵ 1 Cor. xv. 8, 9.

¹ Cap. VIII. v. 5, 6.

² καὶ οὐδὲν A. D. ^a ἐμποιούντων A. C. D. ^b καὶ ἀγαθῷ om. C. F. ἀγαθῷ] + καὶ ζωοποιῶ Edd. HOM. XXVI. ^a παραλελυμένος Edd.

βησαν; Οὐ διὰ ῥαθυμίαν· καὶ γὰρ ἀμφοτέρων ἡ πίστις ^bθερμῇ· ἀλλ' ὥστε μὴ ἐγκόψαι τὴν διδασκαλίαν. Προσελθὼν δέ φησιν· “ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος.” Τινὲς μὲν ^dοὖν φασιν, ὅτι ἀπολογούμενος καὶ τὴν αἰτίαν εἶρηκε, δι' ἣν αὐτὸν οὐκ ἤγαγεν. Οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἦν, φησὶ, παραλελυμένον καὶ βασανιζόμενον καὶ πρὸς ἐσχάτας ὄντα ἀναπνοᾶς φοράδην κομίζειν. “Οτι γὰρ καὶ ἀποπνεῖν ἐμελλεν, ὁ Λουκᾶς φησιν, ὅτι καὶ ²“ἐμελλε τελευτᾶν.” Ἐγὼ δὲ τοῦ μεγάλῃν αὐτὸν ἔχειν ^Dπίστιν τοῦτο σημεῖον εἶναί φημι, καὶ πολλῶ μείζονα τῶν διὰ τοῦ στέγους χαλασάντων. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει σαφῶς, ὅτι καὶ ἐπίταγμα ἀρκεῖ μόνον εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ κειμένου, περιττὸν εἶναι ἐνόμισεν αὐτὸν ἀγαγεῖν. Τί οὖν ὁ Ἰησοῦς; Ὁ μηδαμῶς πρότερον ἐποίησεν, ἐνταῦθα ποιεῖ. Πανταχοῦ γὰρ ἐπόμενος τῇ προαιρέσει τῶν ἰκετευόντων, ἐνταῦθα καὶ ἐπιτηδῆ, καὶ οὐχὶ θεραπεῦσαι ἐπαγγέλλεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ^e παραγενέσθαι εἰς τὴν οἰκίαν. Ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα μάθωμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἑκατοντάρχου. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐπηγγείλατο, ἀλλ' εἶπεν, ὕπαγε, ἰαθήτω ὁ παῖς σου· οὐδὲν ἂν τούτων ἔγνωμεν. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐπὶ τῆς ^fΦοινικίσσης ἀπεναντίας ἐποίησε γυναικός. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ μὴ καλού- ^Eμενος εἰς τὴν οἰκίαν, αὐτεπάγγελτός φησιν ἥξειν, ἵνα μάθῃς τοῦ ἑκατοντάρχου τὴν πίστιν καὶ τὴν πολλὴν ταπεινοφροσύνην· ἐπὶ δὲ τῆς Φοινικίσσης καὶ ἀρνεῖται τὴν δόσιν, καὶ ἐπιμένουσιν ἕξαπορεῖ. Σοφὸς γὰρ ὢν καὶ εὐμήχανος ἰατρός, (181) διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία κατασκευάζειν οἶδε. Καὶ ἐνταῦθα μὲν διὰ τῆς αὐτεπαγγέλτου παρουσίας, ἐκεῖ δὲ διὰ ³¹⁴τῆς ἐπιτεταμένης ὑπερθέσεως καὶ παραιτήσεως τὴν πίστιν ἐκκαλῦπτει τῆς γυναικός. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖ λέγων· ³“οὐ μὴ κρύψω ἀπὸ τοῦ παιδός μου Ἀβραάμ.” ἵνα μάθῃς ἐκείνου τὴν φιλοστοργίαν, καὶ τὴν ὑπὲρ Σοδόμων πρόνοιαν. Καὶ ἐπὶ τοῦ Λῶτ ἀρνοῦνται εἰσελθεῖν πρὸς αὐτὸν οἱ πεμφθέντες, ἵνα τοῦ δικαίου μάθῃς τῆς φιλοξενίας τὸ μέγεθος. Τί οὖν ὁ ἑκατόνταρχός φησιν; ⁴“Οὐκ εἰμὶ ἱκανός,

² Luc. vii. 2.³ Gen. xviii. 17.⁴ v. 8.

^b θερμῇ] Sic E. Ep. Ge. Arm. ceteri ὀρθῇ. ^c Sic E. cum Verss. ceteri ἐγκόψαι. ^d οὖν om. F. ^e παραγίνεσθαι C. E.

^f Φοινίσσης bis E.

ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς.” Ἀκούσωμεν ὅσοι τὸν Χριστὸν μέλλομεν ὑποδέχεσθαι· δυνατόν γὰρ αὐτὸν ὑποδέ-
 B χεσθαι καὶ νῦν. Ἀκούσωμεν καὶ ζηλώσωμεν, καὶ μετὰ το-
 σαύτης δεζώμεθα τῆς ^εσπουδῆς· καὶ γὰρ ὅταν πένητα ὑποδέξῃ
 πεινῶντα καὶ γυμνόν, ἐκεῖνον ^ηὑπεδέξω καὶ ἔθρεψας. “Ἄλλ’
 εἰπέ λόγῳ μόνον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.” “Οἶρα καὶ
 τοῦτον, ὥσπερ τὸν λεπρόν, τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ
 δόξαν ἔχοντα. Οὐδὲ γὰρ ^ιοὔτος εἶπε, παρακάλεσον· οὐδὲ
 εἶπεν, εὗξαι καὶ ἰκέτευσον· ἀλλ’ ἐπίταξον μόνον. Εἵτα δε-
 δοικῶς μὴ μετριάζων ἀνανέυσῃ, φησί· ⁵ “καὶ ^κ γὰρ ἐγὼ ἀν-
 θρωπὸς εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ’ ἐμαυτὸν στρατιώτας·
 καὶ λέγω τούτῳ, πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ¹ τῷ ἄλλῳ,
 ἔρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, ποιήσον τοῦτο, καὶ
 ποιεῖ.” Καὶ τί τοῦτο, φησὶν, εἰ ὁ ἑκατοντάρχης ὑπώπτεν-
 C σεν οὕτω; Τὸ γὰρ ζητούμενον, εἰ ὁ Χριστὸς τοῦτο ^μἀπε-
 φήνατο καὶ ἐκύρωσε. Καλῶς καὶ σφόδρα ^ηλέγεις συνετῶς.
 Οὐκοῦν ἴδωμεν τοῦτο αὐτό· καὶ εὐρήσομεν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ
 λεπροῦ γέγονε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα γεγεννημένον. “Ὡσπερ
 γὰρ ὁ λεπρὸς εἶπεν, “ἐὰν θέλῃς.” (καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ λεπροῦ
 διῡσχυριζόμεθα μόνον περὶ τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς
 τοῦ Χριστοῦ φωνῆς· οὐ γὰρ μόνον οὐ κατέλυσε τὴν ὑπό-
 νοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐβεβαίωσε μειζόνως, ὁ περιττὸν ἦν εἰπεῖν
 προσθεῖς, καὶ εἰπὼν, “θέλω, καθαρίσθητι,” ἵνα κυρώσῃ τὸ
 δόγμα τὸ ἐκεῖνον) οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα σκοπεῖν δίκαιον, εἴ
 τι τοιοῦτον γέγονε· καὶ γὰρ εὐρήσομεν τὸ αὐτὸ τοῦτο
 D πάλιν συμβεβηκός. Τοιαῦτα γὰρ τοῦ ἑκατοντάρχου εἰρη-
 κότος, καὶ μαρτυρήσαντος ἐξουσίαν τοσαύτην, οὐ μόνον οὐκ
 ἐνεκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ ἀπεδέξατο, καὶ πλεον τι ἐποίησεν ἢ
 ἀπεδέξατο. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι ἐπήνεσε
 τὸ εἰρημένον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπίτασιν δηλῶν τοῦ ἐπαίνου
 φησὶν, ὅτι καὶ ἐθαύμασε· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς ὁθαύμασεν, ἀλλὰ καὶ
 τοῦ δήμου παντὸς παρόντος, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπόδειγμα δέδω-
 κεν, ὥστε αὐτὸν ζηλοῦν. Ὅρας πῶς ἕκαστος τῶν μαρτυρησάν-
 των αὐτῷ ἐξουσίαν θαυμάζεται; ^ρ Καὶ ἐξεπλήττοντο οἱ

⁵ v. 9.

^ε σπουδῆς] πίστewς F. ^η καὶ ὑπεδέξω Ep. Edd. ^ι οὔτος om. A.
^κ γὰρ] + καὶ Edd. ¹ τῷ om. F. 2 Mosqq. ^μ ἀπεδέξατο A. Ge.
^η λέγει A. C. F. p. p. καὶ γὰρ εὐρ. Edd. ^ο ἐθαύμασεν om. A. E.
^ρ Ἐξεπλήττοντο δὲ A. E.

ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἐξουσίαν ἔχων ἐδίδασκε· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐνεκύλευσεν, ἀλλὰ καὶ λαβὼν αὐτοὺς κατήλθε, καὶ δι' ὧν τὸν λεπρὸν ἐκάθηρεν, ἐκύρωσεν αὐτῶν τὴν Ἐγνώμην. Πάλιν ἔλεγεν ἐκεῖνος· “ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι” καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐπετίμησεν, ἀλλὰ καὶ θεραπείων αὐτὸν οὕτως, ὡς ἐκεῖνος εἶπεν, ἐκάθηρε. Πάλιν ὁ ἑκατοντάρχης ¹ οὗτός φησιν· “εἰπέ λόγῳ μόνον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου” καὶ θαυμάζων αὐτὸν ἔλεγεν· ⁶ “οὐδὲ ἐν 315 τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὑρον.” Ἰνα δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τοῦτο μάθῃ· ἐπειδὴ ἡ Μάρθα τούτων οὐδὲν εἶπεν, ἀλλὰ τὸναντίον, ὅτι ⁷ “ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεόν, δώσει σοι” οὐ μόνον οὐκ ἐπηνέθη, καίτοι καὶ γνώριμος οὐσα καὶ ἀγαπητὴ καὶ τῶν σφόδρα περὶ αὐτὸν ἐσπουδακότων, ἀλλὰ καὶ ἐπετιμήθη καὶ διωρθώθη παρ' αὐτοῦ, ὡς οὐ καλῶς εἰρηκυῖα. Καὶ γὰρ ἔλεγεν αὐτῇ· ⁸ “οὐκ εἰπόν σοι, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὅψει τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ;” ὡς μηδέπω πιστευσάσῃ ἐγκαλῶν. Καὶ πάλιν, ἐπειδὴ ⁹ ἔλεγεν, “ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεόν, δώσει σοι” ἀπάγων τῆς τοιαύτης ὑπονοίας αὐτὴν, καὶ διδάσκων ὅτι παρ' ἐτέρου οὐ δέεται λαβεῖν, B ἀλλ' αὐτός ἐστιν ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, φησὶν· ⁹ “ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ” τουτέστιν, οὐκ ἀναμένω δέξασθαι 182) ἐνέργειαν, ἀλλ' οἶκοθεν πάντα ἐργάζομαι. Ὅθεν ὁ τὸν ἑκατοντάρχην καὶ θαυμάζει, καὶ τοῦ δήμου παντὸς προτίθησι, καὶ τῇ τῆς βασιλείας δώσει τιμῇ, καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν αὐτὸν ζῆλον καλεῖ. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι διὰ τοῦτο ταῦτα εἶπεν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύσῃ πιστεῦειν οὕτως, ἄκουσον τοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν ἀκρίβειαν, πῶς αὐτὸ ἠνίξατο· “στραφεῖς γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ· οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὑρον.” Ἄρα C τὸ μέγαλα περὶ αὐτοῦ φαντάζεσθαι, τοῦτο μάλιστα πίστεως, καὶ βασιλείας καὶ τῶν ἄλλων πρόξενον ἀγαθῶν. Οὐδὲ γὰρ μέχρι λόγων αὐτῷ γέγονεν ὁ ἔπαινος, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσοῦντα ὑγιῇ ἀπέδωκεν ἀντὶ τῆς πίστεως, καὶ λαμπρὸν αὐτῷ πλέκει τὸν στέφανον, καὶ μεγάλας ἐπαγγέλλεται δωρεάς, οὕτω λέγων· ¹⁰ “πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσιν, καὶ ἀνα-

⁶ v. 10.   ⁷ Joan. xi. 22.   ⁸ Ibid. v. 40.   ⁹ Ibid. v. 25.   ¹⁰ v. 11, 12.

¹ οὕτως A. C. D.   ² καὶ om. A.   ³ ἔλεγεν] + ὅτι Edd.
⁴ δεῖται F. Vid. Lobeck. ad Phryn. p. 220.   ⁵ τὸν] + μέν Edd.

κληθήσονται εἰς ^w τοὺς κόλπους Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται ἔξω.” Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ ἐπεδείξατο θαύματα, μετὰ πλείονος αὐτοῖς λοιπὸν δια-
D λέγεται παρρήσιας. Εἶτα, ἵνα μὴ τις νομίσῃ κολακείας εἶναι τὰ ῥήματα, ἀλλὰ ^x μάθωσιν ἅπαντες, ὅτι οὕτω διέκειτο ὁ ἑκατοντάρχης, φησὶν. ¹¹ “ὕπαγε· ὡς ἐπίστευσας γεννηθήτω σοι.” Καὶ εὐθέως τὸ ἔργον ἠκολούθησε μαρτυροῦν τῇ προαιρέσει. “Καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.” “Ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς Συροφουινίκισσης συνέβη· καὶ γὰρ ἐκείνη φησὶν. ¹² “ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις. Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς.”

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Λουκᾶς τοῦτο τὸ θαῦμα ἀπαγγέλλων παρεντίθησιν ἕτερα πλείονα, ἃ δοκεῖ διαφωνίαν ἐμφαίνειν, ἐπιλύσαι καὶ ταῦτα ἀναγκαῖον ὑμῖν. Τί οὖν φησιν ὁ Λουκᾶς;
E Ἐπεμψε πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων πρὸς αὐτὸν, παρακαλῶν αὐτὸν ἐλθεῖν. Ὁ δὲ Ματθαῖος φησιν, ὅτι αὐτὸς προσελθὼν ἔλεγεν, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος. Καὶ τινες μὲν φασιν, ὅτι οὐκ ἔστιν οὗτος ἐκεῖνος, εἰ καὶ πολλὰ εἰκότα ἔχει. Περὶ μὲν γὰρ ἐκείνου φησὶν, ὅτι ¹³ “καὶ ^y τὴν συναγωγὴν ἡμῶν ἔκτισε, καὶ τὸ ἔθνος ἀγαπᾷ.” περὶ δὲ τούτου αὐτὸς φησιν ὁ Ἰησοῦς· “οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὑρον.” Καὶ ἐπ’ ἐκεί-
316 νου μὲν οὐκ εἶπεν, “ὅτι πολλοὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν,” ὅθεν εἰκὸς Ἰουδαῖον αὐτὸν εἶναι. Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὅτι αὕτη μὲν εὐκολος ἡ λύσις· τὸ δὲ ζητούμενον, εἰ ^z ἀληθές. Ἐμοὶ δοκεῖ οὗτος ἐκεῖνος εἶναι. Πῶς οὖν, φησὶν, ὁ μὲν Ματθαῖος λέγει, ὅτι αὐτὸς εἶπεν, “οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς” ὁ δὲ Λουκᾶς, ὅτι ἐπεμψεν ἵνα ἔλθῃ; Ἐμοὶ δοκεῖ τὴν κολακείαν τὴν Ἰουδαϊκὴν αἰνίττεσθαι ἡμῖν ὁ Λουκᾶς, καὶ ὅτι οἱ ἐν συμφορᾷ ἀκατάστατοι ὄντες πολλὰ μεταβουλεύονται. Εἰκὸς γὰρ τὸν ἑκατόνταρχον βουλόμενον ἀπελθεῖν κωλυθῆναι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, κολακεύοντων αὐτὸν καὶ λεγόν-
B των, ὅτι ἡμεῖς ἀπελθόντες ἄξομεν αὐτόν. Ὅρα γοῦν αὐτῶν

¹¹ v. 13.¹² Matth. xv. 28.¹³ Luc. vii. 5.

^w τοὺς om. D. F. 3 Mosq. ἀνακληθήσονται μετὰ Ἀβρ. Edd. 1 Mosq. Nostram lectionem sequitur Euthym. p. 309. et saepius repetit Auctor. Cf. pp. 209 C. 361 D. Vid. etiam infra p. 319 B.

^x μαθήσονται C. D. F. ^y τὴν deest in Edd. ^z ἀληθές A. C. E.

Deinde Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ Edd.

καὶ τὴν παράκλησιν κολακείας οὖσαν μεστήν. “Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, φησί, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ὑποκόμῃσεν” οὐδὲ ἴσασιν ὅθεν ἐπαινοῦσι τὸν ἄνδρα. Δέον γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ἐβουλήθη μὲν αὐτὸς ἐλθεῖν καὶ παρακαλέσαι, ἡμεῖς δὲ ἐκωλύσαμεν, τὴν συμφορὰν ἰδόντες, καὶ τὸ πτῶμα τὸ ἐπὶ τῆς οἰκίας κείμενον, καὶ οὕτω παραστήσαι τῆς πίστεως αὐτοῦ τὸ μέγεθος· τοῦτο μὲν οὐ λέγουσιν· οὐδὲ γὰρ ἠθέλον διὰ τὸ βασκαίνειν ἐκκαλύψαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν πίστιν· ἀλλ’ ἠρουντο μᾶλλον συσκιᾶσαι τὴν ἀρετὴν, ὑπὲρ οὗ τὴν ἰκεσίαν ἤλθον ποιησόμενοι, ἵνα μὴ δόξῃ μέγας τις εἶναι ὁ παρακαλούμενος, C ἢ τὴν πίστιν ἀνακηρύξαντες τὴν ἐκείνου, ἀνύσαι τοῦτο, δι’ ὅπερ ἦσαν ἀφιγμένοι. Ἰκανὸν γὰρ ^a ἢ βασκανία πηρῶσαι διάνοιαν. Ἀλλ’ ὁ τὰ ἀπόρρητα εἰδὼς, καὶ ἀκόντων αὐτῶν ἐκείνον ἀνεκήρυξε. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Λουκᾶ πάλιν αὐτὸ ἐρμηνεύοντος. Αὐτὸς γὰρ οὕτω φησὶν, ὅτι ¹⁴ “οὐ μακρὰν ἀπέχοντος αὐτοῦ ἔπεμψε λέγων· ὦ κύριε, μὴ σκύλλου· οὐ γὰρ εἰμι ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς.” “Ὅτε γὰρ ἀπηλλάγη τῆς ^b ἐπαχθείας αὐτῶν, τότε πέμπει λέγων· μὴ νομίσης ὅτι δι’ ὅκνον οὐ παρεγενόμην, ἀλλ’ ἐμαυτὸν ἀνάξιον εἶναι ἐνόμισα τοῦ δέξασθαί σε ἐν τῇ οἰκίᾳ. Εἰ δὲ ὁ ^c μὲν Ματθαῖος φησι μὴ διὰ τῶν D φίλων, ἀλλὰ δι’ ἑαυτοῦ τοῦτο αὐτὸν εἰρηκέναι, οὐδὲν τοῦτο 183) ποιεῖ· τὸ γὰρ ζητούμενον, εἰ τὴν προθυμίαν ἐκάτερος παρέστησε τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅτι τὴν προσήκουσαν περὶ τοῦ Χριστοῦ δόξαν εἶχεν. Εἰκὸς δὲ καὶ αὐτὸν μετὰ τὸ πέμψαι τοὺς φίλους παραγενόμενον ταῦτα εἰπεῖν. Εἰ δὲ μὴ εἶπε τοῦτο ὁ Λουκᾶς, ἀλλ’ οὐδὲ ἐκείνο ὁ Ματθαῖος· ὅπερ οὐ μαχομένων ἑαυτοῖς ἦν, ἀλλὰ τὰ ^d ὑπ’ ἀλλήλων παραλιμπανόμενα ἀναπληροῦντων μᾶλλον. “Ὅρα δὲ αὐτοῦ πῶς καὶ ἐτέρωθεν τὴν πίστιν ὁ Λουκᾶς ἀνεκήρυξεν εἰπὼν, ὅτι ἔμελλε τελευτᾶν ὁ E παῖς. Ἀλλ’ ὅμως οὐδὲ τοῦτο εἰς ἀπόγνωσιν αὐτὸν ἐνέβαλεν, οὐδὲ ἀπελπίσαι παρεσκεύασεν· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἤλπισε περιέσεσθαι. Εἰ δὲ ὁ μὲν Ματθαῖος φησι τὸν Χριστὸν εἰρηκέναι,

¹⁴ Ibid. v. 6.

^a ἢ om. D. F.   ^b ἐπαχθείας] Sic Edd. nulla memorata varietate. molestia Ge. importunitas Arm. ἀπεχθείας omnes mei. Permutatio frequens: cf. pp. 354 E. 544 A.   ^c μὲν om. F. p. p. μὴ δι’ ἄλλων, ἀλλὰ F. Ge.   ^d ὑπ’] παρ’ A. E. p. p. παραλειπόμενα Edd.

“οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὑρον,” καὶ ταύτη
 ἔδηλοῦν οὐκ ὄντα αὐτὸν Ἰσραηλίτην· ὁ δὲ Λουκᾶς, ὅτι ὥκο-
 317 δόμησε τὴν συναγωγὴν· οὐδὲ τοῦτο ἐναντίον. Δυνατὸν γὰρ
 καὶ Ἰουδαῖον οὐκ ὄντα, καὶ τὴν συναγωγὴν οἰκοδομῆσαι, καὶ
 τὸ ἔθνος ἀγαπᾶν.

Σὺ δέ μοι μὴ ἀπλῶς ἐξέταζε τὰ εἰρημένα παρ’ αὐτοῦ,
 ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ προστίθει, καὶ τότε ὄψει τὴν
 ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Καὶ γὰρ πολὺς ὁ τύφος τῶν ἐν ἀρχαῖς
 ὄντων, καὶ οὐδὲ ἐν συμφοραῖς καταβαίνουσιν. Ὁ γοῦν παρὰ
 τῷ Ἰωάννῃ κείμενος ἔλκει αὐτὸν πρὸς τὴν οἰκίαν, καὶ φησι·
 15 “κατάβηθι· μέλλει γάρ μου τὸ παιδίον τελεντᾶν.” Ἀλλ’
 οὐχ οὕτως οὗτος· ἀλλὰ καὶ ἐκείνου καὶ τῶν διὰ τοῦ στέγους
 ἱκαθέντων τὴν κλίνην πολὺν βελτίων. Οὐ γὰρ σωματικὴν
 Β παρουσίαν ἐπιζητεῖ, οὐδὲ ἐγγὺς τοῦ ἱατροῦ τὸν κάμνοντα
 ἤνεγκεν· ὅπερ οὐ μικρὰ φανταζομένου ἦν περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ
 θεοπρεπῆ τὴν ὑπόνοιαν ἔχοντος· καὶ φησιν· “εἰπέ λόγῳ
 μόνον.” Καὶ οὐδὲ ἐν ἀρχῇ λέγει, “εἰπέ λόγῳ,” ἀλλὰ μόνον
 τὸ πάθος διηγεῖται· οὐδὲ γὰρ προσεδόκησεν ἀπὸ πολλῆς
 ταπεινοφροσύνης εὐθέως ἐπινεύσειν τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν
 οἰκίαν ἐπιζητήσῃ. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἤκουσεν αὐτοῦ λέγοντος,
 “ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτὸν,” τότε φησὶν, “εἰπέ λόγῳ.”
 Καὶ οὐδὲ τὸ πάθος αὐτὸν συνέχεεν, ἀλλὰ καὶ ἐν συμφορᾷ
 φιλοσοφεῖ, οὐ πρὸς τὴν ὑγίειαν τοσοῦτον ὀρῶν τοῦ παιδός,
 ὅσον πρὸς τὸ μὴ δόξαι μηδὲν ἀνευλαβὲς ποιεῖν. Καίτοι γε
 οὐκ αὐτὸς ἠνάγκασεν, ἀλλ’ ὁ Χριστὸς ἐπηγγείλατο· ἀλλὰ
 καὶ οὕτω δέδοικε μὴ ποτε δόξη τὴν ἀξίαν ὑπερβαίνειν τὴν
 C εἰς αὐτοῦ, καὶ βαρὺ πρᾶγμα ἐφέλκεσθαι. Εἶδες αὐτοῦ τὴν
 σύνεσιν; Σκόπει τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀνοίαν λεγόντων· 16 “ἄξιός
 ἐστὶν ὃ παρέξει τὴν χάριν.” Δέον γὰρ ἐπὶ τὴν φιλανθρω-
 πίαν καταφυγεῖν τοῦ Ἰησοῦ, οἱ δὲ τὴν ἀξίαν τούτου προ-
 βάλλονται, καὶ οὐδὲ ὅθεν ἡ προβάλλεσθαι δεῖ ἴσασιν. Ἀλλ’
 οὐκ ἐκεῖνος οὕτως· ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἑαυτὸν ἀνάξιον εἶναι ἔφη,
 οὐ μόνον τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῇ οἰκίᾳ δέξασθαι
 τὸν κύριον. Διὰ τοῦτο καὶ εἰπὼν, “ὁ παῖς μου βέβληται,”

15 Joan. iv. 49.

16 Luc. vii. 4.

ἔ δὴ λῶν Α. καὶ ταῦτα δηλοῖ C. καὶ ταῦτα δηλοῦν D. ἱ χαλα-
 σάντων D. F. p. p. βέλτιον pr. A. ἔχοντος· καὶ φησιν] ἔχων,
 φησὶν C. D. F. ἡ προβαλέσθαι (om. δεῖ) F.

οὐκ ἐπήγαγεν, εἰπέ, δεδοικὼς μὴ ἀνάξιος εἶη τοῦ τυχεῖν τῆς
 δωρεᾶς· ἀλλὰ τὴν συμφορὰν ἀπήγγειλε μόνον. Ἐπειδὴ δὲ
 εἶδε τὸν Χριστὸν φιλοτιμούμενον, οὐδὲ οὕτως ἐπεπήδησεν, D
 ἀλλ' ἔτι μένει τὸ ἑαυτῷ προσήκον διατηρῶν μέτρον. Εἰ δὲ
 λέγοι τις, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀντετίμησεν αὐτὸν ὁ Χριστός;
 ἐκεῖνο αὖν εἴπομεν, ὅτι καὶ σφόδρα αὐτὸν ἀντετίμησε· πρῶτον
 μὲν, τῷ δεῖξαι τὴν γνώμην, ὅπερ ἐκ τοῦ μάλιστα μὴ ἐλθεῖν
 αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν ἐφάνη· δεύτερον δὲ, τῷ εἰς τὴν βασιλείαν
 αὐτὸν εἰσαγαγεῖν, καὶ προτιμῆσαι παντὸς τοῦ ἔθνους τοῦ
 Ἰουδαϊκοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοῦ δέξασθαι τὸν Χριστὸν
 εἰς τὴν οἰκίαν ἀνάξιον ἑαυτὸν ἐποίησε, καὶ βασιλείας γέγονεν
 ἄξιος, καὶ τοῦ τῶν καλῶν ἐπιτυχεῖν, ὧν ἀπῆλυσεν ὁ Ἀβραάμ. E
 Καὶ τίνος ἕνεκεν ὁ λεπρὸς, φησί, μείζονα τούτων ἐπιδειξά-
 μενος, οὐκ ἐπηνέθη; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ἐκεῖνος, εἰπέ λόγῳ, ἀλλ'
 ὁ πολλῷ μείζον ἦν, θέλησον μόνον· ὁ περὶ τοῦ πατρὸς φησιν
 ὁ προφήτης, ὅτι ¹⁷ “πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν.” Ἀλλὰ ³¹⁸
 καὶ ἐκεῖνος ἐπηνέθη. Ὅταν γὰρ εἴπῃ, “προσένεγκε τὸ δῶρον,
 ὁ προσέταξε Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς,” οὐδὲν ἕτερόν
 φησιν ἢ ὅτι σὺ κατηγορήσεις αὐτῶν, ἐξ ὧν ἐπίστευσας. Ἀλ-
 λως δὲ οὐκ ἦν ἴσον Ἰουδαῖον ὄντα πιστεῦσαι, καὶ ^k ἔξωθεν
 τοῦ ἔθνους. Ὅτι γὰρ οὐκ ἦν Ἰουδαῖος ὁ ἑκατοντάρχης, καὶ
 ἀπὸ τοῦ ἑκατοντάρχης εἶναι ¹ δῆλον, καὶ ἀπὸ τοῦ εἰρῆσθαι,
 “οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὔρον.” Καὶ πολὺ
 μέγα ἦν, ἄνθρωπον ἐκτὸς ὄντα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καταλόγου
 τοσαύτην λαβεῖν ἔννοιαν. Καὶ γὰρ ἐφαντάσθη, ὡς ἔμοιγε
 (184) δοκεῖ, τὰς ἐν οὐρανῷ στρατιάς· ἢ ὅτι αὐτῷ τὰ πάθη οὕτως B
 ἐστὶν ὑποτεταγμένα, καὶ θάνατος, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὡς
 αὐτῷ οἱ στρατιῶται. Διὸ καὶ ἔλεγε· “καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρω-
 πός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν ^m τασσόμενος.” τουτέστι, σὺ θεός, ἐγὼ
 ἄνθρωπος· ἐγὼ ὑπ' ἐξουσίαν, σὺ δὲ οὐχ ὑπ' ἐξουσίαν. Εἰ
 τοίνυν ἐγὼ, ἄνθρωπος καὶ ὑπ' ἐξουσίαν ὢν, τοσαῦτα δύναμαι·
 πολλῷ μᾶλλον ⁿ αὐτός, καὶ θεός ὢν καὶ οὐχ ὑπ' ἐξουσίαν.
 Μετὰ γὰρ ὑπερβολῆς αὐτὸν θέλει πείσαι, ὅτι οὐχ ὡς ὅμοιον
 διδούς ὑπόδειγμα ταῦτα λέγει, ^o ἀλλ' ὡς σφόδρα ὑπερέχον.

¹⁷ Psal. cxiii. 11.

ⁱ ἐποίησε] εἶναι ἐνόμισε Edd. Paulo ante εἰς τὴν οἰκίαν om. F. Ge.
^k ἔξωθεν] + ὄντα F. ¹ δῆλον] δῆλος ἦν C. F. ^m τασσόμενος om. A.
 E. 1 Mosq. ⁿ αὐτός ὁ καὶ θεός καὶ C. D. F. ^o ἀλλὰ σφόδρα Edd.

Εἰ γὰρ ἐγὼ ὁμότιμος ὦν τοῖς ἐπιταττομένοις, φησί, καὶ ὑπ' C ἐξουσίαν ὦν, ὅμως διὰ τὴν μικρὰν τῆς ἀρχῆς ὑπεροχὴν τοσαῦτα δύνamai, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ, ἀλλ' ἄπερ ἐπιτάσσω, ταῦτα γίνεται, καὶ διάφορα ἢ τὰ ἐπιτάγματα ("λέγω γὰρ τούτῳ, πορεύου, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, ἔρχου καὶ ἔρχεται.") πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς δυνήσῃ. Τινὲς δὲ καὶ οὕτως ἀναγινώσκουσι τοῦτο τὸ χωρίον· "εἰ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπος ὦν," καὶ μεταξὺ στίξαντες ἐπάγουσιν, "ὑπὸ ἐξουσίαν ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας." Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς ἔδειξεν ὅτι καὶ θανάτου κρατεῖν δύνamai ὡς δούλου, καὶ ἐπιτάττειν ὡς δεσπότης. "Ὅταν γὰρ εἴπῃ, ^p ὅτι "ἔρχου, καὶ ἔρχεται," καὶ "πορεύου, καὶ πορεύεται," τοῦτο λέγει, ὅτι ἂν κελεύσῃς D μὴ ἔλθειν τὴν τελευταίην ἐπ' αὐτὸν, οὐχ ἤξει. Εἶδες πῶς ἦν πιστός; Ὁ γὰρ ἐμελλεν ἅπασιν φανερόν ὕστερον ἔσεσθαι, τοῦτο ^a οὗτος ἤδη κατὰδῆλον κατέστησεν, ὅτι καὶ θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν ἔχει, καὶ ^r κατάγει εἰς πύλας ἄδου καὶ ἀνάγει. Καὶ οὐ περὶ στρατιωτῶν εἶπε μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ δούλων· ὅπερ ἦν μείζωνος ὑπακοῆς. Ἀλλ' ὅμως καὶ τοσαύτην πίστιν ἔχων, ἔτι ἀνάξιον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζεν. Ὁ δὲ Χριστὸς δεικνύς, ὅτι ἄξιός ^s ἐστι τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, πολλῷ μείζονα ἐποίησε, θαυμάζων αὐτὸν, E καὶ ἀνακηρύττων, καὶ πλείονα διδοὺς ὧν ἤτησε. Καὶ γὰρ ἦλθεν ὑγίειαν ζητῶν τῷ παιδί σωματικὴν, καὶ βασιλείαν λαβὼν ἀπῆλθεν.

Εἶδες πῶς ἤδη ἐπεπλήρωτο τὸ, "ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν;" ^t Ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν πίστιν ἐπεδείξατο καὶ ταπεινοφροσύνην, καὶ τὸν οὐρανὸν ἔδωκε, καὶ τὴν ὑγίειαν αὐτῷ προσέθηκε· 319 καὶ οὐ τούτῳ μόνον ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ τῷ δεῖξαι, τίνων ἐκβαλλομένων αὐτὸς εἰσάγεται. Καὶ γὰρ ἐντεῦθεν ἤδη λοιπὸν πᾶσι ποιεῖ γνωρίμον, ὅτι ἀπὸ πίστεως ἡ σωτηρία, οὐκ ἀπὸ ἔργων τῶν κατὰ νόμον. Διόπερ οὐκ Ἰουδαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔθνεσι τὸ τῆς δωρεᾶς ταύτης προκίεσται· καὶ ἐκείνοις μᾶλλον ἢ τούτοις. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, φησὶν, ὅτι ἐπὶ τούτου γέγονε τοῦτο μόνον· ^v καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς

^p ὅτι om. A. C. E.   ^a αὐτὸς Edd.   ^r κατάγειν et ἀνάγειν Edd.   πύλας om. A.   ^s ἐστι] ἦν F.   ^t Ἐπεὶ Edd.   ^v καὶ γὰρ καὶ Edd.

οίκουμένης ἀπάσης τοῦτο ἔσται. Τοῦτο δὲ ἔλεγε, περὶ τῶν ἐθνῶν προφητεύων, καὶ χρηστὰς αὐτοῖς ὑποτείνων ἐλπίδας. Καὶ γὰρ ἦσαν καὶ ἀπὸ Γαλιλαίας ἀκολουθοῦντες τῆς τῶν ἐθνῶν. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, τοὺς τε ἐθνικοὺς οὐκ ἀφιεῖς ἀπογνῶναι, τῶν τε Ἰουδαίων καθαιρῶν τὰ φρονήματα. Ὡστε B δὲ μὴ ^w προσστῆναι τὸ λεγόμενον τοῖς ἀκούουσι, μηδὲ παρασχεῖν αὐτοῖς λαβὴν μηδεμίαν, ^x οὔτε προηγουμένως τὸν περὶ τῶν ἐθνῶν εἰσάγει λόγον, ἀλλ' ἀφορμὴν λαβὼν ἀπὸ τοῦ ἑκατοντάρχου, οὔτε γυμνὸν τὸ ὄνομα τῶν ἐθνῶν τίθησιν. Οὐ γὰρ εἶπε, πολλοὶ τῶν ἐθνῶν· ἀλλὰ, “ πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν.” ὅπερ ἦν δηλοῦντος τὰ ἔθνη, οὐ προσίστατο δὲ οὕτω τοῖς ἀκούουσι· συνεσκιασμένον γὰρ ἦν τὸ λεχθέν. Οὐ ταύτῃ δὲ μόνον παραμυθεῖται τὴν δοκοῦσαν εἶναι τῆς διδασκαλίας καινοτομίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ τοὺς κόλπους Ἀβραὰμ ἀντὶ τῆς βασιλείας εἰπεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἐκείνο γνώριμον αὐτοῖς τὸ ὄνομα ἦν, καὶ μειζόνως αὐτοὺς ἔδακνεν C ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὸ μέσον τεθείς. Διὸ καὶ ὁ Ἰωάννης οὐδὲν εὐθέως περὶ γεέννης εἶπεν, ἀλλ' ὁ μάλιστα αὐτοὺς ἐλύπει φησὶν· “ μὴ δόξητε λέγειν, ^y ὅτι παῖδες ἐσμεν τοῦ Ἀβραάμ.” Μετὰ δὲ τούτων καὶ ἕτερον κατασκευάζει, τὸ μὴ δόξαι ἐναντίος τις εἶναι τῇ παλαιᾷ πολιτείᾳ. Ὁ γὰρ τοὺς πατριάρχας θαυμάζων, καὶ λῆξιν ἀγαθῶν τοὺς ἐκείνων κόλπους καλῶν, ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν ὑπόνοιαν. Μηδεὶς οὖν μίαν εἶναι νομιζέτω τὴν ἀπειλήν· διπλὴ γὰρ ἐστὶ καὶ τούτοις ἡ κόλασις, κἀκείνοις ἡ εὐφροσύνη· τούτοις μὲν, οὐχ ὅτι ἐξέπεσον, ἀλλ' ὅτι τῶν ἰδίων D ἐξέπεσον· ἐκείνοις δὲ, οὐχ ὅτι ἐπέτυχον, ἀλλ' ^z ὅτι ὦν οὐ προσεδόκων ἐπέτυχον· καὶ τρίτη μετὰ τούτων, ὅτι τὰ ἐκεί-
(185) νων ἔλαβον οὗτοι. Υἱοὺς δὲ βασιλείας φησὶν, οἷς ἡ βασιλεία ἦν ἡτοιμασμένη· ὁ καὶ μάλιστα αὐτοὺς ἔδακνε. Δείξας γὰρ εἰς κόλπους ὄντας τῇ ἐπαγγελίᾳ καὶ τῇ ὑποσχέσει, τότε ἐξάγει. Εἶτα, ἐπειδὴ ἀπόφασις ἦν τὸ εἰρημένον, πιστοῦται αὐτὸ τῷ σημείῳ· ὥσπερ οὖν καὶ τὰ σημεία ἀπὸ τῆς προρρήσεως ^a τῆς μετὰ ταῦτα γεγενημένης δείκνυσιν.

^w Sic scripsi ex praecepto Etym. M. p. 700, 18. codd. προστῆ-
ναι. Cf. Schaefer. ad Dion. H. de comp. vv. p. 141. ^x οὐ προηγούμε-
νον et paulo infra διὸ οὔτε A. E. ^y Sic codd. et Verss. ὅτι πατέρα
ἔχομεν τὸν Ἀβ. Edd. ^z ὅτι] + καὶ C.D. ^a τοῖς μ. τ. γεγενημένα δ. C.D.

Ὁ τοίνυν ἀπιστῶν τῇ ὑγίει τῇ γενομένη τῷ παιδί τότε,
 Ε ἀπὸ τῆς προφητείας τῆς ἐξελθούσης σήμερον πιστευέτω
 ὁ κακείνο. Καὶ γὰρ καὶ ἡ προφητεία καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως
 ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ τότε δῆλη πᾶσιν ἐγένετο. Διὰ τοι
 τοῦτο πρότερον ταῦτα προαναφωνήσας, τότε τὸν παραλελυ-
 μένον ἀνέστησεν, ἵνα τὰ μέλλοντα ἀπὸ τῶν παρόντων πιστώ-
 σηται, καὶ τὸ ἔλαττον ἀπὸ τοῦ μείζονος. Τὸ μὲν γὰρ ἐνα-
 320 ρέτους ἀπολαύειν τῶν ἀγαθῶν, καὶ τοὺς ἐναντίους τὰ λυπηρὰ
 ὑπομένειν, οὐδὲν ἀπαικὸς, ὅλλα κατὰ λόγον καὶ κατὰ ἀκο-
 λουθίαν νόμων ἐγίνετο· τὸ δὲ παρειμένον σφίγγει, καὶ νεκρὸν
 ἀναστῆσαι, μείζον ἢ κατὰ φύσιν ἦν. Ἀλλ' ὅμως εἰς τὸ μέγα
 τοῦτο καὶ θαυμαστὸν οὐ μικρὸν καὶ ὁ ἑκατοντάρχης συνεισή-
 νεγκεν· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς δηλῶν ἔλεγεν· “ὑπαγε,
 καὶ ὡς ἐπίστευσας γεννηθήτω σοι.” Εἶδες πῶς ὁ ἀνεκήρυξεν
 ἡ τοῦ παιδὸς ὑγίεια καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν, καὶ τὴν
 τοῦ ἑκατοντάρχου πίστιν, καὶ τὸ μέλλον ἐπιστῶσατο; Μᾶλ-
 λον δὲ πάντα τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν ἀνεκέρυττεν. Ὁὐδὲ
 γὰρ τὸ σῶμα διωρθώσατο μόνον τοῦ παιδὸς, ἀλλὰ καὶ
 Β τὴν τοῦ ἑκατοντάρχου ψυχὴν εἰς τὴν πίστιν διὰ τῶν θαυ-
 μάτων ὁ αὐτὸς ἐφειλκύσατο. Σὺ δὲ μὴ τοῦτο σκόπει μόνον,
 ὅτι οὗτος ἐπίστευσε, καὶ ὅτι ἐκεῖνος ἰάθη, ἀλλὰ καὶ τὸ τάχος
 θαύμασον. Καὶ γὰρ τοῦτο δηλῶν ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγε·
 “καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ” ὥσπερ οὖν καὶ
 ἐπὶ τοῦ λεπροῦ εἶπεν, ὅτι εὐθέως ἐκαθαρίσθη. Οὐδὲ γὰρ τῷ
 θεραπεύειν, ἀλλὰ καὶ τῷ παραδόξως τοῦτο ποιεῖν, καὶ ἐν
 ἀκαρεῖ ῥοπῇ, τὴν δύναμιν ἐπεδείκνυτο. Καὶ οὐ ταύτη μόνον
 ὠφέλει, ἀλλὰ καὶ τῷ συνεχῶς ἐν τῇ τῶν θαυμάτων ἐπιδείξει
 τοὺς περὶ τῆς βασιλείας παρανοίγειν λόγους, καὶ πάντας
 ἐφέλκεσθαι πρὸς ὁ αὐτήν. Καὶ γὰρ οὐς ἐκβάλλειν ἠπείλει,
 οὐχ ἵνα ἐκβάλῃ ἠπείλει, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ πρὸς αὐτὴν διὰ
 C τῶν ῥημάτων ἐπισπᾶσθαι. Εἰ δὲ ὁ μὴδὲ ἐντεῦθεν ἐκέρδαναν,
 αὐτῶν τὸ ἔγκλημα ἅπαν, καὶ πάντων τῶν τὰ τοιαῦτα νο-
 σούντων. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ Ἰουδαίων μόνον τοῦτο συμβὰν ἴδοι
 τις ἂν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πιστευσάντων. Καὶ γὰρ ὁ Ἰούδας

ὁ κακείνο D. ὅλλα] + καὶ F. p. p. ἐγένετο Edd. ὁ ἀνεκήρυξεν
 Edd. Ὁὐ Edd. ὁ αὐτὸς] αὐτῶν A. E. αὐτὸς om. F. ὁ αὐτήν]
 ἀρετὴν F. ad seipsum Ge. Μοχ ἐκβάλλει A. F. ὁ μὴδὲ] μὴ A.
 μὴδὲν μὴδὲ D. F. p. p. ἐκέρδανον F. ἐκέρδαινον C. D.

υἱὸς βασιλείας ἦν, καὶ ἤκουσε μετὰ τῶν μαθητῶν, ¹⁸ “ἐπὶ δώδεκα θρόνους καθιεῖσθε,” ἀλλὰ γέγονεν υἱὸς γεέννης· ὁ δὲ Αἰθίοψ, βάρβαρος ἄνθρωπος ὢν, καὶ τῶν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ ἀπολαύσεται τῶν στεφάνων. Τοῦτο καὶ ἐφ’ ἡμῶν γίνεται νῦν. ¹⁹ “Πολλοὶ γὰρ ἔσονται, φησὶ, πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ^k ἔσχατοι πρῶτοι.” D Τοῦτο δὲ λέγει, ἵνα μήτε ἐκεῖνοι ῥαθυμῶσιν, ὥς οὐ δυνάμενοι ἐπανελθεῖν, μήτε οὗτοι θαρρῶσιν, ὥς ἐστῶτες. Τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης ἄνωθεν προαναφωνῶν ἔλεγε· “δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.” Ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο ἔμελλε γίνεσθαι, προανακηρύττεται πόρρωθεν, ὥστε μηδένα τῷ ξενῷ τοῦ πράγματος θορυβηθῆναι. Ἀλλ’ ἐκεῖνος μὲν ὡς ἐνδεχόμενον αὐτὸ λέγει· ¹ πρῶτος γὰρ ἦν· ὁ δὲ Χριστὸς ὡς πάντως ἐσόμενον, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν E παρέχων.

^m Μὴ τοίνυν θαρρῶμεν οἱ ἐστῶτες, ἀλλὰ λέγωμεν ἑαυτοῖς· ²⁰ “ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ” μηδὲ ἀπογινώσκωμεν οἱ κείμενοι, ἀλλὰ λέγωμεν ἑαυτοῖς· ²¹ “μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται;” Καὶ γὰρ πολλοὶ εἰς αὐτὴν τοῦ οὐρανοῦ τὴν κορυφὴν ἀνελθόντες, καὶ πᾶσαν τὴν καρτερίαν ἐπιδειξάμενοι, καὶ τὰς ἐρήμους κατειληφότες, καὶ οὐδὲ γυναῖκα ὄνار ⁿ ἰδόντες, ³²¹ ῥαθυμήσαντες μικρὸν ὑπεσκελίσθησαν, καὶ πρὸς αὐτὸ ἦλθον τῆς κακίας τὸ βάραθρον. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐκείθεν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέβησαν, καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ^o καὶ τῆς ὀρχήστρας πρὸς τὴν ἀγγελικὴν μετετάξαντο πολιτείαν· καὶ τοσαύτην ἐπεδείξαντο τὴν ἀρετὴν, ὥς δαίμονας ἀπελάσαι, καὶ πολλὰ ἄλλα σημεῖα τοιαῦτα ἐργάσασθαι. Καὶ τούτων μὲν πλήρεις εἰσὶν αἱ γραφαί, πλήρης δὲ ὁ βίος τῶν παραδειγμάτων ἡμῖν. Καὶ πόρνοι καὶ μαλακοὶ τὰ Μανιχαίων ἐμφράττουσι στόματα, (186) οἱ τὴν κακίαν ἀκίνητον εἶναί φασι, τῷ διαβόλῳ τελούμενοι, καὶ τὰς τῶν σπουδάζειν βουλομένων χεῖρας ἐκλύοντες, καὶ B τὴν ζωὴν ἅπασαν ἀνατρέποντες. Οἱ γὰρ ταῦτα πείθοντες,

¹⁸ Matth. xix. 28.¹⁹ Ibid. v. 30.²⁰ 1 Cor. x. 12.²¹ Jer. viii. 4.

ⁱ ἄνθρωπος om. F. ἄνθ. βάρ. ὢν D. ^k οἱ ἔσχατοι C. D. λέγει] ἔλεγεν Edd. ¹ πρῶτος] Sic Ge. Arm. et codd. ἄνθρωπος Edd. et margo Ge. ^m HΘIKON. Ὅτι οὐ δεῖ μέχρι τέλους θαρρῆν τὸν ἐστῶτα, οὔτε ἀπογινώσκειν ἑαυτὸν τὸν πεπτωκότα. A. ⁿ “Alii cum Savil. εἰδότες.” Montef. ^o καὶ] + ἀπὸ Edd.

οὐ πρὸς τὰ μέλλοντα παραβλάπτουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν-
ταῦθα πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσι, τό γε αὐτῶν μέρος.
Πότε γὰρ ἐπιμελήσεται τις ἀρετῆς τῶν ἐν κακίᾳ ζώντων,
ὅταν ἀδύνατον τὴν πρὸς ἐκείνην ἐπάνοδον εἶναι νομίζῃ, καὶ
τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν; Εἰ γὰρ νῦν, καὶ νόμων
ὄντων, καὶ κολάσεων ἠπειλημένων, καὶ ^ρδόξης τοὺς πολλοὺς
ἐκκαλουμένης, καὶ γεέννης προσδοκωμένης, καὶ βασιλείας ἐπηγ-
γελημένης, καὶ τῶν κακῶν ὀνειδιζομένων, καὶ τῶν καλῶν ἐγ-
κωμιαζομένων, μόλις αἰροῦνται τινες τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς
C ἰδρῶτας· ἂν ταῦτα πάντα ἀνέλῃς, τί τὸ κωλύον ^α πάντα
ἀπολέσθαι καὶ διαφθαρῆναι; ^τ Συνειδότες τοίνυν τὴν κακουρ-
γίαν τὴν διαβολικὴν, καὶ ὅτι καὶ τοῖς ἔξω νομοθέταις, καὶ
τοῖς τοῦ ^ς θεοῦ χρησμοῖς, καὶ τοῖς τῆς φύσεως λογισμοῖς,
καὶ τῇ κοινῇ πάντων ἀνθρώπων δόξῃ, καὶ βαρβάροις, καὶ
Σκύθαις, καὶ Θραξὶ, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς ἀπεναντίας οὗτοι καὶ
οἱ τὰ τῆς εἰμαρμένης δόγματα νομοθετεῖν ^ι ἐπιχειροῦντες,
νῆφωμεν, ἀγαπητοί, καὶ πᾶσιν ἐκείνοις ἐρρῶσθαι εἰπόντες,
οὐδεύωμεν διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ, καὶ θαρρῶντες, καὶ δεδοκότες·
D δεδοκότες μὲν, διὰ τοὺς ἐκατέρωθεν κρημνοὺς· θαρρῶντες
δὲ, διὰ τὸν προηγούμενον ἡμῶν Ἰησοῦν. Ὀδεύωμεν νήφοντες
καὶ ἐγρηγορότες. Κἂν γὰρ μικρὸν τις ἀπονυστάξῃ, κατη-
νέχθῃ ταχέως. Οὐ γὰρ ἐσμεν ἀκριβέστεροι τοῦ Δαυὶδ, ὃς
μικρὸν ὀλιγωρήσας πρὸς αὐτὸ κατεκρημνίσθη τῆς ἀμαρτίας
τὸ βάραθρον. Ἄλλ' ἀνέστη ταχέως. Μὴ τοίνυν ὅτι ἡμαρ-
τεν ἴδῃς μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν ἀμαρτίαν ἀπενίψατο. Διὰ
γὰρ τοῦτο τὴν ἱστορίαν ἐκείνην ἀνέγραψεν, οὐχ ἵνα πεσόντα
E θεάσῃ, ἀλλ' ἵνα ἀναστάντα θαυμάσῃ· ἵνα μάθῃς, ἐπειδὴν
πέσῃς, πῶς ἀνίστασθαι χρή. Καθάπερ γὰρ οἱ ἰατροὶ τῶν
νοσημάτων τὰ χαλεπώτατα ἐκλεγόμενοι ταῖς βίβλοις ἐγ-
γράφουσι, καὶ τῆς τοιαύτης διορθώσεως τὴν μέθοδον διδά-
σκουσιν, ἵνα ἐν τοῖς μείζοσι γυμνασάμενοι, ῥαδίως τῶν ἐλατ-
τόνων περιγένωνται· οὕτω δ' καὶ ὁ θεὸς τὰ μέγιστα τῶν
ἀμαρτημάτων εἰς μέσον ἤγαγεν, ἵνα καὶ οἱ τὰ μικρὰ πταί-
322 οντες δι' ἐκείνων ῥαδίαν τὴν τούτων διόρθωσιν εὔρωσιν. Εἰ

^ρ δόξης τῆς τοὺς πολλοὺς διεγειροῦσης C. D. F. ^α τὰ πάντα
Edd. ^τ Συνιδόντες Mor. Ben. τοίνυν] οὖν D. F. ^ς θεοῦ] Sic
Edd. et Verss. codices Χριστοῦ. ^ι ἐπιχειροῦντες] + φρονούσι A. E.
Non expresserunt Interpp.

γὰρ ἐκεῖνα ἔσχεν ἱασιν, πολλῶ μᾶλλον τὰ ἐλάττονα. Ἰδωμεν τοίνυν πῶς καὶ ἡρρώστησε, πῶς καὶ ἀνέστη ταχέως ὁ μακάριος ἐκεῖνος. Τίς οὖν τῆς ἀρρώστιας ὁ τρόπος ἦν; Ἐμοίχευσε καὶ ἐφόνευσεν. Οὐδὲ γὰρ ἐγκαλύπτομαι λαμπρᾷ ταῦτα ἀνακηρύττων τῇ φωνῇ. Εἰ γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐνόμισεν αἰσχύνῃν, ταύτην ἀναθεῖναι πᾶσαν τὴν ἱστορίαν, πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ ἡμᾶς συσκιάζειν χρή. Διόπερ οὐ μόνον αὐτὰ ἀνακηρύττω, ἀλλὰ καὶ ἕτερον προστίθμι. Καὶ γὰρ ὅσοι ταῦτα κρύπτουσιν, οὗτοι μάλιστα τὴν ἀρετὴν συσκιάζουσι τὴν ἐκείνου· καὶ ὥσπερ οἱ τὸν πόλεμον σιγῶντες τοῦ Β Γολιάθ οὐ μικρῶν αὐτὸν ἀποστεροῦσι στεφάνων, οὕτω καὶ οἱ ταύτην παρατρέχοντες τὴν ἱστορίαν. Ἄρα οὐ δοκεῖ παράδοξον εἶναι τὸ λεγόμενον; Οὐκοῦν ἀναμείνατε μικρὸν, καὶ τότε εἴσεσθε ὅτι δικαίως ταῦτα ἡμῖν εἴρηται. Διὰ γὰρ τοῦτο αὖξω τὸ ἀμάρτημα, καὶ παραδοξότερον ποιῶ τὸν λόγον, ἵνα ἐκ πλείονος ^v τῆς περιουσίας τὰ φάρμακα κατασκευάσω. Τί οὖν ἐστὶν ὁ προστίθμι; ^w Τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός· ὁ μεῖζον ποιεῖ καὶ τὸ ἐγκλημα. Οὐ γὰρ ὁμοίως πάντα ἐπὶ πάντων κρίνεται. ²² “Δυνατοὶ γὰρ, φησί, δυνατῶς ἐτασθήσονται” καὶ, “ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, C καὶ μὴ ^x ποιῶν, δαρήσεται πολλὰς.” Ὡστε ἡ πλείων γνώσις πλείονός ἐστι κολάσεως ὑπόθεσις. Διὰ δὲ τοῦτο ὁ ἱερεὺς τὰ αὐτὰ τοῖς ἀρχομένοις ἀμαρτάνων, οὐ τὰ αὐτὰ πείσεται, ἀλλὰ ^y πολλῶ χαλεπώτερα. Τάχα ὁρῶντες τὴν κατηγορίαν αὐξανομένην, τρέμετε καὶ δεδοίκατε, καὶ θαυμάζετέ με ὡς κατὰ κρημνῶν ἐρχόμενον. Ἄλλ’ ἐγὼ οὕτω θάρρῳ ὑπὲρ τοῦ δικαίου, ὅτι καὶ περαιτέρω πρόειμι· ὅσω γὰρ ἂν ^z αὖξω τὸ ἐγκλημα, τοσούτῳ μᾶλλον δεῖξαι δυνήσομαι τὸ ἐγκώμιον τοῦ Δαυίδ. Καὶ τί τούτων πλέον ἐστὶ, φησὶν, εἶπειν; Πάνν γε πλέον. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ Κάϊν οὐ φόνος μόνον τὸ γενόμενον ἦν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν φόνων D χεῖρον· οὐ γὰρ ἀλλότριον, ἀλλ’ ἀδελφόν, ^a καὶ ἀδελφόν οὐκ

²² Sap. vi. 7. Luc. xii. 47.

^v τῆς om. F. ^w Ἡ ἀρετὴ A. E. ^x ποιήσας F. ^y τὰ πολλῶ Edd. ^z αὐξήσω F. ἂν om. C. ^a Verba καὶ ἀδελφόν desunt in codl. Verss. et Edd. ante Ben. Cum tamen ea in plurimis exstare testatur Montef. et ejusmodi sint, quae facilius omitti possint quam addi, loco movere non visum est. Solus F. καὶ οὐκ ἡδικ. habet.

ἡδίκηκότα, ἀλλ' ἡδίκημένον ἐφόνευσεν, οὐ μετὰ πολλοὺς φο- (187)
 νέας, ἀλλὰ πρῶτος τὸ μύσος εὐρών· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα
 οὐ φόνος ἦν μόνον τὸ τόλμημα· οὐ γὰρ ὁ τυχὼν ἦν ἀνὴρ
 ὁ πεποικώς, ἀλλὰ προφήτης· καὶ οὐ τὸν ἡδίκηκότα, ἀλλὰ
 τὸν ἡδίκημένον ἀναιρεῖ· καὶ γὰρ ἡδίκητο ἐν τοῖς καιρίοις,
 τῆς γυναικὸς ἀρπαγείσης· ἀλλ' ὅμως μετ' ἐκεῖνο καὶ τοῦτο
 προσέθηκεν. Εἶδετε πῶς οὐκ ἐφεισάμην τοῦ δικαίου; πῶς
 Ε οὐδὲ μεθ' ὑποστολῆς τινος εἶπον τὰ πεπλημμελημένα αὐτῷ;
 Ἀλλ' ὅμως οὕτως ὑπὲρ τῆς ἀπολογίας θαρρῶ, ὅτι μετὰ
 τοσοῦτον ὄγκον τοῦ ἀμαρτήματος ἐβουλόμην παρεῖναι καὶ
 Μανιχαίους τοὺς μάλιστα ταῦτα κωμωδοῦντας, καὶ τοὺς τὰ
 Μαρκίωνος νοσοῦντας, ἵνα ἐκ περιουσίας αὐτῶν ἐμφράξω τὰ
 323 στόματα. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ λέγουσιν, ὅτι ἐφόνευσεν καὶ
 ἐμοίχευσεν· ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ δι-
 πλοῦν τὸν φόνον ἀπέφηνα, ἀπὸ τε τοῦ ἡδίκημένου, ἀπὸ τε
 τῆς ποιότητος τοῦ προσώπου τοῦ πεπλημμεληκότος. Οὐ
 γὰρ ἐστὶν ἴσον πνεύματος ἀξιοθέντα, καὶ τοσαῦτα εὐεργε-
 τηθέντα, καὶ τηλικαύτην ἐσχηκότα παρρησίαν, καὶ ἐν ἡλικίᾳ
 τοιαύτῃ τοιαῦτα τολμᾶν, καὶ τούτων πάντων χωρὶς τὸ αὐτὸ
 τοῦτο ποιεῖν. Ἀλλ' ὅμως καὶ ταύτῃ μάλιστα θαυμαστός
 ἐστὶν ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα
 Β τῆς κακίας καταπεσὼν, οὐκ ἀνέπεσεν, οὐδὲ ἀπέγνω, οὐδὲ ἔρ-
 ριψεν ἑαυτὸν ὑπτιον, οὕτω παρὰ τοῦ διαβόλου καιρίαν λα-
 βὼν πληγὴν, ἀλλὰ ταχέως, μᾶλλον δὲ εὐθέως, καὶ μετὰ
 πολλῆς τῆς σφοδρότητος καιριωτέραν ἔδωκεν ἢ ἔλαβε τὴν
 πληγὴν. Καὶ ταῦτόν γε γέγονεν, οἷον ἂν εἰ ἐν πολέμῳ καὶ
 παρατάξει βαρβάρου τινὸς εἰς ἀριστεύς καρδίαν ἐμπήξαντος
 δόρυ, ἢ κατὰ τοῦ ἥπατος ἀφέντος βέλος, καὶ δεύτερον τῷ
 προτέρῳ τραῦμα ^β προσθέντος ἐκείνου καιριώτερον, πεσὼν
 καὶ αἵματι πολλῷ περιρρέόμενος πάντοθεν ὁ τὰς χαλεπὰς
 ταύτας λαβὼν πληγὰς, καὶ ἀνασταίῃ ταχέως, καὶ δόρυ κατὰ
 τοῦ τοξεύσαντος ἀφείς νεκρὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου δείξειεν εὐ-
 C θέως. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ὅσῳ ἂν μείζονα εἶπῃς τὴν
 πληγὴν, τοσοῦτῳ θαυμαστοτέραν δεικνύεις τοῦ πληγέντος
 τὴν ψυχὴν, ὅτι ἴσχυσε μετὰ τὸ χαλεπὸν τοῦτο τραῦμα καὶ
 ἀναστῆναι, καὶ στήναι ἐν αὐτῷ τῷ τῆς φάλαγγος μετώπῳ,
 καὶ τὸν τρώσαντα κατενεγκεῖν. Τοῦτο δὲ ἡλίκον ἐστίν, ἴσασι

^β προστιθέντος F.

μάλιστα ὅσοι χαλεπαῖς περιπίπτουσιν ἀμαρτίαις. Οὐ γὰρ
 οὕτω γενναίας καὶ νεανικῆς ἐστὶ ψυχῆς ὁρθὰ βαδίζειν καὶ
 διόλου τρέχειν, (ἔχει γὰρ ^d ἡ τοιαύτη συνοδοιπόρον τὴν
 ἀγαθὴν ἐλπίδα, ἀλείφουσιν, διεγείρουν, νευροῦσαν, προ-
 θυμοτέραν ἐργαζομένην) ὥς τὸ μετὰ τοὺς μυρίους στεφά-
 νους καὶ τὰ πολλὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας, τὴν ἐσχάτην
 ὁπομείναςαν ζῆμιαν, δυνηθῆναι πάλιν ἐπιλαβέσθαι τῶν αὐ- D
 τῶν δρόμων. Καὶ ἵνα σαφέστερον ὃ λέγω γένηται, καὶ
 ἕτερον τοῦ προτέρου οὐδὲν ἔλαττον παραδείγματος εἰς μέ-
 σον ὑμῖν ἀγαγεῖν πειράσομαι. Ἐννόησον γὰρ μοί τινα
 κυβερνήτην μυρία διαλαβόντα πελάγη, μετὰ τὸ τὴν θάλασ-
 σαν διαπλεῦσαι ἅπασαν, ^e μετὰ τοὺς πολλοὺς χειμῶνας καὶ
 τοὺς σκοπέλους καὶ τὰ κύματα, πολὺν ἔχοντα ^f τὸν φόρ-
 τον, ἐν αὐτῷ καταποντιζόμενον τῷ στόματι τοῦ λιμένος,
 καὶ γυμνῷ μόλις τῷ σώματι τὸ χαλεπὸν τοῦτο διαφυγόντα
 ναυάγιον· πῶς πρὸς τὴν θάλασσαν διακεῖσθαι εἰκὸς, καὶ τὴν
 ναυτιλίαν, καὶ τοὺς τοιούτους πόνους; Ἄρα αἰρήσεται ποτε
 ὁ τοιοῦτος, εἰ μὴ ^h σφόδρα γενναίας εἴη ψυχῆς, αἰγιαλὸν E
 ἰδεῖν, ἢ πλοῖον, ἢ λιμένα; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι· ἀλλ' ἐγκα-
 λυψάμενος κείσεται, νύκτα τὴν ἡμέραν ὀρῶν, καὶ πρὸς πάντα
 ἀπαγορεύων· καὶ μᾶλλον αἰρήσεται προσαιτῶν ζῆν, ἢ τῶν
 αὐτῶν ἄψασθαι πόνων. Ἄλλ' οὐχ ὁ μακάριος οὗτος τοιοῦ-
 τος· ἀλλὰ τοιοῦτον ναυάγιον ὑπομείνας, μετὰ τοὺς μυρίους
 πόνους ⁱ καὶ ἰδρώτας ἐκείνους, οὐκ ἔμεινεν ἐγκεκαλυμμένος, 324
 ἀλλὰ καὶ τὸ πλοῖον καθείλκυσε, καὶ τὰ ἱστία πετάσας, καὶ
 τὸ πηδάλιον μεταχειρίσας, τῶν αὐτῶν ^k ἅπτεται πόνων, καὶ
 πλείονα τὸν πλοῦτον ἐργάσατο πάλιν. Εἰ δὲ τὸ στῆ-
 ναι θαυμαστὸν ^l οὕτω, καὶ τὸ μὴ κεῖσθαι διόλου πεσόντα,
^m τὸ καὶ ἀναστῆναι καὶ τοιαῦτα ἐργάσασθαι, πόσων οὐκ ἂν
 εἴη στεφάνων ἄξιον; Καίτοιγε πολλὰ ἦν τὰ εἰς ἀπόγνωσιν

^c Sic codd. et Arm. si cum recte vadas, iter tuum felici cursu perficias Ge. Edebatur ὁρθὰ βαδίζοντα δι' ὁδοῦ προτρέχειν. ^d ὁ τοιοῦτος et p. p. προθυμότερον Edd. Hoc etiam C. D. ^e ὁπομείνοντα Edd. ^f μετὰ τὸ τοὺς A. E. ^g τὸν ὁμ. F. ^h σφοδρᾶς καὶ γενναίας D. σφόδρα εἴη ψ. στερεῶς A. E. ⁱ καὶ τοὺς ἰδρώτας Edd. p. p. κεκαλυμμένος A. C. D. E. ^k ἥπτετο Edd. πλείονα] + τῶν πρώτων Edd. contra codd. et Ge. ^l οὕτω deest in Edd. ^m τὸ καὶ] καὶ τὸ Edd. Post οὕτω sic legitur in C. τὸ μὴ κεῖσθαι δ. π. καὶ ἀναστῆναι. Μοχ ἐργάζεσθαι Edd.

- αὐτὸν ἐμβάλλοντα· καὶ πρῶτον, τὸ μέγεθος τοῦ ἀμαρτήματος· δεύτερον, τὸ μὴ ἐν προσιμίῳ τῆς ζωῆς, ὅτε καὶ πλείους αἱ ἐλπίδες, ἀλλὰ πρὸς τῷ τέλει ταῦτα παθεῖν. Οὐδὲ γὰρ ὁ ἔμπορος ἀπὸ λιμένος ἐξελθὼν ^η εὐθέως καὶ ναυάγιον
- B** ὑπομείνας, ὁμοίως ἀλγεῖ τῷ μετὰ μυρίας ἐμπορίας προσ- (188) ράσσοντι σκοπέλῳ. Τρίτον, τὸ πολὺν ἤδη συνειληχότα πλοῦτον τοῦτο παθεῖν. Καὶ γὰρ οὐ μικρὰ ἀπέκειτο αὐτῷ φορτία τότε· οἷον τὰ κατὰ τὴν πρῶτην ἡλικίαν, ἥνικα ἐποίμαίνε· τὰ κατὰ τὸν Γολιάθ, ὅτε τὸ λαμπρὸν τρόπαιον ἔστησε· τὰ κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἐπὶ τοῦ Σαοῦλ. Καὶ γὰρ τὴν εὐαγγελικὴν ἐπεδείκνυτο μακροθυμίαν, μυριάκις τὸν ἐχθρὸν εἰς χεῖρας ἐλὼν, καὶ φεισάμενος διηνεκῶς· καὶ μᾶλλον ἐλόμενος ἐκπεσεῖν πατρίδος καὶ ἐλευθερίας καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἢ τὸν ἀδίκως ἐπιβουλευόντα ἀνελεῖν. Καὶ μετὰ τὴν βασιλείαν δὲ οὐ μικρὰ ἦν αὐτῷ τὰ ^οκατωρθωμένα.
- C** Μετὰ δὲ τῶν εἰρημένων, καὶ ἡ παρὰ τῶν πολλῶν ὑπόληψις, καὶ τὸ λαμπρᾶς οὕτω δόξης ἐκπεσεῖν, οὐ τὸν τυχόντα ἐποίει θόρυβον. Οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν ἐκαλλώπιζεν ἡ πορφύρα, ὥς κατήσχυνεν ἡ τῆς ^ρἀμαρτίας κηλὶς. Ἴστε δὲ πάντως ἡλικὸν ἐστὶν ἀμαρτήματα ἐκπομπεύεσθαι, καὶ πῶς μεγάλης δεῖται ψυχῆς ὁ τοιοῦτος, ὥστε μετὰ τὴν τῶν πολλῶν κατηγορίαν, καὶ τὸ μάρτυρας ἔχειν τοσούτους τῶν οἰκείων πλημμελημάτων, μὴ ἀναπεσεῖν. Ἀλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα
- D** ὁ γενναῖος ἐκείνος τῆς ψυχῆς ἐξεκλύσας τὰ βέλη, οὕτως ἔλαμψε μετὰ ταῦτα, οὕτως ἔσμηξε τὴν κηλῖδα, οὕτως ἐγένετο καθαρὸς, ὥς τῶν ἐκγόνων τῶν αὐτοῦ καὶ τελευτήσας τὰ ἀμαρτήματα ^η παραμυθήσασθαι· καὶ ὅπερ ἐλέγετο περὶ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ περὶ τούτου φαίνεται ὁ θεὸς λέγων· μᾶλλον δὲ πολλῷ πλεον περὶ τούτου. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ πατριάρχου φησὶν, ὅτι ²³ “ἐμνήσθην τῆς διαθήκης τῆς πρὸς Ἀβραάμ.” ἐνταῦθα δὲ οὐ, τῆς διαθήκης, φησὶν, ἀλλὰ πῶς; ²⁴ “διὰ Δαυὶδ τὸν παῖδά μου ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης.”
- Καὶ τὸν Σολομῶνα δὲ διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίαν οὐκ ἀφήκε
- E** τηλικαύτην ἀμαρτήσαντα ἀμαρτίαν τῆς βασιλείας ἐκπεσεῖν.

²³ Exod. ii. 24.²⁴ Esai. xxxvii. 35.^η εὐθέως post ναυάγιον collocant Edd.^ο κατορθώματα C. F.^ρ ταύτης, quod vulgō post ἀμαρτίας legitur, deest in codd. et Verss.^η παραμυθήσασθαι· διὸ καὶ ὅπερ ἔλεγεν A. E.

Καὶ τοσαύτη ἦν ἡ δόξα τοῦ ἀνδρός, ὥστε τὸν Πέτρον μετὰ τοσαῦτα ἔτη πρὸς Ἰουδαίους δημηγοροῦντα οὕτω λέγειν·
²⁵ “ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρρήσιας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαυὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη.” Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ἰ τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος, δείκνυσιν αὐτὸν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν πνεύματος ἡξιωμένον ^s τοσοῦτον, ὡς καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀξιωθῆναι προφητεῦσαι πάλιν·
³²⁵ ἰ καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐπιστομίζων ἔλεγε· ²⁶ “πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου;” Καὶ ὅπερ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως γέγονε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ. Καθάπερ γὰρ τὴν Μαρίαν, καὶ ἄκοντος τοῦ Μωϋσέως, ἐκόλασεν ὁ θεὸς διὰ τὴν εἰς τὸν ἀδελφὸν ὕβριν, ἐπειδὴ σφόδρα ἐφίλει τὸν ἅγιον· οὕτω καὶ τούτῳ παρὰ τοῦ παιδὸς ὑβρισθέντι ταχέως ἤμυνε, καὶ ταῦτα μὴ βουλομένῳ. Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα, μᾶλλον δὲ πρὸ τῶν ἄλλων ταῦτα ἱκανὰ δεῖξαι τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Ὅταν γὰρ ὁ θεὸς ψηφίζεται, οὐδὲν B δεῖ πλέον περιεργάζεσθαι. Εἰ δὲ βούλεσθε ἰ κατ’ εἶδος αὐτοῦ τὴν φιλοσοφίαν μαθεῖν, ἔξεστιν ὑμῖν ἐπελθούσι τὴν ἱστορίαν τὴν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν παρρήσιαν τὴν πρὸς τὸν θεόν, τὴν εὐνοίαν, τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπίδοσιν, τὴν εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς ἀκρίβειαν. Ταῦτ’ οὖν ἔχοντες τὰ παραδείγματα, νήφωμεν, καὶ σπουδάζωμεν μὴ καταπίπτειν· εἰ δέ ποτε καὶ πέσοιμεν, μὴ κεῖσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἵνα ὑμᾶς εἰς ῥαθυμίαν ^w ἐμβάλω, τὰ τοῦ Δαυὶδ ἁμαρτήματα εἶπον· ἀλλ’ ἵνα πλείονα φόβον ἐργάσωμαι. Εἰ γὰρ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ῥαθυμίας μικρὸν, τοιαῦτα ^x ἐδέξατο τραύματα, τί πεισόμεθα C ἡμεῖς ἰ καθ’ ἐκάστην ὀλιγωροῦντες; Μὴ τοίνυν ὅτι ἔπεσεν ἰδῆς, καὶ ῥαθυμίας· ἀλλ’ ἐννόησον πόσα καὶ μετὰ ταῦτα εἰργάσατο, πόσους θρήνους ἐπεδείξατο, πόσῃ μετάνοιαν, τὰς νύκτας ταῖς ἡμέραις προστιθείς, πηγὰς δακρύων ἀφιεῖς, τὴν

²⁵ Act. ii. 29.²⁶ Matth. xxii. 43.

ἰ τοῖς Ἰουδαίοις] πρὸς Ἰουδαίους Edd. ^s τοσοῦτον] τοσοῦτον (sic) F. τοσοῦτον Edd. ἰ καὶ om. A. E. Post προφητεῦσαι interponunt codd. ^v καὶ κατ’ εἶδος F. ^w ἐμβάλλω A. F. ^x ἐδέξατο [πάθη καὶ] τραύματα Edd. Verba inclusa desunt in codd. et Verss. ^y καθ’ ἐκάστην om. C. D. faventibus Interpp. ὀλιγωροῦντες] ὀλιγορήσαντες D. οἱ ὀλιγορήσαντες C. ἡμεῖς οἱ αἰεὶ ῥαθυμοῦντες; F.

κλίνην λούων τοῖς δάκρυσι, πρὸς τούτοις σάκκον περιβαλλόμενος. Εἰ δὲ ἐκείνος τοσαύτης ἐδεήθη τῆς ἐπιστροφῆς, πότε δυνησόμεθα σωθῆναι ἡμεῖς, μετὰ τοσαῦτα ἁμαρτήματα ἀναλγήτως διακείμενοι; Ὁ μὲν γὰρ πολλὰ ἔχων κατορθώματα ῥαδίως ἂν καὶ ἐντεῦθεν τὰ ἁμαρτήματα συσκιάσειεν· ὁ δὲ γυμνός, ὅπου ἂν δέξηται βέλος, καιρίαν δέχεται πληγὴν. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, ὀπλίσσωμεν ἑαυτοὺς ἀγαθοῖς ἔργοις, (189) καὶ προσγένηταί τι πλημμέλημα, ἀπονιψώμεθα· ἵνα καταξιωθώμεν, εἰς δόξαν ² θεοῦ ζήσαντες τὸν παρόντα βίον, τῆς μελλούσης ἀπολαῦσαι ζωῆς· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ.

326 ¹ Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδε τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν· καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ἡγέρθη, καὶ διηκόνει αὐτῷ.

Ὁ ² ΔΕ Μάρκος καὶ, εὐθέως, προσέθηκε, βουλόμενος καὶ τὸν χρόνον δηλῶσαι· οὗτος δὲ μόνον τὸ σημεῖον τέθεικε, τὸν ^B χρόνον οὐκ ἐπισημηνάμενος. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι φασὶν, ὅτι καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ἡ κατακειμένη· οὗτος δὲ καὶ τοῦτο ἐσίγησε. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι διαφωνίας, ἀλλὰ τὸ μὲν συντομίας, τὸ δὲ ἀκριβοῦς ἐξηγήσεως. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν εἰσηλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πέτρου; Ἐμοὶ δοκεῖ, τροφῆς μεταληψόμενος· τοῦτο ^b γοῦν ἐδήλωσεν εἰπὼν· “ἀνέστη, καὶ διηκόνει αὐτῷ.” Παρὰ γὰρ τοῖς μαθηταῖς κατήγετο, ὥσπερ καὶ παρὰ Ματθαίῳ, ὅτε αὐτὸν ἐκάλεσε, τιμῶν αὐτοὺς καὶ

¹ Cap. viii. v. 14, 15.

² τοῦ θεοῦ C. D. E. HOM. xxvii. ^a δὲ] μὲν A. προσέθηκε] φησὶ Edd. φησὶ προσέθηκε F. ^b γοῦν] + καὶ A.

προθυμοτέρους ταύτη ποιῶν. Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ ἐνταῦθα τοῦ Πέτρου τὴν αἰδῶ τὴν πρὸς αὐτόν. Ἐχων γὰρ τὴν πενθεράν οἱ κειμένην καὶ πυρέσσουσαν σφοδρῶς, οὐχ εἵλκυ-
 σεν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλ' ἔμενε καὶ τὴν διδασκαλίαν C
 ἀπαρτισθῆναι, καὶ τοὺς ἄλλους θεραπευθῆναι πάντας, καὶ
 τότε αὐτὸν εἰσελθόντα παρεκάλεσεν. Οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἐπαι-
 δεύετο τὰ τῶν ἄλλων ἐαυτοῦ προτιθέναί. Οὐκοῦν ^dοὐδ' αὐ-
 τὸς αὐτὸν εἰσάγει, ἀλλ' αὐτὸς αὐτομάτως ἐπέβη, μετὰ τὸ
 εἰπεῖν τὸν ἐκατόνταρχον, “οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν
 στέγην εἰσέλθης” δεικνὺς ὅσον ἐχαρίζετο τῷ μαθητῇ. Καίτοι
 ἐννόησον οἷα ἦν τὰ δώματα τῶν ἀλιέων τούτων· ἀλλ' ὅμως
 οὐκ ἀπηξίου ὑπὸ τὰς καλύβας αὐτῶν εἰσιέναι τὰς εὐτελεῖς,
 παιδεύων σε διὰ πάντων τὸν ἀνθρώπινον καταπατεῖν τῷ φον.
 Καὶ ποτὲ μὲν λόγοις θεραπεύει μόνον, ποτὲ δὲ καὶ τὴν χεῖρα D
 ἐκτείνει, ποτὲ ^eδὲ ἀμφοτέρω ταῦτα ποιεῖ, εἰς ὅψιν ἄγων
 τὴν ἰατρούειαν. Οὐ γὰρ ἐβούλετο αἰεὶ μεθ' ὑπερβολῆς θαυ-
 ματουργεῖν. Ἐδεῖ γὰρ τέως λανθάνειν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν
 μαθητῶν· καὶ γὰρ ἐκ πολλῆς ἡδονῆς πάντα ἂν ἐκήρυζαν.
 Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν ^fκαὶ μετὰ τὸ ἐλθεῖν εἰς τὸ ὄρος
 ἐδέησε τοῦ παραγγεῖλαι αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν. Ἀψά-
 μενος τοίνυν τοῦ σώματος, οὐχὶ τὸν πυρετὸν ἔσβησε μόνον,
 ἀλλὰ καὶ καθαρὰν τὴν ὑγίειαν ἀπέδωκεν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ
 νόσημα εὐτελὲς ἦν, τῷ τρόπῳ τῆς ἰατρούειας τὴν δύναμιν ἐπε- E
 δείκνυτο· ὅπερ οὐκ ἂν εἰργάσατο τέχνη ἰατρικὴ. Ἴστε γὰρ
 ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν πυρετῶν πολλοῦ δεῖ χρό-
 νου πάλιν τοῖς κάμνουσιν, ὥστε εἰς τὴν προτέραν ὑγίειαν
 ἐπανελθεῖν. Ἀλλὰ τότε ὁμοῦ πάντα ἐγένετο. Καὶ οὐκ ἐν-
 ταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάττης. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ
 τοὺς ἀνέμους ἔπαυσε μόνον καὶ τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ καὶ τὸν
 σάλον εὐθέως ἔστησεν, ὅπερ καὶ τοῦτο ξένον ἦν· εἰ γὰρ καὶ 327
 ἡ ζάλη λήζειε, μέχρι πολλοῦ μένει τὰ ὕδατα σαλευόμενα.
 Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ οὕτως, ἀλλ' ὁμοῦ πάντα ἐλύνετο·
 ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς γέγονε. ^gΔιὰ τοῦτο καὶ
 ἐμφαίνων αὐτὸ ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν· “ἀνέστη, καὶ διη-

^c ἔμενε C. D. E. ἀνέμενε Edd. ^d οὐκ Edd. ^e δὲ] δὲ καὶ A. Euth. ^f καὶ deest in Edd. ^g Διὰ] Καὶ διὰ C. Καὶ τοῦτο καὶ ἐμφαίνων ὁ εὐ. E. fere ut Edd. et Ge. Sed διὰ τοῦτο diserte legit Arm.

κόνει αὐτῷ.” ὁ ^h καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως σημεῖον ἦν, καὶ τῆς διαθέσεως τῆς γυναικὸς, ἣν περὶ τὸν Χριστὸν ἐπεδείκνυτο. Καὶ ἕτερον δέ τι μετὰ τούτων ἐντεῦθεν ἂν κατίδοιμεν, ὅτι καὶ τῇ ἐτέρων πίστει χαρίζεται ὁ Χριστὸς τὴν ἐτέρων διόρθωσιν· (καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἕτεροι αὐτὸν παρεκάλεσαν, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ παιδὸς τοῦ ἑκατοντάρχου·) χαρίζεται
 B δέ, ὅταν μὴ ⁱ ἀπιστῇ ὁ θεραπεύεσθαι μέλλων, ἀλλ’ ἢ διὰ νόσον μὴ δύνηται πρὸς αὐτὸν ἰέναι, ἢ δι’ ἄγνοιαν μηδὲν μέγα περὶ αὐτοῦ φαντάζεται, ἢ διὰ ἡλικίαν ἄωρον. (190)

² “Ὁψίας δὲ γενομένης, προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλοὺς, καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα ^k ἀπ’ αὐτῶν λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν, ὅπως πληρωθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαίου λεχθὲν, ὅτι τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.” Εἶδες τὸ πλῆθος εἰς πίστιν αὐξανόμενον λοιπόν; Οὐδὲ γὰρ τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος ἀναχωρεῖν ἠνείχοντο· οὐδὲ ^m γὰρ ἄκαιρον εἶναι ἐνόμιζον ἐν ἐσπέρᾳ προσάγειν τοὺς ἀρρώστους ⁿ αὐτῶν.
 C Σὺ δέ μοι σκόπει, πόσον πλῆθος θεραπευομένων παρατρέχουσιν οἱ εὐαγγελισταί, οὐχὶ καθ’ ἓνα λέγοντες ἡμῖν καὶ διηγούμενοι, ἀλλ’ ἐνὶ ῥήματι πέλαγος ὁ ἄφατον θαυμάτων ὑπερβαίνοντες. Εἶτα ἵνα μὴ πάλιν τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος εἰς ἀπιστίαν ἐμβάλῃ, εἶγε δῆμον τοσοῦτον καὶ ποικίλα νοσήματα ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ἔλυσε καὶ διώρθωσε, ἐπάγει τὸν προφήτην μαρτυροῦντα τοῖς γινομένοις, μεγάλην πανταχοῦ τὴν ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀπόδειξιν ἡμῖν οὔσαν δεικνύς, καὶ τῶν σημείων αὐτῶν οὐκ ἐλάττονα· καὶ φησιν, ὅτι καὶ
 D Ἡσαίας ταῦτα εἶπεν, ὅτι “τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.” Οὐκ εἶπεν, ἔλυσεν· ἀλλ’, “ἔλαβε καὶ ἐβάστασεν.” ὁ περὶ ἁμαρτιῶν μᾶλλον εἰρήσθαι μοι δοκεῖ τῷ προφήτῃ συμφώνως Ἰωάννη τῷ λέγοντι· ³ “Ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.” Πῶς
^p οὖν ἐνταῦθα αὐτὸ περὶ νοσημάτων τίθησιν ὁ εὐαγγελιστής;
^a Ἡ κατὰ ἱστορίαν τὴν μαρτυρίαν ἀναγινώσκων, ἢ δηλῶν ὅτι

² v. 16, 17.³ Joan. i. 29.

^h καὶ deest in Edd. ⁱ ἀπιστος ἢ F. ^k ἀπ’ αὐτῶν om. pr. F. πάντας om. E. et pr. F. ^l ἀνέλαβεν et mox αὐξόμενον Edd. ^m γὰρ om. E. Ep. et sic ediderunt Sav. Ben. ⁿ αὐτῶν] Sic Ep. αὐτῷ E. F. Ge. Mox θεραπευόμενον F. ^o ἄφραστον Edd. ^p οὖν] + καὶ E. αὐτὸ om. A.

τὰ πλείονα τῶν νοσημάτων ἐξ ἁμαρτημάτων ἐστὶ ψυχικῶν. Εἰ γὰρ τὸ κεφάλαιον, αὐτὸς ὁ θάνατος, ἐξ ἁμαρτίας ἔσχε τὴν ρίζαν καὶ τὴν ὑπόθεσιν, πολλῶ μᾶλλον καὶ τῶν νοση-
μάτων τὰ πολλά· ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ παθητὸς εἶναι ἡμᾶς ἐκείθεν γέγονεν. ⁴ “Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν.” Εἶδες πάλιν τὸ ἀκόμπαστον; Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι φασίν, ὅτι τοῖς δαίμοσιν ἐπετίμα, ἵνα μὴ εἴπωσιν ὅτι αὐτὸς ἐστίν· οὗτος δὲ φησιν, ὅτι τοὺς ὄχλους ⁹ διωθεῖται. Ἐποίει δὲ τοῦτο, ὁμοῦ τε μετριάζειν ἡμᾶς παιδεύων, ὁμοῦ τε τὸν φθόνον παρα-
328 μυθούμενος τὸν Ἰουδαϊκόν, καὶ διδάσκων ἡμᾶς μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν. Οὐ γὰρ δὴ σώματα ἑθεράπευε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν διώρθου, καὶ φιλοσοφεῖν ἐπαίδευε, δι’ ἀμφοτέρων ἑαυτὸν δεικνύς, καὶ τῷ λύειν τὰ νοσήματα, καὶ τῷ μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν. Καὶ γὰρ ἦσαν αὐτῷ προσηλωμένοι, φιλοῦντες αὐτὸν καὶ θαυμάζοντες, καὶ ὁρᾶν εἰς ⁵ αὐτὸν βουλόμενοι. Τίς γὰρ ἂν ἀπέστη τοιαῦτα θαυματουργοῦντος; τίς οὐκ ἂν καὶ τὸ πρόσωπον ἠθέλησεν ἀπλῶς ἰδεῖν, καὶ τὸ στόμα τὸ τοιαῦτα φθεγγόμενον; Οὐδὲ γὰρ θαυματουργῶν ἦν θαυμαστὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ φαινόμενος ἀπλῶς πολλῆς ἔγεμε χάριτος· καὶ τοῦτο ὁ προσφῆτης δηλῶν B ἔλεγεν· ⁵ “ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.” Εἰ δὲ ὁ Ἡσαΐας λέγει, ⁶ “οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος,” ἢ πρὸς τὴν τῆς θεότητος δόξαν τὴν ἀπόρρητον καὶ ἄφραστον τοῦτό φησιν· ἢ τὰ ἐν τῷ πάθει συμβάντα διηγούμενος, καὶ τὴν ἀτιμίαν ἣν ὑπέμεινεν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν εὐτέλειαν ἣν παρὰ πάντα τὸν βίον ἐπεδείξατο διὰ πάντων. Οὐ πρότερον δὲ ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἑθεράπευσεν. ⁷ Ἡ γὰρ ἂν οὐδὲ ⁸ ἠνέσχοντο. Ὡσπερ οὖν ἐν τῷ ὅρει οὐχὶ δημηγοροῦντι παρέμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ σιγῆς οὔσης ἠκολούθουν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐχὶ θαυμα-
C τουργοῦντι προσήδρευον, ἀλλὰ καὶ παυσασμένῳ πάλιν, καὶ C ἀπὸ τοῦ προσώπου πολλὴν τὴν ὠφέλειαν δεχόμενοι. Εἰ

⁴ v. 18.⁵ Psal. xlv. 3.⁶ Esai. liii. 2.

⁹ διωθεῖτο E. ⁷ ἑθεράπευσε E. F. et p. p. ἐπαίδευσε F. ⁸ αὐ-
τὸν] + αἰ Ge. Edd. ¹ τίς δ’ οὐκ Edd. τὸ ter deest in codd. sed
tuetur Ep. ² Sic E. et corr. D. cum Ep. et Interpp. ceteri
ἠνέσχετο.

γάρ Μωϋσῆς δεδοξασμένον τὸ πρόσωπον εἶχε, καὶ Στέφανος
ὡς ἀγγέλου, ἐννόησον τὸν κοινὸν δεσπότην οἶον ^w εἰκὸς φαί-
νεσθαι τότε. Τάχα πολλοὶ νῦν εἰς ἐπιθυμίαν ἐνέπεσον τοῦ
τὴν εἰκόνα ἐκείνην ἰδεῖν· ἀλλ' ἂν ἐθέλωμεν, πολλῶ βελτίονα
ὀψόμεθα ἐκείνης. Ἄν γὰρ μετὰ παρρησίας τὸν παρόντα
διανύσωμεν βίον, ἐπὶ τῶν νεφελῶν αὐτὸν δεξόμεθα, ἀπαν-
τήσαντες ἐν ἀθανάτῳ καὶ ἀφθάρτῳ σώματι. Θεά δὲ πῶς
αὐτοὺς οὐχ ἀπλῶς ἐλαύνει, ἵνα μὴ πλήξῃ. Οὐ γὰρ εἶπεν,
ἀναχωρήσατε· ἀλλ' εἰς τὸ πέραν ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν, προσ-
D δοκίαν διδοὺς τοῦ πάντως ἥξειν ἐκεῖ. (19)

Καὶ οἱ μὲν ὄχλοι τοσαύτην ^x ἐπεδείξαντο τὴν ἀγάπην,
καὶ μετὰ πολλῆς ἡκολούθουν τῆς διαθέσεως· εἰς δέ τις χρη-
μάτων δούλος, καὶ πολλὴν ἔχων τὴν ἀπόνοιαν, ⁷ “προσελθὼν
φησί· διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ^y δ' ἂν ἀπέρχῃ.”
Εἶδες πόσος ὁ τυφός; Ἄτε γὰρ οὐκ ἀξιών μετὰ τοῦ ὄχλου
ἀριθμείσθαι, ἀλλ' ἐνδείκνυμενος ὅτι ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἐστὶν
αὐτός, οὕτω πρόσεισι. Τοιαῦτα γὰρ τὰ ἦθη τὰ Ἰουδαϊκά·
E ἀκαίρου παρρησίας ἐστὶν ἀνάπλεα. Οὕτω καὶ ἄλλος μετὰ
ταῦτα πάντων σιγῶντων αὐτὸς ἀναπηδήσας, φησί· ⁸ “ποία
ἐντολὴ πρώτη;” Ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐπετίμησεν ὁ δεσπότης τῇ
ἀκαίρῳ παρρησίᾳ, παιδεύων ἡμᾶς καὶ τοὺς τοιούτους φέρειν.
Διὰ τοῦτο οὐκ ἐλέγχει φανερώς τοὺς πονηρὰ βουλευομένους·
πρὸς δὲ τὴν ^z ὑπόνοιαν αὐτῶν ἀποκρίνεται, αὐτοῖς μόνοις
καταλιμπάνων εἰδέναι τὸν ἔλεγχον, καὶ διπλῇ αὐτοὺς ὠφελῶν,
329 τῷ τε δηλῶσαι ὅτι οἶδε τὰ ἐν τῷ συνειδῶτι, καὶ τῷ μετὰ
τὴν ἐπίδειξιν ταύτην χαρίσασθαι τὸ λαθεῖν, καὶ δοῦναι πάλιν,
εἰ βούλονται, ἑαυτοὺς ἀνακτήσασθαι· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τούτου
ποιεῖ. Οὗτος γὰρ ἰδὼν τὰ πολλὰ σημεῖα, καὶ πολλοὺς ἐπι-
συρομένους, προσεδόκησε χρηματίζεσθαι ἐκ τῶν τοιούτων θαν-
μάτων· διόπερ καὶ ἀκολουθήσαι ἔσπενδε. ^a Καὶ πόθεν τοῦτο
δῆλον; Ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως, ἧς ὁ Χριστὸς ποιεῖται, οὐ πρὸς
τὴν ἐρώτησιν τῶν ρημάτων, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην τῆς
διανοίας ἀπαντῶν. Τί γάρ; φησί· χρήματα προσδοκᾶς ἀκο-
λουθῶν ἐμοὶ συλλέγειν; εἶτα οὐχ ὀραῖς ὅτι οὔτε καταγῶγιόν
μοὶ ἐστίν, οὐδὲ τοσοῦτον ὅσον ^b τοῖς ὄρμισιν; ⁹ “Αἱ γὰρ

⁷ v. 19.⁸ Matth. xxii. 36.⁹ v. 20.^w εἰκὸς] + ἦν F.^x ἐπεδείκνυντο Edd.^y δ' om. F. 2 Mosqq.^z ἀπόνοιαν F.^a Καὶ om. A.^b ταῖς Edd.

ἀλώπεκες, φησί, φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.” Ταῦτα δὲ οὐκ ἦν ἀποτρεπομένου, ἀλλ’ ἐλέγχοντος μὲν τὴν πονηρὰν γνώμην, παρέχοντος δὲ, εἰ βούλοιτο, μετὰ τῆς τοιαύτης προσδοκίας ἀκολουθεῖν. Καὶ ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν ^ε πονηρίαν, ἀκούσας ταῦτα καὶ ἐλεγχθεὶς οὐκ εἶπεν, ἔτοιμός εἰμι ἀκολουθῆσαι. Καὶ ^δπολλαχοῦ δὲ ἀλλαχοῦ τοῦτο φαίνεται ποιῶν ὁ Χριστός· φανερώς μὲν οὐκ ἐλέγχει, ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως δηλοῖ τὴν γνώμην τῶν C προσιόντων. Καὶ γὰρ ἐκείνῳ τῷ λέγοντι, ¹⁰ “διδάσκαλε ἀγαθὲ,” καὶ προσδοκῆσαντι διὰ τῆς κολακείας αὐτὸν ἐπισπᾶσθαι, πρὸς τὴν γνώμην ἀπεκρίνατο λέγων· “τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ θεός.” Καὶ ὅτε ἔλεγον αὐτῷ, ¹¹ “ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ζητοῦσί σε,” ἐπειδὴ ἀνθρώπινόν τι ἔπασχον, οὐκ ἀκούσαί τι τῶν χρησίμων βουλόμενοι, ἀλλ’ ἐπιδειξασθαι ὅτι προσήκουσιν αὐτῷ, καὶ ταύτῃ κενοδοξῆσαι, ἄκουσον τί φησιν· “τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;” Καὶ αὐτοῖς πάλιν τοῖς ἀδελφοῖς λέγουσιν αὐτῷ, ¹² “φανέρωσον σεαυτὸν ^ε τῷ κόσμῳ,” καὶ βουλομένοις ἐντεῦθεν κενοδοξεῖν, ἔλεγεν· “ὁ ὑμέτερος καιρὸς, ^ε φησὶν, αἰεὶ ἔτοιμος, ὁ δὲ ἐμὸς οὐπὼ πάρεστι.” Καὶ D ἀπὸ τῶν ἐναντίων δὲ τοῦτο ποιεῖ, ὡς ἐπὶ τοῦ Ναθαναὴλ, λέγων· ¹³ “ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.” Καὶ πάλιν, ¹⁴ “πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε.” Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα πρὸς τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην τοῦ πέμψαντος ἀπεκρίνατο. Καὶ τῷ δῆμῳ δὲ πάλιν ὁμοίως πρὸς τὸ συνειδὸς διαλέγεται, λέγων· “τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἰδεῖν;” Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ὡς περὶ εὐκόλου καὶ εὐρίπιστου τινὸς ^ε διάκεισθαι τοῦ Ἰωάννου, ταύτην διορθούμενος τὴν ὑποψίαν, φησί· “τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἰδεῖν; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; ἢ ἄν- E θρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον;” δι’ ἀμφοτέρων δηλῶν, ὅτι οὔτε οἰκοθέν ἐστὶν εὐρίπιστος, οὔτε ἀπὸ τρυφῆς

¹⁰ Luc. xviii. 18, 19.¹¹ Matth. xii. 47, 48.¹² Joan. vii. 4, 6.¹³ Joan. i. 48.¹⁴ Matth. xi. 4, 7.

^ε πονηρίαν] + ὅρα τί ποιεῖ A. Non legerunt Interpp. ^δ πολ-
 λαχοῦ] Sic omnes mei, et Edd. ante Ben. “πολλαχῇ omnes fere
 MSS.” Montef. ^ε τῷ κόσμῳ om. E. Ge. ^ε φησὶν, αἰεὶ] πάντοτε
 ἐστὶν A. ^ε διάκεισθαι] λογίζεσθαι A.

τινος μαλακισθήσεται. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐνταῦθα πρὸς τὴν γνώμην τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται. Καὶ ὅρα πῶς καὶ ἐν τούτῳ πολὺ τὸ μέτριον ἐνδείκνυται. ^h Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἔχω μὲν, καταφρονῶ δέ· ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔχω. Εἶδες ὅση μετὰ τῆς 330 συγκαταβάσεως ἡ ἀκρίβεια; ⁱ Ὡς ὅταν ἐσθίῃ καὶ πίνη, ὅταν φαίνεται ἀπεναντίας τῷ Ἰωάννῃ ποιῶν, καὶ τοῦτο τῆς τῶν Ἰουδαίων ἕνεκα σωτηρίας ποιεῖ, μᾶλλον δὲ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, ὁμοῦ μὲν τῶν αἰρετικῶν ἐμφράττων τὰ στόματα, (192 ὁμοῦ δὲ καὶ τοὺς τότε ἐκ περιουσίας βουλόμενος ἐπισπασσθαι.

¹⁵ “Ἐτερος δέ τις, φησὶν, εἶπεν αὐτῷ· κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.” Εἶδες τὸ διάφορον; ^k πῶς ὁ μὲν ἀναίσχυντος φησὶν, “ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ἂν ἀπέρχῃ” οὗτος δὲ, καίτοι ὅσιον πρᾶγμα ^l αἰτῶν, φησὶν, “ἐπίτρεψόν μοι;” Ἀλλ' οὐκ ἐπέτρεψεν· ^m ἀλλὰ φησιν· B “ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς, σὺ δέ μοι ἀκολούθει.” Πανταχοῦ γὰρ τῇ γνώμῃ προσεῖχε. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐπέτρεψε; φησὶν. “Ὅτι καὶ οἱ ἐκεῖνο ⁿ πληρώσοντες ἦσαν, καὶ οὐκ ἔμελλεν ἄταφος μένειν· καὶ τοῦτον τῶν ἀναγκαιοτέρων ἀπάγεσθαι οὐκ ἔχρην. Εἰπὼν δὲ, “τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς,” δείκνυσιν ὅτι οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ νεκρός. Καὶ γὰρ τῶν ἀπίστων, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἦν ὁ τετελευτηκώς. Εἰ δὲ θαυμάζεις τὸν νεανίσκον, ὅτι ὑπὲρ πράγματος οὕτως ἀναγκαίου τὸν Ἰησοῦν ἠρώτησε, καὶ οὐκ αὐτομάτως ἀπῆλθε· πολλῶ ^o μᾶλλον θαύμασον, ὅτι καὶ κωλυθεὶς ἔμεινεν. Ἄρ' οὖν C οὐκ ἦν ἀχαριστίας ἐσχάτης, φησὶ, τὸ μὴ παραγενέσθαι ταπτομένου ^p τοῦ πατρός; Εἰ μὲν ἀπὸ ῥαθυμίας ἐποίησεν, ἀχαριστίας ἦν· εἰ δὲ, ὥστε μὴ ἐγκόψαι ἔργον ἀναγκαιότερον, τὸ ἀπελθεῖν μάλιστα ἀγνωμοσύνης ἦν τῆς ἐσχάτης. Καὶ γὰρ ὁ Ἰησοῦς ἐκώλυσε αὐτὸν, οὐχὶ καταφρονεῖν τῆς εἰς τοὺς γεγεννηκότας τιμῆς κελεύων, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι οὐδὲν τῶν οὐρανίων πραγμάτων ἡμῖν ἀναγκαιότερον εἶναι χρῆ,

¹⁵ v. 21.

^h Οὐ γὰρ A. C. ⁱ Ὡς ὅταν E. ^k πῶς] καὶ πῶς A. p. p. ἀναίσχυντος C. E. ^l αἰτῶν, φησὶν] ζητῶν, ὅμως ἀξιοὶ λέγων A. Idem post μοι haec habet: διὸ, οὐδὲ ἐπιτρέπει αὐτῷ ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ φ. ^m ἀλλὰ τί φ. Edd. ⁿ πληρώσαντες F. et pr. A. ^o μᾶλλον] πλεον Edd. ^p τοῦ om. E. p. p. ἐκόψαι A.

καὶ ὅτι μετὰ σπουδῆς ἀπάσης τούτων ἔχεσθαι δεῖ, καὶ οὐδὲ μικρὸν ἀναβάλλεσθαι, καὶ σφόδρα ἀπαραίτητα καὶ κατεπείγοντα ἢ τὰ ἐφέλκοντα. Τί γὰρ ἀναγκαιότερον ¹ ἂν εἴη τοῦ θάψαι πατέρα; τί δὲ εὐκολώτερον; Οὐδὲ γὰρ χρόνον D πολὺν ἀναλῶσαι ἦν. ¹ Εἰ δὲ μηδὲ ὅσον εἰς ταφὴν πατρὸς καιρὸν ἀναλῶσαι δεῖ, ² οὐδὲ τοσοῦτον ἀπολιμπάνεσθαι τῶν πνευματικῶν ἀσφαλές· ἐννόησον τίνος ἂν εἴημεν ἄξιοι οἱ πάντα τὸν χρόνον ἀφιστάμενοι τῶν τῷ Χριστῷ προσηκόντων πραγμάτων, καὶ τὰ σφόδρα εὐτελῇ τῶν ἀναγκαίων προτιθέντες, καὶ μηδενὸς κατεπείγοντος ῥαθυμοῦντες. Καὶ ἐντεῦθεν δὲ τῆς διδασκαλίας τὴν φιλοσοφίαν θαυμάζειν χρή, ὅτι σφόδρα αὐτὸν προσήλωσε τῷ λόγῳ· καὶ μετὰ ³ τούτου τῶν μυρίων ἀπῆλλαξε κακῶν, οἷον θρήνων, καὶ πένθους, καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐκδεχομένων. Μετὰ γὰρ τὸ θάψαι ἀνάγκη E λοιπὸν ἦν καὶ διαθήκας περιεργάζεσθαι, καὶ κλήρου διανομὴν, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τούτοις ἐπεται ἅπαντα· καὶ οὕτω κύματα ἐκ κυμάτων αὐτὸν διαδεχόμενα πορρώτάτῳ τοῦ τῆς ἀληθείας ⁴ ἀπῆγε λιμένος. Διὰ τοῦτο αὐτὸν ἔλκει, καὶ ἐαυτῷ προσηλοῖ. Εἰ δὲ ἔτι θαυμάζεις καὶ θορυβῇ, ⁵ ὅτι οὐ συνεχωρήθη παραγενέσθαι τῇ ταφῇ τοῦ πατρὸς, ἐννόησον ὅτι πολλοὶ ³³¹ τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ πατὴρ, καὶ μήτηρ ἢ, καὶ παιδίον, καὶ ⁶ ἄλλος ὅστισούν τῶν προσηκόντων ὁ τετελενηκώς, οὐκ ἀφιασι μαθεῖν, οὐδὲ ἐπὶ τὸ μνῆμα ἀκολουθῆσαι· καὶ οὐκ ἐγκαλοῦμεν ⁷ ταύτῃ αὐτοῖς ὁμότητα, οὐδὲ ἀπανθρωπίαν· καὶ μάλα εἰκότως. Τούναντίον γὰρ ἂν ὁμότητος ἦν, τὸ οὕτω διακειμένους ἐπὶ ⁸ τὸ πένθος ἐξαγαγεῖν. Εἰ δὲ τὸ τοὺς προσήκοντας πενθῆσαι καὶ συντριβῆναι τὴν διάνοιαν κακόν, πολλῷ μᾶλλον τὸ τῶν πνευματικῶν ἀπάγεσθαι λόγων. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν· ¹⁶ “οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα

¹⁶ Luc. ix. 62.

¹ ἂν om. F. ἂν εἴη om. E. ² HΘIKON. “Οτι οὐδὲν διαφέρουσι νεκρῶν οἱ ἐν τρυφῇ καὶ δυναστείᾳ ὄντες. A. μηδὲ ante ὅσον uncis inclusit Mor. ³ οὐτε A. οὐδὲ τοσοῦτον] πότε D. E. F. ⁴ τούτου] τοσοῦτον F. τῶν μυρίων] καὶ μυρίων A. τῶν μ. αὐτὸν ἀπ. κ. F. καὶ μετὰ τοσοῦτων τῶν μαρτυρίων ἀπ. κ. C. et pr. D. ⁵ ἀπῆγαγε Edd. ἀπάγειν ἔμελλε F. ⁶ Verba ὅτι οὐ... πατρὸς desunt in E. invitis Interpp. ⁷ ἄλλος om. A. E. ἄλλος τις οὖν C. D. ⁸ ταύτην E. ⁹ τὸ πένθος] τὸν τάφον A. ἐξάγειν Edd.

Β αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεῖς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετὸς ἐστὶν ἂν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν." Καὶ γὰρ πολλῶ βέλτιον βασιλείαν ἀνακηρύττειν, καὶ ἐτέρους ἀνασπᾶν ἀπὸ θανάτου, ἢ τὸν οὐδὲν ὠφελούμενον νεκρὸν θάπτειν· καὶ μάλιστα ὅταν ὧσιν οἱ ταῦτα πληρώσοντες ἅπαντα.

Οὐδὲν οὖν ἕτερον ἐντεῦθεν μαθάνομεν, ἀλλ' ἢ ὅτι οὐδὲ τὸν τυχόντα καιρὸν παραπολλύναι χρή, καὶ μυρία τὰ κατεπείγοντα ἢ, ἀλλὰ πάντων καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων τὰ πνευματικὰ προτιθέναι, καὶ εἰδέναι, τί μὲν ζωὴ, τί δὲ θάνατος. Πολλοὶ γὰρ καὶ τῶν ζῆν δοκοῦντων νεκρῶν οὐδὲν διαφέρουσιν, ὅταν ἐν κακίᾳ ζῶσι· μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων οὔτοι
 C χεῖρους. ¹⁷ "Ὁ μὲν γὰρ ἀποθανὼν, φησί, δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας." οὗτος δὲ δουλεύει τῇ ἁμαρτίᾳ. Μὴ γὰρ μοι τοῦτο εἶπης, ὅτι ὑπὸ σκωλήκων οὐ κατεσθίεται, οὐδὲ (193) ἐν λάρνακι κεῖται, οὐδὲ ἀπέκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, οὐδὲ κειρίαις δέδεται. Καὶ γὰρ ^b ταῦτα χαλεπώτερα ὑπομένει τοῦ τετελευτηκότος, οὐ σκωλήκων αὐτὸν κατεσθιόντων, ἀλλὰ θηρίων σφοδρότερον τῶν παθῶν ^c τῆς ψυχῆς αὐτὸν σπαρττόντων. Εἰ δὲ ἀνεψῆγασιν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ τοῦτο πολὺ χεῖρον πάλιν τοῦ μεμυκέναι. Οἱ μὲν γὰρ τοῦ νεκροῦ οὐδὲν ὁρῶσι πονηρόν· οὗτος δὲ μυρίας ἐαυτῷ ^d συνάγει νόσους, ἀνεψῆγμένων αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν. Καὶ ὁ μὲν ἐν λάρνακι
 D κεῖται, πρὸς πάντα ἀκίνητος ὢν· οὗτος δὲ ἐν τῷ τάφῳ ^e τῶν μυρίων κατορώσκεται νοσημάτων. Ἀλλὰ τὸ σῶμα ^f αὐτοῦ σηπόμενον οὐχ ὁρᾷς; Καὶ τί τοῦτο; Πρὸ γὰρ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἡ ψυχὴ διέφθαρται καὶ ἀπόλωλε, καὶ πλείονα ὑπομένει τὴν σηπεδόνα. Ὁ μὲν γὰρ δέκα ὅδωδεν ἡμέρας· οὗτος δὲ ἅπαντα τὸν βίον δυσωδίας ^g ἀποπνεῖ, στόμα ἔχων ὀχετῶν ἀκαθαρτότερον. Ὡστε τοσοῦτον αὐτοῦ διενήνοχεν ἐκεῖνος, ὅσον ὁ μὲν τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ὑπομένει ^h μόνον φθοράν, οὗτος δὲ μετ' ἐκείνης καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀσωτίας
 E ἐπεισάγει σηπεδόνα, μυρίας καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπινοῶν ὑποθέσεις διαφθορᾶς. Ἀλλ' ἐφ' ἵππου φέρεται; Καὶ τί

¹⁷ Rom. vi. 7.

^a εἰς τὴν βασιλείαν F. ^b ταῦτα] τὰ E. ταῦτα χαλεπώτερον A.
^c τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σπ. A. Vulgatum tuetur Ge. ^d συνεισάγει E.
^e τῶν deest in Edd. ^f αὐτοῦ] αὐτῷ bis Edd. ^g Sic A. Sav. ceteri ἀναπνεῖ. ^h μόνον om. F. φθ. μόνον A. C. D. μόνον διαφθοράν Edd.

τοῦτο; Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ κλίνης· καὶ τὸ δὴ ⁱχαλεπὸν, λυόμενον μὲν ἐκεῖνον καὶ σηπόμενον οὐδεὶς ὄρᾳ, ἀλλ' ἔχει τὴν λάρνακα παραπέτασμα· οὗτος δὲ ^kὁδωδῶς πανταχοῦ περιείσι, καθάπερ ἐν τάφῳ τῷ σώματι νενεκρωμένην ψυχὴν περιφέρων. Καὶ εἶγε ἦν ψυχὴν ἀνδρὸς ἰδεῖν ^lτρυφῇ καὶ 332 κακίᾳ συζῶντος, εἶδες ἂν ὅτι πολὺ βέλτιον ἐν τάφῳ κεῖσθαι δεδεμένον, ἢ ταῖς τῶν ἀμαρτιῶν σφίγγεσθαι σειραῖς· καὶ λίθον ἔχειν ἐπικείμενον, ἢ τὸ βαρὺ τῆς ἀναισθησίας ^mπῶμα. Διὸ δὴ μάλιστα τοὺς τούτοις προσήκοντας τοῖς νεκροῖς, ⁿἐπειδὴ οὗτοι ἀναλγήτως διάκεινται, προσιέναι δεῖ περὶ αὐτῶν τῷ Ἰησοῦ, καθάπερ ἡ Μαρία τότε ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ Λαζάρου. Κὰν ὁδωδῶς ἦ, κὰν τεταρταῖος ἦ, μὴ ἀπογνῶς, ἀλλὰ πρόσελθε, καὶ τὸν λίθον ἄνελε πρῶτον. Καὶ γὰρ τότε ὄψει κείμενον, ὥσπερ ἐν τάφῳ, καὶ ταῖς κειρίαις δεδεμένον. Καὶ εἰ βούλεσθε, τῶν ^oμεγάλων τινὰ καὶ περιφρα- B νῶν εἰς μέσον ἀγάγωμεν. Ἀλλὰ μὴ δείσητε· ἀνωνύμως γὰρ ἐρῶ τὸ ὑπόδειγμα· μᾶλλον δὲ, εἰ καὶ τὴν προσηγορίαν ἔλεγον, οὐδὲ οὕτω δεδοικέναι ἐχρῆν. Τίς γάρ ποτε νεκρὸν δέδοικε; Καὶ γὰρ ὅσα ἂν πράξῃ, μένει νεκρὸς ὢν· νεκρὸς δὲ ζῶντα οὐ μικρὸν, οὐ μέγα ἀδικῆσαι δύναται. Ἰδωμεν τοίνυν τὴν κεφαλὴν αὐτῶν δεδεμένην. Καὶ γὰρ ὅταν μεθύωσι διηνεκῶς, καθάπερ οἱ νεκροὶ τοῖς πολλοῖς ἐπιβλήμασιν ἐκείνοις καὶ ταῖς κειρίαις, οὕτω πάντα τὰ αἰσθητήρια ἀποκλείεται καὶ δεσμεῖται. Εἰ δὲ βούλει καὶ τὰς χεῖρας ἰδεῖν, ὄψει καὶ ^pταύτας τῇ γαστρὶ προσδεδεμένας, καθάπερ τῶν οἰχομένων, καὶ περιεσφιγμένας, οὐ κειρίαις, ἀλλ' ὁ πολλῶ C χαλεπώτερόν ἐστι, τοῖς τῆς πλεονεξίας δεσμοῖς. Οὐ γὰρ ἀφήσιν αὐτὰς ἐκταθῆναι πρὸς ἐλεημοσύνην ἐκείνη, οὐδὲ πρὸς ἄλλο τι τῶν τοιούτων κατορθωμάτων, ἀλλὰ τῶν νενεκρωμένων ἀχρηστοτέρας ἐργάζεται. Βούλει καὶ τοὺς πόδας ἰδεῖν συνδεδεμένους; Ὅρα αὐτοὺς πάλιν περιεσφιγμένους φροντίσι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε δυναμένους εἰς οἶκον θεοῦ δραμεῖν. Εἶδες τὸν νεκρόν; βλέπε καὶ τὸν ἐνταφιαστήν. Τίς οὖν ἐστὶν ὁ ἐνταφιαστὴς τούτων; Ὁ διάβολος, ὁ ἀκριβῶς

ⁱ χαλεπώτερον F. ^k ὁδωδῶς] ζῶν καὶ ὁδωδῶς Edd. Illud ζῶν καὶ ignorant codd. et Verss. ^l τρυφῇ] τρυφῶντος A. C. D. F. Alteri favent Interpp. ^m πῶμα C. σῶμα D. τὸ β. τ. α. πῶμα] ἀναισθητῶς ζῆν F. ⁿ ἐπεὶ A. E. οὗτοι] οὕτως Edd. ipsi Ge. ^o μεγάλων] + τούτων Edd. ^p αὐτὰς Edd.

αὐτοὺς περισφίγγων, καὶ οὐκ ἀφιεῖς λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον
 ἄνθρωπον φαίνεσθαι, ἀλλὰ ξύλον ξηρόν. Ὅπου γὰρ οὐκ
 D ὀφθαλμός, οὐ χεῖρες, οὐ πόδες, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν,
 πῶς ἂν ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος φανείη; Οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν
 αὐτῶν ἐσπαργανωμένην ἐστὶν ἰδεῖν, καὶ εἶδωλον μᾶλλον ἢ
 ψυχὴν οὖσαν. Ἐπεὶ οὖν ἀναισθήτως αὐτοὶ διάκεινται^α πῶς
 νεκροὶ γεγενημένοι, προσέλθωμεν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Ἰησοῦ,
 παρακαλέσωμεν ἀναστῆσαι, ἀνέλωμεν τὸν λίθον, λύσωμεν τὰς
 κειρίας. Ἄν γὰρ τὸν λίθον ἀνέλῃς, τουτέστι, τὴν ἀναι-
 σθησίαν τὴν ἐπὶ τοῖς κακοῖς, ταχέως καὶ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς
 δυνήσῃ τοῦ μνήματος· ἐξαγαγὼν δέ, εὐκολώτερον τῶν δεσ-
 μῶν ἀπαλλάξεις. Ἦ τότε σε εἴσεται ὁ Χριστὸς, ὅταν ἀνα-
 στῆς, ὅταν λυθῇ· τότε σε καὶ ἐπὶ τὰ δεῖπνα^β καλέσει τὰ
 E ἑαυτοῦ. Ὅσοι τοίνυν τοῦ Χριστοῦ φίλοι, ὅσοι μαθηταὶ,
 ὅσοι τὸν ἀπελθόντα φιλεῖτε, προσέλθετε τῷ Ἰησοῦ καὶ
 δεήθητε. Εἰ γὰρ καὶ μυρίας γέμει τῆς δυσωδίας, ἀλλ' ὅμως (194
 τοὺς προσήκοντας οὐδὲ οὕτως αὐτὸν καταλιμπάνειν χρή,
 333 ἀλλὰ ἵ τοσούτῳ μᾶλλον προσιέναι· ὅπερ οὖν καὶ αἱ ἀδελ-
 φαὶ τοῦ Λαζάρου τότε ἐποίησαν· καὶ μὴ πρότερον ἀφί-
 στασθαι παρακαλοῦντας, δεομένους, ἱκετεύοντας, ἕως ἂν αὐτὸν
 ζῶντα λάβωμεν. Ἄν γὰρ οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς καὶ τὰ
 τῶν πλησίων διοικῶμεν, καὶ τῆς μελλούσης ταχέως ἐπιτευ-
 ξόμεθα ζωῆς· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ
 φιланθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^α πῶς om. C. D. E. F. *quasi mortui* Ge. Ἦ καὶ τότε αὐτὸν εἴσεται ὁ Χριστὸς, καὶ πρὸ ἐκείνου σε· ὅταν ἀναστῇ, ὅταν λυθῇ A. *Tunc eos Christus cognoscet, cum excitati fuerint, cum soluti; tunc ad coenamque suam vocabit.* Ge. *Vulgatum tuetur* Arm. εἴσεται] *ιάσεται* codex quidam a Sav. memoratus. ^β καλέσῃ C. ἵ τοσούτον Edd. προσιέναι] + ὅποσον ἢ φθορὰ ἐπιδίδωσιν A. *Eadem, sed inclusa, in Edd. vet. leguntur: Montef. more suo liberavit. Non agnoscunt Interpp.*

ΟΜΙΛΙΑ ΚΗ.

¹ Ἐμβάντι δὲ ^a αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν οἱ μαθηταὶ B αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν ^b χειμῶν μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων· αὐτὸς δὲ ἐκάθευden.

Ὁ ΜΕΝ οὖν Λουκάς, ἀπαλλάττων ἑαυτὸν τοῦ ἀπαιτηθῆναι τῶν χρόνων τὴν τάξιν, οὕτως εἶπεν· ² “ἐγένετο δὲ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ^c ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.” καὶ ὁ Μάρκος ὁμοίως. Οὗτος δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἀκολουθίαν ἐνταῦθα διατηρεῖ. Οὐδὲ γὰρ οὕτω πάν- C τες ^d πάντα ἔγραφον. Ταῦτα δέ μοι καὶ ἔμπροσθεν εἴρηται, ἵνα μὴ τῇ παραλείψει διαφωνίαν τις εἶναι ^e νομίζοι. Τοὺς μὲν οὖν ὄχλους προέπεμψε, τοὺς δὲ μαθητὰς μεθ’ ἑαυτοῦ ἔλαβε· καὶ γὰρ ^f καὶ τοῦτο ἐκεῖνοι λέγουσι. Παρέλαβε δὲ οὐ μάτην, οὐδὲ εἰκῇ, ἀλλ’ ὥστε ποιῆσαι θεατὰς τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι θαύματος. Καθάπερ γὰρ τις παιδοτρίβης ἄριστος, εἰς ἀμφοτέρα αὐτοὺς ἤλειπεν, εἰς τε τὸ ἀκαταπλήκτους εἶναι ἐν τοῖς δεινοῖς, εἰς τε τὸ μετριάζειν ἐν ταῖς τιμαῖς. Ἰνα γὰρ μὴ μέγα φρονῶσιν, ὅτι τοὺς ἄλλους ἐκπέμψας αὐτοὺς κατέσχευεν, ἀφίησι κλυδωνισθῆναι, τοῦτό τε κατορθῶν, καὶ γυμνάζων πειρασμοὺς φέρειν γενναίως. Μεγάλα μὲν D γὰρ καὶ τὰ πρότερα θαύματα ἦν, ἀλλὰ τοῦτο καὶ γυμνασίαν τινὰ εἶχεν οὐ μικράν, καὶ τοῦ παλαιοῦ συγγενὲς σημεῖον ἦν. Διὰ τοῦτο μόνους τοὺς μαθητὰς ἄγει μεθ’ ἑαυτοῦ. Ἐνθα μὲν γὰρ θαυμάτων ἐπίδειξις ἦν, καὶ τὸν δῆμον ἀφίησι παρῆναι· ἔνθα δὲ πειρασμῶν καὶ φόβων ἐπανάστασις, τοὺς ἀθλητὰς τῆς οἰκουμένης, οὓς γυμνάζειν ἔμελλε, τούτους παραλαμβάνει

¹ Cap. VIII. v. 23, 24.² Luc. viii. 22.

HOM. XXVIII. ^a αὐτῷ om. A. C. 3 Mosq. Καὶ ἐμβ. αὐτῷ Edd. ἠκολούθησαν] + αὐτῷ C. F. ^b χειμῶν] σεισμός Edd. ^c ἀνέβη Edd. ^d πάντα om. A. C. D. invito Ar. ^e νομίσῃ Edd. ^f καὶ om. C.

μόνους. Καὶ ὁ μὲν ^ε Ματθαῖος ὅτι ἐκάθευδεν εἶπεν ἀπλῶς, ὁ δὲ ^η Λουκάς ὅτι ἐν προσκεφαλαίῳ φησὶ, δεικνύς τε τὸ ἄτυπον, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν ἡμᾶς παιδεύων φιλοσοφίαν. Τοῦ Ε κλυδωνίου τοίνυν διεγερθέντος, καὶ τῆς θαλάσσης μαινομένης, διεγείρουσιν αὐτὸν λέγοντες· ³ “κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα.” Ὁ δὲ αὐτοῖς ἐπετίμα πρὸ τῆς θαλάσσης. Καὶ γὰρ, ὅπερ ἔφην, γυμνασίας ἔνεκεν ταῦτα συνεχωρεῖτο, καὶ τύπος ἦν τῶν μελλόντων καταλήψεσθαι αὐτοὺς πειρασμῶν. Καὶ γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα πολλάκις ἀφήκεν αὐτοὺς εἰς χαλεπώ-
³³⁴ τέρους χειμῶνας πραγμάτων ἐμπεσεῖν, καὶ ἐμακροθύμησε. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· ⁴ “οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι καθ’ ὑπερβολὴν ^ι ἐβαρύνθημεν ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν·” καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, “ὅς ἐκ τηλικούτων θανάτων ἐρρύσατο ἡμᾶς.” Δεικνύς τοίνυν ἐντεῦθεν, ὅτι θαρρῆεῖν χρή, καὶ μεγάλα διεγείρηται τὰ κύματα, καὶ ὅτι πάντα συμφερόντως οἰκονομεῖ, πρῶτον αὐτοῖς ἐπιτιμᾷ. Καὶ γὰρ ^κ αὐτὸ τὸ θορυβηθῆναι συμφερόντως ἐγένετο, ὥστε μείζον φανῆναι τὸ θαῦμα, καὶ διηνεκῇ γενέσθαι τοῦ συμβάντος τὴν μνήμην. Ὅταν γὰρ παράδοξόν τι γενέσθαι μέλλῃ, πολλὰ ^ι προκατασκευάζεται πρῶτον μνήμης
B ποιητικά, ἵνα μὴ μετὰ τὸ παρελθεῖν τὸ θαῦμα εἰς λήθην ἐμπέσωσιν. Οὕτω καὶ Μωϋσῆς πρῶτον φοβεῖται τὸν ὄφιν, καὶ φοβεῖται οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀγωνίας, (195 καὶ τότε ὁρᾷ τὸ παράδοξον ἐκείνο γινόμενον. Οὕτω καὶ οὗτοι, προσδοκῆσαντες ἀπόλλυσθαι πρῶτον, τότε ἐσώθησαν· ἵνα ὁμολογήσαντες τὸν κίνδυνον, μάθωσι τοῦ θαύματος τὸ μέγεθος. Διὰ τοῦτο καὶ καθεύδει· εἰ γὰρ ἐγρηγορότος ἐγένετο, ἢ οὐκ ἂν ἐφοβήθησαν, ἢ οὐκ ἂν παρεκάλεσαν, ἢ οὐδ’ ἂν ^μ ἐνόμισαν αὐτὸν δύνασθαι τοιοῦτόν τι ποιεῖν. Διὰ τοῦτο καθεύδει, διδούς καιρὸν τῇ δειλίᾳ, καὶ τρανοτέραν αὐτοῖς ποιῶν τὴν αἴσθησιν τῶν γινομένων. Οὐ γὰρ ὁμοίως
C τις ὁρᾷ τὰ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις σώμασι γινόμενα, καὶ τὰ ἐν

³ v. 25.⁴ 2 Cor. i. 8, 10.

^ε M. φησιν ὅτι ἐκάθ. εἶπεν C. D. E. Iidem ἀπλῶς post vv. ἐν προσκ. φησὶ (φησὶ om. E.) collocant, consentientibus Interpp. εἶπεν ἀπλῶς] ἀπλῶς εἶπεν F. ^η Λουκάς] Μάρκος Euth. Arm. vid. Mar. iv. 38. ^ι ἐβαρύνθημεν Mor. ἐβαρύνθημεν Sav. Ben. ^κ αὐτὸ om. E. F. mox ἐγένετο F. ^ι κατασκ. A. C. προπαρασκ. F. ^μ ἐνόμισαν] ὑπέ- νόησαν F. neutrum habet E.

εαυτῶ. Ἐπεὶ οὖν πάντας εἶδον εὐεργετηθέντας, εαυτοὺς δὲ
 οὐδενὸς ἀπολελευκότας, ^η καὶ ὑπτιοὶ ἦσαν (οὔτε γὰρ χωλοὶ,
 οὔτε ἄλλο τι τοιοῦτον νόσημα ^ο εἶχον) ἔδει δὲ αὐτοὺς διὰ
 τῆς οἰκείας αἰσθήσεως ἀπολαῦσαι τῶν εὐεργεσιῶν· συγχωρεῖ
 τὸν χειμῶνα, ἵνα διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς σαφεστέραν λάβωσιν
 αἴσθησιν τῆς εὐεργεσίας. Διὰ τοῦτο οὐδὲ παρόντων τῶν
 ὄχλων τοῦτο ποιεῖ, ὥστε μὴ καταγνωσθῆναι ^ρ ὀλιγοπιστίας·
 ἀλλ' αὐτοὺς μόνους λαβὼν διορθοῦται, καὶ πρὸ τοῦ χειμῶνος
 τῶν ὑδάτων τὸν χειμῶνα τῆς ψυχῆς αὐτῶν λύει, ἐπιτιμῶν
 καὶ λέγων ⁵ “τί δειλοὶ ἐστε, ὀλιγόπιστοι;” καὶ παιδεύων ^D
 ὁμοῦ, ὅτι τὸν φόβον οὐχ ἡ τῶν πειρασμῶν ἐργάζεται ἐπα-
 γωγῇ, ἀλλὰ τὸ τῆς διανοίας ἀσθενές. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι
 δειλίας οὐκ ἦν, οὐδὲ ὀλιγοπιστίας, τὸ προσελθόντας ἐγείρει,
 ἐκείνο ἂν εἴποιμι, ὅτι τοῦτο αὐτὸ μάλιστα σημεῖον ἦν τοῦ
 μὴ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν ἔχειν. “Οτι μὲν γὰρ
 δύναται ἐπιτιμᾶν ἐγερθεὶς, ἤδεσαν· ὅτι δὲ καὶ καθεύδων,
 οὐδέπω. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ νῦν, ὅπου γε καὶ μετὰ πολλὰ
 ἕτερα θαύματα ἀτελέστερον ἔτι διέκειντο; Διὸ καὶ ἐπιτι-
 μῶνται πολλάκις, ὡς ὅταν λέγῃ, ⁶ “ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ^E
 ἐστε;” Μὴ τοίνυν θαυμάσης, εἰ τῶν μαθητῶν ἀτελέστερον
 διακειμένων οἱ ὄχλοι οὐδὲν μέγα περὶ αὐτοῦ ἐφαντάζοντο·
⁷ “ἐθαύμαζον γὰρ λέγοντες· ποταπὸς ἐστὶν οὗτος ὁ ἄνθρω-
 πος, ὅτι καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ἄνεμοι ὑπακούουσιν αὐτῷ;”
 Ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐπετίμησεν, ὅτι ἄνθρωπον αὐτὸν ἐκάλουν,
 ἀλλ' ἀνέμενε, διὰ τῶν σημείων αὐτοὺς ⁹ διδάσκων, ὅτι πε-
 πλανημένη ἦν αὐτῶν ἡ ὑπόληψις. Πόθεν δὲ ἄνθρωπον αὐ- 335
 τὸν ἐνόμιζον; Ἀπὸ τε τῆς ὄψεως, ἀπὸ τε τοῦ ὑπνου, καὶ
 τοῦ πλοίῳ κεχρηῆσθαι. Διὰ δὲ τοῦτο εἰς ἀμνηχανίαν ἐξέ-
 πιπτον λέγοντες· “ποταπὸς ἐστὶν οὗτος;” Ὁ μὲν γὰρ ὑπνος
 καὶ τὸ φαινόμενον ἄνθρωπον ἐδείκνυ· ἡ δὲ θάλαττα καὶ ἡ
 γαλήνη θεὸν ¹ ἐνέφαινε. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ Μωϋσῆς ἐποίησέ
 τι τοιοῦτόν ποτε, καὶ ἐντεῦθεν δείκνυσι τὴν ὑπεροχὴν· καὶ
 ὅτι ὁ μὲν ὡς δούλος, ὁ δὲ ὡς δεσπότης ⁸ θαυματουργεῖ. Οὐ

⁵ v. 26.⁶ Matth. xv. 16.⁷ v. 27.

^η καὶ om. C. D. E. F. ^ο εἶχον] Sic E. F. ἔχοντες C. D. (paulo
 ante γὰρ om. pr. D.) ἔχοντες ἦσαν A. ^ρ ὀλιγοπιστίας] αὐτοῖς
 ὀλιγοπιστίαν E. p. p. αὐτοὺς om. A. ⁹ διδάξει F. διδάσκειν con-
 jecit Bois. ἦν] + αὕτη E. ¹ ἐνέφηνεν Edd. ⁸ ἐθαυματούργει Edd.

γὰρ ῥάβδον ἔτεινεν ὥσπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ χεῖρας ἐξέτεινεν εἰς
 B τὸν οὐρανόν, οὐδὲ εὐχῆς ἐδεήθη· ἀλλ' ὥσπερ εἰκὸς δεσπότην
 ἐπιτάττοντα θεραπαινίδι, καὶ δημιουργὸν κτίσματι, οὕτως
 αὐτὴν κατέστειλέ τε καὶ ἐχαλίνωσε λόγῳ καὶ ἐπιτάγματι
 μόνον· καὶ πᾶσα εὐθέως ἐλύετο ἡ ζάλη, καὶ οὐδὲ ἵχνος ἀπέ-
 μενε τῆς ταραχῆς. Τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν ὁ εὐαγγελιστὴς
 εἰπὼν· “καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.” Καὶ ὅπερ περὶ
 τοῦ πατρὸς ὡς μέγα εἴρητο, τοῦτο αὐτὸς διὰ τῶν ἔργων
 ἐπεδείξατο πάλιν. Τί δὲ εἴρητο περὶ αὐτοῦ; ⁸ “Εἶπε, φησί,
 καὶ ἔστι πνεῦμα καταιγίδος.” Οὕτω καὶ ἐνταῦθα· εἶπε, καὶ
 ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. Διὸ μάλιστα καὶ ἐθαύμαζον οἱ
 ὄχλοι αὐτὸν, οὐκ ἂν θαυμάσαντες, εἴπερ οὕτως ἐποίησεν ὡς
 ὁ ἐκεῖνος.

- C Ἐπειδὴ δὲ ἀπέβη τῆς θαλάττης, διαδέχεται θαῦμα ἕτερον
 φοβερώτερον. Δαιμονῶντες γὰρ καθάπερ δραπέται πονηροὶ
 δεσπότην ἰδόντες, ἔλεγον· ⁹ “τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ
 θεοῦ; ἡλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;” Ἐπειδὴ γὰρ
 ἄνθρωπον αὐτὸν ^x ἔλεγον οἱ ὄχλοι, ἡλθον οἱ δαίμονες τὴν
 θεότητα αὐτοῦ ἀνακηρύττοντες· καὶ οἱ τῆς θαλάττης κυμα-
 νούσης καὶ πάλιν ἡσυχάζουσιν οὐκ ^y ἀκούοντες, ἡκούουν τῶν
 δαιμόνων ταῦτα βοῶντων, ἅπερ ἐκείνη διὰ τῆς γαλήνης ἔκρα-
 ζεν. Εἶτα ἵνα μὴ δόξη κολακείας τὸ πρᾶγμα εἶναι, ἀπὸ
 τῆς πείρας τῶν πραγμάτων βοῶσι λέγοντες· “ἡλθες ὧδε πρὸ (196
 D καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;” Διὰ δὲ τοῦτο πρότερον ^z ὠμολό-
 γηται ἡ ἔχθρα, ἵνα μὴ ὑποπτος αὐτῶν ἡ ἱκετηρία γένηται.
 Καὶ γὰρ ἐμαστίζοντο ἀοράτως, καὶ τῆς θαλάττης ἐχειμά-
 ζοντο μᾶλλον, κεντούμενοι καὶ ἐμπιπράμενοι, καὶ τὰ ἀνήκεστα
 πάσχοντες ἀπὸ τῆς παρουσίας ^a μόνης. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδεὶς
 αὐτοὺς προσενεγκεῖν ἐτόλμα, αὐτὸς πρὸς αὐτοὺς ἀπέρχεται
 ὁ Χριστός. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖός φησιν αὐτοὺς εἰρηκέναι·
 “ἡλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;” οἱ δὲ ἄλλοι προσ-
 ἔθηκαν, ὅτι καὶ παρεκάλουν αὐτὸν καὶ ὠρκίζον, ἵνα μὴ εἰς
 τὴν ἄβυσσον αὐτοὺς ἐμβάλῃ. Ἐνόμισαν γὰρ ἥδη τὴν κόλασιν

⁸ Psal. cvi. 25.⁹ v. 29.

ⁱ ἀπέμενε] ὑπελήφθη F. ^v ὅπερ] ὁ Edd. ^w ἐκεῖνος] Sic Edd.
 codices Μωϋσῆς. ^x ὠμολόγησαν Mor. Ben. ἔλεγον om. D. sed in
 mar. ἐνόμιζον habet. ^y ἀκούσαντες et p. p. ἔκραξεν Edd. ^z ὁμο-
 λογεῖται Edd. ^a μόνης] Sic Ep. Arm. et codd. ἐκείνης Edd.

αὐτοῖς ἐφεστάναι, καὶ ἔδεισαν ὡς ἤδη εἰς τιμωρίαν ἐμπε-
 σούμενοι. Εἰ δὲ οἱ περὶ τὸν Λουκᾶν ἓνα φασὶν αὐτὸν εἶναι, Ε
 οὗτος δὲ δύο, οὐδὲ τοῦτο διαφωνίαν ἐμφαίνει. Εἰ μὲν γὰρ
 εἶπον, ὅτι εἰς μόνος ἦν, ἕτερος δὲ οὐκ ἦν, ἐδόκουν ὁ ἀμφι-
 βάλλειν τῷ Ματθαίῳ· εἰ δὲ, ὁ μὲν περὶ τοῦ ἐνός, ὁ δὲ
 περὶ τῶν δύο διελέχθη, οὐ μάχης τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ
 διαφόρου διηγήσεως. Καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ τὸν χαλεπώ-
 τερον τούτων ἐπιλεξάμενος ὁ Λουκᾶς εἰρηκέναι· διὸ καὶ 336
 τραγικώτερον ἀπαγγέλλει τὴν συμφορὰν· οἷον, ὅτι τὰ
 δεσμὰ καὶ τὰς ἀλύσεις διαρρήσων κατὰ τὴν ἔρημον ἐπλα-
 νᾷτο· ὁ δὲ Μάρκος ὅτι καὶ τοῖς λίθοις ἑαυτὸν ἔκοπτε
 φησὶ· καὶ τὰ ῥήματα δὲ αὐτῶν ἱκανὰ τὸ ἀπηνὲς καὶ
 τὸ ἀναίσχυντον ἐνδείξασθαι. “Ἦλθες γὰρ ὧδε πρὸ καιροῦ
 βασανίσαι ἡμᾶς;” φησὶν. “Ὅτι μὲν γὰρ οὐχ ἡμαρτον,
 οὐκ εἶχον εἰπεῖν· ἀξιούσι δὲ μὴ πρὸ καιροῦ δοῦναι τὴν
 δίκην. Ἐπειδὴ γὰρ κατέλαβεν αὐτοὺς τὰ ἀνήκεστα δεινὰ
 καὶ παράνομα ἐκεῖνα ἐργαζομένους, καὶ τὸ πλάσμα τὸ ἑαυ-
 τοῦ παντὶ διαστρέφοντας τρόπῳ καὶ τιμωρουμένους, καὶ ἐνό-
 μιζον αὐτὸν δι’ ὑπερβολὴν τῶν γενομένων οὐκ ἀναμένειν Β
 τὸν καιρὸν τῆς κολάσεως, διὰ τοῦτο παρεκάλουν καὶ ἐδέοντο·
 καὶ οἱ μὴδὲ δεσμῶν ἀνεχόμενοι σιδηρῶν, ἔρχονται δεδεμένοι·
 καὶ οἱ τὰ ὄρη κατατρέχοντες, εἰς τὰ πεδία ἐξήεσαν· ἔτι καὶ
 οἱ τοὺς ἄλλους κωλύοντες διαβαίνειν, τὸν ἀποτεριχίζοντα τὴν
 ὁδὸν αὐτοῖς ἰδόντες, ἔστησαν. Τί δήποτε δὲ καὶ τοῖς τά-
 φοις ἐμφιλοχωροῦσιν; Ὀλέθριον δόγμα τοῖς πολλοῖς ἐνθεῖ-
 ναι βουλόμενοι, οἷον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπελθόντων δαίμονες
 γίνονται· ὁ μὴδέποτε γένοιτο μὴδὲ μέχρῃς ἐννοίας λαβεῖν.
 Τί οὖν, φησὶν, ἂν εἴποις, ὅταν πολλοὶ τῶν γοήτων ἑ παιδας
 λαβόντες ἀποσφάττωσιν, ὥστε αὐτοῖς μετὰ ταῦτα συμπράτ- C
 τουσιν τὴν ψυχὴν ἔχειν; Καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; Ὅτι
 μὲν γὰρ ἀποσφάττωσι, πολλοὶ λέγουσιν· ὅτι δὲ αἱ ψυχαὶ
 τῶν σφαγέντων μετ’ αὐτῶν εἰσι, πόθεν ἔγνω; εἶπέ μοι.
 Αὐτοί, φησὶν, οἱ δαιμονῶντες βοῶσιν, ὅτι ψυχὴ τοῦ δαίμονος
 ἐγώ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο σκηνὴ τις καὶ ἀπάτη διαβολικὴ. Οὐ

^b ἀμφιβάλλειν] Sic Edd. codices ἐναντία λέγειν. ^c ἀναιδὲς F.
 p. p. ἐπιδείξασθαι E. ^d ἀνήκεστα om. C. D. E. F. ^e γινομένων
 A. F. ^f καὶ om. C. D. E. ^g παιδας] καὶ παῖδας A. αὐτοῖς]
 αὐτοὺς F.

γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ τετελευτηκότος ἐστὶν ἡ βοῶσα, ἀλλ' ὁ δαίμων ὁ ὑποκρινόμενος ταῦτα, ὥστε ἀπατῆσαι τοὺς ἀκούοντας. Εἰ γὰρ εἰς δαίμονος οὐσίαν ^h δυνατόν ψυχὴν εἰσελθεῖν, D πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸ σῶμα τὸ ἐαυτῆς. Ἄλλως δὲ ⁱ οὐκ ἂν ἔχοι λόγον τὴν ἡδικημένην ψυχὴν συμπράττειν τῷ ἡδικηκότῃ ἢ ἄνθρωπον δύνασθαι δύναμιν ἀσώματος εἰς ἐτέραν μεταβαλεῖν οὐσίαν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων τοῦτο ἀμήχανον, καὶ οὐκ ἂν τις ἀνθρώπου σῶμα ^k ὄνου ἐργάσαιο· πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀοράτου ψυχῆς τοῦτο ἀδύνατον, καὶ οὐκ ἂν τις ἰσχύσειεν εἰς δαίμονος οὐσίαν αὐτὴν μετενεγκεῖν. Ὡστε γραϊδίῳ μεθόντων ταυτὶ τὰ ῥήματα, καὶ παίδων μορμολύκεια. Οὐδὲ γὰρ ἔνι ψυχὴν ἀπορράγεισαν τοῦ σώματος ἐνταῦθα πλανᾶσθαι λοιπόν. ¹⁰ “Δικαίων γὰρ ψυχαὶ ἐν χειρὶ θεοῦ” εἰ δὲ αἱ τῶν δικαίων, καὶ αἱ τῶν παίδων· οὐδὲ γὰρ E ἐκείναι πονηραί. Καὶ αἱ τῶν ἀμαρτωλῶν δὲ εὐθέως ἐντεῦθεν ἀπάγονται. Καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου· καὶ ἀλλαχοῦ δέ φησιν ὁ Χριστός· ¹¹ “σήμερον τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σου.” Καὶ οὐχ οἷόν τε ψυχὴν ἐξελθούσαν τοῦ σώματος ἐνταῦθα πλανᾶσθαι· καὶ μάλα εἰκότως.

337 Εἰ γὰρ ἐν γῇ βαδίζοντες τῇ συνήθει καὶ γνωρίμῳ, καὶ σῶμα περικείμενοί, ὅταν ξένην ὁδεύωμεν ὁδόν, ποῖαν ἐλθεῖν οὐκ ἴσμεν, ἂν μὴ τὸν χειραγωγοῦντα ἔχωμεν· πῶς ἡ τοῦ σώματος ἀπορράγεισα ψυχὴ, καὶ τῆς συνηθείας ἐξελθούσα πάσης, εἴσεται ¹ ποῦ δεῖ βαδίζειν ἄνευ τοῦ καθοδηγοῦντος αὐτήν; Καὶ πολλαχόθεν δὲ ἐτέρωθεν ἂν τις κατίδοι, ὅτι οὐκ ἔνι ψυχὴν ἐξελθούσαν ἐνταῦθα μείναι. Καὶ γὰρ ὁ Στέφανός φησι· ¹² “δέξαι τὸ πνεῦμά μου.” Καὶ ὁ Παῦλος, ¹³ “τὸ (197) ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῶ μᾶλλον κρεῖττον.” Καὶ περὶ τοῦ πατριάρχου δέ φησιν ἡ γραφή· ¹⁴ “καὶ προσε-

B τέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, τραφεὶς ἐν γήρει καλῷ.” Ὅτι δὲ οὐδὲ αἱ τῶν ἀμαρτωλῶν ψυχαὶ διατρίβειν ἐνταῦθα δύνανται, ἄκουσον τοῦ πλουσίου πολλὰ ὑπὲρ τούτου παρακαλοῦντος, καὶ οὐκ ἐπιτυγχάνοντος· ὡς εἶγε ἢν δυνατόν,

¹⁰ Sap. iii. 1.¹¹ Luc. xii. 20.¹² Act. vii. 59.¹³ Phil. i. 23.¹⁴ Gen. xxv. 8.

^h ἀδύνατον A. ⁱ οὐκ ἂν] οὐδὲ Edd. οὐδὲ ἂν tacite Ben. ^{2da}. ^k ὄνου] + σῶμα Edd. οὐκ ἂν τις ἰσχύσει α. σ. ὁ. ἐργάσασθαι D. ¹ ποῦ βαδίζει A. ποῖ βαδίζει C. D. ποῖα βαδίζειν F.

αὐτὸς ἂν ἦλθε, καὶ ^m ἀνήγγειλε τὰ ἐκεῖ γεγενημένα. Ὅθεν δῆλον, ὅτι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν εἰς χώραν τινὰ ἀπάγονται αἱ ψυχαί, οὐκέτι κυρίαί οὖσαι ἐπανελθεῖν, ἀλλὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν ἀναμένουνται.

Εἰ δὲ λέγοι τις, καὶ τίνος ἕνεκεν ὅπερ ἤξιωσαν οἱ δαίμονες ἐποίησεν ὁ Χριστὸς, εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων ^C ἐπιτρέψας αὐτοῖς ἀπελθεῖν; ἐκείνο ἂν ⁿ εἴποιμεν, ὅτι οὐκ ἐκείνοις πεπιθόμενος τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ πολλὰ ἐντεῦθεν οἰκονομῶν· ἐν μὲν, τὸ διδάξαι τοὺς ἀπαλλαγέντας τῶν πονηρῶν τυράννων ἐκείνων τὸ μέγεθος τῆς λύμης τῶν ἐπιβουλεύοντων αὐτοῖς· ὁ ἕτερον δὲ, ἵνα μάθωσι πάντες, ὅτι οὐδὲ χοίρων κατατολμῶσιν, εἰ μὴ αὐτὸς ^p συγχωρήσειε· τρίτον, ὅτι χαλεπώτερα τῶν χοίρων ἐκείνους ἂν εἰργάσαντο, εἰ μὴ καὶ ἐν τῇ συμφορᾷ πολλῆς ἀπέλανον τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας. Ὅτι γὰρ ἡμᾶς τῶν ἀλόγων μᾶλλον μισοῦσι, παντί που δῆλόν ἐστιν. Ὡστε οἱ τῶν χοίρων μὴ φειδόμενοι, ἀλλ' ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ πάντας αὐτοὺς κατακρημνίσαντες, πολλῶ ^D μᾶλλον ἂν τοὺς ἀνθρώπους ταῦτα εἰργάσαντο, οὓς εἶχον, ἐπ' ἐρημίας ἄγοντες καὶ ^q ἀπάγοντες, εἰ μὴ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τυραννίδι πολλή ἦν ἡ τοῦ θεοῦ κηδεμονία, χαλινούσα καὶ ἐπέχουσα τὴν περαιτέρω ῥύμην αὐτῶν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὃς οὐκ ἀπολαύει τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας. Εἰ δὲ μὴ πάντες ὁμοίως, μηδὲ καθ' ἓνα τρόπον, καὶ τοῦτο προνοίας μέγιστον εἶδος ἐστι. Πρὸς γὰρ τὸ ἐκάστω λυσιτελοῦν καὶ τὸ τῆς προνοίας ἐπιδείκνυται. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερον ἐκ τούτου μαθηάνομεν, ὅτι περ οὐ κοινῇ ^E πάντων προνοεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ ἐκάστου· ὃ καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἐδήλωσεν εἰπών· ¹⁵ “Ὑμῶν δὲ ^r καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡριθμημέναι εἰσί.” Καὶ ἀπὸ τῶν δαιμονίωντων δὲ ^s τούτων ἂν τις τοῦτο κατίδοι σαφῶς, οἱ πάλαι ἂν ἀπεπνίγησαν, εἰ μὴ πολλῆς τῆς ἄνωθεν κηδεμονίας ἀπέλανον. Διὰ δὲ ταῦτα ἐπέτρεψεν ^t ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην

¹⁵ Matth. x. 30.

^m ἀπήγγειλε E. ἤγγειλε C. ⁿ εἴποιμι Edd. ^o δεύτερον Edd. δὲ om. E. ^p Sic Ep. et Edd. συγχωρῆς C. ceteri συγχωρήση. ^q περιάγοντες D. καὶ ἀπάγοντες om. F. ^r καὶ deest in Edd. κεφαλῆς] + πάσαι Edd. ^s τούτων om. E. τοῦτο ἂν τις idem. ^t ἀπελθεῖν] + αὐτοῖς E. + αὐτοὺς Edd.

τῶν χοίρων, ^v καὶ ἵνα καὶ οἱ τὰ χωρία οἰκοῦντες ἐκεῖνα μά-
 θωσιν αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Ἐνθα μὲν γὰρ πολὺ τὸ ὄνομα
 338 αὐτοῦ ἐστίν, οὐ σφόδρα ^w ἐπεδείκνυτο· ἐνθα δὲ μηδεὶς αὐτὸν
 οἶδεν, ἀλλ' ἔτι ἀναισθήτως διάκεινται, ἐκλάμπειν ἐποίει τὰ
 θαύματα, ὥστε αὐτοὺς εἰς τὴν αὐτοῦ θεογνωσίαν ἐπισπά-
 σασθαι. Ὅτι γὰρ ἀναισθητοὶ τινες ἦσαν οἱ τὴν πόλιν
 ἐκείνην ^x οἰκοῦντες, δῆλον ἀπὸ τοῦ τέλους. Δέον γὰρ αὐτοὺς
 προσκυνῆσαι καὶ θαυμάσαι τὴν δύναμιν, οἱ δὲ ἀπέπεμπον,
 16 “καὶ παρεκάλουν ἀπελθεῖν ^y ἀπὸ τῶν ὀρίων αὐτῶν.” Ἀλλὰ
 τίνος ἔνεκεν ἀνείλον τοὺς χοίρους οἱ δαίμονες; Πανταχοῦ
 τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀθυμίαν ^z ἐμβάλλειν ἐσπονδάκασι, καὶ
 πανταχοῦ χαίρουσι ^a τῇ ἀπωλείᾳ. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ διά-
 βολος ἐπὶ τοῦ Ἰωβ ἐποίησε· καίτοι καὶ ἐκεῖ ὁ θεὸς ἐπέτρε-
 B ψεν· ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖ πειθόμενος τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ τὸν αὐτοῦ
 θεράποντα θέλων ἀποφῆναι λαμπρότερον, καὶ τῷ δαίμονι
 πᾶσαν ἀναισχυντίας ἐκκόπτων πρόφασιν, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ
 περιτρέπων κεφαλὴν τὰ κατὰ τοῦ δικαίου γινόμενα. Ἐπεὶ
 καὶ νῦν τούναντίον, ἥπερ ἤθελον οὗτοι, γέγονε. Καὶ γὰρ
 ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις λαμπρῶς ἀνεκηρύττετο, καὶ ἡ πο-
 νηρία τῶν δαιμόνων, ἧς ἀπήλλαξε τοὺς ὑπ' αὐτῶν κατεχο-
 μένους, σαφέστερον διεδείκνυτο, καὶ ὅτι οὐδὲ χοίρων εἰσὶν
 ἄπτεσθαι κύριοι, μὴ τοῦ τῶν ὅλων ἐπιτρέποντος θεοῦ. Εἰ
 δέ τις καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ταῦτα ἐκλάβοι, τὸ κωλύον οὐδέν.
 C Ἡ μὲν γὰρ ἱστορία αὕτη· δεῖ δὲ εἰδέναι σαφῶς, ὥς οἱ
 χοιρώδεις τῶν ἀνθρώπων εὐεπιχείρητοι ταῖς τῶν δαιμόνων
 ἐνεργείαις εἰσί. Καὶ ἄνθρωποι μὲν ὄντες οἱ ταῦτα πά-
 σχοντες, δύνανται καὶ περιγενέσθαι πολλάκις· ἂν δὲ χοῖροι
 τὸ ὅλον γένωνται, οὐ δαιμονίζονται μόνον, ἀλλὰ καὶ κατα- (19)
 κρημνίζονται. Καὶ ἄλλως δὲ, ἵνα μὴ τις σκηνὴν εἶναι νομίση
 τὰ γενόμενα, ἀλλὰ πιστεύσῃ σαφῶς ὅτι ^b ἐξῆλθον οἱ δαί-
 μονες, ἀπὸ τοῦ θανάτου τῶν χοίρων τοῦτο γίνεται κατὰ-
 δηλον. Σκόπει δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ πρᾶον μετὰ τῆς δυνάμεως.

16 v. 34.

^v καὶ ἵνα καὶ οἱ] Sic E. Prius καὶ inclusit Mor. ἵνα μὴ οἱ D. ceteri ἵνα οἱ. ^w ἐπιδείκνυται F. ^x κατοικοῦντες C. D. E. ^y ἀπὸ] ἐκ Edd. ^z ἐμβαλεῖν F. Post h. v. vulgo repetunt οἱ δαίμονες, quod in E. Arm. Mor. non compareret. ^a τῇ αὐτῶν ἀπωλείᾳ Edd. caede ac vastitate Ge. ^b Sic codd. Verss. Euth. ἐξῆλθον ὁ δαίμων Edd.

Ἐπειδὴ γὰρ τοιαῦτα εὐεργετηθέντες ἀπήλυνον αὐτὸν οἱ τὴν χώραν οἰκοῦντες ἐκείνην, οὐκ ἀντέτεινεν, ^ε ἀλλ' ἀνεχώρησε, καὶ τοὺς ἀναξίους ἀποφήναντας ἑαυτοὺς τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας κατέλιπε, τοὺς ἐλευθερωθέντας τῶν δαιμόνων δούς διδασκάλους, ^α καὶ τοὺς συμβώτας, ὥστε παρ' ἐκείνων μαθεῖν πάντα τὰ γεγενημένα· καὶ αὐτὸς ἀναχωρήσας τὸν φόβον ἀφήσιν αὐτοῖς ἐνακμάζοντα. Καὶ γὰρ τῆς ζημίας τὸ μέγεθος διεδίδου τοῦ γεγενημένου τὴν φήμην, καὶ καθικνεῖτο τῆς ^ε διανοίας αὐτῶν τὸ συμβάν. Καὶ πολλαχόθεν ἐφέροντο φωναί, ἀνακηρύττουσαι τοῦ θαύματος τὸ παράδοξον, ἀπὸ τῶν θεραπευθέντων, ἀπὸ τῶν καταποντισθέντων, ἀπὸ τῶν ^Ε δεσποτῶν τῶν χοίρων, ἀπὸ τῶν ποιμαίνοντων αὐτοὺς ἀνθρώπων.

^ε Ταῦτα καὶ νῦν γινόμενα ἴδοι τις ἂν, καὶ πολλοὺς ἐν τοῖς μνημείοις δαιμονιζομένους, οὓς οὐδὲν κατέχει τῆς μανίας, οὐ σίδηρος, οὐχ ἄλυσις, οὐκ ἀνθρώπων πλῆθος, οὐ παραίνεσις, οὐ νοθεσία, οὐ φόβος, οὐκ ἀπειλή, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Καὶ γὰρ ὅταν τις ἀκόλαστος ἢ πρὸς ^ε πάντα σώματα ἐπτοημένος, οὐδὲν διενήνοχε τοῦ δαιμονῶντος· ἀλλὰ ^β γυμνὸς ὡς ἐκεῖνος περιέρχεται, ἱμάτια μὲν ἐνδεδυμένος, τῆς δὲ ἀληθοῦς περιβολῆς ^ι ἐστερημένος, καὶ τῆς αὐτῷ προσηκούσης δόξης γεγυμνωμένος, οὐ λίθοις ἑαυτὸν κόπτων, ἀλλὰ ἀμαρτήμασι πολλῶν λίθων χαλεπωτέροις. Τίς οὖν τὸν τοιοῦτον δῆσαι δυνήσεται; ^κ τίς παῦσαι ἀσχημονοῦντα καὶ οἰστρούμενον, καὶ οὐδέποτε ἐν ἑαυτῷ γινόμενον, ἀλλ' αἰεὶ παρὰ τὰ μνήματα φοιτῶντα; Τοιαῦτα γὰρ τῶν ^ι πορνῶν τὰ καταγώγια, πολλῆς τῆς δυσωδίας γέμοντα, πολλῆς τῆς σηπεδόνης. Τί δὲ ὁ φιλάργυρος; οὐχὶ τοιοῦτος; τίς ^μ γὰρ αὐτὸν ἰσχύσει δῆσαι ποτε; οὐχὶ φόβοι καὶ ἀπειλαὶ καθημεριναί, καὶ παραινήσεις, καὶ συμβουλαί; Ἀλλὰ πάντα ταῦτα διακόπτει τὰ δεσμά· καὶ ἔλθῃ τις ^ν αὐτὸν ἀπαλλάξαι, ὀρκίζει ὥστε μὴ ^Β

^ε ἀλλὰ καὶ ἀνεχ. Edd. ^α καὶ om. C. D. E. F. Paulo ante δούς om. D. τοὺς συμβώτας] τοὺς χοιροβόσκοντας E. τοῖς συμβιωταῖς (sic) C. Verba τοὺς συμβώτας radendo sustulit corr. D. Plura in adnot. ^ε διανοίας] Sic E. Ge. Arm. ἀγνοίας A. C. D. ἀναισθησίας F. ^ι ΗΘΙΚΩΝ. Κατὰ φιλαργύρων. A. ^ε πάντα] + τὰ D. E. ^β γυμνός] + ὦν Edd. ^ι ἀπεστερημένος Edd. στολῆς pro περιβολῆς habet E. ^κ τίς] καὶ Edd. ^ι πόρνων Edd. ^μ γὰρ] δὲ Edd. p. p. ἰσχύει F. ^ν αὐτόν om. C. D. E. F. ἀπαλλάξαι] + τῶν δεσμῶν Edd.

ἀπαλλαγῆναι, βάσανον ἡγούμενος εἶναι μεγίστην τὸ μὴ εἶναι ἐν τῇ βασάνῳ· οὐ τί γένοιτ' ἂν ὁ ἀθλιώτερον; Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ δαίμων, εἰ καὶ ἀνθρώπων κατεφρόνησεν, ἀλλὰ τῷ προστάγματι εἶξε τοῦ Χριστοῦ, καὶ ταχέως ^p ἀπεπήδησε τοῦ σώματος· οὗτος δὲ οὐδὲ τῷ προστάγματι εἴκει. Ἰδοὺ γοῦν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀκούει αὐτοῦ λέγοντος, “οὐ δύνασθε θεῷ δουλεῖν καὶ μαμωνᾷ,” καὶ γέενναν ἀπειλοῦντος, καὶ τὰς ἀνηκέστους κολάσεις, καὶ οὐ πείθεται· οὐχ ὅτι ἰσχυρότερός ἐστι τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι ἄκοντας ἡμᾶς ὁ Χριστὸς οὐ σωφρονίζει. Διὰ τοῦτο ὡς ἐν ἐρήμοις οἱ τοιοῦτοι διατρίβουσι, καὶ ἐν μέσαις πόλεσιν ὧσι. Τίς γὰρ ἂν ἐλοιτο νοῦν ἔχων τοιούτοις συγγίνεσθαι ἀνθρώποις; Μᾶλλον ἂν ἔγωγε κατεδεξάμην μετὰ μυρίων δαιμονίωντων οἰκεῖν, ἢ μετὰ ἐνὸς ταύτην νοσοῦντος τὴν νόσον. Καὶ ὅτι οὐ σφάλλομαι ταῦτα λέγων, δῆλον ἐξ ὧν ἐκάτεροι πάσχουσιν. Οὗτοι μὲν γὰρ τὸν οὐδὲν ἡδικηκότα ἐχθρὸν ἡγοῦνται, καὶ βούλονται καὶ δοῦλον λαβεῖν ^q ἐλεύθερον ὄντα, καὶ μυρίοις περιβάλλουσι κακοῖς· ^r οἱ δὲ δαιμονιώντες οὐδὲν ^s τοιοῦτον ἐργάζονται, ἀλλ' ἐν ἑαυτοῖς τὴν νόσον στρέφουσι. ^t Καὶ οὗτοι μὲν πολ-
D λὰς οἰκίας ἀνατρέπουσι, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ βλασφημεῖσθαι παρασκευάζουσι, καὶ λύμη πόλεως καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης εἰσὶν· οἱ δὲ ὑπὸ δαιμόνων ^v ἐνοχλούμενοι, ἐλεεῖσθαι μᾶλλον εἰσιν ἄξιοι καὶ δακρύνεσθαι. Καὶ οἱ μὲν ἐν ἀναισθησία τὰ πλείονα πράττουσιν· οἱ δὲ μετὰ λογισμοῦ παραπαίουσιν, ἐν μέσαις πόλεσι βακχευόμενοι, καὶ καινὴν τινα μαινόμενοι μανίαν. Τί γὰρ τοιοῦτον ἐργάζονται οἱ δαιμονιώντες ἅπαντες, οἷον Ἰούδας ἐτόλμησε, τὴν ἐσχάτην παρανομίαν ἐπιδειξάμενος; Καὶ πάντες δὲ οἱ ἐκεῖνον ζηλοῦντες, καθάπερ θηρία χαλεπὰ ἀπὸ γαλεάγρας φυγόντα, τὰς πό-
E λεις θορυβοῦσιν, οὐδεὸς κατέχοντος. Πέρικειται μὲν γὰρ καὶ τούτοις δεσμὰ πανταχόθεν· οἷον, ὁ τῶν δικαστῶν φόβος, ἢ τῶν νόμων ἀπειλή, ἢ παρὰ τῶν πολλῶν κατάγνωσις, καὶ ἕτερα πλείονα τούτων· ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα διαρρήγνυντες πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσι. Καὶ εἴ τις αὐτὰ τέλεον

^o χαλεπώτερον (om. ἂν) Edd.   ^p ἀπεδήμησε A. C. D. ἀπέστη F.
^q τὸν ἐλεύθ. A. C.   ^r οἱ δὲ ἄλλοι δαιμ. C. F. et pr. D.   ^s τοιοῦτον]
Sic codd. et Verss. ἄλλο Edd.   p. p. τρέφουσι Edd.   Καὶ οὗτοι
μεν] Οὗτοι δὲ C. E. F. et pr. D.   ^v ὀχλούμενοι A. C. D.

^w αὐτῶν ἀφεῖλε, τότε ἂν ἔγνω σαφῶς τὸν ἐν αὐτοῖς δαίμονα
(199) πολὺ τοῦ νῦν ἐξεληθόντος ἀγριώτερον ὄντα καὶ μανικώτερον. 340

Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, τῷ λόγῳ τέως αὐτὸ ὑποθώ-
μεθα, καὶ πάσας αὐτοῦ περιέλωμεν τὰς ἀλύσεις· καὶ τότε αὐτοῦ
σαφῶς εἰσόμεθα τὴν λαμπρὰν μανίαν. Ἀλλὰ μὴ δείσητε τὸ
θηρίον, ὅταν αὐτὸ ἐκκαλύψωμεν· ἐν γὰρ τῷ λόγῳ ἡ σκηνὴ,
οὐκ ^x ἐν ἀληθείᾳ τὸ πρᾶγμα. Ἔστω τοίνυν τις ἄνθρωπος
πῦρ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφίεις, μέλας, ἐξ ἐκατέρων τῶν
ὤμων δράκοντας ἀντὶ χειρῶν ἔχων ἐξηρτημένους· ἔστω δὲ αὐ-
τῷ καὶ στόμα, ἀντὶ μὲν ὀδόντων ξίφη ὅξέα ἔχον ^y ἐμπεπη-
γότα, ἀντὶ δὲ γλώσσης ἰοῦ καὶ δηλητηρίου φαρμάκου πηγὴν B
ἀναβλύζουσαν· γαστήρ δὲ, καμίνου πάσης δαπανητικωτέρα,
τὰ ἐμβαλλόμενα ἀναλίσκουσα ἅπαντα· καὶ πόδες ὑπόπτεροί
τινες καὶ φλογὸς ἀπάσης σφοδρότεροι· καὶ τὸ πρόσωπον δὲ
αὐτῷ ἀπὸ κυνὸς καὶ λύκου κατεσκευασμένον ἔστω· καὶ φθεγ-
γέσθω μὴδὲν ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἀπηχές τι καὶ ἀηδὲς καὶ φο-
βερόν· ἔχέτω δὲ καὶ ἐν χερσὶ φλόγα. Τάχα φοβερὰ δοκεῖ
εἶναι ὑμῖν τὰ εἰρημένα· ἀλλ' οὐδέπω κατ' ἀξίαν αὐτὸν ἐσχη-
ματίσαμεν· μετὰ γὰρ τούτων καὶ ἕτερα δεῖ προσθεῖναι. Καὶ
^z γὰρ τοὺς ἀπαντῶντας σφαττέτω, κατεσθιέτω, τῶν σαρκῶν
αὐτῶν ἀπτέσθω. Ἀλλὰ καὶ τούτου πολλῷ χαλεπώτερος ὁ
φιλάργυρος, πᾶσιν ἐπιὼν ὥσπερ ἄδης, ^a πάντας καταπίνων, C
κοινὸς πολέμιος περιερχόμενος τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους.
Καὶ γὰρ βούλεται μὴδὲνα ἄνθρωπον εἶναι, ἵνα τὰ ^b πάντα
κατέχη. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταται, ἀλλ' ὅταν πάντας ἀπο-
λέσῃ τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ τῆς γῆς τὴν οὐσίαν ἀφανίσαι ἐπιθυμῇ,
καὶ χρυσὸν αὐτὴν οὐσαν ἰδεῖν· οὐ τὴν γῆν δὲ μόνον, ἀλλὰ
καὶ ὄρη καὶ νάπας καὶ πηγὰς, καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ φαινόμενα.
Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὐδέπω τὴν μανίαν παρεστήσαμεν τὴν
ἐκείνου, μὴδεὶς ἔστω ὁ ἐγκαλῶν καὶ δεδιττόμενος, ἀλλ' ἄνελε
τὸν ἐκ τῶν νόμων φόβον τῷ λόγῳ τέως, καὶ ὅψει αὐτὸν D
ξίφος ἀρπάσαντα, καὶ πάντας διαχρώμενον, καὶ οὐδενὸς φει-
δόμενον, οὐ φίλον, οὐ συγγενοῦς, οὐκ ἀδελφοῦ, οὐκ αὐτοῦ
τοῦ γεγεννηκότος. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὑποθέσεως ἐνταῦθα
χρεία· ἀλλ' ἐρώμεθα αὐτὸν, εἰ μὴ τοιαύτας πλάττει καθ'
ἐαυτὸν αἰεὶ φαντασίας, καὶ πάντας ἐπείσιν ἀναιρῶν τῷ λο-

^w αὐτῶν om. A.^x ἐν τῇ ἀλ. Edd.^y πεπηγότα A. C. F.^z γὰρ] + καὶ Edd.^a πάντα Edd.^b πάντων F.

γισμῷ, καὶ φίλους, καὶ συγγενεῖς, καὶ αὐτοὺς τοὺς γεγεννη-
κότας. Μᾶλλον δὲ ^ε οὐδὲ ἐρωτήσεως χρεία· καὶ γὰρ πάντες
ἴσασι ^δ ὡς οἱ τούτῳ κατεχόμενοι τῷ νοσήματι, καὶ γῆρας
E βαρύνονται πατρὸς, ^ε τό τε γλυκὺ καὶ πᾶσι ἐπέραστον, τὸ
παῖδας ἔχειν, βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς εἶναι νομίζουσι. Πολλοὶ
γοῦν καὶ ἀτοκίαν διὰ τοῦτο ὠνήσαντο, καὶ τὴν φύσιν ἐπή-
ρωσαν, οὐκ ^ε ἀνελόντες τεχθέντας τοὺς παῖδας, ἀλλὰ μηδὲ
φῦναι τὴν ἀρχὴν συγχωρήσαντες. Μὴ τοίνυν θαυμάσητε,
εἰ τὸν φιλάργυρον οὕτως ἐσχηματίσαμεν· (καὶ γὰρ πολὺ
341 ^ε χείρων ἐστὶ τῶν εἰρημένων·) ἀλλὰ σκοπήσωμεν πῶς τοῦ
δαίμονος αὐτὸν ἀπαλλάξομεν. Πῶς οὖν ἀπαλλάξομεν; Εἰ
μάθοι σαφῶς, ὅτι ἡ φιλαργυρία πρὸς αὐτὸ τοῦτο μάλιστα
^η αὐτῷ ἐναντιοῦται, πρὸς τὸ πορίζειν χρήματα· ^ι οἱ γὰρ τὰ
μικρὰ κερδαίνειν βουλόμενοι, μεγάλας ὑπομένουσι ζημίας· ὅθεν
δὴ καὶ παροιμία εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξενήκεται. Πολλοὶ γοῦν
πολλάκις ἐπὶ μεγάλοις δανεῖσαι βουλόμενοι τόκοις, τῇ προσ-
δοκίᾳ τοῦ κέρδους οὐκ ἐξετάσαντες τοὺς ^κ λαμβάνοντας, μετὰ
τοῦ τόκου καὶ τοῦ κεφαλαίου παντὸς ἐξέπεσον. Πάλιν εἰς
κινδύνους περιπεσόντες ἕτεροι, καὶ ^λ μὴ βουληθέντες ὀλίγα
B προέσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τῆς οὐσίας ἀπώλεσαν. ^μ Πα-
ρὸν πάλιν, ἡ ἀξιώματα κερδαλέα, ἡ ἄλλο τι τοιοῦτον ὠνή-
σασθαι, μικρολογήσαμενοι τὸ πᾶν ἀπώλεσαν. Ἐπειδὴ γὰρ
οὐκ ἴσασι σπεῖρουν, ^ν ἀλλ' αἰεὶ θερίζειν μεμελετήκασι, καὶ τοῦ
ἀμνητοῦ συνεχῶς ἐκπίπτουσιν. Οὐδεὶς γὰρ αἰεὶ θερίζειν δύναται,
ὥσπερ οὐδὲ αἰεὶ κερδαίνειν. Ἐπεὶ οὖν οὐ βούλονται δαπανᾶν,
οὐδὲ κερδαίνειν ἴσασι. Ἀλλὰ καὶ γυναικαὶ δέη λαβεῖν, πάλιν
τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑπομένουσιν· ἡ γὰρ ἐξηπατήθησαν ἄπορον
^ο ἀντ' εὐπόρου λαβόντες· ἡ ^π καὶ πλουσίαν εἰσαγαγόντες, ^ρ καὶ
μυρίων γέμουσαν ἐλαττωμάτων, πλείονα πάλιν τὴν ζημίαν

^ε οὐκ A. C. F. ^δ ὡς οἱ] ὅσοι C. E. F. p. p. ὅτι καὶ γῆρας C. E. ὅσοι τούτῳ κατ. εἰσι τῷ νοσ. ὅτι καὶ γῆρας κ. τ. ε. Edd. Nostram lectionem, quae est unius codicis A. (nam D. mutilus est) confirmant "MSS. non pauci" apud Ben. et secutus est in versione Ge. ^ε τό τε] καὶ τὸ E. ^ε ἀνελόντες] + μόνον A. ^ε χείρων C. F. Mox ἀπαλλάξομεν bis D. E. F. ^η αὐτῷ] αὐτῶν C. αὐτῷ super rasuram habet D. ἡμῖν Edd. ^ι οἱ γὰρ] αἰεὶ γὰρ οἱ Edd. ^κ λαβόντας et μετὰ τῶν τόκων Edd. ^λ μὴ] οὐ Edd. ^μ Καὶ παρὸν A. p. p. μικρολογισάμενοι A. D. E. ^ν ἀλλ' αἰεὶ θερ.] ἀλλὰ θερ. Edd. Mox θερίζειν et κερδαίνειν mutatis sedibus leguntur in A. ^ο ἀντ'] ἐξ C. E. F. et pr. D. ^π καὶ bis om. A.

ὑπέμειναν. Οὐ γὰρ ἡ περιουσία, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ τὸν πλούτον C
 ἐργάζεται. Τί γὰρ ὄφελος τοῦ πλούτου, ὅταν δαπανηρὰ
 ἦ καὶ ἄσωτος, καὶ πάντα ἀνέμου σφοδρότερον ¹ ἐκφορῇ; τί
 (200) δέ, ἂν ἀσελγὴς, καὶ μυρίους ἐραστὰς ἐφέλκηται; τί δέ, ἂν
 μέθυσος; οὐ πάντων πενέστερον ταχέως τὸν ἄνδρα ἐργά-
 σεται; Οὐ γαμοῦσι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὠνούνται ἐπισφαλῶς,
 ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς πολλῆς οὐ τὰ σπουδαῖα τῶν ἀνδρα-
 πόδων, ἀλλὰ τὰ εὔωνα περιεργαζόμενοι. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα
 ἀναλογισάμενοι (τῶν γὰρ περὶ τῆς γεέννης καὶ τῆς βασιλείας
 οὐδέπω λόγων ἀκούειν δύνασθε), καὶ τὰς ζημίας ἐννοήσαντες,
 αἱς ὑπεμείνατε πολλάκις ἀπὸ τῆς φιλοχρηματίας, καὶ ἐν δα- D
 νείσμασι, καὶ ἐν ὠνίοις, καὶ ἐν γάμοις, καὶ ἐν προστασίαις,
 καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ἀπόστητε τοῦ χρημάτων ¹ ἐρᾶν.
 Οὕτω γὰρ δυνήσεσθε καὶ τὸν παρόντα βίον μετὰ ἀσφαλείας
 ζῆν, καὶ μικρὸν ἐπιδόντες καὶ τῶν περὶ φιλοσοφίας ἀκούσαι
 λόγων, ² καὶ διαβλέψαντες εἰς αὐτὸν τῆς δικαιοσύνης ἰδεῖν τὸν
 ἥλιον, καὶ τῶν ἐπηγγελεμένων παρ' αὐτοῦ ³ ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν·
 ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ⁴ ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία E
 τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹ ἐκφορεῖ C. D. ἐκφυσᾷ F. ² ἐρᾶν] + διὰ τὸ χρημάτων ἐρᾶν E.
 + διὰ τοῦ χρημάτων μὴ ἐρᾶν C. *facile pecuniam non amando auaritiam
 contemnetis.* Ge. Interpretatio erat sequentis οὕτω, a margine loco
 alieno invecta. Nam in cod. F. sic scriptum est: Οὕτω γὰρ διὰ τὸ
 μὴ χρημάτων ἐρᾶν δυνήσεσθε κ. τ. ε. ³ καὶ διαβλέψαντες] Sic
 omnes mei. καὶ μικρὸν διαβλέποντες Edd. et Ge. Neutrum ex-
 pressit Arm. ⁴ ἀγαθῶν om. A. Ge. ἐπιτυχεῖν] ἀξιοθῆναι A.
 τυχεῖν D. ⁵ ἐπιτυχεῖν] μετασχεῖν C. καταξιοθῆναι D. Clausulam
 non habet F.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ.

342 ¹ Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Καὶ ἰδοὺ ² προσήνεγκαν αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπε τῷ παραλυτικῷ· θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι.

ἸΔΙΑΝ αὐτοῦ πόλιν ἐνταῦθα τὴν Καπερναοὺμ λέγει. Ἡ Β μὲν γὰρ ἤνεγκεν αὐτόν, ἡ Βηθλεέμ· ἡ δὲ ἔθρεψεν, ἡ Ναζαρέτ· ἡ δὲ εἶχεν οἰκοῦντα ^b διηνεκῶς, ἡ Καπερναοὺμ. Ὁ μέντοι παραλυτικὸς ἕτερος οὗτός ἐστι παρὰ τὸν ἐν τῷ Ἰωάννῃ κείμενον. Ὁ μὲν γὰρ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ κατέκειτο, οὗτος δὲ ἐν τῇ Καπερναοὺμ· καὶ ὁ μὲν τριακονταοκτὼ εἶχεν ἔτη, περὶ τούτου δὲ οὐδὲν τοιοῦτον εἴρηται· καὶ ὁ μὲν ἐν ἐρημίᾳ τῶν προστησομένων ἦν, οὗτος δὲ εἶχε τοὺς ^c ἐπιμελουμένους, οἱ καὶ βαστάζοντες αὐτὸν ἔφερον. Καὶ τούτῳ μὲν φησι, “τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι” ἐκείνῳ δὲ ^d φησι, ² “θέλεις ὑγιὲς γενέσθαι;” Καὶ τὸν μὲν ἐν σαββάτῳ ἐθεράπευσεν, τοῦτον δὲ οὐκ ἐν σαββάτῳ· ἡ γὰρ αὖ ἐνεκάλεσαν καὶ τοῦτο Ἰουδαῖοι· καὶ ἐπὶ τούτου μὲν ἐσίγησαν, ἐπ’ ἐκείνου C δὲ ἐπέκειντο διώκοντες. Ταῦτα δὲ μοι οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ’ ἵνα μή τις διαφωνίαν εἶναι ^e νομίσῃ, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὑποπτεύσας παραλυτικόν. Σὺ δὲ μοι σκόπει τὸ ἄτυφον καὶ τὸ ἐπιεικὲς τοῦ δεσπότου. Καὶ γὰρ καὶ πρὸ τούτου τοὺς ὄχλους διεκρούσατο· καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Γαδάραις δὲ ἐκβληθεῖς, οὐκ ἀντέτεινεν, ἀλλ’ ἀνεχώρησε μὲν, οὐ ^f μὴν μακράν. Καὶ πάλιν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβὰς διέβαινε, δυνάμενος καὶ πεζῇ διαβαίνειν. Οὐ γὰρ αἰεὶ παραδοξοποιεῖν ἐβούλετο, ὥστε μὴ τῷ τῆς οἰκονομίας λυμῆνασθαι λόγῳ. Ὁ μὲν οὖν Ματθαῖός D φησιν, ὅτι προσέφερον αὐτόν· οἱ δὲ ἄλλοι, ὅτι καὶ τὴν στέγην

¹ Cap. ix. v. 1, 2.² Joan. v. 6.

Hom. xxix. ^a προσέφερον Edd. ^b διηνεκῶς om. A. C. Agnoscunt Ep. et Theoph. cum Verss. ^c ἐπιμελουμένους E. ^d φησι om. A. ^e νομίζῃ A. C. D. ^f μὴν] + δὲ A. D.

διατεμόντες, καθῆκαν αὐτόν. Καὶ προϋθῆκαν τῷ Χριστῷ τὸν κάμνοντα, λέγοντες μὲν οὐδὲν, αὐτῷ δὲ τὸ πᾶν ἐπιτρέποντες. Ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς περιῆγε, καὶ οὐ τοσαύτην παρὰ τῶν προσιόντων ἤτει τὴν πίστιν· ἐνταῦθα δὲ καὶ προσήεσαν, καὶ πίστιν ἀπῆτοῦντο. “Ἰδὼν γὰρ, φησί, τὴν πίστιν αὐτῶν,” ^ε τουτέστι, τῶν χαλασάντων. Οὐ γὰρ πανταχοῦ παρὰ τῶν καμνόντων μόνον ζητεῖ τὴν πίστιν· οἶον, ὅταν παραπαίωσιν, ἢ ἐτέρως ὑπὸ τοῦ νοσήματος ὥσιν ἐξεστηκότες. Μᾶλλον δὲ ἐνταῦθα καὶ τοῦ κάμνοντος ἦν ἡ πίστις· οὐ γὰρ αὖν ἠνέσχετο χαλασθῆναι μὴ πιστεύων. Ἐπεὶ οὖν τοσαύτην ^η ἐπεδείξαντο πίστιν, ἐπιδείκνυνται καὶ αὐτὸς τὴν αὐτοῦ δύναμιν, μετ’ ἐξουσίας ἀπάσης λύων τὰ ἁμαρτήματα, **Ε** καὶ δεικνὺς διὰ πάντων, ὅτι ὁμότιμός ἐστι τῷ γεγεννηκότι. Σκόπει δέ· ἄνωθεν ἔδειξε διὰ τῆς διδασκαλίας, ὅτε ἐδίδαξεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων· διὰ τοῦ λεπροῦ, ὅτε εἶπε, “θέλω, καθαρίσθητι.” διὰ τοῦ ἑκατοντάρχου, ὅτε εἰπόντα, “εἰπέ ³⁴³ λόγῳ μόνον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου,” ἐθαύμασε καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνεκήρυξε· διὰ τῆς θαλάττης, ὅτε αὐτὴν ἐχαλίνωσε (201) λόγῳ μόνῳ· διὰ τῶν δαιμόνων, ὅτε αὐτὸν κριτὴν ἄνωμολόγουν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας αὐτοὺς ἐξέβαλεν. ^ι Ἐνταῦθα πάλιν ἐτέρῳ μείζονι τρόπῳ τοὺς ἐχθροὺς ^κ αὐτοὺς καταναγκάζει ὁμολογῆσαι τὴν ὁμοτιμίαν, καὶ διὰ τοῦ στόματος αὐτῶν αὐτὸ καθίστησι φανερόν. Αὐτὸς μὲν γὰρ τὸ ἀφιλότιμον δεικνὺς (καὶ γὰρ πολὺ περιειστήκει θέατρον τὴν εἴσοδον ἀποτεριχίζον, διὸ καὶ ἄνωθεν αὐτὸν καθῆκαν), οὐκ **Β** ἐπέδραμεν εὐθέως τῇ τοῦ σώματος θεραπεία τοῦ φαινομένου, ἀλλὰ παρ’ ἐκείνων λαμβάνει τὴν ἀφορμὴν· καὶ τὸ ἄδηλον πρῶτον ἐθεράπευσε, τὴν ψυχὴν, τὰ ἁμαρτήματα ἀφείς· ὅπερ ἐκεῖνον μὲν ἔσωζεν, αὐτῷ δὲ οὐ πολλὴν δόξαν ἔφερεν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὑπὸ πονηρίας ^μ ἐνοχλούμενοι, καὶ ἐπισκῆψαι βουλόμενοι, ἐκλάμψαι τὸ γεγεννημένον καὶ ἄκοντες παρεσκεύασαν. Καὶ γὰρ εὐμήχανος ὦν αὐτὸς, τῇ βασκανίᾳ αὐτῶν εἰς τὴν τοῦ σημείου φανέρωσιν ἀπεχρήσατο. Ἐπεὶ οὖν ἐθορυβοῦντο καὶ ἔλεγον· ³ “οὗτος βλασφημεῖ· τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρ-

³ v. 3: coll. Marc. ii. 7.

^ε τουτέστι om. C. D. F. ^η ἐπεδείξατο F. ^ι Ἐνταῦθα] + δε D. F. ^κ αὐτοὺς] αὐτοῦ E. F. ¹ καὶ γὰρ καὶ π. π. τὸ θ. Edd ^μ ἐνοχλούμενοι] παρακνιζόμενοι A.

C **τίας**, εἰ μὴ μόνος ὁ θεός;” ἴδωμεν τί φησιν αὐτός. Ἄρα ἀνείλε
τὴν ὑπόνοιαν; Καίτοιγε εἰ μὴ ἴσος ἦν, ἐχρῆν εἰπεῖν τί μοι
ᾠ προστρίβεσθε μὴ προσήκουσαν ὑπόληψιν; πόρρω ταύτης
ἐγὼ τῆς δυνάμεως. Νῦν δὲ τούτων μὲν οὐδὲν εἶπε· τὸν ἀν-
τίον δὲ ἅπαν καὶ ἐβεβαίωσε καὶ ἐκύρωσε, τῇ ὁ τε παρ’ ἐαυτοῦ
φωνῇ, καὶ τῇ τοῦ θαύματος ἐπιδείξει. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ αὐτόν
τινα περὶ ἐαυτοῦ λέγειν ἐδόκει προσίστασθαι τοῖς ἀκροωμέ-
νοις, διὰ τῶν ἄλλων βεβαιοῖ τὰ περὶ ἐαυτοῦ· καὶ τὸ δὴ θαν-
μαστόν, ὅτι οὐ διὰ τῶν φίλων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐχθρῶν
τοῦτο γὰρ ἡ περιουσία τῆς αὐτοῦ σοφίας. Διὰ μὲν τῶν
D φίλων, ὅτε εἶπε, “θέλω, καθαρίσθητι,” καὶ ὅτε εἶπεν, “οὐδὲ
ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὔρον,” διὰ δὲ τῶν ἐχθρῶν
νῦν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπον, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἀφίεναι ἁμαρ-
τίας, εἰ μὴ ᾠ μόνος ὁ θεός, ἐπήγαγεν· ⁴ “ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι
ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφίεναι ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς
γῆς· (τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ) ἐγερθεὶς ἄρον τὸν κράβ-
βατόν σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.” Οὐκ ἐνταῦθα δὲ
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν λεγόντων αὐτῶν· ⁵ “περὶ
καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ
E ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν,” οὐδὲ ἐκεῖ τὴν
δόξαν ταύτην κατέλυσεν, ἀλλὰ πάλιν αὐτὴν ἐκύρωσε, ⁶ λέ-
γων· “εἰ μὴ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετε
μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κὰν ἐμοὶ ᾠ μὴ πιστεῦναι, τοῖς ἔργοις πι-
στεύσατε.”

Ἐνταῦθα μέντοι καὶ ἕτερον σημεῖον τῆς ἐαυτοῦ θεότη-
τος δείκνυσιν οὐ μικρὸν, καὶ τῆς πρὸς τὸν πατέρα ὁμοτιμίας.
Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἔλεγον, ὅτι ⁷ τὸ λύνει ἁμαρτήματα θεοῦ
μόνου ἐστίν· αὐτὸς δὲ οὐ λύνει ἁμαρτήματα μόνον, ἀλλὰ
344 καὶ πρὸ τούτου ἕτερόν τι ἐπιδείκνυται, ὃ θεοῦ μόνου ἦν, τὸ
τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ ἀπόρρητα ἐκφέρειν. Οὐδὲ γὰρ ἐξήνεγκαν
εἰς μέσον ὅπερ ἐνενόουν. ⁸ “Ἰδοὺ γὰρ τινες τῶν γραμμα-
τέων, φησὶν, ἐν ἐαυτοῖς εἶπον· οὗτος βλασφημεῖ. Καὶ εἰδὼς
ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν· ᾠ ἵνατί ἐνθυμείσθε

⁴ v. 6: coll. Marc. ii. 11.⁵ Joan. x. 33, 37, 38.⁶ v. 3, 4.

⁷ προστρίβεσθε] προσάπτειτε A. E.   ⁸ τε om. A. C. D. F.
⁹ μόνος] εἰς F.   p. p. ἴδωτε F.   ¹ λέγων] εἰπὼν Edd.   ² μὴ] οὐ
Edd.   μὴ om. pr. E.   ³ τὸ om. C. D.   ⁴ οὗτος Edd.   ⁵ τί ἐνθ.
ὑμεῖς πονηρὰ Edd.

πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;” “Ὅτι δὲ θεοῦ μόνου ἐστὶ τὸ τὰ ἀπόρρητα εἰδέναι, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης·
 “σὺ ἐπίστασαι καρδίας μονώτατος” καὶ πάλιν, ⁸ “ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς ὁ θεός.” Καὶ ὁ Ἰερεμίας δέ ⁹ φησι·
 “βαθεῖα ἡ καρδία παρὰ πάντα, καὶ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ τίς γινώσεται αὐτόν; καὶ, “ἄνθρωπος ὄψεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ θεός εἰς καρδίαν.” Καὶ διὰ πολλῶν ἐστὶν ἰδεῖν, ὅτι ^B θεοῦ μόνου ἐστὶ τὰ κατὰ διάνοιαν εἰδέναι. Δεικνύς τοίνυν, ὅτι θεός ἐστιν, ἴσος τῷ γεγεννηκότι, ^x ἅπερ ἐν ἑαυτοῖς ἐλογίζοντο (δεδοικότες ^y γὰρ τὸ πλήθος, οὐκ ἐτόλμων αὐτῶν τὴν γνώμην εἰς τὸ μέσον ἐξενεγκεῖν), ταύτην ἐκκαλύπτει καὶ δῆλν ποιεῖ, πολὺ καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀνεπαχθὲς ἐνδεικνύμενος. “Ἰνατί γὰρ, φησὶν, ἐνθυμείσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;” Καίτοιγε εἰ ἀγανακτῆσαι ἐχρῆν, τὸν κά-
 (202) μνοντα ἀγανακτῆσαι ἔδει ὡς ² διαπατηθέντα, καὶ εἰπεῖν· ἕτερον ^a ἦλθον θεραπεῦσαι, καὶ ἕτερον διορθοῦσαι; πόθεν γὰρ δῆλον, ὅτι ἀφέωνταί μου αἱ ἁμαρτίαι; Νυνὶ δὲ ἐκεῖνος μὲν ^b οὐδὲν τοιοῦτον φθέγγεται, ἀλλὰ δίδωσιν ἑαυτὸν τῇ τοῦ ^C θεραπεύοντος ἐξουσίᾳ· οὗτοι δὲ περιττοὶ ὄντες καὶ βάσκα- νοι, ταῖς ἐτέρων ἐπιβουλεύουσιν εὐεργεσίαις. Διὸ ἐπισκῆπτει μὲν αὐτοῖς, μετ’ ἐπιεικείας δὲ ἀπάσης. Εἰ γὰρ ἀπιστεῖτε, φησὶ, τῷ προτέρῳ, καὶ κόμπον εἶναι νομίζετε τὸ λεχθὲν, ἰδοὺ καὶ ἕτερον ἐκείνῳ προστίθῃμι, τὸ τὰ ἀπόρρητα ὑμῶν ἐκκαλύψαι· καὶ μετ’ ἐκεῖνο πάλιν ἕτερον. Ποῖον δὲ τοῦτο; Τὸ σφίγξαι τὸ σῶμα τοῦ παραλελυμένου. Καὶ ὅτε μὲν εἶπε τῷ παραλυτικῷ, οὐ σαφῶς τὴν ἐξουσίαν τὴν ἑαυτοῦ δηλῶν·
 “εἶπεν· οὐ γὰρ εἶπεν, ἀφήμῃ σοι τὰς ἁμαρτίας· ἀλλ’, “ἀφέωνταί ^d σου αἱ ἁμαρτίαι.” Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνοι ἠνάγκασαν, ^D τρανοτέραν αὐτοῦ δείκνυσσι τὴν ἐξουσίαν, λέγων· “ἵνα δὲ εἰδῇτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς

⁷ 2 Paral. vi. 30.   ⁸ Psal. vii. 10.   ⁹ Jer. xvii. 9. 1 Reg. xvi. 7.

^w φησι om. A. βαθεῖα] βαρεῖα F.   ^x ὅπερ A.   ^y γὰρ] δὲ A. καὶ F.   δεδ. γὰρ τ. π. ἃ οὐκ ἐτόλμων εἰς τὸ μ. ἐξενεγκεῖν Mor. Ben. Deinde in tribus Edd. legitur: ταῦτα ἐκ. καὶ δῆλα π. adversantibus codd.   ² διαπατηθέντα] δὴ ἀπατηθέντα F. et sic ed. Sav.   ^a ἦλθον] Sic codd. et Verss. ἐλθὼν Mor. Ben. θεραπεῦσαι] θεραπευθῆναι A. et corr. D.   ego ad curandum corpus veni Ge.   p. p. διορθοῦται E. Ge. Arm.   ^b οὐ φθ. τοιοῦτον A. οὐδὲ φθ. τι τοιοῦτον C. E.   ^c εἶπεν] ἔλεγεν Edd.   δηλῶν om. C.   ^d σοι A. C.

ἀφιέναι ἀμαρτίας.” Ὁρᾷς ὅσον ἀπέιχε τοῦ μὴ θέλιν νομί-
 ζεσθαι ἴσος τῷ πατρί; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι δεῖται ἐτέ-
 ρου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν, ἀλλ’
 ὅτι ἐξουσίαν ἔχει. Καὶ οὐδὲ αὐτὸ πρὸς φιλοτιμίαν ^ελέγει·
 ἀλλ’ ἵνα ὑμᾶς πείσω, φησὶν, ὅτι οὐ βλασφημῶ ἴσον ^εἑαυτὸν
 ποιῶν τῷ θεῷ. Πανταχοῦ γὰρ ἀποδείξεις βούλεται παρέ-
 χειν σαφεῖς καὶ ἀναντιρρήτους, ὡς ὅταν λέγῃ· “ὕπαγε,
 Ε^εσαντὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ” καὶ τὴν πενθερὰν Πέτρου ^εδεικνύη
 διακονοῦσαν, καὶ τοὺς χοίρους συγχωρῇ κατακρημνίζεσθαι.
 Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τῆς μὲν τῶν ἀμαρτημάτων ἀφέσεως
 τεκμήριον, τὴν τοῦ σώματος σφίγξιν ποιεῖται· τῆς δὲ σφίγ-
 ξεως, τὸ βαστάσαι τὸν κράββατον· ὥστε μὴ νομισθῆναι
 φαντασίαν εἶναι τὸ γεγεννημένον. Καὶ οὐ πρότερον τοῦτο
 ποιεῖ, ἕως αὐτοὺς ἠρώτησε. ¹⁰ “Τί γὰρ, φησὶν, ^εεὐκοπώ-
 345 τερόν ἐστιν εἰπεῖν, ἀφένονται σου αἱ ἀμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν,
 ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου;”
 Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. Τί δοκεῖ ῥᾶον ὑμῖν εἶναι, σῶμα
 σφίγξαι ^εδιψικισμένον, ἢ ψυχῆς ἀμαρτήματα λῦσαι; Εὐδὴ-
 λον ὅτι σῶμα σφίγξαι. Ὅσῳ γὰρ ψυχὴ σώματος βελτίων,
^κ τοσοῦτῳ τὸ ἀμαρτήματα λῦσαι τούτου μεῖζον· ἀλλ’ ἐπειδὴ
 τὸ μὲν ἀφανές, τὸ δὲ φανερόν, προστίθημι τὸ καταδεέστε-
 ρον μὲν, φανερώτερον δέ· ἵνα καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἀφανές
 διὰ τούτου λάβῃ τὴν ἀπόδειξιν, διὰ τῶν ἔργων προαποκα-
 λύπτων ἤδη τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου εἰρημένον, ὅτι αὐτὸς αἶρει
 Β τὰς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου. Ἀναστήσας τοῖνυν αὐτὸν, εἰς
 τὴν οἰκίαν πέμπει· πάλιν ἐνταῦθα τὸ ἄτυφον δεικνύς, καὶ
 ὅτι οὐ φαντασία ἦν τὸ γεγεννημένον· τοὺς γὰρ τῆς ἀρ-
 ρώστίας μάρτυρας, τούτους ποιεῖται καὶ τῆς ὑγείας. Ἐγὼ
 μὲν γὰρ ἐβουλόμην, φησί, διὰ τοῦ σοῦ πάθους καὶ τοὺς
 δοκοῦντας ὑγιαίνειν, νοσοῦντας δὲ τὴν διάνοιαν, θεραπεῦσαι·
 ἐπειδὴ δὲ οὐ βούλονται, ἅπιθι οἴκαδε, τοὺς ἐκεῖ διορθωσό-
 μενος. Ὁρᾷς πῶς δείκνυσι καὶ ψυχῆς καὶ ^εσωμάτων αὐτὸν

¹⁰ v. 5.

^ε λέγει] αὐτοῦ A. λέγω D. ^ε ἑμαυτὸν A. E. θεῷ] Sic Arm.
 πατρί E. Ge. ^ε Sic A. ceteri δεικνύει. Mox pro ἐπιτρέπει quod
 in Edd. legitur, codices συγχωρεῖ exhibent: conjunctivum ipse feci.
^ε εὐκολώτερον Edd. ^ε διψικισμένον] παρεμμένον A. Vid. adnot.
^κ τοσοῦτον A. F. ^ε σώματος F.

όντα δημιουργόν; Ἐκατέρας ^m οὖν οὐσίας τὴν παράλυσιν
 ἰᾶται, καὶ τὸ ἀφανὲς ἐκ τοῦ φανεροῦ δῆλον ποιεῖ· ἀλλ'
 ὅμως ἔτι χαμαὶ σύρονται. ¹¹ “ⁿ Ἰδόντες γὰρ οἱ ὄχλοι ἐθαύ-
 μασαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν θεόν, φησὶ, τὸν δόντα ἐξουσίαν C
 τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.” προσίστατο γὰρ αὐτοῖς ἡ σὰρξ.
 Αὐτὸς δὲ αὐτοῖς οὐκ ἐπέτιμα, ἀλλὰ πρόεισι διὰ τῶν ἔργων
 ἐγείρων αὐτοὺς, καὶ ὑψηλὸν τὸ φρόνημα ποιῶν. Τέως γὰρ
 οὐκ ἦν μικρὸν τὸ νομίζεσθαι πάντων ^o ἀνθρώπων εἶναι μείζω,
 καὶ παρὰ θεοῦ ἦκειν. Εἰ γὰρ ταῦτα καλῶς ἐβεβαίωσαν
^p παρ’ ἑαυτοῖς, ὁδῶ προβαίνοντες ἔγνωσαν ἂν, ὅτι καὶ θεοῦ
 υἱὸς ἦν. Ἄλλ’ οὐ κατέσχον ταῦτα σαφῶς· διὰ τοῦτο οὐδὲ
 προσελθεῖν ἠδυνήθησαν. Ἐλεγον γὰρ πάλιν· ¹² “οὗτος ὁ
 ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ θεοῦ.” ^q “πῶς ἔστιν οὗτος
 παρὰ τοῦ θεοῦ;” Καὶ συνεχῶς αὐτὰ ἔστρεφον, τῶν οἰκείων D
 παθῶν ταῦτα προβαλλόμενοι προκαλύμματα.

^r Ὁ πολλοὶ καὶ νῦν ποιοῦσι, καὶ τὸν θεὸν δοκοῦντες ἐκδι-
 κεῖν, οἰκεῖα πληροῦσι πάθη, δέον μετ’ ἐπιεικείας ἅπαντα με-
 τιέναι. Καὶ γὰρ ὁ τῶν ὅλων θεὸς, σκηπτὸν δυνάμενος
 ἀφιέναι ἐπὶ τοὺς βλασφημοῦντας αὐτὸν, τὸν ἥλιον ἀνατέλ-
 λει, καὶ τοὺς ὄμβρους ἀφίησι, καὶ τὰ ἄλλα πάντα μετὰ
 δαυιλείας παρέχει· ὃν χρὴ καὶ ἡμᾶς μιμουμένους παρακαλεῖν,
 (203) παραινεῖν, νουθετεῖν μετὰ πραότητος, οὐκ ὀργιζομένους, οὐδὲ
 ἐκθηριουμένους. Οὐδὲ γὰρ βλάβη τις εἰς τὸν θεὸν ἀπὸ τῆς E
 βλασφημίας ἐκβαίνει, ἵνα ^s θυμωθῇ· ἀλλ’ ὁ βλασφημήσας
 αὐτὸς καὶ τὸ τραῦμα ἔλαβεν. Οὐκοῦν στέναξον, θρήνησον·
 καὶ γὰρ δακρύων ἄξιον τὸ πάθος. Καὶ τὸν τραυματισθέντα
 δὲ οὐδὲν οὕτως ὥς ἐπιείκεια θεραπεῦσαι δύναται. Ἐπιείκεια
 γὰρ πάσης βίας δυνατωτέρα. Ὅρα γοῦν πῶς αὐτὸς ἡμῖν ὁ
 ὑβρισμένος διαλέγεται, καὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς καὶ ἐπὶ τῆς 346
 καινῆς· ἐκεῖ μὲν λέγων, ¹³ “λαὸς μου, τί ἐποίησά σοι;” ἐν-
 ταῦθα δὲ, ¹⁴ “Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;” Καὶ ὁ ¹⁵ Παῦλος
 δὲ ἐν πραότητι κελεύει παιδεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους.

¹¹ v. 8.¹² Joan. ix. 16.¹³ Mich. vi. 3.¹⁴ Act. ix. 4.¹⁵ 2 Tim. ii. 25.

^m οὖν] γὰρ E. ⁿ Ἰδόντες . . . ἐδόξασαν] Ἐδόξασαν γὰρ (cet. omissis) Edd.

^o τῶν ἀνθρώπων Edd. p. p. παρὰ τοῦ θεοῦ F.

^p παρ’ αὐτοῖς A. C. et pr. D. Haec vv. desunt in Mor. Ben.

^q πῶς] καὶ πάλιν, πῶς A. Clausulam πῶς . . . θεοῦ non legit C.

^r ΗΘΙΚΟΝ.

Ὅτι τοὺς σφαλλομένους εἰς θεὸν οὐ δεῖ μετ’ ὀργῆς, ἀλλὰ μετ’ ἐπιεικείας

νουθετεῖν. A. ^s θυμωθῇ F. Arm.

Καὶ ὁ τῷ Χριστῷ δὲ ἡνίκα προσήεσαν οἱ μαθηταὶ ἀξιούντες
 πῦρ καταβῆναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, σφόδρα ἐπετίμησεν αὐτοῖς
 λέγων· ¹⁶ “οὐκ οἴδατε ποίου πνεύματός ἐστε ὑμεῖς.” Καὶ
 ἐνταῦθα δὲ οὐκ εἶπεν, ὦ μιαιοὶ καὶ γόητες ὑμεῖς· ὦ βά-
 σκανοὶ καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἐχθροί· ἀλλὰ, “τί
 ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;” Δεῖ τοίνυν μετ’
 B ἐπιεικείας ἐξαίρειν τὸ νόσημα. Ὁ γὰρ φόβῳ γενόμενος
 ἀνθρωπίνῳ βελτίων, ταχέως ἐπανήξει πρὸς τὴν πονηρίαν
 πάλιν. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ζιζάνια ἀφεθῆναι ἐκέλευσε, διδούς
 προθεσμίαν μετανοίας. Πολλοὶ γοῦν ὁ αὐτῶν μετενόησαν,
 καὶ γεγόνασι σπουδαῖοι, πρότερον ὄντες φαῦλοι, οἷον ὁ
 Παῦλος, ὁ τελώνης, ὁ ληστής· καὶ γὰρ ζιζάνια ὄντες
 ὡ οὗτοι σῖτος γεγόνασιν ὥριμος. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σπερ-
 μάτων τοῦτο ἀμήχανον· ἐπὶ δὲ τῆς προαιρέσεως, ῥαδίον
 τε καὶ εὔκολον· οὐ γὰρ φύσεως ὅροις αὕτη δέδεται, ἀλλ’
 ἐλευθερία προαιρέσεως τετίμηται. Ὅταν τοίνυν ἴδῃς ἐχ-
 θρὸν τῆς ἀληθείας, θεραπείησον, ἐπιμέλῃσαι, πρὸς ἀρετὴν
 ἐπανάγαγε, βίον ἐπιδεικνύμενος ἄριστον, ¹⁷ λόγον ὁ παρε-
 C χόμενος ἀκατάγνωστον, προστασίαν καὶ κηδεμονίαν παρέ-
 χων, πάντα τρόπον κινῶν διορθώσεως, τοὺς ἀρίστους τῶν
 ἱατρῶν μιμούμενος. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι καθ’ ἓνα τρόπον θερα-
 πεύουσι μόνον, ἀλλ’ ὅταν ἴδωσιν οὐκ εἶκον τὸ ἔλκος τῷ προ-
 τέρῳ φαρμάκῳ, προστιθέασιν ἕτερον, καὶ μετ’ ἐκεῖνο πάλιν
 ἄλλο· καὶ νῦν μὲν τέμνουσι, νῦν δὲ ἐπιδεσμοῦσι. Καὶ σὺ
 τοίνυν ψυχῶν ἱατρὸς γενόμενος, πάντα κίνει θεραπείας τρόπον
 κατὰ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους, ἵνα καὶ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας
 καὶ τῆς ἐτέρων ὠφελείας λάβῃς μισθόν, εἰς δόξαν θεοῦ πάντα
 D ποιῶν, καὶ ταύτῃ καὶ αὐτὸς δοξαζόμενος. ¹⁸ “Τοὺς δοξάζοντας
 γὰρ με δοξάσω, φησί· καὶ οἱ ἐξουθενούντές με ὁ ἐξουθενω-
 θήσονται.” Πάντα τοίνυν εἰς δόξαν αὐτοῦ πράττωμεν, ἵνα
 τῆς μακαρίας ἐκείνης ὁ ἐπιτύχωμεν λήξεως· ἥς γένοιτο πάντας
 ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹⁶ Luc. ix. 55.¹⁷ Tit. ii. 8.¹⁸ 1 Reg. ii. 30.

ὁ τῷ Χριστῷ δὲ] Sic codd. et Arm. αὐτὸς δὲ Edd. ὁ αὐτῷ] αὐτῷ
 A. οὕτω E. favente Ge. ὡ οὗτοι] οὕτως Edd. ὁ προτετινόμενος A.
 τὸν λόγον παρ. Edd. ὁ ἐξουθεν. A. D. bis C. ὁ ἀξιοθωμεν A.

ΟΜΙΛΙΑ Λ.

¹ Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον ἐπὶ τὸ 347
τελώνιον καθήμενον, Ματθαῖον λεγόμενον· καὶ λέγει
αὐτῷ· ἀκολούθει μοί.

ΠΟΙΗΣΑΣ ^a γὰρ τὸ θαῦμα οὐκ ἐπέμεινεν, ἵνα μὴ τὸν ζῆλον
ἐξάψῃ πλέον ὀρώμενος· ἀλλὰ χαρίζεται αὐτοῖς ἀναχωρῶν,
καὶ τὸ πάθος παραμυθούμενος. Τοῦτο ^b δὲ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν,
μὴ ὁμόσε χωροῦντες τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ἀλλὰ παραμυθώ-
μεθα αὐτῶν τὸ ἔλκος, ἐνδιδόντες καὶ χαλῶντες αὐτῶν τὸν B
τόνον. Ἀλλὰ τίνος ἔνεκεν οὐ μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου καὶ
τῶν ἄλλων αὐτὸν ἐκάλεσεν; Ὡσπερ ἐκεῖ τότε παρεγένετο,
ὅτε ἦδει τοὺς ἀνθρώπους πεισθησομένους· οὕτω καὶ τὸν Ματ-
θαῖον τότε ἐκάλεσεν, ὅτε ἠπίστατο ^c εἰζόντα. Διὰ δὲ τοῦτο
καὶ Παῦλον μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἠλίευσεν. Ὁ γὰρ τὰς
καρδίας ἐπιστάμενος, καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς ἐκάστου διανοίας
εἰδὼς, ἦδει καὶ πότε ἔμελλεν ἕκαστος ^d τούτων ὑπακούσεσθαι.
Διὰ τοῦτο οὐκ ἐν προοιμίῳ αὐτὸν ἐκάλει, ὅτε σκληρότερον
ἔτι διέκειτο, ἀλλὰ μετὰ ^e τὰ μυρία θαύματα, καὶ τὴν πολλὴν
περὶ αὐτοῦ φήμην, ὅτε καὶ ἐπιτηδειότερον ἦδει πρὸς τὴν C
(204) ὑπακοὴν γεγεννημένον. Ἀξίον δὲ καὶ τοῦ ^f εὐαγγελιστοῦ θαν-
μάσαι τὴν φιλοσοφίαν, πῶς οὐκ ἀποκρύπτεται αὐτοῦ τὸν
ἔμπροσθεν βίον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τίθησι, τῶν ἄλλων
κρυψάντων ^g αὐτὸν προσηγορίᾳ ἑτέρα. Τίνος δὲ ἔνεκεν εἶπεν,
ὅτι “ἐπὶ τὸ τελώνιον καθήμενον;” Δεικνὺς τοῦ καλέσαντος
τὴν δύναμιν, ὅτι οὐ ^h λήξαντα, οὐδὲ ἀποστάντα τῆς πονηρᾶς
ταύτης καπηλείας, ἀλλ’ ἐκ μέσων αὐτὸν ἀνέσπασε τῶν κακῶν·
καθάπερ οὖν καὶ τὸν μακάριον Παῦλον μαινόμενον καὶ λυτ-
τῶντα καὶ πῦρ ἀφίεντα μετέστησεν· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς

¹ Cap. ix. v. 9.

HOM. XXX. ^a γὰρ om. A. ἐπέμενεν Edd. ^b δὲ B. F. ^c εἰ-
ζόντα] Sic Ep. et Verss. ἄζοντα A. ἥζοντα B. ^d τούτων om.
A. Ge. ^e τὰ om. B. F. ^f Sic codd. et Verss. ἀποστόλου Edd.
^g αὐτὸν] Sic B. D. E. Ep. ceteri αὐτό. ^h καταλήξαντα Edd.

D δείγμα ποιούμενος τῆς τοῦ καλέσαντος δυνάμεως, φησὶ Γαλάταις· ²“ἡκούσατε τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ’ ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ.” καὶ τοὺς ἀλίας δὲ ἐν μέσοις τοῖς ἔργοις ὄντας ἐκάλεσεν. Ἀλλ’ ἐκεῖνο μὲν τέχνη τις ἦν οὐ διαβεβλημένη ^k μὲν, ἀνθρώπων δὲ ἀγροικότερον διακειμένων, καὶ ἀμίκτων, καὶ πολὺ τὸ ἀφελὲς κεκτημένων· τοῦτο δὲ ἐπιτήδευμα ἀναισχυντίας γέμον ¹ ἦν καὶ ἰταμότητος, καὶ ^m κέρδος οὐκ ἔχον πρόφασιν εὐλογον, καὶ ἐμπορία ἀναιδῆς, καὶ ἀρπαγὴ σχῆμα ἔχουσα ἔννομον· ἀλλ’ ὁμως οὐδὲν τούτων ⁿ ἐπῆσχύνετο ὁ καλέσας. Καὶ τί λέγω,

E εἰ τελώνην οὐκ ἐπῆσχύνετο, ὅπου γε οὐδὲ πόρνην γυναικα οὐ μόνον καλέσαι οὐκ ἐπῆσχύνθη, ἀλλὰ καὶ φιλήσαι τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ βρέξαι τοῖς δάκρυσι παρείχεν αὐτῇ; Καὶ ³⁴⁸ ὁ γὰρ διὰ τοῦτο παραγέγονεν, οὐχ ἵνα σώματα θεραπεύσῃ μόνον, ἀλλ’ ἵνα καὶ ψυχῆς κακίαν ἰάσῃται. Ὁ καὶ ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ πεποίηκε· καὶ δείξας σαφῶς, ὅτι δύναται ἀφιέναι ἀμαρτίας, τότε ἐπὶ τοῦτον ἔρχεται, ἵνα μηκέτι θορυβῶνται τελώνην ὀρώντες εἰς τὸν τῶν μαθητῶν ἐγκρινόμενον χορόν. Ὁ γὰρ κύριος ὢν λῦσαι τὰ πεπλημμελημένα πάντα, τί θαυμάζεις εἰ καὶ τοῦτον ἀπόστολον ποιεῖ; Ἀλλ’ ὥσπερ εἶδες τοῦ καλέσαντος τὴν δύναμιν, οὕτω καταμάνθανε καὶ τοῦ κληθέντος τὴν ὑπακοήν. Οὔτε γὰρ ἀντέτεινε, ^p οὐδὲ ἀμφισβητῶν εἶπε· τί τοῦτο; ἆρα μὴ ἀπατηλῇ κλήσει ἐμέ τὸν τοιοῦτον καλεῖ; καὶ γὰρ ἄκαιρος αὕτη πάλιν ἡ ταπεινοφρο-
B σύνη· ἀλλ’ εὐθέως ὑπήκουσε, καὶ οὐδὲ οἵκαδε ἀπελθεῖν ἠξίωσε, καὶ τοῖς αὐτοῦ περὶ ^q τούτου κοινώσασθαι, ὥσπερ οὖν οὐδὲ οἱ ἀλεις· ἀλλ’ ὃν τρόπον ἐκεῖνοι τὸ δίκτυον καὶ τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα, οὕτω καὶ οὗτος τὴν τελωνείαν καὶ τὸ κέρδος ἀφείς εἶπετο, παρεσκευασμένην πρὸς ἅπαντα τὴν γνώμην ἐπιδεικνύμενος· καὶ πάντων ^r ἀθρόως ἐαυτὸν ἀπορρήγνυς τῶν βιωτικῶν, ἐμαρτύρει τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ καλέσαντος διὰ τῆς ἀπηρτισμένης ὑπακοῆς. Καὶ τί δήποτε, φησὶν, οὐχὶ καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἶπεν ἡμῖν, πῶς καὶ τίνα τρόπον ἐκλήθησαν,

² Gal. i. 13.

ⁱ ἐκεῖνη D. ἐκεῖνων Edd. ^k μὲν om. A. F. ¹ ἦν om. A. F.
^m κέρδος οὐκ ἔχοντος πρόφ. B. F. ⁿ ἐπῆσχύνεται B. F. p. p. ἐπῆ-
σχύνεται Edd. ^o γὰρ] + καὶ C. σώματα] σῶμα Edd. p. p. καὶ
ante ψυχῆς deest in Edd. ^p οὔτε F. Ep. ^q τούτων Edd.
^r ἀθρόον Edd.

ἀλλὰ περὶ Πέτρου καὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου καὶ Φιλίππου, περὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐδαμοῦ; Ὅτι οὗτοι μάλιστα ἦσαν ἐν τοῖς ἀτόποις καὶ ταπεινοῖς ἐπιτηδεύμασιν. Οὔτε γὰρ τελωνείας τι χεῖρον, οὔτε ἀλείας εὐτελέστερον. Ὅτι δὲ καὶ Φίλιππος τῶν σφόδρα ἀσήμεων ἦν, ἀπὸ τῆς πατρίδος δῆλον. Διὰ τοῦτο τούτους ^s μάλιστα ἡμῖν ἀνακηρύττουσι μετὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων, δηλοῦντες ὅτι καὶ ἐν τοῖς λαμπροῖς τῶν διηγημάτων τούτοις πιστεύειν χρή. Οἱ γὰρ τῶν δοκούντων ἐπονειδίστων εἶναι μηδὲν αἰρούμενοι παραλιπεῖν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἄλλων ταῦτα μετὰ ἀκριβείας ἀνακηρύττοντες, καὶ ἐπὶ τοῦ διδασκάλου καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν, πῶς ἂν εἶεν ἐπὶ τῶν σεμνῶν ὑποπτοι; καὶ μάλιστα ὅταν σημεῖα μὲν πολλὰ καὶ ^t θαύματα παρατρέχωσι, τὰ δὲ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δοκούντα D εἶναι ὀνειδή μετὰ ἀκριβείας βοῶσι· καὶ τῶν μαθητῶν τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὰ ἐλαττώματα, καὶ τοῦ διδασκάλου τοὺς προγόνους τοὺς ἐπὶ ^v ἁμαρτήμασι βεβοημένους λαμπρᾷ ἐκκαλύπτωσι τῇ φωνῇ; Ὅθεν δῆλον ὅτι πολὺν τῆς ἀληθείας ἐποιοῦντο ^w λόγον, καὶ οὐδὲν πρὸς χάριν, οὐδὲ πρὸς ἐπίδειξιν ἔγραφον.

Καλέσας τοίνυν αὐτὸν, καὶ τιμῇ μεγίστῃ τετίμηκε, τραπεζῆς αὐτῷ κοινωνήσας εὐθέως· ταύτῃ γὰρ αὐτὸν καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων εὐελπιν ἐποίει, καὶ εἰς πλείονα παρρῆσίαν E ^x ἤγεν. Οὐ γὰρ χρόνῳ μακρῷ, ἀλλ' ἀθρόον ἰάσατο τὴν κακίαν. Καὶ οὐκ αὐτῷ συνανάκειται ^y μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις πολλοῖς· καίτοι καὶ τοῦτο ἐδόκει αὐτοῦ ἔγκλημα εἶναι, ὅτι οὐκ ἀπεσόβησε τοὺς ἁμαρτωλούς. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο κρύπτουσιν, ^z οἷα ἐπισκῆπτειν ἐπιχειροῦσι τοῖς παρ' αὐτοῦ γινο- (205) μένοις. Συνέρχονται δὲ οἱ τελῶναι ὡς πρὸς ὁμότεχον· ἐγ- 349 καλλωπιζόμενος γὰρ τῇ εἰσόδῳ τῇ τοῦ Χριστοῦ, πάντας αὐτοὺς συνεκάλεσε. Καὶ γὰρ πᾶν εἶδος θεραπείας ὁ Χριστὸς ἐκίνει, καὶ οὐχὶ διαλεγόμενος μόνον, οὐδὲ θεραπεύων, οὐδὲ ἐλέγχων τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἀριστῶν διώρθου πολλοὺς τῶν κακῶς διακειμένων· διὰ τούτων διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι πᾶς καιρὸς καὶ πᾶν ἔργον δύναται παρέχειν ἡμῖν ^a τὴν ὠφέλειαν.

^s μάλ. ἡμῖν] ἡμῖν μάλ. E. ἡμῖν deest in Edd. ^t Sic Ge. θαν-
μαστὰ B. C. D. ^v ἁμαρτήμασι] ταπεινότητι A. ἁμαρ. καὶ ταπεινό-
τητι Edd. invitis Interpp. ^w τὸν λόγον Edd. ^x ἐνήγεν Edd.
^y μόνον Edd. ^z οἷα] τοῖς corr. D. οἱ δὲ A. p. p. ἐπιχειροῦντες F.
^a τὴν om. Ep.

Καίτοιγε τὰ παρακείμενα τότε ἐξ ἀδικίας ἦν καὶ πλεονεξίας· ἀλλ' οὐ παρητήσατο ὁ Χριστὸς αὐτῶν μετασχεῖν, ἐπειδὴ μέγα τὸ κέρδος ^b ἐντεῦθεν ἔμελλε γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὁμο-
B ρόφιος καὶ ὁμοτράπεζος γίνεται τοῖς ^c τοιαῦτα πεπλημμε-
 ληκόσι. ^d Τοιοῦτος γὰρ ὁ ἰατρός· ἂν μὴ ἀνάσχηται τῆς
 σηπεδόνης τῶν καμνόντων, οὐκ ἀπαλλάττει τῆς ἀρρώστιας
 αὐτοὺς. Καίτοιγε πονηρὰν ἐντεῦθεν ἔλαβε δόξαν, καὶ τῷ μετ'
 αὐτοῦ φαγεῖν, καὶ τῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἐκείνου, καὶ τῷ μετὰ
 πολλῶν τελωνῶν. Ὅρα ^e γοῦν αὐτοὺς τοῦτο ὀνειδίζοντας·
³ “ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ
 ἁμαρτωλῶν.” Ἀκουέτωσαν ὅσοι μεγάλην ἐπὶ νηστεία δόξαν
 ἑαυτοῖς περιτιθέναι σπουδάζουσιν, καὶ ἐννοεῖτωσαν ὅτι ὁ δεσ-
 πότης ἡμῶν φάγος καὶ οἰνοπότης ἐκλήθη, καὶ οὐκ ἡσχύνετο,
 ἀλλὰ πάντων ὑπερεώρα τούτων, ἵνα τὸ προκείμενον ἀνύσῃ·
C ὅπερ ^f οὖν καὶ ἐγένετο. Καὶ γὰρ καὶ μεταβάλετο ὁ τελώνης,
 καὶ βελτίων οὕτως ἐγένετο. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι μέγα τοῦτο
 ἦνυσε τὸ κοινωνῆσαι αὐτῷ τῆς τραπέζης, ἄκουσον τί φησιν
 ὁ Ζακχαῖος ἕτερος πάλιν τελώνης. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσε τοῦ
 Χριστοῦ λέγοντος, ⁴ “σήμερον ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μείναι,”
 ὑπὸ τῆς ἡδονῆς πτερωθεὶς, “τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων ⁵ μοι
 δίδωμι πτωχοῖς, φησὶ, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀπο-
 δίδωμι ^h τετραπλοῦν.” Καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς φησὶ·
 “σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο.” Οὕτω διὰ
 πάντων ἔνεστι παιδεύειν. Καὶ πῶς ὁ Παῦλος, φησὶ, κελεύει,
⁵ “εἴαν τις, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης,
D τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν;” Μάλιστα ⁱ μὲν οὐπω δῆλον,
 εἰ καὶ διδασκάλοις ταῦτα παραινεῖ, ἀλλ' οὐχὶ ἀδελφοῖς μόνοις.
 Ἐπειτα, οὗτοι οὐπω τῶν ἀπηρτισμένων ἦσαν, ^k οὐδὲ ἀδελφῶν
 γεγεννημένων. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Παῦλος καὶ τοὺς ἀδελφούς
 γεγεννημένους τότε ἀποστρέφειν κελεύει, ὅταν ἐπιμένωσιν·
 οὗτοι δὲ ἦσαν παυσάμενοι λοιπὸν καὶ μεταβαλλόμενοι. Ἄλλ'
 οὐδὲν τούτων τοὺς Φαρισαίους ἐνέτρεψεν, ἀλλ' ἐγκαλοῦσι

³ Matth. xi. 19.⁴ Luc. xix. 5, 8, 9.⁵ 1 Cor. v. 11.

^b ἐντεῦθεν om. A. Ep. p. p. ὁμωρόφιος A. ὁμορρόφιος Ep. Vid. Lobbeck. ad Phryn. p. 709. ^c τὰ τοιαῦτα C. F. ^d Τοιοῦτον F. Ep. Οὕτω καὶ ἰατρός ποιεῖ· ἂν γὰρ μὴ A. ^e γοῦν] Sic Euth. et codd. γὰρ Edd. ^f οὖν om. B. F. ^g μου A. ^h Sic Euth. et codd. τετραπλάσιον Edd. ⁱ μὲν] + οὖν A C. D. ^k οὐδὲ] ὁ δὲ B.

τοῖς μαθηταῖς λέγοντες· ⁶ “ διατί ¹ μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν; ” Καὶ ὅταν μὲν ^m αὐτοὶ δοκῶσιν ἁμαρτάνειν, αὐτῷ ἐντυγχάνουσι λέγοντες· ⁷ “ ἰδοὺ οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. ” Ε ἐνταῦθα δὲ πρὸς αὐτοὺς αὐτὸν διαβάλλουσιν. Ἄπερ πάντα κακουργούντων ἦν καὶ βουλομένων ἀπορρήξαι τοῦ διδασκάλου τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν. Τί οὖν ἡ ἄπειρος σοφία; ⁸ “ Οὐ χρεῖαν ἔχουσι, φησὶν, οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ’ οἱ κακῶς ἔχοντες. ” Ὅρα πῶς αὐτῶν εἰς τὸνναντίον περιέτρεψε τὸν ³⁵⁰ λόγον. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἔγκλημα ἐποιοῦντο τὸ συγγίνεσθαι αὐτὸν τούτοις· αὐτὸς δὲ τὸνναντίον φησὶν, ὅτι τὸ μὴ συγγίνεσθαι ἀνάξιον αὐτοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας· καὶ οὐ μόνον ἐγκλήματος ἐκτὸς τὸ τοὺς τοιούτους διορθοῦν, ἀλλὰ προηγούμενον καὶ ἀναγκαῖον καὶ μυρίων ἄξιον ἐπαίνων.

Εἰτα, ἵνα μὴ δόξῃ καταισχύνειν τοὺς κληθέντας τῷ λέγειν, “ οἱ κακῶς ἔχοντες, ” ὅρα πῶς αὐτὸ παραμυθεῖται πάλιν, ἐπιτιμῶν αὐτοῖς καὶ λέγων· ⁹ “ πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστίν· ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. ” Τοῦτο δὲ ἔλεγε, τὴν τῶν γραφῶν ἄγνοιαν αὐτοῖς ὀνειδίζων. Διὸ καὶ πληκτικώτερον κέχρηται τῷ λόγῳ, οὐχὶ αὐτὸς ὀργιζόμενος· μὴ γένοιτο· ἀλλ’ ὥστε ἐκείνους μὴ ἐξαπορηθῆναι. Καίτοιγε B ἠδύνατο εἰπεῖν· οὐκ ἐνενοήσατε, πῶς ἔλυσα τὰς ἁμαρτίας τοῦ παραλυτικοῦ; πῶς τὸ σῶμα ἔσφιγξα; Ἀλλ’ οὐ λέγει τούτων οὐδέν· ἀλλ’ ἀπὸ τῶν κοινῶν λογισμῶν πρῶτον αὐτοῖς διαλέγεται, καὶ τότε ἀπὸ τῶν γραφῶν. Εἰπὼν γὰρ, “ οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ’ οἱ κακῶς ἔχοντες, ” καὶ λαυθανόντως δείξας ἑαυτὸν ὄντα τὸν ἱατρὸν, (206) τότε εἶπε· “ πορευθέντες μάθετε τί ἐστίν· ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. ” Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ποιεῖ. ⁿ Πρότερον ἀπὸ τῶν κοινῶν παραδειγμάτων τὸν λόγον κατασκευάσας, καὶ εἰπὼν· ¹⁰ “ τίς ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος ὁ αὐτῆς C οὐκ ἐσθίει; ” τότε καὶ τὰς γραφὰς ἐπήγαγε λέγων· “ ἐν γὰρ τῷ νόμῳ Μαυσέως γέγραπται, οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα ” καὶ πάλιν, “ οὕτως ὁ κύριος διέταξε ^p τοῖς τὸ

⁶ v. 11.   ⁷ Matth. xii. 2.   ⁸ v. 12.   ⁹ v. 13.   ¹⁰ 1 Cor. ix. 7, 9, 14.

¹ μετὰ τῶν τελ. B. F. 1 Mosq.   ^m αὐτοῖ] Sic Edd. et Arm. codices οἱ μαθηταί.   ⁿ Πρότερον] + γὰρ A.   ^o αὐτῆς] τῆς ποίμνης B. αὐτῆς om. F.   ^p τοὺς τὸ εὐ. καταγγέλλοντας A. F.

εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν, ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν." Πρὸς δὲ τοὺς μαθητὰς οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τῶν σημείων ἀναμνησκει οὕτω λέγων· ¹¹ "οὐπὼ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε;" Ἀλλ' οὐ πρὸς τούτους οὕτως· ἀλλὰ τῆς ἀσθενείας ἀναμνησκει τῆς **D** κοινῆς, καὶ δείκνυσιν καὶ αὐτοὺς ὄντας τῶν ἀσθενούντων, οἷγε οὐδὲ τὰς γραφὰς ἤδесαν, καὶ πάσης τῆς λοιπῆς ἀμελοῦντες ἀρετῆς, ἐν ταῖς θυσίαις τὸ πᾶν ἐτίθεντο· ὃ καὶ σφόδρα ^a αὐτοὺς αἰνιττόμενος, τὸ διὰ τῶν προφητῶν πάντων εἰρημένον ἐν βραχεῖ τίθησι, λέγων· "μάθετε τί ἐστὶν ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν." Διὰ γὰρ τούτων δείκνυσιν οὐκ αὐτὸν ὄντα τὸν παρανομοῦντα, ἀλλ' ἐκείνους· ὥσανεὶ ἔλεγε· τίνος ἔνεκεν ἐγκαλεῖτέ μοι; ὅτι ἁμαρτωλοὺς διορθοῦμαι; Οὐκοῦν καὶ τῷ ^r πατρὶ τοῦτο ἐγκαλέσετε. Ὅπερ οὖν καὶ ἀλλαχοῦ τοῦτο κατασκευάζων ἔλεγεν· ¹² "ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι" καὶ ἐνταῦθα πάλιν· "πορευ- **E** θέντες μάθετε τί ἐστὶν ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν." Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνος τοῦτο βούλεται, φησὶν, οὕτω καὶ ἐγώ. Ὅρᾳς πῶς ἐκεῖνα μὲν περιττὰ, ταῦτα δὲ ἀναγκαῖα; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἔλεον θέλω καὶ θυσίαν· ἀλλ', "ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν." Τὸ μὲν γὰρ ἐνέκρινε, τὸ δὲ ἐξέβαλε· καὶ ἀπέδειξεν οὐ μόνον οὐ κεκωλυμένον ὅπερ ἐνεκάλουν, ἀλλὰ καὶ **351** ³ νομοθετημένον, καὶ ^s μᾶλλον τῆς θυσίας· καὶ τὴν παλαιὰν αὐτὴν εἰσάγει συνῶδὰ ^t αὐτῷ φθεγγομένην καὶ νομοθετοῦσαν. Καθαψάμενος τοίνυν αὐτῶν καὶ ἀπὸ τῶν κοινῶν ὑποδειγμάτων, καὶ ἀπὸ τῶν γραφῶν, ἐπάγει ^v πάλιν· "οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν." Ταῦτα δὲ εἰρωνευόμενος πρὸς αὐτοὺς ^w λέγει, ὡς ὅταν λέγη· ¹³ "ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν" καὶ πάλιν, ¹⁴ "ἐὰν πεινάσω, οὐ μὴ σοι εἴπω." Ὅτι γὰρ οὐδεὶς δίκαιος ἦν ἐπὶ τῆς γῆς, Παῦλος ἐδήλωσεν εἰπών· ¹⁵ "πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ." ^x Τοῦτο δὲ καὶ ἐκεῖ- **B** νους παρεμυθήσατο τοὺς κεκλημένους. ^y Τοσοῦτον γὰρ ἀπέ-

¹¹ Matth. xvi. 9.¹² Joan. v. 17.¹³ Gen. iii. 22.¹⁴ Psal. xlix. 12.¹⁵ Rom. iii. 23.^a αὐτοῖς **B.** αὐτὸς **Sav. Ben.**+ ἡ **E.** ^t αὐτῷ] τούτων **Edd.**ἀποτείνεται **A.**^r πατρὶ] + μου **Edd.**^v πάλιν] λέγων **Edd.**^y Τοσοῦτον **B.**^s μᾶλλον]^w λέγει]^x Τούτῳ **A. B. E.**

χω, φησί, τοῦ βδελύξασθαι ἁμαρτωλοὺς, ὅτι καὶ δι' αὐτοὺς παραγέγονα μόνους. Εἶτα, ἵνα μὴ ὑπτιωτέρους ἐργάσῃται, εἰπὼν ἁμαρτωλοὺς, οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλὰ προσέθηκεν, “εἰς μετάνοιαν.” Οὐ γὰρ ὥστε ἁμαρτωλοὺς μείναι παρεγενόμεν, ἀλλ' ὥστε μεταβαλέσθαι καὶ γενέσθαι βελτίους.

Ἐπεὶ οὖν πάντοθεν ἐπεστόμισε, καὶ ἀπὸ ² τῶν γραφῶν, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀκολουθίας, καὶ οὐδὲν ἔσχον εἰπεῖν, ὑπεύθυνοι τοῖς ἐγκλήμασι ³ φανέντες, οἷς ἐπήγαγον αὐτῷ, καὶ ἐναντίοι τῷ νόμῳ καὶ τῇ παλαιᾷ, ἀφέντες αὐτόν, πάλιν ἐπὶ τοὺς μαθητὰς τὸ ἐγκλημα μεταφέρουσι. Καὶ ὁ μὲν Δουκᾶς φησιν, ὅτι οἱ Φαρισαῖοι εἶπον· οὗτος δέ, ὅτι οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου· εἰκὸς δὲ καὶ ἀμφοτέρους ταῦτα εἰρηκέναι. **C** Ἐξαπορηθέντες γὰρ ἐκείνους, ὡς εἰκὸς, μεθ' ἑαυτῶν λαμβάνουσιν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν Ἡρωδιανῶν ὕστερον ἐποίησαν. Καὶ γὰρ ζηλοτύπως αἰεὶ πρὸς αὐτόν εἶχον οἱ Ἰωάννου μαθηταί, καὶ ἀπεναντίας αὐτῷ διελέγοντο· τότε μόνον ταπεινωθέντες, ὅτε ἐν ἀρχῇ τὸ δεσμωτήριον ᾤκησεν Ἰωάννης. Ἐλθόντες γοῦν τότε ἀνήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανήλθον βασκανίαν. Τί οὖν ^b φασι;
¹⁶ “Διατί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλὰ, οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσι;” Τοῦτό ἐστι τὸ νόσημα, ὃ πάλοι ἐξέκοπτεν ὁ Χριστὸς, λέγων· ¹⁷ “ὅταν νηστεύῃς, **D** ^c ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι,” τὰ ἐξ αὐτοῦ τικτόμενα κακὰ προειδώς. Ἀλλ' οὐδὲ τούτοις ἐπιτιμᾷ, οὐδὲ λέγει· ὦ κενόδοξοι καὶ περιττοί· ἀλλὰ μετὰ ἐπιεικείας αὐτοῖς ἀπάσης διαλέγεται, λέγων· ¹⁸ “οὐ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν, ^d ἕως ἂν μετ' αὐτῶν ὁ νυμφίος ἐστίν.” “Ὅτε μὲν γὰρ ὑπὲρ ^e ἐτέρων ὁ λόγος ἦν, τῶν τελωνῶν λέγω, ἵνα αὐτῶν παραμυθῇσεται πληγεῖσαν τὴν ψυχὴν, σφοδρότερον ἐπετίμησε τοῖς ὀνειδίσασιν· ἐνθα (207) δὲ αὐτόν καὶ τοὺς μαθητὰς ἔσκωπτον, μετὰ ἐπιεικείας ἀπά- **E** ^{σης} ποιεῖται τὴν ἀπάντησιν. “Ὁ δὲ λέγουσι, τοιοῦτόν ἐστιν·

¹⁶ v. 14.¹⁷ Matth. vi. 17.¹⁸ v. 15.

² τῶν deest in codd. praeter F. ^a φανέντες] ὄντες F. ^b φασί] φησί F. οὐτοί φασι A. C. inuitis Interpp. ^c ἄλειψον D. ἄλειψε E. ^d ἕως ἂν ὁ ν. μετ' αὐτῶν ἐστίν F. 1 Mosq. ἕως ἂν ἡ μετ' αὐτῶν ὁ ν. E. ^e ἐτέρων] + αὐτῷ A. Sav. ὁ ante λόγος om. B. D. F. p. p. παραμυθῇται Edd.

ἔστω, σὺ, φησὶν, ὡς ἰατρὸς ταῦτα ποιεῖς· τί καὶ οἱ μαθη-
 τὰι τὸ νηστεύειν ἀφέντες ταῖς τοιαύταις τραπέζαις προσέ-
 χουσιν; Εἶτα ἵνα μείζω ποιήσωσι τὴν κατηγορίαν, πρῶτους
 ἑαυτοὺς τιθέασι, καὶ τότε τοὺς Φαρισαίους, τῇ συγκρίσει
 τὸ ἔγκλημα αὐξῆσαι βουλόμενοι. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς, φησί,
 352 καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλά. Καὶ ^f γὰρ ἐνήστευον,
 οἱ μὲν παρὰ Ἰωάννου μαθόντες, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου· ὥσπερ
 οὖν καὶ ὁ Φαρισαῖος ἔλεγε· ¹⁹ “νηστεύω δις τῆς ἐβδομάδος.”
 Τί οὖν ^g φησιν ὁ Ἰησοῦς; “Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμ-
 φῶνος νηστεύειν, ἐφ’ ὅσον μετ’ αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος;”
 Πρότερον μὲν ἰατρὸν ἑαυτὸν ἐκάλεσεν, ἐνταῦθα δὲ νυμφίον,
 τὰ ἀπόρρητα μυστήρια διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων ^h ἀποκα-
 λύπτων. Καίτοιγε ἐνῆν πληκτικώτερον πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν,
 ὅτι οὐκ ἐστὲ τούτων κύριοι ὑμεῖς, ὥστε τοιαῦτα νομοθετεῖν.
 Τί γὰρ ὄφελος τῆς νηστείας, ὅταν πονηρίας ἢ γέμουσα ἢ
 B διάνοια; ὅταν ἐτέροις ἐγκαλῇτε; ὅταν κατακρίνητε, δοκοὺς
 περιφέροντες ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν πάντα
 ποιῇτε; Πρὸ γὰρ τούτων ἀπάντων κενοδοξίαν ἐκβάλλειν
 ἐχρῆν, καὶ τὰ ἄλλα κατορθοῦν ἅπαντα, ἀγάπην, πραότητα,
 φιλαδελφίαν. Ἄλλ’ οὐδὲν τούτων φησὶν, ἀλλὰ μετ’ ἐπιει-
 κείας ἀπάσης· “οὐ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν,
 ἐφ’ ὅσον μετ’ αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος.” ἀναμνησκῶν αὐτοὺς
 τῶν Ἰωάννου ῥημάτων, δι’ ὧν ἔλεγεν· ²⁰ “ὁ ἔχων τὴν νύμ-
 φην νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἐστηκὼς καὶ
 ἀκούων αὐτοῦ, χαρὰ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου.”
 Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· χαρὰς ὁ παρὼν καιρὸς καὶ εὐ-
 C φροσύνης· μὴ τοίνυν ἐπέισαγε τὰ σκυθρωπά. Καὶ γὰρ
 σκυθρωπὸν ἢ νηστεία, οὐ τῇ φύσει, ἀλλ’ ἐκείνοις τοῖς ἀσθε-
 νέστερον ἔτι διακειμένοις· ὡς τοῖς γε φιλοσοφεῖν ἐθέλουσι
 καὶ σφόδρα ἠδὺν τὸ πρᾶγμα καὶ ποθεινόν. Ὡσπερ γὰρ
 τοῦ σώματος ὑγιαίνοντος, πολλὴ ἢ εὐφροσύνη· οὕτω τῆς
 ψυχῆς εὐ διακειμένης, μείζων ἢ ἡδονή. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπό-
 νοιαν ἐκείνων ταῦτά φησιν. Οὕτω καὶ ²¹ Ἡσαΐας περὶ αὐτῆς
 διαλεγόμενος, ταπείνωσιν ψυχῆς αὐτὴν καλεῖ, καὶ Μωϋσῆς
 δὲ ὁμοίως. Οὐ μὴν ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐπιστομίζει μόνον, ἀλλὰ

¹⁹ Luc. xviii. 12.²⁰ Joan. iii. 29.²¹ Esai. lviii. 3. Num. xxx. 14.

^f γὰρ] + καὶ Edd. παρὰ] ἀπὸ Edd. ^g φησιν om. A. ^h ἐκκα-
 λύπτων et p. p. ἐπιπληκτικώτερον Edd.

καὶ ἐτέρωθεν, λέγων·” ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ’ αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσι.” Διὰ γὰρ τούτων δείκνυσιν, ὅτι οὐ γαστριμαργίας τὸ γινόμενον ἦν, ἀλλ’ οἰκο- D νομίας τινὸς θαυμαστῆς· ἅμα δὲ καὶ τὸν περὶ τοῦ πάθους προκαταβάλλεται λόγον, ἐν ταῖς πρὸς ἐτέρους ἀντιλογίαις παιδεύων τοὺς μαθητὰς, καὶ γυμνάζων μελετᾶν ἤδη ἐν τοῖς δοκοῦσιν εἶναι σκνηθρωποῖς. Πρὸς μὲν γὰρ αὐτοὺς ἤδη τοῦτο εἰπεῖν, φορτικὸν ἦν καὶ ἐπαχθές, ὅπου γε καὶ μετὰ ταῦτα λεχθὲν αὐτοὺς ἐθορύβησε· πρὸς δὲ ἐτέρους λεγόμενον, ἀνεπαχθέστερον τούτοις μᾶλλον ἐγίνετο. Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τῷ πάθει Ἰωάννου μέγα φρονεῖν, καὶ τοῦτο ἐντεῦθεν καταστέλλει τὸ φύσημα· τὸν μέντοι περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον οὕτω ⁱ προστίθῃσι· οὐδέπω γὰρ ἦν καιρός. Τοῦτο μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἦν, τὸ ἄνθρωπον νομιζόμενον E εἶναι ἀποθανεῖν, ἐκεῖνο δὲ ὑπὲρ φύσιν.

Εἶτα ὅπερ ἔμπροσθεν ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Ὡς περ γὰρ ἐπιχειροῦντας αὐτὸν δεῖξαι ἐγκλήμασιν ὄντα ὑπεύθυνον τῷ μετὰ ἁμαρτωλῶν ἐσθίειν, ἔπεισε τὸνναντίον, ὅτι οὐ μόνον ^k οὐκ ἐγκλημα, ἀλλὰ καὶ ἔπαινος τὸ γινόμενον ἦν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα βουλομένους αὐτοὺς ἀποφῆναι αὐτὸν, ὅτι οὐκ οἶδε κεχρηῆσθαι τοῖς μαθηταῖς, δείκνυσιν ὅτι τὸ ταῦτα 353 λέγειν οὐκ εἰδότες ἐστὶ κεχρηῆσθαι τοῖς ^l ἐπομένοις, ἀλλ’ ἀπλῶς ἐγκαλούντων. ²² “Οὐδεὶς γὰρ ἐπιβάλλει, φησὶν, ἐπιβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ.” Πάλιν ἀπὸ τῶν κοινῶν ὑποδειγμάτων κατασκευάζει τὸν λόγον. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὕτω γεγόνασιν ἰσχυροὶ οἱ μαθηταί, ἀλλ’ ἔτι πολλῆς δέονται ^m συγκαταβάσεως· οὕτω διὰ τοῦ πνεύματος ἀνεκαινίσθησαν. Οὕτω δὲ διακειμένοις οὐ χρὴ βάρος ἐπιτιθέναι ἐπιταγμάτων. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, νόμους ⁿ τιθεῖς καὶ κανόνας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἵν’ ὅταν μέλλωσι (208) μαθητὰς λαμβάνειν τοὺς ἐκ τῆς οἰκουμένης ἅπαντας, μετὰ B πολλῆς αὐτοῖς προσφέρωνται τῆς ἡμερότητος. ²³ “Οὐδὲ βάλ-

²² v. 16.

²³ v. 17.

ⁱ προστίθῃσι Edd. p. p. ἦν om. A. C. ^k οὐκ om. A. F. p. p. ἦν deest in Edd. ^l ἐπομένοις] ἐπαίνοις A. μαθηταῖς E. Vulgatum male ceperunt Ge. Ben. vertendo, ignorare sectatoribus uti. Recte ad sensum Arm. qui, quid consequens sit, non intelligunt. ^m τῆς συγκ. E. ⁿ ἐπιτιθεῖς Edd.

λουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκούς παλαιούς.” Εἶδες τὰ ὑποδείγματα τῇ παλαιᾷ εὐκότα; τὸ ἱμάτιον; τοὺς ἀσκούς; Καὶ γὰρ ὁ ²⁴ Ἱερεμίας περίζωμα τὸν λαόν φησι, καὶ πάλιν ἀσκῶν μέμνηται καὶ οἶνον. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ γαστριμαργίας ἦν ὁ λόγος καὶ τραπέζης, ἀπὸ τῶν αὐτῶν λαμβάνει τὰ ὑποδείγματα. Ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ πλεον τί φησιν, ὅτι καὶ τὸ καινὸν σχίζεται, ἐὰν ἐπιβάλῃς αὐτὸ τῷ παλαιῷ. Ὅρᾳς ὅτι οὐ μόνον οὐδὲν γίνεται ὄφελος, ἀλλὰ καὶ ὁ πλείων ἢ ζημία; Καὶ λέγει μὲν τὸ παρὸν, προαναφωνεῖ δὲ τὸ μέλλον· οἶον ὅτι καινοὶ μετὰ ταῦτα ἔσονται· ἕως δ’ ἂν τοῦτο γένηται, οὐδὲν αὐ-
C στηρὸν αὐτοῖς ἐπιτάττειν χρή καὶ βαρύν. Ὁ γὰρ πρὸ καιροῦ ζητῶν, φησί, τοῦ προσήκοντος τὰ ὑψηλὰ ^p ἐντιθέσθαι δόγματα, οὐδὲ τοῦ καιροῦ καλοῦντος λοιπὸν ἐπιτηδεύουσιν εὐρήσει, ἀχρήστους ἐργασάμενος ἅπαξ. Τοῦτο δὲ οὐ παρὰ τὸν οἶνον συμβαίνει, οὐδὲ παρὰ τοὺς ^q ὑποδεχομένους, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀκαιρίαν τῶν ἐμβαλλόντων. Ἐντεῦθεν ἡμᾶς καὶ τὴν αἰτίαν ἐδίδαξε τῶν ταπεινῶν ῥημάτων, ὧν συνεχῶς πρὸς αὐτοὺς διελέγετο. Διὰ γὰρ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν πολλὰ ἔλεγε καταδεέστερα τῆς ἀξίας τῆς ἐάντου· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Ἰωάννης
D ἐνδοικνύμενος αὐτὸν εἰρηκέναι, φησί· ²⁵ “πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ’ οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι.” Ἴνα γὰρ μὴ νομίσωσι ταῦτα εἶναι μόνον ἅπερ εἶπεν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα ^r πολλῶ μείζονα φαντάζονται, τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν εἰς τὸ μέσον τέθεικεν, ἐπαγγελάμενος, ὅταν γένωνται ἰσχυροὶ, κάκεῖνα ^s ἐρεῖν· ὅπερ οὖν καὶ ἐνταῦθ’ αὖ φησιν· “ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ’ αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσι.”
^t Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς πάντα παρὰ πάντων ἀπαιτῶμεν ἐν προοιμίῳ, ἀλλ’ ὅσα δυνατόν· καὶ ταχέως καὶ ἐπ’ ἐκεῖνα ἤξομεν. Εἰ δὲ ἐπείγῃ καὶ σπεύδεις, δι’ αὐτὸ τοῦτο μὴ ἐπεί-
E γου, ἐπειδὴ σπεύδεις. Εἰ δὲ αἰνιγμά σοι τὸ εἰρημένον δοκεῖ εἶναι, ἀπ’ αὐτῆς αὐτὸ τῶν πραγμάτων μάνθανε τῆς φύσεως, καὶ τότε ὅψει αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἅπασαν. Καὶ μηδεὶς σε

²⁴ Jerem. xiii. 10, 12.²⁵ Joan. xvi. 12.

^o πλείων B. F. et pr. D. ^p ἐνθεῖναι F. ^q ὑποδεχομένους]
+ ἀσκούς A. Non habuerunt Ep. Ge. Arm. ^r πολλὰ A. Ge.
^s ἐρεῖν B. F. ^t ΗΘΙΚΟΝ. Ὅτι ὁ βουλόμενος ἐνεγκεῖν τινα εἰς
ἀρετὴν, μικρά τινα ὀφείλει πρῶτον αὐτῷ παραινεῖν κατορθῶσαι. τὸν
αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ γυναικὸς φιλοκόσμον δεῖ ποιεῖν. A.

τῶν ἀκαίρως ἐγκαλούντων κινεῖτω· ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα Φαρι-
 σαῖοι οἱ ἐγκαλοῦντες ἦσαν, καὶ μαθηταὶ οἱ ὀνειδιζόμενοι. Ἄλλ'
 ὅμως οὐδὲν τούτων ἔπεισε τὸν Χριστὸν μεταθεῖναι τὴν δόξαν,
 οὐδὲ ^v εἶπεν· αἰσχύνῃ ἐστὶ τούτους νηστεύειν καὶ τούτους 354
 μὴ νηστεύειν. Ἄλλ' ὥσπερ ὁ ἄριστος κυβερνήτης οὐ τοῖς
 ταρattoμένοις κύμασιν, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ τέχνῃ προσέχει· οὕτω
 καὶ ὁ Χριστὸς τότε ^w ἐποίησε. Καὶ γὰρ αἰσχύνῃ ἦν, οὐ
 τὸ μὴ νηστεύειν αὐτοὺς, ἀλλὰ τὸ διὰ τὴν νηστείαν ἐν τοῖς
 καιρίοις πληγῇναι, καὶ ^x ἀποσχισθῆναι, καὶ διαρράγῃναι. Ἀπερ-
 οῦν καὶ ἡμεῖς ἐννοοῦντες, οὕτω τοῖς οἰκείοις χρώμεθα πᾶσι.
 Κὰν γυναῖκα φιλόκοσμον ἔχῃς, πρὸς ἐπιτρίμματα κεχηρῦναι
 καὶ ἀνεπτερωμένην, καὶ πολλῇ τρυφῇ διαχεομένην, καὶ λάλον,
 καὶ ^y ἀνόητον· καίτοιγε οὐκ ἐν ταῦτα πάντα εἰς γυναῖκα
 μίαν συνεμπεσεῖν· πλὴν ἀλλὰ διαπλάσωμεν τῷ λόγῳ ^z γυναῖκα B
 τοιαύτην. Τί οὖν ὅτι γυναῖκα, φησὶ, καὶ οὐχὶ ἄνδρα δια-
 πλάττεῖς; Εἰσὶ καὶ ἄνδρες ταύτης χείρους τῆς γυναικός.
 Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνδράσιν ἡ ἐπιστασία ἐγκεχεῖρισται, διὰ τοῦτο
 γυναῖκα διαπλάττομεν τέως, οὐχ ὡς ἐκεῖ τῆς κακίας πλεονα-
 ζούσης. Πολλὰ γὰρ καὶ παρὰ ἀνδράσιν ἐστὶν εὐρεῖν, ἃ παρὰ
 γυναιξὶν οὐκ ἔστιν, οἷον ^a ἀνδροφονίαν, τυμβωρυχίαν, θηριο-
 μαχίαν, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Μὴ τοίνυν νομίσητε τὸ γένος
 ἡμᾶς ἐξευτελιζοντας ταῦτα ποιεῖν· οὐκ ἔστι ^b τοῦτο, οὐκ ἔστιν·
 ἀλλ' οὕτω χρήσιμον τέως ὑπογράψαι τὴν εἰκόνα. Ὑποκεί-
 σθω τοίνυν ἡμῖν γυνὴ τοιαύτη, καὶ σπουδαζέτω παντὶ τρόπῳ
 αὐτὴν διορθοῦσθαι ὁ ἀνὴρ. Πῶς οὖν αὐτὴν διορθώσεται; Μὴ C
 πάντα ἀθρόον ἐπιτάττων, ἀλλὰ τὰ κουφότερα πρότερον, καὶ
 οἷς οὐ σφόδρα κατέχεται. Ἄν γὰρ τὸ πᾶν ἐπέιξῃς αὐτὴν
 κατορθῶσαι ἐξ ἀρχῆς, τὸ πᾶν ἀπώλεσας. Μὴ τοίνυν πε-
 ριέλῃς τὰ χρυσία εὐθέως, ἀλλ' ἄφες ἔχειν καὶ περικεῖσθαι
 τέως· δοκεῖ γὰρ τοῦτο ἔλαττον εἶναι κακὸν τῶν ἐπιτρίμ-
 μάτων καὶ τῶν ὑπογραφῶν. Πρότερον τοίνυν ἐκεῖνα ἀναι-
 ρεῖσθω· καὶ μηδὲ ἐκεῖνα φόβῳ καὶ ἀπειλῇ, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ
 209) προσηνεΐα, καὶ διὰ τῆς ἐτέρων κατηγορίας, καὶ διὰ τῆς σῆς

^v εἶπεν] Sic E. Ge. Arm. ceteri εἰπεῖν. Mox τούτοις F. bis C.
^w ἐποίησε E. ποιεῖ Edd. ^x ὑποσχ. B. διασχ. F. ^y Sic E. F. et
 pr. A. cum Arm. ceteri ἀνόητον. Mox συνεμπεσεῖν Edd. ^z γυναῖκα
 om. A. τοιαύτην γυναῖκα Edd. ^a ἀνδροφονία etc. Edd. Deinde
 θηριομαχίαν om. D. E. sed invitis Interpp. Insuper μονομαχίαν i. e.
 gladiatorum congressum addit Arm. ^b ταῦτα Edd.

D ψήφον καὶ γνώμης. Καὶ λέγε πρὸς αὐτὴν συνεχῶς, ὅτι σοι οὐκ ἔστιν ἐπέραστος ἢ ὅψις οὕτω καλλωπιζομένη, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀηδής· καὶ πείθε μάλιστα ὅτι σε τοῦτο λυπεῖ. Καὶ μετὰ τὴν σὴν ψήφον, καὶ τὴν παρ' ἐτέρων δόξαν εἴσαγε, καὶ λέγε, ὅτι καὶ τὰς εὐμόρφους τοῦτο ἀφανίζειν εἴωθεν, ἵνα τὸ πάθος ἐξέλῃς. Καὶ μηδὲν μηδέπω περὶ γεέννης εἴπῃς, μηδὲ περὶ βασιλείας· εἰκὴ γὰρ ταῦτα ἐρεῖς· ἀλλὰ πείσῃς αὐτὴν, ὅτι σε τέρπει μᾶλλον γυμνὸν ἐπιδεικνύσα τοῦ θεοῦ τὸ ἔργον· ἢ δὲ βασανίζουσα τὴν ὄψιν, καὶ κατατείνονσα, καὶ κονιῶσα, οὐδὲ παρὰ τοῖς πολλοῖς φαίνεται καλὴ καὶ εὐειδής. Πρότερον ^d δὲ τοῖς κοινοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς πάντων ψήφοις τὸ νόσημα ἔκβαλλε· καὶ ὅταν τούτοις καταμαλάξῃς τοῖς λόγοις, καὶ ἐκεῖνα προστίθει. Κὰν ἅπαξ εἴπῃς, καὶ μὴ πείσῃς, ^e καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ πολλάκις τὰ αὐτὰ ἐπαντλῶν ῥήματα μὴ ἀποκάμῃς· μὴ μέντοι
 355 μετὰ ^f ἐπάχθειας τινὸς, ἀλλὰ μετὰ χαριεντισμοῦ· καὶ νῦν μὲν ἀποστρέφου, νῦν δὲ κολάκευε καὶ θεράπευε. Οὐχ ὁρᾷς τοὺς ζωγράφους πόσα ἐξαλείφουσι, πόσα παρεγγράφουσιν, ^g ὅταν ὄψιν ποιῶσι καλὴν; Μὴ ^h γίνου τοίνυν ἐκείνων χείρων. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι σώματος εἰκόνα γράφοντες τοσαύτῃ κέχρηται τῇ σπουδῇ· ⁱ πόσω μᾶλλον ἡμᾶς ψυχὴν διαπλάττοντας πᾶσαν ἂν εἴη δίκαιον κινεῖν μηχανήν. Ἄν γὰρ καλῶς τῆς ψυχῆς ταύτης διαπλάσῃς τὴν ὄψιν, οὐκ ὄψει τὸ τοῦ σώματος ἀσχημονοῦν πρόσωπον, οὐδὲ ἡμαγμένα χεῖλη, οὐδὲ στόμα ἄρκτου
 B αἵματι πεφοινιγμένῳ προσεοικὸς, οὐδὲ ἡσβολωμένας ὀφρῦς ὡς ἀπὸ χύτρας τινὸς, οὐδὲ κεκονιαμένας παρειὰς κατὰ τοὺς τοίχους τῶν τάφων. Πάντα γὰρ ταῦτα ^k ἀσβόλη καὶ τέφρα καὶ κόμης, καὶ ἐσχάτης ^l δυσειδείας γνωρίσματα.

Ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως ἔλαθον εἰς τούτους ἐξενεχθεῖς τοὺς λόγους, καὶ ἐτέρῳ παραινῶν ὥστε διδάσκειν μετ' ἐπιεικειάς, αὐτὸς εἰς ὀργὴν ἐξεκυλίσθην. Οὐκοῦν ἐπανίωμεν πάλιν

^c ἢ δὲ βασ.] ἢ βασ. A. B. C. D. p. p. κονιῶσα, καὶ ὅτι οὐδὲ A. ^d δὲ] + παραινῶν A. C. D. Non legisse videntur Interpp. ^e καὶ] κὰν F. ^f Sic Edd. ἐπεχθείας pr. B. ceteri (et corr. B.) ἀπεχθείας. odio ei ira Ge. Cf. p. 316 C. Adde Tom. x. p. 87 D. Ed. Ben. ^g ὅταν] ἕως ὅταν B. C. F. ὡς ὅταν pr. D. invitis Interpp. ποιήσωσι solus F. ^h γίνῃ C. F. γένη B. ⁱ πολλῶ F. ^k ἄσβολος A. E. ^l Sic D. δυσηδείας F. ceteri δυσειδείας. deformitatis Ge. Edd. (quibuscum facit Arm.) δυσωδίας, ne memorata quidem altera lectione.

πρὸς τὴν ἡμερωτέραν παραίνεσιν, καὶ πάντα φέρωμεν τὰ ἐλαττώματα τῶν γυναικῶν, ἵνα κατορθώσωμεν ὃ βουλόμεθα. Οὐχ ὅρας πῶς τὰ παῖδια φέρομεν κλαίοντα, ὅταν αὐτὰ τῆς θηλῆς ἀπάγειν βουλόμεθα, καὶ πάντα ὑπομένομεν δι' ἐκεῖνο C μόνον, ἵνα αὐτὰ πείσωμεν καταφρονεῖν τῆς προτέρας τραπέζης; Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ποιῶμεν· πάντων ἀνεχώμεθα τῶν ἄλλων, ἵνα τοῦτο κατορθώσωμεν. Ὅταν γάρ τοῦτο διορθωθῇ, ὅψει καὶ τὸ ἕτερον ὁδῶ ^mπροβαίνων, καὶ ἐπὶ τὰ χρυσία πάλιν ἥξεις, καὶ τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ περὶ τούτων ὁμοίως διαλέξῃ· καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν ῥυθμίζων τὴν γυναῖκα, ἔση ζωγράφος κάλλιστος, δούλος πιστὸς, γεωργὸς ἄριστος. ⁿ Μετὰ τούτων ἀναμίμνησκε αὐτὴν καὶ τῶν παλαιῶν γυναικῶν, τῆς Σάρρας, τῆς Ῥεβέκκας, καὶ τῶν εὐμόρφων καὶ τῶν οὐ τοιούτων, καὶ δείκνυ πάσας ὁμοίως σωφρονούσας. Καὶ D γὰρ Λεία ἡ τοῦ πατριάρχου γυνὴ οὐκ οὔσα εὐμορφος, οὐκ ἠναγκάσθη τοιοῦτον οὐδὲν ἐπινοῆσαι, ἀλλὰ καὶ δυσειδὴς οὔσα, καὶ οὐ σφόδρα φιλουμένη παρὰ τοῦ συνοικούντος, οὔτε ἐπενόησέ τι τοιοῦτον, οὔτε τὴν ὄψιν διέφθειρεν, ἀλλ' ὅμεινεν ἀκέραιον διατηροῦσα τὸν χαρακτήρα, καὶ ταῦτα ὑπὸ Ἑλλήνων τραφεῖσα. Σὺ δὲ ἡ πιστὴ, ἡ τὸν Χριστὸν ἔχουσα κεφαλὴν, σατανικὴν ἐπεισάγεις ἡμῖν μηχανήν; καὶ οὐκ ἀναμιμνήσκη τοῦ ὕδατος τοῦ περικλύσαντός σου τὴν ὄψιν, τῆς θυσίας τῆς κοσμούσης σου τὰ χεῖλη, τοῦ αἵματος τοῦ φοινίξαντός σου τὴν γλῶτταν; Ἄν γὰρ ταῦτα πάντα ἐννοήσης, καὶ μυριάκις φιλόκοσμος ᾗς, οὐ τολμήσεις, οὐδὲ ἀνέξῃ τὸν E κοινορτὸν καὶ τὴν τέφραν ἐκείνην ^pἐπιβαλεῖν. Μάθε ὅτι τῷ Χριστῷ ἡρμόσθης, καὶ ἀπόστηθι τῆς ἀσχημοσύνης ταύτης. Οὐδὲ γὰρ τέρπεται τοῖς χρώμασι τούτοις, ἀλλ' ἕτερον ἐπιζητεῖ κάλλος, οὗ ^qκαὶ σφοδρὸς ἐστὶν ἐραστῆς, τὸ ἐν τῇ ψυχῇ λέγω. Τοῦτό σοι καὶ ὁ προφήτης ἀσκεῖν ἐκέ- 356 λευσε, καὶ ^rἔλεγε· ²⁶ “καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.” Μὴ τοίνυν περιττὰ ἀσχημονῶμεν. Οὐδὲ γὰρ ἀτελές τι τῶν ἔργων ἐστὶ τοῦ θεοῦ, οὐδὲ διορθώσεως δεῖται

²⁶ Psal. xliv. 12.

^m προβαίνων] Sic pr. D. προβαῖνων C. F. et corr. D. ὅψει καὶ τὸ ἔτ. καὶ οὕτως ὁδῶ προβαίνων A. E. πάλιν om. C. ⁿ Μετὰ δὲ τ. Edd. Infra δείκνυ F. ^o ἔμεινε Edd. ^p ἐπιλαβεῖν Mor. Ben. ^q καὶ om. A. D. E. σφόδρα D. ^r ἐπέλεγε Edd. καὶ ἔλεγε] λέγων F.

τῆς παρὰ σοῦ. Οὐδὲ γὰρ εἰ βασιλικῇ τις εἰκόνι μετὰ τὸ
^s ἀναστῆναι προσθεῖναι ἐπιχειρήσειε τὰ παρ' ἑαυτοῦ, ἀσφα-
 λῆς ἢ ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ τὸν ἔσχατον ὑποστήσεται κίνδυνον.
 Εἰτα ἄνθρωπος μὲν ἐργάζεται, καὶ οὐ προστιθεῖς· θεὸς δὲ
 ἐργάζεται, καὶ διορθοῦσαι; Καὶ οὐκ ἐννοεῖς τῆς γεέννης τὸ (21)
 πυρ; οὐκ ἐννοεῖς τῆς ψυχῆς τὴν ἐρημίαν; Διὰ γὰρ τοῦτο
 ἐκείνη ἡμέλῃται, ἐπεὶδὴ πᾶσα εἰς τὴν σάρκα ἢ σπουδὴ κενου-
 B ται. Καὶ τί λέγω τὴν ψυχὴν; Καὶ γὰρ αὐτῇ τῇ σαρκὶ
 τάναντία συμβαίνει ἅπαντα, ὧν ἐσπουδάκατε. Σκόπει δέ.
 Βούλει καλὴ φαίνεσθαι; Τοῦτό σε ἄμορφον δέικνυσι. Βού-
 λει ἀρέσαι τῷ ἀνδρί; Τοῦτο αὐτὸν μᾶλλον λυπεῖ· καὶ οὐκ
 αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξω κατηγοροὺς παρασκευάζει
 γενέσθαι. Βούλει νέα φαίνεσθαι; Τοῦτό σε ταχέως εἰς
 γῆρας ἄξει. Βούλει καλλωπίζεσθαι; Τοῦτό σε αἰσχύνεσθαι
 ποιεῖ. Ἡ γὰρ τοιαύτη οὐχὶ τὰς ὁμοτίμους μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τῶν θεραπεινίδων τὰς συνειδυίας καὶ τῶν οἰκετῶν τοὺς
 ἐπισταμένους αἰσχύνεται· καὶ πρό γε πάντων ἑαυτήν. Ἀλλὰ
 τί δεῖ λέγειν ταῦτα; Τὸ γὰρ πάντων χαλεπώτερον πα-
 C ρῆκα νῦν, ὅτι τῷ θεῷ προσκρούεις, ὅτι σωφροσύνην ὑπορύτ-
 τεις, ὅτι ζηλοτυπίας ^v ἀνάπτεις φλόγα, ^w ὅτι τὰς ἐπὶ τοῦ
 στέγους ζηλοῖς πορνευομένας γυναῖκας. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα
^x λογισάμεναι, καταγελάσατε τῆς σατανικῆς πομπῆς καὶ τῆς
 διαβολικῆς τέχνης, καὶ τὸν κόσμον τοῦτον ἀφεῖσαι, μᾶλλον
 δὲ τὴν ἀκοσμίαν, τὸ κάλλος ἐκείνο κατασκευάσατε ἐν ταῖς
 ἑαυτῶν ψυχαῖς, ὃ καὶ ἀγγέλοις ἐπέραστον, καὶ θεῷ ποθει-
 νόν, καὶ τοῖς συνοικοῦσιν ἡδὺν, ἵνα καὶ τῆς παρούσης καὶ τῆς
 μελλούσης ἐπιτύχητε δόξης· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυ-
 χεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 D στοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

^s Sic C. D. vulgo ἀναστῆσαι. ^t ἐπιχειρήσεις] + ἔσται A. D. E.
 + ἔστι C. ^v ὑπανάπτεις φλόγας Edd. ^w ὅτι] καὶ C. ὅτι om. B. D.
^x λογισάμεναι] ἐννοοῦσαι Edd.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ.

¹ Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος ² αὐτοῖς, ἰδοὺ ἄρχων εἰσελθὼν προσ-
εκύνει ^b αὐτὸν, λέγων· ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν·
ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζή-
σεται.

ΚΑΤΕΛΑΒΕ τοὺς λόγους τὸ ἔργον, ὥστε πλέον τοὺς Φα- Ε
ρισαίους ἐπιστομισθῆναι. Καὶ γὰρ ὁ ἐλθὼν ἀρχισυνάγωγος
ἦν, καὶ τὸ πένθος δεινόν. Καὶ γὰρ μονογενὲς ἦν τὸ παι-
δίον, καὶ ἐτῶν δώδεκα γεγονὸς, αὐτὸ τῆς ἡλικίας τὸ ἄνθος·
ὃ δὴ μάλιστα καὶ εὐθέως αὐτὸ ἀνέστησεν. Εἰ δὲ ὁ Λουκάς
λέγει, ὅτι ἦλθον λέγοντες· ² “μὴ σκύλλε τὸν διδασκάλον, ³⁵⁷
τέθνηκε γάρ·” ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι τὸ “ἄρτι ἐτελεύτησε,”
στοχαζομένου ἦν ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ὁδοιπορίας, ἢ αὔξοντος
τὴν συμφοράν. Καὶ γὰρ ἔθος τοῖς δεομένοις ἐπαίρειν τῷ
λόγῳ τὰ οἰκεῖα κακὰ, καὶ πλέον τι τῶν ὄντων λέγειν, ὥστε
μᾶλλον ἐπισπάσασθαι τοὺς ἰκετευομένους. Ὅρα δὲ αὐτοῦ
τὴν παχύτητα. Δύο γὰρ ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ
παραγενέσθαι αὐτὸν, καὶ τὴν χεῖρα ἐπιθεῖναι· ὅπερ σημεῖον
ἦν τοῦ καταλιπεῖν αὐτὴν ἐμπνέουσιν ἔτι. Τοῦτο καὶ ὁ
Σύρος ἐκεῖνος ὁ Νεεμὰν τὸν προφήτην ἀπῆτει. ³ “^d Ἐλεγον
γάρ, φησὶν, ὅτι καὶ ἐξελεύσεται, καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπι-
θήσει.” Καὶ γὰρ καὶ ὄψεως δέονται καὶ αἰσθητῶν πραγμά-
των οἱ παχύτερον διακείμενοι. Καὶ ὁ μὲν Μάρκος φησὶν, B
ὅτι τοὺς τρεῖς ἔλαβε μαθητάς, καὶ ὁ Λουκάς· οὗτος δὲ
ἀπλῶς φησι τοὺς μαθητάς. Τίνος οὖν ἕνεκεν τὸν Ματθαῖον
οὐ παρέλαβε, καίτοιγε ἄρτι προσελθόντα; Εἰς πλείονα
αὐτὸν ἐπιθυμίαν ἐμβάλλων, καὶ διὰ τὸ ἀτελέστερον ἔτι

¹ Cap. ix. v. 18.² Luc. viii. 49.³ 4 Reg. v. 11.

HOM. XXXI. ^a αὐτοῖς deest in Edd. εἰσελθὼν] προσελθὼν B.
1 Mosq. εἰς ἐλθὼν 2 Mosqq. ^b αὐτῷ C. F. 1 Mosq. λέγων ὅτι ἡ θ.
Edd. ^c ἄνθος] + ἄγων D. ἄγων τὸ ἄνθος Sav. ὃ δὴ] διὸ δὴ E.
Illud exquisitius: vid. Porson. ad Eurip. Hec. 13. ^d Ἐλεγε γάρ,
ὅτι Edd.

διακεῖσθαι. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐκείνους τιμᾷ, ἵνα οὗτοι κατ' ἐκείνους γένωνται. Τούτῳ δὲ ἤρκει τέως ^e τὰ κατὰ τὴν αἰμορροοῦσαν ἰδεῖν, καὶ τὸ τραπέζῃ τιμηθῆναι, καὶ ^f κοινωνία αἰλῶν. Ἀναστάντι δὲ ἡκολούθουν πολλοί, ὥς ἐπὶ θαύματι μεγάλῳ, καὶ διὰ τὸ πρόσωπον τὸ παραγεγονὸς, καὶ ὅτι οἱ πλείους παχύτερον διακείμενοι οὐχ οὕτω ψυχῆς ἐπιμέλειαν, C ὥς σώματος ἰατρείαν ἐζήτουν· καὶ συνέρρεον, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν οἰκείων συνωθούμενοι παθῶν, οἱ δὲ τῆς τῶν ἀλλοτρίων διορθώσεως σπεύδοντες θεαταὶ γενέσθαι· λόγων δὲ ἕνεκεν καὶ διδασκαλίας προηγουμένως ὀλίγοι οἱ παρ' ^g αὐτὸν φοιτῶντες ἦσαν τέως. Οὐ μὴν εἴασεν αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ τοὺς μαθητὰς μόνον, καὶ οὐδὲ τούτους πάντας, παν- (211) ταχοῦ παιδεύων ἡμᾶς τὴν παρὰ τῶν πολλῶν ^h διακρούεσθαι δόξαν. ⁴ “Καὶ ἰδοὺ φησὶ, γυνὴ ἐν ῥύσει αἵματος δώδεκα ἔτη ἔχουσα, προσῆλθεν ὀπίσθεν, καὶ ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. Ἐλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ· εἰ μόνον ἄψωμαι τοῦ ⁱ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι.” Τίνος ἕνεκεν οὐ μετὰ D παρρησίας αὐτῇ προσῆλθεν; Ἡσυχύνετο διὰ τὸ πάθος, ἀκάθαρτος εἶναι νομίζουσα. Εἰ γὰρ ἡ ἐν καταμηνίοις οὔσα οὐκ ἐδόκει εἶναι καθαρὰ, πολλῶ μᾶλλον ^k ἢ τοιαύτην νοσοῦσα νόσον τοῦτο ἂν ἐνόμισε· καὶ γὰρ πολλή παρὰ τῷ νόμῳ ¹ ἀκαθαρσία ἐνομίζετο εἶναι τὸ πάθος. Διὰ τοῦτο λανθάνει καὶ κρύπτεται. ^m Οὐδέπω γὰρ οὐδὲ αὐτὴ τὴν προσήκουσαν καὶ ἀπηρτισμένην περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχεν· ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐνόμισε λανθάνειν. Καὶ πρώτη προσέρχεται δημοσίᾳ αὕτη ἡ γυνὴ· καὶ γὰρ ἤκουσεν ὅτι καὶ γυναῖκας θεραπεύει, καὶ ὅτι E ἐπὶ τὸ θυγάτριον ἀπέρχεται τὸ τετελευτηκός. Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν μὲν αὐτὸν καλέσαι οὐκ ἐτόλμησε, καίτοιγε εὖπορος οὔσα· ἀλλ' οὔτε δημοσίᾳ προσῆλθε, λάθρα δὲ μετὰ πίστεως τῶν ἱματίων ἥψατο. Οὐδὲ γὰρ ἀμφέβαλεν, οὐδὲ εἶπεν ἐν ἑαυτῇ· ἄρα ἀπαλλαγῆσομαι τοῦ νοσήματος; ἄρα οὐκ ἀπαλλαγῆσομαι; ἀλλὰ θαρρήσασα περὶ τῆς ὑγείας οὕτω προσῆλ- 358 θεν. “Ἐλεγε γὰρ, φησὶν, ἐν ἑαυτῇ· εἰ μόνον ἄψωμαι τοῦ

⁴ v. 20, 21.

^e τὰ] τὸ Edd. ^f κοινωνίαν F. κοινωνῆσαι A. E. ^g αὐτῶν B. οἱ περὶ αὐτὸν F. ^h ἀποκρούεσθαι Edd. ⁱ ἱματίου] κρασπέδου F. ¹ Mosq. ^k ἡ τ. v. νόσον] Sic Ep. et codd. ἡ τοιαῦτα νοσοῦσα Edd. ¹ ἀκαθαρσία] + τοῦτο A. C. E. ἐνομ. εἶναι τοῦτο τὸ π. D. ^m Οὐδέπω γὰρ] Ἄλλως τε οὐδέπω E.

ιματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι.” Καὶ γὰρ εἶδεν ἐκ ποίας ἐξῆλθεν οἰκίας, τῆς τῶν τελωνῶν, καὶ τίνες ἦσαν οἱ ἐπόμενοι, ἁμαρτωλοὶ καὶ τελῶναι· καὶ ταῦτα πάντα ^η εὐελπίδα αὐτὴν ἐποίησε. Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ ἀφῆκεν αὐτὴν λαθεῖν, ἀλλ’ εἰς μέσον ἄγει καὶ δῆλῃν καθίστησι, πολλῶν ἕνεκεν. Καίτοι γέ τινες τῶν ἀναισθήτων φασί, δόξης αὐτὸν ἐρῶντα τοῦτο ποιεῖν. Διὰ τί γὰρ, φησὶν, οὐκ ἀφῆκεν αὐτὴν λαθεῖν; Τί λέγεις, ὦ μιὰ καὶ παμμίαρε; ὁ κελεύων σιγᾶν, ὁ μυρία παρατρέχων θαύματα, οὗτος δόξης ἐρα; Τίνος οὖν ἕνεκεν εἰς μέσον ἄγει; Πρῶτον Β λυεῖ τὸ δέος τῆς γυναικός, ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ συνειδότος κεν- τουμένη, καθάπερ κεκλοφυῖα τὴν δωρεάν, ἐν ἀγωνίᾳ διατρίβῃ. Δεύτερον, αὐτὴν διορθοῦται, ἐπειδὴ ἐνόμισε λανθάνειν. Τρίτον, πᾶσι τὴν πίστιν αὐτῆς ἐπιδείκνυται, ὥστε καὶ τοὺς ἄλλους ζηλῶσαι· καὶ τοῦ στήσαι τὰς πηγὰς τοῦ αἵματος οὐκ ἔλαττον σημεῖον παρέχεται, τὸ δεῖξαι ὅτι πάντα ἐπί- σταται. Ἐπειτα, τὸν ἀρχισυνάγωγον μέλλοντα διαπιστεῖν, καὶ ταύτῃ τὸ πᾶν διαφθεῖρειν, κατορθοῖ διὰ τῆς γυναικός. Καὶ γὰρ οἱ ἐλθόντες ἔλεγον· “μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον, ὅτι τέθνηκε τὸ κοράσιον” καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ κατεγέλων αὐτοῦ C εἰπόντος, ὅτι καθεύδει· καὶ εἰκὸς ἦν καὶ τὸν πατέρα τοιοῦτόν τι ^ο πεπονθέναι. Διὰ τοῦτο προδιορθούμενος ταύτῃ τὴν ἀσθένειαν, ἄγει τὸ γύναιον εἰς μέσον. Ὅτι γὰρ τῶν σφόδρα παχυτέρων ἦν ἐκεῖνος, ἄκουσον τί φησι πρὸς αὐτόν· ⁵ “μὴ φοβοῦ, σὺ μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται.” Καὶ γὰρ τὸν θάνατον ἐπίτηδες ἔμενεν ἐπελθεῖν, καὶ τότε παραγενέσθαι, ὥστε σαφῇ γενέσθαι τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν. Διὰ τοῦτο καὶ σχολαιότερον βαδίζει, καὶ διαλέγεται τῇ γυναικὶ πλείονα, ἵνα συγχωρήσῃ τελευτῆσαι ἐκείνην, καὶ παραγε- D νέσθαι τοὺς ταῦτα ἀπαγγέλλοντας καὶ λέγοντας· “μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον.” Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ ^ρ εὐαγγελιστὴς αἰνι- τόμενος ἐπισημαίνεται λέγων, ὅτι “ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ, ἦλθον οἱ ἀπὸ τῆς οἰκίας λέγοντες· τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου, μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον.” Ἐβούλετο γὰρ πιστευθῆναι τὸν θάνατον, ἵνα μὴ ὑποπτευθῇ ἡ ἀνάστασις. Καὶ τοῦτο πανταχοῦ ποιεῖ. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου, καὶ μίαν καὶ

⁵ Luc. viii. 50.

^η εὐελπιν F. εὐελπίσειν (sic) B. ^ο πεπονθέναι] ὑποπτεῦσαι F.
^ρ εὐαγγελιστῆς] Sic Edd. Λουκᾶς codd. et Verss.

δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν ἔμεινε. Διὰ δὴ ταῦτα πάντα
 Ε ἄγει αὐτὴν εἰς μέσον, καὶ φησι· ⁶ “θάρσει, θύγατερ.” ὥσπερ
 καὶ τῷ ^α παραλύτῳ ἔλεγε· “θάρσει, τέκνον.” Καὶ γὰρ
 περιδεὴς ἦν ἡ γυνή· διὰ τοῦτό φησι, θάρσει, καὶ θυγατέρα
 καλεῖ· ἡ γὰρ πίστις αὐτὴν ^ι θυγατέρα ἐποίησεν. Εἶτα καὶ
 τὸ ἐγκώμιον· “ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.” Ὁ δὲ Λουκᾶς
 καὶ πλείονα τούτων ἡμῖν ἕτερα ἀπαγγέλλει περὶ τῆς γυ-
 ναϊκός. Ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθε, φησί, καὶ τὴν ὑγίειαν ἔλαβεν,
 οὐκ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτὴν ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ πρότερόν φησι· (212)
 359 ⁷ “τίς ἐστὶν ὁ ἀψάμενός μου;” Εἶτα τοῦ Πέτρου καὶ τῶν μετ’
 αὐτοῦ λεγόντων· “ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσίν σε καὶ
 ἀποθλίβουσι, καὶ λέγεις, τίς ὁ ἀψάμενός μου;” (ὁ μέγιστον
 ἦν σημεῖον τοῦ καὶ σάρκα αὐτὸν ἀληθῆ περικεῖσθαι, καὶ
 πάντα τύφον καταπατεῖν· οὐδὲ γὰρ πόρρωθεν εἶποντο, ἀλλὰ
 συνεῖχον αὐτὸν πάντοθεν) αὐτὸς ⁸ δὲ ἐπέμενε, φησί, λέγων,
 ὅτι “ἡψατό μου τις· ἐγὼ γὰρ ἔγνω δύνάμιν ἐξ ἐμοῦ ἐξελ-
 θούσαν” πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀκούοντων παχύτερον ἀπο-
 κρινόμενος. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ἵνα καὶ ἐκείνην ἀφ’ ἐαυτῆς
 ὁμολογῆσαι πείσῃ. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως αὐτὴν ἤλεγξεν,
 Β ἵνα δείξας ὅτι πάντα οἶδε σαφῶς, αὐτόματον πείσῃ πάντα
 ἔξειπείν, καὶ αὐτὴν ἀνακηρύξαι τὸ γεγενημένον παρασκευάσῃ,
 καὶ μὴ λέγων ὑποπτος εἶναι δόξῃ. Εἶδες τοῦ ἀρχισυναγῶ-
 γου βελτίονα τὴν γυναῖκα; Οὐ κατέσχευεν, οὐκ ἐκράτησεν·
 ἀλλ’ ἄκροισ τοῖς δακτύλοις ἥψατο μόνον, καὶ ὑστέρα ἐλθούσα,
 προτέρα θεραπευθεῖσα· ἀπῆλθε. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὅλον τὸν
 ἰατρὸν ἤγεν εἰς τὴν οἰκίαν· ταύτῃ δὲ ἤρκεσε καὶ ἀφή μόνον.
 Εἰ γὰρ καὶ τῷ πάθει ἦν συνδεδεμένη, ἀλλὰ τῇ πίστει ἦν
^ν ἀνεπτερωμένη. Σκόπει δὲ πῶς αὐτὴν παραμυθίζεται λέγων·
 “ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.” Καίτοιγε εἰ ἐπιδείξεως ἕνεκεν
 C αὐτὴν εἰλκυσεν εἰς τὸ μέσον, οὐκ ἂν τοῦτο προσέθηκεν· ἀλλ’
^ω ὁμοῦ τὸν ἀρχισυναγῶγον παιδεύων πιστεῦσαι, ταῦτά φησι,
 καὶ τὴν γυναῖκα ἀνακηρύττων, καὶ οὐκ ἐλάττω τῆς τοῦ σώ-

⁶ v. 22.⁷ Luc. viii. 45, 46.

^α παραλυτικῷ C. D. E. ^ι θυγατέρα] καὶ θυγ. B. ⁸ δὲ om.
 A. B. C. E. ^ε εἰπείν D. F. ^ν ἐπτερωμένη Edd. ἦν om. F.
^ω ὁμοῦ] + καὶ E. ἀλλὰ παιδεύων τὸν ἀρ. πισ. Edd. Deinde verba καὶ
 τὴν γυναῖκα ἀνακηρύττων desunt in codd. praeter E. nec legisse videtur
 Arm.

ματος ὑγείας διὰ τῶν ῥημάτων τούτων παρέχων αὐτῇ τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ὠφέλειαν. Ὅτι γὰρ ἐκείνην δοξάσαι βουλό-
μενος ταῦτα ἐποίει, καὶ ἑτέρους διορθῶσαι, ἀλλ' οὐχ ἑαυτὸν
ἀποφῆναι λαμπρὸν, δῆλον ἐντεῦθεν. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁμοίως
ἔμελλεν εἶναι θαυμαστὸς καὶ τούτου χωρὶς (ὑπὲρ γὰρ τὰς
νιφάδας ^x αὐτὸν περιέρρει τὰ θαύματα, καὶ πολλῶ ^y τούτου
μεῖζονα καὶ εἰργάσατο καὶ ποιήσιν ἔμελλεν) ἡ δὲ γυνή,
εἰ μὴ τοῦτο γέγονε, λαθοῦσα ἂν ἀπῆλθε, τῶν μεγάλων τού- D
των ἀπεστερημένη ἐπαίνων. Διὰ τοῦτο αὐτὴν εἰς μέσον ἀγα-
γὼν ἀνεκῆρυξε, καὶ τὸ δέος ἐξέβαλε, (καὶ γὰρ τρέμουσα,
φησί, προσῆλθε) καὶ θαρρῆν αὐτὴν παρεσκεύασε, καὶ μετὰ
τῆς ὑγείας τοῦ σώματος καὶ ἕτερα αὐτῇ δέδωκεν ἐφόδια,
εἰπὼν, “πορεύου ἐν εἰρήνῃ.”

⁸ “Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ ἰδὼν τοὺς
αὐλητὰς, καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, ἔλεγεν· ἀποχωρεῖτε·
οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. ^z Καὶ κατε-
γέλων αὐτοῦ.” Καλὰ γε τῶν ἀρχισυναγῶγων τὰ τεκμήρια,
^a ἐν τῷ ἀποθανεῖν αὐλοὶ καὶ κύμβαλα θρῆνον ἐγείροντες. Τί
οὖν ὁ Χριστός; Τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας ἐξέβαλε, τοὺς δὲ E
γεγεννηκότας εἰσήγαγεν, ὥστε μὴ ἐγγενέσθαι εἰπεῖν, ὅτι
^b ἄλλως ἐθεράπευσεν· καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως δὲ ἐγείρει τῷ
λόγῳ, λέγων· “οὐ τέθηκε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει.” Καὶ
πολλαχοῦ δὲ τοῦτο ποιεῖ. Ὡσπερ ^c οὖν καὶ ἐπὶ τῆς θαλάτ-
της ἐπιτιμᾷ τοῖς μαθηταῖς πρῶτον· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα
τὸν θόρυβον ἐκβάλλει τῆς διανοίας τῶν παρόντων, ^d ὁμοῦ καὶ
δεικνὺς ὅτι εὐκόλον αὐτῷ τοὺς τεθνηκότας ἐγείραι· (ὃ δὴ καὶ
ἐπὶ τοῦ Λαζάρου πεποίηκε, λέγων· “Λάзарος ὁ φίλος ἡμῶν 360
κεκοίμηται.”) καὶ ἅμα παιδεύων μὴ δεδιέναι τὸν θάνατον· οὐ
γὰρ εἶναι θάνατον ^e αὐτὸν, ἀλλ' ὕπνον λοιπὸν γεγενῆσθαι.
Ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ἔμελλεν ἀποθνήσκειν, ἐν τοῖς ἑτέρων
σώμασι προπαρασκευάζει τοὺς μαθητὰς θαρρῆν, καὶ πρῶτος
φέρειν τὴν τελευτήν. Καὶ γὰρ αὐτοῦ ^f παραγενομένου λοι-

⁸ v. 23, 24.

^x αὐτὸν] αὐτῶν pr. B. περιέρρει] Sic E. [et Bodl. 2943.] Vulgo
ὑπερέρρει. ^y τούτων Edd. ^z Verba καὶ κατεγ. αὐτοῦ desunt in B. F.
Arm. ^a ἐν τῷ] μετὰ τὸ Edd. ^b ἄλλως] Sic B. C. F. *aliter, et*
non mandato Arm. Vulgo ἄλλος. ^c οὖν om. B. C. D. F. Καὶ ὥσπερ
ἐπὶ Edd. ^d ὁμοῦ καὶ om. A. ὁμοῦ καὶ δεικνὺς] εἶτα δείκνυσι E.
^e αὐτὸ Edd. λοιπὸν] αὐτὸν B. F. ^f παραγενομένου A. C. D. E.

πὸν ὕπνος ὁ θάνατος ἦν. Ἄλλ' ὅμως κατεγέλων αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ οὐκ ἠγανάκτησεν ἀπιστούμενος ἐφ' οἷς μικρὸν ὕστερον ἔμελλε θαυματοργεῖν· οὐδὲ ἐπετίμησε τῷ γέλῳ, ἵνα καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ αὐλοὶ, καὶ τὰ κύμβαλα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα B ἀπόδειξις γένηται τοῦ θανάτου. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ μετὰ τὸ γενέσθαι τὰ θαύματα ἀπιστοῦσιν ἄνθρωποι, προκαταλαμβάνει ταῖς οἰκείαις ἀποκρίσεσιν αὐτούς· ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου γέγονε, καὶ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως. Καὶ γὰρ Μωϋσῇ φησί· ⁹ “τί τοῦτο τὸ ἐν τῇ χειρί σου;” ἵν' ὅταν ἴδῃ ὄφιν γεγεννημένον, μὴ ἐπιλάβηται ὅτι ῥάβδος ἦν πρὸ τούτου, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀναμνησθεὶς φωνῆς, ⁸ ἐκπλαγῇ τὸ γινόμενον. Καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου φησί· “πῶ τεθείκατε αὐ- (213) τόν;” ἵνα οἱ εἰπόντες, “ἔρχου καὶ ἴδε,” καὶ ὅτι “ὅξει, τεταρταῖος γάρ ἐστι,” μηκέτι ἀπιστεῖν ἔχωσιν, ὅτι νεκρὸν ἀνέστησεν. Ἰδὼν τοίνυν τὰ κύμβαλα καὶ τοὺς ὄχλους, ἐξήγαγεν ἅπαντας, καὶ παρόντων τῶν γονέων θαυματοργεῖ, C οὐχ ἑτέραν ἐπεισάγων ψυχὴν, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἐξελθοῦσαν ἐπανάγων, καὶ ὥσπερ ἐξ ὕπνου διεγείρων. Κατέχει δὲ τῆς χειρὸς, πληροφορῶν τοὺς ὀρώντας, ὥστε προοδοποιῆσαι διὰ τῆς ὀψεως τῇ πίστει τῆς ἀναστάσεως. Ὁ μὲν γὰρ πατὴρ ἔλεγεν, “ἐπίθες τὴν χεῖρα” αὐτὸς δὲ ^h τι πλέον ποιεῖ· οὐ γὰρ ἐπιτίθησιν, ἀλλὰ καὶ κατασχὼν ἀνίστησι, δεικνὺς ὅτι πάντα αὐτῷ ἔτοιμα. Καὶ οὐκ ἀνίστησι μόνον, ἀλλὰ ¹⁰ καὶ τροφὴν κελεύει δοῦναι, ἵνα μὴ δόξη φάντασμα εἶναι τὸ γεγεννημένον. Καὶ οὐκ αὐτὸς δίδωσιν, ἀλλ' ἐκείνοις κελεύει· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου ⁱ εἶπε· “λύσατε αὐτόν, καὶ ἄφετε D ὑπάγειν,” καὶ μετὰ ταῦτα ¹¹ κοινωνὸν ποιεῖ τῆς τραπέζης. Καὶ γὰρ ἀμφοτέρα αἰεὶ κατασκευάζειν εἴωθε, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης τὴν ἀπόδειξιν ποιούμενος. Σὺ δέ μοι μὴ τὴν ἀνάστασιν σκόπει μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν· καὶ τοῦτο μάλιστα διὰ πάντων ^k παιδεύου, τὸ ἄτυφον καὶ ἀκενόδοξον· καὶ μετὰ τούτου κάκεῖνο μάθανε, ὅτι τοὺς κομπομένους ἔξω τῆς οἰκίας ἐξέβαλε, καὶ ἀναξίους τῆς τοιαύτης θεωρίας ἀπέφηνε· καὶ μὴ

⁹ Exod. iv. 2.¹⁰ Luc. viii. 55.¹¹ Joan. xii. 2.⁸ Sic Edd. codices ἐκπλαγείη.

μειζόνως.

ⁱ εἶπε] λέγει Edd.^h τι πλέον] Sic E. ceteri^k παιδεύων F. Sav. p. p. μετὰ τοῦτο Edd.

ἐξέλθῃς μετὰ τῶν αὐλούντων, ἀλλὰ μένε μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου καὶ Ἰακώβου. Εἰ γὰρ τότε ἐξέβαλεν ἐκείνους ἔξω, Ε πολλῶ μᾶλλον ¹ νῦν. Τότε μὲν γὰρ οὐπω δῆλος ὁ θάνατος ἦν ὕπνος γεγενημένος· νῦν δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου τοῦτο φανερώτερον. Ἀλλ' οὐκ ἡγείρε σου τὸ θυγάτριον νῦν; Ἀλλὰ πάντως ἐγερεῖ, καὶ μετὰ πλείονος τῆς δόξης. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἀναστὰν πάλιν ἀπέθανε· τὸ δὲ σὺν ἐὰν ἀναστῇ, μένει λοιπὸν ἀθάνατον ^m ὄν.

ⁿ Μηδεὶς τοίνυν κοπτέσθω λοιπὸν, μηδὲ θρηνεῖτω, μηδὲ ³⁶¹ τὸ κατόρθωμα τοῦ Χριστοῦ διαβαλλέτω. Καὶ γὰρ ἐνίκησε τὸν θάνατον. Τί τοίνυν περιττὰ θρηνεῖς; Ὑπνος τὸ πρᾶγμα γέγονε. Τί οὐδύρη καὶ κλαίεις; Τοῦτο γὰρ εἰ καὶ Ἕλληνες ἐποιοῦν, καταγελᾶν ἔδει· ὅταν δὲ ὁ πιστὸς ἐν τούτοις ἀσχημονῇ, ποία ἀπολογία; τίς ἔσται συγγνώμη τοιαῦτα ἀνοηταίνουσι, καὶ ταῦτα μετὰ χρόνον τοσούτον καὶ σαφῇ τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν; Σὺ δὲ ὥσπερ αὐξῆσαι τὸ ἔγκλημα σπεύδων, καὶ θρηνῶδους ἡμῖν ἄγεις Ἑλληνίδας γυναικας, ἐξάπτων τὸ ὁ πάθος, καὶ τὴν κάμινον διεγείρων, καὶ οὐκ ἀκούεις τοῦ Παύλου λέγοντος· ¹² “τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Β Βελίαν; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου;” Καὶ παῖδες μὲν Ἑλλήνων οἱ μηδὲν περὶ ἀναστάσεως εἰδότες, ὅμως εὐρίσκουσι λόγους παραμυθίας, λέγοντες· φέρε γενναίως· καὶ γὰρ ἀναλῦσαι τὸ γεγενημένον οὐκ ἔνι, οὐδὲ ^p διορθῶσαι τοῖς θρήνοις· σὺ δὲ ὁ φιλοσοφώτερος καὶ χρηστότερος τούτων ἀκούων, οὐκ αἰσχύνῃ μεῖζονα ἐκείνων ἀσχημονῶν; Οὐδὲ γὰρ λέγομεν· φέρε γενναίως, ἐπειδὴ τὸ γεγενημένον ἀναλῦσαι οὐκ ἔνι· ἀλλὰ, φέρε γενναίως· καὶ γὰρ ἀναστήσεται πάντως· καθεύδει τὸ παιδίον, καὶ οὐ τέθηκεν· ἡσυχάζει, καὶ οὐκ ἀπόλωλεν. Ἀνάστασις ^q γὰρ αὐτὸ διαδέχεται, καὶ ζωὴ αἰώνιος, καὶ ἀθα- C νασία, καὶ λῆξις ἀγγελικῇ. Οὐκ ἀκούεις τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος, ¹³ “ἐπίστρεψον, ^r ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι κύριος ἐνέργησέ σε;” Εὐεργεσίαν ὁ θεὸς τὸ πρᾶγμα καλεῖ, καὶ σὺ θρηνεῖς; Καὶ τί πλέον ἂν ἐποίησας, εἰ πολέμιος

¹² 2 Cor. vi. 15.¹³ Psal. cxiv. 7..

¹ νῦν] καὶ νῦν Edd. ^m ὄν] ὦν B. ὄν om. Sav. Ben. ⁿ ΗΘΙΚΟΝ. “Οτι οὐ δεῖ θρηνεῖν τοὺς τετελευτηκότας. A. ^o πένθος C. D. ^p διορθώσασθαι Edd. p. p. σὺ δὲ φιλοσοφώτερος καὶ χρηστότερος τ. α. F. ^q γὰρ om. B. F. Ge. ^r ψυχῇ] ἢ ψυχῇ pr. F.

καὶ ἐχθρὸς τοῦ τετελευτηκότος ἥς; Εἰ γὰρ δεῖ θρηνεῖν, τὸν
 διάβολον δεῖ θρηνεῖν. Ἐκεῖνος κοπτέσθω, ἐκεῖνος ὀδυρέσθω,
 ὅτι πρὸς τὰ μείζονα ὀδεύομεν ἀγαθὰ. Τῆς ἐκείνου πονηρίας
 ἀξία αὕτη ἡ οἰμωγὴ, οὐχὶ σοῦ τοῦ στεφανοῦσθαι μέλλοντος
 καὶ ἀναπαύεσθαι. Καὶ γὰρ λιμὴν εὐδῖος ὁ θάνατος. Σκόπει
 γοῦν πόσων γέμει κακῶν ὁ παρὼν βίος· ἐννόησον ποσάκις
 D αὐτὸς κατηράσω τὴν παροῦσαν ζωὴν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ χεῖρον
 τὰ πράγματα πρόεισι, καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲ οὐ μικρὰ συνεκλη-
 ρώθης καταδίκη. ¹⁴ “Ἐν γὰρ λύπαις τέξῃ τέκνα,” φησί, καί,
 “ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον σου.” καί,
 “ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε.” Ἀλλ’ οὐ περὶ τῶν ἐκεῖ τοι-
 οῦτον οὐδὲν εἴρηται, ἀλλὰ τὸναντίον ἅπαν, ὅτι ¹⁵ “ἀπέδρα
 ὀδύνη, λύπη, καὶ στεναγμός.” καὶ ὅτι “ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ
 δυσμῶν ἤξουσιν, καὶ ἀνακλιθήσονται εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραάμ,
 καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ.” καὶ ὅτι ^s νυμφῶν τὰ ἐκεῖ πνευματι-
 κός, καὶ φαῖδραὶ λαμπάδες, καὶ μετὰστασις πρὸς τὸν οὐρανόν. (214)
 E Τί τοίνυν κατασχύνεις τὸν ἀπελθόντα; τί παρασκευά-
 ζεις τοὺς ἄλλους ^t δεδοικέναι καὶ τρέμειν τὸν θάνατον; τί
 ποιεῖς πολλοὺς κατηγορεῖν τοῦ θεοῦ, ὡς μεγάλα ἐργασαμέ-
 νον δεινά; μᾶλλον δὲ τί μετὰ ταῦτα πένητας καλεῖς, καὶ
 παρακαλεῖς ἱερέας εὗξασθαι; Ἵνα εἰς ἀνάπαισιν ἀπέλθῃ,
 φησὶν, ὁ τετελευτηκώς, ἵνα ἴλεων σχῇ τὸν δικαστήν. Ὑπὲρ
 362 τούτων οὖν θρηνεῖς καὶ ὀλολύξεις; Οὐκοῦν σαιτῷ μάχη καὶ
 πολεμεῖς, ὑπὲρ ὧν εἰς λιμένας ἀπῆλθεν ἐκεῖνος, χεიმῶνα ^v σαι-
 τῷ κατασκευάζων. Καὶ τί πάθω; φησί· τοιοῦτον ἡ φύσις.
 Οὐκ ἔστι φύσεως τὸ ἔγκλημα, οὐδὲ τῆς τοῦ πράγματος
 ἀκολουθίας· ἀλλ’ ἡμεῖς οἱ πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦντές
 ἐσμεν, οἱ καταμαλακίζόμενοι, καὶ τὴν οἰκίαν προδιδόντες εὐ-
 γένειαν, καὶ τοὺς ἀπίστους χεῖρους ποιοῦντες. Πῶς γὰρ
 ἐτέρῳ περὶ ἀθανασίας διαλεξόμεθα; πῶς πείσομεν τὸν ἐθνι-
 κόν, ὅταν μᾶλλον ἐκείνου τὸν θάνατον φοβώμεθα καὶ φρίτ-
 τωμεν; Πολλοὶ γοῦν παρ’ Ἑλλήσι, καίτοιγε οὐδὲν περὶ
 B ἀθανασίας εἰδότες, ^w ἐστεφανώθησαν, τῶν παίδων αὐτοῖς ἀπελ-

¹⁴ Gen. iii. 16, 19. Joan. xvi. 33.¹⁵ Esai. xxxv. 10. Matth. viii. 11.^s ὁ νυμφῶν Edd.^t δειδίττεσθαι θάνατον καὶ τρέμειν Edd.^v σαιτῷ] Sic E. [et Bodl. 2943.] σαιτου A. B. adversus teipsum Ge. χεიმῶνας αὐτου C. F. χεიმῶνας αὐτῷ Edd. ^w ἐστεφανώσαντο E. αὐτοῖς] αὐτῶν A. B. C. F.

θόντων, καὶ λενχειμονοῦντες ἐφαίνοντο, ἵνα τὴν παροῦσαν καρπώσωνται δόξαν· σὺ δὲ οὐδὲ διὰ τὴν μέλλουσαν πανή γυναικίζόμενος καὶ κοπτόμενος. Ἀλλὰ * κληρονόμους οὐκ ἔχεις, οὐδὲ διάδοχον τῶν ὄντων; Καὶ τί μᾶλλον ἐβούλου, τῶν σῶν αὐτὸν εἶναι κληρονόμον, ἢ τῶν οὐρανῶν; τί δὲ ^γ ἐπεθύμεις, τὰ ἀπολλύμενα αὐτὸν διαδέχεσθαι, ἂ μικρὸν ὕστερον ἀφίεναι ἔμελλεν, ἢ τὰ μένοντα καὶ ἀκίνητα; Οὐκ ἔσχες κληρονόμον αὐτὸν, ἀλλ' ἀντὶ σοῦ ἔσχεν αὐτὸν ὁ θεός· οὐκ ἐγένετο τῶν ἀδελφῶν τῶν ιδίων συγκαληρονόμος, ἀλλ' ἐγένετο τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τίνι, φησί, τὰ ἱμάτια, τίνι τὰ C οἰκήματα, τίνι τὰ ἀνδράποδα καὶ τοὺς ἀγροὺς ^z καταλιμπάνομεν; Αὐτῷ πάλιν, καὶ ἀσφαλέστερον, ἢ εἰ ἔζη· τὸ γὰρ κωλύον οὐδέν. Εἰ ^a γὰρ βάρβαροι συγκατακαίουσι τοῖς ἀπελθούσι τὰ ὄντα, πολλῷ μᾶλλον σέ συναποστεῖλαι τῷ τετελευτηκότι ^b δίκαιον τὰ αὐτοῦ, οὐχ ἵνα τέφρα γένηται, καθάπερ ἐκεῖνα, ἀλλ' ἵνα πλείονα τούτῳ περιβάλη δόξαν· καὶ εἰ μὲν ἁμαρτωλὸς ἀπῆλθεν, ἵνα τὰ ἁμαρτήματα λύσῃ· εἰ δὲ δίκαιος, ἵνα προσθήκη γένηται μισθοῦ καὶ ἀντιδόσεως. Ἀλλ' ἰδεῖν αὐτὸν ἐπιθυμεῖς; Οὐκοῦν τὸν αὐτὸν αὐτῷ βίου βίον, καὶ ταχέως ἀπολήψῃ τὴν ἱερὰν ἐκείνην ὥμιν. Μετὰ δὲ τούτων κακεῖνο λογίζου, ὅτι καὶ ἡμῶν μὴ ἀκούσης, τῷ D χρόνῳ πάντως πεισθήσῃ. Ἀλλ' οὐδεὶς τότε σοι ὁ μισθός· τοῦ γὰρ πλήθους τῶν ἡμερῶν γίνεται ἡ παραμυθία. Ἄν δὲ νῦν βουλευθῇς φιλοσουφεῖν, δύο κερδανεῖς τὰ μέγιστα· καὶ σαντὸν τῶν ἐν μέσῳ κακῶν ἀπαλλάξεις, καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ λαμπρότερον ἀναδήσῃ τὸν στέφανον. Καὶ γὰρ ἐλεημοσύνης καὶ τῶν ἄλλων πολλῷ μείζον τὸ πρᾶως συμφορὰν ἐνεργεῖν. Ἐννόησον ὅτι ^c καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἀπέθανε· καὶ ἐκεῖνος μὲν διὰ σέ, σὺ δὲ διὰ σαντόν. Καὶ εἰπὼν, ¹⁶ “εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ^d ποτήριον,” καὶ λυπηθεῖς, καὶ ἀγωνιάσας, ὅμως οὐ παρέδραμε τὴν τελευτὴν, ἀλλὰ καὶ μετὰ E πολλῆς αὐτὴν ὑπέστη τῆς τραγωδίας. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς

¹⁶ Matth. xxvi. 39.

* κληρονόμον Edd. ^γ Sic Edd. codices ἐπιθυμεῖς. Mox ^a καὶ μικρὸν Edd. ^z καταλιμπάνωμεν B. καταλίπωμεν A. ^a γὰρ] + καὶ Edd. ^b δίκαιον om. B. C. F. τῷ τετ. τὰ αὐτοῦ δεῖ A. E. Mutilus est h. l. cod. D. Paulo post τέφρα om. E. ^c καὶ deest in meis. ^d ποτήριον] + τοῦτο Edd.

θάνατον ὑπέμεινεν, ἀλλὰ τὸν αἰσχιστον· καὶ πρὸ τοῦ θανάτου μάστιγας, καὶ πρὸ ^ε τῶν μαστίγων ὀνείδη καὶ σκώματα καὶ λοιδορίας, σὲ παιδεύων πάντα φέρειν γενναίως. Ἀλλ' ὅμως ἀποθανών, καὶ τὸ σῶμα ἀποθέμενος, πάλιν αὐτὸ ἀνέλαβε μετὰ μείζονος δόξης, σοὶ καὶ ἐνταῦθα χρηστὰς ὑπο-
 363 τείνων ἐλπίδας. Ταῦτα εἰ μὴ μῦθος, μὴ θρήνει· ταῦτα εἰ πιστὰ νομίζεις εἶναι, μὴ δάκρυε· εἰ δὲ δακρύεις, πῶς δυνήσῃ πεῖσαι ^ε τὸν Ἕλληνα, ὅτι πιστεύεις;

Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀφόρητον ἔτι σοι φαίνεται τὸ συμβάν; Οὐκοῦν δι' αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἄξιον ἐκείνον θρηνεῖν πολλῶν γὰρ τοιούτων ἀπηλλάγη συμφορῶν ἐκείνος. Μὴ τοίνυν αὐτῷ φθόνει, μηδὲ βάσκαυε. Τὸ γὰρ ἐαυτῷ μὲν θάνατον αἰτεῖν διὰ τὴν ἄωρον ^ε ἐκείνου τελευτὴν, πενθεῖν δὲ ἐκείνον, ὅτι μὴ
 B ἔζη, ἵνα πολλὰ ὑπομείνῃ τοιαῦτα, φθονοῦντος μᾶλλον ἔστι καὶ βασκαίνοντος. Μὴ δὴ τοῦτο ἐννόει, ὅτι οὐκέτι ^η ἀναστρέψει εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ἀπελεύσῃ μικρὸν ὕστερον πρὸς αὐτόν. Μὴ τοῦτο λογίζου, ὅτι οὐκέτι ἐπανέρχεται ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ^ι αὐτὰ ταῦτα τὰ ὀρώμενα μένει τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μετασχηματίζεται. Καὶ γὰρ καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ θάλαττα καὶ πάντα μεθαρμύζεται, καὶ τότε ^κ ἀπολήψῃ σου τὸ παιδίον μετὰ πλείονος δόξης. Καὶ εἰ μὲν ἀμαρτωλὸς ἀπῆλθεν, ἔσθῃ τὰ τῆς κακίας· οὐδὲ (215)
 γὰρ ἂν, εἰ μεταβαλλόμενον ὁ θεὸς ἤδει, προανήρπασεν ἂν τῆς μετανοίας· εἰ δὲ δίκαιος ὢν κατέλυσεν, ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ
 C ἀγαθὰ κέκτηται. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστι φιλοστοργίας σου τὰ δάκρυα, ἀλλὰ πάθους ἀλογίστου. Ἐπεὶ εἰ τὸν ἀπελθόντα ἐφίλεις, χαίρειν ἔδει καὶ εὐφραίνεσθαι, ὅτι τῶν παρόντων ἀπηλλάγη κυμάτων. Τί γὰρ τὸ πλεόν; εἶπέ μοι· τί δὲ τὸ ξένον καὶ καινόν; οὐχὶ τὰ αὐτὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὀρώμεν ἀνακυκλούμενα; Ἡμέρα καὶ νύξ, νύξ καὶ ἡμέρα· χειμὼν καὶ θέρος, θέρος καὶ χειμὼν, καὶ πλεόν οὐδέν. Καὶ ταῦτα μὲν αἰεὶ τὰ αὐτά· τὰ δὲ κακὰ ξένα καὶ καινότερα. Ταῦτα οὖν αὐτὸν ^ι ἀντλεῖν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐβούλον, καὶ μένειν ἐνταῦθα, καὶ νοσεῖν, καὶ πενθεῖν, καὶ δεδοικέναι,

^ε τῶν om. A. B. F. ^ε τοὺς Ἕλληνας Edd. ^ε ἐκείνου] αὐτοῦ Edd. ^η ἐπαναστρέψει Edd. ^ι αὐτὰ om. A. B. D. E. ταῦτα om. F. οὐδὲ ταῦτα ὀρώμενα pr. C. ^κ ἀπολήψῃ] ταῦτα ἀπολήψεται Mor. Ben. contra codd. et Verss. ^ι ἀντλεῖν] Sic A. E. Ge. Arm. ceteri ὀρᾶν.

καὶ τρέμειν, καὶ τὰ μὲν ὑπομένειν τῶν δεινῶν, τὰ δὲ μή-
 ποτε ὑπομείνη φοβεῖσθαι; Οὐδὲ γὰρ ἐκείνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, D
 ὅτι τὸ μακρὸν τοῦτο ^m πλέοντα πέλαγος, δυνατὸν ἦν ἀθυ-
 μίας καὶ φροντίδων καὶ τῶν ἄλλων ἀπηλλάχθαι τῶν τοιούτων.
 Μετὰ δὲ τούτων κάκεινο λογίζου, ὅτι οὐκ ἀθάνατον ἔτεκες·
 καὶ ὅτι εἰ μὴ νῦν ἐτελεύτησε, μικρὸν ὕστερον ἂν τοῦτο
 ὑπέμεινεν. Ἄλλ' οὐκ ἐνεπλήσθης αὐτοῦ; Ἄλλὰ ἀπολαύση
 πάντως ἐκεῖ. Ἄλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐπιθυμεῖς ὁρᾶν; Καὶ τί
 τὸ κωλύν; Ἐξεστί γὰρ καὶ ἐνταῦθα, εἰ μὴ ῥῆψης· ἡ γὰρ
 ἐλπίς τῶν μελλόντων ὥσπερ φανερωτέρα. Σὺ δὲ, εἰ μὲν
 ἐν βασιλείοις ἦν, οὐκ ἂν ποτε αὐτὸν ⁿ ἐπέζητησας ἴδεις, E
 ἀκούουσα εὐδοκιμοῦντα· πρὸς δὲ τὰ πολλῶ βελτίῳ ὁρῶσα
 ἀποδεδημηκότα, ὑπὲρ ὀλίγου χρόνου μικροψυχεῖς, καὶ ταῦτα
 ἔχουσα ἀντ' ἐκείνου τὸν συνοικοῦντα; Ἄλλ' οὐκ ἔχεις ἄνδρα;
 Ἄλλ' ἔχεις παραμυθίαν, τὸν πατέρα τῶν ὀρφανῶν καὶ κρι-
 τὴν τῶν χρηρῶν. Ἄκουσον καὶ Παύλου ταύτην μακαρίζοντος
 τὴν χηρείαν, καὶ λέγοντος· ¹⁷ “ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμο- 364
 νωμένη ἤλπισεν ἐπὶ κύριον.” Καὶ γὰρ εὐδοκιμωτέρα ἢ τοιαύτη
 φανέται, πλείονα ἐπιδεικνυμένη τὴν ὑπομονήν. Μὴ τοίνυν
 θρῆναι ὑπὲρ οὗ στεφανοῦσαι, ὑπὲρ οὗ μισθὸν ὁ ἀπαιτεῖς. Καὶ
 γὰρ ἀπέδωκας τὴν παρακαταθήκην, εἰ ὅπερ ἐνεπιστεύθης
 παρέστησας. Μηκέτι φρόντιζε λοιπὸν, ἐν ^p ἀσύνῳ τὸ κτῆμα
 ἀποθεμένη θησαυρῷ. Εἰ δὲ καὶ μάθοις, τίς μὲν ὁ παρὼν
 βίος, τίς δὲ ἡ μέλλουσα ζωὴ, καὶ ὅτι οὗτος μὲν ἀράχνη
 καὶ σκιά, τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα ἀκίνητα καὶ ἀθάνατα, οὐ δεήσει
 λοιπὸν ἐτέρων λόγων. Νῦν μὲν γὰρ ἀπάσης τὸ παιδίον
 ἀπήλλακται μεταβολῆς· ἐνταῦθα δὲ ὢν, ἴσως μὲν χρηστός, B
 ἴσως δὲ οὐ τοιοῦτος ἔμενεν ἄν. ³ Ἡ οὐχ ὁρᾷς, ὅσοι τοὺς ἐαν-
 τῶν ἀποκηρύττουσι παῖδας; ὅσοι τῶν ἀποκηρυττομένων χεί-
 ρους ὄντας ἀναγκάζονται οἴκοι κατέχειν; ⁴ Ταῦτα πάντα
 λογιζόμενοι φιλοσοφῶμεν· οὕτω γὰρ καὶ τῷ τετελευτηκότι
 χαριούμεθα, καὶ παρὰ ἀνθρώπων πολλῶν ἀπολαυσόμεθα τῶν
 ἐπαίνων, καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ τοὺς μεγάλους τῆς ὑπομονῆς
 ἀποληψόμεθα μισθοὺς, καὶ τῶν αἰώνιων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν·

¹⁷ 1 Tim. v. 5.

^m διαπλέοντα Edd.   ⁿ ἐπεθύμησας F. ἐζήτησας Edd.   ^o ἀπαι-
 τῇ F.   ^p ἀληστεύτῃ Edd.   ⁴ Ταῦτ' οὖν ἅπαντα Edd.

[†] ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΒ.

C ¹ Καὶ παράγοντι ἐκείθεν τῷ Ἰησοῦ ^a ἠκολούθησαν δύο τυφλοὶ κράζοντες, καὶ λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαυὶδ.
^b Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοὶ, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Λέγουσιν αὐτῷ· ναὶ, κύριε. Τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. Καὶ ἀνεψύχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί.
D

Τι δὴποτε παρέλκει αὐτοὺς κράζοντας; Πάλιν ἐνταῦθα (216) παιδεύων ἡμᾶς τὴν παρὰ τῶν πολλῶν διωθεῖσθαι δόξαν. Ἐπειδὴ γὰρ πλησίον ἦν ἡ οἰκία, ἄγει αὐτοὺς ἐκεῖ κατ' ἰδίαν θεραπεύσων. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν καὶ παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν. Οὐ μικρὰ δὲ αὕτη τῶν Ἰουδαίων κατηγορία, ὅταν οὗτοι μὲν, τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῖς ἐκκεκομμένων, ἐξ ἀκοῆς μόνης τὴν πίστιν δέχωνται· ἐκεῖνοι δὲ θεωροῦντες τὰ θαύματα, καὶ τὴν ὄψιν μαρτυροῦσαν τοῖς γινομένοις ἔχοντες, Εὐάναντία πάντα ποιῶσιν. Ὅρα δὲ αὐτῶν καὶ τὴν προθυμίαν, καὶ ἀπὸ τῆς κραυγῆς, καὶ ἅπ' αὐτῆς τῆς ἐντεύξεως. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς προσῆλθον, ἀλλὰ ^a μεγάλα βοῶντες, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ ^c ἔλεον προβαλλόμενοι. Υἱὸν δὲ Δαυὶδ ἐκάλουν, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τιμῆς ἐδόκει εἶναι. Πολλαχοῦ γοῦν καὶ οἱ προφήται τοὺς βασιλέας, οὓς ἐβούλοντο τιμᾶν

¹ Cap. IX. v. 27-30.

[†] Clausula ὧν . . . ἐπιτυχεῖν deest in A. B. D. F. HOM. XXXII.

^a ἠκολούθησαν] + αὐτῷ A. 2 Mosqq. ^b Ἐλθόντι δὲ αὐτῷ et p. p. οἱ δύο τυφλοὶ Edd. ^c ἀπ' αὐτῆς τῆς] ἀπὸ τῆς B. F. ^d μεγάλα] μέγα C. D. F. καὶ μέγα B. ^e ἔλεον] Sic codd. et Ge. τὸ ἐλέησον Edd.

καὶ μεγάλους ἀποφαίνειν, οὕτως ἐκάλουν. Καὶ ἀγαγὼν αὐ- 365
 τοὺς ^f εἰς τὴν οἰκίαν, δευτέραν ἐρώτησιν προσάγει. Πο-
 λαχοῦ γὰρ ^g ἐσπούδακεν ἱκετενόμενος ἰᾶσθαι, ἵνα μὴ τις
 νομίση διὰ φιλοτιμίαν αὐτὸν τοῖς θαύμασι τούτοις ἐπιπηδᾶν
 καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ^h ἵνα δείξῃ, ὅτι καὶ ἄξιοι ἦσαν
 θεραπείας· καὶ ἵνα μὴ τις λέγῃ, ὅτι εἰ ⁱ ἐλέω μόνον ἔσωζε,
 πάντας σώζεσθαι ἔδει. Ἐχει γάρ τινα καὶ ἡ φιλανθρωπία
 λόγον, τὸν ἀπὸ τῆς πίστεως τῶν σωζομένων. Οὐ διὰ ταῦτα
 δὲ μόνον τὴν πίστιν αὐτοὺς ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶπον
^k υἱὸν Δαυὶδ, ἀνάγων αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον, καὶ παι-
 δεύων, ἃ χρὴ, περὶ αὐτοῦ φαντάζεσθαι, φησί· “πιστεύετε
 ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;” Οὐκ εἶπεν, ὅτι πιστεύετε ὅτι B
 δύναμαι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, ^l ὅτι δύναμαι εὗξασθαι·
 ἀλλ', ὅτι ἐγὼ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι. Τί οὖν ἐκεῖνοι; Ναί,
 κύριε. Οὐκέτι Δαυὶδ υἱὸν αὐτὸν καλοῦσιν, ἀλλ' ὑψηλότε-
 ρον ἀνίπτανται, καὶ τὴν δεσποτείαν ὁμολογοῦσι. Καὶ τότε
 λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐπιτίθησι τὴν χεῖρα, λέγων· “κατὰ τὴν
 πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.” Ποιεῖ δὲ τοῦτο, τὴν πίστιν
 αὐτῶν ῥωννύς, καὶ δεικνύς μεριστὰς ὄντας τοῦ κατορθώματος,
 καὶ μαρτυρῶν ὅτι οὐ κολακείας τὰ ῥήματα ἦν. Οὐδὲ γὰρ
 εἶπεν, ἀνοιχθήτωσαν ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί· ἀλλὰ, “κατὰ τὴν C
 πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν” ὃ πολλοῖς τῶν προσελθόντων
 λέγει, πρὸ τῆς τῶν σωμάτων ἰατρείας τὴν ἐν τῇ ψυχῇ
 πίστιν προανακηρῦξαι σπεύδων, ὥστε καὶ ἐκείνους εὐδοκιμω-
 τέρους ποιῆσαι, καὶ ἐτέρους σπουδαιοτέρους κατασκευάσαι.
 Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ^m παραλυτικοῦ· καὶ γὰρ πρὸ τοῦ σφίγγει
 τὸ σῶμα, τὴν ψυχὴν ⁿ κειμένην ἀνίστησι, λέγων· “θάρσει,
 τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι” καὶ τὸ κοράσιον δὲ
 ἀναστήσας κατέσχε, καὶ διὰ τῆς τραπέζης ἐδίδαξεν αὐτὴν
 τὸν εὐεργέτην· καὶ ἐπὶ τοῦ ἑκατοντάρχου δὲ ὁμοίως ἐποίησε,
 τῇ πίστει τὸ πᾶν ἐπιτρέψας· καὶ τοὺς μαθητὰς δὲ ἀπαλ-
 λάττων τοῦ χειμῶνος τῆς θαλάσσης, ^o τῆς ὀλιγοπιστίας D
 πρῶτον ἀπήλλαττεν. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· ἡδεῖ ^p μὲν καὶ
 πρὸ τῆς ἐκείνων φωνῆς αὐτὸς τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας·

^f εἰς τὴν οἰκίαν om. B. F. ^g ἐσπούδαζεν Edd. ^h ἵνα] + καὶ E.
 p. p. ὅτι δὴ ἄξιοι idem. ⁱ ἐλεῶν Edd. ^k υἱέ Edd. ^l ὅτι] ἢ
 ὅτι A. et sic tacite ed. Ben. ὅτι οὐ δύναμαι hic et paulo ante E.
^m παραλυτικοῦ] + ποιεῖ E. ⁿ κειμένην om. B. F. ἀνίστησι κειμένην
 Edd. ^o τῆς] καὶ τῆς A. τῆς om. B. C. D. F. ^p μὲν] + γὰρ E.

ἵνα δὲ καὶ ἑτέροισι εἰς τὸν αὐτὸν ζῆλον ἀγάγῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις καταδήλους αὐτοὺς ποιῇ, διὰ τοῦ τέλους τῆς ἰατρείας τὴν κρυπτομένην αὐτῶν πίστιν ἀνακηρύττων. Εἵτα μετὰ τὴν ἰατρείαν κελεύει μηδενὶ εἰπεῖν· καὶ οὐχ ἁπλῶς κελεύει, ¹ ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. ² “Ἐνεβριμήσατο γὰρ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, φησὶ, λέγων· ὁράτε, μηδεὶς γινωσκέτω. Οἱ δὲ ἐξεληθόντες, διεφθίμisan αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.”

Ε Οὐ μὴν ἠνέσχοντο ἐκεῖνοι, ἀλλ’ ἐγένοντο κήρυκες καὶ εὐαγγελισταί· καὶ κελευόμενοι κρύπτειν τὸ γεγεννημένον, οὐκ ἠνέσχοντο. Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ φαίνεται λέγων· ³ “Ἄπελθε, καὶ διηγοῦ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.” οὐκ ἔστιν ἐναντίον ἐκεῖνο τούτῳ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμβαῖνον. Παιδεύει γὰρ ἡμᾶς αὐτοὺς μὲν περὶ ἑαυτῶν μηδὲν λέγειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλομένους ἡμᾶς ἐγκωμιάζειν κωλύειν· εἰ δὲ εἰς τὸν θεὸν ἡ δόξα ἀνα-
366 φέροισιτο, μὴ μόνον ¹ μὴ κωλύειν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτάττειν τοῦτο ποιεῖν.

⁴ “⁵ Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, φησὶν, ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφόν, δαιμονιζόμενον.” Οὐ γὰρ τῆς φύσεως ἦν (21) τὸ πάθος, ἀλλὰ τοῦ δαίμονος ἡ ἐπιβουλὴ· διὸ καὶ ἑτέρων δεῖται τῶν προσαγόντων. Οὐδὲ γὰρ δι’ ἑαυτοῦ παρακαλέσαι ἠδύνατο, ἄφωνος ὢν, οὐδὲ ἑτέροισι ἰκετεῦσαι, τοῦ δαίμονος δῆσαντος τὴν γλῶτταν, καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τῆς γλώττης πεδήσαντος. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπαιτεῖ πίστιν αὐτὸν, ἀλλ’ εὐθέως διορθοῦται τὸ νόσημα. ⁵ “Ἐκβληθέντος γὰρ τοῦ ¹ δαίμονος, φησὶν, ἐλάλησεν ὁ κωφός. Οἱ δὲ ὄχλοι ἐθαύμασαν, λέγοντες· οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραὴλ.” “Ὁ δὲ μάλιστα ἠνία τοὺς Φαρισαίους, ὅτι πάντων αὐτὸν προτίθησαν, οὐ τῶν τότε ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πώποτε ¹ γενομένων· προτίθησαν δὲ, οὐχ ὅτι ἐθεράπευεν, ἀλλ’ ὅτι ῥαδίως, καὶ ταχέως, καὶ ἄπειρα νοσήματα, καὶ ἀνιάτως ἔχοντα. Καὶ ὁ μὲν δῆμος οὕτως· οἱ Φαρισαῖοι δὲ τούναντίον ¹ ἅπαν. Οὐ γὰρ μόνον διαβάλλουσι τὰ γεγεννημένα, ἀλλὰ καὶ ἐναντία λέγοντες ἑαυτοῖς οὐκ αἰσχύνονται. Τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία.

² v. 30, 31.³ Mar. v. 19.⁴ v. 32.⁵ v. 33.

¹ ἀλλὰ] + καὶ Edd. ² μὴ] οὐ F. μὴ om. B. ³ Αὐτῶν . . . ἰδοῦ] Τούτων ἀπελθόντων Edd. ⁴ δαιμονίου A. F. Ep. cum 4 Mosqq. Mox ἐθαύμαζον Edd. ⁵ γεγεννημένων et p. p. ἐθεράπευεν Edd. ⁶ ἅπαν deest in meis; sed tuetur Ep.

Τί γάρ φασιν; ⁶ “Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια” οὐ τί γένοιτ’ ἂν ἀνοητότερον; Μάλιστα μὲν γάρ, ὃ καὶ προῖόν φησιν, ἀμήχανον δαίμονα ἐκβάλλειν δαίμονα· τὰ γὰρ ἑαυτοῦ συγκροτεῖν εἶωθεν, ^{*} οὐ καταλύειν ἐκεῖνος. Αὐτὸς δὲ οὐχὶ δαίμονας ἐξέβαλε μόνον, ἀλλὰ καὶ λεπρούς ἐκάθηρε, καὶ νεκρούς ἤγειρε, καὶ θάλατταν ἐχαλίνου, καὶ ἁμαρτήματα ἔλυσεν, καὶ βασιλείαν ἐκήρυττε, καὶ τῷ πατρὶ προσῆγεν· ἄπερ οὐτ’ ἂν ἔλοιτό ποτε δαίμων, οὐτ’ ἂν δυνηθεῖν ποτὲ ἐργάσασθαι. Οἱ γὰρ δαίμονες εἰδώλοις προσάγουσι, καὶ θεοῦ ἀπάγουσι, καὶ τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἀπιστεῖν πείθουσιν. Ὁ δαίμων ὑβριζόμενος οὐκ εὐεργετεῖ, ὅπου γε καὶ μὴ ὑβριζόμενος βλάπτει τοὺς θεραπεύοντας αὐτὸν καὶ τιμῶντας. Αὐτὸς δὲ τούναντίον ποιεῖ· μετὰ γὰρ τὰς ὑβρεῖς **D** ταύτας καὶ τὰς λοιδορίας, ⁷ “περιῆγε, φησί, τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πάσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.” Καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς οὐκ ἐκόλασεν ἀναισθητοῦντας, ἀλλ’ οὐδὲ ἀπλῶς ἐπετίμησεν· ὁμοῦ τε τὴν πραότητα ἐπιδεικνύμενος, καὶ ^γ ταύτῃ τὴν κακηγορίαν ἐλέγχων· ὁμοῦ τε βουλόμενος διὰ τῶν ἐξῆς σημείων πλείονα παρασχεῖν τὴν ἀπόδειξιν, καὶ τότε καὶ τὸν ἀπὸ τῶν λόγων ἐλεγchon ^z ἐπαγαγεῖν. Περιῆγε τοίνυν καὶ ἐν πόλεσι, καὶ ἐν χώραις, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν· παιδεύων ἡμᾶς οὕτως ἀμείβεσθαι τοὺς κακηγόρους, οὐ κακηγορίαις ἐτέραις, **E** ἀλλ’ εὐεργεσίαις μερίζουσιν. Εἰ γὰρ μὴ δι’ ἀνθρώπους, ἀλλὰ διὰ τὸν θεὸν εὐεργετεῖς τοὺς ὁμοδούλους, ὅσα ἂν ποιῶσι, μὴ ἀποστής εὐεργετῶν, ἵνα μεῖζων ὁ μισθὸς ἦ· ὡς ὃ γε μετὰ τὴν κακηγορίαν ἀφιστάμενος τῆς εὐεργεσίας, δείκνυσιν ὅτι διὰ τὸν ἐκείνων ἐπαινον, ἀλλ’ οὐ διὰ τὸν θεόν, τῆς τοιαύτης ἐπιλαμβάνεται ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς παιδεύων ἡμᾶς, ὅτι ἐξ ἀγαθότητος μόνης ἐπὶ τοῦτο ^a ἦει, οὐ μόνον οὐκ ἀνέμενε **367** πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν τοὺς κάμνοντας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρὸς ἐκεῖνους ἠπείγετο, δύο τὰ μέγιστα αὐτοῖς κομίζων ἀγαθὰ· ἐν

⁶ v. 34.⁷ v. 35.

^{*} Sic Ep. et codd. οὐκ ἀναλύειν Edd. ^γ ταύτην C. F. p. p. κατηγορίαν codices cum Arm. et hac ratione illorum maledicentiam redarguens Ge. ^z ἐπάγειν Edd. ^a ἦει] εἶη B. D. et pr. C. ceteri ἦκει.

μὲν, τῆς βασιλείας τὸ εὐαγγέλιον· ἕτερον δὲ, τὴν πάντων τῶν νοσημάτων διόρθωσιν. Καὶ οὐδὲ πόλιν παρεώρα, ^b οὐ κώμην παρέτρεχεν, ἀλλὰ πάντα ἐπῆει τόπον. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἵσταται, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν πρόνοιαν ἐπιδείκνυται. ^c “Ἰδὼν γάρ, φησί, τοὺς ὄχλους, ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν, B ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι καὶ ἐρρίμμενοι, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς ^c αὐτοῦ· ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. Δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ^d ὅπως ἐκβάλλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.” Ὅρα πάλιν τὸ ἀκενόδοξον. ^e “Ἰνα μὴ ἅπαντας πρὸς ἑαυτὸν ἐπισύρῃται, ἐκπέμπει τοὺς μαθητάς. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ’ ἵνα αὐτοὺς καὶ παιδεύσῃ, καθάπερ ἓν τι παλαιστρα τῇ Παλαιστίνῃ μελετήσαντας, οὕτω πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς οἰκουμένης ἀποδύσασθαι. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ μείζονα τὰ γυμνάσια τῶν ἀγώνων τίθησι, ^f ὅσον εἰς τὴν αὐτῶν ἦκεν ἀρετὴν, C ἵνα εὐκοπώτερον τῶν μετὰ ταῦτα ἀγώνων ἄψωνται, καθάπερ (218) τινὰς νεοσσοὺς ἀπαλοὺς πρὸς τὸ πτῆναι προάγων ἦδη. Καὶ τέως αὐτοὺς ἰατροὺς σωμάτων ποιεῖ, ὕστερον ταμιευόμενος τὴν τῆς ψυχῆς διόρθωσιν τὴν προηγουμένην. Καὶ σκόπει πῶς εὐκόλον τὸ πρᾶγμα δείκνυσι καὶ ἀναγκαῖον. Τί γάρ φησιν; “Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.” Οὐ γὰρ ἐπὶ τὸν σπόρον ὑμᾶς, φησὶν, ἀλλ’ ἐπὶ τὸν ἀμητὸν πέμπω. Ὅπερ ἐν τῷ Ἰωάννῃ ἔλεγεν· ^g “ἄλλοι κεκοπιᾶσιν, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.” Ταῦτα δὲ ἔλεγε, καὶ τὸ φρόνημα αὐτῶν καταστέλλων, καὶ θαρρύνει παρασκευάζων, καὶ δεικνὺς ὅτι ὁ μείζων προέλαβε πόνος. Θεά δὲ καὶ ἐν- D ταῦθα ἀπὸ φιλανθρωπίας ἀρχόμενον, οὐκ ἐξ ἀμοιβῆς τινος. “Ἐσπλαγχνίσθη γάρ, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι καὶ ἐρρίμμενοι, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.” Αὕτη τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων ἡ κατηγορία, ὅτι ποιμένες ὄντες τὰ τῶν λύκων ἐπεδείκνυντο. Οὐ γὰρ μόνον οὐ ^h διώρθουν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ ἐλυμαίνοντο αὐτῶν τὴν προκοπὴν. Ἐκείνων γοῦν θανα- μαζόντων, καὶ λεγόντων, “οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραὴλ” οὗτοι τὰ ἐναντία ἔλεγον, ὅτι “ἐν τῷ ἀρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.” Ἀλλὰ τίνας ἐργάτας ἐν-

^b v. 36-38.^c Joan. iv. 38.^b οὐδὲ Edd.^c αὐτοῦ deest in Edd.^d ὅπως] ἵνα Edd.^e Ἰνα] + γάρ E.^f ὅσον] καὶ ὅσον E.^g διωρθοῦντο Edd.

ταῦθά φησι; Τους δώδεκα μαθητάς. Τί οὖν; εἰπὼν, “οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι,” προσέθηκεν αὐτοῖς; Οὐδαμῶς· ἀλλ’ αὐτοὺς ἔπεμψε. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἔλεγε, “δεήθητε τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ἵνα ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ,” καὶ οὐδένα αὐτοῖς προσέθηκεν; “Οτι καὶ δώδεκα ὄντας πολλοὺς ἐποίησε λοιπὸν, οὐχὶ τῷ ἀριθμῷ προσθεῖς, ἀλλὰ δύναμιν χαρισάμενος. Εἶτα δεικνὺς ἡλίκον τὸ δῶρόν ἐστι, φησί, “^h δεήθητε τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ” καὶ λανθανόντως ἑαυτὸν ἐμφαίνει τὸν τὸ κύρος ἔχοντα. Εἰπὼν γάρ, “δεήθητε τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ,” οὐδὲν δεθέντων αὐτῶν, οὐδὲ εὐξαμέ- 368 νων, αὐτὸς αὐτοὺς εὐθέως χειροτονεῖ, ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς καὶ τῶν Ἰωάννου ῥημάτων, καὶ τῆς ἁλῶ, καὶ τοῦ ⁱ λικμῶντος, καὶ τοῦ ἀχύρου, καὶ τοῦ σίτου. “Ὅθεν δῆλον, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ γεωργός, αὐτὸς ὁ τοῦ θερισμοῦ κύριος, αὐτὸς ὁ τῶν προφητῶν δεσπότης. Εἰ γὰρ θερίζειν ἔπεμψε, δῆλον ὅτι οὐ τὰ ἀλλότρια, ἀλλ’ ἅ διὰ τῶν προφητῶν ἔσπειρεν. Οὐ ταύτῃ δὲ αὐτοὺς μόνον ^k παρεθάρρυνε, τῷ θερισμὸν καλέσαι τὴν αὐτῶν διακονίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ποιῆσαι δυνατοὺς πρὸς τὴν διακονίαν. ¹⁰ “Καὶ προσκαλεσάμενος, φησί, τοὺς δώδεκα μαθητάς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρ- B των, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.” Καίτοι οὐπω ἦν πνεῦμα δεδομένον· ¹¹ “οὐπω γὰρ ἦν, φησί, ¹ πνεῦμα, ἐπειδὴ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.” Πῶς οὖν ^m ἐξέβαλλον τὰ πνεύματα; Ἀπὸ τῆς ἐπιταγῆς τῆς αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας. Σκόπει δέ μοι καὶ τὸ εὐκαιρον τῆς ἀποστολῆς. Οὐ γὰρ ἐκ προοιμίων αὐτοὺς ἔπεμψεν, ἀλλ’ ὅτε ἱκανῶς τῆς ἀκολουθήσεως ἦσαν ἀπολελανκότες, ⁿ καὶ εἶδον καὶ νεκρὸν ἐγερθέντα, καὶ θάλατταν ἐπιτιμηθεῖσαν, καὶ δαίμονας ἐλαθέντας, καὶ παραλυτικὸν ^o σφιγέντα, καὶ ἁμαρτήματα λυθέντα, καὶ λεπρὸν καθαρθέντα, καὶ ἀρκοῦσαν αὐτοῦ C τῆς δυνάμεως ἔλαβον ἀπόδειξιν, καὶ δι’ ἔργων καὶ διὰ λόγων, ^p τότε αὐτοὺς ἐκπέμπει· καὶ οὐκ εἰς ἐπικίνδυνα πράγματα·

¹⁰ Cap. x. v. 1.¹¹ Joan. vii. 39.

^h δεήθητε] + οὖν Edd. ⁱ λικμῶντος] Sic A. C. E. et corr. D. quibuscum consentit Arm. Vulgo λικμῶνος (ventilabri Ge.) quae vox nulla est. ^k παρεθάρρυνεν ἐν τῷ codices praeter E. ¹ πνεῦμα] + ἅγιον Edd. ἐπειδὴ] ὅτι Edd. ^m Sic A. E. F. Euth. ceteri ἐξέβαλον. ⁿ καὶ] ὅτε E. καὶ ante νεκρὸν om. C. E. ^o σφιγ- γέντα F. ^p τότε] + καὶ Edd.

οὐδείς γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ τέως κίνδυνος ἦν, ἀλλὰ πρὸς κακηγορίας ἔδει ἴσασθαι μόνον. Πλὴν καὶ τοῦτο αὐτοῖς προλέγει, τὸ περὶ τῶν κινδύνων, προπαρασκευάζων αὐτοὺς καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ, καὶ ἐναγωνίους ποιῶν τῇ συνεχεῖ περὶ τούτων προρρήσει.

Εἶτα, ἐπειδὴ δύο συζυγίας εἶπεν ἡμῖν ἀποστόλων, τὴν Πέτρου καὶ Ἰωάννου, καὶ μετ' ¹ ἐκείνας τὸν Ματθαῖον ἔδειξε κληθέντα, περὶ δὲ τῆς τῶν ἄλλων ἀποστόλων κλήσεώς τε καὶ προσηγορίας οὐδὲν ἡμῖν διελέχθη, ἐνταῦθα ἀναγκαίως
 D τὸν κατάλογον αὐτῶν καὶ τὸν ἀριθμὸν τίθησι, καὶ τὰ ὀνόματα δῆλα ποιεῖ, λέγων οὕτως· ¹² “¹ τῶν δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα· πρῶτος, Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος.” Καὶ γὰρ ἕτερος Σίμων ἦν, ² ὁ Κανανίτης· καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, καὶ Ἰούδας ὁ Ἰακώβου· καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου. Ὁ μὲν οὖν Μάρκος καὶ κατὰ ³ τὴν ἀξίαν αὐτοὺς τίθησι· μετὰ γὰρ τοὺς δύο (219) κορυφαίους τότε τὸν Ἀνδρέαν ἀριθμεῖ· οὗτος δὲ οὐχ οὕτως, ⁴ ἀλλ' ἀδιαφόρως, μᾶλλον δὲ καὶ Θωμᾶν τὸν πολὺν καταδεέστερον ⁵ ἐαυτοῦ προτίθησιν. Ἄλλ' ἴδωμεν αὐτῶν ἄνωθεν
 E τὸν κατάλογον. “Πρῶτος, Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ.” Οὐ μικρὸν καὶ ⁶ τοῦτο ἐγκώμιον· τὸν μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, τὸν δὲ ἀπὸ τῆς ⁷ εὐγενείας τῆς κατὰ τὸν τρόπον ὠνόμασεν. ¹³ “Εἶτα Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ.” Ὅρας πῶς οὐ κατὰ τὴν ἀξίαν τίθησιν; Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ ὁ Ἰωάννης οὐχὶ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μείζων εἶναι. Εἶτα εἰπὼν, “Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος,” ἐπήγαγε· “Θωμᾶς,
 369 καὶ Ματθαῖος ὁ τελώνης.” Ἄλλ' οὐχ ὁ Λουκᾶς οὕτως· ἀλλ' ἀντιστρόφως, καὶ προτίθησιν αὐτὸν τοῦ Θωμᾶ. Εἶτα Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου. Ἦν γὰρ, ὡς ἔφθην εἰπὼν, καὶ ὁ τοῦ Ζεβεδαίου. Εἶτα εἰπὼν Λεββαῖον ⁸ τὸν ἐπικληθέντα

¹² v. 2.¹³ v. 3.¹ ἐκείνους A.² τῶν] + δὲ A. F.³ ὁ λεγόμενος Καν. Edd.⁴ τὴν deest in Edd.⁵ ἀλλ' ἀδιαφ.] Sic pr. A. et corr. B. pro vulgato ἀλλὰ διαφόρως.⁶ παραπέσον Theoph.⁷ ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ τὸ De scriptura codd. E. F. anceps iudicium est.⁸ Codices αὐτοῦ.⁹ τοῦτο] + τὸ Edd.¹⁰ συγγενείας Mor. Arm.¹¹ ὠνόμασεν] Sic codd. et Verss. Edebatur ἐπῆρσεν.¹² τὸν καὶ Θεοδ.

Edd.

Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν ζηλωτὴν, ὃν καὶ Κανανίτην καλεῖ, ἐπὶ τὸν προδότην ἔρχεται· καὶ οὐχ ὡς ἐχθρὸς τις καὶ πολέμιος, ἀλλ' ὡς ἱστορίαν γράφων οὕτω διηγῆσατο. Οὐκ εἶπεν, ὁ μιὰρὸς καὶ παμμίαρος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτὸν ἐκάλεσεν, ¹⁴ “Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης.” Ἦν γὰρ καὶ ἕτερος Ἰούδας ὁ Λεββαῖος, ^a ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, ὃν Ἰακώβου φησὶν ὁ Λουκᾶς εἶναι λέγων, “Ἰούδας Ἰακώβου.” Ἀπὸ τούτου τοίνυν διαιρῶν αὐτὸν, φησὶν· “Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, ὁ καὶ παραδὸς αὐτόν.” Καὶ οὐκ αἰσχύνεται λέγων, “ὁ ^B καὶ παραδὸς αὐτόν.” Οὕτως οὐδὲν οὐδέποτε οὐδὲ τῶν δοκούντων ἐπονειδίστων εἶναι ἀπέκρυπτον. Πρῶτος δὲ πάντων καὶ κορυφαῖος, ὁ ἀγράμματος, ^c ὁ ἰδιώτης. Ἀλλ' ἴδωμεν ποῦ καὶ πρὸς τίνας αὐτοὺς πέμπει. “Τούτους τοὺς δώδεκα, φησὶν, ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς.” Ποίους τούτους; Τοὺς ^d ἀλιέας, τοὺς τελῶνας· καὶ γὰρ τέσσαρες ἦσαν ἀλιεῖς, καὶ δύο τελῶναι, Ματθαῖος καὶ Ἰακώβος· ὁ δὲ εἰς καὶ προδότης. Καὶ τί πρὸς αὐτούς φησιν; Εὐθέως ^e παραγγέλλει αὐτοῖς λέγων· ¹⁵ “εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθῃτε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπο- ^C λωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.” Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, φησὶν, ἐπειδὴ με ὑβρίζουσι, καὶ δαιμονῶντα καλοῦσιν, ὅτι μισῶ αὐτοὺς καὶ ἀποστρέφομαι. Καὶ γὰρ πρῶτους αὐτοὺς διορθῶσαι ἐσπούδακα, καὶ πάντων ὑμᾶς ἀπάγων τῶν ἄλλων, τούτοις πέμπω διδασκάλους καὶ ἰατρούς. Καὶ οὐ μόνον πρὸ τούτων ἄλλοις καταγγεῖλαι κωλύω, ἀλλ' οὐδὲ ὁδοῦ ἄψασθαι τῆς ἐκεῖ φερούσης ἐπιτρέπω, ^f οὐδὲ εἰς πόλιν τοιαύτην εἰσελθεῖν. (Καὶ γὰρ καὶ οἱ Σαμαρεῖται ἐναντίως πρὸς Ἰουδαίους διάκεινται.) Καίτοιγε ἐνκολώτερα τὰ ἐκείνων ἦν· ^g πολλῶ γὰρ ἐπιτηδειότερον πρὸς τὴν πίστιν εἶχον· τὰ δὲ τούτων χαλεπώτερα. ^D Ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τὰ δυσκολώτερα πέμπει, τὴν κηδεμονίαν τὴν περὶ αὐτοὺς ἐνδεικνύμενος, καὶ τὰ στόματα τῶν Ἰουδαίων ^h ἐμφράττων, καὶ προοδοποιῶν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἀποστόλων, ἵνα μὴ πάλιν ⁱ ἐγκαλῶσιν, ὅτι πρὸς ἀκροβύστους εἰσῆλ-

¹⁴ v. 4.

¹⁵ v. 5, 6.

^a ὁ καὶ ἐπικλ. A. ^b καὶ om. B. F. ^c ὁ] καὶ Edd. ^d ἀλιέας] + τοὺς ἰδιώτας A. Theoph. ^e παραγγείλας B. C. D. F. ^f οὐδὲ] μηδὲ Edd. τοιαύτην] Sic Edd. Σαμαρειτῶν codd. et Verss. ^g πολὺ Edd. ^h ἀποφράττων Edd. ⁱ ἐγκαλοῦντες ὡς Mor. Ben. ἀκρο-
βύστους] + Ἀσσυρίους Edd. refragantibus codd. et Verss.

θον, ^k καὶ δικαίαν δόξωσιν αἰτίαν ἔχειν τοῦ ¹φυγεῖν αὐτοὺς καὶ ἀποστρέφεισθαι. Καὶ πρόβατα αὐτοὺς καλεῖ ἀπολωλότα, οὐκ ^mἀποπηδήσαντα, πανταχόθεν συγγνώμην αὐτοῖς ἐπινοῶν, καὶ ἐφελκόμενος αὐτῶν τὴν γνώμην.

¹⁶ “Πορευόμενοι δέ, φησί, ⁿκηρύξατε λέγοντες, ὅτι ἤγ-
 Ε γικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.” Εἶδες διακονίας μέγεθος; εἶδες ἀποστόλων ἀξίωμα; Οὐδὲν αἰσθητὸν κελεύονται λέγειν, οὐδὲ οἶον οἱ περὶ Μωϋσέα καὶ τοὺς προφῆτας τοὺς ἔμπροσθεν, ἀλλὰ καινὰ τινα καὶ παράδοξα. Οὐ γὰρ τοιαῦτα ἐκήρυττον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ γῆν, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ ἀγαθὰ· οἱ
 370 δὲ βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ τὰ ἐκεῖ ἅπαντα. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον οὗτοι μείζους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὑπακοῆς. Οὐδὲ γὰρ ἀναδύονται, οὐδὲ ὀκνοῦσι, καθάπερ οἱ ^oπαλαιοί· ἀλλὰ (καίτοι κινδύνους καὶ πολέμους καὶ τὰ ἀφόρητα ἀκούοντες (220) κακὰ,) μετὰ πολλῆς δέχονται τῆς πειθοῦς τὰ ἐπιταττόμενα, ἅτε βασιλείας κήρυκες ὄντες. Καὶ τί θαυμαστὸν, φησὶν, εἰ μηδὲν σκυθρωπὸν κηρύττοντες καὶ χαλεπὸν, εὐκόλως ὑπήκουσαν; Τί λέγεις; οὐδὲν χαλεπὸν ἐπετάγησαν; Οὐκ ἀκούεις τῶν δεσμοτηρίων, τῶν ἀπαγωγῶν, τῶν πολέμων τῶν ἐμφυλίων, τοῦ παρὰ πάντων μίσους, ἅπερ ἅπαντα μικρὸν ὕστε-
 B ρον ^pαὐτοὺς ὑποστήσασθαι ἔλεγεν; Ἐτέροις μὲν γὰρ μυρίων ἐσομένους ἀγαθῶν προξένους καὶ κήρυκας ἔπεμπεν· αὐτοὺς δὲ ἀνήκεστα δεινὰ πείσεσθαι ἔλεγε καὶ προανεφάνει. Εἶτα ποιῶν αὐτοὺς ἀξιοπίστους, φησὶν· ¹⁷ “ἀσθενοῦντας θερα-
 πεύετε, λεπροὺς καθαίρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· ὧρεάν ἐλάβετε, ὧρεάν δότε.” “Ορα πῶς τῶν ^qἡθῶν ἐπιμελεῖται, καὶ οὐκ ἔλαττον ἢ τῶν σημείων, δεικνὺς ὅτι τὰ σημεία τούτων χωρὶς οὐδὲν ἐστι. Καὶ γὰρ ^rτὸ φρόνημα αὐτῶν καταστέλλει, λέγων· “ὧρεάν ἐλάβετε, ὧρεάν δότε” καὶ φιλοχρηματίας καθαρεῖν παρασκευάζει. Εἶτα ἵνα μὴ νομισθῇ αὐτῶν εἶναι κατόρθωμα, καὶ ἐπαρθῶσιν ἀπὸ τῶν γινομένων σημείων, φησί· “ὧρεάν ἐλάβετε.” Οὐδὲν χα-

¹⁶ v. 7.

¹⁷ v. 8.

^k καὶ om. F. et pr. B. ¹ φεύγειν Edd. ^m Sic Edd. et Verss. ἀποδημήσαντα E. ceteri ἀποδημήσαντας. Permutantur eadem vv. p. 339 B. ⁿ κηρύττετε (om. λέγοντες) Edd. ^o παλαιοὶ] πολλοὶ A. ἄλλοι Mor. ^p αὐτοῖς ἀπαντήσασθαι Edd. contra codd. et Ge. ^q ἡθῶν] + αὐτῶν Edd. p. p. καὶ deest in codd. praeter E. ^r τὰ φρονήματα E. Mox ὧρεάν δότε om. B. F.

ρίζεσθε τοῖς δεχομένοις ὑμᾶς· οὐ γὰρ μισθοῦ ταῦτα ἐλά- C
 βετε, οὐδὲ πονέσαντες· ἐμὴ γὰρ ἡ χάρις. Οὕτως οὖν καὶ
 ἐκείνοις δότε· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τιμὴν αὐτῶν ἀξίαν εὑρεῖν.
 Εἶτα τὴν ρίζαν τῶν κακῶν εὐθέως ἀνασπῶν, φησί· ¹⁸ “μὴ
 κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας
 ὑμῶν, μὴ πῆραν εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα,
 μηδὲ ῥάβδον.” Οὐκ εἶπε, μὴ λάβητε μεθ’ ἐαυτῶν· ἀλλὰ
 καὶ ἐτέρωθεν ἐξῇ λαβεῖν, ^s φύγε τὸ πονηρὸν νόσημα. Καὶ
 γὰρ πολλὰ διὰ τούτου κατάρθου· ἐν μὲν, ἀνυπόπτους ποιῶν
 τοὺς μαθητάς· δεύτερον δὲ, πάσης αὐτοὺς ἀπαλλάττων φρον-
 τίδος, ὥστε τὴν σχολὴν πᾶσαν τῷ λόγῳ παρέχειν· τρίτον, D
 διδάσκων αὐτοὺς τὴν ἐαυτοῦ δύναμιν. Τοῦτο γοῦν αὐτοῖς
 καὶ λέγει μετὰ ταῦτα· ¹⁹ “μή τινος ὑστερήσατε, ὅτε ἔπεμψα
 ὑμᾶς γυμνοὺς καὶ ἀνυποδέτους;” ^t Οὐκ εὐθέως εἶπε, “μὴ
 κτήσησθε” ἀλλ’ ὅτε εἶπε, “λεπροὺς καθαίρετε, δαιμόνια
 ἐκβάλλετε,” τότε εἶπε, “^v μηδὲν κτήσησθε· δωρεὰν ἐλάβετε,
 δωρεὰν δότε” καὶ τὸ συμφέρον διὰ τῶν πραγμάτων, καὶ
 τὸ πρέπον αὐτοῖς, καὶ τὸ δυνατόν παρεχόμενος. Ἄλλ’ ἴσως
 εἴποι τις ἂν, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα λόγον ἂν ἔχοι· τὸ δὲ ^w μὴ
 πῆραν ἔχειν εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ῥάβδον, μηδὲ
 ὑποδήματα, τίνος ἕνεκεν ἐπέταξεν; Εἰς πᾶσαν αὐτοὺς ἀκρί-
 βειαν ἀσκήσαι βουλόμενος· ἐπεὶ καὶ ἀνωτέρω, οὐδὲ ὑπὲρ E
 τῆς ἐπιούσης ἡμέρας μεριμνᾶν ἐπέτρεψε. Καὶ γὰρ ^x καὶ
 τῇ οἰκουμένη διδασκάλους ἔμελλεν ἀποστέλλειν. Διὰ τοῦτο
 καὶ ἀγγέλους αὐτοὺς ἐξ ἀνθρώπων, ὡς εἰπεῖν, κατασκευάζει,
 πάσης ἀπολύων φροντίδος βιωτικῆς, ὥστε μιᾷ κατέχεσθαι
 φροντίδι μόνῃ, ^y τῇ τῆς διδασκαλίας· μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνης 371
 αὐτοὺς ἀπολύει, λέγων· “μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλή-
 σητε.” Ὡστε ὁ δοκεῖ σφόδρα φορτικὸν εἶναι καὶ ἐπαχθές,
 τοῦτο μάλιστα εὐκόλον αὐτοῖς ἀποφαίνει καὶ ῥάδιον. Οὐδὲν
 γὰρ οὕτως εὐθυμεῖσθαι ποιεῖ, ὡς τὸ φροντίδος ἀπηλλάχθαι
 καὶ μερίμνης· καὶ μάλιστα ὅταν ἐξῇ ταύτης ἀπηλλαγμένους

¹⁸ v. 9, 10.¹⁹ Luc. xxii. 35.

^s φύγετε A. ^t Οὐκ εὐθέως δὲ εἶπε B. Καὶ οὐκ εὐθέως λέγει Edd.
^v μηδὲν] μὴ E. Verba τότε ἐπήγαγε, quae post κτήσησθε vulgo legun-
 tur, jubentibus codd. et Ge. delevi. ^w μὴ] μηδὲ B. D. F. p. p. μὴ
 ῥάβδον Edd. Haec vv. desunt in F. ^x καὶ deest in Edd. ^y τῇ
 om. A. B. Mor. p. p. λαλήσητε E.

μηδενὸς ἐλαττοῦσθαι, τοῦ θεοῦ παρόντος, καὶ ἀντὶ πάντων αὐτοῖς γινομένου. Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσι, πόθεν οὖν τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ἀπολαύσομεν; οὐ λέγει αὐτοῖς, ὅτι ἠκούσατε ὅτι εἶπον ὑμῖν ἔμπροσθεν· “ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ (οὐπω γὰρ ἦσαν δυνατοὶ τὸ ἐπίταγμα τοῦτο² διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξασθαι) ἀλλὰ τὸ πολὺ τούτου καταδεέστερον B ἐπήγαγε, λέγων· “ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστὶ” δηλῶν ὅτι παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοὺς τρέφεσθαι³ ἔδει· ἵνα μήτε αὐτοὶ μέγα φρονῶσι κατὰ τῶν μαθητευομένων, ὡς πάντα παρέχοντες, καὶ μηδὲν λαμβάνοντες παρ’ αὐτῶν· μήτε ἐκεῖνοι πάλιν ἀπορράγῳσιν ὑπερορώμενοι παρὰ τούτων. Εἶτα, ἵνα μὴ λέγωσι· προσαιτοῦντας οὖν ἡμᾶς κελεύεις ζῆν; καὶ αἰσχύνονται τοῦτο· δείκνυσιν τὸ πρᾶγμα ὀφειλῆν ὄν, ἐργάτας τε αὐτοὺς καλῶν, καὶ τὸ διδόμενον μισθὸν ὀνομάζων. Mὴ C γὰρ ἐπειδὴ ἐν λόγοις ἡ ἐργασία, φησί, νομίσητε μικρὰν εἶναι τὴν εὐεργεσίαν τὴν παρ’ ὑμῶν· καὶ γὰρ πόνους ἔχει τὸ πρᾶγμα πολλούς· καὶ ὅπερ ἂν δῶσιν οἱ διδασκόμενοι, οὐ χα- (22 ριζόμενοι παρέχουσιν, ἀλλ’ ἀμοιβὴν ἀποδιδόντες· “ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης⁴ τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστὶ.” Τοῦτο δὲ εἶρηκεν, οὐ τοσούτου τοὺς ἀποστολικοὺς ἀποφαίνων πόνους ἀξίους· ἄπαγε, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ καὶ ἐκείνοις νομοθετῶν μηδὲν πλέον ζητεῖν, καὶ τοὺς παρέχοντας πείθων, ὅτι οὐ φιλοτιμία τὸ γινόμενον παρ’ αὐτῶν ἐστίν, ἀλλ’ ὀφειλή.

²⁰ “Εἰς ἣν δ’ ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθῃτε, ἐξετάσατε τίς ἄξιός ἐν αὐτῇ ἐστὶ, κακεῖ μείνατε ἕως ἂν ἐξέλθῃτε.” D Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ εἶπον, φησὶν, “ἄξιός ὁ ἐργάτης⁵ τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστὶ,” τὰς πάντων ὑμῖν θύρας ἀνέῳξα· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πολλὴν κελεύω ποιεῖσθαι τὴν ἀκρίβειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ εἰς δόξαν ὑμᾶς ὠφελήσει, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τρέφεσθαι. Εἰ γὰρ ἄξιός ἐστι, πάντως δώσει τροφήν· καὶ μάλιστα ὅταν μηδὲν πλέον τῶν ἀναγκαίων⁶ αἰτῇτε. Οὐ μόνον δὲ ἀξίους κελεύει ζητεῖν, ἀλλὰ μηδὲ οἰκίαν ἐξ οἰκίας ἀμείβειν, ὥστε⁷ μήτε τὸν δεχόμενον λυπεῖν, μήτε αὐτοὺς δόξαν λαβεῖν γα-

²⁰ v. 11.

² ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπιδείξαι Edd. ³ δεῖ F. ⁴ τοῦ μισθοῦ E. Mox Καὶ τοῦτο δὲ Edd. ⁵ ἐρωτήσατε Edd. contra meos et Mosqq. omnes. ⁶ τοῦ μισθοῦ (om. ἐστὶ) Edd. ⁷ αἰτεῖτε B. F. ζητεῖτε D. ἀπαιτεῖται Ep. αἰτεῖται Mor. Ben. invitis Interpp. ⁸ μὴ E. Ep. μηδὲ Edd.

στριμαργίας καὶ εὐκολίας. Τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπὼν, “ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθητε.” Καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἄλλων Ε εὐαγγελιστῶν ἐστι καταμαθεῖν. Εἶδες πῶς αὐτοὺς καὶ ταύτη σεμνοὺς ἐποίησε, καὶ τοὺς δεχομένους ἐναγωνίους, δείξας ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον εἰσιν οἱ κερδαίνοντες, καὶ εἰς δόξαν καὶ εἰς ὠφελείας λόγον; Εἶτα αὐτὸ τοῦτο πάλιν ἐπεξιὼν φησιν·²¹ “εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν. Καὶ εἰ μὲν ἢ ἡ οἰκία ἄξια, ἐλθέτω ἢ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ’ αὐτήν·³⁷² εἰ μὲν δὲ μὴ ἢ ἄξια, ἢ εἰρήνη ὑμῶν ἐφ’ ὑμᾶς ἐπιστραφήτω.” Ὅρας μέχρι τίνος οὐ παραιτεῖται⁸ διατάττεσθαι; Καὶ μάλα εἰκότως. Ἀθλητὰς γὰρ εὐσεβείας καὶ κήρυκας κατεσκεύαζε τῆς οἰκουμένης· καὶ¹ ταύτη μετριάζειν αὐτοὺς παρασκευάζων, καὶ ἐπεράστους ποιῶν, φησί·²² “Καὶ ὅς ἂν μὴ δέξηται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσῃ τῶν λόγων ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.” Μὴ γὰρ ἐπειδὴ διδάσκετε, φησί, διὰ τοῦτο περιμένετε παρ’ ἐτέρων Β ἀσπάζεσθαι, ἀλλὰ προηγείσθε¹ τῇ τιμῇ. Εἶτα δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀσπασμὸς τοῦτό ἐστι ψιλὸς, ἀλλ’ εὐλογία, εἰ μὴ, φησὶν, ἄξια ἢ οἰκία, ἥξει ἐπ’ αὐτήν· εἰ μὲν δὲ ὑβρίζῃ, πρώτη μὲν κόλασις, τὸ μὴ^κ ἀπόνασθαι τῆς εἰρήνης· δευτέρα δὲ, ὅτι τὰ Σοδόμων πείσεται. Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς, φησὶν, ἢ ἐκείνων κόλασις; Ἐξετε τὰς τῶν ἁγίων οἰκίας. Τί δὲ βούλεται τὸ “ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν;”¹ Ἡ ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐδὲν ἔλαβον παρ’ αὐτῶν, ἢ ὥστε εἰς μαρτύριον αὐτοῖς γενέσθαι τῆς μακρᾶς ὁδοιπορίας, ἣν ἐστείλαντο δι’ αὐτούς. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς οὐδέπω τὸ πᾶν αὐτοῖς δίδωσιν. Οὐδὲ C γὰρ πρόγνωσιν τέως αὐτοῖς χαρίζεται, ὥστε μαθεῖν τίς ἁγίος, καὶ τίς οὐ τοιοῦτος· ἀλλὰ περιεργάζεσθαι καὶ τὴν πεῖραν ἀναμένειν κελεύει. Πῶς οὖν αὐτὸς παρὰ τελώνῃ¹ ἔμενεν; Ὅτι ἁγίος γέγονεν ἐκ τῆς μεταβολῆς. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς πάντων αὐτοὺς γυμνώσας, πάντα αὐτοῖς ἔδωκεν,

²¹ v. 12, 13.²² v. 14, 15.

⁸ Sic F. Arm. cum Edd. διαλλάττεσθαι A. C. διαλ’ττεσθαι B. διαλέγεσθαι D. E. ¹ ταύτῃ] + καὶ B. F. ^κ ἀπόνασθαι] + τι E. Sav. Vid. Rom. xii. 10. ¹ ἐμείνεν A. B. F.

ἐπιτρέψας ἐν ταῖς τῶν μαθητευομένων μένειν οἰκίαις, καὶ οὐδὲν ἔχοντας εἰσιέναι. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς φροντίδος ἀπηλλάττοντο, κακείνους ἔπειθον, ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν παραγεγόνασι σωτηρίαν μόνην, καὶ τῷ μηδὲν ἐπιφέρεισθαι, καὶ τῷ μηδὲν πλέον αὐτοὺς ἀπαιτεῖν τῶν ἀναγκαίων, καὶ τῷ μὴ πρὸς πάντας ἀπλῶς εἰσιέναι. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῶν σημείων αὐτοὺς ἐβούλετο φαίνεσθαι λαμπροὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν σημείων ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀρετῆς. Οὐδὲν γὰρ οὕτω χαρακτηρίζει φιλοσοφίαν, ὥς τὸ ἀπέριττον, καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἀνευδέες. Τοῦτο καὶ οἱ ψευδαπόστολοι ἤδεσαν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγεν· ²³ “ἵνα ἐν ᾧ καυχῶνται, εὐρεθῶσιν ὡς καὶ ἡμεῖς.” Εἰ δὲ ἐπὶ ξένης ὄντας καὶ πρὸς ἀγνώτας ἀπionτας οὐδὲν δεῖ πλέον ζητεῖν τῆς ἐφημέρου τροφῆς, πολὺ μᾶλλον οἴκοι μένοντας.

Ε ^m Ταῦτα μὴ ἀκούωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα. Οὐ (222) γὰρ περὶ τῶν ἀποστόλων εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀγίων. Γενώμεθα τοίνυν αὐτῶν ἄξιοι τῆς ὑποδοχῆς. Ἀπὸ γὰρ τῆς γνώμης τῶν ὑποδεχομένων καὶ ἡ εἰρήνη ἔρχεται αὕτη, καὶ ἀφίπταται πάλιν. Οὐδὲ γὰρ μόνον ³⁷³ ἀπὸ τῆς τῶν διδασκόντων παρρησίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν λαμβανόντων ἀξίας τοῦτο γίνεται. Μηδὲ μικρὰν νομίζωμεν εἶναι ζημίαν τὸ μὴ ἀπολαῦσαι τοιαύτης εἰρήνης. Ταύτην γὰρ καὶ ὁ προφήτης ⁿ ἄνωθεν προαναφωνεῖ λέγων· ²⁴ “ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην.” Εἰτα αὐτῆς τὸ ἀξίωμα ἐρμηνεύων ἐπήγαγε, “τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ.” Ταύτην καὶ ὁ Χριστὸς μεγάλην οὔσαν ἀπέφηνεν εἰπών· ²⁵ “εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν.” Καὶ δεῖ πάντα ποιεῖν, ὥστε αὐτῆς ἀπολαύειν, καὶ ἐν οἰκίᾳ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ προεστὼς ^B δίδωσιν εἰρήνην. Καὶ τοῦτο ἐκείνου τύπος ἐστὶ, καὶ δεῖ μετὰ πάσης αὐτὸν δέχεσθαι ὁ προθυμίας, τῇ γνώμῃ πρὸ τῆς τραπέζης. Εἰ γὰρ τὸ ἀπὸ τῆς τραπέζης μὴ ^p μεταδοῦναι φορ-

²³ 2 Cor. xi. 12.²⁴ Esai. lii. 7. Rom. x. 15.²⁵ Joan. xiv. 27.

^m ΗΘΙΚΟΝ. “Οτι τὴν τῶν ἀποστόλων τάξιν ἀποπληροῖ ὁ προεστὼς ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς συμβόλοις· καὶ περὶ τοῦ δεῖν τῆς ἀρετῆς μᾶλλον ἔχεσθαι, ἢ σημεῖα ἐπιζητεῖν· μεῖζον γὰρ βίον ἐνάρετον ἔχειν, ἢ σημεῖα ἐπιτελεῖν. Α. ⁿ ἄνωθεν deest in meis. ὁ τῆς προθυμίας Edd. ^p μεταδιδόναι Edd.

τικόν, τὸ τὸν λέγοντα διακρούεσθαι πόσῳ μᾶλλον ἂν φορ-
 τικώτερον; Διὰ σὲ κάθηται ὁ πρεσβύτερος, διὰ σὲ ἕστηκεν
 ὁ ^α διδάσκαλος, πονῶν καὶ ταλαιπωρούμενος. Τίνα οὖν ἔξεις
 ἀπολογία, μηδὲ τὴν ἐκ τῆς ἀκροάσεως αὐτῷ παρέχων ὑπο-
 δοχὴν; Καὶ γὰρ οἰκία κοινὴ πάντων ἐστὶν ἡ ἐκκλησία, καὶ
 προλαβόντων ὑμῶν εἴσιμεν ἡμεῖς, τὸν ἐκείνων τύπον διατη-
 ροῦντες. Διὰ τοῦτο καὶ κοινῇ πᾶσι τὴν εἰρήνην ἐπιλέγομεν
 εἰσιόντες εὐθέως, κατὰ τὸν νόμον ἐκείνων. Μηδεὶς τοίνυν
 ἕστω ῥάθυμος, μηδεὶς μετέωρος, εἰσελθόντων τῶν ἱερέων καὶ C
 ἰδιδασκόντων· οὐδὲ γὰρ μικρὰ ἐπὶ τούτῳ κεῖται κόλασις.
 Καὶ γὰρ βουλοίμην ἂν ἔγωγε μυριάκις εἰς οἰκίαν τινὸς ὑμῶν
 εἰσελθὼν ἔξαπορηθῆναι, ἢ ἐνταῦθα λέγων μὴ ἀκουσθῆναι.
 Τοῦτο ἐμοὶ φορτικώτερον ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ κυριωτέρα αὕτη
 ἡ οἰκία. Καὶ γὰρ τὰ μεγάλα ἡμῶν ἐνταῦθα κεῖται κτήματα·
 ἐνταῦθα ἡμῶν αἱ ἐλπίδες πᾶσαι. Τί γὰρ οὐχὶ ἐνταῦθα μέγα
 καὶ φρικῶδες; Καὶ γὰρ ἡ τράπεζα αὕτη πολλῶν ^ς τιμιωτέρα
 καὶ ἡδίων, καὶ ἡ λυχνία τῆς λυχνίας. Καὶ ἴσασιν ὅσοι μετὰ
 πίστεως ^ι καὶ εὐκαίρως ἐλαίῳ χρισάμενοι νοσήματα ἔλυσαν.
 Καὶ τὸ κιβώτιον δὲ τοῦτο ἐκείνου τοῦ κιβωτίου πολλῶν D
 βέλτιον καὶ ἀναγκαιότερον· οὐ γὰρ ἱμάτια, ἀλλ' ἐλεημοσύνην
 ἔχει συγκεκλεισμένην, εἰ καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ κεκτημένοι. ^ν Ἐν-
 ταῦθα καὶ κλίνη ἐκείνης βελτίων· ἡ γὰρ τῶν θείων γραφῶν
^ν ἀνάπαυσις πάσης κλίνης ἡδίων ἐστί. Καὶ εἰ καλῶς ἦν ἡμῖν
^χ [τὰ τῆς ὁμοιοῦσας κατωρθωμένα,] οὐτ' ἂν ἑτέραν ἔσχομεν
 παρὰ ταύτην οἰκίαν. Καὶ ὅτι οὐ φορτικὸν τὸ εἰρημένον,
 μαρτυροῦσιν οἱ τρισχίλιοι καὶ οἱ πεντακισχίλιοι, καὶ οἰκίαν
 καὶ τράπεζαν καὶ ψυχὴν ἐσχηκότες μίαν· ²⁶ “τοῦ γὰρ πλή-
 θους τῶν πιστευσάντων, φησὶν, ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία.” E
 Ἐπεὶ δὲ πολὺ τῆς ἐκείνων ἀποδόμεν ἀρετῆς, καὶ διωκί-
 σμεθα κατὰ τὰς οἰκίας, κἂν, ἡνίκα ἐνθάδε ^ν συλλεγόμεθα,

²⁶ Act. iv. 32.

^α διδάσκαλος] Sic B. C. D. et in marg. A. *doctor* Ge. Arm. *ceteri*
 διάκονος. ^ς διδασκόντων] Sic Verss. λεγόντων E. ^ς τιμιωτέρα]
 + ἐκείνης E. ^ι καὶ om. B. C. F. ^ν ἐνταῦθα cum praecedentibus
 jungunt C. Arm. et sic Edd. ^ν ἀνάγνωσις B. F. ^χ Verba inclusa
 absunt a codd. praeter E. [et Bodl. 2943.] et vertendo neglexerunt
 Interpp. Post κατωρθωμένα scriba codicis E. denuo incipit καὶ εἰ
 καλῶς ἦν ἡμῖν, οὐτ' ἂν κ. τ. ε. οὐτ' ἂν] ὅταν C. F. ἔσχομεν] ἔχωμεν F.
^ν συλλεγόμεθα B. C. D. F.

374 μετὰ προθυμίας τοῦτο ποιῶμεν. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις πτωχοὶ καὶ πένητές ἐσμεν, ²[ἀλλ' ἐν τούτοις πλούσιοι. Διὸ] καὶ ἐνταῦθα δεῦξασθε μετὰ ἀγάπης εἰσιόντας ἡμᾶς πρὸς ὑμᾶς. Καὶ ὅταν εἶπω, “εἰρήνη ὑμῖν,” εἶτα εἰπῆτε, “καὶ τῷ πνεύματί σου” μὴ τῇ φωνῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ γνώμῃ λέγετε· μὴ τῷ στόματι, ἀλλὰ καὶ τῇ διανοίᾳ. Ἄν δὲ ἐνταῦθα μὲν λέγῃς, εἰρήνη καὶ τῷ πνεύματί σου, ἔξω δέ μοι πολεμῆς διαπτύων καὶ κακηγορῶν, μυρίοις λάθρα πλύνων ὀνειδέσει, ποία εἰρήνη αὕτη; Ἐγὼ μὲν γὰρ, καὶ μυριάκις κακηγορήσῃς,

B μετὰ καθαρᾶς καρδίας τὴν εἰρήνην σοι δίδωμι, μετὰ εἰλικρινοῦς γνώμης, καὶ πονηρὸν οὐδὲν δύναμαί ποτε περὶ σοῦ εἰπεῖν· σπλάγχχνα γὰρ ἔχω πατρικά. Καὶ ἐπιπλήξω ποτὲ, κηδόμενος τοῦτο ποιῶ. Σὺ δὲ λάθρα δάκνων, καὶ μὴ δεχόμενός με ἐν τῇ δεσποτικῇ οἰκίᾳ, δέδοικα μὴ πάλιν μοι τὴν ἀθυμίαν αὐξήσῃς· οὐκ ἐπειδὴ ὕβρισας, οὐδὲ ἐπειδὴ ἐξέβαλες, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν εἰρήνην ἀπεκρούσω, καὶ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ἐπεσπάσω κόλασιν. Καὶ γὰρ μὴ ἐκτινάξω τὸν κοινορτὸν ἐγὼ, καὶ μὴ ἀποστραφῶ, τὰ τῆς ἀπειλῆς ἀκίνητα μένει. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἐπiléγω πολλάκις ὑμῖν εἰρήνην, καὶ αἰεὶ τοῦτο λέ-

C γων οὐ παύσομαι· ἂν δὲ μετὰ τῶν ὕβρεων ^a καὶ μὴ δεξῆσθε, οὐδὲ οὕτω τὸν κοινορτὸν ἐκτινάσσω· οὐκ ἐπειδὴ παρακούω τοῦ δεσπότου, ἀλλ' ἐπειδὴ σφόδρα ὑμῶν ἐκκαίομαι. Ἄλλως δὲ (223) οὐδὲ ἔπαθόν τι δι' ὑμᾶς· ^b οὔτε μακρὰν ἤλθον ἀποδημίαν, οὐδὲ μετὰ τοῦ σχηματὸς ἐκείνου καὶ τῆς ἀκτημοσύνης ἤλθον (διὰ τοῦτο πρότερον ἑαυτοῖς ἐγκαλοῦμεν), οὐδὲ χωρὶς ὑποδημάτων καὶ δευτέρου χιτῶνος· διὰ τοῦτο τάχα καὶ τὰ παρ' ὑμῶν ^c ἐλλιμπάνετε. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο ὑμῖν εἰς ἀπολογίαν· ἀλλ' ἡμῖν μὲν τὸ κρίμα μεῖζον, ὑμῖν δὲ συγγνώμης οὐ μεταδίδωσι.

D Τότε αἱ οἰκαὶ ἐκκλησίαι ἦσαν, νῦν δὲ ἡ ἐκκλησία οἰκία γέγονεν. Οὐδὲν ἦν τότε ἐν οἰκίᾳ λαλῆσαι βιωτικόν· οὐδὲν ἐστὶ νῦν ἐκ ἐκκλησίας πνευματικὸν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τὰ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπεισάγετε· καὶ τοῦ θεοῦ διαλεγόμενον, ἀφέντες τὸ σιγῇ τῶν λεγομένων ἀκούειν, τά-

² Etiam hanc clausulam iidem duo codd. contra reliquos et Interpp. tuentur. ^a καὶ ante μετὰ collocant E. Mor. ἂν δὲ καὶ

μετὰ τ. ὑ. με δεξῆσθε Sav. Ben. δεξῆσθε] δεῦξασθαι B. C. ^b οὐδὲ F. ^c ἐλλιμπάνεται B. F. ἐλλιμπάνετε Edd.

ναντία φέροντες ^d συμβάλλετε πράγματα· καὶ εἴθε τὰ ὑμέτερα· νυνὶ δὲ τὰ μηδὲν ὑμῖν προσήκοντα καὶ λέγετε καὶ ἀκούετε. Διὰ ταῦτα θρηνῶ, καὶ θρηνῶν οὐ παύσομαι. Οὐδὲ γὰρ εἰμι κύριος τὴν οἰκίαν ἀμείψαι ταύτην, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀνάγκη μένειν, ἕως ἂν ἐκ τοῦ παρόντος ἐξέλθωμεν βίου. Χωρήσατε τοίνυν ἡμᾶς, καθὼς ὁ ²⁷ Παῦλος ἐκέλευσεν. Οὐδὲ γὰρ περὶ τραπέζης ἐκεῖ τὸ εἰρημένον ἦν **E** αὐτῷ, ἀλλὰ περὶ γνώμης καὶ διανοίας. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς παρ' ὑμῶν ζητοῦμεν, τὴν ἀγάπην, τὴν φιλίαν τὴν θερμὴν ἐκείνην καὶ γνησίαν. Εἰ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀνέχεσθε, κὰν ὑμᾶς αὐτοὺς φιλήσατε, τὴν παρούσαν ἀποτιθέμενοι ραθυμίαν. Ἀρκεῖ τοῦτο εἰς παραμυθίαν ἡμῖν, ἂν ἴδωμεν εὐδοκμοῦντας καὶ γενομένους βελτίους ὑμᾶς. Οὕτω καὶ αὐτὸς μεῖζονα ἐπιδείξομαι τὴν ἀγάπην, ²⁸ “εἰ καὶ περισσότερον ἀγαπῶν, ἥττον ἀγαπῶμαι.” ³⁷⁵ **e** Καὶ γὰρ πολλὰ ἡμᾶς ἐστι τὰ συνάγοντα· μία τράπεζα πρόκειται πᾶσιν, εἰς ἐγέννησεν ἡμᾶς πατήρ, τὰς αὐτὰς πάντες ἐλύσαμεν ὠδίνας, τὸ αὐτὸ ποτὸν ἅπασι δέδοται· μᾶλλον δὲ οὐ μόνον τὸ αὐτὸ ποτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐνὸς ποτηρίου ^f πίνειν. Ὁ γὰρ πατήρ, βουλόμενος ἡμᾶς εἰς φιλοστοργίαν ἀγαγεῖν, καὶ τοῦτο ἐμηχανήσατο, ἐξ ἐνὸς ποτηρίου ^g πίνειν ἡμᾶς· ὅπερ ἐπιτεταμένης ἐστὶν ἀγάπης. Ἀλλ' οὐκ ἐσμέν ἄξιοι τῶν ἀποστόλων ἡμεῖς. Ὁμολογῶ κἀγὼ, καὶ οὐκ ἂν ποτε ἀρνηθῆιν. **B** Οὐ γὰρ μόνον ἐκείνων, ἀλλ' οὐδὲ τῆς σκιάς ἄξιοι τῆς ἐκείνων ἡμεῖς. Ἀλλ' ὅμως τὰ παρ' ὑμῶν ^h γινέσθω. Οὐδὲν ὑμᾶς τοῦτο κατασχῆναι δυνήσεται, ἀλλὰ καὶ ὠφελῆσαι μεζόνως. Ὅταν γὰρ καὶ περὶ ἀναξίους τοσαύτην ἐπιδείξησθε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπακοήν, τότε μεζόνως λήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν. Οὐδὲ γὰρ τὰ ἡμέτερα λέγομεν· ἐπεὶ μηδέ ἐστὶν ⁱ ὑμῖν διδάσκαλος ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ἃ παρελάβομεν, καὶ διδόαμεν, καὶ διδόντες οὐδὲν πλεον ἐπιζητοῦμεν παρ' ὑμῶν, ἀλλ' ἢ τὸ φιλεῖσθαι μόνον. Εἰ δὲ ἀνάξιοι καὶ τούτου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ φιλεῖν ὑμᾶς ἄξιοι ταχέως ἐσόμεθα. Καίτοιγε προσετά- **C**

²⁷ 2 Cor. vii. 2.²⁸ 2 Cor. xii. 15.

^d ἐμβάλλετε **E.** Sav. ἐκβάλλετε **Mor.** Ben. ^e καὶ γὰρ **om.** **E.** μία **τρ.]** καὶ **τρ.** **A.** καὶ μία **τρ.** **F.** καὶ γὰρ μία **τρ.** **E.** ^f πίνειν **om.** **B. F.** Sav. ^g πίνειν] + ποιήσας **E.** ^h γενέσθω **D. F.** ⁱ ὑμῖν] **Sic A. C. E. Arm. et margo Ge.** ceteri ἡμῖν. **Mox** καὶ ante διδόαμεν **deest in codd. praeter E.**

γημεν, μὴ τοὺς φιλοῦντας φιλεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχ-
 θρούς. Τίς οὖν οὕτως ἀπηνῆς, τίς οὕτως ἄγριος, ὃς τοιοῦτον
 δεξάμενος νόμον, καὶ τοὺς φιλοῦντας ἀποστραφήσεται καὶ
 μισήσει, καὶ μυρίων κακῶν ἀνάμεστος ἦ; Ἐκοινωνήσαμεν
 τραπέζης πνευματικῆς· κοινωνήσωμεν καὶ ἀγάπης πνευμα-
 τικῆς. Εἰ γὰρ λησται, ^k κοινωνοῦντες ἀλῶν, ἐπιλανθάνονται
 τοῦ τρόπου, τίνα ἔξομεν ἀπολογία ἡμεῖς, σώματος αἰὲ δε-
 σποτικοῦ μετέχοντες, καὶ οὐδὲ τὴν ἐκείνων μιμούμενοι ἡμε-
 ρότητα; Καίτοιγε πολλοῖς οὐχὶ τράπεζα μόνον, ἀλλὰ καὶ
 D τὸ πόλεως εἶναι μιᾶς ἤρκεσεν εἰς φιλίαν· ἡμεῖς δὲ, ὅταν καὶ
 πόλιν τὴν αὐτὴν ἔχωμεν, καὶ οἰκίαν τὴν αὐτὴν, καὶ τρά-
 πεζαν, καὶ ὁδὸν, καὶ θύραν, καὶ ρίζαν, καὶ ζωὴν, καὶ κεφα-
 λὴν, καὶ ποιμένα τὸν αὐτὸν, καὶ βασιλέα, καὶ διδάσκαλον,
 καὶ κριτὴν, καὶ δημιουργὸν, καὶ πατέρα, καὶ πάντα ἡμῖν ἡ
 κοινὰ, τίνος ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι, ἀπ' ἀλλήλων διαιρού-
 μενοι; Ἀλλὰ τὰ σημεῖα ἐπιζητεῖτε, ἅπερ εἰσιόντες ἐποιοῦν
 ἐκεῖνοι, τοὺς λεπροὺς τοὺς καθαιρομένους, καὶ τοὺς δαίμονας
 τοὺς ἐλαυνομένους, καὶ τοὺς ἐγειρομένους νεκροὺς; Ἀλλὰ
 E καὶ τοῦτο ¹ τῆς εὐγενείας ὑμῶν μέγιστον δεῖγμα, καὶ τῆς
 ἀγάπης, τὸ μὴ μετ' ἐνεχύρων πιστεύειν τῷ θεῷ. Καὶ γὰρ
 καὶ διὰ τοῦτο καὶ δι' ἕτερον τὰ σημεῖα ἔπαυσεν ὁ θεός.
 Εἰ γὰρ, οὐ γινομένων σημείων, οἱ πλεονεκτήμασιν ἐτέροις
 κομῶντες, ^m οἷον ἢ λόγῳ σοφίας, ἢ εὐλαβείας ἐπιδείξει, κε-
 νοδοξοῦσιν, ἐπαίρονται, ἀπ' ἀλλήλων σχίζονται· εἰ καὶ ση-
 μεῖα ⁿ ἐγένοντο, ποῦ οὐκ ἂν ἐγένετο ρήγματα; Καὶ ὅτι (224
 οὐ στοχασμὸς τὸ εἰρημένον, μαρτυροῦσι Κορίνθιοι εἰς πολλὰ
 ἐντεῦθεν διαιρεθέντες μέρη. Μὴ δὴ σημεῖα ζήτηι, ἀλλὰ
 376 ψυχῆς ὑγίαν. Μὴ ζήτηι νεκρὸν ἓνα ἰδεῖν ἐγειρόμενον· καὶ
 γὰρ ἔμαθες ὅτι ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἀνίσταται. Μὴ ζήτηι
 τυφλὸν ἰδεῖν θεραπευόμενον, ἀλλ' ὅρα πάντας ἀναβλέποντας
 νῦν τὴν βελτίῳ καὶ χρησιμωτέραν ἀνάβλεψιν· καὶ μάθε καὶ
 σὺ σωφρόνως ὁρᾶν, καὶ διόρθωσαί σου τὸν ὀφθαλμόν. Καὶ
 γὰρ εἰ πάντες ὡς ἐχρῆν ἐζῶμεν, μᾶλλον ἂν τῶν θαυμα-
 турγοῦντων ἐθαύμασαν ὁ ἡμᾶς Ἑλλήνων παῖδες. Τὰ μὲν
 γὰρ σημεῖα καὶ φαντασίας ὑπόνοιαν ἔχει πολλάκις, καὶ ἐτέ-

^k κοινωνήσαντες Edd.

οἷονεἰ λόγον σοφία Edd.

ἡμᾶς ἐθαύμασαν E.

¹ τῆς] καὶ τῆς Edd.

ⁿ ἐγένετο B. F.

^m οἷον om. E.

^o ἡμᾶς] ἂν ἡμᾶς Edd.

ραν πονηράν ὑποψίαν, εἰ καὶ τὰ ἡμέτερα οὐ τοιαῦτα· βίος δὲ καθαρὸς οὐδεμίαν τοιαύτην ἐπήρειαν δέξασθαι δύναται· ἀλλὰ πάντων ἐμφράττει τὰ στόματα τῆς ἀρετῆς ἢ κτῆσις.

Ταύτης τοίνυν ἐπιμελώμεθα· πολὺς γὰρ αὐτῆς ὁ πλοῦτος, B καὶ τὸ θαῦμα μέγα. Αὕτη τὴν ὄντως ἐλευθερίαν παρέχει, καὶ ἐν τῇ δουλείᾳ ^p ταύτην θεωρεῖσθαι παρασκευάζει, οὐκ ἀπαλλάττουσα τῆς δουλείας, ἀλλὰ δούλους μένοντας ἐλευθέρων ἀποφαίνουσα σεμνοτέρους, ὃ τοῦ δοῦναι ἐλευθερίαν πολλῷ πλέον ἐστίν· οὐ ποιοῦσα πλούσιον τὸν πένητα, ἀλλὰ μένοντα πένητα τοῦ πλουσίου εὐπορώτερον ἀποφαίνουσα. Εἰ δὲ καὶ σημεῖα βούλει ποιεῖν, ἀπαλλάγηθι πλημμελημάτων, καὶ τὸ πᾶν ἤνυσας. Καὶ γὰρ μέγας δαίμων ἡ ἁμαρτία, ἀγαπητέ· καὶ ταύτην ἐξέλῃς, τῶν μυρίους δαίμονας ἐλαυνόντων μεῖζον εἰργάσω. Ἄκουσον Παύλου λέγοντος, καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν θαυμάτων προτιθέντος· ²⁹ “ζηλοῦτε δέ, φησί, C τὰ χαρίσματα τὰ ^q κρείττονα· καὶ ἔτι καθ’ ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι” καὶ μέλλων λέγειν τὴν ὁδὸν ταύτην, ^r οὐ νεκρῶν εἶπεν ἔγερσιν, οὐ κάθαρσιν λεπτῶν, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλ’ ἀντὶ πάντων τούτων τὴν ἀγάπην τέθεικεν. Ἄκουσον καὶ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· ³⁰ “μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ^s ὑπακούει, ἀλλ’ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς.” Καὶ πρὸ τούτου πάλιν· ³¹ “ἐρουσί μοι πολλοὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, ^t καὶ δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς D ἐποιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι οὐκ οἶδα ὑμᾶς.” Καὶ ὅτε ἐμέλλε σταυροῦσθαι, καλέσας τοὺς μαθητὰς ἔλεγεν αὐτοῖς· ³² “ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ^v μαθηταί μού ἐστε,” οὐκ ἐὰν δαιμόνια ἐβάλλητε, ἀλλ’ “ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.” Καὶ πάλιν· “ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι σύ με ἀπέστειλας,” οὐχὶ ἐὰν νεκροὺς ἐγείρωσιν οὗτοι, ἀλλ’ “ἐὰν ὦσιν ἐν.” Τὰ μὲν γὰρ σημεῖα πολλάκις ἕτερον μὲν ὠφέλησε, τὸν δὲ ἔχοντα παρέβλαψεν, εἰς ἀπόνοιαν

²⁹ 1 Cor. xii. 31.³⁰ Luc. x. 20.³¹ Matth. vii. 22, 23.³² Joan. xiii. 35. xvii. 23.

• ^p ταύτην] Sic E. Arm. cum Edd. ceteri ταύτη. ^q κρείττονα] Sic codd. et Verss. πνευματικά Edd. ^r οὕτε ν. ε. ἀνάστασιν Edd. ^s Sic codd. obediunt Ge. ὑποτάσσεται Edd. ^t καὶ] + τῷ σῷ ὀνόματι A. ^v μαθ. μου] ἐμοὶ μαθηταί Edd. ἐβάλλητε] ἐβάλλετε F. ἐβάλλεται B. οὐκ ἐὰν δαίμονας ἐβάλλητε Edd.

ἐπάραντα καὶ κενοδοξίαν, ^w ἢ καὶ ἐτέρῳ τινὶ τρόπῳ· ἐπὶ δὲ
 Ε τῶν ἔργων οὐδὲν τοιοῦτον ὑποπτεῦσαι ^x ἐνί, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 μετιόντας αὐτὰ, καὶ ἐτέρους πολλοὺς ὠφελεῖ. Ταῦτα τοίνυν
 μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἐργασώμεθα. Ἄν γὰρ ἐξ ἅπαν-
 θρωπίας εἰς ἐλεημοσύνην μεταβάλης, ξηρὰν τὴν χεῖρα οὖσαν
 ἐξέτεινας. Ἄν ^y θεάτρων ἀποστάς ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἴης,
 377 χωλεύοντα τὸν πόδα διώρθωσας. Ἄν ἀποστήσης τοὺς ὀφθαλ-
 μούς σου ἀπὸ πόρνῆς καὶ κάλλους ἀλλοτρίου, τυφλοὺς ὄντας
 ἀνέωξας. Ἐὰν ἀντὶ σατανικῶν ῥόδων μάθῃς ψαλμοὺς πνευ-
 ματικούς, κωφὸς ὢν ἐλάλησας. Ταῦτα τὰ θαύματα μέγιστα·
 ταῦτα τὰ σημεῖα παράδοξα. Ἄν ταῦτα τὰ σημεῖα ποιοῦντες
 διατελῶμεν, καὶ αὐτοὶ μεγάλοι τινὲς καὶ θανμαστοὶ διὰ τού-
 των ἐσόμεθα, καὶ τοὺς πονηροὺς ἐπισπασόμεθα ἅπαντας εἰς
 ἀρετὴν, καὶ τῆς μελλούσης ἀπολαυσόμεθα ζωῆς· ἧς γέ-
 νοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 τοὺς ^z αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ.

Β ¹ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων.
 Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ
 περιστεραί.

ἘΠΕΙΔΗ περὶ τῆς ἀναγκαίας ^a τροφῆς ἐποίησεν αὐτοὺς (29)
 θαρρεῖν, καὶ τὰς πάντων ἀνέωξεν αὐτοῖς οἰκίας, καὶ σεμνὸν
 τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν σχῆμα περιέθηκεν, οὐχ ὡς ἀλήτας καὶ προσ-
 αῖτας εἰσιέναι κελεύων, ἀλλ' ὡς τῶν ὑποδεχομένων πολλῶ

¹ Cap. x. v. 16.

^w Clausulam ἢ καὶ ε. τ. τ. non habent Ge. Sav. ^x ἐνί] ἀν εἴη
 Mor. Ben. ^y θεάτρον B. E. θεάτρον Mor. Ben. ἴης] Sic A. et
 corr. D. εἴης B. E. et pr. D. ἦεις F. ἦκης C. Denique εἰσῆς tacite
 Edd. ^z τοὺς] + ἀτελευτήτους B. εἰς ἀτελ. τοὺς αἰῶνας τ. α. Edd.
 Hom. xxxiii. ^a τροφῆς post θαρρεῖν collocant Edd.

σεμνοτέρους· (τοῦτο γὰρ ἔδειξε δι' ὧν ἔλεγεν· “ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ,” καὶ δι' ὧν ἐκέλευεν ἐρωτᾶν, τίς C ἄξιος, κακεῖ μένειν, καὶ ^b ἀσπάσσεσθαι τοὺς δεχομένους προσέταττε, καὶ δι' ὧν τοῖς μὴ δεχομένοις τὰ ἀνήκεστα ἐκεῖνα ἠπειλῆσε κακά)· ἐπειδὴ οὖν ^c ταύτη ἐξέβαλεν αὐτῶν τὴν φροντίδα, καὶ τῇ τῶν σημείων καθώπλισεν ἐπιδείξει, καὶ σιδηροὺς τινὰς καὶ ἄδαμαντίνους εἰργάσατο, πάντων ἀπαλλάξας τῶν βιωτικῶν, καὶ πάσης ἐλευθερώσας ἐπικαίρου μερίμνης αὐτοῦς· λέγει λοιπὸν καὶ τὰ μέλλοντα συμπίπτειν αὐτοῖς κακά, οὐ τὰ μικρὸν ὕστερον συμβησόμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ μακρὸν ἐσόμενα χρόνον, ἄνωθεν καὶ πρὸ πολλοῦ D τῷ πρὸς τὸν διάβολον προπαρασκευάζων αὐτοὺς πολέμῳ. Καὶ γὰρ πολλὰ ἐντεῦθεν κατωρθοῦτο· καὶ πρῶτον, τὸ μαθεῖν τῆς προγνώσεως αὐτοῦ τὴν δύναμιν· δεύτερον δέ, τὸ μηδένα ὑποπτεύειν, ὅτι δι' ἀσθένειαν τοῦ διδασκάλου ταῦτα ἐπῆει τὰ δεινά· τρίτον, τὸ τοὺς ὑπομένοντας ταῦτα μὴ ἐκπλήττεσθαι τῷ ἀπροσδοκῆτως καὶ παρ' ^d ἐλπίδα ἐκβαίνειν· τέταρτον, τὸ μὴ παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ ταῦτα ἀκούοντας θορυβηθῆναι. Καὶ γὰρ καὶ ἔπαθον τοῦτο ^e αὐτὸ τότε, ὅτε καὶ ὀνειδίζων αὐτοῖς ἔλεγεν· ² “ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν· καὶ οὐδεὶς E ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ ὑπάγεις;” ^f Καίτοι οὐδὲν οὐδέπω περὶ ἑαυτοῦ ἦν εἰρηκῶς, οἶον, ὅτι δεθήσεται καὶ μαστιγωθήσεται καὶ ἀναιρεθήσεται, ὥστε μὴ καὶ ταύτη συνταράξαι αὐτῶν τὴν διάνοιαν· ἀλλὰ τέως τὰ αὐτοῖς ^g συμβησόμενα προαναφωνεῖ. Εἴτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι καινὸς οὗτος ὁ τοῦ πολέμου νόμος, καὶ παραδόξος τῆς παρατάξεως ὁ τρόπος, γυμνοὺς πέμπων, καὶ μονοχίτωνας, καὶ ἀνυποδέτους, καὶ χωρὶς 378 ῥάβδου, καὶ χωρὶς ζώνης ^h καὶ πήρας, καὶ παρὰ τῶν δεχομένων κελεύων τρέφεσθαι, οὐδὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον ἔστησεν, ἀλλὰ δεικνὺς αὐτοῦ τὴν ἄφατον δύναμιν, φησί· καὶ οὕτως ἀπιόντες ⁱ τὴν προβάτων ἡμερότητα ἐπιδείκνυσθε, καὶ ταῦτα πρὸς λύκους ἰέναι μέλλοντες· καὶ οὐχ ἀπλῶς πρὸς λύκους,

² Joan. xvi. 6, 5.

^b ἀσπάσασθαι Edd. ^c ταύτην B. ^d ἐλπίδας Edd. ^e αὐτὸ deest in meis. ^f Καίτοι] Sic E. ceteri καί. ἦν εἰρηκῶς] λέγει Edd. ^g συμπεσόμενα B. F. Mor. ^h καὶ πήρας om. B. F. Ge. Arm. ⁱ τὴν τῶν πρ. Ep. Sav.

ἀλλὰ καὶ ^k εἰς μέσους λύκων. Καὶ οὐ πρόβατων ἡμερότητα
μόνον ἔχειν κελεύει, ἀλλὰ καὶ τῆς περιστερᾶς τὸ ἀκέραιον.
Οὕτω γὰρ μάλιστα τὴν ἐμὴν ἐνδείξομαι ἰσχὺν, ὅταν πρό-
βατα λύκων περιγένηται, καὶ ἐν μέσῳ τῶν λύκων ὄντα, καὶ
μυρία λαμβάνοντα δῆγματα, μὴ μόνον ^l μὴ καταναλίσκηται,
B ἀλλὰ καὶ ἐκείνους μεταβάλλῃ· ὁ πολλῶν θαυμαστότερόν ἐστι
καὶ μεῖζον τοῦ ἀνελεῖν, τὸ μεταθεῖναι τὴν γνώμην, καὶ με-
ταρρύνθῃσαι τὴν διάνοιαν· καὶ ταῦτα δώδεκα ^m ὄντες μόνον,
τῆς οἰκουμένης τῶν λύκων ἐμπεπλησμένης. Αἰσχυνόμεθα
τοῖνυν οἱ τάναντία ποιοῦντες, οἱ ὡς λύκοι τοῖς ἐχθροῖς ἐπι-
τιθέμενοι. Ἔως γὰρ ἂν ὦμεν πρόβατα, νικῶμεν· καὶ μυρίοι
περιστοιχίσονται λύκοι, περιγινόμεθα καὶ κρατοῦμεν· ἂν δὲ
γενώμεθα λύκοι, ἡττώμεθα· ἀφίσταται γὰρ ἡμῶν ἡ τοῦ ποι-
μένου βοήθεια. Οὐ γὰρ λύκους, ἀλλὰ πρόβατα ποιμαίνει,
ⁿ καὶ καταλιμπάνει σε καὶ ἀναχωρεῖ· οὐδὲ γὰρ συγχωρεῖς
C αὐτοῦ δειχθῆναι τὴν δύναμιν. Ἄν μὲν γὰρ πάσχων κακῶς
ἡμερότητα ἐπιδείξῃ, αὐτῷ λογίζεται ἅπαν τὸ τρόπαιον· ἂν
δὲ ἐπεξίης καὶ πυκτεύῃς, ἐπισκιάζεις τῇ νίκῃ. Σὺ δέ μοι
σκόπει τίνες εἰσὶν οἱ τῶν προσταγμάτων τούτων ἀκούοντες
τῶν σκληρῶν καὶ ἐπιπόνων· οἱ δειλοὶ καὶ ἰδιῶται· οἱ ἀγράμ-
ματοι καὶ ἀμαθεῖς· οἱ ὅπαντοθεν ἄσημοι· οἱ μηδέποτε τοῖς
ἔξωθεν ἐντραφέντες νόμοις· οἱ μὴ ταχέως εἰς ἀγορὰς ἐμ-
βάλλοντες ἑαυτούς· οἱ ἀλιεῖς, οἱ τελῶναι, οἱ μυρίων γέμοντες
ἐλαττωμάτων. Εἰ δὲ καὶ τοὺς ὑψηλοὺς καὶ μεγάλους ἱκανὰ
D ταῦτα θορυβῆσαι ἦν, τοὺς πάντοθεν ἀπείρους καὶ οὐδὲν οὐδέ-
ποτε φαντασθέντας γενναῖον πῶς οὐκ ἦν ἱκανὰ καταβαλεῖν
καὶ ἐκπλήξαι; Ἄλλ' οὐ κατέβαλε. Καὶ μάλα εἰκότως, ^p ἴσως
εἴποι τις ἂν· ἔδωκε γὰρ αὐτοῖς ἔξουσίαν λεπτροὺς καθαίρειν, (2)
δαίμονας ἐλαύνειν. Ἐγὼ δὲ ἐκείνο ἂν εἴποιμι, ὅτι αὐτὸ μὲν
οὖν τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ἱκανὸν ἦν θορυβῆσαι, ^q ὅτι καὶ
νεκροὺς ἐγείροντες τὰ ἀνήκεστα ταῦτα ἐμελλον ὑπομένειν,
καὶ δικαστήρια, καὶ ἀπαγωγὰς, καὶ τοὺς παρὰ πάντων πολέ-
μους, καὶ τὸ κοινὸν τῆς οἰκουμένης μῖσος, καὶ τοιαῦτα αὐτοὺς
θαυματουργοῦντας ἀναμένειν δεινά. Τίς οὖν ἡ τούτων πάν-

^k ἐν μέσῳ λύκων Edd. ^l μὴ om. A. F. ^m ὄντας Edd. ⁿ καὶ
om. B. F. ^o πάντοθεν] + ὄντες F. ^p ἴσως] καὶ ἴσως E. ἀλλ'
ἴσως F. ἴσως om. B. Nostram lectionem vertit Ge. Mox καὶ δαί-
μονας E. ^q ὅτι] ὅταν codices praeter E.

των παράκλησις; Ἡ τοῦ πέμποντος δύναμις. Διὸ καὶ τοῦτο Ε
πρὸ πάντων τέθεικε, λέγων· “ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς.”
Ἀρκεῖ τοῦτο εἰς παραμυθίαν ὑμῖν· ἀρκεῖ τοῦτο εἰς τὸ θαρρῆν,
καὶ ῥ¹μηδένα δεδοικέναι τῶν ἐπιόντων.

Εἶδες αὐθεντίαν; εἶδες ἐξουσίαν; εἶδες δύναμιν ἄμαχον;
Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· μὴ θορυβηθῆτε, φησὶν, ὅτι με-
ταξὺ λύκων πέμπων, ὡς πρόβατα καὶ ὡς περιστερὰς εἶναι
κελεύω. Ἐδυνάμην μὲν γὰρ ποιῆσαι τὸναντίον, καὶ μηδὲν 379
ὑμᾶς ἀφεῖναι δεινὸν ὑπομένειν, μηδὲ ὡς πρόβατα ὑποτεθῆναι
λύκοις, ἀλλὰ λεόντων ἐργάσασθαι φοβερωτέρους· ἀλλ’ οὕτω
συμφέρει γενέσθαι. Τοῦτο καὶ ὑμᾶς λαμπροτέρους ποιεῖ·
τοῦτο καὶ τὴν ἐμὴν ἀνακηρύττει δύναμιν. Τοῦτο καὶ πρὸς
Παῦλον ἔλεγεν· ³ “ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς
μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.” Ἐγὼ τοίνυν οὕτως ὑμᾶς ἐποίησα
εἶναι. Ὅταν γὰρ εἶπη, “ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρό-
βατα,” τοῦτο αἰνίττεται. Μὴ τοίνυν καταπέσῃτε· οἶδα γὰρ,
οἶδα σαφῶς, ὅτι ταύτῃ μάλιστα πᾶσιν ἀχείρωτοι ἔσεσθε. B
Εἶτα, ἵνα τι καὶ παρ’ ἐαντῶν εἰσφέρωσι, καὶ μὴ πάντα τῆς
χάριτος εἶναι δοκῇ, μηδὲ εἰκῇ καὶ μάτην στεφανοῦσθαι νο-
μίζωνται, φησί· “γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ
ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί.” Καὶ τί δύναται ἂν ἡ ἡμετέρα
φρόνησις, φησὶν, ἐν τοσούτοις κινδύνοις; πῶς δὲ ὅλως δυ-
νησόμεθα φρόνησιν ἔχειν, ὑπὸ τοσούτων περιαντλούμενοι
κυμάτων; Ὅσον ⁸ γὰρ ἂν γένηται φρόνιμον πρόβατον με-
ταξὺ λύκων ὄν, καὶ λύκων τοσούτων, τί δυνήσεται πλέον
ἀνύσαι; Ὅσον ἂν γένηται ἀκέραιος ἡ περιστέρα, τί ὠφε-
λήσει, τοσούτων ἐπικειμένων ἱεράκων; Ἐπὶ ⁹ μὲν τῶν ἀλό- C
γων, οὐδέν· ἐπὶ δὲ ὑμῶν, τὰ μέγιστα. Ἀλλ’ ἴδωμεν ποίαν
φρόνησιν ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ. Τὴν τοῦ ὄφεως, φησί. Κα-
θάπερ γὰρ ἐκεῖνος τὰ πάντα προίεται, καὶ αὐτὸ δέη τὸ
σῶμα ἀποτμηθῆναι, οὐ σφόδρα ἀντέχεται αὐτοῦ, ὥστε τὴν
κεφαλὴν διατηρῆσαι· οὕτω καὶ σὺ, φησί, πλὴν τῆς πίστεως
πάντα ἐκδίδου, καὶ χρήματα, καὶ τὸ σῶμα, καὶ αὐτὴν τὴν
ψυχὴν ἐκδούναι δέη. ^w Ἐκεῖνο γὰρ ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ρίζα·

³ 2 Cor. xii. 9.

¹ μηδὲν Ep. ⁸ γὰρ deest in Edd. ⁹ ὅσον] ὅς ἐάν B. ὡς ἐάν
F. Deinde ἀκέραιος ὡς ἡ περ. A. B. ^v μὲν] + γὰρ Edd. p. p. τὰ
μεγάλα Edd. ^w Ἐκεῖνη F. et sic ed. Sav.

κακείνης διατηρουμένης, καὶ πάντα ἀπολέσης, ἅπαντα ἀνακτήσῃ πάλιν μετὰ πλείονος τῆς περιφανείας. Διὰ δὲ τοῦτο οὔτε ἀπλοῦν τινα εἶναι καὶ ἀφελῇ προσέταξεν, οὔτε φρόνιμον μόνον, ἀλλ' ἐκέρασε ταῦτα ἀμφότερα, ὥστε γενέσθαι αὐτὰ ἀρετὴν· τὴν μὲν φρόνησιν τοῦ ὄψεως εἰς τὸ μὴ πλήττεσθαι ἐν τοῖς καιρίοις παραλαβών· τὸ δὲ ἀκέραιον τῆς περιστερᾶς, εἰς τὸ μὴ ^{*} ἀμύνεσθαι τοὺς ἀδικούντας, μηδὲ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἐπιβουλεύοντας· ἐπεὶ πάλιν οὐδὲν ὄφελος τῆς φρονήσεως, ἂν μὴ τοῦτο προσῇ. Τί τοίνυν τούτων εὐτονώτερον γένοιτ' ἂν τῶν ἐπιταγμάτων; Οὐ γὰρ ἤρκει τὸ παθεῖν κακῶς; Οὐχί, φησὶν· ἀλλ' οὐδὲ ἀγανακτεῖν σοι συγχωρῶ. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ περιστερὰ. ^γ Ὡσπερ ἂν εἴ τις κάλαμον εἰς πῦρ ἐμβαλὼν, κελεύει μὴ καίεσθαι ὑπὸ τοῦ πυρὸς, ἀλλὰ σβεννύναι τὸ πῦρ. Ἀλλὰ μὴ θορυβώμεθα· καὶ ^ζ γὰρ ἐξέβη ταῦτα, καὶ τέλος ἔλαβε, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐδείχθη τῶν ἔργων, καὶ φρόνιμοι γεγόνασιν ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί· οὐκ ἄλλης ὄντες φύσεως, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἡμῖν. Μὴ τοίνυν ἀδύνατα νομιζέτω τις εἶναι τὰ ἐπιτάγματα. Πρὸ γὰρ τῶν ἄλλων ἀπάντων αὐτὸς οἶδε τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν· οἶδεν ὅτι θρασύτης οὐ θρασύτητι, 380 ἀλλ' ἐπιεικείᾳ σβέννυται. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦτο γινόμενον ἰδεῖν ἐθέλοις, ἀνάγνωθι τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων τὸ βιβλίον, καὶ ὄψει ποσάκις τοῦ δήμου τῶν Ἰουδαίων κατεξαναστάντος καὶ τοὺς ὀδόντας θήγοντος, τὴν περιστερὰν οὗτοι μιμούμενοι, καὶ μετὰ τῆς πρεπούσης ἐπιεικειᾶς ἀποκρινόμενοι κατέλυσαν τὸν ἐκείνων θυμὸν, ἔσβεσαν τὴν μανίαν, ἐξέλυσαν τὴν ὀρμὴν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον· ⁴ “οὐ παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ λαλεῖν ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ;” καίτοι μυρία δυνάμενοι θαυματοουργεῖν, τραχὺ μὲν οὐδὲν οὔτε εἶπον, οὔτε ἐποίησαν, μετὰ πραότητος δὲ πάσης (227) ἀπελογοῦντο λέγοντες· ⁵ “εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ θεοῦ, κρίνατε.” Εἶδες τὸ ἀκέραιον τῆς περι- 380 στερᾶς; βλέπε τὸ φρόνιμον τοῦ ὄψεως. “Ἡμεῖς γὰρ οὐ δυνάμεθα ἂ ^α οἶδαμεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν.” Εἶδες πῶς

⁴ Act. v. 28.⁵ Act. iv. 19, 20.

^{*} ἀμύνεσθαι Edd. et pr. D. ^γ Ὡσπερ γὰρ εἰ Α. Καθάπερ γὰρ ἂν εἰ F. p. p. κελεύει A. B. F. κελεύει C. D. ^ζ γὰρ om. E. ^α εἰ-
δομεν F. Paulo ante βλέπε καὶ τὸ F. Sav.

πανταχόθεν ἡκριβωμένους εἶναι χρὴ, ὥστε ^b μὴ ὑπὸ κινδύνων ταπεινούσθαι, μηδὲ ὑπὸ θυμοῦ παροξύνεσθαι;

Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· ⁶ “ προσέχετε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς· καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσι.” Πάλιν ^c γὰρ νήφειν αὐτοὺς παρασκευάζει, πανταχοῦ τὸ μὲν παθεῖν κακῶς αὐτοῖς διδούς, τὸ δὲ ποιῆσαι ἑτέροις ἀφιεῖς, ἵνα μάθῃς ὅτι ἐν τῷ παθεῖν κακῶς ἡ νίκη, καὶ τὰ λαμπρὰ ἐντεῦθεν ἔστηκε τρόπαια. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, πυκτεύετε καὶ ὑμεῖς, καὶ ἀνθίστασθε τοῖς ἐπηρεάζειν βουλο- C μένοις ὑμῖν· ἀλλ’ ὅτι τὰ ἔσχατα πείσεσθε μόνον. Βαβαί, πόση τοῦ λέγοντος ἡ δύναμις· πόση τῶν ἀκουόντων ἡ φιλοσοφία. Καὶ γὰρ σφόδρα ἄξιον θαυμάζειν, πῶς οὐκ εὐθέως ἀπεπήδησαν ταῦτα ἀκούοντες, ἄνθρωποι ψοφοδεεῖς, καὶ τὴν λίμνην ^d οὐδέποτε ὑπερβάντες ἐκείνην, περὶ ἣν ἡλίενον· πῶς δὲ οὐκ ἐνενόησαν, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς εἶπον· καὶ ποῦ φευζόμεθα λοιπόν; Τὰ δικαστήρια καθ’ ἡμῶν, οἱ βασιλεῖς καθ’ ἡμῶν, οἱ ἡγεμόνες, αἱ συναγωγαὶ τῶν Ἰουδαίων, οἱ δῆμοι τῶν Ἑλλήνων, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι. Ἐντεῦθεν γὰρ οὐχὶ D μόνον τὴν Παλαιστίνην αὐτοῖς, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κακὰ προανεφώνησεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς οἰκουμένης παρήνοιξε πολέμους, εἰπών· “ ἐπὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε καὶ ἡγεμόνας.” δεικνὺς ὅτι καὶ τοῖς ἔθνεσι μετὰ ταῦτα κήρυκας αὐτοὺς ἔμελλε πέμπειν. Τὴν οἰκουμένην ἡμῖν ἐξεπολέμωσας, τοὺς τὴν γῆν οἰκοῦντας ἅπαντας ὥπλισας καθ’ ἡμῶν, δῆμους, τυράννους, βασιλεῖς. Καὶ τὸ ἐξῆς δὲ πολὺ φρικωδέστερον, ὅταν καὶ ἀδελφοκτόνοι ^e καὶ παιδοκτόνοι καὶ πατροκτόνοι δι’ ἡμᾶς μέλ- E λωσιν οἱ ἄνθρωποι γίνεσθαι. “ Παραδώσει γὰρ, φησὶν, ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.” Πῶς οὖν οἱ λοιποὶ, φησὶ, πιστεύουσιν, ὅταν ἴδωσι δι’ ἡμᾶς παῖδας ὑπὸ πατέρων ἀναιρουμένους, καὶ ἀδελφούς ὑπὸ ἀδελφῶν, καὶ μiasμάτων τὰ πάντα πληρούμενα; Οὐ γὰρ ὡς

⁶ v. 17, 18.

^b μὴ . . . μηδὲ] μήτε . . . μήτε F. Ep. F. Sav. Paulo ante ἀκούσαντες A. B. Ge. καὶ πατροκτόνοι om. B. F.

^c γὰρ om. E. ^d οὐδέπω
^e καὶ παιδοκτόνοι om. A. F.

- 381 δαίμονας ἀλάστορας, ^f οὐ γὰρ ὡς ἐναγεῖς καὶ τῆς οἰκουμένης
 λυμεῶνας ἀπελάσουσιν ἡμᾶς πάντοθεν, αἱμάτων συγγενικῶν
 τὴν γῆν πληρουμένην ὀρώντες καὶ φόνων τοιούτων; ^g Καλὴν
 γε (οὐ γάρ;) τὴν εἰρήνην εἰς τὰς οἰκίας εἰσάγοντες δώσομεν,
 τοσούτων αὐτὰς ἐμπιπλῶντες σφαγῶν. Εἰ γὰρ πολλοὶ τινες
 ἡμεῖν, καὶ μὴ δώδεκα· εἰ γὰρ μὴ ἰδιῶται ^h μηδὲ ἀγράμματοι,
 ἀλλὰ σοφοὶ καὶ ῥήτορες καὶ δεινοὶ λέγειν· μᾶλλον δὲ εἰ
 βασιλεῖς αὐτοὶ, καὶ στρατόπεδα ἔχοντες, καὶ χρημάτων πε-
 ριουσίαν· πῶς ἂν ἰσχύσαμεν πείσαι τινας, ἐμφυλίους πολέ-
 μους ἀνάπτοντες, καὶ ἐμφυλίων ⁱ δὲ πολλῶ χαλεπωτέρους;
 B Κὰν γὰρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καταφρονήσωμεν, τίς ἡμῖν
 τῶν ἄλλων προσέξει; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων οὔτε ἐνενόησαν
 οὔτε εἶπον, οὔτε εὐθύνας ἀπήτουν τῶν ἐπιταγμάτων, ἀλλ'
 εἶκον καὶ ἐπέιθοντο μόνον. Τοῦτο δὲ οὐ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς
 ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ διδασκάλου σοφίας. "Ορα γὰρ
 πῶς ἐκάστῳ τῶν δεινῶν παραμυθίαν παρέξεν· καὶ ^k ἐπὶ
 τῶν μὴ δεχομένων αὐτοὺς ἔλεγεν· "ἀνεκτότερον ἔσται γῆ
 Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ"
 καὶ ἐνταῦθα πάλιν εἰπὼν, "ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθή-
 σεσθε," ἐπήγαγεν, "ἐνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ
 τοῖς ἔθνεσιν." Οὐ μικρὰ δὲ αὕτη παράκλησις, τὸ καὶ διὰ
 τὸν Χριστὸν ταῦτα πάσχειν, καὶ εἰς ἔλεγχον ἐκείνων. 'Ο
 C γὰρ θεὸς, κὰν μηδεὶς προσέχη, τὰ αὐτοῦ πανταχοῦ φαί-
 νεται ποιῶν. Ταῦτα δὲ αὐτοὺς παρεκάλει, οὐκ ἐπειδὴ τῆς
 ἐτέρων ἐπεθύμουν τιμωρίας, ἀλλ' ^l ἵνα θαρρῇν ἔχωσιν, ὅτι
 πανταχοῦ αὐτὸν ἔξουσι συμπαρόντα, ^m τὸν καὶ προειπόντα
 καὶ προειδότα ταῦτα, καὶ ὅτι οὐχ ὡς πονηροὶ καὶ λυμεῶνες
 ταῦτα πείσονται. Μετὰ δὲ τούτων οὐ μικρὰν καὶ ἐτέραν
ⁿ προστίθησιν αὐτοῖς παράκλησιν, λέγων· ⁷ "ὅταν δὲ ^o παρα-

⁷ v. 19, 20.

^f οὐ γὰρ] οὐχ Edd. ^g Καλὴν γε, οὐ γὰρ; τὴν εἰρήνην] Sic F.
 nulla tamen distinctione post γὰρ facta. οὐ γὰρ om. Sav. *Hancne
 igitur pacem ita optabilem* etc. Ge. Ceteri codices, ¹ Πάνν γε· ² οὐ γὰρ
 τὴν εἰρήνην... ¹ πᾶν γε om. B. ² οὐ] οἱ (sic) corr. A. B. οὐπω E.
^h μηδὲ] καὶ Edd. ⁱ δὲ om. E. ^k ἐπὶ] + μέν E. ^l ἵνα θ. ἔχωσιν]
 Sic Ep. et codd. ἐπειδὴ θ. εἶχον Edd. et Ge. ^m τὸν καὶ προειδόντα
 καὶ προειπόντα Ep. Arm. Cf. p. 310 A. Ceterum in omnibus meis
 vv. τὸν καὶ προειπόντα casu exciderunt. Etiam Ge. non nisi, qui haec
 provideret, habet. ⁿ Sic Verss. προτίθησιν A. B. C. ^o Alii
 παραδώσωσιν. Mox inter λαλήσετε et λαλήσητε fluctuant codd.

228) δώσουσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε· δοθή-
 σεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε. Οὐ γὰρ
 ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν
 τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.” “Ἰνα γὰρ μὴ λέγωσι, πῶς πείσαι δυ- D
 νησόμεθα, τοιούτων γινομένων πραγμάτων; καὶ περὶ τῆς
 ἀπολογίας κελεύει θαρρῆν. Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν φησιν· ⁸ “ἐγὼ
 δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν.” ἐνταῦθα δέ, “τὸ πνεῦμα τοῦ
 πατρὸς ὑμῶν ἐστι τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν,” εἰς τὸ τῶν προφη-
 τῶν αὐτοὺς ἀνάγων ἀξίωμα. Διὰ τοῦτο, ὅτε εἶπε τὴν δύ-
 ναμιν τὴν δεδομένην, τότε καὶ τὰ δεινὰ ἐπήγαγε, τοὺς φόνους
 καὶ τὰς σφαγὰς. ⁹ “Παραδώσει γὰρ ἀδελφὸς ἀδελφόν, φη-
 σὶν, εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ^p ἐπαναστήσονται
 τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.” Καὶ οὐδὲ ἐν-
 ταῦθα ἔστη, ἀλλὰ καὶ τὸ πολὺ φρικωδέστερον προσέθηκε,
 καὶ πέτραν ἱκανὸν διασαλεῦσαι, ὅτι ¹⁰ “καὶ ἔσεσθε μισούμε- E
 νοι ὑπὸ πάντων.” Καὶ ἐνταῦθα ^q πάλιν ἐπὶ θύραις ἢ παρά-
 κλησις· “διὰ τὸ ὄνομά μου” γὰρ, φησὶ, ταῦτα πείσεσθε.
 Καὶ μετὰ τούτου πάλιν ἕτερον· “ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος,
 οὗτος σωθήσεται.” Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλως ἱκανὰ ἦν ἀνορθώ-
 σαι αὐτῶν τὰ φρονήματα, εἶγε τοσαύτη τοῦ κηρύγματος
 ἔμελλεν ἀνάπτεσθαι ^r δύνამις, ὡς φύσιν ἀτιμάζεσθαι, καὶ συγ- 382
 γένειαν ἐκβάλλεσθαι, καὶ προτιμᾶσθαι πάντων τὸν λόγον,
 κατὰ κράτος πάντα ἐλαύνοντα. Εἰ γὰρ φύσεως τυραννὶς οὐκ
 ἰσχύει πρὸς τὰ λεγόμενα ἀντιστῆναι, ἀλλὰ διαλύεται καὶ
 καταπατεῖται, τί ἕτερον ὑμῶν περιγενέσθαι δυνήσεται; Οὐ
 μὴν, ἐπειδὴ ταῦτα ἔσται, ἐν ἀδείᾳ ^s ὑμῶν ἔσται ὁ βίος, ἀλλὰ
 καὶ κοινὸς ἔξετε πολεμίους καὶ ἐχθροὺς τοὺς τὴν οἰκουμένην
 οἰκοῦντας.

Ποῦ νῦν Πλάτων; ποῦ Πυθαγόρας; ποῦ τῶν Στωϊκῶν
 ὁ ὁρμαθός; Καὶ γὰρ πολλῆς ἀπολαύσας ἐκείνος τιμῆς, οὕτως
 ἡλέγχετο, ὡς καὶ ἀπεμποληθῆναι, καὶ μηδὲν ὧν ἐβούλετο B
 κατορθῶσαι, ‘οὐδὲ ἐφ’ ἐνὸς τυράννου· ἀλλὰ ^v καὶ τοὺς μα-
 θητὰς προδοὺς, ἐλεεινῶς τὸν βίον κατέλυσε. Καὶ τὰ Κυνικά

⁸ Luc. xxi. 15.⁹ v. 21.¹⁰ v. 22.

^p ἀναστήσονται Edd. ^q πάλιν] δὲ πάλιν Edd. ^r ἡ δύνამις
 Edd. Infra κατὰκρας πάντα ἐλ. B. Mor. ^s ὑμῖν Edd. ^t οὐδὲ
 ἀφ’ ἐνὸς A. C. D. F. οὐδενὸς B. ^v καὶ deest in codd. praeter E.
 ἀλλὰ καὶ] ὁ δὲ Edd. adversantibus Interpp.

καθάρματα ὥσπερ ὄναρ καὶ ^ωσκιά πάντες παρήλθον. Καί-
 τοιγε οὐδέποτε τοιοῦτον οὐδὲν ^xἐκείνοις συνέπεσεν, ἀλλὰ
 καὶ λαμπροὶ διὰ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἔξωθεν εἶναι ἐδόκουν,
 καὶ τὰς ἐπιστολάς ἀνέθεσαν δημοσίᾳ Ἀθηναῖοι τὰς Πλάτω-
 νος παρὰ Δίωνος πεμφθείσας, καὶ ἐν ἀνέσει τὸν πάντα διη-
 γον χρόνον, καὶ χρήμασιν ἐπλούτουν οὐκ ὀλίγοις. Οὕτω
 γοῦν ὁ μὲν Ἀρίστιππος πόρνας ἡγόραζε πολυτελεῖς· ὁ δὲ
 διαθήκας ἔγραφεν, οὐ τὸν τυχόντα κλῆρον καταλιμπάνων·
 C ὁ δὲ, τῶν μαθητῶν γεφυρωσάντων ἑαυτοὺς, ἄνωθεν ἐβάδιζε·
 τὸν δὲ Σινωπέα φασὶ καὶ δημοσίᾳ ἀσχημονεῖν ἐπὶ τῆς
 ἀγορᾶς. Ταῦτα γὰρ αὐτῶν τὰ σεμνά. Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦ-
 τον ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐπιτεταμένη σωφροσύνη καὶ κοσμιότης
 ἡκριβωμένη, καὶ πόλεμος πρὸς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ὑπὲρ
 τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐσεβείας, καὶ τὸ καθ' ἐκάστην σφάτ-
 τεσθαι τὴν ἡμέραν, καὶ μετὰ ταῦτα ^yτὰ λαμπρὰ τρόπαια.
 Ἄλλ' εἰσὶ τινες, φησὶ, καὶ ^zστρατηγικοὶ παρ' αὐτοῖς, οἷον,
 ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Περικλῆς. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα παίδων ἀθύρ-
 ματα πρὸς τὰ τῶν ἀλιέων. Τί γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν; Ὅτι τοὺς
 D Ἀθηναίους ἔπεισεν ἐπιβῆναι τῶν πλοίων, τοῦ Ξέρξου κατὰ
 τῆς Ἑλλάδος ἐλαύνοντος; Ἐνταῦθα δὲ οὐ Ξέρξου ἐλαύνον-
 τος, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου μετὰ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης καὶ
 τῶν ἀπείρων δαιμόνων κατὰ τῶν δώδεκα τούτων ^aἐπιόντων,
 οὐκ ἐν ἐνὶ καιρῷ, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου, περιεγένοντο
 καὶ ἐκράτησαν· καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, οὐκ ἀνελόντες τοὺς
 ἐναντίους, ἀλλὰ μεταβαλόντες καὶ μεταρρύνθμισαντες. Τοῦτο
 γὰρ μάλιστα δεῖ πανταχοῦ παρατηρεῖν, ὅτι οὐκ ἀνεῖλον,
 E οὐδὲ ἠφάνισαν τοὺς ἐπιβουλευόντας αὐτοῖς, ἀλλὰ δαιμόνων
 λαβόντες ἴσους, ἀγγέλων ἐποίησαν ἐφαμίλλους, τὴν μὲν
 ἀνθρωπίνην φύσιν τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐλευθερώσαντες τυ-
 ραννίδος, τοὺς δὲ ἀλιτηρίους ἐκείνους καὶ ^bπάντα συνταράτ-
 τουντας δαίμονας ἐκ μέσων ἀγορῶν καὶ οἰκιῶν, μᾶλλον δὲ καὶ
 αὐτῆς ἀπελάσαντες τῆς ἐρημίας. Καὶ μαρτυροῦσιν οἱ τῶν
 μοναχῶν χοροὶ, οὓς κατεφύτευσαν πανταχοῦ, οὐ τὴν οἰκου- (22
 383 μένην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀοίκητον ἐκκαθάραντες. Καὶ τὸ

^ω σκιάν A. F. πάντες παρήλθον] Sic codd. et Verss. Vulgo πάντες a contextu abest. ^x ἐν ἐκείνοις Edd. ^y τὰ om. B. τὰ τρόπαια τὰ λαμπρὰ Edd. ^z στρατηγοὶ F. τραγικοὶ A. ^a ἐπιόντος B. D. ^b πάντας Edd. “ἴσ. πάντα.” Sav. “Forte legendum πάντα.” Montef. πάντα omnes mei et Bodl. 2943.

δὴ θαυμαστότερον, ὅτι οὐκ ἐκ παρατάξεως ἴσης ταῦτα ἐποίουν, ἀλλ' ἐν τῷ πάσχειν κακῶς πάντα ἤνουν. Καὶ γὰρ εἶχον αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ, δώδεκα ἀνθρώπους ἰδιώτας, ^c δεσμεύοντες, μαστίζοντες, περιάγοντες, καὶ οὐκ ἴσχυον ἐπιστομίσαι· ἀλλ' ὥσπερ τὴν ἀκτῖνα δῆσαι ἀδύνατον, ^d οὕτω καὶ τὴν γλῶτταν ἐκείνων. Τὸ δὲ ^e αἴτιον, οὐκ αὐτοὶ ἦσαν οἱ λαλοῦντες, ἀλλ' ἡ τοῦ πνεύματος δύναμις. Οὕτω γοῦν καὶ ὁ Παῦλος ἐνίκησε τοὺς περὶ Ἀγρίππαν, καὶ τὸν κακίᾳ νικήσαντα πάντας ἀνθρώπους Νέρωνα. ¹¹ “Ὁ γὰρ κύριός μοι **B** παρέστη, φησὶ, καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, καὶ ἐρρύσατό με ἐκ στόματος λέοντος.” Σὺ δὲ καὶ αὐτοὺς θαύμαζε, πῶς ἀκούσαντες, “μὴ μεριμνήσητε,” καὶ ἐπίστευσαν καὶ κατεδέξαντο, καὶ οὐδὲν αὐτοὺς τῶν φοβερῶν ἐξέπληξεν. Εἰ δὲ λέγοις, ὅτι ἱκανὴν αὐτοῖς δέδωκε παράκλησιν τῷ εἰπεῖν, ὅτι “τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἔσται τὸ λαλοῦν” καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἐκπλήττομαι αὐτοὺς, ὅτι οὐκ ^f ἀμφέβαλον, οὐδὲ ἐζήτησαν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν· καὶ ταῦτα, οὐ δύο, ^g οὐ τρία ἔτη μέλλοντες ταῦτα πάσχειν, ἀλλὰ παρὰ πάντα τὸν βίον. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, “ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται,” τοῦτό ἐστιν αἰνιττομένον. Βούλεται γὰρ μὴ **C** ^h τὰ παρ' αὐτοῦ μόνον εἰσφέρεισθαι, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν γίνεσθαι τὰ κατορθώματα. Σκόπει γοῦν ἄνωθεν πῶς τὰ μὲν αὐτοῦ, τὰ δὲ τῶν μαθητῶν γίνεται. Τὸ μὲν γὰρ σημεῖα ποιεῖν, αὐτοῦ· τὸ δὲ μὴ κτήσασθαι μηδὲν, ἐκείνων. Πάλιν, τὸ τὰς οἰκίας ἀνοῖξαι πάσας, τῆς ἄνωθεν χάριτος· τὸ δὲ μηδὲν πλέον τῆς χρείας ἀπαιτῆσαι, τῆς αὐτῶν φιλοσοφίας· “ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.” Τὸ τὴν εἰρήνην χαρίσασθαι, τῆς τοῦ θεοῦ δωρεᾶς· ⁱ τὸ τοὺς ἄξιους ἐπιζητεῖν, καὶ μὴ πρὸς πάντας ἀπλῶς εἰσιέναι, τῆς αὐτῶν ἐγκρατείας. Πάλιν, τὸ κολάζειν τοὺς μὴ δεχομένους αὐτοὺς, αὐτοῦ· τὸ δὲ μετ' ἐπιεικειᾶς ἀναχωρεῖν ἐκ τούτων, μὴ λοι- **D** δορουμένους, μηδὲ ὑβρίζοντας, τῆς τῶν ἀποστόλων πραότητος. Τὸ δοῦναι πνεῦμα, καὶ μὴ ποιῆσαι μεριμνᾶν, τοῦ πέμποντος

¹¹ 2 Tim. iv. 17.

^c δέροντες, δεσμί. μαστ. ἄγοντες, περιάγ. Sav. nescio unde. ^d οὕτως
 αἰδύνατον ἦν δῆσαι καὶ τὴν γλ. ἐκ. E. et sic edid. Mor. Ben. ^e αἴτιον]
 + ὅτι A. D. ^f ἀμφέβαλλον C. p. p. ἀπαλλαγῆναι E. ^g οὐ] καὶ
 F. Ep. ^h τὰ om. E. ⁱ τὸ] + δὲ E. Ep.

ἦν· τὸ δὲ ὡς πρόβατα γίνεσθαι καὶ περιστερὰς, καὶ φέρειν
 πάντα γενναίως, τῆς τούτων εὐτονίας καὶ συνέσεως. Τὸ
 μισεῖσθαι, καὶ ^κ τὸ μὴ καταπίπτειν, καὶ τὸ ὑπομένειν, αὐτῶν
 τὸ ὑπομείναντας σῶσαι, τοῦ πέμποντος. Διὸ καὶ ἔλεγεν·
 “ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.” Ἐπειδὴ γὰρ
 εἰώθασιν οἱ πολλοί, ἐν μὲν τοῖς προοιμίοις εἶναι σφοδροί,
 Ε μετα δὲ ταῦτα ἐκλύεσθαι, διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι ¹ τὸ τέλος
 ἐπιζητῶ. Τί γὰρ ὄφελος σπερμάτων, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν
 ἀνθούντων, μικρὸν δὲ ὕστερον μαραινομένων; Διὰ τοῦτο
 διαρκῇ τὴν ὑπομονὴν παρ’ αὐτῶν ἀπαιτεῖ. Ἵνα γὰρ μὴ τις
 λέγῃ, ὅτι τὸ πᾶν αὐτὸς ἐποίησε, καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, τοιού-
 τους ἐκείνους γενέσθαι οὐδὲν πάσχοντας φορτικόν, διὰ τοῦτο
 φησιν αὐτοῖς, ὅτι καὶ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν χρεία. Καὶ γὰρ
 384 τῶν πρώτων ἐξαρπάσω κινδύνων, ἑτέροις χαλεπωτέροις τηρῶ,
 καὶ μετ’ ἐκείνους πάλιν ἕτεροι διαδέχονται· καὶ οὐ στήσεσθε
 ἐπιβουλευόμενοι, ἕως ἂν ἐμπνέητε. Τοῦτο γὰρ ἠνίκατο εἰπὼν·
 “ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.” Διὰ δὲ τοῦτο
 καὶ εἰπὼν, “μὴ μεριμνήσητε, τί λαλήσετε,” ἀλλαχοῦ φησιν·
¹² “ἔτοιμοι γίνεσθε πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς
 λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος.” Ὅταν μὲν γὰρ μεταξὺ
 φίλων ὁ ἀγὼν ἦ, κελεύει καὶ ἡμᾶς μεριμνᾶν· ὅταν δὲ δικα-
 στήριον φοβερόν, καὶ δῆμοι μαινόμενοι, καὶ φόβος πάντοθεν,
 τὴν παρ’ αὐτοῦ παρέχει ροπὴν, ὥστε θαρρῆσαι καὶ φθέγγ-
 Β ζασθαι, καὶ μὴ καταπλαγῆναι, μηδὲ προδοῦναι τὰ δίκαια.
 Καὶ ^μ γὰρ πολὺ μέγα ἦν, ἄνθρωπον περὶ λίμνας ἡσυχολη-
 μένον καὶ δέρματα καὶ τελωνείαν, τυράννων καθημένων, καὶ
 σατραπῶν παρεστηκότων καὶ δορυφόρων, καὶ τῶν ξιφῶν γε-
 γυμνωμένων, καὶ πάντων μετ’ ἐκείνων ἐστώτων, εἰσελθόντα
 μόνον, δεδεμένον, κάτω κύπτοντα, δυνηθῆναι διᾶραι στόμα.
 Καὶ γὰρ οὐδὲ λόγου, οὐδὲ ἀπολογίας αὐτοῖς μετεδίδοσαν τῶν
 δογμάτων ἕνεκεν, ἀλλ’ ὡς κοινούς τῆς οἰκουμένης λυμεῶνας,
 οὕτως ἀποτυμπανίζειν ἐπεχείρουν. ¹³ “Οἱ γὰρ τὴν οἰκουμέ-
 νην, φησὶν, ἀναστατώσαντες, οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεσι·”
 καὶ πάλιν, “ἐναντία τοῖς Καίσαρος δόγμασι πρεσβεύουσι, (23
 λέγοντες εἶναι βασιλέα Χριστὸν Ἰησοῦν.” Καὶ παντα-
 C χοῦ τὰ δικαστήρια προκατεῖληπτο ταῖς τοιαύταις ὑπονοίαις,

¹² 1 Petr. iii. 15.¹³ Act. xvii. 6, 7.^κ τὸ om. E.¹ τὸ om. A. B. E. F. Habet Ep.^μ γὰρ om. E.

καὶ πολλῆς ἡδεῖ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς εἰς τὸ ἀμφοτέρα δεῖξαι, καὶ τὸ δόγμα ἀληθὲς ὄν, ὅπερ ἐπρέσβευον, καὶ ὅτι οὐ λυμαίνονται τοῖς κοινοῖς νόμοις, καὶ ὁ μήτε σπουδάζοντας εἰπεῖν περὶ τοῦ δόγματος, ἐμπεσεῖν εἰς ὑπόνοιαν τῆς τῶν νόμων ἀνατροπῆς, μηδ' αὖ πάλιν σπουδάζοντας δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἀνατρέπουσι τὴν κοινὴν πολιτείαν, διαφθεῖραι τὴν τῶν δογμάτων ἀκρίβειαν· ἅπερ ἅπαντα ὅψει καὶ παρὰ Πέτρῳ, καὶ παρὰ Παύλῳ, καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἅπασι μετὰ τῆς πρεπούσης συνέσεως κατωρθωμένα. Καὶ γὰρ ὡς στασιασταὶ καὶ D νεωτεροποιοὶ καὶ καινοτόμοι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐνεκαλοῦντο· ἀλλ' ὅμως καὶ ταύτην ἀπεκρούσαντο τὴν ὑπόνοιαν, καὶ τὴν ἐναντίαν ἑαυτοῖς περιέθηκαν, ὡς σωτῆρες καὶ κηδεμόνες καὶ εὐεργέται παρὰ πᾶσιν ἀνακηρυττόμενοι. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τῆς πολλῆς κατώρθουν ὑπομονῆς. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· “καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω” καὶ μέχρι τέλους κινδυνεύων ^p διέμεινε.

^q Τίνος οὖν ἂν εἴημεν ἄξιοι, τσαῦτα ἔχοντες ὑποδείγματα, καὶ ἐν εἰρήνῃ μαλακίζόμενοι καὶ καταπίπτοντες; Οὐδενὸς γοῦν πολεμοῦντος σφαττόμεθα, οὐδενὸς διώκοντος ἐκλυόμεθα· ἐν E εἰρήνῃ σωθῆναι κελευόμεθα, καὶ οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα. Κακεῖνοι μὲν, τῆς οἰκουμένης καιομένης, καὶ κατὰ τὴν γῆν ἅπασαν τῆς πυρᾶς ἀναπτομένης, εἰσιόντες ἐνδοθεν, ἐκ μέσης ἤρπαζον τῆς φλογὸς τοὺς ἐμπιπραμένους· σὺ δὲ οὐδὲ σαντὸν διατηρῆσαι δύνασαι. Τίς οὖν ἡμῖν ἔσται παρρησία; ποία συγγνώμη; Οὐ μᾶστιγες, οὐ δεσμοτῆρια, οὐκ ἄρχοντες, οὐ συναγωγαί, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἐπικείται, ἀλλὰ καὶ τούναντίον ἅπαν, ἡμεῖς ἄρχομεν καὶ κρατοῦμεν. Καὶ γὰρ 385 βασιλεῖς εὐσεβεῖς, καὶ τιμαὶ πολλαὶ Χριστιανοῖς, καὶ προεδρίαὶ καὶ δόξαι καὶ ἀνέσεις· καὶ οὐδὲ οὕτω περιγινόμεθα. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀπαγόμενοι καθ' ἡμέραν, καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταί, καὶ μυρίους μώλωπας ἔχοντες καὶ συνεχῇ στίγματα, τῶν ἐν παραδείσῳ διαγόντων μᾶλλον ἢ ἐτρύφων· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ὄναρ τοιούτον τι ὑπομείναντες, κηροῦ παντός ἐσμεν μαλακώτεροι. Ἀλλ' ἐκεῖνοι, φησὶν, ἐθαυματούργουν. Διὰ

ⁿ ἔδειτο A. p. p. ἀμφοτέρα om. B. F. ^o μήτε] μὴ A. B. D. F.

^p διέμενε E. ἐπέμενε A. C.

^q ΗΘΙΚΟΝ. Περὶ τοῦ δὲν ὑπομένειν ἡμᾶς πάντα πειρασμὸν, ἀποσκοποῦντας εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ μακαρίου Ἰωβ. A.

^r ἐνετρύφων B.

τοῦτο γοῦν οὐκ ἔμαστιγοῦντο; διὰ τοῦτο οὐκ ἡλαύνοντο; Καὶ γὰρ τοῦτό ἐστι τὸ παράδοξον, ὅτι καὶ παρὰ τῶν εὐεργετουμένων πολλάκις τοιαῦτα ἔπασχον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐθорυβοῦντο, κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν ἀπολαμβάνοντες· σὺ δὲ, ἂν τινα εὐεργετήσης μικράν τινα εὐεργεσίαν, εἴτα λυπηροῦ τινος ἀπολαύσης, θορυβῇ, ταραττή, καὶ ἐπὶ τῷ γεγεννημένῳ μετανοεῖς. Εἰ τοίνυν γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, μηδὲ συμβαίη ποτέ, γενέσθαι πόλεμον ἐκκλησιῶν καὶ διωγμὸν, ἐννόησον πόσος ἔσται ὁ γέλως, πόσα τὰ ὀνειδῆ. Καὶ μάλα εἰκότως ὅταν γὰρ ἐν τῇ παλαίστρᾳ μηδεὶς γυμνάζεται, πῶς ἐν τοῖς
C ἀγῶσιν ἔσται λαμπρός; Ποῖος γὰρ ἀθλητῆς, ὃ παιδοτρίβην οὐκ εἰδώς, δυνήσεται, καλούντων τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, μέγα τι καὶ γενναῖον ἐπιδείξασθαι πρὸς τὸν ἀνταγωνιστὴν; Οὐ γὰρ ἐχρῆν καθ' ἑκάστην ἡμέραν παλαίειν ἡμᾶς, καὶ πυκτεῦειν, καὶ τρέχειν; Οὐχ ὁράτε τοὺς λεγομένους πεντάθλους, ἐπειδὰν μηδένα ἔχωσι τὸν ἀνταγωνιστὴν, πῶς θύλακον ἄμμου γεμίσαντες πολλῆς, καὶ κρεμάσαντες, ἐκεῖ τὴν ἰσχὺν γυμνάζουσιν ἅπασαν; οἱ δὲ τούτων νεώτεροι ἐν τοῖς τῶν ἑταίρων σώμασι μελετῶσι τὴν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μάχην; Τούτους καὶ σὺ ζήλωσον, καὶ μελέτα τῆς φιλοσοφίας τὰ παλαίσματα. Καὶ γὰρ εἰς θυμὸν πολλοὶ παροξύνουσι, καὶ εἰς ἐπιθυμίαν
D ἐμβάλλουσι, καὶ πολλὴν ἀνάπτουσι ὧ φλόγα. Στῆθι τοίνυν κατὰ τῶν παθῶν, φέρε γενναίως τὰς κατὰ διάνοιαν ὀδύνας, ἵνα καὶ τὰς τοῦ σώματος ἐνέγκῃς. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος Ἰωβ, εἰ μὴ καλῶς ἦν γυμνασάμενος πρὸ τῶν ἀγῶνων, οὐκ ἂν οὕτω λαμπρῶς ἐπὶ τῶν ἀγῶνων ἔλαμψεν· εἰ μὴ μεμελετήκει πάσης ἐκτὸς ἀθυμίας εἶναι, εἶπεν ἂν τι τολμηρὸν, τῶν παίδων ἀποθανόντων. Νυνὶ δὲ πρὸς πάντα ἔσται τὰ παλαίσματα, πρὸς χρημάτων ἀπώλειαν καὶ περιουσίας τοσαύτης ἀφανισμόν, πρὸς παίδων ἀποβολήν, πρὸς γυναικὸς συμπάθειαν, πρὸς (231)
E σώματος μᾶστιγας, πρὸς ὀνειδῆ φίλων, πρὸς λοιδορίας οἰκετῶν. Εἰ δὲ θέλεις καὶ τὰ γυμνάσια αὐτοῦ ἰδεῖν, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος, πῶς κατεφρόνει χρημάτων. ¹⁴ “Εἰ δὲ καὶ εὐφράνθην, φησὶ, πολλοῦ πλούτου μοι γενομένου· εἰ ἔταξα

¹⁴ Job. xxxi. 25, 24.

^{*} παιδοτριβεῖν B. C. D. F. [†] “MSS. ἑταίρων, et recte quidem, ut videtur. Editi ἐτέρων.” Montef. qui tamen non correxit. ἑταίρων E. Ge. ceteri cum Arm. ἐτέρων. [‡] τὴν φλόγα Edd.

χρυσίου ^w εἰς χούν, εἰ λίθῳ πολυτελεῖ ἐπεποιθεῖν.” Διὰ
 τοῦτο οὐδὲ ἀρπαγέντων αὐτῶν ἐθορυβεῖτο, ἐπειδὴ καὶ πα- 386
 ρόντων ^x αὐτῶν οὐκ ἐπεθύμει. Ἄκουσον πῶς καὶ τὰ κατὰ
 τοὺς παῖδας διώκει, οὐ καταμαλακίζόμενος παρὰ τὸ δέον,
 ὥσπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν παρ’ αὐτῶν ἀπαιτῶν.
 Ὁ γὰρ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδῆλων θυσίαν ἀναφέρων, ἐννόησον
 πῶς ἦν ἀκριβῆς τῶν φανερῶν δικαστῆς. Εἰ δὲ καὶ τοὺς περὶ
 σωφροσύνης ἀγῶνας ἀκοῦσαι βούλει, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος·
¹⁵ “διαθήκην ^y διεθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, τοῦ μὴ κατανοῇ-
 σαι εἰς παρθένον.” Διὰ τοῦτο αὐτὸν οὐ κατέκλασεν ἡ γυνή·
 ἐφίλει μὲν γὰρ αὐτὴν καὶ πρὸ τούτου, ἀλλ’ οὐχ ὑπὲρ τὸ B
 μέτρον, ἀλλ’ ὡς εἰκὸς γυναῖκα. Ὅθεν μοι καὶ θαυμάσαι
 ἔπεισι, πόθεν ἐπῆλθε τῷ διαβόλῳ, εἰδοῦτι αὐτοῦ τὰ γυμνά-
 σια, κινῆσαι τοὺς ἀγῶνας. Πόθεν οὖν ἐπῆλθε; Πονηρόν
 ἐστὶ τὸ θηρίον, καὶ οὐδέποτε ἀπογινώσκει· ὁ μέγιστον ἡμῖν
 κατάκριμα γίνεται, ὅτι ἐκεῖνος μὲν οὐδέποτε ἡμῶν ἀπελ-
 πίζει τὴν ἀπώλειαν, ἡμεῖς δὲ τὴν ἑαυτῶν ἀπογινώσκομεν
 σωτηρίαν. ^z Ἀλλὰ σώματος πῆρῳσιν καὶ λώβην σκόπει πῶς
 ἐμελέτα. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς οὐδέποτε τι τοιοῦτον ὑπέ-
 μεινεν, ἀλλ’ ἐν πλούτῳ καὶ τρυφῇ καὶ τῇ ἄλλῃ περιφανείᾳ
 διετέλεσε ζῶν, τὰς ἀλλοτρίας καθ’ ἐκάστην ὠνειροπόλει συμ-
 φοράς. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· ¹⁶ “φόβος γάρ, ὃν ἐφοβού- C
 μην, ἦλθέ μοι, καὶ ὃν ἐδεδοίκειν, συνήντησέ μοι.” Καὶ πάλιν·
 “ἐγὼ δὲ ἐπὶ παντὶ ἀδυνάτῳ ἔκλαυσα, καὶ ἐστέναξα ἰδὼν
 ἄνδρα ἐν ἀνάγκαις.” Διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲν αὐτὸν ἐθορύβει
 τῶν προσπιπτόντων, τῶν μεγάλων ἐκείνων καὶ ἀφορητῶν.
 Μὴ γάρ μοι τὴν ἀπώλειαν ^a ἰδῆς τῶν χρημάτων, μηδὲ τὴν
 τῶν παίδων ἀφαίρεσιν, μηδὲ τὴν πληγὴν ἐκείνην τὴν ἀνίατον,
 μηδὲ τὴν τῆς γυναικὸς ἐπιβουλήν· ἀλλὰ τὰ πολλῶ τούτων
 χαλεπώτερα. Καὶ τί τούτων χαλεπώτερον, φησὶν, ἔπαθεν
 ὁ Ἰώβ; παρὰ γὰρ τῆς ἱστορίας οὐδὲν ^b τούτων πλεον μαν-
 θάνομεν. Ἐπειδὴ καθεύδομεν, οὐ μανθάνομεν· ὡς ὁ γε μερι-

¹⁵ Job. xxxi. I.¹⁶ Job. iii. 25. xxx. 25.

^w εἰς] ὡς A. In loco Jobi duplex exstat scriptura, εἰς χούν μου
 et ἰσχύν μου. Illam in nostro loco tuentur Arm. et codices: hanc, si
 modo vulgatis fides habenda sit, laudavit Chrysost. Tom. III. p. 409 E.
^x αὐτῶν om. E. ^y ἐθέμην A. p. p. τοῦ om. E. ^z Ἀλλὰ] + καὶ
 Edd. ^a ἰδῆς] εἶπης Sav. ^b τούτων om. E.

Δ μνῶν, καὶ τὸν μαργαρίτην καλῶς διερευνώμενος, πολλῷ πλείονα τούτων εἴσεται. Τὰ γὰρ χαλεπώτερα καὶ ἱκανὰ μείζονα ἐνιέναι θόρυβον, ἕτερα ἦν. Καὶ πρῶτον, τὸ μηδὲν εἰδέναι περὶ βασιλείας οὐρανῶν καὶ ἀναστάσεως σαφές· ὅπερ οὖν καὶ θρηνῶν ἔλεγεν· ¹⁷ “οὐ γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ζήσομαι, ἵνα μακροθυμήσω.” Δεύτερον, τὸ πολλὰ ἐαυτῷ συνειδέναι καλὰ. Τρίτον, τὸ μηδὲν συνειδέναι πονηρόν. Τέταρτον, τὸ παρὰ θεοῦ νομίζειν ταῦτα ὑπομένειν· εἰ δὲ καὶ παρὰ διαβόλου, καὶ τοῦτο ἱκανὸν ἦν αὐτὸν σκανδαλίσαι. Πέμπτον, τὸ ἀκοῦειν τῶν φίλων ἐπὶ κακία διαβαλλόντων αὐτόν· ¹⁸ “οὐκ ἄξια γὰρ, φησὶν, ὧν ἡμαρτες, μεμαστίγωσαι.” Ἑκτον, τὸ τοὺς ἐν Ε πονηρία ζῶντας εὐ πάσχοντας ὁρᾶν, καὶ ἐπεγγελῶντας αὐτῷ. Ἑβδομον, τὸ μὴ ἔχειν εἰς ἕτερον ἰδεῖν τοιαῦτα πεπονητότα ποτέ.

Καὶ εἰ βούλει μαθεῖν, ἡλίκα ταυτὰ ἐστίν, ἐννόησον τὰ παρόντα. Εἰ γὰρ νῦν βασιλείας προσδοκώμενης, καὶ ἀναστάσεως ἐλπίζομένης, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, καὶ μυρία συνειδότες ἐαυτοῖς κακὰ, καὶ τοσαῦτα ἔχοντες παραδείγματα, 387 καὶ τοσαύτης μετέχοντες φιλοσοφίας, ἂν ὀλίγον χρυσίον ἀπολέσωσί τινες, καὶ τοῦτο πολλάκις ἀρπάσαντες, ἀβίωτον τὸν βίον εἶναι νομίζουσιν, ^d οὐ γυναικὸς ἐπικειμένης, ^d οὐ παίδων ἀφαιρεθέντων, οὐ φίλων ὀνειδιζόντων, οὐκ οἰκετῶν ἐπεμβαινόντων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ὄντων τῶν παρακαλούντων, τῶν μὲν διὰ ῥημάτων, τῶν δὲ διὰ πραγμάτων· πόσων οὐκ ἄξιος ἐκεῖνος ἂν εἴη στεφάνων, τὰ ἐκ δικαίων πόνων συλλεγέντα ὁρῶν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀρπαζόμενα, καὶ μετὰ πάντα ἐκεῖνα μυρίας ὑπομένων πειρασμῶν νιφάδας, καὶ διὰ πάντων ἀκίνητος μένων, καὶ τὴν προσήκουσαν ἀναφέρων τῷ δεσπότῃ περὶ τούτων εὐχαριστίαν; Ἄν γὰρ μηδὲν τῶν ἁλ- B λων μηδεὶς εἶπη, τὰ τῆς γυναικὸς μόνον ῥήματα ^e καὶ πέτραν ἦν ἱκανὰ διασαλευσαι. Ὅρα γοῦν αὐτῆς τὴν κακουργίαν. Οὐ μέμνηται χρημάτων, οὐ μέμνηται καμήλων καὶ ποιμνίων καὶ βουκολίων, (συνήδει γὰρ τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπὶ τούτοις φιλοσοφίαν), ἀλλὰ τοῦ πάντων· ^f τούτων φορτικωτέρου, τῶν (232)

¹⁷ Job. vii. 16.¹⁸ Job. xi. 6.

^e ἐπιγελῶντας F. ^d οὐ . . . οὐ] οὔτε . . . οὔτε F. οὔτε . . . οὐ B.
^e καὶ om. B. F. καὶ πέτρας Edd. Nobiscum facit Florileg. p. 302.
 (Tom. xii. p. 569 E.) ^f τούτων A. B. C. F.

παίδων λέγω, καὶ πλατύνει τὴν τραγωδίαν, καὶ τὰ παρ' ἐαυτῆς προστίθησιν. Εἰ δὲ ἐν ^εεὐθηνία ὄντας καὶ μηδὲν πάσχοντας ἀηδὲς, πολλὰ πολλάκις ἔπεισαν γυναῖκες· ἐννόησον πῶς ἦν ἐκείνη νεανικὴ ἢ ψυχὴ, μετὰ τοσούτων ὅπλων αὐτὴν ἐπελθοῦσαν ἀποκρουσαμένη, καὶ δύο τὰ τυραννικώτατα πάθη καταπατήσασα, ἐπιθυμίαν καὶ ἔλεον. Καίτοι πολλοὶ τῶν κρατησάντων ἐπιθυμίας, ὑπ' ἑλέου ἐκάμφθησαν. Ὁ C γοῦν γενναῖος ἐκείνος Ἰωσήφ τῆς μὲν τυραννικωτάτης ἡδονῆς κατέσχε, καὶ τὴν βάρβαρον ἐκείνην γυναῖκα διεκρούσατο μυρία προσάγουσαν μηχανήματα· δακρύων δὲ οὐ κατέσχε, ἀλλ' ἰδὼν τοὺς ἀδελφούς τοὺς ἡδίκηκόςτας, ἐνεπρήσθη τῷ πάθει, καὶ τὸ ^hπροσωπεῖον ταχέως ρίψας, τὸ δράμα ἀπεκάλυψεν. Ὅταν δὲ καὶ γυνὴ ἦ, καὶ ἐλεεινὰ λέγῃ, καὶ τὸν καιρὸν ἔχῃ συμπράττοντα, καὶ τὰ τραύματα, καὶ τοὺς μώλωπας, καὶ τὰ μυρία κύματα τῶν συμφορῶν, πῶς οὐκ ἂν τις δικαίως ἀδάμαντος παντὸς στερρότεραν τὴν οὐδὲν ὑπὸ τοσούτου χειμῶνος παθοῦσαν ψυχὴν εἶναι ⁱἀποφάναιτο; Δότε μοι μετὰ παρρησίας εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν ἀποστόλων, D εἰ μὴ μείζων, ἀλλ' οὐδὲ ἐλάττων ὁ μακάριος οὗτος ἦν. Ἐκείνους μὲν γὰρ παρεμυθεῖτο τὸ διὰ τὸν Χριστὸν πάσχειν καὶ οὕτω τοῦτο ἱκανὸν ἦν τὸ φάρμακον καθ' ἐκάστην ἡμέραν αὐτοὺς ἀναστήσαι, ὡς πανταχοῦ αὐτὸ τιθέναι τὸν δεσπότην, “δι' ἐμέ” καὶ “ἐνεκεν ἐμοῦ” λέγοντα, καί, “εἰ ἐμὲ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐκάλεσαν.” Ἐκείνος δὲ ταύτης ἔρημος ἦν τῆς παραμυθίας, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν σημείων, καὶ τῆς ἀπὸ τῆς χάριτος. Οὐδὲ γὰρ εἶχε τοσαύτην πνεύματος δύναμιν. Καὶ τὸ δὴ μείζων, ^kὅτιπερ ἐν πολλῇ τρυφῇ τρα- E φεῖς, οὐκ ἐξ ἀλίεων καὶ τελωνῶν καὶ τῶν εὐτελῶς βεβιωκότων, ἀλλὰ τοσαύτης ἀπολελαυκῶς τιμῆς, ἔπασχεν ἅπερ ἔπασχεν ἅπαντα. Καὶ ὅπερ φορτικώτατον ἐπὶ τῶν ἀποστόλων εἶναι ἐδόκει, ^lτὸ αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὑπέμενε, παρὰ φίλων, παρὰ οἰκετῶν, παρ' ἐχθρῶν μισούμενος, παρὰ τῶν 388 εὐπεπονθότων· καὶ τὴν ἱερὰν ἄγκυραν, καὶ τὸν ἀκύμαντον λιμένα (τοῦτο δὲ ἦν τὸ τοῖς ἀποστόλοις εἰρημένον, τὸ,

^ε εὐθυμία B. C. D. F. Flor. Arm. in mar. Permutantur eadem vv. infra p. 559 E. ^h πρόσωπον A. Arm. Mor. ⁱ ἀπεφάνητο B. D. F. ἀποφάνηται Flor.

^k ὅτιπερ] ὅτι B. F. Flor. ^l τὸ αὐτό] τοῦτο αὐτό F. p. p. ὑπέμενε A. F. Flor.

ἐνεκεν ἐμοῦ), τοῦτο ἰδεῖν οὐκ εἶχε. Θαυμάζω ^m καὶ τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς, ὅτι κατετόλμησαν καμίνου, ὅτι κατεξανέστησαν τυράννου. Ἄλλ' ἀκουσον τί λέγουσι. ¹⁹ “τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι ἣ ἔστησας οὐ προσκυνούμεν.” Ὅπερ μεγίστη παραμυθία αὐτοῖς ἦν, τὸ σαφῶς εἰδέναι, ὅτι διὰ τὸν θεὸν πάντα πάσχουσιν, ἅπερ ἂν πάθωσιν. Οὗτος δὲ οὐκ ἤδει, ὅτι ἀγωνίσματα ταῦτα ἦν καὶ πάλῃ· εἰ γὰρ ἤδει, οὐκ ἂν ἥσθητο τῶν ⁿ γινομένων. Ὅτε γοῦν B ἤκουσεν, ὅτι ²⁰ “ἄλλως με οἶεῖ σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος;” ἐννόησον πῶς ^o εὐθέως ἀπὸ ψιλοῦ ῥήματος ἀνέπνευσεν· πῶς ἐξηυτέλισεν ἑαυτόν· πῶς οὐδὲ πεπονθέναι ἐνόμισεν ἅπερ ἔπαθεν, οὕτω λέγων· “τί ἔτι κρίνομαι νοθετούμενος καὶ ἐλεγχόμενος ὑπὸ κυρίου, ἀκούων τοιαῦτα, οὐδὲν ὧν ἐγώ; Καὶ πάλιν· ²¹ “ἕως μὲν ὥτὸς ^p ἀκοῆς ἤκουόν σου τὸ πρότερον· νυνὶ δὲ ὁ ὀφθαλμός μου ἐώρακέ σε· διὸ ἐφαύλισα ἑμαυτὸν καὶ ἐτάκην· ἡγῆμαι δὲ ἑμαυτὸν γῆν καὶ σποδόν.” Ταύτην τοίνυν τὴν ἀνδρείαν, ταύτην τὴν ἐπιείκειαν καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν, οἱ μετὰ νόμον καὶ χάριν, τοῦ πρὸ νόμον καὶ χάριτος γενομένου, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων αὐτῶ C δυνηθῶμεν κοινωνῆσαι σκηνῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹⁹ Dan. iii. 18.²⁰ Job. xl. 3.²¹ Job. xlii. 5, 6.

^m καὶ deest in codd. praeter E. καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας Edd.
^a Sic A. E. et corr. D. Flor. p. 321. Vulgo γενομένων. ^o εὐθέως
om. E. Flor. invitis Interpp. ^p ἀκοῆς om. B. F.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ.

¹ Όταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ² ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ D ἀνθρώπου.

(233) Εἰπὼν ἐκεῖνα τὰ φοβερά καὶ φρικώδη, καὶ ἀδάμαντα ἱκανὰ διαλύσαι, τὰ μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ^b ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῖς συμβησόμενα, ἄγει πάλιν τὸν λόγον ἐπὶ τὰ ἡμερώτερα, διδοὺς ἀναπνεῦσαι τοῖς ἀθληταῖς, καὶ πολλὴν αὐτοῖς παρέχων τὴν ἄδειαν. Οὐδὲ γὰρ ἐκέλευσε διωκομένους ὁμοσε χωρεῖν, ἀλλὰ φεύγειν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀρχὴ τέως ἦν καὶ προοίμια, συγκαταβατικώτερον κέχρηται τῷ λόγῳ. Οὐ γὰρ ^c δὴ περὶ τῶν μετὰ ταῦτά φησι διωγμῶν, ἀλλὰ τῶν πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους. Καὶ τοῦτο E ἐδήλωσε λέγων· “οὐ γὰρ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.” “Ἰνα γὰρ μὴ λέγωσι· τί οὖν, εἰὰ διωκόμενοι φεύγωμεν, καὶ πάλιν ἐκεῖ καταλαμβάνοντες ἐλαύνωσι; τοῦτον ἀναιρῶν τὸν φόβον φησὶν· οὐ ^d φθήσεσθε περιελθόντες τὴν Παλαιστίνην, καὶ εὐθέως ὑμᾶς καταλήψομαι. Καὶ θέα πῶς καὶ ἐνταῦθα οὐ λύει τὰ δεινὰ, ἀλλὰ παρίσταται τοῖς κινδύνοις. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι 389 ἐξαρπάσομαι, καὶ λύσω τοὺς διωγμούς· ἀλλὰ τί; “οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.” Καὶ γὰρ ἤρκει εἰς παραμυθίαν αὐτοῖς τὸ ἰδεῖν αὐτὸν μόνον. Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς οὐ πανταχοῦ πάντα ἐπιτρέπει τῇ χάριτι, ἀλλὰ τι καὶ παρ’ αὐτῶν εἰσφέρεισθαι κελεύει. Εἰ γὰρ φοβεῖσθε, φησὶ, φεύγετε· ^e τοῦτο γὰρ

¹ Cap. x. v. 23.

HOM. XXXIV. ^a ἐκ τῆς πόλεως ταύτης Edd. contra meos et Mosqq. Temere igitur pro hac lectione Chrysostomi auctoritas laudatur. ἑτέραν] ἄλλην A. F. 2 Mosqq. ^b ἀνάστασιν] + αὐτοῦ Edd. ^c δὴ om. E. Οὐδὲ γὰρ περὶ Edd. p. p. ἀλλὰ περὶ τῶν Edd. ^d φθήσεσθε] Sic E. [et Bodl. 2943.] ceteri φοβηθήσεσθε. Edd. φθάσετε. Aut hoc aut φθήσεσθε legerunt Interpp. ^e Vid. adnot.

ἐδήλωσεν εἰπών· φεύγετε, καὶ μὴ φοβεῖσθε. Καὶ οὐκ αὐ-
 τοὺς πρῶτους ἐκέλευσε φεύγειν, ἀλλ' ἐλαυνομένους ὑποχω-
 ρεῖν· καὶ οὐδὲ πολὺ τὸ διάστημα δίδωσιν, ἀλλ' ὅσον περιελθεῖν
 B τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ. Εἵτα πάλιν πρὸς ἕτερον αὐτοὺς
 ἀλείφει μέρος φιλοσοφίας. Πρότερον μὲν, τὴν μερίμναν τῆς
 τροφῆς [†] ἐκβάλλων· δεύτερον δὲ, τὸν τῶν κινδύνων φόβον·
 νυνὶ δὲ τὸν τῆς κακηγορίας. Ἐκείνης μὲν γὰρ ἀπήλλαξε
 τῆς φροντίδος, εἰπών, “ἄξιός ἐστι ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ,”
 καὶ δείξας ὅτι πολλοὶ αὐτοὺς ὑποδέχονται· [§] τῶν κινδύνων δὲ
 ἕνεκεν τῆς ἀγωνίας, εἰπών, “μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λα-
 λήσητε,” καὶ ὅτι “ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.”
 Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τούτων εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ πονηράν δόξαν
 λαβεῖν, ὅπερ πολλοῖς ^h πάντων φορτικώτερον εἶναι δοκεῖ,
 ὅρα πόθεν αὐτοὺς καὶ ἐνταῦθα παρακαλεῖ, ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ
 C τῶν περὶ ⁱ αὐτοῦ εἰρημένων ἀπάντων τὴν παραμυθίαν τιθεῖς,
 οὐπὲρ ἴσον οὐδὲν ἦν. Ὡς περ γὰρ εἶπεν ἐκεῖ, ὅτι “ἔσεσθε
 μισούμενοι ὑπὸ πάντων” καὶ προσέθηκε, “διὰ τὸ ὄνομά μου.”
 οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Καὶ ἑτέρως ^k αὐτὸ παραμυθεῖται, ἕτε-
 ρον μετ' ἐκείνου τιθεῖς. Ποῖον δὴ τοῦτο; ² “Οὐκ ἔστι μα-
 θητῆς, φησὶν, ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δούλος ὑπὲρ τὸν
 κύριον αὐτοῦ. Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδά-
 σκαλος αὐτοῦ· καὶ ὁ δούλος, ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. Εἰ τὸν
¹ οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἐκάλεσαν, πόσω μᾶλλον τοὺς
 οἰκειακούς αὐτοῦ; Μὴ οὖν φοβεῖσθε αὐτούς.” Ὅρα πῶς
 ἑαυτὸν ἐκκαλύπτει ^m τῶν πάντων ὄντα δεσπότην καὶ θεὸν
 καὶ δημιουργόν. Τί οὖν; Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν δι-
 D δάσκαλον, οὐδὲ δούλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ; Ἐως αὖ ⁿ μὲν
 ἢ μαθητῆς καὶ δούλος, οὐκ ἔστι κατὰ τὴν τῆς τιμῆς φύσιν.
 Μὴ γάρ μοι τὰ σπανίζοντα ἐνταῦθα λέγε, ἀλλ' ἀπὸ τῶν
 πλείονων δέχου τὸν λόγον. Καὶ οὐ λέγει, πόσω μᾶλλον
 τοὺς δούλους, ἀλλὰ “τοὺς οἰκειακούς αὐτοῦ,” πολλὴν πρὸς

² v. 24, 25.

[†] ἐκβαλὼν Edd.   [§] Vid. adnot.   ^h πάντων om. B. F. Ge.
ⁱ αὐτοῦ] ἑαυτὸν Edd.   ^k αὐτῷ B. F. αὐτοὺς Edd. παραμυθεῖται
καὶ τοῦτο τὸ μέρος Euth.   ¹ δεσπότην Edd. p. p. ἀπεκάλεσαν A.
C. ἐπεκάλεσαν B. F. Verba μὴ οὖν φοβ. αὐτοὺς desunt in B. F. et
2 Mosqq.   ^m τῶν] τὸν B. E. ὄντα] εἶναι Edd. . . . ⁿ μὲν deest in
codd. sed tuetur Ep.

αὐτοὺς ° γνησιότητα ἐπιδεικνύμενος. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ἔλε-
γεν· ³“οὐκέτι καλῶ ὑμᾶς δούλους, ὑμεῖς φίλοι μου ἔστε.”
Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ τὸν οἰκοδεσπότην ὕβρισαν καὶ ἐκακηγόρη-
σαν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ὕβρεως τίθησιν, ὅτι Βεελ-
ζεβούλ ἐκάλεσαν. Εἶτα καὶ ἐτέραν οὐκ ἐλάττονα ταύτης
δίδωσι παραμυθίαν· ^p ἢ μὲν γὰρ μεγίστη αὕτη· ἐπειδὴ δὲ τοῖς
οὐδέπω φιλοσοφοῦσι καὶ ἐτέρας ἔδει τῆς μάλιστα αὐτοὺς E
ἀνακτήσασθαι δυναμένης, ^a καὶ ταύτην τίθησι· καὶ τὸ μὲν
σχῆμα τῶν λεγομένων καθολικὴν δοκεῖ τὴν ἀπόφασιν ἔχειν·
πλὴν οὐ περὶ πάντων τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ περὶ τῶν προ-
κειμένων εἴρηται μόνον. Τί γάρ ^r φησι; ⁴“Οὐδέν ἐστι κε-
καλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· οὐδὲ κρυπτόν, ὃ οὐ 390
(234) γνωσθήσεται.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἀρκεῖ μὲν ὑμῖν
εἰς παραμυθίαν τὸ καὶ ἐμὲ κοινωνῆσαι τῆς αὐτῆς λοιδορίας
ὑμῖν, τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν δεσπότην. Εἰ δὲ ἔτι ἀλγείτε
ταῦτα ἀκούοντες, ^s ἐννοήσατε κακείμενον, ὅτι καὶ ταύτης μικρὸν
ὕστερον ἀπαλλαγῆσεσθε τῆς ὑποψίας. Τίνος γὰρ ἕνεκεν
ἀλγείτε; ὅτι γόητας ὑμᾶς καλοῦσι καὶ πλάνους; Ἀλλ’
ἀναμείνατε μικρὸν, καὶ σωτῆρας ὑμᾶς καὶ εὐεργέτας τῆς
οἰκουμένης προσερούσιν ἅπαντες. Καὶ γὰρ ἀποκαλύπτει
ἅπαντα ὁ χρόνος τὰ συνεσκιασμένα, καὶ τὴν ἐκείνων συκο-
φαντίαν ἐλέγξει, καὶ δῆλην ποιήσει τὴν ὑμετέραν ἀρετὴν.
Ὅταν γὰρ διὰ τῶν πραγμάτων φαίνησθε ^t σωτῆρες καὶ εὐ- B
εργέται, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐπιδεικνύμενοι, οὐ τοῖς ἐκείνων
προσέξουσιν λόγοις οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τῇ τῶν πραγμάτων
ἀληθείᾳ· καὶ οἱ μὲν συκοφάνται καὶ ψεῦδται καὶ κακηγόροι,
ὑμεῖς δὲ τοῦ ἡλίου φανεῖσθε λαμπρότεροι, τοῦ μακροῦ χρό-
νου ἐκκαλύπτουτος ὑμᾶς καὶ ἀνακηρύττοντος, καὶ σάλπιγγος
λαμπροτέραν φωνὴν ἀφίέντος, καὶ μάρτυρας ἅπαντας τῆς
ὑμετέρας ποιούντος ἀρετῆς. Μὴ τοίνυν τὰ λεγόμενα νῦν
ὑμᾶς ταπεινούτω, ἀλλ’ ἡ ἐλπίς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
ἀνορθούτω. Ἀμήχανον γὰρ κρυβῆναι τὰ καθ’ ὑμᾶς.

³ Joan. xv. 14, 15.⁴ v. 26.

° Sic Ep. et quinque codd. οἰκειότητα D. Theoph. ἡμερότητα Edd.
^p ἢ μὲν γὰρ μεγίστη καὶ αὕτη Edd. ^a καὶ om. A. B. D. F.
^r φησι; Μὴ φοβηθῆτε αὐτοὺς· οὐδὲν γὰρ ἐστι Edd. invitis codd. et
Verss. ^s ἐννοεῖτε Edd. ^t σωτῆρες] Sic codd. et Arm. φωστῆρες
Edd. Neutrum habet Ge.

C Εἶτα, ἐπειδὴ πάσης αὐτοὺς ἀπήλλαξεν ἀγωνίας καὶ
^v φόβων καὶ μερίμνης, καὶ ὑψηλοτέρους ἐποίησε τῶν ὀνειδῶν,
 τότε λοιπὸν εἰς καιρὸν αὐτοῖς καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ κηρύγματι
 παρρησίας διαλέγεται. ⁵ “Ὁ λέγω γὰρ ὑμῖν, φησὶν, ἐν
 τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὁ εἰς τὸ οὖς ^w ἠκούσατε,
 κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων.” Καίτοιγε οὐκ ἦν σκότος, ἡνίκα
 ταῦτα ἔλεγεν, οὐδὲ εἰς τὸ οὖς αὐτοῖς διελέγετο, ἀλλὰ μεθ’
 ὑπερβολῆς κέχρηται τῷ λόγῳ. Ἐπειδὴ γὰρ μόνοις αὐτοῖς
 διελέγετο, καὶ ἐν μικρᾷ γωνίᾳ ^x τῆς Παλαιστίνης, διὰ τοῦτο
 εἶπεν, “ἐν τῇ σκοτίᾳ,” καὶ “εἰς τὸ οὖς,” πρὸς τὴν μετὰ
 D ταῦτα παρρησίαν ἐσομένην, ἣν ἐμελλεν αὐτοῖς διδόναι, τὸν
 τρόπον τῆς διαλέξεως ἀντιδιαστέλλων ^y ἐκείνης. Οὐ γὰρ
 μιᾷ καὶ δύο καὶ τρισὶ πόλεσιν, ἀλλὰ τῇ οἰκουμένη κηρύξετε
 πάσῃ, φησὶ, γῆν καὶ θάλατταν ἐπιόντες, καὶ οἰκουμένην καὶ
 αἰοίκητον· καὶ τυράννοις καὶ δήμοις, καὶ φιλοσόφοις καὶ ῥή-
 τορσι, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ καὶ μετὰ παρρησίας πάσης πάντα
 λέγοντες. Διὰ τοῦτο εἶπεν, “ἐπὶ τῶν δωματίων,” καὶ “ἐν
 τῷ φωτί,” χωρὶς ὑποστολῆς τινος, καὶ μετὰ ἐλευθερίας ἀπά-
 σης. Καὶ διατί μὴ εἶπε, “κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων,” καὶ
 “εἶπατε ἐν τῷ φωτί,” μόνον, ἀλλὰ καὶ προσέθηκεν, “ὁ λέγω
 E ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ,” καὶ “ὁ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε;” Ἐπαίρων
 αὐτῶν τὰ φρονήματα. Ὡσπερ οὖν ὅτε ἔλεγεν, ⁶ “ὁ πιστεύων
 εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεινος ποιήσει, καὶ μείζονα
 τούτων ποιήσει” οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, δεικνὺς ὅτι ^z τὸ πᾶν
 δι’ αὐτῶν ἐργάσεται, καὶ πλεόν ἢ δι’ ἑαυτοῦ, τοῦτο τέθεικε.
 Τὴν μὲν γὰρ ἀρχὴν ἐγὼ δέδωκα, φησὶ, καὶ τὰ προοίμια· τὸ
 391 δὲ πλεόν δι’ ὑμῶν ἀνύσαι βούλομαι. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐπιτάτ-
 τοντός ἐστι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον προαναφωνοῦντος,
 καὶ ^a θαρρύνοντος τοῖς λεγομένοις, καὶ δεικνύντος ὅτι πάντων
 κρατήσουσι, καὶ ἡρέμα καὶ τὴν περὶ τῆς κακηγορίας ἀγωνίαν
 πάλιν ὑπορύττοντος. Ὡσπερ γὰρ τοῦτο τὸ κήρυγμα, λαν-
 θάνον τέως, πάντα ἐπελεύσεται, οὕτω καὶ ἡ πονηρὰ τῶν

⁵ v. 27.⁶ Joan. xiv. 12.

^v φόβου Edd. καὶ μερίμνης om. D. ^w ἀκούετε Edd. ^x τῆς
 Παλαιστίνης om. Ep. Arm. et uncis includit Mor. ^y Sic C. E. Sav.
 ceteri ἐκείνη. ἐκείνοις Mor. Ben. Mox κηρύξατε D. κηρύξητε B. F.
^z τὸ πᾶν] Sic Ge. et codd. πάντα Edd. Mox ἐργάζεται B. F.
^a θαρρύνοντος, quae Boisii conjectura erat, e cod. D. et vers. Arm.
 recepi. Vulgo θαρρύντος. Clausulam non vertit Ge.

Ἰουδαίων ὑπόληψις ἀπολείται ταχέως. Εἵτα, ἐπειδὴ ἐπῆρεν αὐτοὺς καὶ ὕψωσε, προαναφωνεῖ πάλιν καὶ τοὺς κινδύνους, ἀναπτερῶν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ ὑψηλοτέρους πάντων ποιῶν. Τί γάρ φησι; ⁷ “Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν.” Εἶδες πῶς πάντων αὐτοὺς ἔστησεν ἀνωτέρους, οὐχὶ φροντί- B
δος μόνον ^b καὶ κακηγορίας, οὐδὲ κινδύνων καὶ ἐπιβουλῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ πάντων δοκοῦντος εἶναι φοβεροῦ θανάτου πείθων καταφρονεῖν; καὶ οὐδὲ ἀπλῶς θανάτου, ἀλλὰ καὶ βιαίου; Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἀναιρεθήσεσθε, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς αὐτῷ προσηκούσης μεγαλοπρεπείας ^c τοῦτο παρεδήλωσε, “μὴ φοβηθῆτε,” λέγων, “ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα δυνάμενον ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.”
(235) ὅπερ αἰεὶ ποιεῖ, εἰς τὸναντίον περιτρέπων τὸν λόγον. Τί γάρ; ^d δεδοίκατε, φησὶ, θάνατον, καὶ διὰ τοῦτο ὀκνεῖτε κηρύσσειν; Δι’ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο κηρύξατε, ἐπειδὴ δεδοί- C
κατε θάνατον. Τοῦτο γὰρ ὑμᾶς ἐξαιρήσεται τοῦ ὄντως θανάτου. Εἰ γὰρ καὶ μέλλουσιν ὑμᾶς ἀναιρεῖν, ἀλλὰ τοῦ κρείττονος οὐ περιέσονται, καὶ μὴ μὴ φιλονεικῆσωσι. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε, τὴν δὲ ψυχὴν ^e μὴ ἀποκτενόντων· ἀλλὰ, “μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν.” Καὶ ^f γὰρ θελήσωσιν, οὐ περιέσονται. Ὡστε εἰ δέδοικας κόλασιν, ἐκείνην φοβοῦ τὴν πολλῷ χαλεπωτέραν. Ὁρᾷς ^g πῶς πάλιν οὐκ ἐπαγγέλλεται αὐτοῖς ἀπαλλαγὴν θανάτου, ἀλλ’ ἀφήσιν ἀποθανεῖν, μείζονα χαριζόμενος ἢ εἰ μὴ συνεχώρησε τοῦτο παθεῖν; Τοῦ γὰρ D
ἀπαλλάξαι θανάτου τὸ πείσαι καταφρονεῖν θανάτου πολλῷ μείζον ἐστίν. Οὐ τοίνυν εἰς κινδύνους ἐμβάλλει αὐτοὺς, ἀλλ’ ἀνωτέρους ποιεῖ κινδύνων, καὶ ἐν βραχεὶ λόγῳ τὰ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἐν αὐτοῖς πηγνυσι δόγματα· καὶ ἐν δύο καὶ τρισὶ λέξεσι δόγμα σωτήριον καταφνυτεύσας, καὶ ἀπὸ λογισμῶν αὐτοὺς ἐτέρων παραμυθεῖται. Ἴνα γὰρ μὴ νομίσωσιν ἀναιρούμενοι καὶ σφαττόμενοι, ὡς ἐγκαταλιμπανόμενοι τοῦτο

⁷ v. 28.

^b καὶ] οὐδὲ Edd. ^c τοῦτο παρεδήλωσε] Sic Arm. et codd. (παρεδ. τοῦτο E.) τὸ πᾶν ἐδήλωσε Edd. et Ge. ^d δεδ. φησι] φησι δεδ. E. Τί γάρ φησι; δεδοίκατε τὸν θάνατον Edd. ^e μὴ] οὐκ Edd. ^f γάρ] + καὶ Sav. Ben. Εἰ γὰρ καὶ θ. Mor. ^g πῶς om. A. B. C. F.

πάσχειν, πάλιν τὸν περὶ τῆς προνοίας τοῦ θεοῦ εἰσάγει λόγον, οὕτω λέγων· ⁸ “Οὐχὶ δύο στρουθία ἄσπαρίον πωλείται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ^h εἰς παγίδα ἄνευ τοῦ

E πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ⁱ πᾶσαι ἡριθμημέναι εἰσὶ.” Τί γὰρ εὐτελέστερον ἐκείνων; φησὶν· ἀλλ’ ὅμως οὐδὲ ἐκεῖνα ἀλώσεται, ἀγνοοῦντος τοῦ θεοῦ. Οὐ γὰρ τοῦτό φησιν, ὅτι ἐνεργούντος αὐτοῦ πίπτει· τοῦτο γὰρ ἀνάξιον θεοῦ· ἀλλ’ ὅτι οὐδὲν αὐτὸν λανθάνει τῶν γινομένων. Εἰ τοίνυν ἀγνοεῖ οὐδὲν τῶν συμβαινόντων, ὑμᾶς δὲ φιλεῖ πατὴρ γνησιώτερον, καὶ οὕτω

392 φιλεῖ, ὥς καὶ τὰς τρίχας ἡριθμηκεῖναι, οὐ χρὴ δεδοικέναι. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, οὐχ ὅτι τὰς τρίχας ὁ θεὸς ἀριθμεῖ, ἀλλ’ ἵνα τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ τὴν πολλὴν πρόνοιαν τὴν περὶ αὐτοὺς ἐνδείξηται. Εἰ τοίνυν καὶ οἶδε πάντα τὰ γινόμενα, καὶ δύναται σώζειν ὑμᾶς, καὶ βούλεται, ὅσα ἂν πάθητε, μὴ νομίσητε ἐγκαταλιμπανόμενοι πάσχειν. Οὐδὲ γὰρ ἀπαλλάξαι ὑμᾶς βούλεται τῶν δεινῶν, ἀλλὰ πείσαι καταφρονεῖν τῶν δεινῶν· ἐπειδὴ τοῦτο μάλιστα ἀπαλλαγὴ τῶν δεινῶν.

⁹ “Μὴ οὖν φοβηθῆτε· ^k πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.” Ὁρᾷς ἤδη τὸν φόβον αὐτῶν κρατήσαντα; Καὶ γὰρ ἤδει τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας· διὰ τοῦτο ἐπήγαγε,

B “μὴ οὖν φοβεῖσθε αὐτούς.” Κὰν γὰρ κρατήσωσι, τοῦ καταδεεστέρου κρατήσουσι, τοῦ σώματος λέγω· ὃ κὰν μὴ οὗτοι ἀποκτείνωσιν, ἡ φύσις λαβοῦσα ἅπεισι πάντως. Ὡστε οὐδὲ τούτου οὗτοι γεγονάσι κύριοι, ἀλλ’ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτὸ ἔχουσιν. Εἰ δὲ τοῦτο δέδοικας, πολλῶ μᾶλλον τὸ μείζον δεδοικέναι χρὴ, καὶ φοβεῖσθαι τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γεέννῃ ἀπολέσαι. Καὶ οὐ λέγει φανερώς ἑαυτὸν ^l νῦν εἶναι τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι· δι’ ὧν δὲ ἔμπροσθεν ^m ἀπέφηνε κριτὴν ἑαυτὸν ὄντα,

C ἐδήλωσεν. Ἀλλὰ νῦν τούναντίον ⁿ γίνεται. Τὸν μὲν γὰρ δυνάμενον ψυχὴν ἀπολέσαι, τουτέστι, κολάσαι, οὐ φοβού-

⁸ v. 29, 30.⁹ v. 31.

^h εἰς παγίδα] Sic mei et Mosq. omnes. Locum vulgari modo laudat, supra p. 133 C. Mox ἐν τοῖς οὐρανοῖς E. F. ⁱ πᾶσαι om.

B. F. ^k πολλῶ ex corr. A. 1 Mosq. Mox κατακρατήσαντα edidit Sav. nescio unde. ^l νῦν εἶναι] εἶναι νῦν D. νῦν om. E. Verba

εἶναι . . . ἀπολέσαι desunt in B. F. favente Ge. ^m ἐνέφηνε Edd.

ⁿ γίνεται] ποιούμεν Ge. Sav.

μεθὰ τοὺς δὲ τὸ σῶμα ἀναιροῦντας πεφρίκαμεν. Καίτοιγε ὁ μὲν μετὰ ὁ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ σῶμα τιμωρεῖται· οἱ δὲ οὐ μόνον τὴν ψυχὴν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ σῶμα κολάσαι δύνανται· καὶ μυριάκις κολάσωσιν, ἀλλὰ λαμπρότερον ἢ μᾶλλον οὕτω ποιῶσιν αὐτό. Εἶδες πῶς δείκνυσι τοὺς ἀγῶνας εὐχερεῖς; Καὶ γὰρ σφόδρα ὁ θάνατος ⁹κατέσειεν αὐτῶν τὴν ψυχὴν, φοβερὸν τέως ἐμπνέων, τῷ μηδέπω γεγενῆσθαι εὐκαταγώνιστος, μηδὲ τοὺς μέλλοντας αὐτοῦ καταφρονεῖν τῆς τοῦ πνεύματος ἀπολελαυκέναι χάριτος. Ἐκβαλὼν τοίνυν τὸν ^D φόβον καὶ τὴν ἀγωνίαν τὴν κατασειόουσιν αὐτῶν τὴν ψυχὴν, καὶ διὰ τῶν ἐξῆς παραθαρρύνει πάλιν, φόβῳ φόβον ἐκβάλλων, καὶ οὐ φόβῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπάθλων ἐλπίδι μεγάλων· καὶ μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς τῆς ἐξουσίας, ⁸ἐκατέρωθεν αὐτοὺς προτρέπων εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρ-
(236) ῥησίαν, ἡ καὶ ἐπάγει λέγων ¹⁰“πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὃς δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι καὶ ἐγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.” Οὐ γὰρ ἀπὸ ^E τῶν ἀγαθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐναντίων ὠθεῖ, καὶ εἰς τὰ σκυθρωπὰ καταλήγει. Καὶ σκόπει τὴν ἀκρίβειαν. Οὐκ εἶπεν, ἐμέ, ἀλλ', ἐν ἐμοί, δεικνὺς ὅτι οὐκ οἰκεία δυνάμει, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν βοηθούμενος χάριτι ὁμολογεῖ ὁ ὁμολογῶν. Περὶ δὲ τοῦ ἀρνούμενου οὐκ εἶπεν, ἐν ἐμοί, ἀλλ', ἐμέ· ἔρημος γὰρ γενόμενος τῆς δωρεᾶς, οὕτως ἀρνεῖται. Τίνος οὖν ³⁹³ ἔνεκεν ἐγκαλεῖται, φησὶν, ¹¹εἰ ἐγκαταλειφθεὶς ἀρνεῖται; Ὅτι τὸ ἐγκαταλειφθῆναι παρ' αὐτὸν γίνεται τὸν ἐγκαταλιμπανόμενον. Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ ἀρκεῖται τῇ κατὰ διάνοιαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτεῖ; Εἰς παρρησίαν ἡμᾶς ἀλείφων καὶ πλείονα ἀγάπην καὶ διάθεσιν, καὶ ὑψηλοὺς ἐργαζόμενος. Διὸ καὶ πρὸς ἅπαντας

¹⁰ v. 32, 33.

ὁ τῆς om. A. B. p. p. οὐ μόνον οὐ τὴν ψ. C. E. ^p μᾶλλον om. A. B. C. D. Clausulam non habet F. ⁹ κατέσειεν A. C. E. Ἐκβάλλων B. Ep. et pr. D. ⁸ καὶ ἐκατέρωθεν Edd. ¹ καὶ] διό F. Verba καὶ ἐπάγει λ. desunt in B. Mox οὖν om. D. E. F. 2 Mosqq. ^v ὃς] ὅστις Edd. Verba ὃς δ' ἂν . . . οὐρανοῖς post ὁμολογῶν rejiciunt A. D. E. F. tum hic, tum illic habent B. C. In Mor. penitus desunt. ¹¹ εἰ ὁ ἐγκ. Edd.

διαλέγεται. Καὶ οὐδὲ τῷ προσώπῳ τῶν μαθητῶν κέχρηται μόνον· οὐ γὰρ αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν ἤδη κατασκευάζει γενναίους. Ὁ γὰρ τοῦτο μαθὼν, οὐ διδάξει μόνον μετὰ παρρησίας, ἀλλὰ καὶ πείσεται πάντα εὐκόλως
 B καὶ μετὰ προθυμίας. Τοῦτο γοῦν πολλοὺς τοῖς ἀποστόλοις προσήγαγε, τὸ πιστεῦσαι τῷ ῥήματι τούτῳ. Καὶ γὰρ ^x καὶ ἐν τῇ κολάσει πλείων ἢ τιμωρία, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς μείζων ἢ ἀντίδοσις. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ χρόνῳ πλεονεκτεῖ ὁ κατωρθῶν, καὶ τῇ ἀναβολῇ τῆς τιμωρίας νομίζει κερδαίνειν ^y ὁ ἁμαρτάνων, ἀντίρροπον, μᾶλλον δὲ ^z πολλῷ πλείον μείζονα πλεονεξίαν εἰσήγαγε, τὴν προσθήκην τῶν ἀντιδόσεων. Ἐπλεονέκτησας, φησί, τῷ πρότερος με ὁμολογήσαι ἐνταῦθα; Πλεονεκτήσω σε κἀγὼ, φησί, τῷ μείζονά σοι δοῦναι, καὶ ἀφάτως μείζονα· ἐκεῖ γὰρ σε ὁμολογήσω. Ὁρᾷς ἐκεῖ καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ταμιευόμενα; Τί τοίνυν σπεύδεις καὶ ἐπείγῃ; τί δὲ ζητεῖς ἐνταῦθα τὰς ἀμοιβὰς, ¹¹ ἐλπίδι
 C σωθεῖς; Διὰ δὴ τοῦτο κἂν ποιήσης τι χρηστὸν, καὶ μὴ λάβῃς αὐτοῦ τὴν ἀντίδοσιν ἐνταῦθα, μὴ ταραττον· μετὰ γὰρ προσθήκης ἐν τῷ μέλλοντί ^a σε καιρῷ ἀναμένει τούτων ἢ ἀμοιβή. Κἂν ποιήσης τι πονηρὸν, καὶ μὴ δῶς δίκην, μὴ ῥαθύμει· ἐκεῖ γὰρ σε ἐκδέξεται ἡ τιμωρία, ἂν μὴ μεταβάλῃ καὶ γένῃ βελτίων. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα ^b στοχάζου καὶ περὶ τῶν μελλόντων. Εἰ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγώνων οὕτως εἰσὶ λαμπροὶ οἱ ὁμολογοῦντες, ἐν τῷ καιρῷ τῶν στεφάνων ἐννόησον τίνες ἔσονται; Εἰ οἱ ἐχθροὶ ἐν-
 D ταῦθα κροτοῦσιν, ὁ πάντων πατέρων φιλοστοργότερος πῶς οὐ θαυμάσεται σε καὶ ἀνακηρύξει; Τότε γὰρ ἡμῶν εἰσι καὶ τῶν ἀγαθῶν αἱ δωρεαί, καὶ τῶν κακῶν αἱ τιμωρίαι. Ὡστε οἱ μὲν ἀρνούμενοι, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ βλαβήσονται· ἐνταῦθα μὲν, μετὰ πονηροῦ συνειδότος ζῶντες, κἂν μήποτε ἀποθάνωσιν, ἀποθανοῦνται πάντως· ^c καὶ ἐκεῖ τὴν ἐσχάτην ὑπομένοντες δίκην· οἱ δὲ ἕτεροι καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ κερδανούσι, καὶ τὸν θάνατον ^d ἐνταῦθα πραγματευόμενοι, καὶ τῶν

¹¹ Rom. viii. 24.

^x καὶ deest in meis. ^y ὁ δὲ ἁμαρτῶν ἀντ. B. D. F. Mor. ^z πλείων] δὲ D. πλείων deest in Edd. μείζονα] μείζον E. ^a σοι A. B. D. F. ^b Sic omnes mei. καταστοχάζου τὰ τῶν μ. Edd. ^c καὶ ἐκεῖ] + δὲ Edd. καὶ om. E. p. p. ὑπομενοῦσι B. D. F. ^d ἐνταῦθα om. B. F. Arm.

ζώντων ταύτη λαμπρότεροι γινόμενοι, καὶ ἐκεῖ τῶν ἀπορρήτων ἀπολαμβάνοντες ἀγαθῶν. Οὐ γὰρ δὴ πρὸς τὸ κολάζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ εὐεργετεῖν ἕτοιμος ὁ θεός· καὶ E πρὸς τοῦτο μᾶλλον ^e ἢ ἐκεῖνο. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν τοῦτο μὲν ἅπαξ τίθησιν, ἐκεῖνο δὲ δις; ^f Οἶδε μᾶλλον τούτῳ σωφρονιζομένους. Διὰ τοῦτο εἰπὼν, “φοβήθητε τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ^g εἰς γέενναν ἀπολέσαι,” πάλιν λέγει, “ἀρνήσομαι αὐτὸν κἀγώ.” Οὕτω καὶ Παῦλος ^h ποιεῖ, συνεχῶς τῆς γεέννης μεμνημένος. Ἀλείψας τοίνυν τὸν ἀκροατὴν 394 διὰ πάντων, (καὶ γὰρ τοὺς οὐρανοὺς ἀνέωξεν αὐτῷ, καὶ τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο ἐπέστησε τὸ φοβερόν, καὶ τὸ θέατρον ἔδειξε τῶν ἀγγέλων, καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀνακήρυξιν τῶν στεφάνων, πολλὰ ἐντεῦθεν ⁱ προοδοποιούσαν τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας τὴν εὐκολίαν·) λοιπὸν ^k ἵνα μὴ δειλῶν γενομένων ἐμποδισθῇ τὸ κήρυγμα, καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ^l σφαγὰς αὐτοὺς παρασκευάζεσθαι κελεύει· ἵνα μάθωσιν ὅτι οἱ ἐν τῇ πλάνῃ μένοντες, καὶ τῆς τούτων ἐπιβουλῆς δώσουσι δίκην.

^m Καταφρονῶμεν τοίνυν θανάτου, κὰν μὴ παρῇ καιρὸς ὁ B (237) ⁿ τοῦτον ἀπαιτῶν· καὶ γὰρ εἰς πολλῷ βελτίονα ^o μεταστησόμεθα ζωὴν. Ἀλλὰ φθείρεται τὸ σῶμα; Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα χαίρειν δεῖ, ὅτι ὁ θάνατος φθείρεται, καὶ ἡ θνητότης ἀπόλλυται, οὐχ ἡ οὐσία τοῦ σώματος. Οὐδὲ γὰρ εἰ ἀνδριάντα ἴδοις χωνευόμενον, ἀπώλειαν προσερεῖς τὸ γινόμενον, ἀλλὰ βελτίῳ κατασκευήν. Τοῦτο ^p δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος λογίζου, καὶ μὴ θρήνει. Τότε γὰρ ἔδει θρηνεῖν, εἰ ἔμενεν ἐν τῇ κολάσει. Ἀλλ’ ἔδει, φησὶ, χωρὶς τοῦ φθείρεσθαι τὰ σώματα τοῦτο γίνεσθαι, καὶ ὁλόκληρα μένειν αὐτά. Καὶ τί τοῦτο ἢ τοὺς ζῶντας ἢ τοὺς ἀπελθόντας ὥνησεν ἄν; Μέχρι πότε φιλοσώματοι; μέχρι πότε τῇ γῇ προσηλωμέ- C νοι πρὸς τὰς σκιάς κεχήνατε; Τί γὰρ τοῦτο ὠφέλησεν ἄν;

^e ἢ] + πρὸς D. Mox τίνος ἕνεκεν om. B. F. ^f Οἶδε] + γὰρ F. τούτῳ] + τοὺς ἀκούοντας E. invitis Verss. Habent Edd. sed post μᾶλλον. ^g ἐν γέεννῃ F. ^h ἐποίει Edd. ⁱ προοδοποιεῖ corr. vet. D. προοδοποιῶν conj. Bois. ^k ἵνα γὰρ μὴ A. B. D. F. λοιπὸν om. B. F. praecedentibus adnectunt A. D. ^l σφαγὰς] φάλαγγας B. F. Ge. ^m ΗΘΙΚΟΝ. “Ὅτι ἀναγκαιῶς φθείρεται τὰ σώματα ἡμῶν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, πολλὰ τὰ ἄτοπα συνέβαινε. A. ⁿ τούτῳ B. τοῦτο F. ^o Sic codd. et Verss. ἀναστησόμεθα Edd. ^p δὴ] δὲ A. B. D. δὴ om. F.

μᾶλλον δὲ τί οὐκ ἂν ἔβλαψεν; Εἰ γὰρ μὴ ἐφθείρετο τὰ σώματα, πρῶτον τὸ πάντων μείζον τῶν κακῶν ὁ τύφος παρὰ πολλοῖς ἔμενεν ἄν. Εἰ γὰρ καὶ τούτου γινομένου, καὶ σκωλήκων πηγαζόντων, πολλοὶ θεοὶ ^α εἶναι ἐφιλονείκησαν, τί οὐκ ἂν ἐγένετο, τούτου μένοντος; Δεύτερον, οὐκ ἂν ἐπιστεύθη ἀπὸ γῆς εἶναι· εἰ γὰρ τοῦ τέλους μαρτυροῦντος ἀμφισβητοῦσιν ἔτι τινές, τί οὐκ ἂν ὑπώπτευσαν, εἰ μὴ τοῦτο ἑώρων; Τρίτον, σφόδρα ἂν ἐφιλήθη τὰ σώματα, καὶ οἱ D πλείους σαρκικώτεροι καὶ παχύτεροι ἐγένοντο ἄν· εἰ δὲ καὶ νῦν τινες τοῖς τάφοις συμπλέκονται καὶ ταῖς σοροῖς, ἀφανισθέντων ἐκείνων, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν, εἰ καὶ τὴν εἰκόνα εἶχον διατηρουμένην; Τέταρτον, οὐκ ἂν σφόδρα ^ε ἐπόθησαν τὰ μέλλοντα. Πέμπτον, οἱ τὸν κόσμον ἀθάνατον εἶναι λέγοντες, μᾶλλον ἂν ἐβεβαιώθησαν, καὶ οὐκ ἂν ^ς ἔφησαν θεὸν εἶναι δημιουργόν. Ἑκτον, οὐκ ἂν ἐγνώσαν τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετὴν, καὶ πόσον ἐστὶ παρούσα σώματι ψυχῇ. Ἑβδομον, πολλοὶ τῶν ^ε ἀποβαλλόντων τοὺς οἰκείους, τὰς πόλεις ἀφέντες, τὰ μνήματα ἔμελλον οἰκεῖν, καὶ παραπλῆγες γίνεσθαι, E τοῖς νεκροῖς τοῖς αὐτῶν διηνεκῶς διαλεγόμενοι. Εἰ γὰρ καὶ νῦν εἰκόνας ^ν διαπλάττοντες ἄνθρωποι, ἐπειδὴ τὸ σῶμα κατασχεῖν οὐκ ἔχουσιν, (οὐδὲ γὰρ δυνατόν, ἀλλὰ καὶ ἀκόντων αὐτῶν ρεῖ καὶ ἀποπηδᾷ) προσηλωμένοι ταῖς σάνισιν εἰσὶ, 395 τί οὐκ ἂν τότε ἐπενόησαν ἄτοπον; Ἐμοὶ ^ω δοκεῖν καὶ ναοὺς ἂν τοῖς τοιούτοις σώμασιν οἰκοδομῆσαι οἱ πολλοὶ, καὶ πείσαι δαίμονας φθέγγεσθαι δι' αὐτῶν οἱ τὰ τοιαῦτα μαγγανεύειν δεινοί, ὅπου γε καὶ νῦν οἱ τὰς νεκυομαντείας τολμῶντες πολλὰ τούτων ἀτοπώτερα ^χ ἐπιχειροῦσι. Πόσαι δὲ οὐκ ἂν εἰδωλολατρεῖαι ἐντεῦθεν ἐγένοντο; οἷγε μετὰ τὴν κόνιν καὶ τὴν τέφραν ταῦτα ποιεῖν ἔτι φιλονεικοῦσι. Πάντα τοίνυν ἀναιρῶν ὁ θεὸς τὰ ἄτοπα, καὶ παιδεύων ἡμᾶς ἀφίστασθαι

^α εἶναι] νομισθῆναι Edd. Mox ἐπιστεύθησαν B. ^ε ἐπεπόθησαν F. ἐπέεσθησαν B. ^ς ἔφασαν F. ἐφαντάσθησαν B. D. Deinde τὸν θεὸν Edd. ^ε ἀποβαλόντων A. C. et corr. D. μνήματα] σήματα Edd. ^ν πλάττοντες B. F. Mox verba οὐδὲ γὰρ δυνατόν non leguntur in A. B. D. F. ^ω δοκεῖν] Sic C. et corr. A. ceteri δοκεῖ. δοκοῦσιν Mor. Ben. δοκεῖν et p. p. ὠκοδόμησαν Sav. ^χ Post ἐπιχειροῦσι vulgo sequitur clausula οἷγε μετὰ τὴν κόνιν . . . φιλονεικοῦσι, cui nos, jubentibus Verss. et codd. praeter E. aptiorem sedem tribuimus.

τῶν γηίνων ἀπάντων, ἀφανίζει ¹ τὰ σώματα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἡμετέρων. Καὶ γὰρ ὁ φιλοσώματος, καὶ πρὸς κόρην ἐπτοημένος εὐμορφον, εἰ μὴ βούλοιτο μαθεῖν τῷ λόγῳ B τὸ εἰδεχθῆς τῆς οὐσίας, δι' αὐτῆς αὐτὸ τῆς ὄψεως εἴσεται. Καὶ γὰρ πολλαὶ τῆς ἐρωμένης ὁμήλικες, πολλάκις δὲ καὶ λαμπρότεραι, ἀποθανοῦσαι μετὰ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν δυσωδίαν παρέσχον, καὶ ἰχῶρα, καὶ σηπεδόνα σκωλήκων. Ἐν- νόησον τοίνυν οἶον κάλλος φιλεῖς, καὶ πρὸς ποῖαν ἐπτόησαι εὐμορφίαν. Εἰ δὲ μὴ ἐφθείρετο τὰ σώματα, οὐκ ἂν τοῦτο ἐγνώσθη καλῶς· ἀλλ' ὥσπερ οἱ δαίμονες παρὰ τοὺς τάφους τρέχουσιν, οὕτω καὶ πολλοὶ τῶν ἐρώντων τοῖς μνήμασι πα- ρακαθήμενοι διηνεκῶς, δαίμονας ἂν ἐδέξαντο τῇ ψυχῇ, καὶ τῇ χαλεπῇ ταύτῃ ταχέως ἂν ἐναπέθανον μανία. Nῦν δὲ C μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ τοῦτο παραμυθεῖται τὴν ψυχὴν, τὸ μὴ φαίνεσθαι τὴν εἰκόνα, καὶ εἰς λήθην ² ἐμβάλλει τοῦ πάθους. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, ³ οὐδὲ μνήματα ἦν, ἀλλὰ τὰς πόλεις εἶδες ἂν ἀντὶ ἀνδριάντων νεκροὺς ἐχούσας, ἐκάστου τὸν ἑαυτοῦ βλέπειν ἐπιθυμοῦντος. Καὶ πολλῇ ἂν ἐντεῦθεν ἐγένετο σύγχυσις, καὶ οὐδεὶς ἂν τῶν πολλῶν ψυχῆς ἐπε- μελήσατο, οὐκ ἂν παρεχώρησε τῷ περὶ ἀθανασίας ἐπισελ- θεῖν λόγῳ· καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ ἂν ἀτοπώτερα τούτων ἐγένετο, ἢ μὴδὲ εἰπεῖν καλόν. Διὰ τοῦτο σήπεται εὐθέως, ἵνα ἴδῃς γυμνὸν τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος. Εἰ γὰρ ⁴ ἐκείνη το- D σούτου κάλλους καὶ τοσαύτης ζωῆς πρόξενος, πολλῷ μᾶλλον αὐτῇ βελτίων ἂν εἴη· εἰ τὸ οὕτως εἰδεχθῆς καὶ δυσεῖδὲς διακρατεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἑαυτήν. Οὐ γὰρ τὸ σῶμά ἐστι τὸ καλόν, ἀλλ' ἢ διάπλασις, καὶ τὸ ἄνθος ὅπερ παρὰ τῆς (238) ψυχῆς ἐπιχρῶννται τῇ οὐσίᾳ. Φίλει τοίνυν ἐκείνην τὴν κάκεινο τοιοῦτον ποιοῦσαν φαίνεσθαι. Καὶ τί λέγω τὸν θάνατον; Καὶ γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ ζωῇ δείκνυμί σοι, πῶς πάν- τα αὐτῆς ἐστι τὰ καλά. ⁵ Ἄν τε γὰρ ἡσθῇ, ρόδα κατέ- πασε τῶν παρεῖων· ἂν τε ἀλγήσῃ, τὸ κάλλος λαβοῦσα ἐκείνο, μελαίνῃ στολῇ τὸ πᾶν περιέβαλε. Κἂν εὐφραίνεται E

¹ τὸ σῶμα Edd. ² ἐμβάλλειν E. ἐμβαλεῖν B. ³ οὐδὲ] οὐδ' ἂν Edd. ⁴ ἐκείνη . . . πρόξενος] Sic Edd. ἐκείνο . . . ἀξιοῖ omnes mei. Mox αὐτῇ dedi ex conjectura pro vulgato αὐτῇ. Nam si talem formam et talem vitam anima corpori praebebat, qua ipsa in se pulchritudine ac vita vivit. Ge. ⁵ Ἄν τε . . . ἂν τε] Ἄν μὲν . . . ἂν δὲ Edd. κατέπασσε Edd.

διηνεκῶς, γέγονεν ^d εὐπαθὲς τὸ σῶμα· ἂν δ' ἀλγήσῃ, ἀρά-
 χνης ἰσχυρότερόν τε καὶ ἀσθενέστερον ἐποίησεν· ἂν θυμωθῇ,
 πάλιν ^e πεποίηκεν ἀποτρόπαιον καὶ αἰσχρόν· ἂν γαληνὸν ὀφ-
 396 θαλμὸν δείξῃ, πολὺ τὸ κάλλος ἐχαρίσατο· ἂν ^f βασκίνη,
 πολλὴν τὴν ὥχριαν καὶ τὴν τηκεδὸνα ἐξέχεεν· ἂν ἀγαπήσῃ,
 πολλὴν τὴν εὐμορφίαν ἐδωρήσατο. Οὕτω γοῦν πολλαὶ οὐκ
 οὔσαι εὐμορφοὶ τὴν ὄψιν, χάριν πολλὴν ἀπὸ ψυχῆς ἔλα-
 βον· ἕτεραι ^g πάλιν λάμπουσιν τῇ ὥρᾳ, ἐπειδὴ ψυχὴν ἄχαριν
 ἔσχον, ἐλυμήναντο τὴν εὐμορφίαν. Ἐννόησον πῶς ἐρυθραίνει
 πρόσωπον λευκὸν ὄν, καὶ τῇ τοῦ χρώματος ποικιλίᾳ πολ-
 λὴν ἐργάζεται τὴν ἡδονήν, ὅταν αἰσχύνεσθαι δεῖ καὶ
 ἐρυθρίαν· ὥσπερ οὖν εἰς ἀνάισχυντος ἦ, θηρίου παντὸς
 B ἀηδεστέραν τὴν ^h ὄψιν ἐργάζεται. Οὐδὲν γὰρ ψυχῆς καλῆς
 ὠραιότερον, ⁱ οὐδὲν ἡδιον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωματίων, μετὰ
 ἀλγηδόνης ὁ πόθος· ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν, καθαρὰ καὶ ἀκύ-
 μαντος ἡ ἡδονή. Τί τοίνυν τὸν βασιλέα ἀφείς, πρὸς τὸν
 κήρυκα ἐπτόησαι; τί τὸν φιλόσοφον καταλιπὼν, κέχηναι
 πρὸς τὸν ἐρμηνέα; Εἶδες καλὸν ὀφθαλμόν; κατὰμαθε τὸν
 ἔνδον· καὶ μὴ ἦ καλὸς ἐκεῖνος, καταφρόνησον καὶ τούτου.
 Οὐδὲ γὰρ εἰ γυναῖκα εἶδες ἄμορφον προσωπεῖον περικειμένην
 C καλόν, ἔπαθες ἂν τι πρὸς αὐτήν· ὥσπερ οὖν οὐδὲ εὐεῖδῃ καὶ
 καλὴν ἡνέσχου ἂν κρύπτεσθαι ^k τῷ προσωπεῖῳ, ἀλλὰ περι-
 ελὼν αὐτό, γυμνὴν ἂν ἡθέλησας τὴν ὥραν ἰδεῖν. Τοῦτο δὲ
 καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ποιεῖ, καὶ αὐτὴν καταμάνθανε πρώτῃ·
 ἐν προσωπεῖον γὰρ χώρα ^l αὕτη τὸ σῶμα περικείται· διὸ
 καὶ μένει τοιοῦτον οἷόν ἐστιν· ἐκεῖνη δὲ καὶ ἄμορφος ἦ,
 ταχέως δύναται γενέσθαι καλή. Καὶ ὀφθαλμὸν ἔχῃ δυσειδῇ
 καὶ τραχύν καὶ σκληρόν, δύναται γενέσθαι καλός, ἡμερος,
 γαληνός, μειλίχιος, προσηνής. Ταύτην τοίνυν τὴν εὐμορφίαν
 D ζητῶμεν, ^m ταύτην καλλωπίζωμεν τὴν ὄψιν, ἵνα καὶ ὁ θεὸς

^d ἐμπαθὲς A. ἀπαθὲς E. in bona habitudine Ge. δ' ἀλγήσῃ] δὲ
 ῥαθυμήσῃ B. D. F. invitis Interpp. ^e πεποίηκεν] + αὐτό Edd.
^f βασκαίνῃ A. B. βασκίνη (sic) F. ^g πάλιν om. B. F. ^h ὄψιν]
 + δείκνυσιν· οὕτως ἡ αἰδήμων ἡμερον καὶ εὐεῖδῃ τὴν ὄψιν Edd. Ex octo
 codd. quos ad h. l. inspexi, ne unus quidem additamentum agnoscit,
 nec in suis invenerunt Interpp. ⁱ οὐδὲ Edd. ^k τὸ προσωπεῖον
 A. D. τῷ προσωπεῖον B. ^l αὕτη τὸ σ.] τὸ σ. αὕτη A. τὸ σ.
 αὐτῇ B. τὸ σ. αὐτό Mor. Ben. αὕτη om. Sav. ^m ταύτη corr. B.
 ταύτην τὴν καλλωπιζομένην ὄψιν Edd.

ἐπιθυμήσας ^η τοῦ κάλλους ἡμῶν, μεταδῶ ἡμῖν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ.

¹ Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ 397
ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν.

ΠΑΛΙΝ τὰ φορτικώτερα τίθησι καὶ μετὰ πολλῆς τῆς Β περιουσίας· καὶ ὅπερ ἔμελλον ^α ἀνθυποφέρειν, τοῦτο προλέγει. "Ἰνα γὰρ μὴ ταῦτα ἀκούοντες λέγωσι· ^β διὰ τοῦτο οὖν παραγέγονας, ὥστε καὶ ἡμᾶς ἀνελεῖν καὶ τοὺς ἡμῖν πειθομένους, καὶ πολέμου τὴν γῆν ^γ ἐμπλήσαι; πρότερον αὐτός φησιν· "οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν." Πῶς οὖν αὐτοῖς ἐπέταξεν εἰς ἐκάστην οἰκίαν εἰσιούσιν εἰρήνην ἐπιλέγειν; πῶς δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι ἔλεγον, "δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη;" πῶς δὲ καὶ οἱ προφῆται πάντες τοῦτο εὐηγγελίζοντο; "Ὅτι τοῦτο μάλιστα εἰρήνη, ὅταν τὸ νενοσηκὸς ἀποτέμνηται, ὅταν τὸ στασιάζον χωρίζεται. Οὕτω γὰρ δυνατόν τὸν οὐρανὸν τῇ γῇ συναφθῆναι. Ἐπεὶ καὶ ἰατρός C οὕτω τὸ λοιπὸν διασώζει σῶμα, ὅταν τὸ ἀνιάτως ἔχον ἐκτέμῃ· καὶ στρατηγός, ὅταν κακῶς ὁμονοοῦντας εἰς διάστασιν ἀγάγῃ. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πύργου γέγονεν ἐκείνου· τὴν γὰρ κακὴν (239) εἰρήνην ἢ καλὴ διαφωνία ἔλυσε, καὶ ἐποίησεν εἰρήνην. Οὕτω καὶ ² Παῦλος τοὺς κατ' αὐτοῦ συμφωνοῦντας ^α διέσχισεν. Ἐπὶ δὲ τοῦ ³ Ναβουθὲ πολέμου παντὸς τότε ἡ συμφωνία ἐκείνη χαλεπωτέρα γέγονεν. Οὐ γὰρ πανταχοῦ ὁμόνοια καλόν· ἐπεὶ καὶ λησταὶ συμφωνοῦσιν. Οὐκ ἄρα οὖν τῆς αὐτοῦ προθέσεως τὸ ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων γνώμης ὁ πόλεμος. Αὐ-

¹ Cap. x. v. 34.

² Act. xxiii. 6, 7.

³ 3 Reg. xxi.

^η τοῦ ἡμετέρου κάλλους, μεταδῶ Edd. HOM. XXXV. ^α ἀνθυποστρέφειν Edd. ^β διὰ] καὶ διὰ E. ^γ πληρῶσαι A. MOX πρότερος F. ^α διετέλεν Edd.

τὸς μὲν γὰρ ἐβούλετο πάντας ὁμονοεῖν εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνοι διεστασίαζον, πόλεμος γίνεται. Ἄλλ’ οὐκ εἶπεν οὕτως· ἀλλὰ τί φησιν; “οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην,” ἐκείνους παραμυθούμενος. Μὴ γὰρ νομίσητε, φησὶν, ὅτι ὑμεῖς αἴτιοι τούτων· ἐγὼ εἰμι ὁ ταῦτα κατασκευάζων, ἐπεὶ οὕτω διάκεινται. Μὴ τοίνυν θορυβεῖσθε, ὡς παρὰ προσδοκίαν τῶν πραγμάτων γινομένων. Διὰ τοῦτο ἦλθον, ὥστε πόλεμον ἐμβαλεῖν· τοῦτο γὰρ ἐμὸν ἐστὶ τὸ θέλημα. Μὴ τοίνυν θορυβεῖσθε ^επολεμουμένης, ὡς ἐπιβουλευομένης τῆς γῆς. “Ὅταν γὰρ ἀποσχισθῇ τὸ χεῖρον, τότε λοιπὸν τῷ κρείττεινι συνάπτεται ὁ οὐρανός. Ταῦτα δὲ λέγει, πρὸς τὴν πονηρὰν ὑπόνοιαν τῶν πολλῶν αὐτοὺς ἀλείφων. Καὶ οὐκ εἶπε πόλεμον, ἀλλ’ ^εὁ τούτου χαλεπώτερον ἦν, μάχαιραν. Εἰ δὲ φορτικώτερον εἴρηται ταῦτα καὶ κακεμφάτως, μὴ θαυμάσης. Βουλόμενος γὰρ αὐτῶν γυμνάσαι τῇ τραχύτητι τῶν ῥημάτων τὴν ἀκοήν, ἵνα μὴ ἐν τῇ δυσκολίᾳ τῶν πραγμάτων ἀποπηδήσωσιν, οὕτω καὶ τὸν λόγον ἐσχημάτισε· ^εἵνα μὴ τις λέγῃ, ὅτι κολακεύσας ἔπεισε καὶ τὰ δυσχερῆ κρύψας, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐτέρως ὀφείλοντα λεχθῆναι, ἐπαχθέστερον ἡρμήνευσε καὶ φορτικώτερον. Βέλτιον γὰρ ἐπὶ τῶν πραγμάτων τὴν ἡμερότητα ἰδεῖν, ἢ ἐπὶ τῶν ῥημάτων. Διὰ τοῦτο οὐδὲ τούτοις ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ ἀναπλώσας αὐτὸ τοῦ πολέμου τὸ εἶδος, δείκνυσι καὶ ^ητοῦτο ἐμφυλίου πολλῶ χαλεπώτερον ὄν, καὶ φησιν· ⁴“ἦλθον διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς.” Οὐ γὰρ φίλοι, φησὶν, ^ιοὐδὲ ^Βπολιταὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ συγγενεῖς κατ’ ἀλλήλων στήσονται, καὶ ἡ φύσις καθ’ ^κἑαυτὴν σχισθήσεται. “²ἦλθον γὰρ, φησὶ, διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς.” Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἐν τοῖς οἰκείοις ὁ πόλεμος, ἀλλ’ ἐν τοῖς φιλτάτοις καὶ τοῖς σφόδρα ἀναγκαίοις. Ὁ μάλιστα αὐτοῦ τὴν δύναμιν δείκνυσιν, ὅτι ταῦτα ἀκούοντες καὶ αὐτοὶ κατεδέχοντο, καὶ τοὺς ἄλλους ἔπειθον. Καίτοιγε οὐκ αὐτὸς

⁴ v. 35.

^ε ὡς πολεμουμένης Sav. Ben. favente Ge. ^ε δ] + πολλῶ F.
^ε ἵνα] καὶ ἵνα Edd. ^η τοῦτο] τοῦ C. E. τοῦτον F. ὄν] Sic E. et
corr. B. ἐστὶ C. ceteri ὄντα. ^ι οὐδὲ] καὶ D. ^κ ἑαυτῆς D. F. Ep.

ταῦτα ἐποίει, ἀλλ' ἡ ἐκείνων πονηρία· ἀλλ' ὅμως αὐτὸς ταῦτα λέγει ποιεῖν. Τοιοῦτον γὰρ τῆς γραφῆς τὸ ἔθος. ¹ Καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· ⁵ “δέδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν” ^m καὶ ἐνταῦθα οὕτω φησὶν· ἴν', ὅπερ ^C ἔφθην εἰπὼν, μελετήσαντες ἐν τοῖς ῥήμασι τούτοις, μὴ θορυβῶνται ὀνειδιζόμενοι καὶ ὑβριζόμενοι. Εἰ δέ τινες φορτικὰ ταῦτα νομίζουσιν εἶναι, ἀναμνησθήτωσαν παλαιᾶς ἱστορίας. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις τοῦτο συνέβη, ὃ μάλιστα δείκνυσι τὴν παλαιὰν τῇ καινῇ συγγενῇ, καὶ τὸν ταῦτα λέγοντα ⁿ τοῦτον ὄντα τὸν καὶ ἐκεῖνα ἐπιτάξαντα. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ὅτε ἕκαστος τὸν πλησίον ἀνείλε, τότε αὐτοῖς τὴν ὀργὴν εἶασε· καὶ ὅτε τὸν μόσχον ἐποίησαν, καὶ ὅτε τῷ Βεελφεγῶρ ἐτελέσθησαν. Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι πονηρὸς ἐκεῖνος ὁ θεός, οὗτος δὲ ἀγαθός; Ἰδοὺ γὰρ συγγενικῶν αἱμάτων τὴν οἰκουμένην ἐπλήρωσεν. ^D Ἀλλ' ὅμως πολλῆς καὶ τοῦτο φιλανθρωπίας ἔργον εἶναί φαμεν. Διὰ δὴ τοῦτο δεικνὺς αὐτὸν ὄντα τὸν καὶ ἐκεῖνα ἀποδεξάμενον, καὶ προφητείας μέμνηται, εἰ καὶ μὴ εἰς τοῦτο εἰρημένης, ἀλλ' ὅμως τὸ αὐτὸ ἐμφανούσης. Τίς δὲ αὕτη ἐστίν; ⁶ “Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ.” Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων τοιοῦτόν τι συνέβη. Ἦσαν γὰρ προφήται καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ ὁ δῆμος ἐσχίζετο, καὶ αἱ οἰκίαι διηροῦντο· καὶ οἱ μὲν τούτοις ἐπίστευον, οἱ δὲ ἐκείνοις. Διὰ τοῦτο παραινεῖ ὁ προφήτης λέγων· ⁷ “μὴ πιστεύετε ἐν φίλοις, μηδὲ ἐλπίζετε ἐπὶ ἡγουμένοις· ἀλλὰ καὶ ^E ἀπὸ τῆς συγκοίτου σου φύλαξαι, τοῦ ἀναθέσθαι τι αὐτῇ” ^o καὶ, “ἐχθροὶ τοῦ ἀνδρός οἱ ἄνδρες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.” Ταῦτα δὲ ἔλεγε, τὸν μέλλοντα δέχεσθαι τὸν λόγον πάντων ἀνώτερον εἶναι παρασκευάζων. Οὐ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν (240) κακόν, ἀλλὰ τὸ κακῶς ἀποθανεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· ⁸ “πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν.” Τοῦτο δὲ ἔλεγε, τὴν σφοδρότητα ^p καὶ θερμότητα δηλῶν τῆς ἀγάπης, ἣν ἀπῆτει. 399

⁵ Rom. xi. 8.⁶ v. 36.⁷ Mich. vii. 5, 6.⁸ Luc. xii. 49.

¹ Καὶ ἀλλαχοῦ γάρ φ. D. E. ἔδωκεν Edd. ^m καὶ ἐντ. οὕτω] οὕτω καὶ ἐντ. E. ⁿ τοῦτον ὄντα om. B. F. ^o καὶ] ὅτι Edd. καὶ οἱ A. p. p. οἱ ἄνδρες om. B. οἱ om. E. ^p Verba καὶ θερμότητα desunt in meis, sed habet Ge.

Ἐπειδὴ γὰρ ⁹ αὐτὸς ἡμᾶς σφόδρα ἠγάπησεν, οὕτω καὶ ἀγαπᾶσθαι βούλεται παρ' ἡμῶν. Ταῦτα δὲ καὶ τούτους ἤλειφε τὰ ῥήματα, καὶ ὑψηλοτέρους ἐποίει. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι μέλλουσι, φησί, [†] συγγενῶν καὶ παίδων καὶ γονέων καταφρονεῖν, ἐννόησον ὑμᾶς τοὺς διδασκάλους ὁποίους εἶναι χρή. Οὐδὲ γὰρ μέχρις ὑμῶν τὰ δυσχερῆ στήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους διαβήσεται. Ἐπειδὴ γὰρ μεγάλα κομίζων ἦλθον ἀγαθὰ, μεγάλην ἀπαιτῶ καὶ τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν διάθεσιν.

⁹ “Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.” Εἶδες ἀξίωμα διδασκάλου; εἶδες πῶς δείκνυσιν ἑαυτὸν γνήσιον τοῦ γεγεννηκότος υἱὸν, πάντα κελεύων ἀφεῖναι κάτω, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν αὐτοῦ προτιμᾶν; Καὶ τί λέγω, φησί, φίλους καὶ συγγενεῖς; Κἂν τὴν ψυχὴν τὴν σαντοῦ προτιμήσῃς τῆς ἐμῆς ἀγάπης, πόρρω τῶν ἐμῶν ἔστηκας μαθητῶν. Τί οὖν; οὐκ ἐναντία ταῦτα τῇ παλαιᾷ; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδοντα. Καὶ γὰρ ἐκεῖ τοὺς εἰδωλολατρούντας οὐχὶ [†] μισεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ λιθάσαι κελεύει, καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ **C** δὲ τούτους θαυμάζων φησὶν· ¹⁰ “ὁ λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ, οὐχ ἐώρακά σε, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οὐκ ἔγνω, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἀπέγνω, ἐφύλαξε τὰ λόγιά σου.” Εἰ δὲ ὁ Παῦλος πολλὰ περὶ γονέων [†] διατάττεται, πάντα αὐτοῖς ὑπακούειν κελεύων, μὴ θαυμάσῃς· εἰς ἐκεῖνα γὰρ [†] μόνον φησὶν ὑπακούειν, ὅσα μὴ παραβιάπτει τὴν εὐσέβειαν. Καὶ γὰρ ὅσιον τὴν ἄλλην αὐτοῖς ἅπασαν ἀποδιδόναι τιμὴν· ὅταν δὲ πλέον τῆς ὀφειλομένης ἀπαιτῶσιν, οὐ δεῖ πείθεσθαι. Διὰ τοῦτο ὁ Λουκᾶς φησὶν· ¹¹ “εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, **D** ἔτι δὲ καὶ ^x τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ, οὐ δύναταί μου μαθητῆς

⁹ v. 37, 38.¹⁰ Deut. xxxiii. 9.¹¹ Luc. xiv. 26.

⁹ αὐτὸς] οὕτως Mor. quem contra codd. et Verss. secutus est Montef. [†] συγγενῶν] Sic Edd. et Arm. καὶ γυναικῶν codd. et Ge.

⁶ ὑμᾶς] Sic codd. et Ge. ἡμᾶς Edd. [†] μισεῖν] Sic C. E. F. Ge. vulgo μισεῖ. [†] διαλέγεται F. Deinde καὶ πάντα . . . κελεύει Edd.

[†] μόνα Edd.^x τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν D. E.

εἶναι” οὐχ ἀπλῶς μισῆσαι κελεύων, ἐπεὶ ^γ τοῦτο καὶ σφόδρα παράνομον, ἀλλ’ ὅταν βούληται πλεον ἑμοῦ φιλεῖσθαι, μίσησον αὐτὸν κατὰ τοῦτο. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν φιλούμενον καὶ τὸν φιλοῦντα ἀπόλλυσι. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, καὶ τοὺς παῖδας ἀνδρειότερους ἐργαζόμενος, καὶ τοὺς πατέρας τοὺς μέλλοντας κωλύειν πραοτέρους ποιῶν. Ὁρῶντες γὰρ, ὅτι τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει καὶ δύναμιν, ὡς ἀποσχίξειν αὐτῶν τὰ τέκνα, ἅτε ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦντες, καὶ ἀφίστασθαι ἔμελλον. Διὸ καὶ τούτους ἀφείς, πρὸς ἐκείνους **E** ποιεῖται τὸν λόγον, ^z τούτους παιδεύων μὴ ἐπιχειρεῖν, ἅτε ἀμηχάνοις ἐπιχειροῦντας. Εἶτα ἵνα μὴ ἀγανακτῶσιν ἐκεῖνοι, μηδὲ δυσχεραίνωσιν, ὅρα πού προάγει τὸν λόγον. Εἰπὼν γάρ, “ὃς οὐ μισεῖ πατέρα καὶ μητέρα,” ἐπήγαγε, “καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.” Τί γάρ μοι λέγεις τοὺς γεγεννηκότας, φησί, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ ἀδελφάς, καὶ γυναῖκα; Ψυχῆς οὐδὲν οἰκειότερον οὐδενί· ἀλλ’ ὅμως εἰ μὴ καὶ ταύτην μισήσης, τἀναντία τοῦ φιλοῦντος ὑποστήσῃ πάντα. Καὶ **400** οὐδὲ ἀπλῶς αὐτὴν μισῆσαι ἐκέλευσεν, ἀλλ’ ὥστε καὶ εἰς πόλεμον καὶ εἰς μάχας αὐτὴν ἐκδιδόναι, καὶ εἰς σφαγὰς καὶ αἵματα. “Ὁς γὰρ οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται ^a μου μαθητὴς εἶναι.” Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, ὅτι πρὸς θάνατον δεῖ παρατετάχθαι, ἀλλ’ ὅτι καὶ πρὸς θάνατον βίαιον· καὶ οὐ ^b πρὸς βίαιον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπονείδιστον. Καὶ οὐδὲν οὐδέπω περὶ τοῦ οἰκείου διαλέγεται πάθους, ἵνα τέως ἐν τούτοις παιδευθέντες εὐκολώτερον τὸν περὶ ἐκείνου δέξωνται λόγον. Ἄρα οὐκ ἄξιον ἐκπλαγῆναι, πῶς ταῦτα ἀκούοντων αὐτῶν οὐκ ἀπέπτη τοῦ **B** σώματος ἢ ψυχῆ, πανταχοῦ τῶν μὲν λυπηρῶν ἐν χερσὶν ὄντων, τῶν δὲ χρηστῶν ἐν ἐλπίσι; Πῶς οὖν οὐκ ἀπέπτη; Πολλὴ καὶ ἡ τοῦ λέγοντος δύναμις ἦν, καὶ ἡ τῶν ἀκούοντων ἀγάπη. Διὸ πολλῶ φορτικώτερα καὶ ἐπαχθέστερα τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀκούοντες ἀνδρῶν τῶν περὶ Μωϋσέα καὶ Ἰερεμίαν, ἔμενον πειθόμενοι καὶ οὐδὲν ἀντιλέγοντες. ¹² “Ὁ

¹² v. 39.

^γ τοῦτο καὶ] καὶ τοῦτο **E**. καὶ deest in Edd. ^z τούτους π.] π. αὐτοὺς **C. E.** ἐπιχειρεῖν] + κωλύειν **iidem**. Verba τούτους ... ἐπιχειροῦντας desunt in **F**. ^a μου] + φησὶ **Edd**. ^b πρὸς] + θάνατον **Edd**. Non habent **Ep. Ge**.

εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, φησὶν, ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπο-
 λέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν.” Εἶδες (24)
 πόσον τῶν παρὰ τὸ δέον φιλοῦντων τὸ βλάβος; πόσον τῶν
 C μισούντων τὸ κέρδος; Ἐπειδὴ γὰρ τὰ ἐπιτάγματα φορτικά
 ἦν, πρὸς γονέας, καὶ παῖδας, καὶ φύσιν, καὶ συγγένειαν, καὶ
 τὴν οἰκουμένην, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ψυχὴν κελεύοντος ὁ αὐ-
 τοὺς παρατάττεσθαι, τίθησι καὶ τὸ ὄφελος, μέγιστον ὄν.
 Οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐ βλάψει, φησὶ, ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ὠφε-
 λήσει τὰ μέγιστα, τάναντία δὲ παραβλάψει· ὅπερ πανταχοῦ
 ποιεῖ, ἀφ’ ὧν ἐπιθυμοῦσιν, ἀπὸ τούτων ἐνάγων. Διατί γὰρ
 οὐ βούλει καταφρονῆσαί σου τῆς ψυχῆς; Ἐπειδὴ φιλεῖς
 αὐτήν; Οὐκοῦν διὰ τοῦτο καταφρόνησον, καὶ τότε αὐτὴν
 τὰ μέγιστα ὀνήσεις, καὶ τὰ τοῦ φιλοῦντος ἐπιδείξει. Καὶ
 σκόπει σύνεσιν ἄφατον. Οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν γονέων ὁ μόνον
 D γυμνάζει τὸν λόγον τοῦτον, οὐδὲ ἐπὶ τῶν παιδων, ἀλλ’ ἐπὶ
 τῆς πάντων οἰκειοτέρας ψυχῆς, ἵνα ἐκεῖνο ἐντεῦθεν ἀναμ-
 φισβήτητον γένηται, καὶ μάθωσιν ὅτι καὶ ἐκείνους οὕτω τὰ
 ὁ μέγιστα ὠφελήσουσι, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῆς πάντων ἀναγ-
 καιοτέρας ψυχῆς τοῦτο συμβαίνει.

Ἰκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ταῦτα πείσαι δέχεσθαι τοὺς μέλ-
 λοντας αὐτοὺς θεραπεύειν. Τίς γὰρ τοὺς οὕτω γενναίους
 καὶ ἁριστέας, καὶ καθάπερ λέοντας τὴν οἰκουμένην περιτρέ-
 χοντας, καὶ πάντων καταφρονούντας τῶν καθ’ ἑαυτοὺς, ἵνα
 ἕτεροι σωθῶσιν, οὐκ ἂν ἐδέξατο προθυμία πάσῃ; Ἀλλ’ ὅμως
 E καὶ ἕτερον μισθὸν τίθησι, δεικνύς ὅτι τῶν ξενοδοχούντων
 φροντίζει μᾶλλον ἐν τούτῳ, ἢ τῶν ξενιζομένων. Καὶ δίδωσι
 μὲν πρώτην τιμὴν, λέγων· ¹³ “ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται·
 καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με” οὐ τί
 γένοιτ’ ἂν ἴσον, τοῦ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ὑποδέχεσθαι;
 Ἐπαγγέλλεται δὲ μετὰ τούτου καὶ ἑτέραν ἀμοιβήν· ¹⁴ “ὁ
 δεχόμενος γὰρ, φησὶ, προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν
 401 προφήτου λήψεται· καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου,
 μισθὸν δικαίου λήψεται.” Καὶ ἀνωτέρω μὲν κόλασιν ἀπειλεῖ
 τοῖς μὴ δεχομένοις· ἐνταῦθα δὲ καὶ ὁ ἀνέσιν ἀγαθῶν ὀρίζει.

¹³ v. 40.¹⁴ v. 41.

ἃ αὐτοῦ Edd. ἃ μόνον post παίδων rejicitur in Edd.
 γιστα] + κερδανούσι καὶ Mor. Ben. contra codd. et Verss.
 στενούντας Edd. καὶ ante ἁριστέας om. D. ὁ ἀντίδοσιν F.

* μέ-
 ἃ ἀρι-

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ^h αὐτῶν φροντίζει μάλλον, οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, “ὁ δεχόμενος προφήτην,” ⁱ ἢ “ὁ δεχόμενος δίκαιον,” ἀλλ’ ἐπήγαγεν, “εἰς ὄνομα προφήτου,” καὶ “εἰς ὄνομα δικαίου” τούτέστιν, ἐὰν μὴ διὰ βιωτικὴν προστασίαν, μηδὲ δι’ ἄλλο τι τῶν ἐπικήρων δέξεται, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἡ προφήτης ἐστίν, ἢ δίκαιος, μισθὸν προφήτου καὶ μισθὸν δικαίου λήψεται. B ^k οἷον εἰκὸς τὸν προφήτην ἢ δίκαιον δεξάμενον λαβεῖν· ἢ οἷον ἐκεῖνος μέλλει λαμβάνειν. “Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε” ¹⁵ “τὸ ὑμῶν περισσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περισσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα.” Εἶτα ἵνα μή τις πενίαν ¹ προβάλληται, φησίν· ¹⁶ “ἢ ὅς ἐὰν ποτίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ^m ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμήν λέγω * ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.” Κὰν ποτήριον ψυχροῦ ⁿ ὕδατος δῶς, ἔνθα οὐδὲν ἐστι δαπανῆσαι, καὶ τούτου κείσεται σοι μισθός. Διὰ γὰρ ὑμᾶς ἅπαντα ποιῶ τοὺς δεχομένους. Εἶδες δι’ ὧσων ἔπεισε, καὶ τὰς οἰκίας C αὐτοῖς ἀνέφξε τῆς οἰκουμένης ἀπάσης; Καὶ γὰρ ἔδειξε διὰ πάντων ὀφειλέτας αὐτῶν ὄντας· πρῶτον, εἰπὼν, “ἄξιός ἐστι ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ” δεύτερον, τῷ μηδὲν ἔχοντας ἐκπέμψαι· τρίτον, τῷ εἰς πολέμους καὶ μάχας ὑπὲρ τῶν δεχομένων ἐκδοῦναι· τέταρτον, τῷ καὶ σημεῖα αὐτοῖς ἐγχειρίσαι· πέμπτον, τῷ τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν αἰτίαν εἰρήνην διὰ τοῦ στόματος αὐτῶν εἰς τὰς τῶν δεχομένων ^o εἰσαγαγεῖν οἰκίας· ἕκτον, τῷ χαλεπώτερα Σοδόμων ἀπειλῆσαι τοῖς μὴ δεχομένοις αὐτούς· ἑβδομον, τῷ δεῖξαι καὶ αὐτὸν καὶ τὸν πατέρα δεχομένους τοὺς ὑποδεχομένους αὐτούς· ὄγδοον, τῷ καὶ προ- D φήτου καὶ δικαίου μισθὸν ^p ἐπαγγεῖλασθαι· ἑνατον, τῷ καὶ ^q ποτηρίου ψυχροῦ μεγάλας ὑποσχέσθαι τὰς ἀμοιβάς. Τούτων ^r δὲ ἕκαστον καὶ καθ’ ἑαυτὸ ἰκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐπισπᾶσθαι. Τίς γὰρ, εἰπέ μοι, στρατηγὸν μυρία τραύματα ἔχοντα καὶ ἡμαγμένον ὀρῶν, καὶ μετὰ ^s πολλὰ τρόπαια ἀπὸ

¹⁵ 2 Cor. viii. 13, 14.¹⁶ v. 42.

^h τούτων Edd. ⁱ ἢ] καὶ Edd. ^k οἷον] ἢ οἷον Edd. ἀντὶ τοῦ οἷον E. Mox ἢ ante οἷον om. F. ¹ προβάλληται E. ἵνα μηδὲ πενίαν τις προβάλληται Edd. ^m ψυχροῦ B. F. * Desinit codex B. ⁿ ὕδατος om. F. Ep. ^o εἰσάγειν Edd. ^p ἐπαγγεῖλασθαι Edd. ^q ποτηρίου . . . ὑποσχέσθαι] Sic C. D. E. Arm. Sav. ceteri ποτήριον . . . ὑποδέχεσθαι. Diversas lectiones miscuerunt Mor. Ben. ^r δέ] ὃν Edd. ^s τὰ πολλὰ Edd. πολλὰ om. D.

πολέμου καὶ παρατάξεως ἐπανιόντα, οὐκ ἂν ἐδέξατο, τὰς θύρας ἀναπετάσας τῆς οἰκίας ἀπάσης;

- [†] Καὶ τίς νῦν τοιοῦτος; φησί. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, καὶ προφήτου, καὶ δικαίου, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ τῇ ἀξίᾳ τοῦ παραγενομένου, ἀλλὰ καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ (242)
- Ε ξενίζοντος τὸν μισθὸν τίθησιν. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ περὶ προφητῶν καὶ δικαίων καὶ μαθητῶν φησιν· ἀλλαχοῦ δὲ καὶ τοὺς σφόδρα ἀπερρίμμένους ὑποδέχεσθαι κελεύει, καὶ τοὺς μὴ ὑποδεχομένους κολάζει. ¹⁷ “Ἐφ’ ὅσον γὰρ οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε” καὶ τοῖναντίον πάλιν ἐπὶ τῶν αὐτῶν λέγει. Καὶ γὰρ μηδὲν ἢ κατορθῶν
- 402 τοιοῦτον, ἄνθρωπός ἐστι, τὸν αὐτὸν σοι κόσμον οἰκῶν, τὸν αὐτὸν ἥλιον ὀρών, τὴν αὐτὴν ἔχων ψυχὴν, τὸν αὐτὸν δεσπότην, τῶν αὐτῶν σοι κεκοινωνηκῶς μυστηρίων, ἐπὶ τὸν αὐτὸν σοι καλούμενος οὐρανὸν, ἔχων μέγα δικαίωμα, τὴν πενίαν, καὶ τὸ δεῖσθαι τῆς ἀναγκαίας τροφῆς. Νῦν δὲ οἱ μὲν ἐξυπνίζοντες μετὰ αὐλῶν καὶ συνίγγων ἐν χειμῶνος ὥρα, καὶ εἰκὴ καὶ μάτην ἐνοχλοῦντες, ξένια πολλὰ λαμβάνοντες παρὰ σοῦ ἀναχωροῦσι· καὶ οἱ χελιδόνας περιφέροντες, καὶ ἡσβολωμένοι, καὶ πάντας κακηγοροῦντες, μισθὸν τῆς τερατωδίας ταύτης λαμβάνουσιν. Ἄν δὲ προσέλθῃ πένης ἄρτου δεόμενος, μυρία
- Β κακηγορίαι καὶ διαβολαί, καὶ ἀργίας ἐγκλήματα, καὶ λοιδορίαι καὶ ὕβρεις καὶ σκώμματα· καὶ οὐ λογίζῃ πρὸς ἑαυτὸν, ὅτι καὶ σὺ ἀργεῖς, καὶ ὅμως ὁ θεὸς τὰ παρ’ ἑαυτοῦ σοι δίδωσι. Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἶπῃς, ὅτι πράττεις τι καὶ αὐτός· ἀλλ’ ἐκεῖνό μοι δεῖξον, εἰ τῶν ἀναγκαίων τι ποιεῖς καὶ ^ν μεταχειρίζῃ. Εἰ δὲ λέγεις μοι χρηματισμούς καὶ καπηλείας, καὶ τὴν τῶν ὄντων ἐπιμέλειαν καὶ προσθήκην, εἴποιμι ἄν σοι καὶ αὐτός, ὅτι ταῦτα οὐκ ἂν εἶῃ ἔργα, ἀλλ’ ἐλεημοσύνη, καὶ εὐχαί, καὶ τῶν ἀδικουμένων προστασίαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὧν ἐν ἀργίᾳ ζῶμεν διαπαντός. Ἀλλ’ ὅμως ἡμῖν οὐδέποτε εἶπεν ὁ θεός, ἐπειδὴ ἀργεῖς, οὐκ ἀνάπτω σοι τὸν ἥλιον· ἐπειδὴ οὐδὲν πράττεις τῶν ἀναγκαίων, τὴν σελήνην σβεννύω, πηρῶ τὴν γαστέρα
- Γ τῆς γῆς, κωλύω τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμούς, ἀφανίζω τὸν ἀέρα, ἐπέχω τοὺς ἐτησίους ὑετούς· ἀλλὰ πάντα

¹⁷ Matth. xxv. 45.

[†] ΗΘΙΚΟΝ. Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ συμπαθείας τῆς εἰς τοὺς δεομένους. Α. ^ν μεταχειρίζεις Α. D.

μετὰ δαψιλείας ἡμῖν παρέχει. Ἐνίοις δὲ οὐ μόνον ἀργοῦσιν, ἀλλὰ καὶ πονηρὰ πράττουσι τούτων χαρίζεται τὴν ἀπόλαυσιν. Ὅταν τοίνυν ἴδῃς πένητα, καὶ εἴπῃς, ἀποπνίγομαι ὅτι νέος ὢν οὗτος, ^ω ὑγιῆς, οὐδὲν ἔχων, βούλεται τρέφεσθαι ^α ἀργῶν, οἰκέτης που καὶ δραπέτης ὢν, καὶ τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην καταλιπὼν ταῦτα, ἅπερ εἶπον, εἰπὲ πρὸς ἑαυτὸν, μᾶλλον δὲ ἐκείνῳ δὸς αὐτὰ μετὰ παρρησίας εἰπεῖν πρὸς σέ, καὶ δικαιότερον ἐρεῖ, ὅτι ἀποπνίγομαι, ὅτι ὑγιῆς ὢν ἀργεῖς, καὶ D οὐδὲν πράττεις ὢν ἐπέταξεν ὁ θεὸς, ἀλλὰ δραπετεύσας ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων τοῦ δεσπότη, περιέρχῃ καθάπερ ἐν ἄλλοδαπῇ τῇ κακίᾳ διατρίβων, μεθύων, κραιπαλῶν, κλέπτων, ἀρπάζων, τὰς ἐτέρων ἀνατρέπων οἰκίας. Καὶ σὺ μὲν ὑπὲρ ἀργίας ἐγκαλεῖς· ἐγὼ δὲ ὑπὲρ ἔργων πονηρῶν, ὅταν ἐπιβουλεύης, ὅταν ὁμνύῃς, ὅταν ψεύδῃς, ὅταν ἀρπάζῃς, ὅταν μυρία τοιαῦτα ποιῇς.

Ταῦτα ^γ δὲ λέγω, οὐχὶ νομοθετῶν ἀργεῖν· μὴ γένοιτο· E ἀλλὰ καὶ σφόδρα βουλόμενος πάντας ἐν ἔργοις εἶναι· πᾶσαν γὰρ κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία· παρακαλῶ δὲ μὴ ² ἀνηλεεῖς εἶναι, μηδὲ ὠμούς. Ἐπεὶ καὶ Παῦλος μυρία μεμψάμενος καὶ εἰπὼν, ¹⁸ “εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω” 403 οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλὰ προσέθηκεν· “ὕμεῖς δὲ μὴ ἐκκακήσητε τὸ καλὸν ποιοῦντες.” Καὶ μὴν ταῦτα ἐναντία ἐστίν. Εἰ γὰρ ἐκέλευσας αὐτοὺς μὴ ἐσθίειν, πῶς ἡμῖν παραινεῖς διδόναι; Ναί, φησί· καὶ ^α γὰρ ἐκέλευσα αὐτοὺς ἀποστρέφεσθαι, καὶ μὴ ἀναμίγνυσθαι, καὶ πάλιν εἶπον, ¹⁹ “μὴ ἐχθροὺς ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε” οὐκ ἐναντία νομοθετῶν, ἀλλὰ καὶ πάννυ συνάδοντα. Ἄν γὰρ ^β σὺ πρὸς ἔλεον ἑτοιμὸς ᾖς, κακεῖνος ταχέως ὁ πένης τῆς ἀργίας ἀπαλλαγῇσεται, καὶ σὺ τῆς ὁμότητος. Ἀλλὰ ψεύδεται πολλὰ καὶ πλάττεται, φησίν. Ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἄξιός ἐλεεῖσθαι, ὅτι εἰς τοιαύτην κατέπεσεν ἀνάγκη, ὥς καὶ τοιαῦτα ἀναισχυντεῖν. Ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐλεοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὠμὰ ἐκείνα προστί- B θεμεν ῥήματα, οὐκ ἔλαβες ἅπαζ καὶ δις; λέγοντες. Τί οὖν;

¹⁸ 2 Thess. iii. 10, 13.¹⁹ Ibid. v. 15.

^ω καὶ ὑγιῆς A. F.   ^α ἀργὸς A. C.   ἀργὸς ὢν Florileg. p. 358.
 (Tom. xii. p. 593 A.)   ἀργὸς, ὢν οἰκέτης που καὶ δραπέτης, καὶ D.
 ἀργὸς ὢν που καὶ δραπέτης, καὶ F.   ^γ δὲ om. E. οὐχί] οὐ Edd.
² ἀνελειεῖς A. D. F.   ^α γὰρ om. E.   ^β σὺ] καὶ σὺ A. C. D. F.

οὐ δεῖται τραφῆναι πάλιν, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐτράφη; Διατί μὴ καὶ τῇ σαυτοῦ γαστρὶ τούτους τιθεῖς τοὺς νόμους, καὶ λέγεις ὁ καὶ πρὸς αὐτήν· ἐνεπλήσθης χθὲς καὶ πρὸ τῆς χθὲς, ^d μὴ ζήτει νῦν; Ἄλλ' ἐκείνην μὲν καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον διαρρήγνυεις, τοῦτον δὲ καὶ τὰ σύμμετρα ^e αἰτοῦντα ἀποστρέφῃ, ὀφείλων (243) διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐλεεῖν, ὅτι καθ' ἐκάστην ἀναγκάζεται σοι προσιέναι τὴν ἡμέραν. Εἰ γὰρ καὶ μηδαμόθεν ἐτέρωθεν ἐπικάμπτη, διὰ τοῦτο αὐτὸν ἔδει σε ἐλεεῖν· ^f τῇ γὰρ τῆς πενίας C ἀνάγκῃ ταῦτα βιάζεται καὶ ποιεῖ. Καὶ οὐκ ἐλεεῖς αὐτόν, ὅτι τοιαῦτα ἀκούων οὐκ αἰσχύνεται· ἡ γὰρ ἀνάγκη δυνατωτέρα. Σὺ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐλεεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐκπομπεύεις· καὶ τοῦ θεοῦ κελεύσαντος λάθρα διδόναι, ἔστηκας δημοσιεύων τὸν προσελθόντα, καὶ ὀνειδίζων, ὑπὲρ ὧν ἐλεεῖν ἐχρῆν. Εἰ γὰρ μὴ βούλει δοῦναι, τί καὶ ἐγκαλεῖς, καὶ συντρίβεις τὴν ταλαίπωρον καὶ ἀθλίαν ψυχὴν; Ἦλθεν ὡς εἰς λιμένα τὰς σὰς χεῖρας ἐπιζητῶν· τί κύματα ἐγείρεις, καὶ χαλεπώτερον τὸν χειμῶνα ἐργάζῃ; Τί καταγινώσκεις ἀνελευθερίαν; Μὴ γὰρ, εἰ προσεδόκησε τοιαῦτα ἀκούσεσθαι, προσῆλθεν ἄν; D Εἰ δὲ καὶ ταῦτα προειδὼς προσῆλθε, διὰ τοῦτο ἄξιον κἀκεῖνον ἐλεεῖν, καὶ τὴν σὴν φρίττειν ὁμότητα, ὅτι οὐδὲ οὕτως, ἀπαραίτητον ἐπικειμένην ὁρῶν ἀνάγκην, ἡμερώτερος γίνῃ, ^g οὐδὲ ἀρκεῖν αὐτῷ νομίζεις εἰς ἀπολογίαν τῆς ἀναισχυντίας τὸ τοῦ λιμοῦ δέος, ^h ἀλλ' ἀναισχυντίαν ἐγκαλεῖς· καίτοι μείζονα αὐτὸς ἠναισχύνησας πολλάκις, καὶ ὑπὲρ χαλεπῶνπραγμάτων. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ συγγνώμην ἡ ἀναισχυντία φέρει, ἡμεῖς δὲ πολλάκις κολάσεως ἄξια ⁱ πράττοντες ἀναιδευόμεθα· καὶ δέον ἐννοοῦντας ἐκείνα τάπεινους γίνεσθαι, καὶ ἐπεμβαίνομεν τοῖς ταλαιπύροις τούτοις, καὶ φάρμακα αἰτοῦσι τραύματα ^k προστίθεμεν. Εἰ γὰρ μὴ βού- E λει δοῦναι, τί καὶ πλήττετε; εἰ μὴ βούλει ^l χαρίσασθαι, τίνος ἕνεκεν καὶ ὑβρίζεις; Ἄλλ' οὐκ ἀνέχεται ἀποστῆναι ἐτέρως. Οὐκοῦν ὡς ἐκέλευσεν ὁ σοφὸς ἐκείνος, οὕτω ποιήσον· ²⁰ “ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραύτητι.” Οὐδὲ γὰρ

²⁰ Eccli. iv. 8.

^c καὶ om. E. Flor. Verba καὶ πρὸς αὐτήν non leguntur in Edd.
^d μὴ] καὶ μὴ Edd. ^e ἀπαιτοῦντα Edd. ^f τῇ... ἀνάγκῃ] ἡ... ἀνάγκη A. D. F. ^g οὐδὲ] + γὰρ Edd. plena post γίνῃ distinctione facta. ^h ἀλλ'] ἀλλὰ καὶ A. ⁱ πράττοντες om. D. F. ^k προστιθέμεν Edd. ^l χαρίζεσθαι Edd.

ἐκὼν τοσαῦτα ἀναισχυντεῖ. ^m Οὐδὲ γάρ ἐστιν, οὐκ ἐστιν ἄνθρωπος βουλούμενος ἀπλῶς ⁿ κατασχύνεσθαι· καὶ μυρία ⁴⁰⁴ τινὲς φιλονεικήσωσιν, οὐκ ^o ἂν ἀνασχοίμην ἐγὼ πεισθῆναί ποτε, ὅτι ἄνθρωπος ἐν ἀφθονίᾳ ζῶν ἔλοιτο ἂν ἐπαιτεῖν. Μηδεὶς τοίνυν ἡμᾶς παραλογιζέσθω. Ἀλλὰ καὶ λέγει Παῦλος· “εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω,” πρὸς ἐκείνους λέγει· πρὸς δὲ ἡμᾶς οὐ ^p τοῦτο λέγει, ἀλλὰ τούναντίον· “τὸ καλὸν ποιῶντες μὴ ^q ἐκκακεῖτε.” Οὕτω καὶ ἐν οἰκίᾳ ποιῶμεν ἡμεῖς· ὅταν δύο τινὲς μάχωνται πρὸς ἀλλήλους, κατ’ ἰδίαν ἕκαστον λαβόντες τάναντία παραινοῦμεν. Τοῦτο καὶ ὁ θεὸς ἐποίησε, καὶ Μωϋσῆς. Πρὸς μὲν γὰρ τὸν θεὸν ἔλεγεν· ²¹ “εἴ μὲν ^r ἀφείς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· ἐπεὶ καμὲ ἐξάλειψον” αὐτοῖς δὲ ἐκέλευε κατασφάτ- ^B τειν ἀλλήλους καὶ τοὺς προσήκοντας ἅπαντας. Καίτοι ταῦτα ἐναντία ἐστίν, ἀλλ’ ὅμως εἰς ἓν ἀμφοτέρα ἔβλεπε τέλος. Πάλιν ὁ θεὸς τῷ μὲν Μωϋσεῖ, Ἰουδαίων ἀκούοντων, ἔλεγεν· ²² “ἄφες με, καὶ ἐκτρίψω τὸν λαόν” (εἴ γὰρ καὶ μὴ παρῆσαν, ταῦτα λέγοντος τοῦ θεοῦ, ἀλλ’ ἐμελλόν αὐτὰ ἀκούσεσθαι ὕστερον) κατ’ ἰδίαν δὲ τάναντία τούτων αὐτῷ παραινεῖ. Καὶ ταῦτα Μωϋσῆς ἀναγκασθεὶς ὕστερον ἐξελάλησεν, οὕτω λέγων· ²³ “μὴ γὰρ ἐγὼ αὐτοὺς ἐν γαστρὶ ἔλαβον, ὅτι λέγεις μοι, ^s ἄρον αὐτοὺς ὡς ἂν ἄρῃ τιθηνὸς τὸν θηλάζοντα εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς;” Ταῦτα καὶ ἐν οἰκίαις γίνεται· καὶ πολλάκις πατὴρ τῷ μὲν παιδαγωγῷ τὸν ^C παῖδα ὑβρίσαντι κατ’ ἰδίαν ἐπιτιμᾷ λέγων· μὴ ἔσο τραχὺς, μηδὲ σκληρός· τῷ δὲ νέῳ τὰ ἐναντία λέγει· καὶ ἀδίκως ὑβρίζῃ, φέρε· ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἐν ^t τι χρήσιμον συνάγων. Οὕτω καὶ Παῦλος, τοῖς μὲν ὑγιαίνουσι καὶ προσαιτοῦσιν ἔλεγεν· “εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω,” ἵνα αὐτοὺς εἰς ἔργον ἐμβάλλῃ· τοῖς δὲ ἐλεεῖν δυναμένοις· “ὑμεῖς δὲ τὸ καλὸν ποιῶντες μὴ ^v ἐκκακήσητε,” ἵνα αὐτοὺς εἰς ἐλεημοσύνην ἀγάγῃ. Οὕτω καὶ ἡνίκα τοῖς ἐξ ἔθνων παρῆναι ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ μὴ ὑψηλοφρονεῖν κατὰ τῶν Ἰουδαίων, ^D

²¹ Exod. xxxii. 32.²² Ibid. v. 10.²³ Num. xi. 12.^m Οὐδὲ] Οὐ F. p. p. οὐκ ἐστιν om. E.ⁿ αἰσχύνεσθαι Edd.^o ἂν om. A. F.^p τοῦτο om. A. D. F.^q ἐκκακῆτε F.

codd. ἀφῆς Edd.

^s ὅτι ἄρον Edd.

ἄρῃ] εἰ F.

χρήσιμον om. F.

^v ἐκκακῆτε Edd.

καὶ τὴν ἀγριελαίαν παρήγαγεν εἰς μέσον, καὶ ἄλλα μὲν
τούτοις, ἄλλα δὲ ἐκείνοις φαίνεται λέγων. Μὴ τοίνυν εἰς
ὁμότητα ἐκπέσωμεν, ἀλλ' ἀκούσωμεν Παύλου λέγοντος·
“τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ^ω ἐκκακεῖτε” ἀκούσωμεν τοῦ δεσ-
πότου λέγοντος· ²¹ “παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου” καί,
“γίνεσθε οἰκτίρμονες ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν.” Καίτοι πολλὰ
εἰπὼν, οὐδαμῶς τοῦτο τέθεικεν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν οἰκτιρμῶν μό-
νον. Οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς ἴσους θεῷ ποιεῖ, ὡς τὸ εὐεργετεῖν.

Ἄλλ' οὐδὲν ἀναιδέστερον, φησὶ, πέννητος. ^x Διαιτί; πα- (244)
Εἰ ρα καλῶ· ὅτι ἐπιτρέχων καταβοᾷ; Βούλει οὖν δείξω, ὅτι
ἐκείνων ἡμεῖς ἐσμεν ἀναισχυντότεροι, καὶ σφόδρα ἀναιδεῖς;
Ἀναμνήσθητί μοι νῦν ἐν καιρῷ τῆς νηστείας, ποσάκις τρα-
πέζης παρακειμένης ἐν ἑσπέρα, ^y τὸν ὑπηρετοῦντα οἰκέτην
καλέσας, ἵνα σχολαιότερον βαδίσῃ, πάντα ἀνέτρεψας, λακτί-
ζων, ὑβρίζων, λοιδορούμενος, ὑπὲρ ἀναβολῆς μόνον μικρᾶς·
405 καίτοι σφόδρα εἰδὼς, ὅτι καὶ μὴ εὐθέως, ἀλλὰ μικρὸν ὕστε-
ρον ἀπολαύσῃ τῆς ἐδωδῆς. Εἶτα σαυτὸν μὲν ὑπὲρ τοῦ μη-
δενὸς ἐκθηριούμενον οὐ καλεῖς ἀναισχυντον, τὸν δὲ πέννητα
τὸν ὑπὲρ τῶν μεζόνων δεδουκῶτα καὶ τρέμοντα (οὐδὲ γὰρ
περὶ μελλήσεως, ἀλλὰ περὶ λιμοῦ πᾶς ὁ φόβος αὐτῷ), τοῦ-
τον καὶ ἰταμόν, καὶ ἀναιδῆ, καὶ ἀναισχυντον, καὶ πάντα
προσερεῖς τὰ αἰσχιστα; Καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης τοῦτο ἀναι-
σχυντίας; Ἄλλ' οὐκ ἐννοοῦμεν ταῦτα· διὰ τοῦτο ἐκείνους
ἐπαχθεῖς εἶναι νομίζομεν· ὡς εἶγε τὰ ἡμέτερα ἐξητάζομεν
καὶ παρεβάλλομεν τοῖς ἐκείνων, οὐκ ἂν αὐτοὺς ἐνομίσαμεν
εἶναι φορτικούς. Μὴ δὴ ^z γίνου πικρὸς δικαστής. Καὶ γὰρ
Βεῖ πάντων ἁμαρτημάτων ἧς ἀπηλλαγμένος, οὐδὲ οὕτω σοι
ἐπέτρεπεν ὁ τοῦ θεοῦ νόμος ἀκριβῆ γενέσθαι ἐξεταστὴν
τῶν ἀλλοτρίων. Εἰ γὰρ ὁ Φαρισαῖος διὰ τοῦτο ἀπώλετο,
ποίας τευζόμεθα ἀπολογίας ἡμεῖς; Εἰ ^a τοῖς κατωρθωκόσιν
οὐκ ἐπιτρέπει πικρῶς ἐξετάζειν τὰ ἐτέρων, πολλῷ μᾶλλον
τοῖς ἐπταικόσι. Μὴ τοίνυν ὁμοί, μηδὲ ἀπηνεῖς, ^b μὴ ἄστορ-
γοι, μὴ ἄσπονδοι, μὴ θηρίων χεῖρους ὦμεν. Καὶ γὰρ πολ-

²⁴ Luc. vi. 30, 36.

^ω ἐκκακῆτε A. E. F. ἐκκακήσητε D. ^x Διαιτί;] + εἰπέ μοι A.
C. E. Non expresserunt Interpp. ^y καὶ τὸν Edd. καὶ deest in
codd. et Flor. p. 357. ^z γίνῃ D. γένῃ F. ^a τοῖς] + καλῶς Edd.
^b μὴ] μηδὲ E. F.

λους εἰς τοῦτο οἶδα θηριωδίας ἐλθόντας, ὡς δι' ^ε ὄκνον μικρὸν
 λιμώττοντας περιορᾶν, καὶ ταῦτα λέγοντας τὰ ῥήματα· οὐ
 πάρεστιν οἰκέτης ἐμοὶ νῦν, πόρρω τῆς οἰκίας ἐσμέν, τραπε- C
 ζίτης οὐδεὶς ἐστὶ μοι γνώριμος. Ὡς τῆς ὁμότητος. Τὸ
 μείζον ^δ ὑπέσχον, καὶ τὸ ἔλαττον οὐκ ἀνύεις; ἵνα σὺ μὴ
 βαδίσῃς μικρὸν, ἐκείνος λιμῶ διαφθείρεται; Ὡς τῆς ὑβρεως·
 ὦ τοῦ τύφου. Εἰ γὰρ δέκα στάδια βαδίσαι ἐχρῆν, ὀκνήσαι
 ἔδει; Οὐδὲ ἐννοεῖς ὅτι μείζων ὁ μισθός σοι οὕτω γίνεται;
 Ὅταν μὲν γὰρ διῶς, ὑπὲρ τοῦ διδομένου λαμβάνεις μισθὸν
 μόνον· ὅταν δὲ καὶ αὐτὸς βαδίσῃς, καὶ τούτου σοι κεῖται
 πάλιν ἀμοιβή. Ἐπεὶ ^ε καὶ τὸν ²⁵ πατριάρχην διὰ τοῦτο θαυ-
 μάζομεν, ὅτι αὐτὸς ἐπὶ τὰς βοῦς ἔδραμε, καὶ τὸ μοσχάριον
 ἤρπασε, καὶ ταῦτα τριακοσίους δέκα ^ε ὀκτὼ οἰκογενεῖς ἔχων. D
 Νῦν δὲ τοσούτου τινὲς εἰσι τύφου πεπληρωμένοι, ὡς διὰ
 παίδων ταῦτα ποιεῖν, καὶ μὴ αἰσχύνεσθαι. Ἀλλὰ δι' ^ε ἑμαν-
 τοῦ ταῦτα κελεύεις ἀνύειν; φησὶ· καὶ πῶς οὐ δόξω κενο-
 δοξεῖν; Καὶ μὴν καὶ νῦν δι' ἑτέραν κενοδοξίαν τοῦτο ποιεῖς,
 αἰσχυνόμενος ὀφθῆναι πένητι διαλεγόμενος. Ἀλλ' οὐδὲν ὑπὲρ
 τούτων ἀκριβολογοῦμαι· μόνον δίδου, εἴτε διὰ σαυτοῦ, εἴτε
 δι' ^h ἑτέρου τοῦτο βούλει ποιεῖν· καὶ μὴ ἐγκάλει, μὴ
 πληττε, μὴ λοιδορεῖ. Φαρμάκων γὰρ, οὐ τραυμάτων, δεῖ-
 ται ὁ προσιών· ἐλέου, οὐ ξίφους. Εἰπέ γάρ μοι, εἴ τις E
 λίθῳ βληθεὶς καὶ τραῦμα λαβὼν κατὰ τῆς κεφαλῆς, τοὺς
 ἄλλους ἅπαντας ἀφείς, προσέδραμέ σου τοῖς γόνασι καταρ-
 ρέομενος τῷ αἵματι, ἄρα ἑτέρῳ λίθῳ πατάξας προσέθηκας
 ἂν αὐτῷ ἕτερον τραῦμα; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ
 ἐπεχείρησας ἂν διορθῶσαι. Τί οὖν ἐπὶ τῶν πενήτων ποιεῖς
 τὰ ἐναντία; Οὐκ οἶδας ὅσον δύναται καὶ ἀναστῆσαι καὶ
 καθελεῖν λόγος; ²⁶ “Κρεῖττον γὰρ, φησὶ, λόγος ἢ δόσις.”
 Οὐ λογιζῇ, ὅτι κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς, καὶ χαλεπώτερον
 τραῦμα λαμβάνεις, ὅταν λοιδορηθεὶς ἐκείνος ἀναχωρήσῃ σιγῇ, 406
 στένων καὶ πολλὰ δακρύνων; Καὶ γὰρ παρὰ τοῦ θεοῦ πέμ-
 πεται πρὸς σέ. Ἐννόησον οὖν, ὑβρίζων αὐτὸν, ποῦ διαβι-
 βάσεις τὴν ὑβριν, ὅταν ἐκείνος μὲν πρὸς σέ πέμπῃ, καὶ σοὶ

²⁵ Gen. xviii. 7.²⁶ Eccli. xviii. 16.

^ε ὄκνον] + δὲ Edd. ^δ ὑπέσχον] Sic Arm. et codd. ἥνυσας Edd.
 et Ge. ^ε καὶ om. E. p. p. καὶ διὰ τοῦτο A. C. D. E. ^ε καὶ ὀκτὼ
 Edd. ^ε ἑμαντοῦ] + μὲν Edd. ^h ἐτέρων Edd.

δοῦναι κελεύη, σὺ δὲ μὴ μόνον μὴ δῶς, ἀλλὰ καὶ ὑβρίσης ἐλθόντα. Εἰ δὲ ἀγνοεῖς τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀτοπίας, ἐπ' ἀνθρώπων αὐτὸ σκόπησον, καὶ τότε εἴσῃ καλῶς τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτίας. Εἰ γὰρ σὺ οἰκέτης παρὰ σοῦ κελευσθεὶς πρὸς ἕτερον ἀπελθεῖν οἰκέτην, ἀργύριον ἔχοντα σὸν λαβεῖν, οὐ μόνον κεναῖς ἐπανήλθε χερσὶν, ἀλλὰ καὶ ὑβρισθεὶς, τί
 B οὐκ ἂν εἰργάσω τὸν ὑβρικότα; πόσῃ οὐκ ἂν δίκῃ ἀπήτησας, ἅτε λοιπὸν αὐτὸς ὣν ὁ ὑβρισμένος; Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ λογίζου· καὶ γὰρ αὐτὸς πέμπει πρὸς ἡμᾶς τοὺς πένητας, καὶ τὰ ¹ ἐκείνου δίδομεν, ἂν ἄρα δῶμεν. Ἄν δὲ πρὸς τῷ μὴ δοῦναι καὶ ὑβρισθέντας ἐκπέμψωμεν, ἐννόησον πόσων σκηπτῶν, (245) πόσων κεραυνῶν ἄξιον πρᾶγμα ποιούμεν; Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενοι, καὶ τὴν γλῶτταν χαλινώσωμεν, καὶ τὴν ἀπανθροπίαν ^k ἐκβάλωμεν, καὶ τὴν χεῖρα πρὸς ἐλεημοσύνην ἐκτείνωμεν, καὶ μὴ χρήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ῥήμασι ¹ παρα-
 C μυθώμεθα τοὺς δεομένους· ἵνα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς λοιδορίας κόλασιν ^m ἐκφύγωμεν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς εὐλογίας καὶ ἐλεημοσύνης βασιλείαν κληρονομήσωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΣ.

¹ Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσσων τοῖς δώδεκα
^a μαθηταῖς, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν
 D ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

ἘΠΕΙΔΗ γὰρ αὐτοὺς ἐπεμψεν, ὑπεξήγαγε λοιπὸν ἑαυτὸν, διδοὺς χώραν αὐτοῖς καὶ καιρὸν ποιεῖν ἅπερ ἐπέταξεν. ^b Οὐ γὰρ ἂν αὐτοῦ παρόντος καὶ θεραπεύοντος ἠθέλησεν ἂν τις

¹ Cap. XI. v. 1.

ⁱ ἐκείνου] αὐτοῦ Edd. ^k ἐκβάλλωμεν A. ¹ παραμυθησώμεθα Edd. ^m φύγωμεν D. διαφύγωμεν F. p. p. καὶ τῆς ἐλεημοσύνης Edd. HOM. XXXVI. ^a μαθηταῖς] + αὐτοῦ A. 2 Mosqq. ^b Οὐδὲ Edd.

ἐκείνοις προσελθεῖν. ² “Ἀκούσας δὲ Ἰωάννης ἐν τῷ δεσμο-
τηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ ³ Ἰησοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν, ἡρώτα
αὐτὸν λέγων· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;”
Ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἀπήγγειλαν τὰ σημεῖα
τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τότε ἔπεμψεν αὐτούς. Πλὴν ἀλλὰ τοῦτο E
μὲν ἀπορίαν οὐδεμίαν ἔχει, ἀλλὰ θεωρίαν μόνον· τὴν γὰρ
ζηλοτυπίαν αὐτῶν ἐμφαίνει καὶ τοῦτο τὴν πρὸς αὐτόν· τὸ
δὲ ἐξῆς σφόδρα ἐστὶ τῶν ζητουμένων. Ποῖον δὴ τοῦτο;
Τὸ εἰπεῖν, “σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;” Ὁ
γὰρ πρὸ τῶν σημείων εἰδὼς αὐτόν, ὁ παρὰ τοῦ πνεύματος
μαθὼν, ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἀκούσας, ὁ ἐπὶ πάντων ἀνακηρύ-
ξας, νῦν πέμπει παρ’ αὐτοῦ μαθησόμενος εἴτε αὐτὸς εἴη, εἴτε 407
μή; Καίτοι εἰ μὴ οἶδας ὅτι αὐτὸς ἐστὶ σαφῶς, πῶς ^d σαντὸν
ἀξιόπιστον εἶναι νομίζεις, ἀποφαινόμενος ὑπὲρ τῶν ἀγνο-
ουμένων; Τὸν γὰρ ἐτέροις μαρτυρήσοντα πρότερον αὐτόν
ἀξιόπιστον εἶναι ^e δεῖ. Οὐ σὺ ἔλεγες, ὅτι “οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς
λῦσαι αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος;” Οὐ σὺ ἔλεγες,
ὅτι ³ “οὐκ ἤδειν αὐτόν, ἀλλ’ ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν
ὔδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ’ ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον
καὶ μένον ἐπ’ αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι
ἀγίῳ;” Οὐκ εἶδες τὸ πνεῦμα ἐν εἵδει περιστερᾶς; οὐχὶ τῆς
φωνῆς ἤκουσας; Οὐχὶ διεκώλυες αὐτόν λέγων, “ἐγὼ χρειαν B
ἔχω ὑπὸ σοῦ ^f βαπτισθῆναι;” Οὐχὶ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγες,
⁴ “ἐκεῖνον δεῖ ἀνξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι;” Οὐχὶ τὸν δῆμον
ἐδίδασκες ἅπαντα, ὅτι αὐτὸς αὐτούς βαπτίσει ἐν πνεύματι
ἀγίῳ καὶ πυρί; καὶ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ
αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου; Οὐχὶ πρὸ τῶν σημείων
ταῦτα πάντα καὶ ^g τῶν θαυμάτων ἀνεκήρυξας; Πῶς οὖν νῦν,
ὅτε δῆλος πᾶσιν ἐγένετο, καὶ πανταχοῦ διῆλθεν αὐτοῦ ἡ
φήμη, καὶ νεκροὶ ἠγέρθησαν, καὶ δαίμονες ἀπηλάθησαν, καὶ
σημείων τοσοῦτων ἐπίδειξις γέγονε, τότε πέμπεις μανθάνων
παρ’ αὐτοῦ; Τί δὴ γέγονεν; ἀπάτη τις ἦν πάντα ἐκείνα C
τὰ ῥήματα, σκηνὴ καὶ ^h μῦθοι; Καὶ τίς ἂν ταῦτα νοῦν ἔχων
εἴποι; Οὐ λέγω, Ἰωάννης, ὁ ἐν τῇ μήτρᾳ σκιρτήσας, ὁ πρὸ

² v. 2, 3.³ Joan. i. 33.⁴ Joan. iii. 30.

^c Χριστοῦ Edd. μαθητῶν] + αὐτοῦ F. ^d αὐτόν A. D. F. et
corr. E. ^e δεῖ] δοκεῖ F, Mor. ^f βαπτισθῆναι] + καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς
με; Edd. ^g τῶν] πρὸ τῶν Edd. ^h μῦθος F.

τῶν ὠδίνων αὐτὸν ἀνακηρύξας, ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης, ὁ τὴν ἀγγελικὴν ἐπιδειξάμενος πολιτείαν· ἀλλ' εἰ καὶ τῶν πολλῶν εἰς ἦν, καὶ τῶν σφόδρα ἀπερρίμμένων, οὐκ ἂν μετὰ τοσαύτας μαρτυρίας, καὶ τὰς παρ' ἑαυτοῦ καὶ τὰς παρ' ἑτέρων, ἀμφέβαλλεν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐδὲ ¹ αὐτὸς ἀμφισβητῶν ἔπεμπεν, οὐδὲ ἀγνοῶν ἡρώτα. Οὐδὲ γὰρ ἐκείνο ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, **Δ** ὅτι ἤδει μὲν σαφῶς, διὰ δὲ τὸ δεσμωτήριον δειλότερος γέγονεν· οὐδὲ γὰρ ἀπαλλαγῆσθαι ἐντεῦθεν προσεδόκα, ^k οὐδὲ εἰ προσεδόκα, προῦδωκεν ἂν τὴν εὐσέβειαν ὁ πρὸς θανάτους παρατεταγμένος. Οὐδὲ γὰρ ἂν, εἰ μὴ πρὸς τοῦτο ἦν παρεσκευασμένος, πρὸς δῆμον ὁλόκληρον, αἵματα μελετήσαντα (246) ἐκχέειν προφητικά, τοσαύτην ^l ἂν ἐπεδείξατο τὴν ἀνδρείαν· οὐκ ἂν τὸν ὦμόν τυράννον ἐκείνου μετὰ τοσαύτης ^m ἂν ἤλεγε τῆς παρρησίας ἐν μέσῃ πόλει καὶ ἀγορᾷ, καθάπερ παιδίῳ μικρῷ σφόδρα ἐπιτιμῶν, ἀκουόντων ⁿ ἀπάντων. Εἰ δὲ καὶ **Ε** δειλότερος γέγονε, πῶς τοὺς μαθητὰς οὐκ ἡσχύνετο τοὺς ἑαυτοῦ, ἐφ' ὧν αὐτῷ τοσαῦτα ἐμαρτύρησεν, ἀλλὰ δι' αὐτῶν ἡρώτα, ὀφείλων δι' ἑτέρων; Καίτοιγε ἤδει σαφῶς, ὅτι καὶ ἐζηλοτύπου αὐτὸν, καὶ λαβὴν τινα εὐρεῖν ἐπεθύμουν. Πῶς δὲ τὸν δῆμον τὸν Ἰουδαϊκὸν οὐκ ἡρυθρίασεν, ἐφ' οὗ τοσαῦτα ἐκήρυξε; Τί δὲ αὐτῷ καὶ εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεσμῶν **408** ἐντεῦθεν πλεον ἐγίνετο; Οὐδὲ γὰρ διὰ τὸν Χριστὸν ἦν ἐμβεβλημένος, οὐδὲ διὰ τὸ ἀνακηρύξαι αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἔλεγχον τὸν ἐπὶ τῷ παρανόμῳ γάμῳ. Ποίου δὲ παιδίου ἀνοήτου, τίνος δὲ ἀνθρώπου μαινομένου οὐκ ἂν ἑαυτῷ δόξαν περιέθηκε; Τί οὖν ἐστὶ τὸ κατασκευαζόμενον; Ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν Ἰωάννου τὸ ἀμφισβητῆσαι ταῦτα, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ τυχόντος, οὐδὲ τοῦ σφόδρα ἀνοήτου καὶ παραπαίοντος, ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον· δεῖ δὲ λοιπὸν τὴν λύσιν ἐπαγαγεῖν. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἔπεμψεν ἐρωτῶν; Ὁ ἀπεπήδων τοῦ Ἰησοῦ οἱ Ἰωάννου μαθηταί· καὶ τοῦτο παντί που δῆλον ἐστὶ καὶ ζηλοτύπως αἰεὶ πρὸς αὐτὸν εἶχον. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν πρὸς τὸν διδάσκαλον ἔλεγον· ⁵ “ὃς γὰρ ἦν, φησὶ, μετὰ

⁵ Joan. iii. 26, 25.

¹ οὗτος Edd. p. p. ἔπεμψε F. ^k Codices οὔτε. ^l ἂν om. A. C. E. ^m ἂν om. iidem cum Edd. “Unus ἀνήλεγε” (?) Montef. ⁿ ἀπάντων] Sic Edd. et Verss. codices πολλῶν. ^o Sic omnes mei. resiliabant a Jesu Arm. alieniores erant Ge. Edd. tacite: ἐπεπήδων τῷ Ἰησοῦ.

σου πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε οὗτος Β
 βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.” καὶ πάλιν “ζή-
 τησις ἐγένετο ^ρ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίων περὶ
 καθαρισμοῦ.” καὶ ^α αὐτῷ πάλιν προσελθόντες ἔλεγον· ^β “διατί
 ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλὰ, οἱ δὲ μαθηταί σου
 οὐ νηστεύουσιν;” Οὕπῳ γὰρ ἦσαν εἰδότες, τίς ἦν ὁ Χριστὸς,
 ἀλλὰ τὸν μὲν Ἰησοῦν ἄνθρωπον ψιλὸν ὑποπτεύοντες, τὸν
 δὲ Ἰωάννην μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον, ἐδάκνοντο εὐδοκιμοῦντα
 τοῦτον ὁρῶντες, ἐκείνον δὲ, καθὼς εἶπε, λοιπὸν λήγοντα.
 Καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἐκώλυε προσελθεῖν, τῆς ζηλοτυπίας δια-
 τειχιζούσης τὴν πρόσδοον. Ἔως μὲν οὖν ἦν Ἰωάννης μετ’ C
 αὐτῶν, παρεκάλει συνεχῶς καὶ ἐδίδασκε, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπει-
 θεν· ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἐμελλε τελευτᾶν, πλείονα ποιεῖται
 τὴν σπουδὴν. Καὶ γὰρ ἐδοδοίκει μὴ καταλίπη πονηροῦ δόγ-
 ματος ὑπόθεσιν, καὶ μείνωσιν ἀπερρήγμενοι τοῦ Χριστοῦ.
 Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐσπούδαζε καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἱ προσ-
 αγαγεῖν ἅπαντας τοὺς αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐπειθε, τε-
 λευτῶν λοιπὸν πλείονα ποιεῖται τὴν προθυμίαν. Εἰ μὲν
^ς οὖν εἶπεν, ὅτι ἀπέλθετε πρὸς αὐτόν, αὐτὸς μου βελτίων
 ἐστίν, οὐκ ἂν ἐπεισε δυσαποσπάστως ἔχοντας· ἀλλὰ καὶ D
 ἐνομίσθη μετριάζων ἂν ταῦτα λέγειν, καὶ μᾶλλον ἂν αὐτῷ
 προσηλωθήσαν· εἰ δὲ ἐσίγησε, πάλιν οὐδὲν πλεον ἐγένετο.
 Τί οὖν ποιεῖ; Ἀναμένει παρ’ αὐτῶν ἀκοῦσαι, ὅτι ὅ θανάματα
 ἐργάζεται· καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτοῖς παραινέει, οὐδὲ πάντας
 πέμπει, ἀλλὰ δύο τινὰς οὓς ᾗδει ἴσως τῶν ἄλλων εὐπειθε-
 στέρους ὄντας, ἵνα ἀνύποπτος ἢ ἐρώτησις γένηται, ὡς ἵνα
 παρὰ τῶν πραγμάτων μάθωσι τὸ μέσον τοῦ Ἰησοῦ κακέι-
 νου· καὶ φησιν· ἀπέλθετε καὶ εἶπατε· “σὺ εἰ ὁ ἐρχόμενος,
 ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;” Ὁ δὲ Χριστὸς τὴν γνώμην εἰδὼς E
 τὴν Ἰωάννου, οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐγὼ εἰμὶ· πάλιν γὰρ ἂν προσ-
 ἔστη τοῦτο τοῖς ἀκούουσι, καίτοι τοῦτο ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν·
 ἀλλὰ ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτοὺς ἀφήσι μανθάνειν. Λέγει

^β Matth. ix. 14.

^ρ ἐκ τῶν μ. et Ἰουδαίου F. Dehinc mutilus est hic codex usque
 ad p. 409 D. ^α αὐτῷ] Sic Edd. et Verss. codices αὐτοί. ^ι προσ-
 ἀγειν Edd. ^ς οὖν] Sic Ep. et codd. γὰρ Edd. ὅτι om. A. Ep.
^ι ἂν om. E. λέγειν] λέγων D. ^ι Sic Ep. et codd. θαυμαστά Edd.
^ω καὶ ἵνα Ep. μάθωσιν] + αὐτῶν Edd. invitis codd. et Ep.

γάρ, ὅτι προσελθόντων αὐτῷ τούτων, ἵ τότε ἐθεράπευσε
 409 πολλούς. Καίτοι ποία ἀκολουθία ἦν, ἐρωτηθέντα, ^x σὺ εἶ;
 πρὸς μὲν τοῦτο μὴδὲν εἰπεῖν, θεραπεῦσαι δὲ εὐθέως τοὺς
 κακῶς ἔχοντας, εἰ μὴ τοῦτο ἐβούλετο κατασκευάσαι, ὅπερ
 εἶπον ἐγώ; Καὶ γὰρ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων μαρτυρίαν
 πιστοτέραν καὶ μᾶλλον ἀνύποπτον εἶναι ^y ἐνόμιζον τῆς ἀπὸ
 τῶν ῥημάτων. Εἰδὼς τοίνυν, ἅτε θεὸς ὢν, τὴν διάνοιαν μεθ'
 ἧς αὐτοὺς ἐπεμψεν ὁ Ἰωάννης, εὐθέως ἐθεράπευσε τυφλοὺς,
 χωλοὺς, καὶ ἐτέρους πολλοὺς, οὐκ ἐκείνον διδάσκων, (πῶς
 γὰρ τὸν πεπεισμένον;) ἀλλὰ τούτους τοὺς ἀμφιβάλλοντας.
 B καὶ θεραπεύσας φησί· ⁸ “πορευθέντες ἀπαγγεῖλατε Ἰωάννῃ
 ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, καὶ χωλοὶ
 περιπατοῦσι, ^z καὶ λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι,
 καὶ νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται.” καὶ (247)
 προσέθηκε· “καὶ μακάριος ὅς ἐάν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.”
 δεικνὺς ὅτι καὶ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν οἶδεν. Εἰ ^a μὲν γὰρ
 εἶπεν, ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ προσέστη ἂν, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν,
 τοῦτο αὐτοῖς, καὶ ἐνενόησαν ἂν, εἰ καὶ μὴ εἶπον, ὅπερ Ἰου-
 δαῖοι πρὸς αὐτὸν ἔλεγον· ⁹ “σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς.”
 C Διὰ τοῦτο αὐτὸς μὲν οὐ λέγει τοῦτο, ἀπὸ δὲ τῶν θαυμά-
 των ἀφίησιν αὐτοὺς πάντα μαθεῖν, ἀνύποπτον τὴν διδα-
 σκαλίαν ποιούμενος καὶ σαφεστέραν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν
 ἔλεγχον αὐτῶν λανθανόντως ἐπήγαγεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐσκαν-
 δαλίζοντο ἐν αὐτῷ, τὸ πάθος αὐτῶν ἀνακηρύξας, καὶ τῷ
 συνειδότη αὐτῶν μόνῳ τοῦτο καταλιπὼν, καὶ οὐδένα μάρτυρα
 τῆς ^b κακηγορίας ταύτης ποιησάμενος, ἀλλ' ἢ μόνους ἐκείνους
 τοὺς ταῦτα ἐπισταμένους, μειζόνως αὐτοὺς καὶ ταύτῃ ἐπε-
 σπάσατο, εἰπὼν· “μακάριος ὅς ἐάν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.”
 Καὶ γὰρ αὐτοὺς αἰνιττόμενος ταῦτα ἔλεγεν.
 Ἰνα δὲ μὴ τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημένα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ
 D παρ' ἐτέρων λεγόμενα θέντες εἰς μέσον, σαφεστέραν ὑμῖν
 ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν λεγομένων ποιήσωμεν τὴν ἀλήθειαν,

⁷ Luc. vii. 21.⁸ v. 4, 5, 6.⁹ Joan. viii. 13.

^x εἰ σὺ εἶ Edd. ^y ἐνόμιζον] Sic codd. credo, tum Christus, tum
 Baptista. ἐνόμιζε Edd. ἐγίνωσκε Euth. et ad Joannem refert. cum
 nemo ignoret Ge. ^z καὶ om. A. D. 4 Mosqq. καὶ λεπ. καθ. om. E.
 καὶ ante νεκροὶ om. A. D. 3 Mosqq. ^a μὲν deest in Edd. ^b κατη-
 γορίας D.

ἀναγκαῖον κακεῖνα εἰπεῖν. Τί οὖν φασί τινες; "Οτι οὐχ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία ἡ παρ' ἡμῶν εἰρημένη, ἀλλ' ἡγνόει ὁ Ἰωάννης, ἡγνόει δὲ οὐ τὸ πᾶν· ἀλλ' ὅτι μὲν αὐτὸς ἦν ὁ Χριστὸς, ἦδει, εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἔμελλε τελευτᾶν, οὐκ ἦδει διὰ τοῦτο εἶπε, "σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος;" τουτέστιν, ὁ εἰς τὸν ἄδην μέλλων καταβαίνειν. Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον· ὁ γὰρ Ἰωάννης οὐδὲ τοῦτο ἡγνόει. Τοῦτο γοῦν καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐκήρυσσε, καὶ πρῶτον τοῦτο ἐμαρτύρησεν. "Ἴδε γὰρ, φησὶν, ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου." Ἀμὸν δὲ ἐκάλεσε, τὸν σταυρὸν ἑ ἀνακηρύττων· καὶ τῷ εἰπεῖν δὲ, "ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου," τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐδήλωσεν. Οὐ γὰρ ἐτέρως, ἀλλ' ἡ διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦτο εἰργάσατο· ὃ καὶ Παῦλος ἔλεγε·¹⁰ "καὶ τὸ χειρόγραφον, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἤρκεν ἐκ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ." Καὶ τὸ λέγειν δὲ, ὅτι "ἐν πνεύματι βαπτίσει ὑμᾶς," τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπροφητεύσαντος ἦν. Ἀλλ' ὅτι μὲν ἀναστήσεται, φησὶν, ἦδει, καὶ δώσει πνεῦμα ἅγιον· ὅτι δὲ καὶ σταυρωθή-⁴¹⁰ σεται, οὐκ ἦδει. Πῶς οὖν ἔμελλεν ἀνίστασθαι ὁ μὴ παθὼν, μὴδὲ σταυρωθεὶς; πῶς δὲ μείζων προφήτου οὗτος, ὁ μὴδὲ τὰ τῶν προφητῶν ἐπιστάμενος; "Οτι γὰρ μείζων προφήτου ἦν, καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐμαρτύρησεν· ὅτι δὲ οἱ προφῆται τὸ πάθος ἠδεσαν, παντί που δηλόν ἐστι. Καὶ γὰρ Ἡσαΐας φησὶν·¹¹ "ὥς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὥς ἄμνος ἐναντίον τοῦ ἡ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος." Καὶ πρὸ τῆς μαρτυρίας δὲ ταύτης φησὶν· "ἔσται ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν." Εἴτα τὸ πάθος λέγων καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ δόξαν, ἐπήγαγε· "καὶ B. ἔσται ἡ ἀνάπανσις αὐτοῦ τιμή." Οὐ μόνον δὲ ὅτι σταυρωθήσεται προῦλεγεν οὗτος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τίνων· "καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη," φησί. Καὶ οὐδὲ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἀπολογήσεται·¹² "οὗτος γὰρ, φησὶν, οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ" καὶ ὅτι ἀδίκως κατακριθήσεται·

¹⁰ Coloss. ii. 14.¹¹ Esai. liii. 7. xi. 10.¹² Esai. liii. 12, 7, 8.

• Verba καὶ πρῶτον τ. ἐμ. non habet F. nec legisse videntur Interpp. ^d ἤρεν Edd. ^e προφητεύοντος Edd. ^f καὶ om. F. ^g γὰρ] μὲν γὰρ F. ^h κείραντος C. E. Μοx φησι· καὶ ἔσται Edd.

“ἐν τῇ ταπεινώσει ^ι γὰρ αὐτοῦ, φησὶν, ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη.”
 Καὶ πρὸ τούτου ^κ δὲ ὁ Δαυὶδ καὶ τοῦτο λέγει, καὶ τὸ δικαστήριον ὑπογράφει. ¹³ “Ἰνα τί γὰρ, φησὶν, ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.” Ἀλλαχοῦ δὲ καὶ τὸν ¹ τύπον
Κ λέγει τοῦ σταυροῦ, οὕτω λέγων. ¹⁴ “ὥρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου” καὶ τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν τολμηθέντα προστίθῃσι μετὰ πάσης ἀκριβείας. “διεμερίσαντο γὰρ, φησὶ, τὰ ἱμάτιά μου ἐαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.”
¹⁵ Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὅτι καὶ ὄξος προσήνεγκαν αὐτῷ λέγει. ¹⁵ “ἔδωκαν γὰρ, φησὶν, εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος.” Εἶτα οἱ μὲν προφηταὶ πρὸ τοσούτων ἐτῶν καὶ τὸ δικαστήριον, καὶ τὴν καταδίκην, καὶ τοὺς ¹⁶ συσταυρωθέντας μετ’ αὐτοῦ λέγουσι, καὶ τῶν ἱματίων τὴν διανομήν, καὶ τὸν ἐπ’ αὐτῶν κλῆρον, καὶ πολλῶν πλείονα ἕτερα· οὐδὲ γὰρ πάντα ἀναγκαῖον ^ο παρατιθέναι
Δ νῦν, ὥστε μὴ μακρὸν ποιῆσαι τὸν λόγον· οὗτος δὲ ὁ μείζων ἐκείνων ἀπάντων, ἅπαντα ταῦτα ἡγνόει; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ ἔλεγε, σὺ εἰ ὁ ἐρχόμενος (248) εἰς τὸν ἄδην; ἀλλ’ ἀπλῶς, ὁ ἐρχόμενος; ¹⁷ Καίτοι πολλῶν καταγελαστότερον τούτου ἐκείνο ἂν εἴη· φασὶ ¹⁸ γὰρ, διὰ τοῦτο ταῦτα ἔλεγεν, ἵνα κάκεῖ ἀπελθὼν κηρύξῃ. Πρὸς οὓς εὐκαιρον εἰπεῖν. ¹⁶ “ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιιάζεσθε.” Ὁ μὲν γὰρ παρὼν βίος πολιτείας ἐστὶ καιρός· μετὰ δὲ ¹⁷ τελευτὴν κρίσις καὶ κόλασις. ¹⁷ “Ἐν γὰρ τῷ ἄδῃ, φησὶ, τίς ἐξομολογήσεται σοι;”
Ε Πῶς οὖν ¹⁸ συνετρίβησαν πύλαι χαλκαῖ, καὶ μοχλοὶ σιδηροῖ

¹³ Psal. ii. 1, 2.¹⁴ Psal. xxi. 17, 19.¹⁵ Psal. lxxviii. 22.¹⁶ 1 Cor. xiv. 20.¹⁷ Psal. vi. 6.¹⁸ Psal. cvi. 16.

^ι γὰρ om. A. C. D. F. ^κ δὲ] + αὐτοῦ Edd. ¹ τύπον] + αὐτόν Edd. Mox vv. οὕτω λέγων, quae vulgo desunt, e codd. et Ge. recepi.
¹³ Καὶ om. F. Ἀλλαχοῦ δὲ καὶ ὅτι ὄξος Edd. ¹⁴ σταυρωθέντας D. E. ^ο παρατιθέναι Edd. ¹⁵ Καίτοι πολλῶν] Ἀλλὰ καὶ τὸ πολλῶν Edd. Post ἐρχόμενος in multis codd. exstat additamentum, quod sequitur. Τὸ δὲ κατ’ αὐτοὺς τοῦτο αὐτὸν ἐρωτᾷν, τί τὸ ὄφελος τῆς τοιαύτης γνώσεως; Ἀλλ’ ἀκούσωμεν οἷα λέγουσιν· ἀναγκαῖον γὰρ κάκεῖ εἰπεῖν, καίτοι πολλῶν κ. τ. ε. Habent e meis A. C. E. (sed ἀλλὰ ante ἀκούσωμεν om. A.) Interpretes prorsus ignorant. ¹⁶ γὰρ] + ὅτι E. ¹⁷ τὴν τελευτὴν Edd.

συνεθλάσθησαν; Διὰ τοῦ * σώματος τοῦ αὐτοῦ. Τότε γὰρ
 πρῶτον ἐδείχθη σῶμα ἀθάνατον, καὶ διαλύον τοῦ θανάτου
 τὴν τυραννίδα. Ἄλλως δὲ τοῦτο τοῦ θανάτου δείκνυσι τὴν
 ἰσχὺν ἀνηρημένην, οὐ τῶν πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τετε-
 λευτηκότων τὰ ἁμαρτήματα λελυμένα. Εἰ δὲ μὴ [†] τοῦτο, 411
 ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔμπροσθεν ἅπαντας ἀπήλλαξε γεέννης, πῶς
 φησιν, “ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ [†] Γομόρρων;”
 Τοῦτο γὰρ ὡς καὶ ἐκείνων κολασθησομένων εἴρηται, ἡμερώ-
 τερον μὲν, κολασθησομένων δ’ οὖν ὅμως. Καίτοιγε καὶ δί-
 κην ἐνταῦθα ἔδοσαν τὴν ἐσχάτην· ἀλλ’ ὅμως οὐδὲ τοῦτο
 αὐτοὺς ἐξαιρήσεται. Εἰ δὲ τούτους, πολλῶ μᾶλλον τοὺς
 μηδὲν πεπονθότας. Τί οὖν; ἡδικήθησαν, φησὶν, οἱ πρὸ τῆς
 παρουσίας αὐτοῦ; Οὐδαμῶς· ἐνῆν γὰρ καὶ μὴ ὁμολογήσαν-
 τας τὸν Χριστὸν τότε σωθῆναι. Οὐ γὰρ τοῦτο ἀπητεῖτο
 παρ’ αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν, καὶ τὸ τὸν ἀλη- B
 θινὸν θεὸν εἰδέναι. ¹⁹ “Κύριος γὰρ, φησὶν, ὁ θεὸς σου, κύ-
 ριος εἰς ἔστι.” Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Μακκαβαῖοι ἐθανμάζοντο,
 ὅτι ὑπὲρ τῆς τοῦ νόμου φυλακῆς ἔπαθον ἅπερ ἔπαθον, καὶ
 οἱ παῖδες οἱ τρεῖς, καὶ ἕτεροι δὲ πολλοὶ παρὰ Ἰουδαίοις,
 βίον ἄριστον ἐπιδειξάμενοι, καὶ τὸ μέτρον τῆς γνώσεως
 ταύτης διατηρήσαντες, οὐδὲν ἀπητήθησαν πλέον. Τότε μὲν
 γὰρ ἤρκει εἰς σωτηρίαν, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, τὸ τὸν θεὸν
 εἰδέναι μόνον· νῦν δὲ οὐκέτι, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ
 γνώσεως. ²⁰ Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· ²⁰ “εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλά-
 λησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ
 ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.” Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς πολι- C
 τείας. Τότε μὲν ὁ φόνος ^x ἀπώλλυε τὸν ἐργασάμενον, νῦν
 δὲ καὶ τὸ ὀργίζεσθαι. Καὶ τότε μὲν τὸ μοιχεύειν καὶ
 μίγνυσθαι ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ κόλασιν ἔφερε· νῦν δὲ καὶ τὸ
 ἀκολάστοις ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς. Ὡσπερ γὰρ ἡ γνώσις, οὕτω
 καὶ ἡ πολιτεία ἐπιτέταται νῦν. Ὡστε οὐδὲν ἔδει προδρόμον
 ἐκεῖ. Ἄλλως δὲ, εἰ μέλλοιεν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν οἱ ἄπιστοι
 πιστεύοντες σώζεσθαι, οὐδεὶς ἀπολείται ποτε. Πάντες γὰρ

¹⁹ Deut. vi. 4.²⁰ Joan. xv. 22.

* στόματος F. [†] τοῦτο] + φησὶν A. F. + φασὶν D. [†] Γομόρρας
 C. F. [†] Καὶ διὰ τοῦτο A. D. F. Διὰ τοῦτο καὶ Edd. ^x ἀπώλλυ
 E. ἀπόλλυσι D. F. ἀπολλύων Mor. ἀπολλώνων ἦν Sav. Ben. Deinde
 + μόνον A. C. F.

μεταγινώσκονται τότε καὶ προσκυνήσουσι. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουσον Παύλου λέγοντος, ὅτι ²¹ “πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, καὶ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων D καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων” καὶ ὅτι “ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.” Ἀλλ’ οὐδὲν ὄφελος τῆς ὑποταγῆς ἐκείνης· οὐ γὰρ προαιρέσεώς ἐστιν εὐγνώμονος, ἀλλὰ τῆς τῶν πραγμάτων, ὡς ἂν εἴποι τις, λοιπὸν ἀνάγκης. Μὴ δὴ τοιαῦτα ^γλοιπὸν εἰσάγωμεν δόγματα γραῶδη, καὶ μύθους Ἰουδαϊκούς. Ἄκουσον γοῦν τί περὶ τούτων ὁ Παῦλός φησιν· ²² “ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολούνται” περὶ τῶν ἐν τῷ πρὸ τοῦ νόμου χρόνῳ διαλεγόμενος· “καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται” περὶ τῶν μετὰ E Μωϋσέα πάντων λέγων· καὶ, ²³ “ὅτι ἀποκαλύπτεται ὀργὴ θεοῦ ἀπ’ οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων” καὶ, “θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε πρῶτον καὶ Ἑλλήνος.” Καίτοι μυρία ^ζἔπαθον ἐνταῦθα Ἑλληνες κακὰ καὶ τοῦτο καὶ αἱ τῶν ἔξωθεν ἱστορίαι δηλοῦσι, καὶ αἱ γραφαὶ αἱ παρ’ ἡμῖν. Τίς γὰρ ἂν ^αδιηγῆσαιτο τὰς 412 τῶν Βαβυλωνίων τραγωδίας, ἢ τὰς τῶν Αἰγυπτίων; Ὅτι δὲ καὶ οἱ τὸν Χριστὸν οὐκ ἐγνώκοτες πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας, εἰδωλολατρείας δὲ ἀποστάντες, καὶ τὸν θεὸν προσκυνήσαντες μόνον, καὶ πολιτείαν ἀρίστην ἐπιδειξάμενοι, ἀπάντων ἀπολαύσονται τῶν ἀγαθῶν, ἄκουσον τί φησιν· “δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι.” Ὅρας ^βὅτι ἀγαθῶν ἀμοιβαὶ πολλαὶ τούτοις εἰσὶ, καὶ κολάσεις καὶ τιμωρίαι πάλιν τοῖς τὰ ἐναντία πεποιηκόσι;

^εΠοῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ τῇ γεέννῃ διαπιστοῦντες; Εἰ γὰρ οἱ (249 πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, οἱ μὴδὲ ὄνομα γεέννης ἀκούσαντες, μὴδὲ ἀναστάσεως, ^ακαὶ ἐνταῦθα κολασθέντες, κάκει δώσουσι δίκην· πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τοσούτοις ^ετραφέντες

²¹ Philip. ii. 11, 10. 1 Cor. xv. 26. ²² Rom. ii. 12. ²³ Rom. i. 18. ii. 8-10.

^γ λοιπὸν om. C. F. ^ζ ἔπαθον ἐνταῦθα] Sic codd. ἐντεῦθεν ἔπ. Mor. τότε ἔπ. Sav. Ben. in hac vita Ge. ^α διηγῆσεται A. D. διηγῆσεται F. ^β ὅτι] + καὶ Edd. ^ε ΗΘΙΚΟΝ. Περὶ γεέννης. A. ^α καὶ] δι καὶ D. F. οἱ καὶ Edd. ^ε ἐντραφέντες C. συντραφέντες Edd.

λόγοις φιλοσοφίας; Καὶ πῶς [†] εὐλογον, φησὶ, τοὺς μὴδὲν
περὶ γεέννης ἀκούσαντας, εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν; Ἐροῦσι
γάρ, ὅτι εἰ ἠπειλήσας γέενναν, μᾶλλον ἂν ἐφοβήθημεν καὶ
ἐσωφρονήσαμεν. Πάνυ γε [§] οὐ γάρ; ὡς ἡμεῖς βιοῦμεν νῦν,
καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀκούοντες τοὺς περὶ γεέννης λόγους,
καὶ οὐδὲ ^h ὅλως προσέχοντες. Χωρὶς δὲ τούτων κάκεῖνό ἐστιν
εἰπεῖν, ὅτι ὁ ταῖς παρὰ πόδας μὴ κατεχόμενος τιμωρίας,
πολλῷ μᾶλλον ἐκείναις οὐ κατασχεθήσεται. Τοὺς γὰρ ἀλο-
γωτέρους καὶ παχύτερον διακειμένους τὰ ἐν χερσὶ μᾶλλον καὶ
εὐθέως συμβησόμενα εἴωθε σωφρονίζειν, ἢ τὰ μακροῖς ὕστερον
ἐκβησόμενα χρόνοις. Ἄλλ' ἡμῖν, φησὶ, μείζων ἐπεκρεμάσθη ὁ C
φόβος, καὶ ⁱ τοῦτο ἐκείνοι ἠδίκηνται. Οὐδαμῶς. Πρῶτον μὲν
γὰρ οὐ τὰ αὐτὰ ^k πρόκειται σκάμματα ἡμῖν κάκεῖνοις, ἀλλὰ
πολλῷ μείζονα ἡμῖν. Τοὺς δὲ μείζονας ἀναδεξαμένους πόνους,
μείζονος ^l ἔδει βοηθείας ἀπολαῦσαι. Βοήθεια δὲ οὐ μικρά,
τὸ αὐξηθῆναι τὸν φόβον. Εἰ δὲ πλεονεκτοῦμεν αὐτῶν τῷ τὰ
μέλλοντα εἰδέναι, πλεονεκτοῦσιν ἡμῶν ^m κάκεῖνοι τῷ παραντίκα
σφοδρὰς ἐπιφέρεισθαι τὰς τιμωρίας αὐτοῖς. Ἄλλ' ἑτέρον τι
καὶ πρὸς ταῦτα λέγουσιν οἱ πολλοί. Ποῦ γὰρ τὸ δίκαιον,
φησὶ, τοῦ θεοῦ, ὅταν τις ἐνταῦθα ἁμαρτῶν, καὶ ἐνταῦθα D
κάκεϊ κολάζεται; Βούλεσθε οὖν ὑμᾶς ἀναμνήσω τῶν ὑμετέ-
ρων λόγων, ἵνα μηκέτι κόπους ἡμῖν παρέχητε, ἀλλ' οἴκοθεν
φέρητε τὴν λύσιν; Ἐγὼ πολλῶν ἤκουσα ἀνθρώπων ἡμε-
τέρων, εἶποτε μάθοιεν ἀνδροφόνον ἀποτμηθέντα ἐν δικαστηρίῳ,
δυσχεραίνοντων καὶ ταῦτα λεγόντων τὰ ῥήματα· τριάκοντα
φόνους ὁ μιὰς οὗτος καὶ ἐναγῆς τολμήσας, ἢ καὶ πολλῶν
πλείους, ἓνα μόνον αὐτὸς ὑπέμεινε θάνατον· καὶ ποῦ τὸ E
δίκαιον; Ὡστε ὑμεῖς αὐτοὶ ὁμολογεῖτε, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ θάνατος
εἰς εἰς τιμωρίαν. Πῶς οὖν τὰ ἐναντία ψηφίζεσθε νῦν; Ὅτι
οὐχ ἑτέροις, ἀλλ' ὑμῖν αὐτοῖς δικάζετε. Τοσοῦτον ἡ φιλαντία
γίνεται κώλυμα εἰς τὸ ⁿ μὴ συννοᾶν τὸ δίκαιον. Διὰ τοῦτο
ὅταν μὲν ἑτέροις κρίνωμεν, μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα ἐξετά- 413
ζομεν· ὅταν δὲ ἡμῖν αὐτοῖς δικάζωμεν, ἐσκοτώμεθα· ὡς ἐάν

[†] εὐλογον] ἔχοι λόγον F. [§] οὐ γάρ;] Vulgo legunt sine distinctione οὐ γὰρ ὡς ἡμεῖς. Cf. var. lect. ad p. 381 A. ^h ὅλως] Sic Verss. οὕτως A. ⁱ τοῦτω A. C. ut conjecerat Sav. p. p. οὐκ ἠδίκηνται interrogando Edd. ^k πρόκειται Edd. ^l δεῖ Edd. ^m κάκεῖνοι] πάλιν D. κάκεῖνοι om. A. C. F. p. p. σφοδρὰ D. F. ⁿ μὴ om. C. E. F.

καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ταῦτα ἐξετάζωμεν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἀδέκαστον τὴν ψῆφον οἴσομεν. Ἔστι γὰρ καὶ ἡμῖν ἁμαρτήματα, οὐ δύο καὶ τριῶν, ἀλλὰ μυρίων θανάτων ἄξια. Καὶ ἵνα τὰ ἄλλα παρῶ, ἀναμνήσωμεν ἑαυτοὺς ὅσοι τῶν μυστηρίων ὁμετέχομεν ἀναξίως· οἱ δὲ τοιοῦτοι ἔνοχοί εἰσι τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ὡστε ὅταν τὸν ἀνδροφόνον λέγῃς, καὶ σεαυτὸν λογίζῃς. Ἐκεῖνος μὲν B γὰρ ἄνθρωπον ἐφόνευσε, σὺ δὲ τῆς σφαγῆς ὑπεύθυνος εἶ τοῦ δεσπότου· κἀκεῖνος μὲν, οὐ μετασχὼν μυστηρίων· ἡμεῖς δὲ, τραπέζης ἀπολαύοντες ἱερᾶς. Τί δὲ οἱ τοὺς ἀδελφούς δάκνοντες καὶ κατεσθίοντες, καὶ πολὺν ῥαφίεντες τὸν ἰόν; τί δὲ ὁ τὴν τροφήν τῶν πενήτων ἀφαιρούμενος; Εἰ γὰρ ὁ μὴ μεταδιδούς τοιοῦτός ἐστι, ^q [πολλῷ μᾶλλον ὁ τὰ ἀλλότρια λαμβάνων.] Πόσων ληστῶν οἱ πλεονέκται χεῖρους εἰσὶ; πόσων ἀνδροφόνων οἱ ἄρπαγες; πόσων τυμβωρύχων; πόσοι δὲ μετὰ τὸ ἀποδῦσαι καὶ αἱμάτων εἰσὶν ῥεπιθυμηταί; Ἀπαγε C μὴ γένοιτο, φησί. Νῦν λέγεις, μὴ γένοιτο· ὅταν ἐχθρὸν ἔχῃς, τότε εἰπέ, μὴ γένοιτο, καὶ μέμνησο τῶν εἰρημένων, καὶ βίον ἐπιδείκνυσο πολλῆς γέμοντα ἀκριβείας, ἵνα μὴ καὶ ἡμᾶς τὰ Σοδόμων μείνῃ, ἵνα μὴ τὰ Γομόρρων πάθωμεν, ἵνα μὴ τὰ Τυρίων ὑπομείνωμεν καὶ τὰ Σιδωνίων κακὰ· μᾶλλον δὲ ἵνα μὴ τῷ Χριστῷ προσκρούσωμεν, ὅπερ ἀπάντων ἐστὶ χαλεπώτερον [καὶ φοβερώτερον]. Εἰ γὰρ καὶ πολλοῖς ἡ γέεννα φοβερὸν εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ^s ἐγὼ γε οὐ παύσομαι συνεχῶς βοῶν, ὅτι τοῦτο ^t γεέννης ἀπάσης χαλεπώτερον καὶ D φοβερώτερον· καὶ ὑμᾶς οὕτω διακείσθαι παρακαλῶ. Οὕτω γὰρ καὶ γεέννης ἀπαλλαγῆσόμεθα, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπολαύσομεν δόξης· ἥς γένοιτο πάντα ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ο μετέχωμεν D. ῥ ἀφέντες A. E. et pr. D. ^q Verba inclusa non leguntur in A. D. F. nec in suis invenerunt Interpp. Editores nihil monent. Infra verba καὶ φοβερώτερον om. iidem. ^r ἐπιθυμοῦντες Edd. ^s ἐγὼ Edd. ^t γεέννης καὶ χαλ. Edd. Mox καὶ φοβ. om. F.

ΟΜΙΛΙΑ ΑΖ.

(250) ¹ Τούτων δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς 414
 ὄχλοις περὶ Ἰωάννου· τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεά-
 σασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; Ἀλλὰ τί
 ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφι-
 εσμένον; Ἴδου οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις
 τῶν βασιλέων εἰσίν. Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφή-
 την; ναὶ, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. B

Το μὲν ² γὰρ κατὰ τοὺς μαθητὰς Ἰωάννου ὥκονομήθη
 καλῶς, καὶ βεβαιωθέντες ἀπῆλθον ἀπὸ τῶν παραντίκα γε-
 νομένων σημείων· ἔδει δὲ λοιπὸν καὶ τὰ πρὸς τὸν δῆμον
 ἰάσασθαι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν τοιοῦτον ὑπώπτευσαν
 περὶ τοῦ ἐαυτῶν διδασκάλου· ὁ δὲ πολὺς ὄχλος ἐκ τῆς
 ἐρωτήσεως τῶν Ἰωάννου μαθητῶν πολλὰ ἂν ἄτοπα ὑπενόησεν,
 οὐκ εἰδὼς τὴν γνώμην μεθ' ἧς ἔπεμψε τοὺς μαθητὰς. Καὶ
 εἰκὸς ἦν διαλογίζεσθαι πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λέγειν· ὁ τοσαῦτα C
 μαρτυρήσας μετεπείσθη νῦν, καὶ ἀμφιβάλλει εἴτε οὗτος, εἴτε
 ἕτερος εἴη ὁ ἐρχόμενος; ἄρα μὴ στασιάζων πρὸς τὸν Ἰησοῦν
 ταῦτα λέγει; ἄρα μὴ δειλότερος ὑπὸ τοῦ δεσμωτηρίου γε-
 νόμενος; ἄρα μὴ μάτην καὶ εἰκῇ τὰ πρότερα εἶρηκεν; Ἐπεὶ
 οὖν πολλὰ τοιαῦτα εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ὑποπτεῖν, ὅρα πῶς
 αὐτῶν διορθοῦται τὴν ἀσθένειαν, καὶ ταύτας ἀναιρεῖ τὰς
 ὑποψίας. “Πορευομένων γὰρ αὐτῶν, ἤρξατο λέγειν τοῖς
 ὄχλοις.” Διατί, πορευομένων αὐτῶν; Ἰνα μὴ δόξῃ κολακεῦν
 τὸν ἄνθρωπον. Διορθούμενος δὲ τὸν δῆμον, οὐκ ἄγει εἰς μέ-
 σον αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν, ἀλλὰ τὴν λύσιν μόνον ἐπάγει τῶν
 κατὰ διάνοιαν θορυβούντων αὐτοὺς λογισμῶν, δεικνὺς ὅτι D
 ἤδει τὰ ἀπόρρητα ^b ἀπάντων. Οὐδὲ γὰρ λέγει καθάπερ
 πρὸς Ἰουδαίους· ² “τί ἐνθυμεῖσθε πονηρά;” Εἰ γὰρ καὶ ἐνενόη-
 σαν, οὐκ ἀπὸ πονηρίας ἐλογίζοντο ταῦτα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν

¹ Cap. xi. v. 7, 8, 9.² Matth. ix. 4.

εἰρημένων ἁγνοίας. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπιπληκτικῶς αὐτοῖς διαλέγεται, ἀλλὰ διορθοῦται αὐτῶν μόνον τὴν διάνοιαν, καὶ ἀπολογεῖται ὑπὲρ Ἰωάννου· καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐ μετέπεσε τῆς προτέρας δόξης, οὐδὲ μεταβέβληται. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν εὐκολος ἄνθρωπος καὶ εὐρίπιστος, ἀλλὰ πεπηγὼς καὶ βέβαιος, καὶ οὐ τοιοῦτος, ὥς καὶ προδοῦναι τὰ ἐμπεπιστευμένα.

Ε Ταῦτα δὲ κατασκευάζων, οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας ἀποφάσεως εὐθέως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκείνων πρότερον ταῦτα κατασκευάζει μαρτυρίας· οὐ δὲ ὧν εἶπον μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἐπραξαν, ^δδεικνύς αὐτοὺς μαρτυροῦντας αὐτοῦ τῇ στερρότητι. Διό φησι· “τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἰδεῖν;” Ὡσανεὶ ἔλεγε· διατί τὰς πόλεις ἀφέντες καὶ τὰς οἰκίας, συνήλθετε εἰς τὴν
 415 ἔρημον ἅπαντες; ἵνα οἰκτρὸν τινα ἴδῃτε καὶ εὐκόλον ἄνθρωπον; Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι λόγον. Οὐ γὰρ τοῦτο δείκνυσιν ἡ σπουδὴ ἐκείνη, καὶ τὸ πάντας ^εσυντρέχειν εἰς τὴν ἔρημον. Οὐ γὰρ ἂν δῆμος τοσοῦτος καὶ πόλεις τοσαῦται μετὰ τοσαύτης προθυμίας εἰς τὴν ἔρημον καὶ τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἐξεχύθησαν· τότε, εἰ μὴ μέγαν τινα καὶ θαυμαστὸν καὶ πέτρας στερρότερον ὄψεσθαι προσεδοκήσατε. Οὐ γὰρ δὴ κάλαμον ἐξήλθετε ἰδεῖν, ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον· οἱ γὰρ εὐκολοί, καὶ ῥαδίως περιφερόμενοι, καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ ἐκεῖνα λέγοντες, καὶ ἐπὶ μηδενὸς ἐστῶτες, τούτῳ μά-
Β λιστα εἰοικασί. Καὶ ὅρα πῶς πᾶσαν πονηρίαν ἀφείς, ταύτην τίθησι τὴν μάλιστα ^ςὑφορμουῦσαν αὐτοῖς τότε, καὶ ἀναιρεῖ τὴν τῆς εὐκολίας ὑπόθεσιν. “Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; Ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν.” ^αὉ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι οἴκοθεν οὐκ ἦν εὐρίπιστος· ^ηκαὶ τοῦτο ἐδηλώσατε διὰ τῆς σπουδῆς ὑμεῖς. Οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν, ὥς στερρότος μὲν ἦν, τρυφῇ δὲ δουλεύσας ὕστερον χαῦνος γέγονε. Τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μὲν οἴκοθεν εἰσι τοιοῦτοι, οἱ δὲ γίνονται· οἶον, ὁ μὲν ἐστὶν ὀργίλος φύσει, ὁ δὲ εἰς ἀρρώστιαν ἐμπεσὼν μακρὰν,

^α ἁγνοίας] ἀκολουθίας F. ^δ δείξας Edd. ^ε συντρέχειν Sav. nescio unde. ^ς τότε] ἂν F. ἂν τότε Sav. ^ς ὑφορμουῦσαν] Sic A. C. E. pro vulgato ὑφορμῶσαν, quod nihili esse videtur. Cf. Dorvill. ad Charit. p. 392. Ed. Lips. αὐτοῖς] Sic C. E. ceteri αὐτούς. ^η καὶ τοῦτο om. F. favente Ge.

251) τοῦτο κτᾶται τὸ νόσημα. Πάλιν εὐκολοὶ καὶ κοῦφοι οἱ C
 μέν εἰσι φύσει, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ τρυφῇ δουλεύειν καὶ μαλακί-
 ζεσθαι τοῦτο γίνονται. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης, φησὶν, οὔτε φύσει
 τοιοῦτος ἦν· οὐδὲ γὰρ κάλαμον ἐξήλθετε ἰδεῖν·¹ οὔτε τρυφῇ
 δούς ἑαυτὸν, ἀπώλεσεν ὅπερ εἶχε πλεονέκτημα. Ὅτι γὰρ
 οὐκ ἐδούλευσε τρυφῇ, δείκνυσιν ἡ στολὴ καὶ ἡ ἔρημία καὶ
 τὸ δεσμωτήριον. Εἰ γὰρ ἐβούλετο μαλακὰ φορεῖν, οὐκ ἂν
 τὴν ἔρημον ᾤκησεν, οὐκ ἂν τὸ δεσμωτήριον, ἀλλὰ τὰ βα-
 σίλεια. Ἐξῆν γὰρ αὐτῷ σιγήσαντι μόνον μυρίας ἀπολαῦσαι
 τιμῆς. Ὅπου γὰρ καὶ ἐλέγξαντα καὶ δεδεμένον οὕτως ἡδεῖτο
 ὁ Ἡρώδης, πολλῶ μᾶλλον σιγήσαντα^k ἐκολάκευσεν ἄν. D
 Ἔργω τοίνυν τῆς αὐτοῦ στερεότητος παρασχὼν βάσανον
 καὶ τῆς καρτερίας, πῶς ἂν εἴη δίκαιος ἐπὶ τοιούτοις ὑπο-
 πτεύεσθαι;

Καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τοίνυν, καὶ ἀπὸ τῶν ἱματίων, καὶ
 ἀπὸ τῆς συνδρομῆς τὸ ἦθος αὐτοῦ χαρακτηρίσας, ἐπάγει
 λοιπὸν καὶ τὸν προφήτην. Εἰπὼν γὰρ, “τί ἐξήλθετε;
 προφήτην ἰδεῖν; ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφή-
 του” φησὶν·³ “οὗτος γὰρ ἐστὶ, περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ
¹ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατα-
 σκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.” Πρώτερον τὴν
 Ἰουδαίων μαρτυρίαν θείας, τότε τὴν τῶν προφητῶν ἐφαρμόζει· E
 μᾶλλον δὲ πρῶτον^m μὲν τὴν ψῆφον τίθησι τὴν Ἰουδαϊκὴν,
 ἥπερ μεγίστη γένοιτ' ἂν ἀπόδειξις, ὅταν παρὰ τῶν ἐχθρῶν
 ἡ μαρτυρία φέρεται· δεύτερον, τὸν βίον τὸν τοῦ ἀνδρός·
 τρίτον, τὴν ἑαυτοῦ κρίσιν· τέταρτον, τὸν προφήτην, πάν-
 τοθεν αὐτοὺς ἐπιστομίζων. Εἰτα ἵνα μὴ λέγωσι, τί οὖν,
 εἰ τότε μὲν τοιοῦτος ἦν, νῦν δὲ μεταβέβληται; ἐπήγαγε 416
 καὶ τὰ μετὰ ταῦτα, τὰ ἱμάτια, τὸ δεσμωτήριον, καὶ μετὰ
 τούτων τὴν προφητείαν. Εἰτα εἰπὼνⁿ ὅτι μείζων προφή-
 του, δείκνυσιν καὶ κατὰ τί μείζων. Κατὰ τί τοίνυν μείζων;
 Κατὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τοῦ παραγενομένου. “Ἀποστέλλω
 γὰρ, φησὶ, τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου” τουτέσ-

³ v. 10.

¹ οὐδὲ A. F. δούς] ἐκδούς F. ^k ἐκολάκευσεν] Sic F. coluisset
 Ge. Vulgo οὐκ ἐκόλασεν. Vid. adnot. ¹ ἀποστελῶ F. 2 Mosqq.
 Rursus infra, iidem et A. ὃς] καὶ iidem quatuor. ^m μὲν om. A. F.
 p. p. παρ' ἐχθρῶν Edd. ⁿ ὅτι om. A. F.

τιν, ἐγγύς σου. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλέων οἱ ἐγγύς τοῦ ὀχήματος ἐλαύνοντες, οὗτοι τῶν ἄλλων εἰσὶ λαμπρότεροι· οὕτω δὴ καὶ ὁ Ἰωάννης ἐγγύς αὐτῆς φαίνεται τῆς παρουσίας ἐλαύνων. Ὅρα πῶς καὶ ἐντεῦθεν τὴν ὑπεροχὴν ἔδειξε· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἵσταται, ἀλλὰ καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ

Β λοιπὸν ἐπάγει ψῆφον, λέγων· ⁴ “ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἔτεκε γυνὴ τούτου μείζονα. Καὶ ἀρκεῖ μὲν καὶ ἡ ἀπόφασις· εἰ δὲ βούλει καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων μαθεῖν, ἐννόησον αὐτοῦ τὴν τράπεζαν, τὴν διαγωγὴν, τῆς γνώμης τὸ ὕψος. Ὡςπερ γὰρ ἐν οὐρανῷ, οὕτω διῆγε, καὶ τῶν τῆς φύσεως ἀναγκῶν ἀνωτέρω γενόμενος, ξένην τινὰ ὥδευσεν ὁδόν, ἐν ὕμνοις καὶ ὁ εὐχαῖς τὸν πάντα διάγων χρόνον, καὶ ἀνθρώπων μὲν οὐδενί, θεῷ δὲ ὁμιλῶν μόνῃ διηνεκῶς. ^ρ Οὐδὲ γὰρ εἶδέ τινα τῶν ὁμοδοῦλων, οὔτε ὥφθη τινὶ τούτων, οὐκ ἐγαλακτοτροφήθη, οὐ κλίνης,

Γ οὐ στέγης, οὐκ ἀγορᾶς, οὐκ ἄλλου τινὸς ἀπέλανσε τῶν ἀνθρωπίνων· καὶ ὅμως ἡμερος ἦν ὁμοῦ καὶ σφοδρός. Ἄκουσον γοῦν πῶς μετ' ἐπιεικείας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς διαλέγεται, πῶς μετὰ ἀνδρείας τῷ δῆμῳ τῶν Ἰουδαίων, πῶς μετὰ παρρησίας τῷ βασιλεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· “οὐκ ἐγγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.” Ἀλλ' ἵνα μὴ πάλιν ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἐγκωμίων τέκη τινὰ ἀτοπίαν, προτιμώντων αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ τῶν Ἰουδαίων, σκόπει πῶς καὶ τοῦτο διορθοῦται. Καθάπερ γὰρ ἐξ ὧν ἠκοδομοῦντο οἱ μαθηταί, ἐβλάπτοντο οἱ ὄχλοι, εὐκόλον αὐ-

Δ τὸν εἶναι νομίζοντες· οὕτω καὶ ἐξ ὧν ἐθεραπεύοντο οἱ ὄχλοι, μείζων ἂν ἐγένετο ἡ βλάβη, σεμνοτέραν τοῦ Χριστοῦ ^α περὶ αὐτοῦ λαμβανόντων αὐτῶν ὑπόνοιαν ἐκ τῶν εἰρημένων. Διὸ καὶ τοῦτο ἀνυπόπτως διορθοῦται λέγων· “ὁ δὲ ^ι μικρότερος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστι.” Μικρότερος κατὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν· καὶ γὰρ ἔλεγον αὐτὸν φάγον καὶ οἰνοπότην· καὶ, ⁵ “οὐχ

⁴ v. 11.⁵ Matth. xiii. 55.

ὁ εὐχαῖς] ὡδαῖς F. Paulo ante ἀνώτερος D. F. ^ρ Οὔτε γὰρ Ἐρ. ^α περὶ αὐτοῦ quod vulgo deest, e codd. et Ge. recepi. p. p. αὐτῶν om. D. ^ι Post μικρότερος distinxi, secundum mentem Auctoris.

οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός;” καὶ πανταχοῦ αὐτὸν ἐξητελείζον. Τί οὖν; φησί· ⁵κατὰ σύγκρισιν τοῦ Ἰωάννου μείζων ἦν; Ἀπαγε. Οὐδὲ γὰρ Ἰωάννης ὅταν λέγῃ, “ἰσχυ- Ε
ρότερός μου ἐστι,” συγκρίνων λέγει· οὐδὲ Παῦλος, ὅταν Μωϋσέως μεμνημένος γράφῃ, ⁶ “πλείονος γὰρ δόξης οὗτος
(252) παρὰ Μωϋσῆν ἡξιώται,” συγκρίνων γράφει. Καὶ αὐτὸς δέ,
⁷ “ἰδοὺ πλέον Σολομῶνος ὧδε,” λέγων, οὐχὶ συγκρίνων φησίν.
Εἰ δ’ ἄρα δοίμεν καὶ κατὰ σύγκρισιν εἰρῆσθαι παρ’ αὐτοῦ
τοῦτο, οἰκονομικῶς ἐγίνετο διὰ τὴν τῶν ἀκούοντων ἀσθένειαν.
Καὶ γὰρ σφόδρα ἦσαν πρὸς αὐτὸν κεχνηότες οἱ ἄνθρωποι· ⁴¹⁷
τότε δὲ λαμπρότερον αὐτὸν καὶ τὸ δεσμωτήριον ἐποίησε,
καὶ ἡ πρὸς τὸν βασιλέα παρρησία, καὶ ἀγαπητὸν ἦν τέως
τοῦτο δεχθῆναι παρὰ τοῖς πολλοῖς. Καὶ γὰρ καὶ ἡ παλαιὰ
οἶδεν οὕτω διορθοῦν τὰς τῶν πεπλανημένων ψυχὰς, τὰ
ἀσύγκριτα κατὰ σύγκρισιν παραβάλλουσα· ὡς ὅταν λέγῃ·
⁸ “οὐκ ἐστὶν ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, κύριε” καὶ πάλιν, “οὐκ
ἐστὶ θεὸς ὡς ὁ θεὸς ἡμῶν.” Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι περὶ τῶν
ἀποστόλων τοῦτο εἶρηκεν ὁ Χριστός· ἔτεροι δὲ περὶ ἀγ-
γέλων. Ὅταν γὰρ τῆς ἀληθείας τινὲς ἐκτραπῶσι, πολλὰ
πλανᾶσθαι εἰώθασι. Ποία γὰρ ἀκολουθία, ἢ περὶ ἀγγέλων
ἢ ⁹ περὶ ἀποστόλων εἰπεῖν; Ἄλλως δὲ, εἰ περὶ τῶν ἀποστό- B
λων ἔλεγε, τί ἐκώλυνεν ὀνομαστί παραγαγεῖν; Περὶ μὲν
γὰρ ἑαυτοῦ λέγων, εἰκότως κρύπτει τὸ πρόσωπον διὰ τὴν
“¹⁰ ἔτι κρατοῦσαν ὑπόνοιαν, καὶ τὸ μὴ δόξαι περὶ ¹¹ ἑαυτοῦ
μέγα τι λέγειν· καὶ γὰρ πολλαχοῦ φαίνεται τοῦτο ποιῶν.
Τί δὲ ἐστὶν, “ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;” Ἐν τοῖς πνευ-
ματικοῖς καὶ τοῖς κατὰ τὸν οὐρανὸν ἅπασι. Καὶ τὸ εἰπεῖν
δὲ, “οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου,”
ἀντιδιαστέλλοντος ἦν ἑαυτῷ τὸν Ἰωάννην, καὶ οὕτως ἑαυτὸν
ὑπεξαιρουντος. Εἰ γὰρ καὶ ¹² γεννητὸς γυναικὸς ἦν αὐτός,
ἀλλ’ οὐχ οὕτως ὡς Ἰωάννης· οὐ γὰρ ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν, C

⁶ Hebr. iii. 3.⁷ Matth. xii. 42.⁸ Psal. lxxxv. 8. lxxvi. 14.

⁹ κατὰ τὴν σύγκρισιν A. F. Articulum non habet Ep. ¹⁰ ἀγ-
γέλων] + κακῶς C. E. Ge. Non habet Mor. neque expressit Arm.
¹¹ περὶ τῶν ἀπ. Edd. ἀκολουθία, εἰ περὶ ἀγγ. ἢ περὶ τῶν ἀπ. ἔλεγε, τί
ἐκώλυνεν (cet. omissis) E. ¹² ἔτι κρ.] ἐπικρατοῦσαν Edd. ¹³ αὐτὸν
A. ceteri αὐτοῦ. ¹⁴ γεννητὸς ἦν αὐτὸς καὶ ἐκ γυναικὸς C. E. ἐν
γεννητοῖς γ. ἦν αὐτὸς Edd. Nostram lectionem verterunt Interpp.
γυναικὸς] γυναικῶν D.

οὐδὲ ὁμοίως ἀνθρώπῳ ἐτέχθη, ἀλλὰ ξένον τινὰ τόκον καὶ παράδοξον.

⁹“Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, φησὶν, ἕως ἄρτι, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν.” Καὶ ποίαν τοῦτο ἀκολουθίαν ^z ἔχει πρὸς τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα; Πολλὴν μὲν οὖν καὶ σφόδρα συναδούσαν. Καὶ γὰρ ὠθεῖ καὶ ἐπείγει λοιπὸν αὐτοὺς καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν πίστιν τὴν ἑαυτοῦ· ἅμα δὲ καὶ τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις παρὰ Ἰωάννου συνηγορεῖ. Εἰ γὰρ μέχρι Ἰωάννου πάντα πεπλήρωται, ἐγὼ εἰμι ὁ ἐρχόμενος. ¹⁰“Πάντες γὰρ, φησὶν, οἱ προφηταὶ καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν.” Οὐ γὰρ ἂν ἔστησαν οἱ προφηταὶ, εἰ μὴ ἦλθον D ἐγώ. Μηδὲν τοίνυν προσδοκᾶτε περαιτέρω, μηδὲ ἕτερόν τινα μένετε. Ὅτι γὰρ ἐγὼ εἰμι, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ τοῦς προφήτας στήναι, καὶ ἐκ τῶν καθ’ ἐκάστην ἀρπαζόντων ^a ἡμέραν τὴν πίστιν τὴν εἰς ἐμέ. Οὕτω γὰρ δῆλη ἐστὶ καὶ σαφὴς, ὥς καὶ πολλοὺς ἀρπάζειν αὐτήν. Καὶ τίς ἤρπασεν; εἰπέ μοι. Πάντες οἱ μετὰ σπουδῆς προσιόντες. Εἴτα καὶ ἕτερον τεκμήριον τίθησι λέγων· ¹¹“εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἥλιος, ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.” ¹²“Ἀποστελῶ γὰρ, φησὶν, ὑμῖν Ἥλιον τὸν Θεσβίτην, ὃς ἐπιστρέψει καρδίαν πατρὸς ἐπὶ τέκνα.” Οὗτος οὖν ἐστὶν Ἥλιος, εἰάν προσέχητε μετὰ E ἀκριβείας, φησί. Καὶ γὰρ “ἀποστελῶ, φησί, τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου.” Καὶ καλῶς εἶπεν, “εἰ θέλετε δέξασθαι,” τὸ ἀβίαστον δεικνύς. Οὐ γὰρ ἀναγκάζω, φησί. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, εὐγνώμονα ἀπαιτῶν διάνοιαν, καὶ δηλῶν ὅτι οὗτος ἐκεῖνός ἐστι, κακείνος οὗτος. Ἀμφότεροι γὰρ 418 μίαν διακονίαν ἀνεδέξαντο, καὶ πρόδρομοι γεγόνασιν ἀμφότεροι. Διόπερ οὐδὲ ἀπλῶς εἶπεν, οὗτός ἐστιν Ἥλιος, ἀλλ’, “εἰ θέλετε δέξασθαι, οὗτός ἐστι.” ^b τουτέστιν, εἰ μετὰ εὐγνώμονος διανοίας ^c προσέχετε τοῖς γινομένοις. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη, ἀλλὰ προσέθηκε, δεικνύς ὅτι συνέσεως χρεία, πρὸς τὸ “οὗτός ἐστιν Ἥλιος, ὁ μέλλων ἔρχεσθαι,” ¹³ “ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω.” Τοσαῦτα δὲ αἰνίγματα ἐτίθει,

⁹ v. 12.¹⁰ v. 13.¹¹ v. 14.¹² Mal. iv. 5.¹³ v. 15.

^a ἔχει] σχοίη C. E. ἂν ἔχει D. ἔχιοιεν ἂν F. ^b τὴν ἡμέραν Edd. ^c τουτέστιν om. A. D. F. invitis Ep. et Verss. ^c προσέχητε F. προσέχοιτε Edd. p. p. προσέθηκε post χρεία rejicitur in Edd.

διεγείρων αὐτοὺς εἰς ἐρώτησιν. Εἰ δὲ οὐδὲ οὕτως ἐξυπνίζοντο, πολλῶ μᾶλλον εἰ δῆλα ἦν καὶ σαφῇ. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἐτόλμων ἐρωτᾶν, καὶ ὅτι δυσπρόσιτος ἦν. Οἱ γὰρ ὑπὲρ τῶν τυχόντων αὐτὸν ἐρωτῶντες καὶ πειράζοντες, καὶ μυριάκις ἐπιστομισθέντες, B
(253) καὶ οὐκ ἀποστάντες, πῶς ἂν ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἐπύθοντο καὶ ἠρώτησαν, εἴγε ^d καὶ μαθεῖν ἐπεθύμουν; Εἰ γὰρ ὑπὲρ τῶν νομίμων ἠρώτων, ποία ἐντολὴ πρώτη, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καίτοιγε οὐδεμία ἦν ἀνάγκη ταῦτα εἰπεῖν, πῶς τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, ὧν καὶ ταῖς ἀποκρίσεσι μᾶλλον ὑπεύθυνος ἦν, οὐκ ἂν ἐξήταζον τὴν διάνοιαν; καὶ μάλιστα ὁπότε αὐτὸς ἦν ὁ προτρέπων εἰς τοῦτο, καὶ ἐφελκόμενος; ^e Τῷ γὰρ εἰπεῖν, “βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν,” εἰς προθυμίαν αὐτοὺς διεγείρει· καὶ τῷ εἰπεῖν, “ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω,” τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ. “Τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην; φησίν. Ὅμοία ἐστὶ παιδίῳ καθημένῳ ἐπὶ C τῆς ἀγορᾶς, καὶ λέγουσιν· ἠυλῆσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε.” Πάλιν ταῦτα δοκεῖ μὲν ἀπηρτηθῆαι τῶν προτέρων, σφόδρα δὲ αὐτοῖς ἐστὶν ἀκόλουθα. Καὶ γὰρ ἔτι τοῦ κεφαλαίου ἔχεται τοῦ αὐτοῦ, καὶ ^f τοῦ δεῖξαι συνωδᾶ αὐτῷ πράττοντα τὸν Ἰωάννην, εἰ καὶ τὰ γινόμενα ἐναντία ἦν· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς ἐρωτήσεως· καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐδὲν ἦν ὀφείλον γενέσθαι εἰς σωτηρίαν αὐτῶν, καὶ παρελείφθη· ὁ πρὸς τὸν ἀμπελῶνά φησιν ὁ προφήτης· ¹⁴ “τί ἔδει με ποιῆσαι τῷ ἀμπελῶνι τούτῳ, καὶ οὐκ ἐποίησα;” ¹⁵ “Τίνι γὰρ, φησίν, ὁμοιώσω τὴν γενεὰν D ταύτην; Ὅμοία ἐστὶ παιδίῳ καθημένῳ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ λέγουσιν· ἠυλῆσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε. Ἦλθε γὰρ Ἰωάννης μήτε· ἐσθίων, μήτε πίνων, καὶ λέγουσι· δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐναντίαν ἐκάτερος ἤλθομεν ὁδόν, ἐγὼ καὶ Ἰωάννης, καὶ ταῦτόν ἐποίησαμεν, οἷον ἂν εἴ τις θηραταὶ ζῶν δυσθήρατον διὰ δύο μέλλον ἐμπίπτειν ὁδῶν E

¹⁴ Esai. v. 4.¹⁵ v. 16-19.

^d καὶ deest in Edd.   ^e Τῷ] τὸ bis D.   ^f τοῦ om. A. C. E.
 συνωδᾶ] + βούλεται C. E. et pr. D.   αὐτῷ om. D.

εἰς τὰ θήρατρα, ἑκατέραν ἕκαστος ἀπολαβὼν ὁδὸν ἐλαύνου-
 ἐξεναντίας ἐστὼς τῷ ἐτέρῳ, ὥστε πάντως εἰς θάτερον ἐμπε-
 σεῖν. Σκόπει γοῦν ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅπως
 πρὸς τὸ τῆς νηστείας ἐπτόχεται θαῦμα, καὶ τὸν σκληρὸν
 τοῦτον καὶ φιλόσοφον βίον. Διὰ τοῦτο ὥκονόμητο τοῦτο,
 ἐκ πρώτης ἡλικίας οὕτω τραφῆναι τὸν Ἰωάννην, ὥστε καὶ
 419 ἐντεῦθεν ἀξιώπιστα γενέσθαι τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ. Καὶ
 τίνος ἔνεκεν οὐκ αὐτὸς, φησὶ, ταύτην ^εεἴλετο τὴν ὁδόν;
 Μάλιστα μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ταύτην ἦλθεν, ὅτε τὰς τεσ-
 σαράκοντα ἡμέρας ἐνήστευσε, καὶ περιῆει διδάσκων, καὶ οὐκ
 ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ· πλὴν ἀλλὰ καὶ ἐτέρως τὸ αὐτὸ
 τοῦτο κατεσκεύαζε, καὶ τὸ ἐντεῦθεν ὥκονόμει κέρδος. Τοῦ
 γὰρ ἐλθεῖν αὐτὸν τὴν ὁδὸν ταύτην, ταύτῃ ἦν, ἣ καὶ πολλῶ
 υεῖζον, τὸ ὑπὸ τοῦ ἐλθόντος μαρτυρεῖσθαι. Ἄλλως δέ, ὁ
 μὲν Ἰωάννης οὐδὲν πλέον ἐπεδείξατο, πλὴν τοῦ βίου καὶ τῆς
 πολιτείας· ¹⁶ “Ἰωάννης γάρ, ^h φησὶν, οὐδὲν ἐποίησε σημεῖον·”
 αὐτὸς δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν θαν-
 B μάτων μαρτυρίαν εἶχεν. Ἀφείς τοίνυν Ἰωάννην ἀπὸ τῆς
 νηστείας λάμπειν, αὐτὸς τὴν ἐναντίαν ἦλθε, καὶ εἰς τραπέζας
 εἰσιὼν τελωνῶν, καὶ ἐσθίων καὶ πίνων. Ἐρώμεθα τοίνυν Ἰου-
 δαίους· καλὸν ἢ νηστεία καὶ θαυμαστόν; Οὐκοῦν ἔδει πεί-
 θεσθαι Ἰωάννην, καὶ ἀποδέχεσθαι αὐτὸν, καὶ πιστεύειν τοῖς
 ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις. Οὕτω γὰρ ὑμᾶς ἔμελλεν ἐκεῖνα τὰ
 ῥήματα προσάγειν τῷ Ἰησοῦ. Ἀλλὰ φορτικὸν ἢ νηστεία
 καὶ ἐπαχθές; Οὐκοῦν ἔδει πείθεσθαι τῷ Ἰησοῦ, καὶ πιστεύειν
 αὐτῷ τὴν ἐναντίαν ἐλθόντι. Δι' ⁱ ἀμφοτέρας γὰρ ὁδοῦ εἰς
 τὴν βασιλείαν ἐμέλλετε ἐμπίπτειν. Ἀλλ' ὥσπερ θηρίον δύσ-
 τροπον ἑκατέρους ἐκάκιζον. Οὐκ ἄρα τὸ ἔγκλημα τῶν μὴ
 C πιστευθέντων, ἀλλ' ἡ κατηγορία τῶν μὴ πιστευσάντων ἦν.
 Οὐδεὶς γὰρ ποτε τὰ ἐναντία κακίζειν ἐλοίτο, ὥσπερ οὖν οὐδὲ
 ἐπαινεῖν. Οἷόν τι λέγω· ὁ τὸν φαιδρὸν ἀποδεχόμενος ἄν-
 θρωπον καὶ ἀναιμένον, τὸν σκυθρωπὸν καὶ ^k βαρύν οὐκ ἀπο-
 δέξεται· ὁ τὸν σκυθρωπὸν ἐπαινῶν, τὸν φαιδρὸν οὐκ ἐπαινεῖσει.
 Ἀμήχανον γὰρ καὶ ταύτην κακείνην τιθεῖν τὴν ψῆφον. Διὰ
 τοῦτο καὶ αὐτὸς φησιν· “ἠυλόσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχή-

¹⁶ Joan. x. 41.

^ε εἴλετο] ἦλθε F.   ^h φησὶν om. F.   ⁱ ἀμφοτέρας] Sic A. D.
 F. Ep. ceteri ἑκατέρας.   γάρ] μὲν Edd.   ^k βάρβαρον Edd.

σασθε·” τουτέστι, τὸν ἀνειμένον βίον ¹ ὑπέδειξα, καὶ οὐκ ἐπέ-
 σθητε· καὶ, “ἐθρηνήσαμεν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε·” τουτέστιν,
 (254) Ἰωάννης τὸν σκληρὸν καὶ βαρὺν μετῆλθε βίον, καὶ οὐ προσ- D
 ἔσχετε. Καὶ οὐ λέγει, ἐκείνος τοῦτον, ἀλλ’ οὐ τοῦτον· ἀλλ’
 ἐπειδὴ μία ^m γνώμη ἐκατέρων ἦν, εἰ καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα
 ἐναντία, διὰ τοῦτο κοινὰ τὰ γεγεννημένα φησὶν εἶναι. Καὶ
 γὰρ καὶ τὸ τὴν ἐναντίαν ἐλθεῖν ὁδὸν, ἀπὸ συμφωνίας ἐπι-
 τεταμένης ⁿ ἐγένετο, καὶ πρὸς ἓν βλεπούσης τέλος.

Ποίαν οὖν σχοίητε λοιπὸν ἀπολογία; Διὰ τοῦτο καὶ
 ἐπήγαγε· “καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς·”
 τουτέστιν, εἰ καὶ ὑμεῖς οὐκ ἐπέισθητε, ἀλλ’ ἐμοὶ λοιπὸν
 ἐγκαλεῖν οὐκ ἔχετε. Ὁ περὶ τοῦ πατρός φησιν ὁ προ-
 φῆτης· ¹⁷ “ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου.” Ὁ γὰρ
 θεὸς, κἂν μηδὲν ἀνὴρ πλέον ἀπὸ τῆς περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας, E
 τὰ παρ’ αὐτοῦ πάντα πληροῖ, ὥστε τοῖς ἀναισχυντεῖν βου-
 λομένοις μηδὲ ^o σκιὰν καταλιπεῖν ἀγνώμονος ἀμφιβολίας. Εἰ
 δὲ τὰ παραδείγματα εὐτελῆ καὶ κακέμφата, μὴ θαυμάσης·
 πρὸς γὰρ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκούντων διελέγετο. Ἐπεὶ
 καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ πολλὰ λέγει παραδείγματα αὐτοῖς ^p πρόσ- 420
 φορα, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ μεγαλωσύνης ἀνάξια. Ἀλλὰ καὶ
 τοῦτο μάλιστα ἄξιον αὐτοῦ τῆς κηδεμονίας. Σκόπει δὲ αὐ-
 τοὺς καὶ ἐτέρωθεν εἰς ἐναντίας περιενεχθέντας δόξας. Εἰ-
 πόντες γὰρ περὶ Ἰωάννου, ὅτι δαιμόνιον ἔχει, οὐκ ἔστησαν
 μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ τὰ ἐναντία αἰρουμένον
 τὸ αὐτὸ τοῦτο εἶπον πάλιν· οὕτως εἰς μαχομένας αἰεὶ πε-
 ριεφέροντο δόξας. Ὁ δὲ Λουκᾶς μετὰ τούτων καὶ ἐτέραν
 μείζονα τίθησιν αὐτῶν κατηγορίαν, εἰπών· ¹⁸ “οἱ γὰρ τελῶ-
 ναι ἐδικαίωσαν τὸν θεόν, δεξάμενοι τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.”
 Τότε λοιπὸν ὀνειδίζει τὰς πόλεις, ὅτε ἐδικαιώθη ἡ σοφία, B
 ὅτε ἀπέδειξε πάντα πεπληρωμένα. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔπεισε,
 ταλανίζει λοιπὸν, ὃ τοῦ φοβῆσαι πλέον ἐστί. Καὶ γὰρ
 τὴν ἀπὸ τῶν λόγων διδασκαλίαν ἐπεδείξατο, καὶ τὴν ἀπὸ
 τῶν σημείων θαυματουργίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔμειναν ἐπὶ ^a τῆς
 αὐτῶν ἀπειθείας, ὀνειδίζει λοιπόν. ¹⁹ “Τότε γὰρ, φησὶν, ὁ

¹⁷ Psal. i. 6.¹⁸ Luc. vii. 29.¹⁹ v. 20, 21.

¹ ἐπέδειξα Euth. ^m ἡ γνώμη C. E. ⁿ ἐγένετο Edd. ^o σκιάν]
 + τινὰ Edd. contra Ep. et codd. ^p ἀπρόσφορα A. C. E. refragan-
 tibz Interpp. ^a τῆς αὐτῆς ἀποστασίας F. ἀπειθείας] ἀτοπίας D.

Ἰησοῦς ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλείσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν, λέγων· οὐαὶ σοι Χοραζίν· οὐαὶ σοι Βηθσαϊδά.” Εἶτα ἵνα μάθῃς οὐκ ἀπὸ φύσεως αὐτοὺς τοιοῦτους ὄντας, τίθησι καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἀφ’ ἧς πέντε προῆλθον ἀπόστολοι. “Ο τε γὰρ
 C Φίλιππος καὶ αἱ δύο ξυνωρίδες ἐκείναι ἡ τῶν κορυφαίων ἐντεῦθεν ἦσαν. ²⁰ “Ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο, φησὶν, αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν. Πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ ὑμῖν. Καὶ σὺ Καπερναοὺμ, ἢ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα, ἕως ἁδου καταβιβασθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον. Πλὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι γῇ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ σοί.” Καὶ
 D τὰ Σόδομα δὲ αὐτοῖς οὐχ ἀπλῶς ὕ προστίθησιν, ἀλλ’ αὖξων τὴν κατηγορίαν. Καὶ γὰρ μεγίστη κακίας ἀπόδειξις, ὅταν μὴ τῶν τότε ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πώποτε γενομένων πονηρῶν φαίνωνται χεῖρους ἐκεῖνοι. Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ ποιεῖται σύγκρισιν, διὰ Νινευιτῶν αὐτοὺς κατακρίνων καὶ διὰ τῆς βασιλίσσης τοῦ νότου· ἀλλ’ ἐκεῖ μὲν, διὰ τῶν κατωρθωκότων ἐνταῦθα δὲ, καὶ διὰ τῶν ἡμαρτηκότων, ὁ πολὺ βαρύτερον ἦν. Τοῦτον καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ οἶδε τῆς κατακρίσεως τὸν νόμον· διὸ καὶ ἔλεγε τῇ Ἱερουσαλὴμ· ²¹ “ἐδικαίωσας τὰς ἀδελφάς σου ἐν πάσαις ταῖς ἁμαρτίαις σου.” Οὕτω πανταχοῦ τῇ
 E παλαιᾷ ἐμφιλοχωρεῖν εἴωθε. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον ἴστησιν, ἀλλὰ καὶ τὸν φόβον ἐπιτείνει λέγων, ὅτι χαλεπώτερα πείσονται Σοδομηνῶν καὶ Τυρίων, ὥστε πανταχόθεν αὐτοὺς ἐναγαγεῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ ταλανίζειν, καὶ ἀπὸ τοῦ φοβεῖν.

²⁰ Ταῦτα δὴ καὶ ἡμεῖς ἀκούωμεν. Οὐδὲ γὰρ τοῖς ἀπистоῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν χαλεπωτέραν ὥρισε κόλασιν
 421 Σοδομηνῶν, εἰ μὴ δεξόμεθα τοὺς εἰσιόντας πρὸς ἡμᾶς ξένους,

²⁰ v. 21–24.²¹ Ezech. xvi. 51.¹ αἱ deest in Edd. et Ep.² ὑμῖν] + πάλαι ἂν A. 1 Mosq.³ τοῦ ἁδου Edd.⁴ Sic Ep. Mor. et codd. προτίθησιν Sav. quem

secutus est Montef.

⁵ HΘΙΚON. “Ὅτι οὐ δεῖ ἀπέναι ἐν τοῖς θεατροῖς τοῖς πονηροῖς· πολλὰ γὰρ τὰ ἄτοπα ἐκείθεν τίκτεται τοῖς ἀνθρώποις. A.

ὅτε καὶ τὸν κοινορτὸν ἐκτινάξαι ἐκέλευσε· καὶ μάλα εἰκότως.
 (255) Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, εἰ καὶ παράνομα ἡμαρτον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος· ἡμεῖς δὲ μετὰ τοσαύτην *ἐπιμέλειαν, τίνος ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι, μισοξενίαν τοσαύτην ἐπιδεικνύμενοι, καὶ τοῖς δεομένοις τὰς θύρας ἀποκλείοντες, καὶ πρὸ τῶν θυρῶν τὰς ἀκοάς; μᾶλλον δὲ οὐ τοῖς πένησι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀποστόλοις; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τοῖς πένησιν, ἐπειδὴ καὶ τοῖς ἀποστόλοις. Ὅταν γὰρ ἀναγινώσκηται Παῦλος, καὶ σὺ μὴ προσέχῃς, ὅταν κηρύττῃ Ἰωάννης, καὶ σὺ μὴ ἀκούῃς, πότε δέξῃ πένητα, ἀπόστολον μὴ δεχόμενος; Ἴνα οὖν καὶ τούτοις αἱ οἰκίαι, κακείοις αἱ ἀκοαὶ ^γ διηνεκῶς ἀνεωγμέναι ᾧσιν, ἐκκαθάρωμεν τὸν ρύπον ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς ὧτων. Καθάπερ γὰρ ρύπος καὶ πηλὸς τὰ ὧτα τῆς σαρκός, οὕτω τὰ πορνικὰ ἄσματα, καὶ τὰ βιωτικὰ διηγήματα, καὶ τὰ χρέα, καὶ τὰ περὶ τόκων καὶ δανεισμάτων, ρύπου παντὸς χαλεπώτερον ἐμφράττει τῆς διανοίας τὴν ἀκοήν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐμφράττει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκάθαρτον ποιεῖ. Καὶ γὰρ κόπρον ἐνῖασις ὑμῶν ταῖς ἀκοαῖς οἱ ταῦτα διηγούμενοι. ^z Καὶ ὅπερ ὁ βάρβαρος ἠπέλκει λέγων· ²² “φάγεσθε τὴν κόπρον ὑμῶν,” καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτο καὶ οὗτοι οὐ λόγῳ, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων ὑμᾶς ὑπομένειν ποιούσι· μάλ- C λον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερον. Καὶ γὰρ καὶ τούτων ἀηδέστερα ἐκεῖνα τὰ ἄσματα· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐνοχλεῖσθαι νομίζετε τούτων ἀκούοντες, ἀλλὰ καὶ γελάτε, δέον βδελύττεσθαι καὶ φεύγειν. Εἰ δὲ οὐ βδελυκτὰ, κατὰβηθι εἰς τὴν ὀρχήστραν, ζήλωσον ὅπερ ἐπαινεῖς· μᾶλλον δὲ βάδισον μόνον μετὰ τούτου τοῦ κινούντος τὸν γέλωτα ἐκείνον. Ἀλλ’ οὐκ ἂν ἀνάσχοιο. Τί τοίνυν τοσαύτην ἀπονέμεις αὐτῷ τιμὴν; Καὶ οἱ μὲν νόμοι οἱ παρὰ τῶν Ἑλλήνων γραφέντες ἀτίμους αὐτοὺς εἶναι βούλονται· σὺ δὲ αὐτοὺς ὅλη τῇ πόλει δέχῃ, ὥσπερ πρεσβευτὰς καὶ στρατηγούς, καὶ ἅπαντας συγκαλεῖς, ἵνα δέξωνται κόπρον ταῖς D ἀκοαῖς. Καὶ ὁ μὲν οἰκέτης αἰσχρόν τι φθεγγόμενος ἀκούοντός σου, μυρίας λήψεται μάστιγας· καὶ υἱὸς, καὶ γυνή, καὶ

²² Esai. xxxvi. 12.

* ἐπιμέλειαν] + ἁμαρτάνοντες C. E. Arm. In cod. D. folium periit.
^γ διηνεκῶς om. Mor. Ge. quibus adde cod. F. in quo etiam vv. κακείοις αἱ ἀκοαὶ exciderunt. P. p. ἀποκαθάρωμεν Edd. ^z Καὶ om. A. F.

ὅστισοῦν αὐτὸ τοῦτο ποιήσῃ, ὕβριν τὸ πρᾶγμα καλεῖς· ἂν δὲ ἄνθρωποι μαστιγίαί καὶ τριωβολιμαῖοι καλέσωσί σε τῶν αἰσχροῶν ἀκουσόμενον ῥημάτων, οὐ μόνον οὐκ ἀγανακτεῖς, ἀλλὰ καὶ χαίρεις καὶ ἐπαινεῖς. Καὶ τί ταύτης τῆς ἀλογίας ἴσον γένοιτ' ἂν; Ἀλλ' αὐτὸς οὐ φθέγγῃ τὰ αἰσχρὰ ταῦτα; Καὶ τί τὸ κέρδος; μᾶλλον δὲ, καὶ αὐτὸ τοῦτο πόθεν δῆλον;

E Εἰ γὰρ μὴ ἐφθέγγου, οὐκ ἂν οὐδὲ ἀκούων ἐγέλας, οὐδ' ἂν μετὰ τοσαύτης σπουδῆς ἔδραμες ἐπὶ τὴν κατασχύνουσάν σε φωνήν. Εἰπέ γάρ μοι, χαίρεις ἀκούων βλασφημούντων; ἀλλ' οὐχὶ φρίττεis, καὶ τὰ ὦτα ἐμφράττεis; ^aΕγώ γε οἶμαι. Τί δήποτε; Ὅτι οὐδὲ αὐτὸς βλασφημεῖς. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς αἰσχρολογίας ποιεῖ· καὶ εἰ βούλει δεῖξαι

422 σαφῶς ἡμῖν, ὅτι οὐ χαίρεις αἰσχρὰ φθέγγεσθαι, ^bμηδὲ ἀκούειν ἀνέχον. Πότε γὰρ δυνήσῃ γενέσθαι σπουδαῖος, τοιούτοις ἐντρεφόμενος ἀκούσμασι; πότε τοὺς ὑπὲρ σωφροσύνης ἰδρωτάς ἐνεγκεῖν ἀνέξῃ, κατὰ μικρὸν ὑπορρέων ἀπὸ τοῦ γέλωτος καὶ τῶν ἁσμάτων καὶ τῶν αἰσχροῶν ῥημάτων τούτων; Καὶ γὰρ ἀγαπητὸν πάντων τούτων καθαρύνουσαν ψυχὴν δυνήθηται γενέσθαι σεμνὴν καὶ σώφρονα, μήτιγε ^cτοιούτοις ἀκούσμασιν ἐντρεφομένην. ^aἩ οὐκ ἴστε, ὅτι πρὸς κακίαν ἐπιρρέπεστερον ἔχομεν; Ὅταν οὖν καὶ τέχνην αὐτὸ ποιη-

B σώμεθα καὶ ἔργον, πότε διαφευξόμεθα τὴν κάμινον ἐκείνην;

Οὐκ ἤκουσας τί φησιν ὁ Παῦλος, “χαίρετε ἐν κυρίῳ;” Οὐκ εἶπεν· ἐν διαβόλῳ. Πότε οὖν ἀκούσαι δυνήσῃ Παύλου; πότε αἰσθήσιν λαβεῖν τῶν πεπλημμελημένων, μεθύων ἀεὶ καὶ διηνεκῶς ἀπὸ τῆς θεωρίας ἐκείνης; Ὅτι γὰρ παραγέγονας ἐνταῦθα, οὐ θαυμαστὸν ^aκαὶ μέγα· μᾶλλον δὲ θαυμαστὸν. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ ἀπλῶς καὶ ἀφοσιούμενος παραγίνῃ· ἐκεῖ δὲ, μετὰ σπουδῆς καὶ δρόμου καὶ πολλῆς τῆς προθυμίας. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν οἴκαδε φέρεις, ἐκεῖθεν ἀναχωρῶν. Καὶ γὰρ τὸν βόρβορον ἅπαντα τὸν ἐκχυθέντα ὑμῖν ἐκεῖ διὰ τῶν ῥημάτων, διὰ τῶν ῥῥῶν, διὰ τοῦ γέλωτος, εἰς

C τὴν οἰκίαν ἕκαστος συνάγοντες φέρετε· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰς τὴν οἰκίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διάνοιαν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ. Καὶ τὰ μὲν οὐκ ἄξια τοῦ βδελύττεσθαι ἀποστρέφῃ,

^a οἶμαι] + φάναι, μὴ γένοιτο A. C. E. Non videntur legisse Interpp. ^bμηδὲ] μὴ C. E. ^c τοῖς τοιούτοις Edd. p. p. ἐνστρεφομένην A. C. D. E. qui in his vivit Ge. ^a καὶ μέγα om. F.

τὰ δὲ βδελυκτὰ οὐ μισεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγαπᾷς. Πολλοὶ γοῦν ἀπὸ ^ε μὲν τάφων ἐπανελθόντες ἐλούσαντο· ἀπὸ δὲ θεάτρων (256) ἀναχωροῦντες οὐκ ἐστέναζαν, οὐδὲ ἐζέχεαν δακρύων πηγὰς· καίτοιγε ὁ μὲν νεκρὸς οὐκ ἀκάθαρτον· ἡ δὲ ἁμαρτία τοσαύτην ^ι ἐντίθησι κηλῖδα, ὥς μηδὲ μυρίαις πηγαῖς ἐκκαθᾶραι ταύτην δύνασθαι, ἀλλὰ μόνοις δάκρυσι καὶ ἐξομολογήσεσιν. Ἄλλ' οὐδεὶς ὁ αἰσθανόμενος τῆς κηλίδος ταύτης. Ἐπειδὴ γὰρ ἂ χρὴ οὐ φοβούμεθα, διὰ τοῦτο ἂ μὴ χρὴ δεδοίκαμεν. Τίς ^D δὲ καὶ ὁ πάταγος; τίς δὲ καὶ ὁ θόρυβος, καὶ αἱ σατανικαὶ κραυγαί, καὶ τὰ διαβολικὰ σχήματα; Ὁ μὲν γὰρ ὀπισθεν ἔχει κόμην νέος ὢν, καὶ τὴν φύσιν ἐκθηλύνων, καὶ τῷ βλέμματι, καὶ τῷ σχήματι, καὶ τοῖς ἱματίοις, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς εἰς εἰκόνα κόρης ἀπαλῆς ἐκβῆναι φιλονεικεῖ. Ἄλλος δὲ τις γεγενηρακῶς ^ς ὑπεναντίως τούτῳ τὰς τρίχας ξυρῷ περιελών, καὶ ἐζωσμένος τὰς πλευρὰς, πρὸ τῶν τριχῶν ἐκτέμνων τὴν αἰδῶ, πρὸς τὸ ραπίζεσθαι ἕτοιμος ἕστηκε, πάντα καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν παρεσκευασμένος. Αἱ δὲ γυναῖκες γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἀπηρυθριασμέναι πρὸς δῆμον ἐστήκασι διαλεγόμεναι, τοσαύτην ^E μελέτην ἀναισχυντίας ποιοῦμεναι, καὶ πᾶσαν ἰταμότητα καὶ ἀσελγειαν εἰς τὰς τῶν ἀκουόντων ἐκχέουσαι ψυχὰς. Καὶ μία σπουδὴ, πᾶσαν ἐκ βάθρων ἀνασπάσαι τὴν σωφροσύνην, καταισχύναι τὴν φύσιν, ἐμπλῆσαι τοῦ πονηροῦ δαίμονος τὴν ἐπιθυμίαν. Καὶ γὰρ καὶ ῥήματα αἰσχροῦ ἀντόθι, καὶ σχήματα ^h αἰσχροτέρα, καὶ κουρὰ τοιαύτη, καὶ βάδισις, καὶ στολὴ, καὶ φωνή, καὶ μελῶν διάκλασις, καὶ ὀφθαλμῶν ἐκτροφαί, καὶ σύριγγες, καὶ αὐλοὶ, καὶ δράματα, καὶ ὑποθέσεις, καὶ 423 πάντα ἀπλῶς τῆς ἐσχάτης ἀσελγείας ἀνάμεστα. Πότε οὖν ἀνανήψεις, εἰπέ μοι, τοσοῦτόν σοι πορνείας ἄκρατον ἐγγέοντος τοῦ διαβόλου, τοσαύτας ἀκολασίας κύλικας κεραννύντος; Καὶ γὰρ καὶ μοιχεῖαι, καὶ γάμων ἐκεῖ κλοπαί, καὶ γυναῖκες ἐκεῖ πορνεύόμεναι, ⁱ ἄνδρες ἡταιρηκότες, νέοι μαλακίζόμενοι, πάντα παρανομίας μεστὰ, πάντα τερατωδίας, πάντα αἰσχύνης. Οὐκ ἄρα γελᾶν ἐπὶ τούτοις τοὺς καθημένους ἐχρῆν, ἀλλὰ δακρύνειν καὶ στένειν πικρόν.

^ε μὲν om. A. μὲν] + τῶν Ben. ^ι τίθησι A. D. F. p. p. ταύτην δύνασθαι om. F. ^ς ὑπεναντίας Edd. ^h αἰσχροῦ C. F. καταγέλαστα E. βάδισις] + τοιαύτη A. C. D. F. + ὁμοία Sav. Ben. Neutrum agnoscunt E. Mor. ⁱ καὶ ἄνδρες A. C. E. p. p. καὶ νέοι E.

Τί οὖν; ἀποκλείσομεν τὴν ὀρχήστραν, φησί, καὶ τῷ λόγῳ
 B τῷ σῷ πάντα ἀνατραπήσεται; Νῦν μὲν οὖν πάντα ἀνα-
 τέτραπται. Πόθεν γὰρ οἱ τοῖς γάμοις ἐπιβουλευόντες; εἰπέ
 μοι· οὐκ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ταύτης; Πόθεν οἱ τοὺς θαλάμους
 διορύττοντες; οὐκ ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας ἐκείνης; Οὐκ ἐντεῦθεν
 οἱ ἄνδρες ταῖς γυναῖξιν φορτικοί; οὐκ ἐντεῦθεν τοῖς ἀνδράσιν
 αἱ γυναῖκες εὐκαταφρόνητοι; οὐκ ἐντεῦθεν οἱ πλείους μοιχοί;
 Ὡστε ὁ τὰ πάντα ἀνατρέπων ὁ πρὸς τὸ θέατρον βαδίζων
 ἐστίν, ὁ τυραννίδα χαλεπὴν ἐπεισάγων. Οὐχί, φησὶν, ἀλλὰ
 τῇ τῶν νόμων εὐταξίᾳ τοῦτο δοκεῖ. ^κΤὸ γὰρ γυναικας δια-
 σπᾶν, καὶ παῖδας ὑβρίζειν νέους, καὶ οἰκίας ἀνατρέπειν, τῶν
 C τὰς ἀκροπόλεις κατελιηφότων ἐστί. Καὶ τίς μοιχὸς, φησὶν,
 ἀπὸ τῶν θεαμάτων τούτων γέγονε; Τίς γὰρ οὐ μοιχὸς;
 Καὶ εἴγε ἦν ὀνομαστὶ νῦν εἰπεῖν, ἔδειξα ἂν ὅσους ἄνδρας
 ἀπέσχισαν γυναικῶν, ὅσους ἔλαβον αἰχμαλώτους αἱ πόρναι
 ἐκεῖναι, τοὺς μὲν ἀπ' αὐτῆς ἀναστήσασαι τῆς εὐνῆς, τοὺς
 δὲ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἀφείσαι ὁμιλῆσαι γάμῳ. Τί οὖν; εἰπέ
 μοι· τοὺς νόμους ἀνατρέψομεν ἅπαντας; Καὶ μὴν παρανο-
 μίαν ἐστὶν ἀνατρέψαι, ταῦτα λύνοντας τὰ θέατρα. Οἱ γὰρ
 ταῖς πόλεσι λυμαινόμενοι ἐκ τούτων εἰσὶν ἐντεῦθεν γοῦν
 στάσεις καὶ ταραχαί. Οἱ γὰρ ὑπὸ τῶν ὀρχουμένων τρε-
 φόμενοι, καὶ γαστρὶ τὴν ἐαυτῶν πωλοῦντες φωνήν, οἷς
 D ἔργον βοῆσαι καὶ πράξαι πᾶν ἄτοπον, οὗτοι μάλιστα εἰσιν
 οἱ τοὺς δήμους ἀναρρίπίζοντες, οἱ τὰς ταραχὰς ἐμποιοῦντες
 ταῖς πόλεσι. Νεότης γὰρ ἀργίας ἐπιλαβομένη, καὶ τοσού-
 τοις ἐντρεφόμενη κακοῖς, θηρίου παντὸς ἀγριωτέρα γίνεται.
 Οἱ γὰρ γόητες, εἰπέ μοι, πόθεν; οὐκ ἐντεῦθεν, ἵνα δῆμον
 ἀναπτερώσωσιν εἰκὴ σχολάζοντα, καὶ τοὺς ὀρχουμένους πολ-
 λῶν ἀπολαῦσαι ποιήσωσι θορύβων, καὶ τὰς πορνευομένας
 γυναικας ταῖς σωφρονοῦσαις ἐπιτειχίσωσιν, εἰς ¹ τοῦτο ἔρχον-
 E ται μαγγανείας, ὡς μὴδὲ τὰ ὅσα τῶν κατοικομένων κινεῖν
 ὀκνεῖν. Οὐκ ἐντεῦθεν, ὅταν μυρία ἀναγκάζωνται εἰς τὸν
 πονηρὸν ἐκείνον τοῦ διαβόλου χορὸν ἀναλίσκειν; Ἡ δὲ ἀσέλ-
 γεια πόθεν, καὶ τὰ μυρία κακά; Ὅρας ὅτι σὺ μὲν τὸν βίον
 ἀνατρέπεις, ἐπὶ ταῦτα ἔλκων, ἐγὼ δὲ συγκροτῶ καταλύων.
 Καθέλωμεν οὖν τὴν ὀρχήστραν, φησὶν. Εἴθε καθελεῖν δυ-

^κ Τὸ γὰρ] Καὶ μὴν τὸ E. ¹ τοῦτο] + γὰρ E. Sic Edd. et post ἐπιτειχίσωσιν plene interpungunt.

νατὸν ἦν· μᾶλλον δὲ ἂν ἐθέλητε, τὸ ἡμέτερον μέρος καθή- 424
 (257) ρηται καὶ κατέσκαπται. Πλὴν ἀλλ' ^m οὐδὲν τούτων κελεύω.
 Τὰ ἐστῶτα ποιήσατε ἄκυρα, ὅπερ μεῖζόν ἐστιν ἐγκώμιον
 τοῦ καθελεῖν. Εἰ καὶ μηδένα ἕτερον, τοὺς γοῦν βαρβάρους
 ζηλώσατε· καὶ γὰρ πάσης τοιαύτης ἐκεῖνοι καθαρεύουσι θεω-
 ρίας. Τίς οὖν ἡμῖν ἔσται ἀπολογία λοιπὸν, ὅταν ἡμεῖς οἱ
 τῶν οὐρανῶν πολῖται, καὶ τῶν Χερουβὶμ συγχορευταί, καὶ
 τῶν ⁿ ἀγγέλων κοινωνοί, καὶ τῶν βαρβάρων χεῖρους ταύτη
 γινώμεθα, καὶ ταῦτα ἐξὸν μυρίας ἐτέρας τούτων βελτίους
 τέρψεις εὐρεῖν; Εἰ γὰρ βούλει ψυχαγωγεῖσθαι, βάδιζε εἰς
 παραδείσους, ἐπὶ παραρρέοντα ποταμὸν καὶ λίμνας· ^o κατα- ^B
 μάνθανε κήπους, ἄκουε τεττίγων ἀδόντων, ἐπιχωρίαζε σηκοῖς
 μαρτύρων, ὅπου σώματος ὑγεία καὶ ψυχῆς ὠφέλεια, καὶ
 βλάβος οὐδὲν, οὐδὲ μετάνοια μετὰ τὴν ἡδονήν, καθάπερ
 ἐνταῦθα. Ἐχεις γυναῖκα, ἔχεις παιδί· τί ταύτης τῆς ἡδονῆς
 ἴσον; Ἐχεις οἰκίαν, ἔχεις φίλους, ταῦτα ^p τὰ τερπνὰ, πολὺ
 μετὰ τῆς σωφροσύνης καὶ τὸ κέρδος παρέχοντα. Τί γὰρ
 παίδων γλυκύτερον, εἰπέ μοι; τί δὲ γυναικὸς, τῷ σωφρονεῖν
 βουλομένῳ; Λέγονται γοῦν οἱ βάρβαροί ποτε εἰπεῖν ῥῆμα
 φιλοσοφίας γέμον. Περὶ γὰρ τῶν θεάτρων τούτων ἀκού-
 σαντες τῶν παρανόμων, καὶ τῆς ἀκαίρου τέρψεως, Ῥωμαῖοι
 γὰρ, φησὶν, ὡς οὐκ ἔχοντες παῖδας καὶ γυναῖκας, οὕτω τοι- ^C
 αὐτας ἐπενόησαν τὰς ἡδονὰς· δεικνύντες ὅτι οὐδὲν παίδων
 γλυκύτερον καὶ γυναικὸς, εἰάν σεμνῶς ἐθέλῃς βιοῦν. Τί οὖν,
 εἰάν δείξω, φησί, μηδὲν βλαβέντας ἐκ τῆς ἐκεῖ διατριβῆς;
 Μάλιστα μὲν ^a καὶ τοῦτο βλάβος, τὸ εἰκὴ καὶ μάτην τὸν
 καιρὸν δαπανᾶν, καὶ ἐτέροις γίνεσθαι σκάνδαλον. Κἂν γὰρ
 σὺ μὴ βλαβῆς, ἕτερον ποιεῖς εἰς τοῦτο σπουδαιότερον. Πῶς
 δὲ καὶ αὐτὸς οὐ βλαβήσῃ, παρέχων ἀφορμὰς τοῖς γινομένοις;
 Καὶ γὰρ ὁ γόης, καὶ ὁ πορνευόμενος παῖς, καὶ ἡ πορνευο-
 μένη γυνή, καὶ πάντες ἐκεῖνοι οἱ διαβολικοὶ χοροὶ, ἐπὶ τὴν ^D
 σὴν κεφαλὴν τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων φέρουσιν. Ὡς περ
 γὰρ εἰ μὴ ἦσαν οἱ θεωροῦντες, οὐκ ἂν ἦσαν οἱ ταῦτα με-
 τιόντες· οὕτως ἐπειδὴ εἰσι, καὶ αὐτοὶ μερίζονται τῶν γινο-

^m οὐδὲ τοῦτο E. ⁿ ἀρχαγγέλων F. καὶ ante τῶν β. e codd. A.
 F. recepi. barbaris ipsis Ge. ^o Sic codd. et Florileg. p. 210.
 (Tom. xii. p. 522 E.) Edd. κατάμαθε. ^p τὰ om. Mor. Ben.
 ταῦτα πολὺ τερπνὰ μετὰ Flor. Mox εἰπέ μοι quod deest in codd. et
 Ge. tumentur Flor. Arm. ^a καὶ] + αὐτὸ Edd.

μένων τὸ πῦρ. Ὡστε ^τεἰ καὶ εἰς σωφροσύνην μηδὲν παρε-
 βλάβης, ὅπερ ἐστὶν ἀμήχανον, ἀλλὰ τῆς ἀπωλείας τῆς
 ἐτέρων χαλεπὰς δώσεις εὐθύνας, καὶ τῶν θεωρούντων, καὶ
 τῶν αὐτοὺς συναγόντων. Καὶ εἰς σωφροσύνην δὲ μείζονα
 ἂν ἐκέρδανας, εἰ μὴ ἐκεῖσε ἐβάδιζες. Εἰ γὰρ καὶ νῦν εἰ
 σῶφρων, σωφρονέστερος ἂν ἐγένου τὰς τοιαύτας φεύγων
 Ε^θέας. Μὴ τοίνυν περιττὰ φιλονεικῶμεν, μηδὲ ^ςἀνοήτους
 ἀπολογίας ἐπινοῶμεν. Μία γὰρ ἀπολογία, τὸ φεύγειν τὴν
 κάμινον τὴν Βαβυλωνίαν, τὸ πόρρω γενέσθαι τῆς Αἰγυ-
 πτίας πόρνῃς, καὶ γυμνὸν δέη τὰς ἐκείνης χεῖρας διαφυγεῖν.
 Οὕτω γὰρ καὶ ἡδονῆς πολλῆς ἀπολαυσόμεθα, τοῦ συνειδότος
^τῆμῶν οὐ κατηγοροῦντος ἡμῶν, καὶ τὸν παρόντα μετὰ σω-
 φροσύνης βιωσόμεθα βίον, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα
 425 ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ.

¹ Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἔξο-
 μολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς
 γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν,
 B καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. Ναὶ, ὁ πατήρ, ὅτι
 οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.

^α ὍΡΑΙΣ διὰ πόσων αὐτοὺς ἐνάγει εἰς τὴν πίστιν; Πρῶ-
 τον, διὰ τῶν ἐγκωμίων ^β τῶν Ἰωάννου. Δείξας γὰρ αὐτὸν
 μέγαν καὶ θαυμαστὸν, ἀξιόπιστα καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ ἅπαντα
 ἀπέφηνε, δι' ὧν εἰς τὴν αὐτοῦ γινώσκουσιν αὐτοὺς ἐφείλκετο.

¹ Cap. XI. v. 25, 26.

^τ εἰ om. A. et pr. D. εἰ καὶ] καὶν Edd. παραβλαβῆς pro παρεβλά-
 βης furtim invexit Editor Ben. ² ^{dae}. ^ς Sic Edd. et Verss. codices
 ἀνοήτους. Mox φυγεῖν Edd. ^τ ἡμῶν deest in Edd. HOM. XXXVIII.
^α Ὅρα Edd. ^β τῶν] τοῦ E. neutrum habent C. D.

Δεύτερον, τῷ εἰπεῖν, “ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, ° καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν” τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐπείγοντος καὶ ὠθοῦντος. Τρίτον, διὰ τοῦ δεῖξαι ὅτι οἱ προφῆται (258) πάντες ἀπηρτίσθησαν· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐδήλου αὐτὸν C εἶναι τὸν δι’ ἐκείνων προαναφωνούμενον. Τέταρτον, διὰ τοῦ δεῖξαι ὅτι πάντα ὅσα γενέσθαι ἐχρῆν παρ’ αὐτοῦ, πάντα γέγονεν, ὅτε καὶ τῆς παραβολῆς τῶν παιδῶν ἐμνημόνευσε. Πέμπτον, διὰ τοῦ ὀνειδίσαι τοὺς μὴ ^d πιστεύσαντας, καὶ φοβῆσαι καὶ ἀπειλῆσαι μεγάλα. Ἑκτον, διὰ τοῦ εὐχαριστῆσαι ὑπὲρ τῶν πιστευσάντων. Τὸ γὰρ “ἐξομολογοῦμαί σοι,” ἐνταῦθα ° εὐχαριστῶ ἐστίν· εὐχαριστῶ, φησὶν, “ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν.” Τί οὖν; ἐπ’ ἀπωλείᾳ χαίρει, καὶ τῷ μὴ μαθεῖν ἐκείνους ταῦτα; Οὐδαμῶς· ἀλλ’ αὕτη τῆς σωτηρίας ὁδὸς ἀρίστη, τὸ τοὺς διαπύοντας καὶ D μὴ βουλομένους δέχεσθαι τὰ λεγόμενα μὴ καταναγκάζειν· ἵν’ ἐπειδὴ τῷ κληθῆναι βελτίους οὐκ ἐγένοντο, ἀλλ’ ἀνέπεσον καὶ κατεφρόνησαν, τῷ ἐκβληθῆναι εἰς ἐπιθυμίαν τούτων ἐμπίσωσιν. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ προσέχοντες σπουδαιότεροι γίνεσθαι ἐμελλον. Τὸ μὲν γὰρ ἀποκαλυφθῆναι τούτοις, ἄξιον χαρᾶς· τὸ δὲ κρυβῆναι ἐξ ἐκείνων, οὐκέτι χαρᾶς, ἀλλὰ δακρύων ἄξιον. Τοῦτο γοῦν καὶ ποιεῖ, δακρύων τὴν πόλιν. Οὐ τοίνυν διὰ τοῦτο χαίρει, ἀλλ’ ὅτι αὐτοὶ σοφοὶ οὐκ ἔγνωσαν, ἔγνωσαν οὗτοι. Ὡς ὅταν λέγῃ Παῦλος· ² “εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας E εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδαχῆς.” Οὐ τοίνυν ° οὔτε Παῦλος διὰ τοῦτο χαίρει, ὅτι ἦσαν δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ’ ὅτι ὄντες τοιοῦτοι, τοιούτων ἀπέλυσαν. Σοφοὺς δὲ ἐνταῦθα τοὺς γραμματέας φησὶ καὶ τοὺς Φαρισαίους. Ταῦτα δὲ λέγει, τοὺς μαθητὰς προθυμότερους ποιῶν, καὶ δηλῶν τίνων κατηξιώθησαν οἱ ἁλιεῖς, ὧν ἐκεῖνοι πάντες ἐξέπεσον. Εἰπὼν δὲ σοφούς, οὐ τὴν ἀληθινὴν σοφίαν λέγει καὶ ἐπαινετὴν, 426 ἀλλὰ ταύτην ἣν ἐδόκουν ἀπὸ δεινότητος ἔχειν· (διὰ τοῦτο οὐδὲ εἶπεν, ἀπεκάλυψας μωροῖς, ἀλλὰ, νηπίοις· ὑπλάστοις, φησὶν, ἀφελέσι) καὶ δείκνυσιν οὐ μόνον παρ’ ἁλίαν οὐκ ἀπολαύσαντας τούτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ εἶκός· καὶ παι-

² Rom. vi. 17.

° Clausulam καὶ βιασταὶ α. α. non legunt F. Arm. ^d πιστεύοντας Edd. ° τὸ εὐχαριστῶ Edd. ° οὔτε deest in Mor. Ben.

δεύει διὰ πάντων ἡμᾶς, ἀπονοίας μὲν ἀπηλλάχθαι, ἀφέλειαν δὲ ζηλοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος αὐτὸ ἔλεγε μετὰ πλείονος τῆς ὑπερβολῆς, οὕτω γράφων· ³“εἰ τις δοκεῖ ἐν ὑμῖν σοφὸς εἶναι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται B σοφός.” Οὕτω γὰρ δέικνται ἡ τοῦ θεοῦ χάρις. Διατί δὲ εὐχαριστεῖ τῷ πατρὶ, καίτοιγε αὐτὸς αὐτὸ ἐποίησεν; ⁸“Ὡσπερ εὐχεται καὶ ἐντυγχάνει τῷ θεῷ, τὴν πολλὴν ἀγάπην τὴν περὶ ἡμᾶς ἐνδεικνύμενος, οὕτω καὶ τοῦτο ποιεῖ· πολλῆς γὰρ καὶ τοῦτο ἀγάπης· καὶ δέικνυσιν, ὅτι οὐ παρ’ αὐτοῦ ἐξέπεσον μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ πατρός. “Ὅπερ γὰρ εἶπε τοῖς μαθηταῖς λέγων, “μὴ βάλητε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ,” τοῦτο προλαβὼν αὐτὸς ἐποίησεν. Εἶτα δέικνυσιν ἐκ τούτων καὶ τὸ αὐτοῦ προηγούμενον θέλημα, καὶ τὸ τοῦ πατρός· αὐτοῦ μὲν γὰρ, ^h τῷ εὐχαριστεῖν καὶ χαίρειν ἐπὶ τῷ γενομένῳ τοῦ πατρός δὲ, τῷ δεικνύναι, ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνος C παρακληθεὶς τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ’ ὅτι αὐτὸς οἰκοθεν ὁρμηθεὶς· “οὕτω γὰρ, φησὶν, ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.” τουτέστιν, οὕτω σοι ἤρесе. ⁱ Καὶ διατί ἀπεκρύβη ἀπ’ ἐκείνων; “Ἀκουσον Παύλου λέγοντος, ὅτι ⁴“ζητοῦντες τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην στήσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν.” Ἐννόησον τοίνυν τί εἰκὸς εἶναι τοὺς μαθητὰς ταῦτα ἀκούοντας, ὅτι ἂ σοφοὶ οὐκ ἔγνωσαν, οὗτοι ἔγνωσαν· καὶ ἔγνωσαν μείναντες νήπιοι, καὶ ἔγνωσαν τοῦ θεοῦ ἀποκαλύψαντος. Ὁ δὲ ⁵ Δουκᾶς φησιν, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ^k ὅτε ἦλθον οἱ D ἐβδόμηκοντα ἀπαγγέλλοντες περὶ τῶν δαιμόνων, τότε ἡγαλιάσατο καὶ εἶπε ταῦτα, ἅπερ μετὰ τοῦ σπουδαιοτέρους αὐτοὺς ποιεῖν, καὶ μετριάζειν παρεσκεύαζεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς μέγα φρονεῖν ἐπὶ τῷ τοὺς δαίμονας ἐλαύνειν, καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς καταστέλλει. Ἀποκάλυψις γὰρ ἦν τὸ γινόμενον, οὐκ ἐκείνων σπουδῇ. Διὸ καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ σοφοὶ, συνετοὶ νομίζοντες εἶναι παρ’ ἑαυτοῖς, ἐξέπεσον διὰ τὸν οἰκεῖον τύφον. Οὐκοῦν εἰ διὰ τοῦτο ἐξ αὐτῶν ἀπεκρύβη,

³ 1 Cor. iii. 18.⁴ Rom. x. 3.⁵ Luc. x. 21.

⁸ “Ὡσπερ] + γὰρ D. “Ὡσπερ ἀλλαχοῦ εὐχεται . . . οὕτω καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ Edd. adstipulante uno cod. E. Nobiscum facit Ge. ^h Vulgo τὸ εὐχαριστεῖν et τὸ δεικνύναι, quod summo consensu tuentur codd. ut enim suum est gratias agere etc. Ge. Nos, sensu urgente, Boisii emendationem recepimus. ⁱ Διατί δὲ E. ^k ὅτε om. A. F. in-vitis Interpp. p. p. τὰ περὶ τῶν δ. A.

φοβήθητε, φησὶ, καὶ ὑμεῖς, καὶ μείνατε νήπιοι. Τοῦτο γὰρ ὑμᾶς ἐποίησε τῆς ἀποκαλύψεως ἀπολαῦσαι, ὥσπερ οὖν καὶ ἐκείνους τὸ ἐναντίον ἀποστερηθῆναι. Οὐδὲ γὰρ ὅταν λέγῃ, ἀπέκρυψας, τοῦ θεοῦ τὸ πᾶν εἶναι φησιν· ἀλλ' ὥσπερ ὅταν Ε λέγῃ ⁶ Παῦλος, ὅτι παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, καὶ ἐτύφλωσεν αὐτῶν τὰ νοήματα, οὐκ αὐτὸν εἰσάγων ταῦτα (259) ἐνεργοῦντα τοῦτό φησιν, ἀλλ' ἐκείνους τοὺς τὴν αἰτίαν πα-
ρέχοντας· οὕτω καὶ ἐνταυθα φησι τὸ, ¹ ἀπέκρυψας.

Ἐπειδὴ ^m γὰρ εἶπεν, “ἐξομολογοῦμαί σοι, ὅτι ἀπέ-
κρυψας, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις,” ἵνα μὴ νομίσης, ὅτι ὡς αὐτὸς ἀπεστερημένος τῆς δυνάμεως ταύτης, καὶ μὴ δυνάμενος ⁴²⁷
αὐτὸ κατορθῶσαι, οὕτως εὐχαριστεῖ, φησί· ⁷ “πάντα μοι πα-
ρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου.” Πρὸς δὲ τοὺς χαίροντας, ὅτι τὰ δαιμόνια αὐτοῖς ὑπακούει, τί γὰρ θαυμάζετε, φησὶν, ὅτι δαίμονες ὑμῖν ὑπέεικουσιν; Ἐμὰ πάντα ἐστὶ, “πάντα μοι παρεδόθη.” Ὅταν δὲ ἀκούσης, παρεδόθη, μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπτεύσης· ἵνα γὰρ μὴ δύο θεοὺς ἀγεννήτους νομίσης, ταύτην τὴν λέξιν τίθῃσιν. Ἐπεὶ ὅτι ὁμοῦ τε ἐγεννήθη καὶ πάντων δεσπότης ἦν, πολλαχόθεν καὶ ἀλλαχόθεν δηλοῖ. Εἵτα λέγει τι καὶ τούτου μεῖζον, ⁿ ἀνορθῶν σου τὴν διάνοιαν· “καὶ οὐδεὶς γινώσκει τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· ^o οὐδὲ τὸν B
πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱός.” Καὶ δοκεῖ μὲν ἀπηρτησθαι τῶν ἔμπροσθεν τοῖς ἀγνοοῦσι, πολὺ δὲ ἔχει τὸ σύμφωνον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, “πάντα μοι παρεδόθη ^p ὑπὸ τοῦ πατρός μου,” ἐπάγει· καὶ τί θαυμαστόν, φησὶν, εἰ πάντων εἰμὶ δεσπότης, ὅπου γε καὶ ἕτερόν τι μεῖζον ἔχω, τὸ εἰδέναι τὸν πατέρα, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι; Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο λανθανόντως δείκνυσιν ἐκ ^q τοῦ μόνος αὐτὸν οὕτως εἰδέναι. Ὅταν γὰρ εἶπῃ, “οὐδεὶς γινώσκει τὸν πα-
τέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός,” τοῦτο ^r λέγει. Καὶ ὅρα πότε λέγει ταῦτα. Ὅτε διὰ τῶν ἔργων ἔλαβον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως τὴν ἀπόδειξιν, οὐχὶ θαυματουργοῦντα ἰδόντες μόνον, ἀλλὰ C

⁶ Rom. i. 28. 2 Cor. iv. 4.⁷ v. 27.

¹ ἀπέκρυψας] Sic F. Arm. ceteri cum Ge. ἀπεκάλυψας. ἀπεκάλυψας tuni hic, tum paulo ante Ep. ^m γὰρ] δὲ C. Εἵτα ἐπειδὴ εἶπεν Sav. ⁿ ἀνορθῶν] Sic A. D. F. Ge. Arm. vulgo ἀνοίγων.

^o οὐδὲ] καὶ Mor. Ben. p. p. τις deest in Edd. ^p Verba ὑπὸ τοῦ π. μ. desunt in F. Ge. ^q τοῦ] + λέγειν A. ^r λέγει] φησὶν Edd.

καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τοσαῦτα δυνήθοντες. Εἵτα, ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι “ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις,” δείκνυσι καὶ τοῦτο αὐτοῦ ὅν. “οὐδὲ γὰρ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, φησὶν, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι” οὐχ ὃ ἂν ἐπιτάττηται, οὐδὲ ὃ ἂν κελεύηται. Εἰ δὲ ἐκείνον ἀποκαλύπτει, καὶ ἑαυτόν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς ὁμολογημένον ἀφήκεν· ἐκείνο δὲ τέθεικε. Καὶ πανταχοῦ τοῦτό φησιν, ὡς ὅταν λέγῃ. ⁸ “οὐδεὶς δύναται πρὸς τὸν πατέρα ἔλθειν, εἰ μὴ δι’ ἐμοῦ.” Διὰ δὲ τούτων καὶ ἄλλο κατασκευάζει, ⁹ τὸ σύμφωνος αὐτῷ εἶναι καὶ ὁμογνώμων. Τοῦτο γὰρ, φησὶν, ἀπέχω τοῦ μάχεσθαι αὐτῷ καὶ πολεμεῖν, ὅτι “οὐδὲ δυνατόν ἐλθεῖν τινα πρὸς ἐκείνον, εἰ μὴ δι’ ἐμοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ μάλιστα τοῦτο αὐτοὺς ἐσκανδάλιζε, τὸ δοκεῖν ἀντίθεον αὐτὸν εἶναι, διὰ πάντων τοῦτο ἀναρεῖ, καὶ τῶν σημείων οὐκ ἔλαττον, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλεον περι τούτου ἐσπούδακεν. Ὅταν δὲ λέγῃ, “οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱὸς,” οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι πάντες αὐτὸν ἠγνόησαν, ἀλλ’ ὅτι τὴν γνῶσιν, ἣν αὐτὸς αὐτὸν οἶδεν, οὐδεὶς ¹⁰ αὐτὸν ἐπίσταται· ὃ καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ ἐστὶν εἰπεῖν. Οὐδὲ γὰρ περὶ ἀγνώστου τινὸς θεοῦ καὶ μηδενὶ γενομένου γνωρίμου Ε ταῦτα ἔφασκεν, ὡς φησιν ὁ Μαρκίων, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν ἐνταῦθα αἰνιττόμενος· ἐπεὶ οὐδὲ τὸν υἱὸν ἴσμεν ὡς χρὴ εἰδέναι· καὶ τοῦτο γοῦν αὐτὸ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν. ⁹ “ἐκ μέρους γινώσκουμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν.”

Εἵτα καταστήσας διὰ τῶν εἰρημένων εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς, καὶ δείξας αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἄφατον, τότε καλεῖ ⁴²⁸ λέγων. ¹⁰ “δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς.” Οὐχ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλὰ πάντες οἱ ἐν φροντίσιν, οἱ ἐν λύπαις, οἱ ἐν ἀμαρτίαις. Δεῦτε, οὐχ ἵνα ἀπαιτήσω εὐθύνας, ἀλλ’ ἵνα λύσω τὰ ἀμαρτήματα· δεῦτε, οὐκ ἐπειδὴ δέομαι ὑμῶν τῆς δόξης, ἀλλ’ ἐπειδὴ δέομαι ὑμῶν τῆς σωτηρίας. “Ἐγὼ γὰρ, φησὶν, ἀναπαύσω ὑμᾶς.” Οὐκ εἶπε, σώσω μόνον· ἀλλὰ καὶ

⁸ Joan. xiv. 6. Ed. Matthaei.

⁹ 1 Cor. xiii. 12.

¹⁰ v. 28.

⁸ Mei omnes τὸ δεῖξαι ὅτι σύμφωνος αὐτῷ [αὐτοῦ Α.] ἐστὶ κ. ὁ. quod interpretantis esse videtur. Sic in mar. Sav. Ben. ¹⁰ οὐδὲ] οὐ Edd. Mox *τινα* om. F. Mor. ⁹ αὐτὸν] Sic Mor. et codd. αὐτῶν Sav. Ben.

ὁ πολλῶ πλέον ἦν, ἐν ἀδείᾳ καταστήσω πάσῃ. ¹¹ “Ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ’ ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὐρήσετε ἀνάπασιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον B μου ἑλαφρόν.” Μὴ ¹² γὰρ φοβηθῆτε, φησί, ζυγὸν ἀκούοντες· χρηστός γάρ ἐστι· μὴ δείσητε, ἐπειδὴ φορτίον εἶπον· ἑλαφρόν γάρ ἐστι. Καὶ πῶς ἔμπροσθεν ἔλεγε· “στενὴ ἡ (260) πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός;” Ὅταν ῥάθυμος ᾖς, ὅταν ἀναπεπτωκώς· ὡς εἰάν κατορθώσης τὰ εἰρημένα, ἑλαφρόν ἐσται τὸ φορτίον· διὸ καὶ νῦν αὐτὸ τοιοῦτον ἐκάλεσε. Πῶς δὲ κατορθοῦται; Ἄν ταπεινὸς γένῃ καὶ πρᾶος καὶ ἐπιεικής. Αὕτη γὰρ μήτηρ ἐστὶν ἡ ἀρετὴ φιλοσοφίας ἀπάσης. Διὸ καὶ ἀρχόμενος τῶν θείων νόμων ἐκείνων, ἐντεῦθεν ἤρξατο. Καὶ ἐνταῦθα πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, καὶ μέγιστον τίθησι τὸ ἔπαθλον. Οὐ γὰρ ἐτέρῳ γίνῃ χρήσιμος μόνον, ἀλλὰ καὶ σαυτὸν πρὸ πάντων ἀναπαύεις, φησὶν. “Εὐρή- C σετε γὰρ ἀνάπασιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.” Καὶ πρὸ τῶν μελλόντων ἐντεῦθεν δίδωσί ^x σοι τὴν ἀμοιβήν, καὶ τὸ βραβεῖον ἤδη παρέχει, καὶ ταύτη καὶ τῷ ἑαυτὸν ὑπόδειγμα θεῖναι εἰς μέσον, εὐπαράδεκτον ποιῶν τὸν λόγον. Τί γὰρ δέδοικας; φησί· μὴ ἐλαττωθῇς ταπεινὸς ὢν; Ἐμὲ σκόπει, καὶ τὰ ἐμὰ πάντα· ἀπ’ ἐμοῦ μάθανε, καὶ τότε εἴση σαφῶς, ἡλίκον τὸ ἀγαθόν. Ὅρᾳς πῶς διὰ πάντων αὐτοὺς ἐνάγει εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην; Ἀφ’ ὧν αὐτὸς ἐποίησε· “μάθετε γὰρ ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι.” ἀφ’ ὧν αὐτοὶ κερδαίνειν μέλλουσιν· “εὐρήσετε γὰρ, φησὶν, ἀνάπασιν ταῖς ψυχαῖς D ὑμῶν” ἀφ’ ὧν αὐτοῖς χαρίζεται· “ἀναπαύσω γὰρ ὑμᾶς καγὼ,” φησὶν· ἀφ’ ὧν κοῦφον αὐτὸ κατεσκεύασεν· “ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἑλαφρόν ἐστιν.” Οὕτω καὶ Παῦλος ^y ποιεῖ λέγων· ¹² “τὸ γὰρ παραντίκα ἑλαφρόν τῆς θλίψεως καθ’ ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται.”

^z Καὶ πῶς ἑλαφρόν, φησί, τὸ φορτίον, ὅταν λέγῃ· ¹³ “εἰάν μή τις μισήσῃ πατέρα καὶ μητέρα” καὶ, “ὃς ^a οὐκ

¹¹ v. 29, 30.¹² 2 Cor. iv. 17.¹³ Luc. xiv. 26, 27, 33.^w γὰρ] τοίνυν E.^x σοι om. A. Ep.^y ποιεῖ] πείθει Edd.

^z ΗΘΙΚΟΝ. “Ὅτι ὁ τῆς δικαιοσύνης ζυγὸς ἑλαφρὸς ἐστί, καὶ εἰς σωτηρίαν ἀπάγων· ὁ δὲ τῆς κακίας, πρὸς τῷ βαρὺς εἶναι, καὶ ἀπωλείας πρόξενός ἐστιν. A. ^a οὐκ αἶρει] οὐ λαμβάνει Edd.

αἶρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.” καὶ, “ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς ὑπάρ-
E χουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.” ὅταν κελεύῃ καὶ αὐτὴν ^b ἐκδιδόναι τὴν ψυχὴν; Διδασκέτω σε Παῦλος λέγων·
¹⁴ “τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις; ἢ στενοχωρία; ἢ διωγμός; ἢ λιμός; ἢ γυμνότης; ἢ κίνδυνος; ἢ μάχαιρα;” καὶ ὅτι “οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.” Διδασκέτωσάν σε οἱ ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων μετὰ μυρίας μάστιγας ὑποστρέφοντες, καὶ ¹⁵ “χαίροντες ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι.”
429 Εἰ δὲ ἔτι δέδοικας καὶ φρίττεις, τὸν ζυγὸν καὶ τὸ φορτίον ἀκούων, οὐ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος ὁ φόβος, ἀλλὰ τῆς σῆς ῥαθυμίας· ὡς εἰν ἡς παρεσκευασμένος καὶ προθυμίαν ἔχων, πάντα σοι ῥάδια ἔσται καὶ κοῦφα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς δεικνὺς ὅτι δεῖ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς πονεῖν, ^d οὐ τὰ χρηστὰ μόνον εἶπε, καὶ ἐσίγησεν, οὐδὲ τὰ φορτικά μόνον, ἀλλ’ ἐκάτερα τέθεικε. Καὶ ^e γὰρ ζυγὸν εἶπε, καὶ χρηστὸν ἐκάλεσε· καὶ φορτίον ὠνόμασε, καὶ ἐλαφρὸν προσέθηκεν· ἵνα μήτε ὡς ἐπίπονα φύγῃς, μήτε ὡς σφόδρα εὐκόλων ^f καταφρονήσῃς. Εἰ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα δύσκολον ἢ
B ἀρετὴ εἶναι σοι δοκεῖ, ἐνόησον ὅτι δυσκολώτερον ἢ κακία· ὅπερ οὖν καὶ ^g αὐτὸ αἰνιττόμενος, οὐ πρότερον εἶπε, “λάβετε τὸν ζυγὸν μου,” ἀλλὰ πρῶτον, “δεῦτε οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι,” δεικνὺς ὅτι ^h καὶ ἡ ἁμαρτία κόπον ἔχει, καὶ φορτίον βαρὺ καὶ δυσβάστακτον. Οὐδὲ γὰρ, κοπιῶντες, εἶπε μόνον, ἀλλὰ καὶ, πεφορτισμένοι. ^k Τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε, τὴν φύσιν αὐτῆς ὑπογράφων· ¹⁶ “ὥσεί φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ’ ἐμέ.” Καὶ ὁ Ζαχαρίας δὲ ὑπογράφων αὐτὴν, ¹⁷ μολίβδου τάλαντον αὐτὴν εἶναι φησι. Καὶ τοῦτο καὶ ἡ πείρα αὐτὴ δέικνυσιν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω βαρεῖ

¹⁴ Rom. viii. 35, 18.¹⁵ Act. v. 41.¹⁶ Psal. xxxvii. 5.¹⁷ Zach. v. 7.

^b ἐκδιδόναι] Sic codd. et Verss. ἀποστρέφεισθαι Edd. ^c τοῦ Χριστοῦ om. F. Arm. Vid. adnot. ^d οὐ... οὐδὲ] οὔτε... οὔτε D. E. οὐ... οὔτε C. ^e γὰρ om. A. F. ^f Sic codd. et Euth. καταφρονῆς Edd. ^g αὐτὸς F. Ge. ^h καὶ om. E. Idem post φορτίον addit ἔστι, ut vulgo legitur. Nobis favent Ge. Euth. ⁱ Καὶ τοῦτο καὶ C. F.

ψυχὴν, ^k [οὐδὲν οὕτω πηροῖ διάνοιαν] καὶ ¹ πιέζει κάτω, ὡς
 ἀμαρτίας συνειδός· οὐδὲν οὕτω πτεροῖ καὶ μετέωρον ποιεῖ, C
 ὡς δικαιοσύνης κτῆσις καὶ ἀρετῆς. Σκόπει δέ. Τί φορτι-
 κώτερον, εἰπέ μοι, τοῦ μηδὲν κεκτῆσθαι; τοῦ στρέψαι τὴν
 σιαγόνα, καὶ τυπτόμενον μὴ ἀντιτύπτειν; τοῦ ἀποθανεῖν
 βιαίῳ θανάτῳ; Ἄλλ' ὅμως εἰς φιλοσοφῶμεν, ταῦτα πάντα
 κοῦφα καὶ ῥάδια καὶ ἡδονῆς ποιητικά. Ἀλλὰ μὴ θορυβη-
 θῇτε, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσωμεν με-
 ταχειρίσαντες· καὶ, εἰ βούλεσθε, τὸ πρῶτον ^m τὸ καὶ πολλοῖς
 ἐπίπονον εἶναι δοκοῦν. Πότερον οὖν, εἰπέ μοι, βαρὺ καὶ
 ἐπαχθές, τὸ ⁿ μίαν γαστέρα μεριμνᾶν, ἢ τὸ μυρίων φρον-
 τίζειν; τὸ ἐν περιβεβλησθαι ἱμάτιον καὶ μηδὲν πλέον ἐπι- D
 ζητεῖν, ἢ τὸ πολλά ἔνδον ἔχοντα καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ
 νύκτα κόπτεσθαι, δεδοικότα, τρέμοντα ὑπὲρ ^o τῆς φυλακῆς,
 ἀλγοῦντα καὶ ἀγχόμενον ὑπὲρ τῆς ζημίας, μὴ σητόβρωτον
 (261) γένηται, μὴ οἰκέτης ἀφελόμενος ἀπέλθῃ; Πλὴν ἀλλ' ὅσα
 ἂν εἴπω, οὐδὲν παραστήσει τοιοῦτον ὁ λόγος, ^p οἷον ἢ τῶν
 πραγμάτων πείρα. Διὸ ἐβουλόμην τινὰ τῶν εἰς ἐκείνην
 φθασάντων τὴν κορυφὴν τῆς φιλοσοφίας ἡμῖν παρεῖναι, καὶ
 τότε σαφῶς ἂν εἶδες τοῦ πράγματος τὴν ἡδονήν· ^q καὶ ὡς
 οὐκ ἂν τις ἂν ἐδέξατο ἐκείνων τῶν ἐρώντων ἀκτημοσύνης,
 μυρίων παρεχόντων πλουτεῖν. Οὗτοι δὲ ^r κατεδέξαντο ἂν
 ποτε γενέσθαι πένητες, φησὶ, καὶ ῥῖψαι τὰς φροντίδας ἃς E
 ἔχουσι; Καὶ τί τοῦτο; Τῆς γὰρ ἀνοίας αὐτῶν καὶ τοῦ χα-
 λεπτοῦ νοσήματος ^s τοῦτο δεῖγμα, οὐ τοῦ τὸ πρᾶγμα ἡδιστον
 εἶναι. Καὶ τοῦτο καὶ αὐτοὶ μαρτυρῆσαιεν ἂν ἡμῖν, οἱ καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ ταύταις ἀποδυρόμενοι ταῖς φροντίσι, 430
 καὶ τὸν βίον ἀβιώτον εἶναι νομίζοντες. Ἀλλ' οὐκ ἐκείνοι
 οὕτως, ἀλλὰ γελῶσι, σκιρτῶσι, καὶ τῶν τὸ διάδημα περι-
 κειμένων μᾶλλον ἐπὶ τῇ πενίᾳ καλλωπίζονται. Πάλιν τὸ
 στρέψαι τὴν σιαγόνα τοῦ πληῆξαι ἕτερον κουφώτερον τῷ

^k Verba uncis inclusa in meis non leguntur, nec, siquid video,
 in Arm. Vertit tamen Ge. ¹ πιέζει] καθέλκει A. ^m τὸ καὶ] καὶ
 τὸ Edd. τὸ om. E. ⁿ μιᾶς γαστέρος E. περὶ μιᾶς γαστέρος A.
 μυρίων] + [φορτίων] Mor. et sublatis uncis Ben. Natum videtur ex
 φορτίον, quod in margine ad v. πότερον aliquis adscripserat. ^o τῆς]
 καὶ αὐτοῦ E. ^p Sic Edd. codices ὅσον. ^q καὶ ὡς οὐκ ἂν τις ἂν]
 καὶ οὐδεὶς ἂν Edd. ^r ἐδέξαντο Edd. ^s τοῦτο] τὸ A. F. τοῦτο
 δεῖγμα om. D.

προσέχοντι· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀρχὴν ὁ πόλεμος λαμβάνει, ἐνταῦθα δὲ λύσιν· καὶ ἐκείνῳ μὲν καὶ τὴν ἑτέρον πυρὰν ἀνῆψας, τούτῳ δὲ καὶ τὴν σαντοῦ φλόγα ἔσβεσας. Ὅτι δὲ τὸ μὴ καίεσθαι τοῦ καίεσθαι ἥδιον, παντί που δηλὸν ἔστιν. Εἰ δὲ ἐπὶ σωματίων τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ B ψυχῇς. Τί δὲ κουφότερον, ἀγωνίζεσθαι, ἢ στεφανοῦσθαι; πυκτεῦναι, ἢ τὸ βραβεῖον ἔχειν; καὶ κυμάτων ἀνέχεσθαι, ἢ εἰς λιμένα ὑποκαταίρειν; Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀποθανεῖν τοῦ ζῆν βέλτιον. Τοῦτο μὲν γὰρ ἐξάγει τῶν κλυδωνίων καὶ τῶν κινδύνων· ἐκείνο δὲ προστίθησι, καὶ ὑπεύθυνον ποιεῖ μυρρίαις ἐπιβουλαῖς καὶ ἀνάγκαις, δι' ἃς ἀβίωτον εἶναι τὸν βίον ἐνόμισας. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς τοῖς λεγομένοις, ἄκουσον τῶν ἐωρακότων τὰ πρόσωπα τῶν μαρτύρων ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγώνων, πῶς μαστιζόμενοι καὶ ξεόμενοι, περιχαρεῖς ἦσαν καὶ φαιδροί, καὶ τῶν ἐπὶ ῥόδωνιᾳ κατακεκλιμένων ἐπὶ τηγάνων x προκείμενοι μᾶλλον ἔχαιρον καὶ εὐφραίνοντο. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε, μέλλων ἐντεῦθεν ἀπιεῖναι καὶ καταλύειν βιαίῳ C θανάτῳ τὴν ζωὴν· ¹⁸ “χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι.” Εἶδες μεθ' ὅσης ὑπερβολῆς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῆς εὐφροσύνης καλεῖ; Οὕτω μέγα ἀγαθὸν ἤδει τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν οὔσαν· οὕτω ποθεινὸν y τὸν οὕτω φοβερόν θάνατον, καὶ ἐπέραστον καὶ εὐχῆς ἄξιον.

Ἄλλ' ὅτι μὲν ἡδὺς καὶ κούφος ὁ τῆς ἀρετῆς ζυγὸς, καὶ ἐτέρωθεν πολλαχόθεν δηλὸν· λοιπὸν δὲ, εἰ δοκεῖ, καὶ τῆς ἀμαρτίας ἴδωμεν τὰ φορτία. Οὐκοῦν τοὺς πλεονέκτας εἰς μέσον ἀγάγωμεν, τοὺς καπήλους καὶ παλιγκαπήλους τῶν ἀναισχύντων συμβολαίων. Τί οὖν φορτικώτερον τῆς τοιαύτης πραγματείας γένοιτ' ἂν; πόσαι λύπαι, πόσαι φροντίδες, D πόσα z προσκρούσματα, πόσοι κίνδυνοι, πόσαι ἐπιβουλαὶ καὶ πόλεμοι καθ' ἐκάστην ἡμέραν τούτοις φύονται τοῖς κέρδεσι; πόσοι θόρυβοι καὶ ταραχαί; Ὡσπερ γὰρ τὴν θάλατταν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ποτε κυμάτων χωρὶς, οὕτως οὐδὲ τὴν τοιαύ-

¹⁸ Philipp. ii. 17, 18.

* καὶ om. A. E.

y καρτερεῖν A. D. E. F. Vulgatum firmant Interpp.

x Codices κείμενοι.

y τὸν αὐτὸν καὶ φοβ. Edd.

A. F.

z προσκρούματα

την ψυχὴν φροντίδος καὶ ἀθυμίας καὶ φόβου καὶ ταραχῆς ἐκτός, ἀλλὰ τὰ πρότερα καταλαμβάνει τὰ δεύτερα, καὶ πάλιν ἕτερα ἔπεισι, καὶ τούτων οὐδέπω πανομένων ἕτερα κορυφοῦνται. Ἀλλὰ τῶν λοιπόρων βούλει καὶ τῶν ἀκροχόλων τὰς ψυχὰς ἰδεῖν; Καὶ τί τῆς βασάνου ταύτης χεῖρον; τί τῶν τραυμάτων ὧν ἔχουσιν ἔνδον; τί τῆς καμίνου τῆς διηνεκῶς καιομένης, καὶ τῆς φλογὸς τῆς μηδέποτε σβεννυμένης; ^a Ἀλλὰ τῶν φιλοσωμάτων καὶ τῇ παρουσίᾳ προστετηκότων ζωῇ; Καὶ τί ταύτης τῆς δουλείας χαλεπώτερον; Τὸν τοῦ Καὶν βίον ζῶσι, τρόμῳ διηνεκεῖ ^b συνόντες καὶ φόβῳ, καθ' ἕκαστον τῶν τελευτώντων, μᾶλλον τῶν ἐκείνοις προσηκόντων, 431 τὴν οἰκίαν θρηνοῦντες τελευτήν. Τί δὲ τῶν πεφυσιωμένων ταραχωδέστερόν τε καὶ μανικώτερον; “Μάθετε γὰρ, φησὶν, ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶὸς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαισιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.” Ἀπάντων γὰρ ἡ ἀνεξικακία μήτηρ τῶν ἀγαθῶν. Μὴ τοίνυν φοβηθῆς, μηδὲ ἀποπηδήσης τὸν πάντων σε τούτων κουφίζοντα ζυγόν, ἀλλ' ὑπέλθε μετὰ προθυμίας ἀπάσης αὐτόν, καὶ τότε αὐτοῦ εἴσῃ σαφῶς τὴν ἡδονήν. Οὐδὲ γὰρ τρίβει σου τὸν ἀνέχονα, ἀλλ' εὐταξίας ἕνεκεν ἐπικείται μόνῃς, καὶ τοῦ πείσαι βαδίζειν εὐρυθμα, καὶ πρὸς τὴν βασιλικὴν σε ὁδὸν ἀγαγεῖν, Β καὶ τῶν ἐκατέρωθεν ἀπαλλάξαι κρημνῶν, καὶ ποιῆσαι μετ' (262) εὐκολίας τὴν στενὴν βαδίσαι ὁδόν. Ἐπεὶ οὖν τοσαῦτα αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ, τοσαύτη ἡ ἀσφάλεια, τοσαύτη ἡ εὐφροσύνη, πάσῃ ψυχῇ, πάσῃ σπουδῇ τοῦτον ἔλκωμεν τὸν ζυγόν· ἵνα καὶ ἐνταῦθα ἀνάπαισιν εὐρωμεν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^a Ἀλλὰ τί τῶν C. D. F. et pr. A. ἀλλὰ τῇ τῶν corr. A. ^b συν-
ζῶντες Edd. p. p. καὶ καθ' ἕκαστον Edd.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ.

C Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασι διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν, καὶ ἤρξαντο τίλλειν ^aστάχνας καὶ ἐσθίειν.

D Ὁ ΔΕ Λουκᾶς φησιν, ²“ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ.” Τί δέ ἐστιν ^bἐν δευτεροπρώτῳ; Ὅταν διπλῇ ἡ ἀργία ἡ, καὶ τοῦ σαββάτου τοῦ κυρίου, καὶ ἐτέρας ἐορτῆς διαδεχομένης. Σάββατον γὰρ ἐκάστην ἀργίαν καλοῦσι. Καὶ τί δήποτε ἐκείθεν αὐτοὺς ἤγαγεν ὁ πάντα προειδὼς, εἰ μὴ ἐβούλετο λυθῆναι τὸ σάββατον; Ἐβούλετο μὲν, ἀλλ’ οὐχ

E ἀπλῶς· διόπερ οὐδέποτε χωρὶς αἰτίας αὐτὸ λύει, ἀλλὰ διδούς προφάσεις εὐλόγους, ἵνα καὶ τὸν νόμον ἀναπαύσῃ, καὶ ἐκείνους μὴ πλήξῃ. Ἔστι δὲ ὅπου καὶ προηγουμένως αὐτὸ λύει, οὐ μετὰ περιστάσεως· ὥς ὅταν ^cτὸν πηλὸν χρίῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ· ὥς ὅταν λέγῃ ³“ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.” Ποιεῖ δὲ ταῦτα, 432 τούτῳ μὲν δοξάζων τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, ἐκείνῳ δὲ τὴν ἀσθένειαν τῶν Ἰουδαίων παραμυθούμενος. Ὁ δὲ καὶ ἐνταῦθα κατασκευάζει, τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην προβαλλόμενος· καίτοιγε ^dἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων τῶν ὁμολογημένων οὐκ ἂν γένοιτό ποτε ἀπολογία. Οὔτε γὰρ ὁ φονεύων τὸν θυμὸν ἂν σχοίῃ προβαλέσθαι, ^eοὔτε ὁ μοιχεύων τὴν ἐπιθυμίαν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἄλλην οὐδεμίαν αἰτίαν εἰπεῖν· ἐνταῦθα δὲ τὴν πείναν εἰπὼν, παντὸς ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἐγκλήματος. Σὺ δέ μοι θαύμασον τοὺς μαθητάς, τοὺς οὕτω συνεσταλμένους καὶ μηδένα τῶν σωματικῶν ποιουμένους λόγον, ἀλλὰ πάρεργον τιθεμένους τὴν τῆς σαρκὸς τράπεζαν, B καὶ λιμῷ ^fμαχομένους διηνεκεῖ, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφισταμέ-

¹ Cap. XII. v. 1.² Luc. vi. 1.³ Joan. v. 17.

Hom. XXXIX. ^a τοὺς στάχνας A. 1 Mosq. ^b ἐν om. F. ἐν δευτ.] δευτερόπρωτον Edd. ^c τὸν πηλὸν] Sic codd. et Mor. Cf. Hebr. i. 9. τῷ πηλῷ Sav. Ben. ^d ἐπὶ] καὶ ἐπὶ Edd. ^e οὐδὲ A. F. ^f μαχομένους] Sic Ep. Euth. et codd. ἀγχομένους Edd. Versiones nihil definiunt.

vous. Εἰ γὰρ μὴ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς σφόδρα τὸ πεινᾶν, οὐκ ἂν οὐδὲ τοῦτο ἐποίησαν. Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; ⁴“Ἰδόντες, φησὶν, εἶπον αὐτῷ· ἰδοὺ οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν σαββάτῳ.” Ἐνταῦθα μὲν οὐ πάντῃ ⁵σφοδρῶς, (καίτοιγε ἀκόλουθον ἦν τοῦτο) ἀλλ’ ὅμως οὐ σφόδρα παροξύνονται, ἀλλ’ ἐγκαλοῦσιν ἀπλῶς. “Ὅτε δὲ τὴν χεῖρα τὴν ξηρὰν ἐξέτεινε καὶ διώρθωσε, τότε οὕτως ἐξεθηριώθησαν, ὡς καὶ περὶ σφαγῆς αὐτοῦ βουλευέσθαι καὶ ἀναιρέσεως. Ἐνθα μὲν γὰρ οὐδὲν γίνεται μέγα καὶ γενναῖον, ἡσυχάζουσιν· ἔνθα δὲ ὁρῶσί τινας σωζομένους, ἀγριαίνουσι καὶ ταραττονται καὶ πάντων εἰςὶ φορτικώτεροι· οὕτως C ἐχθροὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας εἰσὶ. Πῶς οὖν ἀπολογεῖται περὶ αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς; ⁶“Οὐκ ἀνέγνωτε, φησὶ, τί ἐποίησε Δαυὶδ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅτε ἐπέινασεν, αὐτὸς καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ ^hπάντες; πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξόν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ’ αὐτοῦ, εἰ μὴ μόνοις τοῖς ἱερεῦσιν;” Ὅταν μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ἀπολογῇται, τὸν Δαυὶδ εἰς μέσον παράγει· ὅταν δὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τὸν πατέρα. Καὶ ὅρα πῶς ἐπιπληκτικῶς· “οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαυὶδ;” Καὶ γὰρ πολλή τοῦ προφήτου ἦν ἡ δόξα, ὡς καὶ Πέτρον μετὰ ταῦτα ἀπολογούμενον πρὸς Ἰουδαίους D οὕτως εἰπεῖν· ⁶“ἔξόν εἰπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαυὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη.” Διατί δὲ αὐτὸν οὐχὶ μετὰ τοῦ ἀξιώματος καλεῖ, οὔτε ἐνταῦθα, οὔτε μετὰ ταῦτα; Ἰσως ἐπειδὴ ἐκείθεν τὸ γένος κατῆγεν. Εἰ μὲν οὖν ἰσχυροὶ καὶ ἱεροὶ τινες ἦσαν, ἐπὶ τὸ πάθος ἂν τῆς πείνης τὸν λόγον ἤγαγεν· ἐπειδὴ δὲ μιαιοὶ καὶ ἀπάνθρωποι, καὶ ἱστορίαν αὐτοῖς ἀναγινώσκει. Ὁ δὲ Μάρκος, ⁷“ἐπὶ Ἀβιάθαρ τοῦ ἀρχιερέως,” φησὶν, οὐκ ^kἐναντία λέγων τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι διώνυμος ἦν· καὶ προστίθῃσιν ὅτι ἐκεῖνος ἔδωκεν αὐτῷ· δεικνὺς καὶ ἐντεῦθεν E μετὰ τὴν οὖσαν ἀπολογία, ὅπου γε καὶ ὁ ἱερεὺς ἐπέ-

⁴ v. 2.⁵ v. 3, 4.⁶ Act. ii. 29.⁷ Marc. ii. 26.

⁸ Sic Ep. et codd. σφοδρῶς Edd. ^h πάντες om. A. F. 1 Mosq. Post v. ἐπέινασεν distincti, praeunte C. F. A. Fritzsche ad loc.

ⁱ Sic codd. et Ge. ἐνθυμωμένοι Edd. vercor ut Graece. ^k ἐναντία λέγων] ἀντιλέγων Mor. Ben.

τρεψε· καὶ οὐ μόνον ἐπέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ διηκονήσατο. Μὴ γάρ μοι λέγε, ὅτι προφήτης ἦν ὁ Δαυὶδ· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐξῆν, ἀλλὰ τῶν ἱερέων ἦν τὸ προτέρημα· διὸ καὶ προσέθηκεν, “εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις.” Εἰ γὰρ καὶ μυριάκις ἦν προφήτης, ἀλλ’ οὐχ ἱερεύς· εἰ δὲ καὶ ἐκεῖνος προφήτης, 433 ἀλλ’ οὐχὶ καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ· καὶ γὰρ καὶ ἐκείνοις ἔδωκε. Τί οὖν; φησὶν· ¹ ἴσον Δαυὶδ καὶ οὗτοι; Τί μοι λέγεις ἀξίαν, ὅπου νόμον παράβασις εἶναι δοκεῖ, ^m καὶ φύσεώς ἐστὶν ἀνάγκη; Καὶ γὰρ καὶ ταύτῃ μᾶλλον ⁿ αὐτοὺς ἀπῆλλαξε τῶν ἐγκλημάτων, ὅταν ὁ μεῖζων φαίνεται τὸ αὐτὸ πεποικώς. Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸ ζητούμενον; φησὶν· οὐ γὰρ δὴ σάββατον ἐκεῖνος παρέβη. Τὸ μεῖζόν μοι λέγεις, καὶ ὁ μάλιστα δείκνυσιν τοῦ Χριστοῦ τὴν σοφίαν, ὅτι τὸ σάββατον ἀφείς, ἕτερον ὑπόδειγμα φέρει τοῦ σαββάτου μεῖζον. Οὐδὲ ^o γὰρ ^B ἴσον, παραβῆναι ἡμέραν, καὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἄψασθαι τραπέζης, ἧς μηδεὶν θέμις ἦν. Τὸ μὲν γὰρ σάββατον καὶ ἐλύθη πολλάκις, μᾶλλον δὲ αἰεὶ λύεται, καὶ ἐν τῇ περιτομῇ, καὶ ἐν ἑτέροις πλείοσιν ἔργοις· καὶ ἐν τῇ Ἰερικῶ δὲ τὸ αὐτὸ γενόμενον ἴδοι τις ἅν’ τοῦτο δὲ τότε μόνον ἐγένετο. Ὡστε ἀπὸ τοῦ πλείονος ἡ νίκη. Πῶς οὖν οὐδεὶς ἐνεκάλεσε τῷ Δαυὶδ, καίτοι καὶ τούτου μεῖζον ἐγκλημα ἕτερον ἦν, τὸ τοῦ φόνου τῶν ἱερέων ἐντεῦθεν λαβὼν τὴν ἀρχήν; Ἀλλ’ οὐ τίθησιν αὐτό· πρὸς γὰρ τὸ προκειμένον ἴσταται μόνον.

Εἶτα πάλιν καὶ ἑτέρως αὐτὸ λύει. Ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ τὸν Δαυὶδ παρήγαγε, τῷ ἀξιώματι τοῦ προσώπου καταστέλλων αὐτῶν τὴν ἀπόνοιαν· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς ἐπεστόμισε, ^C καὶ τὴν ἀλαζονείαν καθεῖλε, τότε καὶ τὴν κυριωτέραν ἐπάγει λύσιν. Ποία δὲ ἦν αὕτη; ⁸ “Οὐκ οἶδατε, ὅτι ἐν τῷ ἱερῷ οἱ ἱερεῖς τὸ σάββατον βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοί εἰσιν;” Ἐκεῖ μὲν γὰρ, φησὶν, ἡ περίστασις τὴν λύσιν ἐποίησεν· ἐνταῦθα δὲ καὶ χωρὶς περιστάσεως ἡ λύσις. Ἀλλ’ οὐκ εὐθέως οὕτως ἔλυσεν· ἀλλὰ πρῶτον κατὰ συγγνώμην, εἶτα κατὰ ἔνστασιν. Τὸ γὰρ ἰσχυρότερον ^p ὕστερον ἐπάγειν ἐχρῆν,

⁸ v. 5.

¹ ἴσοι A. E. et corr. D. καὶ ante οὗτοι om. A. E. F. ^m καὶ Edd. quid si Ge. ⁿ αὐτοὶ ἀπαλλάττονται ἐγκλημάτων A. E. Ge. Vulgatum tuetur Arm. ^o γὰρ] + ἦν Edd. ^p ὕστερον om. E. ob homoeotel. Simili casu etiam in Ben. 2da excidit.

καίτοιγε καὶ τὸ πρότερον τὴν οἰκείαν εἶχε δύναμιν. Μὴ γάρ μοι λέγε, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπηλλάχθαι ἐγκλήματος, τὸ καὶ ἕτερον τὸ αὐτὸ ἀμαρτάνοντα εἰς μέσον ἐνεγκεῖν. Ὅταν D γὰρ μὴ ἐγκαλῇται ὁ πεποιηκὼς, νόμος ἀπολογίας γίνεται τὸ τολμηθέν. Πλὴν οὐκ ἠρκέσθη τούτῳ, ἀλλὰ καὶ τὸ κυριώτερον ἐπάγει λέγων, ὅτι οὐδὲ ἀμάρτημά ἐστι τὸ γεγεννημένον· ὅπερ μάλιστα λαμπρᾶς νίκης ἦν, τὸ δεῖξαι τὸν νόμον ἐαντὸν παραλύνοντα, καὶ διπλῇ τοῦτο ποιῶντα, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ τοῦ σαββάτου· μᾶλλον δὲ καὶ τριπλῇ, ^α τῷ καὶ διπλοῦν τὸ ἔργον γενέσθαι, καὶ μετὰ τούτου καὶ ἕτερον, τὸ ὑπὸ τῶν ἱερέων· καὶ τὸ δὴ μείζον, τὸ E ἢ μὴδὲ ἐγκλημα εἶναι· “ἀναίτιοι γὰρ, φησὶν, εἰσίν.” Εἶδες πόσα τέθεικε; τὸν τόπον· ἐν τῷ ἱερῷ γὰρ φησὶ τὸ πρόσωπον· οἱ ἱερεῖς γὰρ· τὸν καιρόν· τὸ σάββατον γὰρ φησὶ τὸ πρᾶγμα αὐτό· βεβηλοῦσι γὰρ· οὐδὲ γὰρ εἶπε, λύουσιν, ἀλλὰ τὸ φορτικώτερον, βεβηλοῦσι· τὸ μὴ μόνον μὴ δίκην δίδοναι, ἀλλὰ καὶ αἰτίας ἀπηλλάχθαι· ἀναίτιοι γὰρ ^ς εἰσι. ^ι Μὴ δὴ νομίσητε τοῦτο ὅμοιον εἶναι, φησὶ, τῷ προτέρῳ. 434 Ἐκεῖνο μὲν γὰρ καὶ ἅπαξ γέγονε, καὶ οὐχ ὑπὸ ἱερέως, καὶ ἀνάγκης ἦν· διὰ τοῦτο καὶ συγγνώμης ἐγένοντο ἄξιοι· τοῦτο δὲ καὶ καθ’ ἕκαστον σάββατον, καὶ ὑπὸ ἱερέων, καὶ ἐν ἱερῷ, καὶ κατὰ νόμον. Διόπερ οὐδὲ κατὰ ^ω συγγνώμην, ἀλλὰ κατὰ νόμον εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι τῶν ἐγκλημάτων. 264) Οὐδὲ γὰρ ἐγκαλῶν ταῦτα εἶπον, φησὶν, οὐδὲ κατὰ συγγνώμην ^χ αὐτοὺς αἰτίας ἀπαλλάττων, ἀλλὰ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον. Καὶ δοκεῖ μὲν ὑπὲρ ἐκείνων ἀπολογεῖσθαι, τούτους δὲ ἐλευθεροῖ τῶν ἐγκλημάτων. Ὅταν γὰρ εἴπῃ· ἀναίτιοί εἰσιν ἐκεῖνοι· πολλῷ μᾶλλον οὗτοι, φησὶν. Ἀλλ’ οὐκ εἰσὶν ἱερεῖς. Ἀλλ’ ἱερέων μείζους. Αὐτὸς γὰρ πάρε- B στιν ἐνταῦθα ὁ τοῦ ἱεροῦ δεσπότης· ἡ ἀλήθεια, οὐχ ὁ τύπος. ^ς Διὸ καὶ ἔλεγε· ⁹ “λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι τοῦ ἱεροῦ μείζον ἐστιν ὧδε.” Ἀλλ’ ὅμως τηλικαῦτα ἀκούσαντες, οὐδὲν εἶπον· ^ς οὐ

⁹ v. 6.

^α τῷ] τὸ A. C. E. p. p. γίνεσθαι E. ^κ μὴδὲ] καὶ μὴ Edd.
^ς εἰσι] φησι C. ^ι Μὴ δὴ] Μὴδὲ A. C. D. F. p. p. φησι deest in Edd.
^ω ἱερέων Edd. ^ω συγγνώμην μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ E. et sic Edd.
^χ αὐτοὺς om. A. αἰτίας om. C. D. F. ^ς Διὸ] Διὰ τοῦτο Edd.
^ς οὐ] οὐδὲ D.

γὰρ ἦν σωτηρία ἀνθρώπου τὸ προκείμενον. Εἶτα ἐπειδὴ βαρὺ τοῖς ἀκούουσιν ἐδόκει εἶναι, ταχέως αὐτὸ συνεκάλυψε, πάλιν ἐπὶ συγγνώμην τὸν λόγον ἄγων, ^a καὶ μετὰ ἐπιπλήξεως καὶ οὕτω λέγων. ¹⁰ “Εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστίν· ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους.” Εἶδες **C** πῶς πάλιν ἐπὶ συγγνώμην ἄγει τὸν λόγον, καὶ πάλιν συγγνώμης ἀνωτέρους ἀποφαίνει; “Οὐ γὰρ ἂν κατεδικάσατε, φησί, τοὺς ἀναιτίους.” Τὸ μὲν πρότερον συνήγαγε τὸ τῶν ^b ἱερέων εἰς τὸ αὐτὸ λέγων, “ἀναίτιοί εἰσι.” τοῦτο δὲ ἀφ’ ἑαυτοῦ τίθησι· μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ νόμου· προφητικὴν γὰρ ἀνέγνω ῥῆσιν.

Εἶτα καὶ ἄλλην αἰτίαν λέγει· ¹¹ “κύριος γὰρ, φησὶν, ἐστὶ τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου,” περὶ ἑαυτοῦ λέγων. Ὁ δὲ Μάρκος καὶ περὶ τῆς κοινῆς φύσεως αὐτὸν τοῦτο εἰρηκέει φησὶν· ἔλεγε γάρ· ¹² “τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον.” **D** Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐκολάζετο ¹³ ὁ τὰ ξύλα συνάγων; “Οτι εἰ ἔμελλον καὶ ἐν ἀρχῇ καταφρονεῖσθαι οἱ νόμοι, σχολῇ γ’ ἂν ὕστερον ἐφυλάχθησαν. Καὶ γὰρ πολλὰ ὠφέλει παρὰ τὴν ἀρχὴν τὸ σάββατον καὶ μεγάλα· οἶον, ἡμέρους ἐποίει πρὸς τοὺς οἰκείους εἶναι καὶ φιλανθρώπους· ἐδίδασκεν αὐτοὺς τοῦ θεοῦ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν δημιουργίαν· ὅπερ φησὶν ὁ ¹⁴ Ἰεζεχιήλ· ἐπαίδευσεν αὐτοὺς κατὰ μικρὸν ἀπέχεσθαι πονηρίας, καὶ τοῖς πνευματικοῖς προσέχειν παρεσκευάζειν. Ἐπειδὴ γὰρ, τὸν νόμον διδούς τὸν τοῦ σαββάτου, εἰ εἶπε, τὰ μὲν ἀγαθὰ πράττετε ἐν τῷ σαββάτῳ, τὰ δὲ κακὰ μὴ ποιεῖτε, οὐκ ἂν ^c ἠνέσχοντο· ἀπάντων ὁμοίως ἀπεῖργε· μηδὲν γὰρ ποιήσητε, **E** φησί· καὶ οὐδὲ οὕτω κατεῖχοντο. Αὐτὸς δὲ καὶ τὸν νόμον διδούς τὸν τοῦ σαββάτου, ^d καὶ οὕτως ἠνίξατο, ὅτι τῶν ποιητῶν αὐτοὺς ἀπέχεσθαι βούλεται μόνον. ¹⁵ “Μηδὲν γὰρ ποιήσητε, φησί, πλὴν ὧν ποιηθήσεται ψυχῇ.” Καὶ ἐν τῷ

¹⁰ v. 7.¹¹ v. 8.¹² Marc. ii. 27.¹³ Num. xv. 32.¹⁴ Ezech. xx. 12.¹⁵ Exod. xii. 16.

^a καὶ om. A. καὶ ante οὕτω om. D. ^b Codices ἀρχιερέων. sacerdotum Ge. Arm. Deinde voculam eis ante τὸ αὐτὸ ex omnibus codd. recepi.

^c Vulgo ἠνέσχετο· ἀλλ’ ἀπάντων. ἠνέσχοντο codd. et Verss. ἀλλ’ om. A. E. F. et deleuit Sav.

^d καὶ om. A. C. D. Praecedentia καὶ τὸν νόμον . . . σαββάτου non habent F. Ge. Mox ψυχῇ dedi e codd. C. D. E. pro vulgato ψυχῇ.

ἱερῷ δὲ πάντα ἐγίνετο, καὶ μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς, καὶ διπλασίονος τῆς ἐργασίας. Οὕτω καὶ δι' αὐτῆς τῆς σκιᾶς τὴν ἀλήθειαν αὐτοῖς παρήνοιγε. Τοσοῦτον οὖν κέρδος, φη- 435 σὶν, ἔλυσεν ὁ Χριστός; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπέτεινε. Καιρὸς γὰρ ἦν διὰ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτοὺς πάντα παιδεύεσθαι, καὶ οὐκ ἔδει δεδέσθαι τὰς χεῖρας τοῦ πονηρίας μὲν ἀπηλλαγμένον, πρὸς δὲ τὰ ἀγαθὰ πάντα ἐπτερωμένον· οὐδὲ ἐντεῦθεν μαθάνειν, ὅτι ὁ θεὸς ἅπαντα ἐποίησεν· οὐδὲ ἐντεῦθεν ἡμέρους εἶναι τοὺς πρὸς αὐτὴν τοῦ θεοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὴν μίμησιν καλουμένους· (¹⁶ “γίνεσθε γὰρ, φησὶν, οἰκτίρμονες ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος.”) οὐδὲ μίαν ἡμέραν ἐορτάζειν τοὺς πάντα τὸν βίον ἐορτὴν ἄγειν κελευομένους· (¹⁷ “ἐορτάζωμεν γὰρ, φησὶ, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν Β ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἄζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας.”) οὐδὲ ^f γὰρ παρὰ κιβωτὸν ἐστάναι καὶ θυσιαστήριον χρυσοῦν τοὺς αὐτὸν τὸν πάντων δεσπότην ἔνοικον ἔχοντας, καὶ διὰ πάντων ὁμιλοῦντας αὐτῷ, καὶ δι' εὐχῆς, καὶ διὰ προσφορᾶς, καὶ διὰ γραφῶν, καὶ δι' ἐλεημοσύνης, καὶ διὰ τοῦ ἔχειν αὐτὸν ἔνδον. Τί τοίνυν σαββάτου χρεία τῷ διαπαντὸς ἐορτάζοντι, τῷ πολιτευομένῳ ἐν οὐρανῷ;

^g Ἐορτάζωμεν τοίνυν διηνεκῶς, καὶ μηδὲν πονηρὸν πράττωμεν· τοῦτο γὰρ ἐορτὴ· ἀλλ' ἐπιτεινέσθω μὲν τὰ πνευματικά, καὶ ^h παραχωρεῖτω τὰ ἐπίγεια, καὶ ἀργῶμεν ἀργίαν πνευματικὴν, τὰς χεῖρας ⁱ πλεονεξίας ἀφιστῶντες, τὸ σῶμα C τῶν περιττῶν καὶ ἀνοήτων ἀπαλλάττοντες καμάτων, καὶ ὧν ἐν Αἰγύπτῳ ὑπέμεινε τότε ὁ τῶν Ἑβραίων δῆμος. Οὐδὲν γὰρ διαφέρομεν οἱ χρυσίον συνάγοντες τῶν τῷ πλητῷ προσδεδεμένων, καὶ τὴν πλίνθον ἐκείνην ἐργαζομένων, καὶ ἄχυρα (265) συλλεγόντων, καὶ μαστιζομένων. Καὶ γὰρ καὶ νῦν ὁ διάβολος ἐπιτάττει πλινθουργεῖν, καθάπερ τότε ὁ Φαραώ. Τί γὰρ ἐστὶν ἄλλο τὸ χρυσίον ἢ πηλός; τί δὲ ἄλλο τὸ ἀργύριον ἢ ἄχυρον; Ὡς ἄχυρα γοῦν ἀνάπτει τῆς ἐπιθυμίας

¹⁶ Luc. vi. 36.¹⁷ 1 Cor. v. 8.

^e ὁ οὐράνιος om. F. Ge. Arm.
δεῖ γὰρ Edd. contra codd. et Ge.

^f γὰρ om. E. F. οὐδὲ γὰρ] οὐ
^g ΗΘΙΚΟΝ. Περὶ τοῦ ἐορτάζειν
ἡμᾶς τῷ κυρίῳ ἀληθινῶς, ἐν τῷ ἀπέχεσθαι πάσης κακίας, καὶ ἐπιτελεῖν τὰς
θείας ἀρετάς. Α.
^h προχωρεῖτω F. προσχωρεῖτω D. προεκχω-
ρεῖτω E. ὑποχωρεῖτω A. Vulgatum C. quod retinui.
ⁱ ἐκ πλε-
ονεξίας et mox ὑπέμεινε Edd.

τὴν φλόγα, ^k ὡς πηλὸς οὕτω ῥυποῖ τὸν ἔχοντα ὁ χρυσός.
D Διὰ τοῦτο ἔπεμψεν ἡμῖν οὐ Μωϋσέα ^l ἐξ ἐρήμου, ἀλλὰ τὸν
υἱὸν ἐξ οὐρανοῦ. Ἄν τοίνυν μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν μείνης
ἐν Αἰγύπτῳ, πείσῃ τὰ τῶν Αἰγυπτίων· ἂν δὲ ἀφείς ἐκείνην
ἀναβῆς μετὰ τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραὴλ, ὅψει τὰ θαύματα
ἅπαντα. Πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἀρκεῖ εἰς σωτηρίαν. Οὐδὲ γὰρ
ἐξ Αἰγύπτου δεῖ μόνον ἀπαλλαγῆναι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπαγ-
γελίαν εἰσελθεῖν. Ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι, καθὼς ὁ ¹⁸ Παῦλός φησι,
καὶ διὰ τῆς ἐρυθρᾶς διῆλθον, καὶ μάννα ἔφαγον, καὶ πόμα
πνευματικὸν ἔπιον, ἀλλ' ὅμως πάντες ἀπώλοντο. Ἰν' οὖν
E μὴ καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ πάθωμεν, μὴ ὀκνῶμεν, μηδὲ ἀναδυνώ-
μεθα· ἀλλ' ὅταν ἀκούσης πονηρῶν καὶ νῦν κατασκοπῶν δια-
βαλλόντων τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν, καὶ λεγόντων
ἅπερ εἶπον τότε ἐκεῖνοι οἱ κατὰσκοποι, μὴ τὸν δῆμον τὸν
πολὺν, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν ^m ζηλώσωμεν, τὸν Χάλεβ τὸν τοῦ
Ἰεφονῆ παιδα· καὶ μὴ πρότερον ἀποστῆς, ἕως ἂν ἐπιλάβῃ
τῆς ἐπαγγελίας, καὶ τῶν οὐρανῶν ἐπιβῇς. Μηδὲ δύσκολον
436 τὴν ὁδοιπορίαν νομίσης εἶναι. ¹⁹ “Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κα-
τηλλάγημεν τῷ θεῷ, πολλῷ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθη-
σόμεθα.” Ἀλλὰ στενὴ καὶ τεθλιμμένη, φησὶν, ἡ ὁδὸς αὕτη.
Ἄλλ' ἢ προτέρα, δι' ἧς ⁿ διῆλθες, οὐ στενὴ καὶ τεθλιμμένη
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄβατος, καὶ θηρίων ἀγρίων γέμουσα. Καὶ
ὥσπερ οὐκ ἦν διὰ τῆς ἐρυθρᾶς διαβῆναι θαλάσσης, εἰ μὴ τὸ
θαῦμα ἐκεῖνο ἐγένετο, οὕτως οὐκ ἦν ἐν τῷ προτέρῳ βίῳ
μείναντας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν, εἰ μὴ τὸ βάπτισμα μέ-
σον ἐφάνη. Εἰ δὲ τὸ ἀδύνατον γέγονε δυνατόν, πολλῷ
μᾶλλον τὸ δύσκολον ἔσται ῥάδιον. Ἄλλ' ἐκεῖνο, φησὶ, χά-
B ριτος ὁ μόνον ἦν. Διὰ γὰρ τοῦτο μάλιστα δίκαιος ἂν εἴης
θαρρεῖν. Εἰ γὰρ ἔνθα χάρις ἦν μόνη, συνήργησεν, ἔνθα καὶ
πόρους ^p ἐπιδείκνυσθε, οὐ πολλῷ μᾶλλον συμπράξει· εἰ ἀρ-
γοῦντα ἔσωσεν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἐργαζομένῳ βοηθήσει·
Ἀνωτέρω μὲν οὖν ἔλεγον, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀδυνάτων καὶ τοῖς
δυσκόλοις ὀφείλεις θαρρεῖν· νυνὶ δὲ ἐκεῖνο ἐρῶ, ὅτι εἰάν νῆ-

¹⁸ 1 Cor. x. 1 sqq.¹⁹ Rom. v. 10.

^k ὡς ὁ πηλός Edd. ^l ἐξ ἐρήμου] Sic F. Ge. Arm. ἐξ Αἰγύπτου
A. ἀπ' Αἰγύπτου E. ἐξ ἐρήμου Αἰγύπτου C. D. ^m ζηλώσον F. Arm.
ⁿ ἦλθες A. F. ^o μόνης Edd. ^p ἐπιδείκνυσαι F. ἐπιδείκνυσθε^{αι} δεῖ
(αι superscripto manu rec.) C.

φωμεν, οὐδὲ δύσκολα ταῦτα ἔσται. Ὅρα γάρ· θάνατος πεπάτηται, διάβολος κατέπεσεν, ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας ἐσβέσθη, τοῦ πνεύματος ἡ χάρις ἐδόθη, ἡ ζωὴ εἰς ὀλίγον συνεστάλη, τὰ φορτικά ἐπιτέμνεται. Καὶ ἵνα μάθῃς ταῦτα C καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν, σκόπει πόσοι ὑπερηκόντισαν τὰ προστάγματα τοῦ Χριστοῦ· σὺ δὲ καὶ τὸ μέτρον αὐτὸ δέδοικας; Ποίαν οὖν ἔξεις ἀπολογίαν, ὅταν ἐτέρων ὑπὲρ τὰ σκάμματα πηδῶντων, ὀκνῇς πρὸς τὰ νενομισμένα αὐτός; Σοὶ μὲν γὰρ παραινοῦμεν ἐλεημοσύνην διδόναι ἀπὸ τῶν ὄντων, ἕτερος δὲ καὶ τὰ ὄντα ἅπαντα ἀπεδύσατο· σὲ σωφρόνως ζῆν ἀξιοῦμεν μετὰ τῆς γυναικὸς, ἕτερος δὲ οὐδὲ ὠμίλησε γάμῳ· καὶ σὲ μὲν παρακαλοῦμεν μὴ βάσκανον εἶναι, ἕτερον δὲ ἔχομεν καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἀγάπης ⁴ἐπιδιδόντα τὴν ἑαυτοῦ· καὶ σὲ μὲν παρακαλοῦμεν συγγνωμονικὸν εἶναι καὶ μὴ βαρὺν τοῖς ἀμαρτάνουσιν, ἄλλος δὲ ραπιζόμενος καὶ τὴν ἐτέραν ἔστρεψε σιαγόνα. Τί οὖν ἐροῦμεν, εἰπέ μοι; τί δὲ D ἀπολογησόμεθα, μηδὲ ταῦτα ποιοῦντες, ἐτέρων τοσοῦτον ὑπερβαινόντων ἡμᾶς; ¹οὐκ ἂν δὲ ὑπερέβησαν, εἰ μὴ πολλὴ τοῦ πράγματος ἦν ἡ εὐκολία. Τίς γὰρ τήκεται, ὁ φθονῶν τοῖς ἐτέρων ἀγαθοῖς, ἢ ὁ συνηδόμενος καὶ χαίρων; τίς ὑποπτεύει πάντα καὶ τρέμει διηνεκῶς, ὁ ²σώφρων, ἢ ὁ μοιχεύων; τίς ἐν ἐλπίσιν εὐφραίνεται χρησταῖς, ὁ ἀρπάζων, ἢ ὁ ἐλεῶν καὶ τῶν ³ἑαυτοῦ μεταδιδούς τῷ δεομένῳ; Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, μὴ ναρκῶμεν πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς δρόμους, E ἀλλὰ μετὰ προθυμίας ἀπάσης ἀποδυσάμενοι πρὸς τὰ καλὰ ταῦτα παλαίσματα, ὀλίγον κάμωμεν χρόνον, ἵνα τοὺς διηνεκεῖς καὶ ἀμαράντους λάβωμεν στεφάνους· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁴ ἐπιδόντα F. διδόντα C. E.
φρονῶν F. ¹ αὐτοῦ Edd.

² οἱ οὐκ ἂν (om. δὲ) F. ³ σω-

ΟΜΙΛΙΑ Μ.

437¹ Καὶ μεταβάς ἐκείθεν, ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν· καὶ (2^a)
 ἰδοὺ ^a ἄνθρωπος τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν.

ΠΑΛΙΝ ἐν σαββάτῳ θεραπεύει, ὑπὲρ τῶν παρὰ τῶν μαθη-
 τῶν γεγεννημένων ἀπολογούμενος. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγ-
 γελισταὶ φασιν, ὅτι ἔστησε τὸν ἄνθρωπον μέσον, καὶ ἡρώ-
 B τησεν αὐτοὺς, εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι. Θέα
 τὴν εὐσπλαγχνίαν ^b τοῦ δεσπότη. Ἔστησεν αὐτὸν μέσον,
 ἵνα τῇ ὄψει αὐτοὺς ἐπικάμψῃ· ἵνα κατακλασθέντες τῇ θεᾷ
 τὴν πονηρίαν ἐκβάλωσι, καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰδεσθέντες, παύ-
 σωνται τῆς θηριωδίας. Ἄλλ' οἱ ἀτίθασσοι καὶ μισάνθρωποι
 μᾶλλον αἰροῦνται τοῦ Χριστοῦ βλάψαι τὴν δόξαν, ἢ τοῦτον
 ἰδεῖν σωζόμενον, ἐκατέρωθεν ἐνδεικνύμενοι τὴν πονηρίαν, καὶ
 τῷ πολεμεῖν τῷ Χριστῷ, καὶ τῷ μετὰ φιλονεικίας τοσαύτης,
 ὥς καὶ ταῖς ἐτέρων εὐεργεσίαις ἐπηρεάζειν. Οἱ μὲν οὖν
 ἄλλοι εὐαγγελισταὶ φασιν, ὅτι αὐτὸς ἡρώτησεν· οὗτος δέ,
 C ὅτι ἡρωτήθη. “Καὶ ἐπρωτήσαν αὐτὸν, φησὶ, λέγοντες,
 εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι θεραπεύειν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐ-
 τοῦ.” Εἰκὸς δὲ ἀμφοτέρα γεγενῆσθαι. Μιαροὶ γὰρ ὄντες,
 καὶ εἰδότες ὅτι ἤξει πάντως ἐπὶ τὴν ἰατρείαν, τῇ πεύσει
 προκαταλαβεῖν αὐτὸν ἔσπευδον, προσδοκῶντες ταύτη ^c κω-
 λυεῖν. Διὸ καὶ ἡρώτων, “εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι θερα-
 πεύσαι” οὐχ ἵνα μάθωσιν, ἀλλ' “ἵνα κατηγορήσωσι.” Καί-
 τοιγε ἤρκει τὸ ἔργον, εἴγε ἐβούλοντο κατηγορεῖν· ἀλλὰ
 καὶ διὰ ῥημάτων ἤθελον λαβὴν εὐρεῖν, ἀφθονίαν ἐαυτοῖς λημ-
 μάτων προπαρασκευάζοντες. Ὁ δὲ φιλόανθρωπος καὶ τοῦτο
 D ποιεῖ, καὶ ἀποκρίνεται, ^d παιδεύων τὴν οἰκείαν ἡμερότητα, καὶ

¹ Cap. XII. v. 9, 10.

HOM. XL. ^a ἄνθρωπος] + ἦν ἐκεῖ Edd. ^b τοῦ δεσπότη om. F.
 Ge. Arm. ^c κωλύσειν F. ^d παιδεύων] ἐμφαίνων E. Sav. ἐπι-
 δεικνύμενος Ep. “Mor. et alii παιδεύων ἡμᾶς ἐπιείκειαν καὶ ἡμερότητα.”
 Montef. qui sic edidit. Pro altera lectione stant Ep. Ge. Arm. et
 octo codices, quos ad h. l. inspexi.

εἰς αὐτοὺς περιτρέπων τὸ πᾶν, καὶ δείκνυσιν αὐτῶν τὴν ἀπανθρωπίαν. Καὶ ἵστησι τὸν ἄνθρωπον μέσον· οὐχὶ δεδοικῶς αὐτοὺς, ἀλλ' ὠφελῆσαι σπεύδων, καὶ εἰς ἔλεον ἐμβαλεῖν. Ὡς δὲ οὐδὲ οὕτως ἐπέκαμψε, τότε ἐλυπήθη, φησί, καὶ ὠργίσθη αὐτοῖς διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ φησι·² “Τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἔξει πρόβατον ἓν, καὶ εἰς ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; Πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου; Ὡστε ἔξεστι τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν.” Ἰνα Ε. γὰρ μὴ ἔχωσιν ἀναισχυρτεῖν, μηδὲ παράβασιν πάλιν ἐγκαλεῖν, συλλογίζεται αὐτοὺς διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου. Σὺ δέ μοι σκοπεῖ, πῶς ποικίλως καὶ καταλλήλως πανταχοῦ τὰς ἀπολογίας ἐπάγει τὰς περὶ τῆς λύσεως τοῦ σαββάτου. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ τυφλοῦ οὐδὲ ἀπολογεῖται αὐτοῖς, ὅτε τὸν πληθὸν ἐποίησε· καίτοι καὶ τότε ἐνεκάλουν, ἀλλ' ἤρκει τῆς δημιουργ- 438 γίας ὁ τρόπος δεῖξαι τοῦ νόμου τὸν δεσπότην. Ἐπὶ δὲ τοῦ παραλύτου, ἡνίκα τὴν κλίνην ἐβάστασε, καὶ ἐνεκάλουν, νῦν μὲν ὡς θεὸς, νῦν δὲ ὡς ἄνθρωπος ἀπολογεῖται· ὡς ἄνθρωπος μὲν, ὅταν λέγῃ,³ “εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος” (καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα ὠφελῇ ὁ ἄνθρωπος), “ἐμοὶ χολᾶτε, ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῇ ἐποίησα;” ὡς δὲ θεὸς, ὅταν λέγῃ·⁴ “ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.” Ὑπὲρ δὲ τῶν μαθητῶν ἐγκαλούμενος ἔλεγεν· “οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαυὶδ, ὅτε ἐπείνασεν, αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγε;” Καὶ τοὺς ἱερεῖς εἰς μέσον παράγει. Καὶ ἐνταῦθα πάλιν,⁵ ὅτι⁵ “ἔξεστιν Β ἐν σαββάτῳ ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι;” “Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει πρόβατον ἓν;” Ἥιδει γὰρ αὐτῶν τὸ φιλοχρήματον, ὅτι τοῦτο μᾶλλον ἦσαν ἢ φιλόανθρωποι. Καίτοι ὁ ἄλλος εὐαγγελιστῆς φησιν, ὅτι καὶ περιεβλέψατο ταῦτα ἐρωτῶν, ὥστε καὶ τῷ ὄμματι αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐγένε- 267) νοντο βελτίους. Καίτοι ἐνταῦθα φθέγγεται μόνον, ἀλλαχοῦ δὲ πολλαχοῦ καὶ χεῖρας ἐπιτιθεῖς θεραπεύει. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν αὐτοὺς τούτων ἐποίει πράιους· ἀλλ' ὁ μὲν ἄνθρωπος

² v. 11, 12.³ Joan. vii. 23.⁴ Joan. v. 17.⁵ Marc. iii. 4.

• παραλυτικοῦ F.
τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν Edd.

f αὐτὸς om. A.

s ὅτι τί ἔξεστιν F. Mox

ἐθεραπεύετο, ἐκεῖνοι δὲ διὰ τῆς ὑγείας τῆς τούτου χείρου
 C ἐγένοντο. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐβούλετο πρὸ ἐκείνου θεραπεῦσαι
 ἐκείνους, καὶ μυρίους ἐκίνησε τρόπους ἰατρείας, καὶ δι' ὧν
 ἔμπροσθεν ἐποίησε, καὶ δι' ὧν εἶπεν· ἐπειδὴ δὲ ἀνίατα λοιπὸν
 ἐνόσουν, ἐπὶ τὸ ἔργον ἐχώρησε. ⁶ “Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ·
 ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου. Καὶ ἐξέτεινε, καὶ ἀποκατεστάθη
 ὑγιής, ὡς ἡ ἄλλη.” Τί οὖν ἐκεῖνοι; Ἐξέρχονται, φησὶ, καὶ
^h συμβουλεύονται, ἵνα ἀνέλωσιν αὐτόν. ⁷ “Οἱ γὰρ Φαρισαῖοι,
 φησὶν, ἐξελθόντες συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν
 ἀπολέσωσιν.” Οὐδὲν ἀδικηθέντες ἀνελεῖν ἐπεχείρουν. Τοσοῦ-
 D τον ἡ βασκανία κακόν. Οὐδὲ γὰρ τοῖς ἀλλοτρίοις μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκείοις αἰεὶ πολεμεῖ. Ὁ δὲ Μάρκος φησὶν, ὅτι
 μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν τοῦτο ἐβουλεύσαντο. Τί οὖν ὁ ἡμερος
 καὶ πρᾶος; Ἀνεχώρησε ταῦτα μαθὼν. ⁸ “Ὁ δὲ Ἰησοῦς γινούς
 τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, ἀνεχώρησε, φησὶν, ἐκεῖθεν.” Πού
 τοίνυν εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι σημεῖα γίνεσθαι ἔδει; Διὰ γὰρ
 τούτων ἔδειξεν, ὅτι ⁱ ἡ ἀγνώμων ψυχὴ οὐδὲ ἐντεῦθεν πείθεται,
 καὶ ἐδήλωσεν ὅτι καὶ τοῖς μαθηταῖς εἰκὴ ἐνεκάλουν. Ἐκεῖνο
 E μέντοι παρατηρεῖν χρὴ, ὅτι μάλιστα πρὸς τὰς τῶν πλησίον
 ἀγριαίνουσιν εὐεργεσίας· καὶ ὅταν ἴδωσί τινα ἢ νοσήματος
 ἢ κακίας ἀπαλλαττόμενον, τότε καὶ ἐγκαλοῦσι καὶ ἐκθηρι-
 οῦνται. Καὶ γὰρ ὅτε τὴν πόρνην σώζειν ἔμελλε, διέβαλλον
 αὐτόν· καὶ ὅτε μετὰ τελωνῶν ἔφαγε· καὶ νῦν πάλιν, ἐπειδὴ
 τὴν χεῖρα ἀποκατασταθεῖσαν εἶδον. Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς
 439 οὐδὲ τῆς πρὸς τοὺς ἀρρώστους κηδεμονίας ἀφίσταται, καὶ
 τὸν ἐκείνων παραμυθεῖται φθόνον. ⁹ “Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ
 ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας· καὶ ἐπετί-
 μησε τοῖς θεραπευθεῖσιν, ἵνα μηδενὶ φανερόν αὐτὸν ποιήσωσιν.”
 Οἱ μὲν ^k γὰρ ὄχλοι πανταχοῦ καὶ θαυμάζουσι καὶ ἀκολου-
 θοῦσιν· ἐκεῖνοι δὲ τῆς πονηρίας οὐκ ἀφίστανται.

Εἶτα ἵνα μὴ θορυβηθῆς ἐπὶ τοῖς γινομένοις, καὶ τῷ πα-
 ραδόξῳ τῆς ἐκείνων μανίας, εἰσάγει καὶ τὸν προφήτην ταῦτα
 προαναφωνοῦντα. Τοσαύτη γὰρ ἦν τῶν προφητῶν ἡ ἀκρί-

⁶ v. 13.⁷ v. 14.⁸ v. 15.⁹ v. 15, 16.

^h βουλευόνται F. Ep. Paulo ante ἀποκατεστάθη A. D. F. ⁱ Sic
 codd. et Verss. ὁ ἀγνώμων ψυχὴ Mor. nescio unde; nam Commelin.
 et Sav. alterum habent. Illum tamen tacite secutus est Montef.
^k γάρ] οὖν E.

βεια, ὡς μηδὲ ταῦτα παραλιπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὁδοὺς αὐ-
 τοῦ καὶ τὰς μεταβάσεις προφητεύειν, καὶ τὴν γνώμην μεθ' B
 ἧς ταῦτα ἐποίει· ἵνα μάθῃς, ὅτι πάντα πνεύματι ἐφθέγγοντο.
 Εἰ γὰρ τὰ ἀνθρώπων ἀπόρρητα ἀμήχανον εἶδέναι, πολλῶ μάλ-
 λον τοῦ Χριστοῦ τὸν σκοπὸν ἀδύνατον ἦν μαθεῖν, μὴ τοῦ
 πνεύματος ἀποκαλύψαντος. Τί οὖν ὁ προφήτης φησίν; ¹ Ἐπή-
 γαγε γοῦν· ¹⁰ “Ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἡσαΐου τοῦ
 προφήτου λέγοντος· ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητός
 μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου. Θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ’
 αὐτὸν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ^m ἀναγγελεῖ. Οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ
 κραυγᾷσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ⁿ ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν
 αὐτοῦ· κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάζει, καὶ λίνον τυφό- C
 μενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νίκος τὴν κρίσιν ^o αὐτοῦ·
 καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσι.” Τὴν πραότητα αὐ-
 τοῦ καὶ τὴν δύναμιν τὴν ^p ἄφατον ἀνυμνεῖ, καὶ θύραν τοῖς
 ἔθνεσιν ἀνοίγνυσι μεγάλην καὶ ^a ἐνεργῇ, καὶ τὰ καταληψό-
 μενα τοὺς Ἰουδαίους προλέγει κακὰ, καὶ δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν
 ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὸν πατέρα. “Ἰδοὺ ^r γὰρ, φησίν, ὁ
 παῖς μου, ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ
 ψυχὴ μου.” Εἰ δὲ ἠρέτισεν, οὐχ ὡς ἐναντιούμενος λύνει τὸν
 νόμον, οὐδὲ ὡς ἐχθρὸς ὢν τοῦ νομοθέτου, ἀλλ’ ὡς ὁμο-
 γνώμων καὶ τὰ αὐτὰ πράττων. Εἵτα τὴν πραότητα αὐτοῦ D
 ἀνακηρύττων, φησίν· “οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγᾷσει.” Αὐτὸς
 μὲν γὰρ ἐβούλετο θεραπεύειν ἐπ’ αὐτῶν· ἐπειδὴ δὲ ἀπε-
 268) κρούοντο, οὐδὲ πρὸς τοῦτο ἀντέτεινε. Καὶ δεικνὺς καὶ τὴν
 αὐτοῦ ἰσχὺν καὶ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν, φησί· “κάλαμον
 συντετριμμένον οὐ κατεάζει.” Καὶ γὰρ ἦν ῥάδιον ἅπαντας
 αὐτοὺς ὥσπερ κάλαμον διακλάσαι· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς κάλαμον,
 ἀλλ’ ἤδη συντριβέντα. “Καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει.”
 Ἐνταῦθα καὶ τὸν ἐκείνων θυμὸν τὸν ἀναπτόμενον παρί-
 στησι, καὶ τὴν ^s τούτου ἰσχὺν ἱκανὴν οὖσαν καταλῦσαι τὸν
 θυμὸν αὐτῶν, καὶ κατασβέσαι μετ’ εὐκολίας ἀπάσης· ὅθεν ἡ

¹⁰ v. 17-21.

¹ ἐπήγαγεν οὖν F. ἐδήλωσεν ἐπαγαγὼν E. et sic ed. Sav. ἐπήγα-
 γεν εἰπὼν Mor. Ben. ^m ἀπαγγελεῖ F. Ep. invitis Mosqq. ⁿ ταῖς
 om. E. 2 Mosqq. ^o αὐτοῦ om. iidem. ^p ἄφατον] + τούτοις E.
^a ἐνεργῇ] ἐπιφανῇ F. ἐναργῇ maluit Boisius, oblitus dictionis Paulinae,
 1 Cor. xvi. 9. ^r γὰρ om. A. F. ^s αὐτοῦ Ep. Mox ὅθεν καὶ ἡ
 πολλῇ F.

Ε πολλή ἐπιείκεια δείκνυνται. Τί οὖν; αἰ ταῦτα ἔσται; καὶ οἴσει
 διὰ τέλους τοιαῦτα ἐπιβουλεύοντας καὶ μαινομένους; "Απαγε"
 ἀλλ' ὅταν τὰ αὐτοῦ ἐπιδείξηται, τότε καὶ ἐκεῖνα ἐργάσεται.
 Τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπών· "ἕως ἂν ἐκβάλλῃ εἰς νῆκος τὴν κρί-
 σιν· καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσι." καθάπερ ^ν καὶ ὁ Παῦ-
 λός φησιν· ¹¹ "ἔτοιμοι ὄντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν, ὅταν
 440 πληρωθῇ ὑμῶν ἡ ὑπακοή." Τί δέ ἐστίν, "ὅταν ἐκβάλλῃ εἰς
 νῆκος τὴν κρίσιν;" "Ὅταν τὰ παρ' αὐτοῦ πάντα πληρώσῃ,
 φησί, τότε ^ω καὶ τὴν ἐκδίκησιν ἐπάξει, καὶ ἐκδίκησιν τελείαν.
 Τότε τὰ δεινὰ πείσονται, ὅταν λαμπρὸν ^χ στή τὸ τρόπαιον,
 καὶ νικήσῃ τὰ παρ' αὐτοῦ δικαιώματα, καὶ μηδὲ ἀναίσχυν-
 τον αὐτοῖς καταλίπῃ ἀντιλογίας πρόφασιν. Οἶδε γὰρ κρίσιν
 τὴν δικαιοσύνην λέγειν. Ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ στήσεται τὰ
 τῆς οἰκονομίας, ἐν τῷ κολασθῆναι τοὺς ἀπιστήσαντας μόνον·
 ἀλλὰ καὶ τὴν ^υ οἰκουμένην ἐπισπάσεται. Διὸ καὶ ἐπήγαγε·
 Β "καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν." Εἴτα ἵνα μάθῃς,
 ὅτι καὶ τοῦτο κατὰ γνώμην ἐστὶ τοῦ πατρὸς, ἐν τῷ προει-
 μίῳ ὁ προφήτης καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἔμπροσθεν ^z ἐνεγγνή-
 σατο, εἰπών· "ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ
 μου." Ὁ γὰρ ἀγαπητὸς εὐδελον ὅτι κατὰ γνώμην τοῦ
^a φιλουμένου καὶ ταῦτα ἐποίει. ¹² "Τότε προσήνεγκαν αὐτῷ
 δαιμονιζόμενον, τυφλὸν καὶ κωφόν, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν,
 ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν." Ὡ
 πονηρία δαίμονος. Ἐκατέραν εἰσοδὸν ἐνέφραξε, δι' ἧς ἔμελλε
 πιστεῦειν ἐκεῖνος, καὶ ὄψιν καὶ ἀκοήν· ἀλλ' ὅμως ^b ἐκατέρας
 C ὁ Χριστὸς ἀνέφξε. ¹³ "Καὶ ἐξίσταντο οἱ ὄχλοι λέγοντες·
 μήτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαυὶδ; Οἱ δὲ Φαρισαῖοι εἶπον·
 οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ
 ἄρχοντι τῶν δαιμονίων." Καίτοι τί μέγα ^c ἐφθέγγαντο;
 Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο ἤνεγκαν· οὕτως, ὑπὲρ ἐφθην εἰπών,

¹¹ 2 Cor. x. 6.¹² v. 22.¹³ v. 23, 24.

^t κρίσιν] + αὐτοῦ F. Deinde καὶ ἐπὶ τῷ ὄν. A. C. D. F. ^v καὶ
 om. Edd. καὶ καθάπερ καὶ E. ^w καὶ om. E. ^x στήσῃ D. Ge.
^y οἰκουμένην] + ἅπασαν A. p. p. καὶ ἐπὶ τῷ ὄν. A. C. D. F. 3 Mosqq.
^z ἐνεγγνήσατο Edd. παρηνίξατο E. ^a φιλοῦντος E. et hoc edide-
 runt Sav. Ben. Alterum una voce tuentur codd. et Ep. καὶ ταῦτα
 ἐποίει] Sic Ep. et codd. praeter D. qui πάντα ποιεῖ (om. καὶ) habet,
 consentientibus Interpp. ταῦτα ποιεῖ (sine καὶ) Sav. Ben. ^b ἐκα-
 τέραν Ep. Sav. ^c Sic Edd. et Ge. ἐφθέγγατο codd. et Arm.

αὲι ταῖς τῶν πλησίον δάκνονται εὐεργεσίαις, καὶ οὐδὲν αὐ-
τοὺς οὕτω λυπεῖ ὥς ἡ τῶν ἀνθρώπων σωτηρία. Καίτοι καὶ
ἀνεχώρησε, καὶ λωφῆσαι ἔδωκε τῷ πάθει· ἀλλὰ πάλιν ἀνή-
πτετο τὸ κακὸν, ἐπεὶδὴ πάλιν εὐεργεσία ἐγένετο· καὶ μᾶλλον
τοῦ δαίμονος ἠγανάκτουν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ἐξίστατο
τοῦ σώματος, καὶ ἀνεχώρει, καὶ ἐδραπέτενε, μηδὲν φθεγ-
γόμενος· οὗτοι δὲ νῦν μὲν ἀνελεῖν ἐπεχείρουν, νῦν δὲ δια-
βάλλειν. Ἐπεὶδὴ γὰρ ἐκεῖνο οὐ προεχώρει, τὴν δόξαν
ἤθελον βλάψαι.

^d Τοιοῦτον ἡ βασκανία, ἧς οὐκ ἂν γένοιτο κακία χειρῶν.
Ὁ μὲν γὰρ μοιχὸς κἂν ἡδονὴν καρποῦται τινα, καὶ ἐν
βραχεῖ χρόνῳ τὴν ἁμαρτίαν ἀπαρτίζει τὴν ἑαυτοῦ· ὁ δὲ
βάσκανος πρὸ τοῦ φθονουμένου ἑαυτὸν κολάζει καὶ τιμωρεῖ-
ται, καὶ οὐδέποτε παύεται τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ἐν τῷ πράτ-
τειν αὐτὴν ἐστι διηνεκῶς. Καθάπερ γὰρ χοῖρος βορβό-
ρῳ, καὶ δαίμονες βλάβῃ τῇ ἡμετέρᾳ· οὕτω καὶ οὗτος τοῖς
τοῦ πλησίον χαίρει κακοῖς· κἂν γένηται τι ἀηδὲς, τότε
ἀναπαύεται καὶ ἀναπνεῖ, τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς οἰκείας Ε
εὐθυμίας ἡγούμενος, καὶ οἰκεῖα κακὰ τὰ τῶν ἄλλων ἀγα-
θὰ· καὶ οὐ σκοπεῖ τί ἂν αὐτῷ γένοιτο· ἡδὺ, ἀλλὰ τί τῷ
πλησίον λυπηρόν. Τούτους οὖν οὐ καταλείβειν καὶ ἀπο-
τυμπανίζειν ἄξιον, ὥς κύνας λυττῶντας, ὥς δαίμονας ἀλά-
στορας, ὥς αὐτὰς τὰς ἐρινυῖς; Καθάπερ γὰρ οἱ κύνθα-
ροι τρέφονται τῇ κόπρῳ, οὕτω καὶ οὗτοι ταῖς ἐτέρων 441
δυσσημερίαις, κοινοὶ τινες ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι τῆς φύσεως
ὄντες. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ^e ἄλογον σφαττόμενον ἐλεοῦσι·
σὺ δὲ ἄνθρωπον ὁρῶν εὐεργετούμενον, ἐκθηριοῦσαι καὶ τρέ-
μεις καὶ ὠχρίᾳς; Καὶ τί ταύτης τῆς μανίας χειρὸν γένοιτ'
ἂν; Διὰ τοι τοῦτο πόρνοι μὲν καὶ τελῶναι εἰς βασιλείαν
(269) ἡδυνήθησαν εἰσελθεῖν· οἱ δὲ βάσκανοι ἔνδον ὄντες, ^f ἐξῆλθον.
¹¹ “Οἱ γὰρ υἱοὶ τῆς βασιλείας, φησὶν, ἐξω βληθήσονται.”
Κάκεῖνοι μὲν τῆς ἐν χερσὶν ἀπαλλαγέντες πονηρίας, ὧν οὐδέ-
ποτε προσεδόκησαν ἐπέτυχον· οὗτοι δὲ καὶ ἂ εἶχον ἀγαθὰ Β
ἀπώλεσαν· καὶ μάλα εἰκότως. Τοῦτο γὰρ διάβολον ἐξ ἀνθρώ-

¹⁴ Matth. viii. 12.

^d ΗΘΙΚΟΝ. Περὶ βασκανίας λόγος πᾶν ὠφέλιμος. Α. Quae
proxime sequuntur exscripsit Auctor Florileg. p. 242. (Tom. XII.
p. 544 E.) ^e καὶ ἄλογον F. Sav. καὶ non legit Flor. ^f ἐξῆλθον]
Sic codd. et Arm. exciderunt Ge. ἐξεβλήθησαν Sav. Ben.

που ποιεῖ· τοῦτο δαίμονα ἄγριον ἀπεργάζεται. Οὕτως ὁ
 πρῶτος φόνος ἐγένετο· οὕτως ἡ φύσις ἠγνοήθη· οὕτως ἡ
 γῆ ἐμολύνθη· οὕτω μετὰ ταῦτα τὸ στόμα ^ε ἀνοίξασα ζῶν-
 τας ὑπεδέξατο καὶ ἀπώλεσε τοὺς περὶ Δαθὰν καὶ Κορέ
 καὶ Ἀβειρῶν, καὶ τὸν δῆμον ἐκείνον ἅπαντα. Ἀλλὰ τὸ μὲν
 κατηγορεῖν βασκανίας εἶποι τις ἂν ῥάδιον εἶναι· δεῖ δὲ
^h σκοπεῖν καὶ ὅπως ἀπαλλαγῇσονται τοῦ νοσήματος. Πῶς
 οὖν ἀπαλλαγσόμεθα τῆς πονηρίας ταύτης; Ἄν ἐννοήσωμεν,
 ὅτι ὥσπερ τῷ πεπορνευκότι οὐ θέμις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκ-
 C κκλησίαν, οὕτως οὐδὲ τῷ βασκαίνοντι· καὶ πολλῶ μᾶλλον
 τούτῳ ἢ ἐκείνῳ. Νῦν μὲν γὰρ καὶ ἀδιάφορον εἶναι δοκεῖ·
 διὸ καὶ ἡμέληται· ἂν δὲ φανερόν γένηται πονηρὸν ὄν, ἀπο-
 στησόμεθα ῥαδίως. Κλαῦσον τοῖνυν καὶ στέναξον· θρήνησον
 καὶ παρακάλεσον τὸν θεόν. Μάθε ὡς περὶ ἁμαρτήματος
 χαλεποῦ ⁱ διακεῖσθαι καὶ μετανοεῖν. Κὰν οὕτω διατεθῆς,
 ταχέως ἀπαλλαγῇς τοῦ νοσήματος. Καὶ τίς ἀγνοεῖ, φη-
 σὶν, ὅτι πονηρὸν ἢ βασκανία; Ἀγνοεῖ μὲν οὐδεὶς· οὐ μὴν
 τὴν αὐτὴν περὶ πορνείας καὶ μοιχείας ἔχουσι δόξαν, καὶ
 περὶ τοῦ πάθους τούτου. Πότε γοῦν ἑαυτοῦ τις κατέγυνω
 D πικρῶς βασκίνας; πότε θεὸν ἠξίωσεν ὑπὲρ τούτου τοῦ νο-
 σήματος, ὥστε γενέσθαι αὐτῷ ἴλεων; Οὐδεὶς οὐδέποτε· ἀλλ'
 εἰ ^k νηστεύσει καὶ πέννῃ δῶ μικρὸν ἀργύριον, κὰν μυριάκις
 βάσκανος ᾗ, οὐδὲν ἡγείται πεποικέναι, δεινὸν, τῷ πάντων
 μιαιωτέρῳ κατεχόμενος πάθει. Πόθεν γοῦν ὁ Κάιν τοιοῦτος
 ἐγένετο; πόθεν ὁ Ἡσαῦ; πόθεν οἱ τοῦ Λάβαν παῖδες; πό-
 θεν οἱ τοῦ Ἰακώβ υἱοί; πόθεν οἱ περὶ Κορέ καὶ Δαθὰν καὶ
 Ἀβειρῶν; πόθεν Μαρία; πόθεν Ἀαρῶν; πόθεν αὐτὸς ὁ διά-
 βολος; Μετὰ τούτων κάκεινο ἐννόει, ὅτι οὐ τὸν φθονούμενον
 ἀδικεῖς, ἀλλὰ κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς. Τί γὰρ τὸν
 E Ἀβελ ἠδίκησεν ὁ Κάιν; ¹ Οὐκ ἐκείνον μὲν ταχύτερον καὶ
 ἄκων εἰς βασιλείαν παρέπεμψεν, ἑαυτὸν δὲ μυρίοις περιέ-

^ε ἀνοίξασα] + ἡ γῆ C. D. F. Non expressit Arm. ^h σκοπεῖν] εἰπεῖν E. Ge. ⁱ διακεῖσθαι σε, καὶ μετανοεῖ Edd. Nihil mutant A. D. E. δεῖ post σε addit C. In altero cod. locus sic legitur: καὶ μάθε ὡς περὶ ἁμαρτήματος πονηροῦ καὶ χαλεποῦ διακεῖσθαι καὶ μετανοεῖν. Ex hac scriptura, recisis superfluis, eam fecimus, quae cum versione Arm. prorsus conspiraret. ^k νηστεύει Edd. et sic pr. E. De soloe-
 cismo dixi in adnot. ad p. 404 E. ¹ Οὐκ ἐκείνον μὲν] Sic F. Ge. Arm. et Flor. p. 245. Ἐκείνον μὲν C. D. Ἐκεῖνον μὲν γὰρ A. E.

πειρε κακοίς. Τί τὸν Ἰακώβ ἐβλάψεν ὁ Ἰσααῦ; οὐχὶ ὁ μὲν ἐπλούτει· καὶ μυρίων ^m ἀπέλανε ἀγαθῶν, αὐτὸς δὲ καὶ τῆς πατρῴας οἰκίας ἐξέπιπτε, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐπλανᾶτο μετὰ τὴν ἐπιβουλὴν ἐκείνην; Τί δὲ οἱ παῖδες ⁿ τούτου τὸν Ἰωσήφ ἐποίησαν ὁ χεῖρω, καὶ ταῦτα μέχρῃς αἵματος ἐλθόντες; ⁴⁴² οὐχὶ οὗτοι μὲν καὶ λιμὸν ὑπέμειναν καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσαν, ἐκεῖνος δὲ βασιλεὺς γέγονε τῆς Αἰγύπτου ἀπάσης; Ὅσῳ γὰρ ἂν φθονῆς, τοσούτῳ ^p γίνῃ μεζόνων πρόξενος ἀγαθῶν τῷ φθονουμένῳ. Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ^a ταῦτα ἐφορῶν· καὶ ὅταν ἴδῃ τὸν οὐδὲν ἀδικοῦντα ἀδικούμενον, αὐτὸν μὲν ἐπαίρει μᾶλλον καὶ ποιεῖ λαμπρὸν ταύτῃ, σὲ δὲ κολάζει. Εἰ γὰρ τοὺς ἐφηδομένους τοῖς ἐχθροῖς οὐκ ἀφήσιν ἀτιμωρητὶ παρελθεῖν, (¹⁵ “μὴ ἐπίχαιρε γὰρ, φησὶν, ἐπὶ πτώματι ἐχθρῶν σου, μὴ ποτε ἴδῃ ὁ θεός, καὶ οὐ μὴ ἀρέσῃ αὐτῷ.”) πολλῶ μᾶλλον τοὺς βασκαίνοντας τοῖς οὐδὲν ἡδικοῦσιν.

Ἐκκόψωμεν τοίνυν τὸ πολυκέφαλον θηρίον. Καὶ γὰρ B πολλὰ τὰ εἶδη τῆς βασκανίας. Εἰ γὰρ ὁ τὸν φιλοῦντα ἀγαπῶν οὐδὲν πλέον ἔχει τοῦ τελώνου, ὁ τὸν οὐδὲν ἀδικοῦντα μισῶν ποῦ στήσεται; πῶς δὲ ἐκφεύζεται τὴν γέενναν, τῶν ἐθνικῶν χείρων γινόμενος; Διὸ καὶ σφόδρα ὀδυνῶμαι, ὅτι οἱ τοὺς ἀγγέλους, μᾶλλον ^r δὲ τῶν ἀγγέλων τὸν δεσπότην μιμεῖσθαι κελευόμενοι, τὸν διάβολον ζηλοῦμεν. Καὶ γὰρ πολλὴ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἡ βασκανία· ^s μᾶλλον δὲ ἐν ἡμῖν ἢ ἐν τοῖς ἀρχομένοις. Διὸ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς διαλεκτέον. Τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, βασκαίνεις τῷ πλησίον; Ὅτι τιμῆς ἀπολαύοντα βλέπεις καὶ χρηστῶν ῥημάτων; Εἴτα οὐκ ἐννοεῖς πόσον φέρουσι κακὸν αἱ τιμαὶ τοῖς μὴ προσέχουσιν; εἰς κενοδοξίαν αἵρουσαι, εἰς τυφον, εἰς ἀπόνοιαν, εἰς ὑπεροψίαν, ῥαθυμότερους ποιοῦσαι· καὶ μετὰ τούτων τῶν κακῶν καὶ μαραίνονται ῥαδίως. Τὸ γὰρ δὴ χαλεπώτατον τοῦτο, ὅτι τὰ μὲν ἐξ ^t αὐτοῦ κακὰ ἀθάνατα μένει· ἡ δὲ ἡδονὴ ὁμοῦ τε ἐφάνη καὶ ἀπέπτη. Διὰ ταῦτα οὖν βασκαί-

¹⁵ Prov. xxiv. 17, 18.

^m Sic E. F. Flor. ceteri ἀπήλανε. ἀπέλανεσεν Edd. ⁿ τούτου; οὐ τὸν A. E. contra Flor. et Verss. ^p χείρονα C. χείρον Flor. ^p γείνη Edd. ^a ταῦτα] πάντα Flor. Ge. ^r δέ] + καὶ Edd. ^s καὶ μᾶλλον ἐξ E. ^t αὐτοῦ] Sic Mor. et codd. αὐτῶν Sav. Ben.

νεις; εἰπέ μοι. Ἄλλ' ἐξουσίαν ἔχει παρὰ τῷ κρατοῦντι
 πολλήν, καὶ ἄγει καὶ φέρει πάντα ὅποι θέλει, καὶ τοὺς (270
 προσκρούοντας λυπεῖ, καὶ τοὺς κολακεύοντας εὐεργετεῖ, καὶ
 D πολλήν ἔχει δύναμιν. ^v Βιωτικῶν ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ
 τῶν τῇ γῇ προσηλωμένων ἀνθρώπων ἐστί. Τὸν γὰρ πνευ-
 ματικὸν οὐδὲν λυπῆσαι δυνήσεται. Τί γὰρ ^w αὐτῷ ἐργάσε-
 ται δεινόν; ἀποχειροτονήσει τῆς ἀξίας; Καὶ τί τοῦτο; Ἄν
 μὲν γὰρ δικαίως, καὶ ὠφελεῖται· οὐδὲν γὰρ οὕτω παροξύνει
 θεόν, ὡς τὸ παρ' ἀξίαν ιερᾶσθαι· ἂν δὲ ἀδίκως, τὸ ἔγκλημα
 πάλιν ἐπ' ἐκείνον, οὐκ ἐπὶ τοῦτον χωρεῖ· ὁ γὰρ ἀδίκως τι
 παθὼν, καὶ γενναίως ἐνεγκὼν, πλείονα ταύτῃ κτᾶται πρὸς
 τὸν θεὸν τὴν παρρῆσίαν. Μὴ τοίνυν τοῦτο σκοπῶμεν, ὅπως
 ὦμεν ἐν δυναστείαις, καὶ ἐν τιμαῖς, καὶ ἐν ἐξουσίαις, ἀλλ'
 E ὅπως ὦμεν ἐν ἀρετῇ καὶ φιλοσοφίᾳ. Ὡς αἱ γε ἐξουσίαι
 πολλὰ τῶν τῷ θεῷ μὴ δοκούντων ποιεῖν πείθουσι, καὶ σφό-
 δρα νεανικῆς δεῖ ψυχῆς, ὥστε τῇ ἐξουσίᾳ εἰς δέον χρήσα-
 σθαι. Ὁ μὲν γὰρ ἀπεστερημένος αὐτῆς, καὶ ἐκὼν καὶ ἄκων
 φιλοσοφεῖ· ὁ δὲ ἀπολαύων αὐτῆς, τοιοῦτόν τι πάσχει, οἷον
 ἂν εἴ τις κόρη συνοικῶν εὐεῖδεῖ καὶ καλῇ, νόμους δέξαιτο
 443 μηδέποτε εἰς αὐτὴν ἰδεῖν ἀκολάστως. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐξου-
 σία. Διὸ πολλοὺς καὶ ἄκοντας εἰς τὸ ὑβρίζειν ἐνέβαλε,
 καὶ θυμὸν ἤγειρε, καὶ χαλινὸν γλώττης ἀφείλε, καὶ θύραν
 ἀνέσπασε στόματος, ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος τὴν ψυχὴν ἀναρ-
 ριπίζουσα, καὶ εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κακῶν βυθὸν καταπον-
 τίζουσα τὸ σκάφος. ^x Τὸν οὖν ἐν τοσοῦτῳ κινδύνῳ θαυμά-
 ζεις, καὶ ζηλωτὸν εἶναι φῆς; καὶ πόσης ταῦτα ἀνοίας;
 Ἐννόησον γοῦν μετὰ τῶν εἰρημένων, πόσους ἐχθροὺς καὶ
 κατηγοροὺς, πόσους δὲ κόλακας οὗτος ἔχει πολιορκούντας
 αὐτόν. Ταῦτ' οὖν, εἰπέ μοι, μακαρισμῶν ἄξια; Καὶ τίς ἂν
 τοῦτο εἴποι; Ἀλλὰ παρὰ τῷ λαῷ, φησὶν, εὐδοκιμεῖ. Καὶ
 B τί τοῦτο; Οὐ γὰρ δὴ ὁ λαός ἐστιν ὁ θεός, ᾧ μέλλει τὰς
 εὐθύνας ὑπέχειν. Ὡστε ὅταν λαὸν εἴπῃς, οὐδὲν ἄλλο λέ-
 γεις, ἢ προβόλους ἐτέρους, καὶ σκοπέλους, καὶ ὑφάλους,
 καὶ σπιλάδας. Τὸ γὰρ εὐδοκιμεῖν ἐν δῆμῳ, ὅσῳ λαμπρό-
 τερον ποιεῖ, τοσοῦτῳ μείζους ἔχει τοὺς κινδύνους, τὰς φρον-

^v Βιωτικῶν] + προσώπων E. + πραγμάτων C. Neutrum agnoscunt
 Interpp. Mox ἀνθρώπων om. A. ^w αὐτόν A. F. et corr. rec. D.

^x Τί οὖν Mor. Ben. cur igitur Ge.

τίδας, τὰς ἀθυμίας. Ἀναπνεῦσαι γὰρ ὁ τοιοῦτος ἢ στήναι οὐ δύναται ὅλως, οὕτω πικρὸν ἔχων δεσπότην. Καὶ τί λέγω στήναι ^γ καὶ ἀναπνεῦσαι; Καὶ μυρία κατορθώματα ἔχει ὁ τοιοῦτος, δυσκόλως εἰς βασιλείαν εἰσέρχεται. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ^z ἐκτραχηλιάζειν εἴωθεν, ὡς ἡ παρὰ τῶν πολλῶν δόξα, δειλοὺς, ἀγεννεῖς, κόλακας, ὑποκριτὰς ποιοῦσα. Τίνος γοῦν ἕνεκεν οἱ Φαρισαῖοι τὸν Χριστὸν ἔλεγον δαιμονο- C νᾶν; οὐκ ἐπειδὴ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἐπεθύμουν δόξης; Πόθεν δὲ οἱ πολλοὶ τὴν ὀρθὴν περὶ αὐτοῦ ἔφερον ψῆφον; Οὐκ ἐπειδὴ τούτῳ οὐ κατέχοντο τῷ νοσήματι; Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτω ποιεῖ παρανόμους καὶ ἀνοήτους, ὡς τὸ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν κεχηνέναι δόξαν· οὐδὲν εὐδοκίμους καὶ ἀδαμαντίνους, ὡς τὸ ταύτης ὑπερορᾶν. Διὸ καὶ σφόδρα νεανικῆς δεῖ ψυχῆς τῷ μέλλοντι πρὸς τοσαύτην ἀντέχειν ῥύμην καὶ βίαν πνεύματος. Καὶ γὰρ ὅταν εὐήμερῇ, πάντων ἑαυτὸν προτίθῃσι· καὶ ὅταν τάναντία ὑπομείνῃ, κατορύξαι ἑαυτὸν βούλεται· καὶ τοῦτο αὐτῷ καὶ γέεννα καὶ βασιλεία, D ὅταν ὑποβρύχιος ὑπὸ τοῦ πάθους γένηται τούτου. Ταῦτα οὖν φθόνων ἄξια, ^a εἰπέ μοι; ἀλλ' οὐχὶ θρήνων καὶ δακρύων; Παντί που δῆλον. Σὺ δὲ ταῦτόν ποιεῖς φθονῶν τῷ οὕτως εὐδοκιμοῦντι, ὥσπερ ἂν εἴ τις δεδεμένον ἰδὼν καὶ μεμαστιγμένον καὶ ὑπὸ μυρίων ἐλκόμενον θηρίων, ἐβάσκαiven αὐτῷ τῶν τραυμάτων καὶ μαστίγων. Καὶ γὰρ ὅσους ἂν ἀνθρώπους ὁ δῆμος ἔχει, τοσοῦτους καὶ οὗτος δεσμούς, τοσοῦτους δεσπότας· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ διά- E φορον τούτων ἕκαστος γνώμην ἔχει, καὶ τὰ ἐπιόντα περὶ τοῦ δουλεύοντος αὐτοῖς ψηφίζονται πάντες, οὐδὲν βασανίζοντες, ἀλλ' ἅπερ ἂν τῷ δεῖνι δόξῃ καὶ τῷ δεῖνι, ταῦτα καὶ αὐτοὶ κυροῦντες. Ποίων οὖν ταῦτα κυμάτων, ποίου κλύδωνος οὐ χαλεπώτερα; Καὶ γὰρ καὶ φυσᾶται ἄθρόον ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ὁ τοιοῦτος, καὶ βαπτίζεται πάλιν εὐκόλως, ἐν ἀνωμαλία ^b μὲν αἰεὶ, ἐν ἡσυχίᾳ δὲ οὐδέποτε ὢν. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ θεάτρου καὶ τῶν ἐν τῷ λέγειν ἀγώνων, ἐν ἀγω- 444 νία καὶ τρόμῳ κατέχεται· μετὰ δὲ τὸ θέατρον, ἢ ἀποτέθηκεν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας, ἢ χαίρει πάλιν ἀμέτρως· ὅπερ λύπης ἐστὶ χαλεπώτερον. Ὅτι γὰρ ἡδονὴ λύπης οὐκ ἔλαττον

^γ καὶ] ἢ C. D. E. ^z ἐκτραχηλιάζειν F. ^a εἰπέ μοι] εἴποιμι A. C. D. ^b μὲν] + ὢν A. C. D. μὲν] δὲ F.

ἐστὶ κακὸν, δῆλον ἀφ' ὧν τὴν ψυχὴν διατίθησι· καὶ γὰρ καὶ κούφην ποιεῖ καὶ μετέωρον καὶ ἀνεπτερωμένην. Καὶ (27) τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν προτέρων ἀνδρῶν ἐστὶν ἰδεῖν. Πότε ἔγωγὺν καλὸς ἦν ὁ Δαυΐδ; ὅτε ἔχαιρεν, ἢ ὅτε ἐν στενοχωρίᾳ ἦν; Πότε τῶν Ἰουδαίων ὁ δῆμος; ὅτε ἔστενον καὶ τὸν θεὸν ἐκάλουν, ἢ ὅτε ἔχαιρον ἐπὶ τῆς ἐρήμου, καὶ τὸν μόσχον προσεκύνουν; Διὸ καὶ ὁ Σολομῶν, ὁ μάλιστα πάντων εἰδὼς τί ποτέ ἐστιν ἡδονή, φησὶν¹⁶ “ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς οἶκον γέλωτος.”^d Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς μὲν μακαρίζει λέγων, “μακάριοι οἱ πενθούντες” τοὺς δὲ ταλανίζει¹⁷ “οὐαὶ γὰρ ὑμῖν, οἱ ἔγελῶντες, ὅτι κλαύσετε.” Καὶ μάλα εἰκότως. Ἐν μὲν γὰρ τρυφῇ χαυνοτέρα ἐστὶν ἡ ψυχὴ καὶ μαλακωτέρα· ἐν δὲ πένθει συνέσταλται καὶ σωφρονεῖ, καὶ τοῦ τῶν παθῶν ἔσμου παντὸς ἀπήλλακται, καὶ ὑψηλοτέρα γίνεται καὶ ἰσχυροτέρα. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα εἰδότες, φεύγωμεν τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἡδονήν, ἵνα τῆς ὄντως δόξης καὶ μενούσης αἰεὶ τύχωμεν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, C χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹⁶ Eccle. vii. 3.¹⁷ Luc. vi. 25.

^e γοῦν] οὖν Edd. καλὸς] καλῶς D. ^d Διὸ om. E. ^e γε-
 λῶντες] + οὖν F. ^f ἔσμου] Sic F. congerie Ge. ceteri cum Arm.
 δεσμου. Correxite e codd. Montef. Legitur ὁ τῶν παθῶν ἔσμος Tom. x.
 p. 395 D.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ.

¹ Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς·
 πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ^a ἑαυτῆς, ἐρημωθήσεται·
 καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, οὐ
 σταθήσεται. Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει,
 ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία τοῦ
 αὐτοῦ;

ΚΑΙ ἤδη τοῦτο κατηγορήσαν, ὅτι ἐν τῷ Βεελζεβούλ
 ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. Ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ ἐπετίμησε, δι-
 δούς αὐτοῖς ἀπὸ τε τῶν πλειόνων σημείων γινῶναι αὐτοῦ
 τὴν δύναμιν, ἀπὸ τε τῆς διδασκαλίας μαθεῖν αὐτοῦ τὴν με-
 γαλωσύνην. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέμενον τὰ αὐτὰ λέγοντες, καὶ
^b ἐπιτιμᾷ λοιπόν· ^c πρῶτῳ μὲν τούτῳ τὴν θεότητα ἐνδεικνύ-
 μενος τὴν αὐτοῦ, τῷ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν εἰς μέσον ἐξάγειν·
 δευτέρῳ δὲ, αὐτῷ τῷ μετ' εὐκολίας τοὺς δαίμονας ἐκβάλλειν. Ε
 Καίτοι καὶ ἡ κατηγορία σφόδρα ἀναίσχυντος ἦν. Ὅπερ
 γὰρ ἔφη, ὁ φθόνος οὐ ζητεῖ τί εἶπῃ, ἀλλ' ἵνα εἶπῃ μόνον.
 Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτω κατεφρόνησεν αὐτῶν ὁ Χριστὸς, ἀλλ'
 ἀπολογεῖται μετὰ τῆς αὐτῷ προσηκούσης ἐπιεικείας, παι-
 δεύων ἡμᾶς πράους εἶναι τοῖς ἐχθροῖς· καὶ τοιαῦτα λέγωσιν, 445
 ἃ μήτε ^d ἑαυτοῖς σύνισμεν ἡμεῖς, μήτε τὸν τυχόντα ἔχει
 λόγον, ^e μὴ θορυβεῖσθαι, μηδὲ ταραττεσθαι, ἀλλὰ μετὰ
 μακροθυμίας ἀπάσης παρέχειν αὐτοῖς εὐθύνας. Ὁ δὲ μά-
 λιστα καὶ τότε ἐποίει, δεῖγμα μέγιστον παρεχόμενος τοῦ
 ψευδῆ εἶναι τὰ παρ' αὐτῶν εἰρημένα. Οὐδὲ γὰρ δαιμονῶν-
 τος ἦν τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι ἐπιεικειαν· οὐ δαιμονῶντος
 τὸ τὰ ἀπόρρητα εἰδέναι. Καὶ γὰρ καὶ διὰ τὸ σφόδρα

¹ Cap. XII. v. 25, 26.

HOM. XLI. ^a ἑαυτὴν F. ἑαυτήν hic et p. p. 5 Mosq. Mox καὶ
 ante πᾶσα deest in Edd. ^b Sic Ep. Euth. ἐπετίμα A. F. ^c πρῶ-
 τῳ] πρῶτον D. F. καὶ πρῶτον A. Mox ἐξαγαγεῖν Edd. ^d αὐτοῖς
 A. et pr. E. αὐτοὶ corr. E. et codex quidam ap. Sav. ^e μηδὲ E.

ἀναίσχυντον εἶναι τὴν τοιαύτην ^f ὑπόνοιαν, καὶ διὰ τὸν παρὰ τῶν πολλῶν φόβον, οὐδὲ ἐτόλμων δημοσιεύειν τὰ ἐγκλή-
 B ματα ταῦτα, ἀλλ' ἐν διανοίᾳ ἔστρεφον. Αὐτὸς δὲ δεικνὺς αὐτοῖς, ὅτι κακέινα οἶδε, τὴν μὲν κατηγορίαν οὐ τίθησιν, οὐδὲ ἐκπομπεύει αὐτῶν τὴν πονηρίαν· τὴν δὲ λύσιν ἐπάγει, τῷ συνειδότητι τῶν εἰρηκότων καταλιμπάνων τὸν ἔλεγχον. Ἐν γὰρ αὐτῷ περισπούδαστον ἦν μόνον, ὠφελῆσαι τοὺς ἁμαρτάνοντας, οὐκ ἐκπομπεύσαι. Καίτοιγε, ^g εἶγε ἐβούλετο μακρὸν ἀποτεῖναι λόγον, καὶ καταγελάστους ποιῆσαι, καὶ μετὰ τούτων καὶ δίκην αὐτοὺς ἀπαιτῆσαι τὴν ἐσχάτην, οὐδὲν τὸ κωλύον ἦν· ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάντα παρεῖς, εἰς ἐν ἔβλεπε μόνον, τὸ μὴ φιλονεικοτέρους ἐργάσασθαι, ἀλλ' ἐπιεικεστέρους, καὶ ταύτη πρὸς διόρθωσιν ἐπιτηδειοτέρους ποιῆ-
 C σαι. Πῶς οὖν αὐτοῖς ἀπολογεῖται; Οὐδὲν ἀπὸ τῶν γραφῶν φησιν, (οὐδὲ γὰρ προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ παρερμηνεύειν ἔμελλον·) ἀλλ' ἀπὸ τῶν κοινῇ ^h συμβαινόντων. “Πᾶσα γὰρ βασιλεία, φησὶν, ἐφ' ἑαυτὴν μερισθεῖσα, οὐ σταθήσεται· καὶ πόλις καὶ οἰκία ἂν σχισθῇ, ταχέως διαλύεται.” Οὐ γὰρ (272) οὕτως οἱ ἔξωθεν πόλεμοι ὡς οἱ ἐμφύλιοι διαφθείρουσι. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐν σώμασι γίνεται· τοῦτο καὶ ἐν ἅπασιν πράγμασιν· ἀλλὰ τέως ἀπὸ τῶν γνωριμωτέρων τὰ ὑποδείγματα ἄγει. Καίτοι τί βασιλείας ἐπὶ τῆς γῆς δυνατώτερον; Οὐδέν· ἀλλ' ὅμως ἀπόλλυται στασιάζουσα. Εἰ δὲ ἐκεῖ τὸν
 D ὄγκον ⁱ αἰτιάται τῶν πραγμάτων, ὡς ἐαυτῷ συνῥήγνυμενον, τί ἂν εἴποις περὶ πόλεως; τί δὲ περὶ οἰκίας; Κἂν γὰρ μικρόν τι, κἂν μέγα ἦ, πρὸς ἑαυτὸ στασιάζον ἀπόλλυται. Εἰ τοίνυν ἐγὼ δαίμονα ἔχων, δι' ἐκείνου ἐκβάλλω τοὺς δαίμονας, στάσις καὶ μάχη μεταξὺ δαιμόνων ἐστὶ, καὶ κατ' ἀλλήλων ἴστανται. Εἰ ^k δὲ κατ' ἀλλήλων ἴστανται, ἀπόλωλεν αὐτῶν ἡ ἰσχὺς καὶ διέφθαρται. “Εἰ γὰρ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει,” (καὶ οὐκ εἶπε, τοὺς δαίμονας, δεικνὺς πολλὴν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίαν οὔσαν) “ἐφ' ἑαυτὸν οὖν ἐμερίσθη,” φησὶν. Εἰ δὲ ἐμερίσθη, ἀσθε-
 E νέστερος γέγονε, καὶ ἀπόλωλεν· εἰ δὲ ἀπόλωλε, πῶς δύναται

^f ἐπίνοιαν F. *excogitatio* Ge. ^g εἶγε] εἰ E. ^h συμφερόντων C. et cod. Sav. *Vulgatum* firmant Ep. Euth. et Verss. ⁱ αἰτιάται] + τις Edd. *Mox pro vulgato* εἶποι, εἴποις dedi e codd. et Arm. *Solus* F. εἴπης habet. *Vid. adnot.* ^k δὲ] + καὶ C. *Verba* εἰ δὲ κατ' ἀλλήλων ἴστανται *desunt in A. E.*

ἕτερον ἐκβάλλειν; Εἶδες πόσος τῆς κατηγορίας ὁ γέλως; πόση ἡ ἄνοια; πόση ἡ μάχη; Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τῶν αὐτῶν λέγειν μὲν, ὅτι ἐστήκε, καὶ ὅτι ἐκβάλλει τοὺς δαίμονας· λέγειν δὲ, ὅτι διὰ τοῦτο ἐστήκε, δι' ὃ εἰκὸς ἦν αὐτὸν καταλελύσθαι.

Καὶ πρώτη μὲν αὕτη ἡ λύσις· δευτέρα δὲ μετ' ἐκείνην, ἡ περὶ τῶν μαθητῶν. Οὐδὲ γὰρ ἐνὶ μόνον αἰὲ τρόπῳ, ἀλλὰ καὶ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ καταλύει τὰς ἀντιθέσεις αὐ- 446 τῶν, ἐκ περιουσίας ἐπιστομίσαι βουλούμενος αὐτῶν τὴν ἀναίσχυντίαν. Ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ σαββάτου ^m πεποίηκε, τὸν Δαυὶδ φέρων εἰς μέσον, τοὺς ἱερέας, τὴν μαρτυρίαν τὴν λέγουσαν, “ἐλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν,” τὴν αἰτίαν τοῦ σαββάτου δι' ἣν γέγονε· “διὰ γὰρ τὸν ἄνθρωπον, φησί, τὸ σάββατον.” Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Μετὰ γὰρ τὴν προτέραν ἐπὶ δευτέραν ἔρχεται λύσιν τῆς προτέρας σαφεστέραν. ² “Εἰ γὰρ ἐγώ, φησὶν, ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;” Ὅρα κἀνταῦθα τὴν ἐπιείκειαν. Οὐ γὰρ εἶπεν, οἱ μαθηταί μου, οὐδὲ, οἱ Β ἀπόστολοι· ἀλλ', “οἱ υἱοὶ ὑμῶν,” ἵν' εἰ μὲν βουλευθεῖεν ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν ⁿ αὐτὴν ἐκείνοις εὐγένειαν, πολλὴν ἐντεῦθεν λάβωσι τὴν ἀφορμὴν· εἰ δὲ ἀγνωμονοῖεν καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοιεν, μηδὲ ἀναίσχυντον λοιπὸν πρόφασιν ἔχωσιν εἰπεῖν. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οἱ ἀπόστολοι ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; Καὶ γὰρ ἦσαν ἐκβάλλοντες ἤδη, διὰ τὸ λαβεῖν ἐξουσίαν παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐνεκάλουν οὗτοι· οὐ γὰρ πράγμασιν, ἀλλὰ προσώπῳ μόνον ἐμάχοντο. Θέλων τοίνυν δεῖξαι, ὅτι φθόνου ἦν τοῦ πρὸς αὐτὸν τὰ εἰρημένα C μόνον, ἄγει τοὺς ἀποστόλους εἰς μέσον. Εἰ γὰρ ἐγώ οὕτως ἐκβάλλω, πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖνοι οἱ παρ' ἐμοῦ τὴν ἐξουσίαν λαβόντες. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τοιοῦτον εἰρήκατε αὐτοῖς. Πῶς οὖν ἐμοὶ τῷ κακείοις αἰτίῳ τῶν γινομένων ταῦτα ἐγκαλεῖτε, ἐκείνους ἀπολύοντες τῶν ἐγκλημάτων; Οὐ μὴν τοῦτο ὑμᾶς ἐλευθερώσει τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ καταδικάσει μερίζονς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν· “αὐτοὶ κριταὶ ὑμῶν ἔσονται.”

² v. 27.

¹ τῶν αὐτῶν] τὸν αὐτὸν E. ^m ἐποίησε C. E. ⁿ αὐτὴν ἐκείνοις] Sic Ep. Ge. idque ediderunt Sav. Ben. αὐτὴν om. F. ceteri cum Mor. ἐκείνην αὐτοῖς.

“Ὅταν γὰρ ἐξ ὑμῶν ὄντες, καὶ ταῦτα μεμελετηκότες, καὶ πείθωνται ὁμοί καὶ ὑπακούωσιν, εὐδὴλον ὅτι καὶ κατακρινούσι τοὺς τὰ ἐναντία καὶ ποιοῦντας καὶ λέγοντας. ³ “Εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ’ ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.” Τί ἐστίν, “ἡ βασιλεία;” Ἡ παρουσία ἡ ἐμή. “Ὅρα πῶς πάλιν αὐτοὺς ἐφέλκεται καὶ θεραπεύει, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γνῶσιν ἐπισπᾶται, καὶ δείκνυσιν ὅτι τοῖς οἰκέοις πολεμοῦσιν ἀγαθοῖς, καὶ φιλονεκoῦσι κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. Δέον γὰρ χαίρειν, φησί, καὶ σκιρτᾶν, ὅτι τὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ^p παραγέγονε δωρούμενος τὰ πάλαι παρὰ τῶν προφητῶν ἀδόμενα, καὶ τῆς εὐπραγίας ὑμῶν ἐφέστηκεν ὁ καιρὸς· ὑμεῖς δὲ τούναντίον ποιεῖτε, οὐ μόνον οὐ δεχόμενοι τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ ^E καὶ διαβάλλοντες, καὶ συντιθέντες οὐκ οὔσας αἰτίας. Ὁ μὲν ^q οὖν Ματθαῖός φησιν· “εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω” ὁ δὲ Λουκᾶς, ⁴ “εἰ δὲ ἐγὼ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια,” δεικνὺς ὅτι μεγίστης δυνάμεως ἔργον ἐστὶ τὸ δαίμονας ἐκβάλλειν, καὶ οὐ τῆς τυχοῦσης χάριτος. Καὶ (273) βούλεται μὲν ἀπὸ τούτων συλλογίσασθαι καὶ εἰπεῖν, ὅτι εἰ δὲ τοῦτό ἐστιν, ἄρα ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ παραγέγονεν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ λέγει· συνεσκιασμένως δὲ, καὶ ὡς ἐκείνοις ἀνεπαχθὲς ἦν, αἰνίττεται αὐτὸ λέγων· “ἄρα ἔφθασεν ⁴⁴⁷ ἐφ’ ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.” Εἶδες περιουσίαν σοφίας; Δί’ ὧν ἐνεκάλουν, διὰ τούτων ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν ἐκλάμπουσαν. Εἶτα ἵνα ἐφελκύσῃται, οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, ἔφθασεν ἡ βασιλεία, ἀλλ’, “ἐφ’ ὑμᾶς.” ^r ὥσανεὶ ἔλεγεν· ὑμῖν ἥκει τὰ ἀγαθὰ· διατί οὖν πρὸς τὰ οἰκεῖα καλὰ ἀηδῶς διάκεισθε; διατί τῇ ^s ὑμῶν αὐτῶν πολεμεῖτε σωτηρίᾳ; Οὗτος ἐκεῖνος ὁ καιρὸς, ὃν πάλαι προὔλεγον οἱ προφῆται· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς παρουσίας τῆς παρ’ αὐτῶν ἰαδομένης, τὸ

³ γ. 28.⁴ Luc. xi. 20.

ομοί] ἐμοὶ E. ἡμῖν C. F. ὑμῖν cod. Sav. Prorsus om. Ep. καὶ κατακρινούσι] κρινούσι F. καὶ deest etiam in D. Ep. ^p παραγέγονα Edd. veni Ge. παραγέγονε (om. δωρούμενος) Ep. Mox ἡμῶν A. ^q οὖν] γὰρ A. C. F. Paulo ante τὰς οὐκ οὔσας Sav. contra Ep. et codd. ^r ὥσανεὶ ἔλεγεν desunt in codd. praeter E. vobis, inquit Ge. Arm. Mox οὖν tuetur idem codex cum Ge. in ceteris deest. ^s ὑμῶν αὐτῶν] ὑμετέρᾳ F. Ep. ^t ἰαδομένης F. δηλούμένης D. ταῦτα] Sic Ge. τοσαῦτα A. D. F. τὸ om. F.

ταῦτα γίνεσθαι θεία δυνάμει. Ὅτι μὲν γὰρ γίνεται, καὶ ὑμεῖς ἴστε· ὅτι δὲ θεία δυνάμει γίνεται, τὰ πράγματα βοᾷ. Οὐτε γὰρ δυνατόν Σατανᾶν ἰσχυρότερον εἶναι νῦν, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα ἀσθενῇ· τὸν δὲ ἀσθενοῦντα οὐκ ἔστιν ὡς ἰσχυ- B ρὸν ἐκβάλλειν τὸν ἰσχυρὸν δαίμονα. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, τῆς ἀγάπης δεικνὺς τὴν δύναμιν, καὶ τῆς διαστάσεως καὶ τῆς φιλονεικίας τὴν ἀσθένειαν. Διὸ καὶ αὐτὸς συνεχῶς τοῖς μαθηταῖς ἄνω καὶ κάτω περὶ ἀγάπης παρῆνει, καὶ ὅτι ὁ διάβολος ὑπὲρ τοῦ ταύτην ἀνελεῖν πάντα ποιεῖ. Εἰπὼν τοίνυν τὴν δευτέραν λύσιν, ἐπάγει καὶ ὃ τρίτην οὕτω λέγων· ⁵ “ πῶς δύνатаί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, εἰ μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρὸν, καὶ τότε τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσῃ;” Ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἐγχωρεῖ Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημέ- νων· ὅτι δὲ οὐδὲ ὡς ἄλλως δυνατόν ἐκβάλλειν, εἰ μὴ πρότε- ρον ἐκείνου περιγένηται, καὶ τοῦτο πᾶσιν ἔστιν ὡμολογη- C μένον. Τί οὖν ἐκ τούτων συνίσταται; Τὸ ἔμπροσθεν εἰρημένον μετὰ πλείονος τῆς περιουσίας. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησί, συμμάχῳ χρήσασθαι τῷ διαβόλῳ, ὅτι καὶ πολεμῶ καὶ δεσμῶ· καὶ τούτου τεκμήριον, τὸ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι. Ὅρα πῶς τούναντίον, οὐπὲρ ἐπεχειροῦν ἐκείνοι κατασκευάσαι, ἀπο- δείκνυνται. Ἐκείνοι μὲν γὰρ ἐβούλοντο δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἰδία δυνάμει ἐκβάλλει δαίμονας· αὐτὸς δὲ δείκνυσιν, ὅτι οὐ μόνον τοὺς δαίμονας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγέτην μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας δεδεμένον ἔχει, καὶ ἐκείνου πρὸ τούτων ἐκρά- D τησεν ἰδία δυνάμει· καὶ δῆλον ἀπὸ τῶν γινομένων. Εἰ γὰρ ὁ μὲν ἄρχων ἐστίν, οἱ δὲ ὑπόκεινται· πῶς ἂν, ἐκείνου μὴ ἡττηθέντος, μηδὲ ὑποκύψαντος, οὗτοι διηρπάγησαν; Ἐνταῦθα δέ μοι καὶ προφητεία δοκεῖ τὸ λεγόμενον εἶναι. Οὐ γὰρ δὴ μόνον οἱ δαίμονες σκεύη τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ ἐκείνου πράττοντες ἄνθρωποι. Δηλὼν τοίνυν ὅτι οὐ δαίμο- νας ἐκβάλλει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πλάνην τῆς οἰκουμένης ἅπασαν ἀπελάσει, καὶ τὰς μαγγανείας ^x αὐτοῦ καταλύσει, E καὶ πάντα ἄχρηστα ποιήσει τὰ ἐκείνου, ταῦτα εἶρηκε. Καὶ

⁵ v. 29.

^v τὴν τρίτην A. F. καὶ om. pr. D.
E. ἄλλῳ τινὶ Ep. nemo potest Ge.
βόλου E.

^v ἄλλως] Sic Arm. ὅλως
^x αὐτοῦ] Sic Ep. τοῦ δια-

οὐκ εἶπεν, ἀρπάσει, ἀλλὰ, διαρπάσει· τὸ μετ' ἐξουσίας γινόμενον δηλῶν. Ἰσχυρὸν δὲ αὐτὸν καλεῖ, οὐκ ἐπειδὴ τῇ φύσει τοιοῦτός ἐστι· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἔμπροσθεν δηλῶν τυραννίδα, τὴν ἐκ τῆς ῥαθυμίας τῆς ἡμετέρας γεγεννημένην.

⁶ “Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων
 448 μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.” Ἰδοὺ καὶ τετάρτη λύσις. Τί γὰρ ἐγὼ βούλομαι; φησί. Τῷ θεῷ προσάγειν, ἀρετὴν διδάσκειν, βασιλείαν καταγγέλλειν. Τί δὲ ὁ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες; Τάναντία τούτοις. Πῶς οὖν ὁ μὴ μετ' ἐμοῦ συνάγων, μηδὲ μετ' ἐμοῦ ὦν, ἐμοὶ συμπράττειν ἔμελλε; Καὶ τί λέγω συμπράττειν; Τούναντίον δέ, καὶ σκορπίζειν αὐτῷ ἐπιθυμία τὰ ἐμά. Ὁ τοίνυν μὴ μόνον ⁷ μὴ συμπράττων, ἀλλὰ καὶ σκορπίζων, πῶς ἂν τοσαύτην πρὸς ἐμέ ὁμόνοϊαν ἐπεδείξατο, ὥστε μετ' ἐμοῦ τοὺς δαίμονας ἐκβάλλειν; Τοῦτο δὲ οὐ περὶ τοῦ διαβόλου μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν περὶ ἑαυτοῦ εἰκὸς ὑποπτεῖν Β εἰρηκέναι, ὡς ⁸ καὶ κατὰ τοῦ διαβόλου ὄντος, καὶ σκορπίζοντος τὰ ἐκείνου. Καὶ πῶς, φησὶν, ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ⁹ ἐστιν; Αὐτῷ τούτῳ τῷ μὴ συνάγειν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, πολλῷ μᾶλλον ὁ κατ' αὐτοῦ ὦν. Εἰ γὰρ ὁ μὴ συμπράττων, ἐχθρὸς, πολλῷ μᾶλλον ὁ πολεμῶν. Ταῦτα δὲ πάντα λέγει, ἵνα δείξῃ πολλὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν διάβολον (274) τὴν ἔχθραν καὶ ἄφατον οὔσαν. Εἰπέ γάρ μοι, εἰ δέοι τινὶ πολεμῆσαι, ὁ μὴ βουλούμενός σοι συμμαχῆσαι, αὐτῷ τούτῳ οὐκ ἔστι κατὰ σου; Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ φησιν, ⁷ “ὁ μὴ ὦν καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστίν,” οὐκ ἔστιν ἐναντίον τούτῳ. Ἐνταῦθα C γὰρ ἔδειξε κατ' αὐτῶν ὄντα, ἐκεῖ δὲ δείκνυσιν ἐν μέρει μετ' αὐτῶν ὄντα. “ἐν γὰρ τῷ ὀνόματί σου, φησὶν, ἐκβάλλουσι τὰ δαιμόνια.” Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἐνταῦθα καὶ Ἰουδαίους αἰνίττεσθαι, μετὰ τοῦ διαβόλου στήσας αὐτούς. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ κατ' αὐτοῦ ἦσαν, καὶ ἐσκόρπιζον ⁸ αὐτὸν ⁹ συνήγαγεν. Ὅτι γὰρ καὶ αὐτοὺς ἠνίττετο, ἐδήλωσεν οὕτως εἰπών· “διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις.” Ἐπειδὴ γὰρ ἀπελογήσατο, καὶ τὴν ἀντίθεσιν ἔλυσεν, καὶ ἀπέδειξεν ἀναισχυνοῦντας μάτην,

⁶ v. 30.⁷ Luc. ix. 50.

⁸ μὴ om. F. ⁹ καὶ om. A. D. F. ⁸ ἐστίν] + ἀντὶ τοῦ E. Haec vv. a Savilio deleta revocavit Montef. ⁹ συνῆγεν E. F. Euth.

φοβεῖ λοιπόν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο συμβουλῆς οὐ μικρὸν μέρος καὶ διορθώσεως, τὸ μὴ μόνον ἀπολογεῖσθαι καὶ πείθειν, ἀλλὰ καὶ ἀπειλεῖν, ὃ πολλαχοῦ ποιεῖ νομοθετῶν καὶ συμβουλεύων. Καὶ δοκεῖ μὲν ἀσάφειαν ἔχειν πολλήν τὸ εἰρημένον· εἰ δὲ προσέχωμεν, εὐκόλον ἔξει τὴν λύσιν. Πρώτερον οὖν αὐτῶν ἑπακοῦσαι καλὸν τῶν ῥημάτων. ⁸ “Πᾶσα, φησὶν, ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται αὐτοῖς. Καὶ ὃς ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ’ ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.” Τί τοίνυν ἐστὶν ὃ φησι; Πολλὰ κατ’ ἐμοῦ εἰρήκατε, ^E ὅτι πλάνος, ὅτι ἀντίθεος. Ταῦτα ὑμῖν ἀφίημι μετανοοῦσι, καὶ οὐκ ἀπαιτῶ δίκας ὑμᾶς· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται, ^d οὐδὲ μετανοοῦσι. Καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Καὶ γὰρ καὶ αὕτη ἀφείθη ^e μετανοοῦσι. Πολλοὶ γοῦν τῶν ταῦτα εἰρηκότων ἐπίστευσαν ὕστερον, καὶ πάντα αὐτοῖς ἀφείθη. Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησιν; “Οτι ὑπὲρ πάντα ⁴⁴⁹ αὕτη ἡ ἁμαρτία ἀσύγνωστος. Τί δήποτε; “Οτι αὐτὸν μὲν ἠγνόουν ὅστις ποτὲ ἦν· τοῦ δὲ πνεύματος ἱκανὴν εἰλήφασιν πείραν. Καὶ ^f γὰρ οἱ προφηῆται δι’ αὐτοῦ ἐφθέγγαντο ἅπερ ἐφθέγγαντο, καὶ πάντες δὲ οἱ ἐν τῇ παλαιᾷ μεγίστην περὶ αὐτοῦ εἶχον ἔννοιαν. Ὁ τοίνυν λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἔστω, ἐμοὶ προσπταίετε διὰ τὴν σάρκα τὴν ^g περικειμένην· μὴ καὶ περὶ τοῦ πνεύματος ἔχετε εἰπεῖν, ὅτι ἀγνοοῦμεν αὐτό; Διὰ δὴ τοῦτο ἀσύγνωστος ὑμῖν ἔσται ἡ βλασφημία, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ δώσετε δίκην. Πολλοὶ ^h μὲν γὰρ ἐνταῦθα ἐκολά- ^B σθησαν μόνον, ὡς ὁ πεπορνευκῶς, ὡς οἱ ἀναξίως μετασχόντες μυστηρίων παρὰ Κορινθίοις· ὑμεῖς δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ. Ὅσα μὲν οὖν ἐβλασφημήσατε κατ’ ἐμοῦ πρὸ τοῦ σταυροῦ, ἀφίημι· καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ σταυροῦ τὸ τόλμημα· καὶ ὑπὲρ τῆς ἀπιστίας ⁱ οὐ κατακριθήσεσθε μόνης. (Οὐδὲ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ

⁸ v. 31, 32.

^c ἑπακοῦσαι καλὸν] ἀναγκαῖον ἑπακοῦσαι D. F. ἀναγκαῖον ὑπακού-
σαι A. C. ^d οὐδὲ om. A. C. D. F. ^e μετανοήσασι E. ^f γὰρ]
+ καὶ F. ^g Sic Ep. προκειμένην A. C. Mor. ^h μὲν γὰρ] + ἄλλοι
E. In ceteris μὲν deest. ⁱ Negantem particulam non habent C.
D. F. Ep. Ge. Arm. Editores silent.

σταυροῦ πιστεύσαντες πεπληρωμένην πίστιν εἶχον. Καὶ
 πολλαχοῦ δὲ παραγγέλλει μηδενὶ κατάδηλον αὐτὸν ποιεῖν
 πρὸ τοῦ πάθους· καὶ ἐν τῷ σταυρῷ ταύτην ἔλεγεν ἀφεθῆναι
 αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν.) Ἄ δὲ περὶ τοῦ πνεύματος εἰρήκατε,
 C ταῦτα οὐχ ἔξει συγγνώμην. Ὅτι γὰρ περὶ τῶν εἰς αὐτὸν
 εἰρημένων πρὸ τοῦ σταυροῦ ^k φησιν, ἐπήγαγεν· “ὃς ἂν εἴπη
 λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς
 δ' ἂν εἴπη κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος,” οὐκέτι. Διατί;
 Ὅτι τοῦτο γνώριμον ὑμῖν ἐστι, καὶ πρὸς τὰ δῆλα ἀναισχυ-
 τεῖτε. Εἰ γὰρ καὶ ἐμὲ λέγετε ἀγνοεῖν, οὐ δῆπου κάκεινο
 ἀγνοεῖτε, ¹ ὅτι τὸ δαίμονας ἐκβάλλειν καὶ ἰάσεις ἐπιτελεῖν
 τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔργον ἐστίν. Οὐκ ἄρα ἐμὲ ὑβρίζετε
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Διὸ καὶ ἀπαραίτητος
 ὑμῖν ἡ δίκη καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ. ^m Καὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων
 D οἱ μὲν καὶ ἐνταῦθα κολάζονται καὶ ἐκεῖ· οἱ δὲ ἐνταῦθα μόνον·
 οἱ δὲ ἐκεῖ μόνον· οἱ δὲ οὐδὲ ἐνταῦθα, οὐδὲ ἐκεῖ. Ἐνταῦθα
 μὲν καὶ ἐκεῖ, ὡς οὗτοι αὐτοί· (καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἔδοσαν
 δίκην, ἥνικα ἔπαθον τὰ ἀνήκεστα ἐκείνα ⁿ τῆς πόλεως ἀλούσης·
 καὶ ἐκεῖ χαλεπωτάτην ὑπομενουσιν) ὡς οἱ Σοδόμων πολῖται,
 ὡς ἕτεροι πολλοί. Ἐκεῖ δὲ μόνον, ὡς ὁ πλούσιος ὁ ἀποτη-
 γανίζομενος, καὶ οὐδὲ σταγόνος κύριος ὢν. Ἐνταῦθα δὲ, ὡς (275
 ὁ πεπορευκὼς παρὰ Κορινθίους. Οὔτε δὲ ἐνταῦθα, οὔτε ἐκεῖ,
 ὡς οἱ ἀπόστολοι, ὡς οἱ προφῆται, ὡς ὁ μακάριος Ἰώβ· οὐ
 E γὰρ δὴ κολάσεως ἦν ἅπερ ἔπασχον, ἀλλ' ἀγώνων καὶ πα-
 λαισμάτων.

^o Σπουδάσωμεν τοίνυν τῆς τούτων γενέσθαι μερίδος· εἰ
 δὲ μὴ τούτων, καὶ τῶν ἐνταῦθα ^p ἀπολουμένων τὰ ἁμαρτή-
 ματα. Καὶ γὰρ φοβερόν ἐκείνο τὸ κριτήριον, καὶ ἀπαραί-
 τητος ἡ τιμωρία, καὶ ^q ἀνήμεστος ἡ κόλασις. Εἰ δὲ βούλει
 μηδὲ ἐνταῦθα δοῦναι δίκην, σαυτῷ δίκασον, ἀπαίτησον σαυτὸν

^k φησιν] + ἅπερ λέγει E. ut vulgo. Non agnoscit Ge. ¹ ὅτι] καὶ ὅτι E. καὶ ignorant Ep. Ge. Arm. ^m Quae sequuntur usque ad ἐργάσεται p. 451 A. exscripsit Auctor Eclogarum (Hom. XLVI. Tom. XII. p. 776 sq.) ⁿ τῆς ᾧδε πόλεως F. τῆς πόλεως αὐτῶν C. Ep. τῆς ᾧδε πόλεως αὐτῶν E. Nec ᾧδε nec αὐτῶν habent Ge. Eclog. ^o ΗΘΙΚΟΝ. Ὅτι δεῖ ἡμᾶς τὰ τῆς κακίας ἀντίρροπα ἔργα ποιεῖν, εἰ μέλλονεν βασιλείας οὐρανῶν ἀξιοθῆναι. A. ^p Sic D. F. ceteri ut Edd. ἀπολουμένων. Unus apud Ben. ἀποδουμένων, et sic Arm. Eclog. Cf. p. 617 D. ^q Sic Eclog. ἀφόρητος E. intolerabilis Ge.

εὐθύνας. Ἀκουσον Παύλου λέγοντος, ὅτι ⁹“εἰ ἑαυτοὺς ἐκρί- 450
νομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα.” Ἄν τοῦτο ποιῇς, ὁδῶ προβαίνων
καὶ ἐπὶ στέφανον ἤξεις. Καὶ [†]πῶς ἀπαιτήσομεν ἑαυτοὺς
δίκην; φησί. Θρήνησον, στέναξον πικρὸν, ταπείνωσον σαν-
τόν, κάκωσον, ἀνάμνησον τῶν ἀμαρτημάτων κατ’ εἶδος. Οὐ
μικρὰ [§] τοῦτο βάσανος ψυχῆς. Εἴ τις ἐν κατανύξει γέγονεν,
οἶδεν ὅτι μάλιστα πάντων ἡ ψυχὴ ^ιτούτῳ κολάζεται. Εἴ
τις γέγονεν ^νἐν ἀμαρτιῶν μνήμῃ, οἶδε τὴν ἐντεῦθεν ὁδύνην.
Διὰ τοῦτο δικαιοσύνην ἔπαθλον τίθησιν ὁ θεὸς τῇ τοιαύτῃ
μετανοίᾳ, λέγων ¹⁰“λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἀμαρτίας σου, ἵνα
δικαιωθῇς.” Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἐστὶ μικρὸν εἰς διόρθωσιν, τὸ B
πάντα συναγαγόντας τὰ ἀμαρτήματα, κατ’ εἶδος αὐτὰ στρέ-
φειν συνεχῶς καὶ ἀναλογίζεσθαι. Ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν οὕτω
κατανυγῆσεται, ὥς μήτε τοῦ ζῆν ἄξιον ἑαυτὸν εἶναι νομίζειν·
ὁ δὲ τοῦτο νομίζων, κηροῦ παντὸς ἀπαλώτερος ἐσται. Μὴ
γὰρ μοι πορείας εἵπης μόνον, μηδὲ μοιχείας. μηδὲ ταῦτα
τὰ δῆλα καὶ ὁμολογημένα παρὰ πᾶσιν· ἀλλὰ καὶ τὰς λα-
θραίους ἐπιβουλάς, καὶ τὰς συκοφαντίας, καὶ τὰς κακηγορίας,
καὶ τὰς κενοδοξίας, καὶ τὸν φθόνον, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα
σύναγε. Οὐδὲ γὰρ ταῦτα μικρὰν οἶσει κόλασιν. Καὶ ^ω γὰρ
ὁ λοῖδορος εἰς γέενναν ἐμπεσεῖται· καὶ ὁ μεθύων οὐδὲν ἔχει
κοινὸν πρὸς τὴν βασιλείαν· καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν πλησίον C
οὕτω προσκρούει θεῷ, ὥς μηδὲ μαρτυροῦντος αὐτοῦ ὠφελεῖ-
σθαι· καὶ ὁ τῶν οἰκείων ἀμελῶν τὴν πίστιν ἥρνηται· καὶ ὁ
πένητας περιορῶν εἰς τὸ πῦρ πέμπεται. Μὴ τοίνυν μικρὰ
ταῦτα νόμιζε εἶναι, ἀλλὰ σύναγε πάντα, καὶ ὥς ἐν βιβλίῳ
γράφει. Ἄν γὰρ σὺ γράψῃς, ὁ θεὸς ἐξαλείφει· ὥσπερ οὖν
εἰάν σὺ μὴ γράψῃς, ὁ θεὸς καὶ ἐγγράφει, καὶ δίκην ἀπαιτεῖ.
Πολὺν τοίνυν βέλτιον παρ’ ἡμῶν αὐτὰ γραφῆναι καὶ ἄνωθεν
ἐξαλειφθῆναι, ἢ τούναντίον, ἡμῶν [×]ἐπιλαθομένων, τὸν θεὸν
αὐτὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐνεγκεῖν τῶν ἡμετέρων κατὰ τὴν D
ἡμέραν ἐκείνην. Ἰν’ οὖν μὴ τοῦτο γένηται, πάντα μετὰ

⁹ 1 Cor. xi. 31.¹⁰ Esai. xliii. 26.

[†] πῶς] + δικάσωμεν (δικάσομεν Edd.) ἢ E. In ceteris et Eclog.
haec vv. non leguntur. Deinde ἀπαιτήσωμεν D. E. [§] τοῦτο] Sic
codd. et Eclog. αὕτη Edd. ^ι τούτῳ] Sic C. E. Eclog. ceteri
τούτῳ. αὐτοῦ cod. Sav. ^ν ἐν ἀμαρτίας μνήμῃ Eclog. ἀμαρτιῶν ἐν
μνήμῃ D. Εἴ τιμι γέγονεν ἀμαρτιῶν μνήμῃ Edd. Vid. adnot. ^ω γὰρ]
+ καὶ A. E. [×] ἐπιλανθανομένων F. Eclog.

ἀκριβείας ἀναλογιζώμεθα, καὶ εὐρήσομεν πολλῶν ἑαυτοὺς ὑπευθύνους ὄντας. Τίς γὰρ πλεονεξίας καθαρὸς; Μὴ γάρ μοι τὸ ^γ μέτρον εἴπῃς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν τῷ μικρῷ τὴν αὐτὴν δώσομεν δίκην, τοῦτο ἐννόει, καὶ μετανόει. Τίς ὑβρεως ἀπῆλλακται; τοῦτο δὲ εἰς γέενναν ἐμβάλλει. Τίς λάθρα τὸν πλησίον οὐκ ἐκακηγόρησε; ^ζ [τοῦτο δὲ βασιλείας ἀποστερεῖ.] Τίς οὐκ ἀπενοθήη; οὗτος δὲ πάντων ἀκαθαρτότερος. Τίς ^α δὲ E οὐκ εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς; οὗτος δὲ μοιχὸς ἀπηρτισμένος. Τίς οὐκ ὠργίσθη τῷ ἀδελφῷ εἰκῇ; οὗτος δὲ ἔνοχος τῷ συνεδρίῳ. Τίς οὐκ ὤμοσε; ^β τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ πονηροῦ. Τίς οὐκ ἐπιώρκησεν; οὗτος δὲ πλεον ἢ τοῦ πονηροῦ. Τίς οὐκ ἐδούλευσε τῷ μαμωνᾷ; οὗτος δὲ τῆς γνησίας ἐξέπεσε τοῦ Χριστοῦ δουλείας. Ἐχὼ καὶ ἕτερα μείζονα τούτων εἰπεῖν 451 ἀλλ' ἄρκει καὶ ταῦτα, καὶ ἱκανὰ τὸν μὴ ^ε λίθινον ὄντα μηδὲ σφόδρα ἀναίσθητον εἰς κατάνυξιν ἀγαγεῖν. Εἰ γὰρ ἕκαστον αὐτῶν εἰς γέενναν ἐμβάλλει, πάντα ὁμοῦ συνελθόντα τί οὐκ ἐργάσεται; Πῶς οὖν ἐστι σωθῆναι; φησί. Τὰ ἀντίρροπα τούτων φάρμακα ἐπιτιθέοντας, ἐλεημοσύνην, εὐχὰς, κατάνυξιν, μετάνοιαν, ταπεινοφροσύνην, συντετριμμένην καρδίαν, ὑπεροψίαν τῶν ὄντων. Μυρίας γὰρ ὁδοὺς σωτηρίας ἔτεμεν ὁ θεός, εἰάν ἐθέλωμεν προσέχειν. Προσέχωμεν τοίνυν, καὶ διὰ πάντων τὰ τραύματα ^δ ἐκκαθαίρωμεν, ἐλεοῦντες, ὀργὴν τοῖς λευπηκόσιν ἀφιέντες, εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ πάντων τῷ θεῷ, νηστεύοντες κατὰ δύναμιν, εὐχόμενοι γνησίως, φίλους ἑαυτοῖς B ποιοῦντες ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ συγγνώμης ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις ^ε τυχεῖν, καὶ τῶν (27) ἐπηγγελεμένων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιοθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^γ μέτριον A. C. et corr. D. Alterum tuetur Eclog. ^ζ Hanc clausulam om. A. D. F. Eclog. cum utroque Interprete. ^α δὲ om. E. ^β οὗτος δὲ τοῦ π. Eclog. Mox ἐκ post πλέον ἢ tacite invexit Montef. ^ε λίθιν Eclog. Cf. p. 818 D. ^δ ἐκκαθάρωμεν E. ἐλεοῦντες] Sic F. faventibus Verss. vulgo ποιοῦντες ἐλεημοσύνην. ^ε τυχεῖν om. E. et pr. C.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ.

¹ Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον καλόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν·
ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ C
σαπρὸν· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται.

ΠΑΛΙΝ ἐτέρως αὐτοὺς καταισχύνει, καὶ οὐκ ἀρκεῖται τοῖς
προτέροις ἐλέγχοις. Τοῦτο δὲ ποιεῖ, οὐχ ἑαυτὸν ἀπαλλάτ-
των ^a ἐγκλημάτων (ἥρκει γὰρ καὶ τὸ πρότερον), ἀλλ' αὐτοὺς
διορθῶσαι βουλόμενος. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐδεὶς
ὑμῶν οὔτε ἐμέμνητο τοῖς θεραπευθεῖσιν, ὡς οὐ θεραπευ-
θεῖσιν, οὔτε εἶπεν, ὅτι πονηρὸν τὸ δαίμονος ἐλευθεροῦν. Εἰ D
γὰρ καὶ σφόδρα ἡναισχύντουν, οὐκ ἐδύναντο τοῦτο εἰπεῖν.
Ἐπεὶ οὖν τοῖς μὲν ἔργοις οὐκ ἐπέσκηπτον, τὸν δὲ ταῦτα ἐρ-
γαζόμενον ^b διέβαλλον, δείκνυσιν ὅτι καὶ παρὰ τοὺς κοινούς
λογισμοὺς καὶ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀκολουθίαν ἢ κατη-
γορία αὕτη. Ὅπερ ἐπιτεταμένης ἐστὶν ἀναισχυντίας, τὸ μὴ
μόνον πονηρεῦσθαι, ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα συντιθέναι, ἃ καὶ παρὰ
τὰς κοινὰς ἐστὶν ἐννοίας. Καὶ ὅρα τὸ ἀφιλόνεικον. Οὐ γὰρ
εἶπε· ποιήσατε τὸ δένδρον καλόν, ἐπειδὴ καὶ ὁ καρπὸς καλός· E
ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς αὐτοὺς ἐπιστομίζων, καὶ τὴν ἐπιείκειαν
τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀναισχυντίαν τὴν ἐκείνων ἐνδεικνύμενός
φησιν· ^c εἰ καὶ τῶν ἔργων βούλεσθε ἐπιλαβέσθαι, οὐδὲν
κωλύω· μόνον μὴ ἀσύμφωνα, μηδὲ ἀνακόλουθα ἐγκαλεῖτε.
Οὕτω γὰρ σαφέστερον ἀλίσκεσθαι ἔμελλον, πρὸς τὰ λίαν 452
φανερὰ ἀναισχυντοῦντες. Ὡστε ^d εἰκὴ πονηρεῦσθε, φησὶ,
καὶ ἀνακόλουθα ἑαυτοῖς λέγετε. Καὶ γὰρ ἡ τοῦ δένδρου
διάκρισις ἀπὸ τοῦ καρποῦ φαίνεται, οὐχ ὁ καρπὸς ἀπὸ
τοῦ δένδρου· ὑμεῖς δὲ τούναντίον ποιεῖτε. Εἰ γὰρ καὶ
τὸ δένδρον τοῦ καρποῦ αἷτιον, ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου
γνωριστικός. Καὶ ἀκόλουθον ἦν, ἢ καὶ τὰ ἔργα διαβάλλειν

¹ Cap. XII. v. 33.

HOM. XLII. ^a ἐγκλήματος E. p. p. καὶ τὰ πρότερα Sav. invitis
codd. ^b διέβαλλον] διέβαλον, φησὶ F. ἐνδιέβαλλον, φησὶ A. διά-
βολόν φασι D. *diabolium nuncupant* Ge. Ceteri cum Euth. et Arm.
vulgatum tuentur. διέβαλον, φησὶν ὅτι (om. δείκνυσιν) Ep. ^c εἰ
γὰρ καὶ Edd. ^d εἰκὴ] εἰ καὶ F. Nam et maligne agit Ge.

ἡμᾶς αἰτιωμένους, ἢ ταῦτα ἐπαινοῦντας, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐργαζομένους τῶν ἐγκλημάτων ἀπαλλάττειν τούτων. Νῦν δὲ τουναντίον ποιεῖτε· τοῖς γὰρ ἔργοις οὐδὲν ἐγκαλεῖν ἔχοντες, B ὅπερ ἐστὶν ὁ καρπὸς, τὴν ἐναντίαν περὶ τοῦ δένδρου φέρετε ψῆφον, ἐμὲ δαιμονῶντα καλοῦντες, ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶ παροιρίας. Καὶ γὰρ ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπε, τοῦτο καὶ νῦν κατασκευάζει, ὅτι οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδ' αὖ τουναντίον πάλιν. Ὡστε παρὰ πᾶσαν ἀκολουθίαν καὶ φύσιν αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα. Εἵτα ἐπειδὴ οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πνεύματος ποιεῖται τὸν λόγον, καὶ καταφορικῶς κέχρηται τῇ κατηγορίᾳ λέγων·² “γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες;” Τοῦτο δὲ ὁμοῦ καὶ ἐγκαλοῦντός ἐστι, καὶ τῶν εἰρημένων τὴν ἀποδείξιν ἐξ ἐκείνων παρέχοντος. Ἰδοὺ γὰρ ὑμεῖς, φησὶ, δένδρα ὄντες πονηρὰ, οὐ δύνασθε φέρειν καρπὸν ἀγαθόν. C Οὐ τοίνυν θαυμάζω, ὅτι ταῦτα φθέγγεσθε· καὶ γὰρ ἐτράφητε κακῶς, προγόνων ὄντες πονηρῶν, καὶ διάνοιαν κέκτησθε πονηράν. Καὶ ὅρα πῶς ἀκριβῶς καὶ χωρὶς λαβῆς ἀπάσης τέθεικε τὰ ἐγκλήματα. Οὐ γὰρ εἶπε· πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, γεννήματα ὄντες ἐχιδνῶν; οὐδὲν γὰρ τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο· ἀλλὰ, “πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες;” Γεννήματα³ δὲ ἐχιδνῶν αὐτοὺς εἴρηκεν, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῖς προγόνοις⁴ ἤρχουν. Δεικνὺς τοίνυν, ὅτι οὐδὲν αὐτοῖς ἐντεῦθεν τὸ κέρδος, τῆς μὲν πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἐξέβαλεν D αὐτοὺς συγγενείας· δίδωσι δὲ αὐτοῖς προγόνους ὁμοτρόπους, τῆς ἐκεῖθεν περιφανείας γυμνώσας αὐτούς. “Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.” Ἐνταῦθα πάλιν τὴν θεότητα αὐτοῦ δείκνυσιν εἰδυῖαν τὰ ἀπόρρητα· καὶ ὅτι οὐχὶ ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ πονηρῶν ἐννοιῶν δώ- (277) σουνσι δίκην· καὶ ὅτι οἶδεν αὐτὰ⁵ ὡς θεός. Λέγει δὲ ὅτι καὶ ἀνθρώποις δυνατόν ταῦτα εἰδέναί· φύσεως γὰρ ἀκολουθία τοῦτο, τὸ ὑπερβλυζούσης ἔνδον τῆς πονηρίας ἐκχεῖσθαι ἔξω διὰ τοῦ στόματος τὰ ῥήματα. Ὡστε ὅταν ἀκούσης ἀνθρώπου πονηρὰ φθεγγομένου, μὴ τοσαύτην νόμιζε πονηρίαν

² v. 34.

³ παρανοίας E. ἀνοίας F.
⁴ ἤρχουν] μέγα ἐφρόνον F. Ep.
 Ep. et Interpp.

⁵ δὲ om. A. C. D. αὐτοὺς om. A.
⁶ ὡς θεός] ὁ θεός Edd. contra codd.

ἐγκεῖσθαι αὐτῷ, ὅσῃν τὰ ῥήματα ἐπιδείκνυνται· ἀλλὰ πολλῶ Ε
 πλείονα στοχάζου εἶναι τὴν πηγὴν· τὸ γὰρ ἔξωθεν λεγόμενον, τὸ περιττόν ἐστι τοῦ ἔνδον. Εἶδες πῶς αὐτῶν καθήψατο σφοδρῶς; Εἰ γὰρ τὸ λεχθὲν οὕτω πονηρόν, καὶ ἀπ' αὐτῆς τοῦ διαβόλου τῆς γνώμης ἐστίν, ἐννόησον ἡ ῥίζα καὶ ἡ πηγὴ τῶν ῥημάτων ἡλίκη. Συμβαίνει δὲ τοῦτο εἰκότως· ἡ μὲν γὰρ γλῶττα αἰσχυνομένη πολλάκις οὐκ ἀθρόον 453 ἐκχεῖ τὴν πονηρίαν· ἡ δὲ καρδία οὐδένα ἀνθρώπων ἔχουσα μάρτυρα, ἀδεῶς ὅσα ἂν θέλῃ τίκτει κακά· τοῦ γὰρ θεοῦ οὐ πολὺς λόγος αὐτῇ. Ἐπεὶ οὖν τὰ μὲν λεγόμενα εἰς ἐξέτασιν ἔρχεται καὶ πᾶσι προτίθεται, ἐκείνη δὲ συνεσκιάσται, διὰ τοῦτο ἰ τὰ μὲν ταύτης ἐλάττω, τὰ δὲ ἐκείνης πλείονα γίνεται. Ὅταν δὲ πολὺ τὸ πλῆθος γένηται τῶν ἔνδον, πολλῶ τῷ ροίζῳ τὰ τέως κρυπτόμενα πρόεισι. Καὶ καθάπερ οἱ ἐμούντες, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν βιάζονται ἔνδον κατέχειν ἐκπηδῶντας τοὺς χυμούς, ἐπειδὰν δὲ ἐκνικηθῶσι, πολλὴν τὴν βδελυγμίαν προίενται· οὕτω καὶ οἱ τὰ πονηρὰ βουλεύ- Β
 ματα ἔχοντες, καὶ τοὺς πλησίον κακηγοροῦντες.

³ “Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ, ^k φησὶν, ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ ἰ θησαυροῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρά.” Μὴ γὰρ δὴ νομίσῃς, φησὶν, ἐπὶ τῆς πονηρίας τοῦτο γίνεσθαι μόνον· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦτο συμβαίνει· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ πλείων τῶν ἔξωθεν ῥημάτων ἔνδον ἡ ἀρετή. Ἐξ ὧν ἐδείκνυ, ὅτι κάκεινους πονηροτέρους ἐχρῆν νομίζειν, ἢ τὰ ῥήματα ἐνεδείκνυντο, καὶ αὐτὸν ἀγαθώτερον, ἢ τὰ λεγόμενα ἐνέφαινε. C
 Θησαυρὸν δὲ φησι, τὸ πλῆθος ἐνδεικνύμενος. Εἶτα πάλιν πολλὴν ἐπιτειχίζει τὸν φόβον. Μὴ γὰρ δὴ νομίσῃτε, φησὶ, μέχρι τούτου καὶ τῆς τῶν πολλῶν καταγνώσεως τὸ πρᾶγμα ἐστηκέναι· καὶ γὰρ τὴν ἐσχάτην δώσουσι δίκην ἅπαντες οἱ τὰ τοιαῦτα πονηρευόμενοι. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὑμεῖς· ὁμοῦ μὲν τὸ κοινὸν παιδεύων γένος, ὁμοῦ δὲ ἀνεπαχθέστερον τὸν λόγον ποιῶν. ⁴ “^m Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργόν, φησὶν,

³ v. 35.⁴ v. 36.

ⁱ τὰ μὲν ταύτης] ταῦτα μὲν F. ^k φησὶ] + τῆς καρδίας αὐτοῦ E. 2 Mosqq. ¹ θησαυροῦ] + τῆς καρδίας αὐτοῦ A. E. 5 Mosqq. et (om. αὐτοῦ) C. Locum sine his additamentis legerunt Ep. et Interpp. ^m Λέγω δὲ ὑμῖν om. D. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι om. F. 1 Mosq. Deinde πᾶν ῥῆμα ὃ ἐὰν λαλήσωσιν ἀργὸν οἱ ἄνθ. E. 2 Mosqq.

ὁ εἰς λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον
 D ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως." Ἄργον δέ, τὸ μὴ κατὰ πράγματος
 κείμενον, τὸ ψευδές, τὸ συκοφαντίαν ἔχον· τινὲς δέ φασιν,
 ὅτι καὶ τὸ μάταιον· οἶον, τὸ γέλωτα κινεῖν ἄτακτον, ἢ τὸ
 αἰσχρὸν καὶ ἀναίσχυντον καὶ ἀνελεύθερον. ⁵ "Ἐκ γὰρ τῶν
 λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ."
 Εἶδες πῶς ἀνεπαχθὲς τὸ δικαστήριον; πῶς ἡμεροὶ αἱ εὐθύ-
 ναι; Οὐ γὰρ ἐξ ὧν ἕτερος εἶπε περὶ σοῦ, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐ-
 τὸς ἐφθέγξω, τὰς ψήφους ὁ δικαστὴς οἴσκει· ὅπερ ἀπάντων
 ἐστὶ δικαιοτάτον. Καὶ γὰρ σὺ κύριος εἶ καὶ τοῦ εἰπεῖν
 καὶ τοῦ μὴ εἰπεῖν. ° Οὐ τοίνυν τοὺς κακηγορουμένους ἀγω-
 νίαν δεῖ καὶ τρέμειν, ἀλλὰ τοὺς κακηγοροῦντας. Οὐ γὰρ
 E ἐκεῖνοι ἀναγκάζονται ἀπολογεῖσθαι ὑπὲρ ὧν κακῶς ἤκουσαν,
 ἀλλ' οὗτοι ὑπὲρ ὧν κακῶς εἶπον· καὶ τούτοις ἐπικρέματα
 ὁ κίνδυνος ἅπας. ° Ὡστε τοὺς μὲν κακῶς ἀκούοντας ἀμερί-
 μνους δεῖ εἶναι· οὐ γὰρ παρέξουσιν εὐθύνας ὧν ἕτεροι εἶπον
 κακῶς· τοὺς δὲ κακῶς εἰρηκότας ἀγωνιᾶν καὶ τρέμειν, ἅτε
 αὐτοὺς μέλλοντας εἰς τὸ δικαστήριον ὑπὲρ τούτων ἔλκεσθαι.
 Καὶ γὰρ διαβολικὴ ^p αὕτη παγίς, καὶ ἁμαρτία οὐδεμίαν ἔχου-
 454 σα ἡδονήν, ἀλλὰ βλάβην μόνον. Καὶ γὰρ πονηρὸν ἐν τῇ
 ψυχῇ θησαυρὸν ἀποτίθεται ὁ τιοῦτος. Εἰ δὲ ὁ χυμὸν πονη-
 ρὸν ἔχων, αὐτὸς καρποῦται πρῶτον τὴν νόσον· πολλῷ μάλ-
 λον ὁ τὸ χολῆς πάσης πικρότερον, τὴν πονηρίαν, ἐν ἑαυτῷ
 θησαυρίζων, τὰ ἔσχατα πείσεται, χαλεπὴν συνάγων νόσον.
 Καὶ δῆλον ἐξ ὧν ἐρεύγεται. Εἰ γὰρ τοὺς ἄλλους οὕτω
 λυπεῖ, πολλῷ μᾶλλον τὴν τίκτουσαν αὐτὰ ψυχὴν. Ὁ γὰρ (278)
 ἐπιβουλεύων, ἑαυτὸν ἀναιρεῖ πρῶτον· καὶ γὰρ ὁ πῦρ ^a πα-
 τῶν, ἑαυτὸν κατακαίει· καὶ ὁ ἀδάμαντα παίων, ἑαυτῷ ἐπη-
 B ρεάζει· καὶ ὁ πρὸς κέντρα λακτίζων, ἑαυτὸν αἰμάττει. Τοι-
 οῦτον γὰρ τί ἐστίν ὁ εἰδὼς ἀδικεῖσθαι καὶ φέρειν γενναίως,
 καὶ ἀδάμας, καὶ κέντρα, καὶ πῦρ· ὁ δὲ ἀδικεῖν μεμελετηκὼς,
 πηλοῦ παντὸς ἀσθενέστερος. Οὐ τοίνυν τὸ ἀδικεῖσθαι κακόν,

⁵ v. 37.

ⁿ ἔχον] + ἐστὶ E.   ° HΘΙΚΟΝ. Περὶ πλεονεξίας καὶ ἀδικίας·
 καὶ ὅτι ὁ ἀδικῶν μᾶλλον ἐστίν ἢ ὁ ἀδικούμενος ὑβρισμένος. A.   ^p αὕτη
 ἢ παγίς F. Sav.   ^a πατῶν] Sic F. Arm. et Florileg. p. 325. (Tom.
 XII. p. 579 A.) et sic ed. Sav. ἁπτων A. C. Mor. ἁπτων E. ἀνάπτων
 D. idque e codd. recepit Montef. qui tangit Ge.

ἀλλὰ τὸ ἀδικεῖν, καὶ [†]τὸ μὴ εἰδέναι φέρειν ἀδικούμενον. Πόσα γοῦν [§]ἠδικεῖτο ὁ Δαυὶδ; πόσα δὲ ἠδίκηει ὁ Σαούλ; Τίς οὖν ἰσχυρότερος γέγονε καὶ μακαριώτερος; τίς δὲ ἀθλιώτερος καὶ ἐλεεινότερος; οὐχ ὁ ἠδικηκώς; Σκόπει δέ. Ὑπέσχετο ὁ Σαούλ, εἰ καθέλοι τὸν ἀλλόφυλον Δαυὶδ, κηδεστήν αὐτὸν λήψεσθαι, καὶ [‡]δοῦναι τὴν θυγατέρα αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς χάριτος. Καθέειλε τὸν ἀλλόφυλον· παρέβη τὰς συνθήκας ἐκεῖνος, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ ἀνελεῖν C ἐπεχειρεῖ. Τίς οὖν γέγονε λαμπρότερος; Οὐχ ὁ μὲν ἀπεπνίγετο ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμπε τοῖς τροπαίοις καὶ τῇ πρὸς τὸν θεὸν εὐνοίᾳ; Πάλιν ἐπὶ τοῦ χοροῦ τῶν γυναικῶν, οὐχ ὁ μὲν ἀπηγχονίζετο τῷ φθόνῳ, ὁ δὲ τῇ σιγῇ πάντα φέρων, ἅπαντας εἶλε καὶ ἐαυτῷ προσέδησεν; Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς ἔλαβεν αὐτὸν εἰς χεῖρας, καὶ ἐφείσατο, τίς πάλιν μακάριος ἦν; τίς δὲ ἄθλιος; τίς δὲ ^νὁ ἀσθενέστερος; τίς δὲ ὁ δυνατώτερος; Οὐχ οὗτος ὁ μηδὲ δικαίως ἐπεξελθών; Καὶ μάλα εἰκότως. Ὁ μὲν γὰρ στρατιώτας ὥπλισμένους, ὁ δὲ D τὴν δικαιοσύνην τὴν μυρίων στρατοπέδων ἰσχυροτέραν εἶχε σύμμαχον καὶ βοηθόν. Διά τοι τοῦτο ἐπιβουλευθεὶς ἀδίκως, οὐδὲ δικαίως ἀνελεῖν ὑπέμεινεν. Ἦιδει γὰρ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, ὅτι οὐ τὸ ποιεῖν κακῶς, ἀλλὰ τὸ πάσχειν κακῶς, τοῦτο ποιεῖ δυνατωτέρους. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων γίνεται, τοῦτο καὶ ἐπὶ δένδρων. Τί δὲ ὁ Ἰακώβ; οὐκ ἠδικήθη παρὰ τοῦ Λάβαν, καὶ ἔπαθε κακῶς; Τίς οὖν ^ωἦν ἰσχυρότερος; ὁ λαβὼν αὐτὸν εἰς χεῖρας, καὶ μὴ τολμῶν ἄψασθαι, ἀλλὰ δεδοικῶς καὶ τρέμουν, [×]ἢ οὗτος ὁ χωρὶς ^νὄπλων καὶ στρατιωτῶν μυρίων βασιλέων γενόμενος αὐτῷ φοβερώτερος; Ἰνα E δὲ καὶ ἑτέραν μεῖζονα ταύτης ἀπόδειξιν ὑμῖν παράσχωμαι τῶν εἰρημένων, ἐπ' αὐτοῦ πάλιν τοῦ Δαυὶδ εἰς τὸναντῖον τὸν λόγον γυμνάσωμεν. Ὁ γὰρ ἀδικηθεὶς οὗτος καὶ ἰσχύσας, ἀδικήσας ὕστερον πάλιν ἀσθενέστερος γέγονεν. Ὅτε γοῦν ἠδίκησε τὸν Οὐρίαν, μετέστη πάλιν ἡ τάξις, καὶ ἡ 455

[†] τὸ om. D. F. Flor. p. 431. (Tom. XII. p. 623 E. ubi male excidit μή.) [§] ἠδικήτο A. C. D. F. p. p. δὲ deest in Edd. [‡] δώσειν F. Sav. ^ν ὁ om. C. E. ὁ ante δυνατώτερος om. E. ^ω ἦν om. A. C. ἰσχ. ἦν E. [×] ἦ] + οὐχ' A. Mor. ^ν ὄχλων codices et Ge. ὄπλων recepi ex Arm. et Flor. p. 325. ubi χωρὶς ὄπλων καὶ στρατοπέδων legitur.

μὲν ἀσθένεια πρὸς τὸν ἀδικήσαντα, ἡ δὲ δύναμις πρὸς τὸν ἀδικηθέντα διέβη· νεκρὸς γὰρ ὢν ἐπόρθει τὴν οἰκίαν τὴν ἐκείνου. Καὶ αὐτὸς μὲν βασιλεὺς ὢν καὶ ζῶν οὐδὲν ἴσχυσεν· ἐκεῖνος δὲ καὶ στρατιώτης ὢν καὶ σφαγεῖς, πάντα ἄνω καὶ κάτω πεποίηκε τὰ ἐκείνου. Βούλεσθε καὶ ἐτέρωθεν, ὃ λέγω, ποιήσω σαφέστερον; Ἐξετάσωμεν καὶ τοὺς δικαίως ἀμυνομένους. Οἱ μὲν γὰρ ἀδικοῦντες, ὅτι πάντων εἰσὶν εὐτελέστεροι τῇ ἑαυτῶν πολεμοῦντες ψυχῇ, παντὶ πον δῆλόν ἐστιν. B Ἀλλὰ ² τίς ἡμύνατο δικαίως, καὶ μυρία ἀνῆψε κακὰ, καὶ πολ-
λαῖς ἑαυτὸν περιέπειρε συμφοραῖς τε καὶ ὀδύναις; Ὁ τοῦ Δαυὶδ στρατηγός. Οὗτος γὰρ καὶ πόλεμον συνεκρότησε χαλεπὸν, καὶ μυρία ἔπαθε κακὰ, ὢν οὐδὲ ἐν ἅν ἐγεγόνει, εἶγε ἡπίστατο φιλοσοφεῖν.

Φεύγωμεν τοίνυν τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, καὶ μήτε ῥήμασι, μήτε πράγμασιν ἀδικῶμεν τοὺς πλησίον. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, εἰάν κακηγορήσης καὶ δικαστήριον καθίσης· ἀλλ' ἀπλῶς, εἰάν κακῶς εἴπης, καὶ κατὰ σαντὸν, καὶ οὕτω τὴν ἐσχάτην δώσεις δίκην. Κὰν ἀληθὲς ἦ τὸ εἰρημένον, ^a σὺ δὲ κὰν πεπεισμένος C εἴπης, καὶ οὕτω τιμωρηθήσῃ. ^b Οὐ γὰρ ἐξ ὧν ἔπραξεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶπες σὺ, τὴν ψῆφον ὁ θεὸς οἴσει· “ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ,” φησὶν. Οὐκ ἀκούεις, ὅτι καὶ ὁ Φαρισαῖος τἀληθῇ ἐφθέγγετο, καὶ τὰ πᾶσι κατάδηλα εἶπεν, οὐ τὰ λανθάνοντα ἐκκαλύψας; Ἀλλ' ὅμως τὴν ἐσχάτην ἔδωκε δίκην. Εἰ δὲ τῶν ὁμολογημένων οὐ δεῖ κατηγορεῖν, πολλῷ μᾶλλον τῶν ἡμφισβητημένων· καὶ γὰρ ἔχει δικαστὴν ὁ πεπλημμεληκός. Μὴ τοίνυν ἀρπάσης τὴν ἀξίαν τοῦ μο-
νογενοῦς. Ἐκείνῳ τῆς κρίσεως ὁ θρόνος τετήρηται. Ἀλλὰ βούλει δικάζειν; Ἔστι σοι κριτήριον, πολὺ τὸ κέρδος ἔχον, καὶ οὐδὲν ἔγκλημα φέρον. Κάθισον ἐπὶ τοῦ συνειδότος τὸν D δικάζοντα λογισμὸν, καὶ πάραγε εἰς μέσον τὰ πεπλημμελη-
μένα σοι πάντα. ^c Ἐξετάσον σου τὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπαίτει μετὰ ἀκριβείας τὰς εὐθύνas, καὶ λέγε· διατί τὸ καὶ τό σοι τετόλμηται; Κὰν ταῦτα μὲν φεύγῃ, τὰ δὲ ἐτέρων (27)
ἐξετάξῃ, λέγε πρὸς αὐτήν· οὐχ ὑπὲρ τούτων σε κρίνω, οὐχ ὑπὲρ τούτων εἰσηλθες ἀπολογησομένη. Τί γὰρ, ἂν ὁ δεῖνα

² τίς] + φησὶν Edd.   ^a Sic ediderunt Sav. Ben. favente Ge. rectius quam Arm. et codd. qui omnes σὺ δὲ μὴ πεπεισμένος habent.

^b Οὐδὲ γὰρ A. C.   ^c καὶ ἐξετάσον A. C. D. F.

πονηρός; Σὺ τίνος ἔνεκεν τὸ καὶ τὸ ἐπλημμέλησας; Ἀπο-
 λογού, μὴ κατηγορεῖ τὰ ἐαυτῆς σκόπει, μὴ τὰ ἐτέρων. Καὶ
 συνεχῶς αὐτὴν εἰς ταύτην ἐμβίβαζε τὴν ἀγωνίαν. Εἶτα,
 ἂν μηδὲν ἔχη λέγειν, ἀλλὰ καταδύηται, κατὰ ξαίνει μαστίζων
 αὐτὴν, καθάπερ τινὰ θεραπανίδα μετέωρον καὶ πορνευομένην. **Ε**
 Καὶ τοῦτο καθ' ἐκάστην ἡμέραν κάθιζε τὸ δικαστήριον, καὶ
 ὑπόγραφε τὸν ποταμὸν τοῦ πυρὸς, τὸν σκώληκα τὸν ἰοβόλον,
 τὰ ἄλλα βασανιστήρια. Καὶ μὴ ἀφῆς αὐτὴν συγγενέσθαι
 τῷ διαβόλῳ λοιπὸν, μηδὲ ἀνάσχη ἀναίσχυντα λεγούσης, ὅτι
 ἐκεῖνος πρὸς με ἔρχεται, αὐτὸς μοι ἐπιβουλεύει, αὐτὸς με
 πειράζει· ἀλλ' εἶπέ πρὸς αὐτὴν· ἂν σὺ μὴ θέλῃς, πάντα
 ἐκεῖνα περιττά. Κὰν λέγῃ πάλιν, ὅτι σώματι συμπέπλεγ- 456
 μαι, σάρκα ἐνδέδνμαι, κόσμον οἰκῶ, ἐν γῇ διατρίβω· εἶπέ
 πρὸς αὐτὴν, ὅτι πάντα ταῦτα σκήψεις καὶ προφάσεις. Καὶ
 γὰρ ὁ δεῖνα σάρκα περιέκειτο, καὶ ὁ δεῖνα κόσμον οἰκῶν καὶ
 ἐν γῇ διατρίβων εὐδοκίμει· καὶ σὺ δὲ ^α αὐτῇ, ὅταν εὐπραγῇς,
 σάρκα περικειμένη τοῦτο ποιεῖς. Κὰν ἀλγῇ ταῦτα ἀκούουσα,
 μὴ ἄρῃς τὴν χεῖρα· οὐ γὰρ ἀποθανεῖται, εἰς πατάξης, ἐκ
 θανάτου δὲ αὐτὴν ρύσῃ. Κὰν λέγῃ πάλιν, ὅτι ὁ δεῖνα παρῶ- **Β**
 ξυνεν, εἶπέ πρὸς αὐτὴν· ἀλλ' ἔξεστί σοι μὴ παροξύνεσθαι·
 πολλάκις γοῦν κατέσχευς ὀργῇς. Ἐὰν εἴπῃ, ὅτι ἡ εὐμορφία
 τῆς δεῖνος ἀνεπτέρωσέ με, εἶπέ πρὸς αὐτὴν· ἀλλ' ἡ δύνασο
 κρατεῖν. Πάραγε τοὺς περιγενομένους, πάραγε τὴν γυναῖκα
 τὴν πρώτην, τὴν εἰπούσαν, ⁶ “ὁ ὄφρις ἠπάτησέ με,” καὶ
 οὐκ ἀπαλλαγεῖσαν τοῦ ἐγκλήματος. Ὅταν δὲ ταῦτα ἐξε-
 τάξης, μηδεὶς παρέστω, μηδεὶς θορυβεῖτω· ἀλλ' ὥσπερ οἱ
 δικασταὶ ^ε ὑπὸ παραπετάσματα καθεζόμενοι κρίνουσιν, οὕτω
 καὶ σὺ ἀντὶ παραπετασμάτων καιρὸν ζήτησον ἡσυχίας καὶ
 τόπον. Καὶ ὅταν δειπνήσας ἀναστῇς καὶ μέλλῃς κατακλί-
 νεσθαι, τότε ταῦτα δικάζε· οὗτος ὁ καιρὸς ἐπιτήδειός σοι· **С**
 τόπος δὲ ἡ κλίνη καὶ ὁ θάλαμος. Τοῦτο καὶ ὁ προφήτης
 ἐκέλευσεν, εἰπών· ⁷ “ἂ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ
 ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε.” Καὶ τῶν μικρῶν μεγάλας
 εὐθύνας ἀπαίτει, ἵνα τῶν μεγάλων μηδὲ ἐγγὺς γένῃ ποτέ.
 Ἄν τοῦτο ποιῇς καθ' ἐκάστην ἡμέραν, μετὰ παρρησίας στήσῃ

⁶ Gen. iii. 13.⁷ Psal. iv. 5.

^α αὐτῇ (sic) C. D. F. αὐτῇ om. A.   ^ε ὑπὸ τὰ παρ. F. ὑπὸ
 παραπετάσματος C.

^f παρὰ τὸ βῆμα ἐκεῖνο τὸ φοβερόν. Οὕτως ὁ Παῦλος ἐγένετο καθαρὸς· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· ⁸ “εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα.” Οὕτω τοὺς παῖδας ἐξεκάθαρεν ὁ Ἰώβ. Ὁ γὰρ ὑπὲρ ἀδῆλων θυσίας ἀναφέρων, πολλῶ μᾶλλον τῶν δῆλων εὐθύνας ἀπῆτει. Ἀλλ’ ἡμεῖς οὐχ οὕτω ποιούμεν, ἀλλὰ τούναντίον ἅπαν. Ὁμοῦ τε γὰρ κατεκλίθημεν, καὶ τὰ βιωτικά στρέφομεν ἅπαντα· καὶ οἱ μὲν ἀκαθάρτους εἰσάγουσι λογισμούς, οἱ δὲ δανείσματα καὶ συμβόλαια καὶ φροντίδας ἐπικήρους. Καὶ θυγατέρα μὲν ἔχοντες παρθενενομένην, ἀκριβῶς φυλάττομεν· ὁ δὲ θυγατρὸς ἡμῖν τιμιώτερον, ἢ ψυχὴν, ταύτην ἐώμεν πορνεύεσθαι καὶ μολύνεσθαι, μυρίας ἐπεισάγοντες ἐννοίας ⁹ πονηράς· καὶ ὁ τῆς πλεονεξίας ἔρως, καὶ ὁ τῆς τρυφῆς, καὶ ὁ τῶν λαμπρῶν σωματῶν, καὶ ὁ τοῦ θυμοῦ, καὶ ὅστισούν ἕτερος ἐπείσελθεῖν βούληται, τὰς θύρας ^E ἀναπετάσαντες ἔλκομεν καὶ καλοῦμεν, καὶ μετὰ ἀδείας αὐτῇ παρέχομεν μίγνυσθαι. Οὐ τί γένοιτ’ ἂν βαρβαρικώτερον, τὴν πάντων ἡμῖν τιμιωτέραν ψυχὴν ὑπὸ τοσούτων μοιχῶν ὑβριζομένην περιορᾶν, καὶ μέχρι τοσούτου συγγινομένην, ἕως ἂν κορεσθῶσιν ἐκεῖνοι; Ὅπερ οὐδέποτε ἔσται. Διὰ δὲ τοῦτο ⁴⁵⁷ ὅταν ὕπνος καταλάβῃ, τότε μόνον ἀφίστανται· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε· καὶ γὰρ τὰ ὀνειράτα καὶ αἱ φαντασίαι τὰ αὐτὰ αὐτῇ φέρουσιν εἶδωλα. Ὅθεν καὶ ἡμέρας ¹⁰ γενομένης, ἢ τοιαῦτα φανταζομένη ψυχὴ καὶ εἰς τὸ ἔργον τῶν φαντασιῶν ἐκείνων πολλάκις ἐξέπεσε. Σὺ δὲ τῇ μὲν κόρῃ τῶν ὀφθαλμῶν οὐδὲ μικρὰν κόνιν ἐπείσελθεῖν ἔα, ¹ τὴν δὲ ψυχὴν φορυτὸν τοσούτων κακῶν ἐπισυρομένην περιορᾷς; Πότε οὖν τὴν κόπρον ταύτην ἐξαντλήσαι δυνησόμεθα, ἢν καθ’ ἐκάστην ἡμέραν ἀποτιθέμεθα; πότε τὰ ἀκάνθας ἐκτεμεῖν; πότε τὰ σπέρματα καταβαλεῖν; Οὐκ οἶσθα, ὅτι τοῦ ἀμήτου λοιπὸν ἐφέβστηκεν ὁ καιρὸς; Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἐνεώσαμεν οὐδέπω τὰς ἀρού- ⁽²⁸⁾ ρας. Ἄν οὖν παραγένηται ὁ γεωργὸς καὶ ἐγκαλῇ, τί ἐροῦμεν; τί δὲ ἀποκρινόμεθα; Ὅτι τὰ σπέρματα οὐδεὶς ἔδωκε; Καὶ μὴν καθ’ ἐκάστην καταβάλλεται ταῦτα τὴν ἡμέραν. Ἀλλ’

⁸ 1 Cor. xi. 31.^f παρὰ τῷ βήματι ἐκείνῳ τῷ φοβερῷ Sav. contra omnes codd.⁹ πονηράς] + ἐν αὐτῇ E. + αὐτῇ Edd. καὶ] + γὰρ E. ¹⁰ γενομένης A.¹ τῇ δὲ ψυχῇ τοσούτου φορυτὸν κακῶν ἐπισυρομένον F. τῇ δὲ ψυχῇ φορυτῶν (sic) τοσούτων κακῶν ἐπισυρομένην D.

ὅτι τὰς ἀκάνθας οὐδεὶς ἐξέτεμε; Καὶ μὴν καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὴν δρεπάνην θήγομεν. Ἄλλ' αἱ βιωτικαὶ περιέλκουσιν ἀν-
 άγκαι; Καὶ διατί μὴ ἐσταύρωσας σαυτὸν τῷ κόσμῳ; Εἰ
 γὰρ ὁ τὸ δοθὲν ^k ἀποδίδους μόνον πονηρὸς, ἐπεὶδὴ μὴ ἐδι-
 πλασίασεν ὁ καὶ τοῦτο διαφθείρας, τί ἀκούσεται; Εἰ ἐκεῖνος
 δεθεὶς ἐξηνέχθη ὅπου ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ἡμεῖς τί πει-
 σόμεθα, μυρίων ἡμᾶς ἐλκόντων ἐπ' ἀρετὴν, ἀναδυνόμενοι καὶ
 ὀκνοῦντες; Τί γὰρ οὐχ ἱκανόν σε προτρέψαι; Οὐχ ὁρᾷς ^c
 τὸ εὐτελεὲς τοῦ βίου; τὸ ἄδηλον τῆς ζωῆς; τὸν πόνον τὸν
 ἐν τοῖς παροῦσι; τὸν ἰδρῶτα; Μὴ γὰρ τὴν μὲν ἀρετὴν
 μετὰ πόνου, τὴν δὲ κακίαν ἄνευ ¹ πόνου ἐστὶ μετελθεῖν; Εἰ
 οὖν καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ πόνος, διατί μὴ ταύτην εἴλου τὴν
 πολὺ τὸ κέρδος ἔχουσαν; Μᾶλλον δὲ ἔστι τινὰ τῆς ἀρετῆς,
 ἃ μὴδὲ πόνον ἔχει. Ποῖος γὰρ πόνος τὸ μὴ κακηγορεῖν,
 μὴδὲ ψεύδεσθαι, τὸ μὴ ὀμνύναι, τὸ τὴν ὀργὴν ἀφιέναι τῷ
 πλησίον; Τούναντίον μὲν οὖν τὰ ταῦτα ποιεῖν ἐπίπονον, καὶ
 πολλὴν φέρει τὴν φροντίδα. Τίς οὖν ἡμῖν ἔσται ἀπολογία, ^D
 ποία συγγνώμη, μὴδὲ ταῦτα κατορθοῦσιν; Ἀπὸ γὰρ τούτων
 δῆλον, ὅτι καὶ τὰ ἐπιπονώτερα ἀπὸ ραθυμίας ἡμᾶς διαφεύγει
 καὶ ὀκνου. Ἄπερ ἅπαντα ἐννοήσαντες, φύγωμεν κακίαν, ἐλώ-
 μεθα ἀρετὴν ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων
 ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^k ἀποδοῦς (om. μόνον) F.   ¹ πόνων E.   δίχα pro ἄνευ F.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ.

458 ¹ Τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων καὶ Φα-
 ρισαίων, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον
 ἰδεῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ^a εἶπε· γενεὰ πονηρὰ καὶ μοι-
 χαλὴς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ,
 εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ ^b τοῦ προφήτου.

ἌΡΑ τι γένοιτ' ἂν τούτων ἀνοητότερον, ^c οὐκ ἀσεβέστε-
 ρον μόνον; οἱ μετὰ τοσαῦτα σημεῖα, ὡς οὐδενὸς γενομένου,
 λέγουσι· “θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.” Τίνος οὖν ἕνεκεν
 τοῦτο ἔλεγον; Ἵνα ἐπιλάβωνται πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ
 τῶν ῥημάτων αὐτοὺς ἐπεστόμισε, καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ πολ-
 λάκις, καὶ τὴν ἀναίσχυντον ^d ἔφραξε γλῶτταν, ἐπὶ τὰ ἔργα
 πάλιν ἔρχονται· ὅπερ καὶ θαυμάζων ^e πάλιν ὁ εὐαγγελιστὴς
 ἔλεγε· “τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων,
 σημεῖον αἰτοῦντες.” Τότε, πότε; Ὅτε ὑποκύπτειν ἐχρῆν,
 ὅτε θαυμάζειν, ὅτε ἐκπλήττεσθαι καὶ παραχωρεῖν, τότε τῆς
 πονηρίας οὐκ ἀφίστανται. Ὅρα δὲ καὶ τὰ ῥήματα κολα-
 κείας γέμοντα καὶ εἰρωνείας. Προσεδόκων γὰρ αὐτὸν ἐπι-
 C σπάσασθαι διὰ τούτων. Καὶ νῦν μὲν ὑβρίζουσι, νῦν δὲ
 κολακεύουσι· νῦν μὲν δαιμονῶντα καλοῦντες, νῦν δὲ διδάσκα-
 λον· ἀμφοτέρα ἀπὸ πονηρᾶς γνώμης, εἰ καὶ ἐναντία τὰ λε-
 γόμενα. Διὰ τοῦτο αὐτῶν καὶ σφόδρα καθάπτεται. Καὶ
^f ὅτε μὲν αὐτὸν τραχέως ἡρώτων καὶ ὑβρίζον, ἐπιεικῶς αὐ-
 τοῖς διελέγετο· ὅτε δὲ ἐκολάκευον, ὑβριστικῶς καὶ μετὰ
 πολλῆς τῆς σφοδρότητος, δεικνὺς ὅτι ἐκατέρου τοῦ πάθους
 ἐστὶν ἀνώτερος, καὶ οὔτε τότε εἰς ὀργὴν ἐξάγεται, ^g οὔτε
 νῦν ὑπὸ κολακείας μαλακίζεται. Ὅρα δὲ καὶ τὴν ὑβριν οὐχ

¹ Cap. XII. v. 38, 39.

HOM. XLIII. Incipit recentior pars codicis E. ^a εἶπε] + αὐτοῖς A.
^b τοῦ προφήτου om. C. E. F. 4 Mosqq. ^c οὐκ ἀσεβέστερον μόνον]
 Sic F. pro vulgato καὶ ἀσεβέστερον. non dico impium magis, sed sto-
 lidius Ge. Etiam Arm. correctioni favet. ^d ἐνέφραξε F. ^e πάλιν
 om. F. ὅπερ καὶ θαυμάζοντες τοῦτο ἔλεγον E. ^f ὅτε] Sic Ep. ὅταν
 codd. et Edd. ^g οὐδὲ F. Ep.

ἀπλῶς λουδορίαν οὖσαν, ἀλλ' ἀπόδειξιν ἔχουσαν τῆς πονηρίας αὐτῶν. Τί γάρ φησι; “Γενεὰ πονηρά καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· τί θαυμαστόν, D εἰ ἐπ' ἐμοῦ ταῦτα ποιεῖτε τοῦ τέως ἀγνοουμένου παρ' ὑμῶν, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τοῦ πατρὸς, οὗ τοσαύτην ἐλάβετε πείραν, τὸ αὐτὸ τοῦτο πεποιήκατε· ^h καταλιπόντες αὐτόν, ἐπὶ τοὺς δαίμονας ἐτρέχετε, ἐραστὰς ἐπισπώμενοι πονηροὺς; ὁ συνε- (281) χῶς αὐτοῖς ⁱ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ὠνείδιζε. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, δεικνὺς ἑαυτὸν τῷ πατρὶ συμφωνοῦντα, καὶ τούτους οὐδὲν ξένον ποιοῦντας, καὶ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν ἐκκαλύπτων· καὶ ὅτι μεθ' ὑποκρίσεως καὶ ὡς ἐχθροὶ ἦτουν. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς εἶπε γενεὰν πονηράν, ὅτι ἀγνώμονες αἰεὶ γεγόνασι περὶ E τοὺς εὐεργέτας, ὅτι εὖ πάσχοντες γίνονται χεῖρους· ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶ πονηρίας. Μοιχαλίδα δὲ ἐκάλεσε, καὶ τὴν προτέραν καὶ τὴν παροῦσαν ἀπιστίαν δηλῶν· ὅθεν δείκνυσιν ἑαυτὸν πάλιν τῷ πατρὶ ἴσον, εἶγε καὶ τὸ μὴ πιστεῦσαι αὐτῷ μοιχαλίδα ποιεῖ. Εἶτα ὑβρίσας, τί φησι; “Καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωῶ τοῦ προφήτου.” 459 “Ἦδη τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως προανακρούεται λόγον, καὶ πιστοῦται αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τύπου. Τί οὖν; ^k οὐκ ἐδόθη αὐτῇ σημεῖον; φησίν. Οὐκ ἐδόθη ^l αὐτῇ αἰτούση. Οὐ γὰρ ὥστε αὐτοὺς ἐνάγειν ἐποίει τὰ σημεῖα· ἦδει γὰρ πεπωρωμένους· ἀλλ' ὥστε ἐτέρους διορθοῦν. Ἡ τοῦτο οὖν ἐστὶν εἰπεῖν, ἢ ὅτι τοιοῦτον οὐ λήφονται σημεῖον, οἷον ἐκείνο. Σημεῖον γὰρ αὐτοῖς γέγονεν, ὅτε διὰ τῆς οἰκείας κολάσεως ἔγνωσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Ἐνταῦθα τοίνυν ἀπειλῶν λέγει, καὶ τοῦτο αὐτὸ αἰνιττόμενος, ὡσανεὶ ἔλεγε· μυρίας εὐεργεσίας ἐπεδειξάμην· οὐδὲν τούτων ὑμᾶς ἐπεσπάσατο, οὐδὲ ἠθελήσατε B προσκυνῆσαί μου τὴν δύναμιν. Γνώσεσθε τοίνυν διὰ τῶν ἐναντίων τὴν ἰσχὺν τὴν ἐμήν, ^m ὅταν τὴν πόλιν χαμαὶ ἐρρίμμεν ἴδητε, ὅτε καὶ τὰ τεῖχη περιηρημένα, ὅτε τὸν ναὸν ἐρείπιον γεγεννημένον, ὅταν καὶ τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκπέσητε τῆς προτέρας, καὶ ⁿ πάλιν ἄοικοι καὶ

^h καταλιπόντες] + γὰρ D. et corr. E. ⁱ καὶ om. A. C. E. F.

^k οὐκ quod deest in Edd. ex F. Ep. et Verss. adsumsi. Rasuram habet E. ^l αὐτῇ obtulerunt E. F. Ep. In ceteris deest. ^m ὅταν] Sic Edd. codices ὅτε. Mox ὅτε τὰ (om. καὶ) C. D. καὶ τὰ (om. ὅτε) F.

ⁿ πάλιν ἄοικοι καὶ φ.] πλάνοι καὶ φ. E. F. erranties ac profugi Ge.

φυγάδες πανταχοῦ περιέρχῃσθε. Πάντα γὰρ ταῦτα μετὰ τὸν σταυρὸν γέγονε. Ταῦτα οὖν ὑμῖν ἀντὶ σημείων ἔσται μεγάλων. Καὶ γὰρ σφόδρα μέγα σημεῖον ἔστι, τὸ ἀκίνητα αὐτῶν μένειν τὰ κακὰ, τὸ μυρίων ἐπιχειρησάντων μηδένα δυνηθῆναι διορθῶσαι τὴν ἁπαξ κατ' αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαν δίκην. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐ λέγει, καταλιμπάνει δὲ τῷ μετὰ
 C ταῦτα χρόνῳ γενέσθαι αὐτοῖς σαφῇ· τέως δὲ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως γυμνάζει λόγον, ὃν ἔμελλον εἶσεσθαι δι' ὧν ἔμελλον ὑστερον ὑπομένειν. ²“Ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωάνης, φησὶν, ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.” Φανερώς μὲν γὰρ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἀναστήσεται· ἐπεὶ ^p ἂν καὶ κατεγέλασαν· ἠνίξατο δὲ οὕτως, ὡς ἐκείνους πιστεῦσαι ὅτι προήδει. “Ὅτι γὰρ ἤδεσαν, λέγουσι πρὸς τὸν Πιλάτον· ³“εἶπε, φησὶν, ὁ πλάνος ἐκεῖνος ἐτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσομαι”· καίτοι γε οἱ μαθηταὶ τοῦτο ἠγνόουν· καὶ γὰρ ἀσυνετώτεροι αὐτῶν ἔμπρο-
 D σθεν ἦσαν· διὸ καὶ αὐτοκατάκριτοι γεγόνασιν οὗτοι.

“Ὅρα δὲ πῶς καὶ αἰνιττόμενος ἀκριβῶς αὐτὸ τίθησιν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐν τῇ γῇ, ἀλλ' “ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς,” ἵνα καὶ τὸν τάφον δηλώσῃ, καὶ μηδεὶς δόκησιν ὑποπτεύσῃ. Καὶ τρεῖς δὲ ἡμέρας διὰ τοῦτο συνεχώρησεν, ἵνα πιστευθῇ ὅτι ἀπέθανεν. Οὐ γὰρ τῷ σταυρῷ ¹ αὐτὸ μόνον βεβαιοῦται, καὶ τῇ πάντων ὄψει, ἀλλὰ καὶ τῷ χρόνῳ τῶν ἡμερῶν. Τῇ μὲν γὰρ ἀναστάσει πᾶς ὁ μετὰ ταῦτα ἔμελλε μαρτυ-
 E ρῆσειν χρόνος· ὁ σταυρὸς δὲ, εἰ μὴ τότε πολλὰ ἔσχε τὰ μαρτυροῦντα αὐτῷ σημεία, καὶ ἠπιστήθη· τούτου δὲ ἀπιστηθέντος, καὶ ἡ ἀνάστασις ἂν διηπιστήθη. Διὰ τοῦτο καὶ σημεῖον αὐτὸ καλεῖ. Εἰ δὲ μὴ ἐσταυρώθη, οὐκ ἂν ἐδόθη τὸ σημεῖον. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν τύπον φέρει εἰς μέσον, ἵνα πιστευθῇ ἡ ἀλήθεια. Εἶπε γάρ μοι, φαντασία ἦν Ἰωάνης
 460 ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους; Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις τοῦτο εἰπεῖν. Οὐκοῦν οὐδὲ ὁ Χριστὸς ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς. Οὐ γὰρ δήπου ὁ μὲν τύπος ἐν ἀληθείᾳ, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐν φαντασίᾳ. Διὰ τοῦτο πανταχοῦ τὸν θάνατον αὐτοῦ καταγγέλλομεν,

² v. 40.³ Matth. xxvii. 63.

ο καὶ om. F. 1 Mosq.
 Vid. adnot.

^p ἂν καὶ] καὶ F. ¹ αὐτῷ D. αὐτοῦ E.

καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις, καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λαμπρᾷ βοᾷ τῇ φωνῇ⁴ “ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.” Ὅθεν δῆλον, ὅτι τέκνα τοῦ διαβόλου εἰσὶν οἱ τὰ Μαρκίωνος νοσοῦντες, ταῦτα ἔξαλείφοντες, ἅπερ ὥστε μὴ ἀφανισθῆναι μυρία ἐποίησεν ὁ Χριστὸς, καὶ ὥστε ἀφανισθῆναι μυρία ἐσπούδακεν ὁ διάβο- B
λος, τὸν σταυρὸν λέγω καὶ τὸ πάθος. Διὰ τοῦτο ἔλεγε καὶ ἀλλαχού⁵ “λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.” καὶ, ⁶ “ἔσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ
(282) ἀπ’ αὐτῶν ὁ νυμφίος” καὶ ἐνταῦθα, “οὐ δοθήσεται αὐτῇ σημεῖον, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωᾶ τοῦ προφήτου” καὶ ὅτι ὑπὲρ αὐτῶν πείσεται δηλῶν, καὶ ὅτι οὐδὲν κερδανοῦσι τοῦτο γὰρ μετὰ ταῦτα ἐδήλωσεν. Ἀλλ’ ὅμως καὶ ταῦτα εἰδὼς ἀπέθανε· τοσαύτη ἦν αὐτοῦ ἡ κηδεμονία. Ἴνα γὰρ μὴ νομίσῃς ὅτι καὶ τὰ ἐξῆς τοιαῦτα ἔσται ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων, οἷα ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν, καὶ ἐπιστραφήσονται, καὶ καθάπερ ἐκεί- C
νοῖς σειομένην τὴν πόλιν ἔστησε, καὶ τοὺς βαρβάρους⁷ ἐπέστρεψεν, οὕτω καὶ οὗτοι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιστρέψουσιν, ἄκουσον πῶς τούναντίον ἅπαν δηλοῖ. Ὅτι γὰρ οὐδὲν καρπώσονται ἐντεῦθεν εἰς τὴν οἰκείαν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ ἀνήκεστα πείσονται, καὶ τοῦτο ἐξῆς ἐδήλωσε διὰ τοῦ κατὰ τὸν δαίμονα παραδείγματος. Τέως δὲ ὑπὲρ ὧν μέλλουσι πάσχειν μετὰ ταῦτα ἀπολογεῖται, δεικνὺς ὅτι δικαίως πείσονται. Τὰς μὲν γὰρ συμφορὰς αὐτῶν καὶ τὴν ἐρημίαν ἀπὸ τοῦ παραδείγματος ἐκείνου παρίστησι· τέως δὲ δείκνυσιν, ὅτι δικαίως ταῦτα πάντα ὑπομενοῦσιν· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἐποίει. Καὶ γὰρ τὰ Σόδομα μέλλων καθαιρεῖν, ἀπε- D
λογήσατο τῷ Ἀβραάμ πρότερον, τὴν ἐρημίαν δείξας καὶ τὴν σπάνιν τῆς ἀρετῆς, ὅπου γε οὐδὲ δέκα εὐρέθησαν ἄνδρες ἐν πόλεσι τοσαύταις σωφρόνως ζῆν προηρημένοι. Καὶ τῷ Λῶτ δὲ ὁμοίως δείξας τὴν μισοξενίαν καὶ τοὺς ἀτόπους αὐτῶν ἔρωτας, τότε ἐπάγει τὸ πῦρ. Καὶ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησε, διὰ τῶν ἔργων ἀπολογησάμενος τῷ Νῶε. Καὶ τῷ⁷ Ἰεζεχιήλ δὲ ὁμοίως, ⁸ ὅτε ἐν Βαβυλῶνι διάγοντα τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις ἰδεῖν ἐποίησε

⁴ Gal. vi. 14.⁵ Joan. ii. 19.⁶ Matth. ix. 15.⁷ Ezech. v. 5 sqq.⁸ ἔστρεψεν E. ἐπέστρεψεν F.⁹ ὅτι A. p. p. διάγοντι A. C.

κακά. Καὶ τῷ Ἰερεμῖα δὲ πάλιν, ὅτε ἔλεγε, ⁸ “μὴ προσ-
 F. εύχου,” ἀπολογούμενος ἔλεγεν· “ἢ οὐχ ὁρᾷς τί οὗτοι ποι-
 οῦσι;” Καὶ πανταχοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, ὃ δὴ καὶ ἐν-
 ταῦθα. Τί γάρ φησιν; ⁹ “Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται,
 καὶ κατακρινούσι τὴν γενεὰν ταύτην· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ
 κήρυγμα Ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε.” Ὁ μὲν γὰρ
 δούλος, ἐγὼ δὲ δεσπότης· καὶ ὁ μὲν ἐκ κήτους ἐξῆλθεν,
 ἐγὼ δὲ ἐκ θανάτου ἀνέστην· καὶ ὁ μὲν καταστροφὴν ἐκή-
 ρυξεν, ἐγὼ δὲ βασιλείαν ἦλθον εὐαγγελιζόμενος. Καὶ οἱ
 461 μὲν χωρὶς σημείου ἐπίστευσαν, ἐγὼ δὲ πολλὰ σημεῖα ἐπε-
 δεῖξαί μιν. Καὶ οἱ μὲν οὐδὲν πλέον ἤκουσαν τῶν ῥημάτων
 ἐκείνων, ἐγὼ δὲ πᾶσαν ἐκίνησα φιλοσοφίας ἰδέαν. Καὶ ὁ
 μὲν διακονούμενος παρεγένετο, ἐγὼ δὲ αὐτὸς ὁ δεσπότης
 καὶ ὁ πάντων κύριος ἦλθον, οὐκ ἀπειλῶν, οὐκ ἀπαιτῶν εὐ-
 θύνας, ἀλλὰ συγχώρησιν κομίζων. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι,
 οὗτοι δὲ προφῆταις [†] συνανεστράφησαν μυρίοις. Καὶ περὶ
 ἐκείνου μὲν οὐδεὶς προεῖπεν, περὶ ἐμοῦ δὲ ἅπαντες, καὶ τὰ
 ἔργα τοῖς λόγοις συνέβαινε. Κάκεινος μὲν ἔδραπέτευσεν
 ἀπιέναι μέλλων ὑπὲρ τοῦ μὴ γελασθῆναι· ἐγὼ δὲ εἰδὼς ὅτι
 B καὶ σταυροῦσθαι καὶ γελαῖσθαι μέλλω, παρεγενόμην. Καὶ
 ἐκείνος μὲν οὐδὲ ὀνειδισθῆναι ἤνεγκεν ὑπὲρ τῶν σωζομένων·
 ἐγὼ δὲ καὶ θάνατον ὑπέμεινα, [†] καὶ θάνατον τὸν αἰσχιστον,
 καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐτέρους ἀποστέλλω. Καὶ ὁ μὲν
 ξένος τις ἦν καὶ ἀλλότριος καὶ ἄγνωστος· ἐγὼ δὲ συγγενὴς
 κατὰ σάρκα, καὶ προγόνων τῶν αὐτῶν. Καὶ πολλὰ δὲ
 ἕτερα ἂν τις συναγάγοι τὸ πλέον ἐπιζητῶν. Αὐτὸς δὲ
 οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταται, ἀλλὰ καὶ ἕτερον προστίθῃσι παρά-
 δεῖγμα, λέγων ὅτι ¹⁰ “καὶ βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν
 τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτούς·
 ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν
 C Σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.” Τοῦτο τοῦ
 προτέρου πλεον ἦν. Ὁ μὲν γὰρ Ἰωνᾶς πρὸς ἐκείνους ἀπῆλ-
 θεν· ἡ δὲ βασίλισσα τοῦ νότου οὐκ ἀνέμεινε τὸν Σολομῶνα
 πρὸς αὐτὴν ἐλθεῖν, ἀλλ’ αὐτὴ πρὸς αὐτὸν παρεγένετο, καὶ
 γυνὴ καὶ βάρβαρος οὔσα, καὶ τοσοῦτον ἀφεστηκυῖα, οὐκ

⁸ Jer. vii. 16, 17.⁹ v. 41.¹⁰ v. 42.[†] συνανεστράφησαν Ep. συνεστράφησαν F.
codd. C. D.[†] καὶ accedit ex

ἀπειλῆς ἐπικειμένης, οὐ θάνατον δεδοικυῖα, ἀλλ' ἔρωτι ῥημάτων μόνον σοφῶν. Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ γυνὴ παρεγένετο, ἐνταῦθα δὲ ἐγὼ ἦλθον. Καὶ ἡ μὲν ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀνέστη, ἐγὼ δὲ καὶ πόλεις καὶ κώμας περιέρχομαι. Κακεῖνος μὲν ὑπὲρ δένδρων καὶ ξύλων διελέγετο, τὰ μηδὲν μέγα ὠφεληῖται τὴν παρα-
(283) γενομένην δυνάμενα· ἐγὼ δὲ ὑπὲρ ἀπορρήτων πραγμάτων D καὶ μυστηρίων φρικωδεστάτων.

Ἐπεὶ οὖν αὐτοὺς κατέκρινε, δείξας ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀσύγνωστα ἁμαρτάνοντας, καὶ τῆς αὐτῶν ἀγνωμοσύνης, οὐ τῆς τοῦ διδασκάλου ἀσθενείας, τὴν παρακοὴν οὔσαν, καὶ τοῦτο ἀπὸ τε ἄλλων πολλῶν, καὶ τῶν Νινευϊτῶν καὶ τῆς βασιλείας ἀπέδειξε· τότε λέγει καὶ τὴν καταληψομένην αὐτοὺς κόλασιν· αἰνιγματωδῶς μὲν, λέγει δὲ ὅμως, πολὺν τὸν φόβον ἐνυφαίνων τῷ διηγήματι. ¹¹ “Ὅταν γὰρ, φησὶν, ἐξέλθῃ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, πορεύεται δι' ἀνδρῶν τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὐρίσκον, λέ- E γει· ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν, εὐρίσκει σχολάζοντα ^wκαὶ σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. Τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἕτερα ἐπτά πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων. Οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ.” Ἐντεῦθεν δέικνυσιν, ὅτι οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα χαλεπώτατα πείσονται. Ἐπειδὴ γὰρ 462 εἶπεν, “ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει, καὶ κατακρινούσι τὴν γενεὰν ταύτην” ἵνα μὴ διὰ τὴν τοῦ χρόνου μέλλῃσιν καταφρονήσωσι, καὶ ῥαθυμότεροι γένωνται, ἐντεῦθεν ἐφίστησιν αὐτοῖς τὰ δεινά. “Ὁ καὶ ὁ προφήτης Ὡσηὲς αὐτοῖς ἀπειλῶν ἔλεγεν, ὅτι ἔσονται ¹² “ὥσπερ ὁ προφήτης ὁ παρεξεστηκώς, ἄνθρωπος ὁ πνευματοφόρος” τουτέστιν, ὥσπερ οἱ μαινόμενοι καὶ βακχεύομενοι ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, οἱ ψευδοπροφήται. Προφήτην γὰρ ἐνταῦθα παρεξεστηκότα τὸν ψευδοπροφήτην φησὶν, οἷοι ^xεἰσιν οἱ μάντις. Τοῦτο δὴ καὶ ὁ Χριστὸς δηλῶν φησιν, ὅτι τὰ ἔσχατα B πείσονται. Εἶδες πῶς πανταχόθεν αὐτοὺς ὠθεῖ ἐπὶ τὸ προσ-

¹¹ v. 43-45.¹² Hos. ix. 7.^w καὶ om. E. F. 4 Mosqq.^x ἦσαν A.

ἔχειν τοῖς λεγομένοις, ἀπὸ τῶν παρόντων, ἀπὸ τῶν μελ-
 λόντων, ἀπὸ τῶν εὐδοκισάντων, (ἀπὸ τῶν Νινευϊτῶν λέγω,
 καὶ τῆς βασιλίσσης,) ἀπὸ τῶν προσκεκρουκότων Τυρίων καὶ
 Σοδομηνῶν; Ὁ καὶ ¹³ οἱ προφήται ἐποίουν, τοὺς υἱοὺς Ῥηχα-
 βὶν παράγοντες, καὶ τὴν νύμφην τὴν οὐκ ^γ ἐπιλανθανομένην
 τοῦ κόσμου τοῦ οἰκείου καὶ τῆς στηθοδεσμίδος, καὶ τὸν βοῦν
 τὸν εἰδότα τὸν κτησάμενον, καὶ τὸν ὄνον τὸν τὴν φάτνην
 ἐπιγινώσκοντα. Οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀπὸ συγκρίσεως πα-
 ραστήσας αὐτῶν τὴν ἀγνωμοσύνην, λέγει καὶ τὴν τιμωρίαν
 C λαιπόν. Τί ποτ' οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; Καθάπερ οἱ δαιμο-
 νῶντες, φησὶν, ὅταν ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀρρώστιας ἐκείνης, ἀν-
 ῥαθυμότεροι γένωνται, χαλεπωτέραν ἐπισπῶνται καθ' ἑαυτῶν
 τὴν φαντασίαν· οὕτω καὶ ² ἐφ' ὑμῶν γίνεται. Καὶ γὰρ καὶ
 ἔμπροσθεν κατείχεσθε δαίμονι, ὅτε τὰ εἶδωλα προσεκυνεῖτε,
 καὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν ἐσφάττετε τοῖς δαιμονίοις, πολλὴν ἐπι-
 δεικνύμενοι μανίαν· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐγκατέλιπον ὑμᾶς, ἀλλ'
 ἐξέβαλον τὸν δαίμονα ἐκείνον διὰ τῶν προφητῶν, καὶ δι'
 ἑμαντοῦ πάλιν ἦλθον ἐπὶ πλείον ἐκκαθᾶραι ὑμᾶς βουλόμενος.
 Ἐπεὶ οὖν οὐ βούλεσθε προσέχειν, ἀλλὰ καὶ εἰς πλείονα
 ἐξωκείλατε πονηρίαν· (τοῦ γὰρ προφήτας ἀνελεῖν πολλῶ
 D μείζον καὶ χαλεπώτερον τὸ καὶ ^α αὐτὸν κατασφάζαι·) διὰ
 τοῦτο χαλεπώτερα πείσεσθε τῶν προτέρων, τῶν κατὰ Βα-
 βυλῶνα λέγω, καὶ κατ' Αἴγυπτον, καὶ κατὰ Ἀντίοχον τὸν
 πρῶτον. Τὰ γὰρ ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου συμβάντα
 αὐτοῖς πολλῶ ^β μᾶλλον τούτων χαλεπώτερα. Διὸ καὶ ἔλε-
 γεν ¹⁴ “ἔσται θλίψις μεγάλη, οἷα οὐδέποτε γέγονεν, οὐδὲ
 μὴ ἔσται.” Οὐ τοῦτο δὲ μόνον δηλοῖ τὸ ὑπόδειγμα, ἀλλ'
 ὅτι καὶ ἀρετῆς ἀπάσης ἔσονται ἔρημοι καθόλου, καὶ τῇ τῶν
 δαιμόνων ἐνεργείᾳ εὐεπιχείρητοι μᾶλλον ἢ τότε. Τότε μὲν
 γὰρ εἰ καὶ ἡμάρτανον, ἀλλ' ὅμως ἦσαν καὶ οἱ κατορθοῦντες
 E ἐν αὐτοῖς, καὶ παρῇν ἡ τοῦ θεοῦ πρόνοια, καὶ ἡ τοῦ πνεύ-
 ματος χάρις, ἐπιμελουμένη, διορθουμένη, τὰ παρ' ἑαυτῆς
 ἅπαντα πληροῦσα· νυνὶ δὲ καὶ ταύτης καθόλου ἐρημωθήσον-
 ται τῆς κηδεμονίας, φησὶν, ὥστε καὶ ἀρετῆς πλείων σπάνις

¹³ Jer. xxxv. 2. ii. 32. Esai. i. 3.¹⁴ Matth. xxiv. 21.

^γ ἐπιλανθομένην A. C. ² ἐφ' ὑμῶν] Sic A. et corr. E. sic vobis
 accidit Ge. ὑφ' ὑμῶν D. ὑφ' ἡμῶν C. F. ἐφ' ὑμῖν Ep. ^α αὐτὸν]
 + ἐμέ D. et codex quidam Paris. ap. Sav. ^β μᾶλλον om. A. C. Ep.

νῦν, καὶ συμφορᾶς ἐπίτασις, καὶ δαιμόνων ἐνέργεια τυραννικωτέρα. Ἴστε οὖν καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, ὅτε ὁ πάντας ἀσεβεία νικήσας Ἰουλιανὸς ἐξεβακχεύθη, πῶς μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἑαυτοὺς ἔταττον, πῶς τὰ ἐκείνων ἐθεράπευον. 463
 (284) Ὡστε καὶ μικρόν τι δοκῶσι σωφρονεῖν νῦν, διὰ τὸν τῶν βασιλέων φόβον ἡσυχάζουσιν· ὥς εἰ μὴ τοῦτο ἦν, πολλῶ τῶν προτέρων χαλεπώτερα ἐτόλμησαν ἄν. Ἐν γὰρ τοῖς ἄλλοις πονηροῖς ἔργοις νικῶσι τοὺς ἐμπροσθεν, γοητείας, μαγγανείας, ἀσελγείας· μετὰ πολλῆς ἐπιδεικνύμενοι τῆς ὑπερβολῆς. Καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δέ, καίτοι τοσούτῳ χαλινῷ κατεχόμενοι, πολλάκις ἐστασίασαν, καὶ βασιλέων κατεξανέστησαν, ὥς καὶ τοῖς ἐσχάτοις περιπαρῆναι κακοῖς. ^dΠοῦ νῦν εἰσιν οἱ τὰ σημεῖα ζητοῦντες; Ἀκουέτωσαν ὅτι γνώμης χρεία εὐγνώ- B
 μονος· καὶ μὴ αὕτη παρῇ, σημείων οὐδὲν ὄφελος. Ἰδοὺ γοῦν οἱ μὲν Νινευῖται χωρὶς σημείων ἐπίστευσαν· οὗτοι δὲ μετὰ τοσαῦτα θαύματα χεῖρους ἐγένοντο, καὶ δαιμόνων ἀπείρων οἰκητήριον ἑαυτοὺς κατέστησαν, καὶ μυρίας ἐπεσπάσαντο συμφορὰς· καὶ μάλα εἰκότως. Ὅταν γὰρ ἅπαξ τις ἐλευθερωθεῖς τῶν κακῶν μὴ σωφρονισθῇ, πολλῶ χαλεπώτερα πείσεται τῶν προτέρων. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπεν, ὅτι οὐχ εὐρίσκει ἀνάπαυσιν, ἵνα δείξῃ ὅτι πάντως καὶ ἐξ ἀνάγκης λήψεται τὸν τοιοῦτον ἢ τῶν δαιμόνων ἐπιβουλή. Καὶ γὰρ ἀπὸ δύο τούτων σωφρονισθῆναι ἔδει, ἀπὸ τε τοῦ παθεῖν πρότερον, ἀπὸ τε τοῦ ἀπαλλαγῆναι· μᾶλλον δὲ καὶ τρίτον C
 πρόσσεστιν, ἢ τοῦ χεῖρονα πείσεσθαι ἀπειλή. Ἀλλ' ὅμως οὐδενὶ τούτων ἐγένοντο βελτίους.

^e Ταῦτα μὴ πρὸς ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰρῇσθαι καιρὸν ἂν ἔχοι, ὅταν φωτισθέντες καὶ τῶν προτέρων ἀπαλλαγέντες κακῶν, πάλιν τῆς αὐτῆς ἐχώμεθα πονηρίας· καὶ γὰρ χαλεπώτερα λοιπὸν ἔσται ἡ κόλασις τῶν μετὰ ταῦτα ἀμαρτημάτων. Διὰ τοῦτο καὶ τῷ παραλύτῳ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· ¹⁵ “Ἰδε, ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται”· καὶ ταῦτα πρὸς ἄνθρωπον τριά-

¹⁵ Joan. v. 14.

^e μετὰ] πάντα μετὰ Mor. Ben. ^d HΘIKON. “Ὅτι οὐ δεῖ ταῖς ἐτέρων ραθυμίαις ἀφορῶντας ἡμᾶς καταπίπτειν καὶ ἀθνυεῖν· ψυχρὸς γάρ ἐστιν οὗτος ὁ λογισμὸς. A. ^e Incipit τὸ ἠθικόν. Arm. Ταῦτα] + δὲ D. et corr. E. μὴ] οὐ D.

Δκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχοντα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ. Καὶ τί χεῖρον ἔμελλε,
 φησὶ, πείσεσθαι τούτων; Πολλῷ χεῖρον καὶ χαλεπώτερον.
 Μὴ γὰρ δὴ γένοιτο τοσαῦτα ἡμᾶς ὑπομένειν, ὅσα δυνά-
 μεθα παθεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἀπορεῖ τιμωριῶν ὁ θεός. Κατὰ
 γὰρ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ. ^fΤοῦτο
 καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ ἐγκαλεῖ διὰ τοῦ Ἰεζεχιήλ. ¹⁶ “εἶδον
 γὰρ σε, φησὶ, πεφυρμένην ἐν αἵματι, καὶ ἔλousa καὶ ἔχρισα,
 καὶ ἐγένετό σοι ὄνομα ἐν τῷ κάλλει σου· καὶ ἐξεπόρνευσας,
 φησὶν, ἐπὶ τοὺς ὁμορουντάς σοι” διὸ καὶ χαλεπώτερα ἀπειλεῖ
^gσοι ἀμαρτανούση. Ἐντεῦθεν δὲ μὴ τὴν κόλασιν λογίζου
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπειρον τοῦ θεοῦ μακροθυμίαν. Ποσά-
 Εκis γοῦν τῶν αὐτῶν ἠψάμεθα κακῶν, καὶ ἔτι μακροθυμεῖ.
 Ἀλλὰ μὴ θαρρῶμεν, ἀλλὰ φοβηθῶμεν. Καὶ γὰρ ὁ Φαραὼ,
 εἰ ἐκ τῆς πρώτης πληγῆς ἐπαιδεύθη, οὐκ ἂν ἔλαβε πείραν
 τῶν ὑστέρων, οὐκ ἂν μετὰ ταῦτα ἅμα αὐτῷ τῷ ^hστρατεύ-
 ματι κατεποντίσθη. Ταῦτα δὲ λέγω, ἐπειδὴ πολλοὺς οἶδα
 κατὰ τὸν Φαραὼ καὶ νῦν λέγοντας, οὐκ οἶδα τὸν θεόν, καὶ
 τῷ πληρῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ προσηλθύντας τοὺς ὑπευθύνους.
 Πόσοι, τοῦ θεοῦ κελεύοντος ἀνιέναι τὴν ἀπειλήν, οὐδὲ τὸν
 464 πόνον ἀνέχονται χαλάσαι; Ἀλλ’ οὐκ ἔστιν ἐρυθρὰν θάλατ-
 ταν λοιπὸν διαβῆναι νῦν. Ἀλλὰ πέλαγός ἐστι πυρὸς, πέ-
 λαγος οὐ τοιοῦτον, οὐδὲ τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῷ μείζον καὶ
 ἀγριώτερον, ἐκ τοῦ πυρὸς ἔχον τὰ κύματα, πυρὸς ξένου τινὸς
 καὶ φρικώδους. Ἀβυσσός ἐστιν ἐκεῖ μεγάλη φλογὸς ⁱχαλε-
 πωτάτης. Πανταχοῦ γὰρ πῦρ περιτρέχον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀ-
 γριῷ τινὶ θηρίῳ εἰκός. Εἰ γὰρ ἐνταῦθα τὸ αἰσθητὸν τοῦτο
 καὶ ὑλικὸν πῦρ, ὥσπερ θηρίον ἐκπηδῆσαν τῆς καμίνου, ^kἐφή-
 λατο τοῖς ἔξω καθημένοις, τί οὐκ ἐργάσεται ἐκεῖνο τοὺς
 Β ^lἐμπεσόντας; Ἀκουσον περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης λεγόντων
 τῶν προφητῶν ¹⁷ “ἡμέρα κυρίου ἀνιάτος, θυμοῦ καὶ ὀργῆς
 πλήρης.” Οὐδεὶς γὰρ ἔσται ὁ ^mπαριστάμενος, οὐδεὶς ὁ ἔξαι-

¹⁶ Ezech. xvi. 6, 9, 14, 26.

¹⁷ Esai. xiii. 9.

^f Καὶ τοῦτο καὶ Edd. ^g σοι om. F. ^h στρατῷ D. ⁱ χαλε-
 πωτάτη A. C. ^k ἐφῆλλατο A. E. et corr. F. cum Edd. Tacite
 correxit Editor Ben. ²dac. Deinde post καθημένοις vulgo subjicitur
 ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων, procul dubio e margine invecum. Carent eo
 F. Ge. Arm. habent sed manu recenti insertum A. E. ^l ἐκπε-
 σόντας F. ἐμπεσούντας soloece Edd. ^m προϊστάμενος A. C. Haec
 in simili argumento permutantur Tom. x. p. 399 D.

ρούμενος· οὐδαμοῦ τοῦ Χριστοῦ τὸ πρόσωπον τὸ ἡμερον καὶ γαληνόν. Ἄλλ' ὥσπερ οἱ τὰ μέταλλα ἐργαζόμενοι χαλεποῖς τισι παραδίδονται ἀνθρώποις, καὶ οὐδένα τῶν οἰκείων βλέπουν, ἀλλὰ τοὺς ἐφεστηκότας μόνους· οὕτω δὴ καὶ τότε· μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ πολλῷ χαλεπώτερον. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ δυνατόν καὶ προσελθεῖν καὶ δεηθῆναι τοῦ βασιλέως, καὶ λῦσαι τὸν καταδικασθέντα· ἐκεῖ δὲ οὐκέτι·

(285) οὐ γὰρ ^η ἐφίεται· ἀλλὰ μένουσιν ἀποθηγανίζόμενοι, καὶ τοσαύτην ὀδύνην ἔχοντες, ὅσην οὐδὲ εἰπεῖν δυνατόν. Εἰ γὰρ C τῶν ἐνταῦθα καιομένων τὰς δριμείας ἀλγυδόνas οὐδεὶς δύναται παραστήσαι λόγος, πολλῷ μᾶλλον τῶν ταῦτα ἐκεῖ πασχόντων. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ τὸ πᾶν γίνεται· ἐκεῖ δὲ καίεται μὲν, οὐ δαπανᾶται δὲ τὸ καιόμενον. Τί τοίνυν ^ρ ποιήσομεν ἐκεῖ; Καὶ γὰρ πρὸς ἐμμαντὸν ταῦτα λέγω. Καὶ εἰ σὺ, φησὶν, ὁ διδάσκαλος, περὶ σεαυτοῦ ταῦτα λέγεις, οὐδὲν ἐμοὶ μέλει λοιπόν. Τί γὰρ θαυμαστὸν ἐμὲ κολάζεσθαι; Μὴ, παρακαλῶ, μηδεὶς ταύτην ζητεῖτω τὴν παραμυθίαν· οὐ γὰρ ἐστὶν αὕτη παραψυχή. Εἰπέ γάρ μοι, οὐχὶ ἀσώματος δύναμις ἦν ὁ διάβολος; οὐ τῶν D ἀνθρώπων βελτίων; Ἄλλ' ὅμως ἐξέπεσεν. Ἀρ' οὖν ἐστὶν ὅστις παραμυθίαν ἐκ τοῦ μετ' ἐκείνου κολάζεσθαι λήψεται; Οὐδαμῶς. Τί ^q δὲ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ πάντες; οὐχὶ καὶ τοὺς ἐν ἀρχαῖς ἐώρων κολαζομένους, καὶ ἐκάστην οἰκίαν πένθος ἔχουσαν; Ἀρ' οὖν ἐντεῦθεν ^ι ἀνέπνευσαν καὶ παρεκλήθησαν; Οὐ δῆτα· καὶ δῆλον ἐξ ᾧ μετὰ ταῦτα ἐποίησαν, ὥσπερ ὑπὸ τινος φλογὸς μαστιζόμενοι, συνεπιστάντες τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀναγκάσαντες ἐκβαλεῖν τῶν Ἑβραίων τὸν δῆμον. Καὶ γὰρ σφόδρα ψυχρὸς οὗτος ὁ λόγος, τὸ νομίζειν παραμυθίαν φέρειν τὸ μετὰ πάντων κολάζεσθαι· τὸ λέγειν, ὡς πάντες καὶ ἐγώ. Τί γὰρ χρή λέγειν τὴν γέενναν; Ἐν- E νόησόν μοι τοὺς ὑπὸ ποδαλγίας κατεχομένους, οἱ ὅταν ὑπὸ δριμείας ὀδύνης κατατείνωνται, καὶ μυρίους δείξης χαλεπώτερα πάσχοντας, οὐδ' εἰς νοῦν λαμβάνουσι. Τὸ γὰρ ἐπιτεταμένον τῆς ἀλγυδόνος οὐ συγχωρεῖ τῷ λογισμῷ σχολήν

^η ἀφίεται A. C. F. ἀφίενται super rasuram E. ἐφείται Edd. haud male. Cf. Tom. I. p. 398 C. et E. ^ο ὅσον A. C. ^ρ ποιήσωμεν E. F. ^q δέ] δαὶ D. ^ι ἀνέπ. καὶ παρεκ.] καὶ παρεκ. καὶ ἀνέπ. D.

τινα ἔχειν, εἰς τὸ λογίσασθαι ἑτέροισι καὶ παραμυθίαν εὐ-
ρεῖν. Μὴ τοίνυν ταῖς ψυχραῖς ταύταις ἐλπίσι τρεφόμεθα.
465 Τὸ γὰρ δέξασθαι παραμυθίαν ἐκ τῶν τοῦ πέλας κακῶν, ἐν
τοῖς συμμέτροις γίνεται τῶν παθῶν· ὅταν δὲ ὑπερέχη ἡ
βάσανος, καὶ ζάλης ἢ πάντα μεστὰ τὰ ἔνδον, καὶ μηδὲ ἐαν-
τὴν εἰδέναι ἢ ψυχὴν λοιπὸν ἔχη, πόθεν καρπώσεται παρα-
μυθίαν; Ὡστε γέλως πάντα ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ μῦθοι
παίδων ἀνοήτων εἰσίν. Τοῦτο γὰρ, ὃ λέγεις, ἐν ἄθυμιά
συμβαίνει, καὶ ἐν ἄθυμιά συμμέτρῳ, ὅταν ἀκούσωμεν, ὅτι
ἡ δὲ εἰδέναι τὸ αὐτὸ ἔπαθεν· ἔστι δὲ ὅτε οὐδὲ ἐν ἄθυμιά· εἰ
δὲ ἐκεῖ οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχει, πολλῷ μᾶλλον ἐν ὁδύνῃ καὶ
πόνῳ ἀρρήτῳ, ἣν ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων δείκνυσσι.

- B Καὶ οἶδα μὲν φορτικὸς ὢν καὶ λυπῶν ὑμᾶς διὰ τῶν ῥη-
μάτων τούτων· ἀλλὰ τί πάθω; Οὐ γὰρ ἐβουλόμην ταῦτα
λέγειν, ἀλλὰ καὶ ἐμανθῶ καὶ πᾶσιν ὑμῖν ἀρετὴν συνειδέναι·
ἐπειδὴ δὲ ἐν ἁμαρτήμασιν ἔσμεν οἱ πλείους, τίς ἂν μοι δοίῃ
ἀληθῶς δυνηθῆναι λυπῆσαι ὑμᾶς, καὶ καθικέσθαι τῆς διανοίας
τῶν ἀκρωμένων; Τότε ἂν οὕτως ἄνεπαυσάμην. Νῦν δὲ
δέδοικα μὴ τινες καταφρονήσωσι τῶν λεγομένων, καὶ μείζων
ἢ κόλασις διὰ τὴν ὀλιγωρίαν τῆς ἀκροάσεως γένηται. Οὐδὲ
γὰρ εἰ, δεσπότην τινὸς ἀπειλοῦντος, τῶν συνδούλων τις ἀκούων
κατεφρόνει τῆς ἀπειλῆς, ἀτιμωρητὶ παρέδραμεν ἂν αὐτὸν
C ὁ ἀγανακτήσας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὑπόθεσις αὐτῷ κολάσεως ἂν
ἐγένετο μείζονος. Διὸ παρακαλῶ, κατανύξωμεν ἑαυτοὺς τῶν
περὶ γεέννης ἀκούοντες λόγων. Ὡς οὐδὲ γὰρ ἡδίων ἐστὶ τι τῆς
διαλέξεως ταύτης, ἐπειδὴ τῶν πραγμάτων οὐδὲν πικρότερον.
Καὶ πῶς ἡδὺ τὸ περὶ γεέννης ἀκοῦσαι; φησίν. Ἐπειδὴ ἀηδὲς
τὸ εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν, ὅπερ ἀποκρούεται τὰ δοκούντα
φορτικά εἶναι ῥήματα, καὶ πρὸ τούτου ἑτέραν τίθησιν ἡδο-
νήν· συστρέφει γὰρ ἡμῶν τὰς ψυχὰς, καὶ εὐλαβεστέρους
ποιεῖ, καὶ μετεωρίζει τὴν διάνοιαν, καὶ πτεροῖ τὸν λογισμὸν,
καὶ τὴν πονηρὰν τῶν ἐπιθυμιῶν ἐκβάλλει πολιορκίαν, καὶ
D διατρέφει τὸ πρᾶγμα γίνεται. Διὸ δὴ μετὰ τῆς κολάσεως
δοτε μοι καὶ τὴν αἰσχύνην εἰπεῖν. Καθάπερ γὰρ τοὺς Ἰου-
δαίους οἱ Νινευῖται κατακρινούσι τότε, οὕτω καὶ ἡμᾶς πολ-
λοὶ κατακρινούσι τῶν δοκούντων καταδεεστέρων νῦν. Ἐννοή-

^s ἀθυμίας A. C. E. F.

^t ὁ δὲῖνα καὶ ὁ δὲῖνα τὸ αὐτὸ ἔπαθον E. F.

^v ἐπαυσάμην A. C.

^w Οὐδὲ] Οὐδὲν A. C. D. p. p. τι om. D.

σωμεν τοίνυν ὅσος ὁ γέλως, ὅση ἡ κατάγνωσις· ἐννοήσωμεν καὶ βάλωμέν τινα ἀρχὴν καὶ νῦν, καὶ θύραν μετανοίας. Πρὸς ἑμαυτὸν ταῦτα λέγω, πρῶτον ἑμαυτῷ ταῦτα παραινῶ, καὶ μηδεὶς ὀργιζέσθω ὡς κατακρινόμενος. Ἀψώμεθα τῆς ὁδοῦ τῆς στενῆς. Μέχρι πότε τρυφή; μέχρι πότε ἄνεσις; Οὐκ (286) ἐνεπλήσθημεν ῥαθυμοῦντες, γελῶντες, ἀναβαλλόμενοι; Οὐ Ε τὰ αὐτὰ πάλιν ἔσται, τράπεζα, καὶ κόρος, καὶ πολυτέλεια, καὶ χρήματα, καὶ κτήσεις, καὶ οἰκοδομαί; Καὶ τί τὸ τέλος; Θάνατος. Τί τὸ τέλος; Τέφρα καὶ κόνις καὶ σοροὶ καὶ σκώληκες. Ἐπιδειξώμεθα τοίνυν καινὴν τινα ζωὴν ποιήσωμεν τὴν γῆν οὐρανόν· ἐντεῦθεν δεῖξωμεν Ἑλλῆσιν, ὅσων εἰσὶν ἀπεστερημένοι καλῶν. Ὅταν γὰρ ἴδωσι καλῶς ἡμᾶς πολιτευομένους, τὴν ὕψιν αὐτὴν θεάσονται τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὅταν γὰρ ἴδωσιν ἐπιεικεῖς, ὀργῆς καθαρούς, ἐπι- 466 θυμίας πονηρᾶς, βασκανίας, πλεονεξίας, τὰ ἄλλα πάντα κατορθοῦντας, ἐροῦσιν· εἰ ἐνταῦθα ἄγγελοι γεγόνασιν οἱ Χριστιανοί, τί ἔσονται μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν; εἰ ἔνθα ξένοι εἰσὶν, οὕτω λάμπουσιν, ὅταν τὴν πατρίδα αὐτῶν ἀπολάβωσιν, ἡλίκοι γενήσονται; Οὕτω καὶ ἐκεῖνοι βελτίους ἔσονται, καὶ ὁ λόγος τῆς εὐσεβείας δραμεῖται, οὐκ ἔλαττον ἢ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων. Εἰ γὰρ δώδεκα ὄντες ἐκεῖνοι πόλεις ὀλοκλήρους καὶ χώρας ^x ἐπέστρεψαν· εἰ πάντες γενησόμεθα διδάσκαλοι διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον ἐπιμελείας, ἐννόησον ποῦ ἀρθήσεται τὰ ἡμέτερα. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐπισπᾶται τὸν Β Ἑλληνα νεκρὸς ἀνιστάμενος, ὡς ἄνθρωπος φιλοσοφῶν. Πρὸς μὲν γὰρ ἐκεῖνο ἐκπλαγῆσεται, ἀπὸ δὲ τούτου κερδανεῖ. Ἐκεῖνο γέγονε, καὶ παρῆλθε· τοῦτο δὲ μένει, καὶ διαπαντὸς αὐτοῦ γεωργεῖ τὴν ψυχὴν. Ἐπιμελησώμεθα τοίνυν ἡμῶν αὐτῶν, ἵνα καὶ ἐκείνους κερδάνωμεν. ^y Οὐδὲν λέγω φορτικόν· οὐ λέγω, μὴ γάμει· οὐ λέγω, καταλίμπανε πόλεις, καὶ ἀφίστασο πολιτικῶν πραγμάτων· ἀλλ' ἐν ^z αὐτοῖς ὧν δεῖξον τὴν ἀρετὴν. Καὶ γὰρ τοὺς ἐν μέσαις πόλεσι στρεφόμενους βούλομαι μᾶλλον εὐδοκιμεῖν τῶν τὰ ὄρη κατειληφότων. Διατί; Ὅτι πολὺ τὸ κέρδος ἐντεῦθεν γίνεται. “Οὐδεὶς γὰρ καίει C λύχνον, καὶ τίθῃσιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μύδιον.” Διὰ τοῦτο βούλομαι ^a ἐπὶ τῆς λυχνίας κεῖσθαι τοὺς λύχνους ἅπαντας,

^x ἐπέστρεψαν] ἐπαίδευσαν F.
A. C. D. ^a ἐπὶ] καὶ ἐπὶ A. C.

^y Οὐδὲν] + γὰρ A. C.

^z τούτοις

ἵνα πολὺ τὸ φῶς γένηται. Ἀνάψωμεν τοίνυν ^β αὐτοῦ τὸ πῦρ, ποιήσωμεν τοὺς ἐν σκότῳ καθημένους ἀπαλλαγῆναι τῆς πλάνης. Καὶ μή μοι λέγε, ὅτι γυναῖκα ἔχω, καὶ παῖδια κέκτημαι, καὶ οἰκίας προϊστάμαι, καὶ οὐ δύναμαι ταῦτα κατορθοῦν. Κὰν γὰρ τούτων μηδὲν ἔχῃς, ῥάθυμος δὲ ἦς, πάντα οἷχεται· κὰν ταῦτα πάντα ἦς περικείμενος, σπουδαῖος δὲ ἦς, περιέσῃ τῆς ἀρετῆς. Ἐν γὰρ ἐστὶ τὸ ζητούμενον, γνώ-
D μης γενναίας παρασκευῇ· καὶ οὔτε ἡλικία, οὔτε πενία, οὔ πλοῦτος, οὔ πραγμάτων περίστασις, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἐμποδίσαι δυνήσεται. Καὶ γὰρ καὶ γέροντες καὶ νέοι, καὶ γυναῖ-
 κας ἔχοντες, καὶ παῖδας τρέφοντες, καὶ τέχνας μεταχειριζό-
 μενοι, ^ε καὶ στρατευόμενοι, κατώρθωσαν τὰ ἐπιταχθέντα ἅπαντα. Καὶ γὰρ ὁ Δανιὴλ νέος ἦν, καὶ ὁ Ἰωσήφ δούλος ἦν, καὶ ὁ Ἀκύλας τέχνην μετεχειρίζετο, καὶ ἡ πορφυρόπωλις ἐργαστηρίου προειστήκει, καὶ ἄλλος δεσμοφύλαξ ἦν, καὶ ἄλλος ἑκατοντάρχης, ὡς ὁ Κορνήλιος, καὶ ἕτερος ἀσθενής, ὡς ὁ Τιμόθεος, καὶ ἄλλος δραπετής, ὡς Ὁνήσιμος· ἀλλ' οὐδὲν οὐ-
E δέν τούτων γέγονε κώλυμα, ἀλλὰ πάντες εὐδοκίμησαν, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ νέοι καὶ γέροντες, καὶ δούλοι καὶ ἐλεύθεροι, καὶ στρατιῶται καὶ ιδιώται. Μὴ τοίνυν περιττὰ σκηπτώμεθα, ἀλλὰ γνώμην παρασκευάσωμεν ἀρίστην· κὰν ὅτιοῦν ὦμεν, πάντως ἐπιληψόμεθα ἀρετῆς, καὶ τῶν μελλόν-
 των ἐπιτενζόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιланθρωπία τοῦ κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^β αὐτοῦ] τοῦτο F.   ^ε καὶ στρατευόμενοι om. F. Ge.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ.

1" Ἐτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ ἡ μήτηρ αὐτοῦ 467
καὶ οἱ ἀδελφοὶ εἰστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λα-
λῆσαι. Εἶπε δὲ τις αὐτῷ· ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ
ἀδελφοί σου ἔξω ^a ἐστήκασι, ζητοῦντές σοι λαλῆσαι.
Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ ^b εἰπόντι· τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ
μου, ^c καὶ οἱ ἀδελφοί μου; Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα
αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ^d μαθητάς, εἶπεν· ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου **B**
καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

(287) "ΟΠΕΡ πρώην ἔλεγον, ὅτι ἀρετῆς ἀπούσης ἅπαντα πε-
ριττά, τοῦτο καὶ νῦν μετὰ πολλῆς δείκνυται τῆς περιουσίας.
Ἐγὼ μὲν γὰρ ἔλεγον, ὅτι καὶ ἡλικία, καὶ φύσις, καὶ τὸ
ἔρημον οἰκεῖν, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀνόνητα, γνώμης οὐκ οὔσης
ἀγαθῆς· σήμερον δὲ καὶ πλεόν ἕτερόν τι μαρτάνομεν, ὅτι
οὐδὲ τὸ κυοφορῆσαι τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν θαυμαστὸν ἐκείνον
τόκον τεκεῖν, ἔχει τι κέρδος, ἀρετῆς οὐκ οὔσης. Καὶ τοῦτο
μάλιστα ἐντεῦθεν δῆλον. "Ἐτι γὰρ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς
ὄχλοις, φησὶν, εἰπέ τις αὐτῷ, ὅτι ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί **C**
σου ζητοῦσί σε. Ὁ δὲ λέγει· τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου, καὶ
τίνες οἱ ἀδελφοί μου;" Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐκ ἐπαισχυνό-
μενος ^e ἐπὶ τῇ μητρὶ, οὐδὲ ἀρνούμενος τὴν γεγεννηκυῖαν· εἰ
γὰρ ἐπὶ ἡσυχύνετο, οὐδ' ἂν διῆλθε διὰ τῆς μήτρας ἐκείνης· ἀλλὰ
δηλῶν, ὅτι οὐδὲν ὄφελος αὐτῇ τούτου, εἰ μὴ τὰ δέοντα ποιῇ
ἅπαντα. Καὶ γὰρ ὅπερ ἐπεχείρησε, φιλοτιμίας ἦν περιττῆς·
ἐβούλετο γὰρ ἐνδείξασθαι τῷ δήμῳ, ὅτι κρατεῖ καὶ αὐθεντεῖ
τοῦ παιδός, οὐδὲν οὐδέπω περὶ αὐτοῦ μέγα φανταζομένη·
διὸ καὶ ἀκαίρως προσῆλθεν. Ὅρα γοῦν καὶ αὐτῆς καὶ ἐκεί-
νων τὴν ἀπόνοιαν. Δέον γὰρ εἰσελθόντας ἀκοῦσαι μετὰ τοῦ **D**
ὄχλου, ἢ μὴ τοῦτο βουλομένους ἀναμείναι καταλύσαι τὸν
λόγον, καὶ τότε προσελθεῖν· οἱ δὲ ἔξω καλοῦσιν αὐτὸν, καὶ

¹ Cap. XII. v. 46-49.

HOM. XLIV. ^a εἰστήκεισαν A. C. 2 Mosqq. ^b εἰπόντι] + αὐτῷ
Edd. ^c καὶ] + τίνες Edd. ^d μαθητάς] + αὐτοῦ A. ^e ἐπὶ τῇ
μητρὶ] τὴν μητέρα F. Ep.

ἐπὶ πάντων τοῦτο ποιούσι, φιλοτιμίαν [†] ἐπιδεικνύμενοι περι-
 τήν, καὶ δεῖξαι θέλοντες, ὅτι μετὰ πολλῆς αὐτῷ ἐπιτάττουσι
 τῆς ἐξουσίας. Ὅπερ καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς ^ε δείκνυται ἐγκαλῶν
 αὐτὸ γὰρ τοῦτο αἰνιττόμενος οὕτως εἴρηκεν· “ἔτι αὐτοῦ
 λαλοῦντος τοῖς ὅχλοις.” ὥσανεὶ ἔλεγε· μὴ γὰρ οὐκ ἦν καιρὸς
 ἕτερος; μὴ γὰρ οὐκ ἦν κατ’ ἰδίαν διαλεχθῆναι; Τί δὲ καὶ
 λαλῆσαι ἐβούλοντο; Εἰ μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν τῆς ἀληθείας
 δογμάτων, κοινῇ ταῦτα προθεῖναι ἐχρῆν, καὶ ἐπὶ πάντων
 Ε εἰπεῖν, ὥστε καὶ τοὺς ἄλλους κερδᾶναι· εἰ δὲ περὶ ἐτέρων
 τῶν αὐτοῖς διαφερόντων, οὐκ ἐχρῆν οὕτω κατεπεύγειν. Εἰ
 γὰρ πατέρα θάψαι οὐκ ἀφῆκεν, ἵνα μὴ διακόπτηται ἡ ἀκο-
 λούθησις, πολλῷ μᾶλλον τὴν αὐτοῦ δημηγορίαν καταλύσαι
 οὐκ ἐχρῆν ὑπὲρ τῶν οὐδὲν προσηκόντων. Ὅθεν δῆλον, ὅτι
 468 ἐκενοδοξία τοῦτο μόνον ἐποίουν· ὁ καὶ Ἰωάννης δηλῶν ἔλεγεν,
 ὅτι ² “οὐδὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.” καὶ τὰ
 ῥήματα δὲ αὐτῶν ἀπαγγέλλει τὰ πολλῆς γέμοντα ἀνοίας,
 λέγων ὅτι εἰλκον αὐτὸν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, δι’ ἕτερον μὲν
 οὐδὲν, ἵνα δὲ αὐτοὶ δόξαν ἀπὸ τῶν ἐκείνου σημείων καρπώ-
 σωνται· ³ “εἰ γὰρ ταῦτα ποιεῖς, φησί, δεῖξον σεαυτὸν τῷ
 κόσμῳ· οὐδεὶς γὰρ τι ποιεῖ ἐν κρυπτῷ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς
 φανερός εἶναι.” ὅτε καὶ ^h αὐτὸς αὐτοῖς ἐπετίμησε, τὴν σαρ-
 κικὴν αὐτῶν αἰτιώμενος γνώμην. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι
 ὠνείδιζον, καὶ ἔλεγον· ⁴ “οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος
 υἱός, οὗ ἡμεῖς ἴσμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; καὶ οἱ
 Β ἀδελφοὶ αὐτοῦ οὐχὶ παρ’ ἡμῖν εἰσι;” τὴν εὐτέλειαν βου-
 λόμενοι τὴν ἀπὸ τοῦ γένους ἀποκρούεσθαι, ἐπὶ τὴν τῶν
 σημείων αὐτὸν ἐκάλουν ἐπιδείξιν. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς διακρού-
 εται, τὸ πάθος αὐτῶν βουλόμενος ἰάσασθαι· ὥς εἶγε ἀρνή-
 σασθαι ἤθελε τὴν μητέρα, ὅτε ἐκεῖνοι ὠνείδιζον, τότε ἂν
 ἡρνήσατο. Νῦν δὲ φαίνεται τοσαύτην αὐτῆς ποιούμενος
 πρόνοιαν, ὥς καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ σταυρῷ τῷ πάντων μάλιστα
 ποθουμένῳ μαθητῇ παρακαταθέσθαι αὐτήν, καὶ πολλὰ ὑπὲρ
 αὐτῆς ἐπισκῆψαι. Ἄλλ’ οὐχὶ νῦν τοῦτο ποιεῖ, κηδόμενος
 αὐτῆς καὶ τῶν ἀδελφῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς ἀνθρώπῳ προσ-
 C εἶχον ψιλῷ, καὶ ἐκενοδόξουν, τὸ νόσημα ἐκβάλλει, οὐχ ὑβρί-

² Joann. vii. 5.³ Ibid. v. 4.⁴ Matth. xiii. 55, 56.[†] ἐπιδεικνύμενοι A.
om. Mor. Ben.^ε δείκνυσσι F.^h αὐτὸς] αὐτὸ Sav. αὐτὸς

ζων, ἀλλὰ διορθούμενος. Σὺ δέ μοι μὴ τὰ ῥήματα ἐξέταζε μόνον τὰ ἐπιτίμησιν ἔχοντα σύμμετρον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀτοπίαν καὶ τὴν τόλμαν τῶν ἀδελφῶν, ἣν ἐτόλμησαν, καὶ τὸν ἐπιτιμῶντα τίς ἦν· ὅτι οὐχὶ ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ· καὶ τί βουλούμενος ἐπετίμα· οὐδὲ γὰρ ἐξαπορῆσαι θέλων, ἀλλ' ἀπαλλάξαι τοῦ τυραννικωτάτου πάθους, καὶ κατὰ μικρὸν ἐναγαγεῖν εἰς τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν, καὶ πείσαι ὅτι οὐχὶ υἱὸς αὐτῆς μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ δεσπότης· καὶ ὅψει σφόδρα πρέπουσαν καὶ αὐτῷ (288) τὴν ἐπιτίμησιν, κακείνῃ λυσιτελοῦσαν, καὶ μετὰ τούτων πολὺ καὶ τὸ ἡμέρον ἔχουσιν. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἅπελθε, εἰπέ τῇ D μητρὶ, ὅτι οὐκ εἶ μου μήτηρ, ἀλλὰ πρὸς τὸν εἰπόντα ἀποτείνεται λέγων· “τίς ἐστίν ἡ μήτηρ μου;” μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ ἕτερόν τι κατασκευάζων. Ποῖον δὲ τοῦτο; Τὸ μῆτε ἐκείνους, μῆτε ἱ ἄλλους, συγγενεῖα θαρρῶντας, ἀρετῆς ἀμελεῖν. Εἰ γὰρ ταύτην οὐδὲν ὠφελεῖ τὸ μητέρα εἶναι, εἰ μὴ ἐκείνο εἶη, ^kσχολῇ γ' ἂν ἕτερός τις ἀπὸ συγγενείας σωθῇσεται. Μία γάρ ἐστιν εὐγένεια μόνη, ¹τὸ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιεῖν. Οὗτος τῆς ^mεὐγενείας ὁ τρόπος βελτίων ἐκείνου καὶ κυριώτερος.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μῆτε ἐπὶ παισὶν εὐδοκίμοις μέγα φρο- E νῶμεν, ἂν μὴ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἔχωμεν· μῆτε ἐπὶ πατράσι γενναίοις, εἰ μὴ ὧμεν αὐτοῖς ὁμότροποι. Ἔστι γὰρ καὶ τὸν γεννήσαντα μὴ εἶναι πατέρα, καὶ τὸν μὴ γεννήσαντα εἶναι. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ γυναικὸς τινος εἰπούσης· ⁵“μακαρία ἡ ⁿγαστήρ ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας” οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐβάστασέ με κοιλία, οὐδὲ μαστοὺς 469 οὐκ ἐθήλασα· ἀλλὰ ^oτοῦτο· “μενοῦνγε μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου.” Ὅρᾳς πῶς ἄνω καὶ κάτω οὐκ ἀρνεῖται τὴν κατὰ φύσιν συγγένειαν, ἀλλὰ προστίθῃσι τὴν κατ' ἀρετὴν; Καὶ ὁ πρόδρομος δέ λέγων, “γεννήματα ἐχιδνῶν, μὴ δόξῃτε λέγειν, πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ,” οὐ τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἦσαν ἐκ τοῦ Ἀβραάμ κατὰ φύσιν,

⁵ Luc. xi. 27, 28.

ⁱ ἄλλους] + μηδένα D. F. ^k σχολῇ γ' ἂν] σχολή γε εἰ A. C. D. E. Mox ἐστίν om. D. E. ¹ τὸ deest in Edd. ^m συγγενείας F. Ge. Arm. τῆς om. E. ⁿ γαστήρ] κοιλία Edd. ^o τοῦτο μόνον· μακάριοι A. C. D. E. Mox προστίθῃσι legerunt Interpp.

ἀλλ' ὅτι οὐδὲν αὐτοὺς ὠφελεῖ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ Ἀβραάμ, εἰ μὴ τὴν ἀπὸ ^p τῶν τρόπων συγγένειαν ἔχοιεν· ὁ καὶ ὁ Χριστὸς δηλὼν ἔλεγεν· ⁶ “εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε” οὐ τῆς συγγενείας αὐτοὺς ἀποστερῶν τῆς κατὰ σάρκα, ἀλλὰ παιδεύων τὴν μείζονα ταύτης καὶ κυριω-
B τέραν ἐπιζητεῖν. Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα κατασκευάζει, ἀλλ' ἀνεπαχθέστερον καὶ ἐμμελέστερον· καὶ γὰρ πρὸς μητέρα ἦν ὁ λόγος αὐτῷ. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, οὐκ ἔστι μου μήτηρ, οὐδὲ ἀδελφοὶ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ οὐ ποιοῦσι τὸ θέλημά μου· οὐδὲ ἀπεφνήματο καὶ κατεδίκασεν· ἀλλ' ἔτι κυρίους αὐτοὺς ἐποίει τοῦ βούλεσθαι, μετὰ τῆς αὐτῷ πρεπούσης ἐπιεικειᾶς φθεγγόμενος. ⁷ “Ὁ γὰρ ποιῶν, φησί, τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, οὗτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.” Ὡστε εἰ βούλονται εἶναι, ταύτην ἐρχέσθωσαν τὴν ὁδόν. Καὶ ἡνίκα δὲ ἐβόησεν ἡ γυνὴ λέγουσα, “μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε,” οὐκ εἶπεν, οὐκ ἔστι μου μήτηρ· ἀλλ', εἰ βούλεται
C μακαρία εἶναι, τὸ θέλημα ποιεῖτω τοῦ πατρός μου. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστί. Βαβαὶ τῆς τιμῆς· βαβαὶ τῆς ἀρετῆς· εἰς ὅσην ἀνάγει κορυφὴν τὸν μετιόντα αὐτήν. Πόσαι γυναῖκες ἐμακάρισαν τὴν ἁγίαν παρθένον ἐκείνην καὶ τὴν νηδύν, καὶ ἠύξαντο τοιαῦται γενέσθαι μητέρες, καὶ πάντα προέσθαι. Τί τοίνυν τὸ κωλύον; Ἴδού γὰρ εὐρείαν ἔτεμεν ἡμῖν ὁδόν, καὶ ἔξεστιν οὐ γυναιξὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδράσιν ἐπὶ τῆς τοιαύτης γενέσθαι τάξεως· μᾶλλον δὲ καὶ ⁸ ἔτι πολλῷ μείζονος. Τοῦτο γὰρ πολλῷ μᾶλλον
D μητέρα ποιεῖ, ἢ αἱ ὠδίνες ἐκεῖναι. Ὡστε εἰ μακαριστὸν ἐκεῖνο, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο, ὅσῳ καὶ κυριώτερον. Μὴ τοίνυν ἀπλῶς ἐπιθύμει· ἀλλὰ καὶ τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσάν σε ἐπὶ τὴν ἐπιθυμίαν βάδιζε μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. Ταῦτα τοίνυν εἰπὼν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας. Εἶδες πῶς καὶ ἐπέπληξε, καὶ ἐποίησεν ὅπερ ἐπόθουν; Ὁ δὴ καὶ ἐπὶ ^r τῶν γάμων ποιεῖ. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ^s καὶ ἐπετίμησεν ἀκαίρως αἰτούσῃ, καὶ ὁμῶς οὐκ ἀντεῖπε· τῷ μὲν προτέρῳ διορθούμενος τὴν ἀσθένειαν, τῷ δὲ δευτέρῳ τὴν περὶ τὴν μητέρα εὐνοίαν ἐπιδεικνύμενος.
E Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τῆς τε κενοδοξίας τὸ νόσημα ἰάσατο,

⁶ Joan. viii. 39.⁷ v. 50.^p τῶν om. A. C. D.
γάμον D. τῷ γάμῳ Edd.^q ἔτι om. D. ἔτι] ἐπὶ Sav.
^s καὶ deest in Edd.^r τὸν

καὶ τὴν πρέπουσαν τιμὴν τῇ μητρὶ ἀπέδωκε, καίτοι καὶ ἄκαιρα αἰτούσῃ. ⁸ “Ἐν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ, φησὶν, ἐκείνη ἐξεληθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐκ τῆς οἰκίας, ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν.” Εἰ γὰρ βούλεσθε, φησὶν, ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ἰδοὺ ἐξέρχομαι καὶ διαλέγομαι. Ἐπειδὴ γὰρ σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, πάλιν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλειαν παρέχει. Καὶ κάθηται παρὰ τὴν θάλασσαν, ἀλιεύων καὶ σαγηνεύων τοὺς ἐν τῇ γῇ. ⁴⁷⁰ Ἐκάθισε δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν οὐχ ἀπλῶς· καὶ τοῦτο αὐτὸ τέθεικεν αἰνιττόμενος ὁ εὐαγγελιστής. Ἰνα ἔδειξῃ, ὅτι (289) βουλόμενος μετὰ ἀκριβείας συγκροτῆσαι τὸ θέατρον, τοῦτο πεποίηκε, καὶ ὥστε μηδένα ἀφείναι κατὰ νῶτον, ἀλλὰ πάντας ἀντιπροσώπους ἔχειν, ⁹ “καὶ συνήχθησαν, φησὶ, πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει.” Καθίσας δὲ ἐκεῖ, διὰ παραβολῶν φθέγγεται. “Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς, φησὶ, πολλὰ ἐν παραβολαῖς.” Καίτοιγε ἐπὶ τοῦ ὅρου οὐχ οὕτως ἐποίησεν, οὐδὲ διὰ παραβολῶν τοσούτων τὸν λόγον B ὕφηνεν· τότε γὰρ ὄχλοι μόνον ἦσαν καὶ δῆμος ἀπλαστος· ἐνταῦθα δὲ καὶ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι. Σὺ δέ μοι σκόπει ποίαν προτέραν λέγει παραβολὴν, καὶ πῶς κατὰ ἀκολουθίαν αὐτὰς τίθησιν ὁ Ματθαῖος. Ποίαν οὖν πρώτην λέγει; Ἦν μάλιστα πρώτην ἐχρῆν εἰπεῖν, τὴν ποιοῦσαν τὸν ἀκροατὴν προσεκτικώτερον. Ἐπειδὴ γὰρ αἰνιγματωδῶς ἐμελλε διαλέγεσθαι, διανίστησι τὴν διάνοιαν τῶν ἀκουόντων πρῶτον διὰ τῆς παραβολῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἕτερος εὐαγγελιστής φησιν, ὅτι ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ὅτι οὐ νοοῦσι, λέγων· ¹⁰ “πῶς οὐκ ἐγνώτε τὴν παραβολήν;” Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον ἐν παραβολαῖς φθέγγεται, ἀλλ’ ἵνα καὶ ἐμφαντικώτερον τὸν λόγον C ποιήσῃ, καὶ πλείονα τὴν μνήμην ἐνθῇ, καὶ ὑπ’ ὅψιν ἀγάγῃ τὰ πράγματα. Οὕτω καὶ οἱ προφῆται ποιοῦσι.

Τίς οὖν ἐστὶν ἡ παραβολή; “Ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν,” φησὶ. Πόθεν ἐξῆλθεν ὁ πανταχοῦ παρὼν, ὁ ὅς πάντα πληρῶν; ἢ πῶς ἐξῆλθεν; Οὐ τόπῳ, ἀλλὰ σχέσει καὶ οἰκονομίᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς, ἐγγύτερος ἡμῖν γενόμενος διὰ τῆς ^w κατὰ σάρκα περιβολῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἡμεῖς εἰσελεῖν

⁸ Cap. XIII. v. 1.⁹ v. 2, 3.¹⁰ Marc. iv. 13.^t γὰρ om. F. ^v τὰ πάντα Ep. Articulum om. F. Ep. et pr. A.^w Vulgo κατὰ τὴν σάρκα.

οὐκ ἐδυνάμεθα, τῶν ἀμαρτημάτων διατειχιζόντων ἡμῖν τὴν εἴσοδον, αὐτὸς ἐξέρχεται πρὸς ἡμᾶς. Καὶ τί ἐξῆλθεν; ἀπο-
Dλέσαι τὴν γῆν ἀκανθῶν γέμουσαν; τιμωρῆσθαι τοὺς γεωρ-
 γοὺς; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ γεωργῆσαι καὶ ἐπιμελήσασθαι, καὶ
 σπείραι τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον. Σπόρον γὰρ ἐνταῦθα τὴν
 διδασκαλίαν φησὶν· ἄρουραν δὲ, τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχάς·
 σπορέα δὲ, ἑαυτόν. Τί τοίνυν γίνεται ἀπὸ τοῦ σπέρματος
 τούτου; Τρία ἀπόλλυται μέρη, καὶ σώζεται τὸ ἓν. ¹¹ “Καὶ
 ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ἃ μὲν ἔπεσε, φησί, παρὰ τὴν ὁδὸν,
 καὶ ἤλθε τὰ πετεινὰ, καὶ κατέφαγεν αὐτά.” Οὐκ εἶπεν,
 ὅτι αὐτὸς ἔρριψεν, ἀλλ’ ὅτι ἔπεσεν. “Ἄ δὲ ^x ἐπὶ τὴν πέ-
 τραν, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε,
E διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· ἡλίον δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαν-
 ματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν, ἐξηράνθη. Ἄ δὲ ἐπὶ
 τὰς ἀκανθὰς· καὶ ἀνέβησαν αἱ ἀκανθαί, καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά.
 Ἄ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν
 ἑκατόν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκού-
 ει, ἀκούτω.” Τέταρτον μέρος ἐσώθη· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐξίσης,
 ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πολλή ἡ διαφορά. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, δη-
 λῶν ὅτι μετὰ ἀφθονίας ἅπασι διελέγετο. Καθάπερ γὰρ ὁ
 471 σπείρων οὐ διαιρεῖ τὴν ὑποκειμένην ἄρουραν, ἀλλ’ ἀπλῶς καὶ
 ἀδιακρίτως βάλλει τὰ σπέρματα· οὕτω καὶ αὐτὸς οὐ πλού-
 σιον, οὐ πέννητα διαιρεῖ, οὐ σοφόν, οὐκ ἄσοφον, οὐ ῥάθυμον,
 οὐ σπονδαῖον, οὐκ ἀνδρείον, οὐ δειλόν, ἀλλὰ πᾶσι διελέγετο,
 τὰ παρ’ ἑαυτοῦ πληρῶν, καίτοι προειδὼς τὰ ἐσόμενα· ἵνα
 ἐξῇ αὐτῷ λέγειν· “τί με ἔδει ποιῆσαι, καὶ οὐκ ἐποίησα;”
 Καὶ οἱ μὲν προφηῆται ὡς περὶ ἀμπέλου διαλέγονται ^y τοῦ
 δήμου· ¹² “ἀμπελὼν γὰρ ἐγενήθη, φησί, τῷ ἡγαπημένῳ”
 καὶ, “ἀμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετήρην” αὐτὸς δὲ ὡς περὶ σπό-
 ρου. Τί δήποτε δηλῶν; Ὅτι ταχεῖα ἔσται νῦν ἡ ὑπακοή,
 καὶ εὐκολωτέρα, καὶ εὐθέως τὸν καρπὸν δώσει. Ὅταν δὲ
B ἀκούσης, ὅτι “ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι,” μὴ ταυτο-
 λογίαν εἶναι νόμιζε. Ἐξέρχεται γὰρ ὁ σπείρων πολλάκις
 καὶ ἐφ’ ἑτέρον πρᾶγμα, ἢ ὥστε νεῶσαι, ἢ ὥστε τὰς πο-
 νηράς ἐκτεμεῖν βοτάνας, ἢ ὥστε ἀκανθὰς ἀνασπάσαι, ἢ ἄλλο
 τι ἐπιμελήσασθαι τοιοῦτον· αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὸ σπείραι ἐξῆλθε.

¹¹ v. 4-9.¹² Esai. v. 1, 4, Psal. lxxix. 9.^x ἐπὶ τὰ πετρώδη Edd.^y τοῦ] περὶ τοῦ D. E. Vid. adnot.

(290) Πόθεν οὖν, εἰπέ μοι, τὸ πλεον ἀπώλετο τοῦ σπόρου; Οὐ παρὰ τὸν σπείραντα, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὑποδεχομένην γῆν· τουτέστι, παρὰ τὴν μὴ ἀκούσαν ψυχὴν. Καὶ τίνος ἐνεκεν οὐ λέγει, ὅτι τὰ μὲν ἐδέξαντο οἱ ῥάθυμοι, καὶ ἀπώλεσαν· τὰ δὲ οἱ πλούσιοι, καὶ ἀπέπνιξαν· τὰ δὲ οἱ χαῦνοι, καὶ προῦδωκαν; Οὐ βούλεται αὐτῶν σφόδρα καθικέσθαι, ὥστε μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ καταλιμπάνει τῷ συνειδότι τῶν ἀκουόντων τὸν ἔλεγχον. Οὐχ ὁ σπόρος δὲ τοῦτο ἔπαθε μό- C νον, ἀλλὰ καὶ ἡ σαγήνη. Πολλὰ γὰρ καὶ ἐκείνη ἤνεγκεν ἄχρηστα. Ταύτην δὲ λέγει τὴν παραβολὴν, τοὺς μαθητὰς ἀλείφων, καὶ παιδεύων, καὶ πλείους τῶν δεχομένων τὸν λόγον ὧσιν οἱ ἀπολλύμενοι, μὴ καταπίπτειν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ δεσπότου τοῦτο γέγονε· καὶ ὁ ᾧ πάντως προειδώς, ὅτι ταῦτα ἔσται, οὐκ ἀπέστη τοῦ σπείρειν. Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, φησὶν, ἐπὶ τὰς ἀκάνθας σπείρειν, ἐπὶ τὴν πέτραν, ἐπὶ τὴν ὁδόν; Ἐπὶ μὲν τῶν σπερμάτων καὶ τῆς γῆς, οὐκ ἂν ἔχοι λόγον· ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν διδαγμάτων, καὶ πολὺν D ἔχει τοῦτο τὸν ἔπαινον. Ὁ μὲν γὰρ γεωργὸς εἰκότως ἂν ἔγκαλοῖτο τοῦτο ποιῶν· οὐ γὰρ ἓν τὴν πέτραν γενέσθαι γῆν, οὐδὲ τὴν ὁδὸν μὴ εἶναι ὁδόν, οὐδὲ τὰς ἀκάνθας μὴ εἶναι ἀκάνθας· ἐπὶ δὲ τῶν λογικῶν οὐχ οὕτω. Δυνατὸν γὰρ τὴν πέτραν μεταβληθῆναι, καὶ γενέσθαι γῆν λιπαράν· καὶ τὴν ὁδὸν μηκέτι καταπατεῖσθαι, μηδὲ προκεῖσθαι τοῖς παριούσιν ἅπασιν, ἀλλ' εἶναι ἄρουραν πίονα· καὶ τὰς ἀκάνθας ἀφανισθῆναι, καὶ πολλῆς ἀπολαύειν ἀδείας τὰ σπέρματα. Εἰ γὰρ μὴ ἔξῃν, οὐκ ἂν ἔσπειρεν οὗτος. Εἰ δὲ μὴ ἐγένετο ἐπὶ πάντων ἡ μεταβολή, οὐ παρὰ τὸν σπείραντα, ἀλλὰ παρὰ E τοὺς μὴ βουλομένους μεταβληθῆναι. Αὐτὸς μὲν γὰρ τὸ αὐτοῦ πεποιήκεν· εἰ δὲ ἐκείνοι τὰ παρ' αὐτοῦ προῦδωκαν, ἀνέθυνος αὐτὸς ὁ τοσαύτην φιλανθρωπίαν ἐπιδειξάμενος. Σὺ δὲ μοι ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι οὐ μία τῆς ἀπωλείας ἡ ὁδός, ἀλλὰ διάφοροι καὶ ἀλλήλων διεστηκυῖαι. Οἱ μὲν γὰρ τῇ ὁδῷ εὐοκότες

¹ πάντων corr. A. "Alius ὁ πάντα προειδώς." Montef. Rectius F. ὁ πάντα προειδώς, εἰδώς. Paulo ante Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ Edd. ² ἐγκαλοῖτο] Sic omnes mei, et "quidam" apud Montef. qui tamen vitiosum ἐγκαλεῖτο retinuit. ἐνεκαλεῖτο de suo dedit, qui Ben. ³dam curavit.

472 εἰσὶν, οἱ βάνανσοι καὶ ῥάθυμοι καὶ ὀλίγωροι· οἱ δὲ ἐν τῇ πέτρᾳ, οἱ ἀσθενέστεροι μόνον. ¹³ “Ὁ γὰρ ἐπὶ τὰ πετρῶδῃ σπαρεῖς, φησὶν, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν· οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι· γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, ^b εὐθέως ἐσκανδαλίσθη.” ¹⁴ “Παντός, φησὶν, ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρός, καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ^d ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ. Οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς.” Οὐκ ἐστὶ δὲ ἴσον, μηδενὸς ἐπηρεάζοντος, μηδὲ ἀναμοχλεύοντος, τὴν διδασκαλίαν μαρανθῆναι, καὶ πειρασμῶν ἐπικειμένων. Οἱ δὲ Β ταῖς ἀκάνθαις προσεοικότες, πολλῷ τούτων ἀσυγγνωστότεροι.

“Ὅν οὖν μή τι τούτων πάθωμεν, ἐπικαλύψωμεν τῇ προθυμίᾳ τὰ λεγόμενα, καὶ τῇ διηνεκῇ μνήμῃ. Εἰ γὰρ καὶ ἀρπάζει ὁ διάβολος, ἀλλ’ ἡμεῖς κύριοι τοῦ μὴ ἀρπαγῆναι· εἰ καὶ ξηραίνεται τὰ σπέρματα, οὐ παρὰ τὸν καύσωνα τοῦτο γίνεται· (οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι διὰ τὸν καύσωνα ἐξηράνθη, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν)· εἰ καὶ ἀποπνίγεται τὰ λεγόμενα, οὐ παρὰ τὰς ἀκάνθας, ἀλλὰ παρὰ ^e τοὺς συγχωροῦντας ἀναβῆναι ταύτας. ^C Ἐνεστί γὰρ, ἐὰν θέλῃς, κωλύσαι τὴν πονηρὰν ταύτην βλάβστην, καὶ τῷ πλούτῳ εἰς δέον χρῆσασθαι. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὁ αἰὼν, ἀλλ’ “ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος” οὐδὲ, ὁ πλούτος, ἀλλ’ “ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου.” Μὴ τοίνυν τὰ πράγματα αἰτιώμεθα, ἀλλὰ τὴν γνώμην τὴν διεφθαρμένην. Ἔστι γὰρ καὶ πλουτεῖν, καὶ μὴ ἀπατᾶσθαι· καὶ ἐν τῷ αἰῶνι εἶναι τούτῳ, καὶ μὴ ἀποπνίγεσθαι ταῖς φροντίσι. Καὶ γὰρ δύο ἐλαττώματα ὁ πλούτος ἔχει ἐναντία· τὸ μὲν, κατατεῖνον καὶ ἐπισκοτοῦν, τὴν μέριμναν· τὸ δέ, ^f μαλακωτέρους ποιοῦν, τὴν τρυφήν. Καὶ καλῶς εἶπεν, “ἡ ἀπάτη τοῦ ^D πλούτου” Πάντα γὰρ τὰ τοῦ πλούτου ἀπάτη ὀνόματα γὰρ μόνον ἐστὶν, οὐκ ἐπὶ πραγμάτων κείμενα. Καὶ γὰρ ἡ

¹³ v. 20, 21.¹⁴ v. 19.

^b εὐθὺς σκανδαλίζεται F. ^c ἀληθείας] Sic Ge. βασιλείας F. Arm. ^d ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ F. ^e Sic F. Ep. ceteri τοῦ συγχωροῦντος. ^f μαλακωτέραν [—ρον C.] ποιοῦν τὴν ψυχὴν A. C. sed τρυφήν pro ψυχὴν A. in mar.

ἡδονή, καὶ ἡ δόξα, καὶ ὁ καλλωπισμὸς, καὶ πάντα ταῦτα, φαντασία τίς ἐστίν, οὐ πραγμάτων ἀλήθεια. Εἰπὼν τοίνυν τοὺς τρόπους τῆς ἀπωλείας, ὕστερον τίθησι τὴν καλὴν γῆν, οὐκ ἀφιεῖς ἀπογνῶναι, ἀλλὰ διδούς ἐλπίδα μετανοίας, καὶ δεικνὺς, ὅτι δυνατόν ἐκ τῶν εἰρημένων εἰς ταύτην μεταβαλεῖν. Καίτοι εἰ καὶ ἡ γῆ καλὴ, καὶ ὁ σπορεὺς εἷς, καὶ τὰ σπέρ-
 (291) ματα τὰ αὐτὰ, διατί ^ε ὁ μὲν ἑκατὸν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα ἤνεγκεν; Ἐνταῦθα πάλιν παρὰ τὴν φύσιν τῆς γῆς ἡ διαφορὰ καὶ γὰρ ἔνθα ἂν καλὴ ἡ γῆ, πολλὴ ἐν αὐτῇ καὶ ἡ διαφορὰ. Ὅρᾳς οὐχὶ τὸν γεωργὸν αἴτιον ὄντα, οὐδὲ τὰ σπέρματα, ἀλλὰ τὴν δεχομένην γῆν; οὐ παρὰ τὴν ^Ε φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν γνώμην. Καὶ ἐνταῦθα δὲ πολλὴ ἡ φιλανθρωπία, ὅτι οὐχ ἔν ἀπαιτεῖ ^η μέτρον ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρώτους ἀποδέχεται, καὶ τοὺς δευτέρους οὐκ ἐκβάλλει, καὶ τοῖς τρίτοις δίδωσι χώραν. Ταῦτα δὲ λέγει, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, ὅτι ἀρκεῖ ἡ ἀκρόασις εἰς σωτηρίαν. Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, οὐχὶ καὶ τὰς ἄλλας ἔθηκε ⁴⁷³ πονηρίας, οἷον, ἐπιθυμίαν σωμάτων, κενοδοξίαν; Εἰπὼν τὴν μέριμναν τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ πλούτου, ἅπαντα τέθεικε. Καὶ γὰρ καὶ κενοδοξία, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα, τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τῆς τοῦ πλούτου ἀπάτης ἐστίν· οἷον, ἡδονή, καὶ γαστριμαργία, καὶ βασκανία, καὶ κενοδοξία, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Προσέθηκε δὲ καὶ τὴν ὁδὸν καὶ τὴν πέτραν, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀρκεῖ χρημάτων ἀπηλλάχθαι μόνον, ἀλλὰ δεῖ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἀσκεῖν. Τί γὰρ, ἂν χρημάτων μὲν ἐλεύθερος ᾖ, ἄνανδρος δὲ καὶ μαλακός; ^ι τί δὲ, ἂν ἄνανδρος μὲν μὴ ᾖ, ῥάθυμος δὲ καὶ ὀλίγωρος περὶ τὴν ἀκρόασιν; Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μέρος ἓν πρὸς σωτηρίαν ^Β ἡμῖν, ἀλλὰ δεῖ πρῶτον μὲν ἀκροάσεως ἀκριβοῦς καὶ μνήμης διηνεκοῦς, ἔπειτα ἀνδρείας, εἴτα χρημάτων ὑπεροψίας, καὶ τῆς τῶν βιωτικῶν ἀπάντων ἀπαλλαγῆς. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο πρῶτον τίθησιν ^κ ἐκείνου τοῦτο, ἐπειδὴ τούτου πρῶτον χρεία·

^ε ὁ μὲν . . . ὁ δὲ . . . ὁ δὲ A. C. D. F. ^η μέτρον] μέρος A. C. D. E. invitis Interpp. Post h. v. legebatur ὁ θεός, quod cum A. C. F. et Verss. delevi. ^ι τί δὲ ἂν ἀνδρείος F. unde ἂν recepi pro vulgato εἰ. ^κ ἐκείνου τοῦτο] ἐκείνο Sav. Scriptura codicis F. paene evanuit, sed, brevius est spatium, quam ut vulgatum capiat.

(¹⁵ “πῶς γὰρ πιστεύουσιν, εἰ μὴ ἀκούσωσι;” καθάπερ οὖν καὶ ἡμεῖς εἰ μὴ προσέχωμεν τοῖς λεγομένοις, οὐδὲ μαθεῖν δυνησόμεθα ἢ χρὴ ποιεῖν) ἔπειτα τὴν ἀνδρείαν, καὶ τὴν τῶν παρόντων ὑπεροψίαν.

¹ Ταῦτ’ οὖν ἀκούοντες, πάντοθεν ἑαυτοὺς τειχίζωμεν, προσέχοντες τοῖς λεγομένοις, καὶ κατὰ βάθους ἀφιέντες τὰς ρίζας, καὶ πάντων ἑαυτοὺς ἐκκαθαίροντες τῶν βιωτικῶν. Ἄν δὲ τὰ μὲν ποιῶμεν, τῶν δὲ ἀμελῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ἔσται C πλεόν. ^m καὶ γὰρ μὴ οὕτως, ἀλλ’ ἐκείνως ἀπολλύμεθα. Τί γὰρ διαφέρει, ἂν μὴ διὰ πλούτου, ἀλλὰ διὰ ῥαθυμίας. ⁿ ἂν μὴ διὰ ῥαθυμίας, ἀλλὰ δι’ ἀνανδρίας διαφθαρώμεν; Ἐπεὶ καὶ ὁ γεωργὸς, ἂν τε οὕτως, ἂν τε ἐκείνως ἀπολέσῃ τὸν σπόρον, ὁμοίως πενθεῖ. Μὴ τοίνυν ἐπειδὴ μὴ πᾶσιν ἀπολλύμεθα τοῖς τρόποις, παραμυθίαν ἔχωμεν, ἀλλὰ ἀλγῶμεν οἷα ἂν ἀπολώμεθα τρόπῳ. Καὶ κατακαίωμεν τὰς ἀκάνθας· καὶ γὰρ ^o ἀποπνίγει τὸν λόγον. Καὶ ἴσασι τοῦτο οἱ πλουτοῦντες, οἱ μὴ πρὸς ταῦτα μόνον, ἀλλὰ μὴδὲ πρὸς ἕτερα ὄντες χρήσιμοι. Δοῦλοι γὰρ καὶ αἰχμάλωτοι γενόμενοι τῶν D ἡδονῶν, καὶ πρὸς τὰ πολιτικά εἰσιν ἄχρηστοι πράγματα· εἰ δὲ πρὸς ἐκεῖνα, πολλῶ μᾶλλον πρὸς τὰ τῶν οὐρανῶν. Καὶ γὰρ διπλῇ τοῖς λογισμοῖς ἐντεῦθεν ἡ λύμη γίνεται, ἀπὸ τε τῆς τρυφῆς, ἀπὸ τε τῆς φροντίδος. Τούτων γὰρ καὶ καθ’ ἑαυτὸ μὲν ἕκαστον ἱκανὸν καταποντίσαι τὸ σκάφος· ὅταν δὲ καὶ ἀμφοτέρα συνδράμῃ, ἐννόησον ἡλίκον τὸ κλυδώνιον γίνεται. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ τὴν τρυφήν ^p ἀκάνθας ἐκάλεσε. Σὺ μὲν γὰρ ἀγνοεῖς, μεθύων τῷ πάθει· οἱ δὲ ὑγιαίνοντες ἴσασιν ὅτι ἀκάνθης μᾶλλον κεντεῖ, καὶ τρυφή πλεόν E ἢ ἡ μέριμνα δαπανᾷ τὴν ψυχὴν, καὶ χαλεπωτέρας παρέχει τὰς ὁδύνας καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ὑπὸ φροντίδος τις πλήττεται, ὥς ὑπὸ πλησμονῆς. Ὅταν γὰρ ἀγρυπνίαι, καὶ κροτάφων διατάσεις, καὶ καρηβαρίαι, καὶ σπλάγχχνων ὁδύνη περιέχῃσι τὸν τοιοῦτον, ἐννόησον πόσων ἀκανθῶν ταῦτα χαλεπώτερα. Καὶ καθάπερ αἱ ἄκανθαι, ὅθεν

¹⁵ Rom. x. 14.

¹ ΗΘΙΚΟΝ. “Ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ἡμῖν μιᾶς ἀρετῆς εἰς τὸ σωθῆναι, ἀλλὰ δεῖ πάσας μετὰ σπουδῆς διώκειν. Α. ^m καὶ] ἂν F. ⁿ ἂν μὴ διὰ ῥαθυμίας om. A. C. ^o ἀποπνίγει (sc. ἡ τρυφή?) Sic codd. ἀποπνίγουσι Edd. ^p ἄκανθαν A. C.

ἂν κατασχεθῶσιν, αἱμάττουσι τὰς κατεχούσας αὐτὰς χεῖρας· 474
 οὕτω δὴ καὶ ἡ τρυφή καὶ πόδας, καὶ χεῖρας, καὶ κεφαλὴν,
 καὶ ὀφθαλμούς, καὶ πάντα ἀπλῶς λυμαίνεται τὰ μέλη· καὶ
 ξηρὰ δὲ καὶ ἄκαρπός ἐστιν, ὥσπερ ἡ ἄκανθα, καὶ πολλῶ
 μειζόνως ἐκείνης λυπεῖ, καὶ ἐν τοῖς καιρίοις. Καὶ ¹ γὰρ
 γῆρας ἄκαιρον ἐπεισάγει, καὶ ἀμβλύνει τὰς αἰσθήσεις, καὶ
 σκοτοῖ τὸν λογισμόν, καὶ πηροῖ τὸν νοῦν ὃς βλέποντα,
 καὶ πλαδαρὸν τὸ σῶμα ποιεῖ, δαψιλεστέραν τῆς κόπρου τὴν
 ἀποθήκην ἐργαζομένη, καὶ πολλὴν τὴν σωρείαν τῶν κακῶν
 συνάγουσα, καὶ μείζον τὸ φορτίον, καὶ ὑπέρογκον ποιεῖται
 (292) τὸν γόμον· ὅθεν καὶ πολλὰ καὶ συνεχῇ τὰ πτώματα, καὶ B
 πυκνὰ τὰ νανάγια. Τί γὰρ λιπαίνεις, εἶπέ μοι, τὸ σῶμα;
 Μὴ γὰρ καταθῆσθαι σε ἔχομεν; μὴ γὰρ παραθεῖναι τρα-
 πέζην; Τὰς ὀρνεις καλῶς πιαίνει· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνας
 καλῶς· ὅταν γὰρ πιανθῶσιν, ἄχρηστοι πρὸς ὑγιεινὴν εἰσι
 δίαιταν. Τοσοῦτον κακὸν ἡ τρυφή, ὡς καὶ ἐν ἀλόγοις τὴν
 λύμην ἐπιδείκνυσθαι. Καὶ γὰρ ἐκείνας τρυφώσας καὶ ἐαυταῖς
 καὶ ἡμῖν ἀχρήστους ποιοῦμεν. Καὶ γὰρ τὰ περιττώματα
 ἀκατέργαστα, καὶ ἡ ὑγροτέρα σῆψις ἀπὸ τῆς πιμελῆς
 ἐκείνης γίνεται. Τὰ δὲ οὐχ οὕτω τρεφόμενα, ἀλλ', ὡς ἂν
 εἴποι τις, ἐν νηστεία διάγοντα, καὶ συμμέτρῳ διαίτῃ, καὶ C
 πονοῦντα καὶ ταλαιπωρούμενα, ταῦτα καὶ ἐαυτοῖς καὶ ἄλλοις
 χρησιμώτατα, καὶ πρὸς τροφήν καὶ πρὸς τὰ ἄλλα ἅπαντα.
 Οἱ γοῦν ἐκεῖνα σιτούμενοι μᾶλλον ὑγιαίνουν· οἱ δὲ τούτοις
 τρεφόμενοι, αὐτοῖς εὐόκασι, νωθροὶ καὶ ἐπίνοσοι γινόμενοι,
 καὶ τὸν δεσμόν χαλεπώτερον ἐργαζόμενοι. Οὐδὲν γὰρ οὕτω
 σώματι πολέμιον καὶ βλαβερόν, ὡς ² ἡ τρυφή· οὐδὲν οὕτω
 διαρρήγνυσι καὶ καταχώννυσιν αὐτὴν καὶ διαφθείρει, ὡς ἀσω-
 τία. Διὸ μάλιστα ἂν τις κἀντεῦθεν ἐκπλαγείῃ τῆς ἀνοίας
 αὐτοῦς, ὅτι οὐδὲ ὅσην ἐπὶ τῶν ἀσκῶν ἔχουσιν ἕτεροι τὴν
 φειδῶ, τοσαύτην ἐφ' ἐαυτῶν θέλουσιν ἐπιδείκνυσθαι οὗτοι.
 Ἐκείνους μὲν γὰρ οἱ τῶν οἴνων πρᾶται οὐκ ἐῷσι πλέον D
 τοῦ δέοντος ³ λαβεῖν, ὥστε μὴ διαρράγῃναι τὴν δὲ ἀθλίαν

¹ γὰρ] + καὶ Edd. Καὶ γὰρ καὶ γῆρας ἄωρον ἐπάγει D. ² τὴν
 σ. τῶν κακῶν] τῶν σαρκῶν τὴν σωρείαν F. σαρκῶν legisse videtur
 Arm. ³ ἡ deest in Edd. ⁴ αὐτὴν] αὐτὸ corr. E. τὴν γαστέρα
 intelligi vult Sav. ⁵ λαβεῖν recepi ex uno cod. F. pro vulgato
 βαλεῖν. Vid. adnot.

οὔτοι γαστέρα οὐδὲ ταύτης ἀξιούσι τῆς προνοίας· ἀλλ' ἐπει-
 δὰν αὐτὴν ἐμπλήσωσι καὶ διαρρήξωσι, ^ωμέχρι τῶν ὠτων,
 μέχρι τῶν ῥινῶν, μέχρι τῆς φάρυγγος αὐτῆς [×]πληροῦσιν
 ἅπαντα, διπλὴν ἐντεῦθεν τῷ πνεύματι καὶ τῇ τὸ ζῶον οἰκονο-
 μούσῃ δυνάμει κατασκευάζοντες τὴν στενόχωρίαν. Μὴ ^γγὰρ
 διὰ τοῦτό σοι γέγονε φάρυγξ, ἵνα μέχρι τοῦ στόματος ἄνω
 σεσηπότος οἴνου καὶ τῆς ἄλλης ἀποπληρώσης αὐτὸν διαφθο-
 ρᾶς; Οὐ διὰ τοῦτο, ἄνθρωπε, ἀλλ' ἵνα προηγουμένως ἄδῃς
 Ε τῷ θεῷ, καὶ τὰς ἱερὰς ἀναπέμψῃς εὐχὰς, καὶ τοὺς θεῖους
 ἀναγινώσκῃς νόμους, καὶ τοῖς πλησίον τὰ συμφέροντα ^z συμ-
 βουλευῇς. Σὺ δὲ ὥσπερ διὰ τοῦτο αὐτὴν λαβὼν, ^aἐκείνη
 μὲν οὐδὲ μικρὸν ἑὰς καιρὸν σχολάζειν τῇ λειτουργίᾳ, πάντα
 δὲ τὸν βίον τῇ πονηρᾷ ταύτῃ αὐτὴν ὑποτάττεται δουλείᾳ.
 Καὶ ὥσπερ εἰ τις κιθάραν λαβὼν, χρυσᾶς νευρὰς ἔχουσαν,
 475 καὶ ἡρμωσμένην καλῶς, ἀντὶ τοῦ τὴν παναρμόνιον μελωδίαν
 εἰς αὐτὴν ἀνακρούεσθαι, κόπρῳ πολλῇ καταχώσει καὶ πηλῷ·
 οὕτω καὶ οὔτοι ποιοῦσι. Κόπρον δὲ οὐ τὴν τροφήν ἐκάλεσα,
 ἀλλὰ τὴν τρυφήν, καὶ τὴν πολλὴν ἐκείνην ἀσέλγειαν. Τὸ
 γὰρ πλεόν τοῦ δέοντος οὐκ ἔστι τροφή, ἀλλὰ λύμη μόνον.
 Καὶ γὰρ ἡ γαστήρ μόνη διὰ τὴν τῶν σιτίων ^bμόνον γέγονεν
 ὑποδοχὴν· στόμα δὲ, καὶ φάρυγξ, καὶ γλῶττα, καὶ δι' ἕτερα
 ἀναγκαιότερα τούτων ^cπολλῷ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἡ γαστήρ
 διὰ σιτίων ὑποδοχὴν ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ σιτίων ὑποδοχὴν
^dσυμμέτρων. Καὶ τοῦτο δηλοῖ, καταβοῶσα ἡμῶν μυρία,
 ὅταν ἐπηρεάσωμεν ^eαὐτὴν διὰ τῆς πλεονεξίας ταύτης· οὐ
 Β καταβοᾷ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀμυνομένη τῆς ἀδικίας τὴν ἐσ-
 χάτην ἡμᾶς ἀπαιτεῖ δίκην. Καὶ πρῶτον τοὺς πόδας τιμω-
 ρεῖται, τοὺς βαστάζοντας καὶ ἀπάγοντας ἡμᾶς ἐπὶ τὰ
 πονηρὰ ἐκείνα συμπόσια, ἔπειτα τὰς χεῖρας τὰς διακονουμέ-
 νας αὐτῇ συνδέουσα, ἀνθ' ὧν τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα προσῆγον
 ἐδέσματα· πολλοὶ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ στόμα ^fδιέστρεψαν, καὶ

^ω καὶ μέχρι Edd. [×] πληροῦσιν ἅπαντα] Sic F. et Flor. p. 193.
 (Tom. xii. p. 515 C.) pro vulgato πληροῦσι τοῦ οἴνου. Vini non me-
 minerunt Interpretes. ^γ γὰρ] + δὲ A. C. ^z Sic Edd. et Flor.
 συμβουλευεῖς F. ceteri συμβουλευοῖς. ^a ἐκείνην A. C. F. ^b μόνων
 Edd. ^c πολλὰ E. πολλῶ om. Sav. ^d σύμμετρον F. Sav.
^e αὐτῇ Edd. ^f κατέστρεψαν E.

ὀφθαλμοὺς καὶ κεφαλὴν. Καὶ καθάπερ οἰκέτης, ὅταν ἐπιταγῇ τι τὴν δύναμιν ὑπερβαῖνον, ἀπονοηθεὶς ὑβρίζει εἰς τὸν ἐπιτάξαντα πολλάκις· οὕτω καὶ αὕτη μετὰ τῶν μελῶν τούτων καὶ τὸν ἐγκέφαλον πολλάκις αὐτὸν βιασθεῖσα ἀπόλ-
 λυσι καὶ διαφθείρει. Καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ᾤκονόμησε καλῶς, ἐκ τῆς ἀμετρίας τοσαύτην γίνεσθαι βλάβην, ἵν' ὅταν ἐκὼν μὴ φιλοσοφῇς, καὶ ἄκων διὰ τὸν φόβον τῆς τοσαύτης δια- C
 φθορᾶς μετριάξῃς μάθης. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, φεύγωμεν τρυ-
 φὴν, ἐπιμελώμεθα συμμετρίας, ἵνα καὶ τῆς τοῦ σώματος
 ὑγείας ἀπολαύσωμεν, καὶ τὴν ψυχὴν πάσης ἀπαλλάξαντες
 ἀρρώστίας, τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ
 φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ
 τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

208.33

C 469F

34585

CHRYSOStOMUS, S. JOANNES
AUTHOR

Homiliae in Matthaëum

TITLE Tom. 1, Hom 1-44
ed. Field

DATE
LOANED

BORROWER'S NAME

JUL 27 1981

STORAGE -

Gleason - CLJ

OCT 8 1981

RENE

JUN 9 1982

RENE

7-6-8

34585

